0—17—1/2

BIBLIOTHECA
FF. PRÆDICATORUM
CONVENTUS
CIVIT. BENITIÆ
Lit. ~~2 8~~ ~~a. 14.~~
Pl. ~~G. 227~~ ~~4~~

f 11 — 4

Digitized by the Internet Archive
in 2025 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/operaphilonisiud00phil_0

OPERA
PHILONIS IVDÆI EXEGETICA IN LIBROS MOSIS, DE MVNDI OPIFICIO,
Hiſtoricos, & Legales,

QVAE PARTIM AB ADRIANO TVRNEBO, Profeſſore & Typographo Regio, è Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca, partim à DAVIDE HOESCHELIO ex Auguſtana, edita & illuſtrata ſunt.

ACCESSERE EXTRA SVPERIORVM ORDINEM eiuſdem Philonis ſex opuſcula, quorum alia ſunt ἐπιδεικτικά, alia διδασκαλικά, alia denique hiſtorica, res quæ Iudæis Auctoris æuo contigere deſcribentia,

Nunc nouiter additis marginalibus in lucem emiſſa ex accuratiſſima Sigiſmundi Gelenii interpretatione, cum rerum INDICE *locupletiſſimo.*

ANTVERPIÆ,
Apud IOHANNEM KEERBERGIVM.
M. DC. XIV.

PHILONIS HEBRÆI SCRIPTORIS ECCLESIASTICI, QVI FLORVIT CIRCA ANNVM AB ORBE CONDITO, QVATER-MILLESIMVM ET VIGESIMVM QVARTVM; REGNANTE IN IVDÆA AGRIPPA: à CHRIſto vero nato, quinquageſimum, ſub Impp. Tiberio, Caio, & Claudio,

VITA

è Veterum Scriptorum teſtimoniis eruta.

[1] Lib. 4. commēt. in Ezech. lib. 1. cōment in Amos; in epiſt. ad Marcellā.

SI de Philone Hebræorum, vt non ſemel ait [1] *D. Hieronymus, diſertiſſimo,* ἐγκωμιαστῶν *ad modum, lector beneuole, dicere inſtitueremus, rem vtique* παράλογον*. vt quæ virium noſtrarum tenuitatem longe exſuperet, aggrederemur: quandoquidem ea eſt Philonis præſtantia, eaque fuit veterum de eius opulenta eruditione & exuberante facundia communis exiſtimatio, vt de ipſo pro dignitate nemo dicturus ſit, niſi cui Philonia, aut non abſimilis eloquentia vberius aſpirauerit, quique non ingenium modo, ſed etiam eruditionem aliis comprobauerit. Quare* προξενητῶν *potius ad morem, ne*

hic noſter Typographiæ partus pro abdicato & proiectitio haberetur, de Philone pauca ex innumeris præmittenda duximus apud lectores πεπαιδευμένους *quidem, non tamen literarum ſummates, qui Hercle ſi non Philonis potiora, ſaltem de eo & pro eo noſtris meliora multo depromere valent. Conſtat in primis Philonem gente & profeſſione* Iudæum, *patriâ Ægyptium, & quidem Alexandrinum fuiſſe; eundem quoque ex Sacerdotum genere prognatum veteres* [2] *ferunt: quod certiſſimum fuit apud Judæos nobilitatis indicium;* [3] *ſane ex præcellenti Iudæorum Alexandrinorum familia Philonem ortum teſtatur Ioſephus* [4], *qui eum fratrem fuiſſe ait Alexandri Alabarchæ; at Alabarcha primarius fuit Judæorum apud Alexandrinos magiſtratus. Vixitque ſeculo valde literato, iiſque temporibus, quibus artes Philologicæ & Philoſophicæ ſummopere excultæ ad perfectionis ferme faſtigium perductæ erant; ſub imperio ſcilicet Tiberij, Caij & Claudij: & quidem ea in ciuitate, in qua propter gentis ingenioſiſſimæ atque opibus otioque affluentis indolem, mirum in modum floruerunt liberalium artium ſtudia; & à Ptolemæis Regibus literarum & literatorum amantibus inſtructa fuerat toto orbe famigeratiſſima Bibliotheca, pluraque inſtituta Collegia, in quibus diſciplinæ Philoſophicæ accuratiſſime docebantur, &* σισίτια *Philoſophorum habebantur, adeo vt Alexandrini Athenienſibus & Tarſenſibus, apud quos potiſſimum* μαθήματα ἐγκύκλια *exculta fuiſſe teſtatur Strabo* [5], *palmam eripuerint. Quare Philon..., ſiue ingenium quod in eo facile & fœcundum fuit, ſiue externa ad diſcendum ſubſidia & adiumenta reſpiciamus, ad præclaram eruditionem quærendam nihil videtur defuiſſe. Hinc factum vt non aliquod, ſed multiplex & omnifarium ſtudiorum genus ſectatus ſit; atque per omnes* ἐγκυκλίου παιδείας *gradus ſcandendo ad Philoſophiam emerſerit, à Philoſophia vero ad Sophiam, quam Chriſtiani Theologiam vocant.* κλιμακηδὸν,

2 Hieronymus in catalog.

3 Ioſeph. in lib. de vit. propr. & in lib contra Apion.

4 Lib. 18. Antiq.

5 lib. 14.

pene-

penetrarit; eoſque obſeruarit diſcentium gradus, quos ipſe in libro περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου, *præſcribit, cum ait,* ὥσπερ ἐγκύκλια συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίας ἀνάληψιν, οὕτω καὶ φιλοσοφία ἐπιτήδευσις σοφίας, σοφία δὲ ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ τῶν τούτων αἰτίων; *& alia plura. Nec hæſit in eorum culpa, qui, vt ex Philone noſtro loquitur Clemens Alexandrinus*[1], τοῖς φίλτροις τῶν θεραπαινίδων δελεασθέντες ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης φιλοσοφίας· καὶ κατεγήρασαν οἱ μὲν αὐτῶν ἐν μουσικῇ, οἱ δὲ ἐν γεωμετρίᾳ, ἄλλοι δὲ ἐν γραμματικῇ, οἱ πλεῖστοι δὲ ἐν ῥητορικῇ.

1 libr. 1. ſtromat.

Cæterùm Philoſophiam haudquaquam amplexatus eſt more recentiorum Philoſophorum, qui vbi ſe cuipiam ſapientum familiæ addixére, cæteras omnes ſpernunt & auerſantur, magiſque ſtudent, vt acuti ſuccincta breuitate loquantur, quàm vt oratione ſint magnifici: omnium ſiquidem ſectarum placita rimatus vera & vtilia ex ſingulis Philoſophis hauſit; falſa vero ſegregata reſpuit. Hinc in eius operibus abſtruſa Pythagoræorum dogmata videas; Pythagoræumque dictum à Clemente legas libr. 1. ſtromat. Platonis quoque ſententias ſubinde micantes in eius ſcriptis deprehendas, nec Platonis tantum: ſed Stoicorum & Peripateticorum: vt quod de Plotino ſcribit Porphyrius[2] ἐμμέμικται ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ τὰ Στωϊκὰ λανθάνοντα δόγματα καὶ τὰ περιπατητικά, *haud minus vere dixeris de Philone (quem nonnulli tamen in Pythagoræorum & Platonicorum tantum ſchola dogmatibus exercitatum ſcribunt,) adeo frequenter eorum &* κυρίας δόξας *&* λέξεις *vſurpat; quod vtique ab eo Philoſophorum ſui ſeculi, qui mixtam quandam Philoſophiam,* ἐκλεκτικὴν *ideo dictã excoluerũt, & Pythagorici, Platonici, Peripatetici, & Stoici haberi voluerunt, factũ exemplo. Tales Alexãdrini plures fuere, Potamon, qui tempore Auguſti vixit*[3], *&* ἐκλεκτικὴν *ſectam inſtituit*[4], *Ammonius Plutarchi præceptor, Sotion Senecæ magiſter, alijque non exiguo numero* ἐκλεκτικῆς φιλοσοφίας *ſectatores. Quos etiam æmulati ſunt doctiſſimi illi & pijſſimi Patres Alexandrini, Pantænus & Heraclas, potiſſimũ vero Clemens & Origenes: profiteturque diſertis verbis Clemens*[5], *cum ait:* Φιλοσοφίαν δὲ λέ-

2 In libr. de vit. Plotini.

3 vt eſt apud Suidã

4 vt teſtatur Laertius in Præfat. lib. de vit. Philoſ.

5 Libr. 1. ſtrom.

γω οὐ τὴν Στωϊκὴν, οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν, ἢ τὴν ἐπικούρειόν τε καὶ Ἀριστοτελικὴν, ἀλλ᾽ ὅσα εἴρηται παρ᾽ ἑκάστῃ τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς δικαιοσύνην μετ᾽ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκδιδάσκοντα, τοῦτο σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν, φιλοσοφίαν φημί. *Eam quoque philoſophandi rationem ſecutum eſſe Origenem exſecte teſtatur grauiſſimus Origenis admirator & diſcipulus D. Gregorius Thaumaturgus in oratione Panegyrica, quam in laudem Origenis habuit, in qua Origenis eos, qui vnius ſectæ placitis pertinaciter adhæreſcunt, damnantis relata ſententia ſubiungit.* Itaque quicquid in ſingulis Philoſophis vtile eſſet, & verum, decerpens nobis proponebat, quæcunque autem falſa ſegregata abdicabat, &c. *Iſtiuſmodi igitur Philoſophiam* ἐκλεκτικὴν *probauit & amplexatus eſt Philo, eamque ab erroribus Ethnicorum liberam ad Theologiam ſacris Hebræorum libris comprehenſam ſibi afferendam duxit: Cumque eo æuo diuina Moſis & Prophetarum volumina in Græcum ſermonem ſtudio Ptolemæi Philadelphi, opera vero LXXII. ſeniorum conuerſa legerent non tantum Judæi & Chriſtiani, ſed etiam Ethnici, atque horum alij pio affectu res in ijs traditas amplecterentur, auerſarentur alij, & deridiculi haberent, ſiue ob elocutionis ſimplicem habitum, ſiue quod ex ijs, quæ poſt mundi* σύστασιν *fiunt, iudicarent de ijs, quæ in eius primordiis facta ſunt, fidemque ſcriptis non haberent: ſiue quod diſciplinas Philoſophicas magnificientes eas in Hebræorum literis traditas non inuenirent: Philo eximiis ingenij dotibus ornatus, ac eloquentiæ & Philoſophiæ viribus abunde inſtructus calumnioſas Ethnicorum criminationes repellere inſtituit, ac docere, longe alium ſæpius eſſe Sacrarum Literarum ſenſum, quàm aut præ ſe verba primitus ferant, aut putent Gentiles literæ ſoli inhærentes: in Sacris Literis eſſe plerunque* δόγματα τύπων ἐπ᾽ ἀλληγορίαν καλούντων κατὰ τὰς δι᾽ ὑπονοιῶν ἀποδόσεις, *vt ipſe alicubi* [1] *loquitur: nihilque præclari à Græcorum Sapientibus traditum eſſe, quod non luculentius multo in Hebræorum Libris habeatur.* *Quam poſtremam Theſin Ariſtobulus Iudæus co-*

1 In libr. περὶ κοσμοποιίας.

gnomento Peripateticus longe antea multis libris aſtruxerat, quibus vt referunt Clemens Alex. [1] *& Euſebius* [2] *Philoſophiam præſertim Peripateticam ex lege Moſaica & Prophetis fluxiſſe contendit, ſed fuſiſſime poſt Philonem Clemens & Origenes in ſuis* στρωμάτ. *libris, nec non Euſebius, Theodoretus, & alij è Patribus non parui, qui accurate demonſtrarunt nihil cauſæ eſſe, cur Ethnici ſuorum Philoſophorum monumenta extollerent, Moſis vero & Prophetarum ſcripta deprimerent. Modus autem* ἐξηγήσεως καθ' ὑπόνοιαν, *quo vſus eſt Philo eo ſeculo adeo parum vſitatus fuiſſe videtur, vt ſcribat Photius Patriarcha, ab hoc in Eccleſiam manaſſe omnem allegoricum ſermonem, nempe per Origenem & Cyrillum Alexandrinum: ſiue quod non meminerat eius, quod ſcribit Origenes,* [3] *Ariſtobulum Philone longe vetuſtiorem allegoriarum legis autorem fuiſſe; ſiue quod Philo notior eſſet, illuſtrior & Chriſtianis acceptior. Cæterum cum hic ſit ſcopus Philoniæ interpretationis, totus in eo eſt, vt oſtendat ſingula in ſcriptis Moſaicis virtutes* ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς *myſtice adumbrare, & hominem ad ſupremum illum finem* ζωὴν κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν τέλειαν *dirigere. Itaque relicto ſenſu literali myſticas rerum quarumlibet ſignificationes rimatur, & ſingula* ἠθικῶς *aut* φυσικῶς *interpretatur tanquam Philoſophus, aut agens cum iis, qui philoſophiam ſuſpiciunt: vnde merito Ioſephus* [4] *hanc interpretandi rationem* θεωρίαν φιλόσοφον *alicubi appellauit: In qua adeo excelluit Philo inuentionum copia, grauitate ſenſuum, luce verborum, vt à priſcis patribus ſummam facundiæ, & eruditionis gloriam tulerit, eiuſque veſtigia in multis ſecuti ſint Clemens, Gregorius Nazianzenus, & apud Latinos D. Ambroſius: qui pleraque à Philone mutuatus eſt, D. Hieronymus, alij: Origenem taceo, ſummum allegoriarum patronum, qui in eo multus eſt libr. 4. contra Celſum, vt rationem hanc* ἐξηγήσεως *à cauillationibus Celſi defendat, atque Ariſtobulum & Philonē tam præclare ſcripſiſſe ait,*

1 libr. 5. ſtromat.
2. In Libr. de prop. Euangel.
3 Libr. 4 contra Celſum.
4 In Præf Antiq.

vt

vt non puduerit Græcos Philoſophos plura ex iis decerpere, quæ non tantum ad φράσιν, ſed etiam νοήματα καὶ δόγματα attinerent. Etenim Origeni teſtimonium in hac cauſa denuntiari non debet: vt qui propter nimiam illam allegoriarum conſectationem olim male audijt, eam ob rem reprehenſus non tantum à Porphyrio,[1] ſed etiam D. Baſilio, Epiphanio, Methodio, aliis. Nec ipſum Philonem ab omni culpa liberare auſim, vt qui nonnumqnam hiſtoricum ſenſum ita reſpuit, vt fabuloſitatis notam ipſi iniuſte inurat: Sic loquens [2] de Euæ ex Adami latere formatione, τὸ ῥητὸν ἐπὶ τούτου, inquit, μυθῶδές ἐστι: impie ſane, & contra quam ſcripſit Apoſtolus 1. Corin. 11. & poſt Apoſtolum Clemens lib. 3. Pædagog. cap. 3. & Chryſoſtomus Homilia 12. in epiſtol. ad Coloſſ. Id genus σφάλματα in Philonis ἐξηγητικοῖς nonnulla, ſicut & dogmata ἑτερόδοξα obſeruare, & ex cõparatione cum Chriſtianorum veriori doctrina dijudicare poterit oculatus lector, qui meminerit ſe Iudæum Philoſophum, potius quàm Orthodoxum Theologum legere. Cæterum præter hæc ἐξηγηματικὰ habet Philo hiſtorica quædam, vt de vita Moſis, de vita Ioſeph, ſeu viri ciuilis, Caius reprehenſus, in Flaccum, &c. in quibus ita ſe præſtat virtutum præconem eloquentiſſimum, vitiorum vero inſectatorem acerrimum, vt ob ea concordem ſententiam ſuper eius laude teneant ij, qui de illius allegoricis diſſentiunt.

1 Libr. 3. aduerſus Chriſtianos.

2 In libr. inſcripto νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῆς μετὰ τὴν ἑξαήμερον δευτέρας.

Huius viri quæcunq; opera ἀναμφίλεκτα conſequi potuimus, olim à ſummo Criticorum parente Adriano Turnebo Pariſiis edita, aucta vero tribus libris à viro de re literaria, Græcisq; ſcriptoribus optime merito Dauide Hœſchelio, in lucem Latine emittere animus fuit, ordinem à Turnebo obſeruatum immutare non libuit.

ILLVSTRIVM ET PRÆCELLENTIVM SCRIPTO-rum de Philone teſtimonia.

Ioſephus Antiquitat. Iudaicarum lib. 18. c. 10.

CVm que inter Iudæos & Græcos Alexandriam habitantes exorta eſſet ſeditio, terni ab vtraq; parte legati delecti ad Caium miſſi ſunt. Apion vero Alexandrinorum legationis princeps multa in Iudæos iactauit crimina, interque cætera quod Cæſarem non proſequerentur debitis honorib. Nam cùm quàm latè patet orbis Romanus Caio extruantur templa & altaria, & pari honore colatur cum cæteris numinibus, ſolos iſtos turpe putare dedicare illi ſtatuas, aut iurare per nomen Cæſaris. Hic acerbe inuecto Apione, multiſque alijs, quæ ad exaſperandum Caium facerent, Philo è Iudæorum legatis potior, vir per omnia clariſſimus, Alexandri Alabarchæ frater, & non imperitus Philoſophiæ, parabat cauſam ſuæ gentis agere. Sed repulſus eſt à Cæſare iubente illum abire, & per iracundiam vix temperante ab iniuria: quapropter eiectus conuitio, verſus ad Iudæos aſſectatores: Nunc, inquit, oportet bono eſſe animo, quando Caius iratus eſt, nunc enim Deus nobis contra illum aderit.

)( )(EVSE-

EVSEBIVS HISTORIÆ Eccleſiaſticæ Libro ſecundo.

ISte Philo verbis copioſus, ſententiis locuples, & in diuinis Scripturis explicandis altus, inque ſublime ſe tollens, variam & multiplicem ſacri eloquij interpretationem pertexuit. Primum opus compoſuit in Geneſin, quod res in ea contentas ſerie quadam & ordine complectitur: q quidem inſcripſit, Sanctarum legum allegoria. Deinde diſtinctiones ſigillatim, eorum potiſſimum, quæ in Scripturis aliquid videntur habere controuerſiæ, contexuit: in quibus tum obijcit, tum obiecta diſſoluit, quos libros, Quæſtiones & ſolutiones eorum, quæ tũ in Geneſi, tum in Exodo quæri ſolent, apte ſibi ipſis mutuo reſpondentes, inſcripſit. Sunt etiam præter iſtos libros, aliarum quarundam materiarum lucubrationes ab eo ſeparatim confectæ: vtpote de Agricultura libri duo: de Ebrietate totidem. alij etiam ſeparato quodam & proprio titulo inſigniti: vt ille, Quas res mens ſobria & modeſta optat, quasque execratur. Alter de linguarum confuſione. Eſt & alius, de Natura & inuentione. Item alius: De earum rerum cognitione, quæ antequam ad Sacras literas veniamus, diſcendæ ſunt. Alius de eo argumento perſcriptus, Quiſnam ſit rerum diuinarum hæreditatem conſequuturus. Alius, de Partitione æqualium & inæqualium. Quin etiam alius, De tribus virtutibus, quas vnà cum aliis deſcripſit Moyſes. Præterea eſt liber, De his quorum nomina commutata ſunt, & qua gratia etiam ſint commutata: in quo ait, ſe duos libros de Pactis contexuiſſe. Eſt etiam liber illius, De demigratione Abrahami, ſiue de colonia. Adde his libros de Sapientis vita ex iuſtitiæ regula perfecta & abſoluta, ſiue de Legibus non ſcriptis: de Gigantibus: de

Numine

Numine diuino, quod mutari nequeat. Accedunt his quinque libri, De eo quod (vt eſt apud Moyſen) ſomnia diuinitus cuique immiſſa ſunt. Atque iſti ſunt libri ab eo in Geneſin editi, qui ad nos peruenerunt. In Exodum quinque libros illius, De quæſtionibus & ſolutionibus, cognouimus. Alterum item, De tabernaculo: alterum, De decem præceptis. Sunt & quatuor eius libri de Legibus ſeparatim ſcriptis, quæ ſummatim ad capita decem præceptorum referuntur. Alius præterea, De animalium ſacrificiis & victimis. Alius; Quænam & quot ſint ſacrificiorum genera. Alius de præmiis, quæ bonis viris in lege propoſita ſunt, deque ſupplicio & execratione improbis infligenda. Præter hos vniuerſos, ſinguli illius libri feruntur: ſicut de prouidentia, De homine ciuilem vitam degente, ſiue de Ioſeph. De Iudæis: porro Alexander, ſiue de eo, quod bruta ratione prædita ſint. Adiunge his eum libellum, qui De eo quod improbus quiſque ſit ſeruuus, inſcribitur. Ad quem ſequitur alius, De eo quod quiſque ſtudioſus ſit liber. Quibus adiunctus eſt liber de vita in contemplatione poſita, ſiue de ſupplicibus. Ex quo ſunt ea, quæ de virorum Apoſtolicorum vita perſecuti ſumus, deprompta, Nominum etiam Hebræorum in lege & Prophetis interpretationes ab illo lucubratæ dicuntur. Iſtum autem Caio regnante Romam profectum eſſe, & librum, quem de Caij impietate & ſcelere compoſuerat, quemque facete & diſſimulanter de virtutibus inſcripſerat, poſtea Claudio imperium gerente coram vniuerſo ſenatu Rom. recitaſſe memoriæ proditum eſt: vnde non illud opus ſolum, verum etiam alia ab eo edita, tantopere admirabantur Romani, vt digna exiſtimarent, quæ in Bibliotheca, tanquam monumenta quædam, reponerentur.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTO-rum Eccleſiaſticorum.

PHilo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere ſacerdotum: idcirco à nobis inter ſcriptores Eccleſiaſticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangeliſtæ apud Alexandriam ſcribẽs Eccleſia, in noſtrorum laude verſatus eſt: Aiunt hunc ſub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus gentis ſuæ miſſus fuerat. Cùm ſecunda vice veniſſet ad Claudium, in eadem vrbe locutum eſſe cum Apoſtolo Petro, eiuſque habuiſſe amicitias, & ob hanc cauſam etiam Eccleſiam Marci, diſcipuli Petri, apud Alexandriam ſectatores ornaſſe laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera, In quinque libros Moyſis: De confuſione linguarum liber vnus: De natura & inuentione liber vnus: De eruditione liber vnus: De hærede diuinarum rerum liber vnus: De diuiſione æqualium & contrariorum liber vnus: De tribus virtutibus liber vnus: Quare quorundam in ſcripturis mutata ſint nomina liber vnus: De pactis libri duo: De vita ſapientis liber vnus: De gigantibus liber vnus: Quod ſomnia mittantur à Deo libri quinque: Quæſtionum & ſolutionum in Exodo libri quinque: De tabernaculo & Decalogo libri quatuor: Nec non de victimis & repromiſſionibus, ſiue maledictis: De prouidentia: De Iudæis: De conuerſatione vitæ: De Alexandro, dicente quod propriam rationem muta animalia habeant, & quod omnis inſipiens ſeruus ſit, Et de vita noſtrorum librum, de quo ſupra diximus, id eſt, de Apoſtolicis viris, quem & inſcripſit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quod videlicet cœ-

leſtia contemplentur, & ſemper Deum orent. & ſub aliis indicibus: De agricultura duo: de ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenii, quæ in noſtras manus non peruenerunt. De hoc vulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. id eſt, aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo: tanta eſt ſimilitudo ſenſuum & eloquii.

PHOTIVS IN BIBLIOTH.
COD. CIII. CIV. CV.

Lecta eſt Philonis Judæi ſacrarum legum Allegoria, & de vita viri ciuilis.

Lecta & eorum viuendi ratio, qui philoſophicum vitæ genus apud Iudæos ſiue contemplando, ſiue agendo ſectati ſunt. Hi Eſſeni, illi Therapeutæ appellabantur. Ac proximi quidem non monaſteria tantum, atque σεμνεῖα *(has ipſas ille voces adhibet) ædificarunt, ſed etiam viuendi normam iis, qui nunc ſolitariam degunt vitam, præſcripſerunt.*

Legitur eiuſdem liber, cui titulus CAIVS reprehenſus, *aliuſque,* FLACCVS reprehenſus. *Quibus in libris magis, quam in aliis, dicendi vis eius, ac venuſtas apparet. Peccat tamen non raro ideis tranſmutandis, cæteriſque à Iudaica ſecta alienis deſcribendis.*

Floruit Caij Cæſaris temporibus, ad quem & pro ſua gente (Hebræa) legationem ſe ſuſcepiſſe ſcribit, regnante in Judæa Agrippa.

Circumferuntur eiuſdem alia quoque varia opuſcula, quibus diſputationes fere de moribus continentur, veteriſque Teſtamenti explanationes, ad allegoriam vt plurimum ipſa litera aptata.

Et vero ab hoc arbitror, omnem allegoricum ſacræ ſcripturæ ſermonem in Eccleſiam promanaſſe. Ferunt eundem Chriſtianis etiam ſacris initiatum, ab his tandem dolore quodam atque iracundia deſciuiſſe. Verum antea Claudio Auguſt. imperante adita Roma, in B. Petrum Apoſtolorũ principem incidiſſe, eoq; vſum familiariter: atque hinc etiam factum eſſe, vt & diſcipulorum B. Marci Euangeliſtæ, S. Petri auditoris, mentionem laudationemque poſuerit. Hos enim, aiunt, apud Iudæos philoſophicam duxiſſe vitam, iſte commemorat: horum domicilia, monaſteria appellat, eoſdemque meditationi deditam vitam ieiunio, atque precatione degere, nihil interim opum poſſidendo, prædicat.

Duxit autem Philo genus à Sacerdotibus, patria Alexandrinus, tantamque ſibi apud Græcos artis dicendi peritia celebritatem peperit, vt vulgo etiam ſermone illud vſurparetur: Aut Plato philonizat, aut Philo platonizat.

SVIDAS.

PHilo Iudæus Alexandriæ natus de genere ſacerdotum Græcorum Philoſophiæ operatus adeo excelluit eruditione, vt omnes diſciplinas Gentilium, tum quas encyclicas vocant, tum ipſas ſcientias accurate percalluerit; polluit facundia Platonicæ perſimili, vnde apud Græcos abiit in prouerbium, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id eſt, aut Plato Philonem æmulatur, aut Philo Platonem; tanta eſt inter hos & ſenſuum & elocutionis conſonantia. Scripſit innumera volumina, è quibus ſunt iſta: De confuſione linguarum liber vnus: De fuga & inuentione liber vnus: de his quæ mente quis precatur liber vnus: de e-

rudi-

ruditione liber vnus: de hærede diuinarum rerum liber vnus: de diuiſione æqualium & contrariorum liber vnus: de tribus facultatibus; Quare quorundam in ſcripturis mutata ſint nomina: De pactis libri duo, de vita ſapientis: de gigantibus liber vnus, de inſomniis libri quinque: Quæſtionum & ſolutionum in Exodum libri quinque: de tabernaculo & decalogo libri quatuor: de ſacrificiis: de promiſſionibus ſiue maledictis: de prouidentia: de Iudæis liber vnus: de cōuerſatione vitæ: De Alexandro, & quod propriam rationem muta animalia habeant: Quod omnis inſipiens ſeruus ſit: de vita Chriſtianorum: de vita contemplatiua, ſiue de ſupplicibus: de agricultura libri duo, de ebrietate libri duo: de vita Moſis, De Cherubin, id eſt, flammeo gladio: in Pentateuchum Moſis & in ipſum Moſem libri quinque. Aiunt hunc ſub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus gentis Iudaicæ miſſus fuerat, cumque ſecundo veniſſet ad Claudium, in eadem vrbe locutum eſſe cum beato Apoſtolo Petro, eoſque amicitiam contraxiſſe, & ob hanc cauſam ſectatores Marci diſcipuli Petri apud Alexandriam ab eo laudibus ornatos. Sunt igitur ſicut diximus præclara & innumerabilia huius viri volumina, eaque vtiliſſima.

CATA-

CATALOGVS ET ORDO LIBRORVM in hocce Philonis Iudæi opere contentorum.

LIBRI DE MVNDI CREATIONE tractantes.

De mundi opificio pag.
Legis Allegoriarum Lib. primus 29
Legis Allegoriarum Lib. ſecundus 44
De Cherubim 78
De ſacrificiis Abelis & Caini 94
Quod deterius potiori inſidiari ſoleat 112
De Agricultura 135
De Plantatione Noe 154
De Temulentia 174
De his verbis, RESIPVIT NOE 194
De Gigantibus 204
Quod Deus ſit immutabilis 211
De Confuſione linguarum 229

HISTORICI.

De Abrahamo 249
De migratione Abrahami 275
De congreſſu quærendæ eruditionis gratia 299
De Profugis 317
Quis rerum diuinarum hæres ſit 339
De Ioſepho 369
De ſomniis 394
De Vita Moſis Lib. primus 419. *Lib. ſecundus* 451. *Lib. tertius* 458
De Charitate Moſis 480
De Iudice 494
De creatione Principis 407
De fortitudine 506

LEGISLATORII.

De decalogo 512
De ſpecialibus legibus 530
De circumciſione 556
De Monarchia Lib. primus 558. *Lib. ſecundus* 564
De Sacerdotum honoribus 571
De victimis 575
De Victimas offerentibus 584
Mercedem meretricis non recipiendam 593
Quod omnis probus, Liber 597
De vita contemplatiua 613
De Nobilitate 623
De præmiis & pœnis 628
De execratione 642
Quod mundus ſit incorruptibilis 648
In Flaccum 666
De Legatione ad Caium 683
De Nominum mutatione 717
Legis Allegoriarum Liber tertius 749
Quod à Deo immittantur ſomnia 764

HVIC EDITIONI ADDITUS eſt liber qui ſub Philonis nomine circumfertur.

De mundo 792

Circumfertur quoque nomine Philonis Liber, cui titulus, *Breuiarium Temporum*: ſed eum ab omnibus reiici, vti & Hiſtoricos qui vna cum illo Breuiario eduntur; Teſtis eſt Cardin. Bellarminus Lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis nuper edito.

PHILONIS IVDÆI DE EA QVAM MOSES DESCRIBIT MVNDI CREATIONE LIBER,

Sigiſmundo Gelenio interprete.

Legiſlatorum diuerſorum in legibus tradendis ſtudium.

CÆTERI legiſlatores partim nullo ornatu adhibito nudum ius pręſcripſerunt: partim ad exaggerandam apud vulgus rem, fabuloſis figmentis veritatem prætexerunt. Moſes vero vtraq; ratione poſthabita, altera vt rudi ac ignaua parumque decora philoſopho: altera vt mendace plenaque præſtigiis, perpulchrum ac honeſtiſſimum legum ſuarum fecit initium: neq, ſtatim quæ facienda, quęve non, admonens: neque quoniam formandæ prius erant mentes accepturorum has leges, affingens fabulas, aut aliorum figmenta recipiens: ſed admirandum (vt dicere cœpi) eſt hoc principium creationem mundi complexum: vtpote cum & mundus legi & lex mundo conueniat, & homo legi obnoxius mox ciuis mundi euadat, dirigens ſua facta ad arbitrium naturæ gubernantis hanc rerum vniuerſitatem, eam ſublimitatem ſenſuum quibus mundi creatio traditur, nullus poeta, nullus ſcriptor laudare queat pro dignitate. ſuperant enim omnem dicendi audiendive facultatem, vtpote ſublimiores quam vt mortali quopiam vaſe poſſint conuenienter percipi. non tamen ideo ceſſandũ eſt, ſed ſtudio pietatis vel vltra vires audẽdũ: nõ vt priuatim afferamus aliquid propriũ, ſed è multis pauca quædam, quæ ad humanam mentem penetrare fas eſt, deductam amore ac deſiderio ſapientiæ, quemadmodum enim coloſſorum ſimilitudines vel exiguo exprimuntur anulo: ita fortaſſis etiam ſcripturæ creationem mundi prodentis pulchritudo eximia ſplendorequodã percellens lectorum animos, mediocri ſtilo enarrabitur: ſi prius admoneantur, quod admoneri operæpretium fuerit. quidam enim mundum magis admirati quam eius conditorem, hunc quidem non factum æternumque aſſeuerant: Deum vero in

Legum diuinarum in mundo conſenſus.

Dei potentia in reb. creatis potiſſimum metienda. Deus ocioſus à gentibus quibuſdam fingitur.

alto otio degere mentiuntur impii: cum debuiſſent contra, huius vt conditoris ac parentis admirari potentiam, illum non ſupra modum venerari. at Moſes tum philoſophiæ faſtigium aſſecutus, tum oracula de præcipuis naturæ arcanis edoctus, animaduertit duo eſſe in rebus neceſſaria: alterum cauſam agentem, alterum quod ab agente afficitur, præterea agens illud eſſe huius vniuerſi mentem ſinceriſſimam ingentiſſimamque præſtantiorem quam ſit virtus aut ſcientia, imo quam ipſum ſummum bonum & ipſum ſummum, pulchrum. alterum autem illud paſſioni obnoxium, inanime & ſuapte natura immobile, motum formatum animatumque à mente illa, redditum eſſe opus abſolutiſſimum. cæterum qui mundum factum negant, non animaduertunt ſe tollere quod eſt in vita vtiliſſimum & ad pietatem ſumme neceſſarium, nempe prouidentiam. nam opificium non negligi ab opifice ſuo parenteque docet ratio. etenim pater hoc agit vt permaneat ſua progenies, conditor item diuturnitati à ſe conditorum conſulit, arcens quicquid noxam damnumve illaturum videtur, contra quicquid vtile commodumque, modis omnibus proſpiciens, at quod factum non eſt, nihil commercii habet cum eo qui ſe non fecit. eſt autem abſurda opinio, atque inutilis, mundum tanquam rempub. ſine magiſtratu inducere, cui non præfectus, non præſes, non iudex præſit, quem omnia diſpenſare gubernareque deceat. at magnus ille Moſes longiſſimo interuallo diſtare exiſtimans rem viſibilem ab infecta: quandoquidem quicquid ſenſui ſubiectum eſt, generationi mutationiq; obnoxium nunquam eodem ſtatu manet: inuiſibili & mente ſola prehenſibili naturæ æternitatem tanquam germanam cognatamque attribuit: de ſenſibili vero generationem tanquam proprium vocabulum prædicat. quoniam igitur viſibilis ſenſibiliſque hic mundus eſt, factum eſſe conſequitur neceſſario. quapropter non alienum fuit ab autoris propoſito, generationem eius ſcripto prodere, idque admodum grauiter ac theologice. ſex autem diebus fabricatum ait mundum, non quod temporis ſpatio opus habuerit conditor. Deum enim non iuſſu ſolum, verum & cogitatu operari creditur. ſed quoniam opus erat res creari quodam ordine. ordini autem numerus eſt proprius. inter numeros vero lege naturæ aptiſſimus generationi eſt ſenarius. nam poſt vnitatem primus occurrit perfectus partibus conſtans partibus è quibus conficitur: è ternione ſcilicet ſui dimidio, è binario parte tertia, & ex vnione parte ſexta: qui (vt ita loquar) maſcula ſimul ac fœminea natura præditus eſt, & compoſitus ex vtriuſque viribus. maſculis enim in rebus cenſetur impar numerus, ſicut par fœmina. imparium autem principium ternio, parium binarius. ex amborum vero viribus conſtat ſenio, oportet enim mundum cum ſit creaturarum omnium abſolutiſſimus, iuxta perfectum numerum compingi, nempe ſenarium: & qui in ſeipſo complexurus erat generationes è binaria copula, formari ad numerum mixtum, eum qui primus pariter impar eſt, vt in ſe contineret tum proſeminantis maſculi, tum fœminæ genituram ſuſcepturæ ſpeciem. ſingulis autem diebus attribuit aliquam vniuerſi portionem, ex-

Mundum tanquam rempub. ſine magiſtratu inducere abſurdiſſimũ

Generationis atque corruptionis neceſſitas.

Deus non iuſſu tantum ſed nutu etiam operatur.

Mundus omnium creaturarum abſolutiſſimus.

cepto

cepto primo die, quem ne nominat quidem primum, ne connumeretur cæteris: ſed vnum nominans, apto vtitur vocabulo, conſiderata vnionis natura, appellationeque eius hic conuenientiſſima. Diſſeremus igitur quæ his verbis continentur quantum fieri poteſt, quando impoſſibile eſt dici omnia. ineſt enim hic eximius ille mundus intellectu ſolo conſpicuus, ſicut procedente ſermone patebit in enarratione huius diei. Deus enim vbi pro ſua deitate præuidit, imitamentum pulchrum non poſſe abſque exemplari pulchro exiſtere, nec ſenſibile quicquam citra exceptionem probari poſſe, quod non archetypo intelligibilis ideæ reſpondeat, poſtquam decreuit viſibilem huncce mundum condere, prius formauit ſimulacrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum ſenſibilia genera, quot in illo intelligibilia. mundum autem illum qui ex ideis conſtat, nefas eſt loco vllo dicendo cogitandove circumſcribere: ſciemus tamen quo pacto conſiſtat, ſi conſiderauerimus aliquam rerum noſtratium ſimilitudinem. quoties condenda eſt vrbs cura regis alicuius aut imperatoris pro fortuna magnifici, præſto eſt quiſpiam peritus architectonicæ, qui contemplatus loci opportunitatem, primum intra ſeipſum partes futuræ vrbis propemodum omnes delineat, templa, gymnaſia, curias, fora, portus, naualia, vias angiportuſque, mœniorum ſitum, & ædificiorum tam priuatorum quam publicorum. deinde impreſſis velut in ceram in ſuum animum ſingularum rerum imaginibus, effingit vrbem intelligibilem: cuius effigiem innata retractans memoria, atque ita impreſſis ſibi magis etiam ſimulacris, vt bonus artifex, ad ſemel propoſitum exemplar reſpiciens, aggreditur deſignatam ſuam ſtructuram è ſaxis & materie, repræſentans incorporeas illas ideas ſingulis operis partibus. eodem ferme modo de Deo ſentiendum eſt, qui vbi decreuit ingentem hanc vrbem condere, prius formas eius concepit; ex quibus poſtquam intelligibilem mundum conſtituit, ad illius exemplar ſenſibilem hunc condidit. Quemadmodum igitur illa in architecto præſignata vrbs locum extra nullum habuit, tantum impreſſa artificis animo: eodem modo ne ille quidem ex ideis conſtans mundus alibi locum habere poterat, quam in Dei verbo quod adornauit hæc omnia, quis enim alius poſſit eſſe locus virtutum Dei, idoneus ad concipiendas non dico omnes ideas, ſed vel vnam quampiam earum ſimpliciſſimam? eſt autem virtus etiam mundi effectrix, à vero bono ceu à fonte oriunda. nam ſi quis vellet cauſam huius vniuerſalis opificii perſcrutari, non aberraret opinor à ſcopo ſi diceret quod quidam priſcus ſapiens: bonum eſſe patrem conditoremque, ideoque ſuapte naturæ bonitate non inuidiſſe ſubſtantiæ, nihil boni ex ſeipſa habenti, quæ tamen quiduis fieri poterat. erat enim ex ſeipſa expers omnis qualitatis, indigeſta, inanimis, plena ruditate, confuſione, atque diſcordia: ſed capax alterationis mutationiſque in contrarium ſtatum optimum, videlicet, ordinem, qualitatem, animatio-

Ciuitatũ condendarum ratio.

Dei verbo mundus quomodo creatus.

nem, ſimilitudinem, identitatem, coaptationem atque conſonantiam, cæteraq; quæ ad potiorem ideam attinent. Tum Deus nemine monente (quis enim erat alius?) ſuopte conſilio decreuit diuitias gratiæ ſuæ copioſe largiterque profundere in naturam nullius bonæ rei per ſe capacem ſine diuina munificentia. attamē nō ꝓ magnitudine gratiæ ſuæ beneficus eſt, nimirum infinitæ ac incomprehenſibilis: ſed attemperat ſe ad vires eorum quos dignatur ſua beneficentia. nec enim ſicut Deus ad benefaciendum natura propenſus eſt, ita creatura ad accipienda beneficia. illius enim potentia longe ſuperat, at huius infirmitas impar eſt eorum magnitudini, ſuccumberetque niſi Deus pro cuiuſque portione moderaretur ſuam gratiam. quod ſi cui libeat apertioribus vti vocabulis, nil aliud dixerit eſſe mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud quid, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere. Moſis enim eſt opinio hæc, non mea. ergo hominis generationem aggreſſus ſcribere, procedente ſermone diſerte fatetur, formatum eum vtique ad Dei imaginem. quod ſi pars imago eſt imaginis, patet quod etiam tota hæc ſpecies, videlicet vniuerſus hic mundus, qui magis quam homo refert diuinam imaginem. liquet autem quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearum, verbum Dei. narrat enim quomodo in principio fecit Deus cœlum & terram, principium vſurpans non vt quidam putant, iuxta ſignificationem temporis. tempus enim ante mundum non erat, ſed aut vna factum eſt, aut poſt eum. Cum enim tempus ſit ſpatium motus cœli, fieri non poteſt, vt motus rem motam præceſſerit: ſed neceſſe eſt hunc aut poſt, aut ſimul exiſtere. neceſſario igitur colligitur, tempus aut æquæuum eſſe mundo, aut recentius. affirmare autem illud eſſe antiquius, re uera alienum eſt à philoſophia. quod ſi principium non accipitur nunc iuxta ſignificatum temporis, conueniens fuerit id ſignificari iuxta numerum, vt hæ voces, IN PRINCIPIO FECIT, idem valeant quod PRIMVM fecit cœlum. Eſt enim reuera conſentaneum rationi, primum in generatione illud prouenïſſe, cum ſit præſtantiſſimum ex his quæ facta ſunt, & è puriſſima conſtet eſſentia: quamobrem deorum tam non apparentium, quam ſenſui patentium, deſtinatum eſt domicilium ſacratiſſimum. Nam ſi omnia ſimul & ſemel feciſſet condita, minus ordinis fuiſſet in rebus tam pulchre conditis. nec enim eſt quicquam pulchri in confuſo ordine. Ordo vero eſt conſequentia ſerieſque rerum præcedentium & ſequentium, ſi non ipſo opere, certe conſiliis, opificum, ſi modo caueatur vt ea certa inconfuſaq; ſint. itaque ante omnia conditor fecit in mundo intelligibili cœlum incorporeum & terram inuiſibilem, & aeris ideam & vacui. hunc vocauit tenebras, vtpote atrum naturaliter. vacuum vero abyſſum. profundiſſimum enim eſt, & dehiſcit patentiſſime. deinceps fecit aquæ incorpoream eſſentiam, itemque ſpiritus, denique poſtremam lucis ſeptimam æque incorporeā, & exemplar ſolis intelligibile, omni.

Deus pro cuiuſq; portione moderatur ſuam gratiam.

Beneficentiæ diuinæ leges & limites.

Mundus quid.

Mundus ad Dei imaginem creatus.

Tempus quid.

Mundus quomodo à principio creatus à Deo dicatur.

Cœlum ex qua materia à Deo creatum.

Aqua incorporea in prima eſſentia.

omniumque ſtellarum, quæ cœlo lucem erant illaturæ, dignatus priuilegio lucem & ſpiritum. Hunc enim nominauit Dei, quia ſpiritus plurimum ad vitam conferat, quæ ab autore Deo proficiſcitur. lucem vero appellauit valde bonam: hæc enim intelligibilis viſibili tanto eſt lucidior ac ſplendidior, vt exiſtimo, quanto ſol antecellit tenebras, dies noctem, quantoque mens totius animi imperatrix ſenſus, quibus res diſcernimus, & oculi reliquas partes corporis. cæterum inuiſibile illud & intelligibile diuinum verbum & Dei verbum, imaginem dicit Dei: & huius imaginem lucem illam intelligibilem, quæ facta eſt imago diuini verbi, ſuæ generationis interpretis: quæ eſt ſupercœleſtis ſtella, fons ſtellarum ſenſibilium: quam non temere appellare poſſemus vniuerſalem lucem, à qua ſol, luna, cæteræque ſtellæ tam fixæ, quàm erraticæ hauriunt ſingulæ pro viribus conuenientes ſibi ſplendores ſinceræ illius & puræ lucis, quæ obſcuratur quàm primum vergit ab intelligibili ad ſenſibilem. Sincerum enim nihil ſenſu percipitur. Recte autem ſe habet illud quoque dictum, (quod Tenebræ erant ſuper abyſſum.) Aer enim quodammodo exiſtit ſupra vacuum, quandoquidem omnem illam immenſam regionem vacuam deſertamque expleuit, quæ ad nos vſque à lunari orbe pertinet. cæterum poſtquam effulſit lux illa intelligibilis ſole antiquior, ceſſerunt aduerſæ tenebræ, diſpeſcente Deo dirimenteque, cui perſpicuæ ſunt contrarietates rerum, & natiua quædam certamina. ne igitur perpetuis laborarent ſeditionibus, neve bellum pulſa pace præualeret confuſo in mundo ordine, non ſolum ſeparauit lucem à tenebris, verum & terminos in medijs ſpatijs poſuit, quibus vtrumque arceatur ab extremitatib. alterius. Alioqui propter vicinitatem inductura erant confuſionem contentionibus de principatu mutuis, pertinaci ambitione luctam appetentia, niſi præfixi in medio termini ad pugnam geſtientia dirimerent. hi ſunt veſper & mane, quorum alterum prænunciat lætum aduentum ſolis orituri, ſenſim tenebras ſubmouens. veſper autem occidentem ſolem ſubſequitur, ingruentes tenebras leniter excipiens. atque hæc ipſa, mane, inquam, & veſper, in ordine incorporearum intelligibiliumque rerum ponenda ſunt. nam nihil omnino ſenſibile eſt in his, ſed omnia ideæ menſuræque ac loci & ſigilla incorporea, ad generationem aliarum rerum corporearum. Facta autem luce & ſuccedentibus tenebris, fixiſque in medio terminis veſpera ac mane, neceſſario temporis menſura mox effecta eſt, quem diem nominauit opifex, eumq; non primum, ſed vnum: qui ſic dicitur propter ſingularitatem intelligibilis mundi habentis naturam vnitatis. Iamque perfectus erat mundus ille incorporeus, ſitus in diuino verbo, cum ſenſibilis hic ad exemplar alterius abſoluebatur: & ante alias eius partes potiſſimam omnium faciebat conditor, cœlum videlicet, quod apte firmamentum appellauit, vt rem corpoream. corpus enim naturaliter firmum eſt ſolidumque, tres dimenſiones habens. ſolidi autem & corporis quæ poteſt eſſe alia cogitatio, quàm quaqua verſum dimenſio? Merito igitur ſuppoſito pro incorporeo ſenſibili hoc corporeoque firmamentum id vocauit: quod mox ςερεὸν, id eſt,

Dei imago quid.

Abyſſum quid.

Aeris in mundi creatione locus.

Dierum ſeparatio quanta induſtria in creatione

omnium rerum à Deo obſeruata.

Veſper in quarum rerum ordine ponendus.

Firmamẽti creatio.

Cœli forma.

cœlum apte valdeque proprie appellauit: ſiue quia omnium ὅρος, id eſt, terminus, ſiue quia primum ὁρατὸν, id eſt, viſibiliũ factũ ſit. poſt cuius generationem nominat diem ſecundum, integrum diei ſpacium menſuramque ad cœlum referens, ob eius inter ſenſibilia dignitatem honoremque.

Fluuiorũ terram omnem irrigantium neceſſitas.

Poſt hæc quoniam vniuerſa aqua in totam terram diffuſa erat, omneſque eius partes penetrauerat, quemadmodum ſpongia humorem combibit, vt ceu palus quædam cœnoſa ex vtroq; elemento macerato confunderetur, & quodammodo fermentaretur in vnam indiſcretam informemque naturam: iubet Deus quidquid aquarum ſalſum erat, ac proinde offecturum fertilitati ſatorum & arborum, collectum in vnum confluere ex omnibus terræ foraminibus: tam aridam emergere, dulci humore in ea relicto ad eius perpetuitatem. humor enim hic moderatus pro glutine eſt iungendis partibus diſtantibus. quo fit etiam, ne omnino exſiccata terra infrugifera & ſterilis reddatur: vtque tanquam mater, non ſolum alterum alimenti genus, cibum, ſed vtrumque ceu natis ſuis cibum ac potum præbeat. quapropter venis mammarum ſimilibus exundauit, quæ per cauernas editæ fluuios onteſque profunderent. nihilo ſecius tamen latentes quoq; humores indidit omnibus aruis & latifundiis, ad fertilitatem fructuum copioſiſſimam. his ita diſpoſitis autor nomina impoſuit, aridæ terram, aquæ vero inde ſecretæ mare. atque ita ornare terram aggreſſus, iubet eam proferre herbas & ſpicas, omnigenaque olera producere, tum prata fœno virentia, & quicquid ceſſurum erat pecuariis in pabulum, aut in cibum hominibus. Eodem iuſſu & arborum ſpecies omnes ſunt editæ, nulla omiſſa vel mitiũ vel ſylueſtriũ. itaque omnia fructibus ſuis abundabant in ipſo ſtatim ortu, ſecus quam hodie.

Arborum prima creatio.

Nunc enim ſingula gignuntur ſuis vicibus, non ſimul omnia. Quis enim neſcit primam eſſe ſementem & plantationem, tum ſequi incrementa ſatorum plantarumque deorſum radices ſeu fundamenta demittentium, ſurſum item altas ſtirpes attollentiũ. Deinde frondes foliaque germinant, poſtremo fructus profertur, ac ne is quidem perfectus, ſed varias ſubinde facies recipiens, & nunc formam mutans, nunc magnitudinem. Nam primo tam minutus eſt, vt pene viſum fugiat, ſimilis atomis corpuſculis, quę non temere vocari poſſunt prima ſenſibilia. Poſt hæc paulatim accedente alimento, quod rigat arborem, & afflatibus temperatis ac tepidis auriſq; mollibus nutricantibus augeſcit, & ad iuſtam magnitudinem peruenit. cum qua etiam qualitates variat, ceu picturæ artificio iam his iam illis tinctus coloribus. At in prima huius vniuerſitatis generatione, (vt dixi) Deus omnem ſtirpium ſyluam è terra produxit perfectam, fructibus non inchoatis, ſed maturis refertam, ſine dilatione inuitantem ad fruendum affutura mox animalia. Terra vero ad illius iuſſum tanquam dudum prægnans & parturiens, parit omnes ſatorum, arborum atque fructuum inenarrabiles ſpecies. qui quidem fructus non ſolum in alimoniam facti ſunt animantibus, verum etiam in hoc præparati, vt in perpetuum propagaretur ſimilium generatio, quippe qui continebant vim ſeminariam, obſcuris & incertis rationibus inſi-

Terra in creatione rerum cur prior germinarit, cœlum autem poſtea ſit ornatũ ſtellis.

tam,

tam, quæ ſe tandem proferret ſtatis temporum circuitibus. Voluit enim DEVS naturam certis horarum ſpatiis decurrere, conſulens immortalitati ſpecierum, & reddens eas æternitatis participes. Quapropter inchoata perduxit ad finem propere, rurſumque à fine reflexit ad initium, è plantis enim fit fructus tanquam è principio finis: & è fructu ſemen, intra ſe denuo plantam continens, tanquam è fine principium. Quarto autem die cœlum picturis exornauit, non quod terræ id poſthaberet, dans inferiori naturæ priuilegium, potiorem vero ac diuiniorem ſecundo loco ponens, ſed vt euidentiſſime imperij ſui potentiam oſtenderet. Quippe qui præuidens opiniones nondum creatorum hominum, coniecturas veriſimiles & credibiles libenter ſequentium, quæ multam quidem rationis ſpeciem habent, non item ſynceram veritatem: & quod ſuis oculis magis credituri eſſent quàm Deo, admiratores ſophiſticæ potius, quàm ſapientiæ: quodque ſolis ac lunæ curſibus, tum æſtiuis, hybernis, vernis autumnalibuſque mutationibus, annuorum terræ prouentuum, omniumque naſcentium cauſas acceptum laturi eſſent ſiderum cœleſtium ambitibus: ne cui creaturæ aſcribere primas cauſas auderent, ſiue per impudentiam, ſiue per ignorantiam nimiam: recurrant, inquit, mentibus ad primam huius vniuerſitatis generationem, meminerintque ante ſolem & lunam omnigenas ſtirpes, omnigenoſque fructus è terra proditos. Atque ita ſibi perſuadeant, & in poſterum eam prolaturam eos ex cœleſtis patris arbitratu, quoties ei placuerit, non expectato cœli fauore, cui dedit quidem potentiam, ſed non liberam. Nam ipſe quemadmodum auriga habenas, aut gubernator clauum tenens, dirigit, qua vult recto more ac lege ſingula, nullius ope indigens, omnia enim Deo poſſibilia. Atq; hæc eſt cauſa, cur terra prior germinarit, & herbam protulerit: cœlum vero poſt ſit ornatum in numero perfecto quaternario, quem denarij omnium abſolutiſſimi cauſam fonteq; non falſo dicere licet. Quod enim actu eſt denarius, hoc quaternarius potentia eſſe videtur. Si igitur ab vnitate vſq; quaternionem deinceps componantur numeri, denarium conficient: qui eſt immenſitatis numerorum terminus, ad quem ceu metam circumaguntur, & ſe reflectunt. Quin & muſicas ſymphoniarum rationes idem quaternio continet, videlicet diateſſaron, diapente, diapaſon, diſdiapaſon, è quib. concentus fit abſolutiſſimus. Nam diateſſaron proportionem habet ſuper tertiam, diapente ſeſquialteram, diapaſon duplam. Eas proportiones omnes quaternio in ſe continet. ſupertertiã in quatuor ad tria. ſeſquialteram in tria ad duo, duplam in duo ad vnũ, aut quatuor ad duo. Quadruplam vero in quatuor ad vnum. eſt & alia vis quaternarij, dictu cogitatuq; miranda. Primus. n. hic ſolidi naturam oſtendit, cum precedentes numeri incorporeis rebus dicati ſint. Nam in vnitate cenſetur punctum, quod vocant Geometræ, in binario linea. Ea eſt longitudo ſine latitudine, quæ vbi acceſſit, fit ſuperficies ad ternarium pertinens. Hæc quo minus ſit corpus natura ſolidum, vna deſtituitur altitudine: qua iuncta ad ternarium, fit quaterna-

Cœlum cur quarto die à Deo creatum.

Quaternarius numerus omnium perfectiſſimus.

ternariùs. Vnde multum exiſtimationis contigit huic numero, qui ab incorporea intelligibilique eſſentia duxit nos ad conſiderationem corporis trifariam patentis, quod ſuapte natura primum ſenſu percipitur. Id qui parum intelligit, è luſu quodam vulgato cognoſcet. Qui nucibus ludunt, ſolent poſitis prius in plano tribus, quartam ſuperimponere, in formam pyramidis. Triangulus igitur ille in plano conſiſtit intra ternarium: cui ſuperimpoſita quaternarium in numero facit, in figura vero pyramidem, ſolidum iam corpus. Præterea nec illud ignorandum, quod primus numerorum quatuor, quadrangulus eſt pariter par, menſura æquabilitatis ac iuſtitiæ: quodque ſolus ex eiſdem & compoſitione & innata potentia cõſiſtit. Compoſitione ex duobus & duobus. Rurſum potentia ex bis duo, pulcherrimam quandam conſonantiæ ſpeciem præ ſe ferens, quæ nulli ineſt ex alijs numeris. Mox enim ſenarius compoſitus è duobus ternarijs, non amplius gignitur his per ſe multiplicatis, ſed alius, nempe nouenariꝰ. Alijs quoque multis viribus præditus eſt quaternio, quæ accuratius & copioſius in proprio tractatu indicandæ ſunt.

Numerus quaternarius multis priuilegijs à natura honoratus.

Nunc illud addidiſſe ſat erit, eum totius cœli mundique generationi dediſſe initium. Nam quatuor elementa, ex quibus vniuerſum hoc conditum eſt, tanquam à fonte manauerunt à numero quaternario: atq; adeo hæc quatuor, quibus annus diſtinguitur, tempora, vnde animantes plantæque proueniunt, ſcilicet hyems, ver, æſtas & autumnus. Cum igitur tot priuilegijs à natura honoratus ſit modo dictus numerus, neceſſario conditor rerum ornabat cœlum, quarto die, adhibitis ornamentis pulcherrimis ac diuiniſſimis; hoc eſt, ſtellis luciferis: & gnarus lucem eſſe omnium rerum præſtantiſſimam, fecit eam inſtrumentum viſus, ſenſuum excellentiſſimi.

Quaternarius numerus totius cœli mundique generationi dedit initium.

Quod enim mens in animo eſt, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res, alter ſenſibiles. Vſus autem mentis in ſcientia ad noſcenda incorporea, cæterum oculi in luce ad contemplationem corporum. quæ res & ad alia multa bona prodeſt hominibus, & in primis ad id, quod maximum eſt, ſcilicet philoſophiam. Viſus enim à luce ſubductus in ſuperna, conſiderataque natura ſtellarum, & motu earum tam concinno, tum fixarum ac erraticarum ſtatis circuitibus, dum illæ eodem ſemper modo circumferuntur, hæc vero diſſimiliter & in contrarium duplici curſu vtuntur: ad hæc chorea vniuerſarum modulata, & ad muſicæ leges pulchre conueniente, ineffabilem delectationem voluptatemque in animo excitat, atque ita ineſcatus alijs atque alijs ſpectaculis (nam vnum ex alio naſcitur) nullam contemplandi ſatietatem conſequitur.

Aſtrologiæ initia & vſus.

Poſt hæc, vt fieri ſolet, vlterius procedente curioſitate ſcrutatur, quænam ſit rerum harum viſibilium eſſentia: & vtrum generatæ ſint, an nullum habuerint principium: quiſve modus ſit motus earum, quæve cauſæ, quibus diſpenſantur ſingula. Ex huiuſmodi vero diſquiſitionibus Philoſophia nata eſt, qua nullum perfectius bonum introiuit vitam hominum. Cæterum opifex reſpiciens ad intelligibilis lucis ideam, de qua dictum eſt in mentione mundi incorporei, condidit has ſenſibiles ſtel-

Philoſophiæ initia & neceſſitas.

las,

las, ſimulachra diuina & pulcherrima, quas tanquam in templo inter corporeas eſſentias pulcherrimo collocauit in cœlo multis de cauſis. Primum lucis inferendæ, deinde ſignorum, tum temporum, quibus annus diſtinguitur, poſtremo dierum, menſium, annorum, quæ ſunt menſuræ temporis, ex quibus nata eſt natura numeri. quem autem ſingula hæc vſum, quamve vtilitatem præbeant, liquet ex eorum effectibus. Sed quo diligentius animaduertantur, non alienum fortaſſe fuerit etiam diſſerendo veritatem veſtigare. Cum vniuerſum tempus diſtributum ſit in duas partes, diem & noctem, diei præfecit pater ille ſolem tanquam magnum regem: nocti vero lunam cum cæterarum ſtellarum multitudine. magnitudini autem virtutis ac poteſtatis ſolaris præclare atteſtantur, quæ modo dicta ſunt. Vnus enim cum ſit & ſolus, priuatim & peculiariter dimidium totius temporis ſortitus eſt, ſcilicet diē: reliquæ vero omnes ſtellæ vnà cum luna alterum dimidium, quod vocatum eſt nox. & illo exorto tot ſtellæ, quæ apparebant, non obſcurantur ſolum, ſed euaneſcunt etiam præ ſplendore diffuſo. poſt occaſum vero eius, vno momento incipiunt oſtentare ſuas ſpecies. Factæ ſunt autem, vt ipſe ait, non ſolum ad lucem emittendam in terras, ſed etiam vt futura præſignificent. aut enim exortu earum & occaſu deliquiove, aut emerſione occultationeve, aut alijs motuum differentijs, homines de futuris conijciunt, & præſagiunt copiam inopiamvè fructuum, prouentum vel peſtem animantium, ſerenum & nubilum, tranquillitatem aeris & procellas ventorum, inundationes & exilitates fluminum, molliciem maris & tempeſtatem, horarum anni vices præpoſteras, dũ aut æſtas hybernat, aut hyems æſtuat, aut ver autumnum refert, aut contra autumnus vernam temperiē. Nec defuerunt, qui concuſſionem terræ, motumque ex cœli obſeruatione prædicerent, aliaque multa euentu certiſſimo: ita vt veriſſime dictum ſit, in ſigna eſſe factas ſtellas, atque etiam in tempora. tempora porro de quatuor annis vicibus horarum intelligenda ſunt. Et quidni? tempus enim quod aliud eſſe poteſt, quàm tempus rei bene gerendæ? at horæ anni omnia perficiunt, & ad bonum euentum perducunt, ſationes, plantationes, genituras & incrementa animalium. Factæ ſunt etiam ſtellæ ad menſuras temporum. nam ſolis lunęque & aliorum ſiderum recurſus, dies & menſes, annoſq; conficiunt. moxque res vtiliſſima, numeri natura exiſtit, tempore illam proferente. Ex vna enim die fit vnum, è duabus duo, è tribus tria: è menſe triginta, ex anno tantus numerus, quantum dierum continetur duodecim menſibus: & ex infinito tempore infinitus numerus. Tantas & tam neceſſarias vtilitates afferunt naturæ motuſque ſtellarum cœleſtium: ne quid dicam de rebus nobis incognitis, (nec enim mortalibus nota ſunt omnia) attamen ad perpetuitatem mundi conferentibus, quas legibus à Deo præfinitis haudquaquàm violabilibus oportet ſemper & vbique adminiſtrari. Poſtquam autem terra & cœlum ſuis ornamentis exculta ſunt, altera tertio die, alterum (vt dictum eſt) quarto, mortalia genera animalium fingere aggreſſus eſt rerum opifex, exorſus ab aquatilibus die quinto, exiſtimans

Sol mundi rex & gubernator.

Luna regina noctis.

Temporis diuiſio.

Stellæ in quem vſum à Deo conditæ.

Animaliũ diuerſorũ creatio.

nullam eſſe inter duo quæpiam tantam cognationem, quantam inter animalia & quinarium. Differunt enim animata ab inanimatis non alia re magis quàm ſenſu, is vero in quinque diuiditur, in viſum, auditum, guſtum, odoratum & tactum: quorum ſingulis Deus attribuit certas materias, & inſtrumenta propria ad ſubiecta iudicanda: colores viſui, voces auditui, ſapores guſtui, vapores odoratui, tactui vero mollicies & duricies, tum quicquid calidum eſt & frigidum, leue & aſperum. iuſſit igitur omnifaria piſcium genera, cæterorumque ſuis locis exiſtere, tum quantitate tum qualitate inter ſe differentia. Sunt enim in alio mari alia, interdum etiam eadem. Nec tamen vbique omnia fingebantur, & fortaſſe merito. quædam enim amant paluſtre ac vadoſum mare, quædam cloacas & portus, quæ nec in terram prorepere, nec longe à terra natare valent. quædam in alto mari degentia, vitant promontoria in id procurrentia, & inſulas & ſcopulos, & alia ſerenitate tranquillitateque delectantur, alia fluctibus & tempeſtate. Nam continuis iactationibus exercita, & vi contra impetum reluctantia, firmiora euadunt, pingueſcuntque amplius. mox autem etiam genera volucrium creauit, tanquam germana aquatilium. Vtraque enim natatilia: nec vlla ſpecies per aerem meantium, vt imperfecta omiſſa eſt. Iamque aqua & aere conuenientium ſibi animantium ceu ſortem adeptis, rurſum prouocatur terra ad generationis partem reliquam. reliqua autem erant poſt ſtirpes animalia terreſtria, & dixit: Producat terra pecudes & feras, & reptilia in ſuo quæque genere.) Illa vero continuo emiſit quæcunque iuſſa eſt, eaque ornata eximie, tum robore, tum innatis nocendi iuuandiue viribus. Vltimus autem omnium homo creatus eſt. modum vero creationis eius paulo poſt dicam, vbi prius oſtendero pulcherrimam conſequentiam in creationis animalium ordine. anima enim inertiſſima & rudiſſima generi piſcium obuenit: abſolutiſſima autem & longe optima generi hominum: cæterum inter vtraſque media generi terreſtrium ac volucrium. Hæc enim acutiores ſenſus habet, quàm illa piſcibus indita, hebetiores tamen quàm humana. ideoque primi creati ſunt piſces, corporeæ plus quàm animalis eſſentiæ participes, quodam modo animalia & non animalia, mobilia inanima, ad ſolam corporis conſeruationem vi animali eis addita, ſicut vulgo ſalem inſpergunt carnibus, ne facile putrefiant, poſt piſces vero ſecuta ſunt volucria & terreſtria, videlicet acrioribus iam ſenſibus prædita, & animales proprietates habitu ipſo præ ſe ferentia. poſtremus (vt dixi) homo creatus eſt: cui conditor mentem eximiam donauit, quæ ſit ceu animæ anima, quemadmodum pupilla in oculo. nam hanc quoque ſcrutatores naturæ dicunt eſſe oculi oculum. tum igitur omnia ſimul ſunt condita, in quo quidem vniuerſali opificio neceſſe erat ſeruari ordinem, propter futuram generationem aliarum rerum ex alijs. in his autem, quæ ſucceſſiue generantur, ordo hic eſt, vt natura incipiens à viliſſimis, deſinat in præſtantiſſima omnium. id vero quid ſit, dicendum apertius. ſemen genitale eſt principium animalium. hoc eſſe viliſſimum videmus,

Piſcium prima creatio.

Animaliũ omnium conceptio & generatio.

Homo cur poſtremo loco creatus.

Naturæ ſcrutatores

Natura à viliſſimis incipiens proprio ductu deſinit in præſtantiſſima.

ſpu-

ſpumæ ſimile. cæterum vbi in vuluam iniectum hæſerit, motus mox particeps, in veſicam quandam mutatur, ea ſemine eſt melior, & quoniam motus placidus ineſt fœtibus tanquam artifex, vel vt magis proprie dicam, irreprehenſibilis ars, fingit animal ex humida eſſentia, in corporis membra parteſque eam diſtribuens: ſicut ſpiritualem eſſentiam in virtutes animę, nutritiuam & ſenſitiuam. nam de rationali nunc ſuperſedendum eſt dicere, propter eos, qui aiunt eam externe aduenire diuinam ſempiternamq;. atq; ita generatio quam natura cœpit à vili ſemine, in res præſtantiſſimas deſijt, animal & hominem. idem hoc & in vniuerſi huius creatione contigit. quando enim res effingere placuit opifici, in ordine primi fuerunt, qui & viliſſimi, piſces: poſtremi vero, qui & optimi, homines. reliqua vero inter extremitates media, potiora priorib⁹, deteriora poſterioribus, terreſtria & volucria. Cæterũ poſt alia õia (vt dixi) hominem, ait, iuxta imaginẽ factũ & ſimilitudinẽ, valde pulchre. nihil.n. è terra genitũ Deo ſimilius, q̃ homo. hãc porro ſimilitudinẽ nemo æſtimet figura corporis. nam neq; Deus humana forma eſt conſpicuus, neq; humanum corpus refert Dei ſpeciem. ſed dicitur imago iuxta mentem rectricem animæ. ad illud enim ſingulare ceu archetypum, in vno quoq; mens effigiata eſt, quodammodo Deus eius qui ipſam circumfert vt ſtatuam. ſicut .n. ſe habet magnus ille imperator ad vniuerſum mundum, ita ſe habere videtur humana mens ad hominem. inuiſibilis .n. eſt, vidẽs ipſa omnes res: & ignotam habet eſſentiam ſuam, cũ alienas intelligat: & inſtructa artibus, ſcientijſq; multifarijs, aperit ſibi vias omnes terra mariq;, vtrumq; elementum perſcrutans, moxq; ſublimis euolans, & aerem eiuſque mutationes contemplata, profert ſe ad ſummum æthera: vagataq; circa ſtellarum tum fixarum tum erraticarum curſus ac choreas, iuxta muſicæ præcepta abſolutiſſimas, trahitur amore ſapientiæ ſe deducentis: atq; ita emergens ſupra omnem ſenſibilem eſſentiam, demũ intelligibilis deſiderio corripitur. illic conſpicata exemplaria ideaſq; rerum, quas hic vidit ſenſibilium, eximias illas pulchritudines, ebrietate quadam ſobria capta, tanq̃ corybãtes lymphatur, alio plena amore longe meliore, à quo ad ſummum faſtigium adducta rerum intelligibilium, ad ipſum magnum regem videtur tendere. tum vero in videndi cupidã puriſſimus ac meritiſſimus diuinæ lucis radius more torrentis effunditur, ita, vt ad eũ ſplẽdorem caliget mẽtis oculus. Sed quoniam non quæuis imago refert exemplar archetypum, ſuntq; multæ diſſimiles, poſt hæc verba, IVXTA IMAGINEM, additum eſt ſignificantius ET SIMILITVDINEM, vt intelligatur exactũ ſigillum, formam habens euidentiſſimam. introducit .n. Propheta patrem huius vniuerſitatis dicentem hæc: Faciamus hominẽ iuxta imaginem noſtrã, & iuxta ſimilitudinem.) Dicat aliquis: nunq̃d opus eſt quopiam ei, cui obediunt omnia? an cũ cœlũ faceret, terrã & maria, nullo egebat cooperatore: hõiem vero tam paruũ animal ac fragile facturus, non poterat abſq; alieno adiutorio ſuiſmet ipſe virib. effingere? Huius rei causã veriſſimam neceſſe eſt, Deũ ſolum ſcire: cæterum q̃ per coniecturas credibiles videtur rationi conſentanea, nõ eſt cælanda. eſt autem hæc. Rerũ quæ ſunt in natura,

Homo ad Dei ſimilitudinem quomodo creatus.

Mens animæ anima.

aliæ nec virtutis participes cenſentur, nec vitij, vt ſtirpes & bruta: illæ quia inanimæ, & ſuapte natura imaginationis expertes: hæc quia carent mente ac ratione. vitij vero ac virtutis tanquam domicilium videtur mens & ratio, in quibus commode inhabitet. aliæ item ſola virtute prȩditæ, nihil omnino habent vitij, vt ſtellæ. nam hæ animalia eſſe dicuntur, & quidem intelligentia: vel potius mentes ſingulares, totæ quantæ probæ, nec vllius capaces vitij. rurſum aliæ mixtæ ex vtraque natura, vt homo, qui contrariorum eſt capax, prudentiæ & imprudentiæ, temperantiæ & incontinentiæ, fortitudinis & timiditatis, iuſtitiæ & iniuſtitiæ: & vt compendio dicam, boni & mali, turpis & honeſti, virtutis & vitij. ergo conueniebat vt vniuerſalis ille Pater Deus bona quidē per ſeipſum ſolum faceret, quippe ſibi cognata: ſicut nec indifferentium creatio fuit aliena ab eo, quandoquidem hæc quoque expertia ſunt vitij Deo inimici. cæterum mixtorū creatio, partim erat ei propria, partim impropria. propria propter admixtam eis meliorem ideam: impropria vero, propter contrariam & deteriorem. quamobrem de ſola hominis generatione ſcriptum eſt: Dixit Deus, Faciamus hominem: quod indicat aſſumptos alios tanquam cooperatores: vt irreprehenſibiles tam voluntates, q̃ actiones hominis recte ſe gerentis acceptæ ferantur Deo rectori omniū: contrariæ vero alijs ipſi ſubditis. oportebat enim patrem non eſſe cauſam malorum ſuis filijs. malum autem eſt vitium, vitioſæque actiones. Pulchre autem cum dixiſſet in genere hominem, mox diſcreuit ſpecies, dicens, Marem & fœminam conditos, licet nondum ſua cuique forma contigerat, quandoquidem extremæ ſpecies continentur in genere, & tanquam in ſpeculo apparent cernentibus acutius. Quærat hic aliquis cauſam, cur vltimum operum ſit homo in mundi creatione. nam poſt omnia alia eum conditor ac pater fecit, vt docent ſacræ literæ. Qui legem rimantur profundius, eamque quàm maxime fieri poteſt, excutiunt ſumma diligentia, dicunt, quod poſtquam Deus hominem in ſuam cognationem admiſit, ratione donatum dono longe optimo, ne cætera quidem ei inuidit: ſed vt animali familiariſſimo amiciſſimoque omnia, quæ mundo continentur præparauit, volens vt recens creatus nulla re careret, quȩ ad vitam, atque adeo bene viuendum conferat, quorum alterum præſtat copia vbertaſq; rerum ad fruendum paratarum. alterum contemplatio cœleſtiū, qua quidem perculſa mens, amorem ac deſiderium ſcientiæ rerum huiuſmodi concipit: vnde prognata eſt Philoſophia, per quam homo quamuis mortalis, immortalitatem adipiſcitur. quemadmodum igitur conuiuatores non prius ad cœnam vocant, quàm inſtructo bene conuiuio: & qui edunt ludos aut athletarum ſpectacula, priuſq̃ ſpectatores vocati conueniant in theatra vel ſtadia, parant copiam concertatorum, earumque rerum, quæ ad oculos aureſve oblectandas pertinent: ita etiam mundi totius imperator, tanq̃ conuiuator ludorumve prȩfectus, vocaturus hominem ad conuiuiū ſimul & ſpectaculū, quicquid ad vtrumq; pertinebat, prȩparauit: vt ille in mundū ingreſſus mox inueniret, & conuiuiū & theatrum ſacratiſſimū: alterum refertum copiis, quas

Homo ad rerum diuinarum contemplationem à Deo formatus.

Philoſophia quid.

terra,

terra, fluuii, mare, aer ſuppeditant ad vſum ſimul & voluptatem: alterum ſpectaculis, quorum tum eſſentia tum qualitates ſtupendæ ſint, nec non motus, choreæque admiratione digniſſimæ, propter ordinem conuenientiſſimum, numerum pro portione aptiſſimum, curſus recurſuſque mire concinnos: in quibus omnibus veram illam & exemplarem muſicam ineſſe non falſo quis dixerit: quam poſtea homines animis ſuis impreſſam prodiderunt, artem vtiliſſimam vitæ ſummeque neceſſariam. Hæc quidem prima cauſa eſt, ob quam homo rebus omnibus præpoſitus eſſe videtur. altera quoque non abſurda dicenda eſt. Mox vt natus eſt homo, paratum inuenit quicquid ad vitam opus erat, vt futura diſceret: tantum non diſerte clamante natura, fore vt ſi autorem ſui generis imitarentur, vitam ſine dolore & ſine labore in vberrimis copiis degerent. id ita futurum, ſi nec voluptates rationi contrariæ dominationem in anima occupauerint, ventris veneriſque ſtudio ceu arcibus communitis in ea: nec gloriæ, honorum, pecuniarum, cupiditates in vita ſibi potentiam vſurpauerint: nec mœrores mentem depreſſam curuatamque ſibi ſubdiderint: nec timor malus cõſultor præclaros ad virtutem impetus repreſſerit: nec imprudentia, timiditas, iniuſtitia, cæterorumque vitiorum turba ingruerit. nam in hæc omnia mala, quæ modo dixi, abutentium felicitate hominum & affectibus prauis deditorum effuſorumque in cupidines, quas ne nominare quidem fas eſt, animaduertit iuſtum iudicium, de impiis ſtudiis pœnas exigens. Itaque criminum reos neceſſario ſequitur inopia, ægre enim proſcindentes arua, & fontanos fluuialeſque riuos inducentes, adhæc ſeminantes plantantesque & agriculturæ laborem noctu atque interdiu obeuntes, quotannis comportant neceſſaria, eaque interdum tenuia, nec admodum ſuffectura, vtpote lęſa ex cauſis variis: aut enim perpetuis imbribus abripuit inundatio, aut grando vno impetu delata perfregit, aut nix aduſſit frigore, aut procellæ ſubuerterunt radicitus, multæ enim aeris & aquarum inexpectatę mutationes inopiam fructuum afferunt. quod ſi per temperantiam lenirentur affectus immodici, & iuſtitiæ ſubderetur honorum iniuſtique lucri ſtudium, vtq; compendio dicam, actionib. ad virtutem compoſitis vitioſę ac proinde inanes decederent, ſublato ex anima bello vere omnium difficillimo grauiſſimoque & pace præualente coſtituenteque dotes noſtras cum lenitate ac modeſtia: ſperare liceret, Deum vtpote boni honeſtiq; amantem, & inſuper humani generis, affluentiam bonorum vltro largiturum hominibus. Liquet enim facilius eſſe prouentum rerum abſq; agricultura largiter ſuggerere, quam res ipſas ex nihilo producere. atque hæc altera cauſa dicta ſit: tertia vero eſt hæc. Principium & finem Deus volens inter ſe coaptare, vt res neceſſitudine coniunctas & amicitia, principium quidem fecit cœlum, finem vero hominem: illud inter ſenſibilia & incorruptibilia perfectiſſimum, hunc inter ex terra genita & corruptibilia optimum, paruum (ſi vera dicenda ſunt) cœlum, multarum naturarum ſtellis ſimilium ſimulacra inter ſe geſtantem, in quibuſdam artibus & ſcientiis, ſinguliſq; celebrium virtutum contemplationibus. nam cum contrarias naturas ha-

Homo cur rebus omnibus in hac vita præpoſitus

Inopia pœna peccati.

Frugum inopia pœna eſt peccati.

beant, id quod eſt corruptibile, id quod incorruptibile, vtriuſque ſpeciei, quod pulcherrimum eſt, principio finique attribuit: principio cœlum, vt dixi, fini hominem. Præter has illa etiam cauſa reddi ſolet à quibuſdam. neceſſe erat omnium rerum creatarum poſtremum produci hominem, vt nouiſſimus repente inter alias animantes exiſtens, terrorem eis incuteret. ſic enim futurum erat vt ad primum eius conſpectum obſtupefactum, adorarent tanquam rectorem à natura datum & dominum. quapropter hoc viſo omnes ad vnam cicuratæ ſunt, & vel ferociſſimæ primo ſtatim intuitu manſueſcebant, rabiem qua in ſe inuicem efferebantur, erga ſolum mitigantes hominem. quamobrem opifex eius & pater animal hoc naturaliter ratione præditum, non re ſolum ſed & verborum autoritate regem conſtituit omnium ſub luna terreſtrium, aquatilium, volucrium. quicquid enim eſt mortale in his tribus elementis, terra, aqua, aere, totum ei ſubiecit, cæleſtia tantum excipiens, vt diuiniorem partem ſortita. huius autem regni fides apparet euidentiſſime, dum pecorum multitudo maxima ductatur à vulgari quopiam homine, nec armis inſtructo, nec ferro accincto, nec vllum telum geſtante, ſed maſtrucam tantum habente pro velamine & baculum quo ea dirigat, & inter viam laſſitudine tentatus ſubnitatur. itaque frequentiſſimos greges ouium, caprarum, boum, præ ſe agit opilio, caprarius, bubulcus, homines ne corporibus quidem robuſti & vigentes, vt ſaltem habitudine bona ſtupendi ſint ſuis pecudibus: ſed tanta illa robora vireſq; armis inſtructæ (pleriſq; enim inſtrumenta quib. ſe defendant à natura ſunt addita) tanquam ſerui dominum reuerentur, & imperata faciunt. tauri ſub iugum miſſi ad terræ culturam, profundos ſulcos proſcindunt tota die, nonnunquam etiam per longum ſpatium, ſubſequente quopiam agricola. arietes ægre ſuſtinentes onus vellerum, verno tempore iuſſu paſtoris ſtant quieti, & libenter ſe præbent tondendos, aſſuefacti velut populi annuũ tributum pendere ſuo regi à natura impoſito. quid equus animal animoſiſſimum? hic quoque facile recepto freno regitur, quominus laſciuiat, vtque habenis pareat: ſimulque tergum apte ſeſſori accommodat, moxque ſublimem fert curſu concitatiſſimo, quocunque ille peruenire cupit cum rectore ſuo properans. iſque inſidens abſque labore, admodum quietus, alieno corpore, pedibuſque alienis curſum conficit. Liceret & alia multa dicere, ſi liberet eſſe prolixum, quibus euidens fieret, nullum animal ſibi libertatem vſurpare detrectando obſequium homini debitum. quare iam dictis exemplis contenti erimus, nec illud tamen ignorare oportet, non ſtatim quia poſtremus homo factus eſt, eſſe inferiorem ordine, id quod teſtantur aurigæ gubernatoreſq;. nam alteri poſt quadrigas locati à tergo curſum earum moderantur habenis, vtcunque viſum fuerit, nunc laxando eas ad celeritatem, nunc reducendo, ſi videatur iuſto maior impetus. gubernatores item in nauis poſtrema parte puppi conſiſtentes, omnibus omnino præſtantiores habentur vectoribus. quippe quorum in manu nauis ipſius ſarcinarumque ſalus ſit poſita. ſic & hominem ceu aurigam quendam & gu-

Animalia omnia hominem tanquam ſerui dominum reuerentur & imperata faciunt.

Homo omnium rerũ in hoc mũdo rex à Deo ordinatus.

Homo iuxta mentẽ Dei verbo cognatus eſt diuinitatis quædam particula.

berna-

bernatorem conditor rebus præfecit omnibus, vt regat & gubernet quicquid terræ continetur, curam gerendo ſtirpium animaliumque, tanquam quidam ſubpræfectus illius primarii ſummique regis. Poſtquam autem vniuerſus hic mundus perfectus eſt iuxta perfectam naturam numeri ſenarii, ſequenti diei ſeptimo pater honorem addidit, quem vbi laudauit, mox ſanctum appellare dignatus eſt. eſt enim feſtus non vnius populi regioniſue, ſed in vniuerſum omnium: quæ ſola digna eſt vt dicatur popularis feſtiuitas & mundi natalis. Cæterum ſeptenarii naturam neſcio an quis ſatis laudare queat, cum ea ſit præſtantior, quam vt vlla facundia poſſit exprimi. nec tamen quia miranda quædam de eo prædicantur, ideo ſilere debemus. imo audendum potius, ſi non omnia aut magis propria poſſumus, certe ea prodere, quæ mente valemus aſſequi. Dupliciter ſeptenarius dicitur. alter intra denarium, quem vnitate ſola ſepties metimur, conſtantem ex ſeptem vnitatibus. alter extra denarium, cuius omnino principium eſt vnitas iuxta duplices aut triplices aut vtique proportionales numeros, vt ſe habet LXIV. & DCCXXIX. prior ab vnitate duplicando creſcens, poſterior triplicando. vtraque autem ſpecies non obiter conſideranda eſt. ſecunda certe manifeſtiſſimum habet priuilegium. ſemper enim qui ab vnitate componitur in duplis aut triplis aut vtique proportionalibus ſeptimus numerus, cubicus eſt ſimul & quadrangulus, vtramque ſpeciem continens, tum incorporeæ, tum corporalis eſſentiæ. incorporeæ quidem planiciem, quam conficiunt quadranguli, corporalis vero iuxta aliam dimenſionem, quam conficiunt cubi. id euidentiſſime patet in modo dictis numeris. mox etiam ab vnitate dupla ratione creſcens ſeptimus, ſcilicet LXIV. quadrangulus quidem eſt, octies octo multiplicatis: cubus autem quater quatuor quater. rurſus tripla ratione creſcens ab vnitate ſeptimus, videlicet DCCXXIX, quadrangulus quidem eſt multiplicato per ſeipſum XXVII, cubus autem multiplicato nouies nouem nouies, ſemperque à ſeptimo incipiens vt prius ab vnitate, & eadem proportione augens vſque ſeptimum, inuenies omnino eum creſcere in cubum ſimul & quadrangulum. Ergo à LXIIII compoſitus dupla ratione faciet ſeptimum MMMMXCVI, quadrangulum ſimul & cubum, quadrangulum quidem latus habentem ipſum LXIIII. cubicum vero numerum XVI. Tranſeundum iam & ad alteram ſeptenarii ſpeciem quæ continetur in denario, mirificam præ ſe ferentem naturam non minus quam prior. Septem ipſa conficiuntur ex vno & duobus & quatuor habentibus duas rationes concinniſſimas, duplam videlicet & quadruplam. alteram diapaſon conſonantiæ: alteram vero ſcilicet quadruplam, conſonantiam diſdiapaſon conficientem. continet & alias diuiſiones ſeptenarius, conſtans ex quibuſdam coniugationibus, diuiditur enim primum in vnitatem & ſenionem, deinde in binarium & quinarium, poſtremo in ternionem & quaternionem. Eſt autem hæc quoque proportio numerorum admodum muſica. ſex enim ad vnum habent rationem ſexcuplam. ſexcupla autem ratio maximum inter tonos interſtitium facit,

Septenarii numeri præſtātia.

Septenarii numeri duplex ratio.

quo diſtat grauiſſimus ab acutiſſimo, ſicut demonſtrabimus, cum à numeris ad harmonias ſermonem traduxerimus. cæterum quinque ad duo maximam in harmonia vim oſtendunt, ferme æquipollentem harmoniæ diapaſon, quod in regulis eius artis apparet liquidiſſime. quatuor autem ad tria primam harmoniã efficiunt ſupertertiam, quæ eſt diateſſaron. Præterea aliam quoque pulchritudinem ſuam profert ſeptenarius, eamq; ſacræ conſiderationis. Cum enim conſtet è ternione & quaternione, rectam in rebus & nuſquam vergenten figuram naturaliter exhibet. id quomodo fiat, declarandũ eſt. rectangula forma, quandoquidem eſt principium qualitatum, conſtat ex numeris his: III. & IV. & V. tria autem & quatuor, quæ quidem eſt eſſentia ſeptenarii, rectum angulum efficiunt. nam obtuſus & acutus inæqualitatem, confuſionem & impa ritatem præ ſe ferunt, cũ ſint iuſto acutiores obtuſioreſue. at rectus collationem non admittit, nec fit recto rectior, ſemper ſui ſimilis, nec vnquam propriam naturam varians. Iam ſi rectangulus triangulus figurarum & qualitatum eſt principium: in hoc autem rem maxime neceſſariam rectum angulum eſſentia ſeptenarii præbet, ternio ſimul & quaternio, merito cenſendus eſt hic fons omnis figuræ & omnis qualitatis. Huc accedit & illud, quod III. planæ figuræ eſt numerus, quandoquidem iuxta vnionem eſt punctum, linea iuxta duernionem, ſuperficies vero iuxta ternionem ordinatur. quaternio porro ad ſolidum corpus pertinet, per acceſſionem vnitatis accedente ad ſuperficiem altitudine. vnde liquet eſſentiam ſeptenarii geometriæ & ſolida metiẽdi eſſe principium, & vt compendio dicam, incorporeorum ſimul corporeorumq;. tanquam in ſeptenario ſanctitas eſt ſita, vt præeminentiam habeat præ omnibus numeris non excedentibus denarium. nam ex illis alii gignunt, nõ g gnuntur, alii gignuntur quidẽ, non gignunt tamen. alii tũ gignunt, tum gignũtur. ſolus ſeptenarius in nulla harũ parte conſideratur. id ita eſſe demonſtratione confirmandum eſt. Vnum quidem gignit omnes deinceps ſequentes numeros, ipſum à nullo omnino genitum. octo autem gignuntur quidem à bis quatuor, ſed nullum gignunt, ex his qui ſunt intra denarium. item IV. eundem locum inter genitores & prognatos obtinet. repetitus enim VIII. gignit, ipſe gignitur à repetito II. ſoli vt dixi VII. nec gignere natura dedit, nec g gni. quam ob cauſam cæteri quidem philoſophi numerum hunc aſſimilant natæ ſine matre Virgini Victoriæ, quam ex Iouis capite exortam narrant fabulæ: Pythagorici vero vniuerſitatis huius imperatori. nam quicquid nec gignit nec gignitur, immotum manet. in motu enim generatio, quandoquidem & id quod gignitur, non caret motu, mouetur enim alterum vt gignat, alterum vt gignatur. ſolus autem nec mouet nec mouetur antiquus ille princeps & autor, cuius imago merito dici poteſt ſeptenarius. Atteſtatur meis dictis Philolaus verbis his: Eſt, inquit, autor & princeps rerum omnium Deus ſemper vnus, ſtabilis, immobilis, ipſe ſui ſimilis, aliorum diſſimilis.

Victoria ex Iouis capite nata.

Dei eſſentia pulcherrime à Philolao expreſſa.

Ergo in rebus intelligibilibus immobilis & impaſſibilis apparet ſeptenarius. in ſenſibilibus quoque declarat ſuam magnam latiſſimeq; patentem vim, natam ad profectum omnium ter-

um ter-

Corporis actiui dimenſiones

um terreſtrium, vel lunæ certis recurſibus. Quo autem modo conſiderandum eſt. Septenarius ex vnitate & reliquis deinceps numeris compoſitus, gignit XXVIII. perfectum numerum æquatum ſuis partibus. is ita natus numerus aptus eſt ad reſtituendam lunam in id momẽtum ex quo primum cœpit creſcere ſenſibiliter, & ad quod decreſcendo ſolet recurrere: ea creſcit à prima lunata facie vſque dimidiatam diebus ſeptenis, moxque totidem aliis ad plenum orbem proficit: deinde rurſum à meta per eandem viam à pleno orbe ad dimidiatum aliis ſeptenis diebus recurrit, totidemque ad lunatam faciem, quibus deinceps additis conficitur modo dictus numerus. Vocatur autem ſeptenarius à proprietatis vocabulorum ſtudioſis etiam abſolutorius: quia hoc abſoluuntur vniuerſa & perficiuntur. Id inde coniectare licet, quia omne corpus actiuum tres habet dimenſiones, longitudinem, altitudinem & latitudinem, quatuor autem fines, punctum, lineam, ſuperficiem, ſolidum, ex quibus compoſitus conficitur ſeptenarius. Impoſſibile autem erat corpora ſeptenario metiri, iuxta illam è tribus dimenſionibus ſuiſque finibus compoſitionem, ni contigiſſet primorum numerorum ideas, videlicet vnius, duorum, trium, quatuor, in quibus fundatur denarius, in ſe complecti naturam ſeptenarii. nam modo dicti numeri quatuor quidem habent terminos, primum, ſecundum, tertium, quartum: dimenſiones vero tres, primam, ab vno ad duo, ſecundum à duobus ad tria, tertiam à tribus ad quatuor. Præterea clariſſime demonſtrant vim perfectiuam rerum inſitam ſeptenario vel ætates ab infantia ſenectutem vſque, quas ſeptimanis annorum metimur, namque primo ſeptennio dentes proueniunt, ſecundo tempeſtiui ad genituram emittendam reddimur, tertio barbam promittimus, quarto augmẽtum roboris conſequimur, tum quinto tempus nuptias poſtulat, ſexto vis intelligendi maturatur, ſeptimo tum mens ſeipſa melior auctiorque euadit tum ratio, octauo vtraque plene perficitur, nono vero æquitas ac manſuetudo, affectibus maiore ex parte perdomitis. porro decimo finis vitæ optimus, integris etiam tum inſtrumentis ſenſuum. ſolet etiam longa ſenectus vnumquemque ſupplantare & affligere. quas ætates etiam Solon Athenienſium legiſlator deſcripſit his elegiacis:

Ætates hominis iuxta Hippocratem & Solonem ſeptem.

Ætatum omnium ratio pulchro carmine à Solone deſcripta.

Impubes pueri ſeptem voluentibus annis
Claudunt enatis dentibus eloquium.
Poſt alios totidem, diuorum numine dextro,
Occultum pubis naſcitur indicium.
Annis ter ſeptem prima lanugine malas
Veſtiet ætatis robore conſpicuus.
Quartus id augebit iam ſeptenarius, iſque
Optima virtutis proferet indicia.
Adde alios totidem, feſtinans ocyus ætas
Coniugio monuit quærere progeniem.
Sexta ætas animo ſi quid deeſt addet, eaque
Diſces quid deceat, quid quoque dedeceat.
Atque ſuccedunt per proxima ter duo luſtra,
Ornabunt linguam dulcibus eloquiis.
Nona ætas languet, tum frigida membra retar-(dant.
Virtutem non vnquam interituram animi.
At quiſquis decimam poterit contingere me-(tam,
Iam tempeſtiuo funere conciderit.

Hippoc. de ætatibus hominũ ſententia.

Ita quidem Solon modo dictis decem ſeptimanis humanam vitam dinumerat. Hippocrates vero medicus ait ſeptem eſſe ętates, infantis, pueri, adoleſcentis, iuuenis, viri, ſenioris, ſenis.

Infantia.

Harum menſurarum ſeptimanas annorum, non tamen deinceps. Sic autem dicit: In hominis natura ſeptem ſunt tempora, quas ætates vocant, infans, puer, adoleſcens, & reliquæ. Infans eſt donec intra ſeptennium dentes emittat. Puer vſque genituræ excretionem, ad geminatum ſeptennium. Adoleſcens vſque barbæ hirſutiem, ad annum ter ſeptimum.

Adoleſcentia.

Iuuenis vſque dum creſcit totum corpus, ad quater ſeptimum. Vir vſque vndequinquageſimum, ad ſepties ſeptimum.

Virilis ætas.

Senior vſque ſextum ſupra quinquageſimum, ad octies ſeptimum. Quicquid vero deinceps ſequitur, ad ſenium pertinet. Illud quoque ad peculiarem ſeptenarii commendationem affertur, quod mirum habeat in natura ordinem, conſtans ex tribus & quatuor. Tertium quidem ab vnitate ſi quis duplicet, inueniet quadrangulum. quartum vero cubum. ex vtroque autem compoſitum, cubum ſimul & quadrangulum. Itaque ab vnitate tertius, in dupla ratione quadrangulus eſt. Quartus vero, ſcilicet octo, cubus, ſeptimus autem quatuor ad ſeptem, cubus ſimul & quadrangulus, ita vt omnino perfectus ſit ſeptimus numerus, ambas æqualitates promittens, & ſuperficialem per triangulum, iuxta ternionis cognationẽ: & ſolidã per cubũ iuxta familiaritatẽ quam habet cũ quaternione.

Septenarii numeri in rebus cœleſtibus atq; terrenis præſtantia.

Ex ternione autem & quaternione fit ſeptenarius. Eſt autem non ſolum perfectiuus, ſed vt verbo dicam, maxime harmonicus, & quodammodo fons pulcherrimi diagrammatis, quod omnes harmonias, ſcilicet diateſſaron, diapente, diapaſon: omnes item proportiones, arithmeticam, geometricam & inſuper harmonicam continet. Is laterculus conſtat ex his numeris, ſex, octo, nouem, duodecim. octo quidem ad ſex ratione ſupertertia, quæ eſt harmoniæ diateſſaron. Nouem vero ad ſex ſeſquialtera, quæ eſt diapente. At duodecim ad ſex ratione dupla, quæ eſt diapaſon. Continet autem (vt dixi) etiam proportiones omnes: arithmeticam quidem in his numeris, ſex, nouem, duodecim. ſicut enim medius primum tribus ſuperat, ita totidem ſuperatur ab vltimo. Geometricam vero ex his quatuor numeris, ſcilicet ſex, octo, nouem, duodecim. Qua enim ratione ſe habent octo ad ſex, eadem duodecim ad nouem. Eſt autem ratio ſupertertia. Harmonicam porro ex his tribus, ſex, octo, duodecim. eſtque harmonicæ proportionis duplex iudicium. Vnum, quando quam rationem habet vltimus ad primum, eandem habet id quo ſuperat vltimus mediũ, ad id quo primus ſuperatur à medio. Id euidentiſſimum fiet ex modo propoſitis numeris, qui ſunt ſex, octo, duodecim. Vltimus enim primi duplus eſt, & partes quibus ſe inuicem hi numeri ſuperant, item duplæ. Nam duodenarius octonarium ſuperat quatuor & octonarius ſenarium duobus. Quatuor autem duorum duplum eſt. Alterum autem iudicium harmonicæ proportionis, quando medius æqua portione & ſuperat & ſuperatur ab extremis. octo enim conſiſtens in medio, ſuperat primum portione tertia. ſubtractis enim ſex, reliqua duo ſunt primi tertia portio. ſuperatur quoque ab vltimo æqua portione. Subtractis enim octo à duodecim, reliqua quatuor

fient

fient vltimi portio tertia. Hæc neceſſario dicenda habuimus de pulchritudine quam habet hoc diagramma ſiue laterculus, ſiue quocunque alio libet appellare nomine. tot ideas atque etiam plures ſeptenarius oſtendit in rebus incorporeis & intelligibilibus. extendit autem ſe eius natura & in omnem viſibilem eſſentiam, quę cœlum ac terram, id eſt huius vniuerſi fines occupat. quæ enim mundi pars erga ſeptenarium non afficitur, amore & deſiderio eius domita? Primo cœlum ipſum aiunt ſeptem cinctum circulis, quorum nomina ſunt hæc, arcticus, antarcticus, tropicus ſolſtitialis, tropicus brumalis, æquinoctialis, ſignifer, & inſuper lacteus. nam horizon noſtrum eſt accidens, quatenus quiſque aut acute cernit, aut contra, ſenſu circumquaque protendente ſe vlterius aut citerius. certe erraticarum cohors aduerſum fixis curſum tenens, ſeptem diſtinguitur ordinibus, maximum præ ſe ferens affectum erga terram & aera. nam hunc quidem quaternis quotannis temporibus variat, per ſingula infinitas mutationes afferens, tranquillitatibus, ſerenitatibus, nubilationibus, procellarum violentia. Fluuios quoque inundant & minuunt, campoſque ſtagnare aut contra ſqualere faciunt. *Maris inũdationes.* Quin & in mari eaſdem vices inducunt, accedente recedenteque. Licet enim videre ſinus marinos vbi refugiente æſtu amplum repente littus exiſtit: & paulo poſt reuertente, mare ſe reddit altiſſimum, non paruis onerariis, ſed centies centenas amphoras vehentibus nauigabile. Nec minus terrenis omnibus tum animantibus tum ſtirpibus largiuntur incrementa maturitatemque fructuum, ſingulorum naturam fouendo ad curſus recurſuſque indefatigabiles, vt noui flores ſuccedant, moxque matureſcant ad præbendam indigentibus copiam. Vrſa quidem quam vocant nautarum de- *Vrſa maior.* ductrix, è ſeptem ſtellis conſtát: quam ſpectando gubernatores mille viis ſulcant maria tentantes rem arduam & maiorem quam pro humana ſapientia. hoc enim ſcopo vſi, ſcrutando inuenerunt regiones ignotas maioribus, continentis quidem incolæ inſulas, inſulani vero in continente ſitas. oportebat enim à puriſſima cœli eſſentia animali Deo charo terræ ſimul mariſque receſſus abditos oſtendi, videlicet humano generi. Huc accedit etiam pleiadum chorus ex ſeptem ſtellis abſolutus, quarum e- *Pleiades ſtellæ.* merſus & occultationes magnorum commodorum cauſa fiunt omnibus. his enim occidentibus ſulci proſcinduntur ad ſementem. ortu vero earum inſtante, lætum futuræ meſſis nuncium afferunt, exortæ item agricolas geſtientes ad comportationē rerum neceſſariarum excitant. illi vero libenter recondunt cibaria, quæ mox in quotidianos vſus depromant. Sol ipſe diei dux, bina quotannis æqui- *Æquinoctia.* noctia faciens, vere atque autumno, vernum in ariete, autumnale in libra, euidentiſſimam probationem exhibet diuinæ maieſtatis in ſeptenario. vtrumque enim æquinoctium fit menſe ſeptimo: *Æquinoctia cur fiant menſe ſeptimo.* quibus temporibus etiam feſta indixit lex duo maxima & celeberrima, quandoquidem vtroq; quicquid terra fert perficitur, vere quidem frumentum & quæcunque ſeminamus alia: autumno vero vitis fructus & plerarumque aliarum ar-

borum. & quoniam à cœleſtibus terrena dependent iuxta quendam naturalem conſenſum, ſeptenarii ratio ſuperne orta, deſcendit & ad nos, vt mortales inuiſeret. Iamprimum noſtræ animæ, accepta mente rectrice, partes ſeptem ſunt, accedente ad quinque ſenſus organo vocis, & poſtrema vi genitali. quæ ſane omnia, ſicut fit in miraculoſis machinis, à mẽte tanquam occultis quibuſdam neruis trahente, nunc mouentur, nunc ſinuntur quieſcere, vtcunque motus aut quies competit. Similiter & corporis ſi quis internas externaſve partes examinet, ſeptenas inueniet. in propatulo quidem haſce: caput, pectus, ventrem, manus geminas & pedes: inteſtinas vero, ſtomachum, cor, pulmonem, lienem, iecur, renes duos. item quod regnum obtinet in animante caput, maxime neceſſariis inſtrumentis ſeptem vtitur, geminis oculis auribuſque & totidem naribus, ſeptimoque, ore per quód mortalia (vt ait Plato) intrant, exeunt immortalia. Intrant enim id cibi & potus, corruptibilis corporis alimenta corruptibilia: prodeunt autem à ratione immortalis animæ immortales leges, per quas rationalis vita regitur. Item quæ per viſum præſtantiſſimum omnium ſenſuum iudicantur, ad eundem numerum pertinent in genere. Septem enim ſunt quæ conſpiciuntur, corpus, diſtantia, figura, magnitudo, color, motus, ſtatus, præterea nihil. Vocis quoque mutationes vniuerſæ cadunt in ſeptenarium, acuta, grauis, circumflexa, quarto loco vox aſpera, quinto lenis, ſexto, longa, breuis ſeptimo. Quin & motus ſeptem eſſe animaduertuntur, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſumque, prorſum, retrorſumque, & in orbem, ſicut clariſſime liquere poteſt ex ſalutationibus. Aiunt inſuper excrementa quoque corporis ſubiici modo dicto numero. namque ex oculis promanant lachrymæ, ſicut per ambas nares purgationes capitis. per os item ſaliuæ quas expuimus. Inſunt etiam geminæ cloacæ, per quas deriuantur ſuperfluitates corporum, altera antica, poſtica altera. Sextum eſt per totum corpus ſudoris profluuium, adhuc naturaliſſima ſeminis effuſio per membra genitalia. Rurſum mulierum fluxus menſtruus ad diem vt plurimum ſeptimum durat: & fœtus intra vterum menſibus ſeptem animantur naturaliter, vt quiddam valde mirandum accidat. Fiunt enim ſeptimeſtres partus vitales, cum octimeſtres omnino impoſſibile ſit viuere. Acuti quoque morbi corporum, præſertim cum ex mala temperatura virium in febres continuas incidimus, ſeptimo ferme die indicantur. Hic enim in tali de vita certamine, aliis ſalutem, aliis mortem decernit. Eiuſdem numeri vis non ſolum in iam dictis, verum etiam in optima quaque ſcientiarum verſatur, vt grammatica & muſica. Lyra enim ſeptem tenta fidibus, proportione reſpondens ſeptem erraticarum choreæ, memorabiles harmonias perficit. princeps inter omnia propemodum inſtrumenta muſica. inter elementa quoque grammaticæ, vocales quæ vere ſic dicuntur, ſeptem ſunt, quandoquidem & per ſe videntur ſonare, & aliis coniunctæ, voces articulatas efficiunt. nam in ſemiuocalibus ſupplent quod deeſt, redden-

Hominis fabrica cõſtat ex numero ſeptenario.

Vocis mutationes quando fiant.

Motus ſeptem.

Lyra.

do ſo-

do ſonos integros , mutarum vero vertunt & mutant naturas , afflando eis virtutes proprias, vt ineffabiles antea, iam fiant effabiles. Quamobrem mihi videntur primi nominum impoſitores, quippe ſapientes, vocaſſe hunc numerum ἀπὸ τοῦ σεβασμοῦ, id eſt, ab inſita maieſtate honeſtateque. Romani certe addito ſigma , quod deeſt in Græco vocabulo, clarius etiam exprimunt vim etymologicam, SEPTEM eum appellando, à maieſtate, (vt dictum eſt) honeſtateque ipſius. Hæc aliaque plura à philoſophiæ ſtudioſis dicuntur de ſeptenario, propter quæ ſummo honore in natura ſuperna dignatus eſt. nec minus honoratur ad præcipuos vel Græcos, vel Barbaros, qui exercent diſciplinam mathematicam: in honore eſt etiam apud virtutum amantiſſimum Moſen, qui eius pulchritudinem inſcripſit ſacratiſſimis legis tabulis , eandemque animis poſterorum cunctorum cunctis inſculpſit, poſt ſex dies iubens feſtum agi ſeptimo, ab alijs abſtinendo operibus, quæcunque ad quærendum parandumque victum attinent, interim vacando vni philoſophiæ ſtudio, corrigendiſque moribus, & examini cõſcientiæ: quod inſitum in anima, tanquam iudex obiurgare non veretur, alijs intentando minas vehementius, alios admonendo modeſtius: eos quidem qui ſponte ſua contumaces ſunt, minis territans, eos vero qui peccant inuiti per imprudentiam, ciuiliter admonens, ne poſthac labantur similiter. Deinde per epilogum creationem mundi ſummatim memorans, inquit Propheta: Hic eſt liber generationis cœli & terræ, quando creata ſunt, die, quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam agri, priuſquam germinaret.) An non manifeſte incorporeas & intelligibiles ideas memorat, quibus tanquam annulis ſignatorijs exprimi res ſenſibiles contigit. prius enim quàm terra virgultum proderet, ait, in rerum natura virgultum ipſum fuiſſe, & priuſquam herba in agro exiſteret, herbam fuiſſe inuiſibilem: ſubintelligendum autem, quod & ante ſingulas res alias, quas ſenſus indicant, antiquiores effigies, menſuræque, quibus effigiuntur & metiuntur, iam fuerant. nam etiãſi particulariter percenſuiſſet omnia , vir alioqui breuitatis ſtudioſus ſi quis alius, nihilominus iam dicta pauca hæc eſſent exempla naturæ vniuerſorum, quæ abſque incorporeo exemplari nihil in rebus ſenſibilibus perficit. deinde ordinem ſequendo, & obſeruando rerum conſequentiam dicit: Fons autem aſcendebat è terra, & irrigabat omnem ſuperficiem eius.) Nam alij Philoſophi vniuerſam aquã aiunt, eſſe elementum vnum ex quatuor, ex quibus mundus creatus eſt. ſed Moſes acriorib. oculis etiam longinqua diligenter contemplari & cõprehendere ſolitus, elementum quidem opinatur eſſe magnum hoc mare, partem quartam vniuerſi , quam poſteriores oceanum nominantes , maria, quæ nos permeamus ad illum collata, habere portuum magnitudinem exiſtimant. dulcem autem aquã & potabilem ſecreuit à marina, quam terræ attribuit, ratus huius partem non illius, vel ob cauſam dictam ſuperius, vt tanquam vinculo contineatur dulci qualitate pro glutine inſita. arida enim relicta nullo ſubintrante humore, qui foramina ipſius varia permearet, fortaſſe fatiſceret. nunc

Septenarius numerus à maieſtatē nomē habet.

Maris deſcriptio.

Aqua quale elementum.

continetur & permanet, partim vi venientis ſpiritus, partim humore qui non ſinit arefactam abire in fragmenta maiora minoraque. & hæc quidem vna eſt cauſa. iam dicenda & altera, à veritate tanquam ſcopo non aberrās. Nihil è terra genitum abſque humida eſſentia conſiſtere natura patitur. id ſemina iacta indicant: quę quidem aut humida ſunt, vt animalium, aut ſine humiditate non germinant, qualia ſunt ſtirpium. Vnde liquet neceſſario dictam humidam eſſentiam partem eſſe terræ omnia parientis, ſicut mulieres opus habent menſtruis.

Humida eſſentia terræ omnia parientis pars potiſſima

Aiunt enim naturæ perquiſitores hanc eſſe fœtuum eſſentiam in vtero, nec diſſentaneum eſt ab his, quæ diximus, quod mox dicetur. Cuilibet matri tanquam partem ſumme neceſſariam natura ſcaturientes mammas addidit, pręparans alimenta naſcituris infantibus. Mater autem etiam terra eſſe videtur, quapropter & priſcis illis placuit, vt vocaretur δημήτης, compoſito è matre & terra nomine. non enim terra mulierem, (vt dixit Plato) ſed mulier terram imitatur: quam vere poetica gens omniparentem, frugiferam, pandoramq; nominare ſolita eſt: quippe cauſam generationis& perpetuitatis tam ſtirpium quàm animaliū.

Flumina ſunt mammæ matris terræ, ad rerum conſeruationē data.

Pandora.

Merito igitur terrę quoq; antiquiſſimę matrū, ac fæcūdiſſimę natura tanq̄ māmas dedit, amnium fluenta fontiūq;, vt ſtirpes rigentur, & omnia animalia potū copioſum habeant. Poſt hæc aūt inquit: Formauit Deus hominem, humo ſumpta de terra: & inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ.) Hic quoq; manifeſtiſſime docet, plurimum differre inter eum, qui nunc formatus eſt hominem, & eum, qui ad imaginē Dei factus eſt antea.

Homo cur ex terra à Deo formatus. Adamus primus homo cur ex terra limo à Deo formatus.

Qui enim nunc formatur, ſenſibilis eſt, particeps qualitatis, ex corpore conſtans & anima, vir & mulier, natura mortalis. Ille vero ad imaginem factus, idea quædam aut genus, aut ſignaculum, intelligibilis, incorporeus, nec mas, nec fœmina, naturaliter incorruptibilis: ſenſibilis autem & ſpecialis hominis ſtructuram compoſitam eſſe, ait, ex terrena eſſentia, & diuino ſpiritu. Factum enim corpus quidem ex humo, quam ſumpſit artifex, & formam humanam inde effinxit. anima vero ex nulla omnino re creata, ſed ex patre atq; rectore rerum omnium.

Adamo qualis anima à Deo primi inſpirata.

Nam quod dicit, Inſpiranit, nihil erat aliud, quā ſpiritus diuinus è beata illa & felice natura in coloniam hanc miſſus ad vtilitatem noſtri generis: vt quamuis mortalis ſit iuxta partem conſpicuam, ſaltem iuxta inuiſibilem immortalis reddatur. Quamobrem proprie dicere licet, hominem mortalis & immortalis naturæ eſſe confinium, vtriuſque quantum neceſſe eſt participem, factumque mortalem ſimul & immortalem: mortalem iuxta corpus, iuxta mentem immortalem. Ille autem primus homo terrigena, princeps totius noſtri generis, vtraque parte præſtantiſſimus & anima & corpore factus mihi videtur, longeque poſteros ſuos antecellere vtraque præſtantia. hic ipſe enim erat re vera pulcher atque bonus. Coniecturam autem formoſitatis eius corporis vel ex tribus cauſis licet capere, quarum prima eſt hæc. Cum terra tum recens extitiſſet ſecreta ab aquarum mole, quod mare appellatum eſt, ſequebatur, vt materia rerum ſincera & infucata, puraque eſſet, ex qua quicquid conficiebatur, merito erat inculpabile. Altera vero, quia non

ex quauis terræ parte humo ſumpta videtur Deus hanc humana ſpecie ſtatuam formare voluiſſe ſumma cum diligentia: ſed ſelecta vndequaque optima, ex pura materia ad id, quod inerat puriſſimum excolaſſe accurate, quod maxime ad hoc opus aptum erat. Domus enim quædam ante templum ſacratum fabricabatur rationali animæ, quam illa diuina imago circumferre debebat. Tertia ne conferenda quidem cum iam dictis. Opifex bonus erat arte quoq; inter cætera, vt ſingulæ corporis partes & priuatim conuenientib. abſoluerentur numeris, & apte in vniuerſum cohærerent. Ad eam per omnia quadrantem commenſionem acceſſit & habitudo bona & color appoſitiſſimus, vt quàm maxime fieri poteſt pulcherrimus idem, qui primus homo aſpiceretur. Quod autem in anima quoque par inerat præſtantia, manifeſtum eſt. nullo enim creato exemplari in ea facienda vſus videtur, ſed ſolo (vt diximus) ſuo ipſius verbo. ideoque narratur effigiem & imitamentum fuiſſe hunc hominem inſpiratum in faciem, vbi ſenſus locantur, quibus corpus animauit Opifex. deinde ratione in partem principalem impoſita circundedit ei ſatellitium, vt colores & ſonos, itidemque ſapores atque vapores, & cætera ſimilia tractaret, quæ ſine ope ſenſuum per ſeipſam percipere non poterat. ſequitur autem neceſſario, omnibus modis pulchri exemplaris pulcherrimam eſſe imaginem. nam Dei verbum etiam eam, quæ in natura eſt, pulchritudinem ſuperat, quippe non ornatum pulchritudine, ſed ipſum ornamentum illius (ſi vera fatenda ſunt) decentiſſimum. Talis mihi videtur factus primus homo tum corpore tum anima, omniũ quotquot ſunt fuerũtve præſtantiſſimus. Nos enim ex hominibus gignimur, illum vero Deus condidit. quanto autẽ melior autor, tanto etiã opus melius: quemadmodum ſanè quicquid viget ſeneſcente melius eſt, ſiue animal ſiue planta, ſiue fructus, ſiue aliud quid ex his, quæ natura continet. itaq; par eſt illum recens creatum hominẽ robur fuiſſe vniuerſi noſtri generis, poſteros vero eius non ita viguiſſe, degenerantib. vſq; formarum & viriũ ſucceſſionib. quod quidem & in plaſtarũ & in pictorum arte vidi fieri. deteriora.n. ſunt, quę exprimuntur ad exẽplar propoſitum. q̃ ſi hęc ipſa imitetur plaſtes pictorve, multo magis degenerãt: quippe longe remota à principio. ſimile quiddam in magnete ſpectatur. nam qui è ferreis annulis ipſum tãgit, hęret tenaciſſime: qui vero hũc deinceps, minus. pendent tamen & tertius à ſecundo, & quartus à tertio, & quintus à quarto, & alij ab alijs per longam ſeriem vna vi trahente continenteq;, ſed non eodem modo. Semper.n. quo longius abſunt à principio, laxantur, eo q̃ remittatur vis attractoria, nec iã pariter aſtringere valeat. Tale quiddã & humano generi accidiſſe videtur, per ſingula ſecula ſuccedentib. exilioríb. & corporis & animæ virib. ac qualitatib. Quod ſi principem illum noſtrum non tantum primum hominẽ, ſed & non ſolum mundi ciuem dicamus, dicemus veriſſime. erat enim domus ei mũdus & ciuitas. haudquaquam manufacta ex modo creata ſaxorum lignorumque materia, in qua tanquam in patria ſecuriſſime habitabat, alienus ab omni metu, vtpote dignatus dominatione rerũ terreſtrium, & formidandus cæteris mortalibus

Adamus primus homo fuit omnium formoſiſſimus.

Adamus ex puriſſi-

ma & peculiari induſtria à Deo præparata terra formatus.

talibus animantibus, vt domino doctis obedire aut coactis; pacateque viuebat in iucunditatibus innocens. quoniam autem omnis legitima ciuitas habet inſtituta ſua, neceſſe erat mundi ciues vti inſtitutis cum toto mundo communibus. Ea ſunt recta ratio naturæ, quæ ratio magis proprie cognominatur ius, lex diuina, ſuum cuique, ita, vt debetur & conuenit, tribuens. huius ciuitatis ac reipublicæ oportebat eſſe quoſdam ante hominem ciues, qui merito dici poſſent magnæ vrbis ciues, ampliſſima pomœria ſortiti ad habitandum, & aſcripti in ius ciuitatis maximæ perfectiſſimæque. hi vero quinam alij poſſint eſſe, quàm rationales diuinæ naturæ, partim intelligibiles incorporeæque, partim non ſine corporibus, quales ſtellæ ſunt, cum his conuiuendo & colloquendo, veriſimiliter in felicitate ſinceriſſima degebat ille cognatus ſummi regis recens in lucem proditus? qui plenus largiſſimo ſpiritu diuino omnia tum dicere tum facere ſtudebat ad placitum patris regiſque ſui, ſequens eius vias eiſdem veſtigiis, qua virtutes viam publicam muniũt, per quas vias ſolis animabus fas eſt incedere, eum finem affectantibus, vt tandem reddantur genitori Deo ſimiles. Atque ita primi hominis vtraque pulchritudo tam corporis, quàm animæ, & ſi multo infra veritatem, certe pro noſtra virili, quantum fieri poterat, dicta eſt. Poſteritas autem eiuſdem ideę particeps, neceſſario tametſi obſcuras, ſeruat tamen adhuc formas cognationis, quæ ſibi cum patre illo intercedit. cuiuſnam cognationis? omnis homo iuxta mentem diuino verbo eſt cognatus, beatæ illius naturæ ſigillum ſiue particula quædam, ſiue ſplendor, & quaſi radius: itẽ mundo vniuerſo iuxta ſtructuram corporis. eſt enim contemperatus ex eiſdem elementis, terra, aqua, aere, igne, ſingulis portionem ſuam conferentibus ad ſupplementum materiæ ſufficientiſſimæ: eam oportebat ſumere opificem, vt fabricaret hanc viſibilem imaginem. præterea in omnibus modo dictis regionibus tanquam in domeſticis cognatiſque verſatur, locum loco mutans, & aliàs alio ſe conferens, vt proprie dicere liceat hominem eſſe omnia, terrenum, aquaticum, volucrem, cœleſtem. quatenus enim habitat & ingreditur in terra, terreſtre eſt animal: quatenus vrinatur, natat, & ſæpe nauigat, aquaticum. cuius rei teſtes ſunt naucleri, negociatores, purpurarum captatores, cæterorumque conchyliorum atque piſcium. quatenus autem ſublime in penſilibus degit cœnaculis, merito dici poteſt aericula. atque inſuper cœleſte, propter principem inter ſenſus viſum, quo ſolem aduſque & lunam, cæterarumque ſtellarum tum erraticarum, tum fixarum ſingulas euadit. Perpulchre autem & impoſitio nominum aſſignatur primo homini. ad ſapientiam enim & regnum pertinet. at ille ſapiens eſt ſuimetipſe diſcipulus & doctor per Dei gratiam, & inſuper rex quoque. Decet autem rectorem, vt appellet vnumquenque ſubditorum. eximiam vero oportet fuiſſe imperandi vim in primo illo homine, quem accurate formatum Deus ſecũdo poſt honore dignatus, ſubpræfectum ſibi, rectorem aliarum rerum omnium conſtituit. quandoquidem etiam tot ſæculorum poſteritas eius, euaneſcente iam per tam longum ſpatium genere, nihilominus adhuc

Leges iuſtitiæ à Deo hominibus traditæ.

Hominis primi excellentia atque poteſtas.

Homo animal eſt reuera aquaticum, aerium & cœleſte animal.

Adami excellentia atque poteſtas ante lapſum.

Adami lapſus.

bru-

brutis dominatur, ſeruans tanquam ſcintillam principatus& potentiæ hæreditariæ. Ait igitur Scriptura: Omnes animantes à Deo adductas ad hominem, vt videret, quas hic appellationes ſingulis inderet.) non quod dubitaret: ignotum enim Deo nihil, ſed ſibi conſcius quod rationalem in mortali naturam fecerit ſuapte vi mobilem, ne ipſe eſſet vitij particeps. itaque periculum faciebat iam noti tanquã præceptor, inſitum ei habitum excitans, & ad contemplationem operum ſuorum prouocans, vt eis ex tempore nomina imponeret, nec impropria, nec inconuenientia, ſed diſertè rerum proprietates exprimentia. cum enim rationalis natura etiam tum pura maneret in anima, nullo turbante languore, aut morbo, aut affectu, puriſq; vteretur tam corporum quam rerum imaginationibus, non aberrabat à vero, dum nomina eis inderet, appoſite ſignificatis applicando, vt ad primum vocabuli ſonum mox natura cuiuſq; intelligeretur. tantum omnigenarum virtutum inerat homini, contendenti ad ipſum finem humanæ felicitatis. Verum quia nihil eſt in rebus genitis firmum, ſed omnia mortalia neceſſarias mutationes admittunt, oportebat & primum hominem experiri aliquam infelicitatem. vt autem obnoxius viueret, occaſio fuit mulier. donec enim ſolus erat, ſimilitudine referebat creatum mundum & Deum, geſtans vtriuſque naturæ formas expreſſas in anima, nõ omnes, ſed quotquot earum mortalis ipſa capere poterat. vbi vero formata eſt & mulier, conſpicatus germanam ſpeciem, & cognatam formam, gauiſus eo ſpectaculo, & accedens eam complexus eſt. at illa cum nullum animal videret ſibi ſimilius, libenter eum reſalutauit, & reuerenter. deinde ſuperueniens amor, tanquam vnius animalis duo dimidia prius diſtantia collecta tunc in vnum coaptauit, indita vtriq; cupidine gignendi ſimilem prolem per mutuam conſuetudinem. ea cupido etiã corporum voluptatem peperit. Vnde eſt origo iniquitatum præuaricationumque omnium: quando talis voluptas mutauit mortalem & infelicẽ vitam beata immortaliq;. Viro autem adhuc ſolitariam vitam degente, necdum formata muliere, paradiſus à Deo plantatus dicitur, noſtris his nequaquam ſimilis. noſtrorum enim inanimata ſylua eſt, arboribus plena omnigenis, aliis ſemper virentibus ad amœnitatem perpetuam, alijs primo vere pubeſcentib. ac germinantibus, rurſum aliis mites fructus in vſum humanum ferentibus, non modo ad neceſſitatem, ſed ad ſuperfluas voluptates vitæ delicatioris: aliis diſſimilem, qui neceſſario feris relinquitur. at Dei paradiſus animatas omnes arbores habet, rationeq; præditas, quarum fructus virtutes ſunt, & incorruptus intellectus atq; ſagacitas, quid turpe ſit, quid honeſtum, diiudicans, adhæc vita ſana & incorruptibilitas, & quicquid eſt ſimile. hæc autẽ philoſophia per ſimilitudines magis, quàm ꝓprie loqui videtur. arbores enim in terra nec vnquam prius natæ ſunt, nec naſcituras eſt credibile, vitæ aut intellectus feraces, ſed vt puto, ſubindicatur, per paradiſum quidem principalis vis animæ, quæ eſt plena ceu plantis, innumeris opinionib. per arborem autem vitæ, pietas inter omnes virtutes eminentiſſima, per quam immortalis redditur anima: ſicut per dignationẽ boni maliq; arbitra prudẽtia, quæ diſ-

Eua qua ratione Adamo in Paradiſo copulata.

Paradiſi deſcriptio.

Arbor vitæ quid.

Adamus ſanctitate pietateque poſthabita ad calliditatem vergens ex paradiſo eijcitur.

cernit res naturaliter contrarias. his ceu terminis in anima poſitis, Deus tanquam iudex conſiderabat vtro eſſet propenſior:& poſtquam vidit eam vergere ad calliditatē, ſanctitate pietateq; poſthabita, ex quibus immortalis vita prouenit, merito eiecit pulſam è paradiſo in exilium, præciſa omni ſpe reditus, propter eius erratum difficile ſanatu &incurabile:quandoquidem etiam deceptionis occaſio nō mediocriter fuit culpabilis, non diſſimulanda hoc loco per ſilentium. Fertur antiquum illum veneficum &terrigenam ſerpentem humana voce vſum eſſe.is olim conditi ante omnes viri vxorem aggreſſus, opprobrauit ei ſtupiditatem,&numinis reuerentiam nimiam, quod cunctando procraſtinaret carpere fructum aſpectu ſpecioſiſſimum omnium, guſtu vero ſuauiſſimum: adhæc vtiliſſimū, quippe cui vis inſit dignoſcendi bona & mala. ibi mulier propter mentis inconſtantiam inconſiderate aſſentiens, guſtatū pomum viro communicauit.itaq; ambo repente ex innocentia ſimplicitateq; morum, in calliditatem mutati ſunt. Id indigne ferens ille pater (merebatur .n. iram facinus, quandoquidem neglecta vitæ immortalis arbore, hoc eſt, virtute abſolutiſſima, vnde longęuam ac beatam vitam carpere potuerant, breuem mortalemq; , non dico vitam, ſed tempus ærumnoſum prætulerant) pœnæ meritæ ſententiam eis intulit. Sunt autem hæc non figmenta fabuloſa, qualibus poetæ ludunt & ſophiſtæ, ſed figurata documenta, ad allegoriæ ſcrutationē inuitātia per latentes coniecturas. quas ſi quis ſequatur, vt decet, ſerpentem haud abſurde voluptatem ſubindicare interpretabitur: primum quia pedibus carens pro-

Eua; quomodo & quib. argumentis à ſerpente ſeducta dicatur.

nus ventre nititur: deinde quia terræ glebis pro cibo vtitur: tertio, quia venenū geſtat in dentib. quo ſolet morſos tollere. Quib.omnib.malis obnoxius eſt homo voluptati dedit⁹: quippe qui ægre caput attollit, grauatus depreſſuſq; ſubuertente ſupplantanteq; ipſū intēperantia. Veſcitur quoq; non cibis cœleſtib.quos ſapientia viris contemplatiuis per ſermones & opiniones porrigit: ſed his qui quotannis è terra proueniunt: vnde ortę ebrietates & cupedinarij guloſiq; appetitus ventris, poſtq̄ auctæ totū hominē dediderunt huiuſmodi ſtudio, ea quoq; q̄ ſub ventre ſunt, excitant, & in furores quoſdā erumpere faciunt. qui .n. coquorū & popinariorum laborē abliguriunt, attacti caput nidorib. ex cōdimentis exhalantib. participes huius turpitudinis fieri cupiunt. & vbi quis ſumptuoſā menſam viderit, toto corpore in appoſita irruit, datq; operā, vt expleatur omnib. hoc ſolū ſpectās, vt nihil è tanto apparatu ſinat reliquum. Quāobrē non minus q̄ ſerpens in ſuis dentib. venenū circūfert. hi ſunt.n. inſatiabilitatis miniſtri & operarij, nihil non ad cibū ſecantes conterenteſque: qui primo linguæ dijudicandos ſapores offerant, deinde gulæ. Eſt aūt immoderata ciborū congeſtio lethifera naturaliter & venefica, vtpote concoctionem præ multitudine non admittentib. q̄ ingeſta ſunt, quando adduntur alia ſuper alia, priuſquā priora digeſta ſint. Vocem aūt humanam ſerpens emiſiſſe dicitur, quia plurimos ſui ſtudioſos ꝓpugnatoreſq; voluptas habet: qui defenſione huius ſuſcepta, nouā audent afferre doctrinā, tribuētes ei potentiā in reb. omnib. magnis ac paruis abſq; vlla exceptione. qn̄ & primi maris fœminæq; congreſſus ſe-

Homo non minus quā ſerpens, in ſuis dentib. venenum circumfert.

Cibus immoderate ſumptus, multorum morborum cauſa.

queſtram habent voluptatem, & geniturae abſq; hac non perficiuntur. tũ quæ genita ſunt, nullius prius conſuetudinẽ affectant q̃ huius, quippe gaudẽtia voluptate, contrariũ v. huic dolorem ægreferentia. quapp plorat infans recens editus, nimirũ dolens propter frigus. nã è calidiſſimo loco vuluæ, in qua longo tẽpore habitauerat, progreſſus repente in aerẽ frigidum & inaſſuetũ ſibi, velut ictus eo ſentit, doloris ac vexationis manifeſtiſſimũ fletu præbens indiciũ. feſtinat. n. vt aiũt, ad voluptatem, tanq̃ ad maxime neceſſarium, & cuncta cõplectentem finem omne animal, pcipue homo. Nã reliqua per ſolum guſtum & genitalia frui hac expetũt, homo per alios quoque ſenſus, q.cq.d ſpectatu audituque delectare poteſt, cõſectans aurib. atq; oculis. Quin & alia dicuntur in laudẽ huius affectus plurima, & q. ſit animalib. familiariſſimus atq; cognatiſſim[9]. Verũ ſatis ſint exẽpli cauſa iam dicta, propter quæ humanam vocem ſerpẽs emiſiſſe viſus eſt. ideo, vt puto, Moſes etiam in legib. quas priuatim ſcripſit de animalib. q̃ ſint cibis apta, quę non, maxime laudat eũ qui vocatur ophiomachus. Eſt a. reptile ſubnixum longis crurib. quib. à terra pro ingenio ſuo ꝓſilit, & ſublime fertur, quemadmodũ cætera locuſtarum genera. nam hic ophiomachus nihil aliud mihi eſſe videtur, q̃ temperantiæ ſymbolum, quæ implacabile abſq; vllis induciis bellũ gerit cum voluptate atq; intemperantia. altera enim frugalitatem, parſimoniam, ſola neceſſaria, ſubrigidam honeſtamq; vitam eximie complectitur: altera operoſitatem ſumptuoſitatẽq;, quæ lauticias deliciaſq; afferunt animæ atq; corpori, & vitã reddunt obnoxiam, morte moleſtiorem his, qui

Infantes recenter nati, cur ploratum emittant.

Ophiomachus temperantiæ ſymbolum

recte ſapiunt. Cæterum voluptas ſuas præſtigias ac fraudes viro non audet admoliri, ſed fœminæ, & per hanc illi, idq; admodũ appoſite efficaciterq;. in nobis enim quaſi vir eſt mens, ſenſus quaſi fœmina. Voluptas vero prius appellat pertentatq; ſenſus, per quos id quod principale eſt, mentem illicit. Poſtquam. n. ſinguli ſenſus eius veneficiis ſubiecti fuerint, adlubeſcentes his quæ offeruntur, colorib. figuriſq; variis viſus, vocũ concentib. auditus, ſaporum ſuauitatib. guſtus, exhalantiũ vaporum fragrantiæ odoratus, acceptis his donis tanq̃ famuli afferunt ea veluti dominæ ratiocinationi, aduocatam adhibendo ſuadelam, ne repulſam vlla in re patiantur. Ratio porro ineſcata, iamq; ex regina facta ſubdita, & ſerua ex domina, & exul ex ciue, mortalis fit, quæ immortalis antea fuerat. Omnino. n. ſcire oportet, quod voluptas tanquam laſciua meretricula amatorem appetit, quærens ſtupri conciliatores, per quos illum ceu hamo capiat. ſunt autem huius cupidinis ſequeſtri ſenſus, quos poſtquam ineſcarit, facile mentem ſubiugat: quę res externas intro admittat, illis internunciis & oſtentantibus ſingularum formas, & ei ſuum affectum imprimentibus. nam ceræ ſimilis, recipit per ſenſus imaginationes, quibus apprehendit corpora, quod per ſeipſam non valet, vt ante dixi. Continuo autem mercedem voluptatis habuerunt, qui primi ſeſe in ſeruitutem dediderunt moleſto huic morbo, & inſanabili: mulier quidem vehementes dolores parturitionis, & in reliqua vita continuas triſtitias, præſertim in gignendis, educandisque liberis, ægrotis, ſanisque, in proſperitate, & ad-

Senſus fœminæ aſſimilatur.

Ratio voluptatum illecebris in ſeruitutem agitur.

Eua voluptas grauiter à Deo punita.

uerſitate degentibus, quoniam libertate frueretur, vitæ ſocium agnoſcens pro domino, cuius mandata exequi neceſſe habeat. viro item pro parte ſua labores exantlandi ſunt propoſiti, ſudoreſque continui, vt acquireret neceſſaria victui. præterea mulctatur vbertate terræ ſpontanea, quæ prius abſque agricolæ opera arteque fertilitatem didicerat. iam vero inexhauſtis laborib. ſuccurrendum eſt inopiæ, ne fames internecionem afferat. Opinor etiam, quemadmodum ſol & luna perpetuo lucem miniſtrant ſemel iuſſi in rerum primordio, & diuinum mandatum indeſinenter faciunt, non ob aliam cauſam, quam quia malitia procul terminis cœli exulat. eodem modo terræ quoq; latifundia frugifera ſine arte curaq; agricolarum latura fuiſſe ingentes rerum copias annuis prouentibus. nunc autem perennes illi fontes Dei gratiarum retenti ſunt, poſtquam cœperunt vitia maiores, quam virtus profectus facere, ne in indignos profunderetur beneficentia. Itaq; debuerat humanum genus, ſi pœna par culpæ luenda eſſet, omnino deleri propter tantam erga benefactorem ſeruatoremque Deum ingratitudinem. at ille ſuopte ingenio clemens, miſeratione vindictam moderatus eſt, genus quidem manere ſinens, victum autem non æque vt antea præbens, ne duobus malis accedentibus, ocio ſaturitateq; proni ad vim & peccatum fierent. Talis erat vita innocenter ab initio ſimpliciterq; viuentium: talis item poſtquam virtutem poſthabuerunt vitiis, à quibus abſtinendum eſt. Licet porro ex ſuperiore de mundo condito narratione alia quoq; multa nos diſcere, præcipue quinq; res omnium pulcherrimas & optimas.

Parentum primorum erga Deū magna ingratitudo.

primum eſſe & præeſſe numen, ne nos fallant impij: quorū alij dubitarunt ambigendo an ſit: alij vero his audaciores perfricta fronte negauerunt eſſe, ſed verbis tantūmodo celebrari ab hominib. per figmenta fabularum veritatem adumbrantib. Secundo, Deum vnum eſſe, ne fallamur à multorum deorū aſſertoribus: quos non pudet deterrimam reipſa, ſpeciē ex terra in cœlum transferre vulgi potentiam. Tertio (ſicut iam dictum eſt) mundum eſſe factū, aduerſus eorum opinionem, qui eum infectum ſempiternumq; eſſe contendunt, nihil Deo tribuētes amplius.

Deus vnus, ſempiternus atque omnipotēs.

Quarto, hunc ipſū creatum mundum eſſe vnum, quādo & vnus eius opifex eſt, qui hac vnitate opus ſuum ſimile ſibi reddidit, ad cuius vniuerſi perfectionem vſus eſt omni eſſentia. integrum enim non eſſet, niſi compactum & conſtitutum fuiſſet ex omnib. partib. nam non deſunt qui credant plures mundos eſſe, quidam etiam infinitos, ipſi carentes fine modoq; ignorantiæ, & ad veritatem indociles: quos noſſe cauere bonum eſt.

Mundus vnus ab vno eius opifice creatus.

Quinto, præeſſe mundo Dei prouidentiam. ſemper enim autor curam gerit operis ſui, communi neceſſariaq; lege naturæ. quemadmodum & parentes curant ſuam progeniem.

Dei prouidentia mūdus gubernatur.

Hæc quicunq; non tam aurib. q̄ cogitatione mature perceperit, & in animum ſuum mirandas, omniq; ſtudio petendas ſpecies impreſſerit: Eſſe Deū præeſſeq; rebus, & hunc vnum eſſe, qui vere ſit, & ab ipſo mundum conditum credi oportere, eumq; (vt dictū eſt) vnicum, hac vnitate autori ſuo ſimilem: poſtremo nunquam non gubernari eum ab opifice ſuo: is beatam felicemque vitam acturus eſt, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDÆI SACRÆ LEGIS ALLEGORIARVM POST SEX DIERVM OPVS

LIBER PRIMVS.

Mentis nomine cœlũ ſignificari.

ET perfecti ſunt cœli & omnis eorum militia.) Poſtquam de mentis ſenſuſq; generatione dudũ dixit, nunc ex vtroque perfectionem mandat literis. Sed neque mentem indiuiduam, neque ſenſum particularem perfectum eſſe ait, verum ideas: alteram mentis, alteram ſenſus. Tecte quidem mentem cœlum, quoniam intelligibiles in eo ſunt naturæ, vocat: ſenſum vero terram, quia conſtitutionem corpori ſimilem & ferme terrenam ſenſus ſortitus eſt. Ornant autem mentem quidem intelligibilia incorporeaque omnia: ſenſum vero corporea & quæcunque ſenſibilia. Et compleuit Deus die ſexto opus ſuum quod fecerat.) Ruſticanæ ſimplicitatis eſt putare, ſex diebus, aut vtiq; certo tempore mundum conditum: quia totus mundus viciſſitudo eſt dierum ac noctium, quam ſolis motus ſuper terram ſub terraque meantis neceſſario conficit. Sol autem pars cœli cenſetur, vt fatendum ſit tempus poſterius mundo eſſe, quippe quod mundi eſt effectus. nam cœli motus indicauit naturam temporis. Ergo cum audis: Compleuit ſexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot, ſed de ſenario perfecto numero, quia primus in tres partes æquales diuiditur, dimidiam, tertiam, ſextam, & ex æquilateris duobus conſtat, bis tribus. binarius quidem & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatem: alter materiæ imago, quę diuiditur ſecaturque tanquam mortalis, alter vero ſolidi corporis, quod iuxta triplicem dimenſionem poteſt diuidi. quin & organicorum animalium motibus cognatus eſt. ſic enim organicum corpus natum eſt vt ſuopte ingenio moueri queat prorſum, retrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum ſiniſtrorſumve. Vult igitur indicare propheta, tum mortalia, tum incorruptibilia genera ex propriis cõ-

Mens viro aſſimilatur.

Mundum putare ſex diebus conditum eſſe, ruſticanæ eſt ſimplicitatis.

Ex Numeris propriis omnia conſtant.

ſtitiſſe numeris, mortalia (vt dixi) ſenario metiens, beata vero & felicia ſeptenario. Primũ igitur ſeptimo die requieſcens à mortalib. operibus, alias diuiniores formationes incipit. nunquam enim Deus operari deſinit: ſed ſicut proprium ignis eſt vrere, & niuis refrigerare: ita Dei quoque operari: idque multo magis, eo quod ipſe aliis etiam rebus omnibus operandi autor eſt. Recte ſane dicitur Quieſcere fecit, non Quieuit. quieſcunt enim quæ videntur operari, ipſa non agentia. at factor ille non quieſcit. ideo ſubinfertur, Quieſcere fecit non, Quieuit. quieſcunt enim quæ videntur operari, ipſa non agentia. at factor ille nõ quieſcit. ideo ſubinfertur. Quieſcere fecit quę exorſus eſt. Quęcunq; enim noſtris artibus fabricantur, ea ſemel abſoluta ſtant manentq; at quæ Deus perficit ſua ſcientia, mouentur denuo: fines enim eorum, aliorum ſunt principia: vt diei finis, noctis initium. menſes quoque & annos deſinentes, initia ſequentium cogitare debemus. itidem dum alia corrumpuntur, gignuntur alia: & dum alia gignuntur, corrumpũtur alia: vt vere dictum ſit perire nihil eorũ quæ generata ſunt. ſed aliud accedens ad aliud, aliam formam repræſentat. gaudet autem natura ſeptenario. erraticæ ſeptẽ ſunt, in contrarium nitentes quotidiano cæli curſui. vrſa ſeptem ſtellis cõpletur, commerciorum, conſociationis hoſpitalitatiſque hominum cauſa præcipua. mutationes quoq; lunę ſingulis ſeptimanis fiunt, ſideris reb. terreſtribus familiariſſimi; quod quaſcũque in aere mutationes operatur, maxime iuxta ſuas hebdomadarias figurationes efficit. mortalia certe (vt dixi) omnia quæ diuinius principiũ cælitus ſibi contrahunt, iuxta ſeptenariũ mouẽtur ſalutariter. Quis enim neſcit infantium ſeptimeſtrium felices partus: ſi vero tempus vteri producatur in mẽſem octauum, pleroſq; omnes infelices; rationẽ quoq; aiũt in homine abſolui primo ſeptennio, quando iã idoneus eſt interpres vſitatorũ nominum ac verborum, rationalẽ habitudinem ſibi comparans; item ſequenti ſeptennio ad ſummam perfectionẽ peruenire, nimirũ ad potentiam progignendi ſui ſimilẽ: id quod accidit circiter annũ ætatis quartumdecimum. tertium deinde ſeptenniũ incremẽti finis eſt. nã vſq; primũ ſupra vigeſimum annũ augetur proceritas hominis: ꝙ tempus à multis vocatur ætatis maturitas. animæ quidem bruta pars ſeptifariam diuiditur, in quinque ſenſus, & vocis inſtrumentum, & genitalẽ vim ſuis mẽbris inſitã. Item corporum motus ſeptem ſunt, ſex pro rõe membrorum. in orbem ſeptimus. ſeptẽ item interiora viſcera, ſtomachus, cor, lien, iecur, pulmo, renes gemini. totidẽ quoque mẽbra corporis, caput, ceruix, pectus, manus, vẽter, inguẽ, pedes. certe principalis pars hominis ſeptẽ habet foramina, oculos duos, totidem aures nareſq; os ſeptimũ. ſeptem ſunt & excrementa, lacryma, mucus, ſaliua, genitura, quæq; per geminas corporis cloacas deriuãtur, ſudorq; totius corporis. in morbis ſane ſeptimus dies maxime iudicat: & mulieribus menſtruæ purgationes vſque ſeptimum diem protenduntur. quin & ad vtiliſſimas artes vis huius numeri peruenit, ſcil. grammaticam & muſicam: quandoquidem in grammatica vocales optimæ elementorum potentiſſimæq; ſeptem ſunt: & in muſica lyra chordarum ſeptem, præſtantiſſima eſt inſtrumentorum

Dei opera adeo ſunt perfecta, vt eorum fines ſemper ſint aliorũ principia.

Lunæ mutationes.

Hominis partus.

torum ferme omnium: quoniam harmoniarum ratio, quæ quidem in melico genere pulcherrima eſt, in hac conſideratur maxime: tonorum quoque ſeptem ſunt diſcrimina, acutus, grauis, circumflexus, aſper, tenuis, longus, breuis. & primus numerus naſcitur ex perfecto, id eſt, ſenatio, & vnitate, præterea iuxta quandam rationem qui intra denarium ſunt numeri, aut gignunt eos qui ſunt intra denarium, aut gignuntur ab eis, aut vtrumque. at ſeptenarius nec gignit vllum eorũ nec gignitur à quopiam, quapropter in ſuis fabulis Pythagorici eum ſemper virgini ſine matre natę aſſimilant, quia & illa nec partu eſt edita, nec vnquã pariet. Itaque quieſcere fecit diem ſeptimum ab operibus ſuis quæ fecit. Id autem ſic intelligendum, mortalia genera tum Deus ceſſat fingere, cum incipit facere diuina, & ſeptenarii naturæ familiaria. id ad mores pertinet hoc modo: quando in animam ſubintrauerit illud iuxta ſeptenarium verbum ſanctum, compeſcitur ſenarius, & quicquid occupatum videtur in faciendis hiſce rebus mortalibus. Et benedixit Deus diem ſeptimum, & ſanctificauit eum.] Mores, qui iuxta ſeptimam vereq; diuinam lucem facti ſunt, benedicit Deus, moxq; ſanctificat. ſumma enim cogitatione benedictus ſancto iungitur. ideo de illo qui magnum votum vouit ſcriptura dicit, quod ſi mutatio repentina polluerit eius mentem, non erit ſanctus. Cæterum dies priores merito irrationales ſunt. irrationalis eſt enim quibus non ſanctus mos. ideoque qui benedictus ſanctus. Recte igitur dictum, quod ſeptimum benedixit ſimul & ſanctificauit, quia in eo ceſſauit ab omnibus operibus ſuis quę cœpit Deus facere.] Cauſa redditur ob quam benedictus ſanctuſque factus ſit, qui iuxta ſeptimam perfectamque lucem degit, quandoquidem in hac natura quieſcit mortalium conſtitutio. ita enim ſe res habet. poſtquam ſplendor virtutis exortus fuerit, clarus reuera diuinuſque, ceſſare facit generationẽ naturæ contrariæ. docuimus a. quod Deus facere non ceſſat, ſed aliarum rerum generationem aggreditur, quippe non opifex modo, verum & pater rerum conditarum. Hic eſt liber generationis cœli & terræ, quãdo creata ſunt.] Hæc quæ iuxta ſeptenarium mouetur perfecta ratio, principium eſt tum ordinati iuxta ideas intellectus, tum generationis intelligibilis rerum iuxta ideas ordinatarum: vel vt proprie loquar ad ſenſum pertinentium. librum autem vocat Dei verbum, in quo inſcriptæ inſculptæq; habentur cæterarum rerum ſubſtantiæ. Ne autem ſuſpiceris intra certa temporis ſpatia numen facere aliquid, ſed ignota, incerta, inſcrutabilia, incomprehenſibilia humano generi eſſe eius opera, ſubinfert has voces, Quando creata ſunt, non definiens diſerte quando. nam incircumſcripte etiam fit quicquid ab hac cauſa fit. atque ita negatur hoc vniuerſum intra ſex dies conditum. Die quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virens agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam agri priuſquam germinaret. Non enim pluerat DEVS ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram.) Diem hunc ſuperius librum dixit, ſiquidem vtrobique cæli & terræ deſcribit generationẽ. nam illuſtriſſimo ſplendidiſſimoque

Septenarius numerus nec gignit vllũ numerũ, nec à quoquam gignitur.

Septimus dies qua ratione à Deo ſanctificatus.

Dei opera ſunt inſcrutabilia.

moque ſuo verbo, vno edicto Deus vtrumq; creat, & idem intellectus, quã figurate cœlum vocauit: & ideam ſenſus, quam ſignificauit terræ nomine. Duobus autem agris aſſimilat ideam intellectus & ideam ſenſus. intellectus enim fructus ſunt quę intelliguntur; ſicut ſenſus ea quæ ſentiuntur. Quod autem dicit, tale eſt. ſicut particulari indiuiduoque intellectu prior eſt quædam idea tanquam archetypum huius exemplar: item particularis ſenſus alia, ad exprimendas formas vicẽ ſignaculi obtinẽs: ita prius quam fierẽt indiuidua intelligibilia, erat idipſum intelligibile, ob cuius participationem cætera quoque ſic nominantur. Virens quidem agri, intelligibile dixit mentis. ſicut enim in agro virentia germinant florentque, ita mentis germen eſt intelligibile. itaque prius quam indiuiduum intelligibile crearetur, illud ipſum intelligibile abſolutum erat, generale iam tum vniuerſaleque quippe completum. Et omnem inquit, herbam agri prius quam germinaret,) id eſt, prius quam germinarent indiuidua ſenſibilia, iam erat generale ſenſibile per creatoris prouidẽtiam. Hic quoque addidit Omnem. decenter ſane ſenſibile contulit cum herba, quia animæ parti brutæ ſorte obuenit. alioqui cur ſupradixit, virens agri & omnem herbam, ac ſi herba nequaquam vireret? ſed virens agri eſt intelligibile mentis germen: herba vero ſenſibile, ipſum quoq; germen brutæ partis animæ. Non enim pluerat Deus ſuper terram; & homo non erat qui operaretur terram.) Valde naturaliter. niſi enim Deus pluerit ſuper ſenſus perceptiones ſubiectorum, ne intellectus quidem circa ſenſum operabitur & occupabitur. Cum etiam ipſe ex ſeipſo, non ſit idoneus ad irrogandos viſui colores, voces auditui, guſtui ſapores, cæteriſque ſua perinde ſubiecta ſenſibus, quam primum Deus ſenſum rigare cœperit, mox intellectus tanquam vberrimæ terræ cultor præſto eſt. at idea ſenſus, quæ figurate vocatur pluuia, nullo alimento indiget. ſed alimentum ſenſuum ſunt indiuidua ſenſibilia, quæ vtique corpora ſunt. idea autem aliud quam corpus eſt. cæterum prius quam exiſterent indiuidua, non pluerat Deus ſuper ideam ſenſus, quæ terra hic nominatur, hoc eſt nullum alimentum ei præbuit. nam ea nullo prorſus opus habebat ſenſibili. quod autem ſequitur: Et homo non erat qui operaretur terram, idem eſt quod: idea intellectus ideam ſenſus non exercebat, mens enim eiuſque intellectus exercet ſenſum per ſenſibilia. intellectus auten idea, prius quam vllum exiſtat indiuiduum illi familiare corpus, non exercet ideam ſenſus. ſi enim exerceret, exerceret per ſenſibilia. nam in ideis nihil eſt ſenſibile. Fons autem aſcendebat de terra, & irrigabat eius faciem.) Hic intellectum dicit terræ fontem, ſenſus vero faciem eius. hunc enim locum ex vniuerſo corpore ad exercendas ideas aptiſſimum, natura omnia prouidens eis attribuit. Fontis autem modo intellectus ſenſum quemq; irrigat, immittens riuos conuenientes ſingulis. & vide quomodo analytica ratione potentiæ animalis inuicem connexæ ſunt. cum enim tria ſint, intellectus, ſenſus & ſenſibile, medius eſt ſenſus, vtramque autem extremitatem occupant intellectus & ſenſibile. atqui ne intellectus quidẽ poteſt operari, hoc eſt exercere ſe per ſenſum. niſi autem Deus pluerit & rigarit ſenſibile, ne

Mentem Deus in virtute collocauit.

Pluuia quid figurate ſignificet.

Intellectu terra fons

com-

complutæ quidem rei ſenſibilis vlla eſt vtilitas, ni terræ modo intellectus extendens ſe vſque ſenſum, mouerit eum quieſcentem, & adduxerit ad ſubiecti ſui comprehenſionem. itaque intellectus & ſenſibile ſemper par pari referre conantur, hoc quidem ſubiectum ſenſui tanquam materia: ille vero mouens ſenſum ad externa tanquam artifex, vt fiat impetus. animal enim non animali præſtat rebus duabus, imaginatione & impetu. imaginatio fit progreſſo intellectu per ſenſum ad extera: impetus vero imaginationis germanus per intellectus vim intenſiuam, quam intendens per ſenſum attingit ſubiectum, & accedit ad id, cupiens comprehendere.

Adamus cur tranſgreſſionis culpam in Euam reiiciat.

Et finxit Deus hominem de humo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ: & factus eſt homo in animam viuentem.) Duplex hominum genus. alter eſt cœleſtis, terreſtris alter. cœleſtis quidem, vtpote ad imaginem Dei factus, expers corruptibilis & in totum terrenæ eſſentiæ. terreſtris vero è ſeminali materia, quam humum vocat, compactus eſt. ideo cœleſtem non fictum dicit, ſed formatum ad imaginem. terreſtre vero figmentum, irrationalis progeniem eſſe artificis. cæterum homo terreus accipiendus eſt intellectus, qui inſeritur corpori, nondũ ei concretus. is terrenus reuera eſt & corruptibilis, niſi quod Deus inſpirauit illi vim veræ vitæ. ac tum demum fit iam, non amplius fingitur, in animã non ocioſam & ignauam, ſed intelligentem vereque viuentem. ait etiam in animam viuentem factus eſt homo.

Hominis imago duplex, cœleſtis & terreſtris.

Quærat aliquis cur Deus terrigenam & corpori addictam mentem ſpiritu diuino dignatus ſit, & non potius illam iuxta ideam factam & iuxta imaginem ipſius Dei. Secundo quid ſit quod dicit Inſpirauit. Tertio, quam ob rem in faciem inſpirat. Quarto, quam ob rem vtatur ſpiritus vocabulo, num ita, ſicut quando dicit: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquam: flatus nunc non ſpiritus fit mentio.

Flatus & ſpiritus quomodo differant.

Ad primum reſpondendum, primo, quod benignus cum ſit Deus, largitur bona omnibus etiam non perfectis, inuitans eos vt æmulatores virtutis atque participes fiant, oſtentanſque immenſas ſuas diuitias, quod ſufficiant etiam his qui non magnam vtilitatem inde capiunt.

Deus benignus cum ſit, etiam imperfectis ſua dona largitur.

Hoc autem etiam aliis rebus declarat manifeſtiſſime. Quoties enim pluit in mare, fontes producit in locis deſertiſſimis, tenuem & aſperã ſterilemque terram rigat inundans fluminibus, quid aliud exhibet quam nimietatem diuitiarum benignitatiſque ſuæ.

Deus ſuo nos exemplo ad virtutis æmulationem prouocat.

Eadem eſt cauſa, ob quam nullam animam ſterilem boni creauit, quamuis ſint quædam quibus hoc eſt inutile, Altera reſponſio commendat diuinam iuſtitiam. Inſpiratus aliquis vera vita, ſed virtutis expers, puniendus propter peccata, inique ſecum iniuſteque agi diceret, quandoquidem per ignorantiam boni prolapſus ſit in ea. Eſſe autem in cauſa ipſum, qui nullam ei mentem inſpiraſſet. & forſitan negaret omnino ſe peccaſſe, ſiquidem quę ab imprudentibus fiunt, ne in peccatorum quidem rationem competere quidam aſſeuerãt. hæc quidem vox Inſpirauit, idem valet quod afflauit animauitque inanima. abſit enim vt putemus Deum oris aut narium inſtrumentis vſum ad inſpirandum. expers enim qualitatis Deus, tantum abeſt à forma humana.

Deus omnis qualitatis expers.

quin & aliud naturæ arcanum hæ voces profernnt. Tria enim hic requi-

Inſpiratio nis nomi ne quid intelligen dum.

tunt, quod inſpirat, quod inſpirationem capit, & quod ex inſpiratione accipitur. Deus inſpirat, mens inſpirationem capit, ſpiritus ex inſpiratione accipitur. quid ergo ex his colligitur? vnitio fit horum trium porrigente Deo à ſeipſo manantem vim per medium ſpiritum vſque ſubiectũ: ad quid aliud niſi vt cogitatione percipiamus eum? alioqui quomodo anima Deum intellexiſſet, niſi ipſe inſpirando attigiſſet eam quantum fieri potuit? nec enim auſa fuiſſet humana mens tam alte aſcendere, vt attentaret Dei naturam, ni Deus ipſe trahendo ſubleuaſſet eam ad ſeipſum, quatenus fas erat humanum intellectum ſubleuari. Quin & formauit eum pro ipſius viribus. Cæterum faciem inſpirat naturaliter & moraliter. naturaliter quia in facie ſenſus creabat: quę pars corporis maxime animata eſt & inſpirata. moraliter ſic: quemadmodum principalis pars corporis eſt facies, ita animæ pars principalis eſt mens, hanc ſolam inſpirat Deus, alias hoc honore non dignat, ſenſum, ratiocinationem, gignendique vim. nam hæ ſecundum locum obtinent. à quo igitur hæ quoque inſpirantur? Dubio procul à mente. Quicquid enim hæc accipit à Deo, brutis animæ partibus communicat. quo fit vt mẽs animetur à Deo, brutum vero quod ineſt animæ, à mente. Eſt enim mens tanquam Deus partis brutæ, & ideo Moſem quoque ſcriptura non grauatur Deum Pharaonis dicere. Nam quæ fiunt partim à Deo & per ipſum fiunt: ſicut procedente contextu legetur, Plantauit Deus paradiſum. inter ea mens cenſetur. Bruta vero pars à Deo quidem facta eſt, non autem per Deum, ſed per rationalem partem præſidentem regnantemque in anima. Spiritum porro non flatum dixit, quaſi interſit aliquid. Nam in ſpiritu intelligimus robur, tenorem & vim: flatus tanquam aura quædam eſt & exhalatio lenis ac ſedata. Quapropter mens facta ad ideam & imaginem, dici poteſt communicare cum ſpiritu. robur enim hic intelligitur. procedens autem à materia leuiore, aura dicitur exhalatioque. qualis fit ex aromatibus: quæ aſſeruata vel ſine ſuffitu emittunt quandam fragrantiam.

Mens ani mæ pars principalis.

Edem paradiſi lo cus.

Et plantauit Deus paradiſum in Edem ad orientem, & poſuit ibi hominem quem finxerat. Diuinam & cœleſtem illam ſapientiam cum nominaſſet multis nominibus, & varias appellationes eam habere oſtendiſſet, vt quam principium & imaginem & viſionem Dei vocauit: nunc eius tanquam exemplaris imitamentum terrenam ſapientiam inſinuat per paradiſi plantationem. abſit enim vt tanta rationem noſtram inuadat impietas, vt ſuſpicemur Deum plantare & terram colere. cur enim id faceret, ſtatim occurrit dubitatio. non enim vt amœnos ſeceſſus vt voluptates ſibi quæreret, quæ fabuloſitas ne in cogitationem quidem admittenda eſt. nam Deo ne totus quidem mundus dignum eſſet domicilium: qui ſibiipſe locus eſt, & ipſe ſeipſo plenus ſibique ſufficiens, cum Deus alienam indigentiam, ſolitudinem inanitatemque impleat & contineat, ipſe vero à nullo alio contineatur, vtpote vnus & totum ipſe ens. ergo terrenam virtutem ſeminat ac plantat Deus humano generi, quæ ſit imago effigieſque cœleſtis virtutis. miſeratus enim noſtrum genus, & conſpicatus id plu-

Dei varia nomina.

Deus ſibi ipſe locus, & ipſe ſei pſo plenus, ſibiq; ſuffi ciens eſt.

rimis

rimis referũ vitiis, auxiliatricem & depultricem animæ morborum virtutẽ terrenam radicauit, ad imitationẽ formamque cœleſtis exemplaris, eamque non vno vocat nomine. Paradiſus certe figurate dicitur virtus, locus autem proprius paradiſo Edem, id eſt, deliciæ, virtuti autem conuenit pax, voluptas, gaudium, in quibus ſunt veræ deliciæ. quin & ad orientem eſt huius paradiſi plantatio. nam nec occidit nec extinguitur, ſed perpetuo ſuapte natura, lux eius oritur: & vt puto, ſicut ſol exortus caliginoſum aerem replet luce: ſic etiam virtus exorta in anima caliginem eius illuſtrat, & multum tenebrarum diſcutit. Et poſuit, inquit, ibi hominem quem finxerat.] Cum enim bonus ſit Deus, & ad virtutem tamquam peculiare ſuum opus, exerceat genus noſtrũ, mentem collocat in virtute, videlicet vt nihil aliud quod hanc colat curetque ceu bonus agricola. Quærat hic aliquis, quare cum fas piumque ſit imitari opera Dei, ego vetor plantare lucum apud ſacrarium, Deus autem plantat paradiſum? ait enim lex: Non plantabis tibiipſe lucum, omnem arborem apud ſacrarium Dei tui non facies tibiipſe. quid igitur dicendum? Decens eſſe Deo plantare & ædificare virtutes in anima. mens autem ſui amans & impia, volens videri æqualis Deo, dum ſe facere putat, reuera patitur. cæterum cum Deus ſeminat & plantat in anima quicquid honeſtum eſt, mens ſi dicat, ego planto, impie facit. non plantabis igitur quando Deus plantat. quod ſi & plantas in anima poſueris, ô anima, fructiferas planta omnes, & non lucum. In luco enim tam ſylueſtres quam mites ſunt arbores. vitium autem ſterile in anima cum miti fructiferaque plantare virtute, lepræ eſt biformis & confuſæ proprium. ſi tamen ea quæ miſceri nõ debent in vnum coegeris, ſepara ſecerneque à pura & incontaminata natura, quæ ſolet offerre Deo res irreprehenſibiles. hæc autem eſt ſacrarium. ab hoc enim alienum eſt, dicere opus aliquod eſſe animæ, cum ad Deum referantur omnia, & permiſcere fructifera infructiferis. reprehendendum etiam hoc: tu offer Deo res irreprehenſibiles. ergo ſiquid in his præuaricata fueris ô anima, te ipſa lædes, non Deum. ideo dicitur, Non plantabis tibiipſe. Deo enim nemo operatur, præſertim vilia moxque additur, Non facies tibiipſe. dicit autem & alibi ſcriptura, Non facietis mecum Deos argenteos, & Deos non facietis vobiſipſi. quiſquis enim vel qualitatem putat habere Deum, vel non vnum eſſe vel non ingenitum & incorruptibilem, vel non immutabilem, ſibiipſe iniuriam facit non Deo. & quiſquis aliter ſentit, ſuam ipſe animam implet opinione falſa & impia. non vides quod etiamſi nos inducat in virtutem, & inducti plantemus, nihil quidem infructiferum, ſed omnem arborem cibo vtilem, iubet tamen purgare præputium? id autem eſt, videri plantare. eam arrogantiam abſcidere præcipit. nam impura eſt naturaliter. Hunc recens fictum hominem poſuit in paradiſo] inquit ſcriptura nihil addens præterea. quis igitur eſt de quo poſt dicit: Apprehendit dominus DEVS hominem quem finxerat, & poſuit eum in paradiſo vt operaretur eum & cuſtodiret?] Num forte alius eſt

Pontificis veri munus.

Arrogantia eſt naturaliter impura.

hic homo iuxta imaginem & ideam factus? vt duo homines in paradiſum introducantur, alter fictus, alter iuxta imaginem. ergo qui iuxta ideam factus eſt, non ſolum inter plantationes virtutũ cenſetur, verum etiam operarius eſt earum & cuſtos,id eſt memor eorum, quæ audiuit & exercuit. at fictus ille nec operatur virtutes nec cuſtodit, tantum introducitur in decreta Dei fauente ipſo, mox virtutis transfuga futurus. ideo quem tãtummodo ponit in paradiſo, fictum vocat: illum vero quem operarium cuſtodemque conſtituit,non fictum,ſed quem fecit. & hunc quidem apprehendit, illum vero expellit:eum autem quem apprehendit, tribus dignatur ex quibus conſtitutus eſt,bonitate naturæ, tangendi facultate, diuturnitate memoriæ.ergo tãgẽdi facultas, eſt poſitio in paradiſo, memoria vero cuſtos ſeruatrixq; ſanctorum decretorũ: ſicut bonitas naturæ, actio rerum honeſtarum & operatio. at ficta mens nec meminit honeſtatis,nec operatur eam, contenta facultate tangendi. ideo poſita in paradiſo, paulo poſt fugitiua expellitur.

Arbor vitæ quid. Arbor vitæ in medio paradiſi cur locata.

Et emiſit Deus è terra omnem arborem pulchram viſu,& bonam ad cibum, & arborem vitæ in medio paradiſi, & arborem ſcientiæ boni malique.) Arbores virtutis quæ in anima naſcuntur nunc deſcribit.hæ ſunt indiuiduæ virtutes, harumque operationes & recte facta, & quæ dicuntur apud philoſophos officia. hæ ſunt ſtirpes paradiſi huius. exprimit tamen has ipſas, docens quod bonum illud tum ad ſpectandum tum ad fruendum ſit præſtantiſſimum.

Artes contemplatiuæ & actiuæ.

Quædam enim artes contemplatiuæ ſunt, non item actiuæ, geometria, aſtronomia, quædam actiuæ, at non contemplatiuæ, materiaria, æraria,& illiberales cæteræ. at virtus contemplatiua ſimul & actiua eſt.

Aſtronomia ars contemplatiua.

habet enim contemplationem,quandoquidem ad hanc deducit nos philoſophia per tres ſui partes,rationalem, moralem,naturalemque.habet item actiones. eſt etiam virtus ars totius vitæ omnes actiones in ſe continentis & quamuis contemplationem & actionem habeat, tamen in vtraque eſt præſtantiſſima. eſt etiam contemplatio virtutis pulcherrima, vſus vero & actio ſectanda omni conatu. ideoq; dicit arborem eſſe aſpectu pulchram, quod contemplationem ſignificat: & bonam ad cibum, quod vſus & actionis ſignum eſt. Cæterum arbor vitæ eſt illa generaliſſima virtus,quam quidam bonitatem vocant, à qua indiuiduæ vitutes procedunt.quamobrem etiam media paradiſi locatur habens regionem capaciſſimam,vt ab vtroque latere ceu rex ſtipetur ſatellitio. Alii dicunt cor intelligi nomine arboris vitæ, quia cauſa viuendi eſt, mediam corporis regionem ſortitum, vt princeps ſecundum ipſorum | opinionem, verum hi falluntur, medicam ſententiam afferentes pro phyſica, nos autem,quemadmodum & antea dictum eſt, illam generaliſſimam virtutem dici arborem vitæ affirmamus, hæc vero diſerte in medio paradiſi eſſe traditur. ſed altera, ſcilicet ſcientiæ boni malique non declaratur intra paradiſum ſit an extra.ſed poſtquam dixit,& arbor ſcientiæ boni malique, mox deſiit, nec declarauit vbinam erat, ne alieno à phyſiologiæ myſteriis moueret admirationem ſcientiæ ſuæ. quid ergo dicendũ eſt? eſſe eã & intra paradiſum & extra: eſſentia quidem intra, po-

tentia

tentia vero extra. quomodo? principalis vis noſtra omnicapax eſt, & ſicut cera omnes formas vel pulchras vel turpes recipit: ſicut & ſupplantator ille Iacob fatetur, dicens: Super me facta ſunt hæc omnia, nam vnica anima innumeras formationes rerum, quæ in natura ſunt, capit omnium: quæ quoties characterem perfectæ virtutis recipit, vertit in vitæ arborē: quoties vitij, fit arbor ſcientiæ boni malique. at vitium à diuino choro exulat. Ergo principalis illa vis, quæ hoc intra ſe admiſit, in paradiſo eſt iuxta ſuam eſſentiam: ineſt enim in ea vi character ille virtutis proprius, qui in paradiſo eſt: at iuxta potentiam non eſt ibi, quia forma vitij aliena eſt à præceptis Dei. Quod dico, vel ſic potes diſcere. nunc in meo corpore principalis illa vis eſt iuxta eſſentiam, potētia vero in Italia Siciliave, quoties de his regionibus cogitat: item de cœlo, quoties de cœleſtibus ſpeculatur. qua ratione interdum quidam in prophanis locis conſtituti iuxta eſſentiam, ſunt in ſacratiſſimis, imaginantes ea, quæ ad virtutem pertinent. Econtra conſtituti in ſacris penetralibus, cogitatione profanantur, quod ea ſit ad deteriores vilioreſque formas mutabilis. Itaq; nec ineſt paradiſo vitium, nec abeſt. poteſt enim ibi eſſe iuxta eſſentiam, potentia vero non poteſt.

Paradiſi fluuij.

Fluuius autem exit ex Edem, vt irriget Paradiſum, qui inde diſterminatur in quatuor capita, nomen vni Phiſon, ipſe eſt qui circuit omnem terram Euilat, vbi eſt aurum: & aurum terræ illius bonum eſt. Ibi carbunculus inuenitur, & lapis praſinus. Et nomen fluuio ſecundo Geon, is circuit terrā Æthiopiæ. Tertius fluuius eſt Tigris, ipſe vadit contra Aſſyrios. Quartus

Tigris fluuius.

fluuius ipſe eſt Euphrates.) Per hos vult particulares virtutes deſignare. hæ ſunt numero quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. Cæterum maximus ille fluuius, à quo deriuantur alij quatuor, generalis eſt virtus, quam quidam bonitatem nominant. Quatuor autem eius deriuationes, virtutes totidem. Sumit igitur initia generalis virtus ab Edem, nempe à Dei ſapientia: ab ea, inquam, quæ gaudet deliciaturque ſolius Dei Patris maieſtate ſeſe oblectando. Ab hac vniuerſali quatuor hæ deriuantur, quæ quidem fluminis in morem rigat benefacta ſingularum, inundans ea largis fluentis honeſtarum actionum. Inſpiciamus etiam vocabula.

Virtutes cardinales quatuor paradiſi fluminib. comparantur.

Fluuius, inquit, exit ex Edem ad irrigandum paradiſum.) Fluuius eſt illa generalis bonitas. exit hæc ex Dei ſapientia: hoc eſt, ex verbo Dei. iuxta hoc enim virtus vniuerſalis facta eſt: Rigat autem Paradiſum hæc vniuerſalis virtus, id eſt, particulares virtutes irrigat. Capita vero accipiuntur non localiter, ſed principaliter. nam vnaquæque virtus princeps reuera & regina eſt. Hæc autem vox Diſterminatur, idem valet, quod finitur terminis. Prudentia quid agendum determinans, fortitudo quid ſuſtinendum, temperantia quid eligendum, iuſtitia quid cuique tribuendum.

Fortitudinis officiū.

Nomen vni Phiſon, ipſe circuit omnem terram Euilat, vbi eſt aurum: & aurum terræ illius optimum eſt, ibi carbunculus inuenitur, & lapis praſinus.) E quatuor virtutibus vna ſpecies eſt prudentia, quæ Phiſon hic nominatur, ἀπὸ τοῦ φείδεσθαι. id eſt, quod parcat animæ ſeruans eam à peccatis. circuit autem choreæ modo terram Euilat, id eſt, placidam mitem propitiamque

Carbunculorum copia.

Phiſon fluuius.

conſtitutionem conſeruat. ſicut autē metallorum optimū probatiſſimūq; eſt aurum, ita inter animæ virtutes prudentia habetur probatiſſima. hæc autem verba, Vbi eſt aurum, ſignificant: vbi eſt res aureo fulgore igneoq; prædita illa precioſa prudentia, inter opes diuinas citra controuerſiam pulcherrima. huic virtuti attribuuntur duæ qualitates, eius qui habet prudētiam, & eius, qui vtitur ea, quas carbunculo praſinoq; comparat. Et fluuio ſecundo nomen Geon. is circuit omnem terram Æthiopiæ.] Figurate hic fluuius eſt fortitudo. interpretatur enim Geon pectus aut cornupeta. vtrumque fortitudinem ſignificat. nam circa pectus, vbi & cor, habet domicilium, & ad defenſionem ſui parata eſt. eſt enim ſcientia ſuſtinendorum non ſuſtinendorumque, & neutrorum. circuit autem & obſidet hoſtiliter Æthiopiam, cuius nomen ſi interpreteris, idem eſt quod humilitas. humilis autem & abiecta timiditas, cui fortitudo ſemper aduerſatur. Tertius fluuius Tigris, qui vadit contra Aſſyrios.] Tertia virtus eſt temperantia, reſiſtens voluptatibus iſtis, quę ſibi videntur imbecillitatem humanā corrigere. nam Aſſyrios incorrigentes licet vertere. confert autem concupiſcentiam cum immaniſſimo animali tigride, cum qua perpetuo negotium habet temperantia. Oritur hic dubitatio, cur ſecunda fortitudo, tertia, tēperantia prima prudentia recēſeatur, omiſſa mentione virtutū cæterarum. animaduertendum igitur, tripartitam eſſe noſtram animam, habereq; partes, rationalem, iraſcibilem & concupiſcibilem: quarum rationalis regionē capitis inhabitat, iraſcibilis vero pectus, ſicut concupiſcibilis inguina. harum cuiq; oppoſitam eſſe virtutē propriam, rationali prudentiam. ratiocinationis.n. eſt, ſcientiam habere faciendorum & non faciendorum. Iraſcibili fortitudinem, concupiſcibili temperantiam. hac enim medicamus & ſanamus concupiſcentias. Quemadmodum igitur caput prima ſummaq; pars eſt in animali, ſecunda pectus, inguen tertia: rurſumq; in anima, prima pars rationalis, ſecunda iraſcibilis, tertia concupiſcibilis: ita & virtutum prima eſt, quæ circa præcipuum animæ, quod eſt rationale, verſatur, & circa ſummum caput habitat prudentia. ſecunda fortitudo, quia circa ſecundam partem, animæ quidem iram, corporis vero pectus ſtabulatur. tertia temperantia, quia circa inguen, tertiam regionem corporis, & circa vim concupiſcibilem, quæ tertium locum habet in anima, occupatur. Quartus, inquit, fluuius ipſe eſt Euphrates.] Figurate vero quarta virtus eſt iuſtitia, reuera fructifera, & mētem exhilarans. hæc ergo quando exoritur? cum tres partes animæ inter ſe conſonant. hæc conſonantia fit, dum penes præſtantiorem eſt imperium; vt quando ambæ iraſcibilis concupiſcibiliſque patent habenis partis rationalis, tunc ſequitur iuſtitia. iuſtum enim eſt, vt quod præſtat, ſemper & vbiq; imperet: quod deterius eſt, imperata faciat. atqui rationale præcellentius eſt, viliora concupiſcibile & iraſcibile. ſed vbi hæ duæ partes retrogradæ contumaceſq; aurigam, id eſt, rationem impetu vehementi abſtractum ſuperauerint, & vtrauis earum momorderit frenum, ibi ſumma eſt iniuſtitia. neceſſum eſt enim, vt ignauo auriga regente ferantur in voragines & præcipitia: ſicut contra vt virtute hu-

Æthiopia.
Fortitudo quid
Concupiſcentia ex voluptatum amore, qua ratione naſcatur.
Concupiſcentia cū Tigride comparatur.
Concupiſcentia hoſtis temperantia.
Animæ partes.
Euphrates.
Iuſtitiæ laus.

te huius peritiaque ſeruentur. Præterea ſic quoque conſideremus rem propoſitam. Phiſon interpretatur oris mutatio. Euilat parturiens, per quæ ſignificatur prudentia. nam vulgus prudentem exiſtimat eum, qui more ſophiſtarum inuentione ac elocutione pollet plurimum. Moſes vero talẽ agnoſcit pro ſtudioſo eloquentiæ. pro prudente nequaquam. nam in mutatione oris, hoc eſt, eloquendi facultatis, conſideratur prudentia: quod quidem eſt non verbis ſapere, ſed opere ſpectatum eſſe, actionibuſq; ad virtutem compoſitis. Euilat vero quaſi circumſcribit imprudentiam, ne parturiat exitium prudentiæ. eſt.n. propriũ imprudentiæ nomen parturiens, quoniam imprudens mens interdum res inconceſſas parturit, itidem cum pecunias amat, parturit, aut cum gloria voluptatem, & id genus alia concupiſcit. cæterum cum parturit, nondum parit. ideo non eſt apta ad gignendum quicquam perfectum ignaua anima. Quod ſi quando videtur fætus gignere, abortiui deprehenduntur denotãtes dimidium eius carniũ, pares morti animæ. Quapropter in ſacra Scriptura Moſen amicum Dei rogat Aaron, vt ſanet lepram Mariæ, ne fiat in parturitione malorum eius anima, & ideo dicit: Ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum, quod proiicitur de vulua matris ſuæ, & deuorat dimidium eius. Vbi eſt aurũ, inquit. In mentione auri dicit, vbi eſt. nam prudentia, quam aſſimilauit auro, metallo ſincero, puro, pretioſo, examinato igne probatoq;, illic quidem eſt in Dei ſapientia: & cũ illic ſit, non poſſidetur à ſapientia: ſed vbi ſapientia, ibi & ipſa eſt, poſſeſſio Dei conditoris & opificis. Et aurũ terræ illius bonum eſt. Ergo eſt aliud aurum non bonum? certe eſt. Nam duo ſunt genera prudentiæ, alterũ vniuerſale, alterum particulare. Itaq; prudẽtia mea cũ ſit particularis, non eſt bona. nam me pereunte ſimul interit. Vniuerſalis autem illa, quæ Dei ſapientiam inhabitat ceu domicilum, bona eſt. Incorruptibilis.n. in domo incorruptibili permanet. Ibi eſt carbunculus & lapis praſinus. Differunt hi duo, prudens, & prudenter agens. alter ornatus prudentia, alter exercens eã. Ob hęc.n. duo prudentia terrigenę homini à Deo eſt inſita, vt ſapiat & bonus ſit. Quæ.n. eius eſt vtilitas, niſi à ratione recipiatur, & ei formas imprimat? itaq; recte virtus iungitur prudentiæ & prudens cũ exercente prudentiam, duo precioſi lapides. Et forte hi ſunt Iudas atque Iſſachar. alter enim diuinæ prudentiæ cultorem ſe confitetur, gratias agens ei, à quo bonum hoc accepit largiter, alter exercet ſe in virtute honeſtiſque actionibus. Itaque Iudas confitentem ſignificat, in quo Lia parere deſiit: Iſſachar vero bona operantem. ſuppoſuit enim ſuos humeros ad laborandum, *& factus eſt vir agricola: cuius merces eſt (vt ait Moſes,) anima ſeminibus plantiſque conſita, hoc eſt, non labor inutilis, ſed coronatus à Deo, & mercedem accipiens. Hæc autem ſic intelligi oportere indicatur per alia, quando de talari veſte ſcribitur. Et intexes in ea gemmarum ordines quatuor. Vnus ordo erit, Sardius, Topazius, Smaragdus, in quo Rubim, Simeon, Leui. Et ordo ſecundus, inquit, carbunculus, Sapphiruſque. Sapphirus autem eſt lapis praſinus. carbunculo Iudas inſculpitur, quia quartus ſapphiro Iſſachar. Cur igitur non dixit lapidẽ

car-

Euilat. *Imprudentiæ vis.* *Prudentiæ duo genera.* *Iſſachar.* *Carbunculi ſignificatio.*

carbunculum, ſicut lapidem praſinū? quia Iudas confeſſionis figura caret materia & corpore. Nam ipſum confeſſionis nomen declarat eam eſſe rem externam. Cum enim mens extra ſeipſam conſtituta, Deo ſeipſam obtulerit, ſicut ille riſus Iſaac, tunc confitetur ei, qui ſolus vere eſt, quamdiu vero ſe cauſam rei cuiuſpiam exiſtimat, multum abeſt, quin confiteatur cedatque Deo. nam & ipſa confeſſio debet intelligi non animæ opus, ſed Dei, qui oſtendit ei hanc ingratitudinem. Caret igitur materia Iudas confitens, laborioſus autem Iſſachar opus habet materia corporea. alioqui quomodo lectioni dabit operam ſtudioſus virtutis abſq; oculis? aut quomodo audiet ſermones exhortatorios abſque auribus? aut quomodo cibum potumque deſiderabit abſque ventre, & huius curioſitate? ideoque ſimilatur lapidi. Quin & colores eorum differunt. nam illi confeſſorio viro conuenit color carbunculi. is enim Deo gratias agens, igne quodam accenditur, & inebriatur ebrietate quadam ſobria. alteri vero etiamnum laboranti, color praſini lapidis. Pallent enim. qui ſe exercent præ labore, & præ timore, ne forte ad optatum finem non perueniant. Quærendum etiam, cur duo fluuij, Phiſon Geonque, regiones quaſdam circumeunt, alter Euilat, alter Æthiopiam, è reliquis vero neuter: ſed Tigris dicitur mare contra Aſſyrios, de Euphratis meatu ſiletur. atqui re ipſa Euphrates, & circumfluit quaſdam regiones, & ex aduerſo ſitas habet multas. verum non fit hic ſermo de fluuio, ſed de morum correctione. Dicendum igitur, prudentiam fortitudinemque poſſe murum & vallum aduerſus contraria vitia ducere, imprudentiam timiditatemque, expugnareque ſic ea. infirmæ enim ambæ capiuntur facile. nam imprudens non ægre in poteſtatem prudentis redigitur, timidus itidem in fortis. at temperantia non valet concupiſcentiam, voluptatemque circumuallare. graues enim ſunt aduerſariæ, nec facile expugnantur. non vides vel temperatiſſimos neceſſitate mortalis corporis ad cibos ac potus adigi? vnde ventris voluptates procedunt. ſatius igitur eſt reſiſtere ac repugnare concupiſcentiarum generi. Quapropter contra Aſſyrios vadit Tigris fluuius, id eſt, contra voluptates temperantia. porro iuſtitia, quam nobis refert Euphrates flumen, nec oppugnat quenquam, nec circumuallat, nec habet aduerſarium. quare? quia huius eſt ſuum cuique reddere, & eſt loco non accuſatoris, ſed iudicis. Quemadmodum igitur iudex nec vincere vult quemquam, nec habere aduerſarium, ſed lata ſententia pondus addit parti iuſtiori: ad eundem modum iuſtitia quoque cum nemini aduerſetur, cuique rei quod ſuum eſt, tribuit. Apprehendit Dominus Deus hominem, quem fecit, & poſuit eum in paradiſo ad colendum operando cuſtodiendumque.) Is qui fictus eſt homo, differt ab eo, quem Deus fecit, vt dixi. ille mens eſt terrena magis. hic vero factus, expertior materiæ, & alienus ab huius corruptibili genere, conſtitutione puriore ſincerioreque præditus. hanc igitur puram mentem Deus apprehendit, non ſinens extra ſeipſam excedere: apprehenſamque collocat inter radicatas germinanteſque virtutes, vt operetur eas, & cuſtodiat. Multi qui ſe applicarunt ad virtutis ſtu-

Confeſſio. *Confeſſorij viri deſcriptio.* *Carbunculi deſcriptio.* *Geon fluuius.* *Æthiopia.* *Euphrates* *Fortitudo eſt murus ac vallum* *contra alia vitia.* *Adamus qua ratione in paradiſum à Deo collocatus.* *Homo qui fictus eſt, differt ab eo, quem fecit Deus.*

ſtudium, circa finem defecerunt, ſed cui Deus largitur firmam ſcientiam, ei dat vtrumque operari virtutes indeſinenter, & aſſeruare has tanquam in promptuario. itaque operari ponitur pro facere, cuſtodire autem pro meminiſſe. Et præceptum dedit Dominus Deus Adamo, dicens: Ex omni ligno paradiſi comedens comede: de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedatis: quocunque enim die comederitis ex eo, morte moriemini.) Quali Adamo præcipitur? quærendũ, quiſnam ſit hic. Nulla enim prius eius mentione facta, nunc primum eum nominat. num forte vult tibi illius facti hominis nomen tradere? Appellat, inquit, eum terram. ſic enim vox hæc Adam interpretatur. Itaque nunc cum audis nomen hoc Adam, terrenum corruptibilemq; intellige. nam ille ad imaginem factus, non terrenus eſt, ſed cœleſtis. Quærendum item, cur qui omnibus reliquis impoſuit nomina, ſibi nullum impoſuit. Quid igitur dicendum? mens quæ ineſt noſtrum vnicuique, cætera poteſt comprehendere, ſeipſam noſſe non poteſt. Quemadmodum enim oculus alia videt ſeipſum non videns: ſic & mens intelligit alia, ſeipſam non comprehendit. aut dicat, quæ & vnde ſit ſpirituſne, an ſanguis, an ignis, an aer, corpuſve aliud: vel hoc ſaltem, corporeane ſit an incorporea, & poſtea non ſunt habendi ſtulti, qui de eſſentia Dei diſſerunt? Qui enim animæ ſuæ neſciunt eſſentiam, quomodo huius vniuerſitatis animam exacte pernoſcere poterunt? Deus enim anima huius vniuerſitatis intelligitur. Merito igitur Adam, id eſt, mens, alia nominans & comprehendens, ſibiipſe nomen non imponit, quando ſeipſum ignorat, naturamque propriam. huic præceptum datur, non illi facto ad ideam & imaginem. nam ille vel abſq; hortatu virtutem per ſe ipſe didicit, hic citra operam præceptoris nunquam poteſt prudens euadere. intereſt autem inter hæc tria, præceptum, interdictum, mandatum ſiue monitum. interdictum ad peccata pertinet, & fit vel apud nequam hominem. præceptum ad recte facta: mandatum ad medium hominem pertinet, qui neq; nequam ſit, neq; virtute præditus. Nec enim peccat, vt interdicto habeat opus, neq; recte facit, ita, vt recta ratio poſtulat: ſed indiget admonitione, q̃ abſtinere à prauis doceat, exhortans ad deſiderium virtutum ciuilium. Ergo homini ad imaginem perfecto nec iuſſis, nec interdictis opus eſt. Perfectus enim homo nullius indiget. vilis autem homo tum præcepto tum interdicto indiget. ſtulto vero admonitione doctrinaq; opus eſt. Quemadmodum perfecto grammatico muſicove nullis harum artium præceptis opus eſt: ei vero qui aberrauit in harũ conſideratione, leges præceptaq; adhibenda ſunt, inſtitutio vero recens in diſciplinam tradito. Merito igitur menti terrenæ, nec inter vitioſas, nec inter virtute præditas cenſendæ, ſed mediæ, dantur præcepta hæc & monita. ſed tam præceptum, quam monitum vtriuſque nomine adhibetur, Domini Deique. Præcepit enim Dominus Deus, vt ſiquidem paruerint præceptis, dignarentur diuina beneficentia: quod ſi contumaces fuerint, à Domino tanquam hero poteſtatem habente pellerentur in nullam rem. ideoque dum è paradiſo eiicitur, eadem repetuntur vocabula. dicit enim: Et emiſit eum Dominus Deus è deli-

Adami ante lapsũ conditio.

Adami etymologia.

Adami cœleſtis & terrena imago.

Adamus cum omnibus rebus nomina impoſuerit, ſibi cur impoſuerit nullum.

Deus vniuerſitatis anima.

Interdictũ à præcepto & mandato quomodo differat

Hominis perfecti deſcriptio

Adami lapſus quam grauiter à Deo punitus.

cato paradiſo, vt operaretur terram, ex qua aſſumptus fuerat.] Vt quoniam & pro poteſtate Dominus, & pro merito Deus præceperat, rurſum vtroq; modo in contumacem animaduerteret, per quas enim poteſtates eum deduxit, per eaſdem inobedientem ablegauit. Præcepta autem ſunt hæc: Ex omni arbore paradiſi comedens comedes.] Hortatur animam, vt fruatur non vna quapiam arbore, nec vna quapiam virtute, ſed omnibus virtutibus. Nam iſtud comeſſe alimoniam animæ ſignificat. Alitur autem anima tractatione rerum honeſtarum, & actione bonorum operum. Conduplicauit autem rem, dicens, Comedens comede, hoc eſt, commanducatum contritumque cibum, non vt quiuis è vulgo, ſed more athletarum ad parandam fortitudinem. Etenim athletis pædotribæ præcipiunt, ne cibos concidant dentibus, ſed per otiũ commoliant, quoad vires proficiant. nam aliter ego, aliter athleta nutrimur. ego, tantum vt viuam: athleta vt etiam craſſeſcat, & robur acquirat: ideoque vnum eſt ex pręceptis ad virtutem ſe exercentium, cibum ſubtrahere. tale quiddam eſt comedendo comeſſe. repræſentemus tamen id etiam diligentius. Honorare parentes, cibus & alimentum eſt. hos tamen aliter boni aliter mali honorant. alteri propter vulgarem conſuetudinem, qui non comedendo comedunt, ſed tantum comedunt. Quando igitur etiam comedendo cum explicatis perſcrutatiſque cauſis, ſic vltro iudicant, eſſe hoc officium honeſtiſſimum. cauſæ autem ſunt hæ: genuerunt nos illi, aluerunt, erudiuerunt, omnium bonorum nobis cauſa fuerunt. Item comeſſe eſt ſummum illud ens colere: comedendo vero comeſſe, quando ad caput noſtrum cauſamque reſpicimꝰ, & ad referendam gratiam. Ex arbore autem ſcientiæ boni malique non comedetis.] Ergo non eſt in paradiſo arbor hæc: quandoquidem hortatur, vt edant ex omni paradiſi arbore: idque naturaliter, eſt enim in eo per eſſentiam, vt dixi, non eſt per potentiam. ſicut enim in cera per potentiam inſunt ſigilla omnia, actu vero ſolum id quod impreſſum eſt: ita & in anima, quæ eſt ceræ ſimilis, omnes formæ cõtinentur potentia: reuera autem vnicus character præſens eam occupat, donec aboleatur ab alio efficacius impreſſo atque manifeſtius. Deinceps illud quoque perquirendum eſſe videtur. Dum hortatur, vt ex omni arbore paradiſi comedat, vnicum hortatur. dum vero interdicit vſum arboris eius, quæ boni malique cauſa dicitur, vt plures alloquitur. Illic enim inquit: Ex omni comedes: hic, ne comedatis, & quocunque die comederitis, non comederis: & moriemini, non morieris. Dicendum igitur: primo rarum eſſe, quod bonum eſt, malum contra multiplex. ideo ſapiente vno inuento, reperitur fatuorum multitudo innumera. itaque merito vnum hortatur innutriri virtutibus: multos vero vt à nimia calliditate abſtineant. hac enim vtuntur innumeri. præterea ad virtutem percipiendam tractandamque vna ſolum re, videlicet ratione opus eſt: corpus vero etiam impedit hanc, tantum abeſt, vt adiuuet. hæc enim fere ſumma eſt ſapientiæ, alienare ſe à corpore, atque eius concupiſcentiis. vt autem quis fruatur vitio, non ſolum mente, ſed & ſenſu, & ratione, & corpore opus eſt. his enim omnibus malus opus ha-

bet

Frugalitas omnibus hominibus quatenus à Deo præcepta.

Animæ alimentum.

Athletarũ cibus proprius.

Filiorum erga parẽtes honor, in quibus potiſſimũ conſiſtat.

Arbor ſciẽtiæ boni & mali num fuerit in Paradiſo.

In anima omnes rerũ formæ continentur potentia.

Sapientiæ officium.

bet ad explendam ſuam malitiam. alioquin quonam modo proditurus eſt arcana, ſi inſtrumento loquendi careat? quomodo autem voluptatib. fruetur abſque ventre cæteriſque ſenſibus? Recte igitur vnam ſolam rationem de quærenda virtute alloquitur. ſola enim hac, vt dixi, ad eius acquiſitionem opus eſt. contra de vitio ad plures verba facit, animam, rationem, ſenſus corporis. nam hoc apparet in his omnibus, addit tamen: Quocumque die comederitis ex ea, morte moriemini.] Atqui poſt eſum non ſolum non moriuntur, verum etiam progignunt liberos, & alijs viuendi autores fiunt. quid ergo dicendum? duplicem eſſe mortem, alteram hominis, alteram animæ propriam. hominis mors eſt animæ à corpore ſeparatio: animæ vero mors, corruptio virtutis, & aſſumptio vitij. ideoque non contentus moriturum dicere, morte, inquit, moriemini, indicans non communẽ hanc, ſed illam æternam, quæ per excellentiam mors dicitur: quæ eſt quoties anima inſepelitur affectibus vitiiſque omnibus. atque hæ mortes ſunt inter ſe fere contrariæ. nam illa corpus animamque, quæ prius concreta fuerant, ſeparat. hæc contra, vtriſque conuenientibus fit, ſed præpollente deteriore, videlicet corpore: ſubiecta vero anima, quæ eſt pars potior hominis. Quoties autem dicit, morte mori, obſeruandum pœnalem mortem, non naturalem ſignificari. naturalis porro eſt, per quam anima ſeparatur à corpore: pœnalis vero cum anima è virtutis vita emoritur, & viuit in vita vitij. quam opinionem Moſis ſecutus propemodum Heraclitus ait: Viuimus illorum mortem, mortui ſumus illorum vitam, ac ſi dicat, nunc cum viuimus, mortuam eſſe animam, & tanquam monumento inſepultam corpori. quod ſi mortui fuerimus, tum demum animam viuere vita propria, liberatam à malo, mortuo vinctoq; corpore.

Mors animæ & corporis.

Animæ mors.

Heracliti de morte ſententia.

PHILONIS IVDÆI SACRÆ LEGIS ALLEGORIARVM

LIBER SECVNDVS.

Gen. 3.

ET abſcondit ſe Adam, & vxor eius à facie Domini Dei in medio arboris paradiſi. Hic introducit dogma, quo docemur, omnem malum eſſe exulem. Ciuitas enim ſapientum propria, virtus ipſa eſt, in hanc quiſquis admitti nequit, exulat. & nemo malus vnquã in eam admitti poteſt. ergo ſolus malus hinc pellitur & exulat. Virtutis autem exul ſtatim abſcondit ſe à Deo. nam ſi ſapientes conſpiciuntur à Deo, vtpote amici eius: liquet abſcondi malos, & cælare ſe tanquam inimicos hoſteſq; rectæ rationis. eſſe autem quemque malum exulem, carereque domicilio teſtatur Scriptura, dum de illo hirſuto & vitiis vario Eſau loquitur: Erat autem Eſau gnarus venandi, & ruri degebat. non eſt enim apta malitia morum populatrix, vt virtutis ciuitatem inhabitet, ex qua inclementer fugatur ruſticitas ac ruditas. at ille ſapientia plenus Iacob & ciuis eſt, & propriam virtutem inhabitat: de quo mox ſubiicitur: Iacob autem vir ſimplex domum habitabat. ideo & obſtetrices, quoniam timebant Deum, fecerunt ſibi domos. nam quæ ſcrutantur occulta Dei myſteria, quod eſt conſeruare viuos maſculos, ædificant virtutis opera, in quibus habitare ſtatuerunt. atque ita iam demonſtratum eſt, omnem malum ciuitate carere, domoque, cum à virtute exulet. Qui vero virtute ornatur, ei pro ciuitate & domo obtigiſſe ſapientiam. Nunc videamus deinceps, quomodo dicatur aliquis abſconditus à Deo. Quod niſi per allegoriam accipiamus, nequaquam poteſt intelligi. Nam Deus implet omnia, penetrat omnia, nihil omnino relinquens ſeipſo vacuum. & quem locum occupabis, in quo non ſit Deus? atteſtante nobis alibi Propheta his verbis: Deus in cœlo ſupra, & in terra infra, nec eſt alius præter ipſum. & rurſum ſic: Ego iam ante conſtitui te. Deus enim omni creatura eſt antiquior, & vbique eſt. itaque nemo poteſt ſe ab eo abſcondere. & quid mirum? quando etiam creaturarum capaciſſimas, quicquid nobis conti-

Virtus reuera ſapiētum ciuitas.

Gen. 25.

Iacobi ſimplicitas.

Deus eſt vbiq;, & omnia in omnibus.

igerit, effugere latereque non poſſumus. aut effugiat quippiam terram, aquam, aerem, cœlum, vel mundum hunc vniuerſum. in his enim contineamur neceſſe eſt. certe extra mundum nemo exulare poteſt. & poterit aliquis abſcondi à Deo, cum nec mundum nec partes eius effugere valeat? minime gentium. Quid eſt igitur illud, Abſconderunt ſe? Malus quiuis putat eſſe Deum in loco, nec continere, ſed contineri: ideoque putat ſe abſcondi: tanquam illa ſumma cauſa abſit ab ea parte, in quam ipſe illatebrare ſe decreuit. id ita poteſt intelligi, in malo homine opinio de Deo vera obſcuratur cœlaturque. eſt enim plena tenebris, nullam habens illuſtrationem diuinitus, per quam res circumſpiciat. talis autem à diuino choro exultat, tanquam leproſus & laborans profluuio ſeminis: alter Deum & creaturam contrarias naturas diuerſi coloris in idem cogens vt cauſas. cum vnica ſit cauſa efficiens: alter gonorrhoicus, ex mundo ducens, & in mũdum omnia, adeo nihil factum exiſtimans, Heracliti opinionis ſocius, ſatietatem indigentiamque introducens, & vnum vniuerſum, viceſque rerum omnium. Quapropter diuina lex ait: Eiiciant è caſtris animæ omnem leproſum & omnem qui ſemine fluit, & omnem pollutum in anima tam maſculum quam fœminam, eoſque quibus fracta exectaque ſunt animæ genitalia, ſcorta quoque vnius dominationem fugientia, quibus diſerte interdictum eſt ne concionem Dei frequentent. at ſapientes cogitationes tantum abeſt vt abſcondantur, vt manifeſte eſſe cupiant. Non vides quod Abraham ſtabat adhuc in loco domini, & accedens ait, Ne perdas iuſtum cum impio, manifeſtum tibi notumque vna cum fugitiuo proripiente ſe abs te. hic enim eſt impius: iuſtus autem qui ſtat in conſpectu tuo non fugiens. te enim ſolum domine hono rari iuſtum eſt. non ſic autem impius] vt pius eripitur, ſed ſatis eſt ſolum iuſtum ſeruari: quapropter dicit: Ne perdas iuſtum cum impio. ſatis indigne enim nemo Deum colit, ſed iuſte tantum. cum enim ne parentibus quidem dignam referre valeamus gratiam, quandoquidem non poſſumus eis gignendi vicem reddere, an non impoſſibile eſt Deo vicem reponere mutuam, aut laudem illo dignam, qui omnia ex nihilo condidit? omnem enim virtutem largitur. tribus igitur temporib. ò anima, id eſt, tripato tempore, tota coram Deo compareas, non fœmineum vllum affectum tecum trahens, ſed virilem, fortem excitatamq; rationem ceu ſuffitum offerens. tribus enim anni temporibus comparere omne maſculinum coram Domino Deo Iſraelis, ſacra lex præcipit. Quamobrem Moſes quoque quando manifeſtus Deo conſiſtit, fugit morem Pharaonis diſperditorium, qui iactat ſe quod neſciat Dominum. Seceſſit, inquit, Moſes à facie Pharaonis, & habitauit in terra Madiam, id eſt, iudicio naturæ operum, ſeditq; ſuper puteum.] expectans quidnam boni Deus ad potum ceu pluuiam immiſſurus eſſet ſitienti, deſiderantique animæ. ſecedit ſanè à Pharaone, hoc eſt, ab opinione impia qua reguntur affectus, & ſecedit in Madiam, id eſt iudicium, deliberans vtrum quieſcere ſatius ſit, an cum illo malo

Geneſ.13 v.1.

Geneſ.18 v.13.

Deus ſat[is] ligne à ne[mi]ne col[it]ur.

Exod.23.
Exo.2.v.15

aduerſario ſubire iudicium capitis. diſpicit autem an non aggreſſus valeat euincere. & ideo cunctatur, expectans vt dixi, daturuſne ſit Deus profundæ nec leui cogitationi fontem idoneum ad inundandum impetum regis Ægyptii, hoc eſt ipſius affectuum, impetrat tamen gratiam, quippe virtuti militans non ceſſat à bello, priuſquam videat proſtratas voluptates & defectas viribus. quapropter non fugit Moſes à Pharaone: alioqui nunquam reuerteretur: ſed ſecedit, hoc eſt inducias facit athletæ more paulum reſpirantis & recolligentis ſpiritum, donec accitis prudentiæ cæterarumque virtutum auxiliis, per ſermones Dei validiſſima potentia rem aggreditur. Iacob autem, vt ſupplantator, compendiariis artibus virtutem adeptus ſine puluere, alioqui non vocandus Iſrael mutato nomine, fugit *Geneſ. 31.* Labanis negotia, id eſt, colores, figuras, & in vniuerſum corpora, quorum natura eſt vt mentem per ſenſibilia vulnerent. nam quia confligando non poterat ea deuincere, modo vincat mauult fugere laudandus ſane hoc nomine. Cautos enim, vt inquit Moſes, faciet filios prophetæ, non audaces, & rerum ad ſe minus pertinentium cupidos. Noluit inquit aperire Iacob Labani Sy- *Geneſ. ibi.* ro quod fugeret. & fugit tam ipſe quam omnia quę iuris ſui erant, tranſmiſſoque amne perrexit contra montem Galaad.] Naturaliter enim mon- *Galaad mons.* tes ad cælandos fugitiuos ſunt appoſitiſſimi, & ad non prodendos Labani pendenti à cogitationibus ſenſibilibus. quale eſt, ſi pulchritudine conſpecta captus periclitaris ne offendas ad eam, fuge clam ab eius imaginatione, nihil amplius menti renuncians, hoc eſt, caue mediteris eam & cogitatione repetas. Nam continuæ reminiſcentiæ veras formas imprimendo lædunt mentem & inuitam concitant. Atque eadem eſt ratio ſenſuum omnium quicunque nos attrahunt ad aliquid. in his enim clancularia fuga ſaluti eſſe ſolet. cunctatio vero, enunciatio, dilatioque, ſuperat rationem & in ſeruitutem redigit. Quapropter caue anime ne vnquam rem ſenſibilem à qua periculum imminet tibiipſe renuncies, neue retractes eam, ne forte ſuccumbens ei reddaris infeliciſſimus: fuge potus manumittens teipſe, libertatem ferocem ſeruituti manſuetæ præferens. Sed cur nunc quaſi Iacob neſciret Labanem Syrum eſſe loquitur ſic: Noluit Iacob aperire Labani Syro. habet id quoque rationem non prætereundam obiter. Syria ſublimis interpretatur. Itaque Iacob mens exercita cum videt affectum humilem, non cedit, reputans fore vt vincat egregie. Quando vero videt ſublimem & erecta ceruice tumidum, aufugit primum ipſe, mox ſingula eius exercitia, lectiones, meditationes, cuius rationes, rerum honeſtarum memoria, continentia, officia, atque ita traiicit rerum ſenſibilium fluuium, qui inundat & mergit vi affectuum animam, quo traiecto pergit ad altam ac ſublimem rationem perfectæ virtutis. Perrexit enim ad montem Galaad, qui interpretatur migratio teſtimonii, poſtquam Deus migrare fecit animam ab affectibus Labanicis, & autoritate ſua confirmauit eam migrationem, vt conferentem ipſi ac perutilem, vt quę eam ab humilibus vitiis & à terra ſe attollere non ſinentibus adducat ad

celſi-

celſitudinem virtutis & præeminentiam. Ideo qui ſenſus amat Laban, eoſque magis quam mentem in actionibus ſuis ſequitur, indignatur, perſequitur, & increpat: Cur inſcio me fugam moliris, ac non potius manes in deliciis corporis, opinionibuſque quæ ad corpus pertinent, & res externas diiudicant? tu vero non contentus ab eis fugere, prædatus es meam quoque prudentiam, Liam vna cum Rachele. Nam hæ quamdiu manſerunt in anima, prudentiam gignebant in ea: nunc poſtquam migrarunt, reliquerunt ibi ruditatem & ignorantiam. Ideo addit, Cur furatus es res meas? id eſt, furto ſubtraxiſti? Quam autem dicat, ipſe indicabit addens: & abegiſti filias meas tanquam captiuas: quod ſi indicaſſes mihi, proſecutus fuiſſem te. Imo non fuiſſes proſecutus cum rebus tam aduerſis & pugnantibus. Nam ſi proſecutus fuiſſes reuera & liberaſſes animam, amouiſſes ab ea ſonos omnes corporeos & ſenſibiles. Sic enim intellectus liberatur à vitiis & ſenſibus. Nunc ais quidem te liberam eam emittere. Re autem ipſa fateris, quod detinueris eam in carcere. Nam ſi eam cum inſtrumentis muſicis, tympanis cithariſque, aliiſque ſingulorum ſenſuum voluptatibus proſecutus fuiſſes, non vere deduxiſſes. Nec enim te ſolum ò Laban corporum colorumque ſocie fugimus, ſed etiam tua omnia, inter quæ ſenſibiles quoque voces actionibus affectuum conſonant. meditati ſumus enim, ſiquidem virtutem exercemus, meditationem neceſſariam, quam & Iacob ante nos, perdere corrumpereque Deos alienos animæ, ipſo, inquam Deos fuſiles, quos Moſes ne faciamus vetuit. Hi ſunt virtutes ac bonorum affectuum interitus, vitii vero malorumque affectuum confirmatio. quod enim liquatur, ſemel diſſolutum conſiſtit denuo. nam ſic legimus: Et dederunt ei omnes Deos alienos quos habebant in ſuis manibus & inaures quæ erant in auribus ſuis: & defodit eas Iacob ſubter terebinthum, quæ eſt in Sicimis. hi ſunt dii malorum hominum. at Iacob non dicitur hos accipere, ſed defugere & abolere penitus. nam homo ciuilis nihil ſuperfluum accipiet à malicia, ſed è medio tollet clam & defodiet. Sicut Abraham cum rex Sodomorum conaretur ei bruta reddere pro rationalibus, equos pro viris, negat ſe quicquam accepturum ex rebus illius: ſed extenſurum animæ actionem, quam figurate manum nominat, ad Deum altiſſimum. nec enim accepturum ſe quam ſuum à funiculo vſque ad corrigiam caligæ, ne ille diceret prophetam à ſe ditatum: & ne ipſe videretur paupertatem cum virtute coniunctam poſthabuiſſe diuitiis. cælantur autem & aſſeruantur ſemper affectus in Sicimis: quæ vox interpretatur ſuccolario. nam qui laborat ob voluptates, libenter aſſeruator earum eſt. apud ſapientem vero corrumpuntur & pereunt, non intra breue tempus, ſed hodie, hoc eſt, ſemper. nam æuum omne hodierno metimur. eſt enim totius temporis menſura diurnus ambitus. & ideo Iacob dat Ioſepho Sicima tanquam portionem eximiam res corporeas ſenſibileſque, exercenti ſe in talibus Iudæ aut confeſſori, non dona, ſed laudes hymnoſque & cantiones quibus celebretur à ſuis fratribus. Cepit autem

Geneſ.31.

Dii fuſiles à Moſe interdicti. Exod.20

Gene.35.

Gen.14

Gen.35

tem Iacob Sicima non à Deo,ſed arcu gladioque ſuo, verbis vim ſecandi repugnandique habentibus.nam etiam ſecundarias res ſapiens ſibi ſubiicit:ſed eas non aſſeruat, malens largiri natis ad talia. non vides quod nec deos acceperit, quamuis viſus accipere, ſed defodit occultauitque, & aboleuit in omnia ſecula? Cuinam igitur animæ contingit defodere abolereque vitium,niſi cuiDeus apparuit,&quam ineffabilibus arcanis dignatus eſt? ait enim: Num cælare potero Abraham ſeruum meum,quæ geſturus ſum?Euge ſeruator,quia tua factaoſtendis deſideranti res honeſtas animæ, & nihil clam operatis in ea. ideo valet fugere malitiam,&cælare atque tegere,&interimere ſemper cupiditates noxias. Poſtquam declarauimus quomodo malus omnis exul ſit,&abſcondat ſe à Deo, conſideremus iam,vbinam abſcondatur. In medio, inquit, arboris paradiſi. Hoc eſt in medio intellectu, qui & ipſe eſt tanquam medius paradiſi,videlicet totius animæ. Nã quiſquis à Deo fugit,confugit ad ſeipſum. Cum enim duo ſint intellectus, alter vniuerſalis,qui eſt Deus,alter ſuus cuiuſque, quiſquis à proprio fugit, confugit ad vniuerſalem. Talis autem relicto intellectu proprie, fatetur, nihil eſſe intellectum humanum,ad Deum omnia referens. contra quiſquis fugit à Deo,negat eum cauſam vllius rei ſibiipſe quod facit tribuens. Multi enim multa loquuntur,quod totus mũdus ſuopte impetu feratur ſine prouidentia:artes autem, ſtudia, mores, leges, inſtituta priuata publicaque ius commune hominum quo erga ſe inuicem,& erga bruta vtuntur,humanę tantum mentis eſſe inuenta.Sed vides ò anima harum opinionum diuerſitatem. altera relicto particulari intellectu vt generationi ac morti obnoxio, vere aſcribit illi vniuerſali tam ingenito quam incorruptibili omnia. econtra altera deum reiiciens, eum qui ne ſeipſum quidem iuuare poteſt intellectum, per errorem trahit in auxiliũ. Ideoque Moſes pronunciat: Si fur parietis perfoſſor in ipſo facto ictus moriatur, non imputatur cædes. quod ſi exorto ſole fur occiſus ſit, percuſſor quoque morietur reus homicidii. nã ſi quis incolumem ſanam rectamque rationem pertundat dirumpatq;,quæ atteſtatur Dei omnipotentię,&in hoc facto deprehendatur, ſcilicet perfregiſſe concidiſſeque propriæ mẽti plus autoritatis quamDeo tribuendo,is fur eſt res alienas furtim ſubtrahens.Deus enim omnia poſſidet,itaque quiſquis ſibi aliquid tribuit, aliena vſurpat: ſimulque vulnus accipit grauiſſimum & inſanabile, arrogantiam,cognatam ruditati & ignorantiæ. percuſſor autem ſecurus fit. nec enim eſt alius quã ipſe percuſſus.ſed ſicut is qui ſeipſe fricat, fricatur quoque:& qui ſeipſe extendit,extenditur quoque:quippequi tum agentis vim, tum patientis affectionem obtinet: ſic is qui furatur res Dei ſibi aſcribens, ab impietate ſimul atque arrogantia diſcruciatur. talis vtinam percuſſus moriatur, hoc eſt inefficax perpetuo maneat. minus enim peccare videbitur. Nam vitium partim in habitu, partim in motu conſideratur. Quod autem mouetur, iam ad effectum vergit, ideo peius quam id, quod tantum eſt in habitu. ergo ſi talis cogitatio moriatur,quę exiſtimat ſe cauſam rerum non Deum, id eſt quieſcat ſeq; compeſcat, nulla eſt cædis actio.nec enim ſuſtulit viuam opinionem illam quæ omnipotentiam

Vtrum omnia aut in motu aut in habitu.

Intellectus vniuerſalis & particularis.

Adamus à Dei conſpectu aufugiens ad ſeipſum fugit.

Sap.c.22.

Deo

Idololatriæ pœna.

Deo tribuit. Quod ſi ſol oriatur, id eſt, clarus intellectus qui nobis ineſt, videatur omnia diſpicere præceſſeque rebus omnibus, ita vt nihil ipſum lateat, reus erit, & talionem mortis feret ob viuam opinionem quam ſuſtulit, aſſerentem Deum cauſam rerum omnium: cum ipſe deprehendatur inefficax fereque mortuus,&mortuæ inanimis erroneæque opinionis inuentor. Ideoque ſacra lex execratur eum, qui ponit ſculptile in abſcõdito, aut fuſile opus manuum artificis: nimirum prauas opiniones: quod in Deum qualitatis expertem cadat qualitas ſicut in ſculptilia:& quod corruptibilis ſit, ſicut fuſilia. ille incorruptibilis. Reponis ò cogitatio theſaurizaſq; intra te, ſed grauaris in medium proferre indoctas perſuaſiones, quas didiciſti apud veritatis aduerſarios. deprehenderis tamen proculdubio in graui morbo animę videlicet ignorantia, cuius curationem non admittis. Quod autem homo malus in illum vulgarem ſuum intellectum abſcondatur, veritatem fugiens, teſtis erit Moſes, qui percuſſum Ægyptium defodit in ſabulo, id eſt, conuicit eum qui ſe putabat regimen habere corporis, animam nihil faciens,& voluntatem finem expetendum iudicans. Cum enim animaduertiſſet laborem videntis Deum, impoſitum ei à rege Ægypti, hoc eſt ab affectuum duce malicia, vidit hominem Ægyptium, humanam fragilemq; affectionem, quæ pulſabat cædebatq; videntem. cumque circumſpexiſſet totam animam hac & illac, nec vidiſſet quenquam ibi ſtare præter verum Deum, cætera vero in agitatione iactationeque, percuſſum conuictumque voluptatis amatorem defodit in intellectu vulgari & collecticio, nullã habente cognationem familiaritatemve cum honeſtate. hic in ſeipſum abditur. at huic contrarius à ſeipſo fugiẽs confugit ad Deum rerum omnium. ideo dicit ſcriptura: Eduxit eum foras & dixit: Suſpice in cœlum,& dinumera ſtellas eius] quas vellemus quidem comprehendere numero & circumſpicere, quippe cum ſimus amatores virtutis inſatiabiles: ſed impoſſibile eſt nobis permetiri Dei diuitias. Nihilominus gratias agimus largitori, qui ſic immiſit in animã ſemina præclara ſplendida perpetuoq; vigentia, ſicut ſtellas in cœlũ. non temere autem addit, Eduxit eum foras. qui enim intro educitur? ſed fortaſſe quod dicit tale eſt, eduxit eum in extimam regionem, non in aliquem externum locum, qui poteſt contineri ab alio. ſicut enim in ædibus intimo conclaui matronali exterior eſt ea pars in qua viri verſantur, item hac exterius atrium, inde veſtibulum mox ianua: ſic & in anima aliud alio poteſt eſſe exterius. itaque; intelligere debemus, mentem eductã eſſe in extima. Quid enim proderat, reliquiſſe corpus, & ad ſenſum confugere; quid ſenſui valedicere, & rationi ſeſe ſubmittere? oportet enim vt qui mentem educturus eſt relinquat eam liberam, immunem ab omnib. corporeis neceſſitatibus. inſtrumentis ſenſitiuis, ratiocinationib. ſophiſticis perſuaſionibuſq;, deniq; à ſeipſa. quapropter alibi gloriatur, dicens: Dominus Deus cœli & Deus terræ, qui deſumpſit me de patre meo. impoſſibile eſt enim habitantem in corpore & mortali genere, cum Deo colloqui, ſed eum ſolum quem Deus eruit ex hoc carcere. quãobré & Iſaac

Iſaacicum Deo colloquium.

ille gaudium animæ, meditaturus & priuatim acturus cum Deo, egreditur relicto ſeipſo menteq; propria. Egreſſus eſt, inquit, Iſaac in campũ vt meditaretur ſub veſperã. Moſes quoq; propheta dicit: cum egreſſus fuero ciuitatẽ id eſt animam (nam hæc quoq; eſt animantis ciuitas, mores legeſque præſcribens) extendam manus] extendam & explicabo meas actiones Deo, teſtẽ inſpectoremq; ſingularum inuocando, cum malitia ſuopte ingenio quęrat latebras. eſt autẽ explicari, videri manifeſte. cum igitur anima in omnib. ſermonibus ac operib. explicata fuerit & ſpectandã ſe præbuerit, ceſſant voces ſenſuũ, omneſq; infauſti ſoni atq; turbulenti. inclamat enim & ad ſeipſum vocat, viſibile quidem viſum, vox autem auditum, & vapor odoratum, & in vniuerſum ſenſibile quodq; ſuum ſenſum inuitat. hæc autem omnia quieſcunt, cum egreſſa animæ ciuitatem cogitatio, meditationes actioneſque ſuas refert ad Deum. Sunt enim manus Moſis graues. nam cum hominis mali actiones ſubuentaneæ leueſq; ſint, merito ſapiẽtis graues habentur, immobiles inconcuſſęque: ideoq; fulciuntur ab Aarone ratione, & ab Or lumine, quod nulla lux in rebus ſit clarior quam veritas. Vult igitur ſcriptura figurate docere te, ſapientis actiones neceſſario fulciri veritate rationeq;. & hæc eſt cauſa cur Aaron ad finem, hoc eſt perfectionem tendens montem Or, id eſt lucem, aſcendit. finis enim rationis veritas eſt, quæ longius quam vllum lumen ſplendorem ſuum emittit, in quam ratio conatur ingredi. non vides quod etiam acceptum à Deo tabernaculum, id eſt ſapientiam, ſub cuius vmbra ſapiens habitat, fixit, firmauit, conſolidauitq;, nõ in corpore, ſed extra corpus; caſtris enim id fecit ſimile exercitui occupato armis & moleſtiis, quas ſecum bellum trahit, cui nõ ſit integrum pacem admittere. Et vocatũ eſt tabernaculũ teſtimonii ſapiẽtia teſtimoniũ habens à Deo. etenim omnis quærens dominũ egrediebatur. Egregie. nam ſi quęris Deũ anima, à teipſa egreſſa illum quære. donec enim manes in molibus corporeis aut mentis opinionibus, non es apta ad quærendas res diuinas, etiamſi præ te feras quærendi ſtudiũ. an autẽ quærẽdo inuenturus ſis Deũ, incertum eſt. multis enim manifeſtat ſeipſum. Dices te ſimpliciter ſeduloq; dare operã vt eum cognoſcas. conducit ſane ad fruendũ rebus bonis vel ſolum quærendi ſtudiũ. ſemper enim appetitio rerũ honeſtarũ etiamſi ad metam nõ perueniat, tamen homines ſtudioſos alacritate præoccupat. eodem modo malus fugiẽs virtutẽ, & abſcondens ſe à Deo, ad infirmũ auxilium confugit mentẽ propriã. probus contra fugiens à ſeipſo, vertit ſe ad cognitionẽ illius vnius, vincens curſu certamineq; omniũ longe præſtantiſſimo. Et vocauit Dominus Deus Adamum, & dixit ei, Vbi es?) Cur ſolus Adam vocatur, quamuis vxor vna lateat? dicendum igitur primum quid ſibi velit illa vox, Vbi es? quando mens redarguitur & ad mutationẽ trahitur, non ſolũ ipſa vocatur, verũ etiã omnes eius potẽtię. nam abſq; ſuis potẽtiis mens ipſa nuda nihil eſſe inuenitur. ex iis potentiis & ſenſus eſt, nimirũ mulier. Vocatur ergo cũ Adamo mente vxor quoque, ſenſus ſcilicet: ſeorſum autẽ nõ vocatur. Quid ita? quia cũ ſit brutus per ſeipſum redargui non poteſt. nam nec viſus nec auditus, nec vllus alius ſẽſus

Extendere manum in ſacris quid ſignificet.

Geneſ. 33 Tabernaculum teſtimonii.

Eua poſt lapſum Dominũ fugiens, cur non vna cum Adamo à Deo vocata.

eſt do-

eſt docilis. proinde nõ poteſt res percipere:eo quod ei ſola corpora diſcernendi facultatem opifex indidit.mens autem ipſa eſt quæ doctrinam admittit:qua de cauſa hãc, nõ ſenſum,Deus vocat.quod a.dicit,vbi es?plures interpretationes recipit- vnam, vt non interrogatio ſit,ſed affirmatio,ac ſi dicat in eo loco es, accentu graui Vbi proferens. putabas Deum in paradiſo deambulare,contineriq;ab eo,diſce hoc eſſe tuum accidens, & audi ſentẽtiam veriſſimam ab eo cui cuncta ſunt cognita, Deum eſſe nuſquam. nam ipſe non continetur, ſed vniuerſa cõtinet. quicquid autem in loco eſt, id contineri,non continere, neceſſario ſequitur. ſecundo modo dictum id perinde valet ac ſi dicat, quo deueniſti ò anima,pro qualibus bonis qualia elegiſti mala?à Deo vocata vt fieres virtutis particeps, vertis te ad vitium? & cum frui datum ſit arbore vitæ id eſt ſapiẽtia, ſaturata es ignorantia corruptioneq;:quia maluiſti mortis animæ infelicitatem,quam veræ vitæ felicitatem. tertius modus eſt per interrogationẽ, ad quam reſponderi poteſt dupliciter. primum ſi quærenti vbi es,reſpondeatur nuſquam. nullum enim locũ habet mali hominis anima, cui vel inſiſtat vel inſidat. ideo malus Græcis dicitur ἄτοπος. ſic enim appellant malum cuius nuſquam vſus eſt. talis autem eſt homo inciuilis,fluctuans ſemper & agitatus, vaguſq; in morem incerti ſtatus,nullius omnino amicus cõſtantis ſententiæ?altera autem reſponſio talis eſſe poteſt, qua etiam Adam vtitur. Vbi ſim audi:vbi hi qui Deum videre non poſſunt, vbi qui Deum nõ audiunt, vbi qui ab autore omnium rerum volunt ſe abſcondere, vbi qui virtutem fugiunt, vbi qui exuti ſunt ſapientia,vbi qui metuunt tremuntq; præ infirmitate timiditateque animæ. cum enim dicit: Vocem tuam audiui in paradiſo: & timui eo quod nudus eſſem, & abſcondi me.] omnia quæ modo memoraui dicit, ſicut ſupra declarauimus prolixius. quamuis nudus non ſit nunc Adam fecerunt ſibi perizomata,paulo antedictum eſt: ſed vult ſcriptura ſic quoque te docere, nuditatem nequaquam corporis hic intelligendam, ſed iuxta quam mens nuda & virtutis expers deprehenditur. Mulier, inquit, quam dediſti mecum,ipſa dedit mihi de arbore, & comedi.] Bene quod non dixit,mulier quam dediſti mihi,ſed mecum. non enim mihi vt poſſeſſionem ſenſum dediſti: ſed & ipſam ſiuiſti ſolutam ac liberam, & quodammodo non ſubiectam decretis meis mandatiſque. Quod ſi voluerit mens imperare viſui ne videat,nihilominus is ſubiectum ſuum videbit. itidem auditus quotieſcunque vox illabetur eam omnino percipiet,etiamſi mens contẽtioſe interdicat ne audiat. odoratus quoque vapores ad ſe venientes olfaciet,etiamſi mens velit obſiſtere,propterea Deus non dedit ſenſum animali.ſed cum animali:cunctas autem res mens noſtra cum ſenſu cognoſcit, ſimulque cum eo iudicat. Quale eſt quod viſus vna cum mente percipit rem viſibilem: & quam primum oculis vidit corpus aliquod, mox mens rem viſam percipit eſſe nigram albamue, aut giluam vel puniceam, aut triangulam, quadrangulam, rotundamve, aut quouis alio colore figurave præditam. item mox vt auditus à voce ictus eſt, mẽs etiã præſto ſit vel hoc argumento, quod continuo vocẽ eam iudicat, exilisne an grandis

Deus omnia continens in nullo omnino continetur loco.

Adamus poſt lapſũ fugiẽs, cur ſolus à Deo vocatus.

Adamus fugiẽs Dei conſpectũ, quo aufugerit.

Adamus cur poſt lapſum nudus fuiſſe ſcribatur.

Viſus nihil abſq; mente percipit

ſit, modulatane concinnaq;, an contra inconcinna, & aliena ab harmonicis legibus. idem licet obſeruare in aliis ſenſibus. Quin & illud quam appoſite dictum: ipſa mihi dedit de ligno. id enim quod ligneum ſenſibileque ineſt in mente, nemo niſi ſenſus ei dat. Quis enim ei dedit cognoſcere corpus aut albedinem, niſi viſus? quis vt voces dignoſcat, niſi auditus? quis vt vapores niſi odoratus? quis vt ſapores, niſi guſtus? quis vt aſperum à molli, niſi tactus? Recte igitur & veriſſime dicit mens, vt corpora percipiam, ſolus ſenſus mihi dedit.

Eua cur tranſgreſſionis culpam in ſerpentem reiecerit.

Et dixit Deus mulieri, Quare hoc feciſti? quæ reſpondit: Serpens decepit me & comedi.] Aliud à ſenſu ſcitatur Deus, aliud ſenſus reſpondet. De viro enim interrogatus, non de hoc reſpondet, ſed de ſeipſo, fatendo ſe comeſſe, non comedendum præbuiſſe. Quid ſi per allegoriã ſoluamus quæſtionem, & oſtendamus mulierem recte ad interrogationem reſpondiſſe? conſequitur enim neceſſario, vt poſtquam ipſa comedit, edat vir quoque. Quoties enim ſenſus ſubiectum ſuum appetens, ſatiatus imaginatione fuerit, confeſtim & mens accedit ſimulque fruitur, quodammodo explens ſe cibo accepto ab eo. hoc eſt quod ait, Inuita marito dedi. nam ille, me contrectante ſubiectum meum, pro ingenio ſuo concitabili, imaginationem impreſſit ſibi. Obſerua autem quod vir quidem ait mulierẽ ſibi dediſſe: mulier vero ſerpentem non dediſſe, ſed decepiſſe.

Serpentis natura & proprietas.

Senſus enim proprium eſt dare, voluptatis autem variæ ſerpentinæq; fraudare ac decipere. Verbi gratia, album naturaliter nigrumque, calidum & frigidum dat ſenſus menti, non decipiendo, ſed veraciter. Nam talia ſunt hæc ſubiecta, qualis & inde procedens imaginatio, ſicut pleriq; aiunt, qui minus accurate ſcrutantur phyſiologiam. At voluptas non quale eſt ſubiectum, tale id agnoſcit cogitatione: ſed addit arte mendaciũ, rem inutilem transferens in ordinem vtiliũ: ſicut meretrices deformes videre licet fucãtes pingenteſq; faciẽ, vt tegant ſuam deformitatẽ: & intemperantẽ pronũ ad vẽtris voluptates. hic meri copiam & ciborum apparatũ amplectitur, tanquã rem bonam, lædens interim horum abuſu tam corpus quam animã. Rurſum amatores videre licet ſæpe inſanire in mulierculas aſpectu turpiſſimas, voluptate decipiente & tantum non percenſente, quod bona forma, bonus color, bona habitudo & mẽbrorum proportio his inſit quæ habẽt omnia contraria. itaq; vere pulchras in quarum forma nihil deſideres contemnunt, illas vero quas dixi depereunt. ergo omni voluptati decipere eſt proprium: dare autem ſenſui. Nam illa circumuenit mentem ſeducitque, non qualia ſunt ſubiecta oſtendens, ſed qualia non ſunt. at ſenſus plane ſic offert corpora, vt ſunt à natura facta, ſemotis technis fucíſq;.

Gen. 3. Serpens cur à Deo maledictus.

Et dixit DominusDeus ſerpenti: Quia hoc feciſti maledictus es inter omnes pecudes & omnes beſtias terræ. ſuper pectus & ventrẽ tuum gradieris. & terrã comedes cunctis dieb. vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, & inter ſemen tuum & ſemen illius. Ipſe ſeruabit caput tuum, tu eius calcaneum.]

Serpens cur abſque defenſione à Deo execratus.

Quam ob cauſam non expectata defenſione execratur ſerpentem, cum iubeat alibi audiri ambos inter quos res controuertitur, non præmature alteri credere? atqui vides

quod

quod Adamo incredibili prius quàm mulieri, ſed inuitat eam ad defenſionem percontando, quare hoc feciſti? at illa erraſſe ſe fatetur, deceptam à voluptate ſerpentina & varia. Quid igitur vetabat etiam muliere dicente, ſerpens me decepit, percontari ipſum deceperitne potius, quàm indicta inauditaque cauſa execrari? Dicendum igitur, quod ſenſus nec inter bona nec inter mala cenſetur: cum ſit medium quiddam ſapienti ſtultoque commune, & in ſtulto fiat malus, ſicut contra in ſapiente bonus. Merito igitur quãdoquidem naturam per ſe malam nõ habet, ſed vtrique parti fauens, & ad bonum & ad deterius propendet, nõ prius damnatur, quàm confeſſus ſecutum ſe deteriora. at ſerpens voluptas ſuopte ingenio mala eſt. eam ob rem in bono ne inuenitur quidem omnino, ſed ſolus malus eſt eius particeps. itaque iure optimo non permiſſam reſpondere execratur Deus, vtpote nullum ſemen virtutis in ſe habentem, ſed ſemper & vbique ſceleſtam atque reprehenſibilem. Quapropter etiam illum Ir abſque cauſa manifeſta malum nouit Deus & interficit, videlicet corpus molem noſtram coriaceam. Ir enim coriaceus interpretatur. quem malum eſſe & inſidiatorem animæ non ignorat, & inſuper cadauer ſemper mortuũ. Quid enim aliud vnuſquiſque noſtrum facit, quàm quod corpus ſuapte natura cadaueroſum circumfert, excitante id & ſine labore geſtante anima: cuius robur ſi libet conſidera. vel robuſtiſſimus athleta non valet breui tempore ſuam baiulare ſtatuam: anima vero interdum vſque centeſimum annum indefeſſa fert ſtatuam hominis leuiter. non enim nunc eum interemit, ſed iam inde à principio mortuum corpus factum. Eſt autem ſuapte natura malum, vt dixi, & inſidians animæ, ſed coram ſolo Deo, & ſi quis amicus Deo. ait enim: Coram Domino malus Ir.] nam mens quando in ſublimibus verſando initiatur domini myſteriis, malum & inimicum corpus iudicat. Quando autem abſiſtit à ſcrutandis rebus diuinis, amicum ſibi cognatum germanumque exiſtimat, confugit igitur ad ea, quæ huic chara ſunt. Quapropter athletæ anima differt ab anima philoſophi. nam athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinem, cui vel animam ipſam impenderet, vtpote amator corporis. at Philoſophus cum ſit honeſtatis ãmator, curam gerit eius, quæ in ſe viuit animæ, neglecto mortuo corpore, non aliud ſpectans, quam ne quid optima anima patiatur à colligato ſibi malo cadauere. Vides quod hunc Ir interfecit non Dominus, ſed Deus. non enim quatenus imperat & regnat liberam exercens potentiam, interficit corpus: ſed quatenus bonitate humanitateque vtitur. Nam Deus bonitatis nomen eſt, vt ſcias, quod etiam res inanimas non potentia, ſed bonitate condidit, eadem qua animatas. oportebat enim quo magis elucerent meliora, etiam deteriora produci à potentia huius ipſius bonitatis ſummæ cauſæ, quæ Deus eſt. Et quando ô anima videberis tibi maxime cadauer baiulare? num quando initiaberis & præmiis coronisque dignaberis? tum certe amatrix eris Dei, non corporis. conſequeris autem præmia, quando vxor tibi contigerit illa Iudæ ſponſa Thamar, quæ interpretatur palma victoriæ ſymbolum. argumentum eſt, quod quando eam ducit Ir, mox & ma-

Anima athleta à Philoſoph anima quantum differat.

Animarũ differẽtia.

Ir abſque manifeſta cauſa cur interfectus.

Deus bonitatis nomẽ

Palma victoria ſymbolum.

malus inuenitur & interficitur. ait.n. Dedit Iudas vxorem primogenito ſuo Ir, nomine Thamar, & ſubdit: fuitq; Ir malus coram Domino, & interfecit eum Deus. Mens.n. quando præmia virtutis accipit, mulctatur morte iſtius cadaueroſi corporis. Viden, vt & ſerpentem inauditum execratur? voluptas.n.eſt, & Ir abſq; cauſa manifeſta interficit. eſt.n.corpus. quod ſi cõſideres, O bone, inuenies Deum feciſſe in anima quaſdam naturas reprehenſibiles ex ſe obnoxiaſq; quaſdã vſquequaq; bonas & laudabiles, itidem ſicut in ſtirpib. animalibuſq;, an non vides, ꝙ ſtirpium alias mites, vtiles, ſalutiferas creauit opifex? alias ſilueſtres, noxias, morbiferas ſimul & mortiferas? & animalia ſimiliter? vt hunc ipſum ſerpentem, de quo nunc loquitur, animal ſuapte natura letiferum, & factum ad perniciem. hoc ſic afficit hominem, vt voluptas animã. ideoq; ſerpenti voluptas aſſimilatur. ergo ſicut voluptatem & corpus Deus nulla certa de cauſa odit: ita etiam naturas bonas abſq; manifeſta cauſa extulit, nihil potius aut prius habens, quam vt eas laudaret. Nam ſi quis roget, cur Noe dicatur inueniſſe gratiam coram Domino Deo, priuſquam aliquid boni feciſſet, quantum quidem nos ſcire poſſumus, recte reſpondebimus, liquere quod laudator ſit creationis & generationis. Nam Noe interpretatur requies ac iuſtus. neceſſe eſt autem eum, qui ceſſans à peccatis & iniquitatibus, requieſcit in honeſtate, & viuit cum iuſtitia, gratiam inuenire apud Deum. porro inuenire gratiam, non id tantum ſignificatum habet, quod quidam vſurpant, pro placere, ſed & tale quid: Iuſtus quærens rerum naturam, in hoc inuenit

Deus naturas bonas nulla certa de cauſa extollit.

Serpens ſuapte natura animal eſt letiferum.

Dei erga humanũ genus liberalitas.

inuentum optimum, quod gratia Dei ſint, quæ ſunt omnia. ſibi enim creando gratificatus eſt nihil, quando illi nihil inde acceſſit. ideoq; tantum gratiam profundere propriũ eſt ei. Quærentib. igitur principium creaturæ recte reſpondebitur. bonitas & gratia Dei, quam largitus eſt humano generi. nam munus, beneficium, gratia Dei ſunt omnia, quę mundo continẽtur, & mundus ipſe inſuper. Melchiſedec quoq; regem pacis, hoc eſt, Salem, (ſic.n. interpretatur) ſacerdotem ſibi conſtituit Deus, non expreſſo eius aliquo merito, ſed quia talem ipſe fecerat, regem pacatum, primum dignũ ſuo ſacerdotio. nominatur enim rex. rex autem aduerſatur tyranno, quod ille ius & æquum, hic iniquitatem introducat in Rempublicam. ergo tyrannica mens mandat mandata infeſta tum animæ, tum corpori ac noxia, maximaſq; moleſtias inferentia vitioſas actiones & voluptates, quæ naſcũtur ex affectibus. altera vero mens eſt rex: quæ non imperat tantum, ſed paret etiam: quando præcepta eius talia ſunt, vt anima, his adiuta ceu nauis per totam vitam proſpere nauiget, gubernante illo bono peritoq; gubernatore: qui non alius eſt, quam vera ratio. vocetur igitur tyrannus quidẽ, princeps belli: rex vero, dux pacis Salem: offeratq; animæ alimenta plena lætitiæ, gaudijque. panes enim & vinum offert, quæ Ammonitæ, Moabitæq; illi videnti præbere noluerant, quam ob cauſam arcentur à concione cœtuq; diuino: Ammonitæ enim è genitrice ſenſualitate nati, & Moabitę ex intellectu genitore, figuræ duæ ſunt: per quas ſignificantur, qui res iſtas ab vniuerſitate contentas penſitant ſc. intellectum, ſenſumq;, Deum

Creatura principium Dei bonitas

Melchiſedec cur à Deo ſacerdos conſtitutus.

Melchiſedec cur pr aqua vini obtulerit.

Ammonitarum typus.

autem

autem non cogitant. Non ingredientur, inquit Moſes, concionē Dñi, quia nō occurrerūt nobis cum panib. & aqua, exeūtib. ex affl ctionib. Ægypti.] cæterum Melchiſedec pro aqua vinū offerat, potetq; ac confirmet animas, vt occupentur diuina ebrietate, quæ eſt omni ſobrietate magis ſobria. ſacerdos.n. eſt ratio, ſortem habens Entem ipſum, de quo ſublimiter ſentit, & admodum magnifice: eſt.n. ſacerdos altiſſimi, non quod alius ſit non altiſſimus. nam Deus cū ſit vnus, tum in cœlo eſt ſupra, tū in terra infra, nec eſt vllus præter ipſum. ſed vt non ſubmiſſe humiliterq;, verum celſius ſublimiuſq;, quā de quauis materia ſentiamus de Deo, adhibet appellationē altiſſimi. Quid porro boni fecerat Abraham, qñ iuſſus eſt migrare procul patria cognationeq;, & habitare terrā, q̄ Deus ipſe dederit? ea vero eſt ciuitas bona, ampla, feliciſſima. nā dona Dei magna pretioſaq; ſunt. verumtamen hæc quoq; figura fuit non contemnēda. interpretatur.n. Abraham, pater ſublimis laudandus vtroq; nomine. Mens.n. quando non herili more animam territat, ſed paterno imperat, non indulgens ei ſuauia, ſed vel inuitę obtrudēs vtilia: omiſſiſq; omnib. reb. humilibus, & ad mortalia ducentibus ſublimis immoratur contemplationi mundi, eiuſq; partium: atque etiam altius aſcendens numen ipſum ſcrutatur, eiuſque naturam propter immenſum amorem ſcientiæ: non poteſt manere in decretis priſtinis, ſed cupit migrare ad meliora. nonnullos autem Deus, vel ante natiuitatem pulchre fingit, diſponitque, deſtinans ad ſortem optimam. an non vides, quid de Iſaac loquatur Abrahamo, ne ſperanti quidem ex ſe patre talem progeniem, atque adeo ridenti promiſſionem, dicentique: Itane gignet homo centum annos natus, & Sara nonagenaria pariet? ſed annuit aſſeueratque, qui dicit: Profecto Sara vxor pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Iſaac: & ſtatuam teſtamentum meum cum eo teſtamentum ſempiternum. Quid igitur eſt, cur hic antequam naſceretur, laudatus ſit? Quædam bona repræſentata iuuant, vt ſanitas, ſenſuum integritas, opes ſi contingant, gloria. liceat enim hæc quoque abuſiue bona dicere. quædam non ſolum cum adſunt, ſed etiam promiſſa oraculo, qualis eſt lætitia, bonus affectus animæ. hæc enim non præſens tantum lætificando vim ſuam exerit, ſed etiam ſperata hominem præoccupat. habet enim hanc prærogatiuam. alia bona priuatam vim habent. lætitia tum priuatim exultat, tum publice. lætamur ſanitate, libertate, honore, cæteriſque bonis: vt proprie dicatur, nullum eſſe bonum non coniunctum cum lætitia. lætamur autem non præteritis ſolum bonis & præſentibus, ſed & futuris, quæ expectamus, vt quando ſperamus diuitias, imperium, laudem, morborum finem, virium, roboriſque acceſſionem, ſcientiam ſucceſſuram in locum ignorantiæ, gaudemus non mediocriter. ergo quoniam lætitia non præſens ſolum, ſed & ſperata laxat, exhilaratque animam, merito Iſaac prius, quam naſceretur, nomine donoque magno donatus eſt. per hunc enim ſignificatur animæ riſus & gaudium atque lætitia. Rurſum Iacob & Eſau, illum principem, ducem & Dominum, hunc obſequentem & ſeruum, priuſquam vterum exirent, pronuntiauit.

Gen. 12. — *Iſaac ante quam naſceretur à Deo cur laudatus.* — *Gen. 18. 21* — *Gen. 18.* — *Iacob.*

Deus oīum creaturarū figulus omnia nouit.

Deus enim animatorum operum figulus egregie nouit, quæ ipſe facit, etiam antequam perficiat, vires quoq́; quibus vtentur in poſterum, & in vniuerſum quicquid actura paſſurave ſunt. Cum enim anima de futuro ſollicita Rebecca petit oraculum, reſpōdet Deus: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex eo diſcedent: ſuperabitque alter alterum, & maior minori ſeruiet. ſic enim Deus comparauit, vt id quod brutum eſt, deteriuſque potiori ſeruiat: quod vero ciuilitate rationeque præſtat, libertate fruatur atque principatu. nec ſolum cum vtrunque abſolutum eſt in anima, verum etiam cum res adhuc eſt ambigua. prorſus enim vel leuis quæpiam aura virtutis principatum & imperium, ne dum libertatem præ ſe fert. econtra qualiſcunque indoles malitiæ, rationem vel nondum adultam in ſeruitutem redigit. Præterea quid ſibi voluit Iacob, cum Ioſepho admonente duos filios ſuos, natu grandiorem Manaſſem, minorem Ephraim: decuſſatis brachijs iuniori dextram impoſuit, ſiniſtram vero grandiori. moxque Ioſepho grauiter id factum ferente, & putante patrem erraſſe imponendis manibus, dicit: Non erraui fili, ſed ſciens prudenſque facio quod facio. fiet hic quoque in populum, extollendus eſt hic quoque: ſed frater eius iunior, maior futurus eſt. Quid igitur dicendum? niſi quod duæ naturæ diuinitus in anima conditæ ſunt, valde neceſſariæ, memoria, reminiſcentiaque. Quarum altera quicquid ſenſibus recens impreſſum eſt, retinet, ne falli poſſit per ignorantiam. reminiſcentiam vero vtique præcedit obliuio, res ſurda, cæcaque. hic quod antiquius eſt, apparet deterius, id eſt, memoria, quàm reminiſcentia: vtcunque cohærent, nec ſeparantur facile. nam qui primum in artes introducimur, comprehendere ſpeculationes eárum ſtatim non poſſumus. itaque quicquid obliuiſcimur initio, rurſum reminiſcimur: donec iterum atque iterum reminiſcendo, atq́; obliuiſcendo denuo confirmetur memoria. atque ita iunior hæc, vtpote ſerius nata, conficitur ex reminiſcentia. Figurate igitur Ephraim dicitur memoria. fertilitas enim interpretatur: quia tunc animæ diſcendi cupidæ contigit ſua portio, quando in memoria confirmantur eius contemplationes. at Manaſſes reminiſcentia dicitur, quaſi translatus ex obliuione. qui autem obliuionem effugit, certe reminiſcitur. itaque rectiſſime ille ſupplantator affectuum, & meditator virtutum Iacob dextram porrigit Ephraimo, id eſt, fertili memoriæ. ſecundas vero partes reminiſcentiæ tribuit, ſcilicet ipſi Manaſſæ. Sic & Moſes ex his, qui paſcha ſacrificant priores laudat maxime, quod traiectis fluminibus Ægypti pertrexerunt, nec amplius ad ea reuerſi ſunt: poſteriores vero habet pro deterioribus. Nam hi curſum ſuum retrorſum flexerunt, & quaſi obliti rerum agendarum, rurſum ſe accinxerunt, vt eas aggrederentur. at illi priores curſum tenuerunt perpetuum. itaque ſacrificantib. paſcha poſterius aſſimilatur Manaſſes obliuionis filius: prioribus autem Ephraim fertilis. ideo & Beſeleelem nominatim Deus euocat, promittitq́; daturum ſe illi ſapientiam & ſcientiā, & conſtituturum ſe illum opificem architectumque omnium, quæ ſunt in tabernaculo, hoc eſt, animæ operum: quamuis nullum eius opus hactenus

Geneſ. 48.

Memoria & reminiſcentia cohærent facile.

Ephraim myſtice quid ſignificet.

Iacob cur minori filio dextrā, ſiniſtram vero maiori filio impoſuerit.

Beſeleel architectus eorum omnium, quæ erant in tabernaculo.

Gen. 2.

ctenus extaret laudabile. Dicendum igitur, quod hanç quoque figuram Deus impreſſit animæ, ceu probato nomiſmati. eam figuram quænam ſit, cognoſcemus, ſi nominis interpretationem diligenter excuſſerimus. Beſeleel nterpretatur, in vmbra Deus. vmbra vero Dei verbum eius eſt, quo tanquam inſtrumento aſſumpto mūdum creabat. hæc vmbra & quaſi effigies exemplar eſt alterum. ſicut enim Deus exemplum imaginis, quam vmbram nunc vocauit, ſic hæc imago fit aliorum exemplum: quemadmodum in principio legis ſignificauit Propheta, dicens: Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei, quaſi imago ipſa ad effigiem Dei facta ſit, homo vero ad eam imaginem, quæ iam vicem exemplaris acceperat. Quis igitur acceſſerit character, conſiderem⁹. Quæſiuerunt priſci, quomodo numē intellexerimus. ex his qui optime philoſophari viſi ſunt, dixerunt, quod ex mundo partibuſque eius, & harum innatis viribus, Deum vt cauſam animaduertimus. nam ſicut ſi quis videat domum affabre factam inſtructamque veſtibulis, porticibus, aulis virorum, mulierum conclauibus, & id genus cæteris cogitatione percipiet artificem: nec enim ſine arte opificeque putabit, domum eſſe abſolutam: quod & de ciuitate aut nauigio, & de quouis minore maioreve opere ſentiendum eſt: ita ſane etiam quiuis ingreſſus ceu in maximam domum aut ciuitatem hunc mundum, conſpicatus cœlum in orbem volui continereque omnia: erraticas vero fixaſque ſtellas pariter moueri, modulate ſummaque cum harmonia, ad vtilitatem rerum vniuerſarum: terram deinde meditullium ſortitam, aquā aeremq; late vtrumq; fuſum, ſuiſq; contentum terminis: ad hæc animalia tam mortalia, quàm immortalia, ſtirpium fructuumque varias ſpecies: certe ratiocinabitur hæc non ſine perfectiſſima arte condita, ſed fuiſſe eſſeque Deum huius vniuerſitatis opificem. Qui ita colligunt, per vmbram Deum percipiunt, animaduertentes artificem per ipſius opera. Sed eſt & alius perfectior puriorque intellectus, magnis myſteriis initiatus, qui non ex operib. cauſam cognoſcit, quaſi ex vmbra ſolidum corpus: ſed emergens ſupra creata omnia, manifeſte increatum contemplatur, vt & ipſum per ſe comprehendat, & vmbram eius: hoc eſt, & verbum eius, & mundum hunc vniuerſum. hic eſt Moſes ille, qui ſic loquitur: Oſtende mihi teipſum, manifeſte te videam. nolo mihi te oſtendas per cœlum, terram, aquam, aerem, aut quidquam creatum: nec in vlla re alia tanquam in ſpeculo contempler tuā ideam, præterquam in te Deo. nam quæ in creaturis apparentiæ ſunt, diſſipantur: quæ autem in increato, ſtabiles firmæ ſempiternæq; permanēt. Quamobrem Moſem vocauit, & loquutus eſt ei Deus. Beſeleelem item vocauit, ſed non ſimiliter: verum illū cognitionem Dei percipientem ex ipſa ſumma cauſa: hunc autem tanquā ex vmbra ex creaturis opificem ratiocinatione colligentem. Quapropter inuenies tabernaculum, & vaſa eius omnia prius à Moſe, deinde à Beſeleele deliniata parataq;. Moſes.n. exemplariorum eſt artifex, cæterū Beſeleel imagines eorum exprimit. Nam Moſes Deo monitore vtitur, qui dicit: Iuxta exemplar, quod oſtendi tibi in monte, omnia facies: Beſeleel autem Moſe, & merito. Quia & Aaron, id eſt,

A Beſeleele cur tabernaculi vaſa poſt Moſem ſint deli-neata.

Exod. 36.

Moſes cur primū tabernaculi vaſa deli-niauerit, deinde v. Beſeleel.

eſt,ratio,& Maria, hoc eſt, ſenſus, inſurgentes contra eum, diſerte audiũt. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini,in viſione & in vmbra apparebit ei Deus, non manifeſte. Moſi vero qui fidelis eſt in tota domo mea, ore ad os loquetur, non per ænigmata.
Num. 12. Quoniam igitur duas naturas inuenimus creatas factas & elaboratas à Deo, alteram ex ſeipſa noxiam, reprehenſibilem,execrabilem: alteram vtilem laudabilemq;: illam notatam falſo charactere, hanc vero probato: pulchram conuenientemque precationem vna cum Moſe precabimur: vt nobis Deus aperiat ſuum theſaurum,ſublime illud refertumq; diuina luce verbum, quod ſupra vocauit cœlum. in quib. autem mala reconduntur,occludat. ſunt enim vt bonorum, ita etiam malorum theſauri apud Deum: ſicut habetur in magno canti-
*Deut.*23. co: Nonne ecce collecta ſunt hæc apud me, & obſignata in theſauris meis, in die vltionis, quando lapſus fuerit pes eorum. vides theſauros eſſe malorum? Et bonorum quidem vnicus. Quoniam enim Deus vnus,etiam theſaurũs bonorum vnus. multi vero malorum,quia & peccatores immenſo numero. Sed hic quoq; conſidera eius,qui eſt, bonitatem. bonorũ quidem theſaurum aperit, contra malorum claudit, aſtringitq;. eſt enim Dei proprium, bona offerre, & præuenire nos liberalitate: mala vero non facile immittere. Moſes vero exaggerans etiam Dei liberalitatem,& gratificandi ſtudium, non ſolum reliquo tempore, ait, theſauros malorum obſignatos, ſed & cum anima lapſa fuerit in via rectæ rationis, quando merito pœna digna videri poterat. ait enim in die vltionis obſignatos malorum theſauros: docente diuino eloquio, quod ne in peccantes quidem confeſtim Deus animaduertit, ſed indulget tempus ad pœnitentiam & errati curationem. Et dixit Dominus Deus ſerpenti: Execratus tu inter omnes pecudes,& omnes beſtias terræ] ſicut *Execrationis via et ratio.* lætitia iucunde nos afficiens, fauſta ominatione digna eſt, ita execratione voluptas,malus affectus, quæ turbat terminos animæ, pro virtutis ſtudio amorem affectionum in ea generans. ait autem Moſes in execrationibus, execratum eſſe, qui tranſmouet terminos proximi. terminum enim & legem Deus animæ præſcripſit virtutem ſc.arborem vitæ. hunc tranſmouit, qui fixit terminum malitiæ, ſcilicet arborem mortis. Execrabilis ille quoq;, qui cœcum errare facit in via. Facit & hoc voluptas impia. eſt enim ſenſus naturaliter cœcus, quia brutus, quoniam quicquid rationale eſt, habet oculos, ideo ratione ſola res comprehenduntur, ſenſu non item. per ſenſum enim ſola imaginamur corpora. hunc cœcum ſenſum voluptas fallit, quo minus res percipiat: ſiquidẽ vetat,ne ſe ad mentem,à qua regi poterat,recipiat,regaturque ab ea,ſeducens illum ad ſenſibilia, illiciensque ſuis operibus: vt cœcus ſenſus ſequatur cœcum ducem,rem ſenſibilem. ibi mens cum ambos cœcos duces ſequitur, impotens ſui abit in præcipitium. alioqui conſentaneum erat ordini naturali, vt rationem compotẽ viſus ſequerentur ea, quæ cœca ſunt. ſic enim leuius ferentur noxiæ res. nunc in eam fraudem inducitur anima, vt cogatur vti cœcis ducibus, decepta perſuaſaque mutare virtutem vitio, &ſuo labore malum ſibi quærere. Prohibet autem & hanc permuta-

tionem ſacra lex his verbis: Non mutabis bonum malo. his de cauſis voluptas fit execrabilis. nunc non alienum à propoſito fuerit conſiderare, quæ ſit hæc maledictio. execratum eſſe, ait, inter omnes pecudes. ergo pecuinum quiddam brutumque ſenſus eſt. certe vnuſquiſque ſenſus voluptatem execratur, vt inimiciſſimam & infenſiſſimam. eſt enim re vera hoſtis ſenſui. id inde colligitur, quod ſaturati voluptate immodica, nec videre, nec audire, nec olfacere, nec guſtare, nec tangere ſincere poſſumus, ſed his omnib. obſcure atque debiliter afficimur. id quod patimur, ea iam ceſſante: alioquin inter ipſum vſum voluptatis, omnino priuamur vi ſenſuum, vt non magis agant in res ſenſibiles, q̃ ſi eis mulctati eſſemus. Et qui fieri poteſt, vt non merito ſenſus execretur voluptatem, à qua ſic mulctatur? quæ præ omnibus quoque beſtiis eſt execrabilis, præ omnibus, inquam, affectibus animæ. His enim mens ſauciatur & perditur. Cur igitur etiam aliis affectibus videtur deterior? Quia propemodum omnib. eſt obnoxia, tanquam principium eorum fundamentumque. Nam & concupiſcentia naſcitur ex amore voluptatis, & dolor exiſtit per eius priuationem, timor quoque tum fit, cum veremur iſtius abſentiam. itaque liquet omnes affectus apud voluptatem habere ſuum receptaculum: & fortaſſe nulli vſquam eſſent, ni voluptate ceu fundamento niterentur. Super pectus & ventrem tuum gradieris,) circa has enim partes ſtabulatur affectus hic, pectus ventremque, quando præſto eſt copia materiaque voluptatis, circa ventrem, & quæ ſub ventre ſita ſunt. qñ autem his caret, circa pectus, vbi ſedes iræ eſt. amores n. voluptatum ſi his deſtituantur, iraſcuntur & exacerbantur. Inſpiciamus rem diligentius. Tripartitã eſſe animã noſtram, habereque partes, vnam ratione prçditam, alteram ad iram natam, tertiam ad concupiſcentiam. has partes nonnulli Philoſophi potentiis tantũmodo differre exiſtimant, quidam locis etiam, hi rationali parti caput ſedẽ attribuũt reddentes cauſam, quod ibi ſit rex, vbi ſatellitium. ſatellites autem mentis ſenſus collocatos in capite. proinde rex habitare ibi tanquam in arce probabiliter creditur, iidem iram locant in pectore: aiuntq;, hac de cauſa à natura munitam hanc partem denſis ac validis oſſib. non ſecus ac ſtrenuum militem inſtructũ thorace ac clypeo ad repellendos aduerſarios. poſtremꝰ locus aſſignatur concupiſcentiæ, circa iecur & ventrem. hic enim vis hæc habitat, appetitus ratione carens. Quando igitur quæres ô anime, quam regionem voluptas ſortita ſit, ne ſpectes capitis locum, qui rationis eſt, non inuenies enim. Reſiſtit enim huic affectui ratio, nec poteſt vna cohabitare: quod hac vincente voluptas peſſumeat, ſicut è diuerſo, dum voluptas vincit, exulat ratio. Proinde illam quære in pectore ventreque, vbi partes brutæ domicilium habent, ira concupiſcentiaque. nam in his locus inuenitur & iudicium noſtrum, & affectus ipſi. non vetatur tamen mens relictis ſuis ſeptis dare ſe deteriori. id fit, quando in anima bellum exoritur, tunc neceſſe eſt in poteſtatem aduerſæ partis deuenire rationem paci non bello natam. itaq; ſacra lex gnara quantum poſſit vtriuſque affectionis impetus, vel iræ, vel concupiſcentię, compeſcit vtrumque,

Amatores voluptatũ.

Anima tripartita.

Animæ partes atq; potentiæ.

Voluptatis ſedes & habitatio.

aurigam, gubernatoremq; rationem his præficiens. ac primum de ira, curaturus eam & ſanaturus legiſlator, loquitur ſic: Et impones ſuper rationale iudiciorum doctrinam & veritatem: quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur ſacrarium coram Domino. id rationale eſt in nobis inſtrumentum vocis, hoc eſt ſermo, quo vtimur, qui aut inconſiderate & improbatus emittitur, aut cum iudicio probatuſque. hic Scriptura vult nos cogitare de ſermone diſcreto. ait enim rationale, non inexaminatum falſatumque, ſed rationale iudiciorum, ac ſi dicas, iudicatum examinatumque. huius probati ſermonis duas ait, eſſe virtutes ſummas, doctrinam & veritatem. recte ſane. nam præcipuus ſermonis vſus eſt, docere, & manifeſtare aliquid, cum non poſſimus alioquin affectus animi exprimere, & quales ſint, oſtendere, quæ res coegit nos ad ſigna vocalia confugere, nomina verbaque, quæ vtique nota eſſe oportet, vt manifeſte clareque percipiantur à proximo. ſecunda cura eſt, vt vere enuncientur. quid enim prodeſt, planam manifeſtamque elocutionem facere, ſi alioqui falſa ſit. nam hoc modo fieri non poteſt, quin auditor decipiatur cum ſuo magno incommodo, ruditate, ignorantiaque, quid enim ſi monſtrans puero A elementum, diſerte clareque dicam, id eſſe G: aut E, monſtrans dicam O? aut muſicus rudimenta eius artis diſcenti, harmoniam monſtrans, colorem dicat: aut colorem toniſticum dicat diatonicum: aut quæ ſumma eſt chorda, dicat mediam, aut quæ coniuncta ſunt, dicat diſiuncta, aut hyperbolęan dicat proſlambanomenon? dicet fortaſſe dilucide aperteque, at non vere: ſed hac parte vitium admittet in ſermone. quando autem vtrumque doctrinam ſimul & veritatem adhibebit: ſermonem faciet diſcenti vtilem, vſus ipſe duabus eius virtutibus, quæ forſitan ſolæ ſufficiunt. itaque Propheta dicit ſermonem iudicatum, habentē ſuas virtutes, ſitum ſupra pectus, nimirum Aaronis, id eſt, ſupra iram, vt ſic regatur primum à ratione, ne lædatur per ſuam imprudentiam: deinde à doctrina, à cuius conſuetudine furor libenter abſtinet. ideoque iratorum non ſolum cogitationes, ſed & verba, perturbatione confuſioneque plena ſunt. æquum igitur erat iræ confuſionem per doctrinam corrigi, & per veritatem inſuper. nam & hoc iræ proprium eſt, quod facile fallitur, fallitque. itaque iracundorum ferme nemo verax eſt, vtpote deuictus ebrietate animæ, non corporis. Hæc remedia Deus huic parti parauit, ſermonē cum doctrina veritateque. nam hæc tria vim vnam obtinent, ſi ſermoni iungatur doctrina & veritas, præſentanea medicina irę, morbi animæ grauiſſimi. Sed cuiuſnam eſt geſtamen iſtud rationale? non meum, nec vulgaris alicuius mentis, ſed ſacerdotalis pure ſacrificantis, qualis Aaronis erat. ac ne huius quidem ſemper: nam ſæpe mutatur: ſed quando ſine mutatione degit, quando ingreditur ſacrarium, quando ratio ſimul intrat ſanctæque ſententiæ, quando his comitibus non deſtituitur. accidit tum plerunque, vt mens penetret in ſacras ſanctas, puraſque opiniones, ſed humanas, quales ſunt de officiis, de benefactis, de legibus publicę receptis, de virtute, quatenus homo poteſt eam aſſequi. atqui ne ſic quidem diſpoſitus aliquis idoneus eſt ad Ratio-

nale geſtandum in pectore cum ſuis virtutibus: ſed ſolus qui ingreditur coram domino: hoc eſt, qui propter Deũ facit omnia, nec ei præfert quicquam ipſo inferius, inferioribus quoque rebus tribuens quod æquum eſt, non tamen in eis immorans, ſed recurrens ad cognitionem, ſcientiam cultumque illius vnius. nam hominis ſic diſpoſiti vis iraſcibilis regetur & à ratione purgata puraque à brutis affectibus, & à doctrina ſanante obſcuritatem confuſionemque, & à veritate retegente mendacium. Ergo Aaron, vt alter Moſes, exciſo pectore, hoc eſt ira, non ſinit eam efferri impetu abſque iudicio, veritus nequando ſibiipſi permiſſa, in equi morem exultans, totam proculcet animam: ſed curat refrenatque primum ratione vt ſub auriga optimo diſcat non admodum habenas contemnere: deinde & rationis virtutibus, doctrina veritateque. ſi enim ſic erudiatur ira, vt & rationi cedat ac doctrinæ & non mentiri aſſueſcat, tum ſeipſam liberabit ab efferueſcentia nimia, tum animam totam reddet placidam. Verum hic, vt dixi, non carens hoc affectu, conatur eum ſanare iam dictis ſalutaribus remediis. At Moſes totam iram excidendam & reſecandam cenſet ex anima, non moderationem affectuum, ſed prorſus priuationem amans. atteſtatur his meis verbis ſanctiſſimum oraculum. Sumptum, inquit, Moſes pectuſculum ſeparauit vt offerret coram domino, de ariete conſecrationis: & obtigit Moſi in portionem ſuam. valde pulchre. illũ enim virtutis Deique amatorem decebat conſiderata tota anima pectus deſumere ex ea quod ad iracundiam pertinet, adimereque id & abſcidere, vt exacta parte bellaturiente, de cætero anima in pace degeret. aufertur autem non à quiuis animali, ſed ab ariete conſecrationis. atqui & vitulus immolatus fuerat, ſed hoc prætérito, venit ad arietem. eſt enim animal natura cornupetum, iracundum & aſſultorium. quapropter & fabri machinarii plerumque inter inſtrumenta oppugnationis vtuntur arietibus. ſic & in nobis arietinum, aſſultoribus indomitum quiddam eſt, id quod contentionem appetit. contentio vero materia eſt iracundiæ. & ideo contentiores quique in diſſertationibus cæteris colloquiis ad iram mouentur. hoc igitur litigatrices contentioſęque animæ ſuperfluum germen iracundũ merito propheta execat: vt ſterilis facta deſinat noxias res parere, fiatque inde portio conueniens amatori virtutis, non pectus aut ira, ſed horum priuatio. hanc enim optimam portionem Deus ſapienti tribuit, poſſe affectiones excidere. viden' quomodo perfectus perfectam immunitatem ab affectibus ſemper meditatur? qui autem adhuc proficit Aaron, ſecundus ab illo, mediocriter, vt dixi, in eis ſe habet. nondum enim poteſt pectus & iram excidere. geſtat tamen ſupra id aurigam cum agnatis rationis vitutibus rationale, in quo doctrina eſt & veritas. hanc differentiam manifeſtius etiam docebit nos his verbis, dum ait: pectuſculum enim ſuperpoſitionis, & brachium ablationis accepi à filiis Iſrael, de victimis quæ offeruntur pro ſalute veſtra: & dedi hæc Aaroni eiuſq; filiis. Vides quod hi non ſunt contenti ſolo pectore, ſed aſſumunt etiam brachium? Moſes vero accipit id ſine brachio. cur ita? quia hic cum ſit perfectus, paruum &

Ratio omnium affectionum gubernatrix.

Pectuſculum ſuperpoſitionis.

humile nihil ſapit, ac ne mediocriter quidem vult indulgere affectibus, ſed eos egregie omnes omnino excidit. at illi non admodum vehementer ruũt ad repugnandum eis, ſed fœdus & inducias cum eis faciunt, cõditiones offerendo, quatenus cohiberi per aurigam debeant ab impetu nimio. eſt a. brachium ẽt ſignum laboris & afflictionis. talis vero debet eſſe curator miniſterque ſanctorum, exercitiis ac labore occupatus. cæterum cui Deus perfecta bona abundãter largitus eſt, ſine labore agit. hoc autem minor reperitur atque imperfectior, qui labore parat virtutem, quam ſine labore & negotio Moſes accepit à Deo. Nam & labor ipſe minor & vilior eſt quam quies: ſicut & imperfectum quam perfectum, & à doctore quæſitum, quam id quod per nos ipſi diſcimus, *Leuit. 10.* hæc eſt cur pectus accipiat Aaron cũ brachio. vocat autem pectuſculum ſuperpoſitionis ideo, quia ſuper vim iræ debet imponi & ei præſidere ratio, quæ aurigæ more duri ceruicem contumacemq; equum dirigat. brachium autem non itidem ſuperpoſitionis vocatur, ſed ablationis, ob hanc cauſam: quia debet virtutis ſtudium nõ ſibiipſi tribuere anima, ſed auferre à ſe, & ad Deũ auctorẽ referre: cõfitendo non ſuis viribus nec potentia honeſtatem acquiſitã, ſed illius munere, qui amorẽ eius indidit, nec pectuſculum autẽ nec brachium ſumitur, niſi de victima pro ſalute, & merito id quidem. tunc enim anima ſeruatur, quando irã domat ratio, & ex labore non prouenit arrogantia, ſed totũ imputatur Dei beneficentię. Quod autem non ſolum ſupra pectus, ſed & ſupra ventrẽ ingrediatur voluptas, iã dixi, declarauiq; maxime propriũ eius

Serpens primus, cur ſupra pectus & ventrem ambulare à Deo in maledictionem iuſſus.

locum eſſe ventrẽ. hic eſt enim voluptatum ferme omnium receptaculũ. nam hoc repleto vehementes appetitus excitãtur aliarum quoq; voluptatum. rurſum vacuato, quietiores illæ redduntur compoſitioreſq;. ideoque dicit alibi: Quiſquis ſuper vẽtrẽ quadrupes graditur, & multos habet pedes, impurus eſt. talis autem eſt amator voluptatis, ſemper ſuper ventrem gradiens, & eas quæ inde naſcuntur voluptates. cum repente autem ſupra ventrem coniunxit quadrupedem nõ immerito, quatuor enim ſunt affectus voluptariorũ, ſicut egregius quidam liber docet. impurus igitur, qui tum vna voluptate fruitur, tum qui ſe volutat in omnib. quatuor. his dictis vide iterum quo differat perfectus ab eo qui adhuc proficit, certe vt iam ante compertũ eſt, perfectus excidit totã iram è contentioſa anima, reddens eam cicurem manſuetamq; pacatã mitemq; per omnia tum verbo tum opere. qui autẽ proficit, non valet quidem hunc affectũ excidere: geſtat enim pectus: ſed eum erudit rationis iudicio, habentis duas virtutes doctrinam & veritatẽ. ita nunc quoq; inuenietur, ſapiens quidẽ perfecte voluptates abiiciens & excutiẽs Moſes. qui autem proficit, non vniuerſas: vt qui neceſſarias ſimpliceſq; admittit, curioſas & ſuperfluas cauens tanquã additamenta inutilia. nã de Moſe ſic ſcriptura loquitur: Et ventrẽ atq; pedes holocautomatis aqua abluit. Valde pulchre. Totã. n. animã dignam quæ offeratur Deo, qa nihil reprehẽſibile nec inuita nec vltro admiſit, ſapiẽs ſacrificat. qui autẽ ita eſt diſpoſitus, totũ ventrẽ eiuſq; voluptates, cum aliis quæ inde naſcuntur, eluit & repurgat à ſordibus, non vnam aliquam partẽ,

Affectuũ irritamen-ta.

ſed in

ſed in tantũ iſta contemnit, vt vel neceſſarios cibos potuſq; aſpernetur, rerum diuinarũ contemplatione ſe ſuſtinens. Quapropter alibi de illo fertur teſtimoniũ: per quadraginta dies panem non comedit, nec aquã bibit, quando in monte Dei oracula Dei legiſlatoris audiebat. Nec cōtẽtus vẽtri valedixiſſe, pedes quoq; purgat à ſordib., hoc eſt fulcra voluptatis. ſunt autẽ fulcra voluptatis, res quæ gignũt eam. de proficiẽte enim dicitur, quod inteſtina ventris & pedes abluat, non totũ ventrẽ. nõ ſufficit enim ad repellendam totã voluptatem: ſatis eſt ſi auerſetur eius interanea, id eſt auctaria: quæ voluptarii dicũt eſſe quædam additamenta præcedentiũ voluptatũ inuenta curioſa miniſtrorũ gulæ popinariorumq;, & affectuũ irritamenta modũ excedentiũ: quia ille vltro totã ventris voluptatem ablegat, hic vero qui adhuc proficit, non niſi monitus. nam de ſapiente ſic ſcriptũ eſt: Ventrẽ & pedes aqua lauat, iniuſſus & ſua ſpōte. de ſacrificis vero ſic: inteſtina autẽ & pedes nõ lauerũt, ſed lauãt: quod valde caute dictum eſt. Oportet enim perfectũ quidẽ ſua ſponte moueri ad virtutis opera. eũ vero qui etiamnum meditatur, rationẽ monitricem ſequi. cuius præceptis parere bonũ eſt. Nec illud ignorandũ, quod Moſes totum ventrẽ, hoc eſt ventris repletionẽ reiiciens, cæteros quoq; affectus propemodũ ablegat: dũ legiſlator per vnã partem de vniuerſo manifeſte docet: & de eo quod cætera cōtinet docens, eadem opera ſubindicat de his quæ ſilentio præterit: quãdoquidem ventris repletione comprehenduntur reliqua, ceu fundamento aliorũ affectuũ. nullus enim eorũ poteſt cōſiſtere, niſi ventre ſubnixus, quem baſim omniũ natura poſuit. quapropter poſt præcedentem Liæ bonã progeniem, quãdo fœtus ad animam pertinentes in Iuda id eſt, confeſſione deſiuerant, Deus vt in poſterũ corporis etiã profectibus proſpiceret, Ballam Rachelis ancillam voluit vel ante heram ſuam parere, eſt autem Bella irrigatio, ſciebat enim, quod nihil corporeum ſubſiſtere poſſit abſq; ventris rigatione: ſed hic eſſe principatum regimenque totius corporis, curæq; tantum hoc agentis, vt vita ſit incolumis. ſed conſiderare oportet omnia verba ſubtilius, quando nihil hic non accurate dictũ eſſe inuenies. Moſes pectuſculum auſert, ventrem vero non auſert, ſed tantum lauat. cur ita? quia perfectus ſapiens iraſcendi vim totam poteſt excidere, alienatus ab ira: ventrem execare nequaquã poteſt. Nam neceſſario cibo potuq; vti natura cogitur, etiam ſi quis pauciſſimo contentus neceſſarium quoque contemnat, & meditetur inediam, lauet igitur ventrem & repurget à condimentis impuris & ſuperuacaneis. Hoc enim donum diuinitus oblatum virtutis auido ſatis eſt. & ideo de animæ adulteratæ ſuſpecta dicitur: quod ſi relicto recto rationaliq; ſermone, qui maritus legitimus eius eſt, deprehenſa fuerit conſuetudinem habere cum affectu polluente animam, diſrumpetur eius venter id eſt inexplebilis & inſatiabilis erit ventris voluptatib. ac cōcupiſcentiis, nec vnquã eis expleri poterit propter ſuã imprudentiã & inſtitutionem peſſimã: ſed aliis ſuper alias affluentib. eodem affectu laborabit perpetuo. nam nõ paucos noui adeo vẽtris cupiditatib. deditos, vt quãuis imĩnẽte aliquo negotio, reuocẽtur ad meracas cōpotationes aliaq; ſimilia. male. n. cōuenit

Ballam Rachelis ancillam cur ante heram ſuam parere Deus voluerit.

corporeis

corporeis molibus cum ingenuis animæ deſideriis. ſed corpora tanquam vaſa ad menſuram facta, nihil admittunt immodicum, quicquid ſuperfluit eiicientia. at concupiſcentia nunquã expletur, ſemper indiga, nunquam nõ ſiticuloſa. Et ideo vt conſequens poſt diruptum ventrem additur femoris luxatio. nam affecta hoc pacto anima ſimul excidit recta ratio, cui eſt inſita vis ſeminalis gignẽdi bonum aliquid. Quod ſi, inquit, polluta non fuerit, non lædetur, & habebit liberorum liberos: videlicet ſi ab affectibus impolluta pudicitiam ſeruauerit legitimo marito, qui ſanam rectamque rationem ſignificat: fœcundam habebit animam & fructiferam, progenitiuam prudentiæ, iuſtitiæ & cuiuſcunque virtutis. ergo poſſumus deuincti corpore non vti neceſſariis corpori? Eſt aliquis modus, vide quis. Is qui nos ſacris initiat, præcipit cuiuis à quo ſuum debitum exigit corpus, vt contentus ſit neceſſariis. Ante omnia locus, inquit, ſit tibi extra caſtra, caſtra vocans virtutem, in quibus militat anima, nec enim in vna ſede morantur, prudentia, & corporis curandi neceſſitas. mox addit: Egredieris inde foras. quamobrem? quia non poteſt anima cohabitans cum prudentia, & contubernium habens cum ſapientia, frui deliciis corporis. tunc enim diuinioribus alimentis nutritur, ſcilicet ſcientiis, propter quas carnem negligit. egreſſa enim ſacratis virtuti oſſibus, tum demum vertitur ad hoc corpus grauantes prementeſque materias. quomodo igitur his vtendum? Paxillus, inquit, in zona tibi pendeat, quo cauum fodias. hoc eſt, præſto ſit tibi ratio quæ affectum effodiat, aſtringens. affectus enim poſtulant nos accinctos eſſe, non vti cinctura laxiore: quapropter etiam de tranſitu per eos, qui paſcha nominatur, pręceptum extat, quo monemur lumbos accingere, ſiue aſtringere concupiſcentias. hic igitur paxillus, hoc eſt ratio, comitetur affectum, obſtaturus ne ſe effundat. Sic enim fiet, vt ſolis contenti neceſſariis, abſtineamus à ſuperfluis: & vel in conuiuiis atque parata rerum copia, quæ ad vſum ſimul & luxum ſatis ſit, rationem adhibeamus quæ nos tanquam ſcutum protegat: vt neque vltra modum cibos lari more ingurgitemus, neque nimio mero expleti, per ebrietatem in delirationem prolabamur. Nam ratio compeſcet refrenabitque procliuiorem talis affectionis impetũ. ipſe quidem ſæpe hoc mihi vſu veniſſe memini. accedens enim ad indiſciplinata conuiuia, cœnaſque ſumptuoſas, niſi rationem mecum adduxiſſem, mancipabar rebus apparatis, abſtractus à dominis immanſuetis, videlicet qui ſpectatu, auditu, odoratu guſtuque voluptatem pariunt. Sed quoties accedo cum rationis delectu, iam non ſeruus fio ſed Dominus, & egregie vinco victoriam honeſtiſſimã in certamine conſtantiæ temperantięque reſiſtens opponenſque me omnibus cupiditatibus quæ ſolent immoderatos peſſundare. Fodies, inquit, paxillo, id eſt prout tibi eſt ingenium procliue ad cibum, potum, aut ea quæ ſub ventre ſunt, ratione aperies & diſtingues, vt vbi diſcreueris verum cognoſcas, tunc enim ſcies in horum nullo ineſſe bonum, ſed neceſſarium tantum & vtile. Mox addit: Operies turpitudinem tuam, admodum recte. adduc enim ò anima rationem ad omnia, qua operitur, obumbratur, occultaturq; omnis turpitudo carnis &

Deut. 22.

Anima cohabitãs cum prudentia diuinis alimentis nutritur.

Deut. 3

Deut. 23

Deut. 23

Deut. 23. v. 13

affectuum. quicquid enim ratione caret turpe eſt, ſicut decorum quicquid cum ratione coniunctum. *Voluptatis amicus* itaque voluptatis amicus ſupra ventrem graditur: perfectus autem ventrem totum eluit: qui vero proficit, inteſtina. at qui adhuc in rudimentis hæret, foras exit, quando ad requiſita ventris afferens rationem, cohibiturus eſt affectum: quod figurate paxillus ſignificat. Recte quoque additur: Gradieris ſupra pectus & ſupra ventrẽ.] *Voluptatis nunquam ocioſa natura.* Voluptas enim non eſt quieſcentium & ſtantium, ſed commotorum & perturbatione plenorum: & ſicut flamma continue mouetur, ita cuiuſdam flãmæ more affectus hic in anima excitus, nõ ſinit eã quieſcere. ideo reclamat his qui aiunt ſedãdi vim ineſſe in eo. quies.n. ligno & cuiuis inanimato eſt propria, voluptas vero alia ab hoc genere. titillationem enim & conuulſionem quandam appetit: & interdũ non quietem, ſed continuum vehemensq; exercitium poſtulat. Illud autem: Terram comedes omnibus die- *Gen. 3.* bus vitæ tuæ] appoſite dictum eſt. nã corporalis voluptatis alimenta terrena ſunt. nec immerito. Duo ſunt ex quibus conſtamus, anima & corpus. hoc è terra factum, illa Dei figmentũ æthereũ. Inſpirauit enim in faciem e- *Gen. 2.* ius ſpiritũ vitæ, & factus eſt homo in animam viuentẽ. pulchre igitur conuenit vt factum è terra producit: at illa ætheræ naturæ portio, ſcilicet anima, habeat alimenta diuina æthereaque, nam ſcientiis nutritur, non cibo aut potu, quibus corpus indiget. Ali porro animã non rebus terreſtribus, ſed cœleſtibus, teſtabitur amplius ſacra ſcriptura: *Exod. 16* Ecce ego pluo vobis panes de cœlo: egrediatur populus & colligat quæ ſufficiunt in diem: vt tentem eum, vtrum ambulet in lege mea, an non.] Viden' alimenta animę non terrena & corruptibilia, ſed verba quæ Deus pluit de ſublimi puraq; natura, quam nunc cœlum nominauit? Egrediatur ſane populus & omnis cœtus animæ, incipiatque colligere ſcientiam, non aceruatim, ſed quãtum ſufficit in diem. ſic enim fiet primum vt ne ſimul & ſemel exhauriantur immenſæ opes gratiarum Dei, ſed exundent torrentis in morem. deinde vt quiſq; ſumpta mẽſura quæ ſufficiat, reliquorum diſpenſationem permittat Deo. qui vero vult omnia colligere, deſperationem ſibi parat & moleſtiam maximam. deſperat enim, ſi nunc tantum, non etiam in poſterum ſperat Deum ſibi pluiturum cõmoda: & infidelis eſt ſi non credit & nunc & ſemper gratiam copioſe dandam his qui digni ſunt: & demens eſt, ſi putat ſe poſſe inuito Deo ſeruare quę collegerit. paruo enim momento eum, qui ſecuritatem conſtantiamque mentis ſibi arrogat per iactantiam, infirmum reddit incertumque cuſtodem rerum, quas ſeruare ſibi videbatur. collige igitur ò anima quæ ſufficiunt & conueniunt, vt neq; plus ſatis exuberent, neque infra modum collecta inopiam afferant: vt iuſta menſura vtẽdo, nihil iniq; facias. meditatẽ enim te migrationẽ ab affectibus & paſcha immolantem oportet modicos profectus, non nimios facere. Colligat, inquit, vnuſquiſq; ex eo *Exod. 16* quantũ ſufficit ad veſcendũ: Ergo & in manna & in quolibet dono quod Deus largitur noſtro generi, decet cõtentum eſſe certa menſura certoque numero, nec plura quam pro capacitate ſumere per auaritiam. colligat potius anima quantũ quotidie ſuffi-

cit, & cuſtodiam bonorum ſuorum munificentiſſimo Deo credat magis quam ſibi, id cur ita cenſeam, dicere nunc non alienum à propoſito fuerit. Per diem lux intelligitur. Lux autem animæ eſt eruditio. multi igitur animę lumina parauerunt ſibi in noctem & tenebras, non in diem & lucē:qualia ſunt prima rudimenta diſciplinarum omnia, & encyclopædia quam vocant, ipſaque philoſophia propter delicias expetita & autoritatem apud principes. at homo ciuilis diurnum parat in diem, & lucem in lucem, & honeſtatem propter ipſam ſolam nō propter quicquam aliud. ideoq; additur: vt tentem eos vtrum ambulent in lege mea,an nō.] hoc enim Dei lex iubet,virtutem propter ipſam colere. itaq; ſtudioſos virtutis tāquam nummos examinat recta ratio, vtrum vitium habeant, animæ bona referendo ad res exteras? an probæ monetæ ſint, conſeruando ea in ſola anima. hi non terrenis cibis aluntur,ſed ſcientiis cœleſtibus:quod aliis etiam verbis docet ſacra ſcriptura,cū dicit: Mane quoq; ros iacuit per circuitum caſtrorum: & ecce ſuperficie terræ in ſolitudine tāquam corianum album in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. quod cum vidiſſent, dicebant alius ad alium. quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet. quibus ait Moſes: hic eſt panis quem dominus dedit ad veſcendum: hic eſt ſermo quem præcepit dominus.] Viden' cibum animæ qualis ſit? verbum Dei continuum, rori ſimile, per circuitum totam complectens, & nullam partem eius expertem ſui relinquens. hic ſermo non vbiq; apparet, ſed vbi deſertum eſt vacuū vitiis & affectibus eſtq; tenuit qui percipiatur & intelligatur, pelluciduſq; valde ac purus aſpectu, & coriano ſimilis. aiūt autē rei ruſticæ periti,etiāſi ſemen hoc concidatur minutiſſime, ſingulas portiunculas & micas ſatas germinare, non ſecus quā corianum ſolidum. Huiuſmodi eſt etiam ſermo Dei: qui vel integer iuuare poteſt,vel quacunq; ſui particula. Quid ſi κορίῳ, id eſt, pupillæ oculi, ſimilis dicitur? ſicut enim hæc quamuis minima particula, videt hos cœleſtes orbes,& immenſum mare, & aeris amplitudinem, præterea ſolis tam occidentis quam orientis terminos: pari modo ſermo quoque diuinus cernit acutiſſime,qui ſufficit inſpiciendis rebus omnibus, per quem videbuntur quæcunq; digna ſpectatu. ideoq; album eſt manna. Quid enim fulgidius Dei ſermone aut radiantius? cuius participatione & aliæ res caliginem ac tenebras excutiunt, quæ appetunt lucē animarum. huic ſermoni quiddam peculiare accidit.nam quando animā ad ſe aduocat, gelu excitat in omnib. rebus terrenis, corporeis, ac ſenſibilibus.ideo dicitur,tanquā pruina ſuper terram. Quoties enim homo Deum videns fugam meditatur ab affectibus,congelantur vndæ,hoc eſt impetus ac moles eorum & iactantia. concreuerunt enim vndæ in medio mari, vt tranſiret affectum Iſrael videns Deum. Itaque percontantur ſe inuicem animæ, quæ admiſerunt quidem iam ſermonem, ſed non poſſunt dicere quidnam ſit. Nam ſæpe perfuſi dulcedine,ſaporē neſcimus vnde illa proficiſcitur:&ſuaues odores olfaciendo, quinam ſint ignoramus. Sic & anima ſæpe gaudens nō poteſt indicare cauſam ſuæ lætitiæ:ſed docetur ab initiatore vateq; Moſe dicente: Hic eſt panis,cibus quem dedit Deus animabus:

Virtus propter ſeipsā eſt colenda.

Legum Moſaicarum ſcopus.

Animæ cibus.

vt ſe

vt te paſcant verbo ipſius atq; ſermone. Nam hic eſt panis datus nobis ad veſcendum, videlicet verbum hoc. Dicitur autẽ etiam in Deuteronomio: Et afflixit te preſſitque fame, & cibauit te manna, quod tui patres ignorauerant, vt annunciem tibi, quod non ſolo pane viuet homo, ſed omni verbo quod procedit ex ore Dei.] afflictio iſta propiciatio eſt. Nam per tales afflictiones noſtris animabus ceu decimatis propicius redditur. Quoties enim ſpoliamur iucundis rebus, affligi videmur: reuera autem ſentimus Deum propicium. Infligit nobis etiam eſuriem, non virtutis, ſed vitioſam illam & affectibus obnoxiam. Argumento eſt, quod nutrit nos verbo ſuo generaliſſimo. Interpretatur enim manna, quid hoc eſt, ſcilicet rerum generaliſſimum. Verbum quoq; Dei ſuperius eſt vniuerſo mundo, antiquius generaliuſque creaturis omnibus. Eum ſermonem patres ignorauerant, non illi veri progenitores noſtri, ſed longæuitate cani, qui ſolent dicere, Da nobis ducem, & reuertamur ad Ægypti vitia. Audiat igitur anima vocem Dei: quod non ſolo pane viuet homo factus ad imaginem, ſed omni verbo quod procedit ex ore Dei. hoc eſt, & toto verbo nutrietur, & eius partibus. per os enim ſermo ſignificatur. Porro verbum pars ſermonis eſt. Nutritur autem perfectiorum quidem anima toto ſermone: cæterũ nos contenti eſſemus nutriri vel parte eius quapiam. Et illi quidem optant nutriri à ſermone Dei: Iacob vero ſupra ipſum ſermonem exerens ſuum caput, ait ſe nutriri ab ipſo Deo. Sic autem loquitur, Deus qui nutrit me ab adoleſcentia mea vſq; in præſentẽ diem, angelus, qui eruit me è cunctis malis, benedicat his pueris. Pulcherrimus loquendi modus. nutritorem Deum, non ſermonem eius, exiſtimat. Cæterum angelum eius, qui eſt ſermo tanquã morborum medicum: idque admodũ naturaliter. Pronũciat enim propheta, primaria quidem bona ex perſona ipſius Qui eſt dari: ſecundaria vero per angelos & ſermones eius. ſecundaria vero ſunt, quæ ad morborũ ſanationẽ pertinent. Proinde ſic opinor: ſanitatem meram quam nullus morbus præceſſit in corpore, Deum per ſemet ſolum largiri: liberationem autem à morbo etiam per artẽ & medicinam: dum ſinit & à ſcientia & ab artifice nos iuuari in ſpeciem, ipſe ſanans vel per hæc, vel citra horum operam. Ad eundem quoq; modum ſe habet anima. bona & alimenta largitur ei per ſeipſum: per angelos vero & ſermones, quicquid ad ſanãdos morbos pertinet. Has autem preces fudit patriarcha, reprehendens Ioſeph illũ adminiſtratorem reipublicæ auſum dicere: Enutriã te ibi. Dixerat enim, Properantes aſcendite ad patrẽ meũ, & nunciate ei, hæc dicit, & reliqua. Deſcende ad me, & nequaquam maneas, & enutriam te ibi. Durabit enim fames per quinquennium. Reprehẽdens igitur admonenſq; eum qui ſibi ſapiens videbatur, inquit: O tu ſcito animæ cibum eſſe ſcientiam, quã non ſermo ſenſibilis, ſed Deus largitur, qui nutrit à iuuentute primoq; flore vſq; lucem extremam, ipſe me replebit. Sed Ioſepho idem accidit quod matri eius Racheli. nam & ipſa exiſtimabat creaturam poſſe aliquid. quapropter dicit: Da mihi liberos. Sed ſupplantator ſimilis ſui dicet. Erras errore maximo. Nec enim ego pro Deo tibi ſum, qui ſolus poteſt aperire vuluas

Sacrarum literarum commendatio.

Verbi Dei dignitas & antiquitas.

Morbi quatenus mediis naturalibus ſanentur.

animarum, & eis inſeminare virtutes vt grauidæ factæ res honeſtas pariant. Saltem ſororem ſuam Liam conſidera, & comperies à nulla creatura ſemē eam excepiſſe aut genituram, ſed ab ipſo Deo. Cum enim vidiſſet dominus Liam haberi odio, aperuit vuluam eius. Rachel autem erat ſterilis. Ac rurſum vide hic virtutis exilitatem in opere. Deus vuluas aperit benefacta in eis ſeminans. Vulua autem quæ virtutem excepit à Deo, non parit Deo: nullius indiget Qui eſt: ſed mihi Iacobo parit filios. nam propter me ſeminauit Deus in virtute forſitan. non propter ſeipſum. Igitur alius quidem maritus Liæ quieſcens inuenitur, alius pater natorum ex Lia liberorum. maritus qui vuluam aperit: pater liberorum, qui hos gignere dicitur. Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem.] Reuera voluptas inimica eſt ſenſui, quamuis ſunt qui putent amiciſſimam. Sed ſicut adulatorem nemo amicum dixerit: eſt enim adulatio vitium amicitiæ: ſic & voluptatem ſi examines, inuenies adulterinā familiaritatem inſinuantem ſe ſenſui. certe ſaturatis voluptate omnes ſenſus luxantur. annon conſideras iſtos vini amatores ebrios, quomodo videntes non videāt, audientes non audiant, impotes etiam reliquorum ſenſuum. Fatiſcit enim tunc inſtrumentum ſenſitiuum, quemadmodum intenditur in ſobriis, non iam ſurdos externe ictus excipiens, ſed ſonoros clarosque, & ad mentem vſque penetrantes cum ſonitu. Oportet enim vt hæc extremum ictum agnoſcat, & characterem eius manifeſtum excipiat. Et obſeruandum non dixiſſe: Inimicitias ponam tibi & mulieri: ſed inter te & mulierem. Cur? Quoniam in medio & tanquā confinio voluptatis ſenſusq; hoc bellum naſcitur. id amborum medium, cibus & potus eſt, aptum ad quæcunque ſenſibilia huiuſmodi, facultatem voluptatis inducēdæ habentia. his quoties ſe voluptas ingurgitat, præſentaneam ſenſui noxam afferunt. Cæterum illud, inter te & inter ſemen eius, ipſum quoq; ratione phyſica dictū eſt. Nā omne ſemē eſt generationis principiū. principiū autē voluptatis, non affectus, ſed bruta concitatio ſenſus quæ per mentem fit. nam à mente velut fonte quodam manant ſenſitiuæ potentiæ, præſertim iuxta doctrinam Moſis ſanctiſſimi: qui ex Adamo factam narrat mulierem, ex mente ſenſum videlicet. ergo ſicut voluptas ſe habet ad ſenſum, ſic affectus ad mentē. vnde ſequitur vt quoniam illa duo inimica ſunt inuicem, hæc quoq; ſint hoſtilia. quod bellum nulli non liquet. itaque ſuperante mente, affectus non ſuſtinens intelligibiles & incorporeas res profligatur. contra quoties hic vincit malam victoriā, cedit mens, impos ſui ſuarumq; actionū omnium. Proinde alibi dicitur, quod attollente manus Moſe, præualebat Iſrael: demittente autē, præualebat Amalec, quibus verbis docemur, quod mens quando attollit ſeipſam ſupra mortalia, & ſublimis fertur, vim concipit vt Deum videat, quod eſt Iſrael. quando vero neruos ſuos hæc remittit relaxatque, mox affectus præualet, ſcilicet Amalec, qui interpretatur populus eligēs. reuera enim abſumit totam animam & abligurit, ne ſemē quidem aut ſcintillam virtutis reliquam in ea faciens. quamobrem ſcriptum eſt: Principium gentium Amalec. quoniam in miſcellaneam gentiū conuenarū collu-

Lia à Deo filio donata.

Voluptas ſenſui inimica.

Amalechi typus.

uiem

Deut. 25. uiem conſilio carentem affectus exercet dominationem atq; imperium. per hunc omne bellum excitatur in anima. Ergo quibus mentibus Deus pacem largiri dignatur, in his pollicetur, deleturum ſe ſub cœlo memoriā
Amalecitæ Amalecitarum. Quod autem dicitur: Ipſe ſeruabit caput tuum, tu ſeruabis eius calcaneum.] In verbis barbariſmum habet, in ſenſu benedictum eſt. quomodo? reliquum reddendum eſt de muliere, mulier autem ipſe non eſt, ſed ipſa. Quid igitur dicendum? à ſermone de muliere tranſitionem fecit ad ſemen eius & principium. principium autem ſenſus, intellectus, iſque maſculus, de quo debet dici ipſe, flectendo de cætero vocem hanc ſimiliter. Recte igitur ad voluptatem inq̃t, Ipſe intellectus ſeruabit tuum caput, & principale decretum: tu vero greſſus eius, & veſtigia placitaque, quibus inſiſtit, quæ calcanei vocantur, per ſimilitudinem. Vox autem ſeruare duo ſignificat. vnum, quaſi cuſtodire & reponere: alterum, ac ſi dicas obſeruare, vt per dolum interimas. neceſſe eſt autem mentem vel bonam vel malā eſſe, mala dici poteſt cuſtos promaq; voluptatis: nam hac delectatur. bona vero inimica, expectans occaſionem tollendæ è medio per inſidias, econtra voluptas, inſipientis plantam ſeruat: ſapientis autem baſim deſtruere conatur & ſubtrahere, exiſtimans hunc ſibi moliri perniciem: inſipientem vero modis omnibus ipſius ſaluti conſultum cupere. nihilominus quamuis videatur ſupplantare, decipereque probum virum, ipſe ſupplan-
Gen. 27. tabitur à Iacob exercitato luctis talib. Lucta, inquam, non corporis, ſed qua luctatur anima cum aduerſariis moribus, ipſam per affectus vitiaque oppugnantibus, nec prius dimittet plantam affectus aduerſarij, quam ille det manus, ſeque ſupplantatum ac bis victum fateatur, & in iure primogenituræ, & in benedictione. Iuſte, inquit, inditum eſt ei nomen Iacob, iam enim iterum me ſupplantauit, olim ius primogenituræ mihi ademit, nunc intercepit meam benedictionem. antiquius autem ius malus quidem putat corporis, bonus vero animæ. ſicut reuera eſt, non tempore, ſed potentia dignitateque potius, & vere prius, ſicut & princeps in Republica. principatum autem anima habet in hac copula. ergo primatum obtinuit is, qui altero virtute potior fuerat, qui honor ipſi debebatur. nam & benedictionem accepit cum perfectis precibus. vanus autem eſt, & ſuamet exiſtimatione ſapiens, qui dicit: Meas benedictiones & ius meæ primogenituræ accepit. non enim tua O tu accipit, ſed tuis contraria. nam quæ tua, ſeruitio digna ſunt, at quæ illius, dominio. tibi vero etiam optanda apud ſapientem ſeruitus, à quo monitus caſtigatuſque ignorantiam ac ruditatem peſtes animæ exuas. Nam inter fauſtas apprecationes pater ſic tibi dicit: Fratri tuo ſeruies, ſed non nunc. nec enim ferret te habenas detrectantem, ſed vbi ſolueris iugum à ceruice tua: nimirum abiectis illis elatis ſpiritibus, quos ſumpſiſti, poſtquam teipſum ſubiugaſti affectuum vehiculo, aurigante inſipientia. nunc quidem ſeruus es moleſtorum herorum & intolerabilium, qui non ſolent quenquam manumittere, quod ſi fugitiuus eos deſerueris, excipiet te amator ſeruorum dominus, cum certa ſpe futuræ libertatis, nec vnquam exhibebit heris prioribus: vtpote, qui didicit

Gen. 27.

apud Moſem præceptum decretumque neceſſarium: Non trades Domino ſuo ſeruum, qui ad te confugerit: habitabit tecum in loco, quicunque ei placuerit. Sed tantiſper, dum tibi non libet aufugere, & mauis talium dominorum habenas perferendo indignum te ſeruitute ſapientis facere, ſatis declaras mores tuos illiberales, ſeruileſque, cum dicis, ius meæ primogenituræ, & meas benedictiones. ſunt enim hæ voces delapſorum in ſummam ignorantiam: quia ſoli Deo competit hæc vox, Meum. Eius enim ſolius poſſeſſio eſt hæc rerum vniuerſitas, atteſtante vel ipſo, cum dicit: Dona mea, munera mea. Obſerua dona differre à muneribus. illa enim magnitudinem perfectorum bonorum præ ſe ferunt, quæ Deus perfectis donat gratuita. hæc intra paruum modum contrahuntur, quorum participes fiunt generoſi exercitatores proficientes adhuc. ideo Abraham quoque ſecutus Dei voluntatem, res ſuas à Deo ſibi conceſſas retinet, recuſat autem equos Regis Sodomorum, tanquam mercedes meretricū. Moſes quoque res maximas & controuerſias tractare dignatur, minores cauſas demandat cognoſcendas iudicibus ſecundariis. cæterum qui audet dicere ſuum eſſe aliquid, ſempiterna ſeruitute notabitur, ſicut ille, qui dicit: Contentus ſum hero meo, vxore mea, meiſque pueris, non cupio liber euadere. Recte quod ſeipſe in ſeruitutem aſſerit. Qui enim poteſt eſſe non ſeruus dicendo: meus herus intellectus eſt dominus ſui, & in poteſtate propria: meus ſenſus ſufficit ad diſcernenda corpora: mea ſunt, quæ ex his progignuntur, ex intellectu intelligibilia, è ſenſu ſenſibilia.

Primogenituræ ius.

Gen. 38.

Exod. 18.

in me ſitum eſt vel ſentire, vel intelligere. Sed non ſatis eſt, ipſum ſuopte damnari teſtimonio, quin & Dei percellitur ſententia, iuſſus certam æternamque ſeruitutem ſuſtinere, aure perforata inſuper, ne ſermones virtutis percipiat, vtque in perpetuum intellectui ſenſibuſque ſeruiat, malis dominis & inclementibus. Mulieri quoque dixit: Multiplicans multiplicabo dolores tuos, & gemitus tuos.] Mulieris, hoc eſt, ſenſus: proprius affectus eſt mœſtitia, quam dolorem nominat. Circa idem enim ſubiectum verſantur delectatio & triſtitia. delectamur autem per ſenſus, proinde neceſſario per eoſdem contriſtamur. ſed bona purgataque mens minimum triſtatur; quia talem ſenſus non admodū impetunt. in inſipiente autem affectus ſuperfluunt, quod non habeat in anima remedium, quo peſtes à ſenſibus rebuſque ſenſibilibus prouenientes arceat. ſicut enim aliter pulſatur athleta, quam ſeruus: hic non reluctans, ſed præbens ſe flagris ſubmittenſq; : athleta vero reſiſtens, repugnans, & illatos ictus repellens: & aliter raditur homo, aliter pellis: hæc enim nihil aliud, quàm pati cernitur: homo vero & ipſe viciſſim agit nonnihil, eo geſtu ſe præbendo, quo radatur facilius: ita irrationalis quidē homo mancipiorum more cedit alteri, & perfert triſtitias tanquam heras intolerabiles, ne obtueri quidē in aduerſas ſuſtinens, vt qui nequit maſculas ingenuaſque cogitationes ſibi contrahere. quo fit, vt multitudo immenſa dolorum ei per ſenſus ingeratur. contra vir ſcientia præditus in modum athletæ potenter, robuſte, fortiterque gradum inferens contra cuncta triſtia magnos fert ſpiritus, ne

Gen. 21.

Gen. 3.

Delectationis & triſtitiæ idem ſubiectum.

vul-

vulneretur ab eis, ſed repellat ſingula. Et vt puto poſſet iuueniliter exclamare contra dolorem illud ex tragœdia: *Combure carnem hanc, concrema, repleto te Meo cruore. nam prius vel ſidera Terram ſubibunt, vel terra ſcandet polum, Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.* Sicut enim ſenſibus Deus omnia triſtia cumulate appoſuit: ita ꝓbæ animæ vberrimam bonarum rerũ copiam elargitus eſt. Quapropter de perfecto illo Abraham ad hunc modum loquitur: Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: quia feciſti verbum hoc, & non peperciſti filio tuo dilecto propter me, omnino benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam, quæ eſt in maris littore.] Recte iureiurando cõfirmauit pollicita, idque tali quale Deum decebat. vides enim quod non per alium Deus iurat: nihil.n. illo præſtãtius: ſed per ſeipſum, qui eſt omniũ optimus. Non defuerunt tamen, qui negarent conuenire Deo iuſiurandũ. id.n. ad confirmandam fidem aſſumitur. at Deus ſolus fidelis eſt, & ſi quis amicus Dei, ſicut Moſes dicitur fidelis in tota domo fuiſſe, & alioquin ipſa Dei verba iuramenta ſunt, legeſq; diuinæ & iura ſacratiſſima. Quod a. vim maximam habeant, argumento eſt, ꝙ effectu non caret, quicquid ille dixerit: id ꝙ iuriſiurandi eſt propriũ. vnde conſequitur, omnes Dei ſermones eſſe iuramenta per effectus ſuos cõfirmata. Aiunt ſane, iuſiurandũ teſtimoniũ eſſe Dei de re, de qua ambigitur. ꝙ ſi Deus iurat, ſibiipſe fert teſtimonium, quæ res abſurda videtur. alium .n. oportet eſſe, qui teſtis eſt, alium, cui perhibetur teſtimonium. Quid igitur dicendum? Primo non pugnare cum

Abraham largiſſime à Deo benedictus.

Iureiurãdo cur Deus ſuas interdum promiſſiones firmauerit.

Iuſiurandum num Deo conueniat. Exod. 35.

Deus ſolus idoneus eſt qui primũ de ſeipſo certo pronunciet.

æquitate, quod Deus ſibiipſi teſtis eſt. Quis enim alius poteſt ei teſtis eſſe idoneus? deinde, quod ipſe ſibi eſt, quicquid habetur in pretio, cognatus, familiaris, amicus, virtus, felicitas, beatitudo, ſcientia, intelligentia, principium, finis, totum, vniuerſus, iudex, ſententia, conſilium, lex, actio, principatus, & alioquin etiam, modo hæc verba, Per meipſum iuraui, accipiamus, vt debemus, nullum erit à nugacitate ſophiſtica periculum. Videndũ ergo, num dicat tale aliquid. nulla quantumuis ſublimis creatura poteſt firme conſtanterq; de Deo credere. nulli enim oſtendit ſuam naturã, ſed voluit omnib. generib. eſſe inuiſibilẽ. Quis enim poteſt de vniuerſorũ cauſa certo definire, ſitne incorporea, careatne qualitate, an non careat: aut certe de eſſentia, qualitate, motu eius, atque habitudine, ſed ſolus de ſeipſo aſſeuerabit, qñquidem ſolus vere ſuam naturã ꝑnouit. ſolus igitur Deus idoneus eſt, qui primũ de ſeipſo certo ꝓnunciet, deinde de ſuis ẽt operib. itaque merito iurauit per ſeipſum, fidem ſibiipſi aſtruens, quod nullus alius poterat. ideo cenſendi ſunt impii, qui ſe aiunt per Deum iurare. nemo .n. per eum iurat, vt oportet, quia nemo põt naturam eius cognoſcere: imo bonũ eſt, ſi vel nomen eius noſcimus, hoc eſt, verbum, quo interpretante innotuit. Hoc enim nobis imperfectis Deus eſt, ſapientib. autem perfectiſq; ille primus. Certe Moſes admiratus illius ingeniti ſummam excellentiam, dicit: Et per nomen eius iurabis, non per illum ipſum. ſatis enim eſt, per genitum fidem aſtrui, & teſtimonium habere à verbo Dei. Cæterum Deus ipſe ſibi fides ſit, teſtimoniumque certiſſimum. Quod aũt

Iuramenti ſancti formula.

legitur,

legitur,quia feciſti verbum hoc, pietatem ſignificat. Rectum eſt enim, omnia propter Deum facere : quem propter nec dilecto filio parcimus, virtuti videlicet, felicitatem hanc cedentes ipſi autori, dignum exiſtimantes,vt progenies noſtra Dei poſſeſſio fiat, potius quàm vllius creaturæ. Pulchre & illud dictum: Benedicens benedicam.] Multa enim benedicenda quidam faciunt,ſed non in hoc,vt benedicantur.nam& malus officia quædam facit, ſed non officioſe, & ebrioſus furenſque interdum ſobria loquitur,facitque, ſed non mente ſobria,& pueri admodum infantuli non ex rationali habitudine, (nondum enim rationem à natura didicerunt) multa tamen tum dicunt,tum faciunt, quæ ratione præditi. Vult autem legiſlator ſapientem non per occaſionem & facile fortuitoque rationalem videri, ſed ex habitudine diſpoſitioneque rationali. ergo quaſi non ſatis ſit infortunato ſenſui abundare multis doloribus,additur & gemitibus. Eſt autem gemitus dolor intenſus atque vehemens. nam ſæpe triſtamur non gemẽtes : ſed quoties ingemiſcimus, valde moleſte inundamur, obruimurque doloribus. Eſt autem duplex gemitus : alter eorum , qui cupientes appetentesque iniquitatem non fiunt eius compotes: & hic malus eſt. alter pœnitentium & grauiter ferentium anteactam vitam , dicentiumque: O nos miſeros, quantum temporis exegimus laborantes morbo inſipientiæ, & occupati ſtudiis iniuſtitiæ. Qui gemitus nunquam accidit,niſi defuncto in anima Rege Ægypti, hoc eſt, impia voluptariaque conſuetudine. Nam poſt multos dies illos mortuus eſt rex Ægyptiorum.moxque poſt mortuam maliciam ingemiſcit vicem ſuam videns Deum. Ingemuerunt enim filij Iſrael à corporeis & Ægyptiacis operibus. Quandoquidem quamdiu viuit & regnat in nobis conſuetudo amica voluptatum, perſuadet animæ , vt peccatis ſuis delectetur ac gaudeat: quæ mox mortuo rege tali gemit : & exclamat ad Dominum ſupplicans, ne mutetur iterum, neve ad abſolutam perfectionem non perueniat. Multis enim animabus pœnitentiam expetentibus non conceſſit Deus, ſed tanquam æſtu refluo abreptæ ſunt retrorſum: quemadmodum & Lot vxor in ſaxum verſa eſt propter adamata Sodoma, & quia ad ingenium, in qualia Deus animaduerterat , reuerſa fuit. Cæterum in præſenti contextu ſubiungitur: Aſcendiſſe clamorem populi ad Deum : quod gratiæ diuinæ teſtimonium eſt. niſi enim ille potentia ſua ſupplicationem ad ſe attraxiſſet, nunquam hæc aſcendiſſet : hoc eſt, non extuliſſet ſe incipiendo in altum creſcere, fugiendoque humilitatem rerum terrenarum. Ideo dicit in ſequentibus : Ecce clamor filiorum Iſrael venit ad me.] Egregie ſignificat, perueniſſe ad Deum preces ſupplicũ, quę non perueniſſent niſi bonus eſſet, qui eas euocat, atque etiam vltro inuitat quaſdam animas. Veniam ad te, & benedicam te. Videte , quanta ſit ſummæ illius cauſæ gratia non expectantis noſtram procraſtinationem, ſed inſigni beneficio præoccupantis animam. nam hæc Dei vox oraculum eſt. nam ſi mentem ſubierit cogitatio de Deo , confeſtim accepta benedictione ſanatur ab omnibus infirmitatibus. at ſentiendi vis ſemper dolet gemitque, & cum doloribus triſtitiiſque parit ſenſum; ſicut ipſa Scriptura dicit;

Exod. 28.

Gemitus quid.

Gemitus duplex.

Exod. 3.

Oratio piorum per nubes cœli ad Dei faciem penetrat.

dicit: In doloribus paries filios.ex viſu
Gen. 3. enim viſio naſcitur,ex auditu auditio,
ex guſtu guſtatio , & in vniuerſum ex
vi ſentiendi ipſa ſenſus actio : ſed non
ſine magna moleſtia in inſipiente v-
numquodque horum fit. nam hic
moleſte videt,audit,guſtat, olfacit, &
quocunque ſenſu vtitur. Econtra vir-
tutem inuenies cum ingenti gaudio
geſtare vterum ; & bonum partum
cum riſu ac animi tranquillitate pare-
re, & fœtum hinc vtrique parenti hi-
laritatem afferre. nam quod ſapiens,
gaudens , & non dolens gignat , his
verbis teſtatur diuinum eloquium:Et
dixit Deus ad Abraham : Sara vxor
tua non vocabitur poſthac Sara , ſed
Geneſ. 24. Sarra nomen eius erit. Benedicam ei,
& dabo tibi ex ea filium. mox addit:
Et procidit Abraham in faciem ſuam,
& riſit ſic cogitans: Num centenario
naſcetur filius? & Sara exactis annis
nonaginta num pariet ? Hic certe ap-
paret, quàm gaudeat rideatque, quia
geniturus eſt fortunatum illum Iſaac,
teſtante inibi Propheta : Defierāt Sar-
ræ fieri muliebria,riſitque intra ſe,co-
gitans : Nunquam hactenus contigit
mihi tanta felicitas. Sed Dominus
meus, Dei verbum, ſenior eſt: quem
poſſe hoc neceſſe eſt,&decet nos pol-
licenti credere. Quin & partus ipſe
riſus eſt ac gaudium. ſic enim Iſaac in-
terpretatur. Doleat igitur ſenſus , vir-
tus contra perpetuo gaudeat.Poſtq̃.n.
nata eſt felicitas , mater ſibi pla-
Sara riſus cens dicit. Riſum fecit mihi Domi-
nus. nam quicunque rem audierit,
mihi gratulabitur. Itaque quotquot
eſtis initiati , expanſis auribus accipite
myſteria ſacratiſſima. Riſus eſt gau-
dium. Fecit perinde valet ac genuit.
ex quibus verbis colligitur hæc ſen-
tentia,Iſaacum genuit Dominus.nam
ipſe eſt perfectæ naturæ genitor , ſe-
men iaciens in animas , & felicitatem
generans. Et ad virum,inquit,conuer-
ſio tua.] Duo ſunt viri ſenſuum ,alter
legitimus,alter adulter. nam viri mo-
re viſibile mouet viſum, vox auditū,
ſapor guſtum : idem de cæteris quo-
que intelligitur. per hæc brutus ſen-
ſus conuerſus attractuſque venit in
poteſtatem alienam. ſic pulchritudo
viſum in ſeruitutem ſuam redigit, ſic
ſuauis ſapor guſtum, ſic reliqua ſenſi-
bilia ſuum quodque ſenſum. Conſi-
dera liguritorem , quomodo ſeruit
condimentis coquorum atque cupe-
diariorum: eum qui propenſus eſt ad
cantum, quomodo deuinciatur à ci-
thara,tibiaque, vel à docto cantore.at
ſenſus qui ſe vertit ad intellectum vi-
rum ſuum legitimum , ingentem vti-
litatem ex eo percipit. Videamus igi-
tur deinceps, quid & de ipſo intelle-
ctu narretur, moto præter rectam ra-
tionem. Ad Adam autem dixit Deus: *Gen. 3.*
Quia audiſti vocem vxoris tuæ,& co-
mediſti de arbore,de qua pręceperam
tibi,ne comederes , maledicta terra in
operibus tuis.] Nihil inutilius quàm
audiri ſenſum ab intellectu , & non
contra potius. Debet enim ſemper *Intellectus*
præeſſe melior , ſubeſſe deterior. At *imperium.*
intellectus ſenſu eſt melior.Ergo ſicut
auriga regente, & iumenta habenis,
qua placet flectente currus procedit:
illis vero contumaciter frenum mor-
dentibus,& auriga tranſuerſus fertur,
& iumenta interdum impetu ſuo ra-
piuntur in cœtum , curſu prorſus ab-
errante: & ſicut nauis recte nauigat ,
donec gubernator clauum tenens
eam dirigit : periclitatur vero , quan-
do vento reflante mare totum occu-
patur à fluctibus: ad eundem modum
quando animæ auriga gubernatorq;

intellectus imperium totius animalis tenet, tanquam magiſtratus in ciuitate, vita proſperatur: quando vero brutus ſenſus primatum occupat, confuſio vehemens ſequitur, haud ſecus quàm dominis oppreſſis à ſuis ſeruitiis. tunc enim, ſi vera fatenda ſunt, intellectus accenſus deflagrat, ſenſibus flammam nutrientibus, & ſenſibilia in eam congerentibus. Quale incendium per ſenſus excitatum Moſes quoque indicat verbis his: Et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Hæc vox interpretatur, Ex Patre. Pater noſter intellectus eſt. Tunc, inquit, dicent ænigmatiſtæ: venite in Eſebon, vt ædificetur & exornetur ciuitas Seon. Quoniam ignis exiuit ex Eſebon, flamma è ciuitate Seon, & deuorauit vſque Moab, & deleuit columnas Arnon. Væ tibi Moab, periit Chamos. Venditi ſunt filij eorum, vt ſeruirent: & filiæ eorum captiuæ adductæ ſunt Regi Amorrhæorum Seon, & ſemen eorum peribit ab Eſebon vſque Debon, & mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Eſebon interpretatur cogitationes. Hæ autem ſunt ænigmata, plena obſcuritate. Conſidera cogitationem medici: vacuabo ægrotum, nutriam, remediis curabo, diætaque, ſecabo, vram cauteribus. ſed ſæpe natura & abſque his ſanauit, & cum his interemit, vt medici cogitationes nihil aliud, quàm ſomnia ſint inuentæ, plena obſcuritatis & ænigmatum. Rurſum agricola dicit: Semina iaciam, plantabo, creſcent plantæ, ferent fructus, qui non ſolum ad vſum proficient neceſſarium, ſed ad copiam etiam ſufficient. Poſt has cogitationes aut flamma repentina, aut procella, aut imber continuus, corrupit omnia. Interdum fructus reſponderunt operæ, ſed nihil iuuerunt eum, qui ſic cogitauerat, morte præuentum, & fruſtra ſibi fructus laboris pollicitum. Proinde optimum fuerit Deo credere, non incertis cogitationibus, coniecturisque fallacibus. Abraham ille Deo credidit, & iuſtus reputatus eſt. Moſes item præeſt populo, cum teſtimonio, quod ſit fidelis in tota domo. Quod ſi credemus propriis cogitationibus, ædificabimus, exornabimuſque ciuitatem corrumpentis veritatem intellectus. Seon enim interpretatur corrumpens. Quamobrem experrectus qui ſomniauerat, inuenit, quod omnes motus proceſſuſque inſipientis ſint mera inſomnia nihil veritatis habentia. Nam ipſe intellectus ſomnium eſſe conuincitur: quia certiſſimum eſt, DEO credere, & fallitur, qui credit vanis cogitationibus. irrationalis autem impetus exiens proficiſcitur vtroque & ad cogitationes, & ad intellectum, qui corrumpit veritatem. Ideo dicit Scriptura: Ignis exiuit ex Eſebon, & flamma è ciuitate Seon.] alienum enim à ratione credere vel cogitationibus probabilibus, vel intellectui corrumpenti veritatem, deuorat tamen etiam vſque Moab, id eſt, vſque intellectum. Quem enim alium quàm miſerum intellectum falſa opinio decipit? Deuorat, depaſcitque, atque etiam deglutit columnas, quæ ſunt in eo, hoc eſt, particulares concupiſcentias, quæ tanquam in columna impreſſæ inſculptæq; ſunt. Arnon autem ſunt hæ columnæ, quod interpretatur lux eorum, quoniam vnaquæq; res in cogitatione illuſtratur, moxque incipit

Num. 22.

Amorrhæi populi.

Debon.

Abrahami fides.

Num. 12.

Num. 12. *Eſebon.*

deplo-

deplorare arrogantem ſuiq; amantem intellectum: Væ tibi Moab ciuitas.] Si enim attendis ænigmata, quæ tibi inſidiantur veriſimili ſpecie, amiſiſti veritatem. populus Chamos, hoc eſt, populus tuus & potentia, inuentus eſt cœcus, & orbatus luminibus. Chamos enim interpretatur, quaſi palpatio: quod viſu carentis eſt proprium. horum filij quidem ſunt particulares cogitationes exules: ſententiæ vero tanquam filiæ, quæ captiuæ adducuntur Regi Amorrhæorum, hoc eſt, doctori loquentium: quia Amorrhæi interpretantur loquentes, qui garrulũ populum ſignificant. horum imperator ſophiſta eſt, callidus ad inueniendum ſermonum artificium: cuius loquacitate decipiuntur, qui tranſcendũt veritatis terminum. Seon igitur corrumpens rectam veritatis regulam interiturus eſt vnà cum ſuo ſemine: & Eſebon ænigmata illa ſophiſtica vſq; Debon, quod intelligitur iudicatio, valde accommodate. nam veriſimilia ꝓbabiliaq; non habent veritatis ſcientiam, ſed iudicium & controuerſiam, contentionemq; litigioſam ac peruicacem, & reliqua his ſimilia. nec ſatis erant intellectui ſuę proprię peſtes intelligibiles, ſed & mulieres amplius ẽt accenderunt ignem, ſc. ſenſus, excitato in eum incendio maximo. animaduerte, quale ſit, quod dicitur, plerunq; noctu ceſſantib. omnib. ſenſibus, de multis variiſq; reb. cogitationes incõſiſtentes nobis incidunt, dum anima haud quieſcens à motu perpetuo infinitas mutationes recipit, ad eã corrumpendam ſufficiebant, vel quæ ex ipſa gignuntur: nunc ẽt ſenſuum turba inuexit in eum morborũ ingentem multitudinẽ, ex reb. viſibilib. ex vocibus, ex ſaporib. ex vaporib. qui odoratu percipiuntur: q̃ flamma ab his reb. excitata magis animã populatur, q̃ ea, quę in ipſa innaſcitur abſq; miniſterio inſtrumentorum ſenſitiuorum. Ex his mulierib. vna eſt vxor Petephræ q̃ culinæ Pharaonis ꝑeratis, quomodo vxorem habeat, cũ ſit eunuchus diſpiciendum. nam ſi verba legis tractẽtur allegorice, offeret ſe hic dubitationis ſpecies. Eunuchus. n. iſte & coquorum præfectus, videl. mens, quæ non ſimplicib. tm̃, ſed ẽt ſuperfluis vtitur voluptatib. eunuchus vocatur ſterilis ſapientiæ, cũ ſit eunuchus non alterius, q̃ diſſipatoris bonorum Pharaonis. Quandoquidẽ diuerſa ratione optãda res videri poteſt eunuchum fieri, ſi queat anima noſtra euitato vitio affectus dediſcere. quapropter & Ioſeph figura temperantiæ, voluptati dicenti, Dormi mecum, & cum ſis homo, humano more fruere vitæ delitiis, contradicit his verbis, Peccarem in Deum amatorem virtutis, ſi voluptatis amator fierem Malum eſt hoc opus. Et hactenus quidem velitatur, mox ſtrenue repugnat, qñ in domum ſuam ingreſſa anima, viribus collectis indicit bellum rebus incorporeis, & ſua propria, vt ad animam attinentia operatur opera, non in ædibus Ioſephi, nec in Petephræ, ſed domi. Nec additur cuius domi, vt allegoriam perſpicias, eam agere ſua negocia. hæc domus eſt anima, ad quam ille recurrit relictis rebus externis, vt quæ internæ dicuntur, ibi fiant. continentis autem opera, an non per Dei voluntatem exiſtunt? nulla enim aderat alia cogitatio ex his, quæ ſolent verſari in anima. nec tamẽ deſinit voluptas iugũ quaſſare, ſed apprehenſo pallio, iterat illud ſuum Dormi mecum. Protegitur autem vita cibo potuque,

Chamos.

Seon ciuitas.

Debon.

Ioſeph temperantiæ & caſtitatis memorabile exemplum.

ſicut corpus veſtimentis. Sic igitur illa loquitur: Cur recuſas voluptatem, ſine qua non potes viuere? ecce teneo quæ illam faciunt, & pernego te poſſe ſubſiſtere, niſi vtaris rebus talibus, ſed quid ad hæc reſpondet vir temperans? Si ſeruiendum eſt, inquit, affectui propter eius cauſam materiam, extra affectum me proripiam. Relicto enim in manu eius pallio fugit, & egreſſus eſt foras.] Dicat aliquis, & quis intro egreditur? Nonne multi? an non ſunt quidam, qui fugiendo ſacrilegium furati ſunt ex priuatis ædibus? qui temperantes manibus à patre, pulſarunt alios? hi egrediuntur quidem vnum peccatum, ſed ingrediuntur aliud. atqui oportet vt perfecte temperans peccata fugiat omnia, maiora minoraque, & in nullo prorſus deprehendatur. Sed Ioſeph vt homo iuuenis, qui non poſſet cum Ægyptio corpore, ſcilicet voluptate, contendendo ſperare victoriam, mauult fugere. Phinees autem ſacerdos zelo Dei correptus, non fuga ſibi ſalutem quæſiuit, ſed arrepto ſiromaſte, hoc eſt, ratione cum zelo coniuncta, non deſiſtit prius, quàm transfigat Madianitidem, ſcilicet naturam occultantem ſe in diuino choro: idque per vuluam ipſius, ne vnquam poſſit inde oriri ſtirps aut ſemen maliciæ. Quapropter exciſa inſipientia, duplex accipit anima præmium, pacem atque ſacerdotium, cognata germanaque bona. Talis igitur mulier audienda non eſt: loquor de ſenſu illo ſcelerato. quoniam & obſtetricibus benefecit Deus, quod mandato diſſipatoris Pharaonis neglecto, maſculos in vita conſeruabant: quos ille interemptos volebat, amator totius ſexus fœminei: ſummam autem illam cau-

Num. 25. Phinees ſacerdos ex zelo Dei peccatorẽ occidit.

ſam neſciens, dicendo: Non noui eũ. Sed alia mulier eſt audienda, qualis Sara fuit, id eſt princeps virtus: cui ſapiens ille Abraham paret monenti, quæ monere debebat. nam antea cũ is nondum perfectus, necdum mutato nomine aſtrologiæ daret operam: ſciens, eum non poſſe gignere ex virtute perfecta, conſulit vt quęrat ſobolem ex ancilla, hoc eſt, ex encyclopædia, videlicet Agar, quæ vox inquilinã ſignificat. Qui enim meditatur in virtute perfecta domicilium habere pri⁹ quàm inter ciues eius aſcribatur, inquilinum agit in diſciplinis encyclicis, vt his adiutus ad perfectam virtutem ſinatur euadere. deinde cum vxor viderit eum perfectum, iamque ad gignendum idoneum, quamuis ille gratus erga diſciplinas, per quas virtuti commendatus fuerat, graue putat eis remittere nuncium, oraculo diuino mitigabitur, dicente: Omnia quæcunque monuerit Sara, audi vocem eius] Vnicuiq; noſtrum lex eſto, quicquid virtuti placet. nam ſi omnia quæcunque monet virtus audire voluerimus, felices erimus. Illud autem: Et comediſti de arbore, de qua præceperam tibi, ne comederes;] perinde eſt, ac ſi diceret: conſenſiſti malitiæ, quam debueras totis virib. repellere, propterea maledicta, non tu, ſed terra in operib. tuis. Quæ cauſa? Serpens ille voluptas, elatio bruta animæ. hæc ex ſeipſa maledicta, ſoli vtique malo accidit, cæterum bono nemini. At Adam intellectus eſt conſtitutus in medio, qui iam melior inuenitur, iam deterior; quatenus enim intellectus eſt, nec boni nec mali naturam habet: ſed virtute vitioque in melius deteriuſue mutari ſolet. merito igitur non ipſe maledictus ſuopte ingenio: vt qui nec

Virtus felicitatis leges reuera praſcribit.

Geneſ. 21.

Geneſ. 3.

vitium

vitium eſt, nec vitioſa actio: ſed terra maledicta eſt in eius operibus. nam actiones totius animæ, quam terram vocauit, reprehenſibiles culpabileſq; ſunt, vt quiſque agit ſingulas. & ideo adiungit: In doloribus comedes ex ea.] hoc eſt, frueris anima cum moleſtia. Laborioſe enim quiuis malus per omnem vitam anima ſua vtitur, nullam habens cauſam lætitiæ, ad quam gignẽdam nata eſt iuſtitia prudentiaque, cæteræque ſodales harum virtutes. Ergo ſpinas & tribulos producet tibi.] Quid enim aliud naſcitur in anima inſipientis, niſi affectus pungentes eam vulnerante ſq; ? quos figurate ſpinas vocauit, in quos brutus impetus primos incurrit, & in eorum ordinem receptus, res animæ populatur ac corrumpit incendio. Sic enim loquitur ſcriptura: Quod ſi egreſſus ignis inuenerit ſpinas, & latius vagatus exuſſerit aream, aut ſpicas, aut campum, luet is qui ignem accendit.] Viden quod ignis egreſſus, ſcilicet brutus impetus, non accendit ſpinas, ſed inuenit? Cum enim pronus ſit ad quærendos affectus, quæ deſiderabat inuenit, & his inuentis exurit iſta tria: virtutem perfectam, profectum, & bonam indolem. Virtutem comparauit areæ. ſicut enim huc fructus comportatur, ſic res honeſtæ in ſapientis animam. ſpicis autem profectum: quia vtrumque imperfectum tendens ad finem ſuum. deniq; campo bonam indolem, quod hæc capax ſit virtutis ſeminum. ſingulares autem vocauit tribulos: quia terni ſunt, annumeratis cauſis eorum & effectibus,

Geneſ. 3.

Affectus in homine ſpinis ſimiles.

Exod. 22.

vt voluptas, volupe, delectari: concupiſcitiuum, ipſum concupiſcere: moleſtum, ipſum moleſtari: timor, terribile, ipſum timere. Et comedes herbam agri in ſudore vultus tui.] Herbam vocat panem per ſynonymiam, rem eandem. herba bruti cibus eſt. brutus vero malus, cui exacta eſt recta ratio. bruti quoque ſenſus ſunt, quamuis partes animæ. at mens cupida ſenſibilium, per brutos ſenſus ea non ſine labore ac ſudore appetit. Eſt enim perquam ærumnoſa moleſtaq; inſipientis vita, conſectantis abliguriẽtiſque quicquid voluptatem parit, & effectus quoſcunque maliciæ. Et quouſque tandem? Donec reuertaris in terram ex qua ſumptus es.] Nunc vero an non in terrenis inconſiſtentibuſque cenſetur, ex quo reliquit cœleſtem ſapientiam? Conſiderandum eſt igitur quonam reuertatur. fortaſſe quod dicit, tale quiddam eſt: quod inſipiens mens auerſatur quidem ſemper rectam rationem, deſumpta eſt autem non è ſublimi natura, ſed de humiliore terrenaq; materia. Eſt autem eadem ſiue maneat ſiue moueatur, & eadem appetit. Ideo addit: Terra es, & in terram reuerteris.] Quod idem eſt cum antedictis. Præterea ſignificat hoc quoque Principium tuum & finis vnum idemque eſt. Inchoatus es ex corruptibilibus terrę corporibus, finies rurſum in illa, peracta interim vitæ via, non publica, ſed aſpera, ſentibus tribuliſq; ad pungendum lacerandumque natis obſita.

Geneſ. 3.

Herbæ ſignificationes variæ.

PHILONIS IVDÆI DE CHERVBIM ET FLAMMEO GLADIO, ET DE CAIN, QVI PRIMVS EX HOMINE PROCREATVS EST.

ET expulit Adamum, & collocauit ante paradiſum voluptatis: & conſtituit Cherubim & flammeũ gladium verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.] nunc dicit expulſum, quem modo emiſſum dixerat, non temere ponens hæc vocabula, ſed ſciens quam appoſite ad res proprieque diſponat ea. Qui emittitur, redire non vetatur: quem autem Deus expellit, is æterno damnatur exilio. Nam ei qui nondum valde tenetur à malicia, datur reditus tanquam in patriam, ad virtutem vnde exciderat. eum vero qui vehementer obnoxius morbo inſanabili premitur, neceſſe eſt ferre ſua mala, in omne æuum ſine fine damnatum in loca impiorum, vt ſuſtineat merum continuumque infortunium.

Agar diſciplinæ indifferentis typus.

Quandoquidem & Agar, per quam indifferens diſciplina encyclicas ducens choreas intelligitur, videmus bis quidem exiſſe à principe virtute Sara, ſed ſemel tantum reuerſam per eandem viam, quæ primum quidem vltro profuga, non expulſa, reducitur, occurrente angelo, id eſt Dei verbo, in domum herilem. Iterum autem omnino expellitur, reditura nunquam. Cauſa autem & prioris fugæ, & poſterioris æterni exilii reddenda eſt. Priuſquam nomina mutarentur, hoc eſt priuſquam heriles animæ in meliorem figuram transformarentur, dum Abraham erat adhuc pater ſublimis, circa cœleſtes orbes occupatus ſideralemque ſcientiam quæ eſt præſtantiſſima pars mathematicæ ad naturæ contemplationem pertinens: Sara vero principatus meus (ſic enim hoc nomen interpretatur) nondum generalis virtus euaſerat: genus autem omne eſt incorruptibile: ſed iuxta particulares ſpecialesque iſtas cenſebatur, vt prudentiam quæ in me eſt, item fortitudinem temperantiam, iuſtitiam: quæ ſunt corruptibiles ſicut ego

ipſe qui ſum earum domicilium: tunc Agar, illa inquam indifferens diſciplina encyclica, etiã ſi tetricum iſtud vitę genus, quam virtutis ſectatores degunt, conetur effugere, reuertitur tamen ad relictos dominos, nondum valentes ad generale illud incorruptibileque faſtigium virtutis pertingere: cuius vel medium tenere ſatis eſt, priuſquam ad ſummum euaditur. At cũ Abraham ex naturæ ſcrutatore factus ſapiens & amator Dei, nomine quoq; mutato præ ſe fert patrem electum ſoni: ſic enim interpretatur: nam clare ſonat ſermo, cuius pater eſt intellectus compos virtutis: Sara vero pro principatu meo fit Sara, quæ vox ſignificat principem: quod perinde eſt atque fieri è ſpeciali corruptibiliq; virtutem generalem & incorruptibilem: exoritur vero & Iſaac ille felicitatis filius: deſinentibuſq; muliebribus, & emortuis affectibus, ſuccedit gaudiũ: puer quoq; non pueriles ſed diuinos luſus ſectatur non abſque virtute: tũc expelluntur illa rudimenta diſciplinarum, quæ nomine Agaris ſignantur, expellitur ſimul ſophiſta filius, cui nomen Iſmael, exulabunt autem in æternum, ipſo Deo confirmante exilii ſententiam, dum iubet ſapientem obedire dictis Sarę. Diſerte enim dicit: Eiice ancillam cum filio. Virtuti autem parere decet, præſertim autori talis ſententiæ: quia perfectiſſimę naturæ à mediocribus habitibus plurimum differunt: & ſapientia alieniſſima eſt à ſophiſtica, nam hæc circa paraturam credibilium verſatur, quibus falſas opiniones & perniciosas aſtruat. Sapientia vero per meditationem veritatis, cum vtilibus cogitationibus adfert rectæ rationis ſcientiam. Quid igitur mirum ſi Adami quoque intellectum occupatum imprudentia morbo inſanabili, omnino Deus expulit è virtutum regione nunquam rediturum? quando & omnem ſophiſtam, & matrem eius diſciplinam iſtorum rudimentorum profligat & expellit a ſapiente & ſapientia, quibus Abraham & Saram facit nomina. Tũc & flammeus gladius & Cherubim contra paradiſum collocantur. Dicitur autem contra eſſe, vel quod inimicum & infeſtum eſt, vel quod iudicandum, vt reus corã iudice: vel quod cognatum, quando collationis cauſa & diligentioris conſiderationis aliud ponitur contra aliud, ſicut pictores fictoreſque tabulas ſtatuaſque ad exemplaria conferunt. exemplum contrariorum infeſtorũ eſt in Cain, quando dicitur: Exiuit à facie Dei, & habitauit in terra Naid contra Edẽ. Interpretatur autem Naid commotio, Edẽ deliciæ. illud maliciæ concutientis animam ſignum, hoc virtutis priuationem affectuum afferentis & delicias, non illum pruritum voluptatis affectionis brutiſſimæ, ſed magna cum facilitate gaudium tranquillum experſque laborum. Neceſſe eſt autem vt ab imaginatione Dei digreſſa cogitatio, qui bonum commodumque erat fulciri, nauis in ſalo iactatæ more, ventis inter ſe conflictantibus, vltro citroq; feratur, patriam domumque nacta agitationem: quod quidem maxime pugnat cum firmitate animæ, quam conciliat gaudium, Edẽ nominatum. Oppoſitionis autem quæ fit propter iudicium, exemplum habetur de muliere ſuſpecta adulterii. Statuet, inquit, Sacerdos mulierem contra dominum, & reteget caput eius.) Hæc quid ſibi velint explicabimus. Quod fieri debet, ſæpe fit vt non debet: &

Abrahami typus.

Gladius flammeus.

Edem. Naid.

quod

Mendacii honeſti excuſatio.

quod non eſt officium, interdum fit officioſe. Quale eſt cum depoſitum redditur, non bono animo, ſed vt in detrimẽtum accipientis, aut inſidioſe: aut comparata ſemel fide occaſio captetur abnegandi maius depoſitum: tunc officium non officioſe fit. Ediuerſo quoties ægroto nõ dicit vera medicus, purgaturus eum aut ſecturus aut vſturus propter ipſius vtilitatẽ ne forte metu doloris fugiat medicinam, aut imbecillitatem linquatur animo: item quoties ſapiens mendacio fallit hoſtem propter ſalutem ſuæ patriæ: veritus ne ſi vera prodat, vires addat aduerſariis, inofficioſam rem facit officioſe. Ideoq; præcipit Moſes: Iuſte iuſta exequere.] Quaſi etiam iniuſte proferatur iuſta ſententia, ſi bonus animus nõ adſit iudici. Ergo quoniam quicquid dicimus aut facimus liquet omnibus, animus autem quo dicimus quæ dicimus & facimus quæ facimus ignotus eſt, nec compertum habetur ſitne ſanus puruſq;, an pollutus morbis variis: quod nemo natus queat occultas cogitationes perſpicere, ſed ſolus Deus, atteſtante Moſe dicenteque, Occulta domino Deo, aperta creaturis, nota eſſe: præcipitur ſacræ diuinæq; rationi, vt animam contra Deum ſtatuat reuelato capite, hoc eſt retecto pręcipuo decreto animi, quod quaſi caput cæterorum ſit, nudataque ſententia cum qua conſueuimus, vt in conſpectu acerrimo Dei iudicis incorrupti examinata, aut coarguatur faſtuoſæ ſimulationis tanquam nummus improbus: aut immunis ab omni malicia diluat obiectas calumnias, freta teſte qui ſolus poteſt nudam animam inſpicere. Contrarium igitur quod iudiciale diximus, tale eſt. Illud vero quod attinet ad ſimilia & quodammodo familiaria, de ſapientiſſimo illo Abraham dicitur: Adhuc, inquit, ſtabat contra dominum. moxque argumentum familiaritatis ſubiungitur: quod accedens colloquitur eum. Nam alieno abſcedere ſemoueriq;, familiari vero propius accedere conuenit. ſtare autẽ immutabilemq; obtinere mentem, prope ad diuinam potentiam accedit. quia in Deum immutabilitas, in creaturã mutabilitas naturaliter competit. Si quia igitur natiuam ſuam procliuitatem amore ſcientiæ refrenans, cogit eam ſtare Deo iam propinquus agnoſcat felicitatem ſuam.

Per Cherubim & verſatilẽ gladium quid ſubindicetur.

Cæterum Cherubim & igneo gladio contra paradiſum habitatio conuenienter aſſignatur, non tanquã hoſtibus locum oppugnaturis, ſed tãquam familiariſſimis amiciſſimiſque: vt aſpectu contemplationeq; mutua nunquam intermiſſa, innaſcatur vtriuſq; potentiis deſiderium mutuum: aſpirante his volucrem cœleſtemq; cupidinem Deo benigniſſimo.

Gladius verſatilis cur igneus.

Quid autem per illa Cherubim & verſatilem gladiũ igneum ſubindicetur, iam cõſideremus. Quid ſi hic totius cæli circumferentiam cogitari vult. nam cœleſtes orbes habent motus inter ſe cõtrarios: quorum alter dextrorſum fert fixa ſidera, alter ſiniſtrorum erratica.

Cœli motus contrarius.

ſed extimus ille orbis fixarum ſtellarũ vnus eſt, qui ab oriente ad occidentẽ voluitur: interiores autem ſeptem, erraticarũ videlicet, quorũ curſus ſimul coactus & volũtarius, duos motus habet inter ſe contrarios. coactus quidẽ qualis fixorum ſiderum, quę quotidie videmus ab oriente in occidentẽ tendere: proprius autem à veſpertinis cæli partibus ad matutinas: qui variat tempora circuitus, & ad idem ſignum reditus ſeptem ſiderum, quod quædã

Cœleſtiũ orbium motus.

ex his

ex his decurrant pariter, ſol, lucifer, & quem ſtilbontem nominant. Tres enim hi pari celeritate ſunt. Quædam vero impariter, ſic tamen vt certam proportionem reſpectumq; ſeruent & inter ſe inuicem, & ad illa tria reliqua. atq; ita intelligitur alterum ē duobus Cherubim extima illa vniuerſi cæli circumferentia, in qua eodē ſemper modo diuinas reuera choreas fixę ſtellæ agitant, nunquam deſerentes ordinem, quem pater conditorq; tenere eas in mundo voluit. Alterū vero interior orbis, quem ab initio ſeptifidum fecit opifex, diſtinctum in ſeptem certis proportionibus inter ſe reſpōdentes circulos, quibus ſuus cuique planeta inſertus eſt: quibus tamē opifex non commiſit habenas, veritus ne male regerent, ſed vniuerſas à ſeipſo pendere voluit, ratus ſic maxime concinnum motum fore. Quicquid enim cum Deo fit, merito laudandū, ſicut quicquid ſine Deo, vituperandum. Hic vnus modus eſt quo Cherubim intelliguntur allegorice. Cæterum de gladio verſatili & igneo ſic intelligendū, ita ſignificari motum eorum vniuerſi cœli perpetuū. Quid autem ſi & aliter hæc accipiantur? vt duo Cherubim ſignificent vtrumque hemiſphærium. aiunt enim ea habere obuerſas in ſe inuicem facies, arcā propitiatoriam vtrinque ſpectantia: quandoquidem & hemiſphæria ex aduerſo ſpectant ſe inuicem, prona in terram ſitam in vniuerſi meditullio, per quod etiam diſpeſcuntur. at illa ſola omnium mundi partium firmiter ſtans, appoſitiſſime à priſcis ἑστία, ſeu veſta nominata eſt: vt circum aliquid ſtabiliter fixum vtriuſq; ſemiorbis cōcinniſſima fieret circumuolutio. igneus vero gladius ſolem ſignificet, nam cum ſit gladius flammeus, nihil eſt eo currēte velocius, adeo vt vna die circum totum mundum rotetur. Quin & doctius quiddam audiſſe memini à mea anima, quæ nonnunquam diuino ſpiritu correpta, ſolet ne ſibi quidē nota prodere oracula: quod, ſi reminiſci potero, dicam. Dicebat autē mihi: ſecundum vnicum illum verū Deum eſſe duas ſupremas primariaſque poteſtates, bonitatem & potentiam, & bonitate quidem vniuerſa eſſe cōdita: potentia vero creaturas omnes gubernari. Tertium vero conciliatorem amborum medium eſſe ſermonē ſiue rationē. Hoc enim ſermone Deū & bonum eſſe & principem. itaq; harum duarum poteſtatum, principatus bonitatiſq;, hæc Cherubim eſſe ſymbola: ſermonis aūt flammeum gladium. velociſſimus enim & calidus ſermo eſt, præſertim Cauſę illius ſummę. quia & tempore præuenit omnia, & ante omnia intelligitur, & elucet in rebus omnib. Proinde vtriuſq; Cherubim ô mens formā excipe non adulterinam, vt de Cauſæ ſummæ bonitate ac principatu euidenter edocta, fructum felicē capias. mox enim cognoſces immortalium illarum potentiarum coniunctionem contemperationemq;: quatenus Deus bonus eſt, elucente nihilominus maieſtate: quatenus princeps, eminente hic quoque bonitate: vt virtutes q̄ inde naſcūtur acquiras, humanitatē pietatemq;: neque proſperitate inſoleſcens, memor illius maieſtatis regiæ: neq; in aduerſitatibus deſperans, affulgente ſpe meliorū, per bonitatem magni benignique Dei. Igneus autem ideo gladius dicitur, quia requiritur hic vna cū actionibus ſermo feruēs & igneus, qui nunquam moueri deſinit, properans

Dei potentia & bonitas.

ſemper expetendo bona fugiendoq; contraria. Annon vides quod & ſapiens ille Abraham quando incepit iuxta Deum metiri omnia, nihil creaturæ tribuens, accipit ad ignei gladii ſimilitudinem ignem & gladium, reſecare ac exurere quicquid mortale habebat cupiens, vt expedita cogitatione ſublimis ad Deũ euolaret? At Balaãille, id eſt vanus populus, inducitur inermis deſertorq; militiæ, imperitus belli quo anima ſibi parat ſcientiam. ſic enim alloquitur aſinã, hoc eſt brutũ vitæ propoſitum, cui omnis inſipiens inſidet: Si gladium haberẽ, iã te transfixiſſem. Gratia maxima conditori, qui ſciens imprudentiæ rabiẽ, non dedit tanquã furenti gladiũ, verborũ facultatẽ, ne quoſcunq; obuios magna clade conficeret. Sed qualis Balaam, talis vnuſquiſq; nõ perpurgatus, ſemper inaniter culpat, negociatoriã puta, aut ruſticã, aut aliam quãuis facultatẽ victus parãdi: donec fauſta omnia contingunt, gaudẽs vectatione hærenſq; iumento, nec putans bonũ commodumq; interquieſcere: quin & monentes vt deſiſtat & imponat modũ ſuis cupiditatibus, propter futuri temporis incertitudinem, inuidos, appellat, negans eos monere bono animo. Vbi vero accidit inconſulta infelicitas, eoſdem ipſos vt bonos vates miratur, quibus nemo melius futura coniiciat: culpam autẽ calamitatis auertit in artes innoxias, agriculturam, negotiationẽ, aliave ſtudia, in quibus lucri cauſa verſatus fuerat. illæ vero quamuis vocis inſtrumentis careant, re ipſa erumpunt in clamorem longe clariorẽ quam qui per linguam fit, dicentes: Annon, ò ſycophanta, nos ſumus illæ, quibus tanquam iumentis inſidebas elata ceruice? noſne contumacia noſtra in præſentem calamitatem te coniecimus? Vide reſiſtentem ex aduerſo Dei ſermonẽ armatum, qui ſolet bonum malumque definire, non vides? quid igitur nunc nos culpas, quas prius dum res ex ſententia ſuccedebant, non accuſaſti? eramus enim eædem, ac ne tantillum quidem mutatæ ſumus. tu vero corrupto iudicio ſine ratione turbaris atque trepidas. ſi enim ab initio perſuaſum habuiſſes, quod non ſtudia quæcumque bonorum malorumq; cauſa ſint, ſed qui eſt ad clauũ gubernator rerum omniũ ſermo Dei, facilius hos caſus ferres, noſq; calumniari deſineres, nec aſcriberes nobis quę non ſunt in noſtra poteſtate. Ille ſi inimicitiis depoſitis, & triſtibus tuis cogitationibus diſpulſis, pacatã vitam tibi promiſerit, hilaris gaudenſq; manum nobis iniiciet quæ ſemper noſtri ſumus ſimiles. Cæterũ nos neq; furore tuo inflamur, neq; irã tuã magnifacimus. Sumus enim nobis conſciæ, quod nec bonorũ nec malorũ cauſa, ſicut tu ſuſpicaris, ſumus. niſi forte mari quoque vel proſperas nauigationes imputas vel fortuita naufragia, & non potius ventorũ diuerſationib. nunc molliter, nunc vehementiſſimo impetu ſpirãtiũ. Cum enim omnis aqua ſuapte natura quieta ſit, quoties ſecundus ventus à puppi aſpirat, omni rudente moto, plenis velis naues in portum inferuntur: quoties autem repente aduerſus à prora incubuit, multam iactationẽ ac ſtrepitũ excitat, interdum etiam ſubuertit nauigiũ: & tamen innoxio mari crimen hoc ingeritur, cũ ſatis appareat remiſſione vehementiaque ventorũ aut fluctus aut tranquillitatẽ fieri. Atq; ita iam ſatis declaratũ exiſtimo, quod natura quæ rationẽ auxilia-

tricem

tricem validiſſimã homini addidit,eum qui hac poteſt vti, felicem merito reddidit, vt vere rationalẽ: eum vero qui nõ poteſt,brutũ atq; miſerrimum. Adã vero cognouit vxorẽ ſuam, quæ concepit & peperit Cain illũ, dicens: Poſſedi hominẽ per Deũ. & appoſuit parere Abel fratrẽ eius.] Quorũ virtuti legislator teſtimoniũ reddidit, eos non inducit vxores ſuas cognoſcere, vt Abrahã, Iſaac, Iacob, Moſem, & quis eorũ ſimilis. Quoniã.n.diximus per mulierẽ figurate ſenſum intelligi, alienatione autẽ à ſenſu & à corpore cõparatur ſcientia, à ſapientæ amatoribus ſenſum potius improbari quam eligi oſtendetur.& fortaſſe non immerito. quæ enim cum his conuenerunt in matrimoniũ, verbo ſunt vxores, re autem virtutes. Sarra princeps & dux. Rebecca conſtãtia in honeſtis. Lia fatigata propter continuatam exercitatione, quam deuitat auerſaturq; omnis inſipiens. Sephora vero Moſis cõiux, à terra ſurſum in cœlũ currens, & diuinas illic feliceſq; naturas conſiderans. vocatur autem auicula. Cæterũ vt virtutum conceptus partusq; ediſſeramus, ſuperſtitioſi diſcedant obturatis aurib., diuina enim myſteria tradimus his qui talib. ſacris digne initiati ſunt: hoc eſt, qui veram & minime fucatã pietatẽ colunt cũ modeſtia. illos autem haudquaquam ad hæc ſacra admittimus qui tenentur morbo inſanabili, facta verborum, & nominũ copia, & præſtigiis ethnicis, his tantum rebus ſanctitatẽ metientes non aliis. Exordiemur autem myſteria ſic. Vir cum muliere, homo maſculus cũ homine fœmina liberorum procreãdorum cauſa iunguntur naturaliter. cum virtutib. vero quæ multa perfecta pariunt, non eſt fas mortalem virum congredi: quæ tamen niſi à quopiã alio geniturã excipiant, ex ſeipſis nunquam erunt grauidæ. Quis igitur his honeſta indit ſemina niſi omnium pater, ingenitus Deus, ipſe gignens vniuerſa? hic igitur ſeminat, moxq; genimen ſuum proprium ꝙ ſeminauit, elargitur. nihil enim ſibi ipſi gignit, cum nulla re opus habeat: ſed omnia in vſum accipientium. nunc adducam horum teſtẽ idoneum Moſem illum ſanctiſſimum. Sarrã enim inducit tũc prægnantẽ, quando Deus eã ſolitariã inſpicit. parere autẽ hanc non ei qui ipſam inſpexit, ſed ſtudioſo ſapientiæ qui nominatur Abraham. id apertius docet in Lia, dicens vuluã eius apertã à Deo: quod viri eſt proprium. at illa poſt conceptionem peperit, non Deo qui ſolus ipſe ſufficit: ſed Iacob illi qui laborẽ propter honeſtatẽ ſuſcipit. atq; ita fit vt virtus à ſumma illa Cauſa cõcipiat ſemina, pariat autẽ vnicuipiam è ſuis amatorib., quẽ ſibi ex omni procorum numero ſelegerit. Rurſum ſapientiſſimo Iſaac Deum rogãte, ex rogato perſeuerãtia quę vocatur Rebecca concipit. at abſq; ſupplicatione & precib. volucrẽ illã ſublimemq; virtutem Sepphorã Moſes aſſumens, inuenit ex nullo mortali grauidã. hæc ò myſtę purgati aures, tãquã vere ſacramenta animis veſtris percipite, nõ effutiẽda apud quenquã profanum: recondite hæc intra vos & tanquã theſaurũ ſeruate, in quo non aurũ argentumq; res corruptibiles ſitæ ſunt, ſed verarũ poſſeſſionum pulcherrima, nimirũ de Cauſa illa ſumma, de virtute, deq; fœtu ex ambobus nato ſcientia. quod ſi in aliquem initiatũ incideritis vrgete eum precib., ne forte vos cælet aliquod recentius myſterium, donec illud extorqueatis. Ego enim quãuis

Sepphora Moſis coniunx.

apud amicum Dei Moſen magnis initiatus myſteriis, tamen quia rurſum Ieremia propheta conſpecto, cognoui eum nō ſolum tenere myſteria, ſed poſſe docere quoq;, nō grauatus ſum ſcholam eius frequentare. ille vero vtpote diuino plenus ſpiritu, oraculū quoddam edidit ex perſona Dei ſic ad placidiſſimam virtutem loquentis: Nonne tanquam domum me nominaſti, & patrē & virū virginitatis tuæ? manifeſtiſſime docens, quod Deus & domus ſit, incorporearū idearum incorporeus locus: & vniuerſorū pater, vt qui ea genuit: & ſapientiæ vir, ſemē felicitatis in vſum mortalium iaciens in bonam terrā virginem. Decet enim impollutam, intactam puramque & vere virginem naturam cum Deo colloqui, longe diuerſo modo quam apud nos fit. homo enim quando liberos ſibi quærit, ex virginibus reddit mulieres. at Deus quando incipit cū anima habere conſuetudinem, eam quæ mulier fuerat, reſtituit in virginitatem priſtinā: quandoquidē ſublatis degeneribus & minime virilibus cupiditatib. quib. effœminata fuerat generoſas & integras virtutes in earum locū ſubſtituit. Sarræ igitur non ante conſueſcet, quā illi deſināt omnia muliebria, ita vt reuertatur in priſtinū caſtarū virginū ordinē. fieri tamē poteſt vt & virginis anima laſciuis affectibus polluta deturpetur, ideo firmū certumq; manet oraculū, quod dicit Deum virū non virginis, hęc enim mutabilis & mortalis eſt, ſed virginitatis, ſcil. ideæ, quæ ſemper eſt ſui ſimilis. cū enim generatio & corruptio naturæ ordine cadat in res mortales, illæ archetypæ potentiæ iſtarū rerum fictrices particulariū, immortalitatem ſua ſorte adeptæ ſunt. Et non decebit Deum qui eſt ingenitus & immutabilis, virtutum immortalium ſemper virginum ideas ſeminare in virginem trāſformatam ex muliere? Cur igitur ò anima cum debeas in Dei domo virginitatem ſeruare, & ſcientiam complecti, his neglectis ſenſum complecteris effœminantē te & polluentem? itaque paries partum totum vitioſum ac pernicioſum, illum fratricidā execratum Cain, poſſeſſionem non poſſidēdam, vocatur enim Cain poſſeſſio. Cæterum mirari poſſet aliquis narrationis modum, quo ſæpe in multis legislator vtitur præter vulgatam conſuetudinem. Poſtquam enim dixit de terrigenis, narraturus de primo nato ex hominib. de quo hactenus nihil omnino dixerat: quaſi iam ſæpe eum nominaſſet, ac non nunc primum inſereret eius nomen ſuis verbis, peperit Cain illum, inquit. Quemnam ò ſcriptor, de quo antea nihil vel paruū vel magnum ſignificaſti? atqui non ignoras conuenientem diſpoſitionem nominum. certe procedente ſermone, de eadem perſona dicturus es: cognouit Adam Euam vxorem ſuam, & peperit filium, vocauitque nomen eius Seth. An non igitur multo magis oportebat loquendo de primogenito, qui erat principium ſucceſſiuæ generationis hominum, primo ſexum recēs nati declaraſſe quod erat mas. deinde proprium nomē adiungere. puta Cain, aut quodcunque. quoniam igitur non quaſi neſciens quomodo nomina ponenda ſint, in mentione Cain videtur diſceſſiſſe à conſuetudine, conſiderandū quā ob cauſam ſic nominarit natos è primis parētibus, obiter magis quam modo quo ſolemus narrare impoſitionē nominū. eſt autem, quantū equidē con-

ijcere poſtum, cauſa hæc. Reliquum vulgus hominum nomina imponit rebus: vt aliud ipſæ ſint, aliud ſonent earum vocabula: apud Moſen vero nominum impoſitiones manifeſtiſſime res ipſas indicant, vt res neceſſario in nomen abeat ſine vlla differentia. Quod dico diſces clarius ex ſubiecto exemplo. Quando intellectus (vocetur hic Adam) incidens in ſenſum, per quem viuere videntur animalia, (vocetur hæc Eua,) cupidine victus congreditur: illa vero concipit tanq̃ caſſibus, & venatur naturaliter externa ſenſibilia. per oculos colorem, per aures vocem, per nares vaporem, ſaporem per guſtus inſtrumenta, per totum corpus, quæ tanguntur: tunc prægnans facta mox parturit, paritque maximum animæ malum arrogantiã. arrogantia enim ſibi ceu proprias poſſeſſiones, quicquid vidit, quicquid audiuit, quicquid guſtauit, quicquid olfecit, quicquid tetigit, credens ſe horum omnium inuentricem & artificem. id autem ei non abſque ratione accidit. erat enim fortaſſe aliquan do tempus, quando intellectui nihil erat cum ſenſu negotij, neq; habebat ſenſum, multum remotus à rebus iſtis gregalibus, & vna verſari ſolitis, ipſe ſimilis ſolitariis animalibus in receſſu degentibus. tunc ſane cum ſeorſum cenſeretur, non tangebat corpus, vt qui careret inſtrumento, quo externa captaret, ſed erat cæcus & impotens, non ſicut vulgo nominant, cum vident orbatum oculis: hic enim vno ſenſu priuatus, reliquis abunde fruitur: ille autem omnibus ſenſitiuis potentiis mutilatus, reuera impotens erat remedio animę mulctatus, egenus virium, quæ natæ ſunt ad apprehendenda corpora, miſera portio ſeparata à ſua cognata, carens ſenſitiuis inſtrumentis, quib. vice ſcipionis vacillans ſuſtentaretur. quapropter multis tenebris preſſos habens oculos, nihil cernere poterat, carebat enim ſenſu, per quem res dignoſceret. Volens igitur Deus non ſolum incorporearum rerum, ſed & ſolidorum corporum comprehenſionem ei præbere, expleuit totam animam, iam ante factæ portioni attexens alteram, quam nominauit appellatiue quidem mulierem, proprie vero Euam, ſenſum ſubindicans, quæ vt primum nata eſt, per ſingulas ſui partes, ceu per quædam foramina magnam vim lucis infudit, quæ intellectum ſubintraret: atque ita caligine depulſa effecit, vt clare manifeſteque videret naturas corporum tanquam dominus. ille vero quaſi poſt noctem ſolis ſplendore perfuſus fulgido, aut è profundo ſomno excitus, aut quaſi cœcus repente viſu recepto, intuebatur omnes ſimul creaturas, cœlum, terram, aquam, aerem, ſtirpes, animantes, habitus earum, qualitates, vires, ſexus, affectus, motus, actiones, efficacias, mutationes, corruptiones, & quædam videbat, quædam audiebat, quædam guſtabat, quædam tangebat: ad alia procliuior, ſcilicet voluptatem afferentia, ab alijs alienior, vt dolorem inducentibus. Ergo cum circumſpexiſſet circa ſe omnia, contemplatus ſeipſum ſuamque potentiam, auſus eſt gloriari, ſicut aliquando Alexander Rex Macedo. nam & illum aiunt, cum vellet ex Europa bellum inferre Aſiæ, opportuno inter vtramque loco ſtantem, luſtrans aſpectu circa ſe omnibus dixiſſe. & hæc & hæc mea ſunt, puerili plebeiaque leuitate animi, non pro maieſtate regia, ſed longe antea intel-

Euæ conceptio.

Alexandri Magni dictum.

Caini typus.

lectus ſenſitiuam vim nactus, & per eam potitus omnibus ideis corporis, repletus irrationali faſtu intumuit, vt omnia ſe poſſidere crederet, alios nihil omnino. Hunc in nobis morem exprimens Moſes, addidit Cain poſſeſſionem interpretari, ſtultitiæ vel potius impietatis plenum. Cum enim debuiſſet Dei poſſeſſionem omnia credere, ſuam exiſtimare maluit, ne ſui quidem ſatis compos, imo ne ſuā quidem ſciens eſſentiam. Attamen confidit ſenſibus tanquam idoneis ad captanda externa ſenſibilia. Dicat igitur, quomodo oculis, auribus, aliove ſenſu non errare poterit. atqui neceſſe eſt, his ſingulos noſtrum labi falliq; continue, etiamſi nobis contingant horum inſtrumenta abſolutiſſima. Naturales enim noxas & errorem inuitis ſeſe ingerentem omnino effugere difficile, atque adeo impoſſibile, cum infinita falſas opiniones excitantia ſint, & in nobis, & circa nos, & extra nos, paſſim in vniuerſo mortali genere occurrentia. Ergo inſanit, cum ſuam poſſeſſionem exiſtimat omnia, quanquam ſibi erecta ceruice placet. Sicut Iacob opinor, valde riſit, Labanem addictum qualitatibus, ipſe magis contemplator naturæ expertis qualitatum, quando ille auſus eſt dicere: *Filiæ meæ & filij mei, & pecora mea, & omnia quæcunque vides, mea ſunt, & filiarum mearum.* Nam iſte ad ſingulas voces illud meum accinens non deſinit de ſeipſo loqui magnifice. Itane filias (ſunt hæ artes ſcientiæq; animæ,) tuas ait eſſe filias? Dic quomodo? annon primum ab intellectu eas edoctus habet? deinde ſic natus es, vt eas ſicut cætera poſſis amittere, vel propter aliarum curarum magnitudinem oblitus, vel propter diuturnas moleſtaſque infirmitates corporis, vel propter deſtinatum ſenibus morbum incurabilem, ipſum ſenium, vel propter infinita alia, quorum iniri non poteſt numerus. Quid filios (hi ſunt particulares ratiocinationes animæ) cum tuos ais, ſobriuſne es, an inſanis cum tali opinione? certe atra bilis, deliratio, mentis alienatio, coniecturæ incertæ, & imaginationes rerum fallaces, inaneſque quædam cogitationes ſomniorum ſimiles, quibus velimus nolimus diſtrahimur: adhæc coalitus animæ morbus, obliuio, multaque præterea, non ſinunt te eſſe firmum rerum dominum, & declarant, omnia eſſe alterius, nō tua. Quid de pecoribus? quæ ſunt ſenſus. brutum enim quiddam & pecuinum ſenſus eſt. hæccine audes tua dicere? amabo cum ſecus vides, ſecius audis plerunque, interdum falſos ſuccos dulces eſſe iudicans, & contra dulces amaros, & per omnes ſenſus falleris quàm recte iudicas, non erubeſcis? ſed tanquam nunquam errares vlla vi aut actione animæ, ſuperbia faſtuq; intumeſcis? Quod ſi mutatus ad meliorem, vt decet, mentem redieris, dices, à Deo poſſideri omnia non à te, cogitationes, ſcientias, artes, contemplationes, particulares ratiocinationes, ſenſus, operationes animæ, quas vel cum his operatur, vel ſine his. Quod ſi perges abſque pædagogo magiſtroque viuere, per totam ætatem feres graues dominas, arrogantias, concupiſcentias, voluptates, iniuſtitias, imprudentias, falſas opiniones. Dicit enim: *Si reſpondeat ſeruus, Contentus ſum domino meo, & vxore mea communibuſq; liberis, nolo eſſe poſthac liber:* adductus ad tribunal Dei, iudicante ipſo, feren-

teque ſententiam.habebit, quod poſtulauit,perforata primum auricula, ne audiat Dei verba de libertate animæ. Eſt enim hominis reiecti velut è ſacro certamine reprobatique, & plane puerilis cogitationis, iactare amo rem domini, & intellectum habere pro hero atque benefactore, iactare item amorem ſenſus, eumque inter præcipua ſua bona poſſeſſionesque cenſere, natoſque inde pueros: ex intellectu cogitationes, ratiocinationes, coniecturas, conſilia: ex ſenſu, viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactumque, & communem ſentiendi vim. Neceſſe tamen eſt his adductum nullo teneri libertatis deſiderio. nam per horum fugam abalienationemque potimur immanitate. rurſus alius quidam præter charitatis affectum etiam inſaniam præ ſe ferens, ſic loquitur: Quod ſi quis rapuerit, tanquam de propriis certabo,& per vim recipiam. Perſequendo enim,inquit, comprehendam, diuidam ſpolia, explebo animam meam, & interficiam gladio meo, & præualebit manus mea. Hunc libenter ſic compellarem: Neſcis fatue, quod quiſquis natus putat ſe perſecutorem, alium perſecutorem habet. morbus enim,ſenectus,mors,aliaque turba volentium nolentiumq; malorum vnumquemq; noſtrum exagitat, circumagit atq; perſequitur: & qui ſe putat prehendiſſe tenereq;, comprehenſus tenetur. Nec deeſt qui prędam ſperans,& eius portiones ſibi pollicẽs, præda fit ipſe redactus in alienam poteſtatem, eſuriem pro ſaturitate, & ſeruitutem pro dominatione admittens in ſuam animam,& interemptus, dum aliũ vult interficere, & prorſus omnia paſſus, quæ intentabat aliis. erat.n. iſte reuera omnis rationis & naturę aduerſarius, omnia quæ ſunt agentis vſurpãs ſibi, patiendi prorſus immemor, quaſi extra omnem aleam poſitus. Sic.n. inſenſus loquitur: Perſequendo cõprehendam. Quis igitur poſſet eſſe infeſtior animæ hoſtis, q̃ qui per iactantiã quæ Dei ſunt, ſibi vſurpat? certe Deo proprium eſt facere, nec fas eſt id vlli creaturæ adſcribere. proprium a. creaturæ pati. q; quiſquis vt peculiare neceſſariumq; præceperit animo, facile feret caſus vel grauiſſimos. contra ſi alienum à ſe putarit, oppreſſus mole intolerabili, Siſyphiam pœnam ſuſtinebit, ne caput quidẽ valẽs attollere, ſed ab omni occurrente aduerſitate obtorto collo abreptus, præbenſq; ſe cuiq; obnoxium pp degeneres effœminatoſq; affectus animæ. Debuerat .n. ſufferre atq; reſiſtere, & obfirmare mentẽ communitã ſeptamq; ſuis potentiſſimis virtutib. fortitudine ac tolerantia. Quemadmodum igitur tonderi duplex eſt, alterum genus præbẽs, & ſe accommodans, alterum tantum ſuſtinens: pecus enim aut tergus aut vellus, nihil ipſum agens, ſed patiens ſolummodo tondetur ab alio: homo vero adiutans tonſorem geſtuq; te accommodans, & agens ſimul atq; patiens: ita tundi quoq; aliter verberoni ſeruo accidit vapulanti merito, aut in genuo propter maleficium in rota extenſo, aut inanimæ rei cuipiam: tunduntur enim lapides, ligna, aurum, argentum, aliaque materiæ, quas fabri in ſuis officinis aut conſcindunt, aut dilatant in laminas. Aliter autem athletæ pugilatu certanti, aut pancratio amore coronarum & victoriæ: Hic enim illatas plagas vtraque manu diſcutit, & ceruice huc illuc redacta, ictus euitat:

Perſecutor perſecutorem alium habet.

nonnun-

nonnunquam erectus in ſummos pedum digitos,&attollens ſe,aut contra ſubmittens atque contrahens, eludit fruſtraturque aduerſarium, quaſi cum vmbra pugnantem: mancipium vero aut ferrum nihil agens inuicem, iniuriam omnem ſuſtinet ad voluntatem alterius. talem igitur affectum nunquam in corpus admittamus, multo minus in animam: ſed potius illum contrarium, quandoquidem mortalem pati neceſſe eſt: ne tanquam effœminati, fracti diſſolutiq; ante tempus deficiamus per imbecillitatem virtutum animæ, ſed robuſti neruos mentis, poſſumus impendentia mala leuiora reddere. Quoniam igitur ſatis declaratum eſt, neminem mortalem habere vllius rei ſtabile certumq; dominium: quos autem vulgus dominos vocat, opinione magis quàm reuera eſſe dominos. & neceſſum eſt, vt ſubditum ac ſeruum, ita rectorem in hoc vniuerſo eſſe ac dominum: reuera princeps ac imperator vnus Deus habendus eſt, quem decet hæc vox: Omnes res meæ ſunt. Videamus nũc, quàm magnifice diuineque de his Scriptura loquatur: Omnia, inquit, mea ſunt. Hæc autem ſunt dona, munera, oblationes, quas, inquit, mihi offeretis ſemper in meis feſtis diebus. Valde aperte docens, quod in rebus aliæ mediocri gratia dignæ ſunt, quæ vocantur munera: aliæ maiore, quæ vocantur dona proprie: aliæ ſunt eius generis, vt non ſolum fructus profe-rant virtutum, verum etiam totæ refertæ ſint aptis ad veſcendum fructib. quibus ſolis anima contemplatrix alitur. Hæc quicunque didicit, poteſtq; conſeruare in mente atque cuſtodire, irreprehenſibile, pulcherrimumque ſacrificium offeret Deo, ſcilicet fidẽ, idque non in feſtis iſtis mortalium, habet enim ſua feſta decreto nixus ſumme neceſſario Philoſophiæ ſodalibus. eſt autem hoc: Solus Deus vere feſtum agit. ſolus enim gaudet, lætatur, hilaritate paceque fruitur ab omni bello ſemotiſſima. Præterea timoris expers, nihil cum malis habens commercij, nemini cedit, non dolet, non laſſatur, plenus felicitate ſinceriſſima, ipſius natura perfectiſſima, imo ipſe faſtigium eſt extremaque linea felicitatis ac perfectio, non egens alio, per quem fiat melior, ſed vltro omnibus particularia bona, ceu è fonte impartiens. Nam quæ in mundo ſunt bona, non eſſent talia, ni ad archetypi illius vere boni, ingeniti, beati, incorruptibiliſque ſimilitudinem facta fuiſſent, & ideo ſabbatum, quod interpretatur quies, Dei eſſe Moſes dicit, in multis legis locis, non hominum, attingens philoſophiam neceſſariam. Quod enim in rebus quieſcit, ſi vera fateri oportet, nihil præter Deum eſt. Requiem autem non ocium voco: eſt enim ſuopte ingenio actiua cauſa illa omnium, nunquam deſinens à faciendis rebus pulcherrimis: ſed operationem illam, quæ ſine labore fatigationeque fit cum facilitate maxima. Solem enim & lunam, & vniuerſum cœlum mundumque, cum non ſit ſui iuris, & in poteſtate propria, & moueantur ferantur que continue, fas eſt dicere laborare: cuius laboris argumentum liquidiſſimum extat in annuis horarum ſiue temporum quatuor vicibus. Nam & ea, quæ in cœlo ſunt, ampliſſima ſuos motus variant, iam ſeptentrionales, iam auſtrinos, iã alios atque alios curſus facientia: aer quoque frigus, æſtum & omnimodam admittens temperiem, ex ſuis affe-

ctionibus laborare deprehenditur: quoniam generaliſſima mutationis cauſa eſt fatigatio. Stultum autem eſſet de terreſtribus aquaticiſque prolixius agere, memorando vniuerſales particulareſque horum mutationes. hæc enim veriſimile eſt multo magis, quàm ſublimia illa imbecillitati obnoxia, vt quæ multum vltimæ iſtius terrenæ eſſentiæ habeant. Ergo quoniam quæ mutantur propter fatigationem mutari ſolent, Deus autem mutari vertique non poteſt, naturam habet infatigabilem. quod vero non debilitatur, etiam ſi faciat omnia, id in æternum non deſinit quieſcere. Itaque ſoli Deo maxime proprium eſt, requieſcere. Demonſtraui autem etiam feſtum agere ipſi conuenire. Solius igitur ſummæ cauſæ & feſta ſunt, & ſabbata, hominum autem nullius omnino. I ſi libet contemplare celebritates noſtras cantatiſſimas. Omittantur, quæ apud barbaras ſimul & Græcas nationes per occaſionem figmentorum fabuloſorum aliæ alias inſtitutæ ſunt, in nullum alium finem, quàm vanitatem pompoſam faſtuoſamque. vix enim tota ætas hominis ſuffecerit ad diligenter excutiendas inconſiſtentias, quæ inſunt ſingulis. De præſtantioribus tantum pauca pro ratione temporis libet dicere. In omni feſto noſtro & celebritate, quæ miramur, ſunt hæc: ſecuritas, remiſſio, quies ab inferendis iniuriis, ebrietas, potatio, comeſſatio, deliciæ, oblectamenta, patentes ianuæ, pernoctationes, indecentes voluptates, quotidianæ nuptiæ, inſolentię, exercitium intemperantiæ, inſipientiæ, meditatio, ſtudia turpitudinis, honeſtatis pernicies, nocturnæ excitationes ad cupiditates inexplebiles, ſomnus diurnus, quando vigilandi tẽpus eſt, naturæ ordinis peruerſio. tunc virtus ridetur vt noxia, vitium tanquam vtile rapitur. tunc in contemptu ſunt, quæ oportet facere: quæ vero non oportet, in precio. tunc muſica, philoſophia, & omnis eruditio, diuinæ animæ diuina reuera ſimulacra tenent ſilentium, at iſtæ artes, quæ ſuis lenociniis ventri, & his, quę ſub ventre ſunt, voluptatem conciliant, oſtentant ſuam facundiam. hæc ſunt feſta iſtorum, qui ſe felices dicunt, quorum turpitudo quàm diu intra priuatos parietes locaq; profana continetur, minus peccare mihi videntur: vbi vero torrentis in morem populans omnia, vel in ſacratiſſima templa irrumpit, quicquid in his ſanctum eſt, ſternit continuo, faciens profana ſacrificia, victimas abſque litatione, preces irritas, profana item myſteria ſimul & orgia, pietatem ſanctitatemq; fucatam & adulterinam, caſtitatem impuram, veritatem falſatam, cultum Dei ſuperſtitioſum. adhæc corpora quidem abluuntur lauacris & purificationibus: affectiones vero animæ, quibus vita ſordidatur, nec volunt, nec curant eluere. Et vt candidati tẽpla ſubeant, dant operam, diligenter emaculatis amicti veſtibus: mentem vero maculoſam in ipſa ſacraria peniτiſſima inferre non verentur. Item ſi quam pecudem animaduertant parum integro corpore, eiiciunt extra purificatum aſperſione templi ſpaciũ, nec patiuntur adduci ad altaria, quãuis inuita & per vim mulctata ſint parte aliqua corporis: ipſi conſauciati animas morbis grauibus, quos eis inflixit impotens malitia, vel potius mutilati caſtratique membris præcipuis, prudentia, fortitudine, iuſtitia,

aliiſq; quarum humana natura capax eſt virtutibus, & admiſſis ſpōte noxis, tamen audent ſacris operari, rati oculum Dei tantum externa inſpectare adiutum luce ſolari, non etiam occulta æque atque aperta conſpicere, vt qui intra ſemet lucem habeat. eius enim, Qui eſt oculus, luce aliena non eget, vt res percipiat: ſed cum ipſe ſit ſplendor archetypus, infinitos emittit radios, quorum nullus eſt ſenſibilis, omnes autem intelligibiles. & ideo ſolus intelligibilis Deus eis vtitur, ex genitis vero nemo. Quod enim genitum, id ſenſibile: intelligibilis vero natura ſenſu non percipitur. ergo quoniam inuiſibiliter ſubit has noſtras animas, paremus ibi locum, ita vt decet futurum Dei habitaculum, quod niſi fecerimus, clam migrabit in aliam domum, quæ videbitur ædificata melius. ſi.n. quoties reges excipiēdi ſunt, magnificentius excolimus ædes proprias, nihil negligendo, quod ad ornatum pertineat, ſed omnia benigne ac liberaliter adhibemus, vt hoſpitium q̄ iucundiſſimum reſpōdeat dignitati hoſpitis: regi regum,, & huius vniuerſi mundi rectori Deo, comitatis atq; humanitatis cauſa dignato ſuam creaturam inuiſere, & à ſummo cœlo ad terram, vt generi humano beneficia ſua conferret degreſſo, qualem tandem domum oportet inſtrui? Abſit.n. vt lapideam ligneāve, quod vel dictu nefas eſt. Nam etſi tota terra aurum, aut ſi quid auro pretioſius repente fieret, moxque per opificum artes in porticus, veſtibula, aulas, areas, ædeſque ſacras impenderetur, ne ſcabellum quidem eius pedib. poſſet fieri. dignum tamen eo domicilium anima eſt, modo ſit idonea. Ergo quia domū in terris animam inuiſibilem inuiſibilis Dei dicimus, recte legitimeq; loquimur, q̄ vt fiat firma & ornatiſſima, fundamēta eius iaciantur, generoſa indoles & inſtitutio, quibus virtutes honeſtæq; actiones ſuperſtruantur. Eius ædificij prima ornamenta ſunto præexercitamentorum ad encyclopædiam pertinentium tractatio. Nam bonam indolem ſequitur ſedulitas & memoria: inſtitutionem vero diſcendi facilitas & attentio, quaſi quædam radices arboris, à qua mites fructus in futurum expectantur, ſine quib. abſolui mentem eſt impoſſibile. Cæterum ex virtutibus, earumque actionibus munimentum firmum atque ſecurum accedit ædificio, vt quicquid animam ab honeſtate dimouere, alienareque conatur, nihil contra tantam munitionem valeat efficere. à diſciplinis autem encyclicis pendet totus ornatus animæ, quæ ſunt quaſi quædam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incruſtationes, quibus non parietes ſolum, ſed & pauimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad firmitatem conferentia, ſed tantum ad delectationem inhabitantium. Eodem modo & encyclopædia totam animalem domum illuſtrat ornamentis variis. Grammatica quidem dum Poetarum ſcrutatur carmina, & priſcorum geſta conſectatur in hiſtoriis. *Grammatici officiū.* Geometria vero pro portione æqualitatem afferens: & quicquid in nobis enorme, immodicum, inconcinnum eſt, per rhythmos, menſuras moduloſque muſicæ ciuilis recurans. Rhetorica autem verborum grauitatem examinans, & quibuſuis rebus elocutionem accommodans, pronunciationemque ac vim mouendorum affectuum: præterea laudationes cæteraſque voluptates, quas facun-

da ſonoraque lingua excitare ſolet adhibens. Tali domo inſtructa apud mortale genus, bene ſperandum eſt terreſtribus omnibus, expectandumque fore, vt in eam deſcendant diuinæ potentiæ. Illæ vero cœlitus leges iuraque ferentes aduenient, vt eam conſecrent, dedicentque, iuxta iuſſa atque voluntatem patris ipſarum. Deinde communicata menſa victuque cum animabus virtutum amatricibus, ſeminant in eis felicem progeniem: ſicut & ſapienti illi Abraham gratiam hoſpitii retulerunt perfectiſſimam, Iſaac filium. nihil enim purificatam mentem maiore afficit lætitia, quàm quod dominum habet, quem agnoſcit Regem rerum omnium. Nam ſeruire Deo, maxima eſt gloriatio, non modo libertate maior, ſed & diuitiis, & principatu, & omnibus rebus, quas mortales mirantur pretioſior. Eius autem qui eſt potentiam vere teſtatur oraculum illud: Et terram non addices in perpetuum: mea enim eſt vniuerſa: quoniam aduenæ & inquilini vos eſtis coram me. An non manifeſtiſſime docet, ius poſſeſſionis omnium rerum pertinere ad Deum, vſum vero ſolum ad creaturam? Nihil, inquit, in perpetuum cuiquam creaturæ venditur, quandoquidem vnus eſt Dominus, totius creaturæ poſſeſſor proprius ac perpetuus. Vtendas enim conceſſit Deus creaturas omnes omnibus, vt qui nullum indiuiduum perfectum fecit, quod non vtique opus habeat alio: vt propter ea quæ cupit, accedat neceſſario ad illud, quod exhibere poteſt, & illud viciſſim ad hoc, & vtrumq; ad alterum. ſic enim futurum erat per huiuſmodi commercia, vt in lyræ morem quæ conſtat è tonis diſſimilibus, in communem conuenirent conſonantiam, dum mutuum dant & accipiunt, atque ita omnia permutantur omnibus ad vniuerſi mundi complementum. Conuenit enim animatis cum inanimis, brutis cum rationalibus, ſtirpibus cum hominib. feris cum pecudibus, immanſuetis cum cicuribus, maſculo cum fœmella, & viciſſim cum mare fœmina: & vt compendio dicam, terrenis cum aquatilibus, his cum æriuagis, volucribus cum prædictis generibus. adhæc terra amat cœlum, hoc viciſſim terram, aer aquam, aqua ventum: mediæ naturę ſe inuicem & extremas, extremæ medias & ſe inuicem: hyems certe æſtatem, æſtas hyemem, ver vtramque, ſicut hoc ipſum amore autumnum proſequitur, ita vt ſingula ſingulis cara ſint, & (vt verbo dicam) omnia omnib. propter vſum mutuũ, vt vniuersũ hoc, cuius partes iſta ſunt, abſolutum opus exiſtat, dignũ mundi opifice, ſic igitur his compoſitis ſibi omniũ vindicauit dominiũ: vſumfructum v. diſtribuit ſuis ſubditis, vt ſeipſis vterentur, & alii aliis inuicem. vtimur. n. & nobiſipſis, & omnib. q̃ circa nos ſunt. Equidem conſtitutus ex anima & corpore, qui mentem, rationẽ, ſenſum habere videor, nihil horum meum peculiarę inuenio. vbi. n. erat meũ corpus, anteq̃ naſcerer? quo diſceſſurum poſt obitum? vbi ſunt q̃ aliquid videntur ætatum differentiæ? vbi infans, puellus, puer, ephebus, adoleſcentulus, veſtitus prima lanugine, iuuenis, perfectus vir? Vnde venit anima, quo diſceſſura? q̃ diu nobiſcũ habitura? quęnã eius eſſentia? poſſumuſne dicere, qñ eam accepimus? ante natiuitatẽ? ſed tum nondũ eramus, poſt mortem? ſed tum non erimus. Cõcre-

Deo ſeruire, glorioſum omni tempore.

tæne ſunt corporibus? at ſic deuoluemur ad rediuiuas natiuitates. an non ſunt? certe nunc cum viuimus, imperata facimus, magis quam imperamus, & noſcimur magis, quàm noſcimus. nouit enim nos ipſa nobis incognita, & mandata dat quæ exequi neceſſum eſt, quaſi famulos dominæ: & vbi nos relinquere voluerit, ac migrare ad ſuum illum principem, deſertum deſtituet hoc, in quo viuimus domicilium: & retinere ſi voluerimus, elabetur. Habet enim naturam tenuium partium, vt nullam anſam præbeat corpori. Quid intellectus qui in me habitat, fallax coniector, erroneus æſtimator, delirans, ſtulteſcens, demens interdum in exceſſu & atra bili, & longo ſenio? At ſermo mihi peculiaris eſt, aut vocis inſtrumenta? Nonne ad quemuis morbum lingua deficit? nonne vel eloquentiſſimum os obturatur? Nonne multi expectatione mali alicuius attoniti nequeunt hiſcere? Atqui ne ſenſus quidem dominus competior, & bonum ſi non ſeruus, ab eo per vim tractus, ad colores, ad figuras, ad voces, ad odores, ad ſapores, ad cætera corpora. Per quæ omnia liquere ſatis puto, nos alienis vti poſſeſſionibus, nec gloriam poſſidendo, nec diuitias, nec honores, nec imperia, nec aliud quicquam vel corpori, vel animæ proprium, imo ne vitam quidem, vſumfructum habemus ſolum: quod ſi agnoſceremus, curaremus tanquam res Dei, præcogitantes morem eſſe domini recipere ſua, quandocunque ipſi viſum fuerit. Sic enim ademptas ferremus leuius. Nunc plerique omnes dum exiſtimant hæc ſua eſſe ac propria, priuati quopiam eorum & egentes mox opprimuntur mœſtitia. Eſt igitur non ſolum verum, ſed etiam ad conſolationem vtiliſſimum, credere mundum hunc & quæcunque continet, eſſe creatoris ita poſſeſſiones, ſicut opera, ſed hæc quoque opera ſua elargitur Dominus, quod his opus non habeat. qui autem his vtitur, non poſſidet ea: quia herus vnus omnium & Dominus eſt, qui rectiſſime dicit: Mea eſt vniuerſa terra: ac ſi diceret: Omnis creatura mea eſt: vos autem aduenæ & inquilini coram me. Collocati enim omnes mortales alij ad alios, indigenæ cenſentur & patricij, æquo iure vtentes, & paribus muniis. Quod ſi ad Deum conferantur, pro inquilinis erunt & aduenis. nam vnuſquiſque noſtrum tanquam in nouam ciuitatem venit in mundum hunc, cuius ante natiuitatem ius non habuerat: poſtquam autem venit, inquilinus eſt, donec aſſignatum ſibi vitæ tēpus exantlauerit. Simulq; introducitur dogma ſapientiſſimum, quod ſolus Dominus Deus ciuis eſt: omnis autem creatura inquilina & aduena. qui vero dicuntur ciues, per abuſum nominis magis, quàm vere ſic appellantur. donum autem gratuitum ſufficit ſapientibus viris ad ſolum ciuem Deū collatis, quod in aduenarum & inquilinorū ordinem recepti ſunt: quoniam inſipientiū nemo aduena aut inquilinus in Dei ciuitate inuenitur, ſed omnes inde exulant: ſicut pro ſententia ſuperius pronunciatum eſt: venditione, inquit, non vendetur terra: nec addidit, à quo non vendetur, vt hoc ipſum, quod ſiletur, ad ſcientiam proficiat initiato phyſiologiæ myſteriis. Inuenies igitur, ſi omnes conſideres, eos quoque vendere magis, quàm donare, qui gratis largiri dicuntur. & quos putamus gratuito accipere, eos

Ciuis ſolus Deus eſt, omnis autē creatura inquilina & aduena.

eos reuera emere. Nam qui dando captant laudem ad honorem, dum quærunt reddi ſibi gratiam, ſpacioſo donationis nomine venditionem prætexunt: quando & venditores ſuarum rerum ſolent accipere precium. Qui vero admittentes dona, cogitant reddere, & prima quaque occaſione reddunt, idem quod emptores faciunt. Nam illi vt accipere norunt, ita & reddere. At Deus non venditor eſt, æquum precium rebus ſuis ſtatuens, ſed donator omnium, perennes gratiarum fontes profundens, nullam permutationem cupiens. Nam nec ipſe indiget, nec quiſquã natus poteſt accepta rependere. Ergo quandoquidem omnium confeſſione omnia Dei profeſſio ſunt, quod tum rationibus veriſſimis tum teſtimoniis certiſſimis euincitur, atteſtantur enim oracula quæ Moſes in ſacras literas retulit: improbandus eſt intellectus, qui quod ex coitu cum ſenſu natum eſt, ſuam peculiarem poſſeſſionem ratus, vocauit Cain, dixitq;: Poſſedi hominẽ per Deum.] Hic quoq; falſus. at quãobrẽ falſus? Quia Deus cauſa eſt nõ inſtrumẽtũ. At ꝙ naſcitur, per inſtrumentũ quidẽ, ſed vtiq; ex cauſa producitur. Nam vt gignatur aliquid, multa oportet concurrere: à quo, ex quo, per quod, propter quod, finis. Agedum enim, ſi quis roget, domus & vrbs quęuis vt condatur, quotnam res oportet præſto eſſe: nonne opificem, lapides lignaq; & inſtrumenta? quid igitur aliud eſt opifex quam cauſa à qua? quid lapides lignaq;, quam materia ex qua fit ædificium? quid inſtrumenta, niſi per quæ? iam propter quid niſi tectum & ſecuritatem, quæ cauſa finalis eſt. tranſi nunc à priuatis ædificiis ad illam domum ſiue vrbem maximam, id eſt mundum, & hanc quoque ſimiliter conſidera, inuenies autorem eius Deum, à quo factus eſt: materiam vero iiij elementa ex quib. temperatus eſt: inſtrumentum porro verbum Dei per quod eſt conditus: cæterum finalem cauſam cur conderetur, benignitatem ipſius opificis. ſic decernunt amatores veritatis, & ſtudioſi veræ ſanæq; ſcientiæ. illi vero qui aiunt ſe per Deum acquiſiuiſſe aliquid, eum qui autor eſt, inſtrumentum eſſe putant, id vero quod inſtrumentum eſt, putant eſſe autorem ſcilicet intellectum humanum. eadem ſane ratione recte Ioſeph quoque coarguitur, dicens per Deum contingere ſomniorum intelligentiam. debuerat enim dixiſſe à Deo vt autore, explicationem obſcurorum diſcuſſionemq; conuenientem fieri. nos enim inſtrumenta ſumus operationum particularium, qui iam intendimur, iam remittimur. artifex vero qui pulſat vires tum corporis tum animæ, à quo mouentur omnia. eos igitur qui rerum differentias nõ poſſunt diſcernere, vt indoctos, debemus denuo docere: eos vero qui contentioſe confundunt ſignificatorum ordinem, tanquam litium cupidos fugere. cęterum eos qui ſingulas voces examinando ſuum cuique locum conuenientem ſciunt attribuere, laudare decet vt exercentes ſe in vera ſinceraq; philoſophia. proinde Moſes populum timentem ne forte ab illo peſſimo perſecutore deleretur ad internecionem ſic alloquitur: State & videte ſalutem à domino, quam faciet vobis: docens quod non per Deum, ſed à Deo vt autore ſalutem conſequimur.

Deus non venditor ſed donator rerum ſuarum.

PHILONIS IVDÆI DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI.

ET appoſuit parere fratrem eius.] Appoſitio vnius, ſubtractio eſt alterius ſicut particularũ in arithmetica, ſic ratiocinationũ in anima. proinde ſi Abel apponi dicitur, Cain ſubtrahi cenſẽdus eſt. Ne aũt verborũ nouitas multis obſcuritatem afferat, philoſophiã q̃ hic ſubeſt diligenter quantum potero conabor excutere. Duas opiniones eſſe conſtat contrarias inter ſe pugnanteſque. altera menti nos permittit aſcribere omnia, vt autori cogitandi, ſentiendi, ſiſtendi. altera Deum ſequitur, cuius ſumus opificium. prioris illius figura eſt Cain, qui interpretatur poſſeſſio, eo quod ſibi videatur poſſidere omnia: poſterioris vero Abel. refertur enim ad Deum. ambas igitur opiniones partitur vna anima: quas mox natas diſcerni ſepararique neceſſum eſt: quandoquidem tam infenſas inter ſe habitare vna non eſt poſſibile. Ergo quandiu anima pium illud dogma, ſcilicet Abelem non perit, amator ſui Cain cohabitat cum ea. poſtquam autem illa confeſſionem ſummæ illius cauſæ peperit, mẽtem quæ ſibi ſapiens videtur non magni faciebat amplius. id euidentius apparebit in eo quod tolerantiæ Rebeccæ redditum eſt oraculo. hæc enim vbi duas inter ſe pugnantes naturas boni malique concepit, & de vtraque multum diuq; cogitauit monitu prudentiæ, tandem ſubſultantes animaduertens, & iam ceu velitantes præludenteſque futuro prælio, ſupplex Deum rogabat: dignaretur docere quid hoc mali eſſet, quodve huius remedium, Qui ſic reſpondit: Duæ gentes in vtero tuo ſunt. nam accidens hoc natiuitatem boni malique ſignificat. Verum & duo populi è ventre tuo deſcendent. Hoc remedium eſt, vt diſcedant ſeparenturque ab inuicem, nec amplius ſimul habitent. ergo poſtquam Deus bonũ dogma Abelem appoſuit animæ, ſubtraxit ei opinionem abſurdam ſcilicet Cain. nam & Abraham relictis mortalibus apponitur ad Dei populũ, fruens im-

Abel natiuitas. Caini etymon.

Mentis officia.

Abelis & Caini ſacrificia.

Rebeccæ tolerantia.

mortalitate, & factus ſimilis angelis. nam angeli exercitus Dei ſunt, incorporeæ feliceſq; animæ. Iacob quoque ille virtutis meditator eodem modo apponitur ad melius, quando reliquit deterius. at Iſaac ſeipſo præceptore ſcientiam adeptus relinquit quidem & ipſe quicquid corporale attextum fuerat eius animæ: apponitur autem & conſors fit non, vt priores, quos dixi, populo, ſed generi, ſicut Moſes ait. genus enim vnum eſt illud ſummum, populus autem multitudo nominatur, quotquot igitur per cognitionem diſciplinarum proficiendo perfecti ſunt, apponuntur ad ſortem plurium. nec enim paruus numerus eſt eorum qui ex auditu & doctrina diſcũt, quos nominauit populum. qui vero humana doctrina relicta, ingenium Deo doctori excolendum cõmiſerunt, ſine labore ſcientiã aſſecuti, migrant ad incorruptibile genus & perfectiſſimum accipientes ſortem meliorem quam in natiuitate, in quorum Iſaac cenſetur ſodalitio. ſignificat autem & alium talem intellectũ immortalem. Sunt etiam aliqui quos Deus altius promouet, & euolantes ſuper omnes ſpecies omniaque genera prope ſeipſum collocat, ſicut Moſi quoque dicit: Tu vero hic ſta mecum. itaque moriturus non deficit nec opponitur ſicut priores, vtpote nec appoſitionem nec ſubtractionem admittens, ſed ex verbi illius cauſalis autoritate migrat, per quod vniuerſus mundus eſt cõditus: vt diſcas quod ſapientem illum eodem quo mundum honore Deus dignatus eſt, per verbum quo condidit omnia, perfectum virum ad ſe traducendo à terreſtribus. Quin & cum in terrenis eo vtebatur negotii. nõ principis aut regis communem aliquam virtutem indidit ei, per quam is exercet poteſtatem in affectus animæ: ſed Deum eum conſtituit. totam corporis regionem ducemque eius intellectum ſubiiciens ei iubenſque ſeruire. inquit enim: Do te Deum Pharaoni. in Deum autem nec ſubtractio cadit nec appoſitio, cum ſit plenus & ſemper ſibiipſi par. ideoq; nemo ſepulchrum eius ſcire dicitur. quis enim eſt idoneus vt cogitatione comprehendat migrationem perfectæ animæ ad eum qui eſt? equidẽ opinor ne ipſam quidem, cui migrare contigit, ſciſſe quanto meliora ſortiretur, quippe quæ tum correpta erat numine. nam Deus cum alicui benefacit, non vtitur eius conſilio: ſed inexpectata beneficia ſolet porrigere liberaliter. Tale quiddam eſt apponere Deum natiuitatem boni ad perfectam mentem. id bonũ ſanctitas eſt, cuius nomen Abel. Et factus eſt Abel paſtor pecorũ, Cain autẽ operabatur terram.] Cur quãuis maiorẽ natu Cain dixerat, nunc trãſponit ordinẽ, iunioris prius mentionẽ faciens in oſtendendo vitæ propoſito? erat. n. probabile, grandiorẽ prius aggreſſum agriculturã, ac tum demũ iuniorẽ ſuſcepiſſe curam pecorũ. at Moſes non veriſimilia credibiliaq;, ſed merã veritatẽ conſectatur: & quãdo cum Deo colloquens libere negat ſe verbis pollere, hoc fortaſſe dicit, nõ eſſe ſibi ſtudiũ verborũ probabilium: idq; accidiſſe ſibi heri & nudiuſtertius ex quo Deus incepit cũ ipſo colloqui tanquã cum famulo. Nam qui in huius vitæ tẽpeſtatẽ iactationẽq; incidere, neceſſe haberẽ rapi huc illuc, nullã firmã tenẽtes ſcientiã ſed pendẽtes à veriſimilib. ac probabilibus. Dei vero cultorẽ decet adhęrere veritati, & verborum coniecturalium fabuloſitatib.

Angeli quid.

Iacob virtutis meditator.

Populi in ſacris literis ſignificatio.

Moſis ſepulchrum.

Anima ſuam ipſius migrationem ignorat.

Abel paſtor pecorũ

Moſes cur ſe verbis pollere negauit.

Dei cultorem quid deceat.

extremum vale dicere. Quæ igitur eſt in præſenti quæſtione veritas? virtutem à vitio antiquitate quidem ſupeperari, viribus autem ac dignitate præpollere. ergo quando de amborũ natiuitate agitur, Cain procurrat prior: quando vero conferuntur & examinantur vtriuſque ſtudia, Abel præcedat. nam à prima ſtatim natiuitate & ab ipſis faſciis, vſque dum iuuenilis ætatis affectuum flamma deferueat extinguaturque, anima collactaneas habet imprudentiam, intemperantiam, iniuſticiam, metũ, ignauiam, aliasque cognatas peſtes, quarum ſingulę educantur augenturque à nutrice & victus ratione, per mores atq; leges pietati quidem infeſtas, ſuperſtitionem vero impietatis germanam adſtruentes inducenteſque. vbi vero quis pubertatem ingreſſus eſt, & affectuum concutientium morbus ſe remiſit, tanquam ventis ceſſantibus incipit in tranquillitate degere, vix tandem conſtabilitus in virtutis firmitudine, quæ continuo ſibi ſuccedentem quaſſationem, grauiſſimum animæ morbum mitigauit. atque ita vitium iuxta temporis prærogatiuam fit antiquius. iuxta dignitatem vero, honorẽ atque gloriam, virtus eſt potior: cuius rei legislator ipſe teſtis fide dignus eſt. cum enim induxiſſet Eſau illum cui nomen eſt ab imprudentia, antiquiorem, natu minori, nomen habẽti ab honeſto exercitio tribuit prærogatiuam generis. at ille non prius eam ſtatuit accipere, quam ſicut in certamine, aduerſarius deuictus manus porrigat, præmia coronamq; cedens ei qui bellum ſine induciis caduceatoribusque gerit cum affectibus. Cõceſſit enim, inquit, ius primogenituræ Iacobo, nimirũ faſſus, quod quæ vim habent primatus & virtutis ſunt præmia, nullius mali ſunt, ſed amatoris ſapientiæ: ſicut tibia lyraque & cætera inſtrumenta muſica ſolius ſunt muſiſici. de hoc autem dogmate extat etiam lex ſcripta admodum pulchre atque vtiliter. Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram exoſam, genuerintque ei liberos tam exoſa quam dilecta: & fuerit filius exoſæ primogenitus: quacunq; die voluerit ſubſtantiam inter filios diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio exoſæ: ſed filium exoſæ agnoſcet primogenitum: dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim principium liberorum eius, & huic ius primogenitorum debetur.] Cognoſce ò anima, & diſce quænam ſit iſta exoſa, & quiſnam iſte filius exoſæ, moxque ſcies quod alteri nemini ſed huic ſoli debetur ius primogenitorum. Nam duæ cum ſingulis nobis cohabitant vxores, inimicæ infeſtæq; ſibi inuicem, animalem domum replentem æmulationis contentionibus. Harum alteram diligimus, quam putamus manſuetam, mitem, amiciſſimam. hæc vocatur voluptas. Alterã vero odimus, rati efferam, immitem immanſuetamque, & nobis infenſiſſimam. hæc virtus nominatur. ſed illius formoſæ & modis omnibus expetitæ voluptatis magna myſteria quis ignorat mortalium? eorum vero theſaurorum qui penes virtutem ſunt bonitatem magnitudinemque, quis eloqui pro dignitate valeat? norunt qui ſunt eorum iam participes, diſcent etiam quibus natura eſt propitia, vocati ad conuiuium, in quo nõ venter expletur voluptatibus corpus incraſſantibus: ſed in quo mens paſta

Caini natiuitas.

Abelis & Caini fratrum diuerſa ſtudia.

Pietas eſt pertinaci labori ſemper coniuncta.

Eſau ab imprudentia nomen habet.

Exoſæ filii in ſcripturis qui dicantur.

Virtus immanſuetæ vxori comparatur.

& cho-

& choreas ductans cum virtutibus, gaudens libenſque hilaritate perfruitur. propterea quod dudum dixi, vera bona ex ſeipſis naturaliter vocem mittere etiamſi ſileant, nunc omitto, nec loquar de eis prolixius. nam nec ſol nec luna opus habent interprete, qui nos doceat ab altero interdiu, ab altera noctu mundũ vniuerſum illuſtrari: ſed ipſo ſplendore fidem vel abſq; teſte faciunt oculis, certiorib. quam ſunt aures rerum iudicibus. Quid autem in virtute nos maxime offendat difficultatis ſpecie, nunc libere proloquar. nã hoc imaginationem quandam primo congreſſu nobis incutit, cum metu difficultatis coniunctam: ſed aſſuetudo rem oſtendit eſſe iucundam, cuius vtilitatem ratio mox indicat. cæterum labor, inter præcipua bona numerandus bellum cũ voluptate gerit perpetuum. hunc enim, ſi verum dicendum eſt, omnis felicitatis omniſq; virtutis principium hominibus Deus declarauit, ſine quo nihil honeſtũ apud mortales eſſe inuenies. nam ſicut ſine luce videre non poſſumus, quia nec colores nec oculi ad videndum ſufficiunt: hanc enim ceu vinculum natura præparauit, quo coaptaretur colori oculus: nã in tenebris neuter ſuam vim exerit: Eodem modo animæ oculus, nullam virtutis actionem poteſt attrectare, niſi à labore ceu luce adiutus. hic enim inter mentem & bonũ quod mens deſiderat medius, illud vna ex parte, hanc ex altera trahens ad ſe vtraq; manu amicitiam concordiamque conciliat, atque ita bona perfecta efficit. opta tibi bonum quodlibet, inuenies eius poſſeſſionem labore parari confirmarique. pietas quoq; & ſanctitas bona ſunt, ſed niſi Deum colamus non poſſunt nobis contingere. cultus

Animæ oculi.

autem hic cum pertinaci labore coniunctus eſt. prudentia, fortitudo, iuſtitia, pulchræ omnes & inter perfecta bona cenſendæ, non facile obueniunt. Atque vtinam vel aſſidua cura parari poſſint. Non poſſunt inſtrumenta animæ ferre familiaritatem cum virtute & Deo, ceu quandam intenſam vehementemque harmoniam: proinde remiſſa laxataque ſæpius, tanquam à ſummis artibus deſcendunt ad medias. Supereſt tamẽ magnus labor vel in mediis, conſidera ſtudioſos omnes artium quas alii encyclias, alii liberales nominant: conſidera agricolas & qui victum quacunq; ratione quæritant: hi nec interdiu nec noctu curis ſunt vacui: ſed ſemper & vbiq;, vt vulgus loquitur, manibus pedibuſq; & omnibus viribus laborare non deſinunt, adeo vt immoriãtur plerunq; ſuis negotiis. Sed ſicut qui animam conantur reddere ſibi propitiam, neceſſario colunt virtutes animæ: ita qui cupiunt frui proſpera valetudine corporis, curare debent ſanitatem & id genus vires eius cæteras: quas certe curant irrequietis laboribus, qui ſolliciti ſunt de potentiis ex quibus contemperati ſunt. Vides igitur omnia bona è labore tanquam radice pullulare, quæ negligere haud vnquam ſuſtineas: alioqui non ſenties te cum eo cumulum bonorum negligere. Nam rector cæli mundiq; & habet & præbet bona quibuſcunq; vult magna cum facilitate: & qui tantam mundi molem ſine labore iam olim abſoluit, ne nunc quidem in eodẽ ſtatu eam continere deſinit: quippe cui non defatigari maxime conuenit. Mortali autem nemini adipiſci bona ſine labore datum eſt: vt ſic quoq; eminentem Dei felicitatem prædicemus. equidem exiſtimo laboris cibiq; ean-

Anima inſtrumenta familiaritatem cũ virtute & Deo ferre non poſſunt.

Dei cultus cum pertinaci labore coniunctus.

Bonorum omnium poſſeſſio ſolo labore comparatur.

Labor diuinitus à Deo hominibus cur impoſitus.

demeſſe vim. Nam ſicut à cibo tota vita pendet vna cum ſuis actionibus & affectionibus: ita etiam à labore pendet quicquid in rebus bonum eſt. ergo quemadmodum qui vitam ſibi prorogare cupiunt, alimenta non negligunt: ita quotquot quæ bona ſunt concupiſcunt, laborem magnificiãt. ſicut enim cibus ſe habet ad vitam, ſic labor ad honeſtatem: qui cum ſit vnicus, caue illum poſthabeas, vt per eum potiaris bonis ſimul omnibus. atque ita quamuis ætate iunior, haberis grandior, & iure primogenitorum dignior. quod ſi vſq; proficiens ad finẽ perueneris, non ſolum quæ primogenito debentur, ſed vniuerſam ſuam ſubſtantiam pater tibi largietur: ſicut Iacob illi ſupplantanti baſes affectuum, qui accepta beneficia confitendo dicit: Miſertus eſt mei Deus, & adſunt mihi omnia, dogma nobis erudiendis proferens. omnia enim in Dei miſeratione ſita ſunt. id quod ex inſtitutione Abraham aui ſui didicit, qui ſapientiſſimo Iſaac dedit ſua bona omnia, nihil ex his reliquum faciens ſpuriis nec recta ſtirpe prognatis, ſed ex vna alteraq; concubina cogitationibus: quibus vt paruis parua dona dat. nam bona eius, ſcilicet perfectæ virtutes, ſolius legitimi perfectiq; filii poſſeſſio ſunt. medii vero generis officia vel imperfectis conueniũt qui vſq; ad liberales diſciplinas progreſſi ſunt, quæ ad Agar & Cheturam pertinent: quarum illa inquilinam, hæc ſuffitum ſignificat. nam qui ſoli encyclopædiæ dat operã, inquilinus non ciuis eſt ſapientiæ, tanquam ſuaueolentiam quandam aſpirans animę per hanc contemplationem. atqui cibis non odoribus ei ad ſanitatem opus eſt. odoratus vero miniſter guſtui, tanquam rei prægustator, à natura datus dicitur rerum architecta omnium. atqui præpoſitorum maior quam ſubiectorum ſemper ratio habenda eſt, & indigenarum ſcientiarum potius quam inquilinarum. His auditis intellectus auerſatus voluptatem adiungit ſe virtuti, vbi pulchritudinem eius non fucatam, ſed genuinam & quæ ſantitatem deceat animaduertit: ac tum demum fit paſtor pecorum, videlicet brutarum virium animæ, atque etiam auriga gubernatorq;, non ſinens eas ferri errabundas nullo ordine, carentes duce ac præpoſito: ne quaſi in orbitate quadã deſtitutæ tutoribus & auxilio priuatæ, non aberrent ſolum, ſed & pereant. ergo exercitator ille ſui, conueniens virtuti opus aggreſſus eſt, cum ſuſtinuit paſcere Labanis pecora, intenti in colores foraſq; & in anima vtriq; corpora, ac ne hæc quidem omnia, ſed reſidua. id autẽ quid eſt? duplex brutorum genus eſt. alterum deſtitutum ratione iudicãdi, quales dementes vocamus. alterũ in totũ ratione priuatũ: quales brutæ animantes ſunt. illos igitur irrationales impetus, vires, inquam, rationis expertes, filii Labanis iter triũ dierum ſecedendo curant: quæ figura eſt virtutis per omnem vitam derelictæ. Tripartitũ enim tempus eſt, diuiſum in præteritum, præſens atq; futurum. Alio modo dicuntur irrationalia, quæ non recta modo, ſed omni prorſus ratione carent, quo in numero ſunt pecora: quæ exercitator illa cura ſua dignabitur, ſic cogitans, ea peccare non malicioſo animo, ſed per ignorantiã ex praua inſtitutione contractam. Ergo ignorantia leue malũ q; inuitis obrepit, facile habet remedium, diſciplinam videlicet. Calliditas autẽ morb.

Labore ſolo bonorũ omnium poſſeſſiones comparantur.

Animalium brutorum duplex genus.

Labanis pecorum allegoria.

Ignorantia remedia.

Calliditas voluntarius animæ morbus.

animæ

animæ voluntarius ægre vel potius nunquam ſanatur & repellitur. itaq; à ſapientiſſimo patre docti filii, etiam ſi in diſſipatorem bonorum Pharaonẽ inciderint, qui videtur rex animalis noſcẽtis diſcrimina, nihil perculſi apparatu regio, fatentur ſe paſtores pecorum: nec tantum ſe, verum patres quoque ſuos. atqui alius vix principatum potentiamque ita iactaret, vt hi viri vitam paſtoriciam. Si quis tamen rem pro dignitate valeat expendere, maius regno eſt hoc negotium, poſſe tanquam ciuitatem aut regionẽ corpus ſenſuſque & ventris ventrique ſubiectarum partium voluptates cæteroſque affectus, & linguam aliaque ex quibus conſtamus, nunc moderari conſtanter atque fortiter, nunc æquanimiter in viam ducere. oportet enim ſicut aurigam ſubiugalib. nunc remittere habenas, nunc in terga retrahere, quoties plus ſatis efferuntur impetu & rectorem parum audiunt. proinde admiror Moſem legiferum, qui præclaram exiſtimans artem paſtorum, ipſe tractauit hoc negocium. Pręfuit enim Iothoris gregibus dicam in dogmatibus, abducens ea à vulgaribus reipubl. ſtudiis in ſolitudinem in qua nulla fit iniuria. ducebat enim pecora in deſertum. vnde ſequitur vt omnis paſtor pecorum abominatio ſit Ægyptiis. Rectam enim rationem gubernare ſolitam ac præcipere odit omnis amator affectuum: ſicut deterrimus quiſq; puer odit præceptores ac pædagogos, & omnem bonum monitorem caſtigatoremq;. At Moſes ait ſe abominationes Ægypti ſacrificaturum Deo ſcilicet virtutes immaculatas decentiſſimasq; hoſtias, quas abominatur omnis inſipiens. Itaq; merito Abel qui quicquid optimum eſt refert ad Deum, paſtor vocatur: Cain autem ad ſeipſum & intellectum proprium, terræ operarius. Quid vero ſit terram operari in præcedentib. libris declarauimus. Et factum eſt poſt aliquot dies, obtulit Cain de fructu terræ donum domino.] Duplex ſeipſum amantis crimen. Vnũ quod poſt aliquot dies, non continuo gratias egit Deo: alterũ quod de fructu obtulit, nõ de primo fructu, quas vocamus primitias deriuatiuo nomine. vtriuſq; rei cauſam ſcrutemur, prius eã quæ præcedit ordine, oportet eos qui boni aliquid faciunt prouolare ante alios, & incunctanter amoliri impedimẽta omnia. Eſt autẽ optimũ opus ſummi illius primariiq; boni placatio ſine ceſſatione dilationeq; ideo præceptum extat: Si voueris votũ, nõ cunctaberis id reddere. Votũ igitur eſt petitio boni alicuius à Deo: mandatum autem, vt voti compos coronam offerat Deo, non ſibi, idq; ſine mora ſi fieri poteſt. in hac re qui peccant, alii per beneficiorũ obliuionẽ gratiarũ actione ſe priuãt, qua nihil pretioſius, alii vero p nimiã arrogantiã ſeipſos autores bonorũ ſuorũ exiſtimant, non illum verũ autorẽ rerũ omnium. Tertii leuius peccant quã proximi, grauius tamen quam primi. hi ſua bona referunt quidem ad autorẽ Deũ, ſed aiunt ſe ſuo merito ea conſequi, eſſe enim ſe prudentes, fortes, tẽperantes, iuſtos, & ideo dignos cẽſendos diuina gratia. Horũ ſingulis reſiſtit ſacra ſcriptura, ac primo illũ qui abolita memoria indulget obliuioni his verbis alloquitur. Heus tu, caue ne edendo ſaturatus, & extructas pulchras ędes inhabitãs auctuſq; gregib. pecorũ & armentis boũ argentoque & auro ac cæteris bonis tibi affluentibus, exalteris corde ob-

Affectuũ frenandorum ratio.

Moſe, Iothris gregibus cur præfuiſſe ſcribatur.

Abel cur paſtor fuiſſe dicatur.

Abelis ſacrificium cur Deo gratum.

Caini ſacrificium cur Deo diſplicuerit.

In gratiarum actionibus quid potiſſimum ſpectandum. Arrogantiæ deteſtatio.

Gratitudinis commendatio.

liuiſcariſque domini Dei tui. Quando igitur non obliuiſceris tu? Quando non obliuiſceris tui ipſius. memor enim propriæ conditionis quam ſis prorſus nihili, memineris & immenſæ Dei præcellentiæ qua vniuerſa ſupereminet. Illum vero qui ſeipſum cauſam ſuorum bonorum putat, ſic caſtigat ſcriptura: Caue dicas, inquit, robur meũ, aut fortitudo manus meę parauit mihi hanc potentiam: ſed memor memineris domini Dei tui, qui dedit tibi vires ad parandam potentiam. at ille ſeipſum dignum credés accepto beneficio, patiatur ſe admoneri hoc oraculo: Non propter iuſtitiam tuam, nec propter ſanctitatem cordis tui, intras in terram hanc vt eam ſorte poſſideas: ſed primum propter iniquitatem harum gentium inferente iis Deo perniciem: deinde vt confirmetur teſtamentum illud quod iurauit noſtris patribus. teſtamentum autem Dei figurate dicuntur eius gratiæ. nec eſt fas vt ille quicquam imperfectum largiatur. itaq; integra abſolutaq; ſunt dona Ingeniti omnia. integra autem in rebus virtus eſt, & huius actiones. ergo ſi de medio ſuſtulerimus obliuionem, ingratitudinem, amorem ſui, & horum matrem, arrogantiam, nõ amplius cunctando amittemus germanũ cultum Dei, ſed præcurremus creaturas cæteras, & priuſquã ſalutemus vllam rem mortalẽ, cõpellabimus dominum; parati eius imperata exequi. nam & Abraham properans celeriter & cum magna alacritate accurrens iubet virtutem Sarram feſtinare & fermentare tres menſuras ſimilæ, facereque ſubcinericios, quando Deus ipſe comitatus duabus ſupremis potentiis principatu bonitateque, ipſe vnus ille medius triplicem imaginationem operabatur in viſiua anima, quarum ſingulas metiri haud licet (incircumſcriptus enim Deus & incircumſcriptæ eius potentiæ) ſed ipſę metiuntur omnia. bonitas eius menſura bonorum eſt: potentia, menſura ſubditorũ. ipſe vero imperator mẽſura eſt omnium rerum corporearum incorporearumque. ideo hæ potentiæ, regulæ præceptiq; rationem obtinentes erga cæteras, metiuntur & appendunt reliqua omnia. has tres menſuras bonũ eſt fermentari quodammodo commiſcerique in animam, vt perſuaſa eſſe ſummum Deum, qui ſuper potentias ſuas eminet, & vel ſine illis vel in illis apparet, recipiat characteres potentię eius beneficentiæque, & initietur perfectiſſimis myſteriis, quæ vt diuina nemini proloquatur facile: ſed ſeruans ea recondita, & tenens ſilentium, fruatur eis in abſcondito. ſcriptura enim ſubcinericiorum quos encryphias vocant meminit, quia cælari debet ſacer ac myſticus ſermo de ingenito eiuſq; potentiis: quandoquidẽ diuinorum orgiorum depoſitum ſeruare non cuiuſuis eſt. nam incontinẽtis animæ fluenta per os linguamq; emanantia, inundant aures omnũ. harum quæ capaciores lacunas habent, libenter ſeruant quod infunditur. alię vero propter anguſtias foraminum rigari nequeunt, quod autem ſuperebullit effuſum in parum capacia, paſſim diffluit: vt quæ prius cælabantur fluitent in ſuperficie, & in modũ vilis cœni res pretioſiſſimæ peſſum abeãt. quamobrem placet mihi conſilium eorum qui ante magna myſteria initiant minoribus. Coxerunt enim paſtam ſuam quã extulerant ex Ægypto, vt fierent azymi ſubcinericii, id eſt ferum crudumque affectũ ſubegerunt,

Dei dona ſemper ſunt abſolutiſſima.

Anima viſiua.

Animæ potentia. Dei bonitas bonorũ omnium menſura.

Azymi ſubcinericii.

tanquam

tanquam cibum coquendo maturandoque: modum autem coquendi & mutandi in melius, qui per diuinam quandam motam fit, non prodiderũt ſermone, ſed in occultis ſuis repoſuerunt, non elati initiatione, ſed ſine iactatione ſubmittentes ſe humiliantesque. Accingamus igitur & expediamus nos ad agendas omnipotenti gratias, reddendumque illi ſine mora honorem debitum. Præceptum eſt enim tranſeuntibus ab affectu ad virtutum meditationem, vt accincti lũbos paſcha celebrent, expediti ad miniſtrandum: & induti calceamenta, quibus carneam molem ratione contineant, ſtentque recti firmatis pedib. & diſciplinam habentes virgam in manibus, ad dirigenda citra errorem omnia vitæ negotia: poſtremo iubentur properando cibum edere, quia paſcha creaturæ mortalis tranſitus ad Deum dicitur: & valde conuenienter, nullum enim bonum eſt, quod non Dei ſit & diuinum. id igitur celeriter quære, O anima, quemadmodum ille meditator Iacob: qui rogatus à patre, Quid hoc eſt, quod cito inueniſti fili? quaſi dogma reſpondet: Quod dedit Dominus Deus coram me: quippe qui longa experientia doctus notat, quod quicquid innatum eſt animæ, longo vſu confirmatur: ſicut fit, cum artes earumque præcepta traduntur diſcentibus. Non poſſunt enim præceptores, quemadmodum qui in vas infundunt, implere mentem eorum, qui introducuntur. Sed quando fons ſapientiæ Deus ſcientias tradit humano generi, ſine mora hoc facit, & ex tempore. tum vero homines diſcipuli facti eius, qui ſolus eſt ſapiens, ſumma celeritate quod quærebant, inueniũt. eſt autem præcipua virtus diſcipulorum, dare operam, vt perfectum doctorem ipſi quoque perfecte imitentur. atqui præceptor ille omni tempore celerior eſt, quia ne tum quidem ab eo auditus eſt, cum creabat omnia, & ipſum etiam ſimul cum mundo extitit. adhuc enim loquente Deo facta ſunt omnia, nec interceſſit vlla mora temporis. imo ſi licet verius dogma attingere, dictum & factum idem eſt, verbo certe etiam apud mortales nihil eſt mobilius. Præcedentem enim mentis conceptum celeritate aſſequitur nominum verborumque volubilitas. ergo ſicut riuorum perennium fluenta curſu irrequieto feruntur, ſequentibus aquis præcedentes impellentibus: ita ſermonis ſemel cœpti exundantia, mentem omnium, quæ nobis inſunt mobiliſſimam, & volucribus naturis parem, currendo aſſequitur. igitur ſicut ingenitus ille præuenit omnia genita: ita ingeniti ſermo ſermonem creaturæ præcurrit, nubila etiam præteruolans. ſicut ipſe libere loquitur, dicens: Ecce videbis, quod apprehendet te ſermo meus: quaſi nihil ſit, quod Dei ſermonem poſſit effugere. quod ſi ſermo præuenit, multo magis ipſe, qui loquitur, ſicut alibi teſtatur, dicens ſic: Ego ſteti ibi, priuſquam tu. quo ſignificat, ſe ſubſtitiſſe ante omne, quod factum eſt: qui & hic & illic eſt, & aliubi & vbique, implens quàm late patent omnia: & nihil relinquens ipſo vacuũ. non enim dicit, Ego ſteti & illic: ſed nunc quoque tibi præſens ſto illic eodem tempore, non motu ambulatorio, vt alterum locum occupans relinquam alterum. ſed mouendo me tenore eodem. Faciunt igitur ſuum officium obedientes filij, qui naturam patris imitando, incunctanter cum

Paſcha Iudæorum.

Quib. ritibus ac ceremoniis celebrata.

Diſcipulorum virtutes.

Deus verbo qua ratione omnia condiderit.

omni feſtinatione, quod bonum eſt, agunt, qui nihil pulchrius facere poſſunt, quam quod honorant Deum ſine dilatione. at diſſipator Pharao non valens imaginatione percipere virtutes carentes tempore, nimirum orbatus animæ oculis, quibus ſolis naturæ comprehenduntur incorporeæ ne iuuari quidem ex tempore ſuſtinuit: ſed cum inanimatis opinionibus, ranis, inquam premeretur, ſonum ſtrepitumque inanem, & omni re vacuum emittentibus, dicente Moſe: Præſcribe tempus, quo pro te tuiſque famulis precer, vt ranæ tollantur è medio, cum debuiſſet in tanta neceſſitate conſtitutus dicere: iam nunc precare: maluit differre, dicens, Cras: vt per omnia retineret impietatis teneritudinem. Idem accidit omnibus ferme dubitatoribus, etiamſi non exprimatur eis confeſſio. nam quotieſcunq; aliquid eis accidit præter animi ſententiam, homines, qui ne antea quidem firmiter ſeruatori crediderāt, ad creaturas auxilij gratia confugiunt, medicos, herbas, pharmacorum compoſitiones, diætam accuratam, cæteraque omnia mortalium auxilia. Quibus ſi quis dicat: Confugite O miſeri ad illum vnicum medicum morborum animæ, omiſſis iſtis quæ à corruptibili creatura petitis falſi nominis auxiliis: rident & cauillantur reclamātes: In craſtinum iſta: quaſi ne præſentaneam quidem malorum depulſionem petituri à Deo ſupplices. ſed qn̄ nihil humanæ opis proficit, & vel Pæonia remedia officiunt: tum demum penitus deſtituti conſilio, nullum aliunde ſperantes auxilium, infelices volentes nolentes, vix ſero ad Deum qui ſolus ſeruare poteſt, ſe recipiunt. ille non ignarus parum valere, quæ extorta ſunt, non omnibus pariter eſt facilis, ſed his in quos bene collocatur beneficium. Ergo omnis cogitatio, quæ ſua putat eſſe omnia, Deo ſe preferens (hoc enim ex his verbis, POST ALIQVOT DIES, intelligitur) ſciat, ſe impietatis ream apud ſacras literas. Hactenus ſatis dictum ſit de primo Caini crimine. Secundum tale fuit. Cur de fructibus, & non de primis fructibus offert primitias? fortaſſe hanc ob cauſam, vt primatum creaturæ det, ſecundarium honorem reddat numini. Sicut enim ſunt quidam, qui animæ præferūt corpus, ſeruum dominæ: eodem modo ſunt, qui creaturam magis honorant, quàm creatorem: contra mandatū legiſlatoris, iubentis primitias de primis fructibus terræ inferri in domum Dei, & non conuerti in vſum proprium. iuſtum enim eſt, motus animæ primos vel ſua vi vel ordine, Deo dedicari autorem eum confitendo. Qui primi ſunt ordine, ſunt illi qui ſtatim à natiuitate nobis obuenerunt, cibus, incrementum, viſus, auditus, guſtus, odoratus, tactus, ſermo, intellectus, partes animæ, partes corporis, vires harum, in vniuerſum motus & habitus, qui ſecundum naturam ſunt. quos autem ſua dignitate viq; proximos dixi, ſunt benefacta, virtutes, virtutum actiones. ex his igitur iuſtum eſt, offerri primitias. primitiæ vero ſunt, ſermo ex ſincero animo emiſſus cum gratiarum actione. is diuiditur in ſuas ſectiones, ſicut lyra diuiditur, & cætera inſtrumenta muſica. in his enim ſoni & ſinguli per ſe apti ſunt, & ad alium concentum maxime accommodi: ſicut & in grammatica ex elementis ea, quæ vocantur vocalia, quæ tum per ſe ſonant, tum aliis coniuncta integram vocem effi-

Ranarum Pharaonis myſteria.

Pæonia remedia.

Cain idololatriæ ſpeculum.

Cain cur de fructib. & non de primitiis Deo obtulerit ſacrificium.

Primitiæ quæ DEO offerendæ.

Animæ vires.

ciunt.

ciunt. cæterum natura, quæ multas potentias in nobis vel ſenſitiuas vel intellectiuas fabricauit, & cuique peculiare aliquod opus aſſignauit: ac rurſum omnes eas coaptauit per proportiones concinnitate qua reſpondent inter ſe inuicem, iure felix prædicari poteſt, & ob vniuerſas & ob ſingulas. quapropter cum offeres ſacrificium de primis fructibus, ita diuide, ſicut docet ſacra ſcriptura: primum, vt ſint virentes, inde toſti, deinde conciſi, poſtremo comminuti. virentes recenteſque ideo, quia homines illos antiquum fabuloſumque tempus amantes. celerem autem & nulli tempori obnoxiam Dei potentiam non intelligentes, docet: admonens vt noua, recentia pubentiaque ſumant bono animo, ne priſcis innutriti fabuloſitatibus, quæ multis ætatibus ad decipiendos mortales ſunt, ceu per manus traditæ, imbuantur falſis opinionib. ſed à Deo nunquam ſeneſcente, ſemperq; iuuene noua recentiaque bona copioſe accipiendo diſcant credere non eſſe quicq̃ vetus apud eum, aut omnino præteritũ, ſed ſubſiſtens abſq; tẽpore, naſcenſq;: qua ꝓpter ẽt alio in loco Scriptura inquit: A facie cani ſurges, & honorabis faciẽ ſenioris: quaſi plurimũ interſit inter vtrunque. Canum .n. dicit tempus illud otioſum, à quo ſurgere migrareq; oportet eos, qui declinant opinionem iſtam innumeros fallentem, quod tempus habeat naturam faciendi aliquid. Seniorem autem eum, qui honore, præmio, dignitateque præfertur cæteris, cuius probatio amico Dei Moſi committitur. Quos tu noſti, inquit, hi ſunt. nempe quòd hic nihil iuuenile admitteret, ſeniora & ſummo honore digna dogmata amare ſolitus.

Canicies in ſacris quid ſignificet.

Senes reuerenter tractandi.

Prodeſt tñ ſi non ad parandam perfectam virtutẽ, certe ad curã reip. noſſe opiniones priſcas & Ogygias, audireq; antiquitatis pulcherrima facinora, q̃ hiſtorici & omne genus poetarũ prodiderunt ætati ſuæ ad poſteritatis memoriam. Sed qñ ex improuiſo nil tale ſperantib. repentina lux affulſerat ſapientiæ, q̃ per ſe quiſq; diſcit, q̃ patentem animæ oculũ penetrans ex auditorib. reddit ſpectatores ſcientiæ, celerrimũ ſenſum, viſũ p̃ tardiſſimo auditu in mentẽ inſerens: tũc fruſtra fuerit ſermonib. aures exercere. ideo dicitur: Comedetis vetera & vetera veterum: ſed & vetera ex perſona iuuenũ efferetis: quaſi canæ pp tempus diſciplinæ recuſandæ non ſint: dũ & ſcriptis ſapientũ damus operã, & narrationib. priſcarum rerũ, ſententiarumq; libẽter interſumus, & ſcitari nõ grauamur de ſuperiorib. ętatib qñ nihil ignorare eſt res iucundiſſima. Cum a. Deus in animã indit noua germina per ſe docilis ſapientiæ, quæ ex pręceptorib. didicimus contrahenda circũſcribẽdaq; ſunt, ſubducentia ſe vltro & effluẽtia. ſcholarem .n. Dei, ſiue familiarẽ, ſiue diſcipulũ ſeu quocunq; alio libet hũc appellare nomine, impoſſibile eſt tolerare præceptiunculas mortaliũ. Sit præterea nouæ animæ maturitas toſta, h. e. tanq̃ aurũ ſermone efficaci examinata. examinatæ a. probatæq; ſignum eſt ſoliditas. ſicut .n. virentium ſpicarũ fructus torret, vt deponat molliciẽ, ꝙ fieri non poteſt abſq; ignis miniſterio: eodẽ modo nouum conatum tendẽtium ad maturitatem virtutis oportet potẽte irrefragibiliq; ſermone duratum ſolidumq; reddere. ſolet .n. ſermo in anima ſpeculationes non ſolũ ad maturitatem coquere, ne ſint fluidæ, ſed & irrational. affectionũ impetũ

Ogygiæ orationes.

Sapientiæ præcepta diuinitu ſunt hominib. infuſa.

labefa-

labefacere, ſaltem meditatorem Iacob coquentem aſpice, quando Eſau mox deficere inuenitur. Fundamentum enim ſeipſos amantium, vitium & affectus eſt: quo fulti ſi id ſibi ſubduci viderint, non immerito neruos roburque amittunt. Sit autem is ſermo non confuſus, ſed in ſua fruſta diuiſus, nam ſic conciſa χίδρα vocant. In omnibus enim rebus ordo melior eſt quàm perturbatio, præſertim in ſermone currente velociſſime. diuidendus eſt igitur in præcipua capita, vt vocant, & addendus ſuus apparatus ſingulis, exemplum bonorum ſagittariorum imitando, qui ſcopo aliquo ſibi propoſito, conantur omnia tela in eum defigere. ſcopo enim ſummarium illud capitulum, telis eius apparatus aſſimilatur. atque ita ſermo, quo nihil præſtantius diſcimus, apte concinneque contexitur. etenim bracteas auri concidit legiſlator in fila, ad contexenda quædam ſua opera firmius. Ad eundem modum ſermo quouis auro pretioſior, ex variegationibus, innumeriſque ideis laudabiliter abſoluitur, quando vſque ad exigua capitula conciſus formam alicuius inuenti accipit, additis demonſtrationibus, tanquam apte contextis ſtaminibus. ſiquidem pari modo præcipitur, vt holocautoma detracto tergore membratim concidatur, vt primum anima abſque tegminibus, quæ ei vanæ falſæque opiniones circumdant, nuda appareat: deinde diuiſiones conuenientes recipiat. integrum enim quiddam & vnum virtus eſt, quæ in ſpecies ſuas diuiditur, prudentiam, temperantiam, iuſtitiam, fortitudinem: vt cognitis ſingularum differentiis vltro eam colamus, & per partes & integram. Conſideremus

Orationis apta ſtructura.

autem, quomodo animam aſſuefaciamus, ne ſolidis & indigeſtis imaginationibus turbata decipiatur: ſed vt diuiſiones rerum faciendo ſingulas introſpiciat, & ſcrutetur cum omni diligentia. aſſumemus etiam ſermonē, qui non inordinato impetu ruendo obſcuritatem faciat, ſed partitus in ſua capita, ſingulorumque horum demonſtrationes, tanquam animal ex perfectis membris compactum pulchre congruat. oportet autem, ſi volumus vſum harum rerum in nobis confirmari, exercere has meditarique aſſidue: quia non perſeuerare in cœptis ſcientiis, proinde eſt, ac ſi guſtato cibo potuque, non detur ad ſatietatem edere. ergo poſt conciſa pulchre conuenit comminuta facere, hoc eſt, poſt diuiſionem immorari in inuentis terendo tempus diutius. nam exercitatio continua ſcientiam confirmat, ſicut ignorantiam inexercitatio. innumeri igitur dum grauantur in certamen deſcendere, genuinam vim perdiderunt: quos non ſunt imitati, qui animam alebant prophetia, ſignificata mannæ nomine. Nam hi molebāt, conterebantque eam faciendo ſubcinericios, volentes ſinguli cœleſtem illum virtutis ſermonem comminuere, quo firmius hæreret in animo. ergo vbi virentia ad maturitatem, toſta igníto irrefragibilique ſermone, conciſa diuiſaque in rerum partes, denique comminuta per tractationem, meditationemque inuentorum approbaueris, ex ſententia Dei ſacrificium primi fructus offeres, optimi & ante alios prognati ex anima. attamen etiamſi ipſi tardemus, ille non cunctatur idoneos vel ante oblationem ſibi aſſumere. Aſſumam, inquit, vos mihi populum, & ero Deus veſter,

Anima quomodo aſſuefacienda, ne malis imaginationibus decipiatur.

Caini crimina.

ſter, & vos eritis mihi populus. ego ſum Dominus. Hæc ſunt Caini crimina, poſt aliquos dies offerentis ſacrificium. cæterum Abel obtulit ei nec eadem, nec eodem modo, ſed pro inanimis animata, pro iunioribus & ſecundariis grandiora & primaria, pro deterioribus integra atque pinguiora. Nam de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum ſacrificaſſe dicitur, iuxta præceptum ſacratiſſimum. eſt autem tale. Et erit, inquit, cum introduxerit te Deus Chananæorum in terram eorum, ſicut iurauit patribus tuis: dabo tibi eam, & ſumes omne, quod aperit vuluam generis maſculini de armentis & gregibus tuis, vt offeras Domino. Omne aperiens vuluam aſini, permutabis oue. ſin autem non permutaueris, redimes ipſum.] Quod aperit vuluam, donum Abelis eſt primogenitum, quod quando & quomodo offerendum ſit, quære. certe aptiſſimum tempus eſt, quando inducit te Deus in fluctuantem ſermonem, terram Chananæorum, non quomodocunque, ſed quemadmodum iurauit ipſe: non vt fluctuationem huc illuc iactatus, & nuſquam conſiſtens ſuſtineas, ſed vt ab ea deſiſtens in ſerenitate ac tranquillitate degas, & ad virtutem tanquam in ſtationem tutiſſimam, aut portum delatus ſtabiliaris firmiter. Dum autem dicit Deum iurare, diſpiciendum, an vere hoc ei conueniens pronuncietur: quoniam plurimis videtur non eſſe proprium. Iuſiurandū enim intelligitur teſtimonium Dei de re ambigua. Deo autem nihil eſt incertum aut dubium, qui etiam alios in cognitionem veritatis dignatur introducere. ipſi certe nullo teſte opus eſt. nec enim eſt alius Deus huic honore par, ne quid dicā de teſte, quod in quantum teſtimonium exhibet, maior eſt eo, cui datur teſtimonium. alter enim opis indiget, alter opē fert. at quod opem fert, fide dignius eſt, eo quod hac indiget. ſed nihil eſt præſtantius ſummo illo rerum autore, quia ne conferendum quidem quicquam, imo neq; paulo deterius, ſed toto genere demiſſum infra Deum inuenitur, quicquid eſt, & homines vt fides ipſis habeatur ad iuſiurandum confugiunt. Deus vel ſimpliciter loquens fide dignus eſt. itaq; verba eius quantum ad certitudinem, nil à iuramento differunt. ita fit, vt ſententiæ noſtræ fides ex iureiurando accedat: ipſi vero iuramento ex Deo. non enim propter hoc Deo creditur, ſed hoc per Deum confirmatur. cur igitur vati noſtro viſum eſt iurantem eum introducere? vt infirmitatem creaturæ coargueret, & conuictam cōſolaretur. non poteſt enim anima noſtra ſemper in promptu habere præcipuam illam de Deo ſententiam, non eſſe eum homini ſimilem, vt tranſcendamus, quicquid prædicatur de homine: ſed quia maxima ex parte affines ſumus rerum mortalium, & præter eas nil cogitare poſſumus, neque proprios morbos egredi: ſed induti reb. mortalibus tanquam cochleæ, eiſq; harum in morem inuoluti, eaſdem de illo beato immortalique, quas de nobis opiniones habemus, verbis quidem negantes Deum humana forma præditum, re autem ab impietate quorundam, qui affectus ei tribuunt non alieni, vtcunque tergiuerſamur: ideo manus, pedes, introitum, exitum, odium, alienationem, auerſationem, iram ei affingimus, affectus nihil ad autorem illum ſummum pertinentes. in quib. & iuſ-

Deo inuiſibili atque immutabili, cur Scriptura interdum affectus tribuat.

iurandum eſt, quo ſubleuatur noſtra infirmitas. Si dederit tibi Deus quis, ait Moſes, ponens terminos. illo. n. nõ dante non habebis: quoniam omnia in eius poteſtate ſunt, externa bona: corpus, ſenſus, ratio, intellectus, & omnium actiones atq; eſſentiæ: nec tu ſolus, ſed & mundus hic: à quo quicquid auelles & ſeparabis, hoc alienũ inuenies. etenim terram, aquam, aerẽ, cœlum, ſtellas animalium ſtirpiumq; tum mortalium, tum immortalium ideas omnes, vt res ſuas poſſidet. itaq; quicquid ex his adduxeris pro victima, Deo ſuas res offeres, non tuas. Et vide quàm pius, qui de his, quæ acceperat, ſumpſit. non totum offert, quantum ſibi donatum eſt. Plurimas .n. res nobis natura conuenientes humano generi donauit, quarum expers eſt ipſa omnium: vt generationem ipſa ingenita, alimentum, quo ipſa non indiget, corpus inſtrumentale, ꝙ ipſa non poteſt aſſumere, inceſſum, viſum, auditum, cibos nunc ingerere, nunc digeſtos egerere. vaporum diſcernere diuerſitates, verba promere, ridere. inſunt nobis & alia permulta ad vſus quotidianos neceſſaria. Verũ hæc aliquis indifferentia dixerit, quæ vero ex confeſſo bona ſunt, ineſſe naturæ. age igitur examinemus ea quoq; quæ vt vera bona admiramur, quæ omnia optamus nobis obuenire ſuo tempore, & adepti videmur feliciſſimi. Quis ignorat, quod carere ſenio morteq; habetur inter humana bona præſtantiſſimum, quę neutra ad naturam pertinent, quamuis expertem mortis & ſenij. Et quid mirum, ſi ingenitum illud bonis vti non dignatur, qñ & creatura ipſa ſecundum idearũ, in quas diuiditur differentias, diſſimiles virtutes expetit. itaq; nulla inter viros & mulieres æmulatio eſt, de his quæ ſunt alterutris propria: ſed mulieres nõ abſtinentes ſtudiis virilib. viraginũ ſubibunt infamiam: viri vero androgynorum, ſi tractent exercitia muliebria. Quid quod nonnullas virtutes natura ita diſcreuit, vt nulla cura poſſint cõmunicari? & ideo ſeminare gignereq;, quę propria viri virt⁹ eſt, nõ adeſt mulieri. ſicut fœcunditas pariẽdi, muliebre bonũ, non cadit in virorum naturam. itaq; ne illa quidẽ quæ inſunt hominib. de Deo dicuntur ꝓprie, ſed per quendã abuſum nominũ, quo infirmitati noſtræ ſuccurritur. Quamobrẽ aufer O anima, quicquid eſt genitum, mortale, mutabile, profanum, qñ de Deo ingenito, incorruptibili, immutabili, ſancto, ſoloq; beato cogitas. Cæterum omne maſculinum aperiens vuluam, ſacrificari Domino, valde naturæ eſt conſentaneũ. ſicut. n. mulierib. ad pariendos fœtus peculiarem partem natura dedit, vuluam: ita ad generationem actionum aſſignauit in anima vim, per quam intellectus multa concipiat, parturiat, deniq; pariat etiam. commenta autẽ, quę pariuntur, partim maſcula, partim fœminea ſunt, ſicut animalia. fœmineus fœtus animæ malitia eſt & affectio, quibus effœminamur in omnibus ſtudiis. maſculus a. virtus & immunitas ab affectib. quæ duo nos confirmant & excitant. ex his quicquid ad virile contuberniũ pertinet, Deo cõſecrandũ: quicquid ad conclaue muliebre, nobis attribuendũ. & ideo pręcipitur, Omne aperiens vuluã maſculinũ Dño. addit ẽt: Omne aperiẽs vuluam de armentis & gregib. tuis. Poſtq̃ dixit de principalis animæ partis fœtib. incipit docere de brutæ partis progenie. hæc ad ſenſus pertinet, quos

Deo humana non proprie attribuuntur, ſed per abuſum nominum.

Anima partus & locus pariendi.

Affectio fœmineus animæ fœtus.

Senſus maſculi & fœmina.

confert propheta cũ armentis & gregibus, cicuribus manſuetisque, vt qui ſub paſtorum cura degunt. quæ enim libera ſinuntur, deſtituta cicuratore efferantur. at quæ præfectos habent caprarios, bubulcos, paſtores, iuxta quodq; genus animantiũ, ea manſueſcunt neceſſario. proinde & ſenſuum genus ſuapte natura vel mãſuetũ vel immãſuetũ eſt. immãſuetum quidem quando cõtempto regimine intellectus ceu bubulci, fertur ſine ratione ad ſenſibilia. manſuetũ vero, quando obſequenter cedens præſtantiori animæ parti rationi, ab ea gubernatur & regitur. quicquid igitur videt, audit, & in vniuerſum ſentit, iuxta intellectus monita, totum maſculum atque perfectum eſt, quia bene ſe habẽt ſingula. Quicquid autem ſine præfecto: corpus noſtrum, tanquam ciuitatem magiſtratu carentem perducit ad interitum. Rurſum ex ſenſibus aliquos intellectum ſequentes, qui neceſſario potiores ſunt, ad Deum referre oportet: contumaces vero imputandi nobis ſunt, qui temere impetu eorum rapimur. Nec tantũ à iam dictis, ſed & à fermento toto præceptũ eſt particulam deſumere. Et erit quando comedetis de fructibus terræ, auferetis particulam ſeparatam domino. De primitiis fermenti panum veſtrorum, particulam auferetis ei. ſicut partem de area, ſic ſeparabitis id. Fermentum iſtud proprie, ſi verum fatendum eſt, nos ipſi ſumus, congeſtis & commixtis plurimis eſſentiis, vt ex his abſolueremur. frigidum enim cum calido, & aridum cum humido, poteſtates contrarias commixtas & contemperatas animalium opifex in vnum redigens, vnumquemque noſtrum fecit ex ea congerie, q̃ intelligitur fermenti nomine: cui⁹ primariæ duę partes anima & corpus, primitię Deo conſecrandę ſunt. Sun autẽ primitię, ſancti & ad virtutẽ pertinentes mot⁹ partis vtriuſq;, ideo conferuntur cũ area. ergo ſicut in area triticum hordeumq;, & id genus alia ſeorſum ſeparantur, ariſtæ v. & paleę, & huiuſmodi quiſquiliæ diſſipãtur alio: ita ẽt apud nos alia ſunt optima, vtilia, veros cibos præbentia, per quæ recta vita perficitur, quę quidẽ offerẽda Deo ſunt: alia vero parum diuina relinquenda velut reiectamẽta mortali generi. ab his tñ auferendæ particulæ. ſunt itẽ potentiæ totę puræ à malitia, quas diuidendo mutilare nefas eſt, ſimiles nõ diuidendis victimis, ſc. holocautomatis: quarum manifeſtũ exemplum Iſaac, q̃ more victimæ duci iuſſ⁹ eſt, nulla corruptibili affectione oblæſus. alibi quoq; dicitur: Munera mea, dona mea, ſacrificia mea ſeruabitis offerenda mihi in dieb. feſtis: nihil adimendo, neq; diuidendo, ſed plena integra, perfectaq; adducẽdo. Feſtum .n. animæ eſt perfecte lætari virtutib. eſt autem perfecta lætitia expers morborum humano generi accidentium. tali feſto ſolus ſapiẽs fruitur, præterea nemo. nã anima q̃ nullũ affectum aut vitiũ guſtarit, inuenit rariſſime. Reddita igitur ratione de partib. animæ, tũ rectrice, tum ſubdita, quidve ſit in vtraq; maſculinũ, aut fœmininũ, cõſequenter docet de corpore. Sciens .n. certo, quod abſq; labore & cura non eſt poſſibile adipiſci progeniem maſculam, dicit deinceps: Omne aperiens vuluam aſini, permutabis oue: ac ſi dicat, omnem laborem permutabis profectu. Laborem enim aſinus ſignificat animal patiens: profectum vero ouis, ſicut vox Græca πρόβατον indicat. ſubmonemur autẽ his ne

Senſus mãſueti & immanſueti.

Fermentũ Domino offerẽdum quid ſignificat.

Hominis conſtitutio fermento ſimilis.

Homo cum area confertur.

Iſaac verè holocautomatis typus.

Animæ feſta. Gaudium perfectum expers malorum.

Labor permutandus profectu.

Aſinus laborem ſignificat.

ne ſegnes ſimus in ſtudiis artium cæterorumque, quæ meditatione diſcimus, ſed accuratiſſime præparata mente ſubſiſtamus fortiter aduerſus omnem laſſitudinem, demuſque operam, ne labor coniunctus ſit cum negligentia: & vt vſque proficiendo ad glorioſum finem perueniamus. propter profectum enim labor ſuſtinendus eſt. quod ſi te tolerante laboris difficultatem, ingenium tuum nihilo reddatur melius, repugnetque profectus, deſiſte & quieſce. Durum enim eſt aduerſari naturæ, ideo additur: Quod ſi non permutaueris, redimes id, hoc eſt, ſi non poteris profectu mutare laborem, noli laborare. hoc enim redemptio ſignificat, liberare animam ab inani cura & inutili. hæc autem non de virtutibus dico, ſed de his artibus, quæ medii ſunt generis, deque aliis neceſſariis ad curam corporis, & ad externa bona quærenda. nam labor qui propter vera bona, & perfectam honeſtatem ſuſcipitur, etiamſi ad ſcopum non perueniat, per ſeipſum ad ſectatores ſuos iuuandos ſufficit. virtute autem excepta quicquid non abſoluitur, nullam affert vtilitatem. quemadmodum in animalibus ſi caput adimas, pereunt cætera omnia. Caput autem negotiorũ eſt finis eorum: quo adhibito viuunt quodammodo: moriuntur autem mutilata, ſi illud præcidere volueris. itaq; & athletæ qui non poſſunt reportare victoriam ſemper ſuccumbentes, ab incepto deſiſtant: & ſi quis negotiator aut nauclerus maria ſulcãs infortunatus eſt, mutata vitæ ratione quieſcat. & quotquot mediis artibus ſtudendo, propter ingenium durius non valent eas aſſequi, laudem merebuntur ſi deſinant, non enim propter

Virtus ſola vtilis eſt.

exercitium exercemus talia, ſed propter ſcopum, ad quem ea referuntur. ergo ſi forte ingenium in eodem veſtigio hærens nolit ſe promouere ad meliora, ne fruſtra contendamus. q; ſi ab eo iuuabimur, primitiis honoribusque Deum colamus, quibus anima redimitur, & exempta immitium herorum dominio in libertatem aſſeritur. Moſes enim fatetur, Leuitas qui pro primogenitis, cultores facti ſunt eius, qui ſolus colendus eſt, redemptionem eſſe cæterorum omnium. Ego, inquit, tuli Leuitas de medio filiorum Iſrael, vt redimerentur eis: eruntque mihi Leuitæ. meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenita in terra Ægypti: ſanctificaui mihi, quicquid primum naſcitur in Iſrael. Ratio quæ ad Deum confugit ſuppliciter, nominatur Leuita. Hunc è meditullio & principali animæ parte deſumptum, electum & in ſortem ſuam receptum, portione, quæ maiori natu debetur, dignatus eſt: vt inde ſatis liqueat, Rubim quidem Iacobi, Leui autem Iſraelis eſſe primogenitum: quorum ille tempore, hic dignitate ac potentia ius primogenitorum ſibi vindicat. Iacob enim, cum laborem & profectum ſignificet, principium eſt bonæ indolis, quæ in Rubim intelligitur. contemplationis autem quæ ſolum ſapientem Deum intuetur, iuxta nomen Iſraelis, fons eſt, illum colere propenſo animo: quem cultum Leuita ſignificat. Ergo ſicut Eſau iuris primogenitorum hæres Iacob inuenitur, ſtudio vitiorum victo à labore honeſto: ita & bono ingenio prædit: Rubim primatum ætatis Leui perfectæ virtuti deditus auferet, cuius perfectionis ſignũ manifeſtius, quod

Iſraelis primogenita quando ſignificata.

Iacob hæres primogenituræ Eſau quomodo dicatur.

Leuita cultum DEI ſignificat.

ad Deum confugit relictis ad quæ natus fuerat negotiis: hæ ſunt illæ propriæ mercedes quibus anima libertatis auida redimitur. quid autem ſi hic quoq; dogma introducitur valde neceſſarium? quod omnis ſapiens ſtulti eſt redemptio merceſque, ne minimo quidem tempore duraturi, niſi ille miſericordia ſua prouidentiaque impulſus incolumitati eius proſpiceret: ſicut medicus ęgroto, morbis eius reſiſtens, & aut mitiores reddens, aut omnino tollens, niſi tanta ſit morbi vis & contumacia, vt lõge curationem ſuperet. tunc enim pereundum eſt corpori, quando in ea bilance immenſum præ grauantibus malis, bonorum ẽ diuerſo nullũ pondus eſt. vbi ſi inuenta eſſet quinquagenaria ratio, iuxta quam anima ſeruituti exempta in totum libera pronunciatur, aut aliquis ſequentium numerorum quos ille ſapiens Abrahã enumerat, deſcendens vſque denariũ eruditioni peculiarẽ numerum, non periſſet mens tam ignobiliter. conandum tamen eſt vt etiam certo perdendos à ſuis vitijs ſeruemus quãtum poſſumus, imitando bonos medicos: qui quamuis videant haud poſſe ægrum à ſe ſeruari, tamen libẽter omnem curationem admouent, ne per ipſorum negligentiam videatur res non ſucceſſiſſe ex ſententia. quod ſi vel minima ſanitatis ſcintilla ſe oſtẽderit, ea diligentiſſime ſicut in foco accendenda eſt. ſperandũ enim fore vt vita prorogata mutetur in melius, magiſq; ſibi in poſterum à lapſu caueat. Equidem quando aliquem bonum virum habitantẽ in aliqua domo aut vrbe video, & domum & vrbem illam beatam prædico, ratus tum pręſentẽ felicitatem ei manſuram perpetuo, tum abſentem expectandam cumulatiorem, Deo vltra modum menſuramq; diuitias ſuas in gratiam dignorum etiam in indignos profundere ſolito. quibus quia ne ſeneſcant precari mihi non licet, precor vitam longiſſimã, exiſtimans tam diuturnam felicitatem fore hominibus, quã longum illis vitę tempus contigerit. proinde audita morte alicuius eorum, magna triſtitia magnoq; dolore afficior, non tam ipſorum vicẽ dolens quam ſuperſtitum. illos, n. naturæ ordine neceſſario manet is exitus, vt poſt vitam feliciter exactam glorioſa mors eos excipiat. iſtis vero deſtitutis magna potentiq; manu qua protecti antea fuerant, ſuorum malorum ſenſus imminet: niſi natura tanquam in arbore de qua maturi fructus defluunt, alios recentes ſubſtituat, quib. alantur fruanturq; quibuſcunq; datum eſt. quemadmodũ igitur ciuitatum certiſſimum munimentum viri fortes ſunt: ita in vniuſcuiuſq; noſtrum ciuitate, quæ cõſtat ex anima & corpore, pro firmiſſimo propugnaculo ſunt cogitationes amicæ prudentiæ: quas legislator per translationem vocat mercedẽ redemptorum & primogenitos, ex cauſis iam ante dictis. propterea ciuitates quoq; Leuitarum immunes ſemper fore ait: quia Dei cultor libertate ſempiterna fruitur, iuxta continuas mutationes animæ nunquam non mobilis, ſanationes recipiens alias ſuper alias. quod enim ait immunes nõ ſemel, ſed in perpetuum, ita intelligere debemus, ſemper eas mutari, verum ſemper in integrum reſtitui: quando mutatio à natura mortali eſt eis indita: libertas vero Deo curante ſuperuenit. Illud quoq; non obiter conſiderandum videtur, curnam ciuitates Leuitarum conceſſæ ſint profugis, vt cum ſacratis viris profani omnium exiſtimatione cohabitarent.

Sapiens ſtulti eſt redemptio & merces.

Numerus quinquagenarius libertatis ſymbolum

Bonorum felicitas.

Malorum mors lugenda.

Dei potentia ad legumlationem ſpectans, duplex eſt.

Dei cultor libertate ſempiterna fruitur

rent. hi ſunt qui non ſponte cædem fecerunt. primum igitur dicendum quod conſentit cum modo dicto, bonum virum mali eſſe redemptionem. itaq; merito peccatores ad ſacerdotes veniunt, vt purificentur. deinde à Leuitis ideo admitti profugos, quia & ipſi potentia ſunt profugi. quemadmodum enim illi pelliuntur procul patria: ſic & iſti reliquerunt liberos, parentes, germanos, quicquid familiariſſimum eſt & clariſſimum, vt pro mortali ſorte immortalem inuenirēt. hoc tantum intereſt, quod illi nolentes exulant ob facinus quod nolentes admiſere: iſti volentes profugi ſunt rerum optimarum amore: & quod illis Leuitæ ſunt refugium, Leuitis autem præſes rerum omnium: vt imperfecti quidem legem habeant ſacram ſcripturam, iſti vero Deum cui conſecrati ſunt. Præterea qui non ſponte cædem, ideo eaſdem cum Leuitis ciuitates ad incolendum ſortiti ſunt, quia & iſti propter cædem factam priuilegium conſecuti ſunt. cum enim anima parum ſibi conſtans ad illum Ægyptium Deum corpus tanquam ad aurum honorandum ſe cōuertit: tunc ſacri ſermones omnes ſua ſponte correptis telis, id eſt eruditis demonſtrationibus, ductu imperioque ſummi pontificis ac vatis amici Deo Moſis quem ſibi præfecerant, bellum acerrimum pro pietate ſuſceperunt, nec prius deſtiterunt, quam debellatis omnium aduerſariorum dogmatibus. itaque merito idem acceperunt domicilium, qui eadem quamuis non eodem modo fecerant. Eſt & alia non incelebris vt inter ſecreta ratio, deponenda penes aures ſeniorum, obturatis interim iuniorum auribus. Ex Dei potentiis optimis omnibus vna cæteris honore par, quæ ad legumlationem pertinet. nam ipſe ſummus legiſlator eſt, fons legum, cæterorumque legiſlatorum particularium, bifariam poteſt diuidi. prioris partis miniſter Leuita eſt: omnib. enim ritibus fungitur, qui referuntur ad perfectum ſacerdotium. per quod aſſurgit ad Deum genus humanum, eique familiare redditur, ſiue per holocautomata, ſiue per ſacrificia quæ pro ſalute fiunt, aut pro peccatis quorum pœnitet. Alterius autem partis quæ ad pœnas noxiis infligendas ſpectat, miniſtri fiunt, qui cædem committunt abſque animi propoſito, atteſtante Moſe: Nolens, inquit, fecit, ſed Deus tradidit eum in manus eius. itaq; huius manibus pro inſtrumento vſus eſt: & qui inuiſibiliter per eas operatus eſt, alter eſt ipſe quoque inuiſibilis. Cohabitent igitur duo famuli, executores duarum legiſlatoriæ potentiæ partium: eius quæ ad beneficia pertinet, Leuita: eius quæ ad pœnarum exactionem, is qui nolens interfecit. quod autem ait: die qua percuſſi omne primogenitū Ægypti, ſanctificaui mihi omne primogenitum Iſraelis: non debemus ſuſpicari, illo tantummodo tempore, quo magna illa plaga Ægyptii percuſſi ſunt, primogenitorum interitu, ſanctificata eſſe Iſraelis primogenita: ſed & olim & nunc & poſthac & ſemper hoc contingere poteſt in anima, quando quod in cæco affectu præcipuum eſt extinguitur, Deo tunc acute diſcernente antiquiorem honorationemque ſobolem quam ſibi ſanctificet. exitus enim è vitio introitum in virtutem efficit: ſicut econtra, decedente hac vitium ſuccedit velut ex inſidiis. certe vix exiuerat Iacob, cum

Leuitarum ciuitates quare profugis patebant.

Leuitæ profugiunt & cædem perpetrant rerum optimarum amore.

Leuitæ officium.

Holocautomatum myſterium.

in mentem omnium capacem Eſau ingreſſus eſt,pro virtutis formulis impreſſurus, ſi valeat, characteres maliciæ. verum non potuit hoc efficere: ſupplantabitur enim, & hæreditate fraudabitur à ſapiente illo neſciens, propellente iniuriam prius quam eam accipiat.

Abel adipes cur vna cum primitiis offerat.

Offert autem hic noſter primitias non ſolum de primogenitis, ſed & eorum adipibus oſtendens quod quicquid in anima hilare, pingue, ſalubre, gratioſum, totum debeamus Deo cedere. Equidem tria video in ſacrificiorum ordinatione præcipi, vt offerantur præ

Adeps, renes & fibra iecoru Deo ſacrificia accepta.

cæteris victimæ partibus adeps, renes,fibra iecoris, de quibus ſuo loco dicemus: nuſquam cor, quæ ante alia conſecrari oportebat,ſi legiſlator principatum agnouiſſet in horum altero.

Cerebrum & cor quare Deus ſibi offerri noluerit.

Quidſi admodum pie conſiderateque hæc in fidelem Dei aram non intulit? quia principalis illa vis ſingulis temporis momentis vel ad melius vel ad deterius mutabilis non manet eodem loco, quandoquidem & ipſa nunc probatæ nunc damnatæ monetæ cenſetur.

Cor & cerebrum nuſquam in ſacrificiis Deo offeruntur.

quamobrem locum rerum adeo inter ſe pugnantium capacem honeſtatis & turpitudinis, neutram excludentem & parem honorem tribuentem vtrique non minus impurum quam purum legiſlator iudicans, ab altari Dei amouit. quod enim turpe idem profanum eſt: profanum vero, omnino inconſecrabile. & hoc eſt cur principalis vis à ſacris arcetur, cui ſi accedat certum iudicium, tum demum purgatis omnibus partibus immaculata, impollutaque tota adolebitur. hæc enim eſt lex holocautomatum, vt præter recrementa ciborum & tergus,quæ corporalis infirmitatis non maliciæ ſunt indicia, nihil reſiduum relinquatur ex creatura. cætera quæ animam reddunt omnibus membris integram, integra ſuper altare numinis exurantur.

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE EO, QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT.

Campus certaminis ſignũ.

ET dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: Tranſeamus in cãpum. Et factum eſt cum eſſent in campo, inſurrexit Cain contra Abel fratrem ſuum, & occidit eum.] Quod Cain ſibi voluit, tale eſt. prouocatum Abelem ad diſputationẽ induxit, vt veriſimilib. probabilibuſq; ſophiſmatibus eum expugnatum caperet. campum enim in quem vocatur, ſignum certaminis ac pugnæ dicimus, ex manifeſtis coniecturam de incertis ſumendo. videmus enim pleraque certamina tam belli quam pacis tempore in campis peragi. in pace gymnici athletæ ſtadia & campos quærunt adiacentes viis publicis: nec in bello mos eſt pedeſtria equeſtriaq; prælia in tumulis committere: ſic enim propter loca impedita vtrinque maiora detrimenta hoſtes acciperent inferrentque ſibi inuicem. Huius rei argumentum eſt maximum meditator ille ſcientiæ contrariam ei debellans ignorantiam, quando irrationales animæ potentias quodammodo compeſcens caſtiganſque in campo cernitur. Accerſiuit enim Iacob Rachelem Liamque in campum vbi greges erant: manifeſte docens per campum contentionem ſignificari. accitis autem dixit. Video vultum patris veſtri non eſſe erga me ſicut heri & nudiuſtertius. Deus autem patris mei erat mecum.] Atqui ideo (dixerit aliquis) Laban erga te male affectus eſt, quia Deus tibi fauet. nam in quacunque anima externum iſtud ſenſibile honoratur tanquam bonum maximum: in ea ratio ciuilis non inuenitur: in qua autem Deus obambulat, in ea bonum externum ſenſibile non relinquitur, quod in nomine Laban intelligimus. & quotquot rationis profectu ſicut patriarcha ornantur, irrationales animæ impetus per doctrinam traducunt in melius, campum ad hoc eligendo vt locum idoneum. Dicitur enim Ioſepho, Nonne fratres tui paſcunt oues in Sichem? veni mittam te ad eos. quo reſpondente, Præſto ſum, ait: Vade & vide ſi ſani ſunt

Cain ſophiſmatibus Abelẽ fratrem expugnare conatur.

Scientia ignorantiæ contraria: eorumque pugna hiſtoria Ioſephi clare deſcribitur.

fratres

Chebron vallis corpus noſtrum ſignificat.

fratres tui & pecora,& renuncia mihi. Et miſit eum de valde Chebron,& venit in Sichem,inuenitque eum homo errantem in campo, & interrogauit quid quæreret,at ille reſpondit: Fratres meos quæro, indica mihi vbi paſcant greges. Dixitque ei homo, Receſſerunt de loco hoc. audiui enim eos dicentes,Eamus in Dothaim.] Ergo quod in campo irrationales ſuas potentias compeſcant, ſatis liquet ex his quæ diximus.Ioſeph autem mittitur ad eos, quia patris diſciplinam auſteriorem ferre non poteſt, vt diſcat apud indulgentiores præceptores, quid vtile, quidve faciendum ſit. Vtitur enim dogmate è diuerſis contexto admodum multiplici atque vario. ideoque tunicam variegatam ei factam, dicit legiſlator, quæ ſignificat labyrinthoſi & inexplicabilis dogmatis introductorẽ:qui rerumpub.inſtituta magis quam veritatem reſpiciens inter philoſophandum, tria genera bonorum, externa,corporis, animæ, totis naturis inter ſe diſiuncta, in vnum contrahit: cum debuiſſet ſuum cuique pretium reddere,& quantum vniuerſa valeant oſtendere, & illud integrum plenariumq; bonum ex omnibus his compoſitum. iſta vero ex quibus hoc compingitur, partes aut elementa bonorum eſſe, non autem perfecta bona. Et ſicut nec ignis,nec terra, nec vnum aliquod ex quatuor, ex quib. conſtat hæc rerum vniuerſitas mundus eſt, ſed elementorum in vnum congreſſus & contemperatio: pari modo felicitatem nec in externis bonis proprie, nec in corporis, nec in animæ ſeorſum examinari: hæc enim ſingula velut partes quædã & elementa ſunt: ſed in omniũ ſimul congerie, pro hac igitur opinione, vt

Ioſephi tunica variegata quid ſignificet.

Bona vera & perfecta.

Felicitas in congerie bonorum conſiſtit.

meliorem diſcat mittitur ad viros qui ſolum honeſtum eſſe bonum exiſtimant, quod animæ, in quantum animæ,eſt proprium: corporis vero bona quæ vocantur lucra tantum eſſe, non etiam vera bona perſuaſum habent. Ecce quid dicat: Fratres tui paſcunt, & imperant omnibus brutis ſui partibus, in Sichem: quod interpretatur humerus, laborem tolerantiæ ſignificans. nam virtutis amatores baiulant ſarcinas maximas, affectum erga corpus & voluptatem corporis, præterea certamen aduerſus externa bona delectationesq; quæ inde proueniunt. Adesdum igitur, mittam te ad eos, hoc eſt? accitus accede ad mentẽ,ſpõte facto impetu ad meliora diſcenda, hactenus certe tibi places, quaſi veram illam diſciplinã adeptus. quamuis enim nondum hoc apud te ſtatueris, paratũ te ais denuo diſcere, dicens, Præſto ſum. quo verbo mihi videris temeritatẽ felicitatemque tuam aperire potius quam ad diſciplinas capeſſendas animi prõptitudinem. argumento eſt, quod inueniet te paulo poſt verus homo errantem in via,non erraturum ſi ſano propoſito iuiſſes ad exercendũ te. atqui adhortatio patẽtis nullã neceſſitatem tibi imponit, vt volũtarius & tuopte iuſſu tranſeas ad meliora ſtudia, ait enim, Profectus vide, diſpice, conſidera, & accuratiſſime ſpeculare totum negotium, oportet enim te prius ſcire quid ſit illud cui laborem impenſurus es atq; ita ad eius ſtudium accedere. certe poſtquã proſpexeris,& totũ intuitũ per omnia circumtuleris, inſuper examina illos quoq; qui verſantur iam in eo exercitio, ſani ne ſint dum hoc agunt an inſaniant, quẽadmodũ voluptatis amatores arbitãtur, cauillis eos inceſſen-

[Io]ſeph cur [m]ittatur [a]d fratres ſuos in Si[c]hem.

Ad diſciplinam v[i]am aditus.

Studium certum vnuſquiſq; ſcire debet.

tes ſubſannanteſque. Et caue ne putans te ſatis animaduertiſſe, ſanos hos mediatores pronuncies prius quam patri pronunciaueris omnia. nam ſententiæ nuper incipientiũ diſcere, ſunt inconſtantes & infirmę: ſicut eorũ qui iam profecerunt, firmæ: quorum imitari oportet conſtantiam. hoc modo, ò anima ſi ſcrutaberis cogitationes ſacras immiſſas diuinitus, itemq; leges Deo charorum hominum, nunquam cogeris aliquid indignum earum celſitudine admittere. nam hoc ipſum de quo nunc verba facimus quomodo poſſet admittere quiſquam recte ſapiens? Tantamne fuiſſe miniſtrorum ſeruulorumve inopiam in familia Iacob poſſidentis opes regias, vt filium in agrum longinquum mitteret, renunciaturum de cæterorũ liberorũ valetudine, atq; etiam pecorũ? auus eius, præter captiuorum turbam quos abduxit oppreſſis nouem regibus ſupra trecentos vernas habuerat. ex his facultatibus eius nihil procedente tẽpore diminutũ eſt: imo cõtinuis proſperitatib. auctiora facta ſunt omnia. & in tanta famulicii copia, filium chariſſimum mittendum duxit propter negotium quod vel viliſſimum mancipium expediſſet facile? ſed vides quod & locus vnde miſſus fuit curioſe proditur in ſacris literis, tantum nõ retrahens nos certiſſimis notis à iam dicto intellectu. è valle Chebron, inquit, quæ figurate corpus noſtrum ſignificat: quia comparatum: & quaſi amicitia ſocietateq; coniunctum eſt cum anima. hoc cauas valles habet ſenſuum, magnas lacunas capere omnium quæ ſunt extra nos ſenſibilium. hæc certe qualitates affatim ingerunt, & per iſtas lacunas infundendo in mentem, inundant eam atq; demergunt. quamobrem in lege de lepra, quoties in domo cauitates ad luridum rufumve colorem tendentes apparuerint, decretum eſt, vt exemptis lapidibus in quibus tale quid extiterit, reponantur in eorum locum alii. id eſt quando diuerſę qualitates, quas effecerunt voluptates horumq; germanæ concupiſcentiæ, degrauatam depreſſamque animam ſeipſa humiliorem cauioremq; reddiderint, tollantur ſermones qui cauſa fuere infirmitatis, & loco eorum ſalubres ſubſtituantur, per educationem eruditionemve rectam ac legitimam. pater igitur videns Ioſephum totum demerſum in conualles cauas ſenſuum corporis, euocat eum vt ex cauernis progreſſus attrahat liberiorem auram fortitudinis, eorum frequentans ſodalitium, qui hanc olim meditati, nunc docere poſſunt etiam. at ille profectum ſe putans errare deprehenditur. Inuenit, inquit, homo eum errantem in campo, declarans quod non labor per ſe, verum coniũctus cum arte res bona ſit, ſicut enim nec muſicam iratis muſis, nec grammaticam illiterate, nec (vt compendio dicam) artẽ quamuis ruditer aut peruerſe, ſed artificioſe vnamquanq; tractare conuenit: ita nec prudentiã callide, nec temperantiam ſordide illiberaliterq;, nec fortitudinem temerarie, nec ſuperſtitioſe pietatem, nec inſcienter vllam aliam virtutis ſcientiã. deuia enim hæc cuncta ſunt confeſſione omniũ. & ideo lex iubet iuſte iuſta exequi: vt iuſtitiã & quamuis virtutem tractemus cognatis eius, nõ aduerſis operibus. Ergo ſi videris aliquem cibos potuſque ſerius accipientem, aut lauacrum vnctionemve recuſantem, aut negligentem operimenta

Iacobi patriarcha opes & proſperitas.

Corpus noſtrum valli comparatur.

Domus lepra infecta quomodo purganda.

Domus cauitates lurida vel rufæ, cur & quomodo tollendæ.

Homo errantibus viam mõſtrans, quis, & cui conueniat.

Artes non inuita Minerua tractandæ & diſcendæ.

Ceremoniis non nimium inhærendum.

Temperãtia vera & falſa.

menta corporis, aut humi cubantem malove tecto vtentem, & poſtea placentem ob hanc temperantiam, miſeratus eius errorem, oſtende verã viam temperantiæ: nam quæ hactenus exercuit, inutiles vexationes ſunt, famæ aliiſq; afflictionibus & corpus opprimentes & animam. Item ſi quis aſperſionibus purificationibuſque vtens, mentem quidem ſuam ſordidat, corpus vero facit nitidius: aut ſi quis abundans diuitiis extruit templum ſũm ptu magnifico, & indeſinenter hecatombas immolat, ædemq; à ſe dedicatam ornat pretioſis donariis, non parcens auro argentoq; nec artibus has materias ſuperantibus ne is quidẽ piorum aſcribitur numero. aberrauit enim à via pietatis, in ceremoniis ſanctitatem collocans, & dona dans ei qui his non capitur, nec vnquam talia accipit, & adulans ei cui palpari non poteſt: quia cultu vero delectatur, cũ anima ſolum & vnicum ſacrificium offert, nempe veritatem: adulterium autem auerſatur, quales ſunt oſtentationes opum externarum. Cæterum hominis qui hunc in campo errãtem inuenit, negant quidam indicatum nomen proprium, ipſi quodammodo errantes, quia non poſſunt rectam viam negotiorum videre dilucide. nam niſi haberent excæcatos animæ oculos, non ignoraſſent, quod eius reuera eſt homo conuenientiſſimum & maxime proprium nomen hoc ipſum eſt Homo, diſerta & rationalis mẽtis familiariſſima appellatio. is homo in cuiuſq; anima habitans aliquãdo princeps & rex inuenitur, aliquando iudex & remunerator huius vitæ certaminum: interdum vero teſtis accuſatoriſq; perſona aſſumpta, occulte nos intus redarguit, nec hiſcere quidẽ

Deus quibuſnam gaudet ſacris.

ſinens, ſed cohibẽs refrenanſq; conſcientiæ habenis curſum linguæ impotentem contumacemq;. Is redargutor percontabatur hanc animam, dum eam errare videret: Quid quęris? prudentiam? cur igitur vadis ad vafriciẽ? Num temperantiam? atqui ad parcitatẽ ducit hæc ſemita. num fortitudinem? hac ad audaciã iter eſt, ſed forſan pietatem adire cupis, hæc via ducit ad ſuperſtitionẽ. quod ſi dicat ſe ſcientiæ ſermones quærere, & deſiderare vt germanos huius generis, non ſtatim ei credẽdũ eſt, nõ enim ſimpliciter rogat vbi paſcunt, ſed vbi ποιμαίνουσιν, id eſt regunt. nã qui paſcunt, alimenta iſta ſenſibilia omnia præbent bruto & inſatiabili ſenſuũ pecori, per quę fit vt impotes noſtri & infortunati fiamus. at qui regũt principũ & moderatorũ vtendo potentia, quicquid efferatũ eſt manſuefaciunt, ſedantes cupiditatũ magnitudinem. proinde ſi quæſiſſet veros meditatores virtutis, quæſiſſet apud reges nõ inter pincernas aut obſonatores coquoſq; nam hi voluptates inſtruũt, quas moderãtur reguntq; illi alteri. ideo recte reſpõdet qui errorem animaduertit homo, Receſſerunt hinc: oſtendens molẽ iſtam corporeã. docenſq; ꝙ omnes qui propter virtutẽ parãdã laborẽ perferunt, relicto terreſtri loco ad ſublimia cõſiderãda ſe cõtulerũt, nullũ ſecũ trahẽtes morbũ corporeũ. ait enim ſe audiſſe dicentes. Eamus in Dothaim: ꝙ interpretatur derelictio ſufficiens: docetque ſummopere, non mediocriter relinquenda quæ non proſunt virtutẽ affectãtib.: ſicut & Sarrã deſeruerũt muliebria, ſunt aũt affectiones naturaliter fæmininę: q̃ vt nos derelinquãt debem⁹ operã dare maſculinæ formæ delectationib. Ergo in cãpo. i. in con-

Paſcere quid.

Contemplatio virtutis ſemita.

Dothaim quid.

Certatores eximii & abſque æmulis.

tentione verborum inuenitur Ioſeph errabundus, & dogmatis introductor ad rerumpubl. inſtituta reſpicientis magis quam ad veritatem. ſunt autem quidā certatores, qui propter eximiam corporis habitudinem tergiuerſantibus aduerſariis, potiti ſunt coronis ſine certamine & citra iactū pulueris, cedentibus illis primatum ob robur incomparabile. talem vim aſſecutus Iſaac parte ſui diuiniſſima, mente ſcilicet, egreditur quidem in campum, ſed nullum inuenturus æmulum, omnibus athletis ei ſe ſubmittentibus propter ingentem naturæ eius præſtantiam. vult tamen aliquantum ſecedere, & ſolitarius colloqui cum Deo comite, in rectam viam inducente ipſius animam. eſt autē manifeſtiſſimum argumentum, quod nemo mortalis colloquatur cum Iſrael, Rebecca, hoc eſt patientia, vnū videns & ſolius imaginationem concipiens, ſcitatur ex puero: Quis eſt hic homo qui venit in occurſum nobis? anima enim in honeſtate perſeuerans poteſt quidem ſapientiam per ſe docilem comprehendere, cognominatum Iſaac: nondum tamen poteſt videre Deum autorem eius ſapientiæ. ideo puer confirmans non poſſe eum comprehendi ſine forma viſibili colloquentem inuiſibiliter, ait, Ipſe eſt dominus meus: ſolum Iſaac oſtendēs. nec enim decuiſſet ſi duo apparuiſſēt vnum oſtendere: ſed neſciebat eum qui monſtrari non poterat, vt omnibus mediocribus inuiſibilem. Atque ita ſatis declaratum arbitror, campum in quem Cain Abelem inuitat, contentionem atque dimicationem ſignificare. reſtat quærendum, qua de re diſceptatum ſit, poſtquam foras progreſſi ſunt: an ſatis appareat quod

Anima honeſte verſata ſapientiam quidem, ſed non illius autorem cognoſcit.

Caini & Abelis pugna in quibus conſiſtat.

de contrariis & inter ſe pugnantibus opinionibus? Abelis enim ad Deum referentis omnia, pium dogma: Cain vero ſibi attribuentis (interpretatur enim poſſeſſio) arrogans. cæterum qui ſeipſos amant, quando cum virtutis amatoribus nudati vnctique in certamen deſcendunt, non prius deſinunt eos vrgere pancratio, quam aut herbam porrigere cogant aut in totum opprimant. omnem enim (vt eſt in prouerbio) mouent lapidem, dicentes: an nō domus animæ corpus eſt? quin igitur hanc domū, ne collabatur, curamus? annon oculus & aures & reliquus iſte chorus, ſenſuum animæ tanquam ſatellites & amici ſunt? ergo ſocios atque amicos non æque ac noſipſos honorabimus? Quid voluptates, delicias, totiuſque vitæ oblectamenta, mortuis ne aut nondum natis, an potius viuentibus natura condidit? diuitias quoque, præclaram exiſtimationem, honores, magiſtratus, & id genus alia cur non quæramus, per quæ non ſolum ſecuram, ſed & felicem vitam acquirimus? cuius rei vita teſtis eſt: nam qui amatores virtutis vocantur, inglorii propemodum omnes, contemptibiles, humiles, egeni, ſubditis vel potius ſeruis viliores, ſordidati, luridi, cadauéroſi, inediam famemque ipſo vultu præ ſe ferentes, morbidi, mortem meditantur. ediuerſo qui ſui curam gerunt, celebrati, diuites, principes, laudati, honorati, ſani, pingues, validi, delicato victui voluptatique aſſueti, laboris neſcii, deliciis tota vita fruuntur per omnes ſenſus in animam illabentibus. atq; ita prolixo iſto verborum curſu vincere videntur non detritos in ſophiſticis ſermonibus. in cauſa autem eſt, non fortitudo iſtorum qui

Abelis ſacrificium cur Deo gratiſſimū

Cain poſſeſſio ſignificat.

Anima domus.

Virtutis cultores diuerſi, & quinam ex iis cum voluptariis contendere audeant.

ſuperiores euadunt, ſed aduerſariorũ hac parte imbecillitas. nam virtutis cultores partim in anima ſola honeſtum theſaurum ſibi reponunt, in actionibus laudandis verſati, ne in ſomnis quidem operari verborum præſtigijs: partim vtroq; pollere viſi ſunt, tum animi conſilijs rectis, factiſque ſimilibus, tum artificioſis ſermonibus. Hos poſteriores decet contentioſis iſtis ſe opponere, quibus facile eſt eorum petulantem loquacitatem retundere. priores autem illi nequaquã tuto idem tentauerint, qui enim poſſent nudi armatis ex æquo reſiſtere, quando etiam inſtructi cum eis male comparantur? Noſter igitur Abel artes eloquentię non didicit, contentus mente pernoſſe, quæ bona ſunt: ideo debuerat recuſare in campum deſcẽdere, & prouocationem inimici contemnere. tergiuerſari enim præſtat quàm vinci, quam cunctationem inimici appellant timiditatem, amici vero ſecuritatem. ſatius autem eſt neglectis aduerſariis, fidem amicis habere vt veridicis. Ideo vides, quod Moſes illos in Ægypto, id eſt, corpore, veneficos: liceat enim mihi eos ſic vocare, ſicut mulieres dicimus venefi-cas, & ſexui vocem accommodare: illos, inquam, in Æpypto ſophiſtas veneficos, recuſat concertatores ſibi dari & aduerſarios: quia ſophiſmatum artibus decipuliſque mores boni inficiuntur atque corrumpuntur: negans ſe eloquentem: ac ſi dicat, non eſſe ſibi ingenium docile ad orationum veriſimilium, coniecturaliumque rhetoricam. deinde aſſeuerans ſe non tantum infacundum, ſed prorſus mutum: non quemadmodum brutas animantes mutas vocare ſolemus, ſed quia dedignatus per inſtrumenta vocis vti ſonoro ſermone, contentus eſt impreſſas animo habere imagines veræ ſapientiæ, quæ eſt fallacis ſophiſticæ aduerſaria. Nec prius in Ægyptum proficiſcitur, conflicturus cum eius regionis ſophiſtis, quàm egregie meditatus diſſerendi facultatem, omnes elocutionis ideas commonſtrante abſoluenteque Deo, per impoſitionem manuum Aaronis, quem Moſis fratrem, ſolet os & interpretem & Prophetam appellare. Omnia enim hæc ſermoni accidunt, qui frater mentis eſt. Nam fons ſermonum mens eſt, vnde ceu ex ore fontis verba promanant: quia omnes ſermones ex hoc, ſicut fluenta riuorum è terra, profunduntur in propatulum, idem & interpres eſt conceptorum in mente conſiliorum: idem & vates diuinatorq;, ex inuiſibilibus adytis oracula prodere non deſinens. Sic igitur reſiſtendũ eſt contra cõtentioſos aſſertores dogmatum. exercitati enim per varias ſermonum ſpecies, non ſuccumbemus per imperitiam ſophiſticorum luctaminum: ſed inſurgendo in aduerſos obfirmatis paſſibus, facile artificioſas eorum petitiones eluctabimur. illi vero ſemel deprehenſi, videbuntur ludicram digladiationem oſtentare, nõ concertandi vim. nam & illi vulgo dicti ſciamachi, laudantur ob geſticulationem ſolitariam & agilitatem manuum, ſed valde improbantur in ſerio certamine. quod ſi quis exornatus animam virtutibus omnibus artes eloquentiæ non exercuit, quieſcat, ſecuritatem habiturus ſilentij præmiũ. alioqui ſi vt Abel deſcendet in certamen ſophiſticum, priuſquam ſe obfirmarit, concidet. ſicut enim Medicorum quidam gnari curationis omniũ ferme vitiorum, morborum languo-

Ægyptus corporũ noſtri ſignum

Magi Pharaonis Sophiſtæ.

Aaron Moſi manus imponit, eumque ad pugnam aptum reddit.

Eloquentia quam ſit neceſſaria Philoſophiæ.

rumque, nullius eorum rationem veram aut veriſimilem poſſunt reddere: alij contra vehementer facundi, ſignorum & cauſarum, remediorumq;, ex quibus ars conſtat interpretes optimi, in tractandis ægrotorum corporibus ſunt ignauiſſimi, ne minimum quidem remedium adhibere idonei: ita qui ſe exercent in operibus ſapientiæ, plerumque verba negligunt: qui vero dicendi artes callent, nullam bonam diſciplinam habent reconditam. hos igitur infreni lingua fretos inſolenter efferri, mirandum non eſt, oſtentantes, quam ſemper exercuerunt inſolentiam. Sed illos ſpectandos ſuaſerim, qui tanquam Medici callent rationem ſanandi morbos peſteſque animæ, donec Deus etiam interpretem optimum inſtruxerit, imbre ſuo perfuſis fontibus, & illi ſapienti indicatis. conuenientius igitur fuiſſet, Abelem pietate ſalutari virtute præditum, domi ſe continere, & litigioſam contentioſamque pugnaturientis prouocationem contemnere, imitatum Rebeccæ patientiam: quæ auditis minis Eſau malitiæ ſodalis, ſuaſit virtutis meditatori Iacob vt ſecederet, caueretque inſidias, donec miſer ille ſuam rabiem remiſerit: eſt enim intolerabilis comminatio, quam intentat fratri, dicens: Appropinquet dies luctus patris mei. Optat enim tantum, vt illa creatura expers affectuum, videlicet Iſaac, qui oraculum accepit, non deſcenſurum ſe in Ægyptum, in irrationalem affectum incidat, voluptatis puta aut doloris, aut cuiuſcunque perturbationis mucrone vulnerata: ſignificans, quod alter imperfectior & laborioſe proficiens, non vulnus ſolum, ſed & interitum accipiat. Attamen bonus Deus nec inuulnerabile genus expugnari ab affectione ſinet: nec virtutis exercitium in poteſtatem furentis, cædemque ſpirantis tradet. & ideo quod ſequitur: Inſurrexit Cain in Abelem fratrem ſuum, & interfecit ipſum, prima quidem ſpecie Abelem occiſum ſubindicat: ſin autem diligentius rem expendas, ipſum Cain à ſeipſo. Proinde ſic legendum: Inſurrexit Cain, & occidit ſeipſum, non alterum. & merito quidem. Anima enim, quæ ex ſeipſo tollit dogma pium & virtutis amicum, virtuti eſt mortua. itaque Abel, quod vix credas, interemptus viuit. exemptus enim ex inſidientis mente, viuit in Deo vitam feliciſſimam. atteſtatur nobis diuinum oraculum, quod vociferari eum ait diſerte, & clamore prodere, quæ à malo ſocio paſſus eſt. alioquin ſi non amplius erat, quomodo loqui poterat? ita profecto, ſapiens qui videtur vita mortali defunctus, immortalem viuit. malus autem viuens in vitijs, quantum ad felicem illam vitam eſt mortuus. nam diſiuncta animalia & in vniuerſum corpora, alia pati, alia agere, poſſibile eſt ac facile. Quãdo enim pater pulſat caſtigans filium, aut magiſter familiarem, alius eſt, qui pulſat, quàm qui pulſatur. Quæ vero coniuncta reperiuntur ea parte, quæ tum agit, tum patitur, hiſipſis vtrunque accidit eodem tempore. Certe quando athleta ſeipſum fricat exercendi gratia, vtique fricatur: ſicut qui ſemetipſum ſauciat, mutilatur atque interficitur. Sed quorſum hæc, quod anima, cũ ſit vna non ex diſiunctis rebus, ſed ex coniunctis, neceſſario patitur, quod videtur agere, ſicut nunc quoque planum eſt. Putans enim ſe ſuſtuliſſe dogma Deo

Abelis vita feliciſſima.

Eſau malitiæ ſodalis.

Abelis clamor ad DEVM.

Cain à ſeipſo occiſus.

Abel interemptus viuit.

Agens viciſſim patitur.

Anima quæ virtutis amici dogma tollit, virtuti eſt mortua.

cha-

Anima ex coniunctis rebus agendo patitur.

chariſſimum, ſeipſam interemit. Teſtis eſt Lamech impij Cain progenies, , qui ſic ſuas vxores alloquitur, duas inconſultas ſententias: Virum occidi in vulnus mihi, & iuuenem in cicatricem mihi. Liquet enim, quod ſi quis fortitudinis rationem occidit, ſeipſum contrario morbo timiditatis vulnerat: & ſi quis pubeſcentem vim in ipſa honeſtorum meditatione tollit, plagas, & magna flagra cum non mediocri dedecore ſibijpſe infert. Dicit tamen patientia, quod ſublato profectu meditationeque, non vnam ſolam prolem amittet, ſed & alias, orbitatem in vniuerſum denuncians. Sicut autem, qui bonum virum lædit, declaratus eſt ſeipſum multare: ita qui dedit præſtantioribus, quamuis dicatur illis præſtare beneficium, reuera de ſeipſo bene meretur. Teſtis eſt his meis dictis ipſa natura, & leges huic conſentaneæ. Diſerte enim præcipiunt ſic: Honora patrem & matrem, vt bene tibi fiat. Non his qui honorantur, inquit, ſed tibi. Nam ſiue intellectum vt patrem huius concreti, ſiue ſenſum, vt matrem honorauerimus, ipſi ab eis recipiemus beneficium. honoramus autem intellectum non iucunda ei præbendo, ſed vtilia. ea ſunt quæcunque à virtute proueniunt. cæterum ſenſui honorem habemus, quando cohibemus eius impetum ad res ſenſibiles, & refrenamus per intellectum, gubernatorem, aurigamque potentiarum, quæ nobis inſunt irrationalium. Ergo ſi honor, quem dixi, vtrique habeatur, ſenſui ac intellectui, neceſſum eſt, me qui vtroque vtor, affici beneficiis. Pari modo, ſi rationem longe ab intellectu ſenſuque abducens, patrem creatorem mundi, matremque ſapientiam eius, per quam condita ſunt omnia, honore dignaberis, ipſe beneficium accipies. Nullius enim indiget, nec plenus ille DEVS, nec illa ſumma, perfectiſſimaque ſcientia. Quo fit, vt qui hos colunt, non eis quippe nulla re indigentibus, ſed ſibi proſunt maxime. Nam ſcientia equos caneſve curandi, ipſis animalibus vtilis, parat eis neceſſaria: ne faciat, diſceſſura ab officio: at pietas, ad cuius curam pertinet, Deum colere, nefas eſt, vt dicatur aliquid conferre, quo iuuetur Deus. nihil enim eſt, quod eum adiuuet rei nullius indigum: nec in rebus; quidquam eſt, quod ſe potiorem iuuare queat, ſed è diuerſo cuncta indeſinenter iuuantur ab ipſo. Itaque dum pietatem dicimus eſſe erga Deum obſequium, intelligendum eſt tale quoddam miniſterium, quale ſerui præſtant dominis, impigre iuſſa peragendo. ſed hoc intereſt, quod domini quidem indigent miniſterio, Deus autem non indiget. itaq; illis quidem prodeſt miniſterium, ad hunc nihil inde redit, præter voluntatem pietatis indicem. nihil enim in hoc domino inuenitur, quod profectum acceſſionemq; recipiat, cum omnia iam inde ab initio ſint optima. verum ipſis maxima prouenit vtilitas, qui in eius familiaritatē ſe inſinuant. hactenus dictum ſit de his, qui ſe putant aliis bene aut male facere. compertum enim eſt, eos vtrunq; ſibiipſos facere. pergamus ſcrutari ſequentia, videl. ſcitationem hāc: Vbi Abel frater tuus? ad q̄ reſpondet, neſcio, nū cuſtos fratris mei ſum ego. quęrendum igitur, an proprie de Deo dici poſſit, eum ſcitari. nam quipcontatur, de his q̄ ignorat, interrogat, quærens

Male agēs ſeipſum mulctat.

Beneficia in alium collata, autori maxime proſunt.

Deum colentes ſibiipſis proſunt maxime.

Deus creatormundi, Pater; ſapientia, per quam vniuerſa condita, mater.

Pietas quid ſit, quidve conferat mortalib.

DEVS omnia cognoſcens, car aliquā do interroget.

quærens reſpõſum vt cognoſcat, quæ neſciuerat. at huic percontatori nota ſunt omnia, non præſentia tantum & præterita, ſed futura etiam. Quid igitur opus habet reſponſo nihil profuturo ad ampliorem ſcientiam. Proinde dicendum, quæ iſtiuſmodi ſunt non habere talem naturam, vt de ſummo autore prædicari poſſint proprie: ſed ſicut qui non mentitur, poteſt mendacium dicere, ita qui non interrogat, poteſt interrogationem proloqui. Cur igitur, dixerit fortaſſe aliquis, produntur talia? vt anima reſponſura, apud ſeipſam penſitet, quid recte ſecuſve pronunciet, abſque vllo alio vel ſuffragatore, vel aduerſario.

Anima tabernaculũ dicitur, in qua Sarra, id eſt, virtus habitat.

nam & cum ſapientem illum rogat: vbi habes virtutem: Abrahamum, inquam, de Sarra: non ignarus rogat, ſed vt reſponſum eliciat, per quod ille auferat, cum laude coniunctum teſtimonium. Sic enim reſpondiſſe dicitur: Eccam in tabernaculo, hoc eſt, in anima. Quam igitur laudem hoc reſponſum continet?

Anima quib. rebus illuſtretur.

Ecce, inquit, apud me ipſum virtutem habeo repoſitam, ceu rem precioſiſſimam, & ideo iam nunc fælix ſum.

Felicitas eſt id, quod ex virtute percipimus

Quod enim ex virtute percipimus, felicitas eſt, vt non fruſtra eam poſſideamus. Vti autem ea non poſſum, ni tu demiſſo cælitus ſemine facias eam grauidam: atq; illa Iſaac pariat, felicitatis progeniem. Intelligo autem felicitatem, virtutis perfectæ in vita perfecta vſum. Ideo propoſitum hoc eius approbans, promittit implenda naturæ, quæ poſtulat. Huic igitur ſua reſponſio laudem attulit, faſſo ne virtutem quidem abſq; diuino fauore idoneã per ſe ad aliquẽ iuuandum.

Cain Deũ quaſi non omnia cognoſcentẽ fallere ſtudet.

At Caino merito affert vituperium, neganti ſe ſcire, vbi ſit qui dolo ipſius occiſus fuit. Videtur enim reſponſo hoc velle fallere, quaſi non perſpicientem omnia, ac non iam ante præuidentem decipiendi voluntatem in eo.

Deus videt omnia.

Nefarius autem & alienus à populo Dei eſt, quiſquis putat aliquid latere eius oculum.

Cain Abelis non eſt cuſtos.

At iſte addit etiam iuuenilem vocem: Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Miſeram profecto vitam acturus erat, ſi te cuſtodem tanti boni natura conſtituiſſet. An non vides, quod ſanctorum aſſeruationem ac cuſtodiam non quibuſvis legislator, ſed ſacratas mentes habentibus Leuitis committit? quib. non ſatis digna ſors terra, aqua, aer, cœlum inſuper & totus mundus viſa eſt, ſed ſolus horum opifex: ad quem confugerunt ſupplices, facti eius veri famuli, amorem erga ſuum dominum declarantes per continuum miniſterium, & per impigram rerum ſibi creditarum cuſtodiam. ac ne his quidem ſupplicibus licuit omnibus eſſe cuſtodes rerum ſacrarum, ſed tantum ſortitis numerum quinquagenarium, annunciantem remiſſionem libertatemque, & reſtitutionem in poſſeſſiones priſtinas.

Leuitarũ lex.

Hæc eſt, inquit, lex Leuitarum. A viginti quinque annis ingredietur, vt miniſtret in tabernaculo teſtimonij: & à quinquageſimo anno miniſtrare ceſſabit. ſuccedente fratre in miniſterium. Ipſe autem cuſtodiet cuſtodias, opera vero nõ operabitur.] Ergo dimidium perfectionis habentem (perfecta enim ratio quinquagenaria, cuius dimidium vigintiquinq;) operari permittit, & ſancta facere, approbantem ſe operibus: eſt autem principium, teſte antiquo prouerbio, totius dimidium: cæterum perfectũ, non iam laborare, ſed quæ per exercitationem laboremque acquiſiuit, cuſtodire. Abſit enim, vt eorum ſim me-

ditator, quæ mox ſeruare non liceat. Ergo exercitatio mediocritas eſt, non perfectio. Fit enim non in perfectis quidem animis, ſed tamen ad faſtigiũ tendentibus. At cuſtodiæ perfectum officium, memorię mandare contemplatiua exercitia ſanctorum, ſcilicet fideli cuſtodi pulchrum ſcientiæ depoſitum: quæ ſola contemnit obliuionis caſſes multiplices. Itaq; memorem eorum, quæ didicit, recte cuſtodem appellat. Hic autem prius q̃ exerceretur, alterius docentis erat diſcipulus. Factus autem ad cuſtodiam idoneus, aſcitus iam in docentium dignitatem ac ordinem, fratrem ad miniſteria ſuæ doctrinæ ſubſtituit, hoc eſt, ſermonem ſuum enunciatiuum. Dicitur enim, quod miniſtrabit frater eius. Itaq; probi viri mens, cuſtos ac proma conda eſt virtutis dogmatum. Frater vero eius ſermo miniſtrabit, eruditionis cupidis enarrans ſapientiæ contẽplationes & dogmata. Ideoque Moſes benedicens Leui, poſt alia miranda infert hoc quoque: Cuſtodiuit eloquia tua, & teſtamentum tuum ſeruauit. Ac mox: Manifeſtabunt iuſtificationes tuas Iacob, & legem tuam Iſrael. Ergo ſatis docet, & eloquiorum & teſtamenti Dei probum virum cuſtodem eſſe, & iuſtificationum legũq; interpretem ac doctorem optimum eundem dicat: quando interpretatio per cognatum inſtrumentum, vocale videlicet, peragitur: cuſtodia vero circa mentem examinatur, quæ eſt magnum conditorium à natura fabricatum, facile capax cogitationum omnium, quibus vel corpora vel res comprehendimus. Profuiſſet ſane amatori ſuo Caino, ſi Abelem cuſtodiſſet. Si enim ſeruaſſet eum, conſideratam & mediocrem vitam ſibi acquiſiſſet, non explens ſe mera malitia. Et dixit Deus: Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.] Illud quid feciſti, & indignationem præ ſe fert ob ſceleratum facinus, & irriſionem putantis dolo patratum homicidium. Indignatio propter malefici propoſitũ oritur, quod bonum tollere voluit: irriſio vero, quia putans ſe inſidiari potiori, ſibi magis quàm illi ſtruxit inſidias. Viuit enim, vt iam ante dixi, qui mortuus exiſtimatur, quandoquidem comperitur etiam Deum ſupplex alloqui. At is qui ſuperſtes videtur, animæ morte perijt, excluſus à virtute, propter quam ſolam vita dignus eſſe potuerat. Itaque dicere, Quid feciſti? idem valet quod, Nihil feciſti. Nam neque ille ſophiſta Balaam, id eſt, vanum vulgus contrariarum opinionum, & inter ſe pugnantium, volens execrari probos, & lædere, quicquam valuit, Deo maledictionem vertente in benedictionem, vt & vafriciem iniuſti redargueret, & ſe virtutis amicum oſtenderet. Solent autem plerique omnes ſophiſtæ aduerſarias habere ſuaſmet ipſorum facultates, dum verba eorum cogitationibus, & conſilia verbis reſiſtunt, haud vllo conſenſu intercedente. Deliniunt enim noſtras aures diſſerendo, quam ſocialis res ſit iuſtitia, quantum omnibus conferat temperantia, quantopere probetur fortitudo, quam ingens capiatur ex pietate vtilitas, quàm ſalubres virtutes cæteræ: econtra in iuſtitiã eſſe rem impacatam, intemperantiam morbiferam, impietatem nefariam, reliquam malitiam pernicioſam: & tamen contraria dictis ſuis ſapere non deſinunt. Sed poſt decantatas laudes prudentiæ, temperantiæ,

Exercitatio mediũ eſt, non perfectio.

Scientia obliuionẽ contemnit.

Cain ſuperſtes animæ morte interiit.

Animæ mors à virtute excluſi.

Balaam ſophiſta, vulgi inconſtantis typus.

Sophiſtæ facultatib ſuis repugnant.

Q iuſti-

iuſtitiæ, pietatisque, tum maxime deſipiunt, laſciuiunt, iniuſte impieque ſe gerunt: & vt verbo dicam, deprehenduntur omne fas iuſque confundere ac ſubuertere. Quos merito verbis, quibus ad Cain Deus vtitur, appellet quiſpiam: Quid feciſtis? quid vobiſipſis profuiſtis? quam vtilitatem anima veſtra percepit ex tot iſtis de virtute ſermonibus? quid in veſtra vita magnum paruumve contexímus? an non potius veras criminationes contra voſipſos protuliſtis, qui probando bona & verbis philoſophando, interpretes quidem fuiſtis facundiſſimi, & tamen conuincimini turpiſſime, tum ſapere, tum viuere? an non in animabus veſtris omne bonum emortuum eſt, incandeſcentibus vitijs? Quamobrem nemo veſtrum ſuperſtes eſt. Sicut enim poſt obitum muſici cuiuſpiam aut grammatici muſica, Grammaticaque horum cum ipſis perijt, ſed ideæ manent harum artium, duraturæ vna cum mundo in perpetuum, iuxta quas præſentes poſterique fient muſici ac grammatici: ita etiam ſingulorum prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia, aut in vniuerſum ſapientia ſi tollatur, nihilominus in huius vniuerſi natura immortali prudentia immortalis & virtus omnis incorruptibilis inſculpta eſt, iuxta quam & nunc probi cenſentur, & erunt in poſterum. niſi forte etiam homine aliquo particulari mortuo ſequi dicemus mortem humanitatis, quam genuſne an ideam, an conceptum, an aliud quid vocare oporteat, viderint quibus ſtudium eſt proprietates nominum perquirere. Vnus ſignatorius annulus ſæpe poſt expreſſas innumeras formas, eaſque interdum vna cum ſuis ſubiectis abolitas, tamen in ſua natura illæſus perſeuerat. Et non putamus virtutes, etiamſi omnes characteres ab eis impreſſi in ſtudioſorum animas, per prauam vitæ rationem aut aliam quamuis cauſam euanuerint, in perpetuum conſeruaturas naturam ſuam incorruptibilem, nullique vnquam fato obnoxiam? ideo rudes diſciplinarum, qui neſciunt differentias inter totum & partes, inter genera & ſpecies, inter ea quæ communi cenſentur nomine, omnia confundunt commiſcentque cum omnibus. Proinde omnis ſui amans cognominatus Cain, diſcat cognominem Abelis à ſe occiſum eſſe, ſpeciem, indiuiduum, delineatam ad exemplar, effigiem, non ipſum archetypum, non genus, non ideam, quæ cum ſint incorruptibilia, putat commori cum animalibus. In hunc aliquis iure cauilletur: Quid feciſti infelix? nonne opinio pia, quam tibi videris ſuſtuliſſe, viuit apud Deum: tu vero tui homicidia factus es, occiſo per inſidias eo, qui ſolus bene viuendi tibi autor eſſe poterat. Cæterum quæ ſequuntur multum habent vel venuſtatis in elocutione, vel grauitatis reconditæ in ſententia: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quorum verborum magniloquentia nota eſt omnibus initiatis eloquentiæ, intellectum vero eorum quantum poterimus conſiderabimus. ac primum de ſanguine. Multis enim in locis lex eſſentiam animæ pronunciat ſanguinem, loquens diſerte: Nam anima omnis carnis ſanguis eſt. Sed quando primum abſoluta cœli terræque ac mediorum elementorum fabrica hominem fingebat conditor animalium, dicitur inſpiraſſe in faciem

Artium ideæ non pereunt, quãuis indiuiduorum artes intereant.

Virtus immortalis eſt.

Amator ſui Cain, Abelem id eſt opinionem piam interficit.

Animæ eſſentia.

Anima omnis carnis ſanguis eſt.

eius

eius ſpiritum vitæ, eumque factum animam vitæ: iam tum docente nos ſcriptura, ſpiritum eſſe animæ eſſentiam. Solet autem illa mox ab initio argumentorum diligenter memorare ſingula, æquum cenſens vt ſequentia concinant cum præcedentibus. proinde qui iam ſpiritum eſſentiam animæ dixerat, non diceret nunc eam ſanguinem eximium in corpore, ni reſpexiſſet generale quiddam valde neceſſarium. Quid igitur dicendum? ſinguli noſtrum, ſicut ratio numerorum poſtulat, duo ſumus per accidens, animal ſimul & homo. horum vtrunque cognatam vim ſortitum eſt in anima. altera vitalis eſt qua viuimus: altera rationalis, per quam ſumus rationis participes. vitalem habent & bruta, rationali carent. reguntur autem à Deo, qui rationis fons eſt antiquiſſimus. ergo vis illa quæ nobis communis cum brutis eſt, eſſentiam accepit ſanguinem. at illa quæ à rationali fonte demanat, ſpiritus eſt, non aer motus, ſed character quidam & effigies diuinæ potentiæ, quam nomine proprie Moſes vocat imaginem ſignificans quod archetypum rationalis naturæ Deus eſt, homo vero imago ſeu effigies: non illud geminæ naturæ animal, ſed quod eſt in anima præſtantiſſimum, quod vocatur mens & ratio. ideo carnis quidem animam dicit ſanguinem, ſciens carnium naturam à mente diuerſam, ſed vitæ ſicut totum reliquum noſtrum corpus participem. hominis autem animam nominat hominem, non hoc ex vtroque concretum, vt dixi, ſed illud diuinum opificium, quo ratiocinamur, cuius radices conditor in cœlum vſque protendit, & ad extremam illam fixarum quas vocant ſtellarum religauit circumferentiam. ſolam enim cæleſtem plantam fecit hominem, cæterarum in terra defixit capita: omnes enim humi caput habent: ſoli homini ſublime dedit, vt alimenta cœlitus incorruptibilia quęrat, non terrena iſta corruptioni obnoxia, quapropter corporis noſtri partem inſenſatiſſimam, longe à ratione ſecretam, pedes ceu radices ad terram applicuit. ſenſus autē mentis ſatellites. & hanc ipſam longiſſime à terra iuſſit habitare, & ad ætheris cœlique nunquam interituros alligauit ambitus. non eſt igitur cur nos Moſi familiares dubitemus, quomodo homo cognitionem inuiſibilis Dei adeptus ſit. cauſam enim oraculo doctus ipſe nobis expoſuit: loquitur enim in hanc ſententiam. Creator nullam animam in corpore fecit idoneam per ſeipſam videre ſuum opificem. cæterum cum animaduerteret vtiliſſimam creaturæ fore hanc cognitionem, ſi modo ei contingeret (hic enim felicitatis finis eſt) ſuperne inſpirauit nonnihil de ſuo numine, quod inuiſibile in inuiſibilem animam ſuum characterem impreſſit, vt ne terreſtris quidem regio ſine Dei eſſet imagine. Cæterum archetypum illud intantum carebat omni ſpecie, vt ne imago quidem eſſet viſibilis: expreſſa tamen ad ſuum exemplar non mortales cogitationes concipiebat. Qui enim poterat mortalis natura manere ſimul & peregrinari, aut huc illucque inſpicere, aut mare quidem totum nauibus, terram vero vſque extremos fines perluſtrare itineribus, aut mores legeſque aut in vniuerſum res & corpora pernoſcere? aut præter iſta terrena ſublimia quoq; comprehen-

Hominis compoſitio ex ſpiritu & ſanguine.

Deus archetypus rationalis naturæ: homo imago Dei ſeu effigies.

Homo, hominis anima.

Homo cœleſtis planta in terris

Homini ſoli caput cur Deus ad cœlum erexerit.

Dei cognitio, felicitatis finis.

dere, aerem cum ſuis mutationibus, proprietates temporum, & quæ quotannis ſtatæ nouationes accidunt? aut quomodo à terra in cœlum ſubuolare per aerem, atque ibi ſcrutari cœleſtes naturas, quomodo ſe habeant, quomodo moueantur, quis motus eorum finis, quodve initium, qua cognatione ſibi inuicem aut vniuerſo coniunctæ ſunt. adhæc artes ſcientiaſque inuenire, quæ vel ad res externas, vel ad animæ corporiſque profectum attinent, aliaque infinita tractare, quorũ nec naturam nec numerum comprehendere fuerit facile. ſola enim ex his quæ nobis inſunt mens, vt omnium ocyſſima, etiam tempus ipſum, quo iſta fieri videntur, præcurrit & præoccupat, inuiſibilibus viribus ſine tempore & vniuerſum hoc, & partes eius, harumque cauſas contrectando. Iam vero non ſolum terræ mariſque, verũ & aeris cœlique terminos attingens, ne hic quidem conſiſtit, mundum rata indeſinentis ſui curſus modicum eſſe terminum. vlterius etiam prouolans, incomprehenſibilem Dei naturam appetit, cupiens hanc quoque, ſi queat comprehendere, & quomodo credibile videtur, tam exiguam mentem humanam, membranula cerebri aut corde, haud amplis ſpacijs incluſam, tantam cœli mundiq; magnitudinem capere, niſi illius diuinæ feliciſque animæ portiuncula eſſet indiuiſibilis? nihil enim, quod diuinum eſt, abſcinditur, ſed tantum protenditur. Quamobrem conſors eius, quæ in hoc vniuerſo eſt perfectionis, quã do mundum cogitat, extendit, quam ſe late patet vſque eius terminos, nec tamen abrumpitur. Eſt enim vis ipſius extenſibilis & ductilis. Hæc igitur compendio de animæ eſſentia dicta ſint. nunc conſequens eſt, vt ſubdamus, quid ſit clamare vocem ſanguinis. Animæ noſtræ pars quædam muta, quædam vocalis eſt. bruta quidem muta, vocalis vero quatenus ratione prædita, qua ſola Deus noſcitur. reliquis enim partibus nec Deum nec intelligibile quicquam comprehendere poſſumus. Vitalis igitur facultatis in ſanguine conſtitutæ, præcipua quædam portio voce ſermoneque honoris cauſa donata eſt, non hoc qui per os linguamq; profluit, ſed fonte ipſo, ex quo per prolationem ceu lacunæ quædam ſermonum repleri poſſunt. Fons autem hic mens eſt, per quam ad illum, Qui eſt, interpellationes & occlamationes iam inuiti eiaculamur. ille vero vt bonus ac propitius non auerſatur ſupplices præſertim quando ingemiſcentes ob Ægyptios affectus & opera, ſincere ac ſine fuco exclamant. tunc enim Moſes ait, verba eorum ad Deum aſcendere: illum vero exaudientem liberare à malis inſtantibus. hæc autem omnia fieri, quando Rex Ægypti moritur, quod certe mirandum videtur: probabile enim erat, defuncto tyranno lætari gaudereque, quotquot premebantur tyrannide: qui tamen tunc dicuntur gemere. nam poſt multos dies mortuus eſt rex Ægypti, & ingemuerunt filij Iſrael. Verba hæc, vt ſonant, rationem non habent: quod ſi inſitas in animabus facultates introſpicias, pulchre hæc cohærere inuenies, quando enim diſſipator ille honeſtarum opinionum Pharao in nobis vigeſcit, & ſanus videtur, ſi tamen quiſquam malus ſanus eſſe, recte dicitur, voluptatẽ amplectimur eliminata temperantia. Quando vero amiſſa poteſtate quodammodo moritur, qui ſtulte petulanterq;

Anima pars muta & vocalis

Mens, vocalis animæ pars, ſeu fons ſermonum

Iſraelitæ mortuo rege Ægypti lætantur.

lanterque viuendi cauſa fuerat, à ſobria vita illuſtrati ingemiſcimus & deploramus ætatem anteactam, quod virtute voluptati poſthabita mortalem vitam immortali antepoſuimus. tum vero lex miſerata lamentationes continuas, clemēter admittit animas ſupplices, & calamitatem depellit, incuſſum eis ab Ægyptiis affectibus. Cæterum Caino pœnitentiam non recipienti propter immanitatem ſceleris fratricidii, execrationes infliguntur conuenientiſſimæ. primum Nunc, inquit, maledictus es tu ſuper terram.] declarans quod dudum, non nunc quando cædem patrauit, ſceleſtus & maledictus eſt, iam inde ex quo cepit cædis conſilium, voluntate pro facto æſtimata. dum enim turpia cogitamus vel ſola mētis imaginatione, iam rei ſumus cogitationis. poteſt enim etiam inuita anima mutari. dum vero ad conſiliū accedit facinus, reū fit & conſilium. nam peccatum à nolente admiſſum, hac maxime ratione dignoſcitur. Maledictam autem fore mentem nō ab alio quam à terra pronunciat. Grauiſſimæ enim eius calamitates in vnoquoq; à terreſtrib. cauſis proueniūt. Corpus certe aut morbo correptum, recedentibus ex ipſo malis aliis, languore iactationeq; occupatur: aut nimio vſu voluptatis impinguatum vires hebetiores reddidit. & ſunt ſua cuiq; ſenſui detrimēta, in quæ poteſt incidere. Aut enim forma conſpecta telis Cupidinis aliquis ſauciatur affectus permoleſti: aut morte propinqui audita ſuccumbit mœſtitiæ. Guſtus quoq; nonnunquā deiecit, aut inſuauibus excruciatum ſaporibus, aut grauatum ſuauiū multitudine. Nam libidinis œſtrum memorare quid attinet? quæ ciuitates integras regioneſque & magnos terræ tractus dedit exitio, ſicut teſtantur omnes propemodum poetæ atque hiſtorici. Modum autem quo mens in terra maledicitur, addit dicens: Quæ aperuit os ſuum, vt ſuſciperet ſanguinem fratris tui.) Graue eſt enim aperiri dilatariq; ora ſenſuum, vt ſenſibilia more fluminis exundantis infundantur, obice nullo repellente violentum impetum. Tunc enim mens tantis vndis obruta in profundo mergitur, vt ne innatare quidem poſſit, aut ſaltem caput exerere. Verum oportet ſingulis iſtis vti non quomodocunque ſed ad optima quæq;. Poteſt viſus omnes colores formaſq; videre, ſed videat quæ luce non tenebris digna ſunt. Poteſt & auris omnes voces recipere, ſed nonnullas ſinit præteruehi. Plurima enim homines loquuntur coniuncta cum turpitudine. Nec quia guſtum natura dedit tibi, ò inflate, ideo lari more quæuis inſatiabiliter ingere. Nam plerumque non ſolum à prauis alimentis, ſed & è nimiis, grauis morbus & cruciabilis naſcitur. Nec quia membra accepiſti genitalia conſeruandæ vniuerſitatis cauſa, ideo ſtupra & adulteria cæteriq; inceſti coitus ſectandi ſunt: ſed hi tantummodo qui legitime humanum genus proſeminant. Nec quia linguam & os & inſtrumenta vocis ſortitus es, ſtatim effare vel ſecretiſſima. Prodeſt enim nonnunquam ſilentium. Mea certe ſententia qui didicerunt loqui, etiam ſilere didicerunt, cum vtrumq; eiuſdem facultatis ſit. at qui narrant quæ non decet, non eloquentiam oſtentant, ſed ſilendi impotentiam. Ideo ſtudemus vnumquodque os de quibus diximus, obligare nō rumpendis temperantiæ vinculis. Quotquot e-

Corporis incommoda à terreſtribus cauſis prouenientia.

Terra quo modo aperiat os ſuum.

Loquaces non eloquentes ſed impotentes in dicandi.

Infelicitatis cauſa partium animæ diſſolutio.

nim nullis cohibentur vinculis,vt alibi Moſes ait,impura ſunt: quaſi cauſa infelicitatis ſit,laxari & hiare ſolaique partes animæ. Contra conſtringi eaſdem & in vnum conduci, ad rectam vitæ rationem conferat.

Cain maledicitur.

Merito igitur ille impius numinis contemptor Cain maledicitur: qui apertis cauernis huius concreti rebus externis inhiauit omnibus, præ inſatiabilitate petens eas accipere in perniciem Abel,id eſt amici Deo dogmatis.

Cain terram operabitur, non erit agricola.

Ideo terram operabitur,non agricola erit.

Agricola artifex eſt.

Agricultura ars.

Omnis enim agricola eſt artifex, quoniam ars eſt agricultura.multi autē ē vulgo terræ operarii, ſine peritia tractantes victus cauſa hæc miniſteria. hi operādo ſæpe damnū dant,ni præfectū habeant: & ſi quid recte operantur, fortuito non ratione bene faciunt. at quæ aguntur ex agriculturę ſcientia,omnia neceſſario ſunt vtilia.

Agricolæ & operarii terræ differentia.

Quamobrem legislator Noe iuſto artem agriculturæ tribuit. docens quod in morem agricolæ boni vir bonus ē ſilueſtri genere ſtirpes quæcunque noxiæ ſunt ab affectibus aut vitiis plantatæ, excidit:quæ vero infrugiferæ quidem , poſſunt tamen vice maceriæ ſepem animæ præſtare munitiſſimam, eas ſinit. rurſum omnes quæ mites ſunt, diuerſo modo non eodem curat,alias deputans, aliis inſerens, aliarum incrementum ad proceritatem adiuuans,alias in breuitatem contrahens. iam vero vitem luxuriantem cōſpicatus deflectit in terram propaginē ſerobes faciens ac mox terrā aggerens denuo.at illæ quæ modo partes fuerant,iā integræ,& ē filiabus matres factæ , naturalem etiam matrem ſenectute exuunt. poſtquam enim deſiit nutrimentum in plures fœtus,quippe iā ad ſibiipſis quęrendū maturos,minutatim diſtribuere,quæ prius hanc ob cauſam famelica vix ſaturabatur , iā vt pinguefacta repubeſcit. alium quendam videre memini, qui mitis arboris,ſed parum generoſæ quod ſupra terram extabat præſecuit, vt à radice promineret modicum: deſumptoq; ab alia generoſa bono ſurculo,ad medullam eam parte vna deraſit: extantem autem illam à radice non profunde incidit: ſed rima tantū facta , deraſum ſurculum in eam inſeruit. ex quibus ambobus vnitis vnius natura prouenit, vtraque parem vtilitatem reddente alteri. nam radices nutriunt inſitum ramum nec ſinunt areſcere. at ille vberes fructus reponit pro nutricationis gratia. Sunt & alia innumera opera artis agriculturæ,quę nunc memorare ſuperuacaneum fuerit.hæc enim in hoc tantum prolixius diximus, vt appareat diſcrimen inter operarium terræ & agricolam.

Agricola ſpiritualis bonus & malus.

Certe quiuis malus terrenum corpus eiusq; cognatos ſenſus & iſta externa ſenſibilia operari ſine arte non deſinit,lædens interim animam ſuam miſeram: quam tum lædit, cum videtur maxime prodeſſe corpori ſuo. At bonus,vt peritus rei ruſticæ, omnem materiam certa ratione tractat ex artis præſcripto. & quoties inditi ſenſus ad externa ſenſibilia contumaci feruntur impetu , adhibita machina quapiam in hoc artificioſe parata , cohibentur facile. Cum vero in anima crudus affectus eam concutiens exoritur, pruritus aut titillationes voluptuarias aut concupiſcentias aut e diuerſo morſus tædiumq; mœſtitiæ vel pauoris afferens, præparato remedio ſalutari mitigatur. atque etiam ſi quod ſerpiginoſum vitium longius producitur, cancro depaſcenti corpora ſimile, id quoq; ſermone ſcite adhibito reſecatur.

tur. & in hunc modum quicquid ſilueſtre eſt ad mitiorē cultū reducitur. Cæterum frugiferæ virtutum plantæ primum progerminant ſtudia, quæ mox fructus honeſtarum actionum ſequitur. his animæ agricultura incrementum addit, & quantum in ſe eſt, immortales facit ſua induſtria. Liquet igitur agricolam eſſe bonū, terræ vero operarium malū: cui terram exercenti vtinā ex illo terreno robotis aliquid accederet, ac non deperiret aliquid ex eo quod habuerat. dicitur enim de ea, Non apponet vires ſuas tibi tradere. Et qualis eſſet homo, qui edens ſemper bibenſq; nunquam expleretur? aut eas quæ ſub ventre ſunt voluptates alias ſemper alias cumulans, tamen recentem ſemper libidinem afferet ad coitū? nam indigentia ſolet imbecillitatē inducere, ſicut firmitatē ſatietas. Verum quando in copia rerū coniungitur inſatiabilitas cū magna intemperantia, id demū fames eſt. miſeri vero qui mole referti, quātum ad cupiditates ſunt adhuc inanes, & ſitiunt. Sed de amatoribus ſcientiæ in cantico magno vates ait: quod eos aſcendere fecit ſuper vim terræ, & cibauit agrorum germina. Scilicet impius finem non aſſequitur, vt magis doleat, dum vires decedunt magis quam accedunt eius actionibus. Qui autem virtuti dans operam, ſuperiores omnibus rebus terrenis ac mortalibus, è ſublimi deſpiciunt earum potentiam, quippe in aſcenſu ducem ſecuti Deum, qui etiam pubertatem agrorū ad vſum fructum eis porrigit, virtutes agris, & illarū fructus horum fructibus aſſimilans. Naſcitur enim ex prudentia ſapere, ex temperantia ſobrium eſſe, pietate Deum colere, & exterarum virtutū ſua cuiuſq; actio.

Anima agricultura

Indigentia imbecillitatem adducit.

Fames dira.

Hæ ſunt cibi animæ proprie, quæ idonea eſt ad ſugendum, ſicut legiſlator loquitur, Mel è petra, & oleum è ſolido ſaxo: petram ſolidam & infrangibilem indicans ſapientiā Dei, nutricē baiulā educatricemq; deſiderantium vitā incorruptibilē. Hæc enim tanquā mater eorum quæ mundo continentur, ex ſeipſa cibos præbet ſuis fœtibus. ſed non omnia diuino alimento digna habentur: verum ea modo quæ non degenerem præ ſe ferunt indolem. nam pleraq; pereunt inedia virtutis, grauiore morbo ac miſeriore quam cibi potuſq; inopia. Labitur autem diuinæ ſapientiæ fons nūc leniore fluxu placidioreq;, nunc vehementiore curſu maioreq; impetu. Quando igitur ſenſim deſcendit, dulceſcit mellis in morem: quando vero celeriter confertimq; labitur, fit tanquam oleum illuſtrandæ animæ. Hanc petrā propheta vocat alibi manna per ſynonymiā, antiquiſſimum illud Dei verbū: qua appellatione intelligitur quiddā generaliſſimū: vnde fiunt duę placentulę, condita melle altera, altera oleo, id eſt educationes duæ valde ſimiles, & ſtudio dignæ, initio dulcedinē inſtillantes contemplationū quę inſunt ſcientiis: mox & lucem fulgidiſſimam accendentes in his qui non faſtidioſe deguſtant, ſed firmiter conſtanterq; retinent ea quorū tenentur deſiderio. Hi ſunt, vt dixi, qui aſcēdūt per vim terræ. Cæterū impio Caino ne terra quidem quicquam cōfert ad agilitatem, quamuis nihil præter eam tractanti aliud. Proinde conſequenter gemens tremenſque ſuper terram inuenitur, id eſt mœrore timoreq; confectus. Talis eſt infelicis vita, cui è quatuor affectibus contigerunt qui moleſtiores ſunt, timor & dolor,

Anima alimentum

Manna pro petra ſapientia diuina; ex quo duæ conficiuntur placentæ.

Cain ſterilem terram colit, timidus & mœrens.

Affectus quatuor moleſtiſſimi, timor, dolor, tremor & gemitus.

lor,quorum ſynonyma ſunt tremor & gemitus. Huiuſmodi enim homini neceſſum eſt aut adeſſe aut imminere mali aliquid. Itaque futuri expectatio timorem gignit,præſetis vſus mœſtitiam. Sed qui virtutem ſectatur, delicijs huic conuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonum, aut acquiret poſtea. & habere quidem, affert gaudium, rem precioſiſſimam: expectatio vero habendi ſpem quæ eſt alimentum animarum virtutem amantium: propter quam ſemouemus pigritiam,quotquot ſuapte promptitudine properamus ad honeſta opera. Certe quæcunque anima concipit prolem maſculam,ſcilicet iuſtum propoſitum, ab hac excluduntur omnia triſtia. Teſtis erit natiuitas Noe,qui interpretatur ſolidus de quo dicitur: Hic ceſſare faciet nos ab operibus noſtris, & à laboribus manuum noſtrarum, & à terra cui maledixit dominus Deus. Sic enim natura comparatum eſt,vt iuſtitia primum quietem pro labore inducat,quicquid eſt in confinio virtutis & vitij ſuſque deque faciens, diuitias, principatum,gloriam,honores, & quæcunque horum germana ſunt, circa quæ plurimum humanum genus ſatagit. Deinde mœrores tollat, quos nobis noſtræ actiones conciliant. Moſes enim non, vt impij quidam, Deum autorem malorum ait,ſed manus, figurate noſtros conatus ſubindicant, & ſpontaneas cogitationes procliues ad deterius. Poſtremum eſt ceſſare à terra cui maledixit Dominus Deus. Hæc autem eſt malitia,inſipientium animabus inſita, cuius tanquam morbi grauiſſimi aberuncationem iuſtus inuenit,iuſtitiam adeptus cum tota ſua familia. vtique quando id genus mala depelluntur, homo repletur

Gaudium præſentis boni vſus.

Animarũ alimentum.

Anima maſculo prægnans, id eſt, iuſto propoſito, lætiſſima redditur.

Malorum cauſa non Deus, ſed noſtræ manus.

gaudio ſicut Sarra. ait enim: Riſum mihi fecit Dominus. & addit: nam quicunque audierit, gratulabitur mihi. Opifex eſt enim Deus boni riſus & gaudij: itaque Iſaac non vulgariter genitus,ſed operante Deo credendus eſt. Nam ſi riſus Iſaac intelligitur, riſus autem factor eſt Deus iuxta verax Sarræ teſtimonium, etiam pater Iſaac poteſt dici rectiſſime. Huius appellationis etiam ſapiens ille Abraham fit particeps,cui gaudium proles ſapientię, triſtitiam excidens donatum eſt. Ergo ſi quis idoneus eſt audire poeticam, id eſt, faciendi rationem qua Deus vtitur,& ipſe gaudet neceſſario,& gratulatur his qui habuerant audiendi deſiderium. In hac nullum figmentum fabuloſum inuenies, ſed veritatis formas omnes,expreſſas integre: imo ne metra quidem ac rhythmos & carmina aures per muſicam oblectantia: ſed opera naturæ abſolutiſſima, propriam quandam concinnitatem habentia. Sicut autem mens ad audiendum apta gaudet his Dei poematis: ſic & ſermo concinens mentis cogitationibus & quodammodo adhærens, neceſſario gaudet. id docebit manifeſte oraculum Moſi ſapientiſſimo redditum in hanc ſententiam: Ecce Aaron frater tuus leuita. ſcio quod loquetur ipſe tibi. ecce ipſe egredietur in occurſum tibi: videnſque te lætabitur intra ſeipſum. Opifex ait ſe ſcire, quod ſermo, qui mentis eſt frater, loquetur. Fecit enim eum tanquam inſtrumentum totius huius ex quo concreti ſumus, vocem articulatam. Hic ſermo mihi, tibi, omnibus hominibus,ſonat,profert,interpretatur cogitata, & prior exit occurſurus his quæ mens ratiocinatur. Nam quando mens excita in aliquid ſibi familiare

Iſaac, riſu interpretatur.

Deus riſu & b ni gaudij autor.

Poetica di uina.

Sermo mẽ tis frater

ſumit

Cogitationes mentis partus.

ſumit impetum. aut intus commota à ſeipſa aut receptis à rebus externis formis aliquibus eximiis, concipit & parturit cogitationes: quas volens parere non poteſt, donec per linguam cæteraque inſtrumenta ſua, vox eas excipiens, obſtetricis more producat in lucem. hæc vox cogitationes elucidat. nam ſicut ea quę in tenebris abdita ſunt cælantur, donec lux affulgens ea indicet: ad eundem modum cogitationes mens recondit in loco inuiſibili, donec vox lucis more cuncta retegat. quapropter valde pulchre dictum eſt, quod egreditur ſermo in occurſum cogitationibus, & accurrit eas complecti cupiens, indicandi deſiderio. Nam quiſq; ſui operis eſt cupidiſſimꝰ.

Sermonis proprium.

Sermonis autem proprium eſt dicere, ad quod ſuapte natura properat. Gaudet autem & lætatur quando ceu illuſtratus peruidet & cõprehendit intellectum rei quæ declaratur. Tunc enim complexus eam interpretatur optime. Proinde quicunque inter dicendum non recte tenent cogitata, vt verboſos ac loquaces auerſamur, quia lõgas ſed inanes atque adeo inanimes vt proprie dicam orationes conſarciunt. Horum igitur ſermo vt indecorus merito gemit: econtra neceſſario qui gaudet qui bene conſiderata ſufficienter inſtructus ad conceptus animi proloquendos accedit: id quod omnibus ferme notum puto per quotidianam experientiam. quando enim probe cognitum tenemus de quo diſſerimus, lætus gaudétque ſermo abundat dilucidis & propriis vocabulis, quibus copioſe, expedite, inoffenſe, atq; etiam diſerte ac efficaciter repræſentat quicquid docere vult. quando autẽ diuerſis cogitationibus diſtracti nil certum comprehendimus, ſermo quoq; delirat, & inproprie loquitur, deſtitutus aptis verbis & conuenientibus: quapropter tũ ipſe tędio laborat errabũdus & ſubinde impingens: tum auditorib. adeo non pſuadet, vt moleſtus etiã ſit aurib. Attamen nec omnis ſermo, nec cogitatis occurrat omnibus: ſed perfectus Aaron perfectiſſimi Moſis cogitationibus. Alioquin quid opus erat poſtquam dixit Ecce Aaron frater tuus, addere Leuita, niſi vt doceret quod ſoli leuitæ & ſacerdoti & bono ſermoni conuenit proferre cogitata quæ ſint perfectæ animæ germina.

Aaron frater Moſis, id eſt, eloquentia philoſophiæ, vel ſermo mentis.

Nam mali viri ſermo nunquam interpretari poteſt diuina dogmata: pulchritudinem enim eorum ſuis deturparet contaminationibus. econtra neque bonus impudica turpiave proferet: ſed ſemper ſanctas narrationes ſacri ſanctiq; ſermones facient.

Bonus vir turpia & impudica non profert.

Fertur in quadam optime inſtituta ciuitate morem eſſe hunc, vt quoties aliquis impuræ vitæ ciuis ſententiam vult proferre ad ſenatum aut populum, non ſinatur per ſeipſum hoc facere, ſed à magiſtratu cogatur eam apud aliquem honeſtum virum deponere. Qui mox aſſurgens promit quod audiuit, ſilente interim altero: & quæ tum primum didicit quamuis aliena profert, autorem cõmenti vix in auditorum ſpectatorumve habens numero. adeo ne beneficium quidem ab iniuſtis quidam dignãtur accipere, quod exiſtiment hanc vtilitatem corrumpi admixto dedecore.

Beneficiũ ab iniuſto non acciiendum.

quod & Moſes ſacratiſſimus docere videt. nam tale quiddã eſt quod Aaron Leuita occurrit fratri ſuo Moſi, quo viſo gaudet in ſeipſo. Illa autem verba In ſeipſo gaudere, præter iam dictum dogma indicant & aliud magis ad rempubl. pertinens, oſtenden-

Gaudium internũ & verum, quibuſve de rebus

Hominis proprium quid.

te legiſlatore germanum & maxime proprium hominis gaudium. proprium enim nec è pecuniarum poſſeſſio. num ve copia, nec è ſplendore gloriæ, nec ex vllo omnino inanimato infirmoq; opere, quod per ipſum eſt corruptibile, poteſt contingere, imo nec à robore agilitateq; corporis aut cæteris id genus dotibus. quæ vel cum peſſimo quoque communes ſunt, & habentibus ſe nonnunquã perniciem attulerũt ineuitabilẽ. quoniam igitur in ſolis animæ bonis pura & minime adulterina inuenitur lætitia, in ſeipſo vtiq; gaudet omnis ſapiens, non in his quæ circa ſe habet. in ſeipſo enim habet mentis virtutes, quas nobis placere æquum eſt: circa ſe vero bonam habitudinẽ corporis & externarum rerum copiam propter quas nõ eſt quod nobis placeamus Ergo quoniam quãtum potuimus declarauimus veraciſſimi Moſis teſtimonio, ſapientis proprium eſſe gaudium, oſtendemus ſpẽ quoque in hunc maxime competere, teſte eodẽ. ſic enim loquitur de Seth filio cui nomen Enos, quod interpretatur ſpes: hic primus ſperauit inuocare nomen domini Dei, Recte. vero enim homini quid magis poteſt eſſe proprium quam ſpes & expectatio poſſeſſionis bonorum accipiendorũ à ſolo munificentiſſimo Deo: quod genus ſolũ ſi vera fateri volumus, proprie hominũ eſt tanquã hi qui nõ ſperant in Deum, extra naturam irrationalem cenſeantur. Ideo cum dixiſſet de Enos, hic ſperauit inuocare nomẽ domini Dei, diſerte infert, Hic eſt liber generationis hominum proborũ. ſcriptum eſt enim in Dei libro, ſolum bene ſperantẽ eſſe hominẽ. itaq; per contrarium qui deſperat non eſt homo. ergo concretum hoc noſtrum definitur, animal rationale, mortale. ſed eius quem Moſes cenſet hominẽ affectiones animæ ſperãt in eum Qui eſt, verum Deum. Proinde boni viri felicem ſortem nacti ſpem atq; gaudium aut habeant aut certe expectent bona. mali vero, quorum Cain eſt ſodalis, in mœrore timoreq; degentes, præſentia imminentiave mala miſerrimã portionem poſſideant, gementes ob moleſtias quas habent præ manibus, præ metu autem ingruentium tremẽtes horrenteſque. verum de his hactenus dictum ſit, ſcrutemur iam ſequẽtia. Dixitq; Cain ad dominum: Maior eſt culpa mea quam vt remittatur.) hoc quale ſit per ſimilia declarabitur. Si nauem mari iactatam gubernator deſerat, an non neceſſum eſt eam nauigationem aberrare? item ſi quadrigas auriga in Circenſibus, annon neceſſum eſt eas turbatas ferri curſu deuio? Quod ciuitas ſi deſtituatur magiſtratibus aut legibus? ſunt autem & leges dubio procul pro magiſtratibus. nonne carens magiſtratibus legisbuſque ciuitas illa malis opprimetur maximis? Atqui natura comparatum eſt, corpus abſente anima, animam abſente ratione, rationem deſtitutam virtute, interire funditus. Quod ſi hæc ſingula rebus deſtitutis nocent tantopere, quantam miſeriã in à Deo deſtitutis agnoſcimus? quos ille auerſatus tanquam deſertores ordinis, exterminauit procul à ſanctiſſimis ſuis legibus, indignos ſua prouidentia habitos. In vniuerſum enim ſcire oportet, quod qui præſtantioris ope deſtituitur, fit obnoxius maximis culpis & criminibus. quãdo enim dices imperitũ artis lædi maxime? nonne quando à ſcientia omnino deſeritur? quando vero indoctũ & valde ineruditũ?

Enos filius Seth interpretatur ſpes.

Qui deſperat, non eſt homo.

Homo cur definiatur animal rationale.

[à] Deo de[ſ]eri malo[r]um omni[u]m horri[b]iliſſimũ.

nonne quando à doctrina & diſciplina derelinquitur? quid inſipiẽtes quado infelices pronunciam⁹ potiſſime? nonne quãdo omnino repelluntur à prudẽtia? quãdo vero intẽperantes & iniuſtos? nonne cũ à temperãtia iuſtitiaq; damnãtur exilio perpetuo? quãdo pietas eos à ſacris ſuis excludit? ideo arbitror eos qui non omnino ſunt expiabiles, optare puniri potius quã dimitti. nam hæc miſſio facile ſubuertet eos, ceu male ſaburratas naues carentes gubernatoris prouidentia, animaduerſio vero ad correctionẽ profuerit. Aut non ſunt potiores qui ſub pædagogis educantur, quam qui peccantes à nullis cohibentur caſtigatoribus? non meliores itidem qui ſub magiſtris diſcunt artes quam qui quoties aberrant obiurgantur à nemine? proficiunt qui ſine curatore degunt, quam qui parentes à natura inſtitutores ſibi additos Deo fortunante nacti ſunt? ſin minus, ſaltem ſecundarios præfectos adepti, quos orbitati miſeratio conciliare ſolet, in omnibus commoditatibus genitores minus deſiderant? Ergo quicunq; peccatorum ſumus nobis conſcii, precemur Deum vt puniat nos potius quam incaſtigatos prætereat, præteritos enim non ipſe propicius in ſeruitutem ſuam vindicabit, ſed inclementis genituræ ſeruos faciet, quod ſi vt benignius, clementer leniterq; puniat, errata noſtra corriget, ſermonem ſuum caſtigatorẽ immittens in noſtram animam, per quem pudore admiſſorum incuſſo, ipſam in ſanitatem reſtituat. Proptereа legiſlator ait, quicquid in animo ſuo precata fuerit vidua & expulſa, manere ipſam. Deum enim virũ & patrẽ vniuerſorũ ſemen genituramq; omnibus præbentẽ iuſte dicemus. mentem vero eiectã Deo viduam, quæ aut genituram diuinã non excepit, aut exceptã data opera abortũ fecit. Quam obrem quicquid ſtatuerit, contra ſeipſam ſtatuet idq; omnino immedicabile. Quomodo enim euitari poteſt malum, quod contra ſeipſam pronũciat creatura inconſtans & ad omnem occaſionẽ mobilis, aſcribens ſibi virtutes creatoris, quarum vna eſt quæ citra controuerſiã rigideq; definit ſingula. Quapropter non ſolum viduabitur à ſcientia, ſed expelletur etiam. quod ſic intelligitur. Anima vidua, nondum tamen expulſa ex honeſtate, poteſt per quandam tolerantiã cum recta legitimaq; ratione redire in gratiam. quæ autem ſemel ſeiuncta fecit diuortium, vt recõciliabilis in omne æuum reiecta eſt, poteſtate reuertẽdi ad priſtinum domicilium. Hactenus de his verbis, Maior eſt culpa mea quam vt remittatur. diſpiciamus ſequẽtia. Ecce eiicies me inquit, hodie à facie terræ. & à facie tua abſcondar.]

Quid ais bone vir? itane etiam eiectus è tota terra abſconderis? at quomodo poteris ne viuere? an ignoras quod animalibus natura non eadem ſed diuerſa loca incolenda diſtribuit? mare piſcibus & omni aquatico generi, terram terreſtribus omnibus: homo autem vtiq; iuxta corporis temperamẽtum animal terrenum eſt, propterea quicquid migrat è ſuis regionibus, & velut in alienas transfertur, exanimatur facile: terreſtria ſi merguntur in aquã, aquatica ſi in terrã expellantur. proinde ſi eiiciaris è terra cum ſis homo, quo te vertes? natabiſne in aqua more aquatiliũ? atqui merſus mox exanimaberis. ſed forte ſumptis alis ſublimis euolans per aerẽ vagari co-

à Deo caſtigari potius quam deſeri, optare debemus.

Deus, vir & pater vniuerſorũ. Anima vidua & adultera.

Cain coram Deo ſe abſcondere conatur.

Animalium loca naturalia viuendi.

Homo animal terrenum eſt

naberis, è terreſtri factus volucris? fac ſi potes, muta characterem quem tibi ſemel impreſſit Deus. ſed haudquaquam poteris. Quanto enim ſublimius teipſum extuleris, tanto citius grauioreque caſu ad terram proprium tibi locum relaberis. itane homo aut vlla creatura poteſt ſe à Deo abſcōdere? quonam ab eo qui nuſquam non eſt, qui proſpicit vſq; omnes terminos, qui vniuerſa replet ſua præſentia, à quo nihil vel minutiſſimum deſeritur? Et quid mirum ſi nulla creatura latere poteſt eum Qui eſt, quando ne materialia quidem principia cuiquam licet effugere, ſed neceſſum eſt vt euitato vno incidat in aliud. Vtinam igitur opifex arte qua fecit in vtroque elemento degentia, huius quoque animalis vbiubi victuri feciſſet miraculum, vt à natiua grauitate terreni aquaticique ponderis in aerē ignemque ſe poſſet attollere: ac rurſum poſt conſuetudinem cum ſublimibus, ſi migrationem inde requireret, locum loco mutaret cōtrario. Sed debuit vtique in vna aliqua mundi parte conſiſtere, quandoquidem in omnes excurrere non poterat, & alioquin etiam opifex nihil ei preterea reliquum fecerat, abſumptis in mundū quatuor elemētis, vt ex perfectis partibus abſolutiſſimū opus hoc vniuerſum redderet. Ergo cum totum opus Dei nemini liceat effugere, an non multo minus autorem eius & rectorem effugere poterit? nemo igitur hæc verba non examinata facile admittens, è ſua ſimplicitate legem æſtimet, ſed introſpectis latentibus ſignificationibus, diſcernat id quod manifeſtum eſt. Quid ſi verba iſta, Si eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, ſic intelligātur: ſi non des mihi bona terræ, ne cœleſtia quidem accipio ſi non datur frui voluptatibus, ne virtutem quidem deſidero, ſi non impartiris humana bona, diuina quoque tibi habeto. nam apud nos neceſſaria, cara, & vere germana bona ſunt hæc: edere, bibere, veſtiri, per viſum frui colorum varietatibus, per aures oblectari omnigenis ſonorum concentibus, per nares exhilarari ſuauibus vaporum fragrātiis, ventris & eorum quæ ſub ventre ſunt ad ſatietatem expleri voluptatib. aurum argentumque non negligere, honores principatuſq; & quicquid ad gloriam facit conquirere. prudentiam vero, fortitudinem, iuſtitiam, res tetricas, & vitæ moleſtiam afferentes, miſſas faciamus. quod ſi libet eis vti, non vt bonis perfectis vtendum eſt, ſed vt cauſis bonorum. ò ridiculum caput. Ergo priuatus his lucris corporeis in conſpectum Dei non venies? at ego tibi dico, venies omnino, etiamſi priuatus fueris. ſolutus enim duris tum corporis tum rerum corporearum vinculis, imaginaberis illum ſapientem Abraham. Viden' vt relinquens terram, cognationem, ædes paternas, ſenſum, rationem, incipit occurrere eius Qui eſt potentiis? poſtquam enim totam domum egreſſus eſt, ait lex viſum ei Deum: docens quod manifeſte apparet extricato rebus mortalibus, & recurrenti ad incorpoream huius corporis animam. Ideo Moſes accepto ſuo tabernaculo, extra caſtra id figit, longe ſemotum à corporali exercitu. hoc enim ſolo modo ſperat ſe fore ſupplicem cultorēque perfectum cœleſtis numinis. & ait id vocatum tabernaculum teſtimonii, valde caute, vt tabernaculum eius Qui eſt ſit, non vocetur tantummodo

Dei faciem nemo effugere poteſt.

Deus eſt, qui eſt, quia ſolus ſtat in eſſentia.

Bona voluptariorum.

Abraham ſuos relinquens quid ſignificet.

Deus rebus mortalibus libero homini apparet.

Eſſe & haberi differunt.

modo, ex virtutibus enim ea, quæ Dei eſt, vere eſt, conſtans ex eſſentia. quoniam & Deus ſolus ſtat in eſſentia: quam ob cauſam neceſſario de ſeipſo dicit: Ego ſum qui ſum, ac ſi quicquid poſt eum eſt, non per eſſentiam ſit, ſed ſola opinione hominum. Moſis autem tabernaculum figurate humanam virtutem ſignificans, appellatione non ipſa re dignabitur, cum ſit imago diuini illius tabernaculi. huc accedit, quod & Moſes, quando in Deum Pharaonis conſtituitur, non reuera factus eſt Deus, ſed tantum exiſtimatione creditus. Deum enim dantem quidem ſcio & largientem, dari vero non intelligo. Dicitur autẽ in ſacris libris, Do te Deum Pharaoni, patiente, qui datur non agente. Is autem, Qui vere eſt, actiuus neceſſario non paſſiuus intelligitur. Quid igitur ex his colligimus? quod ſapiens dicitur quidem Deus inſipientis, reuera autem non eſt Deus, ſicut nec adulterinus ſtater eſt ſtater. idem collatus cum eo, qui vere eſt, homo Dei reperietur: cum inſipiente vero ſi conferatur, Deus imaginatione exiſtimationeque videbitur, non veritate ac eſſentia. Quid igitur nugaris, dicens: Si me eijcies à terra & te, abſcondar, imo ſi te à terreno arcuero, manifeſte oſtendam meam imaginem. argumento eſt, quod à facie Dei migrabis: poſt migrationem autem nihilominus terrenum corp⁹ inhabitabis. Dicit enim rurſum: Exiuit Cain à facie Dei, & habitauit in terra.] Itaque non eiectus à terra, abſconderis ab eo, Qui eſt, ſed eum deuitans in terram confugiſti, locum mortalem, imo nec omnis, qui inuenerit te occidet, quemadmodum ſophiſticaris. nam quicquid inuenitur, vtique ab alterutro

Deus verus actiuus eſt, alii paſſiui.

Cain certã Deo ſe abſcondere conatur.

inuenitur, aut ſimili aut diſſimili: ſimili cognatoq; iuxta communionem omnium familiaritatemq;: diſſimili vero iuxta diuerſitatem contrariam: ſimile igitur conſeruare ſtudet ſui ſimile: diſſimile vero perimere ſolet ſui diſſimile. Sciat ergo & Cain & quiſquis alius vafer eſt, quod non à quouis occurrente interficietur: ſed malefactores quidem germanorum cognatorumq; vitiorum æmulatione cuſtodes eius erunt & ſatellites. qui vero prudentiam cæteraſque virtutes exercent, tanquam infenſiſſimum hoſtem tollent, ſi poterunt. In vniuerſum .n. & res & corpora à familiaribus amiciſque ſeruantur, ab alienis vero & infeſtis interimuntur. Quapropter oraculum contra fictam hanc Caini ſimplicitatem ferens teſtimonium ait. non ita ſentis vt loqueris. Ais, quod quicunq; artis tuæ palæſtras inuenerit, interficiet. noſti autem, quod non quiuis ex innumeris, qui inter tua cẽſentur auxilia, ſed ſolus virtutis amicus, tecum gerit bellum ſine iudiciis. Qui, inquit, occiderit Cain, ſeptem mulctas diſſoluet.] In quam rationem ad dictas interpretationes habeat, non video, quod ſeptem mulctas diſſoluet. nam nec dixit quæ ſeptem, nec mulctæ modum, nec diſſoluendi. itaque exiſtimandum eſt, omnia talia figurate latenterq; ſignificare aliquid. Quid ſi tale quiddam docere vult? quod irrationale eſt in anima in ſeptem partes diuiditur, viſum, odoratum, auditum, guſtum, tactum, ſermonem, genituram, octauum intellectum horum ducem, ſi quis velut Cainum interimat, ſimul & illa ſeptẽ diſſoluet. robore enim mentis valido confirmantur hæc omnia, & cum eiuſdem imbecillitate deficiunt. perfe-

Caini ficta ſimplicitas.

Caini occiſor, ſeptẽ mulctas quomodo luat.

Anima irrationalis in ſeptem partes diuiditur.

Cainum non quiuis interficiet, ſed ſolus virtutis amicus.

ctam diſſolutionem accipit. ſeptem autem illa in ſapientis animo incontaminata puraq; & proinde honore digna inueniuntur: in inſipientis contra impura pollutaque, & vt dixi mulctata, hoc eſt mulcta digna & ſupplicio. Quando igitur aqua terram purgare ſtatuit opifex, voluitq; animam purgari ab ineffabilibus iniquitatibus, eluereque & abſtergere maculas per ſacram purificationem, hortatur eum quem reperit iuſtum, qui non eſt oppreſſus à diluuio, vt inducat in arcam, id eſt, hoc corpus vas animæ, ex omnibus pecudibus mundis ſeptenas, maſculum & fœminam: æquum cenſens vt bona ratio puris vtatur omnibus partibus irrationalibus. Et quod hic legislator definiuit, neceſſario contingit omnibus ſapientibus. habent enim purificatum viſum, examinatum auditum & ſenſus cæteros, habent ſermonem quoq; immaculatum, & appetitus Veneris non illegitimos, ſingula autem horũ ſeptem, partim maſculus ſunt, partim fœmina. Quoniam enim aut quieſcunt aut mouentur, quieſcunt quidem per ſomnium, mouentur autem vigilantia iam & agentia: quicquid habitum habens quieſcit, vt paſſioni obnoxium vocatur fœmina. quod vero præditum motu actuque animaduertitur agere, maſculum nominatur. atque ita in ſapiente hæc ſeptem ſpectantur pura, contra in malo mulctata omnia. Quantam enim putas multitudinem quotidie à ſuis oculis, velut à transfugis, proditam coloribus figuriſque, & his quæ videre nefas eſt? quantam ab auribus omnes ſonos conſectantibus? quantam ab odoratus guſtuſq; inſtrumentis attractis per vapores varietateſque cæteras plurimas. Taceo multitudinẽ

Animalia munda à quouis genere ſeptena cur in arcam ducantur.

eorum quos infrenis linguæ fluxus irreuocabilis perdidit, aut libidines œſtro ſuo impotenter concitos. Plenæ ciuitates, plenus eſt orbis terræ quam late patet malis talibus, quæ humano generi vel in media pace acre continuumq; bellum inferunt tum priuatim tum publice. propterea videntur mihi qui non omnino rudes ſunt malle cæcitatem, quam videre quæ non decet: malle ſurditatem, quam audire ſermones pernicioſos: linguam quoque libenter amiſſuri, ne proloquantur quæ cælanda ſunt. Certe fertur quoſdam ſapientes, cum in rota cruciarentur ad extorquẽda ſecreta, præmordiſſe linguam ſuam, & ita grauiorem cruciatum rependiſſe tortoribus, dum eos voti fecerunt impotes. Caſtrari vtiq; melius eſt, quam tranſuerſum abripi libidinum illicitarum rabie. Quæ omnia in calamitates pernicioſas animam mergentia, merito extrema pœna ſequitur. Additur deinceps, Poſuit dominus Deus in Cain ſignum, vt non interficeret eum quiſquis inueniſſet.] Quod autem ſignum non declarauit, quamuis ſolitus ſingularum rerum naturam per ſigna indicare: ſicut in rebus Ægyptijs dum virgam mutat in ſerpentem, & manum Moſis in niuis ſpeciem, & fluuiũ in ſanguinem. An forte hoc ipſum ſignum eſt appoſitum Caino ne interficeretur, quod nunquam interfectus eſt. nuſquam enim in lege de nece eius narrat, ſubindicans quod ſicut illa fabuloſa Scylla, immortale malum eſt inſipientia, quæ nũquã in totũ emoritur, & tamẽ nunquã nõ moritur. Atq; vtinã fieret cõtrariũ, vt ſemel è medio tollerẽtur omnia: nũc ꝑpetuo repullulãtia, immortali morbo affligũt, quoſcunq; aliquando corripuerunt.

Caſtrari melius eſt quã tranſuerſum abripi libidinum illicitarum rabie.

Cain quomodo poſitus in ſignum, ne à quouis interficeretur.

Inſipientia immortale malum.

PHILONIS IVDÆI DE AGRICVLTVRA.

Geneſ. 9.

Coepitque Noe homo agricola eſſe, & plantauit vineam, & bibit de vino, & inebriatus eſt in domo ſua.] Vulgus hominum rerum naturas ignorans, etiam in nominibus eis imponendis erret oportet. nam qui eas velut per anatomiam conſiderant, facile aſſequuntur appellationes earum proprias: qui autem res tractant confuſius, non tam exquiſitas. Moſes vero in tanta rerum peritia, nominibus rectiſſimis aptiſſimiſque & mire perſpicuis vti conſueuit: proinde ſæpe in libris legum diuinarum inuenimus rebus conuenire nomina: quod vel in præſenti capite liquet, in quo iuſtus ille Noe agricola inducitur. Et cui non ad iudicandum procliuiori videri poſſet idē agricultura, quod facultas operaria? atqui duo hęc adeo non ſunt eadē quantumuis coniuncta, vt ſint etiam pugnantia. poſſunt enim & imperiti laborare in re ruſtica: agricolæ autem nomen ipſum peritię fidem aſtruit, quod videtur ei propter artē ſuam inditum. Præterea cogitandum illud quoque terræ operarium finem vnicum ſpectare mercedem (ſunt enim plerique mercenarij) non ſolicitum quam bene operetur. agricola vero non parcit impenſis, modo poſſit vel agellum emere, vel ita rem adminiſtrare, vt reprehenſionem peritorum effugiat. nullum enim aliud lucrum quærit quam vt ex annuis prouentibus fructum percipiat. itaque dat operam vt ſilueſtres arbores traducat ad mitius ingenium, mitium vero incrementum induſtria ſua promoueat, & ſi quę præ alimento nimio luxuriant, putatione coerceat: alias vero contractiores nouis ſtolonum acceſſionibus amplificet. adhæc generoſas plantas in multos ramos ſe diffundentes propaget, paratis circum non admodum profundis ſcrobibus: parum frugiferas autem inſitis in earum ſtirpes & vnitis præſtantioribus, ad meliorem frugem reducat. quandoquidem ſic homines quoq; faciunt, adoptiuos filios in alienas gētes propter virtutem aſciſcendo, in quibus conſtanter perſeuerēt. ita & ruſticus radicitus excidit plurimas iam effœtas, quæ intercipiendo ſuccos magnū damnum in proxi-

Nominum imponendorum error vnde.

Agricultura & facultas operaria differunt.

Agricola non niſi peritus.

Agricola ſcrobem parās planta in theſaurum incidit.

mo ſitis afferunt. circa huiuſmodi enim negotia verſatur ars curatrix ſtirpium è terra naſcentium.

Animæ agricultura quid profitetur.

Nunc ad peritiam agriculturæ, qua excoluntur animæ, conſiderandam nos vertamus. hæc ante omnia curat, ne quid ſeminet plantetve, quod ſit ſterile: ſed omnia mitia fructiferaque relatura fructum annuum moderatori homini.

Homo princeps omnium.

hunc enim natura principem animalium ſtirpiumque, & omnium rerum mortalium conſtituit. homo autem in vnoquoque noſtrum quis alius eſſe poteſt, quàm intellectus, qui ſolet ſatorum plantarumque fructus colligere.

Animæ lac ſunt Muſices rudimenta, cibus ſolidior, virtutes.

Quoniam autem infantibus lac nutrimentum eſt, adultis quæ è frumento coquuntur, animæ quoque ſuum lac debetur in ætate tenera, videlicet liberalis muſicæ rudimenta: ſicut viros perfectum alimentum decet, vt inſtituantur in prudentia, temperantia, cæteriſq; virtutibus. hæc enim ſata plantataque in mente ex præſcripto artis ruſticæ, de qua loquimur, egregios fructus ferent, & actiones laudabiles, ſimulque quotquot affectionum vitiorumque plantæ in altum pullulant, ferentes fructus lethiferos, ſuccidantur, vt nihil fiat reliquum, vnde noua rurſum peccatorum prorumpant germina. quod ſi qua nec vtiles fructus feret, neq; noxios, excidentur tales, non tamen abſumentur, ſed vertentur in vſum, cui competunt, aut in vallum ad munitionem caſtrorum, aut ad ſeptum oppidi, quod ſit pro mœnibus. ſic enim præcipitur: Omne quod non fert fructum cibo vtilem excides, & facies inde vallum oppido, ſi quis tibi bellum inferat. Huiuſmodi arbores ſunt ſimiles doctrinis contemplationem ſolã habentibus, inter quas recenſenda eſt medicina iſta ocioſa, non coniuncta cum actionib. ægros incolumitati reſtituentibus: & rhetoricæ genus cauſidicum mercenariumq;, non in quærendo iure occupatum, ſed dolo captans aſſenſum auditorum.

Dialectica ſoli cõtemplationi & ingenio acuendo dedita.

huc accedunt & dialecticæ geometriæq; partes quæ momenti nihil ad morũ correctionem afferunt, ſed intellectum ſolum acuunt, ne hebetior ſit ad ſingula de quibus ambigitur: ſed diuidẽdo diſtinguendoque proprietates ſingulorum diſcernat à communib. qualitatibus.

Philoſophiæ partes agro aſſimilãtur.

certe philoſophiæ rationem triplicem priſcos aiunt agro aſſimilaſſe, ita vt naturalem arboribus ſtirpibuſque facerent ſimilem, moralẽ vero fructibus, propter quos ſunt arbores: denique rationalem ſepi & maceriæ. Quemadmodum enim maceria fructus plantaſque agri conſeruat, arcens irrumpendi nocendiq; cupidos, ita & rationalis pars philoſophiæ præſidium munitiſſimum eſt reliquarum duarum, moralis atque naturalis. cum enim duplices & ambiguas dictiones explicat, & ſophiſmatum perſuaſibilem ſpeciem diſſoluit, & probabilem deceptionem maximam pernicioſiſſimamque eſcam animæ tollit è medio adhibitis ſermonibus diſertis & demonſtrationibus indubitatis, tanquam ceram leuigatam intellectũ parat ad excipiendos phyſiologiæ moraliſque diſciplinæ characteres valde probos ac integros.

Agricultura animæ ſpiritualis.

Hæc ſunt quæ animæ agricultura profitetur: effodiam arbores omnes imprudentiæ, intemperantiæ, timiditatis, iniuſtitiæ: excidam & voluptatis, concupiſcentiæ, iræ, furoriſque ac ſimilium paſſionum ſtirpes, etiamſi ſe ad cœlum extulerint: aduram & radices earum, immiſſo penitus in terram incendio, ne qua

pars

pars, imo ne quod veſtigium, ne vlla vmbra ſit reliqua, & hæc quidem auferam. inſeram autem, primum in pueriſis ætatis animas ſurculos, quorum fructus ipſas enutriet. ſunt autem hi. ſcribendi legendique certa induſtria, eorum quæ apud ſapientes poetas habentur diligens ſcrutatio, geometria, oratoriæ facultatis meditatio, & vniuerſa liberalis muſica. in iuueniles vero ac viriles iam meliores perfectioreſque, prudentiæ plantam, fortitudinis, temperantiæ, iuſtitiæ, omniſque virtutis. quod ſi quid ad ſilueſtrem quam vocant muſam pertinens nullum quidem veſcum fructum afferat, poſſit tamen quæ ad cibum proſunt munire conſeruareque, hoc quoque reponam, non propter ipſum, ſed quia natum eſt ad neceſſariarum vtiliumque rerum miniſterium. ideo ſapientiſſimus vates huic quidem iuſto animæ agriculturam vt congruentem aſſignat, dicens: Cœpit Noe homo agricola eſſe: de Cain vero ait, Erat operans terram, & paulo poſt quando in fratricidij facinore deprehenditur, dicitur, maledictus tu à terra quæ aperuit os ſuum, vt acciperet ſanguinem fratris tui de manu tua, qua operaberis terram, & non apponet tibi dare fructus ſuos.] Quomodo manifeſtius oſtendi poſſet, quod terræ operarium non agricolam legislator exiſtimat malum virum, quam nunc oſtenſum eſt? nec tamen ſuſpicari debemus de homine qui manibus pedibuſque & cæteris corporis viribus ad opus eſt validus, aut de montana planave terra ſermonem hic fieri, ſed de vniuſcuiuſque noſtrum potentiis. nam mali anima circa nihil aliud occupari ſolet quam circa terrenum

Iuuenum ſtudia.

Cain terræ operarius.

iſtud corpus & cunctas eius voluptates. proinde vulgus hominum obeundo varios tractus vſque extrema terræ, mare quoque traijciendo, & ſinus eius penetrando, nullamque huius vniuerſitatis partem imperſcrutatam relinquendo, ſemper & vbique iſta colligit, quæ ad cumulandam voluptatem faciunt. nam ſicut piſcatores retia demittunt interdum longiſſima, in medio complexi magnum maris ſpacium, vt quamplurimos piſces incluſos ac velut obſidione cinctos capiant: eodem modo maxima pars hominum, non in ſinum aliquem maris, ſed in totam aquæ, terræ, aeriſque naturam, omnica pientia vt poetæ loquuntur, lina extendens, omnia vbique ad voluptatis vſum inuncat & attrahit. etenim terræ metalla perquirunt, vaſta maria traijciunt, omnia belli paciſque exercent negocia, materiam copioſam ceu reginæ voluptati parantes: quippe non initiati agricultura animæ, quæ ſeminans plantanſque virtutes, fructum vitam beatam decerpit ex eis. qui autem exercent & tractant quæ carni grata ſunt, lutum maceratum, fictilem ſtatuam. animæ carcerem, quem illa à natiuitate ad extremum diem ceu cadaueroſum onus circumferre cogitur, colunt magno ſtudio. Hæc eſt differentia inter agriculturam & operationem terræ, itemque inter agricolam & operarium. nunc conſiderandum ne in dictis rebus aliæ quoque ſint cognatæ ſpecies, quæ ſub nominum communione occultent differentias. ſunt autem quas quærendo inuenimus duæ, de quibus diſſeremus quantum poterimus. ergo ſicut agricolam & operatorem terræ, quamuis idem videbantur, tamen al-

Anima mali & boni circa quæ occupetur.

S lego-

legorias excutiendo lõge diuerſos reperimus, ita rurſus paſtorẽ & pecuarium. legislator enim iam pecuariæ, iam paſtoralis artis meminit: quas appellationes lector parum curioſus fortaſſe putaret æquiuocas, ſignificantes idem ſtudium. atqui res ipſæ multum differunt, ſi ſpectentur ſingularum officia. quamuis enim pecorum magiſtris cõſuetudo vulgaris vtramque vocem applicat, at non & intellectui curatori animæ vtraque conuenit. malus enim ſi ſit, pecuarius gregis præfectus vocabitur: contra ſi bonus & virtutis amãs, paſtor nominabitur. id iam clarius faciam. Natura vnicuiq; noſtrum cognatas addidit pecudes, ex vna radice animæ duabus velut ſtirpibus pullulantibus, quarum altera integra indiuiſaq; intellectus appellatur: altera ab imo in ſeptem ramos diuiditur, in quinq; ſenſus, & duo inſtrumenta vocis genituræque. quæ multitudo tota bruto comparatur pecori, & quia numeroſa eſt, iuxta naturæ legem operam ductoris neceſſariã poſtulat. quoties igitur imperitus regendi, ſed diues ſeipſum præficit, plurimorum malorum cauſa fit pecori. nam ipſe neceſſaria copioſe ſuggerit: at illud in tanta copia ciborum nimia ſaturitate petulans redditur. ſaturitatis enim germana proles eſt petulantia. per eam petulantiam ſaltitant, & contempto rectore vagantur, ſoluuntque ſtipatum antea gregis ordinem. atque ita ductor deſertus, ex præfecto priuatus fit, diſcurſans ſatagenſque ſi forte poſſit denuo in vnum compellere. & cum videt ſe operam perdere, gemit ac flet, damnans ſuam facilitatem, & culpam in ſeipſum referens. Ad eundem modum pecus ſenſuum, quando intellectus ſupine ſe gerit & ignauiter, auide ſaturatum copia rerum ſenſibilium ceruicem iactat & ſubſultat, impingens in omnia viſui patentia, vel quæ videre nefas eſt: auribus quoque voces recipiens inſatiabiliter, ſitiendo ſemper ob curioſitatem, interdum delectans ſe obtrectationibus parum liberalibus. Quid enim aliud credimus quotidie per totum orbem tot millia ſpectatorum in theatra contrahere? homines enim victi ſpectaculorum & fabularum cupidine, infrenes tum oculis tum auribus, conſectantur citharistas citharœdoſque, præterea ſaltatoribus cæteriſque mimis inhiant, propter geſtus motuſque ac ſtatus effœminatos: atque ita factiones theatricas inſtaurant, ſecuri cæterarum rerum priuatarum publicarumque, totam vitam in huiuſmodi ſpectaculis conterentes miſeri. Alij autem his etiam miſeriores infelicioreſque ſunt, qui guſtum tanquam è vinculis exſoluerunt. qui mox in omnes cibos potuſque facto impetu, ex iam apparatis carpit quodlibet, immanem famem habens abſentium: vt etiam cum ventris ſentinam expleuerit, concupiſcentia tamen auida & inanis etiam tum circumſpiciat, ne quid reliquum oculos fugerit, vt hoc quoque more ignis omniuori abliguriat. hanc ventris diluuiem pediſequa à natura addita comitatur libido coitus, furore ac œſtro pertinaci concita, & moleſtiſſimam rabiem afferens. cum enim è multis condimentis potuque meraciore contracta crapula grauantur homines, non ſunt amplius ſui compotes: ſed properantes ad amatorios concubitus comeſſabundi oberrant ianuis, donec deferuente deſpumatoque affectu poſſint quieſcere. cui rei proſpiciens natura vide-

Paſtor bonus, pecuarius malus.

Animæ partes brutæ pecoribus aſſimilantur.

Petulantia ſaturitatis proles

Spectacula cur tantopere amentur.

Libido crapulam ſequi ſolet.

videtur ventri ſubieciſſe inſtrumenta coitus: qui ſaturitatem ſolet ſequi, & tum demum agere ſuum negocium. Hos igitur qui tali pecori affatim præbent quicquid deſiderat, pecuarios vocabimus. è diuerſo paſtores dicemus illos, qui delectu rerum neceſſariarum habito, quæ commodiſſimæ ſunt has ei præbent, reciſa & amputata inutili ſuperfluaque copia, quę non minus nocet quam inopia: quique modis omnibus prouident ne grex neglectus in morbos incidat: imo vota etiam faciunt nequa externa calamitas ingruat. in primis autem curam adhibent nę grex vagabundus diſpergatur, metum intentando caſtigatorem non obtemperantibus rationi, & animaduerſione vtendo continua, mediocri quidem in errata ſanabilia, ſeuera autem ſi his accedat contumacia. Quamuis enim abominandæ videantur, plurimum tamen proſunt pœnæ inſipientibus, quemadmodum medicinæ ſilua corporeo morbo laborantibus. Hæc ſunt paſtorum ſtudia, qui voluptati noxiæ inſuauem vtilitatem præferunt. Tanta certe curæ paſtoralis honeſtas creditur & vtilitas, vt poetarum gens reges ſoleat vocare paſtores populi: ſicut legislator ſapientes dignatur hoc nomine, qui ſoli veri reges ſunt. introducit enim eos præfectos tanquam gregis omnium hominum qui affectu bruto rapiuntur: & ideo Iacob etiam ille meditatione perfectionem aſſequutus, paſtor eſt in eius literis. paſcit enim hic Labanis pecora, ſcilicet inſipientis animæ, quæ videt ſentitque, coloribus vmbriſque fallacibus ſeruiliter dedita. Laban enim interpretatur dealbatio. Moſes quoque ſapientiſſimus hominum cenſetur in paſtorum numero. Hic enim paſtor intelligitur mentis præferentis faſtum veritati, quæ bona videri quam eſſe mauult. Iothor enim ſuperfluus interpretatur. ſuperfluus autem faſtus eſt, ad inducendum in rectam vitam errorem aſcitus, qui eſt in cauſa vt aliud apud alias ciuitates ius habeatur, non apud omnes id quod iuſtum eſt. quippe qui naturale perpetuumque ius ne in ſomnis quidem vnquam vidit. Dicitur enim Moſem paſtorem fuiſſe pecorum Iothor ſacerdotis Madiam. Idem precatur ne cuiuis grex (ſic vocat totum vulgus animarum) committatur: ſed vt bonum paſtorem habeat, cauentem ipſi ab omnibus inſipientiæ, iniuſtitiæ, cæterorumque vitiorum laqueis, inducentem vero in eruditionis virtutumque reliquarum dogmata: Diſpiciat, inquit, dominus Deus ſpirituum & omnis carnis hominem huic cœtui. Deinde poſt pauca verba ſubinfert: Et non erit cœtus domini tanquam oues quibus paſtor deeſt. Sanctum profecto votum, ne ſine curatore præfectoque ſinatur vnicuique noſtrum cognatus grex: vt ne in deterrimam malæ reipublicæ ſpeciem ochlocratiam, quæ ex optima democratia deprauatur, prolapſi, tumultibus & inteſtinis ſeditionibus agitemur in perpetuum. certe non ſola magiſtratuum penuria parit morbum ochlocratiæ, ſed & ex ortus iniuſti alicuius violentią; principis. tyrannus enim ſuapte natura inimicus, ciuitatibus quidem homo: corpori autem & animæ ac vtriuſq; negocijs, intellectus ille ferox, qui arcem in vnoquoq; communijt. Officiunt autē nō hę ſolę dominationes, verū & nimis

Paſtores ſpirituales.

Pœna inſipientibus prodeſt.

Iacob cur Labanis pecora paſcat.

Anima inſipiens.

Laban

quid ſignificat.

Iothor ſuperfluus interpretatur, ſocer Moſis, quidq; ſignificet.

Exod. 3.

Tyrannus

Intellectus ferox, tyranno ſimilis.

æquanimes principatus præfecturæque. benignitas enim res eſt contemptibilis, vtriſque tum principibus tum ſubditis noxia, illis dum contempti ſubiectis, nec priuatim nec publice valent quicquam recte conſtituere, interdum etiam principatu ſe abdicare coguntur: his vero dum ex continuo magiſtratuum contemptu negligentiores facti, magnum morbum arrogantiam ſibi contrahunt, vt merito hi à pecudibus, illi à pecuarijs nihil differre iudicandi ſint. nam illi ſunt autores oblectandi ſe rerum copia, hi nõ ferendo ſaturitatem, vertunt ſe ad petulantiam. Oportet autem ſicut caprarium, aut bubulcum aut opilionem, aut in commune paſtorem, intellectum noſtrum præeſſe, ſemper vtilitatem pecoris voluptati præferentem. cæterum prouidentia Dei prima & prope ſola cauſa eſt, ne partes animæ rectore careant: ſed paſtorem adipiſcantur omnino bonum & inculpabilem, quo præpoſito impoſſibile ſit diſpergi quæ intellectus colligit. neceſſum eſt enim eodem omnia comparere ordine, vnius nutum ſpectantia: quandoquidem nihil eſt moleſtius, quam parere multis imperatoribus. at paſtoris officium res eſt tam præclara, vt non regibus ſolis & ſapientibus viris, & animis perfecte purificatis, ſed & Deo rectori omnium iuſte tribuatur, id quod nõ aliquis è vulgo confirmabit, ſed propheta cui nos decet credere, qui ſacros hymnos conſcripſit. Sic enim loquitur: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. idem pro ſe quiſque dicat. nam tale carmen omnem amicum Dei meditari conuenit. ſed præcipue mundum hũc id decet. nam ſicut quendam gregem, terram, aquã, aerem, ignem, & quicquid in his continetur vel ſtirpium, vel animalium, mortalium diuinorumq;: adhæc cæli naturam, ſolis ac lunæ circuitus, reuolutiones cæterorum ſiderum choreaſq; concinniſſimas, tanquã paſtor ac rex Deus regit iure legeq;, præfecto his recto ſermone primogenito filio, qui curam ſacri huius gregis tanquam magnus prorex in ſe recipiat. dictũ eſt enim alicubi: Ecce ego ſum, mittam angelum meum ante faciem tuam, vt cuſtodiat te in via. Dicat igitur & vniuerſus mũdus, maximus perfectiſſimuſq; veri Dei grex: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. dicat vnuſquiſq; priuatim item hoc, non voce per os linguamq; fluente, ad breue aeris pertingente ſpacium: ſed illo per amplo mẽtis ſono perueniente vſq; ad extremos orbis terminos. impoſſibile eſt.n.de eſſe cõmodũ aliquod vbi Deus præſidet, ſolitus plena perfectaq; bona largiri rebus omnibus. Quin & ad æqualitatẽ pulcherrime hortatur modo dictum canticum. reuera enim qui omnia cætera habere videtur, ſed grauatim fert vnius dominium, inops & pauper eſt. quod ſi qua à Deo paſcitur anima, hoc vno ſoloque contenta ex quo pendent omnia, rei nullius omnino eſt indiga, non cæcas diuitias reſpiciens, ſed quem oportet acute cernens & magni faciens. huius omnes diſcipuli vehementem perpetuumque amorem conceperunt: & ideo contempta pecuaria, excoluerunt paſtoralem ſcientiam. Argumento eſt Ioſeph, circa corpus & nouas opiniones ſemper occupatus: qui naturæ brutæ præeſſe cum imperio neſcit (ſeniores enim ad magiſtratus legitimos gerendos vocari mos eſt: hic autem ſemper ætatem bene fert etiam in annis ſenilibus) ſed nutrire

Paſtoris dignitas & excellentia.

Pſal. 22.

Mundus gregi ſimilis eſt.

Chriſtus prorex & paſtor dominici gregis.

Exod. 32.

Anima à Deo paſta, eoque contenta, nullius præterea indiget.

Ioſeph imperiti & iuuenis principis typum gerit.

augereque hanc ſolitus, putat ſe poſſe virtutis quoque amatores ad ſe pellicere, vt ad bruta inanimaq; conuerſi, vacare non poſſint rationalis animæ ſtudiis. ait enim: Si rex (id eſt intellectus corporeæ regionis rex) percontabitur quodnam ſit veſtrum negocium, reſpondete: viri pecuarii ſumus. Hoc audito indignantur non immerito, cum ſint proceres, iuberi ſe profiteri ſubditorum ordinem. Nam qui ſenſibus per ſenſibilia ſubminiſtrant alimentorum copiam, ſerui fiunt eorum quos alunt, tanquam dominis quotidie tributum pendentes neceſſarium. contra principes ſunt qui hos regunt, & refrenant inſatiabilem eorum impetum quo rapiũtur ad ſuperuacanea. Ac primum quidem & ſi non libenter hoc verbum audiant, ſilebũt, intempeſtiuum rati apud negligentes auditores diſſerere de differentia curæ pecuariæ paſtoraliſque ſcientiæ. Sed cum iterum incideret eadem contentio, reſtent totis viribus, nec prius quã vincant remittent contentionem, præ ſe ferentes liberale ingenium, atq; adeo generoſum & principatu digniſſimum. proinde rogante rege, quodnam eſt veſtrum negocium, reſpõdebant: paſtores ſumus, ſicut & patres noſtri. An non videntur hac profeſſione non minus ſibi placere, quam rex ipſe cum quo loquuntur, ſibi placet tanto imperio, quando non ſolum ſibimetipſis hoc vitæ genus ſuopte teſtimonio vindicant, ſed & ſuis patribus, quaſi omni ſtudio curaq; digniſſimum? atqui ſi de caprarum ouiumve cura ſermo eſſet, poterat eos pudere verum fateri, dum fugiunt ignominiam. nam ingloria humiliaque videntur hæc apud eos, qui fortunatiores ſunt, quam prudentiores, apud reges præcipue. Cæterum Ægyptiorum gens innatam inſignem habet iactantiam, vt vel modica felicitatis aura adſpirante irrideat faſtidiatque plebeiorum hominum in victu parando ſtudium & diligentiam. Quoniam autem animæ potentias tum rationales tum brutas conſiderare eſt propoſitũ, merito ſe iactabunt qui ſibi ſunt conſcii quod poſſint brutas compeſcere, aſcitis in auxilium rationalibus. Quod ſi quis inuidus & criminator inculando eos dicat: qui fit igitur vt paſtoralem artem exercentes, & cognati gregis curam ac regimen profeſſi, in Ægyptum, corporis eiuſque affectionum regionem, appellere induxeritis animum, & non in quamcumque aliam? huic reſpondendum eſt libere: Inquilini vt eſſemus, non inhabitatores perpetui, venimus, reuera enim omnis ſapientis anima cœlum habet patriam, in terra peregrinatur: & ſapientiæ domum exiſtimat ſuam, corporis vero alienam, cuius inquilina ſibi videtur. ergo quando intellectus receptum in ſuam adminiſtrationem gregem animæ iuxta naturæ magiſtræ leges conſtanter regit, probatum eum reddit & valde laudabilem: vituperabilem vero, quando non legitime eum tractat, ſed ſecure negligenterque. ideo merito ille quidem regis nomen ſuſtinebit, paſtor appellatus, hic vero popinarii, pecuarius vocatus, & voraci pecori cibos parare ſolitus. atque ita quid agricola ab operatore terræ, quid item paſtor à pecuario differat, ſatis accurate demonſtratum eſt. reſtat tertium quiddam modo dictis cognatum, de quo iam loquemur. equitem ab inſeſſore multum differre arbitrandum eſt, nõ ſolum hominem vectatum animali hinni-

Gen. 46.

Ægyptii natura iactabundi & ſuperbi.

Anima ſapientis cœlum habet patriam, in terra peregrinatur

Anima e quo, equiti & inſeſſori ſimilis eſt.

hinnibili ab alio ſimiliter vectato homine, ſed etiam rationem à ratione. ergo qui ſine equeſtri arte aſcendit dici debet inſeſſor, qui ſe commiſit iumento laſciuo, à quo abripiatur quocunque ipſum detulerit impetus, & non præcauendo voraginoſos terræ hiatus, aut foſſam aliquam profundiorem, violento curſu vna cum equo præcipitetur ſubmergaturq;. è diuerſo eques ante omnia frenum in os indit, deinde in tergum inſilit, & quamuis ferri videatur, reuera tamen circũ agit eum à quo geſtatur tanquam gubernator. nam & ille videtur ferri à naue quam gubernat, ſed ſi vere pronuncies, ipſe deducit eam ad portus optatos. Cæterum quando ſonipes bene iter carpit habenis obtemperans, palpum & laudem refert ab equite. quando autem fertur iuſto concitatius, cohibetur quo minus properet. quod ſi pergat cõtumacius, reducto freno cogitur ceruicem reflectere atq; gradum ſiſtere. ſcuticis quoque ac calcaribus continetur in officio ne ſubſultet laſciuiens, & aliis modis quibus domitores vtuntur contra ferociam. nec mirum videri debet. aſcendente. n. equite ſimul ars equeſtris aſcendit: vt iam duo periti inſideant, atque ita vnum ſubiectum imperitum animal moderetur facile. iam omiſſo hinnitore vectoreq;, tuam, ſi libet, animam conſidera. inuenies enim inter partes eius & equos & aurigam aſcenſorem, ſicut & extra te. Equi ſunt furor & concupiſcentia, ille mas, hæc fœmina: ideoque ille vt mas geſtit elata ceruice libertatem appetens: hæc vero ſeruilior & callidior domum depaſcit ac deuorat, vt fœmina. inſeſſor autem & auriga vnus eſt, nempe intellectus: ſed auriga tunc, quando aſcendit cũ prudentia: quando autem cum imprudẽtia, inſeſſor eſt. imprudens igitur præ imperitia nõ poteſt habenas retinere: ſed patitur elabi è manib. at iumenta habenis libera temere diſcurrũt nullo ordine. ſeſſor vero p̃ imbecillitate ſuſtinere ſe nõ valens decidit: & laceris genib., manib., facieq; male mulctatus miſer deflet ſuũ infortuniũ. nonnunq̃ aũt pedib. in curru hærẽs raptatur ſupinus, & tractũ in orbita caput ceruicẽ humeroſq; ambos cõſauciatur. deinde huc illucque diſtractus & illiſus omnibus paſſim obiacentibus, miſerrimo genere mortis extinguitur. Et huic quidẽ talis exitus obuenit. currus autem iam leuior & violẽte quaſſatus, vbi in ſolum inæquale inciderit facile frangitur, vt inſtaurari non poſſit & compingi denuo. iumenta autẽ omni retinaculo liberata concitantur & efferantur, nec prius deſinunt currere, quam collabantur, aut in aliquã rupem delata ipſa quoque intereant. atque ita currus animæ vna cum vectore totus perit per aurigæ inſcitiam. Tales igitur equos vectoreſq; arte carentes tolli præſtat, vt virtus maneat incolumis. Cadente enim imprudentia, ſtare prudentiam neceſſum eſt. ideo Moſes inter præcepta tradit: Si egreſſus fueris in bellum contra inimicos tuos, & videris equum inſeſſorẽque & maiorem multitudinem hoſtium, noli timere, quia dominus Deus tecum eſt. Furorem enim & cõcupiſcentiam, & in vniuerſum affectiones omnes, atque etiam cogitationes quæ his ſingulis tanquam equis inſident, etiamſi videantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his qui proteguntur magni regis potentia, ſemper & vbique pro ipſis decertante: exercitus autem Dei, virtutes

Furor maſculo ſimilis.

Intellectus auriga & inſeſſor furoris & cõcupiſcẽtiæ

Ex. 14.

tutes

Dei e xercitus virtutes. tutes ſunt propugnatrices piarum animarum: quas vbi viderint deuictū aduerſarium, cōuenit pulcherrimum decentiſſimumque hymnum canere *Anima victrix hymnum canit Deo.* datori victoriæ Deo: ita vt duo chori, alter è virili, alter è muliebri conclaui, è diuerſo ſtantes alternis carminibus ſibi reſpondeant. Ductabat autem virorum chorum Moſes intellectus perfectus: mulierum vero Maria, *Hominis pars maſculina & fœminina Moſes & Maria Deo hymnum canunt.* ſenſus purificatus. Iuſtum enim eſt intelligibiliter ſenſibiliterque Deo hymnos laudationeſque ſine dilatione dici, & vtrumq; inſtrumentum concinne pulſari, tam intellectum quam ſenſum, in ſolius ſeruatoris honorem ac gratiarum actionem. illud certe littorale carmen canunt omnes viri, nō tamen mente cęca, ſed cernéte acute, Moſe præcentore: canunt & mulieres ad veritatem lectiſſimæ, virtutum ciuitati aſcriptæ, Maria carmen præcūte. hymnus autem idem à choris ambobus canitur, epodon mirabilē habens, quem decantari bonum eſt. Sic *Ex. 14.* autem ſe habet: Cantemus domino, glorioſe enim magnificatus eſt. equū & inſeſſorem proiecit in mare. Meliorem. n. perfectioremq; victoriam inuenire non licet, quam qua vincitur petulantium quadrupedum ceruicoſorumque agmen validum, hoc eſt *Intellectus virtutis oſor, amāſque, affectuum, inſcenſor dicitur.* vitiorum & affectuum. ſunt enim vitia genere quatuor, & affectus totidé, cum quibus & inſcenſor eorum intellectus, virtutis oſor & amans affectuum, collapſus interit, qui prius voluptatibus, iniuriis, vaframentis, rapinis, fraudibus, ſimilibuſque iumentis delectabatur. Pulcherrime igitur *Equorum alitor in principem ne eligatur iubet lex.* legislator inter præcepta docet, ne princeps eligatur equorum alitor, parum idoneum ratus ad principatum, quiſquis in voluptates & concupiſcentias & amores impotentes inſaniens, tanquam infrenis ac cōtumax equus œſtro ſuo agitur. Dicit enim ſic: Non poteris conſtituere ſupra te hominem exterum, quia frater tuus non eſt: propterea non multiplicabit ſibiipſi equitatum, nec auertet in Ægyptum populum. Itaque nemo alitor equorum ad principatum natus eſt, ſi ſacro Moſi credimus. atqui dicat aliquis, magnam eſſe potentiam regis in equitatu, non minorem quā in pedeſtribus copiis & naualib. nonnunquam vero vtiliorem etiam, præſertim vbi ſine dilatione celeritate expedita opus eſt, temporibus moram non ferentibus, ſed ipſum momētum occaſionis vrgentibus: vt cunctatio non damnum ſolum, ſed & cladem illatura videatur, occaſione tanquam nube præteruolante. Huic reſpondebimus, nullum, bone vir, præſidium legislator noſter à principe ſubmouet, neque copias eius parte aliqua mutilat, imo quantum fieri poteſt augere conatur, vt robore multitudineque freti ſocii, facile profligent aduerſam aciem. Quis enim alius ſic vel inſidias collocare, vel aciem ſtruere, vel legiones diſtribuere, eaſq; tribunis centurionibuſque aſſignare, vt res poſtulat, nunc plurib. nunc paucioribus nouit, adhæc præcepta rei militaris tradere præmonſtrareq;, vt hic noſter confirmata longo vſu peritia? Sed nunc non *Animæ equitatus.* facit verba de iſto equitatu, qualem principes ſolent colligere ad infeſtandos hoſtes tuendoſq; ſocios neceſſariū; ſed de eo qui animæ ineſt, bruto, immoderato, inobedienteq; impetu, quē refrenare vtilius fuerit, ne quādo populū ſuum vniuerſum in Ægyptum corporis regionē auertat, & voluptatum affectuumq; magis quā virtutum

Deique amatorem reddat, quandoquidem neceſſum eſt vt qui equitatu pollet, eumque auget, viam quæ in Ægyptum fert, vt vates inquit, ingrediatur. Cum enim animam tanquam nauem ab vtroque latere intellectu ſenſuque, violentæ procellæ affectuum iniquitatumque reluctantem inundant elatæ altius: tunc credibile eſt fore vt intellectus obrutus ſubſidat mergaturque. profundum autem in quod mergitur, corpus eſt, quod cum Ægypto confertur. Caue igitur ne vnquam huiuſmodi equis alendis ſtudeas. nam & qui diuerſum genus tractant, ipſi quoque vituperandi ſunt. & quid ni? apud quos bruta iumenta honorantur, quorum ex ædibus equorum greges ſemper ſaturi procedunt: hominum vero eos deducentiũ nemini vel ſportula ſuccurrit inopiæ ſolamen, vel leue aliquod munuſculum & tamen hi minus peccant. curſores enim equos alendo, aiunt ſe ſacra certamina & quæ paſſim aguntur celebritates ornare, & voluptati oblectamentoq; eſſe ſpectatoribus, atq; etiam multis præbere exercendi ſe materiam. nam qui cupiditatem vincendi animalibus indunt, propter honoris amorem & æmulationem virtutis, indeſinenti adhortatione alacritateque vſi labores libenter ſufferunt, nec prius deſiſtunt ab officio, quam ad finem optatum perueniant. Verum iſti prætextus quærunt. alteri ne defenſionem quidem vllam habent qua peccatum ſuum tueantur, qui vectari iubent inſeſſorem intellectum imperitum artis equeſtris, committentes eum vitio & affectui quadrupedi. Quod ſi aurigandi artem ediſcas melius mediteriſque, vt iam tibi videaris ad regendos equos idoneus, tum demum aſcende & habenas arripe. Sic enim nec illis ſalientibus excuſſus cum laceratione corporis mouebis riſum ſpectatoribus alieno malo gaudentibus, nec incurſu obuiorum inſequentiumve inimicorum capieris: hos celeritate longe à tergo relinquens, illos vero ſecure vitans per ſcientiam. Merito igitur Moſes victoriale carmen canens ob inceſſorum interitum, ſalutem nihilominus precatur equitibus. Nam hi poſſunt iniecto brutis potentiis freno, cohibere nimium curſus eorum impetum. Quid igitur prædicetur dicamus. Fiat, inquit, Dan ſerpens in via inſidians in ſemita, mordens equi calcaneum: & cadet eques retrorſum, ſalutem expectãs à domino. Nunc videamus quid ſubindicet hæc precatio. Dan interpretatur iudicium. ideo vim animæ ſcrutantem, examinantem, diſcernentem, & quodammodo iudicantem ſingula draconi aſſimilat. Eſt autem hoc animal agilitate varium & cum primis callidum, paratumque ad vim, quod ſe facile poſſit tueri à laceſſentibus: non illi vitam amanti de vitaque conſulenti ſimile, quod Eua propterea vulgari lingua ſolet vocari: ſed illi ſerpenti quem Moſes ex ære fabricauit, quem quotquot intuebantur morſi à venenatis beſtiis, interituri alioquin, euaſiſſe mortem dicuntur. Portentoſa quidem iſta vidẽtur, draco humana verba proloquens & varſamẽtis mores innocentiſſimos circumueniens, & perſuaſibilibus argumentis mulierem decipiens, ac rurſum aliis ſolo aſpectu ſalutem afferẽs. Verum in his quæ latentem ſenſum continent, quicquid fabulæ ſpeciem præ ſe fert è medio tollitur. atque ita comperitur manifeſtaria veritas, itaq;

Anima tanquam nauis ab affectibus in profundum Ægypti, id eſt corporis mergitur.

Dan ſerpens. Gen. 49.

Dan interpretantur iudicium, & vim animæ ſingula iudicamenten ſignificat.

illum mulieris inſidiatorem ſerpentem à ſenſu & vita carnium pendentem, voluptatem eſſe dicimus, repentem ſinuoſis orbibus, non valentem ſe attollere, ſemperque iacentem, ad ſola terrena bona pronã, foueas quærentem in corpore, velut ſcrobes hiatuſq;, & in quouis ſenſu ſtabulantem, hominis conſiliariam, meliori contradicentem, veneficis & vix vllum doloris ſenſum afferentibus morſibus conantem inierficere: Moſaicum vero ſerpentem fortitudinem, affectionem voluptati aduerſariam: quapropter è ſolidiore materia, ſcilicet ære factus inducitur. hanc fortitudinis ſpeciem quiſquis bene conſiderauerit, etiã forte fortuna prius à veneficiis voluptatis morſus fuerit, neceſſe eſt eum viuere. nam illa quidem intentat animæ mortem ineuitabilem, at fortitudo ſanitatem incolumitatemque porrigit. Eſt enim præſentiſſimum intemperantię remedium temperantia. Omni autem ſapienti honeſtas amica eſt, & eadem vtiq; ſalutaris. Itaq; cum Moſes precatur Dani vt ſerpens fiat, nõ ſimilem illi Euæ ſerpenti fieri precatur. nam preces ſolent bona petere. Fortitudo certe ad bonorum genus pertinet, & immortalitatem confert bonum perfectiſſimum: ſicut voluptatis malum affert extremũ mortis ſupplicium. ideo dicit: Fiat Dan ſicut ſerpens, non alii potius quam in via. nam intemperantia gulaque, & quicquid immodicæ inexplebileſque voluptates per externarum copiarum vſum pariunt, non ſinit animam per latam regiamque viam tendere, ſeducens eam in barathra & voragines, donec præcipitetur in interitum. Soli autem qui à fortitudine, temperantia, cæteriſque virtutibus ſe diuelli non patiuntur, declinant deuitantq; omnia lubrica. Apertiſſime igitur dixit adhærere viæ rectæ temperantiam, quandoquidem aduerſaria huius intemperantia ſolet in deuiis agere. Illud autem, inſidens ſemitam, tale aliquid ſignificat, quantum equidem intelligo. Semita ſiue callis eſt, via hominibus, iumentis, plauſtriſque communis, hanc aiunt voluptati eſſe opportuniſſimam: quia in ea mox à natali die ſenectutem extremam vſque gradiuntur inambulantque, & per otium ſecuritatemq; immorantur, non tam homines quam animalium alia genera. Nam ne vnum quidem eſt quod non in eſcatum à voluptate trahatur, & implicetur eius multiplicib. caſſibus, quos ſine noxa pertranſire ingens labor eſt. At prudentiæ, temperantiæ, cæterarumq; virtutum viæ, ſi non inacceſſæ, certe minime tritæ ſunt. Exiguus enim per has euntium eſt numerus, qui germanam philoſophiæ rationem ſectãtur, cum ſola honeſtate habentes conſuetudinem, cõtemptis cęteris rebus in vniuerſum omnibus. hanc igitur ſerpens hic non ſemel inſidet: ſed tanta eſt contentio curaq; fortitudinis, vt nullam non occaſionem captet obturandi voluptatis ſcaturigines, à qua ceu perenni fõte manant mala omnia, propterea ſerpens ille ſeductor Euæ inducitur cædis hominum auidus: ſic enim ait execratio, Ipſe tuum caput ſeruabit, tu eius calcaneũ: at ſerpens Dan de quo nunc loquimur, equini non humani admorſor calcanei. alter enim ille voluptatem figurate ſignificans, vt iam demonſtratum eſt, homini, hoc eſt vniuſcuiuſq; noſtrũ cogitationi ſtruit inſidias. corrumpit enim mentẽ voluptatis vſus nimius, at hic Danis ſer-

Serpens Moſaicus quid.

Anima bona modi.

Gen. pen.

Temperantia via recta graditur.

Semita quid.

Fortitudinis perpetuus cum voluptate conflictus.

Gen. 3.

Danis ſerpens equini non humani cur admorſor calcanei.

pens,cum ſit imago potentiſſimæ virtutis fortitudinis, equum mordebit, per quem ſubindicatur affectus & vitium: quibus temperantia nunquam non meditatur perniciem.his admorſis & in genu prolapſis, eques, inquit, cadet Quod autem ſub hoc ænigmate latet,tale quiddam eſt.huc contendendum eſſe tanquam ad rem egregiam, vt nemo noſtrum patiatur mentem ſuam vectari ab affectu aut vitio: ſed ſi quãdo cogatur aliquẽ aſcẽdere, det operam vt quam primũ vel deſiliat vel decidat. tales enim lapſus inclitam victoriam afferunt.ideo quidam è priſcis prouocatus ad conuitiandi certamen.In hoc quidem,inquit,nunquam deſcendero,in quo victor victo fit deterior. Ergo tu quoq; quiſquis es noli vnquam cum malis contendere, & primus eſſe in huiuſmodi certaminibus; ſed ante omnia, ſi fieri poteſt, cura vt fugias. Quod ſi quando maiore vi coactus fueris in certamen deſcendere, ne te vinci pudeat. ſic enim demum, ſi vincaris, victor euades,quando in hoc genere victor vincitur. Nec expectes dum aduerſarium aut prǽco viciſſe pronunciet,aut certaminis præſes coronet: ſed ipſe accedito palmam porrigens,atq; etiam,ſi libet,coronas lemniſcatas imponito: ipſe victorem magna intrepidaq; voce pronũciato in hanc formulam:In hoc cõcupiſcentiæ,furoris, intemperantiæ,inſipientiæ iniuſtitiæq; propoſito certamine,ſpectatores voſque certaminis præſides,equidem victus ſum,vicit autem iſte. & in tantũ vicit, vt ne nos quidem inuideamus eius aduerſarii.Ergo certaminum iſtorum haudquaquã ſacrorum præmia cedenda ſunt quibuslibet aliis.eorum autem quæ vere ſacra dicuntur, ipſe coronas accipito. Caue autem ſacra putes certamina,quæ inſtaurãtur poſt triennium à quibuſdam ciuitatibus multa millia huminum in theatra ad hoc ipſum facta recipientibus. in his enim aut luctator concertatorẽ pronum ſupinumve ſternens,aut pancratiaſta validus, à nulla vi ſibi temperãs, primam laudem occupat, nec deſunt qui poſtquã vtroq; pugno in ferri morẽ occaluerunt, in caput faciemq; inuadunt,& his probe contuſis in cætera quoq; mẽbra ſæuiunt:aut vice verſa plagas recipiendo mulctantur naſo vel auriculis. Et poſt hæc tã immania coronas præmiaq; petunt. Nam reliqua certamina curſorum quinquertionumq; nemo ſapiens non rideat, hoc agentiũ vt ſaltus ſit quã longiſſimus,& ſpatia dimetientium,contendentiumq; de pernicitate: quos non ſolum grandiores animantes ceruus aut caprea, ſed vel minimus catellus aut lepuſculus, non admodum properans, ipſos abſque reſpiratione currentes ſummo conatu, à tergo tamen relinquet.ex his certaminibus nullum prorſus ſacrum eſt, etiamſi contra teſtentur omnes homines, mox deprehendendi in falſo teſtimonio. Nam talium admiratores, leges tulerunt contra violentiam, & iniuriam inferenti in corpus pœnam talionis ſanxerunt, conſtitutis etiam iudicibus, qui de talib. cauſis decernerẽt.& quomodo æquum videri poteſt,vt qui vlciſcuntur factas priuatim iniurias,nec impunitas ſinunt, iidem in celebritatibus tantaque ſpectatorum frequentia, coronas talium facinorum patratoribus & alia quędam per præconem ſtatuant præmia? Cum enim de eadem perſona, de eodem facto, duæ diuerſæ feruntur ſententiæ, neceſſum

Affectus quibus artibus vincendi.

Pugna contra vitioſas affectiones quomodo inſtituenda.

Certamina ſacra.

eſt iniquam eſſe alterutram. Ambas enim æquas aut iniquas haberi non eſt poſſibile. Vtrum igitur horum laudatis omnes vno conſenſu? an non eum puniri qui prior infert iniuriam? ergo merito damnantur quicunque diſſentiunt. At ex ſacris nihil improbari debet, quorum tanta eſt exiſtimatio publica. Ergo ſolum olympiacum certamen iuſte dicitur ſacrum, non iſtud quod ad Elim celebratur, ſed quod eſt propoſitum de parandis diuinis vereq; olympiis virtutibus. in hoc quibus ſunt infirmiſſima corpora, ſed animæ validiſſimæ, nomen dant. Deinde exuti vnctique agunt quicquid poſſunt vel arte vel viribus, nihil ſibi ad ſummum conatum facientes reliquum, modo aſſequantur victoriam. & hi quidem facile vincunt aduerſarios: ſed inter ipſos rurſum de primatu oritur contentio. Non enim idem omnibus modus eſt victoriæ: ſed omnes honore digni, proſtratis inimicis tam infenſis, & grauibus. Maximam tamen admirationem meretur inter hos præcipuus, cui non debemus inuidere prima præmia. Cæteri ſecundis contenti ſint & tertiis. Nam de virtute paranda hic certatur in qua ſi non datur tenere faſtigium, vel in medio ſatis vtilitatis capitur. & ſunt qui hanc poſſeſſionem certiorem exiſtimant, inuidiæ celſa petenti minus obnoxiam. Proinde valde docte dictum eſt illud memoria dignum, Gaudet eques: vt ſi quis excidat à malis, bonis innixus aſſurgat. ſed eo quod ſequitur magis etiam docemur, non prorſum, ſed retrorſum eſſe cadendum, quia relinqui à vitiis affectionibuſque ſemper fuit vtile. in honeſtis enim rebus properatione, in turpibus tarditate opus

Olympiaca certamina.

eſt: rurſum, ad illas quidem accedere, ab his abeſſe quam longiſſime: quando quo quiſque remotior eſt à prauis affectibus, eo maneat ſanior. Quamobrem ait eum ſanitatem expectare à Deo, vt quantum diſcedit ab iniuſtitia, tantum ad iuſte agendũ properet. Hactenus ſatis de equo inſeſſoreque, de paſtore & pecuario, de terram operante & agricola, tum quæ ſingulas has copulas perquirentibus inueniantur differentiæ. Nunc ad ea quæ deinceps ſequuntur aduertamus animum. Cupidum virtutis inducit non omnino peritum agriculturæ animæ, ſed tantum rudimentis eius exercitum, dicens ſic: Cœpit Noe homo agricola eſſe. principium autem, iuxta vetus prouerbium, dimidium totius eſt: & altero dimidio abeſt à fine, quod niſi accedat, etiam incepiſſe res magnas ſæpe obfuit. nam & ſceleſti aliquando quod non ferrent cruciatus animi, cœperunt de meliore vitæ ratione cogitare, ſed nequicquam. Sic enim vſus venit, vt qui ad finem non peruenerunt, obruti occurrentium malorum cumulo, relinquant bonum illud propoſitum. ideo cum Cain putare ſe gratas obtuliſſe victimas, non litaſſe admonitus eſt oraculo. nec enim ſacra perfectaq; immolaſſe. Eſt autem oraculum tale: Non ſi recte obtuleris, ſed ni recte diuiſeris. Rectum igitur eſt honor Dei: quod autem non diuiditur, non rectum. huius rei quæ ſit ratio videamus. Sunt qui pietaté in eo collocent, quod Deum autorem aiunt rerum omnium, bonarum atque contrariarum: quos ſic licet alloqui. hęc opinio veſtra partim laudabilis eſt, partim vituperabilis. Laudabilis, quia miratur, eum qui ſolus honore dignus eſt: vituperan-

Caini ſacrificium non rite oblatum.

Deus quomodo omnium rerũ autor dicatur.

da, quod nihil diſtinguit aut diuidit. debueratis enim non cõmiſcere confundereq; omnia, dum aſſeritis eum autorem omnium: ſed cum diſtinctione, tantum bonarum rerum cauſam in eum referre. abſurdum enim eſt, de ſacerdotibus quidem ſolicitum eſſe vt integro ſint corpore, itemque de victimis, vt nulla prorſus ne minima quidem contactæ ſint labecula, adhibitis etiam ad hanc curam aruſpicibus, ſicut à quibuſdam appellantur, vt ſine vitio noxaq; ad aram admoueantur immolandæ pecudes: opiniones autem de Deo confuſas eſſe in ſingulorum animis, nec vlla rationis diſcerni regula.

Animalia ruminãtia cur lege prohibita.

Animalium diuiſa vngula in ſcripturis quid ſignificet.

Non vides quod camelũ animal impurũ eſſe lex pronunciat: quia ruminat quidem, ſed non diuidit vngulam? atqui ſi cauſam hãc ita vt ſonat conſideremus, non video quam rationem habeat: quod ſi introſpiciamus penitius, apparebit ratio. Quemadmodũ enim quodlibet ruminans cibum ſemel deuoratum & rurſum ſub dentes reuocatum atterit;

Lectionis repetitio quam neceſſaria.

ſic anima cuiuſcunque diſciplinarum ſtudioſi poſtquam per aures recepit contemplatione dignum aliquid, obliuioni hoc non tradit, ſed per otium ſecum ipſa retractat ſingula, & cuncta ſibi reducit in memoriã.

Memoria quæ optima.

Memoria porro non quæuis bona eſt, ſed ea ſola quæ rerum bonarum meminit. malarum enim non obliuiſci nocet maxime. Quamobrem ad perfectionem requiritur diuiſa vngula, vt vi reminiſcendi bifariam diuiſa, ſermo per os, & ipſum inter cætera naturaliter diuiſum, fluẽs, labia diſtinguat, ſimulque damnoſam memoriam ab vtili. Imo ne diuiſa quidem vngula ſine ruminatione videtur quicquam vtilitatis afferre. Quid enim prodeſt naturas rerũ ab ipſis exordiis diuidere, vel vſq; minutiſſimas minutias, & non in ſeipſo idem facere, nec ſui partes diuiſas habere, ſicut quidam non incongrue ſolent nominare indiuidua. Hoc enim ſagacitatis & argutiſſimæ ſolertiæ fuerit argumentum euidens: cæterum nullam vtilitatẽ ad rectã honeſtamq; vitam attulerit.

Sophiſtarum impoſtura.

Proinde in quotidianis diſſertationib. vbiq; ſophiſtarum vulgus aures fortuito confluentium atterit, dum magna ſubtilitate voces ambiguas explicat, atq; etiã res multiplices, quæ ſuccurrunt in memoriam, eaſque diiudicat. Annon alii ſcriptarum vocum elemẽta partiuntur in muta & vocalia? alii rurſum orationem in tria ſuprema genera? ſcilicet nomen, verbum, coniunctionem. item muſici ſuam ſcientiam in rhythmum, in partem, in melos? rurſum partem in chromaticam, enharmoniam diatonicamque ſpeciem, & in diateſſaron, diapente, diapaſon, coniunctas diſiunctaſq; melodias? ſic geometræ in duas maxime generales lineas, rectam & circumferentiã? ſic artifices alii ſuam quiſq; ſcientiã in varias ſpecies, à primis vſq; nouiſſimas? quibus accinit & totus chorus philoſophantium, more ſuo differẽs, quod ea quæ ſunt partim ſunt corporea, partim incorporea & alia animata, alia inanimata. quædam bruta, quædã rationalia. pars mortalia pars immortalia. ex mortalibus aliud mas, aliud fœmina, quæ hominis eſt diuio. rurſum à prædicamentis quędã eſſe perfecta, quædã imperfecta. & ex perfectis quædã interrogationes, percõtationes, precationes, iuramẽta, cæteraſq; ſpeciatim in his diſtinctionib. deſcriptas differẽtias. rurſũ quędã quę dialectici ſolent nominare axioma-

ta, & ex his quædam ſimplicia, quædam non ſimplicia, rurſum è non ſimplicibus quædam coniuncta, quędam adiuncta maius minuſve, & inſuper quædam diſiuncta, aliaque huiuſmodi, quædam vera, & falſa, & incerta, poſſibilia & impoſſibilia: quædam corruptibilia & incorruptibilia, neceſſaria & non neceſſaria, expedita & impedita, & his cognata cætera. Rurſum imperfectorum aliæ ſunt diuiſiones in prædicabilia, quæ vocantur, & contingentia, & alia quædam his minutiora. Sed quamuis intellectus ſeipſo acutior factus, tanquam medicus corporum, ſi ciipſe naturarum anatomiam exerceat, nihil inde ad virtutem lucrabitur: diuidet ille quidem vngulam, diſtinguere diſcernereque valens ſingula: non ruminabit tamen, vt iuuetur hoc cibo per reminiſcentiam, depoſita per commanducationem eius aſperitate quam ex animæ peccatis contraxerat, conciliataque eſurie ad facilius deglutienda quæ iterum contrita ſunt. proinde plurimi ſophiſtæ quos vocant magnam admirationem conſecuti apud populos, qui totum ferme orbem peragrarunt, gratioſi hoſpites facundiam diligentiamque ſuam oſtentantes, deuicti affectibus conſenuerunt & vitam in his contriuerunt. nihilo hac parte potiores viliſſimis è vulgo hominibus. ideo rectiſſime ſophiſtas ſic viuentes legiſlator noſter confert cum ſuibus, qui nulla re pura, ſed turbida, cœnoſa turpique vita ſe oblectant ad ſaturitatem vſq;. ait enim ſuem eſſe impurum animal, quia diuidit quidem vngulam, non ruminat tamen.: ſicut camelum propter cauſam contrariam, ruminantem non bifidum vngula. Cæterum quæcunque animalia vtrumque hoc habent, pura pronunciantur merito, quando vtramque iam dictam abſurditatem effugerunt. propoſitum enim ſine memoria, meditatione, iugique tractatione rerum bonarum, bonum imperfectum eſt. quod ſi alterum accedat ad alterum, ita demum abſoluitur. hanc perfectionem formidant hoſtes animę, quibus non amplius inſurgere contra eam valentibus vera pax obtinetur. at quibus ſemiperfecta inabſolutaque ſapientia contigit, infirmiores ſunt quam vt poſſint ſe peccatorum longo tempore confirmatorum opponere cohortibus. Quamob rē quando inſtante bello delectus habetur, non omnis iuuentus vocatur, etiamſi vltroneam contra hoſtes operam alacriter offerat: ſed iubentur plerique domum redire, vt exercitatione continua tantum ſibi roboris militaris peritiæq; comparent, quantum olim ſatis futurum ſit ad extorquendam hoſtibus victoriam. ideo quando bellum eſt pro foribus, in hanc formam per cornicularios edicitur: Quis eſt homo qui ædificauit domum nouam & non dedicauit eam? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo dedicet eam. Quis eſt homo qui plantauit vineam, & nondum exhilaratus eſt ex ea? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo exhilaretur ex ea. Quis deſpondit vxorem, & non accepit eam? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Atqui dixerit aliquis: Cur, ô mirande vir, non potius hos præ cæteris in bellum emittis & aciem, qui vxores, domos, vineas habent, alijſque poſſeſſionibus ſunt locupletes: pro quibus tuto retinendis

Sophiſtæ ſuibus ſimiles.

Militum in bello delectus.

Deut. 20. Leuit. 19.

dis pericula vel grauiſſima tolerabunt facile? nam iſti quibus nihil tale eſt, cum nullum habeant pignus virtutis neceſſarium, non eadem vtentur induſtria. An hoc te mouet, ne forte qui nondum perceperunt fructum è ſuis poſſeſſionibus ne in poſterum quidē percipiant? at quæ poteſt eſſe bello victis è ſuis prædijs vtilitas? Sed non vincentur, mulctabuntur igitur ob deſertam militiam. Nam his delicatis domi manentibus, neceſſe eſt hoſtes fortes bellatores, non ſolum ſine ſanguine, ſed & ſine puluere vincere. Sed non deerit aliorum ſociorum multitudo, qui pro his quoque de pugnent fortiter. Atqui primo abſurdum eſt aliena induſtria fortunaque niti, præſertim vbi de vaſtitate patriæ, deque libertate populi priuatim publiceque periculum imminet, cum poſſint in laboris partem illi quoque recipi, non valetudine aduerſa, nec ætate parum integra impediti, nec vllo infortunio. Proinde nihil æquius aut magis decorum, quam vt ſumptis armis progrediantur in primam aciem, obiectiſque ante alios ſocios clypeis, fortiter pugnando propulſent periculum. Alioquin nonne proditionis atque inhumanitatis reos ſe declarabunt, ſi reliquis pugnantibus pro republica, ipſi tractabunt domeſtica negotia? & illis pro aliena ſalute decertantibus, iſti ne pro ſe quidem arma capient? illi inediam, dura humi cubilia, cæteraque tum animi tum corporis incommoda libenter perferent cupidine victoriæ: iſti dealbando & nugis ornando ſurdos parietes, aut agri fructus decerpentes, canenteſque ad torcular, aut deſponſas virgines nunc primum deducentes in thalamum, quaſi hoc tempus nuptias poſtulet, viuent ſuauiter? bonum ſane eſt curare domeſticos parietes, reditus colligere, cōuiuari, potare, indulgere genio, nouam nuptam anum (vt vulgaris iocus eſt) ducere: verum hæc pacis ſunt negotia. Nunc integro bello & feruente vt cum maxime, itane non pater, non frater, non gentilis vllus aut cognatus in militiam profectus eſt, ſed vna totam familiam occupauit timiditas? dices decertare cognatos innumeros. His igitur de vita periclitantibus, delicati iſti ac molliculi quas non efferatiſſimas feras immanitate ſuperant dicent: durum eſt pati alios in noſtra bona ſine labore ſuccedere. Annon durius viuos etiam num ab hoſte pelli poſſeſſionibus, quam defunctos eas amicis cognatiſque legitimis ſucceſſoribus cedere? tantum inter vtrumque intereſt, vt ſtulta ſit collatio. Atqui poteſt fieri, vt iſti detrectatores militiæ, non ſolum bona hæc amittant, ſed ipſi quoq; veniant in poteſtatem hoſtium. illis vero pro ſalute reipublicæ defunctis, etiamſi nullum adhuc fructum perceperunt è ſuis prædijs, ſolatium contingat ex reputatione hæredum ſucceſſorumq; quos non alios cuperent. In verbis quidem legis hæc & alia multa controuerſa ſunt: ſed ne quis peruerſe callidus plura in eam inquirere audeat, recurramus ad allegoriam & dicamus: primum iubere legem, vt quiſquis bonorum poſſeſſionem ſibi comparat, curet fructus etiam inde percipere, quando virtutis felicitas in perfecto vſu conſiſtit, per quam contingit vitæ incolumitas. deinde non de domo hic, aut vinea, aut ſponſa verba fieri, vt eam procus abducat, aut plantator vindemiet, expreſſiſque vuis muſtum deguſtans ſe exhilaret aut

alius exſtructam à ſe domum inhabitet: ſed de animæ potentijs, per quas initia, profectus, perfectioneſq; contingunt in actionibus laudabilibus. Harum principia ferme ad procos attinent. ſicut enim procus nondum eſt vir, erit tamen: eodem modo quicunque bona indole præditus, generoſam caſtamq; virginem ducturum ſe ſperat eruditionem, moxq; procum eius agit. profectus autem ad plantatorem poſſunt referri, ſicut enim huius cura eſt incrementum ſtirpium: ita diſcendi ſtudioſus dat operam vt prudentiæ contemplationes augeantur plurimum. poſtremo perfectiones ad ædificium domus abſolutæ, ſed nondum conſolidatæ. omnibus autem his tam perfectis quam incipientibus & proficientibus conducit vitam ſine contentione agere, & abſtinere à ſophiſtarum dimicationibus, turbulentam litem ad ſubuertendam adulterandamque veritatem ſemper meditantibus. quia veritas pacem amat, quam iſti proſequũtur odio. quod ſi deſcenderint in hoc certamen homines ſimplices cum peritiſſimis, omnino ſuccumbent: incipiens, quia imperitus, proficiens, quia imperfectus, perfectus autem, quia nondum exercitatus in virtute. oportet autem ſicut incruſtationes paulatim hæreſcunt & conſolidantur, ita perfectorum animas confirmatas alijs ſuper alias meditationibus aſueſcere, ne gradu dimoueantur. Quibus autem id non contigit, apud philoſophos in ſapientum nomen ſubrepſiſſe dicuntur. aiunt enim eſſe impoſſibile, vt qui in ſapientia plurimum promouerunt, & ad eius euaſerunt faſtigium, ſuam perfectionem nouerint. negant enim fieri poſſe vt qui ad finem peruenit, ſtatim ſe per ueniſſe intelligat: ſed confinium tenere ignorantiam, non illam procul remotam à ſcientia, verum aliam propinquam, parũ diſtantem à ianua, quo poſtquam aliquis ſe perueniſſe intelligit, ſimulque vires aduerſariorum, poteſt contra contentioſam ſophiſtarũ aciem ſubſiſtere. ſperandum enim eſt de talis viri victoria. quiſquis autem nondum prætereuectus ignorantiam euaſit ad lucem ſcientiæ, eum domi ſe continere conſultius fuerit: hoc eſt non deſcendere in certamen de rebus nondũ ſibi ſatis cognitis: ſed quieſcere potius. qui vero per arrogãtiam in luctam proſilit, petitiones aduerſariorum cauere neſciens, ab eis præoccupabitur, & mulctabitur morte ſcientiæ, grauiore quam eſt vulgaris hæc, animam à corpore dirimens. ſed hic exitus merito manet deceptos à ſophiſmatibus. cum enim non poſſunt ſolutiones inuenire, mendacijs tanquam veritati credendo amittunt vitam ſcientiæ: quod accidit & his qui ſe ſinunt decipi ab adulatoribus. nam horum anima ſana & verax, per morbidam ſubuertitur & expellitur amicitiam. proinde conſultum eſt, ne huiuſmodi certaminibus ſe committant, qui diſcere incipiunt, cum imperiti ſint: ſimiliter & proficientes, cum imperfecti ſint. nec non q[illegible]tum primum perficiuntur, quia perfectionem ſuam adhuc ignorant. quod ſi non pareant huic conſilio, alius, inquit, homo domum eius habitabit, vineam poſſidebit, vxorem ducet. quod perinde eſt ac ſi diceret, hæ iam dictæ potentiæ, ſtudij, profectus, perfectionis deficient nunquam, ſed alias alios homines accedendo verſabuntur cum eis, migrantes ex anima in animam, ſimiles ſignaculis

Sapientiæ ſtudium quam profundum.

(nam

(nam & hæc poſt impreſſam ceræ formam nihilo deteriora permanent) etiamſi contingat impreſſos characteres vobiſcum interire. cum enim ſint immortales, innumeris ante vos familiaritate ſua pepererunt gloriam: quos expertæ ſunt, non ſicut vos propter periculornm contemptum auerſari ſuam conſuetudinem, ſed vltro ad ſe accedere, & ſecuritati ſuæ proſpicere, proinde ſi quis virtutis amicus eſt, o ptet in ſe plantari bona omnia, & exiſtere in ſua anima, quemadmodum in ſtatua tabulaque perfectiſſima, quicquid ad decentem proportionem attinet: id ſecum reputans, eſſe innumerabiles qui captent eadem: quibus natura ipſo præterito donabit omnia, felicitatem diſcendi, profectum perfectionemque. ſed ſatius fuerit ipſum ante illos elucere, & conceſſas ſibi diuinitus gratias in tuto reponere, potius quam obijcere hoſtibus auidis ceu prædam paratiſſimam. ergo parua vtilitas eſt principij quod iuſto fine non obſignatur. ſæpe tamen etiam perfecti quidam pro imperfectis ſunt habiti, eo quod ſuapte alacritate, non Dei benignitate profeciſſe ſibi viſi ſunt. qua opinione iuueniliter inflati, & in immenſum elati, è ſublimi delati ad infimum barathrum interierunt. Si domum, inquit, nouam ædificaueris, & feceris in tecto coronulam, caue habearis autor necis in domo tua, ſi quis inde prolapſus deciderit. grauiſſimum eſt enim ab honore Dei prolapſum decidere, ſibimetipſi coronam vſurpando, & ciuilem necem patrando. ſuam enim animam interficit, quiſquis honorat quod nihil eſt, ſtruens ſibi ſtultæ eruditionis ædificium. nam eruditio non ſeneſcit. quapropter nouam vocat eius domum, nam alias res tempus abſumit. hæc autem etiamſi procedat in tempus longiſſimum, florem ætatis non amittit, virenti ſemper ſpecie hilaris, & agilis aſſidua conſuetudine. Aliubi quoque inter præcepta extat hortatio, vt affluente rerum copia, non nobis eam aſcribamus, ſed memores ſimus Dei qui largitur vim & robur ad agendum. hic igitur finis felicitatis eſt, illa vero principia, itaque ſi quis obliuiſcitur huius finis, ne partis quidem rebus bene frui poterit. Verum iſti ſponte per amorem ſui labuntur, dum grauantur Deum, qui ſolus amari à ſeipſo meretur, vt perfectiſſimus, fateri autorem bonorum omnium. Sunt etiam qui omnem pietatis rudentem mouendo celeri nauigatione conati ſunt in portum eius appellere, & iam proximi, iamque ſperantes inuehi, repente ex aduerſo procella coorta, tum demum à recto curſu repulſi ſunt, fruſtrati tot nauigationis commodis. Horum iactationi quis male precaretur? quando inuitis quod remoraretur accidit. Quis igitur aſſimilabitur his, niſi qui magnum, vt vocant, votum vouit? Si quis, inquit, ſubito coram eo mortuus fuerit, confeſtim polluetur caput voti eius, & radetur. Deinde poſt pauca ſubinfert: Dies autem priores irriti fient, quoniam pollutum eſt caput voti eius. vtraque vox, ſubito & confeſtim, indicat non voluntarijs voluntariam mutationem animæ. Nam in peccatis opus eſt tempore conſultandi, vbi, quando, quomodo aggredienda ſint. Quæ autem inuiti admittimus, repente, ex improuiſo, momento (vt ita loquar) temporis ingruunt. Eſt enim perdifficile, ceu curſoribus, poſt inſtitutum ſemel ad pietatem curſum inoffenſe & ſine re-

Virtutis ſtudium qua ratione amplectendum.

Deut. 22.

Felicitatis finis eſt, iuxta naturam viuere.

ſpira-

ſpiratione ad metam recta decurrere, quandoquidem innumera ſunt quæ obiacent pedibus mortalium. Cæterum ante omnia, quod ſola præſtat beneficentia, abſtinere à voluntarijs peccatis, prodeſt ad repellendam etiam inuoluntariorum multitudinem. Deinde ſi & inuoluntaria nec multa admittantur, nec diu adhæreant. Pulchre autem inuitæ mutationes dies dixit irritos, non ſolum quia ratione caret peccatum, ſed quia horum quæ fiunt ab imprudentibus non poteſt reddi ratio. ideo ſæpe cum talium factorum cauſam repoſcimur, negamus nos ſcire, aut poſſe dicere: quia nec intercedere potuerimus, nec præſcire. Rarum igitur Dei donum eſt, à carceribus ad metam vſque ſtadium vitæ percurrere abſque offenſa lapſuque, ita vt naturam vtramque peccatorum voluntariorum inuoluntariorumque liceat celerrimo curſu præteruolare. Hactenus de principio fineque dictum ſit per occaſionem Noe iuſti, rudimenta conſecutus, ad finem eius peruenire non valuit. ait enim ſcriptura, Cœpit eſſe agricola, non extremos eius ſcientiæ terminos adeptus eſt, quæ autem de plantatione eius dicta ſunt, repetamus denuo.

Ratio nobiliſſimum Dei donum.

Noe.

PHILONIS IVDÆI DE PLANTATIONE NOE LIBER.

IN primo libro de agriculturæ arte in genere quantum tempeſtiuum erat, diximus: in hoc de eius ſpecie vinitoria pro viribus dicemus quod reliquum. Nam iuſtus hic, non ſolum agricola, ſed & proprie vinitor introducitur, dicente ſacra ſcriptura, Cœpit Noe homo agricola eſſe, & plantauit vineam.] Decet autem vt qui de ſingularibus ſtirpibus & agriculturis dicturus eſt, conſideret primũ ſtirpes in hoc vniuerſo perfectiſſimas magnumq; illum plantatorẽ harum præſidem. Scilicet plantator ille maximus, & arte perfectiſſimus, huius rerum vniuerſitatis rector eſt: planta vero mundus hic, non vnicum ſtirpis genus in ſe continens, ſed infinitos ceu palmites ex vna radice progerminantes. Poſtquam enim eſſentiam inordinatam ſuapte natura confuſamq; in ordinem ex perturbatione & ex confuſione in diſcretionem reducẽs mundi opifex formare cæpit, terram quidem & aquam radicauit in medio, aeris vero igniſque arbores in ſublime ſubduxit à medio. hęc autem circumquaq; muniuit æthere, extimum hunc terminum pro munimento cuſtodiaque ſtatuens, vnde cælum Græcis nominatum videtur. interius terram cũ ſit arida inuehi aquis, nec ab eis dilui, igni porro natura calido iungi aerem ſuopte ingenio frigidiſſimum non ſine ingẽti miraculo iuſſit. nonne enim prodigioſum videtur, id quod diſſolutiuo, videlicet terram ab aqua? & frigidiſſimæ rei ſuperpoſitam calidiſſimam, non extingui tamen ignem ab aere; hæ ſunt illæ perfectiſſimę plantationes huius vniuerſi operis: maxima autem & omnium rerum feraciſſima ſtirps, mundus hic, cuius ceu rami ſunt modo dicta germina. Nunc conſiderandum vbi ſint eius radices, & quæ baſis, in qua conſiſtit more ſtatuę. corpus certe nullum credere debemus extra relictum errare, abſumpta in vnum Dei opus omni materia. perfectiſſimum enim oportuit effingi maximum opus ab opifice maximo. non fuiſſet autem perfectiſſimum, ni ex perfectis completum eſſet partibus. itaq; ex tota terra & ex tota aqua aereque igneq;, ne minima quidem exte-

Gen. 9
Noe plantatio qualis.

Cælum v[…] de dictum

Dei opera quam perfecta.

rius

Vacuum nullum in rerum natura.

rius relicta eorum particula, mundus hic confectus eſt. Vnde neceſſario ſequitur, extra aut vacuum eſſe, aut nihil. Si vacuum, quomodo id quod plenum eſt & ſolidum, & omnium grauiſſimum non degrauatur mole ſua, ſuſtentatum à nihilo? vt ſomnio quiddam ſimile videatur, dum cogitatio ſemper quærit baſim corpoream, quam requirit, quicquid mouetur, præſertim mundus, quippe maximus omnium corporum, & multitudinem aliorum corporum, vt ſuarum partium, in ſinu continens. Si quis igitur pudorem huius difficultatis non explicatæ velit effugere, ingenue dicat, nihil eſſe tam forte in omni materia, vt mundum baiulare valeat, ſed æterni Dei lex æterna firmiſſimum ac munitiſſimum fulcrum eſt rerum omnium. hæc à mediis ad fines, & ab extremis ad media ſe extendens, decurrit per longum naturæ ſtadium curſu inuictiſſimo, in vnum conducens partes omnes conſtringenſque. hanc enim pater qui ipſam genuit, vinculum fecit non rumpendum in perpetuum. merito igitur neque tota terra diluitur à tota aqua, quod in finibus eius accidit, neque ab aere ignis extinguitur, neque contra igne inflammatur aer, Dei lege ſe interponente: ſicut elementa vocalia mutis diſtinguuntur, vt vniuerſum hoc tanquam in literata muſa concinat, minaces contrariarum naturarum concurſus ſuadela dirimente interpoſito ſuo arbitrio. ita profecto radicatur arbor feraciſſima, & radicata ſtat firmiter. Particulares autem & minores ſtirpes, partim mouentur & migrant, partim mouendo ſe nihilominus ſemel aſſignatum ſibi locum obtinent. quæ

Stirpium diſcretio.

ambulatoriæ ſunt, animantes, vt nos vocamus, huius vniuerſi grandioribus inditæ ſunt partibus: terræ terreſtres, aquæ natatiles, volucres aeri, ignigenæ igni, quarum prouentus manifeſte videri fertur in Macedonia, ſicut ſtellæ in cœlo cernuntur, ſunt enim & hæ animantes intellectu præditæ, conſenſu philoſophantium: aliæ per ſe vagæ, aliæ fixæ, quæ tamen eadem cum mundo rotatæ circumactæque vertigine locum mutare putantur. at quæ naturam imaginatione carentem habent inſitam, quas proprie plantas dicimus, migratiuo quoque motu carent. Duo autem genera in terra & aere fecit opifex. in aere quidem volucres ſenſibiles, & poteſtates alias ſenſu haudquaquam perceptibiles. animarum ſodalitium iſtud eſt incorporearum, non in eoſdem digeſtarum ordines. alias enim aſſignari ferunt mortalibus corporibus & poſt certos temporum circuitus liberari denuo, alias diuiniorem habitum ſortitas totam terrenam regionē contemnere. in ſummo autem propè ipſum ætherem eſſe puriſſimas, quas Græcorum philoſophi heroas vocant & genios, Moſes ex re nomen facit eis angelis: quod bonarum rerum internunciæ ſint à ſummo rege ad ſubditos, ac rurſum pro horum neceſſitatibus legatione ad illum fungantur. terrę vero animalia terreſtria, ſtirpesq; alia duo genera attribuit, iuſſæ vt eorū matrem ſimul ac nutricem ageret. ſicut.n. mulieri & omni fœmellæ fontes lactis ſub partū ſcaturiunt, vt recentes fœtus rigentur alimentis neceſſarijs & conuenientib. ita & terreſtrium animalium matri terræ omnes ſtirpiū attribuit ſpecies, vt cognatis non alienis cibis part⁹ eius vterentur. ſtirpes tñ de-

Angelorū miniſteria.

Animalium capita cur Deus à terra paululum retraxerit.

orſum merſo fecit capite, infixas fertiliſſimis eius partibus. Brutorum autem capita retraxit à terra, & ſummæ ceruici oblongæ aptauit,& pro fulcro pedes anteriores ei ſuppoſuit. ſolus homo eximium ornatũ ſortitus eſt. Cæterorum enim animalium ora deorſum flexit: quapropter ad terram prona ſunt. hominem contra erexit, vt cælum ſpectet, cum ſit non terreſtris planta, ſed cæleſtis, ſicut à priſcis accipimus. Quorum alij particulam æthereæ naturæ hanc aſſerentes, cognatione iungunt ætheri hominem. At magnus ille Moſes, nullæ creaturæ rationalis animæ ſpeciem facit ſimilem, quã inuiſibilis Dei pronunciauit imaginem: hoc ipſo probam exiſtimans, quod eſſentiam formamq; diuinitus impreſſam habeat, cuius character æternus ſermo eſt. Inſpirauit enim (vt inquit) Deus in faciem eius ſpiritum vitæ. itaq; neceſſum eſt, vt qui eum recipit, emittentis imaginem referat. ideo dicitur, ad imaginem Dei factum hominem, non ad creaturæ alicuius. Conſequens erat igitur, vt quoniam humana anima exemplar ſuum autoris ſummi ſermonem referebat, corpus etiam erectum ad puriſſimã partẽ mundi cælum os attolleret, vt per hæc quæ in propatulo ſunt intelligantur illa inuiſibilia. ergo quoniam erat impoſſibile vt cogitatio perueniret ad aſpectum eius, Qui eſt, niſi mentis ab ipſo attractæ, ſicut ſua cuique manifeſte teſtatur conſcientia: euidens ſimulacrum occulti oculi corpus hoc habemus, quod poteſt ad æthera ſuſpicere. Cum enim hi ex corruptibili materia compacti oculi euſq; aſcendãt, vt à terrena hac regione prouolent ad cælum remotiſſimum, pertingantq; ad eius terminos, quales exiſtimandi

Homo quibus mediis ad Dei imaginem factus.

ſunt per omnia diſcurrentes animæ oculi: qui multo deſiderio conſpiciendi eius Qui eſt volucres facti, non ſolum ad extremum æthera pertinent ſed à tergo relictis totius mundi terminis, ad ingenitum illum properant. Quapropter in oraculis dicuntur ſurſum vocati, qui ſapientia ſcientiaque nunquam ſatiantur. Fas eſt enim ad Deum ſurſum vocari eos, qui ab ipſo inſpirati ſunt. mirum enim ſi turbines procellæque arbores ſtirpitus rapiunt in aerem, & nauigia decem millium amphorarum capacia, mercibus onuſta, quaſi leuiſſimum aliquid ex alto mari auferunt, & ſtagna fluminaque in ſublime abeunt, in gremio terræ fluentis deficientibus, quæ exhauſerunt ven orum vehementes multiplicesque vortices: omnipotentis vero Dei ſpiritu inferna hæc omnia ſuperante mens ſuapte natura leuis non ſit leuior, & ad ſummam altitudinem attollitur, præſertim hominis germanæ philoſophiæ dediti. Hæc enim non vergit deorſum ad res terræ gratas & corpori, à quibus quam longiſſime conatur diſcedere: ſed ſurſum fertur, vt inſatiabilis amatrix ſacrarum feliciumq; naturarum ſublimium. Quamobrem Moſes præfectus cuſtoſq; orgiorum eius Qui eſt, ſurſum vocabitur. Legitur enim in libro Leuitico, Surſum vocauit Moſem. Beſeleel quoque ſecundo honore dignatus ſurſum vocabitur. Nam & hunc ſurſum Deus euocat, ad fabricam & curam ſacrorum operum. Verũ hic ſecundas huius euocationis partes, Moſes vero ſapientiſſimus primas feret. Nam ille vmbras fingit, ſicut pictores, quibus non eſt fas animatũ quicquam condere. Beſeleel enim in vmbris faciẽs interpretatur. At Moſes

Surſum vocati in ſacris qui dicantur.

Moſes quomodo & quam ob rationem à Deo ſurſum vocatus.

non vmbras, ſed naturas archetypas earum rerum quas fingendas ſortitur eſt. alioquin etiam ſummus ille autor, aliis clarius manifeſtiuſque tanquam in ſole puro: aliis obſcurius, tanquam in vmbra ſolet res ſuas oſtendere. Nunc poſtquam diſſeruimus de grandioribus mundi plantis, videamus quomodo & in homine minore mundo ſapientiſſimus opifex Deus arbores quaſdam condidit. Primum in corpore noſtro quaſi bono agro, ſenſuum ſcrobes præparauit: in quas vnumquemque tanquam mitem vtilemque arborem indidit, auditum in oculos, in nares odoratũ & ſuis quoſque locis cæteros. Atteſtatur autem huic meæ ſententiæ fatidicus vates, qui in ſuis hymnis ſic loquitur. Qui plantat aurem non audiet? qui fingit oculos non inſpiciet? quin & aliæ, quæ vſque crura manuſque ac cæteras corporis partes externas internaſq; pertinent, facultates omnes ſunt generoſæ plantulæ, ſed quæ præſtantiſſimos perfectiſſimoſq; fructus afferunt, penitus inſitæ in vim qua homo regitur. Sunt autem hæ: cogitatio, perceptio, coniectura, meditatio, memoria, habitus, diſpoſitio, artium ſpecies multifariæ, ſcientiæ confirmatæ, virtutis totius contemplationum conceptus indelebilis. Horum nihil vllus homo plantare ſcit: ſed vniuerſorum vnus ingenitus eſt artifex, qui non ſolum creauit ea ſemel, ſed & ſingula plantat quotidie. huic noſtro ſermoni adſtipulatur etiam paradiſi illius plantatio. de quo dicitur: Plantauit Deus paradiſum in Edem contra orientem, & collocauit ibi hominem quem finxerat. id ſi accipiatur de vitibus, & olearum, malorum, punicarum, ſimiliumque arboribus, magna & incurabilis ſtulticia fuerit. quæri enim poſſet in quem vſum factus ſit. an propter amœnam habitationem? ergo totus mundus non eſt aptius Deo ſummo regi habitaculum? annon & aliæ multæ res ſunt ad excipiendum tantum regem magis idoneæ? imo nefas eſt illi ſummo autori aſſignari locum aliquem, præſertim cum non ſingulis annis fructum ferant arbores: ad cuius igitur vſum fructum paradiſus hic erit fertilis? hominis certe nullius. nã paradiſi nemo prorſus inducitur incola: quando & is qui primus è terra fictus fuerat Adam, translatus inde dicitur. Deus certe ſicut aliis rebus, ita & cibis non indiget. nam quiſquis cibo vtitur, neceſſe eſt vt primum indigeat eo, deinde inſtrumenta parata habeat, per quæ & ingeſtum recipiat, & digeſtum foras egerat. hæc autem in ſummi autoris felicitatem nõ competunt impia commenta hominum, ad tollendam pietatem ſanctitatemq; virtutes maximas, inducentium Deum humana forma & affectibus humanis præditum. Eundum igitur ad allegoriam viris amicam perſpicacib. quando & oracula ſacra occaſionem nobis manifeſtiſſime porrigunt. narrant enim in paradiſo ſtirpes eſſe noſtris nequaquam ſimiles, ſed vitæ, immortalitatis, ſcientiæ, cognitionis, intellectus bonarum rerum, & malarũ imaginationis: hæ vero cum terrenæ non ſint, neceſſario rationalis animę plantæ ſunt exiſtimandæ: cuius iter ad virtutem habet finem vitam immortalitatemque: diuerſa vero via ducens ad vitium, his amiſſis in mortem deſinit. Credendum eſt igitur benigniſſimum Deum in anima, tanquam paradiſum virtutum, & actionũ, quæ ex harum præſcripto fiunt, plantare, qui

Homo minor mundus.

Pſal. 93.

Paradiſi locus. Homo in quem vſum à Deo factus.

Anima verus virtutum omnium paradiſus.

qui ad eius perfectam felicitatem cõducat: quamobrem locum conuenientiſſimum aſſignauit paradiſo nominatum Edem, quod interpretatur deliciæ, qui ſignificat animam recte cernentem choreas agentem cum virtutibus, exultantem præ nimio gaudio, vnam delectationem innumeris hominum voluptatibus præferentem, quales ſolus conſectatur ſapiens. Hoc mero gaudio exhilaratus vnus è Moſis præcipuis ſodalibus, in hymno exclamat ſuam mentem alloquens, Deliciare in Domino: hac voce ſeipſum ad cæleſtem diuinumque amorem excitans, & iſta quæ vulgus hominum pro deliciis iactat oſtentatque faſtidiens, totam mentem afflatu diuini furoris correpť, & in Deo ſolo hilaritatem ſuam totam collocans. Illud quoque quod contra orientem paradiſus eſſe narratur declarat ea quæ modo dicta ſunt. Tenebricoſa enim veſpertina nocturnaque res eſt inſipientia: ſplendida vero, fulgida, & vere orientalis prudentia: & ſicut oriens ſol totum cœlum radiis illuſtrat, eodem modo etiam virtutes habent ſuos radios, quibus in mentem penetrando totam eam reddunt luciſſimam. Et homines quidem ad cuſtodiam rerum ſuarum adhibent feroces beſtias, quæ inſidiatores & raptores arceant: Deus autem ſuis rebus rationales naturas præficit. Poſuit, inquit, ibi hominem quem finxerat. hoc eſt in ſolis rationalibus virtutibus, harum enim exercitationem vſumque Deus in eximias animas confert ceu munus honorarium. Ideoque aperte dicitur, quod eum qui in nobis eſt verum hominem, id eſt mentem poſuit in honeſtatis hortis arboribuſque ſacratiſſimis. Qui autem mente

Anima deliciæ.

Paradiſus cur contra Orientem à Deo collocatus.

Rationales naturas rebus præficere Deus cur voluerit.

carent, hos nemo poſſit excolere, cum non ſint ingenio capaci præditi. Non eſt igitur dubitandum, cur in arcam illam ingentem diluuio præparatam omnes animantium ſpecies introducantur, nulla in paradiſum. Nam arca hæc corpus ſignificabat, quod neceſſario capit affectionum vitiorumq; immanes peſtes & indomitas: paradiſus autem ſolarum virtutũ eſt: quæ nihil immanſuetũ admittunt aut quod ratione careat. Caute etiam nõ hominem ad imaginem expreſſum, ſed hominem fictum inductum ait in paradiſum. nam ille ad imaginem deliniatus Dei ſpiritu, nihil differt, vt mihi videtur, ab arbore quæ fructũ fert vitæ immortalitatem. nam vtrumque incorruptibile, portione honoratiſſima in medio ſita dignatum eſt. dicitur enim lignum vitæ eſſe in paradiſi medio. at ille alter cõſtans è miſcellaneo terrenoq; corpore, naturæ ſimplicis & non fictæ expers eſt: cuius exercitator ſolus ſcit habitare atrium & domum domini. Iacob enim ſimplex habitans domum inducitur, nõ eius frater verſutus & variis figmentis inſtructus animum. Conueniebat igitur, vt in paradiſo, id eſt vniuerſo hoc mundo medius radicaretur intellectus, inſitas habens vires trahentes ſe in contraria, in diſcernendis eis ambiguus vtrum expetenda an fugienda ſequatur: vt ſi meliora capeſſeret, immortalitate frueretur ac gloria: ſin deteriora, in turpẽ mortẽ incideret. Tales ſunt arbores quas ille ſolus ſapiens radicauit in animab. rationalibus. Moſes autem miſeratus è paradiſo vitrutum pulſos ſuopte arbitrio, potentiã Dei clementeſque ac mites eius virtutes precatur, vt vnde terrenus intellectus Adã exultat, illuc plantetur ille acute cernens

Animaliũ omnium ſpecies cur in arcam Noe introductæ, in paradiſum autem nequaquam

Noe arca humani corporis effigies.

Virtus nihil immãſuetum admittit.

Moſis votum.

nens

nens populus. dicit enim, Inductos eos plantabis in montem hæreditatis tuæ, ſeſſionem in cathedram tuam perfeciſti domine: ſanctuarium domine, quod collocauerunt manus tuæ. dominus regnabit in ſecula, in æternũ & vltra. Clare igitur, ſi quis alius, didicit, quod Deus demiſſis omnium rerũ ſeminibus ac radicibus, autor fuit vt arbor maxima germinaret mundus hic: qui & nunc videtur ſubindicari in modo dicto carmine, dum nominatur mõs hæreditatis: quia factoris nulla hæreditas magis eſt propria quam opus ipſius. In hoc igitur nos plantari precatur, nõ vt irrationales fiamus, & contumaces ingenio, ſed vt ſequendo diſpenſationem illius perfectiſſimi, & imitando eius perpetuam conſtantiam, inoffenſe viuamus ac ſobrie. nã iuxta naturam viuere, felicitatis finem eſſe priſci aſſeuerant. idẽ carmen conſonat cum his quæ dudum de mundo dicta ſunt, eum eſſe inſtructiſſimam Dei domum ſenſibilem, eamque factam, non increatam vt quidam exiſtimant. ſanctuarium autem, quaſi ſplẽdorem è ſanctis redditum, exemplaris imaginem. Nam quæ ſenſui pulchra ſunt, intellectui pulchrorum imagines ſunt. quod autem ait paratum Dei manibus, opifices mundi potentias eius ſignificat. Et ne quis ſuſpicetur eum indigere creatura quacunque, accinit neceſſario, Dominus regnabit in ſecula, in æternum & vltra. Rex autẽ nullo habet opus, ſed ſub eius iure ſunt omnia. Quidam autem aiunt hæreditatem Dei dici eſſeque, bonum ipſum, cuius vſumfructum Moſes nunc in votis nuncupet. quaſi dicat: quia nos, tanquam pueros recẽs ad diſcendum admotos introduxiſti per ſapientiæ decreta & contẽplationes, nec ſine rudimentis eſſe paſſus es, planta nos in ſublimi ſermone cœleſti. hæc enim eſt hæreditas paratiſſima & domus commodiſſima habitationi, quam feciſti ſanctuarium. es enim domine factor bonorum ſanctorumq; : ſicut è diuerſo malorum profanorumque creatura hæc corruptibilis. Regna per infinita ſecula in anima ſupplice, ne momentum quidem eam præſidio tuo deſtitues. Nam tibi continue ſeruire, non ſolum libertati præferendum eſt, ſed & regno vel maximo. Sed fortaſſe multis in mentem venit quærere, quam rationem habeat illud. In montem hæreditatis tuæ hæreditatem dare conuenit Deo, accipere autem eam, fortaſſe non fuerit rationi conſentaneum, cũ omnia iam ante ſint ipſius poſſeſſio. Quid ſi hoc dicitur de illis qui per excellentiã ad eius dominium pertinent? quemadmodum reges imperant quidem omnibus ſubditis, ſed maxime domeſticis, quorum ad corporis curam & reliquum victum quotidianis vtũtur miniſterijs. Iidem quamuis totius regionis poſſeſſionum ſunt domini, etiã earum quæ priuati iuris ſunt, tamen ſola habere putantur, quæ commiſerunt ſuis procuratoribus, à quibus annuos reditus exigunt. in eos ſeceſſus ſępe animi gratia ſe conferunt, grauiſſimis regni ac reipublicæ curis aliquantiſper ſepoſitis, & hi cenſentur poſſeſſionum regiarum nomine. item argentum aurumque & cætera pretioſa quæ reconduntur apud ſubditos, regum magis ſunt quam eorum à quib. habentur: attamen ſunt qui proprie dicantur regij theſauri, in quibus ordinarii tributorũ exactores totius regionis prouentus ſolent reponere. Ne mireris igitur ſi & omnipotẽtis rerum

Hæreditas Dei in ſcripturis quid.

Mundus inſtructiſſima Dei domus.

Hæreditatis mons.

omnium præſidis eximia hæreditas eſſe dicitur ſapientium animarum ſodalitium, quod acutiſſime cernente, inculpabili, recentiq; ſemper mentis oculo præditum eſt, nunquam conniuente, ſed aperto continue, directeq; intuente. propterea ſic & in maiore cantico dicitur: Interroga patrem tuum, & annũciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adami, conſtituit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. & facta eſt portio domini populus eius Iſrael. Ecce iterum portionem & hæreditatem Dei dixit eos à quibus germane colitur & aſpicitur. terræ autem filios, quos Adami nominat filios, diſperſos diſpalatoſq; cateruatim, cum non poſſent recta rationis ductum ſequi: ita eſt profecto ſocietatis coniunctioniſque cauſa eſt virtus, diſſolutionis vero & ſeparationis affectus contrarius. id ſatis declarat ſolenne ſacrum, quod in diem propitiationis, vt vocant, incidit. tunc enim ex præcepto ſuper duos hircos ſors mittitur, altera domino, altera hirco emiſſario: ſcilicet ſuper duas rationes quarum altera domini ſit, creaturæ altera. ergo qui ſummum autorem veneratur, ſibiipſi honoris hæreditatem parabit: qui creaturam, exulabit, pulſus è regione ſacratiſſima in profana deuiaq; barathra. tanta eſt Moſis cum Deo familiaritas, vt hanc maxime fretus, vehementiora & maiora quã pro aurium noſtrarum captu proferre ſoleat dogmata: qui non modo hæredẽ facit Deum, ſed quod incredibilius eſt, hæreditatem. integram enim tribum quæ ad illum ſupplex confugit, non agro donauit ſicut cæteras vndecim: ſed vt eximiam honorauit ſacerdotio, cœleſti non terrena poſſeſſione. Non erit, inquit, tribui Leui portio nec hæreditas inter filios Iſrael: quia dominus ipſe hæreditas eorum eſt. ex perſona quoque Dei canitur in eius oraculis in hunc modum, Ego portio tua & hæreditas. nam perfecte purificata mens, quæ ſe abdicauit creaturis omnibus, proculdubio nihil nouit præter illum ingenitum, ad quẽ acceſſit, & à quo recepta eſt. Quis enim poteſt dicere, Ipſe mihi ſolus eſt Deus, niſi qui nullam iſtarum inferiorum rerum amplectitur, quod inſtitutum eſt Leuiticum. interpretatur enim hæc vox, Ipſe mihi, quod apud alios alia ſint in pretio, apud hunc ſolum ille optimus maximus autor rerum omnium. Fertur quendam è priſcis correptum inſano amore ſapientiæ quaſi mulieris formoſiſſimæ, cum ſumptuoſæ pompæ ſpectaret apparatum copioſiſſimum, verſum ad quoſdam familiares dixiſſe: videte amici quam multis rebus opus non habeo. & tamen nihil habebat præter amictum neceſſarium: ne quis putet eum inflatum diuitiis, vt plerique ſolent, arroganter contra Deum locutum eſſe. eadem legislator ſapere docet eos qui non cupiunt creatis rebus diteſcere, faſtidientes quicquid genitum eſt præ Ingeniti familiaritate, quem ſolum habent pro diuitiarum felicitatiſq; fine perfectiſſimo. Eant nunc & glorientur qui condiderunt regna imperiaque maxima: alii quia ciuitatem aut regionem aut gentem vnam ſubiugauerunt: alii quia tractus omnes terræ aduſq; eius terminos: Græcas Barbaraſque gentes, flumina omnia mariaque, quam multa quam magna ſunt, in poteſtatem ſuam redegerunt. etiamſi præter iſta ſublimem illã

Filii terræ.

Moſis cum Deo familiaritas.

Filii Iſrael

Sapientiæ encomium

naturam,

naturam, quod vel dictum nefas eſt, quam ſolam ſeruituti non obnoxiam opifex condidit, ſibi ſubieciſſent: tamen è plebeiorum numero cenſendi eſſent, collati cum magnis regib. quorum hæreditas Deus eſt. Quanto enim poſſeſſor poſſeſſa re habetur potior, & opifex opere ſuo, tanto magis illi accedunt ad maieſtatem regiam. certe quod quidam aiunt bonorum virorum eſſe omnia, inter paradoxa refertur ab aliis, intuentibus externā copiam & inopiam, & neminē pecuniis poſſeſſionibuſque carentem inter diuites numerantib. at Moſes adeo ſuſpiciendam expetendamq; omni ſtudio ducit ſapientiā, vt ſortem eius nō ſolum vniuerſo mundo, ſed & rerum omniū regi æquipararet. Quod dogma non diſputatorum eſt pro vel contra differentium, ſed hominū firma fide conſtabilitorum. quandoquidem nunc quoq; ſunt quidam pietatis ſimulatores, qui hæc dictu quam factu procliuiora calumniantur, negantes vel pium vel tutum dicere Deum hæreditatem hominis. quibus libenter dicerem, non miror, cum non germano affectu, ſed ſuppoſititio adulterinoq; ad has res contemplandas veniatis, nihil enim intereſſe putatis inter poſſeſſiones vinetorum, oliuetorum, ſimiliumq;, & Deum qui ſapientum dicitur hæreditas, nec reputatis quod & pictori ars pingendi, & ſua cuiq; artifici ars hæreditas ſorſve cenſeutur, vt terrena poſſeſſio, ſed vt olympicum præmium. nam huiſmodi res quamuis non ſint dominii, proſunt tamen habentibus. ergo eum qui eſt, ſortem non vulgaribus iſtis ſimilem intelligite ſycophantæ, ſed maximum autorem bonorum cultoribus ſuis vtiliſſimum. Nunc poſtquam de primo plantatore primaq; planta quod dicēdum erat diximus, tranſeamus deinceps ad diſciplinas inſtar huius factas. in quarū mentione primus ſuccurrit ſapiens ille Abraham, qui dicitur plantaſſe agrum ad puteum iuramenti, & inuocaſſe nomen æterni Dei domini. nec indicatur plantarum proprietas, ſed tantummodo regionis eius ſpatium, aiunt autem quibus mos eſt ſcrutari talia, quicquid in poſſeſſionem Dei ceſſit, diligenter deſcriptū, arborem, locum, fructum arboris. Arborem ipſum eſſe agrum, non germinibus terræ ſimilem, ſed in cari Deo viri mente radicatā: locum, ipſum iuramenti puteum: fructū vero nomen Domini, pro quo æternus Deus ſumitur. ſingulis autē horum ſua debetur ratio. ager centū cubitorum in longitudinem, totidem in latitudinem, ſi iuxta quadranguli naturā multiplicetur, decem milliū ſolidorum cubitorum conficiet numerū: qui eſt creſcētium ab vnitate maximus & perfectiſſimus: vt principium numerorū ſit vnitas, quæ per primam compoſitionē in decē millia deſinat. quapropter nōnulli haud temere vnitatē conferunt cum carceribus, cum meta vero decē millia: cæteros omnes numeros qui ſunt in medio ſpatio, cum curſu certātibus. incipientes enim ab vnitate tanquam à carceribus, in decem millibus finē ſtatuunt. hinc arrepta occaſione quidā aiunt per hæc ſignificari, Deum eſſe principium & finē rerū omnium quæ opinio facit ad pietatem. hoc dogma plantatum in anima, pulcherrimum & cibo aptiſſimū fructum parit ſanctitatem. cui plantæ locus commodiſſimus eſt puteus, qui vocatur iuramentum, in quo ferunt aquam non inuentam. Acceſſerunt, inquit, pue-

Boni viri omnia poſſident.

Abraham plantat agrum ad puteum & nomen Domini inuocat.

ri ad Iſaac, nunciantes ei de puteo quem foderant, & dicentes, Non inuenimus aquam. & vocauit eum iuramentum. hoc quid ſignificet conſideremus. Qui rerum naturas ſcrutantur, & ſingulas in diſquiſitionem vocant magna cum diligentia, ſimiles ſunt puteos fodientibus. nam & illi fontes latentes inquirunt. vtriſq; cõmune deſiderium eſt potus inueniendi, ſed alteris quo corpus, alteris quo recreatur anima. Quemadmodum igitur quidam foſſores puteorum quęſitam aquam ſæpe non inueniunt: ita qui vlterius progrediuntur in ſcientiis, & diutius in eis inambulant, non poſſunt finem attingere. certe admodum doctos aiunt accuſare ſuam magnam ignorantiam. Hoc enim tantum ſentiunt, quam longe abſint à veritate. ex his vnus olim vſq; ad miraculum ſapiẽs dicere ſolebat, homines merito ipſum mirari, qui hoc tantum ſciret, ſcire ſe nihil. elige ſi libet quamcunque artem maiorem minoremve, & aliquem in ea laudatiſſimum: deinde examina an præceptis artis reſpondeant artificis opera: videbis hæc ab illis non exiguo, ſed magno interuallo abeſſe, quandoquidẽ modo impoſſibile eſt in quacunq; abſolutum eſſe, quod hæ fontis in morẽ vndabundę varias cõtemplationum ſpecies ebulliant. ideo iuramentum nominatur aptiſſime, quod eſt fidei ſignum firmiſſimum, coniunctum cum Dei teſtimonio. Nam cum iurãtes in re dubia teſtem Deum inuocent, nihil licet iurare certius, quam quod nullius ſcientię finis inueniatur apud vllum artificem. idem dicere poſſumus & de aliis noſtris potentiis pene omnibus. Sicut enim in dicto puteo negant aquam inueniri, ſic nec in oculis quicquam viſum, nec auditum in auribus, nec in naribus odoratum eſſe contendunt, in ſumma nullum ſenſum in vllo inſtrumento ſenſitiuo. ſimiliter nec in mente intelligentiam. Alioquin quomodo viſus, auditus, mẽs falleretur, ſi in his eſſent firmæ vires comprehenſiuæ, & non à Deo qui eas indidit confirmarentur? Iam & de loco, in quo arbor iſta floret ſatis locuti, tandem & de fructu eius diſſeramus: qui cuiuſmodi ſit, ex ipſis verbis ſcripturæ patebit. inuocabit enim nomen hoc, Dominus Deus æternus: quæ appellationes eius Qui eſt indicant potentias, dominus eam qua imperat, Deus eam qua eſt beneficus. Quamobrem & ſacer Moſes in toto mundi opificio nomen Dei aſſumit. hoc enim conueniebat potentiæ, qua factor ſuas creaturas produxit ornauitq;. Ergo quatenus imperat vtrumq; poteſt, tum bene tum male facere, ad retributionẽ factorum ſe attemperans. Quatenus autem beneficus eſt, alterum ſolum vult, videlicet benefacere. Eſt autem maximum animæ bonum, non dubitare de vtrauis regis potẽtia, ſed conſtanter metu ab imperii potentia dependente ſe exoluere, & ſpem fouere de propenſa benigniſſimi numinis erga nos voluntate, fore vt aliquando ea vti frui contingat. iam hæ voces Deus æternus, idem valent ac ſi dicat, non qui aliquando largitur, aliquando non, ſed ſemper & continue: qui ſine intermiſſione benefacit, qui dona donis cumulãdo continuat, cuius gratiæ inter ſe coniunctæ ac vnitæ, in orbem redeunt: qui nullam occaſionem benefaciendi ſinit præterfluere: cum ſit Dominus & lædendi quoque poteſtatem habeat. Hoc idem & medita-

Puteus iuramenti.

Iuramentum quid.

Animæ maximũ bonum de potentia Dei non dubitare.

Iacob in ſua precatione, non herilem à Deo poteſtatem petijt, ſed paternam.

tor ille Iacob poſtulauit in fine precum ſacratiſſimarum, dicens, Et erit Dominus mihi in Deum: ac ſi dicat: iam non herili poteſtate libera erga me vtetur, ſed benefica propitia & vſque quaque ſalutari potentia, ſublato dominationis metu, & anima deuincta beneficiis mutuam gratiam conciliantibus. Quis hoc animo concipere valeat, quod dominus & dux rerum omnium, nihil de natura ſua demutans, ſemper ſui ſimilis, continue bonus eſt, & indeſinenter munificus à quo perennis bonarum rerum copia promanat, autore perfectionis omnium felicium. huic regi fidere, qui non imperio ſuo ſuperbe ad lędendos ſubditos abutitur, ſed comiter eis ſuccurrit ſuis opibus, plurimum confert ad ſecuritatem atque tranquillitatem animi, atque ita quod promiſimus iam ferme repræſentauimus, arborem accipi pro Deo rerum omnium autore optimo, & eius locum in nulla creatura perfectum inueniri, interdum tamen in eis apparere per autoris ſummi gratiam. fructum porrò eſſe Dei perpetuam beneficentiam, imbris more nunquam non depluentem. Sic & vir ſapiens imitatus primi maximique plantatoris artem, ſuam agriculturam oſtentat. Iubet autem ſacra ſcriptura etiam nos nondum perfectos, qui adhuc in medijs officijs cenſemur, exerceri ſic in re ruſtica. ait enim, Quando ingreſſi fueritis terram, quam dominus Deus dabit vobis, & plantaueritis in ea omne lignũ pomiferum, auferetis impuritatem eius fructum eius. per triennium erit impurus, nec edetis ex eo. Quarto autem anno omnis fructus eorum ſanctificabitur, laudabilis domino. Quinto autem anno edite fructum, vobis proficiet quicquid prouenerit. Ego ſum dominus Deus veſter. igitur arbores pomiferas, prius quam in regionem à Deo datam migretur, plantare non eſt poſſibile dicente vate. Quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis omne lignum pomiferum. itaq; donec extra eam moramur non poſſumus tales arbores colere, & merito. donec enim in ſapientiæ viam mens non progreditur, ſed errabunda vagatur, ſylueſtres tantummodo curat arbores, quæ vel in totum ſteriles ſunt, vel fructum ferunt ad cibos incommodum. ſed quando ingreſſa viam prudentiæ, per decreta eius aſcendit, & incipit in his omnibus decurrere, tum mites & mitium fructuum feraces colit pro illis ſylueſtribus, tranquillitatem pro perturbationibus, pro ignorantia ſcientiam, pro malis bona. Quoniam igitur is qui in virtutem introducitur longe à fine abeſt, merito poſtquam plantauit iubetur auferre à planta impuritatem. hoc quid ſit, ſimul conſideremus. ex officiis quæcunque ſunt media, videntur mihi eandem rationem habere cum mitibus arboribus. Nam vtraque vtiliſſimos ferunt fructus, altera corporibus, animabus altera. ſed in mediis multa adnaſcuntur noxia, quæ neceſſario ſunt auferenda, ne officiant melioribns. Annon dicemus mitem arborem animæ, redditionem depoſiti? verum hæc putatione opus habet, & curioſiore diligentia. Quænam igitur eſt iſta putatio? nimirum hæc: depoſitum quod accepiſti à ſobrio, nec ebrio, nec prodigo, nec furenti reddideris. Nam qui ſic ſua recipit, ab eorum vſu excluditur iniquitate temporis. neque debitoribus aut ſeruis reddendum eſt, qui-

Deus in omnibus operibus ſemper ſui ſimilis.

Agriculturæ ſtudium à Deo hominibus commendatũ.

Prudentiæ commendatio.

bus fœneratores inſidiantur &domini. Proditio enim eſt hæc, non redditio. Neque ideo in paruis fidem ſerues, vt per occaſionem maiora capias. Piſcatores quidem cum paruis eſcis demiſſis, magnos piſces hamo capiunt, nemo criminatur, quia ſe aiunt hoc modo macelli annonæ proſpicere, & quotidie menſas inſtruere talibus copiis. At vilis depoſiti redditione, fas non eſt ineſcare quemquam, vt ab eo maius auferas, manibus pauca porrigens, multis vero magniſque rebus defraudans eum animo. Ergo ſi vt ab arbore, ita à depoſito quicquid impurum eſt auferas, damna, inſidias, intempeſtiuitates, & huiuſmodi omnia, mite facies quod alioquin abiturum erat in naturam ſilueſtrium. in amicitiæ quoque planta ſimiles ſtolones amputandi ſunt, vt potiores eius partes conſeruentur. Sunt autem hi: meretricum præſtigiæ, quibus in amatores vtuntur, & fraudes adulatorum. Videmus enim iſtas quæ faciunt quæſtum è flore corporis, magnā erga ſuos amatores præ ſe ferre beneuolentiam: quæ tamen non illos amant, ſed ſeipſas, & quotidianis prædis inhiant. Adulatores quoque nonnunquam ineffabile odium cælantes apud eos, quibus obſequuntur, tamē amare lautas cœnas & guloſum otium, qua cupiditate inducuntur, vt colant eos, qui talia ſuppeditant. At illa ſinceræ & non fucatæ amicitiæ planta, excuſſis & dimiſſis huiuſmodi rebus, fructum feret ſuis cultoribus vtiliſſimum, nempe fidem nullis corrumpendam muneribus. Propoſitum enim eius eſt, amico bene velle propter ipſum. At ſcorta & adulatores ſuum agunt negotium, dum amatoribus, & quibus adulantur aliquid boni conciliant. Reſecandæ ſunt igitur hæ præſtigiæ ſimulationeſque ab amicitiæ planta, vt agnatæ peſtes noxiæ. itidem ſacrificia fœderaque ſtirpes ſunt pulcherrimæ, ſed quibus adnaſci ſolet malum ſuperſtitionis. excidendum prius quam coaleſcat firmius. Sunt enim qui putant pietatem in mactandis bubus conſiſtere, qui ex furto, abnegato depoſito, creditore fraudato, raptoque partis prædis portiones altaribus tribuunt homines vix expiabiles, putantes ſe pœnas peccatorum ſic redimere. Hoc ſic appellare libet, non corrumpitur iſtis, ò vos quicunque tendem eſtis, Dei tribunal, ſed omnes male ſibi conſcios, etiamſi quotidie centum boues immolent, auerſatur: inſontes vero, etiamſi nihilomnino ſacrificent, amplectitur. Gaudet enim Deus aris nullo igne calentibus, quas cingit virtutum chorus, non iſtis flagrantibus flamma quam profanorum accenderunt profanæ victimæ, in memoriam reuocantes ſingulorum errata & ignorantias. Sic enim alicubi Moſes dicit, peccati admonere ſacrificium. Ergo oportet talia cuncta magnum damnum afferentia reſecare ac tollere, ſicut oraculum diſerte iubet: aufer impuritatem plantæ pomiferæ. At nos ne poſt diſciplinam quidem ſumus dociles. Alii vero ſuopte ingenio docti quicquid bonum eſt repurgant ab inuolucris noxiis, ſicut Iacob ille meditator cognomine. Hic enim virgas ſpoliauit tenuiſſimis corticibus, quod virebat detrahens, vt interraſo quod atrum erat, varietate non tam artificioſa, quam naturali, cognatus color albus eluceret. Quamobrem & in lege de lepra decretum eſt, eo in quo nondum

Meretricū artes.

Amicitia fucata.

Adulatoris deſcriptio.

Plantarū impuritas quomodo reſecanda.

Lepra morbus quomodo

varietas

inueſtigandus.

varietas colorum extitit, ſed alba vitiligine à capite ad pedes occupatur, purum eſſe: vt iuxta corporis ſimilitudinem, vafriciem variam & ambiguæ mentis, certum affectum omittentes, certæ veritatis ſumamus colorem ſimplicem. Et arboris quidem purgandæ ratio cum veritate congruit: de fructu vero non ſatis conſtat. Nam ficus, vuas, & in vniuerſum fructus agricola purgat nemo. Lex tamen dicit: Fructus eius per triennium erit incircumpurgatus, non comedetis ex eo. Quaſi mos fuerit, eum ſemper incircumpurgari. Dicendum igitur, hoc quoque vnum eſſe eorum quæ latentem habent intelligentiam, cum verba ipſa non quadrent admodum. Anceps enim eſt hæc oratio. Nam poteſt vno modo ſic intelligi: fructus eius per triennium erit, vt diſtincta vox à præcedentibus ſequatur, incircumpurgatus, ac mox, non comedetur. Altero ſic, fructus eius per triennium erit incircumpurgatus, ac mox per ſe, non comedetur. Prior ille ſenſus talis eſſe poteſt, vt triennium accipiatur pro tripartito tempore, cuius ea natura eſt, vt diuidatur in præteritum, præſens, atque futurum. Proinde eruditio fructum proferet, qui durabit & ſaluus permanebit per omnes partes temporis, hoc eſt non corrumpetur in perpetuum. Nam natura boni non corrumpitur. Fructus autem incircumpurgatus non comedetur, quia purgati ſanique ciuiles ſermones animam nutriunt, & menti afferunt incrementum: contrarij vero non nutriunt, ſed morbum creant & interitum. Altero modo, ſicut in diſputationibus dialecticorum hæc vox indemonſtratus dicitur dupliciter, vel qui propter difficultatem ægre demonſtratur, vel qui propter euidentiam non habet opus demonſtratione: ita incircumpurgatus fructus eſt vel impurus egens purgatione, vel per ſe puriſſimus. talis eſt eruditionis fructus, per triennium, id eſt tripartitum tempus, videlicet per omnia ſecula puriſſimus nitidiſſimuſque, à nulla obſcuratus re noxia, non lauacris aſperſionibuſque aut in totum alijs vllis purificationibus vnquam indigens. Anno autem, inquit, quarto omnis fructus eius ſanctificabitur, laudabilis domino. Quaternarium numerum præter alios legis locos maxime in narratione de mundi creatione magnifacere videtur ſermo propheticus. Nam pretioſam illam lucem ſenſibilem, quæ & ſeipſam & cætera manifeſtiſſima indicat, parenteſque huius ſolem ac lunam, & ſtellarum chorum ſacratiſſimum, quę noctem diemque, menſes annoſque, tum oriendo tum occidendo terminant, & numeri naturā demonſtrant, in quibus rebus maximum animæ bonum ſitum eſt, ait creata quarto die. Nunc quoque hunc honorauit eximie, non alio tempore fructum arborum dedicans Deo, quam anno quarto à plantatione: id quod rationem habet naturæ moribuſque valde conſentaneam. Quoniam totius mundi radices quatuor numerantur, terra, aqua, aer, ignis, & annuæ temporum vices ſunt totidem, hyems, æſtas, eorumque confines ver & autumnus. Antiquiſſimus etiam quadrangulorum eſt hic numerus, conſtans rectis angulis, vt liquet è figura geometrica. Hi rectæ rationis ſunt ſignificatiui. Recta autem ratio perennis virtutum fons eſt. Oportet tamen quadranguli latera eſſe æqualia. Æqualitas porro

Arborum purgandarum ratio.

Ratio recta perennis virtutum fons

Æqualitas

mater iuſtitiæ & nutrix.

mater eſt iuſtitię virtutum reliquarum ducis ac principis. Itaque patet æqualitatis iuſtitiæ omniſque virtutis, præter alia, ſignum eſſe hunc numerum. Is vocatur etiam omnis, quia reliquos vſque denarium, & ipſum denarium potentia complectitur. de vnitate quidem cuius eſt perſpicuum. Quod vero & cæteros deinceps contineat, ex numerorum ſupputatione facile colligitur. Vnum duo tria quatuor ſi componamus, eximetur omnis dubitatio. Ex vno enim & quatuor conſtat quinarius, ex duob. & quatuor ſenarius, ſeptenarius è tribus & quatuor, & triplici compoſitione ex vno tribus quatuor octonarius, rurſum è duob. trib. quatuor nouenarius. Denarius autem ex iam dictis omnibus, nam vnum duo tria quatuor conficiunt decem. Propterea Moſes dixit, quod anno quarto erit omnis fructus eius ſanctus. Parem enim integram plenã, ſicut & vniuerſa, vt ita loquar, habet rationem, propter denarium è quaternario natũ, qui eſt prima meta numerorum compoſitorum ex vnitatib. Numerus autem denarius ac quaternarius dicitur omnis, ſed denarius actu, quaternarius potentia. Cæterum eruditionis fructum non modo ſanctum, ſed & laudabilem ait, non immerito, ſiquidem omnis virtus ſancta eſt, gratitudo vero ſanctiſſima: quam non legitime Deo exhibẽt, quotquot putãt eum placari ædificiis, donariis, ſacrificiis. Nam ne totus quidem mũdus ad templum in honorem eius ſuffecerit. ſed præſtat eum laudibus hymniſque colere, non decantatis voce ſonora & tinnula, verum modulatis in animo puro, quem ſolus Deus aſpicit. Fertur certe antiqua fabula, à ſapientib. viris ad poſteros per manus

Reg. 2.

tradita, quæ ad noſtras quoq; auidiſſimas diſcendi aures peruenit. Eſt a. talis. Olim cum totum mundum opifex abſolueret, quendam è Prophetis rogauit, nunquid deſideraret nondum creatum, ſiue in terra & aqua, ſiue in ſublimi aere? ſiue in cœli extremo ambitu. Reſpondit ille, eſſe quidem perfecta & plena vbique omnia, vnum tñ ſe requirere, laudatorem horum ſermonem, qui in reb. omnib. vel quod minimum obſcuriſſimumq; videtur, non tam laudet, quàm enarret. Ipſam .n. enarrationem operum Dei laudem eſſe ſufficientiſſimam, nullo egentem auctario, quando ipſa infucata veritas ſit pro laude cumulatiſſima. Hoc reſponſum patri vniuerſorum placuiſſe fertur, nec multo poſt exortum genus canorum & muſicum ex vna diuinarum potentiarum virgine memoria, quam Mnemoſynen quidam vocant detorto nomine. Hæc eſt priſcorum fabula, ex cuius autoritate dicimus, nihil eſſe Deo magis proprium q̃ benefacere, nihil item creaturæ, q̃ gratias agere, cum præterea nihil rependere valeat. Nam ſi quid aliud retribuere voluerit, id inueniet iam ante non ad creaturæ offerentis, ſed ad ipſius omnium creatoris poſſeſſionem pertinere. Ergo quia didicimus vnum ſolũ opus nobis competere ad honorem Dei faciens, videl. gratiarum actionẽ, eam ſemper & vbiq; meditemur, tum voce, tum bonis literis, nec vnq̃ deſinamus vel orationes laudatorias, vel poemata componere, vt & per carmẽ & ſine carmine, vtraq; tam proſa, q̃ verſa oratione, & mundi opificem & mundum veneremur, illum, vt quidam ait, autorem optimum, hunc creaturam perfectiſſimam. Cæterum poſt conſecratum anno & numero

Deo nihil magis proprium, quam benefacere.

quarto

quarto omnem fructum animæ, quinto iam nos vtemur eo, fruemurque. Ait enim, Anno quinto fructum eius edite. Quandoquidem naturæ lege ſancitum eſt, vt poſt creatorem demum ratio creaturæ habeatur in rebus omnibus, vt pro magno æſtimandum ſit, ſi potiamur vel ſecundis partibus. Quin & ideo nobis anni quinti fructum aſſignat, quia numerus quinarius eſt ſenſui proprius, &, ſi verum fatendum eſt, ſenſus alit noſtrum intellectum, aut per oculos colorum figurarumque qualitates attrectans, aut per aures ſonorum proprietates omnigenas, aut per nares odores, aut ſapores per os, aut mollicies cedentes, duritieſque reſiſtentes, & lenitates, aſperitateſque, frigiditates caliditateſque per toto corpore ſparſam potentiam, quam tactum vulgo nominant, id ita eſſe, vt dixi, exemplo manifeſto docent Liæ filij, ſcilicet virtutis, non omnes, ſed quartus, quintuſque. De quarto enim dicit Moſes, quod poſt eum natum mater interquieuit parere. Vocatur autem Iudas, qui interpretatur domino confeſſio. Quintum vero appellat Iſſachar, qui merces interpretatur. hunc quamprimum anima peperit, mox quod ſibi accidit, elocuta eſt. Vocauit, inquit, nomen eius Iſſachar, quod eſt merces. ergo Iudas intellectus benedicens Deum, & gratiarum actionis hymnos indeſinenter meditans, ipſe reuera ſanctus & laudabilis fructus erat, non è terrenis enatus arboribus, ſed è natura bona rationali. Quamobrem natura, quæ eum peperit, dicitur deſtitiſſe parere, quando non habebat, quo ſe verteret, iam ad perfectionis progreſſa terminum. Nam inter omnia recte facta nullus partus eſt præſtantior, quàm Hymnus in Deum Patrem omnium. Quintus autem filius quinti anni, ex quo fructum percipimus, eſt ſimilis. Nam & agricola mercedem quandam ex arboribus anno quinto accipit, & animæ partus Iſſachar eſt, qui merces vocatur, & merito, quando poſt gratum Iudam in lucem eſt editus. Grato enim ipſa gratiarum actio, merces eſt ampliſſima. Et arboreorum quidem fructuum prouentus dominorum eſt. Prudentiæ vero eruditioniſque fructus non eſt hominis, ſed ſolius, vt ait Moſes, Omnipotentis. Nam poſt hæc verba, fructus eius, ſubijcit hæc: Ego ſum DOMINVS DEVS veſter, euidentiſſime docens, ſolum Deum eſſe fructus ex anima prouenientis Dominum. Cum ea ſententia & Prophetæ cuiuſdam concinit oraculum hoc: Ex me fructus tibi inuentus eſt. Quis ſapiens intelliget hæc? Quis intelligens cognoſcet ea? non cuiuſuis enim, ſed ſolius ſapientis eſt, noſſe mentis fructus, cuius ſit. Hactenus de antiquiſſima & ſacroſancta agricultura, qua ſummus autor in plantanda hac feraciſſima planta, ſcilicet mundo, vſus eſt, & conſequenter de ea, quam bonus vir exercet, & de quadruplicibus præmiis, legibuſque ac præceptis eodem tendentibus, pro virili diximus. Nunc huius iuſti Noe vinitoriam artem, quæ eſt agriculturæ ſpecies, conſideremus. Dicitur enim, quod cœpit Noe homo agricola eſſe, & plantauit vineam, & bibit de vino eius, & inebriatus eſt.] Ergo ebrietatis plantam arte ſcientiaq; iuſtus hic excolit, quã inſipientes ſine arte ac modo tractãt temere. itaq; neceſſe habe-

Quinarius numerus ſenſui proprius.

Iuda typus

mus de ebrietate quæ dicenda ſunt, dicere. mox enim cognoſcemus & vim plantæ, vnde illa naſcitur. Verum ea quæ de ebrietate narrat legislator, alias inſpiciemus accuratius: nunc exquiramus & aliorum ſententias. Fuerunt autem multi philoſophi, qui rem hanc conſiderarunt non mediocriter. Quæritur enim, vtrum ſapiens inebriabitur. Eſt igitur duplex ebrietas, altera vino madere ſignificat, altera vino delirare. Qui autem hanc quæſtionem tractant, alij negant vel nimio mero vſurum ſapientem, vel deliraturum ob pocula. Alterum enim horum eſſe peccatum, alterum peccati cauſam, vtrumque alienum à boni viri officio. Alij concedunt bono viro indulgere poculis, ſed delirare præ potu non item. Prudentiam enim eius ſufficere ad reſiſtendum ſi quid nociturum videatur, ne quid ſecus quam oportet accidat animæ: quandoquidem prudentia tantam vim habet ad affectus extinguendos, ſiue feruenti amoris œſtro inflammatos, ſiue multo vino calentes, vt his euadat ſuperior. quia & in profundo flumine aut alto mari vrinantes, pars pereunt imperiti natandi, pars huius negotij gnari ſine mora enatant. Sic & nimium merum torrentis modo inundans animam, nunc oppreſſam vſq; imum ignorantiæ fundum demergit: nunc à ſalutari eruditione ſubleuatam non poteſt vllo modo lædere. horum alteri non ſatis, opinor animaduertentes cum quanto malo ſuum ſapientem componant, è ſublimi eum tanquam aucupes in terram detrahunt, vt in calamitates quibus ipſi laborant inducant. alteri diuerſam temperantiæ virtutem intuentes fateri coguntur, quod qui haurit vinum immoderatius, impos ſui factus aberrabit facile, nec manus ſolum ſicut athletæ victi demittet, ſed ceruice quoque ac capite defluente, genuque labante, & peſſum eunte toto corpore procidet. de hac re præmonitus non temere in bibacitatis certamen vltro deſcendet, niſi propter magnam vtilitatem aliquam, puta ſalutem patriæ, aut honorem parentum, aut liberorum vel alioqui coniunctiſſimorum ſecuritatem aut in vniuerſum ob priuatum aliquod publicumve negotium. nunquam ſuſtinebit intra ſe recipere venenum mortiferum, niſi admodum iniquo tempore, per quod è vita profligetur tanquam ex patria. nam hoc venenum, ſi non mortem, certe creat inſaniã. & quid vetat etiam inſaniam mortem dicere cuius acceſſu præcipua noſtri pars mens interit? quantum equidem intelligo, ſeparatio corporis ab anima vt leuior, præ grauiore malo alienatione mentis, ſi qua detur optio eligenda eſt procul dubio. Quapropter priſci Græci artem vini parandi μαινορδίλω vocarunt, & occupatas hac bacchas mænadas: quandoquidem inſaniæ deſipientiæque cauſa eſt vinum immoderate ingurgitantibus. & hæc quidem huius conſiderationis ſunt tanquam prooemia: pergamus nunc ad reliquam, bifariam, vt videtur, diuiſam, alteris ſapientem admiſſurum ebrietatem aſſeuerantibus, alteris è diuerſo id conſtanter pernegantibus. prior opinio his argumentis niti videtur. ante omnia quaſdam res homonymas eſſe, quaſdam ſynonymas. homonymiam autem & ſynonymiam conſtat eſſe inter ſe contrarias. quia homonymia dicitur de multis ſubiectis commune nomen habentibus: ſynonymia vero de vno

Sapiens vtrum inebrietur.

Ebrietatis deteſtatio.

Homonyma nomina.

ſubie-

ſubiecto. canis vocabulum omnino eſt homonymum, complectens multa diſſimilia, quæ per id ſignificantur. nam & terreſtre latrans animal canis dicitur, & marina beſtia, & cœleſte ſidus, quod autumnale Poetæ vocant, quod ineunte autumno exoriatur, maturandis perficiendiſq; fructibus. Præterea cynicæ ſectæ antiſtites Ariſtippus & Diogenes, aliorumque huius vitæ ſectatorum ingens numerus. Rurſum alia vocabula ſunt diuerſa quidem, vnam tamen rem ſignificantia, vt ſagitta, telum, ſpiculum. nam id quod arcus neruo ad ſcopum eiaculatur, his omnibus nominibus dicitur. item vel palmula, vel remus, quo ad nauigationem pro velis vtũtur. Quoties enim aut nullis ventis aut aduerſis impeditur nauigatio, in tranſtris conſidentes, quorum eſt hoc officiũ, & tanquam alas protendentes, ceu volucrem nauem cogunt iter facere. at illa ſublimis volitans percurrit magis, quàm ſulcat maria. & magna celeritate in ſtationes tutas allabitur. item ſcipio, virga, baculus: vnius ſubiecti differentia ſunt nomina, quo verberare, vacillantes greſſus confirmare, inniti, aliiſque multis modis vti licet, quæ nequaquam verboſius dicta ſunt, ſed vt clarius pernoſceretur id, de quo quæritur. Merum vt vinum, ita & temetum priſci vocabant, quod nomen apud Poetas ſæpe eſt obuium, vt hæc quoq; inter ſynonyma de vno ſubiecto prædicata cenſeantur, vinum atque temetum, & quæ hinc deriuantur, vt voce non re diſcrepent, vini ſaturitas & temulentia, quæ vtraque nimium vſum ſign fi.át, multis de cauſis bono viro fugiendũ. Qui ſi vino madebit, temulentus erit etiam, nec grauius lædetur temulentia, quàm ſi vino ſimpliciter expletus ſit. hæc eſt vna ſententia de ſapientis ebrietate, altera autem talis eſt: noſtræ tempeſtatis homines, paucis exceptis, nihil cum priſcis habent ſimile, ſed & verbis & factis magnam præ ſe ferunt diſcrepantiam. Nam & ſermonem ſanum validumque ad morbum pernicioſum reduxerunt, quem exutum viuida athleticaque habitudine ferme in nihilum redegerunt, pro ſolido neruoſoque præter naturam facientes prauis humoribus tumidum inflatũq; inaniter, ſed viribus caſſum, vt cum maxime intenditur, tum rumpatur facillime. actiones item ſtudio dignas, ipſas quoque fecerunt è maſculis, (vt ita loquar) fœmineas, & turpes ex honeſtis, vt perpauci reperiantur vel dictis vel factis antiquorum æmulatores. Quapropter illorum ſæculo Poetæ hiſtoricique ac reliqui muſicæ ſtudioſi florebant, qui non aures deliniebant rhythmis, oblectabantque, ſed quicquid in mente fractum luxatumque fuerat, excitabant, item quicquid concinnum, adaptabant ad naturæ virtutiſque orgia. Noſtra vero ætas fert coquos & cupediarios, tinctores & vnguentarios, magna curioſitate ſemper nouum aliquem colorem, nouamve formam, aut odorem aut ſaporem comminiſcentes in gratiam ſenſuum, vt imperatorem ſuum oppugnent intellectum. Sed quorſum iſta commemoro? vt oſtendam etiam merum non in eodem nũc, quo olim, vſu eſſe. Nunc enim vſque ad animi corporiſque languorem potant abſq; reſpiratione bibentes, & vltro pincernas vrgentes, indignanteſque illis ceſſantibus, dum calidam, quam vocant, frigefaciunt: & deliramentum illud Homericum, ſcilicet bibendi certamen

Temetum

Temulẽtia bono viro fugienda.

Bibendi certamina

men conuiuis ſuis repræſentant, in quo egregie confligantur, auriculas, nares, manuum extremos digitos, & alias quaſcunque partes corporis ſibi prærodentes inuicem. hæc ſunt, vt vidi-mus, huius nouæ, quæ nunc introducta viget, hilaritatis præmia: priſcæ autem illius & antiquæ contraria.

A ſacris fiebat in omnibus actionib. apud veteres initiũ.

nam priſci omnis honeſtæ actionis à ſacris faciebant initium, ita demum finem optatum ſperantes: & quamuis rei gerendæ tempus ægre cunctationem pateretur, tamen ante omnia curabant, vt votis rite peractis litaretur, pro lucro moram hanc reputantes. inconſulta enim celeritas nocet, cunctatio ſperatam affert vtilitatem.

Vinum nõ in eodem nunc quo olim eſt vſu.

ſciẽtes igitur, quod vini vſus magna cautela opus habeat, nec affatim, nec ſemper adhibebant merum, ſed decenter & ſuo tempore. Peractis enim votis, & ſacrificiis placato numine, poſt purificationem corporum & animarum, aquis abluti & imbuti ſacrarum legum cognitione, hilares & læti ad remiſſiorem victum ſe vertebant, ſæpe ne domum quidem repetentes, ſed in templis, vbi ſacra fecerant, permanentes, vt & ſacrificij memores, & locum reueriti, ſacroſanctum reuera

Ebrietatis vitium à bono viro fugiendum

celebrarent conuiuium, nec verbo, nec facto vllo peccantes. ex hoc more natam aiunt vocem μεθύειν, quaſi μετὰ τὸ θύειν, quia poſt ſacra demum priſci indulgebant poculis. Talis vſus meri cui magis, quàm viris ſapientibus cõueniat, quibus nunc quoque debetur ea, quæ potationem præcedit ſacrorũ operatio. Nam nemo pene malus reuera ſacrificat, etiamſi perenni ſacrificio XM, boum immolet quotidie. Nã præcipua victima mens ipſa non eſt integra. læſis vero non eſt fas aras attingere. hæc eſt ratio ſecunda, qua potationem à bono viro non alienam oſtenditur. tertia fit per diuerſam etymologiam probabilis. Sunt enim quidam qui putant huic rei non ideo tantum datum iſtud nomen, quaſi ſoleat ſequi poſt ſacra, ſed ἀπὸ τῆς μεθέσεως, id eſt, à remiſſione animi. Relaxatur autem inſipientium quidem ratio ad peccandum licentius: recte ſapientiũ vero ad fruendum tranquillitate hilaritateque. fit enim vir ſapiens vino maceratus ſeipſo ſuauior. proinde ne hoc quidem modo errabimus, ſi ei potationem concedemus. huc accedit & illud, quod ſapientia non eſt res dura & tetrica, deuincta cogitationibus triſtibus, ſed perpetua tranquillitate hilaris, plena gaudio lætitiaque, vnde ſæpe prorumpit in non inſulſos luſus ac dicteria, coniunctos tamen cum grauitate ſeria: quemadmodum in bene temperata lyra contrarij ſoni in vnam melodiam conſonant. certe iuxta ſacri Moſis opinionem ſapientiæ finis luſus & riſus eſt, non iſte, quo pueri ac infantes delectantur, ſed quo homines cani, qui non tam conſenuerunt tempore, quàm bonis conſilijs. Non vides, quod illum à nemine alio quàm à ſeipſo præceptore ſcientiam, in qua ſe exerceret edoctum, non riſibilem, ſed ipſum riſum eſſe dicit: is eſt Iſaac, qui riſus interpretatur, quem conuenit ludere cum tolerantia, Rebecca Hebræis nominata. *Rebeccæ typus.* Diuinum autem luſum animo plebeio non eſt fas videre, ſoli regi licet, cum quo diu habitauit, etiamſi non omni æuo, ſapientia. Is appellatur Abimelech, qui *Abimelechi typus.* proſpiciens per feneſtram, per apertũ & luciferum mentis oculum, Iſaac vidit ludentem cum Rebecca vxore ſua. Quod enim aliud negotium ſapientẽ decet, quàm ludere, gaudere,

hila-

hilareſcere cum honeſta tolerantia. Vnde liquet, quod temulentus erit etiam, temulentia conferente ad bonos mores, & afferente coniunctam vtilitati relaxationem. videtur enim merum ea, quæ cuique à natura indita ſunt augere ac intendere, ſeu bona ſeu contraria, quod & aliæ res pleræque faciunt. Nam & pecunia bono viro autor bonorum eſt, malo autem, vt quidam ait, malorum. rurſum gloria inſipientis malitiam reddit illuſtriorem, ſicut iuſti virtutem nobiliorem. ita & merum infuſum malas affectiones temperat, bonas benigniores ac clementiores efficit. certe nemo eſt, qui neſciat, quod cum è duobus contrariis alterum pleriſque conuenit, etiam alterum neceſſario conueniet, vt album & nigrum ſunt inter ſe contraria: ſi album bonis maliſque conuenit, & nigrum vtique vtriſque ex æquo conueniet, non ſolis alteris. itidē ſobrietas & ebrietas ſunt contraria. Sunt autem ſobrietatis participes, vt maiores docent, boni malique, itaque vtriſque conuenit ebrietas. ergo inebriabitur etiam bonus vir abſque vllo virtutis detrimento, quod ſi tanquam pro tribunali non ſolum artificioſis probationibus, ſed etiam inartificioſis, quas vocant, vtendum eſt, ex quibus vna eſt quæ per teſtes fit, multos laudatos adducemus medicorum filios & Philoſophorum, qui non verbis modo, ſed etiam ſcriptis atteſtantur huic ſententiæ. multos enim reliquerunt commentarios intitulatos de ebrietate, in quibus tantum de vino diſputant, non attingentes delirationem, ſed prætermittentes quicquid ad debacchationes inſanas pertinet. itaque horum etiam confeſſione temulentia eſt potatio largior. Haurire autem vinum largius non obfuerit ſapienti, cum tempus eſt. ergo nihil peccabimus, ſi concedemus ei temulentiam. Quoniam autem nemo ſine aduerſario certans victor pronunciatur, quod ſi certet, cum vmbra pugnare videbitur, neceſſe eſt etiam contrariā opinionem defendentium argumenta producere, vt iuſtum fiat iudicium, ne altera pars indefenſa damnetur. eſt autem primum & efficaciſſimum, quod nemo ſecretum recte committit ebrio. ergo vir bonus non inebriatur. ſed præſtiterit fortaſſe prius, quàm alia deinceps colligamus, ad ſingulas obiectiones reſpondere, ne moleſti ſimus prolixitate nimia. Contradicet aliquis iuxta hanc rationem, nec atra bile vnquam laboraturum ſapientem, nec dormiturum, nec moriturum denique. cuicunque autem nihil horum accidit, aut anima caret, aut numen habet, homo certe non eſt. & quod de ebrio dictum, pari modo poteſt accommodari ad atra bili furentem, aut dormientem, aut mortuum. nam nulli horum ſecretum recte committitur, quod penes ſapientem recte deponitur. non furit igitur, nec dormit, nec moritur ſapiens.

Ebrietas non cadat in ſapientem.

PHILONIS IVDÆI DE TEMVLENTIA.

QVæ ab aliis Philoſophis de temulentia dicta ſunt, vt potuimus, in præcedenti libro memorauimus: nunc conſideremus, quęnam ſit maximi ſapientiſſimiq; legislatoris ſuper ea re ſententia. ſæpe enim in ſuis legibus vini & producentis id plantæ vitis meminit. eius potum aliis permittit, aliis nequaquam: imo eiſdem aliquando concedit, aliquando non. hi ſunt, qui magnum votum vouerũt, quib. iam indicitur vini vſus, iam interdicitur, ſacerdotibus ſacra tractantib. Qui autem vino vtuntur, innumeri ſunt, & in his pleriq; ob virtutem ab ipſo Propheta laudati. verum prius quàm de his incipiamus dicere, quædam ad argumentum hoc ſpectantia diligentius conſideranda ſunt, opinor, ante omnia, quod Moſes non vnam rem, ſed plures per merũ ſignificat, delirationem, dementiam, ſtuporem omnium ſenſuum, auiditatem inſatiabilem, non probandam ſecuritatem, & inſipientiam, quę cætera huiuſmodi complectitur, tum eam, quæ in his omnibus extat nuditatem, in quam ebrium Noe deuolutum narrat. hos autem vini effectus dicit eſſe. Sed innumeri ſunt, qui ne guſtato quidem mero ſobrios ſe putantes implicantur ſimiliter, quos videre licet alios deſipere delirareque, alios prorſus captos ſenſibus, alios nunquam expleri ſitientes ſemper ea, quæ non poſſunt aſſequi, eo quod deſtituantur ſcientia. alios contra gaudentes & hilares, alios re vera nudatos. inter hæc omnia delirationis cauſa eſt noxia ruditas, non inſcitia, ſed ſcientię faſtidiũ: ſtuporis inſidiatrix cœca ignorantia: inſatiabilitatis, moleſtiſſima omnium affectionum concupiſcentia: ſicut lætitiæ cauſa eſt vſus virtutis ſimul, ac poſſeſſio. At nuditatis non vna, ignorantia contrariorum, prauitas morũ, & ruſticitas, veritas, quæ fucatis rebus detrahit tectoria, diſcernens & ſeparans à virtute quicquid vitioſum eſt. hæc enim duo nec veſtiri ſimul poſſunt, nec exui. ſed ſi quis reiecerit alterutrum, neceſſario contrarium eius totum exhauriet. ſicut enim voluptatem & moleſtiam natura inter ſe contrarias pugnanteſque, vt eſt

Vinum cur ſacrifi an tibus leg diuina pro hibitum.

Meri vocabulum à Moſe varie vſurpatum.

Concupiſcentia omnium affectionum moleſtiſſima.

in,

in vetere fabula in vnũ Deus coaptãs faſtigium, vtriuſq; ſenſum nobis non eodem ſed diuerſo tempore indidit, hac lege vt alteri decedenti ſuccederet alera: ad eundem modum ab eadem radice, videlicet intellectus, duę ſtirpes exortæ ſunt virtus atque vitium, nunquam nec germinantes nec fructum ferentes eodem tempore. quoties enim areſcenti alteri folia defluunt, contraria germinare virereq; incipit, vt credibile ſit vtramque alterius felicitate offenſam contrahere ſe: quam ob cauſam valde naturæ cõſentaneam, Iacob exitum, introitum Eſau legimus, dicente ſcriptura. Et factum eſt quando exiuit Iacob, venit Eſau frater eius. Quantiſper enim inambulat in anima prudentia, exterminatur amicus inſipientiæ. ſed quã primum illa migrat, alter reuertitur gaudens ob diſceſſum inimicæ infenſiſſimæ, propter quam exulauerat. Hactenus ſatis præfati, iam ſingula quæ propoſuimus confirmabimus, & à primo auſpicabimur. Ruditatem delirandi peccandiq; cauſam eſſe diximus, ſicut è vulgo innumeros præ mero delirare. nam ruditas peccatorum animæ, ſi vera fatenda ſunt caput eſt, à qua tanquam à fonte promanãt actiones omnes huius vitæ, nullum omnino præbentes liquorem ſalubrem ac potabilem, ſed ſalſuginoſum qui morbum atq; perniciem guſtantibus afferat. Quapropter legiſlator noſter in nullos æque ſæuit ac in educatos perperam, vel hoc argumento. qui ſunt quos non tam ſtudium quã natura conſociat, ſiue inter homines, ſiue inter animantes cæteras? nemo etiam inſanus alios quam parentes dixerit. hoc enim natura docet abſq; præceptore, vt nati curæ ſint genitoribus, ipſorum ſaluti diuturnitatique proſpicientibus. hos tamen naturales protectores in hoſtium traducit ordinem, patrem matremque accuſatores è patronis faciens, vt qui ſoli ſeruare debuerant, perdant etiam. Si quis, inquit, habuerit filium contumacem & proteruum, qui non audierit vocem patris ac matris, & coercitus obedire contempſerit: apprehendet eum pater & mater eius, ducentque ad ſenatum ciuitatis illius, & ad portam iudicii: dicentque ad viros ciuitatis ſuę: Filius iſte noſter proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contẽnit, conuiuiis vacat & compotationibus: & obruet eum lapidibus populus, & auferetis hunc malum de medio veſtri. Ergo quatuor crimina hic obiiciuntur, contumacia, proteruitas, profuſio in conuiuia, & temulentia, grauiſſimum vero vltimum, natum è primo, videlicet contumacia, atque ita per gradus actũm. nam anima cũ primum cœpit rectorem contemnere, per proteruitatem contentionemque ad extremum terminum peruenit temulentiã, dementiæ cauſam & deſipientiæ, ſed præſtat in gula crimina ordine inquirere. Omnium confeſſione cõſtat bonũ eſſe, parere virtuti, atq; etiã vtile: ſicut contra nõ parere, turpe ſimul ac inutile. iã ſi accedat proteruitas, malũ fit lõge grauiſſimũ. inobediens enim minus malus eſt quam contentioſus: quia prior tantum iuſſa negligit, poſterior data opera nititur in contrarium. age inſpiciamus rem attentius. Fac legem iubere vt habeatur honor parentibus. qui nõ honorat, eſt contumax: qui probro afficit, contentioſus. rurſum quia ſeruare patriam iuſtum eſt, qui hoc facere grauatur, contumax: qui eam prodere

Iacobi egreſſus.

Educationis malæ deteſtatio.

Cum filio contumace quomodo ſecundum legẽ procedendum.

Proteruitas.

Inobedientia contentione pernicioſior.

Contumacia peſtis.

dere conatur, proteruus dicendus eſt. item qui debitam gratiam rependere iuſſus tergiuerſatur, facit contumaciter. qui autem inſuper damnum dat, peruicaciter elatus peccatũ admittit immedicabile. præterea qui ſacrificia & alia officia pietatis negligit, inobediens eſt præceptis quæ lex ſuper his rebus præcepit: proteruus autem in contrariũ ad impietatẽ declinat, negans eſſe numen: qualis eſt ille qui dicit: Quis eſt cui obediem⁹? & rurſum: Non noui dominum. priorib. verbis negatur eſſe vllum numen: poſteriora aiunt, etiamſi quod ſit, ignotum tamen eſſe. quibus verbis prouidentia tollitur. nã ſi prouideret rebus, vtique noſceretur. quod aũt de collatione in conuiuia dicitur, ſi intelligatur de participatione prudentiæ rei præſtantiſſimæ, eſt vtile ac laudabile: ſin de imprudentiæ deterrimæ, inutile ac vituperabile. In rem optimã hæc fiunt ſymbola, deſiderium virtutis, honeſtorũ æmulatio, meditationes continuæ, exercitia laborioſa, indefeſſi labores. in contrariam vero hæc, remiſſio, negligentia, delicię, luxus, laſciuia. Videmus certe iſtos qui quotidie deſcendunt in certamen temulentiæ, & hoc agunt ſolum vt vini plurimum in ventrem ingerant, ſymbola conferre tanquam in aliquid vtile, mulctari tamen rebus omnibus, pecuniis, corpore, anima. nam huiuſmodi collationibus & rem familiarem minuunt, & corporis vires per delicatum victum frangunt atque molliunt, & animas hiberni torrentis in morem immodicis deliciis inundatas demergunt in barathrum. eodẽ modo qui collationes faciunt ad tollendam eruditionem, præcipuam ſui partem intelligentiam lædunt, reſecantes ab ea res ſalutares, prudentiam, intemperantiamq; & fortitudinẽ atq; iuſtitiã. Proinde videtur nõ temere lex hic vti vocabulo compoſito συμβολοκοπῶν, ſed admodum ſignificanter: quia qui cõtra virtutem ſuos conatus quaſi quædam ſymbola conferunt, ſauciant, diſſecant, concidunt vſq; ad extremam perniciem animas audiendi atq; diſcendi auidas. Abraham quidẽ redire dicitur à conciſione Chologomodor & regũ cum eo fœderatorũ: è diuerſo Amalec meditatoris illius extremum agmen concidere: vtrumq; naturæ ordine. infeſta ſunt enim quę contraria, & perpetuo ſibi inuicem ſtruunt perniciem. cæterum hic ſymbolorũ collator vel ideo maxime culpari meretur, quod non contentus iniuſte facere, ſocios quoq; ſibi aſciſcit, partim ipſe docens alios, partim docentes audiens, vt & natura & inſtitutione peccans, nullam ſibi ſalutis ſpem reliquã faciat, quantumuis reclamante lege, & vetantes ne quis ſocietatem ineat cauſa maleficii. ita eſt profecto, multifariam ſerpit ac paſcitur in hominũ animis malum, bonum autem exile rarumque in his inuenias. Eſt autẽ hic quoque admonitio perutilis, ne ſequaris ea quę vulgo iuſta videntur, ſed potius eos qui quod iuſtum eſt faciũt. Reliquum eſt quartum crimen maximum temulentia, nõ leuis, ſed nimia. nam vino madere idem ſignificat hic quod hauſto veneno dementiã creante, ſcilicet ruditate, tumeſcere, accendi, ardereq;, nec poſſe reſtinguere, ſed conflagrare, populante totam animam incendio. ideo merito ſequitur vltio, purgans mentem ab omnibus improbis moribus. dicitur enim: Tolles illum malum, non è ciuitate, aut regione, aut gente, ſed ex vobis

Ebrietatis pœna grauiſſima.

Abraham cur redire dicatur à conciſione Chologomodor & regum cũ eo fœderatorum.

Societas maleficii cauſa nequaquam ineunda.

Vinum immodice ſumptum veneno comparatur.

ipſis.

ipſis. nam in nobis ipſis inſunt & quaſi foueas ſibi fecerunt cogitationes culpabiles ac reprehendendæ, quas neceſſe eſt excidere, quando curam reſpuunt. Hunc igitur contumacem, proteruum, ſermones veriſimiles ceu ſymbola conferentem in perniciem honeſtatis, mero ardentem & debacchantem in virtutes, & ſeipſum quoque lædentem enormiter per temulentiam, æquum erat habere parentes accuſatores pro aduocatis: quorum eſt officium omnem admonitionem caſtigationemque adhibere ſanabilibus. patris autem matriſque vt communis appellatio, ſic vires diſtinctæ ſunt. proinde rerum opificem patrem quoque ſuæ creaturæ iuſte poſſumus dicere. matrem autem, ſcientiam ipſius, cum qua congreſſus Deus, non humano more, proſeminauit creaturam. illa vero Dei ſemine concepto, enixa eſt iuſto partu vnicum illum dilectum ſenſibilem filiũ mundum hunc. Quapropter à quodam diuino viro inducitur ſapientia de ſeipſa loquens in hunc modum: Deus creauit me primam operũ ſuorum, & ante ſecula fundauit me. Neceſſe enim erat vt mater nutrixque omnium rerum creaturas omnes ætate antecederet. horum igitur parentum accuſationem quis ferre poſſit? imo ne mediocrem quidem comminationem, aut leuiſſimam incuſatiunculam. nam de donorum quidem largitatis quiſquam capax eſt, ac fortaſſe ne mundus hic quidem, ſed quaſi parua lacuna influente magno gratiarum Dei fonte celerrime repleta ſupereffluit. & qui beneficia non poſſumus excipere, vltrices vires ferre poterimus? Verum hi rerum vniuerſarum parentes à præſenti ſermone ſemo-

Parentum ergà liberos officia.

Sapientia ante ſecula à Deo creata.

uendi ſunt. ſatis eſt vt conſideremus diſcipulos eorum familiareſq;, qui curam & præfecturam animarum ſortiti ſunt, duntaxat non auerſarũ à muſis & docilium. patrem igitur dicimus illum maſculum perfectum rectumque ſermonem: matrem vero diſciplinam illam encyclicam, æqualem choreæ more ac rotundam, quib. tanquam parentibus obedire bonum eſt atq; commodum. eius patris præceptum eſt, ſequi ac imitari naturam, nudam apertamq; veritatẽ conſectando. eruditio vero mater præcipit, inſtitutis iuſtis parere, quæ per ſingulas ciuitates, gentes, regiones, ſtatuerunt, qui primi veritatem tenuerunt, non tam re quam opinione hominum. hi parentes habent ordines quatuor filiorũ. Vnus vtriq; obſequitur, vnus neutri, primo contrarius. ex reliquis vterque imperfectus, alter patrem vehementer amat auditq;, matrem & hui⁹ monita negligit: alter contra matris vt videtur amantior, huic miniſtrat omnia, de rebus patris minime ſolicitus. primus omnium iudicio palmam auferet contrarius repulſam patietur & perniciem. è reliquis alter ſecunda, alter vero tertia ſibi vindicabit præmia: ſecunda qui patri obſequitur, qui matri, tertia. amatoris autem ſuæ matris, qui vulgarib. opinionib. ducitur, & per multimoda vitæ ſtudia in omnigenas formas mutatur in more Ægyptii Protei, qui quod ingenio eſſet verſatili, nullam veram certamq; habebat ſpeciem, figura manifeſtiſſima Iothor eſt, effigies tumiditatis, ciuitatem ac rempublicam conuenarũ miſcellaneorumque hominum vanis opinionibus elatorum euidenter exprimens. Cum enim ille ſapiens Moſes vniuerſum populũ animæ ad pie-

Eruditio mater virtutis.

Prothei Ægyptii diuerſa forma.

Iothor tumiditatis effigies.

tatem atque cultum Dei reuocaret,& mandata huius legeſque ſacratiſſimas promulgaret, dicens: ſi eis inciderit controuerſia,& venerint ad me, diiudicabo ſingulorum cauſas, & componam iuxta leges ac præcepta Dei: accedens iſte Iothor opinione ſua ſapiens, diuinis bonis non initiatus, ſed aſſuetus humanis ac corruptibilibus, concionatur,& leges ſcribit contrarias legibus naturalibus, opinionem reſpiciens, cum illę ad res veras referantur. attamen propheta & huius errorem miſeratus, admonendum ampliuſque docendum putat hominem, vt relictis inanibus opinionibus, conſtāter ſequatur veritatem, Nos, inquit, exempto & exciſo è mente inani faſtu migramus in regionem ſcientiæ, quæ nobis certo debetur ex fide diuini oraculi. proficiſcere nobiſcum, & bene tibi faciemus. reiicies enim damnoſam opinionem, pro qua lucraberis veritatem, qua nihil vtilius. Verum iſte hoc quoque carmine nihil proficiente contra obſtinationem, haudquaquam ſequetur ſcientiam, propterea ad ſuum inanem faſtum recurrens, narratur enim reſpondiſſe inuitanti: Non proficiſcar, malo in terram meam & gentem reuerti: hoc eſt, ad cognatam incredulitatem imbutam falſis opinionibus. Quoniam veram fidem, amicam viris fortibus non didicit, cum enim ad oſtētationem pietatis dicit, nunc cognoui magnum eſſe dominum præ diis omnibus, ſuam ipſe impietatem accuſat apud peritos iudices. dicturi ſunt enim: itane homo impie nunc demum cognouiſti, quam prius neſciueras omnipotentis magnitudinem? inueniſti quicquam quod antiquius ſit quam Deus? poſſuntne poſteri maiorum ſuorum virtutem neſcire? huius autem rerum vniuerſitatis nonne princeps eſt conditor eius & pater? itaque ſi nunc demū ais à te cognitum, ne nunc quidem noſti, quia non ab initio creationis. nec minus in ſimulatione deprehenderis, dum confers quæ non admittunt collationem, dicens te cognouiſſe maieſtatem eius Qui eſt, ſuperiorem diis omnibus. nam ſi vere noſſes eum Qui eſt, non crederes vllum alium eſſe Deum nullius poteſtati obnoxium. Sicut enim ſol exortu ſuo ſtellas abſcondit, tanto ſuo ſplendore perfuſis noſtris oculis: ita quoties animę oculi ſincero, puro, fulgidiſſimoq; luciferi Dei ſenſibili ſplendore irradiantur, nihil aliud poſſunt inſpicere. affulgens enim eius Qui eſt cognitio nihil non illuſtrat, vt etiam quæ ſunt per ſe ſplendidiſſima, collatione hac obſcurentur. proinde cum falſo nominatis diis nūquam certum verumque comparare ſuſtinuiſſet, ſi eum vere cognouiſſet: ſed quia vnum ignorabat, ſecutum eſt vt multos quamuis reuera non ſint, eſſe crederet. in qua ſententia nemo non eſt, qui rebus animæ derelictis, miratur iſta corporea coloribus figuriſque variata, vt ſenſus ſeduci faciles decipiant. Talis homo à legiſlatore Laban vocatur, qui veras naturæ leges non cernens, ſubſcribit falſis humanis legibus, dicens, Non eſt is mos in regione noſtra, vt iunior puella prius elocetur quam grandior. nam iſte putat ſeruandum ordinem temporis, æquum cenſens antiquiora prius, recentiora poſterius in vſum adduci. at ille meditator ſapientiæ, quippe gnarus naturarum nullo ſubiectarum tempori, & recentiora prius,& antiquiora poſterius appetit. cui moralis etiam ratio conſonat. nam

medita-

meditatores opus habent primum in iuuenilib. verſari ſtudiis, vt mox perfectioribus frui poſſint firmius. & ideo nunc quoq; honeſtatis amatores non prius ad grandiores philoſophiæ fores ſe conferunt, quam penetratis recentioribus, grammatica, geometriaq;, & encyclopædiæ tota muſica. nam artes hæ ſequeſtræ ſunt ſapientiam ſincere ambientibus & ex animo. Verum alter ille agit callide, volens nobis natu maiorem obtrudere: non vt eam habeamus propriam, ſed vt iunioris illecebris ineſcati denuo renetamus prioris deſideriũ: quod pleriſq; vſu venit ad eruditionem per deuia tendentibus. qui ab incunabulis (vt vulgus loquitur) admoti ad perfectiſſimum philoſophię ſtudium, indignũ rati non deguſtaſſe artes liberales, vix tandem ad eas applicuerunt animũ. deinde à grandiore antiquioreque conſideratione ad minorẽ iunioremque delapſi, apud eam conſenuerunt, vt nunquam potuerint ad priſtina recurrere. & hoc eſt opinor quod dicit, Abſolue ſeptennium huius: ac ſi dicat: ne ſinas imperfectum bonum animæ: ſed cura vt finem aſſequatur ac terminum, & adipiſcaris poſteriorem quoq; bonorum ordinem, pulchritudinem corporis, & id genus cætera. Ille vero abſoluturum quidem ſe non pollicetur, expleturum tamẽ hoc eſt, nũquam omiſſurum quicquam quod ad incrementum complementumq; eius faciat. imo ſuperaturum difficultates omnes, etiamſi ſe innumera impedimenta in diuerſum trahentia obiiciãt. Videtur autẽ ſatis manifeſte docere ſcriptura, quod conſuetudines mulieribus magis quã viris curæ ſint, p verba Rachel mirãtis ſola ſenſibilia. Sic enim patrem ſuum alloquitur: Ne moleſte feras domine, non poſſum tibi aſſurgere, quia iuxta conſuetudinẽ mulierum mihi eſt. Ergo mulierũ eſt ſequi vulgares conſuetudines. certum eſt enim, conſuetudinẽ pertinere ad infirmiores effœminatioreſq; animas: quandoquidẽ virilis, robuſtæ, vereq; maſculæ rationis officium eſt, naturam ducem ſequi. Miror autem veracitatem animæ, quæ in colloquio fatetur ſe non poſſe iſtis in ſpeciẽ boni aſſurgere, tamen veneratur ſingula, tantum non ea ſibi ipſi pręferens. quis enim noſtrũ reſiſtit diuitiis? quis reluctatur gloriæ? nemo omniũ. ſed quãdiu his caremus, magnifice loquimur, vt frugalitatis amici, quæ modico cõtentis, æquis, liberalibuſque ingeniis competentẽ vitam conciliet. quod ſi alicuius iam dictorũ ſpes, aut ſaltẽ ſpei leuis aura aſpirauerit, vanitatis coarguimur. ſtatim enim cedimus nõ valentes reſiſtere: & proditi ab amicis ſenſibus, deſtituimur omnibus auxiliis animæ, iamq; non diſſimulanter, ſed aperte in aduerſariorũ caſtra perfugimus, & merito. adhuc enim laboramus muliebrib. conſuetudinibus, quas nondũ potuimus eluere, & ad viriles focos tranſcurrere, ſicut narratur de mente amantiſſima virtutũ, Sarra nominata. huic enim omnia muliebria deſiſſe diſcimus ex oraculo, cum eſſet paritura progeniem, ſine magiſtro docilẽ appellatã Iſaac. fertur etiã non habuiſſe matrẽ, marito cognata paterno tantũ, non item materno genere. ſic enim is de ea dicit: Reuera ſoror mea eſt, ex patre non ex matre. Videlicet nõ ex materia ſenſibili, quæ iã cõſiſtit, iã diſſoluitur, quę mater nutrix, altrixq; creaturarũ dicitur apud priſcos cultores ſtirpis ſapientiæ: ſed ex omnium rerum autore patreque.

Artium liberalium ſtudia quã neceſſaria.

Conſuetudines mulieribus magis quã viris curæ ſunt.

Maſcula rationis officia.

Sarra cur matrẽ non habuiſſe dicatur cũ Iſaacum ederet.

hæc igitur mulier extra totum corporalem mundum promicans, & exhilarata diuinitus, pro riſu habet humana fœdera, ſiue ad belli, ſiue ad pacis res pertinentia. nos autem à parum virili effœminataque conſuetudine cum ſenſibus, affectionibus, rebuſque ſenſibilibus deuicti, contra nihil eorum quæ apparent, inſurgere poſſumus: verum ab omnibus his quæ occurrunt, vel inuiti vel ſponte trahimur. quod ſi noſter exercitus non valens patris mandata obire ſuccubuerit, nihilominus ſubleuabitur auxilio matris, ſcilicet eruditionis mediꝫ, quꝫ iura legeſq; in aliis alia ciuitatibus inſtituit. ſunt item quidam qui maternis rebus contemptis, paternas amplectantur totis viribus, quos maximo honore ſacerdotii dignatur recta ratio. horum acta ſi recenſeamus, per quæ adepti ſunt hoc præmium, cauillandi fortaſſe occaſionem præbebimus imperitis, qui decepti obuiis rerum imaginibus, latentes in obſcuro vires earum non cõſiderant, nam qui vota, ſacra, & omnes templi ceremonias tractant, ſunt quod vix credas, homicidæ, fratricidæ, familiariſſimorum ac familiariſſimorum interfectores, qui debuerant eſſe puri ex puris electi, nullo ne inſcienter quidem patrato contacti ſcelere, ſic enim dicit ſcriptura: interficiat vnuſquiſq; fratrem ſuum. & fecerunt filii Leui, ſicut locutus eſt Moſes. & ciderunt è populo in illa die circiter tria virorum millia. Tantæ multitudinis *interemptores laudat dicẽs: Conſecraſtis hodie manus veſtras domino, vnuſquiſque in filio ſuo & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. quid igitur dicendum, niſi communi quidem iure hos reos fieri, accuſante

* *Horum Græca non Latinorũ extant in editione Adriani Turnebi.*

te matre publica conſuetudine: naturali vero iure abſolui, patrocinante patre ſermone recto & rationabili, nec enim, vt quidam opinantur, viros interficiunt ſacerdotes, animalia ratione prædita, quæ conſtant ex anima & corpore: ſed quicquid eſt carni amicum à ſua mente reſecãt: quod exiſtiment decorum eſſe ſapientis legis cultoribus, alienare ſe ab omnibus rebus genitis, & habere illas pro hoſtibus. proinde fratrem non hominem, ſed corpus animꝫ germanum occidemus: hoc eſt à diuina parte ſtudioſa virtutis mortalem & affectibus obnoxiam ſeparabimus. occidemus item propinquum, non hominem, ſed ſodalitium. hoc enim animæ & inimicum eſt & familiare, alliciens eam in laqueos, vt affluxu rerum ſenſibilium inũdata & obruta nequeat ad cælum caput attollere, ſalutareque naturas illas diuinas atque pulcherrimas. interficiemus & proximum. proximus autem menti eſt ſermo qui profertur, probabilibus rationibus intermiſcens falſas opiniones ad perniciem veritatis rei precioſiſſimꝫ. cur enim non plecteremus hunc quoque ſophiſtam ſceleratum, & quidem ſupplicio conuenientiſſimo, nempe ſilentio (nam ſermonis mors eſt ſilentium) ne poſthac intellectus diſtrahatur eius argutiis; poſ ſitque omnino alienatus à voluptatibus germani corporis, & propinquorum vicinorumque Senſuum præſtigiis, ſolutus & liber dimiſſus, pure vacare his quæ intellectu percipiuntur. hic eſt qui dicit patri matrique mortalib. parentibus: non vidi vos ex quo res diuinas contemplatus ſum. qui non agnoſcit filios, ex quo innotuit ſapientiæ. qui agnoſcit fratres quotquot non ſunt abdicati à Deo, ſed ſal-

uari meruerunt per illius gratiam. hic eſt q̃ arrepto ſiromaſte, quaſi μαστιγώσας & ſcrutatus naturas corruptibiles, quæ in cibo potuque felicitatem collocant, & ingreſſus fornacem (vt Moſes inquit) accenſam ardentemque nimiis iniquitatibus, nunquam extinguibilem, vitam humanam videlicet, potuit mulierem per vuluam transfodere, quod viſa ſit eſſe cauſa gignẽdi, vt quæ reuera patiatur magis quam agat: atque etiam quemuis hominem ſubſtantiis affingentem affectus Dei autoris rerum omnium. atqui hic homicida iudicaretur à multis qui libẽter fauent mulierculis. ſed Deus pater omnipotens dignatur eum laudibus maximis & nunquam auferendiis. ea fuerunt ingentia, & quidem germanitate quadam coniuncta, Pax & ſacerdotium. erat enim egregium facinus, profligatis hominum vulgi more viuentium penè inuictis copiis, & cupiditatib. in animo ciuile bellum excitantibus, pacem conſtabilire: & ob hoc meritum non diuitias, non gloriam, non honorem, non principatum, non formam, non robur, non vllam dotem corporis, non terram, non cælum, non mundum vniuerſum, ſed antiquiſſimi numinis verum cultum honore ſummo dignũ, & mirificum ordinem ſacerdotij modis omnibus expetendum accipere. germana autẽ eſſe hæc præmia dixi non temere, ſed quia ſcio non poſſe verum ſacerdotem fieri qui adhuc humanam & mortalem militet militiã, in qua vanæ opiniones ducunt ordines: ſed requiri ad hoc virum pacatum, à bello tam alienum, vt etiam ſit pacificus, perpetuoque pacem colat ſincere ac ſimpliciter. tales ſunt qui patrem ad eius mandata magnifaciunt, materna vero matremque ipſam negligunt. Infenſus autem vtrique parenti, ſic loquens inducitur: Neſcio dominum iſtum, nec Iſraelem emitto. Hic videtur aduerſari tum contendentibus recta ratione ad Deum, tum indolem eruditione conſtabilientibus, confundereque cuncta modis omnibus. & ſunt hodieque (nondum enim humanum genus à mera malicia repurgatum eſt) qui nec pietati erga Deum, nec ſocietati naturali hominum quicquam tribuunt, vtrique impietatem præferentes, nec Deo grati, nec fidi ſui ſimilibus: atque ita oberrant per ciuitates peſtes earum maximæ, præ curioſitate miſcentes ſe tam publicis quã priuatis negociis, vel potius ſi vera dicenda ſunt, ſubuertentes vtraq;: quos oportebat tanquã diros votis placato numine auertere: ſunt enim pernicies omnium in quos incidunt. quapropter & Moſes decantat eorum exitium, deletorum priuſquam ipſi ſibi poſſent ſuccurrere, & propriis opinionibus abſorptorum tanquam fluctibus. Dicamus igitur deinceps de his cõtrario genere hominum, eruditionem rectamq; rationem colentium. ad quos collati dimidiati erant qui alterius tantum parentis virtutes æmulabantur. hi ſunt legum, quas pater rectus & rationalis ſermo tulit, cuſtodes optimi & morum fideles diſpenſatores, quos inſtituit eorum genitrix eruditio. ab illo patre didicerunt honorare patrem vniuerſorum: à matre vero, non contemnere iura publice recepta conſenſu ciuium. Quando igitur meditator ille Iacob exantlans virtutis certamina, permutaturus erat aures pro oculis, verba pro operibus, ꝓfectũ pro ꝑfectione, benigniſſimo Deo volẽte illuſtrare mẽtis ei⁹ oculos,

vt iam manifeſte cerneret quæ prius auditu perceperat (oculis enim tutius creditur quam auribus) inſonuit ei hoc oraculum: Nō nominaberis poſthac Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum, quia cum Deo validus fuiſti, & cum hominibus. Eſt igitur Iacob diſcentis & proficientis nomen, pendētis ex auditus viribus: perfecti vero Iſrael. nam viſionem Dei nomen id ſignificat. & quæ virtus poteſt eſſe perfectior, quā eum Qui eſt videre? ergo qui ſummū illud bonū vidit, laudatur à paterno maternoq; genere fortis in Deo, robuſtus apud dominum & homines, quoniam per hæc duo ſimul integram illius boni poſſeſſionē adipiſcimur. edoctus enim cuſtodire leges patris, & iura matris non contemnere, audebis ingenue profiteri te obedientem patri filium, & placentem in conſpectu genitricis. An non ſatis eſt cuſtodire iura probata genitis hominibus ſocietatis gratia: ſimulque diuinas ſanctiones, ob pietatis amorem? quapropter fatidicus Moſes per apparatum ſacrorum, vtriuſq; rei perfectionem deſignat. non temere enim nobis arcam intus & extra laminis aureis induit, non temere ſummo ſacerdoti duas ſtolas attribuit & duas aras ponit, exteriorem ad victimas, ad ſuffitus interiorē: ſed volēs nos per hęc ſigna docere virtutes vtriuſq; ſpeciei. debet enim vir ſapiens & intus in anima inuiſibili, & in externis actionibus ornatus eſſe prudentia omni auro precioſiore: quoties autē ab humanis ſtudiis ſecedens eū Qui eſt ſolum adorat, vnicolorem veritatis ſtolam induere, quam nihil mortale attigit, eſt enim linea: quæ materia nō enaſcitur è mortalibus: rurſum quoties tranſit ad curam reip. depoſita interiore alteram pictam & aſpectu mirandam ſumere. cum enim magna ſit in vita varietas, opus eſt varia ſapientia clauum tenentis gubernatoris. hic in ara ſeu vita conſpicua tergoris carnis cruoris & huiuſmodi corporeorum videbitur magnam curam gerere, ne vulgarem multitudinē offēdat, quæ bona corporis facit animi bonis proxima. in interiore vero omnibus rebus incruentis, incorporeis, nō carneis, nec niſi rationalibus vtetur quæ per thus ſuffimentaq; ſignificantur. nam vt hæc nares, ſic illa totā animam explent ſua fragrantia. Sciendum tamen quod ſapientia cum ſit ars artiū, videtur quidem variari diuerſis materiis, tamen veram ſuam ſpeciem immutabilem oſtendit acuto viſu prędi tis, & his qui non circumfuſa ei rerum mole diſtrahuntur, ſed ab arte ipſa impreſſum ei characterē perſpiciunt. Ferunt Phidiam illum ſtatuarium ex ære, ebore, auro, aliiſq; diuerſis materiis confeciſſe ſtatuas, in quib. omnibus vna eademq; ars emineat; vt non ſolū eruditi ſpectatores, verū etiā valde imperiti opificē agnoſcant ex ipſis operib. quēadmodū enim in gemellis natura eodem ſæpe vſa charactere pene indiſcretas ſimilitudines exprimit: pari modo etiam perfecta ars, cū ſit naturæ imago & effigies, quando aſſumit diuerſas materias, format & imprimit eandē cunctis ideam, vt hac maxime ratione fiant cognata germanaq; ac gemella eius opera. idē igitur efficiet ea quæ ineſt ſapienti potentia. tractans enim de eo Qui eſt, pietas nominatur & ſanctitas: cum autē de cœlo diſſerit rebuſq; cæleſtib. phyſiologia: meteorologia vero, cum de aere varietatibuſq; huius & mutationibus, ſiue per integras vices anni quadri-

Iacob diſcentis & proficientis nomen.

Iſraelis etymon.

Sapientia eſt ars artium.

Phidiæ ſtatuarii opera elaboratiſſima.

Phyſiologia.

Partiti,quas horas nominant, ſiue per ſingulos menſium dierumq; circuitus contingentibus. Ethica vero cum de corrigendis moribus hominum:cuius ſpecies ſunt, politica ad Reipublicæ curam,& œconomica ad rei familiaris pertinens:atque etiam ſympotica,tractans epulas ac conuiuia. rurſum alia facultas eſt regia, regendis apta hominibus: alia legislatoria, quæ vetat aut præcipit. Omnium enim horum ſapiens,vere πολύφημος,id eſt, multinominis, capax eſt, pietatis, ſanctitatis, phyſiologiæ, meteorologiæ, moralis, ciuilis,domeſticæ,regiæ,legislatoriæque ſcientiæ, & innumerarum aliarum facultatum, in quibus omnibus vnam eandemque ſpeciem habere videbitur. In hac autem de quatuor prognatorum ordinibus mentione illud præterire non libet, quod confirmat hanc diuiſionem partitionemq; capitum. nam faſtuoſum hunc & per ſtultitiam inflatum filium parentes hoc modo accuſant,dicendo: hic noſter,digito indicantes inobedientem contumacemque,vbi demonſtratiue dicendo hic, declarant ſe & alios genuiſſe,hoc eſt, indoles generoſas aut alteri parenti obſequentes aut vtriq;, quorum exemplum eſt Rubim. alios audiendi diſcendique cupidos, quorum eſt Simeon. nam hic auditus interpretatur. item alios Dei ſupplices, quale eſt Leuitarum ſodalitium. item nonnullos canentes ſonora non tam voce, quam mente hymnum gratijs agendis compoſitum, quorum præcentor Iudas propter virtutem quæſitam labore voluntario. quoſdam item mercedibus dignatos & muneribus, vt Iſſachar. alios contemplatores cœleſtis numinis poſt derelictas ſublimes conſiderationes Chaldaicas, vt Abraham. alios à ſeipſis virtutem doctos,vt Iſaac. item conſilio viribuſque pollentes amicos Dei, vt Moſem illũ perfectiſſimum. Merito igitur iſtum contumacem, proteruum, ſymbola conferentem; id eſt, peccata peccatis annectentem, magna minoribus, recentia veteribus, voluntaria non voluntariis, & tanquam vino calentem, per totam vitam ebrium debacchantemque, vt qui ſtultitiæ merum magnumque hauſerit calicem, lapidari ſacra lex iubet: quia & recti ſermonis mandata patris ſui,& diſciplinæ matris legitimas admonitiones ſuſtulit: cũq; haberet fratres probos, exemplum honeſtatis domeſticum, ne horum quidem virtutem imitatus eſt, etiam præuaricari auſus, vt corpus Deum ſibi fingeret,& Typhum Ægyptio more coleret,cuius ſignum erat iuuencus aureus: circa quem choreas ducendo inſani,carmen concinunt, non ſuaue, quale in comeſſationibus, epulis, feſtiſque compotationibus, ſed reuera lugubre funeſtumque, tanquam temulenti, multoque Lyeo laxati neruos animæ. Narratur enim, quod Ieſus audito tumultu populi, dixit ad Moſem: Clamor pugnantium auditur in caſtris, qui reſpondit: Clamor iſte, quantum ego audio, non ad pugnam hortator eſt, ſed ad pocula. moxque propinquior caſtris, videt vitulum & choreas. Quid autem hoc ænigma ſignificet, docebimus vt poterimus. Res noſtræ nunc tranquillæ ſunt & quietæ, nunc perſtrepunt importunis tumultibus. cum ſilent, habent pacē: è diuerſo bellum implacabile cum tumultuantur. teſtis eſt, qui hoc expertus didicit,tanto magis idoneus, audito enim ſtrepitu populi, ſic ſollicitum eius curatorem ac præſidem alloqui-

Ethica. *Meteorologia.* *Simeonis typus.* *Stultitiæ merum.* *Typhi cultus.* *Rerum noſtrarum ſtatus.*

Clamor in caſtris pugnantium cuius rei typus.

tur: clamor pugnantium auditur in caſtris. nam priuſquam in nobis excitarentur ad clamorem irrationales impetus, mens erat ſtabilior. poſtquã autem animæ regio ſtrepere cœpit diſſonis vocibus, affectiones his excitatæ ſeditionem inteſtinam commouent. cæterum caſtra ad bellum nata videntur. vbi enim alias rixæ ſunt & pugnæ, contentioneſque, & cætera pertinacis belli facinora, niſi in hac vita, quam in corpore agimus, quod allegorice caſtra nominat? hæc caſtra ſolet intellectus relinquere, quando numine correptus ad eum, Qui eſt, accedit contemplaturus ideas incorporeas. Tollens, inquit, Moſes ſuum tabernaculum, tetendit extra caſtra, non prope, ſed procul. Qua figura ſubindicatur, ſapientem migraſſe à bello ad pacem, & à mortali confuſoque exercitu ad pacatam rationalium feliciumque animarum vitam diuinam. Dicit autem & aliubi: cum exiuero ciuitatem, expandam manus meas ad Dominum, & ceſſabunt clamores. Caue autem putes hæc loquentem hominem eſſe ex anima corporeque contextum, ſiue complexum, ſiue contemperatum, aut quomodocunque tandem nominandum eſt hoc compoſitum animal, ſed mentem ſinceriſſimam, puriſſimamque: quæ tantiſper dum in ciuitate corporis mortaliſque vitæ continetur ſe contrahit, & tanquam carcere incluſa, fatetur, ſe non poſſe haurire liberiorem aerem. quod ſi contingat eam ex hac ciuitate exire, quemadmodum qui manicis pediciſque ferreis ſoluuntur, ſic ſolutos habens conceptus animi cogitationeſque liberis dimiſſiſque vtetur etiam actionibus, vt mox affectuum incitamenta cohibeantur. An non voluptatis intenſi clamores ſunt: per quos quicquid libet, impetrat? an non & concupiſcentiæ ferrea vox, minaciter flagitantis miniſteria ceſſantium? an non & aliorum affectuum multiſonus eſt, & clamoſus ſtrepitus? Verum etiamſi centum ora centumque linguas (vt Poetę loquuntur) vnuſquiſque affectus habeat, ne ſic quidem aures viri perfecti perturbare poterit, qui iam migrauit nolens in eadem cum eis ciuitate habitare amplius. cæterum dicente illo cui tale quid accidit, corporeum exercitum perſtrepere bellicis clamoribus procul pulſo pacis amico ſilentio, ſacer ſermo aſſentit, non negat enim clamorem eſſe bellicum, alterius tamen generis putat, quam nonnulli exiſtimant, ſcilicet non cedentium, aut vrgentium, ſed qualem nimio vino grauati ſolent attollere. quod enim dicit, ad pugnam hortantium, perinde valet, ac ſi diceret, prælio vincentium. nam valida pugna parit victoriam. ſic ſapientem illum Abraham poſt fuſos fugatoſq; nouem reges, videlicet quatuor affectus & quinque ſenſus, qui præter naturam mouebantur, inducit Scriptura hoc hymno cõfitentem & agentem gratias: Extendo manus meas ad Dominum Deum excelſum, creatorem cœli & terræ, ſi à funiculo vſque ad corrigiam caligæ accipiam ex omnibus, quæ tua ſunt. oſtendit autem, quantum equidem intelligo, creaturam omnem, cœlum, terram, aquam, ſpiritum, animantes ſimul & ſtirpes. quiſquis enim ad ſolum Deum tendit animæ viribus, & ab eo iuuari ſperat, merito dicit, nihil accipiam ex omnibus rebus, quæ tua ſunt, non à ſole diurnam lucem, non à luna cæteriſque ſideribus nocturnũ

Caſtrorũ militariũ myſticus intellectus.

Abrahami de hoſtibus ſuis victoria & gratiarum actio ad DEVM.

lumen

lumen,non ab aere nubibuſque plu-
uias, non ab aqua & terra potum ci-
bumq; non ab oculis viſum, non au-
ditum ab auribus, non à naribus odo-
ratum, non ab oris ſaliua guſtum,non
à lingua eloquium, non à manibus
dandi recipiendique facultatem, non
eundi redeundique à pedibus, non
reſpirationem à pulmone, non con-
coctionem à iecore,non ab aliis viſce-
ribus,ſuum cuiuſque vſum,non ab ar-
boribus ſatiſq; fructus annuos: ſed o-
mnia hęc ab illo ſolo ſapiente, qui
gratuitam ſuam benignitatem largiſ-
ſime diſtendit per omnia, atque ita
prodeſt omnibus. quiſquis igitur eũ,
Qui eſt, poteſt cernere, & hunc rerum
autorem agnoſcit, creaturas eius mi-
nus quam ipſum honorabit, abſque
adulatione dotes earum confitens.eſt
autem confeſſio iuſtiſſima hæc ipſa:
nihil à vobis, ſed à Deo totum acci-
piam, cuius poſſeſſio ſunt omnia: ta-
men per vos fortaſſis accipiam. eſtis e-
nim inſtrumenta immortalis eius gra-
tiæ. at inconſideratus cœcam habens
mentem, qua ſola, Qui eſt, cernitur,
hac quidem nihil vſquam videt, ſed
quæ in mundo ſunt corpora,comple-
ctitur ſuis ſenſibus, putans, hæc eſſe
cauſas omnium. quamobrem aggreſ-
ſus Deos ſibi fingere,ſimulacris,delu-
bris, & aliis innumeris ſtatuis ex varia
fabrefactis materia repleuit orbem
terrarum habitabilem, pictores ficto-
reſque, quos legislator noſter exter-
minat è ſua repub. inuitans propoſitis
ingentib. præmiis tum priuatim tum
publice: vnde præter expectationem
pro ſanctitate inuecta eſt impietas.
Multorum enim deorum cultus in a-
nimis inſipientium fit impietas,& ho-
norem Dei negligunt, qui mortalia
conſecrant: quib. nõ ſatis fuit ſolis lu-
næq; pro libito, atq; etiam telluris &
aquæ vniuerſæ imagines effingere,ſed
iam brutis quoq; ac ſtirpib. promiſcue
diuinos honores concedunt,eos quo-
modo hymni victorialis autor incre-
pet, iam oſtendimus. Moſes quoq; pa-
riter poſtq̃ vidit regem Ægypti, iactã-
tiſſimum illum intellectum,cum DC.
currib. i.e. inſtrumentalis corporis ſex
motib. & cum triumuiris eorum præ-
fectis,qui etiamſi nihil in reb. ſit ſtabi-
le,tñ putãt de cunctis ſentiendũ tanq̃
certis & immutabilib. hos,inq̃,vbi vi-
dit meritas impietatis pœnas luiſſe,&
ſuum exercitum incurſationem effu-
giſſe hoſtium, egregie præter opinio-
nem ſeruatũ, hymnũ canit Deo iuſto
veroq; remuneratori, à decentiſſimo
& huic felicitati aptiſſimo exorſus car-
men: ꝙ equum & inſeſſorem in mare
proiecerit,& intellectum vectatum à
proteruo quadrupede, i.e. bruti affe-
ctus impetu,deleuerit,ſuccurſor & ꝓ-
tector factus perſpicacis animæ, cui
perfectam ſalutem impertiit. idẽ vates
& ad puteum carmen occipit, non iã
ob ſolum affectuum interitum, ſed &
ob acquiſitam ſapientiam poſſeſſionẽ
incomparabilem,q̃ per puteum ſigni-
ficat: quæ non in ſuperficie,ſed in pro-
fundo habet laticem dulcem animab.
ſitientib. honeſtatis, neceſſariũ potum
ac ſuauiſſimũ. Priuatis a. non licet vel
eruditionẽ haurire ex hoc puteo, ſed
ſolis regibus, quapropter dicitur: Sa-
xo ſtruxerunt eum reges. Eſt enim of- *Imperatorum officia.*
ficium magnorum imperatorum æ-
dificare ſapientiam, non iſtorum qui
armis terram & mare ſubigunt, ſed
qui animæ potentiis varias in ea,
confuſaſque turbas debellant. Ho-
rum diſcipulos atque familiares no-
ſcimus, qui ſic loquuntur. Pueri tui
ceperunt ſummã virorum bellatorũ,

qui nobiſcum ſunt. nemo eſt occiſus, ſed adduxit donum Domino quiſq; vir, quod inuenit. videntur hi quoque rurſum victoriale carmen occinere. perfectarum & principalium potentiarum cupidi. Summarium enim & maximum numerum rationum fortitudinis à ſe captum aiunt: quos oportet bellicoſos fuiſſe oppoſitos duabus legionibus, quarum vnus dux eſt difficilis venatu timiditas: alterius vero, furens audacia, vtraque bonæ mentis expers. Pulcherrime autem dictum eſt, neminem eſſe occiſum, ad ſignificationem integræ perfectæque fortitudinis, ſicut lyra & omne inſtrumentum muſicum deficit, etiamſi vnicus tantum ſonus diſcrepet: concinnum vero eſt, quando ad vnum pulſum conſonantes, eandem reddunt ſymphoniam, eodem modo & animæ inſtrumentum diſcrepat quidem, quando aut audacia nimis intenſum ſonare cogitat iuſto acutius: aut timiditate ſupra modum remiſſum in grauiorem ſonum laxatur. tum vero demum cõſonat, quando fortitudinis omniſque virtutis toni contemperati omnes vitam concinnam melodiam efficiunt: cuius ſymphoniæ concinnitatiſque magnum argumentum eſt, quod offertur donum Deo. hoc autẽ eſt colere conuenienter eum, Qui eſt, aperte confitendo, ipſius donum eſſe hoc vniuerſum, quicquid rerum natura cõtinet. dicit enim appoſitiſſime, vir quid inuenit, hoc obtulit donum. Vnuſquiſque noſtrum quamprimum natus eſt, inuenit magnum donum Dei totum mundum, quem ille ſibi & ſuis chariſſimis largitus eſt. ſunt autem etiam particularia dona, quę & Deum dare decet, & homines accipere, nimirum virtutes, & his conuenientes

Dei dona, quibus hominem ornat, quam innumerabilia.

actiones: quarum inuentionem pluſquam extemporalem, propter eximia largientis celeritatem, qua vti ſolet, nemo non miratur, etiam in eo, qui nihil præterea magnum habeat, ideoque rogat, Quid hoc tam cito inueniſti fili, miratus affectus boni celeritatem. ille vero qui accepit beneficium, conuenienter reſpondet, Quæ Dominus Deus tradidit. Traditiones enim & præceptiones hominum tardæ ſunt, quas autem Deus facit, celerrimæ, vt etiam temporis motum ocyſſimum præueniant. Hi ſunt igitur duces, qui ad fortitudinem & vim hortantes victorialem ac gratulatorium hymnum auſpicantur in choro, de quibus modo diximus. alij vero qui ob fugam & imbelles animos clade accepta lugubre canunt carmen, non tam vituperandi quàm miſerandi, haud ſecus ac qui à natura oblæſum corpus habent: quibus vel mediocris languoris occaſio magnum ad incolumitatem affert impedimentũ, alij vero non quod molliores animi neruos habeant, ſuccumbunt inuiti, oppreſſi aduerſariorum validioribus viribus: ſed more voluntariam ſeruitutem ſubeuntium, vltro ſibi, acerbos dominos aſciſcunt, quamuis ingenui. & ideo cum vendi non poſſint, miranda temeritate ipſi emunt dominos, idem faciendo, quod ſolent iſti ebrioſi nunquam vino ſatiabiles. nam & hi volentes non coacti magnam meri vim ingerunt, & ſua ſponte ſobrietate profligata ex anima ſibi conſciſcant delirium. ait enim: Vocem hortantium ad potationem ego audio: hoc eſt, nõ inuitos furore laborantes audio, ſed vltro ſibi accerſentes inſaniam. Omnis autem qui caſtris propinquat, vitulum videt ac choreas, & mox ipſe

Sobrietat. commendatio.

Vituli ex auro conflati adoratio & typ…

quoque

quoque commouetur. in typhum enim eiuſque ſaltatores incidimus, quotquot prope corporea caſtra volumus gradum ſiſtere: quandoquidẽ contemplatiui homines & res incorporeas viſere deſiderantes, cum ſint ab omni faſtu alieniſſimi, longiſſime remoti à corpore ſolent degere. proinde ora Deum, ne vnquam hortator fias ad pocula, hoc eſt, ne vnquam ſponte præcedas in via ferente ad ruditatem & inſipientiam. mala enim, quæ inuitis accidunt, dimidio leuiora ſunt, cum non grauentur à ſincera conſcientia. quod votum tuum ſi exaudietur, iam non eris priuatus amplius, ſed honorem acquires maximum, nempe ſacerdotium: ſolorum enim propemodum ſacerdotum & Dei cultorum eſt officium ſine vino ſacra facere: quod vinum & quicquid creat delirationem ſanitati mentis ſit contrarium. Loquutus eſt, inquit, Dominus ad Aaron, dicens: vinum & ſicerã non bibetis tu & filij tui tecum, quando ingrediemini in tabernaculum teſtimonij, aut accedetis ad altare, & non moriemini: legitimum ſempiternum in generationes veſtras, quo à profanis ſáncta, & ab impuris pura diſtinguantur. Aaron autem eſt ſacerdos, quod nomen interpretatur montanus, ſublimia celſaque ſapiens ratio, non per iactantiæ molem inani faſtu turgidam, ſed per magnitudinẽ virtutis, quæ mentem vltra cœlum attollens, non ſinit cogitare quicquam humile, qui autem ſic affectus eſt, merum & omne venenum inſaniam afferens nunquam vltro ſibi admóuebit. incumbit enim ei neceſſitas, vt aut ſacroſancta tabernaculi penetralia ingreſſus ſecretis ſacris operetur, aut ad altare accedens victimas pro ſua populique ſalute immolet. Quæ negotia ſobrietate opus habent atque ſolertia, me certe ſubit mandati huius admiratio. Sicut enim veneranda res eſt, ſobrios & ſui compotes ire ad vota & ſacrificia: ſic è diuerſo ridicula, ſi quis corpore animoque præ vino labante id faciat. niſi fortaſſe quoties domini & parentes & principes adeundi ſunt, curare decet ſeruos & filios & ſubditos, vt ſobrii ſint, ne quid dicto factove peccent, neve pœnam incurrant, ſi videantur dignitatem maiorum contemnere, aut ſi clementius cum eis agatur, certe irrideantur: Omnipotentem vero Patrem aliquis adoraturus cibum, potum, ſomnum, cæteraque, quorum vſum natura poſtulat, non moderabitur? maletque ad lautiorem victum declinans imitari luxu perditos? & oculis nimio vino grauatis, vacillante capite, obliquata ceruice, crapulam ructans, totoque corpore languidus, aquam abluendis manib. aut aras attinget ac victimas? atqui tali non eſt fas vel procul ſacros ignes intueri. quod ſi hæc intelligantur non de tabernaculo altariq; conſtructo ex viſibili & inanima & corruptibili materia, ſed de illis inuiſibilibus ſola mente cernednis, quorum iſta ſunt ſenſibiles imagines, tanto magis obſtupeſcet ad huius præcepti miraculum. quoniam enim omnium rerum aliud exemplar aliam imaginem fecit opifex, virtutis quoque archetypum primo fecit, quo mox expreſſit characterem ei ſimillimum. quod quidem archetypum ſignaculũ incorporeum idea eſt; imago autem expreſſa corpus iam, ſenſibile quidem ſuapte natura, nondum tamen expoſitum ſenſui; ſicut in altiſſimi oceani gurgitib. enatum lignum diceremus

Mala quæ inuitis accidunt dimidio leuiora ſunt, cũ non grauẽtur à conſcientia.

Aaroni atque filiis cur vini vſus prohibitus.

Aaronis etymon.

Sacrificia omnia ſobrie peragenda.

Altaris typus.

poſſe quidem vti, nondum tamē igni obnoxiū, quippe marino humore madidū. Ergo tabernaculū&altare intelligim⁹ ideas, alterā virtutis incorporeę ſignificatiuā, alterā ſenſibilis ei⁹ imaginis. altare quidē&ſupimpoſita, vidētur facile: vel quia ſunt in atrio foris, vel quia noctu ac interdiu perpetuis illuſtrantur ignib. tabernaculum vero & quicquid eo continetur, non patet oculis: non ideo tantum, quia ſitum in penetralibus, verum etiam quia propinquanti, aut curioſius intuenti, ſine clementia ſupplicium lex intentat: niſi quis integer ſit & purus ab omni magna paruaque noxa, omnibus naturæ dotibus præditus. nam huic permittitur, vt quotannis ſemel ingreſſus inſpiciat non videnda cæteris, quando in hoc vno incorporeorum incorruptibiliumque bonorum alatus amor cœleſtis inhabitat. is quando ab idea perculſus ſequitur ſignaculum illud, quod particulares virtutes exprimit, conſiderando mirandoque pulchritudinem eius diuiniſſimam, ad quam accedit expreſſam ab illo archetypo, mox eum ſubit ruditatis & ineruditionis obliuio, ſuccedente eruditionis ac ſcientię memoria, &ideo dicitur: Vinum & ſicerā non bibetis, tu & filij tui tecum, quando ingrediemini tabernaculum teſtimonij, aut ad altare accedetis, quæ verba non tam interdicentis ſunt, quam decernentis pro ſententia. nam interdicens ſic loqueretur. vinum quando ſacrificabitis, ne bibatis, qui vero ſententiam profert, mauult dicere, non bibetis. non eſt enim poſſibile, vt inſcitiam cauſam ebrietatis delirationiſq; animæ in ſe admittat, qui iuſtitiam meditatur, & oblectat ſe per ſingulas virtutum ſpecies, ſolet enim Scriptura hoc vocare tabernaculum teſtimonij: ſiue quia verax Deus virtutis, teſtis eſt, cui non ſine bono noſtro credimus: ſiue quia virtus confirmat animas, extirpans cogitationes incertas ac dubias: & in vita quaſi pro tribunali virtutem reuelans. Ait enim Propheta, non moriturum, qui ſobrius ſacrificat: quod ruditas mortem, immortalitatem afferat eruditio. nam ſicut noſtris corporibus interitū morbus, incolumitatem affert ſanitas: itidem animas prudentia ſeruat, cum ipſa ſit mentis ſanitas: imprudentia vero interimit, cum ſit morbus earum inſanabilis. Addit autem diſerte, hoc legitimum æternum: docens nos immortalem hanc legem eſſe inſcriptam naturæ tabulis, quæ pronunciat eruditionem rem ſaluberrimam, inſcitiā vero cauſam morbi ac interitus. quin & hoc inde diſcimus. id quod vere legitimum eſt, conſequenter æternum eſſe: quando & recta ratio, quæ legis vicem obtinet, non eſt corruptibilis. nam è diuerſo quicquid iniquum, vix vno die durabile à ſeipſo diſſoluitur, confeſſione omnium, qui ſapiunt. proprium autem legis & eruditionis eſt, profana à ſacris, ab impuris pura diſcernere: ſicut è diuerſo iniquitatis & ineruditionis, inter ſe pugnantia confundere commiſcereque omnia. Quamobrem & Samuel RegumProphetarumque maximus, vinum, & quicquid epotum inebriat, ſicut ſacra eloquia teſtantur, ad extremum vſq; diem non bibit. aſcriptus eſt enim in diuinum exercitum, qui nunquam imperatoris ſapientiſſimi prouidentia deſtituitur. is Samuel fuit fortaſſis homo, accipitur tamen, non vt compoſitum animal, ſed vt mens, ſolo Dei cultu ac miniſterio gaudens. interpre-

Tabernaculi typus.

Sacrificantibus vini vſus in lege interdictus.

Ruditatis proprietas.

Ratio recta legis vicē obtinet.

Samuelis nomen vnde ſumptū.

tatur

tatur enim ordinatus Deo, eo quod actiones eas, quæ à vana gloria proficiſcuntur, grauem turbationem ordinis exiſtimet. hic ex humana matre naſcitur, cuius nomen interpretatur gratia. nam ſine diuina gratia non eſt poſſibile vel deſerere mortalia, vel immortalibus ſemper adhærere. cæterum quęcunque anima impleta fuerit gratia, gaudet confeſtim & ridet exultatque. bacchatur enim, ita, vt vulgo ebria videatur inſanire rapta extra ſe, & idem dicitur ad eam, à quodam puerulo, non vno, ſed à quolibet iuueniliter petulante. Quouſque temulenta es? aufer iſtam temulentiam à te. Solet enim correptorum numine non ſolum anima concitari, ceu quodam œſtro, ſed & corpus erubeſcere incandeſcereque, interno gaudio prorumpente in exteriora: quæ res multos in ſipientes decipit, qui ſobrios vino madere autumant. eſt tamen quædam ebrietas etiam ſobriorum, qui bona meraca hauriunt, & propinationes à perfecta virtute accipiunt. cæterum qui temulenti ſunt, ne deguſtant quidem prudentiam, qua abſtinendo famem eius ſentiunt continuam. merito igitur ad iuuenilem irriſionem venerandæ auſteræque vitæ inſultantem reſpondetur: Mulier dura dies ego ſum, vinum aut potum inebriantē non bibi, & effundam animam meā coram Domino. Ingentes opes animę, quæ gratiis Dei plena eſt. primum duram diem vocat ſeipſam: reſpiciens illudentem puerulum. nam huic & cuiuis inſipienti aſpera, ardua, difficillimaque videtur via ducens ad virtutē, ſicut & quidā è priſcis teſtatur dicens:

Ebrietas ſobriorum.

Omnino vitium facile eſt contingere cuiuis,
Contra virtutem ſudoribus vndiq; diui
Præpoſuere, & longus ad hanc perq; ardua callis,
Aſper & eſt primū: ſed vbi alta cacumina victor
Contigeris, iam fit facilis, licet ardua dudum.

Deinde negat ſe vino & potu inebriante vſam, & perpetua vitæ ſobrietate gloriatur. nam obtinere cogitationem liberam, puram, immunemque ab affectionibus perturbatricibus, res eſt profecto admiratione digniſſima. Vnde fit vt intellectus ſobrietate mera ſaturatus ſemper & per omnia cum Deo verſari properet. Quid enim aliud ſibi volunt illa verba, Effundam animam meam in conſpectu domini, niſi totam meipſam ei conſecrabo? id fit quoties quis abruptis quibus prius ſtringebatur vinculis, quæ mortalis vitæ indiderant vana ſtudia, exolutus omnib. & in tantum exſpatiatus, extentus, effuſuſq;, vt vel ad extremos mūdi pertingat terminos, ad pulcherrimam celeberrimamq; illam ingeniti contemplationē penetrat. hic igitur chorus ſobriorū eſt, eruditionem ducem ſequentiū: alter vero prior ebriorum, cuius princeps inſcitia fuerat. Quoniam autem ebrietas non ſolum delirationem ſignificauit, natā ex ineruditione: ſed & in totū ſenſus priuationem, q̄ in corpore nimium vinū producit, in anima vero ignoratio eorum, q̄ merito ſciri deberent: ſupereſt, vt dicamus paucis de ignorantia, duntaxat ea memorādo, quæ ſunt opportuniſſima. quis igitur eſt morbus corporis, cum quo conferenda ſit ignorantia? aut cum cuius ſenſus priuatione conferri poteſt? certe qui oculis auribuſq; multati ſunt, nihil vel videre vel audire valent, diei luciſq;, propter quę ſolā (ſi verū fatendū eſt) vitam expetimus, neſcij: & in perpetuis tenebris, ſempiternaq; nocte habitant, ſurdi ad parua magnaq; omnia: quos merito vita cōmunis impotētes ſolet nominare. nam ētſi reliquæ corporis vi-

Ignorātia cunctos corporis morbos ſuperat.

res vniuerſæ incolumes ſint & abſolutiſſimæ, tamen ſupplantatæ ab orbitate oculorum auriumque magno caſu corruunt, vt non amplius poſſint reſurgere. id enim quod hominem fulcit, verbo quidem pedes ſunt, reuera autem auditus viſusque: quos donec habet integros, erectus incedit, priuatus vero his, proclinatur & è medio tollitur. iidem omnino ignorantiæ ſunt effectus in anima lædentis eius viſum auditumque, nec lucem nec ſermonem in eam intrare ſinentis: hunc ne quid doceat, illam ne res indicet: atque ita offuſis irrationabilibus tenebris profundiſſimis, ex formoſiſſima animæ ſpecie ſurdum ſaxum redditur. nam ignorantiæ contraria ſcientia quodammodo animæ pro oculis eſt & auribus, quippe quæ & intendit animum in ea, quæ dicuntur, & res diſpicit: nec vnquam vel videndo, vel audiendo falli ſuſtinet: ſed quicquid auditu ſpectatuque dignum cenſet, conſiderat, contemplaturque: & ſi forte itinere terreſtri aut nauigatione opus eſt, peruadit vſque terræ ac maris terminos, vt plura videat, & aliquid recentius audiat. impigerrimus enim eſt amor ſcientiæ, inimicus ſomno, amicus vigiliis, proinde ſemper excitans & acuens cogitationem, cogit eam obambulare omnia, auditũ faciens auidum, & ingentem ei diſcẽdi ſitim inſtillans. ergo ſcientia viſum auditumque præbet, quibus freta bene ſe gerit anima. nam qui videt auditque, ſcit quid ſit vtile, & id expetendo, fugiendoque contrarium, proficit. ignorantia vero grauiorem quã corporis mulctationem animæ inferens, omnium peccatorum cauſa fit: quando caret omni externa ope, vt quæ nec ipſa ſibi proſpicere poteſt, nec præmoneri aliis. proinde vſquequaque deſtituta, & derelicta à cuſtodibus ac præſidibus, à quibuſuis hominibus rebuſque patitur inſidias. Cauendum igitur, ne vnquam tantã meri vim ingeramus, vt ſenſus officiũ non faciant: neue tam longe diſcedamus à ſcientia, vt ignorantia ſuas denſiſſimas tenebras in anima poſſit ſpargere. Sunt autem duo genera ignorantiæ, ſimplex alterum prorſus ſenſu carens: alterum duplex, cum quis nõ modo inſcientia tenetur, verum etiã putat ſe ſcire, quæ haudquaquam ſcit, elatus falſa opinione ſapientiæ. Prius malum eſt leuius, vt quod leuiora peccata gignit, pleraq; inuoluntaria, ſecundum vero maius, vt quod maiora parit, nec ſolum inuoluntaria, verũ etiam iniqua de induſtria. talibus mihi videtur Lot ille filiarum genitor eſſe obnoxius maxime, qui maſculum & perfectum in anima germen educare non potuit. duas enim filias ex vxore in ſaxum poſt mutata ſuſcepit, quam non aberrauerit, ſi quis appellet conſuetudinem inimicam veritati ſuopte ingenio, & quoties ab aliquo ducitur à tergo reſtitãtem, reſpectantemque antiquas ſodales, & in morem inanimæ ſtatuæ remanentem in earum medio. filiarum autem ſenior quidem vocabitur conſilium, iunior vero aſſenſio. nam conſilio comes eſt aſſenſio, poſt aſſenſionem autem nemo conſultat vlterius. mens igitur ſedens in ſuo conſiſtorio, ſolicitare filias incipit, & cum grandiore quidem conſilio conſiderat atque ſcrutatur ſingula. cum iuniore vero aſſenſione facile quibuſuis annuit, vt infeſta pro amicis complectatur, ſi modo voluptatis eſca inuitet vel minima. hæc autem ſobria quidem cogitatio non

Scientiæ amor ſomno inimicus.

Scientia animæ oculus.

Loti filiarum typus.

ſuſti-

ſuſtinet, ſed occupata à temulentia,& velut vino extra ſe rapta. ideo dicitur: potauerunt patrem vino: vt omnino impos fieret ſenſuum intellectus, qui prius videbatur idoneus per ſe ad conſultandum de rebus vtilibus,facile tamen quibuſuis veriſimilibus vt veris certiſq; aſſentiens:cum natura humana haudquaquam ſufficiens ſit manifeſte quicquam diſpicere, & vel quaſi vtile ac verum eligere, vel vt falſum ac inutile fugere.multum enim tenebrarum offuſum corporibus rebuſque, non ſinit ſingulorum naturam conſpici:imo etiam ſi quis curioſior aut diſcendi cupidior conetur introſpicere propius,tanquam luminibus orbati offenſans,priuſquam aliquid apprehendat prolapſus fruſtratur. nam ne prælucente quidem eruditione intellectus proprium inde lumen ſibi valens accendere,ad res inſpiciendas nõ tam iuuatur quam impeditur.ſic enim natura comparatũ eſt,vt paruus ſplendor extinguatur à magnis tenebris: quo extincto nulla eſt viſus vtilitas. quiſquis autem ſibi placet vel conſilio vel facultate diſcernendi inter fugienda & ſequenda, monendus eſt: ſi earundem rerum eædem & indiſcretæ ſemper nobis imaginationes acciderent, fortaſſe neceſſario ſequuturum vt quas nobis natura dedit iudicandi facultates geminas, ſenſum & intellectum,tanquam veraces admiraremur, nec decipi faciles, quippe quæ primo aſpectu quid expetendum, quid fugiendum videant.ſed quoniam compertum eſt nos alias aliter ab eis affici,non poſſumus quicquam certo aſſeuerare, cum id quod apparet non maneat firmum, ſed in varias ſubinde transformetur facies. neceſſum eſt enim vt inſtabilis imaginationis inſtabile ſit etiã iudicium, idque multis de cauſis,quarum prima eſt animalium nõ vna tantum parte, ſed plures pene quam dici poteſt differentiæ, in generatione horum,& habitudine, in cibo & victu,in his rebus quas expetunt & fugiunt, in ſenſuum actionibus & commotionibus, in corporum animarumque innumerabilibus proprietatibus, nam vt omittamus iſta quæ iudicant, inſpice quædam ex his quæ iudicantur, vt chamæleontem & polypum. illum aiunt mutabilem colore ſemper loca referre in quibus degit: hunc vero ſaxa quibuſcunque adhæſerit, forſan à natura ſaluti eius proſpiciente donatum hoc verſatilis coloris remedio contra pericula. Vidiſtin' vnquam columbæ ceruicem ſolaribus radiis expoſitam quam multis modis colores variet? puniceum, cæruleum, igneum, & carbũculi ſpeciem referentem, pallentem item, rubentemque & alios omnigenos, quorum ne vocabula quidem memorare ſit facile. apud Scytharum quoq; gentem, quam Gelonos vocant, fertur mirandum animal, raro quidem, naſci tamen, tarandum nomine, magnitudine bouis, facie vero ceruo quam ſimillimum. de hoc narrant, pilum eius omnia propinqua, ſiue arbores, ſiue alia, colore imitari, & per eam ſimilitudinem fallere in quemcunque inciderit, atq; ita magis quam viribus periculum à venatoribus imminens euadere. hæc & ſimilia certiſſimum argumentum ſunt, nos non poſſe quicquam certo comprehendere. deinde vt omittamus animalia reliqua, ſoli homines immane quantum in rebus omnibus inter ſe differunt: qui non modo alias aliter de iiſdem iudicant, ſed & alii aliter, dum iiſdem quidam delectantur,

quidam offenduntur. nā quæ his probantur, alijs diſplicent: quæ hi vltro accerſunt vt domeſtica, alij procul in malam rem profligant vt alieniſſima. equidem forte fortuna theatrum ingreſſus aliquoties, animaduerti ad vnum carmen tragœdorum citharœdorumve in ſcena certātium alios ſic demulceri, vt non temperarent ſibi quin aſſurgentes acclamarent & applauderent: alios non magis moueri hoc, quā illos ipſos gradus ſaxeos quibus inſiſterent: alios in tantum offendi, vt è theatro ſe proriperent vtraque manu compreſſis auriculis, nequid ex eo ſono reliquum moleſtiam crearet faſtidioſis animis. quid attinet iſta dicere? vnuſquiſque, ſi ipſum per ſe conſideres, quod vix eſt credibile, innumeras mutationes in corpus animamque recipit, quæ modo expetierat fugiens, haudquaquam mutata, ſed in eodem ſtatu manentia. eadem enim aliter à ſanis accipiuntur quam ab ægrotis, aliter à vigilantibus, quam dormientibus, aliter à pubeſcentibus quam ſeneſcentibus. imo qui ſtat alias quam qui mouetur imaginationes concipit. alias intrepidus quam timidus: item mœrens quam gaudens, infenſus quam beneuolus. Quid opus verbis prolixioribus? dicam compendio: quiuis corporis animæque motus, ſiue iuxta naturam ſiue contra factus, cauſa eſt vt quæ apparent, mutari videantur, inconſiſtentibus ſomnijs ſimillima. nec minima cauſa imaginationum inconſtantiæ ſita eſt in conſideratione. in diſtantijs, in locis quibus continentur ſingula. an non videmus in mari piſces extentis natantes pinnulis ſemper maiore ſpecie quam qua re vera ſunt? itidem remos vel rectiſſimos, fractos in aqua videri contingit.

Animæ motus diuerſi in diuerſis corporibus.

hæc longe falſiſſimas imagines obijcientia ſolent mentem decipere. interdum enim cum ſint exanimata, putantur viuere, & è diuerſo quæ viuunt, eſſe mortua. item quæ ſtant, moueri: quæ mouentur, ſtare. quæ accedunt recedere: quæ recedunt, accedere. breuia videntur, quæ prælonga ſunt: quæ angulos habent, diceres teretia: aliaque innumera fallunt aſpectum, quibus nemo prudens tanquam certis ſubſcriberet. quid qualitates factitiæ, in quibus addidiſſe detraxiſſeve aliquid multum profuerit aut obfuerit, præſertim in his quæ tractant medici? namque horum compoſitiones recipiunt qualitates certis terminis dimēſas & regulis, citra quas non licet conſiſtere, ſicut nec progredi vlterius tutum eſt. nam diminutio remittit eorū vim, ſicut intendit additio. Vtrumque autem noxam affert: alterum ob virium defectum inefficax, alterum violente lædens præ nimietate earum. leuitates quoque ac aſperitates, denſitates oppilationeſque, & his contrariæ raritates apertioneſque, quantum ad auxilium noxamve conferant manifeſtum eſt. Ac ne illud quidem ignotum, quod pene nulla res, ſi conſideres ipſam per ſe, intelligitur, ſed collatione cum ſuo contrario examinatur, vt paruum collatum cum magno, aridum cum humido, frigidum cum calido, graue cum leui, nigrum cum albo, infirmum cum valido, parum cum multo. Similiter etiam quæcunq; ad virtutem referuntur aut vitium, vtilia noſcuntur per noxia, honeſta adhibitis è diuerſo turpibus, iuſta & in genere bona cum iniuſtis & malis compoſita, denique quidquid aliud in vniuerſo mundo conſideraueris, ad eandem formulam iudicari comperies.

Nam

Nam per ſe vnum quodque compre-hendi non poteſt, ſed cum altero cõ-paratum venit in notitiam. Quicquid autem de ſeipſo teſtari non poteſt, e-gens alterius patrocinio, infirmã fidẽ habet, itaq; ſic quoq; coarguũtur qui facile de quauis re vel negant, vel aſ-ſerunt. nec mirum. nam ſi quis vlteri-us in res progrediatur, & colluſtret e-as ſincerius, ſciet quod ne vna quidem res iuxta ſimplicem ſuam naturam nobis occurrit, ſed omnes multiplici-ter temperatæ mixtæque. Colores ſi-ne mora comprehendimus: at quo-modo? nonne foris cum aere ac lumi-ne intus in ipſo viſu cũ humido? dul-ce vero & amarum quomodo proba-retur abſq; oris humoribus? quid ſa-pores grati naturæ vel ingrati? quid ex ſuffitu odores, num ſimplices ſince-raſque naturas præ ſe ferunt? an poti-us mixtas ex ipſis & aere, interdum et-iam ex igne liquante horũ corpora, & ex facultate quæ ineſt naribus? Ex his ſane colligitur, nec colores à nobis p-cipi, ſed temperaturam conſtantẽ ex ſubiectis & lumine: nec odores, ſed mixturam quæ conſtat è corporũ ex-halationibus & omnium capace aere: nec ſapores, ſed id quod conficitur è re guſtabili, & humore ſaliuaceo. Hęc cum ita ſe habeant, damnãda eſt ſtul-titia, ſeu arrogantia, ſeu temeritas eo-rum, qui facile vel aſſerere, vel negare de quauis re ſuſtinent. ſi enim ſimpli-ces facultates abſunt, mixtæ vero & collaticiæ nos fruſtrantur, impoſſibile eſt vt cernantur inuiſibiles, & per mi-xta intelligatur vniuſcuiuſq; forma, ad eam mixturã cõferentis ſuam por-tionẽ. Quid igitur ſupereſt, niſi vt ne-ceſſario ſuſpendamus ſententiam? Il-la quoq; deterrent ne temere creda-mus incertis, quæ pene per totum or-bem diffuſa ſunt, communem tum Græcis tum Barbaris in iudicendo la-pſum inducentia. quęnam? inſtitutio-nes ab ætate tenera, conſuetudines patriæ leges antiquæ, ex quibus vni-uerſis in nullo cõſentiunt omnes, ſed ſingulas regiones, gentes, ciuitates, vi-cos deniq; ac domos, ſaltem viri diſ-crepant à mulierculis, & pueri à cæte-ris. Nam quæ nobis turpia videntur, illis honeſta: quæ decentia, illis inde-cora: iniqua iuſta, impia ſancta, legiti-ma illegitima vituperãda laudabilia, punienda honore digna, & cætera de-cernuntur contraria. Sed quid opus eſt his immorari prolixius, cum reuo-cent nos magis neceſſaria? quod ſi quis velit omiſſis aliis recentioribus ſpectaculis, inquirere in præſens capi-tulum diligentius, & examinare ſin-gulatim, educationes, mores, leges, regionũ, gentium, locorum, ciuitatũ, ſubditorum, principũ, clarorum, ob-ſcurorũ, liberorum, ſeruorũ, doctorũ, indoctorũ, non vnam alteramq; diẽ, nec menſem aut annum, ſed totam vitam in hoc conteret vel longiſſimã: nihilominus pleraque conſideratio-nem eius effugient. cum igitur alii ab aliorum iudicio non modicum di-ſtent, & adeo diſcrepent, vt pugnent etiam inuicem, neceſſario conſequi-tur vt etiam allabentes imaginatio-nes rerum differant inter ſe, & pugnã-tes ſint de his ſententiæ, quæ cum ita ſint, quis eſt tam demens & delirus, vt certo affirmare audeat, hoc aut illud eſſe iuſtum, prudens, honeſtum, vtile? quicquid enim hic decreuerit, alius irritabit meditatus à teneris vngui-culis contraria. Equidem non mi-ror ſi miſcellanea confuſaque tur-ba, morum legumque vtcumq; indũ-ctarum ſerua, ab incunabulis obedi-

re his haud ſecus ac dominis atque tyrannis aſſueta, & animam contuſa colaphis, nihil magnum & virile valens ſapere, credit acceptis ſemel maiorum traditionibus: & mentem ſinens inexercitatam, ſine ſcrutatione ac examine vel affirmat vel negat. philoſophos quos vocant miror, quorum pletiq; ſimulantes ſe venari manifeſtam in rebus certitudinem, catervatim diuiſi, decernunt diſſona, interdum etiam contraria, non de vna quapiam haud magni momẽti re, ſed propemodum de omnibus magnis paruiſque, de quibus ſolent quærere. cum enim hi mundum infini tum inducant, illi finitum: hi creatũ affirment, illi negent, hi ſine præſide principeque temere arbitratu ſuo ferri eum contendant, illi credant prouidentia curaque mirifica & vniuerſum & partes eius Deum regere ac gubernare ita vt in tuto ſint: qui fieri poteſt vt de ſubiectis rebus eoſdem conceptus habeant? iam, quæ in natura boni conſideranda imaginationes obueniunt, nonne ſuſpendere aſſenſionem potius quam aſſentiri cogunt? dum alii bonum eſſe cenſent ſolum honeſtum, idque reponunt in anima: alii diuidunt hoc in quaſdam minutias, & vſque ad corpus externaq; protendunt. hi dicunt felicitates à fortuna conceſſas, corporis eſſe ſatellites, vt ſanitatem, robur, integritatem omnium ſenſuum, & huiuſmodi cætera ſtipantia regiam animam. cum enim tres ſint bonorum ordines, tertium & extremum ſecundi & medii propugnatorem eſſe: ſecundum vero primi munimentum protectoriumq; factum maximum. De his ipſis, & de diuerſis vitæ rationibus, de finibus ad quos actiones omnes dirigendæ ſunt, deque aliis innumeris quæ tractantur in rationali morali naturalique philoſophia, diſceptationes naſcuntur ineffabiles, de quarum nulla in hodiernum vſque diſceptatores iſti conſentiunt. merito igitur cum duabus filiabus, conſilio aſſenſioneq; coniunctus & vna cubans intellectus, ignorantia laborare inducitur. dicitur enim, & neſciuit quando occubuerunt, aut quando ſurrexerunt filię. nam nec ſomnum nec vigiliam, nec quietem, nec motum videtur certo comprehendere, ſed etiam cum optime conſuluiſſe putatur, in cõſultiſſimę deprehenditur, rebus ad expectatum finem non peruenientibus: & quoties ſubſcribere quibuſdam vt veris placuit, facilitatis incurrit infamiam, quamprimum comperiũtur incerta dubiaque quibus prius crediderat vt certiſſimis: itaq; cum negocia ſoleant contra opinionẽ cadere, nihil tutius fuerit quam aſſenſum ſuſpendere. Hactenus de his, nunc vertamus ſermonem ad ſequentia. diximus ſupra temulentiæ nomine ſignificari etiam illud quod multis ſæpe attulit noxas maximas ignaui ventris ſtudium, cui deditos videre licet, etiamſi omnes corporis lacunas expleuerint, adhuc tamen inexpletas ac inanes habere concupiſcentias. iſti quamuis præ ſaturitate diſtenti ad modicum tempus tanquam athletæ laſſi reſpirant, tamẽ mox ad idem certamen reuertuntur. Proinde rex Ægyptiæ regionis, id eſt corporis, paulo ante infenſus viſus pincernæ miniſtro temulentiæ, mox ei reconciliatus in ſacris libris introducitur, gliſcente concupiſcentia tactus eius deſiderio, idque in die natiuitatis corruptibilis, non incorruptibili luce illius ingeniti luminis. dicitur

Philoſophorum friuolæ diſputationes.

Temulentiæ nomine quid ſcriptura denotet.

Pharaonis dies natalis.

tur enim fuiſſe dies natalis Pharaonis, quando è carcere principem pincernarum reuocauit ad miniſterium. hoc enim proprium eſt amatori corporis, vt præclaras putet res natas & corruptibiles eo quod denſiſſimis tenebris præpediatur quo minus noſcat incorruptibiles. ideo ſtatim principum voluptatem temulentiam, eiuſq; miniſtrum beneuolentia complectitur. Sunt autem luxuriantes animæ tres familiares cubicularii, princeps piſtorũ, princeps coquorũ, princeps pincernarũ, quorum admirandus ille Moſes ſic meminit: Et iratus Pharao duobus eunuchis, piſtorum principi & pincernarum principi, miſit eos in carcerẽ principis coquorũ. eſt autẽ & coquorũ princeps eunuchus. dicit enim aliubi: abductus eſt Ioſeph in Ægyptum, & emit eum eunuchus Pharaonis princeps coquorum rurſum, vendiderunt Ioſephum ſpadoni Pharaonis coquorũ principi. ſed nec viro nec mulieri committuntur dicta officia: An quia ſeminare viris, ſemen excipere mulieribus à natura datum eſt, ex quorum congreſſu & natiuitas omnium & generis conſeruatio prouenit. ſterilis autem caſtratæque animæ officium eſt gaudere piſtoriis operibus ſumptuoſis atque poculis, & curioſis condimentis cupediariorum, vt quæ nec virtutis vere maſculum ſemen emittere valeat, nec emiſſum excipere nutrireque, ſed tanquam exile ſaxoſumq; aruum, tantummodo apta ſit ad corrumpenda ea quæ ſemper viuere debuerant. Hic decretum ſtatuitur communiter omnibus vtiliſſimum, quod quiuis opifex voluptatis non gignit ſapientiam, cum nec mas ſit nec fœmina: & cum nec indere nec excipere ſit idoneus ſemina ad immortalitatem facientia, meditatur quod turpiſſimum eſt in vita exercitium, vt corrumpat incorruptibilia, & extinguat inſitos naturæ igniculos inextinguibiles. Talium nulli Moſes permittit ingredi eccleſiã Dei, interdicit enim ne ſpado & exectus ingrediatur in eccleſiam Domini. quid enim non valenti ſapientiam gignere profuerint ſacræ cõciones auditæ, cui fides execta eſt, nec poteſt ſeruare depoſitum vtiliſſimorum vitæ dogmatum. proinde tres ſunt qui curant cõuiuium humani generis, princeps piſtorum, pincerna, cupediarius, merito, quia ſunt tria quibus vti & frui cupimus, cibi, cupediæ, potus. ſed alii contenti ſunt ſolis neceſſariis, quæ ad ſalubriter liberaliterq; viuendũ requiruntur: alii quęrunt immodica, nimia, ſuperflua, quæ appetitus excitant. & corporis lacunas multitudine onerãt ac opprimunt, magnos & varios morbos parere ſolita. Et vulgus quidem voluptati, concupiſcentiis affectibuſque deditorum, ſicut in ciuitatib. plebeij, non inuidioſam vitam viuentes, & paucis rebus opus habentes, non egent variis curioſiſq; miniſteriis, contenti ſimplicibus coquis, pincernis atque piſtoribus, qui autem putant ſe imperare ac regnare in viuendo ſuauiter, & ad hunc ſcopum omnia minora maioraq; referunt, dignos ſe æſtimant miniſtris principibus coquorum, pincernarum piſtorumque, hoc eſt in vnoquoque horum abſolutiſſimis. nam placentarum, popanorum liborumq; varia genera, non materiis tantum ſed & modis conficiendi formiſq; diuerſa, non tantum ad guſtum, ſed & ad aſpectum illiciendum curioſe inuenta, excercẽt piſtores eximios: examen autem vini in lotium abeun-

Amatoris proprietates.

Animæ officium.

Eunuchis interdictũ ne eccleſiã ingrediantur

Cupediariorum artes.

tis facile nec ludentis caput, aut cōtra augentis ſanguinem & olentis ſuauiter, multum parumve aquæ ferentis, &ad vehementem intenſamq;, aut remiſſam lenemq; potationem facientis, cæterorumq; ſimilium, ad pincernarum præfecti officium pertinet, in hac arte abſolutiſſimi, cæterum piſces auesque & id genus alia parere, & obſonia, condire callent inſignes cupediarij, non tantum quæ auribus didicerunt & oculis, verum etiam quotidianis experimentis, dum vitæ delicatæ ac tenellæ, ſed non optandæ, ſemper noui aliquid excogitant. quos omnes eunuchos eſſe ſteriles ſapientiæ docuimus. is autem cui reconciliantur ventris rex intellectus pincerna eſt. nā ſuapte natura genus humanum eſt ad vinum procliue, quo vix vnquam ſaturatur, quando ſomno, cibo, coitu, ſimilibusq; rebus nemo non expletur, mero autem non item, præſertim qui exercent hoc ſtudium. bibendo enim ſitiunt, incipientes à minorib. cyathis: procedente vero potatione iubent pincernas in maiores infundere calices: poſtquam incaluerunt iam parum ſui compotes, infundibula, crateres, amyſtides integras exhaurientes, & merum ingurgitantes, donec profundus ſomnus occupet, iam nec ſeipſos nec quæ ingeſſerunt continere valentes, regurgitante potu nimio. & tamen ſic quoque inſatiabilis appetitus, tanquā famelicus furere nō deſinit. vitis enim Sodomorum vitis eorum eſt, vt inquit Moſes, & palmes eorum è Gomorra. vua eorum vua fellis, & botrus amaritudinis ipſis. furor draconum vinum eorum, & furor aſpidum inſanabilis. Sodoma orbitas ſiue cæcitas interpretatur. vitis autem hæc eiuſq; fructus, ſignificat homines vinolentia, gula turpiſſimiſque voluptatibus perditos. cæterum quod latentius ſubindicatur hoc eſt: veræ lætitiæ nullum germen in anima ſui amante inſitum eſſe, quod talis ſanas radices non habeat, ſed incendio redactas in cinerē, in qua pro aqua fulmineis flammis, Deo iuſte animaduertente in impios, cælum pluerat inextinguibilibus. non deeſſe tamen in ea concupiſcentiæ plantas maximas, honeſtatis ſteriles. quandoquidem is affectus exardeſcit in omnia ſpectatu digna conferturq; cum vite: non iſta matre mitium fructuum, ſed ea quę amaritudinem, maliciam, vafriciem, iram, furorem moreſque irritabiles proferre ſolet, mordens animam in morem viperarum & aſpidum, venenatos morſus & omnino incurabiles habentium: quos deprecamur votis aſſiduis, obſecrantes Deum clementiſſimum, vt ſilueſtrem hanc vitem eradicet, eijciatque omnes eunuchos & virtutis ſteriles in perpetuum exilium: & pro his in animis noſtris mites plantas inſerat per diſciplinam rectam, largiaturque nobis fructus ac rationes vere maſculas, à quibus ſeminari poſſint actiones honeſtæ & virtutes incrementum accipere, vt cum felicitate habeamus conſeruemuſque ſempiternam conſuetudinem.

Ebrietas inſaturabilis.
Sodomorū vitis.

PHILONIS IVDÆI DE HIS VERBS, RESIPVIT NOE.

POſtquam ea quæ de ebrietate ſecutaque hanc nuditate legiſlator dixit enarrauimus, accedemus ad ea quæ deinceps cōiūcta ſunt. ſic enim in ſacris literis ſcriptum ſequitur: Reſipuit Noe à vino, & cognouit quicquid fecerat ei filiꝰ natu minimus.] Sobrietas non ſolum animabus, verū etiam corporib, omniū confeſſione vtiliſſima eſt. nam infirmitates arcet, è nimia repletione naſci ſolitas, & ſenſus mirifice acuit, nec ſinit corpora plus iuſto grauata corruere: ſed attollit ea ſimul & ſubleuat, reuocans ad officia propria, omnib. eorū partib. opportuniſſima. In ſumma quantorū malorum autor eſt ebrietas, tantorum è diuerſo bonorum ſobrietas. ergo quandoquidē etiā corporib., quib. peculiariter vini potꝰ ꝓdeſt, amica eſt ſobrietas, nōne multo magis animabus? à quib. omne mortale alimētū alienum eſt. quid. n. ſobria mente pſtātius eſt apud homines? q̄ gloria? q̄ diuitię? ꝙ robur? quæ potentia? deniq; quid aliud ex his quę mirantur homines? adſit modo animę oculus, qui totus colluſtrare omnia valeat, nulla ſui parte ſuffuſus humoribus, aut nictatione impeditus. tunc enim acutiſſime cernens, ipſumq; intellectū & prudētiam intuens, occurret ſimulacris intelligibilib., quorū ſpectaculū demulcēs animū non ſinet poſthac flecti ad quicquā ſenſibile. Et quid mirū ſi animę ſobrię cernentiq; acutiſſime nulla creatura poteſt ęquari honore? quādo corporei quoq; oculi, lux iſta ſenſibilis apud nos oēs habetur in honore maximo? quamobrē multi viſu amiſſo, vitā ēt vltro abiecerūt, exiſtimātes mortē malū eſſe cæcitate leuiꝰ. quanto igitur anima præſtantior eſt corpore, tāto mēs præſtat oculis, quæ ſi illæſa ſit & expers noxæ, à nulla iniquitate temulētiæ ſimili oppreſſa, ſomnū quidē ablegabit cauſam obliuionis officiorū atq; pigritiæ vigiliā aut complexa cernet acute quicquid ſpectatu dignū fuerit, excitata à memoria, & occupata actionib. tali cognitioni congruentib. Talis eſt cōſtitutio ſobrii hominis. cæterū iuniorē filiū dicens, non ætatis nomē ſcribit: ſed qualib. morib. prędīti ſint rerū nouarū amatores indicat, alioqui quomodo nō videnda videre cōtra ius faſq; conatus eſſet, aut ſilenda eloqui aut, domi cælāda proferre in propatulū & trāſilire animæ terminos, niſi per curioſitatē auſus fuiſſet ꝙ nemo antea, deridēs caſus alienos, qui debuerat ingemere, nec cauillari in tali re poſtulāte reuerētiā vultūq; ſeriū hic certe mos eſt legiſlatoris, vt & ꝓuectos ętate appellet iuuenes, & eos q̄ nōdū ſenuerūt, ſeniores: non reſpiciēs

annorum numerum, aut tempus breue longumve, ſed in potentias animę, quæ mouent melius aut deterius. Iſmaelem pene vigeſimum annum agẽtem, cum virtutibus perfecto Iſaac collatum nominat puerulũ. Sumpſit, inquit, panes & vtrem aquæ, & dedit Agar: impoſuitque ſuper humerum eius, & puerulum: quando eos è domo ablegauit Abraham. ac rurſum: Proiecit puerulum ſub vna abiete. &: Non videbo mortem pueruli. atqui ante natum Iſaac annum tertiumdecimũ egreſſus Iſmael circumciſus eſt: & poſt alterius iam ſeptennis ablactationem, ne ſpurius cum legitimo ex æquo luderet, vna cum matre pulſus eſt. & tamen quamuis iuuenis vocatur puerulus, ſophiſta ipſe collatus cũ ſapiente. Iſaac enim ſapientiam, Iſmael ſophiſticam ſortitus eſt, ſicut vtriuſq; perſonam in quibuſdam dialogis exprimimus. nã ſicut ſe habet ad modum puer ad virum perfectum, ſic ſe habet ſophiſta ad ſapientẽ, & diſciplinæ encyclicæ ad virtutis ſcientias. In cantico etiam maiore populũ vniuerſum ad res nouas proclinantẽ inſipientis & infantis ætatis nomine pueros vocat. Iuſtus, inquit, & ſanctus dominus: peccauerunt ei pueri eius reprehenſibiles, generatio praua & peruerſa, hæccine redditis domino? itane populus ſtultus eſt & non ſapiẽs? Annon apte alloquitur homines probrũ habentes in anima, per ſtultitiã ac dementiam ſæpe labentes in rectæ vitæ actionibus, non puerilem ætatem corporis aſpiciens, ſed ad mentis infantiam expertẽ rationis ac veritatis, ad eundem modũ & Rachel, id eſt formoſitas corporis, iunior quam Lia pulchritudine animæ deſcribitur. nam illud mortale, hæc immortalis eſt. & quicquid precioſum videtur ſenſibus à ſola pulchritudine animæ vt imperfectũ vincitur: quapropter & Ioſeph iuuenis ſemper ac natu minimus dicitur. cum enim pręficitur gregibus vna cum germanis fratribus, iuuenis appellatur. & pater vota pro eo faciens ait: Filius accreſcens minimus natu, ad me reuertere. Hic eſt ille qui pugnat pro omnibus corporis potentiis, externarum opum haud fictus amicus, qui ſenioris animæ antiquius precioſiuſque bonum nondum perfecte inuenit. ſi enim inueniſſet, vt totam Ægyptum perpetuo curſu fugiẽs abiuiſſet. nunc vero ſibi placet eo quod illam nutriat alatq;, cuius bellatores duceſque ſubmerſos ac perditos videns Iſrael hymnum Deo cecinit. iuuenis eſt igitur moribus, qui nondũ poteſt cũ germanis virtutibus paſcere, id eſt brutã animæ naturã curare ac regere, ſed adhuc bona quæ videntur præfert his quę vere ſunt. quamuis autẽ incrementis proficiat in melius, tamen iunior ad perfectũ collatus cenſetur, eum qui bonũ in ſola honeſtate collocat: quamobrẽ adhortans ait, Ad me reuertere: ac ſi dicat, ſeniorẽ ſententiam expete, non omnia iuueniliter age, iam tandẽ virtutẽ propter ipſam dilige, nec tanquam puer inſipiens fortunæ bonorum ſplendore perculſus decipere te ac falſis opinionib. repleri patere. atque ita ſatis demonſtratũ puto. iuuenem in ſacris literis ſæpe vocari non ætate vigentem ſed eum qui habet animam temerariam & nouarum rerum cupidam: iam oſtendemus non ætate ſed honore præſtantes nominari ſeniores. Quis enim verſatus in ſacris libris ignorat, quod ille ſapientiſſimus Abraham breuioris, æui quam vllus pene omniũ maiorũ ſuorum

Iſaaci, & Iſmaelis, collatio.

Pueri nomen quã late in ſcriptura accipiatur.

Abraham [...]tur breuioris æui quam vllus maiorum ſuorum.

rum

rum inducitur? illorum tamen qui diutiſſime vixerunt, nemo quod ſciã, ſed ſolus hic ſcribitur ſenior. dicunt igitur ſacra oracula, quod Abraham erat ſenior ætatis prouectæ, &, Dominus benedixit Abrahamo, rebuſque ipſius omnibus. quod mihi videtur ſubiunctum tanquam cauſa præcedentium, cur ſenior dicatur ille ſapiẽs. Cum enim à benigno Deo bene afficitur animæ pars rationalis, nec vnam modo, ſed omnes benedictionis ſpecies accipit, ſeniliter ſapit, atque ita fit ſenior, ſic & cari Deo populi conſiſtorium, quod cogitur ex decies ſepteno numero, ſeniores ſolent nominari. Dicitur enim: Conuoca mihi ſeptuaginta viros è ſenioribus Iſrael, quos tu ipſe noſti, quod ſeniores ſint. Ergo nõ eos quos vulgus ſenes exiſtimat, quippe curandis ſacris præpoſitos, ſed quos ſolus hic ſapiens nouit, ſeniorũ appellatione dignatur. quos enim hic reprobauerit tanquam bonus menſarius, falſam virtutis monetam habentes, iuuenili temeratioq; ſunt omnes animo. quos autem commendare voluerit, probati, & iuxta prudentiam ſeniores cenſendi ſunt. certe vtrumq; quod dixi, eruditæ aures in vno legis edicto poſſunt agnoſcere clariſſime. Si habuerit, inquit, homo vxores duas, vnam dilectam, alteram odioſam, & pepererint dilecta odioſaque, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos diuidere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Obſeruaſti iam, quod dilectæ filium nunquam ſeniorem vocat aut primogenitum, odioſæ vero filium ſæpius. atqui prior ille natus, odioſæ vero filius poſterior, apparet in edicti principio: Si pepererint, inquit, dilecta odioſaque. Attamen prioris partus quanquam antiquior, à recte iudicante iunior decernitur: poſterioris vero filius quamuis prærogatiua temporis careat, maiore antiquioreque portione dignus habetur. Quamobrem? quoniam harum mulierum alteram dilectam voluptatis, alteram odioſam prudentiæ ſignificatiuam dicimus. illius enim conſuetudinem vulgus eximie diligit, eſcis & veneficiis ſuis allicientem homines à die natali vſque ſenectutem vltimam: huius autem tetricos verendoſque mores odit miſerrime: ſicut inſipientes pueri parentum aliorumque ſuorum vtilia quidem, ſed parum iucunda monita. ambæ in anima pariunt, altera ſtudiũ voluptatis, virtutis altera. ſed voluptatis ſtudium, partus imperfectus eſt, & nunquam non puer modis omnibus, etiamſi ad annoſam ætatẽ perueniat. è diuerſo virtutis amor ab incunabulis (iuxta prouerbium) in prudentiæ ſenatum allegitur, nunquam ſenſurus ſenium. ideo diſerte dictum eſt de virtutis vulgo exoſæ filio, quod hic ſit filiorum principium, quippe natu ſimul & principatu primus, cui ius primogenitorum debetur lege naturæ, non iniquitate hominum. hanc igitur legem ſecutus Propheta, quam pro ſcopo ſibi propoſuit, conſequenter inducit Iacob minorem natu quàm Eſau: quoniam imprudentia mox à prima ætate nobiſcum coaleſcit, honeſtatis æmulatio ſero nobis innaſcitur, quamuis ſuapte vi ſit quàm illa antiquior. Quapropter Eſau fratri cedit

Abrahami ſemen cur à DEO benedictũ.

Seniorum appellatio late in Scripturis vſurpatur.

Imprudentia ſenatũ allegitur nunquam ſenſurus ſenium.

Eſau cur ceſſerit fratri iure primogenitorum.

dit iure primogenitorum, quod alter ſibi libenter aſſerit vt debitum. Huc facit & quod filiis Ioſeph accidit, ſi inſpiciatur diligentius: quando numine correptus ille ſapiens admotis ad ſe non directe manus impoſuit in capita, ſed decuſſatim, vt læua tangeret eum, qui videbatur ſenior, iuniori vero dextram imponeret. Vocatur autem natu grandior Manaſſes, iunior vero Ephraim. Quæ nomina ſi interpreteris, memoriam & reminiſcentiam ſignificare inuenies. interpretatur enim Manaſſes Ex obliuione, quod nomen eſt alterius, videlicet reminiſcentia. Nam qui reminiſcitur eorum, quæ oblitus eſt, excedit ex obliuione. Ephraim vero fertilitas memoriæ, appellatio conuenientiſſima, quia fructus vtiliſſimus & reuera veſcus eſt animabus, memoria in rebus indifferentibus. cæterum memoria viris demum & robuſtis cõtigit, ideoq; iunior cenſetur, ob natiuitatem ſerotinam. obliuio vero & reminiſcentia pene alternis à prima ætate cum vnoquoq; conuerſantur. Quàobrem temporis prærogatiuam habent, & ad læuam ſtatuuntur à ſapiente ordinum periti ſſimo. virtutis autem primogenita obuenient memoriæ, quam Deo carus homo dextra dignatur, & portione potiore. Ergo poſtquam ad ſe rediit iuſtus ille, & cognouit, quid ei feciſſet iunior filius, imprecationes diras exerit. ita eſt profecto, quando mens ad ſobrietatem redit, ſentit quid à nouatrice malitia paſſa ſit antea, quando per ebrietatem aduertere non poterat. nunc conſideremus, cui maledicat. nam & hoc vnũ è ſcrutatione dignis eſt: quoniam non filio, qui peccaſſe videtur, ſed huius filio, ſuo nepoti maledicit, cuius nullũ crimen erat vel magnum vel exiguum. nam ille qui patrem curioſis oculis ſpectare ſuſtinuit, & ſpectatum irriſit, atque etiam irridendum prodidit, Cham erat ipſius Noe filius, in quem autem alieni peccati culpa & maledictio confertur, eſt Chanaan. Dicitur enim: Maledictus Chanaan puer verna, ſeruus ſeruorum erit ſuis fratribus.] Quid, inquam, iſte commiſit? animaduerterunt hoc fortaſſe legiſperiti, quibus promptum eſt cauſas huiuſmodi reddere. nos vero ſequendo rectam rationem, propoſitæ quæſtionis ſolutionem ſcrutabimur, vbi pauca neceſſario præfati fuerimus. Status & motus inter ſe differunt. ille quieſcit, motus agitatur, cuius duæ ſunt ſpecies, altera migratiua, altera ſe voluens eodem in loco. ſtatui germanus eſt habitus, motui vero actus id appoſito exemplo demonſtrabimus euidentius. Fabrum, pictorem, agricolam, muſicum, & alios artifices, etiamſi quieſcant, nec in vllo verſentur harum artium opere, nihilominus ſolemus iam dictis vocare nominibus, quando ſuæ quiſque artis peritiam aſſecutus eſt atque ſcientiam. ſed vbi faber lignarius tractat materiem: pictor ſuis coloribus temperatis figuras, quas vult, deliniat in tabula: agricola in terræ ſulcos iactat ſemina, aut palmites propagat, vel plantat arbores, rigando riuoſque inducendo plantis alimentum neceſſarium ſuppeditans, aliaque ruſtica tractans opera; muſicus item tibiis, citharis, cæteriſque inſtrumentis ad omnigena metra & rhythmos apte vtitur: aut omiſſis manufactis per naturalia vocem expedire poteſt concinnam congruentemq; ſonis omnibus, aliuſve quicunq; artifex artem ſuam exercet; tum præter

Manuum impoſitio.

Ephraim bonæ memoriæ atque reminiſcentiæ ſymbolum.

Cham cur fratrum ſuorum ſeruus factus.

Motus atque ſtatus differẽtia.

dicta

dicta ſcientiarum nomina quiddam aliud de eis prædicatur neceſſario: de fabro quod fabricet, de pictore quod tam pingat, de agricola itē quod terrā colat: de muſico quod pulſet citharā, aut tibia voceque canat, aut ſimile quippiam faciat. vtros igitur vituperamus aut laudamus? an non eos qui agunt & operantur: ſi bene, laudem lucrantes: ſin contra, vituperium: qui vero ſcientia contenti nihil faciunt, auferunt tantum ſecurum præmium ſilentij. eadem ratio in ſtultos competit, & in vniuerſum in virtutem atque vitium. prudentes, temperati, fortes, iuſti ſunt innumeri animo, qui huc euaſerunt naturæ felicitate, inſtitutis legitimis, labore improbo pertinaciq;. cæterum pulchritudinem expreſſam rerum adminiſtrationib. non potuerunt oſtendere propter paupertatem aut obſcuritatem, aut morbum corporis calamitateſque cæteras, quæ humanam vitam obambulant. hi bona ſua quaſi vincta clauſaq; poſſident. alij vero his ſolutis, dimiſſis, liberiſq; vtuntur omnib. habentes oſtentandi hæc materiam copioſiſſimam. prudēs quidem curam vel publicę rei, vel domeſticæ, vbi conſulendi atque intelligendi vim proferet: temperatus cœcas diuitias luxui ſeruire ſolitas ad viſum & meliorem vſum reuocabit: iuſtus pro magiſtratus poteſtate dabit operam, vt ſuis cuiq; rebus frui liceat. Virtutis meditator pietatem exercebit, & parato ſacerdotio curam locorum ſacrorum atque ceremoniarum geret. quæ niſi accedant, ſunt quidem virtutes, ſed immotæ quietæque, quemadmodum aurum argentumq; in obſcuris terræ latebris abditū ad nihil vtile. è diuerſo videre licet innumeros timidos, luxurioſos, inſipiētes, iniuſtos,

Virtutis officium.

Prudentiæ officium.

impios, eſſe intus in animo, nec tamē poſſe vitiorum ſingulorum turpitudinem exercere, quod opportunitate ad peccandū careant. quod ſi ſe offerat, qualem cupiunt occaſio, terrā & mare vſque ad extremos terminos implere cladib. & nihil vel paruū vel magnum illæſum ſinere, ſed vno impetu ſubuertere corrumpereq; omnia. Quemadmodum enim vis ignis tantiſper, dum materia caret, quieſcit, qua accedente incenditur: ſic quæ ſunt in anima potentiæ ſpectantes virtutem aut vitium, extinguuntur deſtitutæ, (vt dixi) opportunitatib. fortuitis autem excandeſcunt occaſionib. quorſum autem hæc dicta ſunt? niſi vt doceamus, quod filius Noe Cham quieſcentis vitij nomen habet, nepos autem iam mouentis ſe. Cham .n. interpretatur calor, Chanaan commotio. calor aūt in corpore febrem indicat, in anima vitium. nam ſicut qui febre decūbit, non vna quapiā parte, ſed toto ægrotat corpore, ita totius animæ infirmitas eſt vitium. Hoc iam quieſcit, iam mouetur. motum eius vates hebraico nomine vocat Chanaan. nullus autē legiſlator pœnam decernit contra iniuſtos quieſcentes, ſed quoties mouētur, & exercent iniuſta opera: ſicut ne mordaces quidē beſtias vir moderatus occidet, ſi abſit morſus periculū. tollenda enim eſt ex animo crudelitas procliuis ad cædem omniū. merito igitur hic iuſtus videtur ſeruare maledictionem ſuo nepoti Chanaan. Videtur, inquam, quia ſi non actu, potentia tamen, filio ſuo Cham per illū maledicit. motus .n. ad peccandum Cham, ipſe fit Chanaan. Vnum enim ſubiectum eſt vitium, quod nunc in ſtatu, nunc in motu conſideratur. antiquior autem ſtatus, quàm motus,

Animæ potentiæ extinguūtur deſtitutæ opportunitatibus.

Cham idē quod color.

Febricitātes calorib. cur diuexentur.

Legiſlatorũ præcepta.

Vitium nunc in motu, nūc in ſtatu conſideratur.

vt eius quod ſtat, id quod mouetur, videatur progenies. ideo iuxta naturæ ordinem Chami filius Chanaan ſcribitur, ſcilicet motus quietis, vt & illud alibi dictum confirmetur, Reddens iniquitates patrum in filios in tertiam quartamque generationem. contra hos enim effectus cogitationum, & quaſi partus pœnæ procedunt, quæ ipſas manebant, ni accedat factum culpabile, euaſuras accuſationis periculum. Quamobrem & in lege de lepra ille modis omnibus maximus Moſes, motum quidem eius & ſerpiginem impetiginemque proſcribit, vt impuram, quietem autem puram pronunciat. Dicit enim: Si diffundatur in cute, contaminatum ſacerdos pronunciabit: purum vero ſi lucens candor eodem loco maneat. itaque immunis eſt quies à vitiis & affectionib. animæ, id enim per lepram ſubindicatur, quod non ſit damnationi obnoxia: motum autem & impetum eius damnari merito. ſimile quiddam in ſacris Geneſeos literis continetur euidentius. Dicitur enim ibi ad illum nequam: Heus tu, peccaſti, quieſce, quia peccatum propter motum, actionemq; vitioſam damnatur: quies vero propter ſtatum & ſilentium inculpabilis & ſalutaris eſt. Hactenus ſatis, opinor, præfati ſumus: nunc execrationem quomodo ſe habeat, inſpiciamus. Maledictus, inquit, Chanaan puer, ſeruus erit fratrum ſuorum, & benedictus Deus Sem, & erit Chanaan ſeruus eorum.] Diximus aliquando, Sem communem nominis rationem habere cum bono, quando non ſpeciale nomen habet, ſed generale hoc ipſum nomen: quia & bonum ſolum nominandum eſt, vt fauſti ominis & celebratione dignum: ſicut è diuerſo malum infauſtum nec nominandum. Quid igitur bona prædito natura precatur? quod eſt eius votum nouum & eximium, cuius mortalis nemo facit compotem, à quo ceu quodam oceano copioſi perenneſq; fontes bonorum funduntur atq; profluunt? nam Dominum Deumque mundi, omniumque in eo contentorum, priuatim & per excellentiam Deum Sem inuocat. quod vide quam ſit omni faſtigio ſublimius. cui enim hoc contigit, totius mundi honorem æquat. Cum enim præſes curatorque amborum idem eſt, neceſſario ſequitur, vt & quæ curantur, honore ſint paria. annon largiſſima ſunt hæc munera? nam ſenſibilis mundi herus ac benefactor pronunciatur his verbis Dominus Deus: intelligibilis vero boni ſeruator & benefactor tantummodo, non herus aut Dominus. Quicquid enim eſt ſapientia præditum, amicum Deo non ſeruum eſt. id quod ipſe fatetur de Abraham. Num cælabo ego amicum meum Abraham quid facturus ſim? quæ ſors cuicunq; contigit, is humanæ felicitatis terminos tranſgreditur. ſolus enim hic eſt patricius, quippe qui Patrem ciere Deum poteſt, ſolus adoptiuus eius filius, non diues, ſed omnia poſſidens, qui ſolus deliciatur in copioſis veriſque bonis, nunquam ſeneſcentibus, perpetuo virentibus: non nobilis, ſed bona fama celebratus, laudem habens non adulatione adulteratam, ſed veritate ſtabilem. ſolus rex, quippe qui à ſummo rege potentiam & poteſtatem accepit irrefragabilem. ſolus liber, manumiſſus ab hera moroſiſſima vana gloria, quam efferentem ſe ſupra modum ex arce ſuperna liberator Deus deiecit. hunc tantis, tam eximiis confertiſque

bonis

Pœna peccati etiam in filiis atque nepotibus manifeſtatur.

Malum quid reuera appellandum.

Abraham verus Dei amicus.

Abrahami virtutes & felicitas.

bonis dignum habitum quid decet facere, niſi ſermonibus, canticis, hymnis benefactori ſuo gratias agere? & hoc eſt, vt mihi fit veriſimile, quod his verbis ſubindicatur, benedictus Deus Sem] quoniam qui Deum in ſortem accepit, is merito debet eum ſolum laudare ac benedicere, quando hoc tantum habet quod reponat, nec valet referre vllam aliam gratiam. hæc ſunt vota pro Sem facta: iam quæ pro Iapheth fecit, qualia ſint, videamus. Dilatet, inquit, Deus Iapheth, & habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan ſeruus eorum.] Eius qui ſolam honeſtatem bonum exiſtimat, finis eſt breuior. in tanta enim rerum nos circumſtantium copia, ad ſolam mentem rectricem ſe applicat. Eius autem qui tria facit bonorum genera, animi, corporis, externa, rem concidens in multas particulas diſſimiles, finis dilatatur. Quapropter proprie huic precatur latitudinem, vt etiam virtutibus animæ, prudentia, temperantia, cæteriſque ſingulis vti valeat, præterquã ſanitate corporis, integritate ſenſuũ, viribus & robore, & id genus rebus aliis. ad hæc externis quoque lucris, quæ ad diuitias, gloriam, vſum fructũ neceſſariarum voluptatum faciunt. hæc de latitudine. Conſiderandum, cui precetur, vt in domibus Sem habitet. non ſatis enim id declarauit. Poſſumus tamen dicere, eum de Omnipotente hoc velle intelligi. Quę enim domus in omni creatura inuenitur dignior, quam Deus inhabitet, præter animam perfecte purgatam, quę ſolum honeſtum bonum exiſtimat, cætera cenſet rationi ſubdita, & huic debere obſequium. dicitur autem in domo habitare, non vt in loco: continet enim omnia, ipſe à nulla re continetur, ſed tanquam illius loci curam gerens præcipuam. Quiſquis enim domum poſſidet, neceſſe habet, vt ei prouideat. Proinde in quemcunque bonum illud Deo carum impluit, petat, vt Omnipotens in ipſo habitare dignetur: vt paruum hoc ædificium, mentem videlicet, in altum ſublatum à terra extremo cœlo inſerat. cæterum precationis verba pulchre coaptantur. nam Sem tanquam radix virtutis honeſtatiſque ſupponitur, ex qua frugifera planta ſapiens ille Abraham ſuccreuit, ex quo nata progenies ille à ſeipſo doctus Iſaac fructus eſt, ex quo rurſum per labores ſeminantur virtutes, in quibus decertat Iacob ad luctam cum affectibus exercitatus per angelos, ratione vnctus non oleo. ab hoc principe duodecim tribus deſcendunt, quas diuina oracula aiunt eſſe regnum & ſacerdotium Dei, à primo Sem egregie procedente ſerie, iuxta votum Deo domos eius inhabitante. Eſt enim regis domus regia, reuera ſacra ſolaque ius aſyli habens. Poſſumus tamen fortaſſe votum hoc, & ad Iapheth referre, vt in domibus Sem habitet. nam ei qui etiam corporis commoda & externa lucra in bonis numerat, precari conuenit, vt ad ſolum animæ bonum recurrat, ne in tota ſua vita aberret à vera opinione, quæ ſceleratiſſimis etiam execratiſſimiſque contingunt bona exiſtimans, vt ſanitatem, pecuniæ copiam, & id genus alia, cum vera bona malo nulli obueniant: nihil enim malo bonoque commune eſſe natura voluit. Quapropter tantum votis felicitas iſta expetitur, cuius finem non poteſt quiſquam inſipiens aſſequi. hunc finem ille primus probæ poſteritatis autor ſcribitur optare cuidam è do-

Vota pro Sem facta.

Bonorum omnium tria tantũ genera.

Dei domus anima ab omnib vitiis purgata.

Abrahami genus.

Regnũ Dei à Sem auſpicatum.

Iapheth cur in domibus Sem habitare dicatur.

meſticis, dicens: Ad me reuertere: vt reuerſus in eius ſententiam, & ſolum honeſtum tanquam bonum complexus, à tergo relinquat diuerſas de vero bono exiſtimationes. habitet igitur in domibus illius animæ, quæ ſolum honeſtum eſſe bonum aſſerit, omiſſis aliorum domiciliis, qui & corporis bona & externa habent in pretio, non immerito tamen inſipientem in ſeruitutem addicit virtutis cultoribus: vt aut ſub dominatione potiorum ad meliorem viuendi rationem tranſeat: aut ſi pergat eſſe improbus, facile pro poteſtate caſtigetur à ſuis dominis.

Anima re purgata à vitiis, Dei domus eſt.

PHILONIS IVDÆI DE GIGANTIBVS.

ET factum eſt, quãdo cœperunt homines multiplicari ſuper terram, & natę ſunt eis filię.] Quærendum, opinor, cur poſt natiuitatem Noe filiorumque illius, humanum genus multiplicatum ſit. Fortaſſis in promptu cauſa eſt. Semper enim collatus cum paucis, magnus numerus contrariorum inuenitur. Ideo generoſa vnius indoles, multorum prauum ingenium coarguit. Siquidem pauca quædam quæ fiunt ex arte ac ſcientia, vel quæ bona & honeſta ſunt, produnt, quàm ingens multitudo inertium, ignauorum, iniuſtorum, & in vniuerſum nequam hominum in ſuis tenebris latuerit. Viden' quod & in hoc quam late patet mundo ſol vnus immenſas latiſſimeque terra & mari diffuſas tenebras quàm primum affulget, diſpellit? Merito igitur etiam huius Noe iuſti natiuitas eiuſque filiorum oſtendit diuerſam iniuſtorum multitudinem. Natura enim ita comparatum eſt, vt contraria eluceant per contraria. Cæterũ nemo iniuſtus ſeminat in anima prolem maſculam, ſed qui ſunt ipſi parum viriles, fracti effœminatique cogitationibus & ſententiis, gignunt fœminas, vt expertes virtutis feracis non niſi bonorum fructuum, & plantatores omnium vitiorum affectionumque, quarum muliebria ſunt germina. Qua de cauſa filias homines hi genuiſſe dicuntur, nemo ex his filios. Quoniam enim Noe iuſtus mares gignit, quippe qui rectam maſculamque rationem ſequitur, hoc ipſo vulgus iniuſtũ fœminas gignere, oſtenditur citra controuerſiam. Non

Hominum genus cur poſt Noe filios adeo multiplicatum.

Noe iuſtus cur mares genuerit, non filias.

eſt enim poſſibile, vt à contrariis eadẽ gignantur, ſed contraria. Viderunt angeli Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, & acceperunt ſibi ex omnibus quas elegerant.] Quos alij Philoſophi genios, Moſes ſolet vocare angelos. Hi ſunt animæ volitantes per aerem. Nec eſt cur quiſpiam hoc fabuloſum exiſtimet. Neceſſum eſt enim, vt totus mundus in omnibus ſui partibus animata habeat, quando primariæ partes eius elementares ſibi apta continent animalia, terra terreſtria, mare ac amnes aquatilia, ignis ex igne genita: quæ feruntur plurima naſci in Macedonia. Cœlum item ſidera. Hæc enim in totum ſunt animæ immortales diuinæque, & ideo mouentur in orbem, qui motus menti cognatus eſt. Horum enim ſingulorum mens eſt integerrima. Proinde neceſſario ſequitur, vt & aer ſit plenus ſuis animalibus. Hæc autem nobis ſunt inuiſibilia, cum & ipſe non ſit ſenſui viſibilis. Non tamen ideo, quia non poſſumus animarum figuras viſu aſſequi, aer eis eſt vacuus. Comprehendere autem eas intellectũ neceſſe eſt, vt ſimile contemplemur per ſimile. Nec enim negabimus omnibus terreſtribus, aquatilibuſque vitam per aerem & ſpiritum contingere. Quid peſtilentia, nonne aere vitiato ſolet accidere, qui ſingulos animat? idem quando illæſus eſt & innocuus, qualis ſolet eſſe flantibus auris ſeptentrionalibus, nonne hauſtus purioris ſpiritus multum ad incolumitatem proficit? & credimus eum, qui alias aquatiles terreſtreſque animantes animat, carere animabus propriis? imo contrariũ eſt credibilius, etiamſi reliqua elementa nihil animalium gignerent, tñ ſolum aerem animalia parere, quando ſingulari opificis gratia indita ſunt huic animarum ſemina. Harum quædam deſcenderunt in corpora: quædam ſemper abhorrent ab omnibus terræ partibus. Harum ſibi ſacratarum miniſteriis ſummus ille parens & opifex vti ſolet in adminiſtrandis rebus mortalium. At illæ alteræ tanquam in flumen deſcendentes in corpus, aliquando rapidiſſimis eius abſorbentur gurgitibus: aliquando eluctatæ contra impetum, primum enatant, deinde reuolant illuc vnde euolauerant. Hæ ſunt animæ ſupernam quandam doctæ philoſophiam, quę ab initio finem vſque meditantur mortem corporum, vt incorpoream incorruptibilemque vitam apud illum ingenitum incorruptibilemq; adipiſcantur. At quæ ſubmerguntur, ſunt reliquorum hominum, qui neglecta ſapientia dediderunt ſe incertis fortunę flatibus, quorum nullus fert ad optimam noſtri partem, mentem videlic. ſed omnes ad cognatum nobis corp⁹ cadaueroſum, aut ad res magis q̃ hoc inanimes, puta gloriam, pecuniam, poteſtates, honores, & cætera quæ homines nunquam vera bona contemplati, fingunt, pinguntq; ſibi decepti vanis opinionibus. proinde ſi cogites, animas, genios, angelos, non tam re differre, quàm nominibus, exoneraberis ſuperſtitionis onere grauiſſimo. Quemadmodum autem vulgus dicit bonos maloſq; genios, & ſimiliter animas, ſic etiam angelos: alteros qui boni vocantur, legatos quoſdam vltro citroq; commeantes inter Deum & homines, ſacroſanctos propter hoc inculpabile pulcherrimumque miniſteriũ: alteros è diuerſo ꝓfanos ac nefarios, quos & ipſe abominãdos haud falſo dixeris. Teſtis eſt hymnograph⁹,

Genii.

Cœli motus.

Aer omnibus terreſtribus & aquatilib. animalib. cauſa vitæ.

Angeli boni, mali.

Angelorũ officia.

Angelorũ malorum munus atque officium.

cuius ſunt hæc verba in quodam cantico: Emiſit in eos iram furoris ſui, furorem, iram, oppreſſionemque, immiſſionem per malos angelos. hi ſunt illi mali angelorum nomen vſurpantes, qui rectæ rationis filias ſcientias & virtutes neſciunt, morti autem obnoxias hominum mortalium progenies conſectantur, quæ nullam natiuam ſecum afferunt pulchritudinem ſola mente viſibilem, ſed fucatam formam qua ſenſus decipitur. Accipiunt vero non eaſdem omnes filias, ſed alias alij ſelectas ſibi ex innumeris. Quidam per viſum, quidam per auditum, quidam per guſtum & ventrem, quidam etiam per remotiſſimas occaſiones intendendo ſuas concupiſcentias varias. in talibus impoſſibile eſt manere ac perennare Dei ſpiritum, ſicut ipſe legislator indicat. Dixit, inquit, Dominus Deus: Non permanebit ſpiritus meus in his hominibus in ſeculum, quia caro ſunt. Manet enim interdum, ſed non permanet apud noſtrum pleroſque. Quis enim eſt adeo rationis expers aut animæ, vt nulla vnquam de optimo illo maximoque eum volentem nolentemve ſubierit cogitatio? imo vel ſceleſtiſſimis obuerſatur nonnunquam repentina honeſtatis imaginatio, quam tamen apprehendere, & apud ſe retinere nequeunt. Statim enim diſcedit emigratque è tali domicilio, non ferens ius & fas inde profligatum eſſe: quales nunquam accedit, niſi vt coarguat eos honeſtis prætuliſſe turpia. Dicitur autem Dei ſpiritus, vno modo aer fluens ſupra terram, tertium elementum, quod ſuper aquam vehitur, quamobrem in opificio mundi ait: Spiritus Dei ferebatur ſuper aquam. Aer enim, cum ſit leuis, attollitur, & ſurſum fertur, aquam pro baſi habens. Altero autem modo, immortalis illa ſcientia, cuius omnis ſapiens merito fit particeps. Id oſtenditur in artifice ac opifice ſacri operis, his verbis: Exicuit Deus Beſeleelem, & impleuit eum diuino ſpiritu, ſapientiæ, intellectus, ſcientiæ, ad omne opus excogitandum. Quibus verbis definitiue, quid ſit Dei ſpiritus, deſcribitur. Talis eſt ẽt Moſis ſpiritus, qui viſitare ſolet illos ſeptuaginta ſeniores, vt fiant præſtantiores cæteris, & reddantur meliores, non futuri vere preſbyteri, niſi participatione illius ſapientiſſimi ſpiritus. Sic enim dicitur: Auferam de ſpiritu, qui in te eſt, & imponam in ſeptuaginta ſeniores. Sed caue putes hanc ablationem fieri per abſciſionem diſiunctionemque, imo potius qualis ab igne fit: qui etiamſi faces innumeras accenderit, idem manet, ne tantillum quidem diminutus. Talis eſt natura etiam ſcientiæ. Poſtquam enim diſcipulos & familiares peritos omnes reddidit, nihilominus diminuitur. nonnunquam augetur etiam, ſicut narrant de fontibus, qui frequentantur ab aquatoribus. Nam & hos fertur hoc modo dulciores fieri. Sic continua colloquia, meditationem & exercitium afferentia, perfectionem abſoluunt. Quod ſi proprius ipſius Moſis ſpiritus, aut cuiuſuis creaturæ, tantæ multitudini familiarium diſtribuendus fuiſſet, in tot portiones conciſus, vtique diminueretur. Nunc autem ſpiritus ille ſapiens, qui ineſt ei diuinus eſt, inſecabilis, indiuiſibilis, probus, qui vbique implet omnia, qui prodeſt abſque ſuo detrimento impartitus alteri, vt nihil decedat ipſius intellectui, ſcientiæ, ſapientiæ. Quapropter

Angelorum in diuerſa corpora emigrationes.

Dei Spiritus quid.

Moſis ſpiritus.

Scientiæ natura.

fieri

fieri poteſt, vt Spiritus Dei maneat in anima, vt autem permaneat impoſſibile eſt, ſicut diximus, & quid mirum? quando ne aliarum quidem rerum vlla poſſeſſio firma & conſtans eſt, in tot mutationib. aliis ſuper alias. Cauſa autem inſcitiæ præcipua caro eſt, & cum hac intercedẽs familiaritas: ſicut ipſe fatetur, qui dicit, ideo non poſſe ſpiritum Dei permanere, quia caro ſint. Certe & coniugium, liberorum educatio, parãdæ rei familiaris neceſſitas, obſcuritas, egeſtas, negotia tũ priuata tũ publica, & cętera innumera ſapientiam adhuc florentem arefaciunt. Sed nihil ei tanto impedimento eſt, quãto natura carnium. Hæc enim tanquã fundamento ignorantiæ ineruditioniſque primum ac maximum ſubiicitur, ſuper quod illæ exædificantur. Animæ enim carnis expertes & corporis, deſidentes totos dies in hoc ampliſſimo vniuerſitatis theatro, videndo audiendoque res diuinas, quas inſatiabiliter expetunt, fruuntur voluptate interpellata à nemine. Quæ vero grauantur carnium ſarcinis depreſſæ ab his nequeunt os ad cœleſtes curſus attollere, ſed ceruice demiſſa, more quadrupedum, pronæ ad terram affiguntur. Quapropter legislator ſublaturus è medio concubitus inceſtos & illegitimos, in hunc modum præfatur. Homo homo, ad omnem domeſticum carnis ſuæ non accedet, vt reuelet eius turpitudinem: ego Dominus. Quomodo poſſet quis magis adhortari ad contemptum carnis & eorum quæ carni amica ſunt, quam verbis his? atqui non ſolum dehortatur, ſed & certo pronunciat, quod quiſquis vere homo eſt, non accedet vnquam ſponte ad amicas cognataſque corporis voluptates, ſemper alienare ſe ab eis meditans. Siquidem hæc vox homo iterata ſignificat, non compoſitum ex anima & corpore, ſed virtutibus præditum hominem. nam hic eſt ille verus, quem è priſcis quidam accenſa meridie lucerna, percõtantibus obuiis, hominem aiebat ſe quærere. Quod autem vetitum eſt, ne quis accedat ad quemcunque carnis domeſticum, habet rationem neceſſariam. Quædam enim admittẽnda ſunt, vt commoda iſta, quorum vſu ſanitatem tuemur. Superflua vero in malam rem ableganda, à quibus accenſæ concupiſcentiæ abſumunt omnes virtutes vno incendio. Proinde non ad omnia quæ carni amica ſunt, appetitus excitetur, voluptates enim ferocientes perſæpe canum more ad blanditæ, repente mutatæ morſum infigunt inſanabilem. itaque virtutis amicam frugalitatem complexi prætercaris corpori turbam ingentem hoſtium pertinaciũ profligabimus. Quod ſi quando tempus improbe poſtularit, vt ſupra ſufficientem modum accipiamus aliquid, ipſi tamen non accedamus. Dicit enim: Non accedet ipſe reuelare turpitudinem. Hoc explicandum eſt quid ſit. Sæpenumero quidam nullas congeſſerunt pecunias, tamen in re lauta fuerunt. Alii minime cupidi gloriæ, conſenſu ciuium laudati honoratique ſunt. Quibuſdã præter omnem ſpem magnum robur contigit. Omnes iſti diſcant non eſſe accedendum mente ad quicquam talium: hoc eſt, non eſſe hæc vltra modum ſuſpicienda, ſed ſic exiſtimandũ, hæc ſingula adeo non eſſe bona, vt ſæpe magnam cladem afferat vel pecunia vel gloria vel robur corporis. ſunt enim hi proprii reditus, auarorum pecunia, ambitioſorum gloria, robur ve-

Carnis vocabulum quam late in ſcriptura accipiatur.

Angelorũ felicitas.

Hominis vera ſtructura.

Frugalitas virtutis amica.

rūiſtorum qui certaminibus delectā-tur & gymnaſiis: qui omnes animam præſtantiorem dediderunt in ſeruitutem deterioribus rebus inanimis. ſed quicunq; ſecum habitant, ſplendidas iſtas & multis concupitas felicitates intellectus imperio ſubiiciūt accipiēdo eas quoties vltro veniunt in rectū vſum, ſed longe diſſitas non accedendo, quippe qui vel ſine his poſſunt felices euadere. Quiſquis autem has è propinquo & è veſtigio ſequitur, replet philoſophiam opinionibus turpibus, & ideo turpitudinem retegere dicitur. Nonne in propatulo ſunt probra iſtorum qui ſe vocant ſapientes, dum ſapientiam vili pretio tanquam ſub haſta in foro venditant, nūc præſenti lucro exiguo, nunc blanditiis ſuauiloquis, nunc pollicitationibus quouis ſomnio vanioribus. Quod autem ſubiungitur, Ego dominus, perpulchre apteque ad docendum dictum eſt. Quaſi dicat: confer bone vir, bonum carnis cum bono animæ cæterarumq; rerum omnium, illud carnale bruta voluptas eſt. Hoc vero vniuerſale diuina mens numenque quod regit omnia. Bella collatio, quæ poſſit ſimilitudine fallere: ac ſi quis animata cum inanimis, bruta cū rationalibus, congrua cum incongruis, paria cum imparibus, lucem cum tenebris, diem cum nocte, deniq; omnia contraria cum contrariis conferat, & hęc prorſus eadem eſſe contendat. Atqui hæc tametſi cognationem quandam vt creata habeant, tamen Deus ne pręſtantiſſimę quidē creaturæ ſimilis eſt. quoniam quęuis creatura patitur, ille ingenitus eſt & ſemper agit. Bonum ſane fuerit non deſerere conſtitutum diuinitus ordinem, in quo res gerenda eſt fortiter: nec trāſfugere ad effœminatam fractamque voluptatem, cui⁹ amicitia nocet, prodeſt inimicitia. mirificam enim habet naturam: quos ſuis bonis dignatur, eos mulctat continuo: quos vero his priuat, eos adiuuat maxime. Nocent enim eius munera, quæ mox ablata proſunt. Proinde ô anima, ſi quod voluptatis amatorium te inuitat poculum, declina ab eo & auerſis oculis in genuinam natiuamq; virtutis pulchritudinem, perge illam intueri: donec amore huius correpta, traharis tanquam à magnete, vt attracta cum adamata cohæreas. Cæterum hæ voces, Ego dominus, non ſic tantum accipi debent, ac ſi diceret, ego perfectum incorruptibile verumque bonum, quod quiſquis complexus fuerit, ſpernet iſta imperfecta carni hærentia: ſed perinde quaſi diceret, ego princeps, rex & dominus. Nec ſubditis in principum præſentia, nec ſeruis coram heris, tutum eſt inique agere. Cum enim præſto ſunt caſtigatores, timor continet in officio, quos non admonet ſuū ingeniū. Prope eſt enim Deus qui replet omnia: cuius conſpectū ac præſentiam ſi non reueremur, certe inuictam potentiā, & ſeueritatē ineuitabilem metuendo continebimus nos à maleficio, reputantes quā grauiter aliquando ſoleat animaduertere: ne ſapientiæ ſpiritus diuin⁹ à nobis demigret facile, ſed quā longiſſimo apud nos perſeueret tempore: quemadmodum apud Moſem illum ſapientiſſimum. Nam hic vtitur pacatiſſimis habitibus & quietiſſimis, aut ſtans aut ſedens, haudquaquam natus ad mutationes motuſque varios. Dicit enim: Modes & ciſta non mouebantur, ſiue quia vir ſapiens nunquā à virtute ſeparari poteſt, ſiue quia *Sapiens nunquam à virtute ſeparatur.*

& vir-

& virtus eſt immobilis, & vir probus immutabilis, quod ambo in recta ratione ſtabiliantur.& rurſum alibi: Tu vero hic ſta mecum. oraculum enim hoc prophetę redditum eſt, de ſtatione quieteq; immota apud Deum nūquam mobilem. Neceſſe eſt enim rectum fieri quicquid applicatur ad ſanam regulam. Et hoc eſt cur mihi videtur nimius factus cognomine Iothor, perculſus indeflexo ſemperque ſui ſimili propoſito viri ſapientiſſimi exclamare ſcitando in hunc modum: Cur tu ſedes ſolus? Qui enim conſiderat in media pace bellum continuum, non inter gentes, regna, ciuitateſque, ſubinde naſcens, ſed in ſingulis domibus, imo ſingulis hominib., merito miratur poſſe aliquē frui ſerenitate in hieme, & tranquillitate in fluctibus. Vides quod ne ratio quidē ſumma ſacerdos, quæ ſemper immoratur & vacat ſanctis dogmatibus, omni tēpore habet ea viſendi licentiam, ſed vix ſemel annis ſingulis? Quicquid enim effertur ſermone, non eſt in tuto, cum ad duos pertineat. Quando autem ſine voce anima ſola contemplatur eum Qui eſt, res eſt ſecuriſſima, cōſtabilita in vnitate induiſibili. Quēadmodum igitur in multis, id eſt multos vitæ fines ſibi proponentibus, Dei ſpiritus non permanet, etiamſi apud eos verſetur ad tempus exiguum, ſed vni tantum generi præſens eſt, quod exutum natiuis affectibus, intra velū quo opiniones excluduntur penetrat ad Deum expeditis nudiſque cogitationibus: ſic & Moſes extra caſtra totius corporalis exercitus fixo ſibi tentorio, id eſt mente erecta & in nullam partem proclinante, adorare Deum incipit: ingreſſuſq; caliginem loci non conſpicui, manet illic, & initiatur myſteriis ſanctiſſimis. Nec hoc contentus etiam alios his orgiis initiat, doctor rerum diuinarum, quas interpretatur purgatis auribus. huic certè ſemper adeſt Dei Spiritus, in omnem rectam viam deducens. ab aliis, vt iam dixi, diſcedit ocyſſime, quibus & vitæ præfiniuit terminum. dicit enim: Erunt dies eorum anni centum viginti. ſed Moſes quoque poſt expletum hunc annnorum numerum è mortali vita demigrat. & quî poteſt æquum videri, vt noxii pares fiant ætate vati tam ſapienti? In præſentia hoc ſolum ſat erit dicere, quæ nomine communicant non omnino eſſe ſimilia. interdum etiam diuerſa toto genere, vt vile ac probatum poſſint eſſe paria vel numero vel tempore: quando inducuntur & in geminis: cæterum vires habent diſtantiſſimas inter ſe diuerſiſſimaſque. diligentiorem aūt diſputationem de cxx. annis differemus quouſque propheticam vitam totam examinabimus, vbi ad eius myſteria fuerimus idonei. nunc ſequamur textus ordinem. Gigantes autem erant in terra diebus illis.] Aliquis forte putat quæ poetæ de gigantibus fabulantur his legislatorem ſubindicare, cum hæc immenſum diſtent à fabulis, & ipſis veritatis inhæreant veſtigiis. Ideo laudatas eleganteſque artes picturam atque ſtatuariam è ſua republica reiecit, quod veritatem mendaciis vitient, illudentes per oculos animabus facilibus & credulis. Nullam igitur de gigantibus affert fabulam, ſed illud te docere vult, alios eſſe terrę, alios cœli, alios Dei homines. Terræ quidem eos qui venantur voluptates corporis, & harum vſumfructum, quærendo vndecunque ſingularum materiam.

Deus quibus rebus vere colendus.

Cœli homines.

Cæli autem eos qui tenent artes ac ſciētias, aut eas ſectantur. Quod enim noſtri cœleſte eſt, mēs eſt: q̄ & motus cœli conſiderat, & in reliquis exercet ſe artibus liberalibus, acumen intelligendis huiuſmodi rebus ſibi comparans. Dei vero homines ſacerdotes & prophetæ ſunt, quorum maior eſt dignitas, quam vt ſe miſceant humanæ reipublicæ, & mundi ciues ſint: ſed ſublimiores omnibus rebus ſenſibilibus, migrarunt in mundum intelligibilem, ibi ſortiti domicilium, aſcripti reipublicæ idearum incorporearum & incorruptibilium. Proinde Abraham quam diu hærebat in Chaldæorum terra opinioneque, & nondum mutato nomine vocabatur Abram, homo cœli erat, ſublimis æthereæq; naturæ ſcrutator, in effectib. eorumque cauſis & id genus aliis philoſophando: ex quo ſtudio & appellationem præſentem ſibi quæſiuit. Abram enim interpretatur pater ſublimis, nomen conueniens conſideranti ſublimia cœleſtiaque intellectui, præſertim cum concretæ hui⁹ naturæ noſtræ pater ſit intellect⁹ pertingēs ad ętherē & vlterius. Sed quādo iam ſeipſo melior nomen mutaturus eſt, fit homo Dei iuxta redditum ſibi oraculum, Ego ſum Deus tuus. da operam vt mihi te approbes, & eſto inculpabilis. Quod ſi vnus totius mundi Deus, ob priuatum affectum dicitur huius viri Deus, neceſſario ipſe quoque Dei eſt. Interpretatur enim Abraham pater electus ſoni, id eſt intellectus probi viri. eſt enim electus, purgatus, & pater vocis qua conſonamus. talis autem vni Deo dedicatur, cuius aſſecla factus, totius ſuæ vitæ ſemitam dirigit: incedens per viam vere regiam, ſcilicet omnipotentis regis vnici, in neutrum latus declinans & digrediens. at filii terræ mente ſua exorbitantes, & puteos fodientes in anima immobilique natura carnium (facti ſunt duo in carnem vnam, inquit legislator) adulterauerunt nomiſma optimum, deſertoq; meliore ordine ſuo, ad deteriorem contrariumq; transfugerunt. Nebrod huius facti principe. Dicit enim legislator, Hic cœpit eſſe gigas ſuper terram, interpretatur autem Nebrod transfugium. Non enim ſatis erat miſerrimæ animę neutrarum eſſe partium, ſed accedens ad hoſtes arma ſumpſit contra ſocios, & apertum his bellum intulit. Ideo Nebrodis regnū fuiſſe traditur Babylon, id eſt tranſpoſitio, eadem res quæ transfugium, pari cognatione rerū ac nominum. Quiſquis enim molitur transfugere, mentem mutat & tranſponit. Conſequens igitur eſt iuxta Moſem ſanctiſſimum, malum virum eſſe non modo extorrem & exulem, ſed etiam transfugam: bonum vero, conſtantiſſimum ſocium. Hactenus de gigantibus dixiſſe contenti, tranſeamus ad ſequentia. Sunt autem hæc.

Prophetarum dignitas.

Abraham cur Abrā vocatus.

Abrahami nomen vnde ſumptum.

Nebrod gigas.

Babylonia regnum à Nebrode adminiſtratum.

PHILONIS IVDÆI QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS.

POſtea, inquit, cum ingreſſi eſſent angeli ad Dei filias hominũ, illæ genuerunt eis.] Quærendũ quid ſibi velit illud poſtea. Eſt relatio, indicans aliquid ex præcedentibus. Præceſſit autem mentio de diuino ſpiritu, quem permanere ſæculis omnibus in multifaria multiformique anima, induta ponderoſiſſimis carnibus, dictu eſt perdifficile. Poſt illum ſpiritũ angeli ad filias hominum ingrediuntur. Etenim quantiſper anima illuſtratur puriſſimis intelligentiæ radiis, per quos Deum & eius potentias videt ſapiens, nullus nequam angelus ſubintrat cogitationem, ſed extra locum aſperſione luſtratum omnes excluduntur. vbi vero hebetatum mentis lumen fit opacius illi tenebrarum amici arrepta occaſione fortuita, cum affectionibus effœminatis, quæ hic vocantur filię hominum, congreſſi gignunt ſibi, non Deo. Quod enim proprie Deo gignitur, virtutes ſunt integræ: ſicut deprauata vitia ad cognationem malorum pertinent. proinde diſce ſi vis, ô mens, non tibi ipſi gignere, exemplo Abrahami perfectiſſimi, qui dilectũ, vnigenitum, animæ germanum, filium, effigiem à ſeipſa doctæ ſapientiæ, nomine Iſaac offert Deo, & reddit magna cum alacritate, quaſi neceſſariam debitamque gratiam, vinctum pedibus, vt ait lex, & noui generis victimam: ſiue quia iam nihil mortale Deo deſtinatus calcare dignabatur: ſiue quia vidit creaturam eſſe inſtabilẽ, poſtquam cognouit firmitatem eius Qui eſt certiſſimam, cui crediſſe dicitur.

Abraham filium Iſaac Deo cur & quomodo obtulerit.

Huic ſucceſſit Anna ipſius diſciplina, donum diuinæ ſapientiæ. interpretatur enim hæc nomen gratia. Hæc enim diuino ſemine grauida, vbi perfectum pariendi tempus aduenit, enixa eſt morem Deo ſacratum, cui fauſtum nomen impoſuit Samuel, quod interpretatur ordinatus Deo. moxque acceptam datori reddidit, nullum ſuum proprium bonum iudicans, niſi ex diuina gratia. Sic enim in primo Regnorum ipſa loquitur: Do tibi eum donum. ac ſi dicat eum qui donum eſt, dono gratuito acceptum tibi do: iuxta illud dictum Moſis ſanctiſſimi: Dona mea, munera mea, ſacrificia mea ſeruabitis offerre mihi. Cui enim gratia debetur niſi Deo? aut

Anna ſanctiſſima fœmina typus.

Annæ ſterilitatis cauſa & rationes.

Dei erga humanũ genus liberalitas.

quo modo ei referetur niſi per hæc ipſa quæ accepimus? nec enim aliunde licet capere. Qui nullius indigus offerri ſibi poſtulat propter ſummam ſuam erga genus noſtrum benignitatem: vt per ſtudium cultus diuini & gratiarum actionis puri fiamus ab iniquitatibus, & abſtergamus vitæ ſordes cōtractas vel verbis vel operibus. Eſt enim ſtulticia, cum templa non ſubeas niſi corpore à balneis nitido, vota ſacraq; facere mente impura cōtaminataq;. atqui templa è ſaxorum lignorumq; inanima conſtant materia. Et cum nefas ſit corpus ſuapte natura inanime inanima tangere: ferendum videtur, vt Deum puriſſimum accedat quis impuram habens animam, niſi mox ſequatur pœnitentia? Quiſquis enim nullius præteriti peccati ſibi conſcius, etiam vetera conatur eluere, accedat bono animo. ſin minus, abſiſtat cum impurus ſit. non poterit enim fallere perſpicientem mentis ſinus intimos, & inambulantem in eius penetralibus. Cæterum animam Deo caram pulchre deſcribit etiam illud canticum: Sterilis peperit ſeptem, fœcūda vero defecit. Atqui vnius Samuelis mater eſt quæ hæc dicit. & quomodo ait ſeptem ſe peperiſſe, niſi quis vnitatis & ſeptenarii naturam eandem exiſtimat, non ſolum in numeris, ſed & in mundi totius harmonia, & in animæ probæ rationibus. Samuel enim in ſolius Dei miniſtrorum ordinem aſcitus, nemini præterea ſeruiens, ab vno & ente honeſtatur. qui ſtatus eſt ſeptenarii, animæ in Deo requieſcentis, & nullis mortalibus occupatæ negotiis: quando excedit ſenarium, qui attributus eſt primatum aſſequi non valentibus, in ſecundo gradu conſiſtere neceſſe habentibus. ſterilem igitur non iam effœtam, ſed etiamnunc vigentem, in fortitudinis tolerantiæque ſtudio decertantem ob opimum præmium, credibile eſt ſeptenarium vnitati honore parem parere, quorum numerorum fœcunda & prolifica natura eſt, fœcundam vero illam ait defiſſe gignere liberos, idque vere ac euidenter. quando enim anima cum ſit vnica multos parit ab vno illo diſiuncta merito fit numeroſiſſima. deinde grauata oppreſſaque multitudine natorum à ſe pendentium. quorum pleri que immaturi abortiuique ſunt, viribus deficit. parit enim quicquid ad formas coloreſq; pertinet, per oculorum concupiſcentiam: quicquid ad voces, per aurium. prægnans fit etiam ex ventris & eorum quæ ſub ventre ſunt deſideriis. itaque grauata natorum ex ſe pendentium tanto numero, manibus prę languore demiſſis deficit. ad quem modum vinci contingit omnibus qui corruptibiles ipſi gignunt ſibi corruptibilia. nonnulli vero non ſolū vinci, ſed & mori ſuſtinēt nimis amori ſui dediti. Vt ille Onan, qui ſentiens ſemen ſibi non profuturum, non prius deſiit rationale genus in rebus præſtantiſſimum corrumpere, quam ipſe totus periit. & merito. Nam ſi omnes omnia ſui cauſa facturi ſunt, nihil parentum honorem, liberorum diſciplinam, patriæ ſalutem, legum incolumitatem, gentiū conſtitutionem, non vllum priuatum publicumve officium, non ſacrorum ceremonias, non pietatem erga Deum curando, erunt infortunatiſſimi. nam vnumquodq; ex his quæ diximus, vel periculo vitæ redimendum eſt. at iſti hæc cuncta expetenda tantopere, facile contemnunt, ſi nihil voluptatis

afferant. Quapropter Deus iuſtus iudex hanc immanem opinionem quæ nominatur Onan tollit è medio. nec minus abominandi ſunt omnes qui ſibiipſi generant, id eſt qui propriam tantum vtilitatem captant contemptis cæteris, tanquam ſibi ſolis nati, non item innumeris aliis, patri, matri, vxori, liberis, humano generi: & hoc amplius, ſi dicere fas eſt, cœlo, terræ, vniuerſo mundo, ſcientiis, virtutibus, patri ac rectori vniuerſorum, quorum ſingulis quantum licet reddendum eſt debitum officium: & ſic cogitandum cuique, non propter ipſum facta eſſe cætera, ſed ipſum eſſe auctariũ rerum omnium. Verum de his ſatis, contexamus ſequentia. Videns dominus Deus quod multa malicia hominum eſſet in terra, & omnis eorum intentio prona eſſet ad malum toto vitæ tempore, recogitauit Deus quod hominem feciſſet in terra. dixitq; Deus intra ſe: Delebo hominem quem creaui à facie terræ.) Non deerunt, fortaſſis nefarii quidam qui ſuſpicabũtur legislatorem ſubindœcare, pœnituiſſe opificem creati hominis, viſa tanta impietate, voluiſſeque hac de cauſa vniuerſum id genus extinguere. Hi ſciant ſe iſtiuſmodi opinione ſubleuare peccata priſcorum hominum, ſi conferantur cum ipſorum impietate. Quod enim poteſt eſſe grauius erratum contra Deum, quam credere mutari eum cum ſit immutabilis? quamuis quidam opinantur, ne homines quidem veros ambigere incertis ſententiis. nam ſinceros philoſophos hunc præcipuum ex ſua ſcientia fructum decerpere, quod non mutantur vna cum negotiis, ſed indeflexa conſtantia ſe adaptant rebus omnibus. Quin & legislator probat hoc tranquillitatis ſtudium. dictum enim illud ad ſapientem ex perſona Dei: Tu vero hic ſta mecum: mentem fixam & à recto nuſquam dimotam commendat. eſt enim profecto mirandum, ſi quis lyræ in modum animam muſica arte coaptatám, non ſonis acutis & grauibus ſed rerum inter ſe contrariarum ſcientia, & meliorum ex his delectu, neq; intendat plus æquo, neq; remittat, emollita virtutum rerumq; ſuapte natura honeſtarum harmonia, conſeruans eam in eodem temperamento concinne pulſandi pſallendique. hoc enim inſtrumentum natura fecit abſolutiſſimum, quod imitantur manufacta. id ſi quis pulchre temperauerit, efficiet ſymphoniam longe optimam, quæ non in ſonoræ vocis fractos tonos deſinit, ſed in laudata vitæ officia. Ergo cum hominis anima tempeſtatem, ſubitis vehemẽtibuſq; vitiorum procellis irruentib. excitatam, ſcientiæ ſapientiæque auris componat, ſedatiſque tumidis vndis ad tranquillitatem reducat: dubitas an ille incorruptibilis, beatus, virtutis, perfectionis, felicitatiſque potens, non egeat mutatione ſententiæ, ſed immaneat primis conſiliis, non ſupponens alia? ſiquidem humana facile mutantur, vel propter ipſorum hominum, vel propter negotiorum inconſtantiam. verbi gratia: amicos eligimus ſæpe, quos poſt non longam conſuetudinem ob nullam ipſorum culpam auerſamur, & in loco inimicorum aut certe ignotorum habemus. hoc factum leuiſſimam facilitatem noſtram arguit, qui non poſſumus perſeuerare in priſtino propoſito. at Deus non vertit fauorem in faſtidium. interdum tamen ſtatuimus manere in ſen-

Deum quomodo pænituerit, quod hominem feciſſet.

Philoſophiæ ſcopus.

Deus eſt immutabilis.

Amicus non temere offendendus.

tentia: ſed familiares non manent ſui ſimiles. itaque neceſſario noſter quoque animus vna cũ eis mutatur. prævidere enim futuros negotiorum exitus, aut ſententias aliorum, nemini mortali eſt poſſibile: Deo autem, vt in luce puriſſima, omnia ſunt conſpicua. penetrans enim ſinus intimos animæ, videt quæ non cernuntur aliis, & pro ſua prouidentia præſcientiaque, quæ virtutes ei peculiares ſunt, nihil abuti libertate ſinit, & ſuæ poteſtati eximi. quandoquidem etiam futurorum incertitudo non cadit in ipſum: apud quem nec futurum eſt quicquam in incertum. Liquet igitur neceſſario ſequi vt & parenti ſua progenies, & opificium, & curatori ſuo quæ ab eo curantur, nota ſint. Deus autem reuera pater, artifex, curator eſt rerum quæ cælo mundoque continentur omnium. Atqui futura obſcurantur à venturo tempore, nunc breuiore, nunc longiore. Deus vero & temporis eſt opifex. eſt enim pater patris eius: mundus vero pater temporis, quod motu ſuo progenerat. itaq; tempus nepotis Dei ſeriem obtinet; mundus enim hic iunior Dei filius eſt, vtpote ſenſibilis. ſenior enim hoc nõ traditur, ſed intelligitur: qui pro iure primogenituræ apud patrem manet. Cæterum iunior filius ſenſibilis motu ſuo naturam temporis fecit exiſtere. itaque apud Deum nihil futurum eſt, cui ſubiiciuntur etiam termini temporum. Namq; non tempus, ſed temporis exemplar æuum, vita ſuperorũ eſt. in æuo autem nihil præteriit, nihil futurum eſt, ſed præſens tantummodo. Poſtquam igitur ſatis declarauimus, non pœnitere eum Qui eſt, reſtat vt doceamus quid ſit illud: Recogitauit Deus quod feciſſet hominem in terra, dixitque intra ſe] Cogitationem deliberationemq;, alterã intus reconditam, alteram iam certo prolatam, duas potentias opifex rerũ cum habeat, eiſque vtatur, opera ſua conſiderat: quæ ordinem non deferunt, & in officio manent, comprobat: in ea quæ deficiunt, nec ſeruant ordinem, animaduertit. Corporibus enim aliis habitum, aliis naturam, aliis animam, aliis rationalem animam addidit. Saxa lignaque à cognatis diuulſa, habitu aſtrinxit ceu vinculo valido, hic autem eſt ſpiritus reuertens in ſeipſum. incipiens enim à medio, pertingit ad extrema, moxque à ſuperficie curſum reflectit, donec in eum locum perueniat, à quo primum profectus eſt. Hic eſt ille habitus, curſus recurſuſque indefinens, cuius imitationem curſores tertium quemque annum in theatris frequentiſſimis oſtentant, tanquam rem egregiam & contentione digniſſimam. Naturam autem attribuit ſtirpibus, contemperatam è pluribus potentiis, nutritiua, mutatiua, augmentatiua. Nutriuntur enim, cum alimentis opus habeant. id deprehenditur, quia niſi rigentur, areſcunt & pereunt, ſicut rigatæ manifeſtum incrementum accipiunt. Nam quæ prius paulũlum ab humo ſe attollebant, euadunt in arbores proceriſſimas. de mutatione autem harum, quid attinet dicere? brumali tempore folia ſiccata humi ſternuntur: & in palmitib. oculi, ſicut ruſtici vocant, conuenient, tanquam animalium, & innata ad germinandum ora comprimuntur, natura tunc intus cõcluſa quieſcenteque: vt poſt reſpirationem, quaſi athleta laſſus certamine, recolligat vires, atque ita de integro ad labores anniuerſarios redeat.

id fit verno æſtiuoque tempore. Tunc enim tanquam expergefacta è ſomno profundiſſimo, & oculos aperit, & clauſa ora patefacit. Quibus autem grauida eſt, parit omnia, pampinos, palmites, clauiculos, racemos, fructũ denique. Quo abſoluto, nutrit eum quaſi mater liberos, per quoſdam latentes meatus, qui reſpondent mammillis mulierum. Nec prius nutrire deſiſtit, quàm fructus ad perfectam maturitatem perueniat. Eſt autem maturitatis ſignum, quando defluit etiam attingente nemine, & diuelli ab adnatis properat, vtpote iam maternis alimentis non indigens, & idone⁹ ſi in agrum bonum incidat, ad proſeminandas gignendaſque ſtirpes matri ſuæ ſimiles. Animam autem fecit opifex à natura differentem tribus his, ſenſu, imaginatione, impetu. Stirpes enim ſenſus, imaginationis, impetuſq; omnino expertes ſunt. Animal autem vnumquodque his cunctis eſt præditum. Senſus igitur, ſicut alluſio Græci nominis ad εἴσθεσιν indicat, obiecta infert intellectui. in hoc enim capax ampliſſimumque penuarium viſus, auditus, & cæteri ſenſus reponunt omnia. Imaginatio vero eſt figurarum in animam impreſſio. Nam quicquid important ſenſus ſinguli, hæc obſignat ſuo charactere tanquam anulus. intellectus autem refert ceram, impreſſum ſigillum excipiens, & ſeruans apud ſe, donec id obliuio memoriæ hoſtis obſcuret, aut in totum aboleat. id autem quod impreſſit characterẽ, nunc familiariter, nunc ſecus afficit animam: is affectus vocatur impetus, quem definiunt primum motum animæ. Tanto præſtantiora ſunt animalia ſtirpibus. Videamus quanam re homo antecellat cætera. Hic eximium munus ſortita eſt mens, quæ cunctas naturas corporum & rerum ſolet cõprehendere. Quemadmodum enim corporis tegimen eſt penes oculos, mundi vero penes lucis naturam: eodem modo imperium in nos mens obtinet. Hæc enim oculus animæ, illuſtratus ſplendore proprio, per quem diſpelluntur altiſſimæ tenebræ, offuſæ à rerum ignorantia. Hæc animæ ſpecies, non ex iiſdem, quibus cæteræ elementis facta eſt, ſed puriorem & meliorem eſt nacta eſſentiam, ex qua naturæ diuinæ ſunt conditæ. Quapropter ſola mens in nobis merito immortalis cenſetur. Solam enim hãc pater iuſſit eſſe liberam, exemptam & dimiſſam è neceſſitatis vinculis, donatamque munere decentiſſimo voluntatis ſpontaneæ, quatenus eius capax erat. Nam brutæ animantes, quarum animabus non ineſt mens donata libertatis priuilegio, ſubiugatæ frenatæque traduntur ad miniſterium hominum, tanquam heris mancipia. Homo autem liberam facultatem & ſui iuris ſententiam ſortitus, ex deſtinato pleraque faciens, merito vituperium incurrit, ſi prudens ſcienſque peccat, ſicut è diuerſo laudem, quando ſua ſponte benefacit. Nam ſtirpiũ animaliumque, nec vbertas laudatur, nec ſi male proueniant, vituperantur: quod vterque hic motus & vtraque mutatio non eſt voluntaria: ſed ſola hominis anima, quæ accepit à Deo motum voluntarium, hactenus illi ſimilis, à moleſtiſſima grauiſſimaq; hera neceſſitate, quantum licuit, manumiſſa, iure accuſari poſſet, ſi liberatorem ſuum non coleret. non euaſura pœnam, quæ animaduertit in libertorum ingratitudinem. itaque recogitauit, & intra ſe dixit Deus, non nunc

Terra fæcundiſſima rerum omnium mater.

Imaginatio.

Impetus quid.

Senſus obiecta infert intellectui.

Obliuio quid.

Hominis nobilitas.

Mentis in homine imperium quã latum

primum], ſed iamdudum firmiter, quod feciſſet hominem, id eſt, qualem eum condidiſſet. Condiderat enim liberum, vt relictus voluntati propriæ quicquid placeret, ageret: idque hanc ob cauſam, vt ſciens quid bonum ſit, quid malum: & quid interſit inter honeſta turpiaque reputans, quid item inter æqua & iniqua, & in vniuerſum virtutem inter & vitium, eligeret meliora, deteriora fugeret. In eam ſententiam & oraculum extat in Deuteronomio: Ecce poſui ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: tu vitam elige. Ergo vtrumque hinc diſcimus, quod & inſita ſit hominibus boni & mali ſcientia, & meliora deterioribus anteferre debeant, cum habeant deliberationem tanquam incorruptum iudicem, quæ rectæ rationis monitis pareat, reiectis contrariis ſuggeſtionib. Quoniam igitur & de his ſufficienter diſſeruimus, videamus ſequentia. Sunt autem hæc: Delebo hominem à facie terræ, ab homine vſque pecudem, à reptilibus vſque volucres cœli: quia recogitaui quod feciſſem eũ.] Hic quoque nonnulli, de quibus iam dixi, his auditis, credunt eum, Qui eſt, iraſci & furere. At ille nullo vnquam affectu corripitur. Hæc enim humanæ infirmitatis ſunt vitia. Deus autem & à brutis animæ affectionib. abeſt plurimũ, & à partib. membriſq; corporis. nihilominus inueniũtur hæc apud legislatorẽ docendi gratia, vt ſic moneãtur, qui non poſſunt caſtigari aliter. Nã in pceptis & interdictis legũ, q̃ proprie leges ſunt, duo ſum̃a capita ab earum autore ſunt propoſita: alterum non eſſe Deum ſicut hominem: alterum eſſe Deum ſicut hominem. Prius confirmatur veritate certiſſima; alterum adhibetur ad erudiendam vulgarem multitudinem: ad quam dicitur, illum more hominum caſtigare ſuos filios. Quod admonendi cauſa, non quia ſuapte natura talis ſit, dictum eſt. Nam hominum pars amici ſunt animæ, pars vero magis fauent corpori. Animæ ſocij habentes cum incorporeis naturis conſuetudinem, cum nulla rerum idea comparãt eum, Qui eſt: ſed extollentes eum ſuper omnem qualitatem (hoc enim vnum ad beatitudinem ſummamque felicitatem pertinet, nudam eius ſine omni figura eſſentiam comprehendere) ſola eius eſſentiæ imaginatione contenti, nullam formam affingunt. At fœderati corporis, cum non poſſint exuere indumentum carnium, quales opiniones de ſeipſis, tales etiam de omnium rerum autore concipiunt, quippe qui non valent naturam illam ſolam nullius egentem, ſimplicem, ſinceram, incomparabilem cernere: nec reputant, quod qui conſtat è potentiis compluribus, eget etiam pluribus partibus, ad ſingularum miniſteria. Sed Deus, vtpote ingenitus & creator omnium, non opus habet iſtis creaturarum accidentibus. Quid enim dicemus de vſu inſtrumentalium partium? pedes ei dabimus progrediendi gratia? at quo ibit, cum impleat omnia? quem accedet, cum neminem honore parem habeat? aut quam tandem ob rem, cum humanis curis careat? quid manus ad accipiendum dandumque? ipſe à nemine quicquã accipit, quippe qui non ſolum non eget, verum etiam vniuerſa poſſidet. Donat autem verbo ſuo munificentiam adminiſtrante, per quod mundum condidit. Oculis certe non eget, quibus ſine luce ſenſibili nihil comprehen-

Hominib. boni ac mali ſcientia à Deo inſita.

Deus nullo vnquam affectu corrumpitur.

Deus cur hominum more iraſci & caſtigare ſuos filios dicatur.

Deus eſt ingenitus, nõ opus habet creaturarũ accidentib. quib. tamẽ interdum ob hominum ſtupiditatem deſcribitur.

prehenditur. At ſenſibilis lux creata eſt. Deus autem proprie lucis vſu videbat etiam ante mundum conditum. De nutritionis inſtrumentis quid attinet dicere? Nam ſi hæc habet, nutritur etiam, & ſatiatus egerit, ac rurſum ex interuallo eſurit, cæteraque facit, quæ nemo pius diceret. Nam fabulæ verbis quidem humanam formam, re autem humanos affectus Deo tribuunt. Cur igitur Moſes pedes, manus, introitus, exitus, prædicat de illo ingenito? cur ad arcendos hoſtes eum armat? cur gladio, ſagittis, peſtifero igne, fulminibuſque inſtruit? poetica iſta videntur, autorem ſummum armari, licet illic diuerſa ſint nomina. At hic noſter addit etiam zelum, furorem, iras, & cæteros humanos affectus ſimiles. Reſpondebit tamen ſcitantibus: heus vos oportet legiſlatorem vnicum habere propoſitum, vt proſit omnibus ad quos peruenit. Quotquot igitur feliciorem naturam ſortiti ſunt, & educationem inculpabilem, inuenta hac vitæ via publica directaque, veritate comite faciunt iter, cuius veriſſimis de eo, Qui eſt myſteriis initiati, nihil creatum affingunt ei. His diſcipulis maxime conuenit capitulum illud ſacræ literaturæ, quod Deus non ſit ſicut homo, nec ſicut cœlum, nec ſicut mundus. Nam hæ ſpecies habent qualitates ſuas, & percipiuntur ſenſibus. At ille ne mente quidem comprehenditur, niſi hactenus quod ſit. Eſt enim eſſentia, quod in eo intelligitur: qua quicquid caret, nihil eſt. Hebetiores autem tardioreſque, & à pueritia perperam educati, nec valentes acute cernere, medicis opus habent legiſlatoribus, qui ad præſentem morbum debitam curam accommodent. Nam ſeruis quoque male educatis, & inſipientibus herus prodeſt terribilis. Sæuitiem enim eius & minas timendo, vel inuiti continentur in officio. Diſcant igitur, quotquot tales ſunt, vel falſa, modo vtilia, ſi per veritatem ad bonam frugem reduci nequeunt. Nam & his qui corporis morbo laborant grauiter, legitime inſtituti Medici non ſuſtinent vera proloqui, cum ſciant, eos inde fore deiectiore animo, ita, vt malum incrudeſcat: ſed adhibent contrarias conſolationes, vt & ægrotus fiat ad tempus ſedatior, & ægritudo remiſſior. Quis enim ſanæ mentis eum ſic alloquetur: heus tu, ſecaberis, vreris, mutilaberis, etiamſi hæc neceſſario ferenda eſſent. Nemo prorſus. Alioquin ille collabetur animo, accedente noua grauiore moleſtia ad morbum corporis, & libēter ſe curationi ſubtrahet: quod ſi falſa expectatione decipiatur à curante, patienter ſeſe præbebit ad omnia ſalubria, quantumuis cruciabilia. Proinde legiſlator noſter cum ſit optimus animarum medicus, vnicum finem habet propoſitum, vt radicitus mentis infirmitates exſecet, ne ex reliquiis repullulet malum immedicabile. Quod ita ſe ſperauit effecturum, ſi autorem creaturarum induceret minacem, indignabundum, iniuſtis ſeuere intentātem ſupplicium, nonnumquam arma corripientem in improborum perniciem. Nec enim aliter emendatur inſipiens. Et ideo mihi videtur duobus iam dictis capitibus, quod Deus ſit ſicut homo, & non ſicut homo, alia duo generis eiuſdem contexuiſſe: timorem atque dilectionem. Omnes enim legum ad pietatē adhortationes

video referri vel ad dilectionem, vel ad timorem eius, Qui eſt. His igitur qui nec membra, nec affectus humanos Deo tribuunt, ſed religioſe de illo, pieque ſentiunt, dilectio maxime conuenit, timor vero cæteris. Quæ igitur ante quæſtionem præſtruenda fuerant, hæc ſunt. Redeundum iam ad cœptam conſiderationem, qua hæſitabimus quid ſibi velint hæc verba, Indignatus eſt, quod feciſſet eos.) Fortaſſe tale quiddam docere vult, quod mali apud Deum in indignatione ſint; boni vero in gratia. Nam mox dicit, Noe autem inuenit gratiam.) Cæterum ira, quæ paſſio hominis eſt propria, figurate de eo, Qui eſt, intelligitur neceſſario, quando quicquid per iram, metum, dolorem, voluptatem, aut quamcunque affectionem agimus: confeſſione omnium culpabile eſt ac reprehenſibile. Sicut è diuerſo laudabile, quicquid cum recta ratione coniunctum & ſcientia. Vides quàm caute loquatur, Indignatus ſum, quia feci, non econtra, Quia feci eos, indignatus ſum? Nam hoc poſterius de pœnitente dici poterat, quod non fert natura Dei prouidentiſſima. Prius autem illud eſt inducentis dogma generale, iram eſſe peccatorum fontem, ſicut rationem originem bonorum operum. Memor autem perfectiſſimæ ſuæ bonitatis Deus, etiamſi omnes homines, aut maxima eorum multitudo ſuapte culpa ruat in perniciem, tamen ſalutarem dextram porrigens, ſuſtentat & erigit, non ſinens vniuerſum genus deleri. Quapropter nunc ait, Noe inueniſſe apud eum gratiam, quia cæteri daturi ſunt pœnā ingratitudinis, vt ſalutaris miſericordia temperetur peccatorum damnatione, ſicut hymnorum cantor dicit alicubi, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. Nam ſi Deus mortalem iudicaret ſine miſericordia, atrum ferret calculum, cum nemo à natiuitate ad obitum vſque, ſine lapſu percurrat vitæ ſpatium, ſed aliquando ſponte cadat, aliquando fallente veſtigio. Vt igitur genus maneat incolume, etiāſi multæ peſſum eant ſpecies, admiſcet miſericordiam, quam interdum etiam indignis exhibent, nunc præuenientem iudicium, nūc ſequentem. Antiquior enim apud eum eſt miſericordia quàm iuſtitia, quippe qui pœna dignum non noſcit iudicatum, ſed ante iudicium. Quamobrem alibi dicitur: Calix in manu Domini, vini meri plenus temperamento. Atqui temperatum non eſt merum, habent tamen hæc rationem naturalem, his quæ diximus, conſentaneam. Deus enim potentiis ſuis erga ſeipſum meris vtitur, temperatis autem erga ſuas creaturas. Meras enim natura mortalis haudquaquam poteſt capere. An putas cum non poſſis meram ſolis flammam obtueri: extinguetur enim viſus fulgore radiorum hebetatus, prius quàm perſpiciat: quamuis & ſol vnum eſt ex diuinis operibus, pars cœli, globus æthereus: poſſe te intueri potentias illas increatas. ita vt meræ circa ipſum ſunt eiaculantes fulgorem ſplendidiſſimum? Quemadmodum igitur ſolis radios extendit opifex à cœlo vſque terminos terræ, vt vehementia caloris eius remitteretur, laxareturque per aerem frigidum: nam hoc eos temperauit, vt quod ineſt lucidum ſeiunctum ab igne flammeo, remiſſiſque vrendi viribus, illuſtratiuis autem retentis, cognatæ ſibi luci repoſitæ in oculis occurreret ſuauiter: ex horum enim congreſſu obuio, &

Ira paſſio hominis eſt propria.

Deus miſericordiā ſuam indignis etiam interdum largitur.

Dei miſericordiæ teſtimonia.

quaſi

quaſi conſalutatione quadam, perſpiciendi vis efficitur: ad eundem modũ ſcientiam & ſapientiam Dei, item prudentiam, iuſtitiam, cæteraſq; virtutes ſingulas, quis mortalis ſinceras poſſet excipere, quod ne totum quidem cœlum totuſq; mundus poteſt? Proinde cum ſciret opifex, quàm immenſa ſint ſua bona omnia, & creaturæ quantumuis arrogantis naturalem imbecillitatem, nec in beneficijs, nec in pœnis vult totam vim ſuam exercere, ſed quantam videt earum capacitati ſufficere. Quod ſi remiſſam mediocremq; potentiarum eius temperaturam haurire, & ea frui contingeret, ſatis hilaritatis perciperemus, qua perfectiorem non eſt, cur requirat humanum genus. Iam enim oſtendimus quæ ſincera mera vereque ſumma ſunt, circa ſolum eum, Qui eſt, exiſtere. Confirmat hanc ſententiam, quod alibi dicitur: Semel Dominus locutus eſt, duo hæc audiui. Nam quod dicit ſemel, mero eſt ſimile. Etenim merum eſt vnitas, & vnitas merum. Illud autem bis, mixto eſt ſimile. Vtrumque enim non ſimplex eſt, cum coniunctionem ſeiunctionemque recipiat. Itaque Dei vox eſt mera vnitas. Nec enim ſermo eius percuſſo fit aere, cum mixtura omni careat, incorporeus, nudus, nihil ab vnitate differens. Nos autem audimus binario. Spiritus enim è pectore miſſus per aſperam arteriam, formatur quidem in ore à lingua tanquam ab opifice: prolatus autem foras, & permixtus aeri cognato, eumque verberans, concinnam binarij temperaturam efficit. Quod enim è diuerſis ſonis conſonat, binario diuiſibili primum conuenit, tonum acutum & grauem habenti. pulchre igitur multitudini cogitationum iniuſtarum vnum iuſtum oppoſuit, numero quidem inferiorem, ſed plus valentem, ne tanquam in bilance prægrauaret deterius, ſed contraria vi melioris eleuatum, vires amitteret. Iam quid ſit illud, Inuenit Noe gratiam coram Domino Deo) vna conſideremus. Qui aliquid inueniunt, aut prius amiſſum reperiunt denuo: aut non quod prius habuerãt, ſed nouum lucrum acquirunt. Hanc inuentionem, illam redinuentionem vocare ſolent curioſi vocum propriarum. Prioris exemplum manifeſtum eſt in magna illa precatione. Eſt autẽ precatio bonorum à Deo poſtulatio. Porro magna precatio eſt, credere Deum autorem eſſe bonorum ex ſeipſo, nec egere ad benefaciendum alieno auxilio, non terræ tanquam frugiferæ, non pluuiæ tanquam adiuuantis ſatorum, plantarumque incrementum, non aeris tanquam ad alendum idonei, non agriculturæ tanquam fertilitatis, non medicinæ tanquam ſalubris, non nuptiarum tanquam prolificarum. Nam hæc omnia virtute Dei mutantur, vertunturque vt ſæpe præter morem effectus habeãt contrarios. Huic igitur, ait Moſes, autorem eſſe, qui nutrit comam capillum capitis, id eſt, in mente incrementum dantem decretis ſummariis iuxta præceptorum capita, quibus illa honeſtatur ceu compto capillitio. Nonnunquam tamen has comas amittit, irruente in animam repentino quodam turbine, & abripiente honeſtamenta eius omnia. Eſt autem is turbo mutatio quædam inuoluntaria, mentem repente contaminans, quæ mors vocatur. Attamen reſtituta ſibi & purificata recipit eas, & reminiſcitur quicquid prorſus oblita fuerat, & quæ

Binarii numeri vſus.

Dei vox mera vnitas.

Deus qua ratione rerum omnium autor à Moſe dicatur.

amiſerat inuenit, ita vt prioris mutationis dies in ratione non computentur, vel quia non habet rationem iſta mutatio, ſicut & à prudentia plurimum diſcrepat: vel quia non eſt digna cuius habeatur vlla ratio. Talium enim, vt quidam inquit, nec ratio, nec numerus. Sæpe autem incidimus in ea quæ in ſomnis quidem vnquam vidimus: ſicut de agricola fertur, qui ſcrobem parans plantæ frugiferæ, in theſaurum incidit, auctus inſperata felicitate. Certe meditator ille, ſcitante patre de tali modo ſcientiæ, Quid eſt quod tam cito inueniſti fili, reſpondens inquit: Quod tradidit dominus Deus coram me. Quando enim tradit ſuæ ſapientiæ contemplationes ſine difficultate ac labore, has repente nacti præter expectationem, theſaurum perfectæ felicitatis inuenimus. Siquidem vſu venit, vt alii magno labore quæſita non inueniant: alii ſine cura & negotio, de quibus non cogitarant. Nam eorum qui hebetiores tardioresque habent animas, ſicut orbati oculis, labor in contemplandis ſcientiis eſt inutilis: qui vero feliciore ingenio ſunt præditi, abſque inquiſitione multa inueniunt fortuito, dum recte coniecturam faciunt: vt ea videantur acquirere non ſtudio, ſed rebus ipſis vltro in conſpectum eorum properantibus, & in notitiam ſeſe ingerentibus. De his legislator ait, datas eis ciuitates magnas & bonas, quas non ædificarunt: domos plenas opibus, quas non repleuerunt: ciſternas è ſaxo exciſas, quas non exciderunt: vineta oliuetaque quæ non plantarũt. Ciuitates domoſq; figurate, generales ſpecialeſq; virtutes ſubindicat. Nã ciuitati genus eſt ſimile, quia patet amplioribus pomœriis, & commune fit compluribus: ſpecies vero domui, quippe contractior, & minus communis. Per ciſternas autem paratas intelliguntur alieno labore parata præmia, conceptacula cœleſtis liquoris potabilis, theſauri ad conſeruandas dictas virtutes commodi, ex quibus animæ perfectæ lætitia naſcitur, vero lumine radians. Proinde per vineta lætitiam, per oliueta lumen ſignificat. Felices, quibus hoc contigit, qui quaſi ex alto ſomno experrecti mundum repente contemplantur ſine labore ac negotio. Miſeri vero, qui contra ſuum ingenium contendentes, intabeſcunt morbo contentionis difficillimo. Non ſolum enim fruſtrantur ſuo propoſito, ſed inſuper, cum non paruo detrimento incurrunt magna ignominia, ſicut naues in mari luctantes cum aduerſis flatibus. Quæ non ſolum aberrant à portu, quem petebant, verum etiam ſæpe vna cum vectoribus ac ſarcinis merguntur, inimicis gaudium relinquentes, amicis deſiderium. Dicitur enim in lege, quod quidam facto impetu in montem aſcenderunt, & egreſſus eſt Amorræus montem illum habitans, & quaſi apes irritatæ percuſſit eos, à Seir vſque Erema. Neceſſum eſt enim, vt, qui non ſunt nati percipiendis artibus, ſi luctentur in contrarium, non ſolum fruſtrentur, ſed inſuper dedecus lucrifaciant. Eos item, qui aliquod officium præter animi ſui ſententiam aggrediuntur, coacti ab alijs, rem male gerere, accuſante ſtimulanteque ipſorum conſcientia. Sicut qui parua depoſita reddunt, captantes occaſionem auferendi maiora, diceres homines bonæ fidei: qui etiam tum cum ea reddunt, magnam vim inferunt innatæ ſibi perfidiæ, cuius ſibi conſcij

Ciſterna.

Seir.

lancinantur indeſinenter occultis eius morſibus. Pari modo quotquot illum ſolum ſapientem inſincere colunt, tanquam in aliqua ſcena mirifica ceremonijs exornata, hoc vitæ genus haud ſecus ac in theatro aliquantiſper oſtentantes ſpectatorib. imposturam non pietatem in anima circumferunt, ſeipſos velut in rota cruciantes torquenteſque, & cogentes falſam veritatis formam ſumere. Proinde ad breue tempus obumbrati ſuperſtitionis inſigniis, quæ eſt ſanctitatis iniuria, magnum malum vel eam habentium, vel cum his conuerſantium, mox iſto habitu exuti aſcititio nudam oſtendunt hypocriſim. Atque ita deprehenduntur eſſe ciues ſuppoſiticij, qui ſeipſos aſcripſerunt in maximam ciuitatem virtutem, ius eius nunquam aſſecuti. Nam quicquid violentum, idem non diuturnum eſt: quæ cognatio in rerum harum Græcis nominibus apparet, βίαιον & βαιόν. Sic enim priſci vocabant rem momentaneam. Quid porro ſit illud, Inuenit Noe gratiam apud Dominum Deum, quæritur. Fortaſſe tale aliquid ſignificat, eum conſecutum eſſe gratiam, aut gratia dignum habitum. Sed prius nõ videtur credibile. Quid enim accepit præ cæteris pene omnibus, non concretis ſolum, verum & elementaribus naturis ſimplicibus, quæ Deo charæ ſunt? Poſterius autem habet quidem rationem non incongruam, iudicare autorem ſummum dignos ſuis muneribus, qui diuinum characterem ſacrũ in mente non polluerunt ſtudiis turpibus: ſed forte non veram. ingentem enim eſſe oportebat, virum diuina gratia dignum, idque ipſo Deo iudice. Equidem arbitror, vix totum mundũ eſſe parem tanto negotio: qui tamen inter cuncta opera Dei, ſicut primus, ita maximus eſt & perfectiſſimus. Forſan igitur ſatius fuerit hoc dictum ſic accipere, quod probus hic vir cum eſſet ſagax & valde doctus, omnia diſquirendo comperit, quod eſt veriſſimum, gratiam Dei eſſe omnia, terram, aquam, aerem, ignem, ſolem, ſtellas, cœlum, animantes ſtirpeſque vniuerſas. Horum autem nihil Deum ſibi largitum, cum his non egeat, ſed mundum mundo, & partes eius in vſum mutuum, atque etiam vt vniuerſitati commodent. Idq; non, vt recipiat gratiam, quamuis benigniſſimus & in totum & in partes: ſed reſpectu ſempiternæ ſuæ bonitatis, quod arbitraretur ſuæ beatæ felicique naturæ conuenire beneficentiam. Itaque ſi quis me roget, quænam ſit cauſa mundi creati, à Moſe doctus, reſpondebo, eius Qui eſt bonitas, antiquiſſima ſuarum gratiarum omnium. Vbi obſeruandum quod ait, placuiſſe Noe potentijs eius Qui eſt, Domino & Deo: Moſen vero ipſi Regi potentiarum, cuius etiam abſque illis ſola naſcitur eſſentia. Ad hunc enim ex perſona Dei dicitur: Inueniſti gratiam apud me: oſtendendo ſeipſum abſque omni altero. Adeo Moſis ſummam ſapientiam gratia dignatur is, Qui eſt per ſeipſum ſolum: expreſſam autem ex hac imaginem, iam ſecundariam & ſpecialiorem, per potentias ſubditas. Quapropter DOMINVS & DEVS princeps eſt & beneficus. Alius vero quiſpiam corporis & affectuum fautor intellectus, venditus principi coquorum voluptati huius noſtri concreti, exectis maſculis & genitalibus partibus animæ omnibus, & à curis honeſtis otioſus, nec aptus diuino auditorio, elimi-

Mundus omnium creaturarũ abſolutiſſimus eſt.

Noe vir doctiſſimus & ſagaciſſimus.

natus à ſacra concione, quam virtutis ſtudioſi frequentant, in carcerem affectionum introducitur: vbi apud vinctorum cuſtodem inuenit gratiam inhoneſtiorem, quam ignominiam. Sunt enim proprie vincti, non qui pro tribunali damnati prætorum ſententiis, & iudicum calculis abducuntur ad certum locum deſtinatum maleficiis: ſed quos ipſa natura damnauit ob mores animæ, puta luxuriem, timiditatem, iniuſtitiam, aliaſque ineffabiles peſtes, quibus referti ſunt. Horum curator, cuſtos & promus eſt præfectus carceris, conflatus ex omnigenũ vitiorum colluuie, cui placuiſſe damnum eſt maximum. Quod cum nõ videant quidam, eligentes pro vtilib. noxia, libenter ſe adiungunt in eius ſatellitium, vt approbata ſua fide fiant ſubpræfecti & vicarij cuſtodiæ peccatorum voluntariorum ac inuoluntariorum. Tu vero anima, hanc quoque poteſtatem, præfecturamque crede moleſtiorem ſeruitute grauiſſima, & da operam, vt libero vtaris vitæ propoſito. Quod ſi capta fueris hamo affectus alicuius, ſuſtine vincta eſſe potius, quàm cuſtos carceris. Nam afflicta gemenſq; miſericordiã inuenies. Quod ſi ambitioni teipſam dedideris, magnum malum, licet ſuaue, cuſtodiam carceris ſuſcipies, cui eris per totam vitam obnoxia. Proinde miſſas fac omnes familiaritates præfecti cuſtodiarum, & vide, vt ſummo bono te modis omnibus approbes. id ſi minus potueris, eſt enim res valde ardua, recta contende ad eius potentias, & his ſupplex eſto, donec illæ exoratæ tuo continuo legitimoque cultu, te in ordine probatorum ſtatuant, ſicut & illum Noe, cuius miræ nouæque dotes enumerantur Scriptura ſacra dicente: Hæ ſunt generationes Noe. Noe homo iuſtus, perfectus in generatione ſua, DEO placuit Noe.] Quæ ex concretis naſcuntur, & ipſa concreta ſunt. Nam ex equis equi, è leonibus leones, è tauris boues, homines item ex hominibus gigni, neceſſum eſt. At bonæ mentis non talis eſt propria progenies, ſed prædictæ virtutes, hominem eſſe, iuſtum eſſe, perfectum eſſe, DEO placere, quod vt perfectiſſimum, & ſummæ felicitatis finis, poſtremum ſubiungitur. Eſt autem vna generatio, ex non eſſe ad eſſe iter & productio. Huius in ſtirpibus & animantibus vſus eſt neceſſarius. Altera vero eſt, ex meliore genere in minorem ſpeciem mutatio, cuius mentio fit his verbis: Hæ ſunt generationes Iacob. Ioſeph cum ſeptendecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer, cum filiis Ballæ, & cum filijs Zelphæ, vxorum patris ſui. Quando enim hæc meditatoria cupidaque diſcendi mens à diuinioribus contemplationibus ad vanas opiniones deſcendit, corporis & corporearum rerum ſodalis Ioſeph gignitur, adhuc puer, etiamſi ætate canus ſit, quippe, qui nullam ſenilem ſententiam aut narrationem audiuit, quam Moſis ſodales vt poſſeſſionem vtiliſſimam ſibi ac ſuis diſcipulis acquiſiuerunt. Quamobrem videtur mihi, quo effigiem eius & exactiſſimam formæ ideam manifeſtius deſcriberet, paſcentem greges introducere, cum legitimo nullo, ſed cum ſpuriis fratrib. concubinarũ filiis, qui denominantur à deteriore muliebri genere, non à virili præſtantiore. Nam filij Ballæ Zelphæq;, non Iſraelis patris nunc vocant. Occurrit hęc quę-

Noe vir iuſtus & in generatione ſua perfectiſſimus

ſtio

ſtio, quam ob cauſam ſtatim poſt perfectas Noe virtutes ſubiungitur: Corrupta eſt autem terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate. Fortaſſis tamen non difficile fuerit eam ſoluere, homini præſertim non inerudito. Dicendum igitur, quod cum in anima incorruptibilis ſpecies exoritur, mortalis ſpecies mox corrumpitur, Generatio enim pulchrorum ſtudiorum, eſt mors turpium: quando & poſt lucis exortum euaneſcunt tenebræ. Quamobrem in lege de lepra diſerte dicitur: Quod ſi caro viuens in leproſo apparuerit, pollutus iudicabitur. Quod mox confirmans & quaſi obſignans, ſubinfert: Caro enim ſana interſparſa immunda eſt. id quod præter communem morem dictum eſt. Omnes enim à morbidis ſana corrumpi exiſtimant, à mortuis viua, non ediuerſo, quod ſana viuaque putent ſalutaria. Verum legislator miranda in cunctis rebus ſapientia præditus, hoc quoque habet proprium, docens quod ſana viuaque, cum ſunt impura, pollutionem inducunt. interſparſa enim ſana viuaque caro in anima, eſt morbi certum indicium. hanc propheta commemoratione peccatorum arguit, obiurgat, pudorem incutit. illa vero agnoſcit ſingula, quibus à recta ratione exorbitauit: & tum demum ſe imprudentem, luxurioſam, iniquam, plenam inquinamentis deprehendit. quapropter extat lex noua & à vulgo recepta opinione diuerſiſſima, quæ ex parte leproſum pronunciat impurum: eum vero qui à capite ad pedes vſque lepra occupatus eſt, purum eſſe ait. Quilibet enim opinor, probabiliter coniectans, diceret contrarium, lepram quæ vltra paruam aliquam corporis partem non diffunditur, minus impuram: per totum vero diffuſam impuriorem videri. Equidem puto per iſta ſignificari id quod eſt veriſſimum, quod iniquitates inuoluntariæ vel maximæ abſoluuntur nec inquinant, cum graui accuſatore careant conſcientia: voluntariæ vero etiamſi non late pateant, tamen pro animæ tribunali conuictæ, inſanabiles, pollutæ impuræque iudicantur. Ergo duplex & duobus coloribus variata lepra, voluntarium vitium ſignificat. Cum enim anima in ſe ſanam, vitalem, rectamque rationem habeat, non vtitur eius gubernatione ad bonorum ſuorum conſeruationem: ſed permittens ſeipſam imperitis nauigandi, totam, vitæ nauim quæ in ſerenitate tranquillitateque ſeruari poterat, ſubuerſam demergit pelago. Cum autem vno colore albicat, mutationem præ ſe fert inuoluntariam, quando mens in totum ratione priuata, ne ſcintilla quidem intellectus reliqua, tanquam in tenebroſa denſaque caligine non cernit quid agendum ſit, ſed more cæcorum paſſim offenſans, lapſus alios poſt alios inuita dolenſque ſuſtinet. Huic ſimile eſt, quod etiam de domo præcipitur, quam aliquando contingit lepra infici. Ait enim: Si domus lepra infecta fuerit, ibit eius dominus, & nunciabit ſacerdoti, dicens: quaſi contagium lepræ videtur mihi in domo mea. Moxque ſubdit: Et præcipiet ſacerdos vt efferantur vniuerſa è domo, priuſquam ingrediatur eam, vt videat, & non erunt immunda quæcunque in domo ſunt. Poſthæc intrabit ſacerdos, vt conſideret. Ergo priuſquam intrat ſacerdos, pura ſunt quæ domus continet: illo autem introgreſſo, impura omnia. Atqui

Lepra duplex duobus coloribus variata.

contrarium erat veriſimilius, poſt introitum viri purificati, perfecti, ſoliti pro cunctis ceremoniis obire, & vota ſacraque facere, res in meliorem ſtatum mutari, & ex impuris puras fieri. At nunc ne in eadem conditione permanent, ſed ſuperueniente ſacerdote deteriores redduntur. Verum iſta vtrum cum dicta facili ſolutione conſonent, viderint, qui ſolent delectari talibus. Equidem incunctanter dico, nihil eſſe tam conueniens, quam vt ad introitum ſacerdotis contaminentur quæ in domo ſunt. Donec enim diuinum verbum in animam noſtram, tanquam domum quandam non ingreditur, nihil quod hæc facit culpatur. Nam curator, ſiue pater, ſiue præceptor, ſiue quid aliud ſacerdos vocandus eſt, qui ſolus admonere caſtigareque poteſt, procul remotus eſt. Nec indigni ſunt venia qui peccant per ignorantiam, vt qui peccata ſua parum penſitant: interdum etiam grauiter peccando putant ſe recte facere. quando autem ad nos ingreditur ille ſacerdos verus redargutor, tanquam lux clariſſima; nunc produntur animæ noſtræ ſceleſta conſilia per actiones ſontes & culpabiles quibus occupamur ignari rerum vtilium. hæc omnia ſaciata redargutio damnans vt polluta, iubet auferri & detrahi, vt conſideret ipſam puram domum animæ, & percurrat ſi quid in ea ſit morbidum. Simile quiddam facit & in Regnorum libris mulier quæ prophetam accedit. eſt autem vidua, non vt vulgo vocamus marito deſtitutam, ſed quæ viduatur affectibus mentem lædentibus & corrumpentibus, qualis Thamar in Moſaicis literis. nam huic orbatæ marito præcipitur, vt maneat in domo patris qui ſolus ſeruator, propter quem relicta mortalium conſuetudine, deſeritur viduatuſque humanis voluptatibus, ſed diuinam genituram excipit, & virtutis ſeminibus facta grauida in vtero gerit parturitque honeſtas actiones: quas ſemel enixa, præmium aufert inuitis aduerſariis, & victrix pronunciatur, præ ſe ferens palmam inſigne victoriæ. Thamar enim palma interpretatur. Omnis autem anima vitiis viduanda ſic prophetam alloquitur: Homo Dei, veniſti in ędes meas, vt me iniquitatis & peccati mei commonefaceres. Hic enim numine correptus & occupatus cœleſti cupidine, diuinique furoris impotenti œſtro percitus, quoties ſubintrat animam, memoriam iniquitatum peccatorumq; veterum ei ſuggerit, non vt ad ea redeat, ſed vt gemens deflensque mutationem ſuam priſtinam, eius partus auerſetur præ odio: ſequatur autem monita Dei verbi, prophetæ & interpretis. nam prophetæ à priſcis vocabantur aliquando homines Dei, aliquando videntes, nominibus aptis, & diuinitatem perſpicaciamque pulchre ſignificantibns. conuenienter igitur ſacratiſſimus Moſes tunc corruptam terram dixit, quando illius iuſti Noe virtutes prolatæ ſunt in medium. Erat, inquit, corrupta. Hic aliquis putabit erratum in vna voce Græci contextus, eumque poſtulare vt potius legatur αὐτῆς quam αὐτοῦ: quod refertur ad præcedentem vocem fœmininam, cum maſculinum relatiuum minus conueniat. Quod ſi non de ſola carne viam corrumpente ſermo fit, vt merito erratum in verbis videatur: ſed de duobus, & de carne quæ corrumpitur, & de altero quo-

Verbi Dei virtus & efficacia.

Vidua quæ proprie dicatur.

ro quodam quod viam conatur corrumpere. Itaque ſic conſtruendum eſt: Corrupit omnis caro illius Incorrupti æternique perfectam viam quæ ducit ad Deum. hanc ſcio eſſe ſapientiam. Hac enim deducente, recta nimirum & publica, intellectus ad deſtinatum finem peruenit. eſt autem finis metaque huius viæ, ſcientia & cognitio Dei. hanc ſemitam odit, calumniatur, & corrumpere conatur quiſquis carnis amicus eſt. Nam non ſunt in rebus duo tam contraria, quã voluptas carnalis & ſcientia. volenti enim hanc viam regiam ingredi conſideratiuo generi, quod vocatur Iſrael, repugnat terrenus Edom: (ſic enim hoc nomen interpretatur) propere occurrens inſtructis copiis, & minis territans, effecturum ſe vt ea nunquã teratur à viatoribus. ad quem miſſi legati ſic loquuntur. Tranſibimus per terram tuam, non faciemus iter per arua, non per vineta. non bibemus aquam de ciſternis tuis. incedemus via regia. non deflectemus ad dextram, nec ad ſiniſtram donec tuos fines ſuperauerimus. ad hoc Edõ reſpondet: Non tranſibis per me. alioquin armatus occurram tibi hoſtiliter. ad quem ſibi Iſrael: præter montem iter faciemus: quod ſi de aqua tua bibero ego & pecora mea, perſoluam tibi precium. nulla erit difficultas, tantummodo tranſitum petimus. at ille reſpondet: Non tranſibis per me. Fertur de quodam è priſcis quod cum ſpectaſſet pompam ſumptuoſiſſimam, ad familiares verſus dixit: Videte amici quam multis rebus opus non habeo. Compendio de re maxima veraq; cœleſti gloriatus eſt. Quid ais, itane victor de certaminis Olympici diuitiis coronam adeptus es, in tantum ſuperior, vt nihil inde ad vſum aut delectationem ſumeres? miranda verba, ſed mirabilior ſententia, tantum conſecura roboris, vt vel citra pulueris iactum poſſit vincere. Verum apud Moſem, myſteriis ſapientiæ initiatum, non vnius tantum viri hæc eſt gloriatio, ſed totius gentis populoſiſſimæ. id hoc argumento liquet, quod vniuſcuiuſque anima confirmata eſt ad audaciam contra regem omnium quæ bona videntur, terrenum Edom. Reuera enim quodlibet in ſpeciem tãtum bonum terrenum eſt. Celeriter, inquit, tranſibo per terram tuam. ô promiſſionem generoſam & magnificam. itane obſecro ſuperare, tranſire, tranſcurrere, quicquid in terra bonum cenſetur, poteritis? nihilne veſtram properationem remorari poterit? conſpectum diuitiarum congeſtarum auerſabimini deflexa facie? quid maiorum dignitates, paterni materniquę generis, decantataſque à multis nobilitates deſpicietis? gloriam quoque quam homines redimunt cæteris bonis omnibus, prætercurretis tanquam rem viliſſimam? quid ſanitatem corporis, integritatem ſenſuum, pulchritudinem optabilem, robur inuincibile, & cætera quibus animæ domus, ſiue tumulus, ſiue quid aliud dicendum eſt, honeſtatur. tranſcurretis obiter vt nihil horum referatis in bonorum ordinem? Olympiæ cœleſtiſque animæ ſunt hæc tam ingentia facinora, quæ regione terreſtri iam relicta, ad diuinarum naturarum ſubducta eſt conſuetudinem. repleta enim contemplatione verorum bonorum & incorruptibilium, merito adulterina iſta in diem durantia reiicit. Quæ igitur

Dei cognitio eſt finis & meta huius vitæ

vtilitas eſt præterire omnia mortalium bona mortalia, ſi hoc non cum recta ratione facias, ſed vt nonnulli per ſegniciem, aut pigritiam, aut tractandi imperitiam? non enim vbique omnia, ſed apud alios alia ſunt in precio. Quapropter volens amplius docere, vt cum recta ratio poſtulat deſpiciantur quæ modo diximus: ad hoc verbũ tranſibo, adiicit Per terram tuam. hoc enim eſt valde neceſſarium, vt in copia rerum quæ vulgo habentur pro bonis, euitemus caſſes laqueoſque quos illæ tendunt ſingulæ: & more ignis perrumpamus ſubinde repetentes nos earũ impetus. Hęc ſe per tranſituros aiunt, arbuſta vero & vineta non item. mites enim plantas inſitas in anima, feraces dulcium fructuum, hoc eſt, ſermones probos & actiones laudabiles præterire, Ogygiæ ſimplicitatis fuerit. nam ibi hærendũ erat & auide fruendum præſentibus. nihil enim pulchrius quam in virtutibus perfectis hilaritas inſatiabilis, quę ſignificatur per modo dictas vineas. nos autem quotquot à Deo niues imbresque à ſupernis fontibus accipimus, è ciſterna bibimus, terrenos latices non admodum requirendo, cum habeamus cœlitus largas pluuias nectaris & Ambroſiæ, alimentum multo præſtantius quam poetici nectaris & adhuc lacunas arte humana facta: haurire ſuſtinemus per diffidentiam, cum paratos habeamus cœleſtes theſauros quos omnium ſeruator aperuit? quemadmodum Moſes ſacrorum interpres precatur, vt aperiat nobis dominus theſaurum ſuum cœleſtem, detq; nobis ſuam pluuiam. cuius preces Deo gratæ facile exaudiuntur. Quid ille qui nec cœlum, nec pluuiam, nec verbum, nec vllam creaturam putans ad ſe alendum idoneam, ſed ſuperſcandens hæc omnia, affectum exprimit dicens: Deus qui nutrit me à iuuentute: annon videtur tibi omnes quæ ſunt in terra collectiones aquarum deſpicere? is certe nunquam è ciſterna biberet, cui Deus præbet potus meracos, nunc angelis pincernas agentibus, nunc ipſe infundens, non expectato internunciorum officio. proinde ſine dilatione egrediamur viam regiam, quotquot prætereũdas res terrenas ducimus. eſt autem via regia, cuius poteſtatem nemo priuatus habet, ſed ſolus ille qui ſolus eſt verus rex. hæc eſt autem vt paulo ante dixi, ſapientia, per quam ſolam ſupplicibus animabus ad illum Ingenitum patet refugium. credibile eſt enim eum qui per viam regiam ſine impedimento iter facit, nõ ſenſurum laſſitudinem donec ad regem perueniat. quo facto, & illius felicitatem agnoſcet, & ſuam inopiam. nam & Abraham poſtquam ad Deum acceſſit proxime, mox cognouit ſe terrã & cinerem. nec ad dextram autem nec ad ſiniſtram à regia via deflectendum eſt ſed progrediẽdum per mediam. nam in vtrũuis latus diuerticula ob nimietatem defectumve culpantur. hic enim dextrum non minus quam ſiniſtrum vituperatur. ſiquidem apud petulantes temeritas dextrum, timiditas ſiniſtrum obtinet. ſic apud tractantes pecuniam illiberaliter, dextrum ſordida parcitas, ſiniſtrum larga profuſio. item apud forenſibus cauſis deditos laudatur vafricies, damnatur ſimplicitas. ſunt qui ſuperſtitionem quaſi dextram ſequuntur, ne in ſiniſtram impietatem incidant. ergo ne deflectentes incurramus in vitia pugnantia, votis omnibus omnique conatu

hoc agamus vt incedamus per mediam viam. eſt autem in medio temeritatis & timiditatis fortitudo, ſordes inter & profuſionem temperantia, inter vafriciem & ſtultitiam prudentia memoriaque, inter ſuperſtitionem & impietatem pietas, hæ ſunt mediæ viæ inter vtraq; diuerticula omnes commeabiles & publicæ, per quas non eſt vectari corporeis inſtrumentis, ſed motibus animæ cupientis inambulare in rebus optimis, id moleſtiſſime terrenus Edom fert. timet enim ſuis dogmatibus ne ſubuertantur confundanturque: & ideo bellum internecium minatur: ſi conemur viam vi perrumpere, excidendo arbuſta eius animæ frugifera, ex quibus in perniciem prudentiæ plantatis fructum non percepit. Non tranſibis, inquit, per me. alioquin armatus occurram tibi hoſtialiter. at nos ſecuri de eius tumulatione reſpondeamus, quod præter montem tranſibimus, hoc eſt aſſueti cum ſublimibus verſari potentiis, & è ſpecula res conſiderare, ſcrutarique rationes ſingularum, per quas earum eſſentia noſcitur. contemnimus omnia externa & corporea, abiecta ſunt enim & humi repentia, tibi quidem grata, nobis vero exoſa: quapropter nihil ex eis atingemus. quod ſi vel ſummo digito, vt vulgus loquetur, tetigerimus, perſoluemus tibi precium: poteriſque gloriari, quod nos virtutis ſtudioſi à voluptate ineſcati fuerimus. Si, inquit, de aqua tua bibero ego & iumenta mea, dabo tibi precium. non mercedem, aurum argentumve, qualis inter ementes vendentesq; fit permutatio: ſed pretium honorarium quod recipias. nam reuera omnis luxurioſus, aut iniuſtus, aut timidus, cum videt aliquem tetricum, aut laborem fugere, aut victum à lucri cupidine, aut captum voluptatis amatorio, lætatur & gaudet, id honorem ſuum reputans: & efferens ſe apud vulgum iuueniliter ac geſtiens, incipit philoſophari de ſuis vitiis tanquam neceſſariis ac vtilibus: dicens quod alioquin ille vel ille vir laudatus non ſuſtinuiſſet his implicari. Ergo ſic alloquamur omnes iſtos miſeros: ſi aquam tuam bibero, ſiue tuum aliquid indiſcreto imperu attigero, perſoluā tibi pro dedecore precium honorificum, dignus enim es. dabimus. nam iſta tibi chara omnino nihil ſunt. An putas mortalem rem vllam vere eſſe ac ſubſiſtere, & non tanquā in ſuggeſto quodam ab inani & incerta opinione ſuſtineri non aliter quam ſomniorum ludicra? quod ſi non libet ſingulorum fortunas perquirere, vide regionum integrarum & gentium mutationes in melius ac deterius. Floruit quondam Græcia, ſed Macedones abſtulerunt ei potentiam. poſtea Macedonia viguit opibus, ſed diuiſa in plures portiones debilitata eſt, donec omnino interiit. ante res Macedonum inclyta fuerat Perſarum felicitas: ſed vna dies tam ingenti regno finem attulit: & nunc Perſæ penes quos paulo ante fuerat imperium, ſunt Parthorum prouincia. Fuit & Ægypti olim perampla magnificaq; potentia, ſed nubis in morem præteriit eius felicitas. Quid Æthiopes? quid Carthago in Africa? quid Pontici reges, quid Europa Aſiaque, & vt cōpendio dicam, totus orbis habitabilis? nonne more nauis ſuſque deque iactate marinis fluctibus, nunc ſecundis ventis, nunc aduerſis vtitur? nam verbum diuinum choreas in orbem ducit, quod vulgus hominum fortu-

Græcorum potentia à Macedonibus diminuta.

Ægypti perampla magnificaque potentia.

Fortuna in rebus humanis inconſtantia.

nam nominat. & cum perpetuo feratur per ciuitates, gentes regioneſque, res aliorum alijs omnium omnibus tribuit, ſubinde variantibus apud ſingulos temporibus: vt totus terrarum orbis tanquam vna ciuitas optimo reipublicæ genere adminiſtretur, populari regimine. Nihil igitur eſt in humanis rebus ac negotijs præter vmbram auramque leuiſſimam, ſine mora præteruolantem. eunt enim vltro citroq; tanquam æſtuaria nam & marini æſtus nunc cum magno impetu ſonituque accedunt, & longe lateque per littora diffunduntur vndis ſtagnantibus: nunc refluunt retro, magnamque maris partem in formam continentis redigunt. Simile quiddam accidit, quando fortuna poſtquam populoſam gentem inundauit magis felicitatibus, fluxu auerſo ne guttam quidem ſinit reliquam, deletis etiam veſtigijs opulentiæ priſtinæ. Verum hæc reputatio non omnes tangit, ſed ſolos rectæ conſtantiſque rationis aſſeclas. Ipſorum enim ſunt ambæ hæ ſententiæ: Cum rebus creatis commercium eſt nihili, præter montem iter faciemus. Non eſt enim poſſibile niſi ſublimi ac montano itinere, vitatis rebus mortalibus euadere ad immortalia. Quapropter Edom terrenus, cæleſtem regiamque virtutis viam interſepire vult: ſicut diuinum verbum viam illius & ſectam eandem ſequentium inter quos & Balaam referendus eſt. nam, & hic eſt terræ progenies, non cæleſte germen argumento certiſſimo, quod auguria falſaſque diuinationes ſequens, ne animæ quidem oculo recluſo vidit reſiſtentem ſibi angelum dei, vt conuerſus retrorſum abſtineret ab iniuria: ſed ita ſe commiſit imprudentiæ fluctibus inundantibus, vt obrueretur ab eis. tunc enim dubio procul nec curabilibus nec ſanabilibus morbis laborat anima, quando accedente redargutione (is eſt ſermo Dei nuncius, præuius & impedimenta ſubmouens, vt inoffenſi gradiamur per regiam viam) ſine iudicio noſtras ſententias præferimus illius monitis, quæ ad caſtigationem correctionemque totius vitæ noſtræ adhibere non deſinit. quamobrem quiſquis non paret, nec reueretur talem redargutorem, cum saucijs interibit, confectis afflictiſque per affectionum vulnera. quorum calamitas exemplo eſſe poterit nondum deploratis quantum ad purificationem attinet, vt conentur placere in ſuo pectore ſitum iudicem. & facient, ſi eius rectiſſimis decretis non opponent ſuametipſorum iudicia.

Edom terrenus.

Balaam terra progenies.

Anima morbi perniciosiſſimi.

Admonitionibus diuinis obſtrepentes gladio vltionis pereunt.

PHILONIS IVDÆI DE CONFVSIONE LINGVARVM.

HActenus de his dixiſſe ſufficiat. deinceps non obiter conſideranda ſunt quæ de confuſione linguarum philoſophatur. Sic enim loquitur. Erat autem terra labii vnius, & ſermonum eorundē. Cumque proficiſceretur de oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitarunt in eo. & dixit quiſque ad proximum ſuum, Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni. habueruntque lateres pro ſaxis, & bitumen pro luto, & dixerunt: Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim, cuius faſtigium pertingat ad cœlum, & celebre faciamus nomen noſtrum antequam diuidamur in vniuerſam terram. Deſcendit autem dominus vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filii hominum, & dixit dominus: Ecce vnus eſt populus, & vnum eſt labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant. Venite igitur & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui. Atq; ita diuiſit eos dominus in omnes terras, & deſiuerunt ædificare ciuitatem & turrim. Idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, id eſt confuſio: quia ibi cōfuſum eſt labium vniuerſæ terræ: & inde diſperſit eos Deus ſuper faciem cunctarum regionum. (Quibus maiorum inſtituta diſplicēt homines impii, & tantum ad accuſandas leges diſerti, arreptis impietatis anſis talibus, ſic cauillantur: Etiam nunc extollitis præcepta veſtra vt veritatis regulas? Ecce ſacri quos vocatis libri fabulas continent. quales aliis referentibus irridere ſoletis. nec opus eſt eas legibus interſperſas per ocium colligere, quaſi calumniandi ſtudio, ſatis erit huius præſentis vos commonefacere. hæc vna certe ſimillima eſt illi de Aloadis, quos optimus poetarū Homerus conatos narrat fuiſſe tres maximos montes alium ſuper alium aggerere, ſperātes ſe hoc modo facile ſibi viam munituros, qua ad æthereamſublimitatē euaderent de quib. extāt hi verſus: *Homeri locus explicatus de gigātib.*

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet atq; Oſæ frondoſum inuoluere Olympum.

Olympus, Oſſa, Pelion, montiū ſunt nomina, pro quib. legiſlator inducit turrim extructā ab eius ſeculi hominib., qui propter dementiā & vaſtū animum conati ſunt cœlū attingere, conſilio longe ſtultiſſimo. *Olympus mons.* nā etiamſi vniuerſę terrę partes ſuper ſtruerentur fundamento modico, vt in vnius columnæ formā attollerētur, tamen longiſſimo interuallo abeſſent à ſphæra ætherea, præſertim iuxta opinionem philoſophorum qui ſcrutantur talia, terram centrum eſſe mundi *Terra mūdi centrū.*

aſſeuerantium. Præterea quiddam aliud huic ſimile de animalium vna lingua proditur à fabularum ſcriptoribus. narratur enim olim animantium

Animaliũ omnium eadẽ vox.

omnium terreſtrium, aquatilium, volucrium eandem vocẽ fuiſſe: & quemadmodum nunc homines Græci cum Græcis, barbari cum ſuæ linguæ barbaris habent ſermonis commercium, ita tum illas omnes cum omnibus collocutas de ſuis rebus ac negocijs ita vt & conquererentur inter ſe, & viciſſim condolerent de calamitatibus, ediuerſoque rebus lætis gratularentur. nam velut in vna republica putabant ad ſe pertinere alienas quoque proſperitates ac aduerſitates & eos affectus in ſermone quotidiano non obſcure præ ſe ferebant, donec laſciuientes præ bonorum præſentium copia, vt ſæpe fieri ſolet, vltra decorum proruperunt rerum non concupiſcendarum amore, vt per legatos immortalitatem, à ſenectute immunitatem, perpetuamque iuuentam ſibi poſcerent, æquum ſe poſtulare dicentes, quando munus iam vni ex eorum numero ſerpenti contigiſſet. hunc enim exuta ſenectute denuo repubeſcere. iniquum autem eſſe vt præſtantiora deteriori cedant hac parte, & multa vni. quam audaciam mox ſua pœna ſequuta eſt. nam confeſtim variatæ ſunt animalium linguæ, vt ex illo tempore non poſſent ſe inuicem intelligere, impediente vocum diuerſitate, in quas loquela quæ prius communis fuerat, diuiſa eſt poſtea. Cæterum alia vero propior narratio diſiungit à brutis homines, & hos ſolos ait habuiſſe vnicam linguam communem omnibus. tamen hæc quoque fabuloſa putatur. atqui hæc vocis in plurimas diuerſas loquelæ ſpecies diſſectio, quæ linguæ confuſio vocatur in remedium peccatorum adhibita dicitur, ne communicato

Linguarũ confuſio.

conſilio crimen fieret publicum: vtque, ſi conferrent in vnum operas, alteri muti eſſent alteris. attamen nihil hoc, quantum apparet, profuit. Nam etiam poſt diuiſam linguam, deductaſque in diuerſa loca tot gentium colonias, nihilominus terræ mariaq; repleta ſunt malis ineffabilibus. nam non lingua, ſed ſimilis animarum ad peccandum procliuitas, communicatæ iniquitatis cauſa eſt. ſiquidem etiam lingua mutilati, nutibus, aſpectibus, alijſque corporis geſtibus ac motibus, non minus quam verbis prolatis, voluntatem ſuam ſignificant. huc accedit, quod ſæpe vna gens, non lingua ſolum eadem, verum etiam eiſdem vtens legibus ac moribus, ad tantam peruenit maliciam, vt peccatis conferri poſſit cum reliquis omnibus hominibus: & ob imperitiam linguarum multi ab inſidiatoribus ex improuiſo ſunt oppreſſi, ediuerſo harum ſcientia multos exemit imminentibus periculis. itaque prodeſt magis quam nocet linguæ communicatio: quando nunc quoque per ſingulas regiones, præſertim indigenarum, nihil æque incolumitati confert ac lingua omnium eadem. tum ſi quis plures linguas ediſcat, mox probatur ab earum peritis, & pro amico agnoſcitur, non leue argumentum ſocietatis aſſerens loquelam familiarem, vnde mox accedit ſecuritas à periculis. Cur igitur quaſi malorum cauſa eſſet lingua communis ex hominibus ſublata eſt, quæ debuerat confirmari vt perutilis. has hominum malicioſorum cauillationes ſeorſum redarguent, quibus prom-

Lingua communicatio quid proſit & obſit.

ptum

ptum eſt ad tales quæſtiones ex aperta legum Scriptura ſine contentione reſpondere, qui non ſophiſmatibus repellunt ſophiſmata, ſed ſequuntur veritatis ſeriem nuſquam ſinentem offendere, & impedimenta dimouentem facile, vt ſermo ex his poſſit euadere.

Sermo oris & mentis.

Dicimus igitur iſtis verbis, Erat vniuerſæ terræ labium vnum, & vox vna, ſignificari magnorum ineffabiliumq; malorum conſonantiam, quibus ciuitates à ciuitatibus, gentes à gentibus, regiones à regionibus impetuntur viciſſim, & quibus homines non ſolùm in ſe inuicem iniuſti fiunt, verum etiam in Deum impij. & hæc quidem populorum ſunt crimina. conſideremus & viritim inenarrabilem vitiorum multitudinem, præſertim ſi accedat ille inamœnus, ineptus, & male modulatus concentus.

Ægyptiorũ gens amãtiſſima corporis ſub aquam fugere cur introducatur

Fortuita quis neſcit, cum in paupertatem, obſcuritatem, corporis morbos aut mutilationes incidunt, item in infirmitates animæ, deſipientis præ atra bile aut longo ſenio, aut alio quocunq; grauiore infortunio. nam vnũquoduis è iam dictis abunde ſufficit ad ſubuertendum & deiiciendum hominẽ, etiam faſtu magno tumidum. quod ſi plura eum velut ex compoſito aggrediantur eodem tempore, animæ, corporis, & externa, quid cogitari poteſt miſerius? cadentibus enim ſtipatorib. etiam ſtipatum neceſſe eſt cadere.

Senſus quinque animæ ſatellites.

eſt autem corporis ſatellitium hoc, diuitiæ, gloriæ, honores, à quibus elatum in ſublime ſe oſtentat: ſicut è diuerſo à contemptu, obſcuritate, paupertate oppugnatur tanquam ab hoſtibus. item ſatellites animæ ſunt, auditus, viſus, odoratus, guſtus, & tota cohors ſenſuum. adhæc ſanitas, integritas, robur, potentia. horum enim valida, ope ſuffultus comminutuſque animus incedit exultabundus, & ſuauiter degens quicquid libet, exequitur, omnibus viis ei nunquam non patentibus.

Morbi animæ & corporis unde naſcantur.

Verum & his ſatellitibus non deſunt aduerſarij, ſenſuum orbationes, morbique, vt dixi, qui aliquando mentem agunt in præcipitia, & hæc quidem à fortuna impendent, vehementer difficilia miſeraque, leuiora tamen ſi conferantur cum malis voluntariis, quis autem ſit horum quoq; concentus, rurſum conſideremus.

Anima hominis tripartita

Cũ anima noſtra tripartita ſit, pars eius mens & ratio, pars ira, pars concupiſcentia eſſe dicitur. ſingulæ ſuis morbis laborant, atque etiam inter ſe cõmunibus vniuerſæ: quoties mens quidem imprudentiæ, timiditatis, luxuriæ, iniuſtitiæ ſegetes demetit: ira vero immanes furioſaſque rabies, & cætera quibus grauida eſt, mala parit: concupiſcentia quoque amores ſemper iuueniliter leues, & temere ad quæuis corpora, & ad quaslibet res aduolantes, quocumque immittit. tunc enim tanquam in naui nautis, vectoribus, gubernatoribus, per dementiam in eius perniciem conſonantibus, etiam qui perdunt, vnà pereunt. grauiſſimũ enim malorum eſt, & pene ſolum inſanabile, omnium animæ partium ad peccandum conſenſus, cum tanquam in publica peſtilentia nihil ſani ſit reliquum, quod ægrotis mederi poſſit: ſed & medici vna cum vulgo laborãt, eadem qua cæteri lue correpti. Clades hæc deſcribitur apud legiſlatorem in mentione diluuij: quando & à catarrhactis cœli magno impetu imbres inundauerunt: & à terra, à corpore inquam, multi magnique fontes affectionum profuſi, fluenta ſua coniunxerunt, miſcueruntque cum aquis

prioribus, vt totam animæ regionem occuparent ſuorum gurgitum vorticibus. Videns, inquit, Dominus Deus multiplicatam eſſe malitiam hominum ſuper terram, & vniuſcuiuſq; cogitationes intentas eſſe ad malũ omni tempore, decreuit in hominẽ, in hunc inquam, reptilibus, volucribus, aliiſq; brutis & immitibus beſtiis circumdatum, animaduertere; cuius iniquitatem iudicaret eſſe inſanabilem, pœna autem fuit diluuium. Tantum ſibi libido peccandi permiſerat, cohibente nemine, & affluente vnà cum copia rerum fruendi licentia, & merito. non enim vna certa pars animæ corrupta fuit, vt ei ſuccurri poſſet à ſanis cæteris, ſed nihil integrum incorruptumque relinquebatur. Videns, inquit, non vnius, ſed vniuſcuiuſque cogitationes, conuenientem pœnam incorruptus iudex eis inflixit, hi ſunt illi cõfœderati apud vallem ſalſuginis, eſt.n. cauus, aſper, anguſtiſque faucibus ſtrictus locus affectuum, vere ſalſos amaroſque dolores afferens; in quo factum fœdus nullis ſacris nullove iureiurando dignum ſciens ille ſapiens Abraham, fœderatos profligat. *Abraham fœderatos profligat.* dicitur enim eos omnes conſpiraſſe in valle ſalſa; quæ eſt mare ſalinarum. An non vides illos orbatos ſapientia, cœcatoſque mente, quæ acutum cernere debuerat, ex re nomen habentes Sodomitas, *Sodomitarum iniquitates.* iuuenes vnà cum ſenioribus, totum ſimul populum, circum ædes animæ curſare, vt diuerſantes in eis ſacroſanctos ſermones, cuſtodes & præſides probris afficiant, nemine vel opponente ſe iniuriis eorum, vel alienãte à tanto facinore. Non enim pars populi, vt legitur, ſed vniuerſus domum circumdedit, iuuenes vnà cum ſenioribus, coniurati contra diuina verba & opera, quæ ſcriptura ſuo more vocat angelos. Attamen diuinus vates Moſes occurrens, eorum cohibebit impetum, etiamſi ductu ſui regis irruant audaciſſimi, & ad dicendum promptiſſimi, auctiſque copiis vndatim affluant. Ecce, inquit, Ægypti Rex ad aquam veniet. ibi tu oppones ei teſtans in labio fluminis. Ergo malus vir exit ad fluenta peccatorum & affectuum, quæ per aquam ſignificantur. at vir ſapiens primum accipit à Deo ſemper ſtante, nec vnquam mobili munus illi conueniens, vt ipſe firmus conſiſtat. dictum eſt enim: Tu vero hic ſta mecum: vt exuta omni dubitatione ac ambigentia, quæ ſunt vitia parum cõſtantis animi, fidem certiſſimum firmiſſimumque habitum induas. Deinde non contentus ſtare, quod mirandum eſt, obſiſtit etiam. dicitur enim ei: Sta ex aduerſo. Quorum alterum quidem, videlicet occurſus, in motu: alterum vero, hoc eſt, ſtatio, in quiete conſideratur. Nulla tamen eſt in his verbis pugna, ſed egregie cum rerum natura congruunt. Nam cuiuſcunq; ſententia ſuopte ingenio quieta eſt, nec facile à recto flexilis, hic ſolet reſiſtere vndabundis rebus omnibus, tranquillitatem tempeſtate vltro accita turbantibus. Sed bene habet, ꝙ in labio fluminis occurſus factus dicitur. Sunt autem labra oris extremitates & ſepta linguæ, per quæ ſermo profluit, quando proferendus eſt. Sermone autem etiã hoſtes virtutis, modo ſtudio diſciplinarum ſint, vtuntur ad defendenda improbata dogmata: ſicut è diuerſo boni ad mendacia tollenda è medio, & ad verorũ bonorũ confirmationem inuincibilem. ꝓinde quoties omni rudente moto contentioſorum dogmatũ aſſertores oppreſſi rationib.

aduerſariis pereunt, merito victoriale carmē ille ſapiens cū ſuo ſacrato choro modulabitur. Vidit, inq̄t, Iſrael Ægyptios, non alibi mortuos, q̄ ad labiū fluminis. Mortem dicens non animæ ſeiunctionem à corpore, ſed impiorū dogmatum prolationem, quæ per os efferebantur, & linguam inſtrumentaq; vocis cętera. Porro ſermonis mors eſt ſilentium, non quo bene morati p̄ſe ferunt reuerentiam: nam & hoc facultas quædā eſt ad eloquentiam pertinens, diſpenſatrix docēdi temporū: ſed quo impotes fandi pp aduerſariorum vehementiam inuiti vtūtur, nulſam inuenientes dicendi occaſionem. quib. quicq̄d tentāt, effluit: quocunq; inſiſtunt, nequeunt veſtigiū figere, vt prius q̄ conſiſtant, cadant neceſſario: qualis eſt aquaria machina, q̄ helix vocatur. in cuius medio gradus quidam ſunt, quos ruſticus quoties agros vult rigare, ſcandit, ac mox neceſſario dilabitur. & ne continue cadat, proximum fulcrum vtraq; manu retinet, quo totum corpus ſuſtentat. interim pedes manuū, manus v. pedū funguntur officio. inſiſtit. n. manib. quarum eſt agere: operatur pedib. quorum eſt ſtare. Multi autē cum non poſſint veriſimilia ſophiſtarū cōmenta fortiter refellere, ꝙ non ſint admodū in diſſertationib. exercitati, vt diſtenti actionib. cō fugiunt ad illius, qui ſolus eſt ſapiens auxilium, & opē eius ſupplices inuocant. ſicut & quidam è Moſis familiarib. in ſuis hymnis precatur: Muta fiāt labia doloſa. Qui a. poterunt hæc ſilere, niſi ab eo, qui ſolus ēt ſermonis eſt Dn̄s, obturata fuerint? Ergo conuentus, qui peccandi cauſa confluunt, continuato curſu fugiendi ſunt: cum prudentiæ vero ſcientiæque ſociis fœdus pangendum. quapropter eorum

Helix aquarum inſtrumentum.

qui dicunt: Omnes vnius viri ſumus filij, pacati ſumus: miror conſenſum conſonum. quibus libenter dicerem: & qui fieri poteſt O boni, vt non bellum oderitis, pace delectemini, cum vnum eundemq; patrem profiteamini, non mortalem, ſed immortalem, hominem Dei: qui cum ſit illius ſempiterni ſermo, neceſſario ipſe quoque incorruptibilis eſt. nam quicunque multa principia ſuæ animæ genitiua faciunt, multorum Deorum ſuperſtitioni nefariæ dediti, alii colunt alios, & autores fiunt tam ſeditionum ciuilium, quàm externorum tumultuum, ab initio vitæ finem vſq; bellis perpetuis implicati. qui vero gaudent vno genere, & vnum parentem rectum ſermonem colunt, miranturque harmoniam, & muſicam virtutum concinentium, ſerenam tranquillamq; vitam exigunt: non tamen ocioſam ignauamq;, vt quidam exiſtimant, ſed admodum virilem, & valde acrem contra ſtudiorum ſuorum interpellatores, & indeſinentes turbatores fœderum. nam qui ſuopte ingenio pacem amant, bellicoſi debent eſſe, in ſtatione collocati contra infeſtantes quietem animæ. teſtis eſt mihi primum cuiuſque virtutibus dediti animus ad hunc modum diſpoſitus, deinde vnus è Prophetico ſodalitio, qui numine afflatus exclamat: O mater, qualem me peperiſti hominem pugnæ, & hominem iniucundum vniuerſæ terræ. nec ipſe profui, nec mihi profuerunt: neque vires meæ defecerunt ab execrationibus eorum. An non omnis ſapiens omnibus ſtultis perpetuus hoſtis eſt, oppugnās eos non caſſib. aut machinis, aut exercitib. ſed rationib⁹? Cū. n. in media pace cōtinue homines in ſe inuicē inſurgētes

priuatim ac publice videt, nec tantum gentes, regiones, ciuitates, caſtella, ſed etiam ſingulas domos, ſingulos viros mutuo ſe bello impetere: quis non præſentes obiurgat, admonet, caſtigat, interdiu noctuque non conquieſcens, eo quod ipſius anima nullam quietem admittere queat ob innatum odium maliciæ. nam eadem quæ in bello, etiam in pace patrantur facinora omnia, ſpoliant, rapiunt, captiuant, prædantur, vaſtant: vim, cruciatum, ſtuprum, probrum offerunt: aut dolo clam, aut vi palam, quantum poſſunt, interficiunt. nam cum diuitias aut gloriam ſinguli finem propoſitum habeant, ad hunc tanquam tela vitæ actiones omnes dirigunt, æquationem iuris negligunt, inæqualitatẽ diligunt, ſocietatem auerſantur, vnuſquiſque cupit occupare aliena omnia, oſor hominum & exoſus inuicem, ſimulator beneuolentiæ, adulationis fucatæ amicus, amicitiæ germanæ hoſtis, veritatis inimicus, propugnator mendacij, tardus ad iuuandum, celer ad nocendum, ad calumniam promptus, ad patrocinium cunctator, impoſtor, periurus, inuidus, iræ mancipium, voluptatis ſeruus, malorum colluuies, bonorum corruptor. hæc & huiuſmodi ſunt illius admirandæ pacis bona deſiderabilia, quorum ſimulacra in vniuſcuiuſque anima poſita coluntur & adorantur, id quod merito male habet omnem ſapientem, vt exclamare cogatur ad matrem nutricemque ſuam ſapientiam: O mater, qualem me peperiſti, non viribus ſtaturaque magnum, ſed improbis infeſtiſſimum, virum iucunditatis ac pugnæ, natura pacis amantem, ideoque infenſum pulcritudinem eius dehoneſtantibus. Nec ipſe profui, nec mihi profuerunt: nec illi bonis meis vnquam vſi ſunt, nec ego malis eorum: ſed vt eſt apud Moſem, rem concupitam accepi ab illorum nemine: quippe qui omnia, quę iſti concupiſcunt ac reponunt tanquam vtiliſſima, pro noxiis habeo, neque vires meæ defecerunt ob execrationes, quibus me deuouent. Sed forti potentia diuinorum dogmatum protectus, non defeci præ laſſitudine, imo tanto vehementius obiurgaui meos execratores. Poſuit .n. nos Deus in contradictionem vicinis noſtris, ſicut & in ſacris hymnis alicubi dictum eſt de omnibus bonæ mentis cupidis. Annon à natura contradictores fuerunt omnes ſtudioſi virtutis atque ſcientiæ, ſemper concertando cum vicinis animæ, redarguendoque voluptates finitimas, & vnà degentes concupiſcentias, ignauiæ quoque pauori cæterorumque affectuum ac vitiorum cohorti reſiſtendo in faciem, adhæc ſenſus omnes redarguendo, de his, quæ viderunt oculos, de his quæ audiuerunt aures, nares de exhalationibus, guſtum de ſaporibus, atque etiam tactum de accidentibus, eis iuxta corporis potentias proprietatibus, imo etiam ſermonem mentis interpretem, de his quæ libenter proloquitur. Scrutandum eſt enim non obiter, quid, quove modo, & quamobrem vel ſenſus ſentiat, vel ſermo interpretetur, vel affectus afficiat, & erratum ſuum cuiuſque redarguendum. Qui autem nulli horum contradicit, ſed omnibus deinceps annuit, ignorat, quàm ſeipſum decipiat potentes vicinos ſinens munitiones cõtra animam ſtruere, quos debuerat ſubditos potius habere, quàm dominos, qui ſi imperent, multa magnaq; damna dabunt, regnante apud ipſos

amentia. cum vero ſunt ſubditi, faciunt imperata, nec iugum excutiunt. atque ita dum pars obedire diſcit, pars non ſcientiam tantum, ſed & facultatem imperandi obtinet, totum animæ ſatellitium conſentiet. accedēteſque ad eum, qui inter ipſos eſt ſenior, dicent: Pueri tui redegerunt in poteſtatem ſummarium virorum bellatorum, qui nobiſcum ſunt, ne vnus quidem ex eis occiſus eſt. ſed quemadmodum inſtrumenta muſica adaptata egregie ſonis omnibus, ita nos omnibus pręceptis conſoni, nec verbū vllum inconcinnum & abſonum diximus, nec factum fecimus, vt cum nobis collatus chorus ineruditorum videri poſſit omnino mutus & exanimis, qualis ridendus ille corporis nutritor Madiam, & progenies huius, nomine coriaceam molem ſignificās, ſomnolentus Beelphegor. ſumus enim genus electum Iſraelis videntis Deum, inter quos ne vnus quidem diſcrepat, vt vniuerſitatis inſtrumentum totus mundus harmoniis muſicis conſonet. quapropter etiam Moſes bellicoſo ſermoni, qui vocatur Phinees, honorem pacis, ait, ſe tradere, quod virtutis æmulus, & vitij hoſtis, totam eius generationem excidit in poſterum, modo quis velit perſpicere, & ſcrutari diligenter, & oculis, auribuſque ſuis teſtibus credere, quod nihil ſit certi in reb. mortalibus, ſed omnia pendeant ab opinionibus. Miranda igitur conſonantia, de qua modo diximus, ſed magis etiam mirifica & omnes harmonias ſuperans, communis totius populi, qui introducitur vno ore dicere: Omnia quæcunque dixit Deus, faciemus, & audiemus. nam hi iam non rationis ductum ſequuntur, ſed ipſum Deum ducem omnium, ideoq; ad facta magis, quàm ad verba properant. Cum .n. alij audita faciant, iſti ꝙ mirandum eſt, præ diuino quodam impetu aiunt, facturos ſe prius, deinde audituros: vt non propter doctrinam & admonitionem, ſed vltro & ſuapte ſponte videantur ad bona opera occurrere. Poſt factum autem audituros ſe aiunt, vt quæ fecerunt, diiudicent, an cum ſacris præceptis conſonent. Cæterum coniuratos illos ab oriente profectos, ait, inueniſſe campum in terra Sennaar, & ibi ſedes poſuiſſe.] Id iuxta naturam dictum eſt. Sunt enim in anima duæ ſpecies orientis, altera melior, altera deterior, melior, quādo ſolarium radiorum more ſplēdor virtutum exoritur. deterior, quando his obſcuratis lucent alia. Prioris exemplum eſt hoc: Et plantauit Deus Paradiſum in Eden contra orientem, non ſtirpium terreſtrium, ſed cœleſtiū virtutum, quas è ſuo incorporeo lumine nunquam extinguendas plantator ille accēdit. Ex Moſis quoq; ſocio quodam audiuimus dictum hoc, Ecce homo cui nomen Oriens. Noua appellatio ſi intelligatur de homine, qui conſtat ex anima & corpore. ſin autem de illa incorporea Deum referente imagine, fateberis ei nomen hoc inditum aptiſſime. Hunc enim antiquiſſimum filium rerum pater exoriri voluit, quē alibi primogenitum nominat: qui genitus mox patrem imitatus eſt, & qualia vidit apud eum exemplaria, tales formauit ſpecies. Deterioris autem orientis exemplum extat de illo, qui volebat à Deo benedictum execrari. nam & ille ad orientem habitare dicitur. ſed hic oriens quamuis commune cum priore nomen habet, re tamē eſt diuerſiſſimus. E Meſopotamia, inquit, acciuit me Balac, è montib. oriē-

Phinees.

Animæ ſpecies duæ.

talibus, dicens: Veni, vt execreris quem Deus non execratur. Interpretatur autem Balac amens: nec immerito, qui ſperabat, ſe poſſe decipere illum Qui eſt, & certam eius ſententiam humanis argutationibus irritam facere. Ideo Meſopotamiam habitat, mentem habens quaſi ſubmerſam in mediis fluminibus, nec enatare valentem, nec emergere. Talis autem affectus vt exortus inſipientiæ, ſic occaſus bonæ mentis eſt, proinde iſti, quorum narratur diſſona conſonantia, profecti ab oriente dicuntur. Vtrum ab oriente vitiorum? Nam eos qui à virtutis oriente proficiſcuntur, diſiungi legimus, vitiis pariter obnoxiorum vnitus motus eſt: ſicut cum manus non ſeorſum ſuis artubus, ſed qua cum toto corpore cohærent, vnà mouentur. Nam inſipientia malis dux eſt ad opera non naturalia, quæ vitiorum eſt regio. Quicunque autem à virtute demigrantes ſequuntur inſipientiam, conuenientem ſibi nacti locum inhabitant, qui Hebraica lingua Sennaar, Græca vero excuſſio vocatur. Conuellitur enim & concutitur, quaſſaturque tota malorum hominum vita, ſemper confuſa turbataque, ne veſtigium quidem germani boni in ſe retinens. nam ſicut ea quæ excutiuntur, nihil niſi concretum retinent, ſic & cuiuſque cum iniquis confœderati anima mihi videtur excuti. omnes enim virtutis ſpecies abiicit, vt nec vmbra nec imago eius vlla fiat reliqua. certe gens Ægyptiorum amantiſſima corporis, non ab aqua, ſed ſub aquam fugere inducitur: quæ vbi ſemel ſubiecit ſe affectibus, quaſſatur ac miſcetur, in locum bene conſtitutæ pacatæque virtutis tumultibus vitiorum ſuccedentibus. Legimus enim excuſ-

AEgyptii dum per medias marinas vndas fugerunt, cur excuſſi dicantur.

ſos Ægyptios, dum per medias marinas vndas fugiunt. Hi ſunt, qui ne Ioſephum quidem norunt, faſtum vitæ varium, ſed propalam peccantes, ne veſtigium quidem, aut vmbram, aut ſimulacrum vllum honeſtatis ſibi reſeruant. Exortus eſt, inquit, rex alius ſuper Ægyptum, qui ne infimum quidem & nouiſſimum bonorum Ioſephum nouerat: qui non modo perfectiones, ſed & profectus ignorabat: & tantum à viſione perfecta aberat, vt ne auditu quidem quicquam percepetit, dicens: Adeſdum, execrare mihi poſteritatem Iacob, & maledic nepotibus Iſrael, ac ſi diceret: Veni, extingue viſum auditumque animæ, ne quid vere bonum, honeſtumque vel videat vel audiat. viſum enim Iſrael, auditum Iacob ſignificat. Talium mẽs omnẽ boni naturam abiicit, excuſſa quodammodo: ſicut proborum è diuerſo meras ſinceraſque ideas bonorum conſectans excutit reiicitque cætera tanquam folia. Contemplare illum mediatorem quid loquatur: Tollite deos alienos, quos habetis, è medio veſtrum, & purificamini mutateque veſtes, & facto agmine aſcendamus in Bethel: vt etiamſi Laban poſtulauerit poteſtatem inquirendi in totam familiam, non inueniat ſimulacra, eſſentias veras inſculptas in mẽte ſapientis, quæ ad Iſaac familiam à ſe ipſa doctam pertinent iure hæreditario. nam hic ſolus accipit paternam ſubſtantiam. H c obſerua quod non ait eos veniſſe in cãpum in quo manſerunt, ſed quæſitum inueniſſe. vtiq; poſtquam diſpexerunt vbinam eſſet locus ad inſaniam commodiſſimus. Ita eſt profecto, inſipiens non aliunde accipit, ſed ipſe ſibi quærendo mala inuenit, non contentus his per quæ

miſera natura vltro incedit,ſed cumulans ea malis artib.& exercitiis. atq; vtinam paulū ibi cōmoratus migraret alio:nūc habitare ibi poſtulat. dicit.n. Scriptura,q̄ inuento campo habitarūt ibi tanq̄ in patria, non tanq̄ inquilini regionis exteræ. Lenius.n.malum fuiſſet,ſi poſtq̄ in peccata inciderant,pro alienis ea peregriniſq; habuiſſent,non pro cognatis ac domeſticis. inquilini enim potuiſſent diſcedere,ſedib.vero ſemel electis immanendū erat poſtea. quapropter apud Moſem ſapientes omnes inducuntur inquilini.nam horū animæ in coloniam è cœlo miſſæ ſunt. ſolent enim viſendi ac diſcendi gratia peregrinationem in terrenam naturā ſuſcipere. ibi hoſpitio corporis vſæ, & contemplatæ ſenſibilia mortaliaq; omnia, retro vnde venerant, redeunt, memores cœlum ſibi ciuitatem eſſe ac patriam, in his verò terræ finitimis vti ſe tantū hoſpitio. cęteris enim colonis nouę ſedes eximunt deſideriū veteris patriæ:ſed hæc reditū ſuorū expectat, & ipſi redire deſiderant. Itaq; merito Abraham, qui mortuam vitam ſepulchrumq; reliquit, mortuorum cuſtodes,& mortalium rerum diſpenſatores ſic alloquitur: Aduena & inquilinus ſum ego inter vos, vos autem indigenæ, qui cinerem & puluerem pluris facitis, quàm animam, dū vobis præfeciſtis Ephron, quod nomen ſignificat puluerem. Merito autem & meditator ille Iacob inquilinum ſe in corpore queritur, dicens: Dies annorum vitæ meę,quibus inquilinus ſum,pauci maliq; fuerunt:non peruenerunt ad dies patrum meorum, quib. inquilini fuerunt. At illi à ſeipſo docto etiam oraculum redditum eſt hoc. Ne deſcendas in affectionem Ægyptum,ſed habita in terra, quam tibi indicabo,in manſione incorporea inuiſibiliq;, interim inquilinum age in hac viſibili & ſenſibili eſſentia, vt oſtenderet, ſapientem in ſenſibili corpore peregre agere,cum patriam habeat, verumque domicilium in virtutib. intelligibilib. quæ ex ore Dei procedunt nihil differentes ab eius ſermonib. Moſes autē, Aduena,inquit,ſum in externa regione. Egregie, ne hoc quidem honore corpus dignatus,vt inquilinum eius ſe profiteretur,ſed alienum ſe ab hoc exiſtimans. Cæterum malus vir oſtendere volens, vnam linguam vnumq; labium non in vocabulis ſitum, ſed in ſocietate facinorum, rurſum aggreditur negotium, & turrim tanquam arcem tyranno vitio ſtruit, ſodales omnes ad hoc opus conuocans, vt paratam materiem ſuggerant.

Ephron idem quod p ului.

Moſes quomodo aduena in regione externa fuerit.

Venite, inquit, faciamus lateres, & coquamus eos igni.] Ac ſi dicat: Nunc permiſcuimus & confudimus omnes partes animæ, vt ſpeciei nullius vlla forma iam appareat: conſentaneum igitur his cœptis fuerit, vt quando eſſentiam ſpecie qualitateque carentem, affectum & vitium aſſumpſimus: diuidamus eam vſque in extremas qualitates & ſpecies, quo magis eas percipiamus, earumque vſum fructum, qui cognitus maiorem voluptatem pariturus videtur. Adeſte igitur cogitationes omnes, & ratiocinationes omnes tanquam vocatæ in ſenatum animæ, quotquot iuſtitię virtutumq; omnium curatis perniciem, vt collatis conſiliis diſpiciamus, quomodo aſſequi poſſimus optatum exitum. aſſequemur certe ſi rem gerendam auſpicabimur à fundamento hoc: vt informia formemus figuris additis, circumſcribamuſque ſingula, ne vacillent & claudicent, ſed fixa

Babylonica turris ædificatio.

firmaque maneant, aſſumpta quadratæ formæ natura. hæc enim cum ſit inconcuſſa indeflexaq; laterculi more, etiam quæ ſuperædificabuntur, ſuſtinebit firmiter. talis ſtructuræ quælibet aduerſa Deo mens, quem Ægypti, id eſt, corporis regem dicimus, inuenitur opifex. hunc enim Moſes inducit delectari lateritiis ædificiis. poſtquam enim aliquis aquam terramq;, illam humidam, hanc ſolidam eſſentiam, ne dilaberentur corrumperenturque, miſcuit, & ex duobus tertium quiddam vtrique cognatum effecit, quod lutum vocatur, in portiones hoc ſecare non deſinit, ſuam cuique ſegmento formam affingens, vt firma fiant, & ad ſtructuram commoda. ſic enim opus abſoluitur non magno negocio. hoc imitati homines prauo ingenio, poſtquam brutos & nimios affectionum impetus miſcuerunt cum grauiſſimis vitiis, ſecant eam temperaturam in ſpecies, quas fingunt formantque miſeri, ex quibus contra animam arx celſa erigitur: dum ſenſus diuiduntur in viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum: affectus in gaudium, concupiſcentiam, timorem atque dolorem: vitiorum genus in imprudentiam, luxuriam, timiditatem, iniuſtitiam, & his cognata cætera. Nec deſunt his etiam nequiores, qui non contenti hunc conatum ſuſcepiſſe, etiam alios ipſis meliores, ad contemplatiuum genus pertinentes, cogunt lateres facere, & ciuitates munitas ædificare, ſuo regi, vt videri vult, intellectui: & hoc agunt, vt declarent bonum ſeruire malo, affectus plus poſſe, quàm tranquillitatem animi, prudentiam cum virtutib. ſubditam eſſe imprudentiæ cæteriſque vitiis, vt neceſſe habeant dominorum imperata facere.

ÆEgypti typus.

Lateres Babylonicæ turris.

Ecce, aiunt, etiam animæ oculus lucidiſſimus, puriſſimus, omnia cernens ac ƒtiſſime, cui ſoli Deum videre licet, nomine Iſrael, implicitus aliquando corporeis Ægypti caſſibus perfert iuſſa grauiſſima, vt lateres faciat, & alia terrena opera cum ingenti labore ac vexatione: quapropter merito dolet ac gemit, quippe cui hoc vnum ſuppetit, vberes in tantis malis lachrymæ. Nam recte dicitur, quod ingemuerunt filij Iſrael præ grauitate operum. Et quis ſanæ mentis videns vulgi opera, nimiaq; ſtudia, pecuniæ, gloriæ, voluptatum, non vehementer doleat, & ad ſolum Seruatorem Deũ exclamet, vt ille mala ſubleuet, perſolutoque pro anima precio in libertatem eam vindicet? Sed quæ tandem eſt hæc libertas? Illi ſoli ſapienti ſeruire, ſicut teſtantur oracnla, in quibus dictum eſt: Emitte populum, vt mihi ſeruiat. Eſt autem proprium ſeruientium ei, Qui eſt, vt nec pincernarum, nec piſtorum, nec coquorum opera, nec alia terrena vlla fingant componantque corpora, in modum laterum: ſed aſcendant cogitationib. ad ætheream celſitudinem: præeunte Moſe amico Dei certiſſimo. tunc enim manifeſte contemplabuntur locum, in quo Deus inſiſtit rectus & immutabilis: & ſcabellum pedum eius lapidi ſapphiro ſimile, & firmamento cœli, videlicet mundum hunc ſenſibilem, qui per hæc ſignificatur. decet enim, vt fœderati ſcientiæ talium ſpectaculorum ſint cupidi: & ſi non amplius, ſaltem illam imaginem videant, verbum ſacratiſſimum, deinde hunc mũdum etiam inter opera ſenſibilia perfectiſſimum. nam philoſophari nihil eſt aliud, quàm his perſpiciendis diligenter ſtudere. ſenſibilis autem mundus

Iſraelitæ grauitate operum cur ingemuerint.

Seruientiũ Deo, quoa nam proprium.

Mundus ſenſibilis.

Creaturis non eſt cauſa efficiens

Mundus non ſuo & libero motu mouetur.

Babylonicæ turris interpretatio myſtica.

Siderum cœleſtium curſus concitatiſſimus.

dus ſcabellum Dei dicitur has ob cauſas. Primum vt liqueat, quod creaturis non inſit cauſa efficiens. deinde vt diſcamus, quod totus mundus non ſuo libero motu mouetur, ſed gubernatur à Deo rerum diſpenſatore, qui ſalutariter clauum moderatur vniuerſitatis, idque ſine manibus ac pedibus aliiſq; creatis partibus iuxta doctrinam veriſſimam. non eſt enim Deus ſimilis homini, quamuis nonnunquam docendi cauſa dicantur de eo talia, dum non poſſumus vltra noſipſos ſapere, ſed ex noſtris accidentibus de Ingenito illo cõiecturas quaſdam facimus. Illud quoque perpulchre ſe habet, quod mundus aſſimilatur figuræ laterculi. videtur enim & ipſe ſtare hærereq; quantum viſu percipitur, quamuis vtatur motu ocyſſimo, nullam non præuolante creaturam. nam interdiu ſolem, noctu lunam, ſtare imaginantur oculi corporis: cum tamen nemo neſciat, horum ſiderum curſum eſſe cõcitatiſſimum, quæ totum cœlum intra vnam diem obeunt. ſic & vniuerſum cœlũ quod ſtare videtur in orbem circumuoluitur: qui motus inuiſibili diuinoque mentis oculo comprehenditur. Inducuntur autem hos lateres igni coquere: quod ſignificat, affectus ac vitia calido motiuoque ſermone confirmari, ne à ſapientiæ ſatellitibus deleri poſſint, qui ſemper moliuntur eis perniciem. quapropter additum eſt, Fuerunt eis lateres pro ſaxis.] Quod enim tantum ac fluidum eſt in bruto impetu, in naturam ſolidam reſiſtentemq; conſtipatum & denſatum, mutatum eſt rationibus validis & demonſtrationibus certiſſimis, poſtquam contemplationes perceptæ virilem quãdam maturitatem aſſumpſerunt, quæ in tenera ætate diffluunt propter humiditatem animæ, nondum valentis impreſſas formas durare conſeruareque. Et bitumen fuit eis pro luto.] nõ contra lutum pro bitumine. videntur enim mali quæ infirma ſunt communire contra meliores, & fluxa diſſolutaque compingere, vt ex tuto in virtutem iaculentur. Sed propicius pater bonorum non ſinet illorum ſubſtructiones conſtabiliri, & non ſubſiſtente vano ſtudio reddet eas labiles, tanquam molle lutum & fluidum. quod ſi lutum factum eſſet in bitumen, fortaſſe terrenum iſtud ſenſibile quod eſt in fluxu continuo, ſoliditatem accepiſſet perpetuam & durabilem. Sed quoniam verſa vice bitumen in lutũ mutatum eſt, bono ſimus animo. eſt enim certa ſpes fore, vt firmæ vitiorũ munitiones excidantur per Dei potentiam. Itaque iuſtus ille in magno continuoque vitæ diluuio, nondum valens abſque ſenſibus animo ſolo res vere cernere, arcam, corpus inquã, intus & extra bitumine perungit firmitatis gratia. ceſſante vero & terrore & periculo tempeſtatis illius iam ſe remittentis, exibit adiutus intellectu incorporeo ad percipiendam veritatem. nam illud elegans ab ipſa natiuitate ingenium quod appellatur Moſes, pro patria mundum habens in cuius ciuitatem aſcriptum eſt, aſtrictũ vni loco bitumine piceq; oblito corpori, putanti ſe omnes rerum ſenſibus ſubiectarum imaginationes capere ſeruareque, deplorat ſe victum, incorpoream naturam deſiderans: deplorat etiam inflatam & errantem mentem vulgi miſeri, quæ pendens à falſa opinione, putat ineſſe ſibi aliquid certum firmumque, aut in vniuerſum creaturam vllam eſſe immutabilem,

Bitumen, ad Babylonicæ turris ædificationem, cur ſumptum.

cum perpetuæ ſtabilitatis exemplum in vno Deo ſit propoſitum. Cæterum illa verba, Venite ædificemus nobis ipſis ciuitatem & turrim, cuius faſtigium vſque ad cælum pertingat, tale quiddam ſubindicãt. Ciuitates apud legis latorem non tantum vulgares iſtæ intelliguntur, verum etiam quas homines in animabus ſuis circũferũt. hæ videntur exemplares, vt diuiniorẽ paraturã ſortitæ. illæ vero harũ imagines, cũ cõſtẽt ex eſſentia corruptibili. ſunt autẽ duæ ciuitatis ſpecies, altera melior, altera deterior. melior, in qua ſub populari adminiſtratione reip. ciues æquo iure viuunt, legibus principatum obtinentib. hęc ad laudẽ Dei pertinet. deterior autem, adulterina, falſæque monetæ, in qua penes vulgũ eſt regimen, & inæqualitas eſt in precio, præſidente iniquitate atque iniuſtitia. in prioris ius probi aſcribuntur, in poſterioris ignauorum multitudo, perturbationem magis quã ordinem, & conſtituonem magis quam bonam conſtitutionem diligens. Inſipiens autem ſocios poſtulat, non contentus peccatis propriis: hortaturque ad nauandam ſibi operã nunc viſum, nunc auditum, nunc ſenſus cęteros vt incũctanter præſto ſint, & pro viribus ſuũ quiſq; miniſterium accommodet. accerſit etiã & concitat cæteras cateruas affectuũ ſuapte natura indomitorum vt prælia meditando inuictus euadat. Hos igitur ſocios mens his verbis cõcitat: Ædificemus nobis ciuitatem, ac ſi dicat, partes noſtras communiamus circumdemus nobis firma mœnia, ne ſimus expoſiti hoſtilib. incurſationibus, diſtribuamur in tribus & curias, in quas adſcribantur inſitæ in anima potentiæ, & pars brutis contribuatur, pars rationalibus. magiſtratus autem eligamus nobis commodos, opulentiam, gloriã, honores, voluptates, per quos adipiſcamur potentiam excluſa iuſtitia paupertatẽ obſcuritatemq; afferre ſecum ſolita. Scribamus leges quæ faueant potentiorib., quorum vt reip. vtiliorum, præcipua habenda eſt ratio. in primis turris extruatur, quæ vitio tyranno ſit pro arce regiaq; muniti ſſima, cuius pedes in terra nitãtur, caput ad cœlum pertingat, magnanimitate ad tantam celſitudinem penetrans. nam certum eſt eã non in ſolis humanis iniquitatib. conſiſtere, ſed properare ad cœleſtia per impios & Deo infeſtos ſermones, dum aut cœli numen negat, aut prouidentiam eius, aut mundi conditi principiũ: vel ſi hunc creatũ concedit, tamen & cauſas eius incertas putat, vt motum ei moderatum adimit, affirmans eum nunc perperã, nunc contumaciter agitari, ſicut naues aut quadrigas circẽſiũ: quæ nunquã ſine gubernatore aurigaq; feruntur curſu proſpero. at prouidentia non interdũ, ſed humana ſæpe, diuina ſemper, bonum habet euentũ. nam error confeſſione omnium abeſt à diuina potentia. Proinde hac figura ſignificatur, inſanos homines maliciæ rationem tanquã turrim ædificare, nihil aliud quærentes niſi vt nomen ſuum magnum magis quã bonum tranſmittant ad poſteros. dicunt enim, Faciamus nobis nomen.] ò inſignem impudentiam: quid aitis? cum debeatis tenebris veſtras iniquitates abdere, & prætextum eis ſi non verum certe veriſimilem quærere, vel ad ineundam apud honeſtiores gratiam, vel vt effugiatis pœnas confeſſorum criminũ: audetis tantum non in clariſſima luce vos oſtentare, contẽptis & minis hominum, & ſuppliciis

Ciuitatis duæ ſpecies

diuinitus infligendis ſine clementia? &inſuper circumquaq; rumores nunciosq; iniquitatum veſtrarum dimittendos cenſetis, vt nemo neſciat, nemo nō audiat ò veſtra miſeri ac ſceleſti facinora? At quale tandem nomen cupitis? certe quale factis veſtris conuenit, id vero eſtne vnum ſolum? genere fortaſſis vnum, ſed in ſpecies diſtinctum innumeras, quas vel ſilentibus vobis opprobrabunt alii, ineſt enim vobis petulantia cum impudentia, contemptus cum violentia, vis cū cæde, ſtupra cum adulteriis, cum immoderatis voluptatibus immenſa cōcupiſcentia, cum temeritate inſolentia, cum calliditate iniuſtitia, cum furacitate rapacitas, cum mendaciis periuria, cum iniquitatibus impietas. hæc ſunt iſta nomina, & his ſimilia. bella vero gloriatio, captare celebritatem nominis ex his quę cœlari debuerant. Sunt tamen qui valde ſibi rebus talibus placent, putātes inde ſe lucrifacere præclarā exiſtimationem apud homines, qui vltrices tam immanis audaciæ diras non effugient, non ſolum præſagientes, ſed & præuidentes ſuū interitum. quos libenter ſic alloquerer: Scitis fore vt diſſipemini. Cur igitur peccatis? Sed fortaſſe morem inſipientium proponit, qui etiam maximis pœnis non obſcure ſed manifeſte impudentibus, ab iniuriis non tēperant. ſunt autem notiſſimæ artes malæ, quas ſolet ferire diuina vltio, & peſſimi quoque cogitant Deum non ignorare ipſorū maleficia, nec ſe poſſe illius animaduerſionem depellere. alioquin vnde ſciunt ſe diſſipandos? attamen dicunt, Priuſquam diſpergamur.] Profecto conſcientia redarguit in pectore, & quanquā contemptores Dei ſtimulat, vt vel inuiti cogantur intelligere, humanas res adminiſtrari à natura præſtantiore, & eſſe iuſtitiam quæ implacabiliter ſcelera vindicet, infenſam iniuſtis impiorum facinoribus, & eis etiam qui his patrocinantur. Verum iſti omnes ſunt ſemper morientis, & nunquam emortuæ miſeriæ poſteritas, illius quę Cain nominatur. Annon & Cain poſt natum ſibi filium, quem nomine idem quod ipſius ſignificante appellarat Enoch, inducitur ciuitatem condere, & quodammodo creaturas mortales ædificare, ad ſubuerſionem rerū diuiniorem apparatum ſortitarum? Nam Enoch interpretatur gratia tua. At impius quiſque opinatur quod cogitat & intelligit eſſe intellectus ſui gratiam: quod videt, oculorum: quod audit, aurium: quod olfacit, narium: itidemque cætera officia fert accepta ſuis ſenſibus, ſicut & ſermonem vocis inſtrumentis. Deum autem cauſam eſſe negat, aut contendit non eſſe primariam. idem primitias agriculturæ ſuæ ſibi reponit, contentus obtuliſſe Deo de fructibus, quamuis exemplum ſalubre haberet in proximo. nam frater eius primogenita, non ſecundarios gregis partus ſacrificat, confitens antiquiſſimas cauſſas eſſe penes autorem antiquiſſimum. at impius opinionem tuetur contrariam: intellectum habere ſuæ volūtatis poteſtatem liberam, & ſenſum ſentire quicquid vult. iudicare enim vere libereque hunc de corporibus, illum de omnibus. atqui adeo ſunt reprehenſibiles, & à veritate conuincibiles, vt nihil ſupra. nonne intellectus ſæpe in reb. innumeris delirii coargutus eſt; nonne ſenſus omnes deprehenſi in falſo teſtimonio? nō pro tribunali rationis, q̄ & ipſa falli poteſt, ſed ipſa natura

Conſcientia mala ſtimulus.

Cain poſt natum ſibi filium ciuitatem condit. Enoch.

tura iudice, cuius incorruptiſſimum eſt iudicium, proinde cum & intellectus noſter & ſenſus ſit in lubrico, neceſſario fatendum eſt Deum nobis impluere & cogitationem & vim percipiendi. & hanc gratiam nobis conferri non à noſtris partibus, ſed ab illo cui totum debemus quicquid ſumus. At arrogantes filii hæreditatem à patre acceptam cupiunt ad cœlum exſtruere, donec iuſtitia virtutis amica, vitiorum hoſtis, aggreſſa ciuitates communitas contra miſeram animã, & has demolitur & turrim, cuius nomen in Iudicum libro ſcriptum extat. id Hebraice dicitur Phanuel, interpretatur autem Auerſio Dei. nam quęuis munitio quæ per ratiocinationes probabiles adſtruitur, ad nihil aliud ædificatur, quam vt mentem diuertat & deflectat à cultu Dei, quo conatu quid eſſe poſſit iniquius? verum contra hanc turrim deprædator & hoſtis iuſtitiæ ſuſcipit exeditionem, qui Hebraice vocatur Gedeon, & interpretatur prædonum receptaculum. Iurauit, inquit, Gedeon Phanuelitis dicens: Cum victor in pace reuertar, diruam turrim iſtam. Egregia comminatio, decens animam hoſtiliter affectam erga malos & impios, fore vt ſubruantur omnes rationes quæ ducunt ad impietatem. & ſolet ita fieri. Cum enim mens cõuertitur, deſtruitur quod aduerſum fuerat. & quod iure mireris, huius demolitionis tempus ait eſſe non bellum ſed pacẽ. mentis enim ſtabilitate quieteque quam pietas ſolet parere, ſubuertitur omnis ratiocinatio quam ſtruxit impietas. Sunt etiam multi qui ſenſus in modũ turris extollunt tantopere, vt ad cœli fines pertingant. per cœlum autem noſter intellectus ſignificatur, in quo præſtantes diuinęq; naturę verſantur. Hæc qui audent ſenſum intellectui præferunt, volentes expugnare intelligibilia per ſenſibilia, facereque ſeruos è dominis, & vice verſa è ſeruis dominos. Cæterum illa verba: Deſcendit dominus vt videret ciuitatem & turrim,] figurate accipienda ſunt. nam credere quod Deus accedat, aut deſcendat aſcendatque, vel in totum ſicut animalia mouentur ſtet moueaturve, impietatis eſt deportandæ in extremas, vt vulgus loquitur, inſulas oceani: Sed iſta humano more legislator de Deo dicit, quamuis haudquaquam humana forma prædito, ad vtilitatem diſcentium: vt iam ante nõ ſemel admonuimus. Quis enim ignorat quod deſcendens alio loco relicto alium occupat? Deus autem implet omnia, non contentus, ſed continens, qui ſolus vbiq; ſimul & nuſquam eſt. nuſquam, quia ipſe locum & regionẽ creauit vna cum corporibus, nec fas eſt autorem intra vllam ſuam creaturam includi. Vbique autem, quia potentiis ſuis per terram, aquam, aerem, cœlum extenſis, nullam partem mundi deſtituit, ſed omnia inter ſe inuicẽ aſtringit inuiſibilibus vinculis, ne vnquam ſoluantur, plurimum laudandus hoc nomine. quod enim celſi⁹ eſt omnibus potentiis, intelligitur eas excedere, cum eas in poteſtate habeat, virtus autem illa omnipotens quæ condidit & gubernat omnia, vere Deus dicitur, omnia continens in gremio, & omnia penetrans vel minima, id inuiſibile incomprehenſibileq; numen cum ſit vbique, nuſquam tamen vere cernitur aut percipitur. & cum dicit: Sto ante te, videtur quidem ſe oſtendere, ſed maior eſt quam vt vel indicari poſſit vel videri ab vlla creatura.

Gedeon.

Deus ſolus vbique & nuſquã eſt.

Deus qui

tura. Ergo migratorii motus nomina nequaquam Deo conueniunt, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, retrorſum: nec tale quicquam intelligitur de illo qui locum nō mutat. nihilominus dicitur deſcendens viſere, qui omnia prius etiam quam fiant præuidet manifeſtiſſime: vt doceamur moneamurque, ne quis homo de abſentibus rebus & incertis putet ſe poſſe certam coniecturam facere, ſed propius introſpecto negotio diligenter cuncta perluſtret. viſus enim certus potius quam fallax auditus, teſtis adhibendus eſt. quapropter in optime conſtituta rep. lege cautū eſt, ne quis audita dicat pro teſtimonio, quia iudicium auditus naturaliter facile eſt corruptorib. Apud Moſem quoq; inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanam. vbi nō tantum interdicitur ne quis falſum ſermonē aut ſtultū accipiat auribus: ſed docet quod ad manifeſtam veritatis perceptionem longe minus quā viſus idoneus habeatur auditꝰ, cū ſit refertus vanitatibus. Hanc cenſemus eſſe cauſam cur deſcendiſſe dicatur Deus, vt ciuitatem ac turrim viſeret. nec temere additum eſt: Quam ædificarant filii hominum. Fortaſſis enim profanus aliquis cauillabitur: Nouam vero rē nos docet legislator, turres atq; ciuitates non ab aliis ædificari quā filiis hominum. quis adeo demens eſt, vt hæc tam manifeſta neſciat? Verū non iſta obuia protritaq; conſiderāda ſunt in ſacris oraculis, ſed veſtiganda quæ teguntur ſub his apertis vocabulis. Quid igitur hoc eſt? Qui rebus multos quaſi patres tribuunt, & multorū Deorū cateruam introducunt negocia confundentes per imperitiā, & animæ finē voluptati aſſignantes, opifices dictæ vrbis eiuſq; arcis, ſi verum fatendū eſt, facti ſunt: quas ad finē illū deducunt extruendo tanquam ædificia, ipſi non abſimiles opinor natis è ſcorto, qui à diuina concione arcētur lege dicēte, Non intrabit natus è meretrice in eccleſiam domini. Iſti enim quaſi paſſim iaculantes ſagittarii, qui in nullū ſcopum præſtitutū tela dirigunt, innumera principia cauſaſq; rerū creatarū ſupponunt, falſas omnes, cum vnum factorē patremq; vniuerſitatis neſciant, ſed qui ſcientiā habēt, vnius Dei filii appellātur merito, ſicut & Moſes fatetur dicens, Filii eſtis domini Dei, & alibi, Deum qui te genuit. &, Nonne hic ipſe pater tuus eſt? Qui ſic affecti ſunt, ſolum honeſtū bonum exiſtimant, quæ eſt arx ab huius belli peritis contra finē voluptatē ſectantium oppoſita, vt illum expugnatū tollant è medio. quod ſi nondū quiſquā eſt dignus vt Dei filius appelletur, tu tamē da operā vt ornatus ſis ſicut verbum eius primogenitū, angelus antiquiſſimus, & quaſi variarū appellationum archangelus: videlicet principium, nomē Dei verbumq; dictus, & homo factus ad imaginem, & videns ille Iſrael. Quamobrē ſuperius adductꝰ ſum vt laudarē eos qui ſui generis initia referunt ad vnum virum communem parētem. nam ſi nondū idonei ſumus vt nominemur Dei filii, ſimus ſaltē ſermonis illius ſacratiſſimi, qui eius ſempiterna imago eſt. imago enim Dei eſt verbum illud antiquiſſimū. hoc genus multis in locis lex filios Iſrael etiam nominat, videntis illiꝰ auditores. quādoquidem poſt viſum auditus ſecundū honorē meretur, & qui diſcunt, poſthabendi ſunt eis qui abſq; pręceptore manifeſtas ſubiectorū formas percipiunt. Proinde vene-

Deus quibus oculis deſuper omnia videat.

Audita pro teſtimonio non dicenda.

Filii hominum in ſcripturis qui dicantur.

Illegitime natus cur Dei interdicta eccleſia.

Dei filii qui reuera dicantur.

Auditus.

ror in Regum libris ſacras literas, vbi
qui poſt multas ætates flagitioſe vixe-
runt,tamen ad ſtirpis autorem Dauid
hymnorum diuinorum poetam refe-
runtur,qui viuus videnſq; ne proauos
quidem eorũ agnouiſſet pro ſuis po-
ſteris.animarum enim quas virtus im-
mortalitati conſecrat, non corrupti-
biliũ corporum ſoboles, in poſterita-
te bonorũ virorum cenſetur.cęterum
de his qui ſe iactant ob iniuſta facino-
ra,dicit dominus: Ecce genus vnum
& labium vnũ omniũ:ac ſi dicat,Ecce
vna familia cognatioq; pariter omni-
um,nemine mutante ſententiam,nec
diſcrepante,quemadmodũ & muſicæ
imperiti conſonant. nam & horũ vo-
cis inſtrumenta interdũ modis omni-
bus inconcinnata ſunt & diſſona, vt
nihil inter eos conueniat, niſi quod
pariter diſcrepant. Idem & in febrib.
vſu venit vt videmus.nã & quotidiani
& tertiani & quartani vt medicorum
filii vocant circuitus, ſtatas horas ha-
bent nocturnas diurnaſq;,& eundem
ſemper ſeruant ordinem.Porro illud:
Cœperuntq; hoc facere, non ſine in-
dignatione dictũ eſt: quod malefici
non contenti humanæ ſocietatis iura
violaſſe, ad cœlũ ſint auſi ſcandere i-
niquitatẽ ſeminant s,&metentes im-
pietatem. ſed nihil proficient miſeri.
nã qui ſe mutuis iniuriis afficiunt,ſępe
conſilia quãuis ab ipſis damnata, per-
ducunt tamen ad effectũ, impii vero
non itẽ.Numen ꝙ impetunt, illæſum
manet,ipſi maculam contrahunt ine-
luibilẽ,& ordiuntur quidẽ iniuriã,ſed
nihil efficiunt.Propterea ſic dictũ eſt:
Cœperunt facere. Homines inexple-
biliter peccandi auidi, non contenti
facinoribus terra mariq; patratis & in
aere,quæ ſunt elementa corruptibilia
decreuerunt naturæ cæleſti ac diuinæ
inferre manus impias: quæ cum inter
creaturas nõ cenſeatur,eſt extra omnẽ
aleam iniuriæ. quæ etiamſi maledictis
appetatur,nihilo habet deterius,nec à
ſempiterna ſua natura dimouetur,ſed
maledicis calamitates infert haud vn-
quã medicabiles.ſiquidẽ etiãſi cœptis
fruſtratis non potuerunt ad deſtinatũ
impietatis ſuæ finẽ peruenire, nihilo-
minus ac ſi cogitatũ facinꝰ perpetraſ-
ſent, damnandi ſunt, & hoc eſt quod
ait abſolutã turrim ab eis, quãuis pen-
deret adhuc,dicens: Dominus deſcẽ-
dit vt viſeret ciuitatẽ, ac turrim, nõ ꝙ
ædificaturi erant, ſed quã ædificaue-
rant. quod argumentũ eſt imperfectę
ſtructuræ? Primũ ipſa res ſatis liquet.
nulla.n. terræ pars valet cælũ attinge-
re,ob cauſam ſupradictã, quia nullum
centrũ tangit ſuã circumferentiã. de-
inde,quoniã æther ſacratꝰ ignis,flam-
ma eſt inextinguibilis, iuxta Græcam
nominis etymologiã, παρὰ τὸ αἴθειν, ꝙ
vrere ſignificat.teſtis eſt ſol igniũ pars
cæleſtium, qui ex tanto interuallo in-
tima terrę penetrat ſuis radiis:nec tan-
tum hanc, ſed & aerẽ, qui ad cæleſtẽ
vſq; orbem ab ea pertinet,licet ſuapte
natura frigidum,partim tepefacit par-
tim exurit. nam quæcunq; aut mul-
tum diſtant ab eius orbita, aut ad la-
tus alterutrum declinant,tepefacit tã-
tummodo. quæ vero aut propinqua
ſunt aut directe oppoſita, maiore vi
caloris exurit.quę cum ita ſe habeant,
non erat opus vllis fulminibus contra
conãtes aſcẽdere,cũ alioquin auſus il-
li magnifici euaneſcerent.Quod ſub-
indicatur per ea quæ mox ſequuntur:
Deſiuerunt,inquit, ædificare ciuitatẽ
& turrim.]Dubio procul nõ quia per-
fecerant eam, ſed quia cõfuſio ſecuta
prohibuit quominus perficerent, nec
tamen effugerunt crimen perpetrati

facinoris, qui conſilium tam immane non dubitarunt aggredi. certe augurē illum & prodigiorum procuratorem, vanis coniecturis ſtudentem (vanus enim interpretatur Balaam) lex ait populo videnti maledixiſſe, quamuis in verbis eius erat fauſta precatio: mirū ni non reſpectu dictorum eius quæ diuina prouidentia tecudebat in quādam meliorem monetam, ſed mentis ipſius, cui noxia magis aduerſabantur quam vtilia. pugnant autem hæc inter ſe ſuopte ingenio, coniectura cum veritate, vanitas cum ſcientia, diuino furore carens diuinatio cum ſapientia: & quamuis aliquis conatus per inſidias alterum interimere fruſtratus eſt, nihilominus homicidii reus eſt, ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum ſuum dolo perdere, & ad altare confugerit, abſtractum afficies ſupplicio. Atqui conatus tantum, non interemit. at par eſt maleficium, patraſſe cædem, & decreuiſſe. quamob rem ne ſupplici quidem venia datur. ſed è ſacrario duci iubetur qui conce pit tam nefarium conſilium. profanus eſt autem & nefaſtus non ſolum quoniam animæ per virtutis vſumfructū valenti perpetuo viuere, per vitiorum aſſultum cædem molitus eſt: verum etiam quia Deum facit fautorem auſus impii. nam refugium id ſignificat: quoniam multi volētes euadere propria crimina, & debitis pœnis eripi, facinus referunt in Deum, nullius mali autorem, ſed bonorum omniū. proinde pium habetur tales vel ab ipſis delubris abſtrahere. Extat autem inſignis pœna contra impietatis aſſertores, quam fortaſſe quidam inſipientes non damnum ſed lucrum arbitrabuntur. Non deficient, inquit, ab eis omnia quæcunq; aggreſſi fuerint facere. ò infinitam & immenſam miſeriam: omnia quæcunque aggredietur mens dementiſſima, ſuccedunt ex ſententia: nec magnus nec paruus conatus fruſtrabitur vllus, vltro negotiis animæ occurrentibus & ſeſe præbentibus. hæc ſunt animæ viduatæ indicia, peccantis abſq; impedimentis omnibus. nam quiſquis eſt non prorſum inſanabilis, optarit ſe conſilio mētis deſtitui, vt cum furtum aut adulterium aut homicidium aut ſacrilegium aut aliquid ſimile tentat committere, ſucceſſu careat, & innumera inueniat obſtacula. nā cohibitio maximum morbum arcet iniuſtitiam: quod ſi adſit licentia ille, vitari non poterit. Et adhuc tyrannorum fortunas ò beati ſuſpicitis, quibus procliue eſt quiduis efficere, quod rabido efferatoq; animo concipiunt? imo gemenda eſt illorū conditio. ſiquidem inopia & infirmitas malis prodeſt, bonis vero potentia cum opibus. Certe quidam ex inſipientū numero poſtquam ſenſit ad quantā infelicitatē perducit libertas peccandi, ait, Maior eſt culpa mea quā vt remittatur. Eſt enim valde graue animā ſine fræno ſinere per ſe indomitā, quæ habenis ægre coercetur & ſcutica. quamobrē oraculū propicii Dei plenum bonitate ſpem egregiam oſtentat diſciplinæ amatoribus, quod ſic eſt redditum: Non dimittā te neque deſeram. nam laxatus animæ vinculis, quibus continebatur, maxima ſequitur calamitas, à Deo deſeri, qui ſuas ipſius potentias circumdedit rebus omnibus tanquam fortiſſima vincula, & his eas indiſſolubiliter adſtrictas eſſe voluit. quin & aliubi dicit, quicquid ligatur vinculo purum eſſe, quando impuritatis cauſa eſt diſſolutio.

Impietatis aſſertorum pœna.

Tyranni veri deſcriptio.

ſolutio. Caue igitur quoties vides aliquē quidlibet expedite facere, meritis tanquam fortunatū: ſed potius vt infelicem miſerare, cui virtutum ſterilitas, vitiorū vbertas perpetua contigit. Nec illud in tranſcurſu & leuiter expendēdū eſt, quid ſibi velit quod ibidē ex perſona Dei dicitur. Venite deſcendamus & confundamus linguam eorum.] videtur enim quoſdā alloqui tanquam operationis ſocios. Idem & ante de hominis creatione dictum legitur. Dixit, inquit, dominus Deus: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: vbi vox Faciamus pluralitatem ſignificat. & rurſum dixit Deus: Ecce Adam factus eſt ſicut vnus è nobis, vt noſcat bonum & malum. nam illud, vnus è nobis, non de vno, ſed de pluribus ponitur. Dicendum igitur illud primum, nihil in rebus æquiparari Deo, ſed hunc eſſe vnum regem, ducem, principē, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari ac diſpenſari vniuerſa. nam illud,

Deus vnicus eſt rex, dux & princeps, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari & diſpenſari vniuerſa.

Multos imperitare malum eſt, rex vnicus eſto,

non ad ciuitates & homines magis pertinet, quam ad mundum & Deum. Vnum enim vniu[s] factorem, patrem, dominum eſſe, neceſſum eſt. quo cō ceſſo, attexenda ſunt quæ inde conſequenter dependent quænā illa? Deus cum ſit vnus, dici non poteſt quā multas habeat ſocias potentias, quæ ſalutem rerum procurant, quædam etiam plectunt noxios. ea vero pœna non eſt damnoſa, cum peccata caſtiget ac coherceat. per h[a]s item potentias ille incorporeus intelligibilisq; mundus compactus eſt. exemplar huius mundi viſibilis: quod conſtat ex ideis inuiſibilibus, ſicut hic noſter ex corporibus viſibilibus. Vtriuſque pulchritudinem admirati quidam non ſolum ipſos totos conſecrauerunt, verum & partes eorum præcipuas, ſolem, lunam, cælum, non veriti eas Deos appellare. quorum cogitationem Moſes intelligens, inquit, Domine domine, rex deorum: vt indicaret eum eſſe præſtantiorem quā ſubditos. Eſt & in aere animarū incorporearū ſacratus chorus, aſſecla illarum cœleſtiū. nam has ſolent angelos nominare diuina oracula. hic vniuerſus exercitus in ſuos digeſtus ordines, imperatoris ſummi iuſſa exequitur, & huic vni moderatori ſuo ſicut fas eſt obſequitur: in quib. copiis nō licet reperire deſertorem ordinis. Rex ipſe his miniſteriis ſtipatus, vtitur eis duntaxat ad ea negocia, quæ decet nō ſolo Deo tractari. quamuis enim nullius ope indigeat pater omniū, qua ſubleuetur quoties vult aliquid facere: tamen videt quid ſe, quid creaturas deceat. & quædā potentiis ſubditis efficienda permittit, ne his quidem conceſſa facultate in totum libera, vt ne quod erratum in generatione admittatur. Hæc igitur neceſſario primum dicenda habui, nunc dicam quid inde colligitur. Animalium nature prima diuiſio fit in partes brutam rationalemque. rationalis pars ſubdiuiditur in mortalem ſpeciē & immortalem alteram, mortalem hominum, immortalē animarū incorporearū, quæ verſantur in cælo & in aere. hæ vitiorū expertes ſunt, ſortem adeptæ felicem nulliſque calamitatibus obnoxiam, quippe quæ non all[i]gātur corpori miſerarū domicilio. bruta quoque carēt vitiis, ſicut & mente, proinde non fiunt rea peccati volūtarii, quādo nulla præcedit deliberatio. ſolus propemodū ex omnib. homo habens bonorū

Animarū incorporearum in aere ſacer thorus.

Animaliū diuiſio.

Angelorū bonorum habitationes.

malorumque ſcientiam, ſæpenumero eligit contemnenda, fugit ſectanda magno ſtudio, quapropter merito peccati ſponte admiſſi reus peragitur. cõuenienter igitur huius creationem Deus cum ſubpræfectis ſuis communicat, dicens: Faciamus hominem: vt & benefacta eius ad ipſum autorem ſolum referantur, & peccata ad cæteros ſocios. nam ipſi omnipotenti non erat conueniens, in rationali anima viam ad vitia ſternere. quamobrem miniſtris eam partem faciendam cõmiſit. nam complementum totius operis poſtulabat, vt voluntario contrarium iungeretur inuoluntarium. & hæc quidem hactenus dicta ſint. ſupereſt & illud conſiderandum, Deum bonorum tantummodo cauſam eſſe, mali autem prorſus nullius: quandoquidem ipſe bonum omnium antiquiſſimum eſt & perfectiſſimum. Decet autem ſuæ naturæ propria operari optimum optima: improborum autẽ pœnas per eius miniſtros ſanciri. atteſtantur meis dictis illa verba perfecti mediatoris, Deus, qui nutrit me à iuuentute mea, angelus, qui eripit me ex malis omnibus. me quoque nunc fatetur, germana bona, quæ ſtudioſas virtutis animas nutriunt, ad ſolum Deum autorem referenda; malorum autem portionem commiſſam angelis, ac ne his quidem liberam puniendi facultatem habentibus, ne cui ad perniciem tendenti ſalutaris illa natura occaſionem præbeat. quapropter dicit: Venite, deſcendamus & confundamus. hanc enim cenſuram merentur impij, vt beneficæ alioquin, benignæ propriæque potentiæ pœnas ab eis exigant: quas Deus ſciens humano generi vtiles, per alios ſtatuit. oportebat enim caſtigationem adhiberi, ſic tamen vt perennes gratiarum fontes nullis malis miſcerentur, non ſolum his, quæ vere mala ſunt, ſed etiam quæ eſſe videntur. Nunc quærendum, quæ ſit illa confuſio, at quomodo quærendum? ſic opinor. Sæpe ignotos ex ſimilium & eiuſdem generis collatione cognoſcimus. ad eundem modum etiam res, quæ per ſe nõ facile noſcuntur, manifeſte apparebũt per cognatarum ſimilitudinem. Quid eſt igitur confuſioni ſimile? mixtura, ſicut à maioribus traditur, & temperatura. mixtura in aridis rebus, temperatura in humidis. eſt igitur mixtura, corporum diuerſorum perturbata coniunctio: quaſi quis hordeum, triticum, piſum, cæteraſque frugum ſpecies in vnum aceruum congerat. temperatura vero non eſt coniunctio, ſed diſſimilium partium mutua penetratio, quarum ſemel temperatarum qualitates arte quadam ſecerni queũt, quod dicunt in vino & aqua contingere. nam hæc duo ſi vniantur, temperaturam conficere, quæ nihilominus redire poſſit ad qualitates priſtinas. ſi enim ſpongiam imbuas oleo, aquam ea colligi, vinum relinqui, fortaſſe quia ſpongia ex aquis genita cognatum liquorem ex temperamento attrahit, vinum vero vt alienum reſpuit. at confuſio fit cum penetrantib. ſe inuicem partibus qualitates earum pereunt, vt corruptis rebus, quæ prius fuerant, vnius nouæ, & à prioribus diuerſæ, exiſtat generatio: quod accidit in Medicorum compoſitione, quam vocant tetrapharmacum: quæ conſtat opinor è cera, pice, reſina, & adipe: quæ ſemel compoſita non poſſunt arte vlla ſeparari, vt redeant ad qualitates priſtinas. ſed cum ſingulæ nuſquã appareant, ex omnib. vna egregia facultas

Temperatura vocabulum quã late accipiatur.

cultas conficitur. Quoties autem De⁹ minatur confuſionem cogitationibus impiis, ea non ſingulis tantum vitiorum ſpeciebus, earumque viribus intentatur, ſed & operibus eorum, quæ fiunt de communi ſententia: ne vel ſingula, vel communicatis conſiliis, vires colligant ad delēdam partem p̄ſtantiorē. quapropter ait: Confundamus ibi linguam eorum, ne audiant vocem quiſq; ſui proximi.] ac ſi diceret, muta ſurdaq; faciamus vitia ſingula, vt nec loquendo, nec aſſentiendo damnum dent. Hæc eſt noſtra ſuper hoc textu ſententia. Qui vero aperta ſolum & obuia ſectantur, putant hic deſcribi ortum linguarum Græcarum ac Barbararum, quos equidem non accuſo: fortaſſis enim & ipſi recte ſentiunt: attamen admonitos cupio, ne hactenus proceſſiſſe contenti ſint, ſed tranſeunt ad tropologiam, ſic exiſtimando, diuina oracula eſſe vmbras quaſdam corporum: cęterum quæ per has ſignificantur, eſſe res veriſſimas. id ſi quis animo cæcutiens parum intelligit, occaſionem ab ipſo legislatore porrectam non negligat, vel hoc ipſo in loco. Confuſionem enim rem hanc appellat: qui ſi voluiſſet ſolum ortum linguarum indicare, aptius diuiſionē appellaſſet quàm confuſionem. non confunduntur enim, quæ in partes diſtribuuntur, ſed diſcernuntur potius, vt non minor pugna ſit inter hæc vocabula, quàm inter res ipſas. eſt enim confuſio, ſicut iam dixi, facultatum ſimplicium corruptio, quę ſimul congeſtæ vnam quampiam generant. ſeparatio vero eſt vnius in plura ſectio: ſicut cum genus aliquod in plures diuiditur ſpecies. Itaque ſi ille ſolus ſapiens voluiſſet vnam loquelam in plures partes diuidi, aliis aptioribus & magis propriis vſus fuiſſet appellationibus: puta diuiſionem dicendo, aut diſtributionem, aut ſeparationem, aut aliquid huiuſmodi, non confuſionem, quæ plane contrarium ſignificat. Verum hoc nunc eſt propoſitum, diſijcere vitiorum conſtipatum cuneum, irritare horum fœdera, ſocietatem conuellere, copias fundere, fugareque, imperium vi euertere, quod erat communitum iniquitatib. maximis. Viden' vt opifex ille noluit conſpirare partes animæ? non oculi poſſunt audire, non aures cernere, non olfacere labia, non guſtare nares, non ratio fungi officio ſenſuum, ſicut nec ſenſus valent in vocem erumpere, norat enim ille artifex, non expedire vt hæc ſe inuicem exaudiant; ſatius eſſe, vt ſingulæ animæ partes intra ſuas functiones conſiſtant, & inconfuſæ maneant: idque non minus conferre animantium generi, quam priuatim ipſis potentiis. è diuerſo vitia deducta ſunt in confuſionem & extremam perniciem: vt nec collatis viribus, nec priuatis conatibus, detrimentum afferant partibus melioribus. & hoc eſt, quod dicit: Diſperſit eos Dominus illinc: ac ſi diceret, diſſipauit, eiecit, profligauit. nam ſpargere aliquando ad incrementum & augmentum pertinet, aliquando ad interitum & perniciem. Vult autem ille rerum plantator Deus honeſtatem eſſe omnibus inſitam, diſpergi vero & exulare extra mundi terminos impietatem execrabilem, vt tandem tollatur è medio ciuitas vitiorum, cum infenſis virtuti moribus, impietatis turrim ſubſtruentibus. his enim diſſipatis, quotquot per inſipientiæ tyrannidem coacti ſunt ſolum vertere. vno edicto reuocantur in patriam: quod ipſe Deus

Confuſio linguarum quomodo facta.

Confuſio à ſeparatione quid differat.

promulgat, diſerte dicente oraculo: Etiamſi diſperſus fueris à ſummo cœlo ad extremitatem eius aduerſam, ſic quoque te colligam. Itaque concentum virtutum à Deo foueri decet, vitia vero diſpergi & profligari. nec eſt aliud nomen, quod vitio magis conueniat, quam confuſio. id quod euidens eſt in quouis inſipiente, qui verbis, conſiliis, factis improbatis confuſiſq; vtitur.

Virtutum omnium inter ſe concentus.

PHILONIS IVDÆI VITA SAPIENTIS PER DOCTRINAM PERFECTI, SIVE DE LEGIBVS NON SCRIPTIS, HOC EST, DE ABRAHAMO.

Geneſis cur primus Moſis liber intituletur

SAcræ legis quinq; voluminum primū vocatur & intitulatur Geneſis, ob mundi generationem ſic nominatum, quam in principio continet: quamuis in eius reliquo res innumeræ inſertæ ſunt bello paceque geſtæ, item ſterilitates fertilitateſque, penuriæ copiæque, ad hæc maximæ clades terrarum, incendium & diluuium, & è diuerſo reparatio felixque prouentus animalium pariter atque ſtirpium: prout ferebant vel aeris temporumq; quotannis alternantium temperaturæ, vel mores hominum alias virtuti deditorum, alias vitiis. Sed quoniam iſta vel partes mundi ſunt, vel accidentia, mundus autē ipſe opus perfectiſſimum ac pleniſſimum, ab eius generatione liber denominatus eſt. de quo opificio quantum potui, diligenter tractaui in ſuperiore volumine. Nunc quoniam ordo poſtulat, vt leges ſcrutemur, dilatis ad tempus particularib. earum ceu imaginibus, generaliores & quaſi exemplares primum diſquiremus. Hæ ſunt viri, qui recte ac ſine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantum ad laudem illorum, verum etiam ad lectores in æmulationem prouocandos. fuerunt enim illi animatæ rationaleſque leges duabus de cauſis venerabiles. altera quoniam oſtendunt, ꝙ præcepta legis à natura non diſcrepant. altera, quod hinc liquet non eſſe opus magno labore ad exigendā vitā iuxta legum regulam, quando illi priſci ante leges ſigillatim proditas non ſcripto iure vſi pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt merito quis dicere

Legis diuina præcepta à natura non diſcrepant.

dicere poſſit, leges ſcriptas nihil aliud eſſe, quàm vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factaque narrantur. nam illi ſcholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vſi fuerant, ſed à ſeipſis inſtituti doctique ordinem naturæ ſecuti ſunt, quæ lex eſt dubio procul antiquiſſima omnium: quam ipſi ius ſummum faſque rati eſſe, totam vitam ſuam vltro ei ſubdiderunt: fortuitas autem res precibus & ſupplicationib. commendantes Deo propitio, hac quoq; parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam recte agendi voluntatem diuina quoq; prouidentia. Quoniam igitur principium parandorum bonorum ſpes eſt, etiam hanc tanquam publicã viam oſtendit, & aperit anima veri boni ſtudioſa, quæ primum amicum ſpei nominat hominem, vocabulum totius generis commune tribuens ei per excellentiam: nam Chaldæi hominem Enos vocant: ac ſi ſolus vere homo ſit, qui res bonas expectat, & bona ſpe ſe ſuſtentet. Vnde manifeſtum eſt, quod ſpe carentem non hominem exiſtimat, ſed beſtiam humana forma præditam, cui deſit ſpes proprium ornamentum humanæ animæ. Quamobrem cum vellet egregie laudare hunc bene ſperantem, poſtquam dixit: hic ſperauit in Patrem & in factorem omnium: ſubiecit: Hic eſt liber generationis hominum, quamuis iam & patres & aui quidam erant. Sed illos mixti generis autores cenſebat, hunc autem puri putique, quod rationale vere dicitur. nam ſicut Homerus inter cæteros innumeros poeta per excellentiam vocatur: & atramentum quo ſcribimus, quamuis atrum ſit quicquid albo opponitur, & ἄρχων Athenis è nouem magiſtratibus præcipuus, cuius nomen in faſtis diſtinguit tempora: eodem modo bene ſperantem hominem per excellentiam nominat, ſecretum à vulgo ignobili, & indigno tali appellatione. Nec minus recte librum generationis veri hominis dixit, non extra propoſitum, quandoquidem hic bene ſperans celebratione memoriaque dignus eſt, non in chartulis corrumpendis à tineis, ſed in immortali natura, penes quam ſunt commentarii virtutum omnium. quod ſi quis initium numerandi faciat à primo illo terrigena, hunc à Chaldæis Enos, à Latinis nominatum hominem, quartum inueniet. Quaternarius autem inter numeros honoratur apud alios quoque Philoſophos, qui incorporeis & intelligibilibus eſſentiis delectantur, ſed præcipue apud Moſem illum ſapientiſſimum, qui extollens quartum numerum, ait, eum ſanctum & laudabilem, ſicut in pręcedente opere dictum eſt. Sanctus autem & laudabilis eſt, qui bene ſperat, ſicut è diuerſo profanus & vituperabilis, qui non ſperat, timore ſemper vtens malo conſiliario. negant enim vllas duas res tam infeſtas eſſe inuicem, quam ſpem & timorem. & merito. nam vtraque eſt expectatio, altera bonarum rerum, altera contra malarum, inter quas naturas nulla poſſunt intercedere fœdera. Hactenus de ſpe dixiſſe ſufficiat, quam in foribus ceu ianitricem natura collocauit, intus vero cæteras virtutes regias, quas adire licet nemini, qui non prius hanc vnam demeruit. proinde legiſlatores & leges paſſim promulgatæ pro magno negotio habent replere bona ſpe animos ingenuos. qui vero abſque alieno hortatu bene ſperat, non à ſcripta, ſed ab innata ſibi le-

Homo nomen excellentiæ.

Enos homo cur à Chaldæis dictus.

Spes & timor res inter ſe infeſtiſſimæ.

Spes quid.

Spei autor ipſa natura.

ge

ge diſcit hanc virtutem,cuius ipſa natura autor eſt. poſt ſpem ſecundum ordinem tenet pœnitentia peccatorum,& correctio: ideo deinceps memorat in melius mutatum hominem Enoch dictum Hebræis,id eſt,gratioſum. de quo ſic legimus,quod placuit Enoch Deo,& non eſt inuentus,quoniam tranſtulit eum Deus.] nam hæc translatio verſionem & mutationem ſignificat. fit autem in melius, quandoquidem fit per Dei prouidentiam. Quicquid enim Deo fauente agitur, omnino bonum eſt ac vtile: ſicut inutile quicquid citra opem numinis. Recte vero & illud dicitur, Non eſt inuentus,de translato: eo quod prior vita culpabilis euanuerat, vt non inueniretur amplius, ac ſi ne fuiſſet quidem vnquam antea. vel quod non facile inueniatur,qui ad potiorem ordinem tranſeat: quia vitium ſuapte natura late patet, ideo vulgo notiſſimum: virtus rara eſt,vt vix paucis contingat.& alioquin etiam vir improbus per fora, theatra, tribunalia, curias, conciones,omneſque cœtus atque ſodalitates hominum curſitat, quippe curioſitati aſſuetus, linguam habens ſine vllo fine modoque,& iudicio volubilem, commiſcens confundenſq; omnia, veris mendacia, dicendis cælanda,priuatis publica, ſacris profana, ſeriis ridicula,ignorans ſilentium rem eſſe pro tempore ac loco pulcherrimam. proinde arrectis auribus, quo ſatisfaciat ſuæ curioſitati, bonos malos rumores captat, vt mox aut gaudeat, aut inuideat. eſt enim quiuis malus ingenio malicioſo, inuido, honeſtati aduerſo: è diuerſo probus quietæ vitæ amator ſeceſſum & ſolitudinē diligit, latere ignotus cupiens, non ſocietatis humanæ odio, eſt enim cum primis amans hominum: ſed quia fugitat vitia: quibus vulgus delectatur, lætum rebus dolendis, gaudio dignas ægre ferre ſolitum. Quapropter incluſus domi ſe plerunque continet, vix vnquam limen tranſcendens: aut quo ſalutatores crebros deuitet, abdens ſe in aliquod ruſculum ſolitariū, ſuauius victurus cum viris præſtantiſſimis, quorum tempus aboleuit corpora,ſolis virtutibus eorum ſuperſtitibus,quæ in literis proſa verſaque oratione proditæ ad poſteritatis memoriam, in meliorem frugem reducunt animas. Quamobrem dictum eſt, quod translatus non inueniebatur, videlicet veſtigatu & inuentu haud facilis. Traiicit igitur in eruditionem ex ignorantia, in prudentiam ex imprudentia, in fortitudinem è timiditate,in pietatem,ex impietate,ex voluptatum amore in temperantiam. ex ambitione in modeſtiam, cui mutationi non opes, non regnum, non imperium conferendum eſt. Nam ſi verum fateri volumus,diuitiæ, non illæ cœcæ,ſed acute cernentes,ſunt virtutum poſſeſſio: quæ cum ſit vera & legitima, longe præſtantior cenſenda eſt,quàm iſti adulterini & falſo nominati principatus. Sed meminiſſe debemus pœnitentiam ſecundo poſt integritatem gradu conſiſtere, ſicut poſt ſanitatem corporis reualeſcentiā. Ergo perpetua affectio ſtat proxima diuinæ potentiæ. cæterum proceſſu tēporis ad meliora tranſitus, eſt propria dos bene natæ animæ, quæ contēptis puerilibus ſtudiis,per ſolidiora & magis virilia contendit ad tranquillam conſtitutionem,diſcurrentem per cogitationes honeſtiſſimas. ideo merito poſt pœnitentem ſubſequitur DEO charus virtutis amator, qui Hebraice

Enoch cur Deo tantopere placuerit.

Pœnitentiæ gradus.

Noe, Latine quies, ſiue iuſtus, vocatur, nominibus ſapienti conuenientiſſimis, id quod de iuſto manifeſtum eſt. Nihil enim iuſtitia melius, quæ principatum inter virtutes tenens, ornat earum chorum maxime. Nec minus quies, cum è diuerſo præter naturam motus excitare tumultus, turbas, ſeditiones, atque bella ſoleat, quæ improborum ſunt negotia. At honeſtatis amatores quietam, immotam pacatamq; vitam præferunt, & hoc eſt, ꝙ à ſeipſo non diſſentiens vates ſabbatum Hebræorum ſeptimum quenq; diem, quietem nominat: non vt quidam putant, quia poſt ſex dierum ſpatium populus abſtinebat à cõſuetis operib. ſed quia ſeptenarius numerus tam in mũdo, q̃ in nobis confeſſione omnium habetur pacatiſſimus, & à ſeditione, bello, contentione alieniſſimus. Atteſtantur mihi, quæ nobis inſunt potentiæ. Harum enim ſex indeſinenter bella terra mariq; concitant, quinque ſenſus & ſermo qui profertur: illi deſiderio ſenſibilium, quib. ſe non potiri ægre ferunt: hic per os infrene, multa ſilenda effutiens. At ſeptima potẽtia, nempe mens cæterarum dux, quando in poteſtate illas ſex retinet, & perdomitis eis in ſeceſſum ſe recipit, amans ſolitudinis & contenta ſecum ipſa colloqui, nullius externi confabulatoris indiga: tum demum à curis ac negotiis mortalibus liberata, vitam ſerenam tranquillamque complectitur. In tantum autem ſcriptura magnifacit hunc virtutis amatorem, vt in ſtemmate eius non more aliorum auos, proauos, maioreſque cæteros, recenſeat, ſiue paternos, ſiue maternos, ſed virtutes quaſdam, tantum non diſerte clamitans, nullam aliam familiam, cognationem, patriam, ſapientis eſſe præter virtutes & harum actiones. Hæ ſunt inquit, generationes Noe, Noe homo iuſtus, perfectus in generatione ſua, Deo placuit. Vbi ſciendum, quod hominem non vulgari loquendi forma, rationale mortale animal vocat, ſed per excellentiam eum, qui vere ſuo reſpondet nomini, eiectis ex animo immanſuetis, rabidis feriniſque vitiorum affectib. Argumento quod poſt hominem addit iuſtum, dicens, homo iuſtus: quia nemo iniuſtus eſt homo, ſed potius beſtia humana forma prædita: in ſolum autem iuſtitiæ ſectatorẽ mos nomen hoc competit. Hunc etiam perfectum fuiſſe, ait, per hoc docens, non vnam eum virtutem, ſed omnes habuiſſe, ſingulis vſum pro tẽpore. Poſt hæc tanquam in ſacro certamine victorem ornat ampliſſimo præconio, eum Deo placuiſſe pronuncians: quo quid eſſe poteſt in rerum natura potius? cum ſit manifeſtiſſimũ honeſtatis ac ꝓbitatis indicium. Si.n. qui Deo diſplicent, ſunt miſeri, quibus placere contigit, procul dubio felices erunt. Nec alienum videtur à propoſito, quod poſt laudatas tantas virtutes in homine, adiecit perfectum fuiſſe in ſua generatione: indicans eum non abſolute, ſed collatum ad eius ætatis cæteros bonum fuiſſe, Nam non multo poſt memorabit ſapientes alios, virtute incomparabiles, qui non cum malis collati meliores & illis anteferendi iudicati ſunt: ſed quia felicem naturam adepti, ſeruarunt eam incorruptam: nec effugerunt ſcelerata ſtudia, ſed ab initio manſerunt ab eis integri: cumque potiſſimum bene dicendi faciendique haberent ſtudium, vitam exegerunt ornatiſſimam. Admirandi ſane homines, qui liberales ingenuoſq; appetitus ſecuti, nec imi-

Iuſtitia laus.

Sabbatum cur quietis dies.

Septenarius numerus omniũ pacatiſſimus.

Noe generationes.

Homines qui reuera [h]ominan[tur].

tabantur cæteros, nec per contentionem quicquam agebant, nihil niſi iuſtum ac honeſtum ſibi optando. Mirandus tamen & ille, qui ætatis ſuæ præſtantiſſimus, nullis rebus eſt implicitus, quas vulgus diligebat tantopere. huic ſecundæ partes laudis debentur, illorum vero primam palmam natura eſſe voluit. Magnum tamen fuerit vel in ſecundo loco conſiſtere: quid enim niſi magnum & ambiendum vel dat Deus, vel accipit? argumento eſt gratiarum excellentia, quas hic vir conſecutus eſt. Quoniam enim vberrimus prouentus iniquitatum ac impietatum fuerat illo tempore, adeo, vt omnis regio, gens, ciuitas, domus, & vnuſquiſq; priuatim repleretur malis ſtudiis, certatimque de primatu in vitiis contenderent, dum quiſque proximum conatur præcurrere, nihil ſibi ad extremam malitiam reliquum faciens: ea propter Deus merito indignatus, quod animal omnium, vt videbatur, optimum, & cognatione cœleſti dignatum propter communicatam rationem, pro virtute, quam exercere debuerat, complexum eſſet malitiam, nec vllam eius omiſiſſet ſpeciem, pœnam decreuit conuenientem, vt omnes eius ſeculi homines deleret vno diluuio: nec tantum incolentes campeſtria loca & humilia, verum etiam in celſiſſimis ſitos montibus. Nam oceanus elatus æſtu quanto nunquam antea, per fauces valido impetu irrupit in noſtra maria: quæ mox inſulas ac continentem ſubitis inundarunt fluctibus. Acceſſerunt & fontium perennium, & amnium indigenarum torrentiumq; alij ſuper alios affluxus, qui coniuncti & diffuſi etiam in altum creuerunt. Nec aer ceſſabat interim, obtecto cœlo toto continuis nubibus, procellis quoq; furentib. ſimul tonitruum crepit⁹, micationes fulgentiũ, ictuſq; fulminũ intermixti largiſſimis imbribus faciebant, vt videretur totus mundus abire in naturã aquarũ: donec è ſupernis cataractis inferniſq; fluentis tanta moles vndarũ ſuccreuit, vt non campi tñ & depreſſa loca operirentur, ſed & altiſſimorũ mõtiũ cacumina. Omnes .n. terræ partes ſubmerſæ ſunt, vt illa oppreſſa mundus magna ſui portione mutilaretur, & qui prius integer fuerat: mancus, quod cogitatu dictuq; nefas eſt, eſſe videretur. Quin & aer, niſi qua lunari circulo vicinus eſt pene totus abſumpt⁹ erat, pulſus aquarũ violentia, q̃ regionẽ eius inuaſerãt. Secuta eſt ſatorũ arbuſtorumq; pernicies, q̃ ſicut ariditatem, ita nimiã humiditatẽ non ferunt. Interibãt & innumeri greges animaliũ manſuetorũ ſimul & ferorũ. Nec mirũ ſi præſtantiſſimo genere humano pereunte, nullũ ſupeſſe ſinebatur è deteriorib. q̃ in vſum dominorũ ſeruituti addicta fuerant. In hoc tot tantorũ malorũ confluxu, q̃ tempus illud afferebat (omnium .n. mundi partium præter cœleſtes natura luxata fuerat, quaſi morbo quodam correpta grauiſſimo ac peſtifero) vnica familia iam dicti viri iſti Deoq; chari ſeruata eſt, qui accepit ſumma duo munera. Alterũ quod dixi, non interiſſe cum cæteris omnibus. Alterum, vt nouus autor haberetur inſtaurati humani generis. Conceſſit.n. ei Deus, vt & finis & initium generis noſtri fieret, finis ante diluuiũ, poſt diluuiũ v. principiũ. Talis fuit vir ætatis ſuæ optim⁹, & tale præmiũ ſortitus eſt, ſicut docet S. Scriptura. Dictarum porro triũ animarũ, ſiue vitæ rationũ, ordo mirã habet harmoniam. perfecta.n. ab initio

Oceani tẽpeſtates.

eſt integra. mutata vero, ſemiperfe-cta, cuius priora tempora vitiis dicata, poſteriora virtutibus, ad quas translato domicilio migratum eſt. Illa autem ſperabunda, ſicut nomen ipſum indicat, defectum habet, ſemper quidem boni cupida, nondum tamen eius compos, ſed nauigantibus ſimilis, qui properantes in portum appellere, adhuc marina iactatione diſtinentur. Hic eſt prior ternio virtutem deſiderantium. nunc ſupereſt, vt de potiore altero dicamus. Nam ille videtur ſimilis diſciplinis puerilibus, hic vero virorum athletarum exercitiis, parantium ſe ad ſacra certamina, qui neglecta corporis habitudine animæ proſpiciunt, cupientes victoriam de aduerſariis affectib. Cæterum qua in re quiſque præcellat, omnibus ad vnum eundemque finem contendentibus, alias dicemus diligentius: nunc quæ ſimul de tribus dicenda ſunt, non ſilebimus. Eiuſdem omnes ſunt generis, eiuſdemq; familiæ. Nam vltimus filius eſt medij, nepos vero primi, omnes amici chariq; Deo, amantes verum Deum, & redamati ab eo: qui dignatus eſt, ſicut indicant oracula, propter vitam ipſorum probatiſſimam, communem cum eis appellationem habere. Suum enim coaptauit cum illorum nominibus, è tribus compoſitum vocabulum ſibi vindicans. Hoc, inquit, meum nomen eſt æternum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, relatiuum pro abſoluto: & merito. Deus enim non habet opus nomine. Attamen humano generi ſuum nomen elargitus eſt, vt habentes refugium ad preces & ſupplicationes, à ſpe bona non excluderentur. Hæc videntur quidem de ſanctis viris dicta: ſignificant tñ naturam à noſtra notitia remotiorem & præſtantiorem, q̃ ſunt iſta ſenſibilia. Eſt enim probabile ſacro eloquio deſcribi modos animæ bonos omnes: quarũ alia per doctrinã, alia per naturam, alia per meditationem ad virtutem aſpirat. Nam primus nomine Abraham, virtutem doctrina quæſitam ſignificat: medius Iſaac genuinam natiuamq;: tertius Iacob vſu ac meditatione paratam. nõ ignorandum tñ, horum ſingulos præditos fuiſſe tribus his potentijs, ſed nominatos ab ea qua magis quiſq; pollebat. Nam nec doctrina ſine natura meditationeq; poteſt perfici: nec natura ad optatam metam peruenire abſq; diſciplina & exercitatione: nec meditatio, niſi fundata in natura doctrinaq;. Conuenienter igitur trium, verbo quidem virorum, re autem virtutum, nomina iuncta ſunt, Natura, Diſciplina, Meditatio. quas alio nomine totidem gratias homines vocãt: vel quod gratuito largitus ſit Deus noſtro generi has tres potẽtias ad vitæ perfectionẽ: vel quia ſeipſę donant rationali animę munus elegantiſſimũ: vt etiam ſempiternum illud nomen indicatum in oraculis, non magis de trib. viris intelligi queat, q̃ de trib. dictis modo potentiis. Nam hominum natura mortalis, virtutũ immortalis eſt. Videtur autem rationi conſentaneum, vt æternus ab æternis reb. dominetẽ potius q̃ à mortalibus, qñ æternitati cognata immortalitas, mors vero inimiciſſima. Illud quoq; non ignorandum, ꝙ primus ille homo terrigena, pater ante diluuium natorũ inducitur: inſtaurati vero humani generis iuſtus hic, qui ſolus ex vniuerſali clade fuerat ereptus cum ſua familia, propter iuſtitiã virtuteſq; cæteras. Hunc a. venerãdũ ternionẽ & ꝓbatiſſimũ ſub vno genere cõprehendunt

Abrahami typus.

Virtutum immortalitas.

Dei nomẽ æternum.

diuina oracula, dum gentem ſanctam vocant, & regale ſacerdotium. gentis autem vim nomen indicat. nominatur enim Hebraice Iſrael, quod interpretatur videns Deum. at viſus oculorum quidem inter omnes ſenſus eſt præcipuus res pulcherrimas, ſolem, lunam, cœlum, mundum vniuerſum. mentis autem, excellit inter omnes potentias animæ, viſus enim mentis nihil aliud eſt quam prudentia. quod ſi cui contigit non ſolum rerum naturæ noticia, verum etiam patris factoriſque omnium, is ſe ſciat ſummum felicitatis attigiſſe faſtigium. nihil enim eſt Deo ſuperius, ad quem ſi quis peruenit obtutu animæ, precandum eſt ei vt poſſit ibi conſiſtere. Nam at duæ viæ laborioſæ tardæque ſunt: deſcenſus autem per procliuia, qui tractim magis fit quã gradatim, & velox eſt & facilis. & ſunt multa quæ deorſum deprimunt, quæ nihil poſſunt efficere, quando Deus animam temperatam ſuis potentiis, vehementiore momento ad ſeipſum attrahit. Hæc in commune de tribus neceſſario præfati, deinceps dicendum habemus, quibus in rebus excellentiores fuerint ſinguli, & à primo exordiemur. qui pietatis & ſummæ virtutis ſectator factus, Deum ſequi ſtuduit, & præceptis eius obedire: ratus non ea tantũ præcipi, quæ ipſi ſoli vel verbo aliquo vel facto indicabantur: ſed & illa quę natura multo clarius docet per viſum inter cæteros ſenſus veraciſſimum, multo certiorem quam auditus eſt. Quiſquis enim naturæ ordinem contemplatur, & eximiam quandam huius mundi rempublicam, vel ſilentibus præceptoribus diſcit ſub legibus & in pace viuere, componens ſe ad exemplar pulcherrimum. Sunt autem

Iſrael.

Viſus oculorum inter omnes ſenſus eſt præcipuus.

Naturæ perpetuus ordo.

manifeſtiſſima pietatis argumenta, quæ ſcripturis continentur. Quarum ordinem ſequendo, à primo incipiemus. Oraculo perculſus, quo iubebatur migrare deſerta patria, cognatione, paternaque familia, haud ſecus quam ſi è peregrinatione domum redire iuſſus eſſet, iter accelerauit in regionem exteram, rem factam ſe habere putans, ſi mandatum exequeretur celeriter. Quis alius putas tam conſtans fuiſſet ac pertinax, vt non flecteretur affectu cognationis & patriæ, quarum innatum & coalitum eſt cuique deſiderium, magis, aut certe non minus, quam membra corporis. teſtes ſunt legislatores, qui ſecundum ab extrema capitali pœna atrociſſimorum criminum conuictis ſtatuerunt exilium: profecto non ſecundam, quantũ equidem vere iudicare poſſum, ſed aliquando grauiorem: ſiquidem mors calamitatum finis eſt, exilium vero non finis eſt, ſed nouorum malorũ initium, dum euitata vna ſenſu carente, innumeræ mortes ſentiuntur. Alii negotiationis augẽdæq; rei familiaris cauſa nauigant, alii legationis: nonnulli amore viſendi regiones exteras, aut eruditionis parãdæ ad peregrinationem tracti lucri cupidine, aut iuuãdæ patriæ temporibus difficilib., aut cognoſcendi quæ prius neſciuerant, delectandi & adiuuandi animi gratia. Quantum enim cæci cedunt videntibus, tantum præſtant peregrinati nũquam egreſſis patriam. Omnes tamen ad patrium ſolum properabundi, videre id & ſalutare geſtiunt, complecti familiares, frui gentilium & amicorum mutuo conſpectu longe iucundiſſimo: adeo vt aliquoties remorantibus ſe negotiis, propter quæ reliquerunt domeſticos, abrumpant, ea

Mors omnium calamitatũ finis.

non ferentes gratiſſimarum neceſſitudinum deſiderium. At hic noſter cum exiguo, vel pene nullo comitatu, quā primum iuſſus eſt, demigrauit, animo prius in nouam coloniam profectus quam corpore, mortalium rerum deſiderio cedente amori cæleſtium. Sepoſita igitur cura popularium, tribulium, familiarium, amicorum, cognatorum paterno maternoque ſanguine ad hæc patriæ, morum conſuetorum, ſimul educatorum & vitæ ſociorum, quæ ſingula magnam vim habent ad retrahendū à propoſito, libero expeditoq; conatu quamprimū poteſt demigrat, primum è Chaldæa, regione illo tempore admodum fortunata, in Carrenſem agrum: deinde non multo poſt hinc quoque in locum alium, de quo dicturi ſumus, ſed prius lectore præmonito: quod dictæ migrationes, iuxta ſeriem ſcripturæ, viri ſapientis fuerunt: ſed iuxta leges allegoriæ, animæ virtutis ſtudioſæ, verum Deum quærentis.

Chaldæa regio fortunatiſſima.

Nam Chaldæi cum primis exercitati ſiderali ſcientia, omnia tribuentes ſtellarum motibus, à quibus credebant diſpenſari mundi potentias, quæ cōſtant ex numeris eorumq; proportionibus, venerabantur iſtas res viſibiles, non percipientes inuiſibilia & intelligibilia, ſcrutātes illarum tantum ordinem: atque ita è ſolis, lunæ, ſtellarum erraticarum fixarumque circuitibus, & anni in quatuor tempora diſtincti vicibus, conſenſuq; rerum cæleſtium ac terreſtrium, mundum ipſum exiſtimabant eſſe Deum, profana opinione creaturam facientes creatori ſimilem. huic innutritus dogmati, & per tempus longum Chaldaico imbutus delirio, tanquam poſt altum ſomnum aperto mentis oculo, poſtquam puram lucem pro denſis tenebris cœpit intueri, ſecutus eius ſplendorem, animaduertit quod prius non viderat: præeſſe mundo quendam aurigam gubernatoremque, qui operis ſui ſaluti prouideat, curator tutorque partium eius etiam, quæ diuina cura digna ſunt.

Mundus non primus Deus, ſed primi tantum Dei opus.

Ergo vt confirmaretur mentis eius viſio, ſic admonetur diuinitus. Heus tu, magna plerunq; cognoſcuntur ſignis exiguis, quæ intuitus aliquis imaginationum infinitarum mole premitur. proinde vale dicto Chaldæis quorum profeſſio eſt ſcrutari cæleſtia, demigra è magna mundi ciuitate aliquātiſper in minorem aliam. ſic enim facilius videbis mundi præſidem. & hoc eſt cur prima migratio fit in agrū Carrenſem, quia Charran ſpecus dicuntur: per quos ſignificantur regiones noſtrorum ſenſuum; per quas tanquam cauernas vnuſquiſq; illorum ſolet proſpicere ad ſubiecta ſua percipienda.

Abrahami in Charrenſem regionem ex Chaldæa profectio.

ſed dicat aliquis nullum eſſe horum vſum, niſi mens inuiſibilis, ceu latens quidam hiſtrio ſuas vires intus exerceat, modo contractis modo remiſſis neruis, mouens ſiſtenſq; ſua ludicra. Hoc igitur exemplum cum habeas domeſticum, facile quod ſcire cupis, poteris diſcere. Niſi forte putas, in te quidem mentis imperata totum corpus omneſque ſenſus vnanimiter facere: mundum autem opus omnium maximum atque pulcherrimum, à quo ceu partes dependent reliqua cuncta, deſtitutum eſſe ſui regis prouidentia, per quam ſit incolumis, & adminiſtretur legitime. Nec mirandum eſt, ſi eum non conſpicis, quandoquidem nec tuum cernis animum. Hæc ſi quis ſecum ipſe reputet, non è longinquo, ſed è proximo documenta capiens, videlicet ex ſeipſo rebuſque ad ſe pertinentibus, cognoſcet manifeſte, quod

mundus non ſit ille primus Deus, ſed opus primi Dei patris vniuerſorum: qui cum ipſe ſit in uiſibilis, oſtendit omnia, paruorum ac magnorum naturas indicans. corporeis enim oculis non dignatur aſpici: vel quia ſempiternū à mortali contrectari nefas eſt, vel propter noſtri viſus infirmitatem. Nec enim potuiſſet capere profuſos ab eo Qui eſt radios, quando ne ſolis quidem ſplendorem valet aſpicere. Habemus autem argumentum euidens huius migrationis, qua mens aſtronomiam & Chaldaicam opinionem reliquit. memoratur enim quam primum profectus eſt ille ſapiens, Deum apparuiſſe Abrahamo: cui videlicet prius non fuerat conſpicuus, quando more Chaldæorum intentus erat ſiderum curſibus, extra mūdum & ſenſibilem eſſentiam nullam prorſus naturam intelligibilem percipiēs, at poſtquam ſolum vertit, neceſſario cognouit mundum eſſe ſubditum nō dominum, nec regere, ſed regi ab autore ſuo: quod mens tunc primum apertis oculis didicit. nam prius ſenſibilia magnam ei caliginem offuderāt, quam vbi diſcuſſit calidis & igneis dogmatibus, vix tandem potuit velut in ſerenitate pura eum qui prius latuerat cernere. ille vero pro ſua humanitate venientem ad ſe animam non auerſatus, ſed obuiā progreſſus, oſtendit ſuam naturā, quatenus videri poterat: quam ob rem non dicitur, vidit ſapiens Deum: ſed Deus apparuit ſapienti. non enim erat poſſibile, vt aliquis per ſeipſum comprehenderet eū Qui vere eſt, ni ille ſe vltro videndum præbuiſſet. Teſtatur hoc etiā mutatio nominis. prius enim Abram vocatus, mox cœpit appellari Abraham, vnius tantum duplicatione literæ, videlicet A, ſed quæ magnū quiddā ſignificabat. Abram enim interpretatur pater ſublimis: Abraham vero pater electus vocis. Prius indicat virum aſtrologicū & meteorologicū, Chaldæorum placitis tanta cura deditum, quantam ſolent parentes impendere ſuis filiis. poſterius vero, ſapientem. nam per vocem ſermo qui profertur ſubindicatur: per patrem, mens cuius principatus eſt. nam ſermo qui concipitur intus, naturaliter pater eſt, vt antiquior, ferens quæ dicenda videntur. cæterum quod additur electus, bonitatem declarat. Quicquid enim malum confuſum & indigeſtum eſt: bonum eligitur, vt præcipuum inter omnia. Itaque meteorologico viro nihil omnino maius mundo videtur, quem etiam rerum autorē exiſtimat. At ſapiens certiorib. oculis videns illum perfectiorem intelligibilem rectorem & principem, cuius dominiū agnoſcunt cætera, & imperata faciunt, ſæpe anteactam ſuam vitam incuſat, in qua cæcus tenebras palpans nitebatur rebus ſenſibilib. ſuapte natura infirmis & inſtabilibus. ac rurſum in ſecundam profectionem vir bonus oraculo monitus mittitur, non iam ex altera ciuitate in alteram, ſed in regionem deſertam, in qua vagus degat, nō ægre ferens errorem & ſedes incertas ac inconſtantes. Quod tamen quis alius tuliſſet æquo animo, ſi derelictis propriis ędibus, inſuper ab omni vrbe prohibitus, protraheretur in loca inacceſſ & deuia? quis non verſo itinere domū repetiſſet propere, neglecta ſpe propoſita, cupiens præſentem egeſtatem effugere, & ſtulticiam reputans propter incerta bona inuolui malis certiſſimis? Solus hic afficiebatur aliter, iucundiſſimam vitam exi-

Abrahamo cur Deus non fuerit cōſpicuus cum in Chaldæa verſaretur.

Abraham

Abram.

Abram cur Abraham appellatus.

ſtimans ſeceſſum à multitudine. Sic enim natura comparatum eſt, vt qui Deum inuenire cupiunt, amicam ei ſolitudinem diligant, hoc primum modo imitati beatam illam ac felicem eſſentiam. Atque ita demonſtrata vtraque ſententia, tum ea quæ tanquã de viro loquitur, tum ea quæ tanquam de anima intelligitur, oſtendimus & virum & mentem amabilem: illum quod oraculis obſequens paſſus ſit ſe diſtrahi à rebus chariſſimis: hanc vero, quia tandem reſipiſcens valedixerit rebus ſenſibilibus, iam non credens vt antea, ſenſibilem hunc mundum eſſe primum Deum & maximũ: ſed cogitatione aſcendens altius ad contemplandam alteram naturam intelligibilem, ſimulq; rectorem ambarum & opificem. Hæc ſunt rudimenta Deo chari hominis, ſequuntur mox non contemnenda facinora, ſed eorum magnitudo non cuiuis apparet, ſolis his conſpicua, qui virtutem deguſtauerunt, & res vulgo mirabiles faſtidiunt libenter præ bonis animæ potioribus. Approbans igitur Deus factum quod diximus, mox bonum virum egregie remunerat, coniugium eius à potente & immoderato quodam in periculum adductum, intactum ſeruans & incolume. Cuius periculi hæc fuit occaſio. Cum diu laboratum eſſet frugum penuria, iam propter ſqualores, iam propter imbres nimios, vrbes Syriæ continua fame preſſæ deſertæ fuerant ab habitatoribus, alijs alio diſperſis quærendi victus gratia. Abraham quoque audita Ægypti felicitate abundantiaque, cuius campi ſolenni ſtagnatione fluminis rigati, copioſas ſegetes proferunt, auris tẽpeſtiuis nutritas ac maturatas, illuc ſe cum tota familia contulit. Erat ei

Syriæ fames.

Ægypti fertilitas.

vxor animi corporiſque dotibus ornatiſſima. Hac viſa quidem Ægyptiorum optimates, admirati pulchritudinem (nihil enim eximium latere poteſt) rem ad regem ſuum deferunt. Is acccerſit mulierem, & forma eius captus, ſemota hoſpitalis iuris reuerentia, morem geſturus ſuæ cupiditati, voluit ea prætextu nuptiarum potiri. At illa in aliena regione apud impotentem & crudelem principem deſtituta auxilio, quando ne maritus quidem malum impendens depellere valebat, potentiorem metuens, ad eam quæ ſupererat opem diuinam confugit. tum Deus propitius miſeratus hoſpites, & protector factus iniuriam patientium, graues pœnas & cruciatus magnos inflixit regi, ita vt animo corporeque laboraret morbo non ſimplici, & amorum voluptatumque oblitus, longe diuerſas curas agitaret, quonam modo euadere poſſet è tormentis præſentibus, quibus continuis interdiu noctuque moleſtabatur. Quam eius pœnam ſenſit & tota regia eo quod nemo ſe tantæ iniquitati oppoſuerat, ſed vno conſenſu omnium tantum non manus extrema ſceleri fuerat impoſita. In hunc modum pudicitiæ mulieris conſultum eſt, mariti vero pietatem ac probitatem Deus illuſtriorem facere dignatus eſt, exhibens ei maximum virtutis præmium, illæſam intactamque vxorem, quæ minimum à conſtupratione abfuerat, mater mox futura non filiorum filiarumque, ſed gentis integræ, & quidem Deo gratiſſimæ, quippe cui contigerunt vates ac ſacerdotes in publicum vſum totius humani generis. Audiui tamen & naturæ interpretes non ineptam afferentes allegoriam, qui hunc maritum aiebant ſignificare bo-

Ægypti rex ob libidinem grauiter à Deo punitus.

Virtutis præmia.

num

num intellectum, ex nominis interpretatione coniicientes hæc dici de bona anima. Huius vxorem eſſe virtutẽ, quæ Chaldaice nominatur Sarra, Latine princeps, eo quod nihil æque principes & magiſtratus deceat. Coniugiũ vero, corporũ quidem voluptas conciliat: cogitationum autem purificationis cupidarum copulam, qua perfectis virtutib. iunguntur, curat ſequeſtra ſapientia. Quæ duo connubia ſunt diuerſiſſima & plane contraria. Nam in genere corporeo mas genituram proſeminat, quam excipit fœmina. Contra in congreſſu pertinente ad animã, virtus quæ cenſetur fœmina ſuapte natura proſeminat cõſilia bona rationeſq;. probatas, & dogmata vitæ vtiliſſima. Intellectus autẽ qui mariti tenere ordinẽ videtur, illa ſacra diuinaq; ſemina ſuſcipit. niſi forſan error eſt in nominibus, dum in vocabulis maſculinam formam intellectus habet, virtus fœminam. Quod ſi quis res exutas nominum amictu nudas puraſque inſpiciat, ſciet virtutem ſuopte ingenio maſculam eſſe, vt quæ mouet ac afficit, & honeſtos conceptus honeſtarum actionum atque orationum ſuggerit: è diuerſo intellectum rem fœmineam, quæ mouetur, eruditur, adiuuatur, & in totum æſtimatur ex affectione, quæ quidem ei ſola eſt ſalutifera. Siquidem etiam peſſimus quiſq; virtutem verbis honorat & extollit in ſpeciem: ſed monita eius nemo niſi probus recipit. Quamobrem Ægypti rex, per quem ſignificatur intellectus amator corporis, mimum agens tanquam in theatro, fingit amorem temperantiæ cum ſit ipſe intemperans, & ſobrietatis ipſe luxu perditus, & iniuſtus iuſtitiæ, acceiſens ad ſe virtutem, vt apud vulgum exiſtimationem præclaram ſibi comparet. Quod vbi videt ille ſupernus ſpectator omnium Deus, qui ſolus animi ſecreta perſpicit, pertæſus fucatam improbitatem arguit inclemẽtibus cruciatibus. At quibus ad hoc inſtrumẽtis vtitur? nimirum quibuſdam virtutis partibus, quæ quoties ſubintrant, acerbos dolores excitant. Tormentum enim eſt inſatiabilis cupiditatis frugalitas, & laſciuiæ continentia. Sic glorioſus cruciatur felicitate modeſtiæ, & iniuſtus dum iuſticia habetur in pretio. incommode enim in vna anima habitant duæ contrariæ naturæ, virtus & vitium. Quapropter quoties congrediuntur, atroces ſeditiones & pugnas concient. Quamuis virtus ſedatiſſimo eſt ingenio: quam aiunt ſolere quoties imparem ſe veretur aduerſario, prius virium ſuarum periculum facere, vt confligat ſi qua ſe oſtendat ſpes victoriæ: ſin minus, ne deſcendat quidẽ in certaminis aleam. Vitium enim vinci ſe turpe non putat, aſſuetum ignominię. At virtus hoc probrum fugiat, cui maxime gloria competit, cuius innato amore aut vincere vult, aut certe inuicta permanere. Hæc eſt igitur de qua dixi Ægypti libido & inhoſpitalitas. è diuerſo libet admirari inhoſpitalitatem hæc paſſi, qui meridie conſpicatus tres quaſi viatores, quorum diuiniorem naturã ignorabat, accurrens ſuppliciter petiit ne tranſirent eius tabernaculum, ſed introgreſſi paterentur ſe tractari ciuiliter. Hi cum non magis ex verbis quam ex mente intelligerent eum ſerio agere, incunctanter annuerunt. quo impetrato præ lætitia geſtiens, approperauit omnia quæ poſtulabat extemporalis tractatio. Vxorem appellat, Sine mora fac

Sarra.

Abrahami & Sarræ ſanctiſſimum coniugium.

Virtus ſuopte ingenio maſcula eſt.

Sodomitarum iniquitates.

Frugalitas inſatiabilis cupiditatis, tormentum grauiſſimum.

Virtutis natura.

è tribus menſuris ſubcinericios. ipſe ad armentum contendit, & ablatum inde tenerum opimumque vitulum tradit famulo. Mactat ille & apparat celeriter. Nemo ad humanitatis officia ſegnis eſt in ſapientis familia. tam mulieres quam viri, tam ſerui quam ingenui, prompte miniſtrant hoſpitibus. Qui recreati magis animo quam apparatu hoſpitis, eiuſque inſigni honorificentia, maiorem ſpe referunt ei gratiam, per vnum è tribus præcipuum ei polliciti naſciturum breui germanum filium. Omnes enim ſimul loqui parum decorum fuiſſet: ciuilius erat vnius verbis cæteros annuere. Sed ne promittendo quidem rei tam incredibilis fidem faciebant. Iam enim ambo coniuges effœti ſenio ſperare liberos deſierant.

Sara riſus.

Ferunt mulierem quam primum hoc audiuit riſiſſe: moxque admonitam, num putaret quicquam apud Deum impoſſibile, riſum reuerenter negaſſe. Norat enim Deum poſſe omnia, quod pene ab incunabulis didicerat. actum demum mihi videtur auguſtiorem quam ante agnouiſſe hoſpitum imaginem, aut vates quoſdam aut angelicos ſpiritus humana forma velatos viſa ſibi videre.

Hoſpitalitatis commendatio.

Hæc viri hoſpitalitas maioris virtutis fuit auctarium: ipſa vero virtus erat pietas, de qua ſuperius diximus, cuius certiſſimum indicium eſt quod de hoſpitibus nunc memorauimus. Quod ſi fortunata domus viſa eſt quibuſdam, in quam viros ſapientes diuertiſſe contigit, non facturos id, ac ne introſpecturos quidem, ſi vidiſſent intus aliquod animę vitium inſanabile: equidem dicere non poſſum quid huic domui defuerit ad ſummam felicitatem, in qua apud homines hoſpites excipi ſuſtinuerunt angeli, ſacræ diuinæque naturæ, miniſtri ac ſubpræfecti Dei optimi maximi, per quos ille ceu legatos & nuncios quicquid libet humanum genus præmonet.

Abraham ab Angelis admonitus periculum effugit.

Qui poterant enim vel intra primum limen ſubſiſtere, ni ſciuiſſent totam domum ad nutum patrisfamilias paratam: ceu naualem turmam bene conſtitutam, ad vnum celeuſma ſui gubernatoris? qui poterant conuiuarum & hoſpitum ſpeciem ſumere, ni pro cognato conſeruoque ſuum conuiuatorem habuiſſent? Certe ſic exiſtimandum eſt, ad eorum introitū partes omnes domus profeciſſe in melius, afflatas aura quadam virtutis abſolutiſſimę. Conuiuium autem exactum per ſignificationem gratæ voluntatis erga hoſpitem, & per ſimplicitatem morum, colloquiaq; apta tēpori. Sed prodigio ſimile, non eſurientes eſurire viſos, & non edentes edere. Verum hæc per conſequentiam. illud longe maximum fuit miraculū, hos carentes corpore aſſumpſiſſe figuras hominum in boni viri huius gratiam. Alioquin quid opus erat his miraculis, niſi vt exhiberent ſe viro ſapienti videndos clarius, quem ſummus ille parens talem eſſe nouerat. Hactenus de textu huius ſcripturæ, ſupereſt vt dicamus de ſenſu eius latentiore. Signa vocalia conceptū mētis ſignificant. Cum igitur anima illuſtratur à Deo tanquam in meridie, & tota quanta eſt repleta luce intelligibili, eiuſque ſplendore circumfuſa ex vmbris eximitur, tres imagines vnius ſubiecti percipit. vnam ipſius rei, duas reliquas tanquam vmbras ab ea redditas: quale quiddam accidit & in luce iſta ſenſibili verſantibus, in qua ſtantium aut mouentium ſe duplex

aliquando vmbra exiſtit. Caue tamen putes de Deo dici vmbras propriè: abuſus eſt hic nominis, in hoc tantum adhibiti, vt res fiat euidentior. Veritas enim aliter ſe habet. Sed vt quam proxime ad veritatem ſermo accedat medius eſt ille pater omnium, proprie nominatus in ſacris literis Qui eſt: vtrumque latus claudunt antiquiſſimæ & proximæ eius Qui eſt potentiæ: quarum altera opifex, altera regia vocatur. illa Deus, per quam condita diſpoſitaque ſunt omnia. hæc vero dominus. Fas eſt enim vt creatura à creatore ſuo regatur. Atq; ita medius ille vtrinq; ſtipatus ſuis potentiis, perſpicaci menti nunc vnam, nunc tres imagines exhibet. Vnam, quando exactiſſime purgata anima, nec ſolum cæteram numerorum multitudinem, ſed & vicinum vnitati binarium ſupergreſſa, ad illam ſimplicem, ſinceram, nullius omnino indigam ideam properat. tres vero, quando nondum magnis initiata myſteriis, adhuc minoribus operatur, nec poteſt eum Qui eſt, ſine alio per ſe ſolum comprehendere, ſed per ipſius acta, aut conditorem aut regem omnium. Eſt autem hæc ſecundaria, iuxta prouerbium, nauigatio, non aliena tamen à pia ſententia. At prior ille modus, non tantum affinis eſt opinioni piæ, ſed ipſa opinio, vel magis omni opinione antiquior, omni exiſtimatione potior veritas. Explicabimus rē clarius. Tres ſunt in moribus humanis ordines, quorum quiſque ſortitus eſt vnam ex dictis imaginationibus. Optimus mediam, ſcilicet eius Qui vere eſt. Sequens vero dextram, ſcilicet beneficam, cui nomen Deus. Tertius in altero latere ſitam, ſcilicet regiam, quæ vocatur dominus. Proinde optimi mores ipſum qui per ſe eſt, colunt, nō diſtracti à quoquam alio, vt qui ad vnum tendunt vnius honorem. cæteri partim p beneficā potentiā commendantur, & innoteſcunt ſummo patri, partim per regiam. Quod dico, tale quiddā eſt. Homines quando ſentiūt prætextu amicitiæ quoſdam ad ſe accedere lucri captatores, ſuſpectos aduerſantur, adulationem veriti & fucatam manſuetudinem, vt valde damnoſam. At Deus vt tutus ab iniuria, omnes quocunq; modo volentes illū colere libenter admittit, neminem omnino repellens, tantum non coram appellans animam aures habentem hoc oraculo. Prima præmia ferent, qui me colunt propter meipſum. ſecunda, qui ſic ſperant ſe conſecuturos bona, mala euaſuros. quamuis enim iſtorum mercenaria ſit religio, & inſincera captatrix, tamen intra diuini templi ſacra ſepta verſatur, non foris oberrat. Proinde me propter me colentibus propono quæ amicis debentur præmia: cæteris qui propter vſus proprios, nequaquam vt amicis, nec alienis tamen. Nam eos quoque accipio qui potentia mea benefica frui cupiunt, imo & eos qui metu regiæ poteſtatis placant eam vt pœnas effugiant. noui enim quod hi nec deteriores fient, & inſuper in melius proficient, continue in religione pura & ſincera pietate ſeſe exercēdo. Quamuis enim modis omnibus ea differāt, vnde orſi placere cupiunt, non ſunt tamen accuſandi, cum vnum ſcopum & finem colendi me propoſitum habeant. Quod autem vnius ſubiecti triplex ſit imaginatio, liquet nō ſolum ex contemplatione allegorica, verum etiam ex ipſius ſcripturæ narratione, Cum enim ille ſapiens

ſuppliciter orat tres viatoribus ſimiles, vt ſuo velint vti hoſpitio, alloquitur non tanquam tres, ſed tanquam vnum, dicens: Domine ſi inueni gratiam coram te, ne prætereas ſeruum tuum.] Nam hæc verba, Domine, apud te, ne prætereas, ſimiliaque, ad vnum, non ad plures, dici conuenit. Iam vero in hoſpitio inter cætera comitatis officia, rurſum conuiuatori ſuo pollicetur vnus, ac ſi adeſſet ſolus, legitimi filii natiuitatem, dicens: Reuertendo veniam ad te iterum hoc eodem tempore, & habebit filium Sarra vxor tua.] Sed apertiſſime ac certiſſime ſignificatur idem in ſequẽtibus. Sodomitarum regio pars Chananeæ terræ, quam nunc Syri Palæſtinam nominant, infinitis iniquitatibus referta, præcipue propter ventris, libidinum, cæterarumque voluptatum ſtudia, iam diuino calculo iudicata fuerat, immodicus autem ciuium luxus è ſuperflua rerum copia habuerat originem, accedente enim ad bonitatem agri, aquarum commoditate, omnis generis fructuum quotannis prouentus erat maximus. eſt autem ingens malorum initium, vt quidam non male coniectans, dixit, nimia bonarum rerum copia. quarum ſatietatem quidam non ferentes, tanquam iumenta, laſciuiunt à ceruice excuſſis naturæ legibus, verſi ad meracas potationes, cibos opiparos, & nefarios concubitus. Non ſolum enim in fœminas inſaniendo corrumpebant alienos thalamos, ſed & cum maſculis rem habebant maſculi, nil reueriti naturam communem patrantibus & patientib., & irritam genituram ferentes nulla ſecutura progenie. Nec quicquam proficiebat reprehenſio, violentis concupiſcentiis coacta cedere. Atque ita paulatim aſſuefacti viri pati muliebria, effœminatum morbum ſibi conciliauerunt inſanabilem. Recepta enim in corpus fœminea mollicie, animos etiam reddiderunt ignauiſſimos, quantum in ipſis erat totum corrumpentes genus hominum. Nam ſi Græci vna cum barbaris hos imitati conſpiraſſent in tales coitus, deſertæ fuiſſent omnes deinceps ciuitates, tanquam exhauſtæ peſtilentia. Tum Deus ſeruator & amator hominum, miſeratione tactus naturales quidem virorum ac mulierum propter gignendam ſobolem conuentus, auxit vt cum maxime. Immanes autem illos, & nefarios coitus exoſus aboleuit, & rabidos eorum patratores aggreſſus, non vulgari aliquo, ſed nouo mirandoque affecit ſupplicio. Inductis enim ſubito nubibus, iuſſit eas imbrem, non aquæ, ſed ignium pluere. Cumq; in morem niuis denſiſſimæ indeſinenter flamma deorſum ferretur magno impetu ardebant arua cum pratis, & condenſa ſaltuum, paluſtris quoque materies & intima nemorum. vrebantur eodem incendio campeſtria, ſegetes cum ſuis frugibus: conflagrabant & arbuſta montium: trunci vna cum ſuis radicibus: vrbana quoque & ruſtica ædificia, mœnia cæteraque opera publica non minus quam priuati parietes: atque ita vnus dies frequentiſſimas ciuitates vertit in buſta ſuorum ciuium, ſtructuras vero lapides & ligneas in cinerem & minutiſſimum puluerem. Vbi vero ſupra terram flammis abſumpta fuerunt omnia, terram ipſam vorabat incendium, ita vt exuſtis penitus

vitalib.

vitalib. nihil ſupereſſet vnde vel fructus vel herba germinaret, in hodiernum vſque malo durante. Nam fulmineus ignis nunquam extinguitur, aut ſerpit aut vaporat: quod oculis ipſis creditur. extant enim argumenta cladis veteris, fumus exhalans perpetuo, & ſulfur quod ibi foditur. Felicitatis autem priſtinæ ſignum euidens reliquum eſt; vna ciuitas cum agro ſuo, ipſa frequenter habitata, agrum vero colens pabulo frumentoque vberem & valde frugiferum, vt vindictæ diuinæ iudicium maneat. Quæ non ideo dicta ſunt, vt magnitudinẽ eius nouæ mirandæque calamitatis oſtenderem, ſed vt illud docerem, quod cum illi ſapienti oblata ſit virorum trium ſpecies, duos tantum ad exciſam regionem eloquia dicunt veniſſe, vt delerent eius incolas, cum tertius indignos aduentu ſuo duceret. is, quantum equidem intelligo, erat ille, Qui vere eſt, æquum iudicans, vt bona per ſeipſum largiretur, contraria vero exſequenda ſuis potentiis relinqueret, & ſic ſolorum bonorum autor pręcipuus, mali vero nullius exiſtimaretur. id quod mihi videntur & reges ad imitationem naturæ diuinæ facere, dum per ſeipſos gratias porrigunt, pœnas per alios ſanciunt. Quoniam autem è duabus potentiis, altera benefica eſt, vltrix altera, merito vtraq; ad regionem Sodomitarum venit, cuius præcipuæ ciuitates quatuor perdendæ erant incendio, vna vero ſeruanda illæſa & incolumis, oportebat enim per vltricem adminiſtrari perniciem, ſalutem vero per beneficam. Sed quoniam etiam ſeruata pars nec integras nec perfectas virtutes habebat, à potentia quidem eius, Qui eſt adiuta fuit, tamen præſentis conſpectu nequaquam digna habita. Hæc eſt aperta & vulgaris narratio, occultior autem & paucis nota, his qui mores animarum perquirunt non formas corporum, mox dicetur. Iſta pentapolis figura eſt quinque noſtrorum ſenſuum, qui vt inſtrumenta voluptatũ, omnes eas tam magnas quàm paruas conficiunt. Aut enim ad aſpectum rerum formarumque variarum, tum inanimarum, tum animatarum, voluptatem capimus, aut ad auditum vocum modulatarum, aut ad guſtum cibi potuſque, aut ad odoratum vaporum ſuaueolentium, aut ad tactum rerum mollium, calidarum & leuium. ex his quinque ſenſibus tres maxime belluini ſeruileſque ſunt, guſtus, odoratus, tactus: quibus pecudes & feræ ventri atque inguini deditæ maxime trahuntur attonitæ. totos enim dies nocteſque aut alimenta inſatiabiliter in ſe ingerunt, aut ad coitum rapiuntur. Duo reliqui philoſophantur, & regunt cæteros, viſus & auditus. tardiores autem & quodammodo magis fœmineæ ſunt aures, quàm oculi, qui ad viſibilia properant fortiter, & non expectato motu illorum, vltro in occurſum feſtinant, vt ea percipiant. At auditus, vt tardior & deterioris ſexus, ſecundum teneat ordinem, & prærogatiuam quandam concedat viſui. Hunc enim Deus regem cæterorũ conſtituit, omnium editiſſimum: & tanquam in arce collocatum, per quã familiarem fecit animæ. id certo poteſt colligi ex communi vtriuſq; mutatione. dolorem enim illius mœſtitia ſuffuſi oculi non diſſimulant: è diuerſo gaudente illa ſubrident hilares. metu inualeſcente turbantur, agitanturque indecoris motibus. Quod ſi occupetur ab ira, exaſperatur & rube-

Senſuum quinque rationes.

ſcit oculus.in cogitatione ac cura quieſcit,eodem obtutu hærens, & quaſi cum mente ſimul intentus, ſicut in animi deliquio ſimul & luxatur & remittitur. idem accedente amico beneuolum affectum ſereno tranquilloque affectu nunciat.Quoties autem in inimicum incidit, ſtatim offenſionem præ ſe fert. in audacia proſiliunt, & procurrunt oculi.in reuerētia quieti ſtant: & vt compendio dicam, ad effigiem animæ factus eſt viſus,oſtendens eius imaginem expreſſiſſimam, tanquam in ſpeculo naturam eius, alias inuiſibilem referens. Nec hac ſolum parte ſenſus cæteros antecellunt oculi, ſed etiam quia reliquorum inter vigilandum (nam de quiete, quæ in ſomnis fit,non dubitandum eſt) vſus non continuatur. niſi enim externe laceſſantur,quieti manent. at oculi quanti per patent, indeſinenter agūt aliquid, nec vnquam ſatiantur, ſic quoque oſtendentes cognationem, quam habent cum anima, niſi quod illa perpetuo mobilis noctu æque ac interdiu vigilat: hi maxima ex parte carnei, præclare ſecum agi putant, quod dimidium vitæ in operationib. ſibi conuenientibus exigunt. his ad do præcipuam oraculorū vtilitatem. In vnius ex omnibus ſenſibus gratiam lucem excitam à Deo,rerum pulcherrimam, quæ prima in ſacris libris bona nominatur. eius natura duplex eſt. nam altera ab hoc igne corruptibili effulget ipſa quoque corruptibilis & extinguibilis, altera nec corruptibilis, nec extinguibilis ſuperne è cœlo ad nos defertur, à ſideribus ſingulis tan quam à perenni fonte defluens, vtraque viſui familiaris,qui per vtramque ſe applicat ad viſibilia. & quid opus eſt oculos amplioribus celebrare laudibus, quorum veras laudes Deus ipſe cœleſtibus ſignis inſculpſit? cur enim ſolis,lunæ,cæterorum vel erraticorum vel fixorum ſiderum ſplendor factus eſt, niſi in miniſterium oculorum, vt videant? quo munere omnium optimo adiuti ſpectant, quicquid mundo continetur, terram, ſtirpes, animalia, fructus, maria, amnium fluenta perennium & torrentium, fontium varietates aliubi frigidos, aliubi calidos latices profundentium, quorum ſpecies nullus ſermo valet comprehendere. Quibus omnibus accedit cœlum, de quo veriſſime dici poteſt, mundum in mundo factum eſſe ab opifice, & diuina eius ornamenta cœleſtes illæ imagines. Et quis tandem ſenſus iactabit ſe tam longe progreſſum eſſe? Si præſtat opinor, relictis ad ſua præſepia cognatis nobis pecudib. concupiſcentias ſuas ſaginantibus, examinare virtutem rationis participem, cui continuum perfectumque curriculum aſſignatum eſt in iſto vicino terris aere: quando procellæ ventorum, & murmura tonitruūm per tractum longum cient magnos moleſtoſque ſtrepitus: oculi vero à terra vno momento euadunt ad cœlum,mundique fines ortum atq; occaſum, ſeptentriones & meridiem colluſtrantes, ad contemplationem eorum,quæ videntur, mentem attrahunt. At illa tali metu attonita non quieſcit, cum ſit perpetuo mobilis, & ſemper vigilans: acceptaque à viſu occaſione contemplandi res intelligibiles, amplius conſiderat: num ea quæ cernuntur, ſint ingenita, an generationis habuerint initium: infinita ſint an finita: vnuſne mundus an plures: vtrum quatuor ſint elementa rerum omnium, an cœ-

lum, & quæ hoc continentur eximiā quandam naturam habeant. Quod ſi factus eſt mundus, à quo factus ſit, quis eius opifex, quam expoliuerit materiam, in quem vſum, quid nunc agat, qualem vitam viuat, & quicquid aliud curioſa mens cogitando ſolet quærere. Hæc enim & ſimilia exercent philoſophos. vnde ſatis conſtat, ſapientiam & philoſophiam non aliud in nobis habuiſſe initium, quàm ex viſu ſenſuum omnium principe, quem ſolum ex corporea regione ſeruauit Deus, deletis quatuor: quod hi ſerui fuerint carni eiuſque affectibus: ille vero elata ceruice quæſiuerit ſibi delicias meliores corporeis, ex contemplatione mundi & rerum in eo comprehenſarum. itaque pereunte hac ſenſuum ceu pentapoli ſolum viſum honoris cauſa ereptum, quod non tantum volutetur circa mortalia vt reliqui, ſed exſpatietur etiam in naturas incorruptibiles viſendi gratia. ideo recte hanc ciuitatem paruam & non paruam vocant oracula, quod de viſu intelligitur. Eſt enim parua, vtpote noſtri pars exigua. magna vero quia res magnas concupiſcit, cœlum vniuerſum ac mundum ſpectandi auida. Hactenus de illa celebrata viſione, relataque cumulate hoſpitii gratia, quā diligenter potuimus: ſupereſt haudquaquam ſilendum, quod mihi videtur inter omnes narrationes pene maximum, id dicetur compendio. Naſcitur illi ſapienti ex vxore filius legitimus, dilectus, vnicus, elegantiſſimo corpore, animo optimo. iam enim maturioris ætatis dabat ſpecimen, vt à parente non tam ob naturalem affectum, quàm ob probatos mores vehementer diligeretur. Huic repente oraculum inſperatū redditur, vt mactaret filium in quodam editiſſimo tumulo, qui trium dierum itinere aberat. Ille q̃uis maiore q̃ dici poteſt, teneretur filij deſiderio, nec colorem mutauit, nec animum flexit, ſed conſtantiſſime perſtitit in eadem ſententia: quippe qui amore Dei ſubactus, fortiter vincebat omnes cognationis affectus, & omnia nomina: & cum nemine domeſticorum communicato oraculo, duos è tam numeroſo famulicio natu maximos, ſibiq; fidiſſimos aſſumpſit, quaſi ſacra ex more facturus, atque ita quartus profectus eſt cum filio, cumque locum deſtinatum procul conſpexiſſet tanquam è ſpecula, famulis ibi manere iuſſis, ignem ſimul atq; ligna ferēda dedit filio. æquū cenſens, vt ipſa victima deportaret res quas poſtulabat ſacrificium, leuiſſimā ſarcinam. Nihil enim eſt pietate gratius, nihil magis induſtrium. ibi pari gradu, vnoque conſenſu celeriter peracto, qua proximum erat itinere, cuius finis erat ſanctitas, ad montem oraculo indicatum perueniunt. pater lapides congerit, vt aram exſtruat. tum filius videns cætera parata ſacrificio, nullum vero animal, verſus ad patrem, Ecce ignis, inquit, & ligna pater. ſed vbi victima? Hic alius arcani conſilij ſibi conſcius, offuſa menti caligine, ad hæc verba turbatus, & lachrymans aperuiſſet propoſitum, affectum continere non valens. At ille nihil mutatus vel corpore, vel animo, conſtanti vultu, ratione conſtantiore, ad interrogationem reſpondet. Fili, inquit, Deus ſibi prouidebit de victima, & ſi nihil preſto ſit, quod te fortaſſe facit anxiū. Sed Deo poſſibilia ſunt oīa, etiam quæ non poſſunt expediri ab hominibus. Et cum dicto celeriter

Ex viſu ſoli omnis philoſophia & ſapientia habet initium.

Iſaaci natiuitas.

Abrahami in Deū peculiaris pietas.

Abraham quam ob cauſam filium mactare ſtatuerit.

Abram Deo filium offert ſacrificio.

correptum filium aræ imponit, ſimul ſtrictum librat gladium. Tum Deus ex aere increpans, facinus impedit, iubens iniuriam abſtinere à puero, & bis patrem inclamans nomine, vt auerſus & retractus cædem omitteret. Atque ita puer ſeruatus eſt, Deo remunerante pietatem, & certante cũ amico mutuis officiis. Facinus autem hoç quamuis effectu caruit, nihilominus pro integro abſolutoque, non modo in ſacris refertur voluminibus, ſed & in lectorum inſculptum eſt mentibus. Verum malicioſis calumniatoribus noſtra damnare potius quàm laudare ſolitis hoc imperatum non videbitur tam magnum & mirificum, quàm nobis videtur. Aiunt enim & alios multos ſuis affectib. deuinctos, & amantes liberorum, immolandos exhibuiſſe filios, vel pro incolumitate patriæ, vel vt auerterent bella, ſiccitates, inundationes, peſtilẽtias. alios item domeſticæ, quantumuis falſæ religionis gratia. Græcorum certe clariſſimos, non ſolum priuatos ciues, ſed & reges, non magna ratione ex ſe natorum habita, his mactatis maximas deleuiſſe hoſtium copias primo impetu, ſociorum vero ſeruaſſe maximos exercitus. Barbaras quoque gentes per multas ætates litaſſe mactatis filiis, cuius ſceleris etiam ſacroſanctum Moſem meminiſſe, dũ accuſans eos vt pollutos, ait, Filios & filias diis ſuis adolent. Indorum quoque gymnoſophiſtas, & hodie ſub initium ſenectutis morbi longi & incurabilis, prius quàm inualeſcat, accenſo rogo, ſeipſos exurere, quamuis poſſent ad tempus fortaſſe diuturnum reſiſtere. Imo & mulierculas eorum defunctis maritis in rogos eorum cum gaudio ſe mittere, atque ita viuas concremari cum adamatis cadaueribus. Harum, inquiunt, merito mireris audaciam, quæ mortem contemnunt tantopere, vt ad eam tanquam ad immortalitatem curſu contendant. Iſtum vero laudare quorſum attinet, quaſi nouum aliquod facin⁹ aggreſſum, quod non ſemel fando auditum eſt, de priuatis ciuibus, de regibus, de integris gentibus. Ad hanc inuidorum inſectationem ſic reſpondeo. Qui liberos mactant, partim ex more id faciunt, vt fertur de nonnullis barbaris, partim quia magna mala & aduerſus humanum opem contumacia à ſuis ciuitatibus aliter arcere nequeunt. Ex his quidam inuiti ſuos exhibent, coacti à potentioribus. Alij compulſi metu hominum, alij cupidine gloriæ, famæque, in præſens gloriæ, famæ vero ad poſteros. Ergo qui ex more mactant, nihil magnum videntur facere. Nam inueterata conſuetudo plerunque tantum poteſt, quantum natura, ita vt grauiſſima quæque reddat toleratu facilia, omni terrore ſemoto. Qui vero cedunt timori, laudem nullam merentur. Laudantur enim facta voluntaria, inuoluntaria referuntur ad neceſſitatem rerum, aut caſuum, aut temporum. Quod ſi quis amore gloriæ vel filium prodit vel filiam, vituperio magis, quàm laude dignus eſt, morte chariſſimorum parans ſibi honorem, quem etiamſi antea habuiſſet, pro incolumitate filiorum abiicere debuerat. Proinde conſiderandum eſt, an ille aliquo modo dicta neceſſitate coactus ſit mactare filiũ, vel more, vel honore, vel timore. Mos certe immolandi liberos, nec Babylone, nec in Meſopotamia, nec à Chaldæis receptus eſt, apud quos educatus magnam vitæ partem cum eis exegit, ne

Filios ſuos qui immolandos tradiderint.

Gymnoſophiſtarum ritus & mores.

quis

quis putet præ aſſuetudine leuiorem viſam mali eius imaginationem. Sed neque metus vllus imminebat ab hominibus, neque oraculi iuſſum quiſquam norat alius. Nulla publica premebat calamitas, cui morte probatiſſimi filij remedium quæreret. At laudis apud vulgum parandæ cupidine ad hoc facinus concitatus eſt. At quæ laus captabatur in ſolitudine, vbi nemo erat applauſurus, data opera longe à tergo relictis etiam duob. famulis, ne ſe coram teſtibus oſtentare videretur? Quapropter obturato infreni ore moderentur accuſatores ſuam inuidiam, nec lacerent honeſta vita defunctos, quos potius prædicare deberent cum aliis. Siquidem apud omnes qui recte ſapiant, nihil honeſtius habetur, nihil optabilius quàm Deo parere, quod hic in primis ſtuduit, ita vt nullum vnquam mandatum negligeret, quantumuis refertum moleſtiis & ignominiis, atque etiam laboribus ac doloribus. Quamobrem & id, quod oraculo iuſſus eſt de filio, fortiter cōſtanterq; pertulit. Deinde cum nulla conſuetudo eſſet in ea regione, ſicut fortaſſe apud quoſdam, immolandi liberos, ipſe primus autor futurus erat noui & inuſitati exempli, quod mihi videtur nemo laturus fuiſſe, etiamſi ferreum aut adamantinum haberet animum. Cum natura enim, vt quidā ait, pugnare eſt difficile. pater erat factus vnici huius legitimi filij, quem mox ſingulari amore proſequebatur, ſupra modum vulgaris beneuolentiæ, imo etiam fama celebratæ aderat, & aliud vehemens amoris incitamentū, quod in ſenecta ei puer natus fuerat. Nam ſero natos impotentius parentes adamant, vel quia diu deſideratos, vel quia nullam prolem ſperant poſtea, natura iam effœta, quippe quæ extremum attigit terminum. Siquidem è numeroſa ſobole vnum quempiam offerre Deo, tanquam liberorum primitias, nihil mirandum fuerit, cum præſto ſit è ſuperſtitibus haud mediocre ſolatium, & doloris ob mactatum concepti remedium. Cum vero vnicus dilectus offertur, res eſt ſermone nullo explicabilis, nullum reſpectum habens conſuetudinis domeſticæ, ſed tota prona ad pietatis officium, eximia ſane, & vix cuiquam alteri tentata. Nam alij tametſi pro ſalute patriarum aut exercituum concedunt ſuos mactandos, tamen aut domi manent interea, aut procul abſiſtunt ab altaribus: aut ſi contingat eos ſacris intereſſe, auertunt oculos, ne ſpectare quidē ſuſtinentes vel alienum necis miniſterium. Hic vero tanquam ſacerdos, ipſe pater amantiſſimus aggreditur mactationem egregij filij, quem fortaſſis etiam ſacrifico ritu membratim conciſurus erat adolendum altaris ignibus. adeo cauerat ne pietate erga filium diſtraheretur à pietate Deo debita, & totum quantus erat animum ſanctitati deuouerat, parum curans cognatum ſanguinem. Quid horum quæ diximus, cum cæteris commune eſt? quid non eximium, quod nulla poſſit æquari facundia? vt merito quoduis ingenium non malum nec inuidum obſtupefaciat immenſæ pietatis miraculo, vel vno ex multis, nedum confertis omnibus. ſatis enim eſt vel vniuſcuiuslibet reputatio ad exprimendam paruam quandam imaginem ingentis animi, quamuis nullum ſapientis opus eſt exiguum. Verū non intra verba textus aperta conſiſtunt, quæ modo diximus: mihi certe videntur naturam quandam obſcu-

Iſaaci ritus

riorem ſubindicare, quod agnoſcunt, quotquot intelligibilibus magis delectantur, quàm ſenſibilibus, & poſſunt ea cernere. eſt autem talis. Qui adducitur pro victima, Chaldaice Iſaac, Latine riſus vocatur. qui riſus nõ intelligitur nunc pro petulanti vultus habitu, ſed pro mentis bene affectæ gaudio. hanc lætitiam vir ſapiens merito ſacrificare Deo dicitur, per iſtam figuram docens, quod gaudium ſoli Deo ſit proprium. nam humanum genus mœrori timorique eſt obnoxiũ propter mala vel præſentia vel imminentia, vt vel horum pœniteat, vel illa metu terreant ac concutiant. diuina vero natura expers eſt mœroris, timoris, paſſionumque omnium, felicitatis beatitatiſque perfectæ ſola particeps, hanc confeſſionem quicunque vere confitetur, ei Deus cum ſit bonus & amator hominum, alienus ab inuidia, conueniens munus reponit, quantum homo poteſt capere, tantum non tali alloquens eum oraculo. Gaudium ac lætitiam non eſſe cuiuſquam, præter me omnium patrem, propriam poſſeſſionem ſcio, quam tamen ipſa dignis non inuideo. Quis autem dignus eſſe poteſt, niſi qui me meamq; voluntatem ſequitur? huic enim minimum doloris, minimum timoris obueniet, modo incedat per viam, quæ affectibus ac vitiis inacceſſa, per virtutes his contrarias teritur. non eſt tamen cur aliquis putet meram & nullo dolore mixtam lętitiam cœlitus in terram deſcendere, ſed temperata eſt ex vtroque, ita vt de meliore plus admixtum ſit: ſicut lux in cœlo ſincera ſemper eſt & pura à tenebris, in ſublunari autem aere miſcetur caligine. & hoc eſt opinor, cur & antea virtutis cognomen habens Sarra, cum riſiſſet, roganti riſus cauſam, ſe riſiſſe negauit, verita ne forte gaudium, quod nulli creaturæ conuenit, ſolius Dei rem vſurpaſſe videretur. Quapropter confirmans eam diuinum eloquium ait: Ne timeas: riſiſti vere, & particeps es lætitię. non permiſit enim pater humanum genus exagitari triſtitiis, doloribus, & moleſtiis inſanabilib. ſed admiſcuit ei etiam de meliore natura nonnihil, æquum cenſens ſerenam interdum ac tranquillam eſſe animam: præcipue vero ſapientum maiore vitæ parte gaudere lætarique mundi huius contemplationibus voluit. Hactenus de pietate huius viri pauca è multis dicta ſint, nunc ſcrutanda eſt eius etiam erga homines dexteritas. ad eandem enim naturam pertinent pietas & humanitas: & vtrumque in vno ſpectari ſolet, ſanctitas erga Deum, erga homines iuſtitia. Longum eſſet narrare facta eius omnia. Nos contenti duobus vel tribus erimus. Cum auro argentoque, & numeroſis pecudum gregibus diues eſſet adeo, vt cum ditiſſimo quoque indigena conferri poſſet opibus, & beatior eſſet quam pro inquilini conditione, nunquam tamen accuſatus eſt ab his, quorum vtebatur hoſpitio, ſed cum quibuſcunque negotium habuit, ab eis perpetuam laudem reportauit. Quod ſi quando vt fit, per occaſionem famulitii comitatuſque ſuboriebatur contentionis nonnihil, mox eam ſopire conabatur, quippe qui præ grauitate morum nihil turbulentum, ſeditioſum, litigioſumque admittebat in ſuam animam. Nec mirandum, ſi erga alienos talis erat, qui potuiſſent icto inter ſe fœdere vim maiore vi repellere, q̃ ãdo ẽt erga genere coniunctos, ſed voluntate

Iſaac nomen Chaldaicum.

Abrahami diuitiæ

diſiun-

diſiunctos, deſertos & ſolos, multo inferiores quod ad opes attinet, modeſtus erat, vltro cedens, qui plus iuris vſurpare ſibi potuerat, habebat enim fratris filium, cum quo patriam reliquerat, non ſatis firmum amicum, ſed nutantem & ſuſpectæ fidei: à quo interdum ſalutabatur familiarib. blanditiis, interdum contemnebatur ſtrenue, propter ipſius iuuenis morum inæqualitatem. Quapropter etiam ſerui huius contentioſi erant ac moroſi, quod caſtigatorem non haberent, præſertim paſtores longius ſemoti à ſuo domino. Itaque ſeruitutis immemores præ licentia ſemper rixabantur cum ſapientis noſtri magiſtris pecorum, plerunq; cedentib. propter ſui heri manſuetudinem: qua modeſtia ſic auxerunt inſolentiam, & impudentem audaciam aduerſariorum, vt recenſis mutuis odiis neceſſe habuerint, qui lædebantur, iniuriam armis repellere, itaque graui rixa coorta, vir bonus poſtquam partes concitatas cognouit, ſciens ſuos præualere numero ac viribus, non permiſit rem ad manus deuenire, ne fratris filium cladem ſuorum ægre laturum contriſtaret: ſed in medium progreſſus pacificis verbis finiuit controuerſiam, non in præſens tantum, ſed & in poſterum. Sciens enim diſcordes fore ſi cohabitare & vnà degere pergerent, nec vnquam lites ac rixas inter eos defore, ad tollendas harum occaſiones admonendum exorandumq; duxit ſocium. vt poſthac ſeorſum habitaret. accerſitoq; fratris filio, liberam optionem ei propoſuit agri melioris, pollicitus ſe libenter accepturum partem, quam ille fecerit reliquam, pacem enim ſibi quouis lucro chariorem eſſe, & quis alius potentior infirmiori conceſſiſſet vel minimum de iure ſuo? quis vinci mallet, quàm vincere, & vti ſua potentia? ſolus hic non in viribus aut opibus ſummam felicitatis collocabat, ſed in tranquilla vita, & quantum in ipſo erat quieta, atque ita exiſtimationem ſibi parauit mirificam. His in laudem hominis dictis, non alienum à noſtro propoſito fuerit, à ſimplici verborum contextu ad latentem in eis ſenſum tranſire quærendi gratia. Varij ſunt modi negotiorum, ſicut diuerſæ horum occaſiones. Nos duos modos ſelegimus, alterum ſeniorem, iuniorem alterum. Senior eſt, qui principalem naturæ partem honorat: iunior, qui res ſubditas, & in extremis reputandas. Principales enim & ſeniores ſunt, prudentia, temperantia, iuſtitia, fortitudo, & quicquid ad virtutem attinet, aut ad virtutis actiones. Iuniores autem, diuitiæ, honores, gloria, nobilitas, non illa vera, ſed quam vulgus nominat, & quæcunque præterea tertium poſt animæ res atque corporis ordinem tenent, extremum omnium. Vterque modus ſeu mos, habet tanquam quoſdam greges, armentaque. iſte qui externa amat, aurum, argentum, & reliquum apparatum diuitiarum: item arma, triremes, machinas, equeſtres, pedeſtres, naualeſque copias, principatus, præſidia, per quæ confirmatur potentia. At ille honeſtatis amator ſingularum virtutum placita, & ſapientum contemplationes. Vtriſque gregibus præpoſiti ſunt quidam magiſtri, ſicut paſtores pecoribus, externis quidem auari, ambitioſi, præfecturarum cupidi, & quicunque gaudent, cum poteſtate præeſſe multitudini. At animæ

bonis ſtudioſi virtutis ac honeſtatis, qui non adulterina germanis, ſed germana bona adulterinis præferunt. Inter hos naturalis quædam intercedit contentio, non diſcernentes quæ ſua ſunt, ſed digladiantes de pertinentiſſimo ad vitam negotio. Hoc autem eſt verorum bonorum iudicium. Anima igitur quamdiu oppugnatur huiuſmodi ſeditionibus, nondum purificata in totum, ſed adhuc affectionibus & morbis præualentibus inferior, perturbabatur. ex quo autem cœpit potentior fieri, & munitiones aduerſariorum expugnare maioribus virib. aſſumptis alis animoſior facta, morem externas materias mirantem in ſeipſa interſepit, & tanquam hominē eum alloquens, negat ei poſſibile ſocietatem ac conſuetudinem habere cum virtutis amatore & ſapientiæ. Abi & transfer longe alio domiciliū, cum nihil commune habeas, nec poſſis habere. Quicquid enim tu dextrū putas, ille ſiniſtrum exiſtimat: ediuerſo quicquid tibi ſiniſtrum, illi dextrū videtur.

Abraha pietatis atque pacis cultor ſanctiſſimus.

Nec tantum pacificus & æquitatis cultor fuit hic vir bonus, ſed fortis etiam ac bellicoſus: non quod bellum appeteret, à rixis alieniſſimus: ſed vt certam pacem ſibi pararet in poſterum, quam turbabāt aduerſarii. argumento ſunt ipſius præclara facinora. Orientalem tractum quatuor magni reges poſſidebant, quibus parebant orientis gentes quotquot Euphratem accolunt. hæ omnes in officio manebant, & imperata regum faciebant, pendendo ſine omni cauſatione tributum annuum.

Sodomitarum ditio.

ſola Sodomitarum ditio, priuſquam conflagraret, cœpit pacem turbare, defectionem dudum meditans. Cum enim eſſet fortunatiſſima, tenebatur à quinque regibus, qui ciuitates agroſque inter ſe diuiſerant, amplos admodum & frugum arbuſtorumque feraciſſimos.

Sodomitici agri fertilitas.

nam Sodomitici agri non magna portio, fertilitate cum aliorum latifundiis certare poterat. ideo complures principes amatores habuit miratos eius pulchritudinem. hi temporibus ſuperioribus per exactores tributorum optimates ſuos pendere ſoliti debitam pecuniam prouinciæ rectoribus, metu ſimul & reuerentia: vbi bonis ſatiati ſunt, vt ſolet è ſaturitate naſci petulantia, ſumpto maiore quàm pro viribus animo, primo excuſſerunt iugum. deinde more nequam ſeruorum, in dominos coorti ſunt, freti ſeditione ac robore. at illi ſuæ nobilitatis memores, ſtipati valida manu, contemptim eos aggreſſi ſunt, quaſi conflictu primo profligaturi. ac mox collatis ſignis alios coegerunt terga vertere, alios in ipſa fuga cædentes magnam ſtragem ediderunt: abductamque ingentem captiuorum turbam cum cætera præda inter ſe diuiſerunt. in his erat etiam illius ſapientis nepos, qui iamdudum ad vnam pentapolis ciuitatem migrauerat. quod vbi quidam fuga ſeruatus indicauit, ille grauiter ferens non ſe continuit, mœſtus & viuentem magis lugens, quàm ſi audiuiſſet mortuum. Norat enim vitæ finem, ſicut ex ipſo liquet nomine, abrumpere omnia, præſertim mala, quæ innumera viuentibus vel inuitis obrepunt. cumque pararet ſe ad eripiendum fratris filium, carebat ſociis homo inquilinus & hoſpes, nemine audente fortiſſimas tot Regum copias victoria recenti feroces laceſſere. Inuenit tamen nouum genus auxilii, expeditur enim aliquando in

rebus dubiis conſilium, præſertim in cauſa humanitatis & iuſtitiæ. collectis enim ſeruis vernaculis: empticiis vero domi manere iuſſis, quorum timebat transfugium, ex familiaribus confecit aliquot centurias, atque ita hoſtẽ inuiſit tribus agminibus: non his fretus qui multũ cedebãt regib. numero, ſed Deo propugnatore, ptectoreq; iuſtitiæ. itaq; magna contentione properauit nunquam remittens celeritatem, donec potitus occaſione, noctu ſuperuenit hoſtibus iam ſumpta cœna ad ſomnum ſe componentibus. in quos irruens alios trucidauit in cubilibus, alios reſiſtere conatos fudit fugauitque. atque ita omnes deuicit, nõ tam armorum apparatu quam fortitudine animi. Nec prius reuertit quã hoſtilibus regum copiis deletis, reduxit fratris filium, adeptus egregiam victoriam auctuſque ingenti equorum & iumentorum numero, prædaque opulentiſſima. eum redeuntem conſpicatus ille magnus pontifex Dei maximi, reducentemque ſuos omnes ad vnum incolumes & victores, attonitus tanti facinoris magnitudine, & id quod verum erat cogitans, pręſentem eis opem diuinam adfuiſſe, manus ad cælum tendens fauſta illi precatus eſt, mactatiſque victimis, ſplendidum epulum ſociis omnibus dedit, gratulabundus nec minus lætus quam victoria propria. nec enim aliena fuit, ſi rẽ vere æſtimes. amicorum enim eſſe omnia communia prouerbio credimus, præſertim bonorum virorum, quibus nihil magis cordi eſt, quam vt Deo placeant. Hæc ſunt quæ in ſacra ſcriptura legimus. cæterum qui poſſunt res nudas corporibus exutas cernere, animo magis viuentes quam corpore, dicent ex illis nouem regib. quatuor eſſe noſtrarum quatuor affectionum potentias, voluptatis, concupiſcentiæ, timoris, doloris. quinque reliquos eſſe ſenſus totidem, viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum, regnant enim quodammodo in nobis poteſtatem exercent, ſed non ſimiliter. nam quinque ſubiecti ſunt illis quatuor, quibus vectigal pendunt ac tributum neceſſarium à natura impoſitum. ex his enim quæ videmus, audimus, olfacimus, guſtamus, tangimus, dolores, voluptates, timores, cõcupiſcentiæ, naſcuntur, cum nullus affectus per ſe ſubſiſtere valeat, ni ſenſus materiam ſuggerant. in his enim conſiſtunt vires illorum, in figuris & coloribus, in ſaporibus ac vaporibus, in ſubiectis tactui duris vel mollib., calidis vel frigidis, aſperis vel leuibus. nam hæc omnia ſenſus exhibent affectibus. quæ tributa quandiu penduntur, ſalua manent inter hos reges fœdera, alioquin ſublata penſione mox bellum exoritur & defectio. id tum accidit maxime, quando ſenectus odioſa ſuperuenit, & affectibus non ſeneſcentibus, aut propter inueteratã conſuetudinem inualeſcentibus, viſus hebetatur, aures ægre audiunt, reliqui etiam ſenſus ſeipſis deteriores facti non æque, vt antea, pollent iudicio, nec valent debitum reddere. Non mirum igitur, ſi exhauſti modis omnibus, & iam ante defecti viribus, facile ab infeſtis affectibus ſubuertũtur. Illud vero valde naturæ conſentaneũ eſt, quod dicitur, duos è quinque regib. incidiſſe in puteos, reliquos tres fuga ſeruatos. Tactus enim & guſtus penetrant intima corporis, quæ ſua ſunt committentes diſpenſanda viſceribus. Oculi autem, aures & odoratus, plerunque foris obambulant, &

Senſuum quinq; certa officia.

ſic effugiunt ſeruitutem corporis. Hæc vir bonus ex inſidiis obſeruans, vbi videt qui modo fœderati fuerant inteſtino malo laborare, turbata pace & exorto inter nouem regna bello, quatuor contra quinque de imperio certantibus, repente occaſionem arripiens eos aggreditur, ſtudens populari adminiſtrationi, quæ eſt optima reipublicæ ſpecies, vt ſublatis tyrannidibus & dynaſtiis ex anima, ius & fas vigeat pro iniquitate ac iniuſticia. eſt autem quod dicimus nō figmentum fabuloſum, ſed res veriſſima quam in nobis ipſis experimur. nam ſæpe ſenſus cum affectibus concordes miniſtrant ei ſenſibilia, ſæpe interueniente diſſidio nolunt debitum reddere, aut non ſunt ſoluendo, ratione cohibente: quæ ſi quando arma ſua corripit, ſcilicet virtutes & harum placita, his ſubnixa vincit egregie. nefas enim eſt corruptibilia in eadem cum incorruptibilibus ſede conſidere. atqui nouem illi potentatus quatuor affectuum & quinq; ſenſuum, tum corruptibiles ſunt, tum corruptionis autores. at ratio ſacra & vere diuina, quæ locum habet in denario perfecto numero, in certamen deſcendens, & diuino adiuta præſidio, dictos potentatus vincit egregie. Aliquanto poſt moritur ei coniux delectiſſima & optima, editis pluribus caritatis erga maritum exemplis: quę relicta ſua cognatione, peregrinationis comes indiuidua, continuos errores alios ſuper alios, fames, egeſtates, expeditiones vna cum eo pertulerat: nā vbiq; adfuerat, in omni loco fortunaque, vere conſors vitæ ac negotiorum ad victum pertinentium, proſperæ aduerſæq; fortunę ex æquo particeps. Nec enim vt quædam ærumnas fugiebat ſeruans ſe feliciori tempori, ſed vtramq; ſortem, ſicut vxorem decet, ſubibat alacriter. cuius mulieris cum poſſim multas laudes memorare, vnam non ſilebo, vt ſit cæterarum manifeſtarum ſpecimen. cum enim prole careret, quippe ſterilis, verita ne tam chara Deo domus ideo deſerta fieret, ſic maritum allocuta eſt. Iamdudum vna viuimus in charitate mutua. ſed quæ præcipua coniugii noſtri cauſa fuit, propter quam natura virum copulauit mulieri, deſunt nobis liberi. imo ne in poſterum quidem ſpes vlla eſt reliqua, propter ætatem meam iam vergentem, non eſt æquū vt te quoque tangant meæ ſterilitatis incommoda: licet tibi ſalua noſtra charitate patrem fieri. abſit enim à me zelotypia, quando à te abeſt bruta cōcupiſcentia, neceſſitati naturæ ſatisfacturo. Quamobrem non differam nouam nuptam ornare, quæ quod mihi deeſt ſuppleat. Quod ſi res pro voto ſucceſſerit, tui natiui liberi, mei adoptiui erunt, & vt abſit omnis zelotypiæ ſuſpicio, meam ſi libet, duc famulam, corpore ſeruam, ſed ingenio liberali ac generoſo fœminam, iamdudū mihi expertam examinatamque, ex quo primum ædes meas intrauit, genere quidem Ægyptiam, ſed Hebræam religione. Eſt nobis ampla poſſeſſio, & opes maiores quam pro præſenti ſorte: iam enim ne locupletiſſimis quidem indigenis cedimus. & adhuc hærede caremus, quamuis parare hūc liceat, modo monitis meis pareas. Ille miratus vxoris creſcentem vſq; charitatem, & de tempore futuro curam ac prouidentiam, ducit cauſa liberorum eam quam ipſa commendauerat vt ferunt qui ſe aiunt certiora prodere, vſurus eius conditione, donec mulier

Sara mors

Sara ineffabilis erga maritū amor.

Sara marito famulam copulat.

Abrahami diuitiæ

Abrahami manſuetudo.

grauida

grauida fieret. Quod vbi non ita multo poſt contigit, aiunt abſtinuiſſe ab eius complexibus vel propter innatã ſibi continentiam, vel propter honorem quem vxori habebat mutuum. Itaq; mox è famula naſcitur filius, & aliquando poſt alius legitimus nihil tale iam ſperantibus, honeſtatem ac virtutem eorum benigniſſimo Deo remunerante, & munus omni ſpe maius vltro largiente. Hoc ſpecimen de muliere illa ſufficiat. At ſapientis illius viri plures laudes ſunt, quarum aliquot paulo ante memoraui. Nunc dicam & de vxoris obitu, quod ſilendum nõ videtur. amiſſa enim tali vitæ ſocia, qualem ſuperius oſtendimus, & qualem ſcriptura depingit, dolori contra ſe inſurgenti, & animam petenti, tanquam inuictus athleta non ſuccubuit, recolligens ſe, & confirmans rationis robur, à natura oppoſitæ affectionibus: cuius conſiliis per totam vitam vſus tunc quoq; paruit egregie, vt bene vtiliterq; monentibus. Erant autẽ, hæc, ne ſe plus æquo afflictaret, quaſi noua calamitate perculſus, nec tamẽ quaſi nihil moleſtum paſſus omnem dolorem pelleret, ſed per mediam inter extrema viã incedens, caſum hunc moderate ferre conaretur, permittendo naturæ ſuum ius in exigendo debito, & quod acciderat patiendo æquanimiter. id teſtantur ſacra volumina, quæ nefas eſt falſitatis argui: vbi narratur eum modicis lacrymis profuſis, celeriter ſe ſubduxiſſe à cadauere: quippe qui prolixiorẽ luctum alienũ putabat à ſapientia, à qua didicerat mortem exiſtimare non extinctionẽ animæ, ſed ſeparationem diſiunctionemq; à corpore, illa redeunte retro vnde venerat. venerat autem à Deo, ſicut in opificio mundi declaratũ eſt. Quemadmodum autem nemo ſanus ægre fert à ſe repoſci debitum aut depoſitum, eodem modo natura quod ſuum eſt repetente, non arbitrabatur indigne ferendum, ſed neceſſitati cõſentiẽdũ. vbi vero illius regionis optimates conuenerunt ad eũ officii gratia, cum nihil viderent eorum quæ apud ipſos ex more fieri ſolebant in funere luctuq;, non complorationes, non lamenta, non planctum virorum ac mulierum, ſed totam familiam ſobrie moderateq; mœrentem, demirati ſunt non mediocriter. ſicut ante tota viri vita miraculo eis fuerat. mox. que attoniti tantę virtutis excellentia, in qua nihil inerat non eximium, accedentes virum in hãc vocem erupe-runt: Rex à Deo tu es inter nos: veriſſima dicentes. nam alia regna homines ſibi parant, armis, expeditionibus dictu miris vltro citroq; illatis cladib. quas affert potentię cupiditas, dum ſe pedeſtribus, equeſtribus, naualib. copiis muniunt. ſapientis autẽ regnum à Deo porrigitur, quo aſſumpto vir bonus male mulctat neminẽ, ſed omnibus ſubditis vſum fructũ bonarũ rerũ, & iura pacemq; denunciat. Quin & in ſacris literis extat huius viri elogiũ, teſtatum reddito Moſi oraculo, quo dicitur quod Deo credidit. id vt dictu eſt breuiſſimum, ita factu maximũ. cui enim præter eũ credendũ eſt? principatibuſne, an gloriis, honorib., opibus, diuitiis, nobilitati, ſanitati, integritati ſenſuũ, robori pulchritudini ve corporis? Atqui principatus omnis eſt lubricus, innumeris inſidiatorib. obnoxius. ꝙ ſi quãdo cõfirmatur, id fit non ſine multis acceptis & illatis calamitatib. nihilo ſtabiliores ſunt honores, & gloriæ, incertiſſima poſſeſſio, pendẽs à morib. rumoribuſq; leuiũ &

improborum hominum. quę ſi quando perſeuerat, nihil tamen vere bonum in ſe continet. at diuitiæ generiſque nobilitas, etiam deterrimis obueniunt. ſed fac ſolis bonis hæc contingere, maiorum & fortunæ iſta laus eſt, non ipſorum qui habēt. ac ne corporis quidem dotibus efferri æquum eſt, quibus nos alia animalia ſuperant. Quis enim homo fortior aut robuſtior tauro inter cicures, inter feras leone? quis præditus acutiore viſu quam accipiter aut aquila? quis auditu tam felix, quam aſinus tardiſſimus animalium? quis odoratu cane ſagacior, quem aiunt rei venatoriæ periti, veſtigantem longinquos lepuſculos improuiſum in eos irruere. nam hoc genus canum venaticorum vtitur oculorum vice naribus. Sanitatem quoque plurima bruta tuentur egregie. Quod autem ad pulchritudinis certamen attinet, etiam inanimata quædam mihi videntur vincere poſſe formoſitates virorum ac mulierum, ſimulacra, ſtatuæ, picturæ, & in vniuerſum fictorum pictorumq; opera eximia, quæ apud Græcos atque Barbaros ſunt in pretio, & dedicantur inter præcipuos ornatus vrbium. Solum igitur certum firmumque bonum eſt fides. Qua Deo creditur, vitæ ſolatium, bonę ſpei ſupplementum, depulſiuum calamitatum, felicitatum conciliatiuum, ſuperſtitionis ablegatio, pietatis aſſertio, proſperitatis hæreditas, profectus in bonis omnibus fultus vniuerſorum autore, qui poteſt omnia, vult tantum optima. Quemadmodum enim per lubricum incedētes labuntur fallente veſtigio: qui vero per viam ſiccam gradiuntur, certo gradu iter faciunt: ſic qui per corporis externaque bona ducunt animam, nihil aliud quam cadere illam aſſuefaciunt. hæc enim lubrica & parum firma ſunt. Sed qui per virtutum contemplationem ad Deum properant, tutum inconcuſſumque iter dirigunt, vt nihil verius dici poſſit quam quod, quiſquis illis rebus credit: Deo non credit: contra qui Deo credit, illis nō credit. Nec hanc tantum erga eum Qui eſt fiduciam oracula de viro illo prædicant, reginam virtutum cæterarum, verum etiam hunc primum nominant ſeniorem, quamuis maiores eius triplo & amplius longæuiores fuerint, quorum neminem legimus hac appellatione dignum habitum. & merito. nam reuera ſenior, non ex longitudine temporis, ſed ex laudata vita ſpectatur. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerunt ſine probitate, longæui pueri dicendi ſunt, quia nunquam diſciplinas attigerunt dignas canicie. Amator autem prudentiæ ſapientiæque, hoc eſt, erga Deum fiduciæ, iuſte ſenior ſiue primas vocari poteſt. Nam reuera primus eſt ſapiens in humano genere, ſicut gubernator in naui, magiſtratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in anima. Rurſum cœlum in mundo, in cœlo Deus, qui delectatus viri fiducia, & ipſe iureiurando fidem promiſſorum confirmat, non vt Deus hominem, ſed vt amicus familiarem alloquens. Ait enim: Per memetipſum iuro: cum verbum eius vim iuriſiurandi habeat, volens nihilominus perſuaſionem eius firmiorem ſtabilioremque facere. itaque ſenior & primus vir bonus dicendus eſt, omnis autem malus, extremus & nouiſſimus, vt nouator & tractans res extremi ordinis. De his igitur hactenus dictum ſit. vnum modo ceu faſtigium

Fides ſolū certum atque firmū bonum.

Sapientiæ encomiū.

Dei verbū vim habet iuriſiurandi.

addam

addam huius ſapientis laudibus, ſumptum ex diuinis literis, quæ teſtantur eum Dei legem & mandata feciſſe omnia, non ſcripto vllo edoctum, ſed abſque ſcriptura ſecutum appetitus ingenii ſui ſaniſſimos. quæ autem Deus pollicetur, quomodo poſſunt homines non credere? Hæc eſt vita primi conditoris ſuæ gentis, quam aliquis diceret legitimam: ego vero docui quod ipſa lex ſit & ius non ſcriptum.

PHILONIS IVDÆI DE MIGRATIONE ABRAHAMI.

Abraham …ur procul à patria à Deo militare iuſſu.

ET dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui, in terram quam tibi monſtrauero, & faciam te in gentem magnam. Benedicam tibi, & magnificabo nomen tuũ, eriſq; benedict⁹. Benedicã benedicẽtibus tibi, maledicam maledicentib. tibi: & benedicentur in te omnes tribus terræ.] Volens Deus purificare hominis animam, primum offert ei perfectæ ſalutis occaſionem, migrationem à corpore, ſenſu, atque ratione. nam terra corpus, cognatio ſenſum, patris domus rationẽ ſignificare intelligitur. Quamobrem? Quia corpus & ex terra factum eſt, & in terram reſoluitur, ſicut Moſes teſtatur, dicens: Terra es & in terram reuerteris. nam ipſe narrat Deo formante factum ex terra hominem. & neceſſum eſt vt quod ſoluitur, in ea ſoluatur vnde confectum eſt. Porro ſenſus cognatus & germanus mentis eſt, brutus ratione præditæ, quoniam hæc ambo partes ſunt vnius animæ. Cæterum paterna domus eſt ratio quia pater noſter intellectus potentias ſuas in ſingulas partes ſeminat, ſuas cuique operationes attribuens ipſe curam & præfecturam gerens omnium, domus autem quam inhabitat, eſt reliquis celſior ratio. Nam ſicut vir ædes, ſic intellectus rationem inhabitat, proinde ſe ſuoſque conceptus in ratione tanquam in domo propria diſpoſitos oſtendit. Nec mirum ſi rationem in homine vocat intellectus mentiſve domicilium.

Intellectus in ipſa ratione ſedẽ habet.

Dei domus.

Nam & Deus qui eſt huius vniuerſitatis intellectus, ait ſibi ſuum illum λόγον pro domo eſſe: quod cernens ille meditator, propalam fatetur. Nihil aliud eſt locus hic quam domus Dei: ac ſi diceret: domus Dei non eſt in his quæ cernuntur, aut aliquo ſenſu poſſunt percipi, ſed inuiſibilis, nulla ſpecie circũſcripta, anima ſolum, in quantum eſt anima, perceptibilis. ergo quæ alia poteſt eſſe, niſi ſermo ille ſiue ratio, creaturis omnibus antiquior, per quem tanquam clauum gubernator optim. maxim. cuncta dirigit: quo & in mundi creatione inſtrumento vſus eſt ad abſoluendum opus irreprehenſibile. Atque ita per terram corpus per cognationem ſenſum, per paternam domum rationem intellig. oportere declaratum eſt.

Abrahami de cognatione in terram alienam migratio.

cæterum illud Egredere, non eſt idem quod ſeiunge te ab eorum eſſentia: hoc enim mandatum mortem imperaret: ſed perinde ac ſi diceret, Aliena tuum animum, vt à nullo ex his detẽtus emergas ſuper omnia. Tibi ſubdita ſunt, caue habeas ea pro principibus, cum ſis ipſe rex: diſce tales dominos contemnere, & in perpetuum noſce teipſum, ſicut & Moſes non ſemel docet, dicens: Attende tibi ipſi. nam ita ſenties cui obedire aut imperare debeas. Egredere igitur, ô bone, è terreno tuo contaminato, & fuge carcerem corporis, ſimulque voluptates & concupiſcentias cuſtodes eius carceris, quantum potes eas profligans, & minis omnibus abſterritans. Egredere cognationem quoque ſenſuum. nunc enim ſingulis familiariter vteris, ipſis deditus, de te parum ſollicitus. Atqui ſcis quod etiam ceſſantib. aliis rebus, oculi aureſque & huiuſmodi cognatio tota in partes ſuas te pelliciet. Quod ſi mauis tuis reditibus poſſeſſionibuſque contentus nihil ex his amittere, vitam deges fortunatiſſimam, vſumfructum non alienorum bonorum, ſed propriorum perpetuo capiens. Sed egrediendum eſt etiam de ſermone rationis indice, quæ paterna domus dicitur: ne deceptus ornatu verborum ac nominum, miſſam facias veram pulchritudinem, quæ in rerum cognitione ſita eſt. abſurdum enim fuerit vmbram pluris quam corpus facere, aut rebus præferre imagines. certe vmbræ imaginique ſermo eſt ſimilis, corporibus autem & exemplaribus ipſæ rerum naturæ de quibus diſſeritur: quas conſectari debet qui mauult eſſe quam videri aliquid, omiſſis illis aliis. Quamprimum igitur intellectus incipiet ſeipſum noſſe, & in contemplationibus intelligibilibus verſari, totam illam partem ad ſenſibilia procliuem ablegabit, quæ Hebraice Lot vocatur. Quam obrem ille ſapiens inducitur dicere aperte: Diſcede à me. Non eſt enim poſſibile, vt incorporearum incorruptibiliumque rerum amator cohabitet cum prono ad iſta ſenſibilia. Recte igitur ſacer vates vnum integrum legis librum Exodum intitulauit, nomine conueniente contentis in hoc oraculis, cum enim ſit ad docendum idoneus & ad caſtigandum monendumq; promptiſſimus, totum animæ populum qui ſe admoneri caſtigariq; patitur, Ægyptia regione corporis & eius habitatoribus vult eripere, ratus moleſtiſſimum grauiſſimumque onus perſpectiuam mentem opprimi à carnis voluptatibus, & iuſſa eius exequi, quicquid inclementibus concupiſcentijs libuerit. Hos igitur gementes flenteſque in rerum corporearum abundantia & externis opibus (di-

citur enim ingemuiſſe filios Iſrael propter opera) propitio Deo monente de exitu, propheta ipſius eripit. Sunt tamen qui vſq; ad ſuum obitum fœdus fecerunt cum corpore, & tanquã in arca aut tumulo, aut quomodocũque nominandum eſt, in hoc inſepulti ſunt. quorum carnales & affectibus obnoxiæ partes obliuioni traditæ defodiuntur. quod ſi quid virtuti amicũ ſimul progerminauit, literarum monumentis aſſeruatur, per quæ maiorum honeſta facinora ſolent vindicari ab interitu. proinde oſſa Ioſeph, illa inquam quæ ſola ex tali anima fuerunt reliqua incorrupta, videlicet memoratu digna geſta, non omittuntur in ſacra ſcriptura, quod abſurdum videretur pura coniungi cum impuris. Fuit autem memoratu dignum, credidiſſe illum quod viſitabit Deus genus Iſraeliticum, non traditurus id in perpetuam ſeruitutem Ignorãtiæ cæcæ dominæ. item diſcreuiſſe illum quod mortale eſt animæ ab immortali eius parte: & quæ ad corporis voluptates cæteroſque affectus immoderatos pertinet, vt mortalia reliquiſſe in Ægypto: de incorruptibilibus vero ſolicite prouidiſſe, vt cum aſcendentibus in virtutis ciuitates deportarentur, obligatis iureiurando poſteris. Quæ ſunt igitur illa incorruptibilia? Voluptatis auerſatio dicentis. Cubemus vna, & fruamur bonis humanis. tolerantiæ coniuncta ſolertia, per quã bona falſo credita diſcernit ac diſtinguit à veris tanquam ſomnia: dum fatetur veras & manifeſtas rerum æſtimationes ex Deo eſſe: incertas autem & obſcuras imaginariones ex erronea, faſtuoſa, necdũ purgata vita hominum, quæ delectatur piſtorum, coquorum, pincernarumque miniſteriis. item quod non ſubditus, ſed præfectus, & cenſor totius Ægypti corporeæ regionis fuit: quod Hebræum ſe gloriabatur, quorum eſt à ſenſibilibus migrare ad intelligibilia. Hebræus enim migrator interpretatur. quod iactabat ſe nihil feciſſe. nã non miſcere ſe improborum ſtudiis, & conſtanter ab his abſtinere, non mediocris laus eſt. quod pro ludibrio habebat omnes affectus & concupiſcentias immodicas. ꝙ Deum timebat etſi nõdum ad eũ diligendũ idoneus. ꝙ in Ægypto conabatur vere viuere. Quæ miratꝰ ille perſpicax Iſrael, vt reuera mirari debuit, ait: Sufficit mihi ſi adhuc filius meus Ioſeph viuit, nec eſt cum vanis opinionibus & cadaueroſo corpore commortuus. itẽ quod fatebatur ex Deo, non ex vlla creatura ſcientiam contingere hominibus: & mores corporis ſtudioſos agitari iactariq; perpetuo, vtcunque putant ſe niti certis decretis animi. Quod aiebat ſe non ab hominibus miſſum eſſe, ſed electum à Deo, vt adminiſtraret legitimam prefecturam corporis. multa præterea his ſimilia ad meliorem ſacratioremque ordinem pertinentia Ægyptum corporalem domum inhabitare non ſuſtinent, nec vnquam in ſepeliuntur tumulo: ſed egreſſa regionem mortalium, ſequuntur ſermonẽ fatidicũ Moſe præeunte. hic eſt enim altor ac nutritor bonorum operum, dictorum, conſiliorum: quę etiamſi miſceantur aliquando contrariis propter variam confuſionem rerũ humanarum, nihilominus diſcernuntur tãdẽ, ne in totũ honeſtatis ſemina plantæq; diſpereant. proinde iubet vt fortiter incunctanterque deſerant iſtam appellatam matrem improbitatem omniũ, ſumma celeritate adhibita. ait

Abraham forti animo atq; indubitata ſpe contra rationem Deo credidit.

enim: Cum feſtinatione immolate paſcha, quod interpretatur tranſitus: quando inhæſitanter cum ſumma alacritate mens ab affectibus continuato curſu tranſmigrat ad gratiarum actionem pro ſalute accepta à Deo, qui nec opinantem vindicauit in libertatem. Et quid mirum ſi vi ſubactum ab irrationali affectu hortatur ne ſuccumbat, neue ſinat ſe illius impetu abripi, ſed conetur reſiſtere, aut certe aufugere: ſecundus enim ad ſalutem aditus eſt fuga, ſi repugnare non datur: quando etiam ſuapte natura luctantem cum affectibus, necdum perdomitum, ſed concertantem cum ſingulis, non ſinit cum eis conflictari perpetuo ne forte inde aliquam peſtem ſibi affricet. Multi enim ex aduerſarijs vitij facti ſunt imitatores, quod & in virtute accidit. ideo tale oraculum eſt redditum: Reuertere in terram patris tui, & in gentile ſolum, & ero tecum: ac ſi diceret: Fuiſti mihi athleta perfectus, præmia coronaſque promeritus, virtute præſidente certamini, & tibi porrigente inſignia victoriæ. Deſine iam contendere, ne in totum defatigeris, ſed poſſis frui actis laboribus, quod nunquam tibi continget, ſi hic maneas, cum ſenſibilibus habitans & tempus terens cum corporeis qualitatibus, quarum Laban princeps eſt. Eſt autem qualitatis hoc nomen.

Abraham in patriam reuocatur.

Sed migrandum eſt in terram patris tui, id eſt ſacri ſermonis, qui quodammodo pater eſt virtuti ſtudentium, videlicet ſapientiam, probarum animarum optimum domicilium. in hac regione genus quoque tuum eſt quod ſeipſo præceptore vtitur, expers infantilis cibi lactei, quod oraculo diuino vetatur in Ægyptum deſcendere & ineſcari carnis voluptatibus, cognomento Iſaac: cuius hæreditatem adeptus non opus habebis laborare amplius. nam copia parata bonorum affluentium parit otium. fons autem vnde bona promanant, eſt cum benigno Deo familiaritas. ideo quaſi obſignans ſua beneficia dicit, Ero tecum. Quid igitur boni defuerit præſente omnipotente Deo cum filiabus ſuis Gratijs virginibus, quas incorruptas inuiolataſq; ſeruat in caſtitate genitor. Tunc ceſſant meditationes, labores, exercitia, & naturæ benignitate ſine arte proueniunt aceruatim cuncta commoda. qui prouentus ſpontaneus rerum bonarum, vocatur dimiſſio: quoniam mens dimittitur à ſuis operationibus, & quaſi vltro manumittitur propter copiam ingentem more imbris depluentem continue. Sunt autem hæc miratu digniſſima ob natiuam pulchritudinem. nam ſi quid anima ex ſeipſa parturit, plerunque abortiuum & immaturum gignitur: ediuerſo integrum abſolutumque quicquid in eam diuinitus impluit, nō pudebit me fateri, quod mihi ipſi accidit ſæpiſſime. Aggreſſus ſcribere de receptis vulgo philoſophorum dogmatibus, & exacte ſciens quid dicendum eſſet, reperi mentem nolle quicquam parere, atque ita receſſi re infecta, damnatis eius opinationibus, admiratus potentiam eius Qui eſt: aperientis claudentiſque vuluas animæ. Interdum autem vacuus accedens, plenus repente factus ſum, niuis imbriſq; more ſuperne incidentibus cogitationibus, vt quaſi numine correptus, nec locum agnoſcerem, nec præſentes, nec meipſum, & quæ differebā aut ſcribebam. Certe nominis illius interpretatio ſignificat inuentionem & vſum lucis, viſum acutiſſimum, euiden-

Copia bonorum affluentium parit otium.

Gratiæ deæ.

dentiam rerum manifeſtam, qualis oculis ex clara demonſtratione percipitur. cæterum quod oſtenditur, eſt illud viſu, ſpectatu, amore dignum bonum perfectum, quod vim habet animæ quoque amaritudines in dulcedines vertendi, condimentis omnibus & lauticiis melius, quo adhibito etiam quæ nutritiua non ſunt, pro ſalutari cibo in vſum veniunt. Dicit enim Scriptura, quod oſtendit ei Dominus lignum, & iniecit in aquam: videlicet in fluidam, mollem, amarulentamque mentem, vt ſuauior redderetur ac mitior. id ſignum non modo cibum, ſed & immortalitatem pollicetur. Nam lignum in medio paradiſi plantatum legimus, bonitatem ſtipatam bonis indiuiduis & particularibus, horumque actionibus. nam ipſa medium & potiſſimum locum in anima ſortita eſt. Per videntem autem ſapiens intelligitur, quandoquidem inſipientes aut cœci ſunt, aut hebetes habent oculos. ideo priſci Prophetas vocabant videntes. & meditator ille, qui aures oculis poſthabuerat, audita cernere cupiens, viſionem conſecutus eſt, quia iam auditum tranſcenderat. Iacob enim quod nomen diſciplinam ſignificat, mutato charactere in videntem Iſraelem reeditur, atque ita lucem diuinam aſpicit, quæ eſt ſcientia: per quam aperitur oculus animæ, & ad rerum perſpicuas euidenteſque comprehenſiones deducitur. ſicut enim cantus per muſicam, & per quamque artem ſua ſubiecta concipiuntur, ita per ſapientiam ſapientes contemplationes. quæ non ſolum ſicut lux, inſtrumentum videndi eſt, ſed ſeipſam quoque videt. hæc in Deo ſolaris ſplendoris exemplar eſt, ſol vero imago eius & effigies: cæterum qui indicat omnia: Deus ſolus ſapiens. homines enim quia ſapientes dicuntur: Deus vero cum ſit, minus, quàm eſt, prædicatur. maiores enim ſunt eius, Qui eſt potentiæ, quã vt vllis eloquiis explicari queant. Commendat autem ſuam ſapientiam non ſolum per mundi opificium, ſed etiam quia cognitio creaturarum apud ipſum conſiſtit certiſſime. Legimus enim, quod vidit Deus omnia quæ fecerat? quod non ſic accipitur, quaſi oculos coniecerit in ſingula, ſed quod cognouerit cuncta, & ſua ſcientia comprehenderit quæcunque fecerat. Decebat igitur, vt ignorantes doceret, commonſtraretque aliis ſingula, ille ſolus ſapiens, qui nulla iuuatur arte qua homines, ſed ipſe principium & fons artium ſcientiarumque habetur confeſſione omnium. Illud vero caute dictum apparet, quod in promiſſione non præſens tempus, ſed futurum prædefinitur, dum dicit, non quam oſtendo, ſed quam oſtendam tibi, in teſtimonium fidei, qua hæc anima Deo credidit, non propter repræſentata gratias agens, ſed expectationi futurorum intenta, & à ſpe bona pendens, dubio procul exiſtimãs iam facta ſe habere, quę nondum aderant, potitam perfecto bono, propter fidẽ pollicentis certiſſimam. nam iterum dicitur, Credidit Abraham Deo. Moſi quoque cum vniuerſam terram promiſſam oſtendiſſet, ait: Oſtendi quidem oculis tuis, tu tamen non intrabis in eam. Quod haudquaquam intelligendum eſt de interitu illius ſapientiſſimi, vt quidam inconſiderati ſuſpicantur. Stultum enim fuerit putare ſeruis potius, quàm amicis agros virtutis diuiſos. Sed illud in primis docere nos ſcriptura vult, alium eſſe locum

infantium, alium maturioris ætatis: quorum alteri nomen eſt meditatio, alteri ſapientia. deinde res in omni natura pulcherrimas videri magis quàm teneri. teneri enim cum ſint diuinioris ſortis qui poſſunt? cerni vero poſſunt, ſed non ab omnibus, à ſolo autem cernuntur puriſſimo, acerrimique viſus genere, cui rerum pater oſtendens opera ſua, maximum hoc largitur beneficium. nam quæ poteſt eſſe vita præſtantior, quàm contemplatiua, quæ ratione prædito conuenientior? Quapropter cum etiã mortalium animantium voces auditus ſenſu iudicentur, Dei verba lucis modo videri ex diuinis oraculis diſcimus. dicunt enim, quod totus populus videbat, vocem non audiebat, quia non erat hic aer plectro linguæ percuſſus ſed ſplendor virtutis lucidiſſim9, à rationali fonte nihil differens, quod & alibi ſignificatur hoc modo. Vos vidiſtis, quod è cœlo ſum locutus ad vos. non dicit audiſtis, propter eandem cauſam. Interdum tamen à viſis audita, & aſpectum ab auditu diſcernit, dicens: Vocem verborum vos audiſtis, nec vllam ſimilitudinem vidiſtis, niſi vocem. ſatis expreſſe. Eam enim, quæ in nomina, verba, cæteraſq; orationis partes ſecatur, auditam dicit merito. hæc enim auditu cenſetur. Eam vero quæ ſine verbis ac nominib. Dei vox eſt, animæ oculo conſpicua, recte viſam inducit. Cum enim dixiſſet, ſimilitudinem non vidiſtis, ſubiicit, niſi vocem, quam omnes vidiſtis. hoc enim ſubauditur. itaque Dei ſermones diiudicantur viſu animæ, auditu vero iſti qui partiuntur in nominũ verborumq; ſpecies. cum autem per omnia mirificam ſcriptor hic pręſe ferat ſcientiã, hoc quoq; loco mire nouauit ſtilum, dicens viſam vocem, cũ pene nihil ſit in nobis aliud, quod nõ videatur, excepta mente. nam quæ ad alios ſenſus attinent, omnia ſunt viſibilia, colores, ſapores, vapores, calida, frigida, aſpera, leuia, dura, molliaque, in quantum ſunt corpora. Dicam apertius, Sapor viſibilis eſt, non in quãtum ſapor, ſed in quantum corpus, nã in quantum ſapor, guſtu noſcitur. itẽ vapor, in quantum vapor, naribus examinatur: in quantum corpus, oculis. Idem iudicium eſt & de cæteris. Vox autem, nec quatenus auditur, nec quatenus corpus eſt, ſi tamen eſt corpus, naturam habet viſibilem, ſed hæc duo nobis inſunt inuiſibilia, mens & oratio. verum non eſt ſimilis noſter ſonus diuinæ vocis inſtrumento. nam noſter ſermo miſcetur aeri, atq; ita ad aures locum ſibi cognatum refugit. diuinus vero ſincerus & impermixtus eſt, effugiens aures propter ſubtilitatẽ animæ ſoli repente conſpicuus, propter viſum ipſius acutiſſimum. quæ poſtquam reliquit mortalia, primam hanc, ſicut iam diximus, à DEO gratiam accepit, vt res immortales cõtemplationi ſuæ ſubiectas queat aſpicere. ſecundam, incrementum virtutum tam numero quàm magnitudine. Dicit enim: Et faciam te in gentem magnam: per gentem, multitudinem, per magnam, incrementum in melius ſignificans. Hanc quantitatem vtriuſq; ſpeciei tam magnitudine, quàm multitudine actam, indicat & Ægyptius ille rex: Ecce, inquit, genus filiorum Iſrael, magna multitudo. Vtrumque adeſſe teſtatur videnti eum, Qui eſt generi, multitudinem & magnitudinem, habẽti vitæ rationiſq; bona opera. non. n. ſicut ordo verborũ poſcere videbatur, multam multitudinem,

Videndi vocabulũ quomodo in Scriptura accipiatur.

Vox quatenus viſibilis.

Sapor quatenus viſibilis.

ſed

ſed magnã, dixit ſciens multam per ſe imperfectã eſſe magnitudinē, niſi accedat vis intelligẽtiæ ſcientiæq;. Quid .n. proſunt multæ contẽplationes, ni ſingulę conueniens incrementum accipiant? nam ne ager quidem probatur, in quo innumeræ plantæ ſunt humiles, nulla vero ſtirps ſatis exculta, q̃ iam fructum proferre poſſit. magnitudinis autem multitudiniſq; bonorũ & initium & finis eſt indeſinens Dei memoria, atq; inuocatio ſuperni auxilii contra ciuilem tumultum, cum quo ſemper in hac vita conflictamur. dicit enim: Ecce populus ſapiens & ſciens gens, & portio hæc. quæ eſt.n. gens aut portio, cui Deus ſic appropinquat, ſicut Dñs Deus noſter, quotieſcunq; illum inuocauerimus. Ergo liquet eſſe apud Deum potentiam, q̃ ad opem nobis ferendam excubat, & ipſum rerum principẽ ſuccurrere his, qui digni ſunt. Sed qui ſunt digni hac gratia? quis dubitet, quod amatores omnes ſapientiæ & ſcientiæ? Hi ſunt.n. ille ſapiens & ſciens populus, de quo ſupra dixit, in quo ſinguli merito magni ſunt quoniam magna cupiunt, id vnum præcipue, ne vnquã diſiungantur à Deo maximo, ſed acceſſum eius propinquantis conſtanter & ſine metu ſuſcipiant. hæc eſt viſio magni Dei, cum quis aut illum accedit, aut aduẽtum eius excipit. Mundus ſane & mũdi ciuis ſapiens, multis ac magnis bonis plenus eſt. cætera vero turba hominũ ſæpius malis, quàm bonis vtitur. rarum.n. bonum eſt vita confuſa & tumultuaria. quapropter in oraculis canitur. Non quia gẽtes omnes ſuperatis multitudine, ſed quia Dñs vos diligit. nam ſi cui libeat turbam vnius animæ tanquã gentes diſtribuere, multos inueniet turbatos ordines, quib. præſunt voluptates, concupiſcentiæ, dolores, timores, item inſipientiæ, iniquitates, & harũ cognatæ germanæq; cæteræ: vnũ vero ſolũ bene inſtructũ, qui à ratione ducitur. Et apud homines quidem iniuſta multitudo pluris quàm vnus iuſtus æſtimatur, apud Deũ vero bonitas rara p̃fertur iniquis innumeris. ideo denũciat, ne quis vnq̃ faueat tali multitudini. Non eris, inquit, ſocius multorũ in malitia. Quid ſi paucorum? imo ne vnius quidẽ mali. nam malus vel vnus, multiplex eſt vitiis. cuius ſocietas damnum affert maximũ. pręſtat reſiſtere talib. & fortiter cum eis bellũ gerere. Si, inquit, profectus in militiã contra hoſtes tuos videris equũ, ſuperbũ, petulantem, effrenemq; affectum, & aſcenſorẽ inſidentẽ ei mentem affectib. deditam: & populum numeroſiorem te, ſectatores modo dictorum condenſatæ phalangis more in te ruentes: caue timeas tibi ab eis. nã vnus cũ ſis, auxiliarium habebis vnum illum rectorem vniuerſorũ, quoniam Dñs Deus tecũ eſt. huius .n. acceſſio bella profligat, pacem inſtaurat, multa inueterata mala ſubuertit, rarũ & Deo carũ genus conſeruat: quẽ Dñm quiſquis agnoſcit, odit execraturq; cateruas terrenorũ hominũ. Præceptũ eſt.n. quæcunq; multos pedes habent inter omnia reptilia terræ nolite comedere, quia ſunt abominãda. Non eſt tñ abominabilis anima, q̃ vna ſui parte repit in terra, ſed quæ omnibus aut plurimis, hærens veſtigiis corporis, nec valens ad diuinos cœli curſus caput attollere. atqui ſicut multipedes, ita pedibus carentes reptiles beſtiolæ damnantur, illæ propter cauſam iam dictam, hæ quia totæ humi iacent, & ne minimum quidem attolluntur ab ea. ait.n. omne,

Gratia diuinæ non ſunt omnes homines participes.

Abraham à Deo benedicitur.

Animalia reptilia quatenus à Deo ad esũ interdicta.

quod

quod ſuper ventrem graditur impurum eſſe, ſubindicans deditos ventris voluptatibus. nonnulli autem his nequiores, non contenti ſolius concupiſcentiæ genere, acquiſiuerunt inſuper germanum eius affectum iracundiam, vt confirmatis brutis animæ partibus, mentem omnino delerent. quod enim verbis de ſerpente dictũ eſt, reuera de quouis bruto & affectibus dedito homine diuinum eſt oraculum: Super pectus & ventrem ingredieris. nam circa pectus ira eſt, in ventre concupiſcentia. cæterum inſipiens ſuper vtraque ſemper ingreditur iram & concupiſcentiam, nunquã ceſſando, ex quo aurigam ac præſidem rationem reiecit. alius è diuerſo iram & concupiſcentiam exſtirpat, Dei verbo ſe gubernandum committens, ſicut & Moſes ille Deo cariſſimus, qui quoties animi holocautomata immolat, ventrem quidem eluit id eſt, totam concupiſcentiæ ſpeciem repurgat: pectuſculum autem de ariete conſecrationis aufert, omnem iram pacis inimicam, vt reliqua animę pars potior, videlicet rationalis, nulla re diſtrahente, ingenuis oculis intueri poſſit omnium rerum bonarum pulchritudinem. ſic enim & numero & magnitudine augebitur. Scriptum eſt enim: Quouſque exaſperabit me iſte populus? quouſque non credent mihi meiſque prodigiis, quæ feci inter eos? percutiam eos morte, & perdam eos, & faciam te domumque tui patris in gentem maiorem frequentioremq; hac. deleto enim ex anima vulgo irarum ac concupiſcentiarum, omnino partes eius rationales aſſurgent, & vires recipient. Quemadmodum autem multipedum & pedibus carentiũ reptilium genera cum ſint contraria inter impura cenſentur: ſic opiniones nullum Deum aut multos credentiũ, quamuis contrariæ, ſunt ex æquo profanæ. argumento eſt, quod vtramque lex arcet à ſacro cœtu, ei, qui Deum negat, vt ſpadoni caſtrato interdicens concione. multorum vero Deorum aſſertorem, vt è ſcorto natum vetans pro concione vel audire quicquam, vel dicere. Deum enim negans ſterilis eſt: multos vero Deos aſſerens, è ſcorto natus, circa verum parentem cæcutiens, & ideo multos pro vno genitores ſibi adoptans. Duo dona Dei iam dixi, ſpem vitæ contemplatiuæ, & incrementum multitudinis bonorum ac magnitudinis: tertium autem eſt benedictio, ſine qua non poſſunt cõfirmari priores gratiæ. dicit enim: Et benedicam tibi εὐλογήσω, id eſt, laudatum ſermonem dabo. nam illud Bene omnino virtutem ſignificat. Sermo autem alius fonti, alius riuo eſt ſimilis: fonti qui mente concipitur, riuo qui per os linguamque profluit. Vtramq; hanc ſpeciem in melius proficere, magnæ ſunt diuitiæ: dum mens ratione bona in magnis ac paruis rebus vtitur, ſermo vero à recta inſtitutione regitur. multi enim excogitant quidem optima, ſed à malo interprete ſermone deſtituuntur, imperiti muſicæ vnius ex liberalibus artibus. alii contra facundia pollentes, nihil valent conſilio, vt ſophiſtæ quos vocant. horum enim mens nec concentum habet, nec muſicam, ſed quoties res plectro vocis agenda eſt, nihil his eruditius. at Deus nihil ſuis largitur imperfectum, ſed plena & abſoluta omnia, quapropter hæc quoque benedictio integrũ non dimidiatum ſermonem confert, vt qui dignus habetur tam inſigni beneficio, & excogitare valeat, quæ ſunt

Serpentis primi execratio.

Ira in pectore: in ventre concupiſcentia.

Moſes in holocauſti cur ventrē dempſerit

Caſtrati cur à rebus diuinis ſeparati.

Deum negans ſterilis eſt.

Multi optima quid excogitãt, ſed à malo interprete ſermone deſtituuntur

optima,

Perfectio in quibus conſiſtat.

optima,& excogitata enunciare. nam perfectio videtur ex vtroque conſiſtere, inuentione ſincera, & inoffenſa elocutione. Annon vides Abelem: quod nomen eſt mortalia lugentis, laudantis mortalia, quàm bona mente fuerit præditus: qui tamen quia non ſatis exercitatus in dicendo fuerat, victus eſt ab aduerſario magis arte, quã viribus, ideo cæteram eius naturæ felicitatem ſuſpicio, hoc vnum in eo reprehendo, quod prouocatus in certamen verborum deſcendit, cum debuiſſet perſtare in conſuetis moribus, contempto prouocatore. quod ſi omnino concertatio placebat, debuerat tantiſper abſtinere à puluere, donec artes luctandi perdiſceret. nam ruſticanam ſapientiam vrbana elegãtia plerunque ſolet vincere, quapropter & Moſes ille ſapientiſſimus vetatur quidem cum eloquentibus & diſertis congredi, poſtquam ei diuinus ſplendor affulgere cœperat, per immortales ſermones ſapientiæ ſcientięque, permittitur tamen ad viſendos eos ire, non vt fieret doctior, aut rerũ peritior: nam contemplatiuo homini ſufficit Dei & ſanctarum eius potentiarum inquiſitio: ſed vt palmam referret de ſophiſtis Ægyptiacis, qui pluris faciunt arte confictas ad perſuadendum fabulas, quam veritatem euidentiſſimam. Ergo cum mens verſatur in Omnipotentis negotiis, non opus habet externis auxiliis. nam intelligibilia ſolus intellectus cernit acutiſſime. quod ſi quando ſe confert ad ſenſum, aut affectum, aut corpus, quæ per Ægyptum ſignificantur, indigebit dicendi quoque arte & facultate: quamobrem ducere ſecum Aaronem iubetur, hoc eſt, eloquentiam. Nonne, inquit, habes Aaronem fratrem tuum? nam cum rationalis natura vna mater amborum ſit, natos ex ea fratres intelligo, quicquid illa proloquitur. mentis enim eſt concipere, elocutionis vero proferre. Is, inquit, loquetur pro te. cum enim mens ſuas cogitationes vult depromere, propinquo ſuo ſermone vtitur interprete, ad affectus ſuos exprimendos. Deinde ſequitur: Ecce ipſe occurret tibi obuiam. Siquidem reuera ſermo cogitationibus occurrit, & addens ei verba nominaque, format eas, quæ nullam antea formam habuerant: Et viſo te, inquit, gaudebit in ſeipſo. Gaudet.n. ſermo, & fit alacrior, quando conceptus animi non eſt obſcurus: quo pręlucente decurrit expedite, propriis, aptis, egregie ſignificatiuis vocabulis affluens. quod ſi quando cogitationes non ſatis certæ ſunt, per inane graditur, & ſæpenumero collabitur grauiter, vt nequeat ſe amplius erigere. Et alloqueris eum, & dabis verba mea in os ipſius. Ac ſi diceret: Suggeres ei talia cogitata, qualia nihil à verbis & eloquiis Dei differunt. nam abſq; monitore ſermo non ſonabit. monitor autem ſermonis, mens eſt, ſicut mentẽ Deus commouet. Et ipſe tibi alloquetur populum, & ipſe erit pro ore tibi. tu vero apud Deum ages eius negotia. Satis diſerte dixit, alloquetur tibi, id eſt, tuus interpres erit. item illud, Erit tibi pro ore. nam per linguam & os ſermo profluit, ſecum cogitata proferens. Verum ſermo interpres mentis eſt apud homines, ſermonis vero mens apud Deum. tunc enim cogitatio legatione fungitur, quam ſolus Deus introſpicit. neceſſe eſt igitur, vt cui certamen ſophiſticũ imminet, ſic eloquentiæ det operam, vt non ſolum aduerſariorum petitiones decli-

Abelis typus.

Sermo mẽtis interpres.

Aaron Moſis frater.

Venefici Dei verbo opere repugnant.

net,ſed viciſſim in eos coortus tũ arte vincat tum virib. An non vides incantatores & veneficos arte cum Dei verbo pugnare,& conari ſimilia,non tam vt ſuam ſcientiã reddant celebrem, q̃ vt illudant aliis? nã virgas in dracones transformant,aquas in cruentum colorem vertunt,ranarũ reliquias trahũt in terram incantationib. q̃ omnia miſeri cumulant in ſuã perniciẽ, & decipiuntur,dum ſe putant decipere. Hos putas ſuſtineri potuiſſe, ni mentis interpres ſermo,cui nomen Aaron,præparatus fuiſſet:q nunc quidem orator dicitur,mox a.vates vocabitur, qñ & mens iam auguſtior Deus appellabit. Do te,inquit,Deũ Pharaoni,& Aaron frater tuus,erit tuus Propheta. O conſequentiã aptiſſimã.nam qđ voluntatẽ Dei nobis prædicat, propheticum eſt genus,qđ afflatum diuinitus & agitatũ & ſedatur.

Aaronis cum Magis contentio.

eam ob rẽ Aaronis virga deglutiit virgas illorum, vt docet Scriptura. Euaneſcunt.n.& abſorbentur à vario naturæ artificio ſermones omnes ſophiſtici,vt fateri cogantur adeſſe Dei digitũ: ac ſi dicerent,Scripturã diuinam,q̃ aſſeuerat ſemp ſophiſticam vinci à ſapientia. nã digito Dei tabulas ẽt, in quib. inſculpta fuerant oracula, ſcriptas narrant ſacra eloquia. ideo nõ poſſunt amplius venefici coram Moſe ſubſiſtere, ſed cadunt tanq̃ in certamine deiecti robore aduerſarij.Sed qđ eſt illud quartum donũ?Magnitudo nominis. Ait.n. Magnum faciam nomen tuum.id equidẽ ſic intelligo.Sicut bonum ac honeſtũ eſſe, ita & videri prodeſt. eſt quidẽ veritas opinione melior: vtramq; tñ ſua bona fortuna ſequitur. multi .n.nec fucati, nec ſimulati cultores virtutis, capti eius natiua pulchritudine, neglectis vulgi rumuſculis,petiti ſunt inſidiis, ꝓ malis habiti, cũ reuera boni fuerint: cæterũ exiſtimatio tum demum ꝓdeſt, qñ ex re naſcitur, ſicut experimur in corporib. Nam ẽtſi omnes homines ægrotũ bene valere, aut ſanum ægrotare crederent, ſola opinio nec morbũ nec ſanitatem efficeret. at cui Deus vtrumq; conceſſit, vt bonus ac honeſtus & ſit & videatur, hic vere beatus eſt,& vere vir magni nominis.

Fama bona in omni vita utiliſſima.

Nec eſt negligenda bona fama, res in omni vita vtiliſſima,ea contingit propemodũ omnib. qui præſentib. rebus contenti nihil mouent ex inſtitutis maiorũ,ſed diligenter conſeruare ſtudent patriã formã reipublicæ. Sunt.n. quidam, qui dũ putant ſcriptas leges eſſe figuras intelligibiliũ, his diligenter dant operã, illas facile negligunt, quorum mihi non placet facilitas.debuerant.n.vtraſq; curare,vt & obſcura quærerent accurate, & manifeſta ſeruarent diligenter. nunc quaſi degerẽt vitam in ſolitudine, aut exuti eſſent corporib.nec vllam ciuitatem, aut caſtellũ,aut domũ, aut ſodalitatem hominũ ſcirent,placita multitudinis cõuellendo,veritatem ita vt eſt nudam ſcrutantur: quos ſacra Scriptura docet bonã perſuaſionẽ non negligere, & à diuinis maiorũ inſtitutis nequaq̃ recedere.

Septimus dies potentiam ingeniti, & otium creaturarũ ſignificat.

Quamuis.n.ſeptimus dies potentiam illius Ingeniti,creaturarum a. otium ſignificet, non tñ leges de eo præſcriptæ ſoluendæ ſunt, vt ignẽ accendamus,agros colamus, baiulemus onera,lites exerceamus & iudicia, depoſitum repetamus, vſuras exigamus, & alia faciamus,quę feſtis dieb.non licet agere.

Sabbati ſignificatio.

nec ideo quia feſtum hilaritatem animæ,& erga Deum gratitudinem ſignificat,ideo reiiciendę ſunt ſolennes celebritates: nec quia circumciſio docet voluptatum affectuumq;

omnium

omnium exciſionem, & inſuper opinionum impiarum: quæ menti perſuadent, quod poſſit ex ſeipſa gignere, ideo debet antiquari lex lata de circumciſione: alioquin & ſacræ ceremoniæ, & alia multa negligenda ſunt, ſi excluſis figuris ſola harum ſignificata recipientur. præſtat hæc tanquam animam, illa tanquam corpus cenſeri. itaq; ſicut corpus curamus, vt animæ domicilium, ſic ſcriptæ leges curandę ſunt. nam his ſeruatis apertius noſcentur earum ſignificata, & eadem opera licebit multorum incuſationes ac reprehenſiones effugere. Viden' vt etiã Abraham docet ſapienti magna par uaq; bona adeſſe, dum magna vocat ſubſtantiam, quorum hæreditatem ſoli tradit legitimo filio: parua vero munera, quib. natos è concubinis dignatur. illa nobis leges naturales, hæc ciuiles referunt. Proinde virtutem Liæ veneror, quæ poſt natum ſibi Aſer, qui ſenſibiles & adulterinas diuitias ſignificat, dicit, Beata ego, quia mactam me dicent mulieres. Recte enim coniectat, quæ poſtulat non ſolum vere maſculis ac virilib. celebrari laudibus eorum, qui integram incorruptamq; naturam honorant; ſed etiam fœmineis eorum, qui trahuntur & vincuntur à rebus iſtis viſibilibus, nihil præterea valentes intellectu percipere. eſt enim officium perfectę animæ, vt & eſſe & videri velit: vtq; ſtudeat ſe approbare non tantum virorum aulis, ſed et mulierum conclauib. Quamobrẽ Moſes ſacrorum operum apparatum non ſolis viris faciendum commiſit, verum & mulierib. nam hæ telas omnes hyacinthinas, purpureas, coccinas, byſſinas, cilicinas, conficiunt, hæ ſuum mundum conferunt alacriter, ſigilla, inaures, anulos, dextralia, cincinnos, omnem auream materiam, emendo pietatem ornatu corporis. nec hoc contentæ, ſpecula ſua conſecrant, vt inde labrum conflatur: vt ſacrifici dum manus pedeſq; abluunt, i.e. opera quib. inſiſtit animus, ſeipſos ſpeculentur admoniti à ſpeculis, ex quibus labrum factum eſt: atq; ita nullam turpitudinem relinquant in anima. itaque ſobrietatis ac tolerantiæ donarium dedicant, omnium anathematum ſacratiſſimum & abſolutiſſimum. hæc vrbanæ ciuileſq; mulieres, ſenſus videl. à quib. honorari Lia poſtulat. At illæ quæ accendunt ignem in mente miſera, externæ ſunt. Legitur .n. ꝓ & mulieres inſuper accenderunt ignem in Moab. Sic & inſipientis ſenſus ſinguli accenſi à ſenſibilib. mentẽ exurunt, ingentem flammam excitando cum impetu vehementiſſimo. Optimum igitur fuerit placare mulierum ordinem in anima, id eſt, ſenſuum, ſicut & virorum, id eſt, rationum particularium. ſic enim melius & rectius vitam inſtituemus. Propterea ille quoq; à ſeipſo doctus Iſaac optat amatori ſapientiæ tam ſenſibilia bona, quam intelligibilia. dicit enim: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, ac ſi dicat: primum continua te intelligibili cœleſtique irriget pluuia, non larga vt inundet, ſed ſenſim leuiterque modo roris deſcendente, vt poſſit. deinde ſenſibiles terrenaſque diuitias largiatur vberes, depulſa contraria paupertate animæ eiuſq; partium. Quod ſi & ſummũ ſacerdotem ratione examines, inuenies eũ conſentire, & veſtitũ eius ſacrum variegatũ intelligibilib. ſenſibilibuſq; poteſtatis: cuius cætera prolixiore opus habẽt enarratiõe, q̃ vt præſenti tẽpori cõueniant: tñ extrema examinabo circa

Leges figuræ intelligibilium.

Liæ virtutes. Aſer.

Mulieres ignem in Moab accendunt.

Sacerdotis ſummi veſtitus.

pedes & caput. Ergo in capite eſt lamina ex auro puro, & in hac expreſſum ſanctũ nomen Dñi: ad pedes aũt in fimbria tintinnabula & floſculi. ſed ille typus laminæ idea eſt idearum, iuxta quam Deus mundum expreſſit, ipſa intelligibilis & incorporea. floſculi vero & tintinnabula ſigna ſunt qualitatum ſenſibilium, quas viſus & auditus iudicant. Valde autem accurate ſubdit, quod audietur ſonus eius intrantis in ſancta: vt quando ad intelligibiles, diuinas, vereque ſanctas res intrat anima: ſenſus quoq; à virtute adiuti conſonent: & omnia ex quibus conſtamus, tanq̃ frequens ac modulatus chorus, ex diuerſis vocibus temperatus, vnum carmen apte concinnant, intelligentiis intus præcinentib. quando in hoc choro principatum tenent intelligibilia: ſenſib. autem ſuccinentib. & reſpondentib. qui ſingulis choreas ducentib. ſunt ſimiles. in vniuerſum enim victus, veſtitus, cohabitatio, vt lex ait, tria hæc debentur animæ, quibus non eſt fraudanda. Victus ſunt bona intelligibilia, in quib. ratio naturæ ſequenda eſt. veſtitus vero, quæ ad externum ornatum vitæ pertinent. cohabitatio vero eſt in vtraque iam dicta ſpecie aſſidua meditatio: vt qualia ſunt occulta intelligibilia, talia ſenſibilia quoq; appareant. Eſt igitur quintum donum, quo ſolum & nudũ eſſe conceditur. id memoratur poſtremum, non vt vilius quam præcedentia, ſed vt eminentiſſimum inter omnia. quæ enim poteſt eſſe maior benedictio, quam ſi quis non ficte, ſed vere bonus ſit? Eris, inquit, benedictione dignus, non ſolum benedictus. nam hoc poſterius pendet à vulgi opinionib. & rumorib. illud veræ laudis eſt. ſicut. n. laudabilis laudato eſt melior, & vituperabilis vituperato deterior: q; alterum de re, alterum de opinione dicatur, naturæ autem veritas opinione ſit certior: ita benedici ab hominib. id eſt, laudib. eorũ celebrari, minus eſt, quam illam benedictionẽ promereri etiam ſilentib. omnibus, q; εὐλογητὸν dicitur in oraculis. Hæc ſunt bona quæ futuro ſapienti donantur. quid autem & aliis donet Deus propter ſapientem, deinceps videamus. Benedicam, inquit, benedicẽtib. tibi, & maledicam maledicentib. tibi. Hæc in honorem viri boni fieri liquet omnib. ſed non ideo tm̃ commemorantur, verum etiam propter aptam rerũ conſequentiam. nã bonum & qui laudat, eſt laudabilis, & qui vituperat, eſt vituperabilis. laudi autem & vituperio non tam loquentes ſcribenteſq; fidem aſtruũt, q̃ ipſa rei veritas. itaq; nec laudare nec vituperare videntur, qui in alterutro aliquid admentiũtur de ſuo. An non vides iſtos adulatores, qui tã noctu, q̃ interdiu permulcent aures ſuis regib. nec tantum applaudunt dictis eorum ſingulis, ſed & prolixis eos ornant laudib. quos tamen execrãtur taciti, quantumuis fauſta ominando propalam. Quid igitur aliquis mente ſanus diceret? nonne inimicos magis q̃ amicos videri hos, & vituperatores magis quàm laudatores, etiamſi dramata integra encomiorum accinant? quapropter vanus ille Balaam, quãuis hymnos egregios in Deũ cecinit, & in his illum, Non eſt ſicut homo Deus, canticorũ omnium ſanctiſſimũ, pluri mis item laudib. Iſraelẽ ornauit: tamẽ impius & execratus à ſapiente legiſlatore vocatur, & irrita cenſetur ei⁹ maledictio. ait. n. eum mercede cõductũ ab hoſtib. profectũ malo animo, & cũ mẽte cõcepiſſet execrationes grauiſſ.

Sapientiæ veræ dona atque præmia.

Adulationis deteſtatio.

contra carũ Deo populũ, ore linguaq; precatum præclara vaticinia. Hæc enim ei Deus fautor bonorum dictabat, cogitanti. Sic enim teſtatur oraculum. Non permiſit, inquit, Deus Balaamum tibi maledicere, ſed vertit execrationes eius in fauſta omnia. Atqui nihil niſi bonum eis imprecatꝰ eſt. Sed inſpector animę penetralium, cui ſoli aperta ſunt quæ creaturas latent, contra occulta fert ſententiam, teſtis certiſſima & iudex idem incorruptiſſimus: quandoquidem è diuerſo probantur qui accuſando & obiurgando ſpeciem, bene optant & precantur intus in animo. qui mos eſt caſtigatorum, pædagogorum, præceptorum, parentum, ſeniorum, legum, magiſtratuum. nam id genus omne nunc obiurgando, nunc caſtigando, etiam emendant pertinentes ad ſuam diſciplinam animas. nemo enim horum ſuis inimicus eſt, ſed omnes beneuoli. ſincerorum amicorum officium eſt, loqui libere ſine maleuolentia. Ergo quod ad vota benedictioneſque attinet, aut ad maledicta execrationeſq; non oratio ſed mens ſpectari debet, ex qua ceu fonte vtraq; ſpecies dictorum æſtimatur. hæc ſunt prima quæ aliis propter bonum virum contingere dicuntur, qui eum vel laude votiſq; vel maledictis & execratione proſequuntur. quod autẽ ſequitur eſt maximum, etiam illis ceſſantibus, nullam partem rationalis naturæ relinqui expertem beneficentiæ: quia benedicentur in te omnes tribus terræ. quod dogma eſt certiſſimum, nam quãdiu mens ſana & integra permanet, omnes eius familiares, tribus, potentiæve ſanæ ſunt, viſus, auditus, ſenſuſque cæteri, ſicut & illæ quæ ad voluptates concupiſcentiaſq; pertinent, & quæ ex perturbationibus in tranquillitatem redactæ meliorem formã accipiunt. compertum enim eſt ad familias, ciuitates, regiones, nationes, atque etiam tractus terrarum longe lateque petentes, ex vnius viri probitate nonnunquam magna perueniſſe commoda & felicitates ampliſſimas, præcipue quando quis eſt bona mente accepit diuinitus inuictam potentiam: ſicut cum muſico & quicunque artifici muſica vel cuiuſcunque artis inſtrumenta ſuppetũt, aut igni lignorum materia. nam reuera fulcrum generis humani iuſtus eſt, ſuas dotes cõmunicans & in publicum vſum conferens. idem quicquid apud ſeipſum non inuenit, à Deo ſolo ditiſſimo poſtulat. at ille aperto cæleſti promptuario, niuis imbriſq; in morem bona depluit affatim, vt inde omnes terrenæ lacunę reſtagnent. Hæc autem ſupplicationibus ſui verbi permotus largiri ſolet. Dicitur enim alibi Moſe ſupplicante: Propitius eis ſum iuxta preces tuas. quod videtur perinde eſſe ac ſi diceret, Benedicentur in te omnes tribus terræ. quamobrẽ & ille ſapiens Abraham expertus per omnia Dei benignitatem, credidit quod etiamſi delerentur cætera omnia, ſi modo paruæ reliquiæ virtutis tanquam ſcintilla ſeruatæ fuerint, ob has ipſas etiam illa miſericordiam conſecutura ſint, vt collapſa reſurgerent & extincta reuiuiſcerent. ſcintilla enim vel exigua fumigans, ſi afflata fuerit, magnum excitat incendiũ. ſic & minimum quiddam ex virtute reliquum, quando bona ſpe refotum excandeſcit, & oculos prius conniuentes cæcoſque illuſtrat, & viriditatem reddit arentibus, & quæ prius per ignorantiam ſterilia fuerant, ad fœcunditatem reducit, ad-

Balaam licet egregios hymnos fecerit, execratus tamen à ſcriptura dicitur.

Precationis piæ efficacia

eo rarum bonum benignitate Dei diffunditur, dum cætera vertit in ſui ſimilitudinem. Oremus igitur vt ceu columna in domo, mens in anima, in humano vero genere homo iuſtus, permaneat ad calamitatum remedium. nam hoc incolumi de publica ſalute deſperandum non eſt: per quem opinor ſeruator Deus præſentiſſimam medicinam propitiam ſuam potentiam ſupplicibus cultoribus ſuis porrigit, vtendam ad ſalutem ægrotantium, qua oblinantur animæ vulnera, inflicta per ignorantiæ, iniuſtitiæ, & plurimorum aliorum vitiorum aciem. Exemplũ extat in Noe iuſto, qui ingenti diluuio deuoratis tot partibus animæ, fortiter ſupernatans fluctibus, euaſit omni clade ſuperior: & ſeruatus amplas pulchraſque radices ex ſe emiſit, ex quibus tanquam planta enatum eſt genus ſapiens, quod mites partus progerminans triplicem Iſraeliticum fructum attulit, menſuras æui, Abraham, Iſaac, & Iacob. Eſt enim & erit & fuit in rebus virtus, quam temporum difficultas fortaſſis obſcurat interdum in hominibus, emergit tamen illa denuo, Deo dante feliciora ſecula; quando & Sarra, id eſt, prudentia parit maſculum, non annis florens aut ætate, ſed vigore illo nullis temporum iniurijs obnoxio. dicitur enim: Reuertens veniam ad te eodem anni tempore, & habebit filium Sarra vxor tua. Hactenus de donis quæ Deus vel perfectis viris largitur, vel propter eos alijs, deinceps narratur, quod profectꝰ eſt Abraham ſicut locutus eſt ei dominus.] Hic autẽ eſt ille finis q à præſtantiſſimis philoſophis celebratur, videlicet iuxta naturam viuere. Id fit quando mens ingreſſa virtutis ſemitam, incedit per rectæ rationis veſtigia, & Deum ſequitur memor eius præceptorum, habens ea rata dictis factiſque omnibus. Profectus enim eſt ſicut locutus eſt ei dominus. id vero idem eſt quod, ſicut loquitur Deus. loquitur autem pulcherrime & laudabiliter. nec aliter vir bonus facit ſingula, callẽ vitæ irreprehenſibiliter dirigens, adeo vt opera ſapientis nihil differant à diuinis eloquiis. proinde alibi ait: Fecit Abraham vniuerſam legem meam. Lex porro nihil aliud eſt proculdubio, quam diuinum eloquium, facienda præcipiens, vitanda prohibens: ſicut teſtatur qui dicit quod deſumpſit legem ex verbis ipſius Dei. Quod ſi Dei verbum eſt lex, & vir bonus ex præſcripto legis agit, ergo facit quod Dei verbum imperat, vnde ſequitur, Dei verba opera eſſe ſapientis. Finis igitur eſt iuxta Moſem ſacratiſſimum, ſequi Deum, ſicut & aliubi dicit: Poſt dominum Deum tuum ambulabis, ſed non motis pedibus. homini enim terra eſt pro vehiculo: Deo vero ne mundus quidem vniuerſus. Proinde per allegoriam docere videtur animam vt ſequatur diuina placita, quæ referuntur ad ſummi auctoris honorem. nec hoc contentus quo magis accendat honeſtatis deſiderium, hortatur vt ei adglutinetur, ait enim. Dominum Deum tuum timebis, & eum ſolum coles, & adglutinaberis ad eum. Quo glutine? quo? nimirum pietate ac fiducia. nam his virtutibus mortalis natura cũ immortali vnitur & coaptatur. nam & Abrabam poſtquam credidit, propinquus Deo dicitur. Sed in hoc itinere ſiquis nec laſſetur genibus, nec per ſocordiã ad vtrumuis latus aberret, incedẽs per viam mediam, & bonos curſores imitatus, inoffenſe decurret per vitæ ſtadium, moxque ad finem delatus coronas

Sarra.

Lex diuina quid.

Pietatis vere fructus.

Sapientiæ veræ finis ſeipſum & omnem creaturã damnare ſtultitiæ.

ronas accipiet ac digna præmia, niſi forte non ſunt coronæ ac præmia, nõ laboraſſe fruſtra, ſed pertigiſſe ad prudentiæ finem arduum. Quis eſt igitur finis recte ſapiendi? ſeipſum & omnẽ creaturam damnare ſtultitiæ. nam agnoſcere ſuã ignorantiam, finis eſt ſcientiæ, cum vnus ſolus ſit ſapiens qui ſolus Deus eſt. ideo pulcherrime Moſes inducit eum & patrem omnium rerum & iudicem dicens. Vidit Deus omnia quæcunque fecerat, & ecce bona valde. Nemini enim licebat totam creaturam diligenter perſpicere, niſi ei qui creauerat. Adeſte nunc vos qui faſtu, ignorantia, arrogantiaque turgidi ſapientes vobis videmini, aientes vos non ſolum certo ſcire ſingula, ſed & cauſas eorum audere reddere tanquam mundi creationi interfueritis ſpectatores, & opifici res ſingulas diſponenti fueritis à conſiliis. omittite cætera ſimul omnia, vos ipſos potius cognoſcite, & quinam ſitis certo pronunciate, ſiue ſpectetur corpus, ſiue anima, ſeu ſenſus, ſeu ratio, vnum ſaltem non magnum declarate, quid ſit viſus, & quomodo videatis. quid auditus, & quomodo audiatis. quid guſtus, tactus, odoratus, & quomodo exerceatis hæc ſingula. aut quinã ſint horum fontes, vnde manat eorum eſſentia. nolo enim vt lunam, ſolem cæteraq; mundana & cæleſtia longe remota, de quorum præcellenti natura homines vani ſublimes aſſertis fabulas, priuſquam ipſos diſcatis & ſcrutemini. nam hoc tacto tum demum fortaſſe credetur etiam de aliis diſſerentibus, niſi autem quinã ipſi ſitis doceatis, ne putetis vos teſtes aut iudices certos fore de aliis. Hæc cum ita ſe habeant, mens innitiata vendit vectigal perfecto Deo iuxta ſacras literas. lex

Lex tributum Domini.

enim tributum eſt Domini. Quando igitur pendit? quando ad locum quẽ indicauit ei dominus die tertia peruenit, præteritis pleriſq; partibus ſpatiorum temporalium, & iam tranſit ad naturam expertẽ temporis. tum enim etiam dilectum filium ſacrificabit: nõ hominem: non eſt enim puericida vir ſapiens: ſed animæ virtutib. refertæ fœtum maſculum, fructum ex ipſa germinantem, quo ipſa neſcit quomodo facta ſit grauida, diuinam progeniem, ex viſione Dei vt opinatur conceptam: quod quomodo ſibi acciderit, ipſa ignorare ſe fatetur dicẽs, Quis nunciabit Abrahamo, quaſi vox credenti ortũ docti ſine præceptore generis, quod Sarræ lactat puer, non à Sarra lactatur, quod enim à ſeipſo docetur, nutritur à nemine, ſed nutrimẽtum eſt aliorum, vt idoneum ad docendum, nec opus habens diſcere. Peperi enim filium, non vt Ægyptiæ mulieres vigore corporis, ſed vt Hebrææ animæ, in ſenectute mea. quando quicquid eſt ſenſibile ac mortale marceſſit, repubeſcunt autem intelligibilia & immortalia, quæ veneratione honoreq; digna ſunt. & peperi abſq; obſtetricis opera. parimus enim vel priuſquam vlla humana induſtria ſcientiaq; ad nos veniat, abſq; conſuetis adiumentis, quoties Deus probos fœtus ſeminat gignitq;, qui largitori ſuo merito, iuxta legem de gratitudine redduntur. ait enim: Dona mea, munera mea, ſacrificia mea, ea curate offerri mihi. Hic eſt finis viæ ſequentiũ verba & opera legitima, & incedentium qua Deus deducit. quiſquis autem in ea deficit, ab eſuriente auidoq; voluptatum & liguritore affectuum Amalec, qui interpretatur populus elingens, excidetur. Narrant autem

ora-

oracula, hunc eſſe inſidiatorem. nam quando videt traieciſſe robur potentiarum animæ, cooritur ex inſidiis, & defeſſos cædit in vltimo agmine. eſt *Laſſitudo duplex.* autem laſſitudo alia facile ſuccumbēs per debilitatem rationis non valentis labores oneraque perferre quæ virtus poſtulat, quales in extremo agmine deprehenſi opprimuntur abſque negotio. alia vero honeſti laboris patiens, & quæ bona ſunt omnia fortiter perferens, quicquid autem vile etiāſi leuiſſimum baiulare dedignans, & abiiciens vt ſarcinam grauiſſimam. ideo *Lia.* virtutē lex apto nomine Liā appellat, quæ interpretatur fatigatio: quia malorum hominum vitam oneroſam ac grauem, ſuapte natura fatigationem afferre arbitrata, ne aſpicere quidem dignatur, deflectens ad illum ſolum pulchrum oculos. Debet autem curare mens, vt non modo indefeſſa & intenta ſequatur Deum, verum etiam per callem rectum incedat, nec ad dextra declinans, nec ad læua, in quibus terrenus Edom ſtabulatur, nunc abundans & copioſus, nunc inops & egenus. *Edom.* Satius eſt enim per viam mediam incedere vere dictam regiam, quā ille magnus & ſolus rex Deus muniuit in vſum animarum virtutis ſtudioſarum. Quapropter quidam qui manſuetam ſocialemque colunt philoſophiam, mediocritates virtutes dicunt eſſe, quas in confinio locant: quoniā arrogantiæ plena iactantia vitium eſt, *Humilitas affectata.* & affectata humilitas contemptui fit obnoxia: medium vero temperamentum merito habetur perutile. Illud autem, abiit cum Lot, quid ſibi velit conſiderandum. *Lot.* Lot interpretatur declinatio. Flectitur autē mens, nunc bonum, nunc malum auerſando: quod vtrumque interdum in vno & eodem videre licet. Sunt enim quidā dubitatores ambigui ad vtrumq; declinantes parietem, vt nauis ventis iactata contrariis nutantes, & tanquam in bilance ſuſque deque vacillantes, nec valentes conſiſtere: quorum ne ad meliora quidem conuerſio laudē meretur, vt quæ impetu quodam fit, non ex animi ſententia. In horum numero Lot quoque cenſeri debet, ſpectator quidam, qui nunc narratur peregre profectus cum amatore ſapientiæ. Decebat autem vt ſicut cœperat pergeret, ignorantiam dediſceret, nec curſum ad eam denuo reflecteret. Verum non ideo comes fit, vt melioris imitatione proficiat, ſed vt & illi ſit impedimentum ac remora, vtque deducat eum in lubrica. id argumento hoc colligitur, quod alter in morbum priſtinum recidens captiuus abducetur ab hoſtibus animæ, alter cauens ſibi ab eius inſidiis, modis omnibus vt ſeparetur dabit operam. quæ ſeparatio non mox fiet ſed poſtea. nunc enim contemplationes eius vt tum primum incipientis res diuinas conſiderare, debiles ſunt & inſtabiles: vbi vero confirmatæ fuerint, poterit illecebras & aſſentationes vt rem infeſtam & ſuopte ingenio caueri difficilem, à ſe ſeiungere. Hoc eſt enim illud accidens animæ, quod non facile excutitur, impediens eam ne celeri curſu ad virtutem properet. Idem etiam quando Ægyptum reliquimus, id eſt, vniuerſam regionem corporis, & vt affectus dediſceremus, ſecuti ſumꝰ Moſis prophetica monita, à tergo inhærēs remorabatur noſtrum exitum, properantes retardans præ inuidia. narratur enim quod promiſcua turba multa vna cum eis aſcendebat, oues boueſque & iumentorum ingens numerus.

merus. Hæc promiſcua turba, vt verum fateamur, nihil aliud erat quam animæ bruta dogmata. & valde apte mali viri anima promiſcua vocatur. Cum enim ſit colluuies quædam opinionum inter ſe pugnantium, vna licet in varietates ſcinditur innumeras. ideo non ſolum promiſcua turba, ſed & multa dicitur. nam qui vnum ſolum ſpectat, ſimplex, ſincerus, & vere lenis eſt. qui vero multos fines vitæ habet propoſitos; multus, promiſcuus, & reuera inæqualis ac aſper eſt. Quamobrem oracula meditatorem virtutis Iacob nitida cute introducũt. hiſpidum autem Eſau deditum turpibus ſtudiis, propter iſtam promiſcuã & inæqualem turbam, conflatam è conuenis & miſcellaneis opinionib. Sic factum eſt vt mens quæ potuerat properato itinere corporeã regionẽ Ægyptum effugere, & virtutis hæreditatem aſſequi triduo, adiuta triplici lumine, memoria præteritorum, manifeſta vi præſentium, & ſpe futurorum, per annorum quadraginta ſpatium longiſſimum attereretur, per ambages errans propter motum varietatẽ, cum debuiſſet per compendiariam rectamq; viam iter facere. Hæc eſt quæ non ſolum gaudet paucis aliquot concupiſcentiis, ſed nullam omnino præterire dignatur, vt vagetur per omnes totius eius generis ſpecies. Dicitur. n. de iſtis admixticiis, quod in genere concupiſcentia laborabant, non vna quapiam eius ſpecie. Et ſedentes flebant. Intelligit enim mens ſe parum proficere, & quando non poteſt quæ cupit aſſequi, lacrymatur ac gemit. Atqui gaudere debuerat quod in morbis affectibusq; ſucceſſũ non haberet, & pro magna felicitate dicere in his penuriam egeſtatemque.

Eſau hiſpidus.

attamen etiam virtutis ſodalibus interdum contingit lacrymari & languere, vel præ compaſſione in calamitatibus inſipientium quibus tanguntur vt eiuſdem naturæ participes, vel præ gaudio. id fit quoties confertim bona inexpectata more imbris inundant. Vnde mihi videtur natum illud poeticum, δακρυόεν γελάσασα, id eſt, ſubridens oculos lacrymis ſuffuſa nitenteis. Cum enim incidit in animam ob inſperatam aliquam felicitatem ingens lætitia, noua quadam mole auget eam, vt vix capiatur à corpore. ex qua compreſſione manat liquor nominatus lacryma, de quo in hymnis canitur, Cibabis nos pane imbuto lacrymis. &, Verſæ ſunt mihi lacrymæ in panẽ interdiu noctuq;. Sunt enim mentis cibus lacrymæ natæ ex bene affecto riſu & honeſto, quando colliquante diuino deſiderio lamentum creaturæ in hymnum illius increati vertitur. Sunt tamen qui iſtam promiſcuam & inæqualem turbam excludunt à ſe ac ſeparant, quippe qui gaudent ſolius Deo caræ gentis conſuetudine. alii cum illa quoque fœdus ineunt, quærentes vitæ compendiũ, & humanarum diuinarumque virtutum facientes confinium, in quo vtriſque affines ſint, tum his quæ vere ſunt, tum his quæ eſſe exiſtimantur. in hac opinione etiam reipublicæ adminiſtrator eſt, qui Ioſeph nominari ſolet, quem in paternis exequiis deducunt omnes ſerui Pharaonis, & ſeniores aulici, & omnes ſeniores Ægypti, & vniuerſa ipſius Ioſephi familia, & fratres eius cum omnibus patris domeſticis. Vides vt medium inter Pharaonis paternamque familiam ordinem hic vir ciuilis teneat, vt ex æquo potiatur & rebus Ægypti corpo-

Ioſeph reipublicæ adminiſtrator.

reis, & rebus animæ, quæ omnes in paternis ædibus ſunt reconditæ. Cum enim ait, Dei ſum: & cætera his ſimilia, ritũ paternæ domus retinet. quando autem aſcendit currum poteſtatis ſecundæ à Pharaone, hoc eſt, mente q̃ regnare ſibi videtur, faſtum Ægyptiacum rurſus conſtabilit. Sed miſerior eſt rex qui putatur illuſtrior, & primario curru vectatur. Nam in rebus inhoneſtis excellere, inſignis turpitudo eſt: ſicut ſecundo loco cenſeri, leuior miſeria. Poteſt tamen ambiguum eius animũ diſcere vel ex iureiurãdo, dum modo per ſanitatẽ, modo per non ſanitatẽ Pharaonis iurat. verum hęc poſterior formula cum negatione refert diſciplinam paternã ſemper infeſtam affectibus, & optantẽ eis exitium: altera vero Ægyptiam, quæ cupit illos incolumes, ideo quamuis tanta multitudo ſimul aſcenderet, promiſcua turba non vocatur: quoniã quicquid perſpicaci & amico virtutis populo promiſcuum confuſumq; videtur: in humili autem multitudine omnes ex ęquo amant ac honorant terrena prędmia. Hos igitur ceu fucos inſidiantes alienis laboribus, & ideo comites itineris, excludet, vt dixi, amator prudẽtiæ. cæterũ eos qui ſequuntur vt imitentur, amplectetur propter honeſtatis æmulationẽ, partes conuenientes eis attribuens. ait enim: Ex comitibus meis Eſchol, Aunan, Mambre portiones accipient. quod dicit de generoſis moribus & ſpectandi cupidis, nam Eſchol bonã indolẽ ſignificat, ab igne ducẽs nomẽ: quoniam quod generoſum, idem audax eſt & calidum, inhęrens omnib. quæ attingit. Aunon vero ſpectandi cupidũ: interpretatur enim oculi, quod anima oculos aperiat tranquillitatis deſiderio. Amborũ hęreditas eſt vita contemplatiua, quæ Mambre appellatur & à viſione denominatur. at contemplationi viſus aptiſſimus eſt atq; familiariſſimus. ab his autẽ pædotrib. vnctus intellectus ſi non ceſſet ab exercitationib. ꝓpere cõſequitur perfectã prudentiã parib. greſſibus, nec præcurrens, nec à tergo relinqui ſuſtinens, ſed perpetuo hærẽs eius lateri. Id liquet ex oraculo, in quo aperte dicitur, quod perfecti ambo aſcenderunt in locum quem indicauit Deus: quæ quidem egregia fuit virtutũ paritas, certante laboris induſtria cum agilitate natiua, & arte cũ bene nato feliciq; ingenio ex ſeipſo diſcente. ita vt paria virtutis præmia perciperent. ac ſi pictura fictura ve non ſolum immobilia inanimaq; facerent opera, ſed & per ſe mobiles animataſque picturas atque ſtatuas. Tunc enim artes quæ prius imitabantur opera naturæ, in ipſas naturas verſæ viderentur. Cæterum quiſquis in tantam ſublimitatem eleuatus fuerit, nullam animæ ſuæ partem infra in rebus mortalibus immorari ſinet, ſed omnes tanquam è cathena pendentes ſimul attrahet. ideo tale oraculũ illi ſapienti eſt redditũ: Aſcende ad dominum tuũ, tu & Aaron & Nabad & Abiud & ſeptuaginta ſeniores Iſrael. *Abiud.* hoc eſt, aſcende ò anima ad eius Qui eſt contemplationẽ, compoſite, rationaliter, ſponte, intrepide, amanter, in numeris ſanctis perfectiſq; ſeptenarii decuplicati. nã Aarõ propheta dicitur Moſis, in lege ſonorus ſermo, menti prophetans. Nabad autẽ voluntarius interpretatur, qui non coactus colit *Abiud.* Deũ. Abiud vero pater meus. hic non ꝓpter imprudentiã domino, ſed propter prudentiã patre opus habet Deo. Sunt autem hæ potentiæ ſtipatrices

Eſchol.

mentis

mentis illius quæ regnũ merito tenet, à quib. eam deduci fas eſt. Enimuero periculoſum eſt animã incomitatã ad contemplationẽ eius Qui eſt aſcendere, ſi viã neſciens tale quid audeat, ꝙ ex ignorantia temeritateq; magni caſus proueniant. Quamobrẽ precatur Moſes, vt ipſe Deus viã ad ſeducentẽ indicet. dicit enim: Niſi tuipſe vna proficiſcaris, ne educas me hinc. Quia omnis motus abſq; fauore diuino damnoſus eſt: & præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, q̃ ad cælũ à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiã, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiã inueniri per rationes probabiles, non per fidẽ in rebus certiſſimam. Foraſſis autem etiã tale aliquid hic ſignificatur: ne me in altum extollas, diuitias, gloriam, honores, principatus, & alia quæ bona dicuntur concedens, niſi me ipſe comitaberis. nã iſta nunc calamitates, nunc vtilitates ingentes afferunt: vtilitates Deo gubernãte ſententiã, calamitates alioquin. plurimis.n.bona q̃ dicũtur cum reuera nõ ſint, cauſa fuerũt malorũ exitialiũ. ſed qui Deũ ſequitur, neceſſarios habet comites eius ſermones, qui nominari ſolẽt angeli. Proinde legitur ꝙ Abrahã vna faciebat iter deducens eos. ò ſocietatẽ pulcherrimã, qua deducens deducitur, reddẽs quod accipit, non aliud pro alio, ſed illud ipſum ſolũ, ꝙ paratum erat ad referendã gratiã. Donec enim non perficitur, Deo verbo vtitur duce itineris, iuxta illud oraculũ, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, vt cuſtodiat te in via hac, & inducat te in terram quam præparaui tibi. Attende ei, & audi eũ, caue ſis inobediens. non deſeret enim te. nam nomẽ meum eſt in eo. at poſtquam ad ſcientiæ cacumen peruenerit, cum contentione currens æquiparabit quem paulo ante ſecutus fuerat. Iam enim ambo futuri ſunt aſſeclæ omnipotentis Dei, nemine in comitatum eorum ſe ingerente qui diſſentiat: atque etiam Lot ſeparato, qui flectebat hactenus animam, alioqui perſtare in recto ingenio valentem. Erat autem Abraham, inquit ſcriptura, annorum ſeptuagintaquinque, quando peregrinatus eſt in Charran.] De hoc ſeptuaginta quinque annorum numero, cum rationem iam antedictis conſonam habeat alias dicetur diligentius, quæ ſit autem Charran, quæve inde migratio, prius ſcrutabimur. Neminem latere puto, qui modo leges ſacras legit, quod Abraham primum è Chaldæorum terra demigrans habitauit in Charran. Vbi defuncto ipſius patre hinc quoq; profectus eſt, vt iam duos locos reliquerit. quid igitur dicemus? Chaldæi præ cæteris nationibus elaboraſſe videntur artem aſtronomicam & genethliacam, terrena ſublimibus, & cæleſtia coaptando terreſtribus, tanquam ratione muſica oſtendentes rerum concentũ pulcherrimum, per iſtos vniuerſi partium affectus mutuos, diſiunctarum quidem locis, ſed cognatione non item. Hi ſuſpicati ſunt mundum quem videmus aut ipſum eſſe Deum ſolum, aut eam quæ inſit vniuerſalem animam: quam vbi ſub nomine fati & neceſſitatis conſecrarunt, ſumma impietate repleuerunt vitam humanam, perſuaſam quod præter hæc quæ videtur nulla ſit rerum cauſa alia: ſed ſolis, lunæ, ſtellarumque cæterarum curſus tam bona quam mala diſpenſent ſingulis. Huic ſententiæ de vniuerſi partium

Abraham è Chaldæorum terra demigrans habitauit Charran.

Aſtronomia à Chaldæis inuenta.

inter ſe ſocietate atque commercio Moſes videtur ſubſcribere, docens vnum eſſe mundum, & hunc creatum. Nam cum ſit creatus & vnus, veriſimile ſit eſſentias elementales particulares ſubiici cauſis cæleſtibus quarum ipſæ ſunt affectus, ſicut accidit corporibus vnitis vt contineãtur à ſe inuicẽ. Verum de Deo longe aliter ſentit: nec mundum, nec mundi animam eſſe Deum primarium: nec ad ſtellas aut earum choreas referendos caſus hominũ, ſed cõtineri hanc vniuerſi machinam inuiſibilibus potentiis, quas ab extremis terræ ad extrema cæli extendit opifex, proſpiciens ne diſſoluerentur quæ ſemel tam pulchre colligauerat. nam hæ potentiæ ſunt vniuerſitatis nunquã rumpenda vincula. ideo ſi quando in lege dicitur: Deus in cælo ſupra & in terra infra: nemo cogitet hęc vt ſunt dici. nam eum Qui eſt continere, non contineri pie credimus. potentia Dei hæc eſt, per quam diſpoſuit, ordinauit, ornauitq; omnia: quæ proprie bonitas eſt, al[illegible]na ab inuidia maleuolentiaq;, gratiarum vero mater, per quas cuncta ex non eſſe ad eſſe perduxit. nam Qui eſt vbiq; opinione intelligitur, cum reuera nuſquã appareat, vt veriſſimum ſit illud oraculum: Ego indemonſtrabilis, ſed quaſi demonſtrabilis; inuiſibilis, ſed quaſi viſibilis, cum ſim ante te. Ante omnem enim creaturam, & extra omnẽ incedit, nec cuiquã inſiſtit. Hæc dicere ſolitus ad ſubuertenda Chaldaica dogmata, per gẽtes adhuc Chaldaizare, ſic ad veritatẽ reuocandos ſibi exiſtimat, appellans eos his verbis: Cur ò mirandi viri ſubito à terra in tantam ſublimitatem euecti, & ſuper aerem quoque promergentes vectamini per æthera, vt ſolis motus perquiratis & lunæ circuit⁹, cæterarumq; ſtellarum choreas concinnas à vobis celebratas. maiora ſunt hæc quam pro captu veſtrarũ mentium, quippe quæ ad felicem diuinamque ſortem pertinent. Deſcendite igitur à cælo, & hoc facto non terram denuo, nec mare fluuioſq;, aut ſtirpium animantiumq; ſpecies inquirite, ſed ſolos voſipſos veſtramque naturam ſcrutamini, ne alibi malitis habitare quam intra voſipſos. conſiderando enim domi quid dominatur quid ſubiicitur, quid animatum quid inanime, quid brutum quid rationale, quid mortale quid immortale, quid melius quid deteri⁹, mox cognitionẽ Dei huiuſq; operum percipietis. Cogitate, ſicut nobis ineſt mens, ita huic vniuerſo ſuam ineſſe. & quod ſicut noſtra principatum dominiumq; in nobis ſibi vindicans, ſingulis noſtri partibus imperat: ſic qui rerum omnium habet imperium, pro poteſtate ac iure mundũ regit, proſpiciens non tantum potioribus, ſed & obſcurioribus in ſpeciem. Migrate igitur ab iſta curioſa inquiſitione rerum cæleſtium. Voſipſos, vt dixi, inhabitate, Chaldęorum terra, hoc eſt, opinione, relicta, demigrantes in Charran, ſenſuum regionem, quod eſt corporeum mentis domicilium. nam Charran ſpecus interpretatur, qui ſpecus loca ſenſuum ſignificant. in his enim ceu cauernis ac foueis ſenſus inſunt, viſus in oculis, auditus in auribus, odoratus in narib. guſtus in faucibus, tactus in toto corpore. In his tempus terite, his per ocium vacate, ſingulorum naturam quoad fieri poteſt perquirite, & animaduerſis ſingulorum bonis maliſque, hæc fugite, illa eligite. ac tum demum excuſſis diligenter ædibus propriis & perlu-

Ægypti imperium ampliſſimum.

Charran.

perluſtratis ſingulis earum partibus, excitate voſipſos, & migrationem quærite, quæ non mortem, ſed immortalitatem polliceatur: cuius indicia manifeſta vel in his corporeis ſenſuum cauernis degentes videbitis, nonnunquam in ſomnis. Tunc enim mens in ſeceſſu quodam poſita, & à ſenſibus cæteriſque rebus corporeis digreſſa, cum ſeipſa colloquitur, veritatem conſiderans velut in ſpeculo, deterſis omnibus imaginationibus, quę ex contagio ſenſuum inhæſerant, & diuino furore correpta vaticinatur per ſomnum de certiſſimis futurorũ euentibus. nonnunquam autem etiam vigilantes, cum aliquis contemplationem quampiam philoſophicã nactus eam ſequitur, oblitus aliarum rerum domeſticarum corporis, depulſis etiam ſenſuum illectamentis, ſi qui ſunt impedimento ad intelligibilium contemplationem auide properantibus. tunc enim & oculos claudunt, & aures obturant, & appetitus alios cohibent, quærendo tenebras atque ſolitudinem: ne animæ oculus, cui diuinitus datum eſt intelligibilia cernere, obſcuretur ab vlla re ſenſibili. ad hunc modum edocti mortalia relinquere, diſcetis perſuaſiones & de illo Ingenito: niſi forte putatis, noſtram quidem mentem exutam corpore, ſenſu, ratione, & his omnibus nudatam poſſe res inſpicere: Deum vero, qui eſt mens vniuerſitatis, non eſſe extra vniuerſam rerum naturam, & continere, non contineri, non modo prouidentia penetrantem more humano, verum etiam eſſentia, ſicut Deo dignum eſt. nam noſtra mens non fabricauit ſuum corpus, ſed eſt alienum opificium, ideo corpore tanquam vaſe concluditur. at vniuerſi huius mens creauit omnia. opifex autem opificio ſuo potior eſt. itaque nunquam contineretur à deteriore ſe: & alioquin non conuenit patrem contineri à filio, ſed magis filium cõfoueri patris prouidentia. Ita paulatim demigrans mens, ad pietatis ſanctitatiſque patrem perueniet, relicta genethlialogia prius, à qua perſuaſa fuerat credere, mundum hunc eſſe Deum primarium, non Dei Principis Omnipotentis opificium: & ſtellarum curſus motuſque eſſe cauſas humanarum vel calamitatum vel felicitatum. Deinde conſideratis rebus ſuis, philoſophata in domo propria, de corpore, de ſenſu, de ratione, & cognito iuxta illum verſiculum, Ædibus in noſtris quæ parua aut recta gerantur: aperta via quæ ab ipſa ſumpto initio, ſpem faciat intelligendi patrem illum quæſitu coniectatuque difficilem, poſt ſeipſam cognitam fortaſſe Deum quoque noſcet, non amplius hærens in Charran, hoc eſt, inſtrumentis ſenſuum, ſed in ſeipſam reuertens. non eſt enim poſſibile, vt qui adhuc mouetur, non tam intellectu, quàm ſenſibus, ad eius Qui eſt, conſiderationem perueniat: quamobrem & ille vitæ modus in ordine optimo collocatus à Deo, Samuel nomine, non dat Sauli præcepta regnandi, quamdiu inter vaſa deliteſcit, ſed inde protracto. Sciſcitanti enim an vllus vir eo veniſſet, reſpondet oraculum: Ecce inter vaſa ſe occultat. Hoc audito quid debuit facere homo ingenio docili, niſi eum illinc protrahere? Accurrens, inquit, promit eũ illinc, quia latens inter animæ vaſa, corpus ſenſuſque, non erat dignus qui audiret præcepta legeſque regias. Dum regnum dico, ſapientiam intelligo, & ſapientem regem. Poſt

demigrationem igitur diſcuſſa caligine, iam futurus erat perſpicacior. itaq; merito & ſenſuum regionem, cui nomen Charran, relinquendam cenſet amator ſcientiæ. relinquit autem iam ſeptuagenarius, & quinque annos natus inſuper: qui numerus ſenſibilis naturæ inſenſibiliſque, ſenioris iunioriſque, corruptibilis & incorruptibilis eſt confinium. nam intelligibilis, ſenior, incorruptaque ratio in Septuaginta eſt: ſenſibilis iuniorque quinq; ſenſus æquat numero. ad hanc meditator adhuc ſe exercens examinatur, qui nondum poteſt ferre palmam abſolutæ victoriæ. Narratur enim quod in vniuerſum erant ſeptuagintaquinque animæ in Iacob progenie. Ad hunc enim numerum contendentes de virtutis poſſeſſione in reuera ſacro certamine pertinent animæ, colluctantes cum prognatis è corpore vitiis, nondum rationem adeptæ, ſed adhuc abreptæ à turba ſenſuum.

Iacob.

Iacob enim luctantis in puluere, & ſupplantare conantis, non victoris nomen eſt. ſed quando viſione Dei dignus habitus mutato nomine dicitur Iſrael, ratione ſeptuagenaria tantum vtitur, exciſo ſenſuum quinario, dicente Scriptura: In animabus ſeptuaginta deſcenderunt tui patres in Ægyptum. hic eſt numerus Moſis illius ſapientis familiaris. nam optimates ex omni numero ſelecti ſeptuaginta fuere, ſeniores omnes, non ætate, ſed prudentia, conſiliis, ſententiis, atq; priſcis moribus. Hic numerus conſecratus offertur Deo, quoties vnà ſacrificantur perfecti fructus animæ. præceptum.n.eſt, vt tabernaculorum feſto præter alias victimas iuuenci 70. holocauſtum adolerentur Deo, pro ſeptuagenaria ratione, iuxta q̄ parant & principū phialæ, quarum vnaquæq; 70. ſiclos pendebat. quoniā quæcunq; ſocia fœderataq; ſunt in anima, reuera pondus & vim habent, ſanctā ſeptuagenariam rationem, q̄ Ægyptus, virtutum hoſtis, & affectuum ſocia natura, lugere introducitur, nam luctus apud eius ciues finitur 70. dierum numero. Ergo hic numerus, vt dixi Moſi familiaris eſt: alter ille quinq; ſenſuum, amanti corpus & bona extera, qui Ioſeph vocitatur. In tantum .n. ei curæ ſunt, vt fratrem vterinum, ſenſualem (non agnoſcit .n. ex eodem patre natos) eximiis quinq; donet veſtibus, ornandos ſibi honorandoſq; ſenſus exiſtimans Ægyptum quoque totam in præfecturas deſcribit, vt ſub certis magiſtratib. annua tributa pendant & vectigalia.

Ægypti præfectura.

Iubet.n. eos frumentum vendere, hoc eſt, materiam & alimentum copioſum recondere in vſum quinq; ſenſuum, vt eorum vnuſquiſque delicietur affatim expletus ſuis deſideriis, & mentem tot reb. congeſtis grauatā demergat. Epulantib. n. ſenſib. mens fame laborat, ſicut è diuerſo illis ieiunantib. ipſa hilaritate fruitur. Non vides quod & illæ quinque filiæ Salpaad, quas dico quinque ſenſuum allegoriam, è tribu Manaſſe natæ ſunt, qui filius fuerat Ioſephi, tempore ſenior, potentia iunior? merito. vocatur.n. ex obliuione, quod idem atq; ſenſus eſt.

Salpaad quinq; filiæ.

Reminiſcentia vero ſecunda poſt memoriam cenſetur, à qua Ephraim denominatur, qui interpretatur frugifer. hoc.n. fructu optime alitur anima, videlicet pertinaci memoria.

Ephraim.

Loquūtur igitur virgines, vt ipſas decet, Pater noſter mortuus eſt. Mors a. reminiſcentiæ, eſt obliuio. Et mortuus eſt ob nullam culpam ſuam. Recte. nam obliuio non eſt paſſio voluntaria, ſed

Reminiſcentia.

exter-

externum quoddam accidens. huic non filij nati ſunt, ſed filiæ. quia vis memoriæ ſuapte natura efficax, mares procreat. Quod a. obliuioſum eſt, ſopita ratione parit fœminas, quippe rationis expers. irrationalis autem partis animæ ſunt filiæ, quas ſenſus intelligimus. hunc Salpaad ſi quis à tergo reliquit præcurrens, non tamen Moſem curſu æquare valens, temperato mixtoq; vtetur numero quinto ſupra ſeptuagenarium, qui ſignificat ſenſitiuam intellectiuamque naturam, quã ambæ ad generationem vnius irreprehenſibilis ſpeciei conueniunt. itaque admiror patientiam Rebeccam, dum perfectam animam habenti, & aſperitates affectuum ac vitiorum exuto hortatrix fit, vt in Charran aufugiat. dicit enim: Nunc igitur fili audi vocẽ meam, & ſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Charran, & habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor, & ira fratris tui à te, & obliuiſcatur quid feceris ei.] Eleganter profectionem ad ſenſus fugam appellat. nã reuera mens tunc fugitiua fit, qñ relictis familiarib. ſibi rebus intelligibilib. vertitur ad contrarium ſenſibiliũ ordinem. Interdum tñ expedit eſſe fugitiuum ſi hoc fiat non melioris odio, ſed propter vitandas deterioris inſidias. quid igitur hortatur patientia? mirũ quiddã & optabile. Siqñ, inquit, vides irritatum exaſperatumq; furorem aut iram in teipſo, aut quopiam alio, feruiente ingenio feroci brutoq;, caue amplius etiam exaſperes. fortaſſis enim morſum infigeret immedicabilem. cura potius, vt feruorem illum excandeſcentiamque refrigeres ac mitiges, nam ſi ad manſuetudinem redierit, nihil cuiquam nocebit. at quomodo id oportet fieri? ſumpta in ſpeciem alia perſona & habitu alio, primum obſequere eius voluntati, nihil contradicens. dic te eadem cum illo amare odiſſeque. ſic enim placabitur. tum vero ſimulatione omiſſa, nihil amplius ab eo timens periculi, facile reuerteris ad curam rerum tuarum. nam ideo Charran inducitur plena pecudibus, & habitatores eius pecuarij. Quis enim locus conuenientior eſſe poſſet brutæ naturæ, & eius curatoribus, quàm iſti ſenſus noſtri? Scitante igitur meditatore cuiates ſint, reſpondent vera paſtores, Charrenos ſe eſſe. nam è ſenſu brutæ, ſicut è mente rationales potentiæ proficiſcuntur. Percontante vero amplius, num norint Labanem, merito aiunt ſe noſſe. nam per colorem putantur omnes qualitates innoteſcere. colores autem & qualitates Laban ſignificat. Et hic ipſe autem vbi perfectus fuerit, relinquet ſenſuum domum, & animæ in quantum animæ conſtruet, quam adhuc in laboribus & ſenſibus verſando imaginatur. dicit enim: Quando ego quoque mihi domum faciam? quando contemptis ſenſibus & ſenſibilibus, mentem & cogitationem habitabo, verſaborque cum rebus ratione contemplandis, ſicut perquiſitrices rerum obſcurarum animæ, quæ obſtetrices ſolent nominari. Nam hæc faciunt propria tecta & promptuaria ſtudioſis virtutis animabus. Sed nullum munitius ædificium, quàm timor DEI, qui habentibus eum eſt pro arce inexpugnabili. Quoniam, inquit, timebant obſtetrices DEVM, fecerunt ſibiipſis domos. Egreſſa igitur è Charrenſi agro mens, dicitur peragraſſe terram vſq; ad agrum Sichem, & quercum illam proceram. Videamus quid

Rebecca typus.

Charran plena pecudibus.

Charreni paſtores.

Diſcendi amor in vera curioſitate conſiſtit.

ſit peragrare. Amor diſcendi eſt res ſuopte ingenio curioſa, quouis vadẽs impigre, introſpiciens omnia, nulla corpora, nulla negotia relinquenda inſcrutata iudicans. eſt enim à natura liguritor maximus ſpectaculorum ſermonumq;, vt non contentus patriis, peregrinos etiam longinquoſque appetat. nam qui ſic affecti ſunt, abſurdum aiunt mercatores inſtitoreſque propter ſordida lucra traijcere maria, & totam terram habitabilem oberrare, contempto æſtu ac frigore, ventis item vel nimiis vel contrariis, adhæc ſenectute, valetudine, amicorum cõſuetudine, vxore, liberis, aliiſque plurimis domeſticis voluptatibus, patria, honoribuſq; ciuilibus, ſecura poſſeſſione patrimonij, & ſi quid aliud paruum magnumve remorari eos poterat. propter pulcherrimam autem & per omnes difficultates petendam diſciplinam, qua excolitur ratio, non traiicere omnia maria, omnes receſſus terrarum luſtrare diligenter ſcitando, ſicubi ſit aliquid pulchrum viſu vel auditu, & cum ingenti alacritate veſtigando, donec contingat quæſitis deſideratiſque potiri. Peregrinare igitur anima, & ſi libet de vnoquoque homine iudica, quid corpus ſit, quid agat aut patiatur, quid cogitationem ſenſus adiuuet, & quantum menti proſit. quid ratio, & quarum rerum interpres, ad honeſtatem conferat: quid voluptas & concupiſcentia ſit, quid dolor & timor, quæ contra hæc valeant remedia, ſiue depulſiua, ſiue præſeruatiua. Quid imprudentia, quid intemperantia, quid iniuſtitia, quid cæterorum morborum multitudo, quos peſtifera malitia ſolet parere, & quibus modis hi poſſint arceri. è diuerſo quid prudentia, iuſtitia, temperantia, fortitudo, ſagacitas, & in vniuerſum virtus omnis atque tranquillitas animi, & quomodo paranda ſint hæc ſingula. Perueſtiga & maximum illum perfectiſſimumque hominem, mundum hunc, diſpice & partes eius ſingulas, ſeiunctas locis, vnitas potentiis: tum quodnam ſit illud inuiſibile vinculum, quo vniuntur & coaptantur ſibi inuicem. Quæ ſi quærenti non ſtatim ſe offerent, noli tædio laboris deficere. nec enim per otium iſthæc percipiuntur, ſed multis magniſque laboribus paranda ſunt. Quamobrem cupidus diſcendi in agro Sichem conſiſtit: quod nomen interpretatur humeri ſuppoſitio, & laborem ſignificat: quia parte hac mos eſt baiulari onera. id enim & alibi memoratur de hoc ipſo athleta in hũc modum: *Suppoſuit humerum ſuum ad laborem, & factus eſt vir agricola.* Itaque caue O mens, ne vnquam languore ſuccumbas, ſed etiamſi quid viſum fuerit contemplatu difficile, id quod in te vim perſpiciendi habet, aperi, & rem penitius introſpice, colluſtrans omnia, ne quid te volentem inuitamve poſſit fallere, conniuẽtem per incuriam. Cœcus enim eſt ſomn⁹, vigilia cernit acutiſſime. Tibi ſufficiat, ſi datur aſſiduitate, quod quæris aſſequi, & imaginatione comprehendere. Viden' vt & quercus procera in Sichem excreuit? per quam ſubindicatur firmum, ſolidum, nulla vi flectendum frangendumve robur, quod viro ad perfectionem tendenti neceſſarium eſt ferendis laboribus: ne animæ tribunal nominatum Dina (vox hæc iudicium interpretatur) in poteſtatem veniat ærumnoſi laboris, inſidiatoris prudentiæ. Nam Sichem, qui loco huic nomen dedit, filius eſt Emoris,

Quercus procera in Sichem.

Dina.

Sichem Emoris filius.

brutæ

brutæ naturæ: (Emor enim aſinus dicitur) qui deditus imprudentiæ, alumnus temeritatis impudentiæque, iudicium mentis violare ſceleſtus & corrumpere auſus eſt: niſi quod celeriter prudentiæ familiares diſcipuliq; Simeon & Leui, munitis prius rebus domeſticis expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptario labore, non circumciſo ab affectibus, repente oppreſſerunt. propter oraculum enim, quod vetat meretricem eſſe inter Iſraelis filias, hi virginem animam eripuerunt, fortiter contempto periculo. Videbantur enim non defore vltores violati fœderis, ſed terror ille mox euanuit. mox enim res ipſa falſam opinionem coarguit. Eſt profecto ſeuera ſcelerum vltrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iuſtitia, quæ fruſtratur illudentes virtuti: quibus peſſundatis, in virgineam integritatem reſtituitur, quæ videbatur conſtuprata anima. Videbatur, inquam, nunquam enim corrupta fuit. nam vbi deeſt aſſenſio, nec qui patitur, vere patitur, nec qui præter animi ſui ſententiam lædit, reus eſt patrati facinoris.

PHILONIS IVDÆI DE CONGRESSV QVÆRENDÆ ERVDITIONIS GRATIA.

Agar, à Sarra Abrahamo conceditur.

SArra vxor Abrahami non pariebat ei. Habebat autem ancillam Ægyptiã nomine Agar, dixitque Sarra ad Abraham: Ecce concluſit me Dominus ne parerẽ: ingredere ad ancillam meam, vt ſuſcipias ex ea liberos.] Sarræ nomen interpretatur principatus meus, nam prudentia mea, tẽperantia mea, & particularis iuſtitia, aut vnaquælibet virtus alia, quæ mihi ſoli contigit, meus tantum principatus eſt. imperat enim mihi obſequenti voluntarie, pro regina mihi per naturã appoſita. Hanc Moſes, quod mireris, & ſterilem ait, & fœcundiſſimam, quandoquidem frequentiſſimam omnium nationum ex hac progenitam fatetur. nam reuera virtus quantũ ad res malas attinet, ſterilis eſt: bona tum vero tam fœcunda; vt ne obſtetricum quidem opem requirat, partu præueniens earum operam. ſiquidem animantes ſtirpeſq; per interualla ſemel atq; iterum vtplurimum in anno ſuos fructus afferunt, ſtato naturæ temporumque ordine: virtus vero continue ſine ceſſatione parit omni tempore,

non infantulos, ſed probos ſermones, inculpata conſilia, facinora laudatiſſima. Sed neque diuitiæ poſſeſſores ſuos iuuant, ni vtantur eis: nec prudentiæ fœcunditas nobis proderit, niſi fœtus nobis vtiles pariat. illa quidem non dedignatur conuictum cõiugalem, ſed non quiuis maturus eſt tam laudato modeſtoque coniugio. qualibus ſatis ſunt ſponſalia, quæ ſpẽ nuptiarum celebrandarum faciãt. Ergo virtus principatum tenens in anima mea, parit quidem, ſed non mihi. nondum enim poſſum per ætatem liberos ex ea ſuſcipere, actiones prudẽtes, iuſtas, piaſq;, propter multitudinẽ illegitimorum puerorum, quos mihi vanæ opiniones enixæ ſunt. Nam horum educatio continuæq; de his ſolicitudines cogunt, legitimam & vere ciuilem ſobolem negligi. Optandum igitur, vt virtus non ſolum pariat, quæ alioquin etiam parit: ſed vt & nobiſipſis pariat, vt adepti ſemen eius atque progeniem, felicem vitam exigamus. Solet.n. illa ſoli Deo parere primitias bonorum quæ accepit grate reddens ei, qui ſemper virginem vuluam, vt Moſes loquitur, aperuit. ait enim, candelabrum, archetypum illud exemplar ex vna parte lucere, videlicet ad Deum verſa. cũ ſit enim ſeptima, ſex cauliculorum media, bifariam in terniones diuiſorum, & latus vtrumq; ſtipantium, ſurſum ſplendorem mittit ad illud vnum, quod æſtimat lumen luciðiſſimum, & clarius q̃ vt admittat mortales oculos. ideo non dicit, Sarrã non peperiſſe, ſed negat eam cuiuis parere. Non ſumus .n. idonei prolem ex virtute ſuſcipere, ni prius congrediamur cum eius famula. Eſt aũt ſapientiæ famula muſica logicaq; qua liberaliter inſtituimur. ſicut.n. in domibus veſtibula ſunt ante ianuam, & vrbes habent ſua ſuburbia, per quæ adeuntur: ita & ante virtutem artes liberales ſitæ ſunt. nam illa per hanc viam aditur. Sciendũ autem, ꝙ magnorum argumentorum magna eſſe conuenit & præmia. virtus autem eſt argumentum maximum, habet .n. materiam maximam, videl. totam vitam hominum. merito igitur non paruis vtetur prooemiis, ſed grammatica, geometria, aſtronomia, rhetorica, muſica, reliqua contemplatione logica vniuerſa, quæ ſignificantur per Agar Sarræ famulam, ſicut indicabimus. Dixit, inquit, Sarra ad Abraham: Ecce concluſit me Dñs ne parerem, ingredere ad ancillam meam, vt filios ex ea ſuſcipias.] Corporum cum corporib. coitus, nihil aliud quam voluptatẽ quærentes, ſemouendi ab hoc ſermone ſunt. eſt.n. hic congreſſus intellectus virtutiſq; liberos ſibi quærentium, ꝙ ſi non contingat ſtatim tanta felicitas, diſcit tamen ille deſpondere ſibi eius famulam & ſequeſtram eruditionem. Vnde mirari libet verecundiam ſapientiæ, quę non exprobrat nobis tarditatem gignendi, aut in totum ſterilitatem: quamuis oraculum vere dicat, quod non pariebat, non propter inuidiam, ſed propter noſtrammetipſorũ culpam, qui non eſſemus idonei. Cõcluſit, inquit, me Dominus, ne parerẽ. nec addit vocem illam, Nobis, ne videatur opprobrare infelicitatem aliis. Ingredere igitur, inquit, ad ancillam meam, mediarum encyclicarum artium diſciplinam mediam, vt prius ex ea filios ſuſcipias. poſthac enim poteris etiam ex conſuetudine cum domina genitis frui legitimis liberis. nam grammatica hiſtorias, quæ apud poetas ſcriptoreſq; habentur te docẽdo, in-

Artes liberales viam ad virtutis arcem ſola demõſtrãt.

Agar.

Sarra.

Muſica & logica ſunt ſapientiæ famulæ.

do, intelligentiam & multiplicem cognitionem tibi præſtabit, efficietq; vt contemnas figmenta vanarum opinionum, dum ſpectas celebratas illas heroum & ſemideorum calamitates. muſica vero commonſtrans quid in rhythmis, quid in harmonia, quid in cantu diſcrepet, incócinna ad cócinnitaté reducet. geometria æqualitatis & ꝓportionis ſemina indés in ſtudioſam animam, per contemplationem elegantię perpetuam, inſeret amorem iuſtitiæ. rhetorica & mentem ad conſiderandum acuens, & ſermonem ad proferendas cogitationes exercens, rationalem vere faciet hominem, curans id quod illi proprium eximiumq; à natura donatum eſt. dialectica rhetoricæ germana gemellaque, vt quidam aiunt, falſos ſermones à veris diſcernens, & ſophiſmata perſuaſibilia redarguens, magnum morbum animæ deceptionem perſanabit. In his & ſimilibus verſari ac præexercitari profuerit. fortaſſis enim contingere nobis poteſt, quod multis contigit, vt per famulas in reginarum virtutum familiaritatem nos inſinuemus. Viden' vt & corpus noſtrum non prius ſolidis & lautis cibis vtitur, quam in pueritia nutritum ſit ſimplicibus & lactariis? ad eundem ſane modum exiſtimandum eſt animæ quoq; pueriles cibos præparatos, artes liberales, & contemplationes ſingularum proprias: perfectiores autem, & qui vere viros deceát eſſe virtutes. Cæterum huius mediæ diſciplinæ præcipuas formas per duo ſigna diſcimus, per genus & nomen: ſiquidem Ægyptia genere, nominatur Agar. hoc autem interpretatur inquilinus. neceſſe eſt.n. vt qui choreas encyclicarum contemplationum frequentat, & multiplicem eruditionem ſectatur, terreno Ægyptioque ſit adſcriptus corpori, cum & oculis ad lectiones opus habeat, & auribus ad auſcultandum, & reliquis ſenſibus ad tractanda ſenſibilia ſingula. nam ſine iudicatiuo iudicari aliquid natura nõ patitur. iudicatur autem per ſenſum ſenſibile. itaq; ſine ſenſu non poteſt quicq̃ percipi in hoc mundo ſenſibili, quæ magna ex parte eſt philoſophandi materia. ſenſus porro eſt animæ pars magis corporea, radicata in toti⁹ animæ conceptaculo: quod vas Ægyptus figurate nominatur. hæc eſt forma generis, quam ancilla virtutis habet. iam alteram, ſcil. ominis, qualis ſit conſideremus. mediam diſciplinam inquilinæ ius habere contigit. nam & ſapientia & quælibet virtus eſt ſcientia, ſed ciuis & reuera huius vniuerſitatis indigena ſola ex omnibus. reliquæ diſciplinæ ſecundum & extremum ordinem adeptæ, mediæ cenſentur inter ciues & hoſpites. ad neutrum .n. genus in totum pertinent, & cum vtroq; habent commune nonnihil, nã inquilini conuerſatione cum ciuibus fruuntur: ſed quia non eſt eis certum fixumq; domiciliũ, cenſentur inter exteros. Sicut, opinor, adoptiui filij, quatenus hæredes fiunt pro natiuis æſtimantur: quatenus aliunde nati ſunt, ꝓ alienis. itaq; ſicut ſe habet hera ad ancillam, matrona ad concubinam, ita ſe habet virtus Sarra ad diſciplinã Agar. iure igitur Abrahamo contẽplationi ſcientiæq; dedito virtus Sarra pro vxore fuerit: Agar vero, i. e. vniuerſa encyclopædia ꝓ pellice. Ergo q̃ prudentiã diſcit à præceptorib. Agaré non reiiciet. eſt.n. valde neceſſaria primarum diſciplinarũ poſſeſſio. Quod ſi quis paratus certamina pro virtute ſubire, & indefeſſus exercet ſe continue, duas

Sarra Abrahamo copulata allegoria.

Agar encyclopædia cõparatur.

matronas ducet, ac totidem ancillas pellices. ſingularum autem diuerſa ſunt ingenia. matronarũ altera, ſaniſſima optime conſtituta pacatiſſimaq; motio, ex re Lia nomen habet. altera coti ſimilis Rachel vocatur, ad quam intellectus certaminis exercitiiq; cupidus ſe atterens acuitur. interpretatur autem viſio profanationis, non quod profane videat, ſed contra quia viſibilia ſenſibiliaque, collata cum immortali natura inuiſibili & intelligibili, non religioſa, ſed profana eſſe iudicat. nam cum anima noſtra bipartita ſit, partim bruta partim rationalis, vtrique ſua virtus eſt, Lia rationali parti, Rachel irrationali, exercet enim nos altera per ſenſus, & rationis partes, vt contemnamus omnia contemnenda, gloriam, diuitias, voluptatem, quæ vulgus hominum ſuſpicit, & magna contentione perſequitur, corrupto auditu, cæterorumq; ſenſuum iudicio. Altera vero docet, vt inæqualem aſperamque viam, ſtudioſis virtutis animabus inacceſſam deuitemus, & inoffenſe per tritam à populo, ſtratamque incedamus, nulquam labente veſtigio. Neceſſe eſt igitur, vt prioris ancilla ſit eloquendi facultas, & argutatio ſophiſtica, præſtigias faciens per coniecturas quaſdã perſuaſibiles. Alterius vero, illa victus ratio, quæ cibum potumque requirit. nam earum nomina, Zelpha & Balla, extant in ſacris literis. Zelpha idem ſonat, quod oris iter, & eloquendi facultatem ſignificat. Balla vero deglutitionem, quæ eſt mortalium animalium præcipuum firmamentũ & ſumme neceſſarium. ab hac enim ſuſtinentur corpora, & vitæ rudentes ab hac religati ſunt ceu crepidine. Cum his igitur omnib. potentiis meditator ille habet conſuetudinẽ, cum alteris vt ingenuis & ciuib. cum alteris, vt ancillis & pellicib. Expetit, n. Liam, id eſt, motum, qui ſanitatem in corpore, in anima honeſtatem & iuſtitiam operatur. Rachelem etiam diligit, colluctans cum affectibus, & exercens ſe ad temperantiam, reſiſtenſque omnibus rebus ſenſibilibus. Duob. enim modis vtilitatem capimus, dum vel in pace bonis fruimur, vel in bello mala profligamus arcemuſque. Per Liam antiquiſſima & præcipua bona percipimus: per Rachelem, velut ex hoſtib. manubias. Huiuſmodi eſt cum his matronis conſuetudo. Opus habet nihilominus etiam Balla deglutitione meditator noſter, ſed vt ancilla & pellice. niſi enim edat & viuat, bene viuere non poteſt: quandoquidem indifferentia ſemper meliorib. pro fundamento ſunt. opus habet Zelpha quoq; differendi facultate, vt ratiocinatio duab. rebus in vnum collatis abſoluatur: ex cogitationis fonte & riuo inde promanante per vocis organum. Verum iſti plurib. vel vxorib. vel concubinis vſi ſunt, vt in ſacra Scriptura legitur. At cum Iſaac non plures vxores, non pellex vlla, ſed coniux vnica, quam virginem puellam duxerat, eſt perpetua vitæ ſocia. cur ita? quia virtus quæ diſcitur, qualis Abrahami fuit, pluribus eruditionibus indiget, legitimis iuxta prudentiam, adulterinis iuxta diſciplinas, quas liberales vocamus. itidem quæ per meditationem abſoluitur, quod genus virtutis Iacob ſectatum apparet. meditationes enim conſtant ex compluribus variis dogmatibus, antecedentibus, conſequentibus, citius, aut ſerius occurrentibus, & labores nunc minores, nunc maiores exhibentibus. At genus à

Rachel coti ſimilis.

Lia rationalis animæ ſymbolum.

Zelpha.

Iſaac cur non plures vxores, ſed vnicam, eamque virginem duxerit.

ſeipſo

ſeipſo doctum, in quo Iſaac cenſetur optimam inter omnes bonos affectus læticiam ſimplicem, meram ſinceramque ſortitum eſt, nec meditatione vlla nec doctrina ingens, ad quas parandas, non ſolum matronis ſcientiis ſed & illis alteris pellicibus opus eſt. Cum enim Deus ſcientias ſine præceptore cælitus impluit, impoſſibile eſt delectari amplius ancillis & concubinis artibus, & teneri deſiderio, tanquã filiorũ dogmatum illegitimorum. Siquidem dominæ reginæque virtutis maritus appellatur, cui tantus honor contigit. ea Latine patientia, Hebraice Rebeca vocatur. Nã quiſquis naturæ ſuæ felicitate & fœcunditate animæ ſine labore ſapientiam aſſecutus eſt, nullum profectum requirit amplius. habet enim in prõptu perfecta dona Dei inſpirata per illas antiquas Gratias, quæ ſibi optat perpetua. Et hoc eſt, opinor, cur ille autor omnis beneficentiæ, volens ratas ſuas gratias, ei qui acceperat, vxorem deſpondet patientiam. Reminiſcentia tamen ſecundum à memoria locum tenet, & reminiſcens à memore. nam ille ſimilis eſt vtenti conſtanter bona valetudine, hic recolligẽti ſe poſt ægritudinem. Nam obliuio morbus eſt memoriæ. Quiſquis autem reminiſcitur, neceſſum eſt, vt oblitus prius fuerit quorum meminerat. Memoriã ſacra ſcriptura Ephraim nominat, quam vocem fertilitatem fructuum interpretari licet: reminiſcentiam autem ex obliuione Manaſſem vocant Hebræi, ſic enim anima memoris profert ceu fructum quæ didicit, nihil eorum amittens: reminiſcentis autem, ex obliuione euadit, qua priuſquam admoneretur, tenebatur. itaque memori marito vxor cohabitat memoria: obliuioſo pellex reminiſcẽtia, Syra genere, iactabunda & arrogans. nam Syria ſublimitas interpretatur, huius concubinæ reminiſcentiæ filius eſt Macheir vt appellant Hebræi, ac ſi Latine dicas, patris. nam qui reminiſcuntur, putant à patre intellectu ſe commonefieri, nec reputant ſecum, quod is ipſe aliquando admiſit in ſe obliuionem, non facturus, ſi habuiſſet in poteſtate memoriam. Scriptum eſt enim: Nati ſunt filii Manaſſæ, quos peperit ei concubina Syra, primum Macheir, qui genuit Galaad. Nachor quoq; frater Abraham duas mulieres habuit, vxorem & pellicem. vxoris nomen Melcha, Ruma vero pellicis. ſed non hiſtoricam genealogiam contexit legislator ſapientiſſimus, quod abſit vt quiſquam ſanus ſuſpicetur: magis rerum animæ profuturarum eſt hæc narratio. quod ſi hæc nomina vertantur in linguam nobis vernaculã, q̃d ſibi velint apparebit age igitur ſcrutemur ſingula. Nachor idem eſt quod luminis requies, Melcha quod regina. Ruma ſignificat videntem aliquid. Ergo lucem habere in mente bonum eſt. quod autẽ quieſcit & ceſſat immotum, imperfectũ bonum eſt. nam mala quieſcere expedit, bona vero moueri. Quid enim prodeſt ceſſare bonum tibicinem aut cithariſtam, aut in vniuerſum quemcunq; artificem ſuam artem non exercere? nam ſine actione ſola contẽplatio ſcientibus ad nihil eſt vtilis. nec enim pancratiaſta, pugilve aut luctator ex arena protruſus vllum fructum è ſtudio ſuo refert: neque abſolutus curſor, ſi corripiatur à podagra, aut alioqui laboret morbo infeſto pedib. lumen autem animæ, ſolari ſimillimum eſt ſcientia. nam ſicut oculi

Patientia. Rebeca.

Ephraim bonæ memoriæ atq; reminiſcẽtiæ ſymbolum.

Manaſſes reminiſcentia ex obliuione comparatur.

Macheir reminiſcẽtiæ filius.

Galaad.

Melcha Nachoris vxor.

Melcha

Contemplatio ſine actione ſcientibus eſt inutilis.

Sapientia lumen ſolari ſimile.

ſplendore, ſic mens illuſtratur ſapientia, & vſq; acutius cernere aſſueſcit iniuncta nouis ſemper contemplationibus. Itaque luminis quies Naſchor interpretatur. & merito. Quatenus enim Abrahamum cognatione attingit, ſapientiæ luminis factus eſt particeps. quatenus autem non eſt comitatus peregrinantē à creatura ad creatorem, à mundo ad mundi opificem, claudam & parum integram ſcientiam acquiſiuit, reſtitantem ceſſantéq;, vel potius humi defixam more ſtatuæ. Non demigrat enim è Chaldaica regione, hoc eſt, non deſiſtit ab aſtronomicis ſpeculationibus, creaturam magis colens quam opificem, & mundum magis quam Deum: imo mundum ipſum Deum eſſe credens, non omnipotētis opificium. Melchā autem ducit vxorem, non fortunatā aliquam reginam late imperitantem nationibus aut ciuitatibus, ſed appellatam tantum communi cum ea vocabulo. Quemadmodum enim Cœlum, eo quod inter omnes creaturas præemineat, regem ſenſibilium nō inconuenienter quis dixerit: ſic & ſcientiam rerum cœleſtium. cuius profeſſores habentur Chaldæi & aſtronomi, reginā ſcientiarū ipſi vocant propter excellentiam. Hæc igitur eſt matrona, concubina vero videns vnum aliquid, vel viliſſimum. Proinde optimo generi contigit videre, quod eſt optimum, nempe eum Qui eſt. Nam Iſrael videns Deum interpretatur. Secundaria vero cupienti ſecunda ſors obuenit, ſpectare cælum ſenſibile, ſtellarumque ordinem decentiſſimum, & choream vere muſicam. Tertii ſunt quidā diſceptatores, qui naturas præſtantiſſimas ſenſibilium intelligibiliumq; ne attingunt quidem, tantum circa parata iſta ſophiſmata tempus cauillando terentes. Horum concubina eſt Ruma, videns aliquid vel minutum, quia non poſſunt potiora ſcrutari, vnde aliquam vitæ vtilitatem capiant. Nam ſicut apud medicos quæ dicitur logoiatria multum ab eſt vt ægrotos adiuuet: remediis enim & chirurgiis & diætis, non verbis morbi curantur: ſic & in philoſophia verba tantum quidam venditant & venantur, vitam autem morbis refertā curare nec poſſunt nec volunt: nec pudet eos à teneris annis ad vltimam vſq; ſenectutem ſententiolas frigidas oppugnare propugnareq; tanquam felicitas in nominibus verbiſq; & in immodica inaniq; curioſitate ſita ſit, ac non potius in componendis moribus: qui fons ſi bene ſe habeat, exulāt vitia, virtus reſtituitur. Vtuntur tamen concubinis, id eſt opinionibus, dogmatibusq; etiam mali homines: quandoquidem ſcriptura dicit, quod Thamna concubina Eliphæ, filii Eſau, peperit Eliphæ filium Amalec. Egregia nepotis degeneratio. ea magis apparebit, ſi non tam de homine hæc intelligantur quam de anima, & quaſi anatomica ratione conſiderentur. brutus enim & immoderatus impetus affectuum appellatur Amalec: quod interpretatur populus elingēs. ſicut enim vis ignis abſumit obiectam materiam, eodem modo & affectus excandeſcens abligurit corrumpitq; quicquid inuenit obuium: huius affectus pater Eliphas iure cenſetur. nam hæc vox interpretatur Deus me diſperſit. Annon quam primum diſſipatur & reiicitur anima à Deo, ſtatim hic brutus affectus naſcitur? nam perſpicacem, & religioſam mentem, ceu generoſam vitem propagat, radi-

Nachor.

Aſtronomia omnium ſcientiarum regina.

Thamna concubina Elipha. Amalec.

Eliphas.

ces extendens in æternitatem, & vbertatem ei donans ad vſumfructum virtutum. & hoc eſt quod Moſes precatur: Inducens plantabis eos: vt non intra vnum diem areſcat, ſed immortalis longæuaque fiat Dei plantatio. Nam iniuſtam impiamque animam fugatam à ſeipſo longiſſime, diſſipat in locum voluptatum, concupiſcentiarum, & facinorum: qui locus impiorum vocatur, aptius quam ille fabuloſus apud inferos, reuera enim infernus nihil aliud eſt quam vita miſeri, ſcelerati, execrandiq; hominis. Extat autem & alibi hoc verbum in ſacris literis: Quando diuiſit altiſſimus gentes, & diſperſit filios Adam, terrenos mores omnes: quos nullius cæleſtis boni videndi cupidos abegit, diſperſos extorres & exules. nullus enim malus vel domum habet vel ciuitatem, vel vllum ſocietatis ius, ſed inſtabilis diſpergitur, paſſim vagus errabundusq; nuſquam valens ſubſiſtere. Suſcipit igitur malus è coniuge maliciam filiam, è concubina vero affectionem. Intellectui enim tota anima quaſi coniunx eſt vitæ ſocia, quę ſi culpabilis eſt, parit vitia. corporea vero natura pellex videtur, quæ affectiones gignit. Nam voluptates ac concupiſcentiæ habitant in corpore. mulier ipſa Thamna nominatur, ac ſi dicas defectus fluctuans. deficit enim & langueſcit affectu anima, motum & iactationem magnam ſumens à corpore, propter coortam graue tempeſtatem ex immoderato impetu. Caput autem tanquam animantis omnium dictarum partium, Eſau eſt princeps generis, qui modo factura, modo quercus, interpretatur, quercꝰ, quia rigidus, inexorabilis, inobſequens, duræ ceruicis, amentiam in conſilium adhibens, vere quercus homo, factura vero, quia figmentum & fabula eſt vita inſipiens, plena tragico faſtu, irriſione mutua, cauilliſq; comicis, nihil ſani habens. mendax & à veritate aliena, qualitate carẽtem inuiſibilem informemque naturã non aſſis faciens, quam Meditator deamat. Teſtis eſt Moſes, dicens: Erat Iacob ſimplex, domum habitans. Itaq; huic contrarius ſine domo eſt, figmẽtorum, poematum, & fabuloſarum nugarum amicus, vel potius ipſe ludus & fabula. Hactenus de ſtudioſi intellectus cum coniugibus concubiniſque congreſſu, quantum fieri potuit, dictum eſt, attexenda ſunt reliqua & ſcrutanda quæ deinceps ſequuntur, Obediit, inquit, Abraham verbis Sarra.] Neceſſæ eſt enim vt diſcipulus monitis virtutis obediat. non omnes enim præfectis ſuis obediunt, ſed quotquot vehementer amant ſcientiam. nam pene quotidie plena ſunt theatra & auditoria: & philoſophi ſine reſpiratione de virtute copioſe verba faciunt, ſed quænam eſt horum ſermonum vtilitas? cum enim deberent attendere, auocantes animum quidam de nauigatione ac negotiatione, quidam de agricultura & reditibus, quidam de honoribus & rep. quidam de lucris ex opificiis, quidam de plectendis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant: vt quantum ad rem præſentem attinet ſurdi ſint, corpore tantum occupantes ſuum locum, peregrinantes animo, & nihil differentes à ſtatuis ac imaginibus. quod ſi qui attendunt etiam, tantiſper dum ſedent audiunt, poſt diſceſſum non meminerũt quicquam amplius: quippe qui venerunt vt aurib. voluptatẽ caperent po-

Adami filiorum diſperſio.

Intellectui tota anima vitæ coniunx.

Eſau cur quercum ſignificet.

Diſcipulorum officia.

tius quam vtilitatem aliquam. itaque anima eorum nihil potuit vtero concipere, ſed quamprimum voluptas illa auditus ceſſauit, euanuit & attentio. Tertiũ genus eſt eorum, qui recẽtem adhuc dictorum tenent memoriam, ſed ſophiſtæ comperiuntur non philoſophi. horum laudatur oratio, vita vituperatur. poſſunt enim dicere optima, ſed non poſſunt facere. Itaque rarus eſt in iuentu attentus, memor, qui malit facere quam dicere: quæ omnia teſtantur ſacræ literæ de ſcientiæ cupido his verbis. Obediit voci Sarræ. non enim ſolum audire, ſed exaudire inducitur. quo vocabulo aſſenſus & obedientia ſignificatur aptiſſime. nec abſurde dictum eſt illud Voci, & non loquenti Sarræ obeditum. proprium enim diſcentis eſt, audire vocem verbaq;, per hæc enim ſola diſcit. at quiſquis meditatione virtutem non doctrina parat, non verba, ſed quid dicatur attendit, vitam quoque præceptoris imitans laudandis actionibus. narratur enim de Iacob, quando ad gentilicias nuptias mittitur, Exaudiuit Iacob matrem & patrem ſuum, & profectus eſt in Meſopotamiam. non dicit vocem nec verba exaudita. decebat enim meditatorem hunc vitæ imitatorem fieri, nõ ſermonum auditorem. hoc enim diſcentis eſt, illud parantis ſe certamini, vt hinc quoque meditantis & diſcentis appareat differentia. dum alter præceptorem, alter præcepta ſequitur. Aſſumpſit igitur Sarra vxor Abrahami Agar Ægyptiam ancillam ſuam. poſt annos decem quam habitare cœperunt in terra Chanaan, & dedit eam ſuo marito vxorem.] Inuidum, amarulentum, malignum ſuapte natura eſt vitium: è diuerſo virtus

Iacobi in Meſopotamiam profectio.

Agar à Sarra Abrahamo in terra Chanaan copulatur.

res mitis, benigna, ſocialis, omnibus modis parata generoſis animis prodeſſe vel per ſe vel per alios. nunc igitur non valentibus nobis è prudentia filios ſuſcipere, ſuam deſpondet famulam, encyclopædiam inquam ſiue orbem diſciplinarum liberalium, tantum non ſequeſtram agens & ſponſæ ornatricem. legimus enim quod ipſa ſuo marito hanc vxorem in manum tradiderit. Hic quærendum occurrit, cur denuo Sarram dicat vxorem Abrahami, quod iam ſæpe antea docuerat. non enim affectat tautologiam, prolixæ orationis inſigne vitiũ. Quid igitur dicendum? Quoniam ancillam prudentię liberalem eruditionem deſponſatam narrat ſcriptura, ait eam non oblitã conditionis & officii quod debebatur dominæ, ſed meminiſſe quod illa ſit matrona & vxor legitima, ipſa vero propter neceſſitatem ad tempus aſſumpta, id quod accidit omnibus diſcendi cupidis. qui expertus eſt, idoneus teſtis erit. Equidem cum primum cœpi ſtimulari amore philoſophiæ admodum iuuenis conſuetudinem habui cum vna ex eius pediſequis, Grammatica, cuius partus, ſcribendi legendique facultatem, & narrationes poetarum, dedicaui eius dominæ. ac rurſum cum altera congreſſus geometria delectatus eius pulchritudine, vt cuius membris nihil eſſet moderati⁹ aut caſtigatius, nihil ex ea natum abſcondi, ſed bona fide repræſentaui ac donaui matronæ. tertiam quoque ſolicitaui. erat autem cõcinna, modulata, compoſita, Muſica nomine. ex hac genui colorationes diatonicas, & harmonicos coniunctos diſiunctoſq; cantus, pertinentes ad diateſſaron, diapente, diapaſon ſymphonias, ne hæc quidem cælaui,

Diſcentium virtutes & vitia.

Grammatica.

Artium delitiæ.

quo

quo magis diteſceret vxor legitima, aucta numeroſo famulicio. Sunt enim qui ancillarum illecebris ineſcati, parui penderunt heram philoſophiam, & conſenuerunt quidam in poematib., quidam in deliniationibus, quidam in colorum temperaturis, alii in aliis rebus innumeris, non valentes ſeſe ad matronam recipere. habet enim vnaquæque ars ſuas elegantias quibus alliciat, quibus delectati quidam capiuntur, obliti promiſſorum, quę ſibi interceſſerunt cum philoſophia. ſed qui à pactis non diſcedit, vndecunque parat quibus dominæ placeat. merito igitur ſcriptura fidem eius celebrat, affirmans nunc quoque vxorem Sarram eſſe, etiam quando ipſa volente libenteque maritus ancillam duxit in thalamum. atqui ſicut liberales artes conferunt ad quærendam philoſophiam, ita philoſophia ad parandam ſapientiam. Eſt enim philoſophia meditatio ſapientiæ, ſapientia vero ſcientia rerum humanarum diuinarumque & cauſarum inſuper. ergo ſicut encyclopædia philoſophiæ ſeruit, ſic philoſophia ſapientiæ. at philoſophia docet nos continere linguam, ventrem, & ea quæ ſub ventre ſunt. hæc quamuis per ſe expetenda, auguſtiora tamen fiunt, quando in honorem Dei & cauſa religionis, exercentur. oportet igitur nos eſſe memores dominæ, dum famularū eius procos agimus. & quamuis harum mariti dicamur, illa nobis matrona ſit etiamſi non dicatur. Traditur autem hæc noua nupta non ſtatim poſtquam in Chananæam terram ventum eſt, ſed morato in ea iam per decennium. hoc quid ſit, non obiter diſpiciendum eſt. Mox à natiuitate anima noſtra coalitis tantum affectibus vtitur, triſtitiis, doloribus, timoribus, concupiſcentiis, voluptatibus, qui per ſenſus in eam obrepunt, priuſquam ratio queat à bonis mala diſcernere, & quantum altera diſtent ab alteris cognoſcere, nimirum quaſi ſomno etiam tum grauata & vix recludens oculos. præcedente vero tempore, cum pueritiam egreſſi attingimus adoleſcentiam, ſtatim geminæ ſtirpes ex vna radice naſcuntur, virtus & vitium. quas licet ambas intelligamus, vtique alteram eligimus, generoſi virtutem, vitium contrarij. His prius præſtructis, ſciendum affectus per Ægyptum ſignificari, vitia per terram Chananæam. itaque merito populus ex Ægypto in Chananæam ducitur. nam homo, vt dixi, ex quo natus eſt, Ægyptios affectus incolit, radicatus in doloribus & voluptatibus. deinde ceu in coloniam migrat ad vitia, ratione iam cernente acutius, & bonum malumque intelligente, malum tamen eligente, quod multum mortalitatis habeat, quæ malo eſt propria, ſicut contrarium bonum ad Deum pertinet. Has natura voluit eſſe patrias ætatibus, puerili affectum Ægyptum, pubeſcenti vitium Chananitidem. At ſacra ſcriptura licet non ignara patriarum humani generis, ſubmonet nos quid agendum, quidve vtile, præcipiens vt odio habeamus gentium leges inſtitutaque, his verbis. Et locutus eſt dominus ad Moſem, dicēs: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos. Ego dominus Deus veſter. Iuxta conſuetudinem Ægypti in qua habitaſtis non facietis, nec in legibus eorum ambulabitis. Iudicia mea facietis, & iuxta morem regionis Chanaan, in quam ego introducturus ſum vos, non facietis. Præcepta mea facite, & ambulate in eis. Ego dominus Deus veſter. Cuſto-

Philoſophiæ vtilitas.

Philoſophia quid.

Ex Ægypto corpus in Chananæam ducitur.

dite omnia præcepta mea & iudicia mea, & facite ea. Qui fecerit ea, viuet in eis.ego dominus Deus veſter. Cuſtodite omnia præcepta mea, & iudicia mea. Ergo vera vita cõſiſtit in Dei præceptis & iudicijs, adeo vt mores impiorum adferant perniciem. quidam autem non perpendunt affectus & vitia. vnde impiorum & facinoroſorũ multitudo exoritur. Ergo poſt exactum in Chananæa terra decennium Agarem ducamus, quando iam rationis participes, noxiam ſuapte natura ignorantiam & ineruditionem dediſcimus. aliquanto poſt in numero perfecto denario legitimo eruditionem profuturam concupiſcimus: Rationem autem denarij numeri diligenter exquiſiuerunt muſicorum filij, laudatam non mediocriter etiam à Moſe ſacratiſſimo: qui ad hunc numerum refert res pulcherrimas, vota, primitias, oblationes ſacerdotum perpetuas, obſeruationem paſchatis, propitiationem, redeuntem quinquageſimo quoque anno remiſſionem, & reſtitutionem in integrum, apparatum tabernaculi diſſolubilis, aliaque innumera, quæ memorare prolixum fuerit. tantum potiora non ſilebimus. Ante omnia Noe illum, qui primus in ſacra ſcriptura iuſtus pronunciatus eſt, à protoplaſto inducit decimum, non ad indicandam annorum multitudinem, ſed vt aperte doceat: quod ſicut denarius numerorum qui deinceps vnitatem ſequuntur eſt perfectiſſimus: ita iuſticia in anima reuera finis eſt vitæ actionũ. nam ternio per ſeipſum multiplicatus vt faciat nouenarium, res bellicoſa habetur in oraculis: ſuperueniens autem vnitas ad explendum denarium, amica exiſtimatur. id colligitur ex nouem regnis, quando ciuili bello quatuor affectus contra quinq; ſenſus inſurrexerunt, & totam animam quaſi ciuitatem adduxerunt in ruinæ vaſtitatiſque periculum, quod ſapiens ille Abraham decimus cum ſuorum manu ſuperueniens ſuſtulit. hic pro tempeſtate tranquillitatem, ſanitatem pro morbo, vitam, ſi verum fatendum eſt, pro morte attulit fauente Deo victoriam aſſecutus, ob quam gratus obtulit ei decimas. quin & pecudum omnium, quæ ſub virgam, id eſt, diſciplinam veniunt, & quæ ſunt cicuris manſuetique generis, decimas lex ſegregat, iubens vt conſecrentur: vt tam multis exemplis diſcamus quam familiaris Deo ſit denarius, nouenarius vero numerus mortali noſtro generi. nec tantum animalium, verum etiam omnium terræ fructuum decimæ exiguntur primitiarum nomine. Omnes, inquit, decimæ, ſiue frugum ſiue arboreorum fructuum, conſecratæ ſunt domino: & omnes decimæ boum, ac ouium, & omnis pecoris quod ſub virga numeratur decimæ ſacratæ erunt domino. Viden' vt etiam de hac mole noſtra corporea, vere terrena & lignea, primitias imperat? nam vita, ſalus, incrementum, ſanitas, per diuinam ei contingunt gratiam. Viden' vt etiam de brutis quæ nobis inſunt animalibus, hoc eſt ſenſibus, idem præcipitur? nam viſus, auditus, odoratus, guſtus tactuſque, diuina ſunt munera, gratiarum actione digniſſima. Verum non ob hæc ſolum terrena, lignea, corporea, nec ob brutas animantes ſenſus videlicet, benefactorem laudare docemur: ſed & ob mentem, quæ proprie homo eſt in homine, potior in deteriore, immortalis in morti obnoxio, ideo vt puto, primogenita omnia ſibi con-

Noe primus in ſacris literis iuſtus nominatus.

Denarij numeri perfectio.

Decimarũ inſtitutio.

Denarius numerus Deo familiariſſimus.

conſecrauit, pro quibus decimam Leuiticam inquam tribum accepit, vt eſſent qui conſeruarent cuſtodirentque ſanctitatem & religionem ceremoniarum, quæ ad Dei cultum referuntur. nam præcipua noſtri pars eſt ratio, & dignum eſt, vt intelligentiæ, ſolertiæ, ſagacitatis, prudentiæ, & cæterarum eius potentiarum, offerantur Deo primitiæ, qui has dotes cumulauit largiter. hac occaſione permotus ille meditator inter peccandum ait: Omnium quæ mihi dederis ſeponam tibi decimas. Et oraculum quod poſt victoriales preces ſcriptum eſt, quas ille à ſeipſo conſecratus ſacerdos Melchiſedec precatur: Dedit, inquit, ei decimas omnium, de ſenſibus bene ſentire, de verbis bene dicere, de mente bene cogitare. Pulcherrime igitur ſimulque neceſſario & per ſpeciem enarrationis, quando cœleſtis & diuini alimenti monumentum in vrna aurea conſecratum eſt, ait: quod Gomor erat decima pars trium menſurarũ. In nobis enim ipſis tres menſuræ videntur eſſe, ſenſus, ratio & mens. ſenſibilia ſenſu, verba & rationes ratione, intelligibilia mente metimur. de his ſingulis tribus menſuris primitiæ ſunt offerendæ quaſi quædam ſacræ decimæ, vt & ſermones & ſenſus & intellectus inculpabiliter ſaneq; iuxta Deum ſe habeant. hæc enim demum vera eſt iuſtaque menſura, noſtræ autem falſæ iniuſtæque. merito igitur & in ſacrificiis decima pars menſuræ ſimilæ cum victimis in altare infertur, manente nobis reliquo nouenario numero. huc facit & quotidianum ſacerdotum ſacrificium. His enim præceptum eſt, vt decimam partem ephi ſimilę ſemper offerant. Didicerant enim tranſcenſo

Melchiſedec ſacerdos.

Paſcha animæ.

Gomor menſura.

Mundi in nouẽ partes diuiſio.

nouenario ſenſibili exiſtimato Deo, decimum & ſolum verum vere colere. in nouem enim partes mundus diſtribuitur, octo in cælo, ſupremum orbem & ſeptem reliquos erraticorum ſiderum ſimiles curſus habentium: nonam autem terram cum aqua & aere. Horum enim vna eſt cognatio, varias mutationes recipientium. Vulgus autem has nouem partes & compactum ex his mundum colebat: at vir perfectus ſuperiorem his opificem earum Deum decimum. emergẽs enim ſuper omni eius opera deſiderabat artificem ipſum, ſupplex eius cultor fieri cupiens. ideo decimas perpetuas decimo illi qui ſolus æternus eſt, dedicat ſacerdos, quod proprie animæ paſcha dicitur, omnium affectuum & omnium ſenſibilium tranſitus, dum properat ad decimum illud quod eſt diuinum & intelligibile. ſcriptum eſt enim: Decima menſis decimi ſumat vnuſquiſque agnum per domos ſingulas: vt à decima illi decimo conſecrentur victimæ ſeruatæ in anima duas è tribus partes illuſtratas habente, donec in totum verſa in ſplendorem cæleſtem, velut luna toto orbe fulgida, per duas ſeptimanas aucta, non ſolum cuſtodire, ſed & ſacrificare iam valeat integras & inculpatas hoſtias. id eſt propitiationes. hoc enim fit menſis decima, anima illum decimũ Deum inuocante ſuppliciter, edocta quam humiles & nihili creaturæ ſint, & quam immenſo interuallo excellat inter omnes eas ille ingenitus. quapropter propitius vel abſque propitiatione fit ſeipſos damnantibus & contrahentibus non iactabundis & faſtu turgidis. hæc eſt remiſſio, hæc libertas abſoluta animæ priſtinũ errorẽ excutientis, & tranſeuntis ad nun-

Paſcha Iudæorum.

quam errantem naturam, redeuntiſque ad ſortem quam olim acceperat, cum magnifice ſpiraret.& vigeret honeſtis laboribus. tunc enim eius certaminib. delectatum illud ſacrũ verbum dedit ei præmium eximium ſortem immortalem, & ordinem in genere incorruptibili, hoc & ille ſapiens Abraham ſupplex orat, imminente incendio, verbotenus quidem terræ Sodomiticæ, re autem animæ bonarum rerum ſterilis & orbatæ rationis oculis: vt ſi inueniatur in ea denarius ceu reliquiæ quædam iniuſticiæ, detur ei venia. Orditur autem ſupplicationem à remiſſionis numero quinquagenario, & in denarium deſinit, extremam redemptionem. & hoc eſt cur mihi videtur Moſes quoque poſt tribunos, centuriones, quinquagenarios præfectos, poſtremo decuriones eligere: vt ſi mens non poſſit per ſeniores ordines proficere, ſaltem purgetur per vltimos. Pulcherrimum documentum etiam illius ſtudioſi ſeruus didicit, quando mirifica legatione fungens per ſeipſum ſapienti petebat in vxorem patientiam virtutem cognatiſſimam. decem enim camelos aſſumit, in denarii, hoc eſt, rectæ inſtitutionis memoriam, quod haberet herum multorum experimentorum memorem. ſumit & de bonis herilibus, non argentum aurumve, aut aliquam materiem corruptibilem: hæc enim Moſes bona nunquam diceret: ſed illa generana quæ ſolius ſunt animæ viatico negotiationique deſtinat, doctrinam, profectum, ſtudium, deſiderium, zelum, diuinationẽ, prophetiam, amorem bonorum operum: quibus rebus exercitatus aſſidue, iam velut ex alto portum aſpiciens, promet inaures duas, ſingulas drachmã pendentes, & armillas pondo aureorũ decem, quas tradat puellæ afferenti hoſpicium. ò diuinum ornamentum, drachmã eſſe auditionẽ, pondus propter vnitatis naturam indiuiſibile: auditus enim nõ debet cuiquam vacare, niſi vni verbo, quod virtutes vnius ſolius Dei decenter exprimit: armillas autẽ aureorũ decem. nã ſapientes actiones perfectis numeris firmantur, quarũ vnaquæq; auro pretioſior eſt. Talis eſt & illa per optimates viritim facta collatio, dum anima ornatu accepto à philoſophia feſtum dedicationis ageret, Deo doctori & præceptori agens gratias. acerram enim aureorũ decem plenam aromatibus dedicat, vt vaporem è prudentia cæteriſq; virtutibus exhalantem, ille ſolus ſapiens diiudicet. quo ſacrificio vbi litatum fuerit, Moſes ſacrum hymnum accinet dicens: Hauſit domin⁹ odorem ſuauitatis: olfacere ponens pro aſſentiri. non habet enim ille formam humanam, nec naribus aliiſve partibus inſtrumentalibus indiget. Paulo poſt autem & Dei tabernaculum è decem aulæis conſtare dicet. nam totius ſapientiæ compages numerum perfectum ſortita eſt denarium. ſapientia porro aula eſt regia regis omnipotentis qui ſolus imperat omnib. hæc eſt domus eius intelligibilis, altera vero ſenſibilis mũdus hic, quandoquidem & aulæa contexta ſunt ex rebus quatuor elementa ſignificantibus, videlicet byſſo, hyacintho, purpura, & cocco, quæ illa numero referunt. Byſſus terram ſignificat ex qua naſcitur. hyacinthus aerem nigricantem ſuapte natura. aquam purpura, quod hæc tinctura è mari petatur, aliter dicta cõchylium. poſtremũ ignem color coccinus, cui

Abrahami pro Sodomitis percationes.

Auditus officium.

Tabernaculum Dei

Denarius numerus totius ſapientia compages.

Byſſi prouentus.

ſimilli-

ſimillimus eſt. Rurſum Ægyptum rebellem, quando aduerſariam mentē venerata regni traditis inſignibus eam ornauit, ſolio, ſceptro, diademate, decem plagis caſtigat ille rerum arbiter omnipotens. Idem ſapienti Abrahamo pollicetur, nec plures nec pauciores, ſed decem gentes ſe deleturū, & harum agros daturum ſe illius poſteris: denarium ducens idoneum ad omnia, tam ad honorem, quàm ad pœnam, tam ad laudem, quàm ad vituperium. verum iſta quorſum memorare pergimus, cum ſacram illam diuinamq; concionem, & in vniuerſum præceptis Moſes abſoluerit? quæ ſunt capita iuris diuini in leges plurimas partiti, radices, initia, fontes perennes mandatorum, iuſſa vetitaque continentium, ad vtilitatem illorum, qui illa recipiunt. merito igitur decennio poſtquam è Chaldæa migratum fuerat, cum Agar contrahitur connubium. nec enim ſtatim vbi ratione vti cœpimus, languente adhuc mente artes liberales appetere poſſumus, ſed confirmata iam vi intelligendi atque ſolertia, quando non ſuperficietenus quaſi aliud agendo, ſed firma certaque ſententia res complectimur. ideo mox in contextu additur illud, Ingreſſus eſt ad Agar. Conueniebat enim diſcipulo, vt docti magiſtri ludū frequentaret, & diſceret diſciplinas naturæ humanæ congruas. Et nunc quidem diſcipulus ad doctrinam ire inducitur: ſæpe tamen illa prior obuiam procurrit ſine inuidia, & venientes generoſe attrahit. Sic virtutem Liam videre licet occurrentem dicētemque Mediatori, Ad me ingredieris hodie, cum ille rure domum rediret. Quo enim alio debuerat ire ſeminum ſcientiæ plantarumque cultor, niſi ad cultam à ſe virtutem? quæ non nunquam velut periculum faciens diſcipulorum alacritatis & promptitudinis, non occurrit, ſed velata facie ſicut Thamar, ſedet in triuio, pro meretrice ſe oſtentans prætereuntib. ne quis curioſior velum detrahat, & intemerati virgineique pudoris pulchritudinem decentiſſimam conſpiciat. Sed quis ille quæſitor diſcendi cupidus, nihil indiſcuſſum & inexploratum ſinens, niſi ſummus ille dux & rex, libenter perſtans in icto ſemel cū Deo fœdere, Iuda nomine, Diuertit, inquit, ad eam de via, & dixit: Sine me vt coeam tecum.] Nec vlterius moleſtus fuit, vt inſpiceret quænam eſſet illa velata potentia, & quid ſibi quæreret. Cæterum poſt coitum ſcriptum eſt: Et concepit, nec exprimitur quis. Comprehendit enim ars quidē diſcentem, adamatum ſibi perſuadēs: diſcipulus vero magiſtram, quoties diſcit auide. Interdum etiam quampiam ex indifferentibus ſcientiis profitens, & diſcipulum nactus ingenioſum, iactat ſuam doctrinam, credens ſe ſolum autorem eruditionis ſuis auditoribus, atque ita ſupinus incedit, & inflatus obducto ſupercilio, & à volentibus eum ſectari magnam mercedem poſtulat: ſi quos autem ſentit ſitientes eruditionis, ſed pauperes, auerſatur, quaſi ſolus inueniſſet theſaurum ſapientiæ. hoc eſt, illud in vtero concipere, turgere inflarique ſupra modum, quod recidit in dedecus diſciplinarum indifferentium, quas quidam ita dehoneſtant ſuapte natura honeſtiſſimas. Quotquot igitur animæ cum prudentia fiunt rebus grauidæ, pariunt nihilominus confuſa diſcernentes ſeparantesque, ſicut Rebecca. poſtquam enim vtero concepit

Thamar velata facie ſedet in triuio.

Prudentia artium omnium gubernatio.

ſcientiam diſcordium rerum virtutis & vitii,fœcunditate vſa vtramque naturam diſtinguit & ſeparat. Quotquot autem ſine prudentia concipiunt,aut abortiunt, aut contentioſum quempiam ſophiſtam iaculatorem ſagittariumque, vel telis velitationibuſque impetitum pariunt, & merito. multum enim intereſt inter concipientes & grauidas. nam quæ ſe putant grauidas, partum ſibijpſis aſcribunt, eumque iactant ſermonib. at quæ non dedignantur concipere, fatentur ſe nihil habere proprium, ſed ſemina atq; geniturας externe infuſas confouere, & autorem harum veneratæ, maximum malum, ſcilicet ſui amorem, per bonum perfectum, ſcilicet pietatem, depellunt. Ad eundem modum etiam legum humanarum iacta ſunt ſemina. Erat vir quidã, inquit Scriptura, de tribu Leui, nomine Amram, qui accepit vxorem de filiabus Leui. Ea grauida facta peperit filium: quem cum viderent elegantem, abſconderunt tribus menſibus, hic eſt Moſes ille puriſſimus intellectus, vere elegans, qui numinis afflatu correptus legislatoriam ac propheticam facultatem adeptus eſt, ex genere natus Leuitico, paterna ſtirpe maternaque florens, & cognatus veritati. maximum autem quiddam primus tribus huius autor pollicetur. audet enim dicere: Ipſe mihi ſolus Deus colendus eſt, aliud præterea nihil, non terra, non mare, non fluuii, non aeris ventorumque natura, non tempeſtates, non animalium plantarumq; ſpecies, non ſol, non luna, non multitudo ſtellarum ordine certo decurrentium, non cœlum, nec mundus vniuerſus: quod promiſſum eſt magni generoſique animi, emergere ſupra creaturam, & terminos eius traijcere, vni adhærendo Ingenito, iuxta ſacra præcepta, quę id diſerte imperant. itaque pro hac aſſiduitate cultuque non intermiſſo reddit eis ſortem ſeipſum. Fideiubet autem pro hac mea promiſſione oraculum, dicens: Dñs hęreditas eius. Tales partus grauidę magis quàm concipientes animæ ſolent parere. Quemadmodum autem corporis oculi modo obſcure, modo clare vident, ſimiliter etiam animæ oculus aliquando confuſiores & incertas, aliquando claras manifeſtaſq; rerũ proprietates concipit. ſed ille obſcurus & incertus conceptus ſimilis eſt fœtui nondum formato in vtero: clarus autem & manifeſtus effigiem humanam habenti, & diſcretas formas artuum. de quib. extat lex ſcripta valde bona & perutilis. Si rixantib. viris duob. alter percutiat mulierem grauidam, & illa puerum informem eiiciat, mulcta mulctabitur ex mariti arbitrio, eamq; mox repræſentabit. Quod ſi formatus fuerit, dabit animam pro anima. non enim erat ſimile, perfectum & imperfectum mentis opus corrumpere, neq; coniectura tantundem valet, quantũ ſcientia, neq; ſperata res quantũ poſſeſſa. Ideo pro incerto incerta mulcta ſtatuitur: vbi finitum eſt facinus, lex quoq; pœnam definit, quod intelligitur non de virtute, ſed de arte aliqua inculpabili. Hoc fœtu prægnans eſt, non quæ concepit, ſed grauida, inflata opinione. nam eam quæ concepit, abortire nõ eſt poſſibile, quod credibile ſit abſoluturum talem fœtum ipsũ, qui genituram indidit. at grauidæ non eſt mirum, ſi quid ſecus accidat, quod hæc ægrotet ſine medico. Caue autem de Agar dictum putes, quod vidiſſet ſeipſam concepiſſe, cum dicitur, videns,

Amram accepit vxorem de filiabus Leui.

Moſis natiuitas.

Artium omnium fœtus.

Scientiarũ fœtus.

quod concepit, ſed de hera hoc intelligitur Sarra. nam paulo poſt ipſa de ſeipſa dicit: Videns ſe concepiſſe, parata eſt coram ea. cur ita? quoniam indifferentes artes, & harũ ſectatores, vident ſe graues vtero, ſed quid geſtent, non ſatis vident: ſcientiæ vero cernũt ſuos fœtus manifeſtiſſime. nam ſciẽtia maior eſt q̃ ars, quippe ratione confirmata ſtabilitaq;. ſic. n. definitur: ſcientia eſt ex multis intellectus facultas, meditatione acquiſita, ad finẽ aliquẽ bonum ac vtilem: q̃ clauſula recte additur, vt malas improbataſq; artes excludat. porro ſcientia per rationem retinetur conſtanter atq; firmiter. proinde muſicam, grammaticã, & harum cognatas vocamus artes. nam quicunq; in his ſunt abſoluti, dicuntur artifices, muſici & grammatici. Philoſophiã vero & cæteras virtutes, ſcientias, & qui hæc tenent, ſcientiis præditos, vt ſunt prudentes, temperantes & philoſophi. quorum nemo fallitur in placitis excultæ à ſe ſcientiæ, ſicut ſupra dicti falluntur in artium ſuarum contẽplationib. nam ſicut oculi vident, ſed mẽs clarius per oculos &, aures audiũt ſed mens per aures melius, & nares olfaciunt, ſed anima per nares efficacius: item cæteri ſenſus obiecta ſua percipiunt, ſed mens per eos purius atq; ſincerius (loquendo. n. proprie, hæc ipſa eſt oculorum oculus, & auris aurium, & in vnoquoq; ſenſu ſenſus ſincerior, vtens illis tanq̃ pro tribunali apparitorib. ſed ipſa naturas ſubiectorũ iudicans, & quædam auerſans, aliis aſſentiens) ſic artes quæ dicuntur indifferentes ſiue mediæ, corporis potẽtiis ſimles, contemplationes ſuas tractant ſimpliciter, ſcientię vero ſuas diligentius & cum ſummo examine. nã ſicut intellectus ad ſenſum, ſic ad artem ſe habet ſcientia. nam anima eſt quidam (vt iam dixi) ſenſus ſenſuum. illarum igitur ſingulæ exigua quædam in rerum naturis ſibi vindicant, circa quæ occupantur, lineas geometria, ſonos muſica, vniuerſam vero naturam philoſophia. nam materia circa quam verſatur, eſt mundus hic, & tota viſibilis ac inuiſibilis eſſentia. Quid igitur mirũ, ſi cũ vniuersũ videat, videt et partes, & quidem quam ille melius, quippe illuſtrata maioribus, acutioribusq; oculis, vt merito hera Philoſophia mediam eruditionem ancillam ſuam prægnantem videat, potius quã illa ſeipſam. Quis. n. ignorat quod omnibus particularibus ſcientiis principia ſeminaque indidit philoſophia ex quibus ſpeculationes earum germinent. nam æquilateræ, obliquæ, circulares, multiangulæ aliæque figuræ, inuenta geometriæ ſunt. cæterum punctum, ſuperficiem, lineam, ſolidum, non item inuenit geometria Quomodo enim illa definiret punctum eſſe quod in partes non diuiditur, lineam longitudinem ſine latitudine, ſuperficiem longitudinem tantum cum latitudine, ſolidum quod tres dimenſiones habet, longitudinẽ, latitudinem, altitudinem. hæc enim ad philoſophiam attinent, & definiendi negotium eſt philoſophi. item ſcribere legereq; eſt minus perfectæ grãmaticæ, q̃ quidam torquentes vocabulũ grammatiſticã vocant: perfectioris aũt poetarũ hiſtoricorumq; explicatio. Quoties igit de orationis par tib. diſſerũt, nõne tunc de inuẽtis philoſophiæ quiddã ſibi vſurpare videntur? huius. n. eſt proprium diſquirere, quid coniũctio, quid nomẽ, quid verbũ, quid cõmune nomẽ, quid ꝓpriũ, quid defectiuum in oratione, quid com-

Scientia quid. *Corporis definitio.* *Artis & ſcientiæ differentia.* *Geometria.* *Philoſophia mater artium.* *Geometriæ inuenta.* *Puncti definitio.* *Grãmaticæ officium.* *Orationis partes.*

completum, quid affirmatiuum, quid interrogatiuum, quid percontatiuū, quid complexiuum, quid bonum malum vc. nam de per ſe abſolutis, & propoſitionibus & prædicamentis huius eſt tractatio. iam ſemiuocalium, vocalium, mutarumq; literarum diſcrimina, & quomodo pronuncientur ſingulæ, & omnes elementorum atq; partium orationis proprietates, nonne à Philoſophis elaboratæ abſolutæque ſunt? quæ iſti fures tanquam de torrente paucas aliquot guttulas cum in animas ſuas inſtillauerint, non pudet eos furta oſtentare quaſi res proprias. Quamobrem elati & ſibi placentes contemnunt dominam, penes quam ſolam eſt harum contemplationum autoritas, eum contemptum illa ſentiens, coarguet ingenue dicens. Iniuriam patior, vobis pacta non ſeruantibus. ex quo enim complexi eſtis iſta rudimenta diſciplinarum nata è mea famula, exhibetis ei honorem vxori debitum, me vero ſic auerſamini, quaſi nunquam iunctam matrimonio. Verum hæc fortaſſis eſt nihil aliud, quam ſuſpicio, me ex aperta conſuetudine veſtra cum mea pediſſequa, coniecturam non admodum certam ſumente alienati à me animi. quæ an vana ſit, ſoli Deo notum eſt, præterea nemo facile iudicauerit, ideo proprie loquitur: Iudicet Deus inter te & me: non prædamnans tanquam inique agentem, ſed ambigens quaſi fortaſſis æquum faceret, quod nōn ita multo poſt certo compertum fuit, dū ſe defendens, & hæſitationi eius medicinam adhibens ait, En tibi puellam trado in manus tuas, vtere hac ſicut tibi libet.] Nam qui puellam dicit, vtrumque fatetur, & conditionem ſeruilem, & ætatis imperitiam, nam puellæ nomen vtriuſque rei ſignificationi conuenit. Simul fatetur & contraria, puellam adultæ, dominam opponens ancillæ: tantum non in faciem reclamans: equidem encyclopædiam vtiuniorem, & puellam in deliciis habeo. ſcientiam vero coniunctam cum prudentia vt maturam matronæ honore proſequor. Quod autem dicit, in manus tuas, ſubiectionem quidem ſignificat, verum non hanc ſolam, ſed etiam quiddam aliud: videlicet quod res ancillæ ſint in manu corporis: corporeis enim inſtrumentis & potentiis opus habent artes liberales: res autem dominæ ad animam attineant. ad rationem enim refertur tum ſciēntia, tum prudentia. itaque quanto præſtantior, efficacior, & modis omnibus potior eſt intellectus vtilitas, tanto pluris facio ſcientiam prudentiamq;, quàm iſtam muſicam vnam ex artiū liberalium numero. Proinde cum ſis & habearis à me domina, ſume, inquit, omnem meam eruditionem, & non ſecus quam ancilla, vtere pro arbitrio tuo: quod ſcio fore non iniquū, etiamſi non tam iucundum quam vtile fuerit, & minimum ſuauitatis habuerit. bona enim & vtilis eſt caſtigatio his, qui hac indigent, quam aliter afflictionem ſacra Scriptura nominat. Quapropter mox additur, Et afflixit eam: ac ſi diceret, caſtigauit & coegit officium facere. hoc enim plurimum confert otio corruptis & licentia, ſicut calcar equis contumacibus. Tales enim ægre manſueſcunt, & vix domantur ſcutica. annon vides horum præmia? inſultant viris probatis, dilatantur, pingueſcunt, ſumant magnos ſpiritus, dein aſſequuntur impietatis ſuæ miſera præmia, nimirum & ipſi miſerabiles infortunatique, dum co-

ronantur & pronunciantur præcurriſ-ſe omnes impios. affluentibus enim leniter felicitatibus, putabant ſe Deos aureos & argenteos, oblectati adulterinis numiſmatibus, obliti eius Qui vere eſt. Teſtis eſt Moſes, dicens: Impinguatus, incraſſatus, dilatatus, deſeruit Deum factorem ſuum. Itaque ſi nimia diſſolutio maximum morbum impietatem parturit, è diuerſo legitima caſtigatio bonorum gignit perfectiſſimum, illam tantopere laudatam emendationem. Vnde factũ eſt quod primarium feſtum azymorum, per panem afflictionis ſignificatur: quamuis nemo neſciat celebritates exhilarari epulis & lætis conuictibus, non afflictionibus: ſed liquet hanc vocem per abuſum accipi pro labore caſtigatorio. nam maxima plurimaque bona meditationibus parantur & laboribus iuuenilibus. At animæ feſtum eſt rerum optimarum æmulatio, & labor ad perfectionẽ properantiũ. Quamobrem præceptum eſt, vt azyma edantur cum amaris lactucis agreſtibus, non vt ſint vice obſonij: ſed quia cohibere concupiſcentias ne ferueſcant & turgeant, quidam putant amarum, non valentes conſuetos affectus dediſcere, quod mens certaminum auida habet pro feſtiuis deliciis. Hanc ob cauſam, opinor, in loco qui amaritudo vocatur, lex data fuit. nam iniuriam facere ſuaue, laborioſum vero eſt iuſte agere: quæ quidem eſt veriſſima iuris regula. Egreſſi, inquit, ex affectionibus Ægyptiacis venerunt in Merram, vbi non poterant aquam bibere, adeo fuit amara. Vnde loco nomen impoſitum amaritudo, & murmurauit populus contra Moſem, dicens, Quid bibemus? Clamauit autem Moſes ad Dominum, & oſtendit ei Dominus lignum, quo iniecto in aquam dulcis eſt reddita. In eo loco datæ ſunt ei iuſtificationes & iudicia, & ibi tentauit eum Dominus. eſt enim certiſſimum experimentum animæ in labore atque amaritudine: alioqui non facile quo vergat, diſcernitur. Nam multi nimis cito defeſſi ſunt, nõ ferentes laborem grauem aduerſariũ, manus præ languore demittentes ſicut athletæ, qui deſperant de victoria, certi ad Ægyptiarum affectionum delicias recurrere. alij vero horrendos graueſque deſerti labores tolerando fortiter inuicti perdurauerunt in vitæ certamine, contendentes aduerſus naturæ neceſſitates, adeo vt famem, ſitim, algorem, æſtum, à quibus cæteri facile vincuntur, ipſi deuincerent. in cauſa fuit non ſolus labor, ſed cum eo coniuncta dulcedo. legimus enim aquam dulcem redditam, quæ dulcedo laboris Græcis φιλοπονία vocatur. talis enim dulcedo nihil aliud eſt, quã amantis honeſtatem zelus, amor & deſiderium. nemo igitur huiuſmodi afflictionem refugiat, nec putet feſtas epulas vocari panem afflictionis tanquam noxias ac non potius vtiles. nã anima caſtigata nutritur eruditionis placitis. cæterum opus hoc piſtorium fermento carens adeo ſacrum habetur, vt oraculo præceptum ſit xij. panes non fermentatos pro numero tribuum in ſacrario proponi ſupra menſam auream, qui panes propoſitionis vocantur. lege quoque cautum eſt, ne quid fermenti aut mellis inferatur in altarium. eſt enim difficile vel dulcedines voluptatum corporis, vel inanes tumores animæ, conſecrare tanquam puras, cum ſuapte natura impuræ ac profanæ ſint. nonne igitur merito fatidicus ſermo nomine Moſis dicit:

Azymorũ feſtum cum amaris lactucis agreſtibus celebrandũ.

Amaritudinis locus.

Moſes aqua amaritudinem in dulcedinem vertit.

Dei epitheta.

Anima caſtigata nutritur eruditionis placitis.

Memento viarum omnium, per quas te duxit Dominus Deus in deſerto, vt affligeret te, & tentaret, ac probaret cor tuum, num cuſtoditurus eſſes mandata eius. nunquid afflixit te & fame preſſit, ac mox cibauit manna, quam non guſtarant patres tui, vt doceret te, quod non ſolo pane viuet homo, ſed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei. Quis igitur tam profanus eſt, vt credat tortorem Deum, qui famem lethi genus miſerrimum inducat ſuper homines non valentes ſine cibo viuere? Eſt enim bonus & cauſa rerum bonarum, benefactor, ſeruator, altorque, diuitiarum donator munificentiſſimus, à profana malignitate alieniſſimus. Sic enim onera terræ Adamum Cainumque profligauit è paradiſo. ergo non debemus verbis ſeduci, ſed eorum occulta ſignificata diſpicere, & afflictionem interpretari, caſtigationem, admonitionem, eruditionemque. Quod autem ſcriptum eſt, obiectos eos fami, non de cibi potuſque inopia dicitur, ſed voluptatum, concupiſcentiarum, timoris, doloris, iniquitatum, & in vniuerſum omnium, quæ aut vitiorum ſunt effectus, aut paſſionum animæ. Atteſtatur mihi, quod mox ſequitur: Cibaui te manna. Eum cibum ſine labore curaque hominum, non è terra more conſueto editum, ſed cœlitus exhibitum prodigioſa beneficentia, vtrum famem afflictionemque oportet dicere, an potius vbertatem & copiam, quæ inuitet ad ſecure viuendũ ſub diuinis legibus? Sed vulgus gregarium putat eos male ſaginari, qui paſcuntur diuinis eloquiis. nec mirum, quandoquidem nullum vnquã guſtum cepit alentis omnia ſapientiæ. proinde vulgo ignotum eſt, in quanta illi felicitate atque hilaritate vitam exigant. Eſt igitur afflictionis quoddam genus vtile, in tantum, vt etiam viliſſima huius pars, nempe ſeruitus, pro magno bono imputetur. Optat hanc in ſacris literis pater ſuo filio, vir optimus Iſaac inſipienti Eſau, dicens: Gladio tibi victum parabis, & fratri tuo ſeruies: vtiliſſimum iudicans ei, qui paci bellum prætulerat, & arma tanquam pugnator geſtabat propter inteſtinam ſeditionem animæ, ſeruire præſtantiori, & omnia mandata diligentis temperantiam, obedienter exſequi. Quapropter videtur mihi quidam è Moſis diſcipulis nomine pacatus, qui patria lingua Salomon vocatur, dixiſſe: Fili caue, contemnas diſciplinam Domini, & caſtigatus ab eo noli deſpondere animum: quem enim diligit, arguit, & flagellat omnem charum filium. Tam præclara res habetur correptio caſtigatioque, vt hoc certo ſigno dignoſcantur Dei cognati. Quæ enim poteſt eſſe maior cognatio, quàm quæ filio cum patre intercedit? Sed ne videamur verba verbis attexendo de induſtria ſermonem protendere, manifeſto argumento fidem iam dictis aſtruemus, quod vel ſolum poſſit ſatis docere, eſſe genus quoddam afflictionis, quod ad virtutem pertineat. extat enim lex huiuſmodi. Omnem viduam & pupillum non affligetis. Quod ſi afflixeritis eos vitio. Quid ait? Ergo poteſt aliquis affligi aliter. alioquin ſuperfluum eſſet manifeſta inculcari, quæ vel abſque additamento intelligi poterant. Sed reſpondebit vtique: Non equidem etiam virtute afflictos, & caſtigatos à prudentia. ideo non omnem afflictionem culpo, ſed iuſtam, legitimãq; qua obiurgatus corrigitur, valde approbo,

Non ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei.

Manna.

Afflictionis vtilitas

Correptionis diuinæ vtilitas.

Pupilli diuino mandato non lædendi.

probo. Stultam vero ac malam, vt noxiam merito vitupero. Cum igitur Agarem afflictam à Sarra audis, nihil ſuſpiceris de muliebri zelotypia, nam non de mulieribus ſermo fit, ſed de mentib. quarum altera eruditur artib. ætati primæ conuenientibus, altera in ſtadio virtutis exercetur.

PHILONIS IVDÆI

DE PROFVGIS.

Agar à Sarra affligitur.

ET afflixit eam Sarra, & aufugit ab eius facie. inuenit autem eam angel⁹ Domini ad fontem aquæ in ſolitudine, qui fons eſt in via Sur: & dixit ad eam Angelus Domini: Ancilla Sarræ vnde venis, & quo vadis? quæ reſpondit: à facie Sarræ heræ meæ fugio, cui Angelus Domini: Reuertere ad heram tuam, & humiliare ſub manu eius. Et rurſum: Prægnans es, inquit, & paries filium, vocabiſque nomen eius Iſmael. hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum.] Poſtquam ſuperiore libro de eruditione & de afflictione ſatis diximus, deinceps de profugis locum tractabimus. nam ſæpe Scriptura mentionem facit de fugientibus, ſicut nūc de Agare, dicens. quod afflicta aufugit à facie heræ ſuæ. cæterum fugæ tres cauſas equidem exiſtimo, odium, timorem, pudorem. nam præ odio mulieres viros, & viri mulieres deſerunt. præ timore parētes liberi, & ſerui dominos. præ pudore amicos amici, ſi quando offenſa interuenit. Quin & patres noui, qui vitæ molli aſſueti, cum reuererentur filios verſos ad vitam auſteram & philoſophicam, maluerint præ pudore ruſticari, quam in vrbe domi habitare. harum trium cauſarum & ſacra Scriptura meminit. certe meditator ille Iacob præ odio Labanem ſocerum, præ metu Eſau fratrem, fugit, vt mox docebimus. Agar vero præ pudore diſcedit. id inde colligitur, quod occurrit ei Angelus Dei verbum, qui officij moneat eam, & in heriles ædes reuerti iubeat: qui etiam confirmans eam, Exaudiuit, inquit, Dn̄s humiliationē tuam. non à timore profectā, nec ab odio: q̃ affect⁹ vel ignaui animi ſunt vel irritabilis: ſed à pudore imagine modeſtię. alioquin ſi p̄ metu fugiſſet, debuerat herā ad ęquanimitatē hortari. ſic enim

Agar fugiens Sarram, venit ad fontem Sur.

Agar tres ob cauſas ab hera facie aufugit

profugæ patuiſſet reditus, non aliter. verũ apud illam nemo intercedit, iam ante per ſe placatam; hanc vero beneuolus amicus & conſultor arguens docet non ſolum pudorem adhibere, ſed & audaciam. pudorem enim dimidiatam virtutem eſſe abſque fiducia. cæterum exquiſitiores harum rerum formas ſpectabimus, vbi ſeries orationis eo nos deduxerit. Reuertamur ad propoſita capita, incipiendo à præ odio fugientibus. Cælauit, inquit, Iacob Labanem Syrum, nec indicauit ei de fuga, & aufugit cum rebus ſuis omnibus. Quæ igitur fuerit cauſa odii, fortaſſe quærat aliquis. Sunt quidam qui eſſentiam illam qualitate omni & ſpecie formaque carentem ſibi Deum fingunt, motorem eius & autorem nec ſcientes nec cupientes ex aliis diſcere, ignorantes rem cognitu pulcherrimam, cuius ſcientia prima ſolaque paranda erat ſummo labore ac ſtudio. in his Laban eſt. nam gregẽ non ſignatum ei tribuunt oracula. eſt autem ſine ſigno in vniuerſo materia carens qualitate: inter homines autem inerudita & nullo vnquam vſa pædagogo anima. Rurſum alij potiores his aiunt intellectum aduentu ſuo diſpoſuiſſe omnia. & ſublata vulgi adminiſtratione ex perturbata republica, legitimi regni formam induxiſſe, ex hoc ſodalitio Iacob eſt, magiſter pecoris varietate ſignati. Inſignita enim & varie notata eſt in vniuerſo quidem ſpecies, in hominibus autem mens docilis & diſcendi auida. ergo ſuapte natura ſocietatis amicus inſignis amatorque veræ monarchiæ, venit ad illum nullo ſigno nobilem, materiales, vt dixi, ſibi pro Deo conſecrantem principatus, & nullos præterea credentem, vt eum errare doceat. creatus eſt enim mundus, & omnino aliquem autorem habuit. verbum autem creatoris, ſignaculum eſt illud, à quo quicquid eſt, formam accipit, ideo primis creaturis perfecta ſpecies contigit, vtpote ad imaginem perfecti verbi expreſſa. nam animalia quantitatem perfectam non habent, ſicut liquet ex incrementis per ætates accedentibus. qualitas autem perfecta eſt, & eadem ſemper manet. quippe quæ à ſemper manente fuit expreſſa, verbo Dei nunquam mutabili. Sed quia monitor hic animaduertit ſe ſurdo canere, merito de fuga cogitat, nimirum metuens, ne illi nihil proſit, & inſuper ipſe damnum accipiat. Nocet enim conuictus & conſuetudo cum inſipientibus: quia ſæpe accidit, vt anima etiam inuita aliquid contagii ſibi affricet & alioquin male conueniat eruditioni cum ineruditione, & induſtriæ cum ſegnicie. quamobrem clamant meditatoriæ potentiæ vociferanturque, non diſſimulando cauſas odii: Nunquid eſt nobis portio hæreditatis in domo patris noſtri? nonne quaſi alienas reputauit nos? vendidit nos & deuorauit noſtrum pretium, opes & gloriæ, quas Deus Patri noſtro abſtulit, noſtræ fient, liberorumque noſtrorum. nam cum ſint & appellentur ingenuæ, non putant vllum inſipientem vel clarum eſſe vel diuitem, ſed omnes ex æquo pauperes ac ignobiles, etiamſi regum opulentiſſimorum fortunas ſuperet. non dicunt enim patris opes, ſed ablatas patri, nec gloriam illius, ſed ablatam ab eo gloriam, ſe habituras. Priuatur autem malus veris diuitiis, & vera gloria. Nam hæc bona parantur per temperantiam & prudentiam, & his cognatas habitudines, quę

Laban Syrus.

Animalia quantitatem perfectam non habent.

animi generoſi hereditario iure poſſident. ergo non poſſeſſiones mali viri, ſed quæ ille amittit, claritas ac opes ad bonos perueniunt. amittit autem virtutes, quæ his in poſſeſſionem cedũt, iuxta illud quod alibi legitur: Abominationes Ægypti ſacrificemus Domino. perfectæ enim & inculpatæ victimæ virtutes ſunt, & operationes his congruæ, quas illud Ægyptium affectib. obnoxium corpus abominatur. nam ſicut hic idola Ægyptiorum execranda Iſraelitis perſpicacibus dicuntur, & mactantur omnia: ſic quæ amittit quiuis inſipiens, ea perueniunt ad honeſtatis amicum iure hæreditario: ea ſunt, vera opinio, nihil differens à ſcientia, & diuitiæ, non qualis cæcus ille Plutus, ſed cernentes acutiſſime nullum adulterinum numũ admittentes, imo nihil inanimatum, etiamſi alioqui probatum ſit. merito igitur homo diuinorum bonorum expers deſeritur. qui dum alium accuſare conatur, imprudens ſeipſum culpat dicendo, ſi indicaſſes mihi, dimiſiſſem te.] Atqui ob hoc ipſum dignus eras deſeri, quod innumeris Dominis ſeruiens, principem te ſimulas, & libertatem polliceris aliis. Ego vero itineris ad virtutem ducentis auxiliatorem hominem non accipio, ſed obedio iubenti hinc diſcedere oraculo, cuius ductum ſequor nunc quoque. ſed quomodo me dimiſiſſes? nimirũ vt iactas, cum hilaritate, mihi moleſta, & in ſuaui muſica, cũm tympanorum ſtrepitu nihil ſignificante, & obtundente aures animæ, cum inconcinnis citharis, æque ac vita cætera. Imo hæc ipſa ſunt quæ ſtatui fugere: & tu putas me ſic poſſe retrahi, vt curſum reflectam ad ſenſus natura fallaces, quos nunquam libenter attigi. Hæc eſt fuga cuius cauſa fuit odium: dicemus & de ea quæ præ metu fit. Dixit, inquit, Rebeca ad Iacob. Ecce Eſau frater tuus necem tibi minatur. Nunc igitur, mi puer, audi vocem meam, & ſurgẽs fuge ad Labanem fratrem meum in Charras: habitabiſq; cum eo dies aliquot, donec auertatur ira fratris tui, & obliuiſcatur eorum quæ commiſiſti in eum, & ego te acceſſam.] Timendum eſt enim ne deterior pars vel clam per inſidias, vel aperte vi meliorem opprimat: & optime conſulit Rebeca recte ſentiens patientia. Si quando videbis, inquit, vitium magno impetu ferri contra virtutem, & iſta contemnenda magni facere, diuitias, gloriam, voluptatem, & ideo laudare iniuſticiam, vt cauſam horum quæ nominauimus, eo quod ad opes ac gloriam iniuſti ante omnes perueniant: caue ne ſtatim diuerſam viam ingrediaris, verſus ad egeſtatem & humilitatem, neve tetricam vitam ac ſolitariam inſtituas. irritares enim aduerſarium, & moleſtiorem inimicum tibi parares. aduerte igitur quomodo petitiones eius euitare valeas. verſare cum eiſdem, non dico ſtudiis, ſed obiectis eorum quæ diximus, honorib., poteſtatibus, argento, auro, poſſeſſionibus, coloribus formiſq; eximiis & elegantiis. ea nactus, vt bonus opifex, optimas ſpecies materiarum notato, vnde laudabile opus facias. an neſcis, quod imperitus ſi nauem accipiat aptam ferendis tempeſtatibus, ſubuertit: eandem gubernator exercitatus ſæpe ſeruat è naufragio? itidem ęgroti ab imperitis medicis vexati periculũ ſalutis incurrunt: è diuerſo à peritis adiuti, etiam è periculoſis morbis euadunt? & quid multis verbis opus eſt? Semper quod ex arte fit, inertiam re-

Plutus.

Eſau fratrem inſectatur.

Vitæ honeſtæ præcepta.

darguit imperitiam: vt ſi laudes illud, eadem opera diuerſum vituperes. Ergo ſi vis opulentū vt malū redarguere, ne auerſeris pecuniarū copiā. nam ille miſer mature ſe oſtendet, aut ſordidū appenſorem obolorū & illiberalem fœneratorem, aut luxu perditum & promū magis quam condum, meretricum, lenonū, productorū, & huiuſmodi ſodalitii patronum fautoréq; profuſiſſimum, tu vero collationes facies in amicos pauperes, munificus eris erga patriam. pauperū parentum filias frugali dote augebis: tantum nō in medium tua proponens, inuitabis ad fruendū quotquot digni fuerint hac gratia. pari modo ſi ambitioſo & glorię mancipio vis exprobrare miſeriā, & potes ipſe honores adipiſci, ne auerſeris laudē publicā. ſic enim ſupplantabis illum faſtuoſe incedentem & gerentem ſe magnifice. ille abutetur ſua claritate ad iniuriam & contumeliam aliorum ſe præſtantiorum, fauens contra eos deterioribus. tu contra cum omnibus dignis communicabis honorem, ſecuritatem parans bonis viris, reliquos admonendo corrigens. quod ſi ad compotationē aut ſumptuoſum conuiuium eundū erit, ito cum fiducia, intemperantem pudefacturus tua dexteritate. nā ille pronus, & concupiſcentias prius quam os diducens, auide ad ſaturitatem ingeret etiam quæ proximis ſunt appoſita, nec pudebit eum ligurire omnia. moxque cibo differtus, ſpumantem pateram, vt poetæ loquuntur, hauriet, conuiuis irridentibus & cauillantibus. tu vero ſi nemo cogat, contentus eris modicis: quod ſi quando neceſſe habebis frui largi⁹, ratione in cōſiliū adhibita nunquā voluptatē vertes in moleſtiam: ſed vt ita loquar, ſalua ſobrietate fies ebrius. non iniuſte igitur veritas inculare poſſet eos qui temere deſerunt vitam ciuilem & curam augendæ rei domeſticæ, dicuntque ſe gloriam & voluptatem contemnere. arrogantia eſt iſta non cōtemptus, ſordidatos & triſtes dure tetriceque vitā ſuſtentare, atq; ita ineſcare homines, venditando ſe pro honeſtatis, frugalitatis patientiæq; amatorib. ſed qui perſpicaciores ſunt non decipiuntur, dum intus eos quam in cute ſpectare malunt. remotis. n. iſtis velamentis, ꝙ poſt ea lateat conſiderant: ac tum demū ſi quid eſt boni admirātur, damnant contraria, & fucatos hiſtriones auerſantur. hoc genus homines ſic appellandi ſunt, Cur ita vobis placet vita ſolitaria ſemotis à populo? ꝙ ſpecimen probitatis prius edidiſtis? pecuniā contemnitis? ſcilicet quia iuſte prius eā tractaſtis. ſimulatis vos vētris & eorum quæ ſub ventre ſunt voluptates negligere: abſtinuiſtisne ab his cum haberetis earū copiā? at gloriā contemnitis. fuiſtisne vnquā modeſti in honoribus? reip. curam deridetis, fortaſſe quia quam vtilis ſit non intelligitis, exercitati prius in publicis priuatiſq; negotiis, in germanis virtutib. politica œconomicaq;, & vſu parta harū peritia, tranſiuiſtis ad aliam vitæ rationem meliorem ſcilicet. decet enim in actiua vita periculum facere, eum qui in contemplatiua exerceri vult. ſic enim licebit otii pigritiæque crimen effugere. ſic & Leuitis præcipitur vt fungantur miniſterio vſque annum L. deinde iam immunes contemplentur ſingula, bene actę in ceremoniis vitæ præmium accipientes aliam gaudentem ſola conſideratione rerum ac ſcientia. & alioquin etiam neceſſitas poſtulat, vt q ſe

Liberalitatis ſpecies.

Conuiuii ſobrii deſcriptio.

Sobrietatis præcepta.

Eſt ſtultitia credere ſe aſſecuturum maiora qui ſpe minorum fruſtratus eſt.

Putanr digne affectare diuina, in iure humano prius conſummati fuerint. eſt enim magna ſtulticia credere ſe aſſecuturum maiora, qui ſpe minorum fruſtratus ſit. Innoteſce igitur primum per virtutes humanas, vt mox per diuinas fias cōmendatior. Hæc ſunt quæ Meditatorem docet patientia. Diſpiciamus verba eius diligentius. Ecce, inquit, Eſau frater tuus minatur tibi.] Quernus ille & ob inſcitiam contumax mos, Eſau nomine, iraſcitur: & porrigens pernicioſas eſcas, pecuniam, gloriam, voluptates, cæteraque id genus tuæ mortali vitæ inſidiatur. tu vero puer fuge præſens certamen: nōdum enim adultus es robore, ſed adhuc nerui tuæ puerilis animę ſunt molliuſculi. ideo puerum eum appellat, ſimul affectus ætatiſq; vocabulo, nam exercitatorium morem iuuenem necdum perfectum, dignum beneuolentia ducimus. talis autem idoneus eſt præmia propoſita pueris auferre, cum non poſſit illa quæ viri appetunt. virorum vero præcipuum præmium eſt cultus ſolius Dei. quapropter ſi quando nondum ſatis purificati, & contenti vitæ ſordes vtcunque abluiſſe, ad religioſas aulas venimus, mox reſilimus à limine, non ferentes durum victum, aſſiduos labores & peruigilia. fugiendum igitur hoc tempore & quod peſſimum & quod optimum. peſſimum quidem figmentum illud fabuloſum, poema verſuum malorum & carminum, commentum ineruditum ac proinde durum atque ligneum, quod Eſau præ ſe fert ipſo nomine: optimum vero, anathema. genus enim deſtinatum diuino cultui oblatio quædam eſt Dei, conſecrata ad eius ſolius ſummum ſacerdotium. nam cohabitatio cū malo nocet maxime, cum bono vero perfecto periculoſa eſt. itaque Iacob & ab Eſau fugit, & ablegatur à parentibus: quippe qui meditator cum ſit dimicans adhuc in certamine, fugit quidem vitium, ſed non poteſt cum perfecta virtute viuere, vt nullius præceptoris opera indigeat. ideo proficiſcetur ad Labanem, non illum Syrum, ſed fratrem matris ſuæ. hoc eſt, ad vitæ claritatem perueniet. nam Laban candidus interpretatur. quo poſtquam peruenerit, non eriget ceruicem, inflatus fortunæ proſperitatibus. Syrus enim elatum ſignificat. nunc autem Syri Labanis nulla fit mentio, tantum Rebecæ frater dicitur. nam vitæ facultates malo viro datæ mentem extollunt vacuam prudentia, quod Syri nomine intelligitur: eaſdem ſi amator eruditionis accipiat, conſtanter permanet in honeſtatis placitis, hic eſt ille frater Rebecæ patientiæ. habitat autem Charran: id eſt, cauernas, per quas ſenſus ſignificantur. quiſquis enim adhuc mortalis vitæ cœtus cælebrat, opus habet inſtrumentis ſenſuum. habita igitur, inquit, mi puer cum eo, non in perpetuum, ſed dies aliquot. hoc eſt, cognoſce regionem ſenſuum, cognoſce teipſum parteſque tui. quid ſint ſingulę ad quid factæ ſint, quam vim innatam habeant, quis intus latens adductis reductiſque neruis miros motus faciat, ſiue tua propria, mens, ſiue illa vniuerſę rerum naturæ communis. deinde teipſo ſatis exploratō, etiam res Labanis diligenter inſpice, vanæ gloriæ felicitates vt videntur magnificas, cauens ne ab vlla capiaris, ſed tanquam bonus opifex artificioſe ſingulas tuis vſibus accommodes. nam ſi in hac ciuili promiſcuaque vita mores conſtantes & bene inſtitutos præ te tuleris, accerſam te il-

Eſau contumax atque inſcius

Iacob à parentibus ablegatur.

Laban.

Laban Rebecca frater.

Gloria vanitas.

te illinc, vt præmia qualia tui parentes percipias, erit autem præmium, cultus illius ſolius ſapientis certus & perpetuus. eadem & pater docet paucis additis dicens: Surgens fuge in Meſopotamiam in domum Bæthuelis patris matris tuæ, & duces inde tibi vxorem è filiabus Labanis fratris matris tuæ. Rurſum etiam hic non Syrum dixit Labanem, ſed Rebecæ fratrem, futurum meditatoris affinem per cõnubium. Fuge igitur in Meſopotamiam, hoc eſt, in medium torrentem huius vitæ, & caue ne vndis eius mergaris, ſed ſuſtinens aduerſos impetus & vndique prementes vortices, pro pulſa hos fortiter. nam in ſapientiæ domo tranquillam ſtationem inuenies, in quam te facile queas recipere. Vocatur autem in ſacris literis ſapientia Bæthuel: quod nomen interpretatur, filia Dei. Nimirum germana filia, virgo perpetua, intactam impollutamq; naturam ſortita, tum propter ſuam pudicitiam, tum propter parentis dignitatem. dicitur autem Bæthuel Rebecæ pater. & quomodo filia Dei, ſapientia, iure pater dici poteſt? an quia ſapientia nomen fœmininum habet, naturam vero maſculam? ſiquidem virtutes omnes habent appellationes fœmininas, vires autem & actiones virorum perfectiſſimorũ: quoniam quicquid poſt Deum eſt, quantumuis antiquum ſit, cum ſecundo loco cenſeatur, collatum ad omnipotentem illum non tam maſculinũ videtur quam fœmineum, vt cæteris creaturis ſimile. cum enim penes mares ſit ſexus priuilegium, deteriores habentur fœminæ. proinde parum ſoliciti de huiuſmodi differentia nominum, pronunciamus filiam Dei ſapientiam matrem & patrem eſſe gignentem in animabus eruditionem, diſciplinam, ſcientiam, prudentiam, actiones honeſtas & laudabiles. ab hac meditator Iacob petit ſibi coniugem. vnde enim alias inuenire poteſt ſociam inculpabilem, cum qua ætatem omnem exigat? Cæterum de fuga diligentius præſcribitur in lege de homicidis, in qua omnes enumerantur ſpecies, tum voluntarium homicidium, tum inuoluntariũ, ſiue dolo patratum ſit ſiue conſilio. verba legis ſunt hæc: Si quis alterum percuſſerit, & ille mortuus fuerit, ipſe quoque morte moriatur. quod ſi non volens fecit, ſed Deus eum in manus eius tradidit, dabo tibi locũ quo homicida fugiat. quod ſi quis per inſidias proximum occiderit, & ad altare meum confugerit, abſtractum inde afficies ſupplicio. Cum ſcirem leges nullo vti verbo ſuperuacaneo, qualia per nimiam loquacitatem excidunt: hæſitaui intra meipſum, cur homicidam voluntarium non modo mori pronunciet, ſed morte mori. Quid enim aliud morientes quam mors enecat? adita igitur muliere ſapiente, cui nomen diſceptatio, deſii quærere. ea reſpondit, malos etiamſi ad extremum pertingant ſenium, eſſe mortuos, quod virtuti non viuãt. probos vero etiamſi diſiungantur à corpore, ſortitos immortalitatẽ in ſempiternũ viuere. ſententiã hanc confirmabat per oracula. vnum erat hoc. Qui adhæretis Domino Deo, viuitis omnes hodie. Supplices Dei ſolos agnoſcit pro viuis, reliquos habet pro mortuis. illis vero etiam immortalitatem pollicetur, non ſolum dicens, viuitis, ſed addens, hodie. per hanc enim vocem intelliguntur infinita ſecula. menſium enim, annorum & in vniuerſum temporum

Bæthuel.

Bathuel Rebeccæ pater.

Virtutes omnes cur habeant appellationes fœmininas.

Pœna malorum.

Homicidi pœna.

Homicidã voluntarium cur lex non mori modo pronunciet, ſed morte mori.

Vitæ immortalis definitio.

circui-

Solis curſus perpetuus.

Nadab.

Cain fratricidæ mors nuſquam in lege inuenitur.

Impietas infinitum malum.

circuitus, dogmata ſunt hominum magnifaciẽtium numeros, verum autem nomen æui eſt hodie. ſol enim nunquam mutatus ſemper idem eſt, nunc ſub terra, nunc ſuper terram decurrens, diei noctiſque arbiter, quib. metimur ſecula. Alterum autem oraculum ſic atteſtabatur. Ecce poſui coram te vitam & mortem, bonum & malum. ergo vir ſapiens crede bonũ virtutem & vitam eſſe, malum vero mortem & vitium. Aliubi quoq; legitur: Hæc eſt tua vita & longæuitas, Dominum Deum tuum diligere. Egregia vitæ immortalis definitio, Dei dilectione amoreq; incorporeo corripi. ſic ſacerdotes Nadab & Abiud vt viuant moriuntur, pro mortali vita recipientes incorruptibilem, & à creatutis ad creatorem migrantes. argumentum immortalitatis eorum eſt quod legitur: Tunc mortui ſunt corã Domino, id eſt, vixerunt. mortuum enim nefas eſt venire in conſpectum Dei. Idem dicit ipſe Dominus: In propinquantib. mihi ſanctificabor. Mortui vero, ſicut & in hymnis canitur, non laudabunt Dominum. hoc enim viuorum eſt officium. Caini vero impudentis fratricidæ mors nuſquam in lege inuenitur, imo extat hoc oraculum de illo: Appoſuit dominus Deus Caino ſignum, ne quis eum inuentũ interimeret. Cur ita? Opinor, quia impietas malum eſt infinitum, quod ſemel accenſum nunquam extingui poteſt. in quam competit illud poeticũ: *Immortale malum, nulla delebile morte.* Immortale in præſenti vita, alioquin apud Deum exanime mortuumque, & vt quidam inquit, abiectius quam ſterquilinium. oportebat autem diuerſas regiones rebus differentib. attribui, bono cœlum, malo terræ confinia. Itaque bonum ſuperna petit, etiamſi nonnunquam ad nos deſcendit: quia pater eius eſt munificus. ſed merito cupit ſurſum recurrere. Malum vero hic permanet, à diuino choro ſemotũ quam longiſſime, oberrans circa vitam mortalẽ, cum non poſſit morte ſua mortale genus relinquere. id quidam inter ſapientes celebratus teſtatur magnifice in Theæteto ſic: Sed nec penitus extirpari mala eſt poſſibile: nam Deo ſemper aliquid opponi neceſſum eſt: nec tamen apud ſuperos locum habere poſſunt, coacta circa mortalem naturã & hæc inferiora loca oberrare. quare conandum eſt hinc illuc fugere quam celerrime. eſt autem fuga, ſi Deo ſimiles efficiamur pro viribus. proinde merito Cain non moritur, qui ſignificat vitium, ſemper victurum in genere mortali cum hominibus. itaque non abſurde dictum eſt morte mori homicidã, propter cauſas iã prædictas. quod autem dicitur de inuoluntariis homicidis: Non ſponte, ſed Deus eum tradidit, valde bene dictum eſt. exiſtimat enim volũtaria facinora eſſe noſtri animi, inuoluntaria vero ad Deum referenda: non loquor de peccatis, ſed de pœnis peccatorum. non eſt enim decorum vt ipſe Deus puniat, cum ſit primarius legiſlator optimus, ſed per alios animaduertit in homines noxios: non per ſemetipſum. Conuenientius enim eſt vt gratias, beneficia, munera, porrigat ipſe ſuapte natura bonus ac munificus: ſupplicia vero non ſine iuſſu eius, qui regnum ſempiternum tenet, per alios tamen exigantur quos decet tale miniſterium. Teſtis eſt mihi meditator ille his verbis: Deus qui nutrit me à iuuentute mea, angelus ille qui me liberat è ma-

Peccati pœna.

lis omnibus. antiquiora bona quibus anima nutritur, accepta Deo fert: Dei famulo poſteriora, quę ad fugam peccati pertinent. ideo ſicut opinor, & cum de mundi opificio philoſophatur, poſtquam dixit omnia cetera Deum creaſſe, ſolum hominem etiam aliis cooperantib. plaſmatum eſſe docuit. Dixit, inquit, Deus: Faciamus hominem ad imaginem noſtram: per hoc verbum Faciamus multitudinem ſignificans. Ergo pater ille rerum alloquitur ſuas potentias, quib. mortalē hanc animæ noſtræ partem fingendā dedit, imitantib. artem ipſius, quando rationalem in nobis formabat: æquū ducens vt à principe rerum principalis pars fabricaretur in anima, ſubiectę vero, à ſubditis potentiis. vſus eſt autem his potentiis non ſolum ob modo memoratam cauſam, ſed quia hominis anima ſola intellectum bonorum malorumq; habitura erat, & electura alterutrum quando vtrumque non poteſt. neceſſarium igitur duxit malorum facturam aliis tribui opificibus, bonorum vero ſibi ſoli. quapropter cum prius dixiſſet, faciamus hominem, tanquam de plurib. mox tanquam de vno loquitur, Fecit Deus hominē. nam veri hominis, qui eſt mēs puriſſima, vnus ſolus Deus eſt opifex: plures vero eius qui vulgo ſic vocatur mixtus atq; temperatus ex ſenſibus. quamobrem ille eximius homo indicatur per articulum, legitur enim, Fecit Deus illum hominem, illum ſpecie mixturaq; carentem intellectum, vulgaris autem homo ſine huiuſmodi additamēto ponitur. nam cum dicit, Faciamus hominem, è bruta rationalique anima contextum ſignificat. Huc accedit quod benedictio bonorum & maledictio contrariorum, non per eoſdem fit, quamuis vtraque ſit laudabilis. Quoniam autem in demonſtratiuo genere primum eſt laudare dignos, ſecundum vituperare eos qui merentur: cum ſint huius generis principes xij. numero, qui phylarchæ ſolent nominari: ſex præſtantiores collocauit in benedictione, Simeonē, Leuim, Iudam, Iſacharem, Ioſephū, Benjamin: Reliquos in maledictione, primū ac nouiſſimū è Liæ filiis Ruben & Zabulonē, & quatuor illos ex ancillis genitos. nam regiæ ſacerdotaliſque tribus principes, Iudas & Leui, in priore cenſentur ordine. merito igitur etiam qui morte digna patrarunt facinora, in aliorum manus deduntur ad ſupplicium: vt doceamur quod mali natura longe à diuino choro exulat. quando etiam bonum propter ſolam mali ſimilitudinem, executionem per alios accipit. Illud autem Dabo tibi locum quo fugiat qui nolens occidit, valde recte dictū mihi videtur. Locum enim vocat nunc non eum qui occupatur à corpore, ſed obſcure ipſe Deum ſubindicat. continet enim ille non continetur, & eſt omnibus refugiū. Fas igitur eſt dicere, eum qui nolens mutatur mutari diuinitus, quod de ſpōte peccantibus dicere non licet. Daturum autem ſe ait, non interfectori, ſed ei cum quo loquitur: vt alius ſit habitator, alius profugus. nam ſuo populo Deus patriam dat cognitionem ſui, quam vt indigena inhabitet: eandem futuram per errorem lapſis refugium, ſed vt inquilinis non vt ciuibus. Poſt hæc ſapienter ſtatuta de cæde nō voluntaria, tranſit legiſlator ad inſidias dicens: Quod ſi quis dolo aggreſſus proximum vt occideret, ad Deum confugiat. locum videlicet quem figurate

Phylarchæ

Mali natura longe à diuino choro exulat.

Ciuitates refugii.

gurate dixerat in quo vita contingit omnibus.nam & alibi dicit: Quiſquis illuc fugerit viuet.nimirum vita æterna eſt ad illud Ens refugium, ſicut cõtra mors,ab illo fugere. quod ſi quis inſidiatur, omnino volens facit iniuriam;& quod dolo fit reum facit,ſicut inſontem quod ſine dolo fit.Ergo nullum facinus ſuppuratum,doloſum,& data opera patratum,meretur vt dicatur factum ex Dei ſententia,ſed ex noſtra propria. intra nos ipſos enim vt dixi,theſauri vitiorum ſunt, apud Deum vero ſolorum bonorũ. quiſquis igitur eo confugerit. id eſt quicunque peccati autorem non ſeipſum ſed Deum incuſat,puniatur: nec proſit ei refugium, quod ſolis ſupplicibus eſt ſaluciferum. & merito. nam altare plenum eſt immaculatis victimis animabus inquam purificatis & innocentibus. eſt autem næuus inſanabilis, autorem malorũm Deum dicere.proinde qui ſic male morati ſunt, vt ſeipſos magis ament quam Deum, procul à ſacris maneant ſceleſti & impuri, nec è longinquo ſacram flammam animæ inextinguibiliter accenſæ ac Deo cõſecratæ ſpectare idonei.Perpulchrum eſt quod quidam è priſcis ſapientibus in hanc ſententiam eſt auſus dicere: Deus hauquaquam iniuſtus eſt, ſed dici non poteſt quam ſit iuſtiſſimus. ei nihl eſt ſimilius, quam qui non eſt. circa hunc eſt robur viri & vera grauitas, itemque timiditas & ignauia. Nam hunc noſſe ſapientia & vera virtus eſt: contra,huius ignorantia,ruditas eſt & manifeſtum vitium. Aliæ vero præcellentiæ vt videntur & ſapientiæ in poteſtatibus publicis oneroſæ ſunt,in artibus vero vulgares & humiles. Poſtquam igitur iuſſit abſtrahi male de Deo loquentem à ſacrariis, & tradi ad ſupplicium, deinceps ait: qui verberat matrem patremve, moriatur. Tantum non clamat ac vociferatur, nemini dandam veniam qui in Deum blaſphemus ſit. nam ſi mortali parenti conuiciatus luit ſupplicium, qua pœna dignus videri poteſt qui male loqui ſuſtinet de parẽte creatoreq; rerum omnium? & quod poteſt eſſe conuicium grauius quam contẽdere, non ex nobis mala prouenire, ſed ex Deo? Arcete igitur arcete ò initiati & myſteriorum præſules à diuinis orgiis confuſam colluuiem animarum impurarum, contaminatarum maculis ineluibilibus,inobſecratas aures & recluſam linguam habentiũ,& inſtrumenta ſuæ miſeriæ parata circumferentium, vt & loquantur quiduis, & nefaria dictu audiant. cæterum qui norunt quid interſit inter voluntaria & inuoluntaria, & os bene loqui doctum pro calumniatrice lingua ſortiti ſunt, dum recte faciunt laude digni ſunt, ſi quando vero labuntur per imprudentiam, non ſunt admodum vituperabiles, & ideo ciuitates eis ad refugium ſelectæ ſunt. Dignum eſt enim vt de hoc loco diſpiciamus quædam neceſſaria. Sunt autem quatuor, primum cur non ex aliarum tribuum ſortibus, ſed tantum ex Leuiticę,ſelectæ ſunt ciuitates profugis. ſecundum, cur ſex non plures paucioreſve. tertium,cur trans Iordanem tres, reliquæ in terra Chananæa. quartum, cur profugis terminus reditus præſcriptus eſt mors ſummi ſacerdotis. dicamus igitur quæ de ſingulis dicenda ſunt, à primo faciendo principium, quod in ſolis leuitis contributas ciuitates iubentur fugere, æquiſſimum eſt. nam & leuitæ quodam-

Deus non eſt cauſa peccati.

Deus nequaquam iniuſtus non poteſt dici quam ſit iuſtiſſimus.

Blaſphemia pœna.

modo ſunt profugi, qui propter cultũ diuinum deſeruerunt parentes, liberos, germanos, & totam mortalem cognationem. quorum ſodalitii princeps inducitur ſic patrem matremq; alloqui: Non vidi vos, & fratres non noui, & filios ignoro, ne quid me à cultu eius Qui eſt diſtrahat. eſt autem vera fuga, priuari chariſſimis neceſſitudinibus quæ profugos commendat profugis, vt conciliante illos ſimilitudine, ſequatur perpetratorum obliuio. aut igitur hæc cauſa eſt ſola, aut illa quoque, quod ſacrata leuitarum tribus, adoratores iuuenci aurei, hoc eſt faſtus Ægyptiaci, quotquot pubertatem exceſſerant vno incurſu contrucidauit, concita furore iuſtiſſimo immiſſo ſibi diuinitus. Interficit vnuſquiſque fratrem ſuum & propinquum & proximum, germanum animæ corpus, rationi vero propinquas irrationales potentias, denique mente proximum ſermonem qui ab ea promanat. nec enim aliter noſtri pars optima poteſt euadere cultrix eius qui in vniuerſo eſt optimus. ſed ante omnia homo vertendus eſt in animam ſeiuncto reciſoque germano eius corpore cum ſuis concupiſcentiis inſatiabilibus. quo facto brutæ partes animæ ſeiungendæ ſunt à cognatis rationalibus. nam hæ more torrentis in alueos quinque diuiſi, per omnes ſenſuum lacunas concitant impetus affectuum. mox à mente ablegandus eſt ſermo qui videtur ei proximus: vt ſola mens ſuperſit, à corpore, à ſenſu, & à ſermone deſtituta. ſic enim iam ſolitaria ſincere complectitur id quod ſolum colendum eſt, non diſtracta rebus aliis. Huc accedit, quod leuitica tribus æditorum & ſacerdotum eſt, penes quos eſt ſacrorum miniſterium. ad quod miniſterium pertinent illi etiam qui inuiti patrant homicidium, ſiquidem teſte Moſe Deus tradit in manus eorum, vt tollantur qui digni morte ſunt, verum leuitarum eſt pro meritis referre præmia, iſtorum vero punire noxios. Hæ ſunt cauſæ ob quas homicidæ non voluntarii ad ſolas æditorum ciuitates confugiunt: ordo poſtulat vt deinceps dicamus quænã ſint, & cur ſex numero. An quoniam antiquiſſima & munitiſſima, non ſolum ciuitas, ſed cæterarum etiam metropolis, Dei verbum eſt? quod primarium & vtiliſſimum eſt refugium. aliæ quinque ceu coloniæ, potentiæ ſunt id proferentis, & in his præcipua creatiua, per quam opifex verbo ſuo mundũ condidit, proxima regia per quam conditor creaturis imperat. tertia propitia, per quam opifex miſeratur opera ſua. Quarta legiſlatoria, per quam etiam vetantur illicita. Pulchræ ciuitates & munitæ, animarum dignarum egregia receptacula. bonum etiã humanumq; inſtitutum, quod confirmat ad bene ſperandum. quis alius potuiſſet tantam copiam rerum profuturarum oſtendere, in tanta varietate non ſponte peccantium, quibus nec vires eædem ſunt, nec imbecillitas eadẽ? conſiliũ eſt igitur vt qui curſu valet, ſine reſpiratione contendat ad ſummum illud verbum diuinum, fontem ſapientiæ, vt de riuo eius hauriens, pro morte præmium æternæ vitæ inueniat. Qui non æque celer eſt, ad creatiuã confugiat potentiã, quam Moſes nominat Deum, quia per eam diſpoſita ornataq; ſunt omnia. Quiſquis enim mundũ creatum intelligit, non mediocre bonũ lucratus eſt, creatoris noticiam. hæc enim cito perſua-

det vt creatura ſuum conditorem diligat. Quod ſi quis ne ad hoc quidem eſt idoneus, accedat ad regiam. Timor enim cohibebit ſubditum, ſi parentis amor parum valet apud filium, vt caſtigatione contineatur in officio. Ruſum, ſi quis ne hos quidem terminos, vt longinquos valet attingere, huic interiores metæ præfixæ ſunt neceſſariorum potentiarum, propitiæ, & præcipientis quid agendum, ac vetantis ne quid fiat, quod fieri non debet. nam quicunque iam perſuaſum habet, Deum eſſe non inclementem, ſed natura exorabilem, is etiam ſi peccato præueniatur, mox pœnitet, dum ſperat fore, vt ille obliuiſcatur. & quiſquis credit Deum eſſe legis autorem, mandata ſeruando felicitatem aſſequetur. poſtremus vltimum habebit refugium, vt malis careat, ſi bonis ſuperioribus potiri non datur. Hæ ſunt illæ ſex ciuitates, quæ refugia vocantur: ex quibus quinque ſuas figuras habent ac imagines in ſacris literis: præcepti quidem & interdictionis leges in arca reconditas: propitiationis autem, arcæ ipſius operculum, hoc enim vocatur propitiatorium. creatiuæ porro ac regiæ potentiæ, duo Cherubim alata huic appoſita, cæterum intellectus ille diuinus omnibus his ſuperior, non cadit in viſibilem ſpeciem, vt qui nulli rei ſenſibili eſt ſimilis. ſed ipſe imago Dei, antiquiſſimus omnium intelligibilium, & ſummo proximus, quandoquidem nihil medium eſt inter ipſum & Ens illud veriſſimum. Scriptum eſt enim: Loquar tibi ſupra propitiatorium inter duo Cherubim: vt verbum potentiis pro auriga ſit, is vero qui loquitur pro vectore, ad cuius celeuſma vniuerſum hoc auriga regat & temperet. Ergo ille

Propitiatorium. Cherubim

qui tantũ abeſt, vt ſponte delinquat, vt ne imprudens quidem id faciat, ipſum Deum ſortem habebit, in eo ſolo habitaturus. Cæterum qui non de induſtria, ſed inconſulte labuntur, habebunt refugia ciuitates felices & diuites. Itaque tres earum ſunt tranſamnenſes, multum à noſtro genere diſſitæ. Quænam hæ? Verbum illius ſummi principis, & potentiæ creatiua regiaque. harum enim cœlum & vniuerſus mundus eſt. confines autem & congruæ humano mortali generi, quod ſolum peccato obnoxium, tres citeriores, propitia, & imperatiua, atque prohibitoria. nam hæ iam ad nos pertinent. quid enim opus eſt interdictione non aberraturis à iuſtitia? quid præcepto, niſi his qui ſuapte natura procliues ad lapſum ſunt? quid illa propitia potentia peccato nulli obnoxiis? Sed noſtrum genus his opus habet, ſic natum. vt ad ſponte ſecuſve peccandum procliue ſit. Supereſt quarta quæſtio ex propoſitis, reditus tempus præfinitum profugis, mors ſummi ſacerdotis, quæ mihi non paruum exhibet negotium. In eadem enim culpa diſpar pœna lege ſtatuitur, dum aliis longius, aliis breuius fit exilium. nam quidam pontifices longæui ſunt, quidam cito defunguntur: & alij iuuenes, alij ſenes accipiunt ſacerdotium. item inuoluntariæ cædis rei quidam initio pontificatus profugiunt, quidam ſub mortem pontificis: atq; ita quidam per longum temporis ſpatium carent ſolo patrio, alij per vnum diem, ſi fors ferat. quo elapſo ceruicẽ erigunt, & ſuperbi deridenteſque cognatos occiſi, domos ſuas repetunt, hanc difficultatem, in qua hæremus, ita licebit euadere, ſi rationes naturales omiſerimus. Hæc eſt igitur noſtra

Exiliorum diuerſitas

ſententia, Pontificem hunc non hominem, ſed Dei verbum eſſe, quod expers eſt peccatorum omnium, non ſolum ſpontaneorum, verum etiam inuoluntariorum, hunc enim negat Moſes vel ob patrem intellectum, vel ob matrem ſentiendi vim contaminari, vt opinor, ideo, quia parentes immortales puriſſimoſque ſortitus eſt: Patrem Deum, qui omnium rerum Pater eſt, matrem vero ſapientiã, per quam, quicquid eſt, cum prius nõ fuerit, in lucem prodiit. & ideo caput eius vngitur oleo: principatus, inquã, eius ſplendido circumfulget lumine, vt merito exiſtimetur amictus veſtib. nam antiquiſſimum eius Qui eſt verbum mundo vt veſte induitur. veſtitur enim terra, aqua, aere, igne, & cæteris quæ ex his ortum habent. Anima autem particularis veſtitur corpore, & ſapientis mens virtutibus. Quod autem caput eius perpetuo mitra tegitur, ſignificat diadema regium, inſigne poteſtatis non ſummæ quidem, ſed proregiæ, alioquin mirificæ, idem vetatur veſtem ſcindere. nam & Entis illius verbum cum ſit vinculum rerum omnium, vt dictum eſt, continet partes omnes, & conſtringit non ſinens eas diſſolui dilabique: & particularis anima, quantum poteſt, non permittit vllam partem corporis præter naturam diffindi reſecarique, ita, vt integræ omnes & inter ſe vnitæ cohæreant indiſſolubiles. mens item ſapientis purificata integras & coniunctas virtutes conſeruat, conciliante eas naturali cognatione. Hic Pontifex ad nullam animam mortuam, vt inquit Moſes, ſuperueniet. mors autem animæ eſt vita cum vitio. itaque nullum ſcelus attinget, qualia tractare ſolet inſipientia. huic etiam virgo è ſacrato genere iungitur, pura, incontaminata, ſemper corrupta ſententia. nam viduæ vel expulſæ, vel profanæ, vel meretricis maritus nunquam fiet, perpetuus inimicus harum omnium. odit enim viduatas virtutes, & expulſas profligataſque ab ea, atque etiam omnem profanam perſuaſionem, & promiſcuam conſuetudinem cum multis numinibus, proinde impiam meretricem ne aſpicere quidem dignatur, amator eius fœminæ, quæ vnum maritum habet, & vnum parentem profitetur Deum Omnipotentẽ. in huiuſmodi conditione apparet eximia quædam perfectio. nam illum qui magnam precationem precatus eſt, conſtat, ſi non ſponte, lapſum certe per incuriam. Dicit enim: Quod ſi quis coram eo repente moriatur, in præſens contaminabitur. nam ſi quid præter voluntatem repente ingruit, in præſens animam nõ in longum tempus contaminat, cum non ſit voluntarium. De his pontifex non eſt ſolicitus, quippe tum his tum voluntariis ſuperior. Hæc autem non extra propoſitum dixi ſed vt docerem, nõ alienum eſſe à iure naturali, mortem pontificis præſcribi profugis exilii terminum. nam quamdiu hoc ſanctiſſimum verbum viuum ſupereſt in anima, non eſt poſſibile verti eam ſponte in deterius. expers eſt enim peccati omnis, & ſuopte ingenio abhorret ab eo. quod ſi moriatur, non quod ipſum pereat, ſed diſiungatur à noſtra anima, confeſtim datur reditus peccatis inuoluntariis. nam ſi illo ſaluo in nobis exulabant, omnino poſt eius diſceſſum redibunt. hic .n. eximius honor impolluto pontifici à natura eſt exhibitus, vt illo præſente mentis error locũ nõ habeat. ideo votis omnib.

Pontificũ vnctiones.

Dei veſtitus.

Anima particularis veſtitur corpore, ſapientis vero mens virtutibus.

Veſtem ſcindere ſacerdotibus prohibitũ.

Animæ mors.

expe-

expetendum eſt, vt viuat in anima pontifex, iudex ſimul & redargutor, qui pro mentis tribunali erga reorum perſonas ſit indifferens. Hactenus de profugis, quantum locus poſtulabat, deinceps ſequemur contextum reliquum. Inuenit, inquit, eam Angelus Domini in via.] Nimirum miſſus vt animæ præ pudore periclitanti ne aberraret, ſuccurreret, tantum non dux itineris futurus rediturae ad expertem erroris ſententiam. Profuerit autem & de inuentione quæſitioneq; vnà cũ legislatore philoſophari. Quoſdam.n. inducit, nec quærentes nec inuenientes, alios vtroq; modo felices, alios alterutro fruſtratos: quod ex his quidã quærendo non inueniunt, quidam non quærendo inueniunt. Qu cunq; nec quærere nec inuenire cupiunt, rationem ſuam per ineruditionem & inexercitationem afflixerunt grauiter, & cum poſſent acute cernere, cæcati ſunt. Sic ait vxorem Lot retrorſum verſam mutatam in ſtatuam, non fabulam fingens, ſed rei proprietatem indicans. Quiſquis.n. contempto præceptore per innatam ſimul & conſuetam ſocordiam, relinquit anteriora, per quę poſſet videre, audire, aliiſq; vti potentiis ad res naturales diiudicandas: & circumacta retrorſum ceruice, cœca vitæ negotia pluris facit q̃ partes ſui corporis, infamis ſtatua fit, nihil à ſurdo inanimatoq; lapide differens. non habent enim, vt Moſes loquitur, tales mores cor vt intelligant, oculos vt videant, aures vt audiant, ſed cœcam, ſurdam, ſtupidam, omni ſenſu orbatam, minime vitalem vitam ſibi reddiderunt, huius chori princeps eſt rex regionis corporeę. Cõuerſus, inquit, Pharao intrauit in domum ſuam, ac ne huic quidem rei mẽ-

Lot vxor in ſtatuam verſa.

tem adhibuit. ac ſi diceret, nihil vnq̃ curauit, ſed paſſus eſt ſe tanquam plátam incultam areſcere & ſterileſcere. nam conſiliarij diſceptando conſiderandoq; intellectum acuunt: qui ſi ſe exerceat, domi natos fructus percipiet, perſpicacitatem & ſolertiam: ſin ſe tradat incogitantiæ, torpeſcit & hebetat aciem prudentiæ. Verum iſtam brutam & prorſus inanimatam ſodalitatem valere ſinamus, præſtat ad quærentes & conſiderantes conferre ſe. ac mox occurret mos ciuilis, non ambitioſus tamen, cupidus melioris generis, quod virtutes ſortitæ ſunt, & quod quærit, inuenire inducitur. Inuenit, inquit, homo Ioſephum in cãpo, & interrogauit, Quid quæris? qui reſpondit, Fratres meos quæro, indica mihi vbi paſcant. Dixitque ei homo: Diſceſſerunt hinc. audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothain. & ſecutus eſt Ioſeph fratres ſuos, & inuenit eos in Dothain. Interpretatur Dothain defectio non parua, quod ſignificat, animam non mediocriter ſed perfecte deſeruiſſe vanas opiniones, quæ mulierum magis, quàm virorum negotiis ſunt ſimiles. ideo pulchre virtutem Sarram deficiunt muliebria, circa quę occupati ſunt, qui parum virilem effœminatamq; vitam ſectantur, at ſapiens etiam deficiens apponitur ſecundum Moſem, recte & naturaliter. quod enim vanæ opinioni demitur, id veritati apponitur. Quod ſi quis adhuc in mortali, promiſcua multiformiq; vita degens, & copia rei familiaris abundans, circumſpicit & quærit meliorem gentilitatem, ſolum ſummum bonum ſpectantem, dignus eſt qui ſuſcipiat, ſi nõ denuo ſomniis & imaginationib. bonorũ vulgariũ obuerſantib. ſibi delectet. manens .n. in

Dothain.

non

non adulterina contemplatione, quæ fit oculis animæ, quæſitos aſſequetur per veſtigia, nec prius deſiſtet, quam ad eos perueniat. Sed neminem horum apud malos inueniet. Quare? Diſceſſerunt hinc deſerentes noſtra ſtudia: tranſiuerunt ad deſertam à malis regionem piorum hominum. Hæc autem dicit verus homo redargutor, qui ineſt in anima: quam dum videt hæſitantem, dubiam, quærentemq;, metuit ei, ne aberrans rectam viam non inueniat. Illos quoque valde mirari libet, alterum ſcitantem de extremorum medio, dicentemque: Ecce ignis & ligna, ſed vbi pecus in holocautoma? alterum reſpondentẽ, Deus prouidebit ſibi de victima, mi puer, ac mox inuenientem ſuppoſitam, & ecce arietem cornibus implicitum in frutice Sabec. Videamus quid à dubitante quæritur, quid reſpondens oſtendit, tertium quid inuenitur. Percontatio talis eſt. Ecce ignis cauſa efficiens, ecce ligna materia patiens, vbi effectus: quod requiritur tertium? ac ſi dicat, ecce intellectus, calidus candenſque ſpiritus. ecce intelligibilia, tanquam materiæ, ſed vbi tertium illud, videlicet intelligere? Rurſum ecce viſus, ecce color, vbi videre? & in vniuerſum, ecce ſenſus iudex, ecce obiecta eius materiæ, vbi ipſum ſentire? hæc ſcitanti par eſt reſponderi, Deus ſibiipſi prouidebit. nam illud tertium Dei proprium opus eſt. ipſius enim eſt prouidentia. Intellectus percipit, videt viſus, ſentit ſenſus quilibet. Sed aries inuenitur hærens, hoc eſt, ratio quieſcens, & aſſenſum cohibens. Optima enim victima eſt quies & hæſitantia in rebus, quarũ certa fides non eſt. nam Scriptura hoc tantum dicit, Deus videbit, cui nota ſunt omnia, qui clariſſima ſua luce ſibi ipſe illuſtrat omnia. De cætero apud creaturam ſilentium eſt, quæ magna caligine offunditur, in tenebris autem nihil tutius eſt, quàm quieſcere. Item qui quæſiuerunt quodnam eſſet alimentum animæ, (neſciebant enim, vt dicit Moſes, quid eſſet) inuenerunt edocti eſſe id verbum & rationem diuinam: vnde omnes diſciplinæ ſcientiæque perennes fluunt. & hic eſt ille cœleſtis cibus. Quod ſacra Scriptura indicat ex perſona Dei, dicens: Ecce ego pluo vobis panes de cœlo. Nam reuera ſapientiam æthereã Deus ſuperne inſtillat generoſis & ſpectandi cupidis mentibus. At illæ hac viſa deguſtataque delectatæ, experimento diſcunt, autorem tamen eius voluptatis neſciunt. ideo percontantur, quid eſt hoc, melle dulcius, niue candidius? Diſcent autem ex vate ſuo, hunc eſſe panem, quem dedit eis Dominus, vt ederent. Quis igitur eſt hic panis, age dic. Verbum, inquit, hoc, ꝙ præcepit Dominus. Hæc præcepta diuina Iſraeliticæ, id eſt, perſpicaci animæ afferunt lucem ſimul & dulcedinem, ſplendore veritatis eam irradiantia, & dulcibus virtutis perſuaſionibus ſitim honeſtatis refrigerantia. Quin & Propheta ipſe quærendo quę ſit bene viuendi cauſa efficiens, inuenit, quod cum ſolo Deo familiaritas. Dum enim anxius quæreret, quis ſum ego, vt Iſraelitas ab eo, qui regnare videtur more contra Deum rebellante liberem, monitus eſt oraculo pollicente Dei præſentiam. Et habent quidem inquiſitiones particulares dubio procul elegantem contemplationem philoſophicam: ſed ſummum illud bonum incomparabile Deum autorem omnium ſi quis quærat, exhila-

Panis cœleſtis.

hilaratur mox in primo eius contemplationis aditu, nec fruſtratur ſuo propoſito, prodeūte obuiam illa propitia natura per virgines gratias, & oſtendente ſe viſendi ſui cupidis: non qualis eſt, quod fieri nequit, quoniam & Moſes auertit ſuam faciem, veritus coram obtueri Deum: ſed quantum datur creaturæ ad res intelligibiles accedere, Hoc quoque inter præcepta relatum eſt. Conuertimini, inquit, ad Dominum Deum veſtrum, & inuenietis eum, quando quæretis eum ex toto corde, & ex tota anima. Abſoluto hoc capite, conſideremus tertium: vbi etiamſi non deeſt quærendi voluntas, inuentio tamen non ſequitur. Laban quamuis ſcrutatus totam animalem domum Meditatoris, non inuenit, vt Moſes narrat, ſimulacra. plenus enim erat negociis, non ſomniis & vanis imaginationib. Nec illi cœci mente Sodomitæ furioſe conati violare ſacros & impollutos ſermones, inuenerunt ducentem ad eos viam: ſed, vt ait Scriptura, quærēdo prætererierunt ianuam: quamuis circnm ædes curſitando, & omnem mouendo lapidem: vt explerent ſuas immanes & impias cupiditates. Nec defuerunt, qui volentes à ianitorum conditione ad regnum aſcendere, &, quo nihil in vita præſtantius eſt, ordinem turbare, non ſolum nefaria ſpe fruſtrati ſunt, verum etiam præſenti felicitate priuati fuerunt, nam eos, qui cum Core conſpirarant, lex narrat excidiſſe ab vtraque. Sicut enim non eadem diſcunt viri quæ pueri, ſed ſuæ cuique ætati diſciplinæ conueniunt: ſic interdum natura fert, vt animæ pueriles maneant etiam in ſenilibus corporibus, & contra perfectę inueniantur in florentib. adhuc & pubentib.

Sodomitarum iniquitates.

Merito igitur ſtultitiæ notam incurrunt, qui maiora quam pro ingenio ſuſcipiunt. quia conatꝰ omnis maior q̃ pro viribus nimietate ſua vaneſcet, & Pharao quærens extinguere Moſem genus propheticum, nunq̃ eum inueniet, & tamen obiectum ei graue crimen audierat, quod moliretur totius corporei regni perniciē, bis id aggreſſus, primum opponens ſe inſtituto Ægyptio, voluptatis arcem munienti aduerſus animam. percuſſum. n. defodit in ſabulo, re paſſim iacente, ratus vnius eſſe vtraq; dogmata, de voluptatis inter bona principatu, & de pincipiis rerum ex atomis. Iterum vero comminuenti naturam boni reſiſtens, & partem eius animo, partem corpori, partem externis rebus tribuenti. Vult. n. id integrum in ſortem cedere menti, quæ pars noſtri eſt præſtātiſſima, nec dignatur id communicare cum inanimis. ne illam quidem inuictam virtutem, non admodum placētem ridendis theatris hominum, cui nomen Thamar, is qui ad eam quærendam miſſus eſt, inuenit. Recte iuxta naturam. Legimus enim ſic: Miſit Iudas hædum per paſtorem ſuum Odolomitam, vt reciperet pignus à muliere, & non inuenit eam. Interrogauitq; homines loci eius, Vbi eſt meretrix, quæ fuit in Ænan iuxta viam. qui reſponderunt; non fuit hic meretrix. & reuerſus ad Iudam, dixit: Non inueni. & homines loci eius negant ibi vnquam fuiſſe meretricem. ait Iudas: habeat ſibi, modo ne irridear. ego miſi hœdum hunc, tu eam non inueniſti. O mirum experimentum. O non alienam à ſacris tentationem. itane pignus datur? Mens empturiens pietatē poſſeſſionem pulcherrimam, trib. ſibi caueri vult pignorib. anulo, armilla,

Moſes inſidiis Pharaonis inſectatur.

Thamar.

baculo, vt ſermo cum vita conueniat, vita vero cum ratione, accedente recta diſciplina, qua fulciri profuerit, id pignus an bene datum ſit, examinat. at quo examine noſcitur? ſi aliqua eſca obiiciatur attrahendi vim habēs, vt ſanitas, diuitiæ, integritas corporis, aut aliquid ſimile, & ſpectetur vtro tanquam in bilance res proclinet. nā ſi ad aliquid horum proclinabit, pignus certum non erit. Miſit igitur hœdum vt reciperet pignus à muliere, non vt omnino reportaretur, ſed ſi forte illa indigna eſſet id retinere, & quomodo indigna? ſi eximias res mutet mediocribus, & adulterina bona pluris q̃ germana faciat. Sunt autem germana bona hæc, fides, congruentia dictorum factorumque, & rectæ diſciplinæ regula: ſicut è diuerſo mala, incredulitas, incongruitas, ineruditio: adulterina vero ad brutum impetum pertinent. Quærens igitur, non inuenit eam. difficile enim eſt, vel potius impoſſibile, in confuſanea vita virtutem inuenire, & ſi quæratur in quouis virtutis loco, num ibi ſit proſtituta anima, aperte reſpondebitur: nec eſt, nec fuit antea. nam impudica vel ꝓſtituta, vel triuialis fœmina, vel ætatis florem vili venditans, vel foris lauta ac nitida, intus ſordida, vel pictæ tabellæ in morem coloribus fucata faciem ob natiuæ venuſtatis inopiam, vel multos viros tanquam rem bonā affectans, vel multinuba, vel ad multorum illuſa libidinem, ibi non eſt. His auditis, qui quæſiturum miſerat, vir non inuidus & natura benignus, non mediocriter gauiſus, inquit: Equidem optarim, vt illa ſit matrona bona mente prędita, honeſtate, temperātia, cæteriſq; ornata virtutib, vno marito cōtenta, occupata cura & adminiſtratione rei domeſticæ. Si talis eſt, habeat ſibi q̃ dedi, diſciplinā, verborum cum vita congruentiā, pręcipue vero fidem ſumme neceſſariā. modo ne irridear, quaſi erga indignā munificus, q̃uis me credo ea donaſſe, quę maxime conueniunt animæ. Equidem feci quod faciendum erat volenti morum experimentum ſumere, mittens eſcam, & offerens. ſed comperi tale ingenium nō facile decipi. incertus ſum tñ, cur non facile capiatur. Plurimos .n. vidi admodū malos eadē, quæ valde boni agunt facere, licet diuerſo animo: quoniam in illis veritas, in his eſt ſimulatio, q̃ non facile dignoſcuntur. nā ſæpe res minus felix fuit q̃ opinio. Sed & hircum pro peccato, ſtudioſus virtutis quęrit quidem, at non inuenit, iam enim, vt docet Scriptura, concrematus eſt. id conſiderandum quid ſignificet. Non peccare Deo proprium eſt, ſapienti vero, pœnitere, & hoc quoq; durum eſt, ac inuentu difficile. Dicit igitur oraculum, ꝙ quærēs quæſiuit Moſes in vita mortali doctrinam de peccatorū pœnitentia. Conabatur .n. inuenire veſtitā peccatis animam, & ſine pudore exuentem ſe eis nudantemq; non inuenit tamen, flamma, ocyſſimo, inquam, bruto impetu deſcendēte, depaſcenteq; totam animam. vincuntur .n. pauciora à plurib. à velocioribus tardiora, futura à præſentibus. eſt autem contractū quiddam & tardum & futurum pœnitentia, contra multa velox continua in hac vita occurrit iniuſtitia. Merito igitur quidam in mutatione conſtitutus, negat ſe oblationem pro peccato comedere. cōſcientiam .n. ſibi nō permittere, vt nutriatur pœnitentia. Ideo dicitur: Audiuit Moſes, & placuit ei. nā res creaturę à reb. diuinis multum diſiunctæ ſunt.

Virtutem in confuſanea vita inuenire impoſſibile

Hircus pro peccato.

Creaturarum à reb. diuinis ſeparatio

creaturæ

creaturæ tantum manifeſta nota ſunt, creatori etiam occulta. Delirat autem & contra veritatem mentitur, qui pergens iniuſte agere profitetur pœnitētiam: quod perinde eſt, ac ſi ægrotus ſanū ſe ſimulet. nam hoc pacto morbus reddetur grauior, dum ille nihil adhibere dignatur, quod ad ſanitatem ſit conducibile. Olim vir diſcendi cupidus ſolicitatus eſt deſiderio cognoſcendi cauſas, quibus efficiuntur res in mundo maxime neceſſariæ. Cū enim videret quicquid creatum eſt corrūpi gigniq;, tum ea quæ pereunt, & quæ permanent, obſtupefactus exclamauit dicens: Rubus vritur, & non comburitur. locum enim antea inacceſſū non ſcrutatur curioſius, vt naturarum diuinarum habitaculum, & fruſtra laboraſſet, ni ſubleuatus fuiſſet miſericordia prouidentiaque Dei ſeruatoris omnium, qui ex adyto hoc oraculum edidit: Ne propinques huc. ac ſi dicat, ne accedas ad talem cogitationem. nam huic curioſitati ſatagenti humanæ vires non ſufficiunt. ſed facta quidem mirare ſtans, de cauſis vero ex quibus gignantur, corrumpanturve, ne ſis ſolicitus. Nam locus in quo ſtas, inquit, ſanctus eſt. Qualis locus? ni mirum ad rationes cauſatum pertinens, qui tantum diuinarum naturarum eſt, quod Deus neminem mortalem dignetur cauſarum notitia. Tum ille ſcientiæ cupidus ſupra mundum totum emergens ſcitatur de eius opifice, quiſnam ſit ille inuiſibilis & inpalpabilis, corpus an incorporeus, an aliquid his ſuperius, ſimplexne natura, qualis vnitas, an concreta: aut quid tandem ſit: & videns id cogitatu perceptuque difficile, precatur, vt ab ipſo diſcat Deo, quiſnā Deus ſit. nec.n. ſperabat ſe id poſſe ex vllo alio cognoſcere. nihil tñ audiuit, interrogans de ei⁹ Qui eſt eſſentia. Poſteriora, inquit, mea videbis, faciem autem videre nō poteris. Sufficit.n. ſapienti ea q̃ poſt Deum ſequuntur, cognoſcere. Principalem aūt illam eſſentiā ſi quis velit intueri, nimio radiorū fulgore prius q̃ eam videat, cæcabitur. Hactenus & de tertio locuti capite, aggredimur quartum & vltimum ex propoſitis, qn̄ non præcedente inquiſitione vltro ſolet occurrere inuentio. ad hunc ordinem pertinet omnis à ſeipſo doctus ſapiēs. nec.n. cogitationib. meditationib. laboribuſq; proficit: ſed mox natus paratam inuenit ſapientiā irroratam ſibi cœleſti pluuia, cuius meraco hauſtu exhilaratus, perpetuo temulentus eſt ebrietate ſobria, ſalua rationis integritate. Hic eſt ille, quē Iſaac vocant oracula, quē non tempore alio concepit, alio peperit anima. Conceptum enim, inquit, peperit, quaſi ſine tempore. non enim homo naſcebatur, ſed mens puriſſima, ingenio magis quam arte bona. quamobrem genitricem eius dicūtur defeciſſe muliebria, hoc eſt, conſueta, humana & rationalia. nouum enim hoc prodit genus plus quam rationale & vere diuinum, à ſeipſo doctum, non humanis commentis eruditum, ſed furore diuino. an ignoras, quod Hebrææ ad partum non habent opus obſtetricibus? pariunt autem, vt ait Moſes, priuſquam veniā obſtetrices, artes, inquam, & ſcientiæ & à ſola natura opitulante adiuuant. Pulchre a. apteq; à ſeipſo doctus definitur. primo, quod cito inuenitur: ſecundo quod Deus tradidit. ſiquidem quod diſcitur opus habet longo tempore: quod ſuopte ingenio percipit, expeditum eſt, & plus q̃ extēporale. illud hominē, hoc Deum præcepto

Cupiditas viri cuiuſdam.

Moſes videt rubum ardentem.

Moſes ſtās in loco ſancto audit Deum ſecū loquentem

Moſes cur Dei poſteriora, faciē autem non viderit.

Obſtetrices Hebræorū

rem habet. & prima quidem definitio per interrogationem ponitur. quid hoc eſt quod cito inueniſti mi puer? altera vero per reſponſionem, dicente illo: quod tradidit Dominus Deus. eſt autem & tertia definitio docti à ſeipſo, quod aſcendit per ſeipſum. Dicitur enim inter præcepta: Non ſeretis, nec metetis, quæ per ſe aſcendunt. *Natura nulla arte indiget.* nulla enim arte natura indiget, ſeminante illa Deo, & per ſuam agriculturam perficiente tanquam ſponte naſcentia, cum non ſponte naſcantur, niſi quatenus nulla omnino adiuuantur humana induſtria. Nec tam præceptum eſt hoc quàm ſententia. nam præcipiens dixiſſet: ne ſeratis, ne metatis. decernens autem ait: non ſeretis, neque metetis, quæ ſponte naſcũtur. nam quæcunque natura vltro præbente accipimus, eorum nec principia nec fines in noſtra poteſtate inuenimus, ſiquidem in ſatione principium, in meſſe finis eſt. præſtat ſic intelligere hæc: omne initium & omnẽ finem eſſe ſpontaneum, hoc eſt naturæ opus, non noſtrum. verbi gratia, principium diſcendi vtique ingenium eſt docile, promptumque ad contemplationem rerum particularium. rurſum finis quid aliud, ſi ingenue fatendum eſt, quàm natura? ſiquidem etiam præceptor promouet: ſed ſummum faſtigium ſolus Deus imponit, natura illa optima. Qui his innutritur dogmatibus, in pace degit perpetua, immunis à moleſtis laboribus. pax autem & ſeptimana idem eſt iuxta legislatorem, *Sabbati ſignificatio.* nam ea die creatio viſa eſt interquieſcere. Conuenienter igitur *Sabbati inſtitutio.* ſcriptum legitur: Et erunt ſabbata terræ vobis alimenta. id recte intelligendum eſt, Vtiliſſimus enim cibus eſt in Deo quieſcere, maximum bonum conferens, pacem ab omni bello tutam & ſecuriſſimam. nam quæ inter ciuitates intercedit, mixta eſt ſeditionibus. at animæ pax pura eſt ab omni diſſidio. Sed manifeſtiſſime, vt mihi videtur, diſcimus inuentionem non quæſitorum ex his verbis Scripturæ: Cum induxerit te Dominus Deus in terràm, quam iurauit ſe daturum tuis patribus, ciuitates magnas pulchraſque, quas non ædificaſti, domos plenas bonorum omnium, quas non repleuiſti, ciſternas è ſaxo exciſas, quas non excidiſti, vineta oliuetaque, quæ non plantaſti. Viden' paratam copiam bonorum affluentium tam ad voluptatem, quàm ad neceſſitatẽ. comparantur enim ciuitatibus generales virtutes, vt patentes latiſſime: domibus autem ſpeciales, circumſcriptæ breuiore circulo: ciſternis vero generoſæ animæ, capaces ſapientiæ, ſicut illæ aquarum. cæterum vinetis oliuetiſque profectus & incrementa, prouentuſque fructuum. fructus autem ſcientiæ, vita contemplatiua eſt, ſinceram lætitiam qualem vinum affert, conferens, & intelligibile lumen, quale à flamma proficiſcitur, cuius fomes eſt oleum. Hactenus de inuentione locuti tranſeamus ad vlteriorem textus conſequentiam. Inuenit, inquit, eam Angelus Domini ad fontem aquæ.] Fontis crebra fit mentio, qui vno modo mens noſtra intelligitur: *Fontium prima creatio.* altero habitus rationalis & eruditio: tertio praua diſpoſitio: quarto bona huic cõtraria: quinto rerũ pater & conditor. horũ probationes extant in S. literis. videamus quænam ſint. In primo limine legis, vbi mundi opificiũ tractat, tale occurrit oraculũ. Fons a. aſcendebat è terra, & irrigabat totam terræ ſuperficiẽ. Qui allegorias naturę

occul-

occultantis ſua myſteria neſciunt, hunc fontem putant ſimilem Ægyptio fluuio, qui quotannis effuſus ex alueo ſtagnat in campis, tantum non oſtentans potentiam cœli æmulam. Quod enim per hiemem cœlum præſtat aliis regionibus, hoc Nilus Ægypto horis æſtiuis exhibet. nam illud ſuperne terram compluit: hic, quod mireris, inferne pluens arua irrigat. Et hoc eſt cur Moſes impietatis reos peragit mores Ægyptios, quod terram pluris quam cœlum faciant, terreſtria quam olympia, corpus quam animam. Verum iſta in alium opportuniorem locum differenda ſunt: nunc propoſitum eſt paucis agere, & ideo redeuntes in viam à diuerticulo dicimus, fontem aſcendentem & rigantem totam faciem terræ, ſignificare principalem noſtri partem fonti ſimilem, à qua ceu per terræ venas, per ſenſuum inſtrumenta manant potentiæ, per oculos, aures, nares, & cætera. hi ſunt in omni animante circa caput & faciem. itaque tanquam à fonte à principali animæ parte rigatur principalis pars corporis, facies, viſiuo ſpiritu tendente in oculos, auditiuo in aures, olfactiuo in nares, guſtatiuo in os, tactiuo in totam ſuperficiem. Sunt & eruditionis fontes varii, apud quos proceri & cibo vtiles ſermones germinant, tanquam palmarum arbores. Venerunt, inquit, in Ælim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmarum ſtirpes ſeptuaginta: ibi ad aquas caſtra metati ſunt. Ælim portæ interpretantur, & introitum ad virtutem ſignificant. Sicut enim initium ædium eſt ianua, ſic ad virtutem primus aditus encyclopædia. perfectus autem numerus duodenarius, quod

Ælim.

Duodenarii numeri perfectio.

teſtatur Zodiacus in cœlo circulus, illuſtratus tot ſideribus: teſtatur etiam ſolis ambitus. nam intra duodecim menſes circuitum ſuum peragit, & in totidem horas diurnas nocturnaſque tempus diuidunt homines: Moſes quoque non parum laudat hunc numerum, deſcripta ſua natione in tribus duodecim, & inſtitutis duodecim propoſitionis panibus, & totidem lapillis cum ſuis ſculpturis, qui in pontificali veſte talari circum rationale quod vocant intexerentur. Laudat & ſeptenarium multiplicatū per denariū, nunc ſeptuaginta palmas ad fontes memorans, alias ſeptuaginta ſolos ſeniores, quibus datus eſt ſpiritus Dei propheticus. totidem iuuenci mactantur ad epulum ſolenni feſti tabernaculorum, vt vocant, idque certo ordine, non ſimul, ſed per ſeptem dies, incipiendo à tredecim. ſic enim quotidie ſubtrahendo vnum vſque ad diem ſeptimum, ſeptuagenarius numerus conficitur. Poſtquam autem ventum eſt ad virtutis portas artes liberales, conſpicati fontes & apud eos ſtirpes palmarum, non apud arbores, ſed apud aquas, caſtra metati narrantur. Cur ita? Quoniam palmis & lemniſcis ornantur qui perfectæ virtutis præmia reportant: qui vero adhuc in rudimentis tripudiant, & eruditionem ſitiunt apud ſcientias animam rigantes collocantur: quales ſunt fontes inſipientiæ, de quo legislator ſic loquitur. Quiſquis cubat cum muliere ſeorſum ſedente, & fontem eius reuelat, ipſa quoque retegente fluxum ſui ſanguinis: ambo tollantur è medio. Mulierem ſenſum vocat, intellectum maritum eius præſupponens. ſeorſum ſedet ſenſus,

Panes propoſitionis.

Palma virtutis teſtimonium.

hoceſt, in longinquo loco. quoties igitur mulier iſta relicto marito legitimo aſſidet illicientibus ſe corrumpentibusque rebus ſenſibilibus, & amatorie ſingulas complectitur: tunc ſi intellectus ſomno ſuccumbat, qui vigilare deberet, detexit ſeipſum fontem ſenſuum: hunc enim aio eſſe ſenſuum fontem: hoc eſt, intectum, immunitum, inſidiis expoſitum ſeipſum reddidit. attamen, nihilominus etiam mulier reuelauit fluxum ſui ſanguinis. Omnis enim ſenſus pronus vt fluat foras ad ſuum ſenſibile, à ratione cohibetur atque tegitur. Sed iſta mulier deſeritur ſolitaria, viduata recto ductore. perniciofum eſt enim ſicut ciuitati carere mœnibus, ſic animæ deſtitui à cuſtodiis. Sed quando caret cuſtode? An quoties viſum non continet, profundens ſe ad ſenſibilia, & per aures haurit voces quaslibet, nec odoratum cohibet aliasque potentias ſimiles, ſinens eas ſuopte impetu rapi ad quiduis agendum patiendumque, denique quoties ſermo non continetur, quia multa ſecreta nemine cohibente intempeſtiue prodidit, & liberius fluens ſplendidas fortunas tanquam in tranquillo nauigantes vndis repentinis obruit. Hoc eſt illud magnum diluuium quando apertæ ſunt cataractæ cœli, mentis videlicet: & retecti ſunt fontes abyſſi, hoceſt, ſenſuum. non aliter enim inundatur anima, ſuperne tanquam cœlitus è mente prorumpentibus iniquitatibus: inferne vero tanquam à terra ſcilicet ſenſu, inundantibus affectibus. Et hoc eſt cur Moſes vetat turpitudinem patris matriſque retegi, quippe qui bene norat quantum malum eſſet peccata mentis ſenſusque non cohiberi & cœlari, ſed tanquam præclare geſta proferri in medium. Hi ſunt fontes peccatorum, videamus fontem prudentiæ. adhuc patientia deſcendit Rebeca, toto animæ vaſe repleto, per viæ cliuum aſcendit, vt appoſitiſſime iuxta rei naturam legiſlator loquitur. Euadit enim ad virtutis celſitudinem, quiſquis à iactabunda deſcendit arrogantia. Legitur enim: Dumque deſcendiſſet ad fontem, impleuit hydriam, & cœpit aſcendere. Hic fons eſt illa diuina ſapientia, ex quo rigantur particulares ſcientiæ, & quotquot animæ contemplandi cupidæ amore ſummi boni tenentur. huic fonti ſacra ſcriptura imponit aptiſſima nomina, Iudicium eum & Sanctum appellans. Reuertentes, inquit, venerunt ad fontem iudicii, qui eſt Caddes. Caddes autem ſanctus vocatur. tantum non clamat vociferaturque, ſapientiam ſanctam eſſe, puram è rebus terrenis, & rerum iudicem, decernentem omnes controuerſias. Nunc dicendum ſupereſt de illo ſummo fonte optimo, de quo cœleſtis pater per ora prophetarum cecinit: Me dereliquerunt fontem vitæ, & foderunt ſibi ciſternas contritas, quæ aquam continere non poterunt. Ergo Deus eſt ille fons antiquiſſimus. & merito. vniuerſus enim hic mundus ab eo promanauit. Demiror autem & ſtupeo cum hunc vitæ fontem eſſe audio. ſolus enim Deus animæ & vitæ, præſertim rationalis animæ, & prudentis vitæ, autor eſt, nam materia res eſt mortua. Deus autem plus quam vita, fons viuendi,

Diluuium.

Matris turpitudinem detegere cur lege diuina prohibitum.

Fons iudicii.

Caddes.

Sapientiæ diuinæ fontes.

Fons vitæ.

uendi,,vt ipſe ait, ſempiternus. quem fugientes impii non guſtato potu immortalitatis, dementes foderunt ſibi, non Deo primum, opera propria cœleſtibus præferentes & olympiis, pluris facientes cura quæſita quam parata & vltro ſe offerentia, deinde fodiunt non vt Abraham & Iſaac puteos, profundas ſcientias præbentes ſermonem probabilem, ſed ciſternas, quæ ex ſeipſis nihil boni ad recreandum habent, & indigent externis affluentiis, quales è doctrina parantur, dum præceptores ſemper in diſcipulorum auditum affatim ingerunt ſua placita contemplationesque, retinenda in mente & recondenda in memoria. Verum iſtæ ciſternæ contritæ ſunt, hoc eſt omnes male educati animi lacunæ factæ perfluentesque, quæ nec aliunde ſibi parare nec conſeruare poſſunt influxum vtilem. Hactenus de fontibus dixiſſe ſufficiat. Cæterum valde apte ſcriptura inducit Agarem inuentam apud fontem, non haurientem tamen, quia proficiens anima nondum eſt idonea haurire merum potum ſapientiæ: non arcetur tamen quo minus in propinquo moretur. eſt autem omnis publica via per doctrinam ſtrata munitaque. Ideo dicitur eam inuentam in via Sur.] nam Sur interpretatur munitio vel directio. Alloquens igitur animam redargutor ait: Vnde venis, & quo vadis? quod non tam dubitando percontandoque quam exprobrando & pudorem incutiendo dicitur. non eſt enim fas vt aliquid in rebus noſtris ignoret angelus: quod vel hinc colligitur, quia etiam ſecreta natiuitatis pernouit dicens: Ecce prægnans es, & paries filium, & vocabis nomen eius Iſmael.] nam noſſe fœtum eſſe maſculum ſupra humanam facultatem eſt, ſicut & vitæ inſtitutum eius qui nondum natus eſt, quod ferus homo erit, non mitis ac ciuilis. Ergo illud Vnde venis, dicitur ad obiurgationem animæ fugientis meliorem potioremque ſententiam, cui ſi re magis ſeruiret quam nomine, magnam inde reportatura eſſet gloriam. Quo vadis incerta ſectando, certis confeſſiſque bonis relictis? meretur igitur laudem, libenter admonitionem accipiens: quod vel inde apparet, quod nec dominam incuſat, ſibiipſi fugæ culpam tribuens, nec ad ſecundum interrogatum reſpondet, quo vadat. incertum enim hoc erat. de incertis autem tutius ſuſpenditur ſententia. Gaudens igitur redargutor obedientia mulieris ait: Reuertere ad heram tuam. prodeſt enim diſcipulæ doctricis magiſterium, & imperfectæ ſeruitus apud prudentiam. Reuerſa autem humiliare ſub manu eius humilitate honeſtiſſima, abiiciens præſentem brutam ſuperbiam. ſic enim feliciter parturiens eniteris prolem maſculam nomine Iſmael, caſtigata diuinis monitis. interpretatur enim Iſmael auditus Dei. eſt autem auditus à viſu ſecundus. viſum vero legitimus filius & primogenitus Iſrael ſortitur. ſonat enim quod videns Deum. nam audire etiam falſa pro veris poſſumus: viſus nequaquam fallax eſt, quo res certæ cognoſcuntur. Mores autem naſcituri deſcribit, dum dicit ferum fore, id eſt, ruſtice ſapientem nondum aſcitum in Dei ciuitaté, hæc autem virtus eſt, apta nata man-

Puteorum in ſacris ſignificatio.

Agar apud fontē inuenta cur aquā non hauſerit.

Sur munitio.

Iſmaelis natiuitas.

Iſmael.

Iſrael.

ſuefaciendis moribus. iidem feri mores indicantur his verbis: Manus eius contra omnes & manus omnium contra eum. Hoc eſt enim ſophiſtæ propoſitum, præſeferentis curioſitatem in diſputando nimiam, & gaudentis contentioſis ſermonibus. adeo & ipſe ferit omnes diſciplinarum ſectatores, tum ſingulis priuatim reſiſtens, tum in commune omnibus: & viciſſim ab omnibus percutitur ſuas fœturas defendentibus, hoc eſt placita quæ pariunt eorum animæ. Tertio quoque nota adiicitur: Contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit:] tantum non manifeſte oſtendens aduerſam dimicationem perpetuam. Itaque anima quæ ſophiſtam gerit in vtero, reſpondet redarguenti ſe: Tu es Deus qui inſpexit me.] Ac ſi dicat: tu es autor meorum conſiliorum & partuum. & merito. liberalium enim & vere ingenuarum animarum liber & liberator eſt opifex, ſerui vero ſeruarum. angeli autem Dei famuli pro diis habentur ab his qui in ſeruitute detinentur & laboribus. Propterea huic puteo nomen indidit, Puteus coram quo vidi.] ſed fieri non poteſt ò anima proficiens, & liberalium diſciplinarum profunda penetrans, vt in eruditione tanquam in ſpeculo videas autorem ſcientiæ. Commodus autem huic puteo locus eſt Caddes in Barad. interpretatur autem Barad, In communibus, Caddes vero ſancta. nam qui proficit, eſt in ſacrorum profanorumque confinio, iam mala fugiens, ſed nondum idoneus vt ad bona perfecta admittatur, habeatque cum eis contubernium. *Barad.*

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE EO QVIS RERVM DIVINARVM HÆRES SIT.

IN proxime præcedente libro de mercibus pro virili diſſeruimus: nunc autem propoſitum eſt quærere, quis rerum diuinarum hæres ſit. Poſtquam enim ille ſapiens audiuit redditum ſibi hoc oraculum: Merces tua multa nimis: percontatur: Quid mihi dabis ô here? Ego ſine liberis decedam. filius autem meus iſte ſuſceptus ex ancilla, hæres meus erit, Damaſcus Eliezer. ac rurſum: Quia non dediſti ſemen mihi, verna iſte meus hæres erit.] Et quis non attonitus fuiſſet maieſtate proferentis hoc oraculum, vt nec os poſſet diducere, ſi non præ metu, certe præ gaudio? adimit enim vocem vt vehemens dolor, ita nimia letICIA. quamobrem & Moſes fatetur ſe parum vocalem & lingua tardum ex quo cœpit habere cum Deo colloquia: quod teſtimonium prophetæ verum eſt. tunc enim veriſimile eſt vocis inſtrumentum fieri tardius. orationem autem iam articulatam ferri liberiore impetu, ſententiarum magis quam verborum ornamenta conſectantem ex pedita quadam & ſublimi eloquentia. Sunt autem admirandæ virtutes, vel fiducia, vel ſermonis libertas aduerſus præſtantiores, quando res eam poſtulat: vt illa comica ſententia vera potius quam ludicra videatur: Si ſeruus ſemper conſueſcat ſilentio, Fiet nequam dediſcens loqui libere. Sed quando ſolet hac libertate vti ſeruus contra dominum? nonne quando nullius maleficii ſibi eſt conſcius certus nihil ſibi dictum factumve niſi in vtilitatem ſui domini Quando igitur decet Dei quoque famulum libertate linguæ vti contra ſuum rerumque omnium principem atque Dominum niſi quando à peccatis purus, & charitatis erga Dominum ſibi conſcius, magis gaudet ſe eſſe Dei famulum quam ſi abſque contentione adeptus eſſet imperium terra marique in omnes homines. Cæterum officia obſequiaque Abraham plena charitatis erga Dominum commen-

Lingua libertas nimia in ſacris prohibita.

dat extrema clauſula oraculi filio eius redditi. Dabo tibi & ſemini tuo terram hanc vniuerſam:& in eo ſemine benedicentur omnes gentes terræ: præterea quod obediuit Abraham pater tuus voci meæ, & cuſtodiuit mandata mea, præcepta mea, leges meas & iudicia. Eſt autem ſerui laus maxima: nihil ex iuſſis dominicis contemnere; ſed impigre induſtrieque vel ſupra vires conari cuncta exequi ex illius animi ſententia.

Moſis in loquendo libertas.

Sunt igitur qui audire debent potius quam loqui: ad quos dicitur, Tace & audi præceptum pulcherrimum.

Seruis decet ſilentium.

Nam inſcitia res eſt mala temerariaque, cuius primum remedium eſt, autoris ſilentium: ſecundum attentio ad ea quæ auditu digna ſunt. Caue autem putes aliquid nihili docere hæc verba, Tace & audi: maius quiddam eſt quod monent. non ſolum enim linguæ ſilentium poſtulat & auditum aurium, ſed vtrumque ab anima exigit. nam multi aures non mentem afferunt in auditorium, ipſi foris interim vagantur, & multa de multis apud ſeipſos agitant, ad cognatos alienosve, aut etiam ad ipſos pertinentia, quæ præſtaret ad tempus miſſa facere: quæ omnia dum cogitationi obſtrepunt, fieri non poteſt vt exaudiatur qui loquitur. nam eius vox non ad homines fertur, ſed ad inanimatas ſtatuas, quæ aures habent cum auditu careant; quod ſi mens quieta ab omnibus externis internisque motibus dignetur attentam ſe prębere, iuxta Moſis præceptum auſcultare per ſilentium, poterit audire quæ dicuntur: alias vero non poterit. indoctos igitur decet ſilentium: ad ſcientiam autem aſpirantibus, & Dominum amantibus, eſt neceſſaria

Silentii commendatio.

confidens facundia. Legitur enim in Exodo: Dominus pugnabit pro nobis, vos autem ſilebitis. ac mox tale oraculum ſubiungitur: Et dixit Dominus ad Moſem: Quid clamas ad me? quaſi deberent ſilere qui nihil auditu dignum afferunt, loqui vero qui præ amore ſapientiæ confidunt in Domino: nec ſolum loqui placide, ſed etiam proclamare: non ore linguaque, à quibus ictum aerem aiunt in orbem moueri, atque ita ad auditum pertingere: ſed illo muſico ſonoroque inſtrumento, quod mortalis audit nemo, ſoli ingenito illi immortaliq; exaudibile, iſtorũ vero qui in ſenſibus volutantur nemini.

Moſes orat pro populo.

Certe cum totũ mentis inſtrumentũ per diapaſon & diſdiapaſon ſymphonias inſonat, auditor quaſi interrogatur, cum reuera non interrogetur. nam deo nata ſunt omnia. Quid ad me clamas mala deprecans, aut pro bonis acceptis agens gratias: aut vtrumque agens eadem opera? adeo hic parum vocalis & lingua tardus ac pene mutus, alibi non loqui ſolum inuenitur, ſed & clamans introducitur, rurſum alibi loquens indeſinenter & eodem fluxu ſermonem continuans. Moſes, inquit, loquebatur, & Deus ei voce ſua reſpondebat, non docens eum per certas orationis periodos, ſed ſemper & continenter ei reſpondens. Vbi autem reſponſio, ibi vtique & interrogatio. Rogat autem quiſq; quod ignorat, cupiens id diſcere. nam diſcentibus nil tam proprium ac vtile, quam quærere, rogare, ſciſcitari, non videri ſibi ſcire aliquid, vel percepiſſe ſolide. Ergo ſapientes Deo præceptore magiſtroque vtuntur, imperfecti vero ſapiente il-

lo,

lo, ad quem dicunt: Loquere tu nobis: non loquatur ad nos Deus, ne forte moriamur. Tanta autem in loquendo libertate vtitur hic vir bonus, vt non ſolum clamet, ſed reclamet quoque, fretus vera fiducia & affectu non fucato. Nam verba hæc: Si remittis ei peccatum hoc, remitte: ſin minus, dele me è libro tuo quem ſcripſiſti, & illa: Num ego in vtero concepi totum hunc populum, aut peperi eum, quia dicis mihi: ſume eum in ſinum tuum, & geſta tanquam nutrix infantulum? & illa: Vnde mihi carnes vt dem vniuerſo huic populo, qui opplorat mihi? nunquid oues & boues mactabuntur, aut omnes piſces maris conportabuntur & ſufficient? & illa: Domine cur afflixiſti hunc populum? &, Cur miſiſti me? &, Ex quo profectus ſum vt loquerer ad Pharaonem in tuo nomine, afflixit populum: &, Non liberaſti tuum populum: hæc inquam & ſimilia nemo vel regi cuiuis auderet dicere. cæterum cum Deo loqui tam libere, ſummæ fuit non audaciæ ſed fiduciæ: quia ſapientes omnes amici Dei ſunt, præſertim quod ad ſacras leges promulgandas attinet. libertas autem loquendi cognata eſt amicitiæ: alioqui cum quo loquemur libere, ſi cum amico non licet? Recte igitur in ſacris literis Moſes amicus Dei celebratur, vt quoties audacius loquitur, amicitiæ potius id tribuatur quam arrogantiæ, nam arrogantis eſt temeritas, amici vero fiducia. Sed conſidera iterum quod fiducia temperatur cum reuerentia. nam hæc verba. Quid mihi dabis? fiduciam præ ſe ferunt: illud autem, ô here, reuerentiam. Cæterum cum duabus appellationibus prout res poſtulat, rerum autor appellari ſoleat, aliquando Deus, aliquando Dominus, nunc harum neutra, ſed herus aſſumitur, idque peropportune & religioſe admodum: quamuis hæc vocentur ſynonyma, herus & Dominus. ſed quamuis vtrumque nomen in vnum eundemque competit, diſtinguit tamen hæc cogitatio: quia Dominus κύριος παρὰ τὸ κῦρος, hoc eſt, ab autoritate dicitur, qua ratum fit aliquid: ſicut contra ἄκυρον vocatur irritum. herus autem δεσπότης παρὰ τὸν δεσμόν, id eſt, vinculum. Vnde vt opinor δέος, id eſt, timor. itaque & δεσπότης Dominus erit & quidem timendus, non ſolum propter autoritatem, verum etiam propter metuendam omnipotẽtiam, vel fortaſſe quia colligat continetque omnia conſtringens indiſſolubiliter, alioqui natura diſſolubilia. Quare cum dicit. Here, quid mihi dabis? perinde eſt ac ſi dicat: Non ignoro tuam ingentem potentiam, ſcio & poteſtatem tuam terribilem. timens tremensque te appello, & rurſus fiducia ſubleuor. Tuum enim oraculum iubet ne timeam: tu mihi linguam eruditam dediſti, vt ſciam quando loquendum ſit, tu os meum conſutum ſoluiſti, aperuiſti, & articulatum feciſti: dicenda quoque ſuggeris, confirmans illud tuum oraculum: Ego aperiam os tuum, & docebo te quid loqui debeas. Quis enim ſum ego vt loqui me doceas, vt mercedem pollicearis perfectiorem quouis dono & gratia? nonne è patria ſum profugus? nonne cognatos deſerui? nonne careo paternis ædibus? nonne omnes me relegatum profugum, de-

Moſes ſummus Dei amicus.

ſertum, & inhonoratum nominant? Verum tu mihi here es patria, tu cognatio, tu paterna domus, tu honor, fiducia, opulentia clara & perpetua. Cur igitur non audeam proloqui quæ cogito? cur non perconter de his quæ cupio diſcere? attamen quamuis præ me ferre confidentiam videar, nihilominus metum & ſtuporem fateor: nec tamen pugnare in me affectus contrarios, timorem atque audaciam, ſicut fortaſſe aliquis ſuſpicabitur, ſed contemperari aptiſſime. itaque inſatiabiliter fruor bene temperato poculo quod facit vt nec liberius loquar quam pro reuerentia, nec reuerentia libertatem mihi adimat. Didici enim meipſum metiri, quam ſim nihili, & nimiam tuam beneficentiam ſuſpicere. & quoties puluerem cineremque aut ſi quid his eſt proiectius, meipſum ſentio, tunc appellare te audeo, humiliatus & in terra proſtratus, ſic mutatus vt vix ſubſiſtere videar. Talem affectum animæ impreſſit in meam memoriam viſitator Abraham. Appropinquans, inquit, Abraham dixit: Nunc incepi alloqui dominum, ego autem terra ſum & cinis.) Tunc enim tempus eſt vt creatura ſuum factorem appellet, quando agnoſcit quam ipſa ſit nihili. illud autem, Quid mihi dabis? non tam dubitantis eſt verbum, quam gratias agentis pro acceptorum beneficiorum magnitudine: Quid mihi dabis? Numquid reſtat ſeu ſupereſt, quod ſperem, hiſce amplius ſeu copioſius? Copioſæ ſunt, ô munificentiſſime, tuæ gratiæ, nullis circumſcriptæ terminis, nec modum nec finem habent, fonti umore inexhauſtæ & ſubſcatentes perpetuo. Sed conſiderandus eſt non ſolum torrens exundans tuæ beneficentiæ, verum etiam arua noſtra quæ illo rigantur. nam ſi nimis perfundantur, ſtagna & paludes erunt pro campis frugiferis. annon & mihi certa menſura opus eſt? ideo percontor. Quid mihi daturus es? qui iam dediſti plurima, & pene omnia quorum natura humana capax eſt. quod enim adhuc cupio ſcire, hoc eſt, quiſnam poſſit eſſe dignus hæres tuorum operum. Ego defungar ſine liberis, acceptis bonis ad breue tempus paucoſque dies duraturis, & ad finem properantibus, quamuis optem longæuitatem nec ſenio nec morti obnoxiam, vt poſſit iactis ſeminibus radices firmas extendere, & ſtipitem vſque ad cœlum attollere. neceſſe eſt enim vt humana virtus in terra gradiens ad cælum erigatur, vt ibi guſtato immortalitatis nectare ſempiternam ſalutem habeat. nam ſcio quod ſterilem animam odiſti, ipſe rerum omnium genitor. eximiam gratiam largitus es perſpicaci generi, ne vnquam ſterileſcat & prole careat: cui quoniam & ego contributus ſum, iure hæredem deſidero. Cum enim videam id inextinguibile, turpe puto ſinere vt naturæ meæ bonum intereat. Supplex igitur imploro, vt ſemina ſcintillæque foueantur, è quibus virtutis lux ſalutaris accendi queat, quæ tanquam lampas per manus tradita, mundo æquæua fiat. Indidiſti & meditatoriis viris deſiderium filiorum qui progignuntur ex anima, quibus potiti exclamarunt præ gaudio: En pueri quorum miſertus eſt Deus ſeruorum tuorum: quorum peregrinatio nutrix & altrix eſt, quorum intactæ

animæ teneræ generoſæq; ſunt in o͂es virtutis formas diuinas & pulcherrimas fingi faciles. Sed doce me illud, *Maſec.* an filius Maſec vernaculæ meæ, tua ı ū gratiarum hæres ſit idoneus. nam ego hactenus neq; ſperatum accepi filiū, neque de hoc, quem accepi, ſpem habeo. Quænam autem ſit hæc Maſec, & quis eius filius, non obiter conſiderandum eſt. Maſec interpretatur ex oſculo. differt autem ab amore oſculum. nam ille eſt animarum coniunctarum per mutuam beneuolentiam: hoc autem nudam ſalutationem habet ſuperficietenus in occurſu fortuito: ſicut enim in ἀνακύπτειν non eſt κύπτειν, in καταπίνειν πίνειν, in μαρσίππῳ ἵππος, ſic nec in καταφιλεῖν φιλεῖν, id eſt, amor in oſculo. nam multi etiam inimicis coacti aliqua neceſſitate hanc officij ſpeciem exhibent. quæ ſit autē illa ex oſculo, non ex ſincera charitate nobis commendata, dicam nihil diſſimulans. Vita qua cum ſenſibus conuiuimus, tota ſecura, quam nemo non amat, quam hominum vulgus heram exiſtimat, elegantiores famulam, non externam aut empticiam, ſed vernaculam & tribulem quodammodo: qui etiam didicerunt oſculari eam non amare, cum illi alteri valde ament eam, & deſiderent. *Laban virtutis oſor.* Laban autem ille virtutis oſor ne oſculari quidem poteſt attributas meditatori potentias, ſed vt aſſuetus ſimulationi fictiſque moribus, tanquam ægre ferens, cum reuera non doleat, ait: Non iudicaſti me dignum, vt oſcularer pueros meos & filias. Iuſte ac merito. Simulationem enim implacabiliter odiſſe dicimus. Dilige virtutes, & animo complectere, & non requires oſculum, fucatum ſpecimen amicitiæ. non eſt enim amplius portio vel hæreditas in domo tua. nonne pro alienis à te reputatæ ſunt? nonne vendidiſti eas, & deuoraſti earum precium? vt ne in poſterum quidem eas poſſis redimere, ac poſtliminio reuerſas recipere. quid igitur oſculari vult inimicus perpetuus virtutum omnium? At non ſic Aaron oſculatur Moſem, ſed ex animo vt germanum *Aaron Moſen oſculatur.* cariſſimum. Amanter, inquit, ſalutauit eum, & complexi ſunt ſe inuicem. Sunt autem vitæ tria genera: vna apud Deum, altera apud creaturam, tertia media, mixta ex vtraque. quæ apud Deum eſt, non deſcendit ad nos, nec venit in iſtas neceſſitates corporis: quæ apud creaturam, nec aſcendit, nec curauit aſcendere, degens in cauernis intimis, & vita minime vitali gaudens. at quæ mixta eſt, ſæpe ad meliorem tracta ordinem numine corripitur, interdum retracta ad deteriorem retro ſe recipit. quod ſi ad hanc tanquam in bilancem melior vita accedat, adeo prægrauabit, vt in diuerſa lance minimum ponderis appareat. Moſes autem ei quæ apud Deum eſt, vitæ palmam decernens ſine puluere, reliquas inter ſe comparat per duorum mulierum ſimilitudinem, quarum alteram dilectam, alteram exoſam, vocat aptiſſimis nominibus. Quis enim eſt, qui non capiatur oculorum, aurium, guſtus, odoratus tactuſq; deliciis ac voluptatibus? Quis non abhorret à contrariis, frugalitate, continentia, auſtera caſtigataque vita, luſus ac riſus experte, plena curis & laboribus, contemplandi cupida, infenſa ignorantiæ, contemnente pecuniam, gloriam, delicias, aſpirante ad temperantiam, bonam exiſtimationem, & videntes non cœcas diuitias? Eſt quidem primogenitura vt anti-

quior, ita honoratior: Moſes tamen & poſterius natos hoc honore dignatur, his duplum tribuens, alteris auferens dimidium. Si habuerit, inquit, homo duas vxores, dilectam & exoſam, & ambæ pepererint, cum diſtribuet ſuā ſubſtantiam, non poterit primogenituram dare filio dilectæ, ſcilicet voluptatis. iuuenis enim hic cenſetur, etſi tempore antiquior. ſed dabit filio ſeniori nato è faſtidita prudentia, qui à pueritia dignus fuit, cui duæ portiones debentur. Huius figuræ ſenſum moralem, quia iam ante diximus, reuertamur ad proxime ſequentia, præmonito lectore, quod exoſæ Deus vuluam aperuiſſe dicitur, ortum dans bonis ſtudiis, & honeſtis operibus, cum ea quæ dilecta putatur, mox ab initio ſit ſterilis. Videns, inquit, Dominus, quod Lia faſtiditur, aperuit vuluam eius: Rachel autem erat ſterilis.

Rachel ſterilis.

Sed quoties anima prægnans quales decet, fœtus parturit, tunc altera ſenſibilium genitrix ſterileſcens deſinit parere, grata non propter oſcula. Huius ſenſualis vitæ, q̃ Maſec nominatur, vnuſquiſq; noſtrum eſt filius, honorans demiranſque nutricem altricéq; humani generis: quam terrenus intellectus Adam nomine, vbi factam vidit, quamuis mortem ſuam, vitam illam nominauit. Vocauit, inquit, Adam nomen vxoris ſuæ vitam, quod ipſa ſit mater omnium viuentium, reuera mortuorum iuxta vitam animæ. At quotquot vere viuunt, matrem habent ſapientiam, ſenſus autem vtuntur ſeruitio, in hoc à natura factum exiſtimantes, vt miniſter ſit ad parandam ſcientiam. nomen autem nati ex ea vita, cuius nota eſt oſculum, Damaſcus traditur, quod ſacci ſanguis interpretatur, apte admodum: quia per ſaccum ſignificatur corpus, per ſanguinem vita, quæ eſt in ſanguine.

Damaſcus

nam quoniam anima dupliciter dicitur, & in vniuerſum, & pars eius præcipua, quæ proprie dici poteſt animæ anima: ſicut oculus & totus globus eſt, & ea pars, qua proprie cernimus: exiſtimauit legislator duplicem eſſentiam animæ, totius quidem, ſanguinem: præcipuæ vero partis, diuinum ſpiritum. proinde aperte dicit: Anima omnis carnis, ſanguis eſt. egregie carnium turbæ influxum ſanguinis attribuit vt proprium. mentis vero eſſentiam nulli creaturæ coaptauit, ſed introduxit eam ſuperne inſpiratam à Deo. Inſpirauit, inquit, creator omnium in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem, quæ etiam ad imaginem ſui factoris expreſſa narratur. Itaque duplex eſt genus hominum, alterum, quod viuit iuxta rationem inſpiratam diuinitus: alterum quod ſanguine viuens ſeruit carnis voluptatibus. hoc terræ figmentum eſt, illud ad imaginem Dei expreſſa effigies. ea terra ſanguine macerata, ex qua ficti ſumus, non mediocriter eget diuino auxilio. ideo dicitur: Iſte Damaſcus Eliezer. Interpretatur autem Eliezer, Deus adiutor meus. quoniam hæc moles ſanguinea per ſe diſſolubilis & mortua, conſiſtit & fouetur prouidentia Dei ſua manu ſuſtentantis & protegentis: alioqui ne per vnum quidem diem genus noſtrum durare poterat. Non vides, quod & Moſis ſecundus filius eodem eſt nomine? Nomen, inquit, ſecundi Eliezer. ac mox cauſam adiicit. nam Deus meus auxiliator meus, & eripuit me è manu Pharaonis. Cæterum ſanguineæ ſenſualiſque vitæ amicis præficitur ille

pietatis diſſipator, & hoſtis Pharao nomine, cuius regnum iniuſtum & crudele, non licet effugere, niſi Eliezer naſcatur in anima, & auxilium à ſolo ſeruatore nos ſperare iubeat. Recte autem in ſtemmate Damaſci non patrem, ſed matrem Malec memorat: vt oſtendat, quod anima ſanguinea, qua bruta viuunt, ad mulierum maternum genus propriè pertinet, expers maſculini generis. At non ſic virtus Sarra: ſolam enim virilem ſtirpem ſibi vſurpat, ex ſolo Deo nata, qui pater eſt omnium, ipſa matre carens principium. Vere, inquit, ſoror mea eſt, eodem patre, non item matre progenita. Hæc de quibus præmoneremus, habuimus. erat enim in prima parte argumenti quædam obſcuritas pene ænigmatica. Quod autem hic ſtudioſus quærat, explicandum eſt diligentius. An poſſit aliquis huius ſanguineæ vitæ cupidus & ſenſibus deditus, incorporearum diuinarumque rerum hæres fieri. His dignus habetur ſolus ille, qui ſuperne inſpiratus eſt, cœleſtis diuinæq; portionis particeps intellectus puriſſim⁹, contemnens non modo corpus, ſed & alteram partem animæ, quæ cum ſit bruta ſanguine fermentatur, furores feruentes & concupiſcentias ardentes excitans. ergo ſic interrogat: Quoniã mihi non dediſti ſemen illud à ſeipſo doctum & intelligibile, num verna meus hæres mihi erit, ſanguineæ vitæ filius? Vix id elocutus erat, cum Deus reſpondit. Mox, inquit, vox Dei facta eſt ad eum, dicens: Non hic heres tu⁹ erit, nec quiſquam ſenſui conſpicuus. nam incorporeæ naturæ intelligibilium rerum hæredes fiunt. Et obſeruandum, ꝙ nec dixit Deus, nec locut⁹ eſt, ſed vox Dei facta eſt ad eum tanq̃ intus in corde pulſans. Quis ergo hæres erit? nõ intellectus qui ſponte detinetur in corporis carcere, ſed qui ſolutus vinculis liberatuſq; prodit extra parietes, & vt ita loquar, ſeipſum derelinquit, Qui, inquit, egredietur ex te, hic hæres tuus erit. Ergo ſi cupis, O anima, heres diuinorum bonorum fieri, non tantum terram corpus, & cognationem ſenſuum, & domũ paternam, rationem deſere, ſed & teipſam fuge rapta extra teipſam ſicut lymphati & fanatici, bacchabunda & numine agitari te non diſſimulans. nam extra ſe raptæ afflatæq; diuino furore, & impulſæ cœleſti cupidine, attractæq; à veritate impedimenta dimouente, & viam muniẽte, hæc eſt hæreditas. Sed quomodo migras ab illis priorib. ingenue dic nobis, O mens, quæ audire doctis inſonare ſoles intelligibilia, dicens: Equidem migraui è corpore, quando carnem ſenſumque contempſi, atque etiam omnia ſenſibilia, ſi ad veritatem conſerantur ſpectra & phantaſmata damnato ſenſuum iudicio corrupto & inſincero, plenoque falſis opinionibus: damnatis etiam his, quæ iudicantur, vt paratis ad ineſcandum fallendumque, & veritatem, quantum in ſe eſt, tollendam è rerum natura. Quin & è ratione migraui, quando multum irrationalitatis in ea cognoui, vtcunque tumente, & extollente ſe. Auſa eſt enim quiddam non mediocre, per vmbras corpora, per verba res, quod fieri non poteſt, mihi oſtendere. Itaque labebatur per lubrica, & cogebatur multa circumloqui, quæ propriis verbis eloqui diſerte non poterat.

Quapropter cum viderem eam affectam vt infantem puerum, decreui

ſatius

ſatius eſſe migrare ab his omnibus, & ad Deum referre ſingulorum potentias, qui & corpus compingit ac corporat, & ſentiendi vim indit ſenſibus, & rationi orationem ſuppeditat. Proinde agedum ſicut dereliquiſti cætera, excede ac emigra etiam ex teipſa. at quomodo? caue ne intellectum, cogitationem, perſpicacitatem tibi ipſi theſaurizes, ſed offerens hæc ei dedica, qui exacte intelligendi, & infallibiliter percipiendi cauſa eſt. hæc autem donaria recipit alterum è ſacratis têplum: ſcilicet ſanctius. Sunt enim opinor duo, alterum intelligibile, alterũ ſenſibile. ſenſibilium naturarũ mundus hic, intelligibilium vero ille intelligibilis eſt receptaculum. Quod autem is qui iam dicta egreſſus cupit ſectator Dei fieri, præ diuitiis naturæ laudatam hæreditatem aſſequitur, teſtis eſt Scriptura, dicens: Eduxit eum foras, & dixit: Suſpice in cœlum, quoniam hic eſt diuinorũ bonorum theſaurus. Aperiat tibi, inquit, Dominus theſaurum ſuorum bonorum, cœlum videlicet. ex hoc certe conſummatas lætitias largitor ille continue depluit. Suſpice, vt arguas cœcum vulgus hominum, quod cum ſibi videatur cernere, orbatum eſt luminibus. niſi forte non eſt orbum, dum mala bonis antefert, iuſtis iniuſta, perturbationes tranquillitati animi, immortalitatibus mortalia: repulſiſque monitoribus ac caſtigatoribus cum ſuis præceptis atq; monitis, adulatores admittit, & ſermones inuitantes ad voluptatem, otium, ignorantiam, atque delicias. Ergo ſolus bonus videt, quamobrem & Prophetas priſci nominabant videntes. qui autem foras prodiit, non ſolum videns, ſed & Deum videns appellatus eſt Iſrael. ſic enim hæc vox interpretatur. At iſti etiamſi aliquãdo aperiunt oculos, terram intuentur terrenorum cupidi, & innutriti materiæ. nam ille attollens oculos ad ætherem ſuſpicit, vnde manna verbum diuinum, cœleſtis immortaliſque cibus animæ ſpectandi ac diſcendi cupidæ. iſtis vero animus eſt in cepis & alliis pupillas cruciantibus & turbantibus, ita vt conniueant, atque in porris & ſalſamentorum fœtoribus, cibis Ægypto peculiaribus. Venerunt, inquit, nobis in mentem piſces, quibus in Ægypto veſcebamur gratis, cucumeres, pepones, porrum, cepę, alliũ. nunc anima noſtra exaruit, nihil præter manna vident noſtri oculi. Facit autem ad mores & illud, Eduxit eum foras, quo quidam indocti ridere ſolent, rogitantes, & quis intro educitur, aut ediuerſo foras intrat? Etiam, O ridiculi & nimis faciles. neſcitis enim veſtigare mores animæ, ſed ſolos corporum locales motus in his verbis quæritis. ideo mirum vobis videtur, ſi quis intrat foras, aut intro exit. nobis vero Moſis familiaribus nulla eſt hic abſurditas. An non diceretis, perfectum ſacerdotem, quando in adytis operatur ſacris patriis, intus eſſe ac foris anima vaga obambulanteque. rurſum alium vel alienum à Leuitico genere, amicum Deo charumque, extra ſacraria ſtantem, intus in penitiſſimis agere, qui peregrinationem putat vitam corporis & quoties poteſt ſolã animæ vitam viuere, credit ſe degere in patria. nam extra amicitiam eſt omnis inſipiens, etiamſi ne momentũ quidem diſcedat à contubernio: intus vero omnis ſapiens, etiamſi non ſolis regionibus, verum etiam immenſis terræ tractibus diſiunctus ſit. Moſis autem hunc amicum adeo Deo pro-

Iſrael.

pinquum ait, vt nihil ab anima diffe-rat. dicit enim: Amicus æqualis animę tuæ. iuxta eiuſdem æſtimationem, nec ſacerdos erit homo, tantiſper dum eſt in ſanctis ſanctorum, donec exeat, non corporaliter, ſed animæ motib. Mens enim quando pure Deo ſacrifi-cat, non eſt humana, ſed diuina. cum autem ad aliquid humanum auerti-tur, deſcendens de cœlo, vel potius delapſa in terram, egreditur, etiamſi corpus intus maneat. Rectiſſime igi-tur dictum eſt, Eduxit eum forás, è carcere corporis, è cauernis ſenſuum, è fallacib. rationis ſophiſmatibus: & inſuper ex ſeipſo, atque opinione, qua putabat, ſe nulli obnoxium libere ac ſuapte facultate percipere atq; intel ligere. Producto autem forás, dixit: Suſpice in cœlum, & numera ſtellas, ſi poteſt iniri eorum numerus. Sic erit ſemen tuum. Egregie dictum, ſic erit ſemen tuum, non par ſtellarum nu-mero. non enim ſolam multitudinē, ſed & alia multa ad perfectam felici-tatem conducentia vult indicare. Sic erit, inquit, ſicut quod vides in æthe-re, ſic cœleſte, ſic vmbra carens, plenū ſplendore puriſſimo (nam nec in cœ-lo nox locum habet, nec in virtute te-nebræ) diſpoſitum ornatiſſime, im-moto manens ordine, ſemper ſui ſi-mile. Vult enim cœli effigiem, aut ꝙ plus eſt, cœlum terreſtre dici ſapien-tis animam, vt quæ in æthere habet lucida ſidera, ſtatos motus, concin-nas choreas, diuinos circuitus, vir-tutum ſplendores fulgidiſſimos, & ſtellis ſimillimos. Quod ſi ſenſibi-lium ſtellarum numerum inuenire eſt impoſſibile, multo magis intelligibi-lium. Nam quanto præſtantius eſt, quod iudicat, quàm quod iudicatur: ſiquidem mens ſenſu eſt potior, hic

Abrahami progenies à Deo benedicta

vero illa hebetior: tantum & inter ea, quæ iudicantur, intereſt. itaque im-menſo intelligibilia ſenſibilium nu-merum ſuperant. nam oculi animæ proprij minima quædam portio eſt o-culus corporeus. ille ſoli eſt ſimilis, hic candelabro quod modo accen-ſum mox extinguitur. ideo neceſſario ſubiungitur: Credidit Abraham Deo: ad laudem eius, qui credidit. Dicat fortaſſe aliquis, hoccine laude di-gnum iudicas? Quis Deo loquenti pollicentique fidem non adhiberet, etiamſi impius & omnium mortalium iniuſtiſſimus? Huic reſpondebimus: Caue, caue, O præclare vir, ne teme-re aut illum ſapientem fraudes ſuis laudibus, aut indignis perfectiſſimam virtutem fidem tribuas, aut noſtram ſuper hac re incuſes ſententiam. Nam ſi penitius ſcrutari, non ſolum in ſu-perficie, volueris, comperies quàm difficile ſit credere ſoli Deo abſque vllo teſtimonio, propter cognatio-nem, quam habemus cum reb. mor-talibus, quæ nobis perſuadent, vt credamus fidamuſque gloriæ, prin-cipatui, amicis, ſanitati roborique corporis, & cæteris plurimis. has per-ſuaſiones eluere, & diffidere creaturæ per ſe infidiſſimæ, ac ſoli Deo fidere, qui ſolus vere fidus eſt, res eſt animi magni cœleſtiſque, non ineſcati vllis rebus noſtratibus. Illud quoque be-ne additur, imputatam ei fidem ad iuſtitiam.] Nihil enim tam iuſtum, quàm fide ſincera Deo credere. Id quantumuis iuſtum, & naturæ con-ſentaneum, mirum videtur propter vulgus incredulum, quod arguens ſacra Scriptura dicit, in ſolo DEO firmum eſſe certumque præſidium, quantumlibet hoc mirentur homi-nes verorum bonorum expertes,

Abrahami fides.

alioqui reuera non mirabile. eſt autē op⁹ iuſtitię proprium. Et dixit, inquit, ad eum: Ego ſum Deus, qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram hanc in hæreditatem,] Hoc non ſolum nouam pollicetur, ſed & veterem promiſſionem confirmat. Siquidem dudum donatum bonum, exit⁹ erat è meteorologia Chaldaica, quæ docebat credere, mundum non opus Dei, ſed Deum ipſum eſſe, & bona malaq; imputare ſtellarum certis ordinatiſque curſibus, vnde bonorum malorumque cauſæ pendeant. hanc tam prodigioſam opinionem homines ad credendum faciles hauſerant ex æquabili motu orbium cœleſtium. nam Chaldim interpretatur æquabilitas. Nouum autem bonum, quod promittitur, eſt acquiſitio ſapientiæ eius, quæ non ſenſu diſcitur, ſed mente ſinceriſſima percipitur, & confirmat migrationem optimam, anima ſe cōferente ab aſtronomia ad phyſiologiam, & ad certam cognitionem à coniectura: atque vt proprie loquar, à genitis ad Ingenitum, à mundo ad eius patrem conditoremque. Chaldaicam enim ſectam cœlo fuiſſe deditam: hunc autem poſtquam inde migrauit, Deo, qui cœlo vectatur, & id gubernat, credidiſſe, narrant ſacra eloquia. præclara ſane hæreditas, fortaſſe maior, quàm pro captu hæredis, ſed digna largientis magnitudine. Sed non ſufficit bona ſpes, & miræ felicitatis expectatio ſapientiæ cupido per oraculum oblata, niſi & modum audiat, quo ad eam felicitatem peruenturus ſit, quod moleſtum ſit illi hæc ignorare, vt inſatiabiliter ſitienti ſcientiam. Ideo percontatur: Domine Deus, quomodo cognoſcam quod eam hereditate poſſidebo? Dicat fortaſſe aliquis, non conuenire hoc ei, qui crediderat. nam hæſitationem dubitantis eſſe, eum qui credit, nihil amplius quærere. Dicendum igitur, eum hæſitare & credere, ſed non de eadem re. abſit hoc à fideli anima. credidit ſe hæreditario iure poſſeſſurum ſapientiam, nihil aliud quærit, quam quomodo ſibi obuentura ſit ea felicitas. nam obuenturam certo ſcit fretus Dei promiſſione. Itaque delectatus hominis prono ad diſcendum deſiderio præceptor, incipit à primis elementis eum erudire, primum docens, quod eſt ſumme neceſſarium: Sume mihi.] Breue verbum, ſed magna vis eius, non pauca enim indicat. Ante omnia proprium, inquit, nullum habes bonum, ſed ſi quid habere putaris, aliunde habes. Vnde colligitur, quod accipimus à Deo, quicquid habemus, non à poſt eum nata creatura, quæ ipſa manus ad eum tendit, vt accipiat. Secundo inquit, quicquid ſumis, ſume non tibiipſi, ſed quaſi mutuum aut depoſitum redde ei, qui depoſuit, & quidem cum auctario, veterem gratiam noua penſans gratia, & decenter aliquid rependens bene merito. nam multi ſacris depoſitis male vſi, præ auaritia nimia verterunt ea tanquam ſua in proprium commodum. tu vero, vir bone, da operam pro viribus, vt non ſolum integra illæſaque ſerues quæ accepiſti, ſed omni cura efficias, vt qui depoſuit, non habeat quod queratur de tua cuſtodia. Depoſuit autem hæc, animam, rationem, ſenſum, nimirum factor animalium: quæ depoſita figura iuuenca, aries, capra nominantur in ſacris literis. hæc autem quidam ſui nimis amantes vſurparunt ſibi, alii repoſuerunt vt tempe-

Abrahamo veteres promiſſiones à Deo ſæpius confirmatæ.

Chaldim.

Iacobi cū Angelo colloquiū.

ſtiue

ſtiue redderent, & fraudatores quidem ſunt innumeri. Quis enim eſt noſtrum, qui animam, rationem, ſenſum in bonis ſuis non cenſeat, ſibi acceptum ferens quod ſentit, loquitur, intelligit? eorum autem qui bona fide cuſtodiunt depoſitum, exiguus eſt numerus. hi tria iam dicta Deo dedicant, rationem, ſenſum, animam. Sumpſerunt enim non ſibi, ſed illi hæc omnia: itaque merito fatentur, ab eo venire vires horum ſingulis, menti cogitationes, rationi ſermones, imaginationes ſenſibus, Cæterum, qui hæc aſcribunt ſibiipſis, merito ſibi parant has miſerias: inſidioſam animam fermentatam brutis affectionibus, & vitiis plurimis obſitam, nunc gulæ atque libidini tanquam in lupanari proſtitutam, nunc à plurimis iniquitatibus tanquam in carcere conſtrictam cum maleficis, non hominibus, ſed ſtudiis, quæ omnibus tribunalibus faceſſunt negocium, rationem vero inaniloquam, exacutam ad impugnationem veritatis, ſibi dedecus afferentem, damnũ autem audientibus. prætereа ſenſum inſatiabilem, ſemper ingurgitantem res ſenſibiles, ſed numquam expleri valentem, contumacem aduerſus monitores, & conſpuentem quicquid ad emendationem audit videtque. Qui autem hæc ſumpſerunt non ſibi, ſed Deo, dedicarunt ei ſingula, vt ſacra ſeruantes ſuo Domino: mentem quidem, ne quid aliud quàm de Deo virtutibuſque cogitaret: rationem vero, vt ore frenato, laudibus hymniſque veneraretur parentem rerum omnium, oſtentans in hoc tantum negotio ſuam eloquentiam. ſenſum autem, vt imaginando totum hunc mundum ſenſibilem, cœlum, terramque, & naturas, quæ ſunt in medio, animantes ac ſtirpes, atque vires harum & efficaciam, motuſque alios & habitus. ſedulo & ſine fuco nunciet animæ. menti enim Deus dedit, vt intelligibilem mundum per ſeipſam, viſibilem autem p ſenſum, cognoſceret. Quod ſi quis poſſit omnibus his partibus Deo magis quàm ſibi quærere, per ſenſus introſpiciendo ſenſibilia, inueniendæ veritatis ſtudio, per animam autem in rebus intelligibilibus, quæ vere ſunt philoſophando, denique per vocis inſtrumentum laudando hunc mundum, & eius opificem, viuet vitam beatiſſimam. Hæc puto ſignificari per verbum illud, Sume mihi. Cæterum, quoniam miſericordi Deo viſum eſt ſuæ virtutis excellentiam cœlitus in terram demittere, vt genus noſtrum potioris ſortis fieret particeps, figurate tabernaculum cum ſuis ſacris apparuit, ſapientiæ ſimulacrum & imaginem. nam in medio noſtræ impuritatis collocatum tabernaculum, ait Scriptura, vt eſſet, quo purificaremur, elutis & abſterſis ſordibus ac maculis, quibus referta eſt hæc vita noſtra miſera. Videamus igitur, quid præcipiatur de apparando tabernaculo: Locutus eſt, inquit, DOMINVS ad Moſem, dicens: Dic filiis Iſrael: Sumite mihi primitias, à quocunque vltro dante ſumetis eas. Hic quoque præcipitur, vt non ſibi, ſed Deo ſumant, examinando dantis, animum magis, quàm donum, & conſeruando quæ dantur illæſa atque integra.

Primitiæ in ſacris eloquiis cur Deo dedicatæ.

Quod autem primitias poſtulat, id ad erudiendos nos pertinet. nã reuera corporum ac rerum primitię Deo

debentur: id ſi ſcire vis, conſidera ſtirpes, animantes, artes, ſcientias. prima ſtirpium ſemina ſuntne agriculturæ an inuiſibilis naturæ opera? quid hominum cæterorumque animalium generatio. nonne parentum operam habet acceſſoriam, ſuprema autem antiquiſſima veraque eius cauſa natura eſt? artium autem ſcientiarumque nonne fons, radix, fundamentum, aut ſi quod aliud eſt nomen potioris principij, natura ſupponitur, cui contemplationes omnes ſuperſtruuntur? naturam vero ſi ſubtrahas, imperfecta erunt omnia. Et hoc eſt, quod mihi quidam videtur dixiſſe aptiſſime: ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. Dimidium facti qui bene cœpit, habet. Merito igitur in ſacris eloquiis primitiæ dedicantur Deo rerum principi. Alibi quoque ſic legitur: Locutus eſt Dominus ad Moſem, dicens: Conſecra mihi omnem primum fœtum primogenitum, aperientem vuluam, in filijs Iſrael, ab homine vſque ad pecora. itaque ſic etiam confeſſum ſit, quod quæ antiquiora ſunt, & præcipua Deo debentur, præſertim primogenita. Quoniam enim omne genus eſt incorruptibile, incorruptibili Deo iuſte attribuitur, & quicquid in vniuerſum vuluam aperit, ab homine, hoc eſt, ratione, vſq; ad pecora, id eſt, ſenſus corporis. nam qui aperit vuluã ſingulorum mentis ad percipienda intelligibilia, rationis ad exercendum ſermonem, ſenſuum ad obiecta tractanda, corporis ad proprios eius motus atque habitus: eſt ille Dei ſermo inuiſibilis ſator & artifex, qui conuenienter ad patrem refertur. atqui ſicut principia Dei ſunt, ſic & fines: teſte Moſe, qui præcipit, vt ſeparetur finis, & dedicetur Domino. atteſtantur & mundanæ res. quomodo? ſtirpis principium ſemen eſt, finis vero fructus: vtrumq; opus naturæ non agriculturę.

Natura ſcientiæ principiũ

Rurſum ſcientiæ principium natura eſt, vt oſtendimus, finis autem ne contingit quidem hominib. nemo enim abſolutus eſt in vlla ſcientia, ſed reuera perfectiones & faſtigia vnius ſolius ſunt. itaque nos verſamur in ſpatio medio finem inter & principiũ, diſcendo, docendo, agros colendo, cætera opera tractando quaſi agamus aliquid, vt & generatio videatur aliquid agere. Manifeſtius tamen principia fineſq; Deo tribuuntur in mundi creatione, dicẽte Scriptura, In principio fecit: & rurſum, Perfecit Deus cœlum & terram. Nunc igitur ait: Sumite mihi: ſibi debita vindicans, & præcipiens, ne quæ dantur, vitientur, ſed ita vt oportet, ſeruentur. Rurſum aliubi qui re nulla indiget, & ideo nihil accipit, fatetur nihil accipere, vt pietatem accendat, & ad ſanctitatem religionemque promptos faciat, quaſi delectetur ſpontaneis obſequiis animæ & cultu legitimo. Ecce, inquit, accepi Leuitas pro omni primogenito aperiente vuluam: apud filios Iſrael erunt eorum redemptio. Damus igitur & accipimus. ſed accipimus proprie, abuſiue date dicimur, ob cauſas, quas diximus. apte autem redemptionem Leuitas nominat. nihil .n. æque mentem ad libertatẽ erigit, ac cõfugere ad Deum ſuppliciter. id aũt ſacrata Leuitica tribus profitetur. Quando igitur ſatis de his diſſeruimus, reuertamur ad textus reliqua. Sume mihi, inquit, iuuencam indomitam, illęſam, tenerã, iuuenem, laſciuam, ſed rectoris patiẽtem animam. ſume mihi arietem, rationem maturam, paratam certamini, idoneam ſoluendis, & diſſecandis

nodis ſophiſtarum ex aduerſo diſputantium, idoneam & ad tuendum ornandumque eum cui contigit. ſume mihi & ſenſum inducentem in hunc mundum ſenſibilem, capram, tria hęc omnia, iuxta numerum perfectum compoſita, principium, finem, medium habentia. præterea turturem & columbam, diuinam & humanam ſapientiã, ambas quidem volucres & in altum tolli exercitatas, differentes tamen à ſe inuicem quatenus differt genus à ſpecie, aut exemplar ab imagine. amat enim diuina ſapientia ſolitudinem propter ſolum Deum cuius ipſa eſt poſſeſſio, & turtur figurate vocatur. altera vero manſueta, cicur & gregatim volitans ciuitates hominum libenter incolit, gaudẽs conſuetudine mortalium, & ideo repræſentata per columbæ ſimilitudinem. His virtutes opinor Moſes ſubindicans, obſtetrices Hebræarum Sepphoram & Phuam nominat: quarum altera auicula, altera rubor interpretatur. ſiquidem diuinæ ſcientiæ proprium eſt ſublimia petere: humanæ vero, modeſtiam & pudorem indere, quem erubeſcentia maxime indicat. Et ſumpſit, inquit, ei hæc omnia. hæc laus eſt probi hominis, ſacrum depoſitum animæ, ſenſus, rationis, diuinæ ſapientiæ, ſine dolo bona fide ſeruantis, non ſibi ſed ei qui depoſuit. Deinde addit: & diuiſit ea per medium: nec dicit, quis diuiſerit, cogitationi tuæ relinquens intelligendum Deum, ſecantem corporum ac rerum cunctarum cohærentes & vnitas vt videtur naturas, verbo ſuo nihil non ſecante, quod vt acutiſſimum non deſinit diuidere omnia ſenſibilia, donec perueniat ad ea quæ vocantur indiuidua. Idem verbum inciſorium etiam rationi cõſpicua in plurimas portiones incircumſcriptas diuidit, & bracteas auri ſecat in capillamenta, vt Moſes ait, longitudinem ſine latitudine, incorporeis lineis ſimilem. Hæc igitur tria ſingula diuiſit per medium, animam in brutam partem & rationalem, orationem in verum & falſum, ſenſum in imaginationem certam & incertam: atque ita dimidiata inter ſe oppoſuit, rationali brutum, vero ſenſum, certo incertum, indiuiſa ſinens volucria. nam incorporeæ diuinæque ſcientiæ in contrarietates pugnantes non poſſunt diuidi. Et quia dicendum eſt de diuiſione in æquales portiones & de oppoſitis, nec ſilentio rem præteruehemur, nec prolixius immorabimur, ſed quanto poterimus vtemur compendio, contenti huc proprie pertinentibus. nam ſicut animam noſtram & membra per medium diuiſit opifex, ſic & huius vniuerſitatis eſſentiam mox in mundi huius initio. Primũ bifariam eam diuiſit, in graue & leue, quod craſſum eſt diſcernens à tenui. horum vtrumque diuiſit, tenue in ignem & aerẽ, craſſum in aquam terramque, ſenſibilis mundi elementa ſenſibilia, pro fundamento ei futura. ac rurſus tum graue tum leue diuiſit in alias ſpecies, leue in frigidum & calidum: item graue in humidum & aridum. humidum vocauit aquam, terram, aridum. hæc ſingula rurſum aliter facta ſunt. terra in continentes & inſulas: aqua in mare & fluuios, cæteroſque latices potabiles. aer in æſtiuas brumaleſque mutationes. ignis in hunc quo vtimur quotidie, corruptiuum & inſatiabilem, & in alium ſalutarem priori contrarium ex quo cœlum confectum eſt. Ita ſecta ſunt vniuerſalia, nec minus particu-

Turturũ ſacrificiũ.

Columbæ ſacrificiũ.

Phua obſtetrix.

Hominis vera laus.

Elementorum creatio.

Animalium diuerſæ ſpecies.

laria, nempe in animata & inanima. In inanimatis quædam ſemper manent eadem, quæ habitu continentur ceu vinculo; quædam mouentur, non migratione ſed incremento, quæ natura inenarrabili modo viuificat. ex his alia ſunt ſilueſtria, quæ immites fructus cibum ferunt beſtiis: alia frugifera, quæ ad curam agricolarum pertinent. horum fructus proſunt homini, omnium animalium mitiſſimo. Nec hic conſiſtit diuiſio animatorum ab inanimis, rurſum hæc ſingula ſubdiuiduntur. nam alterum horum diuiditur in brutorum & rationalium ſpecies: quæ & ipſæ denuo diuiduntur; bruta in fera & manſueta, rationalia in mortalia & immortalia. mortales item ſecantur bifariam, diſtincti virorum & mulierum vocabulo. alias quoque animal in marem ſecatur & fœminam. nec deſunt & aliæ ſectiones neceſſariæ, quibus ſeparantur volucres à terreſtribus, & ab vtriſque aquatilia. Tam acutum eſt verbum illud res omnes diſſecans, primum forma qualitateque carentem eſſentiam, & ab hac diſcreta mundi elementa quatuor, mox plantas & animantes ex his compactas. Quoniam autem non tantum ait diuiſit, ſed per medium diuiſit, neceſſum eſt vt pauca de portionibus dimidiatis addamus. ſic enim æquales partes indicantur. Mortalis quidem nemo poſſet quicquam in partes pares diuidere, ſed neceſſe eſt vt alterutra maior minorue ſit, ſaltem paulo quod ſenſum fugiat, ſolitum grandiora quæque expendere, minutias vero non valentem percipere. inæqualitas autem æqualitatem excludit, id quod veris rationibus deprehenditur. probabile igitur eſt, ſolum Deum exacte iuſtum eſſe, & ſolum poſſe per medium diuidere vel res vel corpora, vt alterutra portio ne mica quidem alteram ſuperet, ſed pares ſint per omnia. Hæc dicta ſufficerent, ſi vna eſſet æqualitatis ſpecies: cum autem plures ſint non grauabimur quæ res poſtulat adiungere. dicitur enim æqualitas vno modo in numeris, qua duo duobus, tria tribus æquiparantur, & cætera ſimiliter. altero modo in quantitate, quæ ad longitudinis, latitudinis, altitudinis, dimenſiones pertinet. palmus enim palmo, cubitus cubito par eſt magnitudine. Sunt in quibus æſtimatur valoris æqualitas, vt in menſuris ac ponderibus. eſt & ea ſpecies neceſſaria quam analogiam ſeu proportionem nominant, iuxta quam pauca multis, parua magnis, cenſentur æqualia. cuius in ciuitatibus vſus eſt interdum, quando ciues iubentur conferre æqualiter, non numero, ſed pro rata, vt eſt cenſus eius temporis, quando centum drachmas conferens, tantundem iudicatur contuliſſe, quantum qui talentum repræſentauit. His præſuppoſitis vide quomodo qui per medium diuiſit, æqualiter diuiſit iuxta has omnes æqualitatis ſpecies, in ipſius mundi opificio, pari numero grauia diuidens à leuibus, duo à duobus, terrã & aquam pondus habentia, à ſupre natura leuibus igne & aere. eadem paritas eſt in ſingulis, aridiſſimo humidiſſimoque terra & aqua. eodem modo tenebris lux opponitur, dies nocti, æſtas hiemi, veri autumnus & id genus alia. Item magnitudine pares ſunt in cœlo quidem æquidiſtantes circuli, tam æquinoctiales vernus autumnaliſque, quam ſolſtitiales æſtiuus brumaliſque; in terra vero zonæ quas vocant,

Verbi Dei virtus & efficacia.

Septenarij numeri in ſacris frequentia.

zonæ cœleſtes.

vocant, duæ inter ſe æquales quæ circa polos ſunt frigidæ, & ob hoc inhabitabiles: duæ item inter has & exuſtam mediæ, quas propter temperiem aiunt habitabiles, alteram ad auſtrum vergẽtem, alteram ad ſeptentriones. Longitudine vero paria ſunt temporum ſpacia, nox maxima diei maximę, breuiſſima breuiſſimæ, mediæ media. de cætero dierum æqualitates ac noctium deprehenduntur æquinoctiis, poſt vernum vſque ad ſolſtitium die creſcente, nocte decreſcente, donec dies longiſſima fiat, nox breuiſſima. poſt ſolſtitium vero ſol reuertens per eandem viam, nec celerius, nec tardius: ſed eodem modo per eadem ſpacia, pari ordine aut autumnale æquinoctium incedit, æquataque nocte diei, noctem augere incipit, diem minuens ad brumam vſque. tum vero nocte aucta in maximam longitudinem, die contracta maxime per eadem rurſum ſpacia reflectens ad vernum redit æquinoctium, ita ſpacia temporum quamuis inæqualia videantur parem habent longitudinem, non tamen iiſdem anni horis, ſed diuerſo tempore. Idem conſideretur & in membris animalium, præſertim hominum. pes enim pedi, manus manui, & cætera ferme omnia dextra ſiniſtris ſunt paria. Iam quæ valore æquantur ſunt plurima tam arida quam liquida, de quibus pondere menſuraque decernitur. analogia vero æquat omnia propemodum parua magnaq;, in toto mundo quantus eſt. nam qui rerũ naturã ſcrutantur diligentius, aiunt proportione paria eſſe elementa, qua analogia mundus temperatus æquante partes ſingulas comparanteq; & factus eſt primũ, & durat in perpetuũ. certe iſta quatuor aridum, humidum, frigidum, calidum, cõtemperata proportione, conſtat nihil aliud eſſe quam potentiarum quatuor temperamentum quoddam congruum & analogicum. Quod ſi libeat percurrere ſingula, in infinitum protenderetur oratio. Animalia minima maximis paria pro portione licet animaduertere hirundinem aquilæ, mugilem ceto, formicam elephanto. nam corpus & anima, item dolores voluptateſque, appetitus & faſtidia, & quicquid eſt in natura animalium, omnia ferme ſunt ſimilia, æquante analogiæ regula. & hoc eſt quod quidam auſi ſunt vniuerſo mundo æquare hominem animal minimum, cum viderent vtrumque conſtare ex corpore & rationali anima, vt permutatis nominibus, hominem quidem mundum paruum, mundum vero magnum hominem dicerent. quæ illi non temere docẽt, ſed quoniam ars Dei qua vniuerſa cõdidit, nec intenditur nec remittitur, ſemper ſui ſimilis quantum ad excellentiam, opifice res ſingulas abſoluente numeris omnibus, & nihil prætermittente quod merito deſideres. nam & parua & magna, vt dicit Moſes, indicauit, creans & formans ſingula, nec propter vtilitatem materiæ de arte quicquam ſubtrahens, nec addens aliquid propter eius precium, quoniam laudati artifices ſiue precioſas materias, ſiue viles accipiãt, ipſi nõ parce inſumunt operã nec defuerunt qui affectate oſtentarunt artẽ in vilib., cõtendentes cũ precioſis operibus, arte ſupplẽtes ꝙ materiæ deerat. Dei autẽ exiſtimatione materia nulla precioſa eſt, ideo cunctis ex æquo artem adhibuit: vnde in literis ſacris legitur, Vidit Deꝰ omnia quæcunq; fecerat,

Deus laudauit à ſe creata cum vidiſſet omnia bona eſſe.

cerat, & ecce bona valde. quæ autem laudantur ab illo, honore æquantur ipſo iudice. Laudauit autem non materiam inanimam, redundantem, diſſolubilem ſuapte natura & corruptibilem, rudem inæqualemque: ſed artificioſa opera ſua, præ ſe ferentia vnam eandemque opificis facultatem ac ſcientiam æquabiliter elucentem per omnia. ideo ſeruata eſt vbique analogiæ regula, ratione artis ac ſcientiæ. eius æqualitatis, ſi quis alius, Moſes laudator fuit. primum laudans vbique iuſtitiam, cuius proprium eſt æquabiliter diuidere, vt Græcis ἀπὸ τοῦ δίχα τέμνειν dicta videri poſſit, diuidens & res & corpora. Deinde vituperans iniuſtitiam, turpiſſimæ inæqualitatis opificem. hæc inæqualitas geminum bellum peperit, externum & ciuile, ſicut ediuerſo pacem æqualitas. Sed nuſquã laudat iuſtitiã, damnat iniuſtitiã dilucidi⁹, quam his verbis: Non facietis iniuſtitiam in iudicio, in menſuris, in libra, in pondere. Libra iuſta, modius iuſtus erit vobis. & in Deuteronomio: Non erit in pera tua pondus magnum & paruum, vt fias longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus dabit tibi in hæreditatem, quoniam abominatus eſt Deo quiſquis facit iniuſtitiã. Ergo amator iuſtitiæ De⁹ odit iniuſtitiã, & abominatur vt ſeditionis & malorum principium. Sed vbi æqualitatem laudat legiſlator nutricem iuſtitiæ? Mox in principio cœli conditi. Et diuiſit, inquit, Deus lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. diem enim & noctem, lucem & tenebras in rebus ordinauit æqualitas. Eadem diuiſit & hominem in virum ac mulierem, duas portiones inæquales quidem robore, ſed quod natura ſpectauit, bene comparatas vt tertium quiddam gignerent ſibi ſimile. Fecit, inquit, Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, marem & fœminam fecit eos, iam non Eum, ſed Eos adiecit pluraliter, inſerens in genus ſpecies, diuiſas (vt dixi) æqualiter. Frigus quidem & æſtum, æſtatem & ver deſcripſit in horas annuas, diuiſas eodem inciſorio. cæterum illi tres dies qui ſolem præceſſerunt eundem ſecutis numero pares ſunt, ſenario diuiſo æqualiter, ad notas ſeculorum & temporis. æuo enim tres præcedentes dicauit, ſequentes vero tempori, quod imago æternitatis eſt. Item duas eius Qui eſt potentias primarias qua mundum condidit, iuxta quam appellatur Dominus: & punitiuam qua rebus imperat, iuxta quam Deus agnominatur, ipſe ait ſe medium ſtantem dirimere. Loquar tibi, inquit, ſupra propitiatorium inter duo Cherubim: vt oſtenderet quod antiquiſſimæ eius Qui eſt potentiæ pares ſint, benefica, & vltrix, vtentes eodem inciſorio. quid columnæ decem legum generalium, quas nominat tabulas? duæ ſunt numero pares animæ partibus. nam brutæ pariter ac rationali debetur eruditio caſtigatioque. hæc rurſum à legiſlatore diuiduntur. ipſæ quidem opus Dei fuerunt, exaratæ literis diuinitus inſculptis in eas. Quin etiam legibus ipſis, quod proprie ius eſt, diuiſis in pares quinarios, prior ius diuinum, poſterior humanum continet. In diuino iure prima lex opponitur opinioni plures Deos credentium, docens non mundum eſſe ſub vnius imperio. ſecunda vetat ne quis ſibi Deos alios faciat præter creatorem, deceptus pictorũ fictorumque inſidioſis artibus, quas

Iniuſtitia damnatio

Ponderum ratio.

Cherubim

Decem præceptorum Dei, breuis explicatio

Tabulæ legis duæ.

Moſes

Moſes eiecit è ſua rep. damnatus exilio perpetuo vt ſolus vere Deus colatur. Tertia eſt de nomine domini, non eo quod creaturam penetrat (hoc enim eſt ineffabile) ſed quod prædicatur de eius potentiis. prohibitum eſt enim id in vanum aſſumere. Quarta eſt de ſemper virgine ſine matre nata hebdomade: vt creatura aſſueta eius otio, reminiſcatur eius qui omnia facit inuiſibiliter. Quinta de honore habendo parentibus. nam hæc quoque ſacrata eſt, quippe quæ refertur non ad homines, ſed ad autorem geniture rerum omnium, cum quo pater & mater collati non gignunt, ſed inſtrumenta gignendi ſunt. hoc præceptum ſitum eſt in confinio quinarii pertinentis ad pietatem, & alterius cohibentis iniurias mutuas ac maleficia: quandoquidem mortales parentes finis ſunt immortalium potentiarum, quæ naturales genitrices rerum omnium, permiſerunt huic infimo generi mortali ad imitationem earum ſeminare atque gignere. principium enim generationis eſt Deus: finis vero hæc mortalis infima & viliſſima ſpecies. alter autem quinarius vetat adulterium, homicidium, furtum, falſum teſtimonium, concupiſcentiam. hæ ſunt generales regulæ peccatorum ferme omnium, ad quas referri poſſunt ſingulorum ſpecies. quotidiana quoque ſacrificia vides diuiſa æqualiter, alterum ſacerdotibus pro ſeipſis offerentibus è ſimila, alterum pro tota natione, in quo agni duo rite mactantur. horum quæ dixi dimidium mane offerri lex iubet, reliquum veſpere, vt etiam pro nocturnis beneficiis agantur Deo gratiæ. Vides & panes in ſacra menſa propoſitos, vt in ſenos diſtributi æqualiter, monumentū ſint xij. tribuum. quarum dimidium ad virtutem Liam pertinet matrem ſex phylarcharum, alterum dimidium Rachaelis eſt & cæterarum. vides & in talari veſte gemmas xij. pariter ſenas dextras ac ſiniſtras, quibus inſculpta fuerunt xij patriarcharum nomina, notata diuinis literis, naturarū diuinarum monumenta. An non & duos montes ſignificantes duo genera, pro æqua portione diſcretos, alterum tribuit benedicentibus, alterum execrantibus, phylarchas vtrobique præficiens? vt doceret eos quibus monitore opus eſt, benedictiones & maledictiones pares eſſe numero, atq; etiam honore propemodū: ſi dicere fas eſt. ſimiliter enim laudes bonorum proſunt & malorū vituperia: quandoquidem rerum malarum fuga & bonarum optio ſimiles iudicantur à prudentibus. Libet mirari etiam duorum hircorum qui pro peccatis offeruntur ſelectionem & diſtributionem incertæ ſorti commiſſam. cum enim ſermo ſit duplex, alter qui diuinas virtutes tractat, Deo conſecratur: alter qui humanis inhæret miſeriis, profugæ creaturæ dedicatur, quem oracula vocant emiſſarium, quia procul à ſapientia repellitur. Cæterum quia ſicut numi, ſic res veris falſiſque notantur characteribus, nonne inuiſibilis ille ſector tibi videtur diuiſiſſe has æqualiter, dum notatas & probas eruditionis amatori aſſignat, notis vero & ſignis carentes inerudito? Obtigerunt, inquit, non ſignata Labani, ſignata Iacobo. nam anima ceræ (vt quidam priſcus ait) more, ſi dura ſit, formas reſpuit, nec ſibi ſinit imprimi, & rudis permanet. ſin autem ſit obſequens aut ſaltem

mediocriter facilis, profunde ſigilla recipit, & amato ſignaculo, fideliter ſeruat impreſſas ſpecies. Nec minus miranda eſt victimarum ſanguinis æqua diſtributio, quem ſummus pontifex Moſes ex naturæ præſcripto diuiſit. Sumpto, inquit, dimidio ſanguinis infudit eum in creaturas: reliquum vero dimidium profudit apud altare: vt doceret eſſe duplex genus ſacratæ Deo ſapientiæ, alterum diuinum, alterum vero humanum. & diuinum quidem eſſe ſincerum nulla mixtura vitiatum, quam ob rem Deo ſincero atque impermixtæ vnitati libatur. humanum vero mixtum temperatumque profundi & diſpergi in noſtrum genus mixtum, temperatum & compoſitum, quod inducit membrorum morumque temperamenta & concordiam. Enim vero animæ pars ſincera puraque mens eſt vigens ac viuida, ſuperne inſpirata cœlitus: quæ ſi quando ſana integraque ſeruatur, æquum eſt & dignum ſacris ipſius ſtudiis, vt reddatur Deo qui eam conſeruauit incolumem & illæſam à malis omnibus. altera vero mixta pars eſt tota ſenſuum, cui ſuas crateras natura fabricauit: hæ crateræ: viſus quidem ſunt oculi, aures vero auditus, item nares odoratus, & ſua cuiuſque receptacula, in has ſanctum illud verbum infundit ſanguinem, vt bruta noſtri pars animetur, & rationalis fiat quodammodo, parendo admonitionibus, & puram ſe ſeruando ab illecebris ſenſuum: quid didrachmum ſacratum, nonne ad eundem modum intelligendum eſt: vt eius dimidium, ſcilicet drachmam ſeponamus in redemptionem animæ; quam ille ſolus liber & liberator è crudeli moleſtaque affectuum & iniquitatum dominatione vel rogatus vel non rogatus potenter aſſerit: reliquum dimidium illiberali & ſeruili relinquamus generi, ex quo fuit ille qui dicit: Sufficit mihi meus Dominus, mens quæ in me principatum habet: & vxor mea charus ille ſenſus cuſtos domeſticorum affectuum: & pueri mei, mala quæ ex his naſcuntur. Nolo abire liber. Neceſſum eſt enim vt hic quoque generi ſors exſors & emiſſaria detur è didrachmo, oppoſita drachmæ quæ vnitati ſacrata fuit. Vnitas enim nec additionem nec ſubtractionem poteſt recipere, imago Dei qui ſolus plenus eſt. Cætera ſuapte natura ſunt inania, quibus ſi quid ineſt ſolidi, verbo diuino aſtringitur. Hoc enim ceu vinculo & glutine ſolidatur omnis eſſentia. Ipſum vero connectens contexenſque ſingula, ſibiipſi complementum eſt, nullo prorſus egens alio. Merito igitur dicit Moſes: Diues non apponet, pauper non detrahet de drachmi dimidio: quod eſt (vt dixi) drachma & vnitas: cui omnis numerus dicere poteſt illud poeticum: A te principium, tibi deſino. Nam vel infinities infinitus numerus in vnitatem deſinit, & facto ab hac initio creſcit in innumerabilem multitudinem. ideo non numerum, ſed elementum & principium numeri hanc dixerunt quibus curæ eſt conſectari talia. Ad hæc cœleſtem illum cibum animæ qui manna vocatur, omnibus petentibus Dei ſermo ex æquo diſtribuit, æqualitatem haudquaquam negligens. Teſtis eſt Moſes dicens: Nec plus colligenti ſuperfuit, neç minus colligenti defuit: quando miranda optandaq; analogiæ menſura vſi ſunt:

Victimarũ ſanguinis diſtributio à Moſe facta.

Mens ſinceriſſima atque puriſſima animæ pars

ex qua didicerunt hunc cibum non tam homin.bus quam rationibus & moribus colligi. quantum enim cuique competebat, tantum ſibi præparauit, vt nihil vel deeſſet vel ſupereſſet. Similem analogicam æqualitatem licet inuenire in paſcha, vt vocant. eſt autem paſcha, quando anima brutos affectus meditatur dediſcere, & rationalem animi tranquillitatem vltro aduocat. Præcipitur enim ſic: Si pauci fuerint in domo, adeo vt non poſſint abſumere, aſſumatur vicin⁹ proximus pro animarum numero, vt ſupputatione facta cedat cuique ſua portio, qua & dignus eſt & indiget. Cum autem agri nouellis colonis diuiduntur, maior portio pluribus, minor paucioribus attribuitur, quod iniquum videatur parua multis, magna vero paucis tribui magnitudinis eius non capacibus. Æqualitatis autem, quæ iuxta numerum iudicatur, exemplum euidentiſſimum eſt in vndecim principum ſacris oblationibus, & earum in ſacerdotes diſtributione. Vnicuique, inquit, ex filiis Aaron erit æqua portio. Eſt & in compoſitione aromatum ad ſuffitum pulcherrima æqualitas. præcipitur enim: Sume tibi odoramenta, ſtactem, onycem, & galbanum ſuaueolens, & thus perlucidum, omnia lectiſſima & inter ſe paria: facientq; ex eo ſuffitum, vnguentum opus vnguentarii, puræ compoſitionis, opus ſacratum. ſingulas portiones ait pares oportere eſſe ad totius temperamentum, opinor autem has quatuor ſpecies ex quibus ſuffitus componitur, figuram eſſe elementorũ ex quibus conſtat mundus hic vniuerſus. nam per ſtactem aquam, per onycen terram, per galbanum aerem, per thus perlucidum ignem ſignificat. ſiquidem ſtacte à ſtillando dicta, eſt liquida, onyx terreſtris & aridus, galbanum ſuaueolens cognominatur ad ſignificandum aerem. odor enim locum habet in aere. thuri quoq; perlucidi cognomen additur, vt igné ſubindicet: ideo grauia ſeparauit à leuibus, altera per copulatiuam coniunctionem vniens, altera diſiunctim proferens, dicendo, Sume tibi odoramenta, ſtacten, onycen. hęc diſiunctim ſignificatiua grauium, aquæ terræque. deinde incipiés denuo per copulatiu, & galbanum ſuaueolés & thus perlucidum, quę iam leuẽ aerẽ & ignem ſignificant. Temperaturam autem ex his compoſitam antiquiſſimum perfectiſſimumque opus vere ſanctum dicimus hunc mundum, qui per figuram ſuffitus admonetur, vt agat ſuo creatori Deo gratias: vt verbo quidem vnguentaria compoſitio adoleatur, ſed re vera totus mundus per Dei ſapientiam fabricatus mane ac veſpere accenſus exhalet vaporem ſuaueolentiſſimum. hæc enim vita decet mundum, vt parenti ſuo factorique indeſinenter agat gratias. tantum non euaporans & in elementa reſoluens ſeipſum, vt declaret ſe nihil ſibi recondere, ſed totum ſeipſum offerre creatori ac dedicare. Illud quoque mirari ſubit ſacrum verbũ, quod magna contentione ac celeritate intercurrit inter viuos & mortuos. Mox enim, inquit Moſes, ceſſauit attritio. non ceſſatura profecto, nec releuatura ab afflictione confractioneque noſtram animam, niſi amicus Dei dimiſſet ſanctos, qui vere viuunt, à profanis, qui mortui ſunt, ſi rem vere cõſideres. Sæpe.n. etiã ſani, ꝑpter viciniã ægrotorũ, contagione periclitati ſunt. id periculũ hinc ſublatũ fuit interpo-

Paſcha Iudaorum.

Aromatũ compoſitiones.

Suffitus ſacrificiorũ.

ſito medio termino validiſſimo, qui arceret à parte meliore deterioris impetum. Sed magis etiam miror dum è ſacris eloquiis diſco, quomodo nubes interiecit ſe mediam inter Ægyptiacas & Iſraeliticas copias. Nam hęc nubes ceu ſcuto protegens & conſeruans Deo charum populum temperantiæ deditum, non ſinebat exagitari, arcendo impiam gentem ſeruientem affectibus. Mentibus enim virtute præditis paulatim irrorat ſapientiã ſecuram à malis omnibus: in duras autem ac bonarum artium ſteriles, more niuis denſiſſimæ pœnas ingerit, intentãs eis inundationis perniciẽ miſerabilem. cæterũ illi Angelorũ principi ſermoni antiquiſſimo hoc eximium donum conceſſit pater omnipotens, vt in confinio ſtans, facturam à factore diſcerneret. idem ſupplex immortalem appellat pro mortalibus deprecans, & à ſummo rege legatione ad ſubditos fungitur. Quod domũ tam libenter accipit, vt iactet etiam dicẽs: Et ego ſteteram medius inter vos & Dominum. videlicet nec ingenitus vt Deus, nec genitus vt vos, ſed inter extrema medius, apud vtroſq; agens obſidem. apud creatorem, vt fides fiat nunquam eum deleturum aut deſerturum vniuerſum genus reuolutum in perturbationem ab ordine: apud creaturã vero, vt ea certam ſpem habeat, nunquam Deo propitio curam operis ſui defore. nam ego denuncio creaturæ pacem ab eo qui bella tollit Deo, pacis cuſtode perpetuo. Poſtquã igitur de ſectione in portiones æquas ſacra ſcriptura nos docuit, ducit nos & ad oppoſitorũ ſcientiam, dicens portiones eas oppoſitas inter ſe inuicem. nam reuera propemodum omnia quæ mundo continentur ſuapte natura ſunt contraria. Incipiendo à primis, calidum contrarium frigido, aridum humido, leue graui, tenebræ lumini, nox diei. In cœlo ſtellarum fixarum orbis fertur in contrarium erraticarũ orbibus: in aere contraria ſunt nubilum & ſerenitas, ventus & tranquillitas, æſtas & hiems, ver & autumnus. Nam illud floret, hic marceſcit. In terra dulces aquæ amaris ſunt contrariæ, fertiles agri ſterilibus. Videmus etiam in aliis cõtrarietatẽ, vt ſunt corporea incorporea, animata inanima, rationalia irrationalia, mortalia immortalia, ſenſibilia intelligibilia, perceptibilia inperceptibilia, rudimenta abſoluta, principium finis, generatio corruptio, vita mors, ſanitas infirmitas, album nigrum, dextrum ſiniſtrum, iuſticia iniuſticia, prudentia imprudentia, fortitudo timiditas, tẽperantia intemperantia, virtus vitium & vtriuſque omnes ſpecies. item literatura literarum inſcitia, muſica amuſia, eruditio ineruditio, ſolertia inertia: & quæ ad artes pertinent, elementa muta & vocalia, acuti & graues ſoni, rectæ & circulares lineæ. In animalib. ac ſtirpibus fœcunda ſterilia, multipara paucipara, ouipara viuipara, mollia teſtacea, fera manſueta, ſolitaria gregaria. Item paupertas diuitiæ, claritas obſcuritas, nobilitas ignobilitas, copia inopia, bellum pax, ius iniuria, gnauitas ignauia, otium negotiũ, iuuentus ſenectus, potentia impotentia, robur debilitas. & quorſum attinet percẽſere ſingula, quorũ infinita multitudo eſt? Itaq; recte naturę interpres pigritiã & incuriã noſtram miſerans, vnumquemq; manifeſte monet nunc quoque vt ſingula contra ſe inuicem ponamus nõ integra ſed dimidiata. vnum enim conſtat ex ambob. contra-

Nubis prodigium.

Heracliti Philoſophi opiniones.

rius, quo lecto noſcuntur contraria. An non hoc eſt, quod ferunt Græci ſuum illum magnum & celebratum Heraclitum iactaſſe tanquam commentum proprium, & in eo collocaſſe caput totius philoſophiæ? atqui vetus Moſis inuentum eſt, in eodem contrarias portiones animaduertere, ſicut nunc apparuit. hæc igitur & aliàs perſequemur diligentius. Nunc illud quoque videtur non prætereundum ſilentio, quod dimidiatæ partes trium animalium diuerſorum ſex factę ſunt, vt ſeptimus ſit ſermo ille inciſor, dirimens terniones, & ſeipſum in medio ſtatuens. Cui ſimile opinor, quod manifeſte memoratur de ſacro candelabro, ſic enim fabricatum eſt, vt ſex cauliculos habeat, ternos vtrinque: ipſum exſtans in medio, terniones diſpeſcit & dirimit. eſt enim tornatile opus diuinum, inſigni arte factum ex auro puriſſimo. Nam illud vnum ſolũ ſincerum Ens, hebdomadam ſine matre ex ſeipſo ſolo genuit, nulla prorſus adhibita materia. cæterum inter laudes auri multas duæ referuntur præcipuæ: vna quod non ſentit rubiginis iniuriam; altera quod in tenuiſſimas bracteas ſine ſciſſura diducitur. Merito igitur maiorem naturam ſignificat, quæ diffuſa & protenſa vſquequaque, tota per totum plena eſt, aptiſſime cõtexens cætera.

Candelabri ſacri fabricatio

De hoc candelabro ipſe artifex diſſerẽs rurſum dicit, quod cauliculi vtrinque terni procedebant pari proceritate, habentes in ſummo lucernas nucibus ſimiles, in floris ſpeciem lucernam ſuſtinentis, exſtante in ſummo candelabro flore ſeptimo ex auro ſolido, & ſuperimpoſitis ſeptem lucernis aureis: vt multis probabile fiat, ſenionem in duos terniones diuiſum mediante ſermone illo ſeptimo, ſicut & hodie. totum enim candelabrum cum ſex præcipuis ſui partibus compactum eſt è ſeptem cauliculis, ſeptem floribus, lucernis totidem. diuiduntur autem ſex lucernæ interueniente media ſeptima, ſimiliter & flores & cauliculi eminente ſeptimo in medio. Cauliculi autem illi compares è medio ſeptimo ſtipite proueniunt. Verum de his quia multa dici poſſunt, differantur in tempus aliud: vnum in præſenti dixiſſe ſat erit, quod ſeptem erraticorum ſiderum curſus ſimulacrum ſit hoc ſacrum candelabrũ cum ſeptem lucernis ſuperpoſitis.

Planetarũ omnium curſus & operationes.

Quomodo, rogabit aliquis. Reſpondeo, quia ſicut lucernæ, ſic & planetarum quiſque prælucet. Cum enim plus ſplendoris habeant, lucidiſſimos ad terram vſque mittunt radios, ſed præcipue ſol eorum medius. medium autem voco, non ſolum, quia iuxta multorum opinionem in medio ſitus eſt: ſed quia merito vtrinque ſtipatur tali ſatellitio pro dignitate ſua & magnitudine, atque vtilitate, quam terrenis rebus omnibus exhibet. cæterũ homines, qui non poſſunt in ſolidum percipere horum ſiderum ordinem, (quid enim illi certo intelligunt in rebus cœleſtibus?) coniecturas ſuas ſequuntur. nec male conijcere mihi videntur, qui ſoli medium locum tribuunt, tres ſuper eum, totidem infra locando, ſuperiores Phænonta, Phaethonta, Pyroenta, deinde Solem: poſt ipſum vero Stilbonta, Luciferum & Lunam vicinam aeri.

Pyroen. Lucifer. Sphæra.

itaque volens artifex imaginem cœleſtis ſphæræ ſeptiluſtris apud nos effingere, iuſſit pulcherrimum hoc candelabrum affabre fieri. idem quam cum anima ſimilitudinem habeat, iam antea dictum eſt. Anima tripartita eſt, ſingulæ

partes eius (vt oſtendimus) ſecantur bifariam. ita factis ſex portionibus, ſeptimus iure annumeratur ille inciſor omnium ſermo ſacer & diuinus. nec illud ſilentio prætereundum, quod cũ tria ſint in ſacra ſupellectile, candelabrum, menſa, altare: hoc quidem ad eam, quæ pro acceptis elementis fit, gratiarum actionem refertur, vt ante demonſtratum eſt: quando & ipſum portiones accipit ex his quatuor: terræ ligna, aquæ aromata, quæ liquefacta primò in humorem vertuntur, vaporem aeris, denique flammam quæ ex igne accenditur, quin & illa compoſitio thuris, galbani, onycis, ſtactes, elementa figurat. At menſa ad gratiarum actionem pro rebus mortalibus parata eſt. panes enim & libamina ſuper eam ponuntur, quæ nutrimenta neceſſitas humana poſtulat. Cæterum candelabrum ad eam, quæ fit pro cœleſtibus omnibus, ne qua mundi pars expers gratiarum actionis videatur, ſed omnium partium gratitudo euidenter appareat, elementorum, & eorum, quæ ex his conſiunt, nec ſolum terreſtrium, verum etiam cœleſtium. Hic conſiderandum occurrit, cur mẽſæ altaris menſuris proditis, de candelabro nihil tale ſcribitur. an ob illam cauſam, quod elementa, & quicquid mortale conſtat ex his, quarum rerum figuræ ſunt menſa & altare, dimenſa ſunt cœlo terminata. Semper enim contentum à continente metitur. Cœlum autem, cuius figura eſt candelabrum, infinitam habet magnitudinem, continetur enim, ſed nõ à vacuo, ſicut Moſes docet, nec ab vllo corpore vel pari magnitudine prædito, nec ab infinito, iuxta prodigioſas fabulas, quas in mentione turris attigimus. Eſt autem eius terminus Deus, idem rector & gubernator. itaque ſicut Ens ipſum eſt incomprehenſibile, ſic quod ab eo terminatur, menſuris nobis ignotis circumſcribitur. Et fortaſſe quia rotundus eſt in orbis abſoluti ſpeciem, caret longitudine & latitudine. De his rebus ita, vt decet, locutus, addit: Aues autem non diuiſit: aues vocans volucres & natura ſublimes ſermones, alterum archetypum nobis ſuperiorem: alterum eius imaginem, qui inter nos verſatur. illum Moſes vocat imaginem Dei, hunc autem noſtrum, ſigillum expreſſum illa imagine ceu ſignaculo. Fecit, inquit, Deus hominem, non imaginem, ſed ad imaginem. itaque vniuſcuiuſque noſtrum mens, quæ proprie vereque homo eſt, tertia creatoris eſt effigies, intercedente exemplari huius, illius vero imagine. ipſa mens ſuapte natura eſt indiuiſibilis. nam brutam animæ partem in ſex alias portiones ſubdiuiſit opifex, viſum, guſtum, auditum, odoratum, tactum, & vocem pronunciatiuam. rationalem partem, quæ mens nominatur, indiuiſam reliquit ad totius cœli ſimilitudinem. nã & illic aiunt, extremum orbem indiuiſum manere: interiorem vero in ſex diuiſum, planetarum (vt vocant) ſeptẽ circulos efficere. quod enim eſt in homine anima, hoc (vt opinor) cœlum in mundo. Ergo duæ rationales & intelligibiles naturæ, altera in homine, altera in vniuerſo, integræ manent & indiuiſæ. ideo dicitur, Aues autem non diuiſit. ſiquidem columbæ noſtra mens, vt manſueto & nobiſcum degenti animali, aſſimilatur; huius autẽ exemplari turtur. nam Dei ſermo amat deſerta ſolitarius, non miſcens ſe turbis rerum corruptibilium, aſſuetus petere ſublimia, & vnius delectari

Deus ſolus Ens incõprehẽſibile

Auium differentia

Homo ad Dei imaginem qua ratione factus.

conſuetudine. Sunt igitur hæ duæ naturæ indiuiſibiles, & nobis inſita ratio, & illa diuina altera: & cum ſint indiuiſibiles, plurima ſecant alia. nam & Dei verbum res naturæ diuiſit omnes atque diſtribuit: & noſtra mens quicquid rerum ac corporum concepit intellectu, in infinities infinitas partes diuidendo finem non facit. id accidit propter eam, quam cum vniuerſorum creatore patreque habet ſimilitudinem. nam cœleſte numen purum ſincerum indiuiſibile cum ſit ipſum, autor eſt omnium mixturarũ, partitionum, temperaturarum, quotquot in toto mundo fiunt. ideo non debemus mirari, ſi eius ſimiles mentes, noſtra & illa nobis ſuperior, cum ſint indiuiſibiles & inſecabiles, tamen diuidere & diſcernere valent ſingula. Poſtquam autem dixit de indiſſectis & indiuiſis auibus, pergit narrare: Et deſcenderunt aues in corpora diuiſa b fariam.] vbi quamuis vtatur homonymia, tamen rerum diuerſitatem manifeſte aperit, duntaxat lectori nõ indocili. præter naturam enim fit, vt aues deſcendant, quæ ad ſublimẽ volatum pennas acceperunt. quemadmodum enim terreſtribus nullus locus magis quàm terra conuenit, præſertim reptilibus, quæ ne ſuper ea quidem reptant, ſed fouearum quærunt penetralia, fugiendo ſuperna ob cognationem, quam habent cum inferis: eodem modo volucribus aer eſt proprium habitaculum, leuibus propter pennas ipſe quoque natura leuis. cum igitur aeriuaga relicto ęthere ſuo deſcendunt ad terram, non poſſunt iuxta naturam viuere. e diuerſo Moſes quæcunq; reptilia poſſunt ſe ſaltu attollere, probat non mediocriter: quãdoquidem ſic præcipit. Quæcunq; de

Aer volucribus habitaculum

volucribus ambulant ſuper quatuor pedes, & habent crura longiora, vt ſaliant ſuper terram, hæc comedetis. ſunt autem hæ figuræ animarum, quæ reptilium more affixæ terreno corpori purificantur, vt mox ſe poſſint attollere, cœlũ terra permutãtes & corruptione immortalitatem. Omnium igitur miſerrimæ iudicandæ ſunt illæ, quæ in aere æthereq; puriſſimo enutritæ, nõ poſſunt perferre ſaturitatem diuinorũ bonorũ, ſed ad terrã mortaliũ malorũ regionẽ demigrãt. incidũt .n. cogitationes plurimæ de reb. plurimis, q̃dam vltro accerſitæ, quædã obrepẽtes per ignorantiam, q̃ nihil differunt ab iſtis volucrib. deſcendentib. cogitationes autem quæcunque ſuperna petunt, meliorem ſortiuntur ordinem virtute comite indicante viã in cœlum: quæ autem deorſum feruntur, deteriorem occupant, detractæ & degrauatæ vitiis. horum locorum contrarietas nonnihil apparet in Græcis eorum nominibus. virtus enim, ἀρετὴ non ſolum παρὰ τὴν αἵρεσιν ab electione nominatur, verum etiam παρὰ τὸ αἴρεσθαι. attollitur enim & in ſublime fertur, cœleſtia ſemper appetens. Vitium autem κακία ὑπὸ τοῦ κάτω κεχωρηκέναι, & quod deorſum vergat, & deditos ſibi deprimat. nam cogitationes noxiæ deſcendentes in animam, vel accitæ vel irrumpentes, tum ipſæ deſcendunt, tum mentem degrauant, volutantem ſe turpiter cum corporibus, rebus ſenſibilibus imperfectis & parum integris, non viuis, ſed mortuis. nõ ſolũ .n. corpora, verum & dimidiatas eorũ portiones appetunt, q̃ a. ſic diuiduntur, coaptari & in vnũ redire non poſſunt, diſſectis ſpiritualib. neruis & natiuis nexib. ex quo diſcim⁹, ſententiã veriſſ. ꝙ omnis

Aues ad hominis victũ quæ prohibitæ.

virtus

virtus animas amat, omne autem vitium corpora: & quod quicquid alteri gratum, alteri exoſum eſt, ſicut nũc quoque. nam animæ bella nobis ſubindicans aues inducit cupientes corporibus inſidere, & immerſis roſtris ſatiari carnibus: quarum incurſus cohibere volens vir bonus aſſidere dicitur, quaſi curator & præſes. cum enim & domi laboretur ſeditionibus, & foris inuadant hoſtiles acies, intra ſe verſat varia conſilia, ſi quo modo ſuadenda queat efficere, vt externũ bellũ ceſſet vnà cum inteſtinis tumultibus. opus enim eſt & illam ceu nubem hoſtiliter infeſtantem repellere, & domeſticorum priſtinam redintegrare neceſſitudinem. Sunt enim pertinaciſſimi hoſtes animæ affectus ſtulti & intemperantes, iniuſti & timidi, & id genus aliæ concupiſcentiæ nimiæ nobis innaſci ſolitæ, petulantes & ceruice iugum iactantes, & exorbitantes à recto itinere. ſocialium autem copiarum conflictationes tales ſunt, quales lites ſophiſtarum de cõtentioſis dogmatibus. ſi enim ad vnum finem tendunt, ſcil. contemplationem rerum naturalium, haberi poſſunt pro ſociis. ſin autem in particularibus quæſtionibus diſſentiunt, ciuilem tumultum excitant, ſicut mundum factum aſſerentibus male conuenit cum id pernegantibus. ſimile diſſidium eſt, dum alii dicunt eum interiturum. alij vero concedunt quidem eſſe natura corruptibilem, negant tamen vnquam corrumpendum, eo quod valido nexu contineatur, nimirum creatoris voluntate. ſic qui nihil eſſe opinantur, ſed omnia fieri, diſſentiunt ab id negantibus. item qui aiunt omnium rerum menſuram hominem, à damnantibus ſenſuum atque mentis iudiciũ. & in vniuerſum, qui dicunt cuncta incomprehenſibilia, ab his qui aiunt percipi plurima. ſiquidem ſol, luna, cœlum, terra, aer, aqua, & quæ his cõtinentur omnia, ſcepticis negotium & contentionum materiam exhibẽt, eſſentias, qualitates, mutationes, verſiones, generationes, corruptioneſq; eorum in diſquiſitionem vocantibus. quin & de motu magnitudineque rerum cœleſtium non obiter diſſerunt, variantes & diſcrepantes opinionib. donec aliquis obſtetricandi & iudicandi ſcientia præditus vir in conſeſſũ eorum adhibitus ſingulorum partus animæ inſpiciat, & alios vt indignos educatione proiiciat, alios vt probatos conſeruet habiturus curam eorũ. Hæ autem philoſophorum controuerſiæ natæ ſunt, dum veritatem coniecturis adſequi nequeunt, rei difficultate gignente diſſidia. Cumque ſol occideret, exceſſus irruit ſuper Abraham, & horror magnus ac tenebroſus inuaſit eum.] Exceſſus alius eſt inſan⁹ faciens delirum, præ ſenio, bile atra, aut ob aliam cauſam ſimilem. alius fit ob nec opinatum pauorem magnum ac repentinum: alius in tranquillitate, quando mens otiatur, ſed longe optimus quando illa furore diuino corripitur, qualis eſt prophetici generis. Primæ ſpeciei mentio fit in maledictionibus ſcriptis in Deuteronomio: Deliratio, inquit, cæcitas, & exceſſus mentis corripiet impios, vt nihil differant à cæcis meridie palpantibus tanquam in denſis tenebris. Alterius item non vno loco. Correptus, inquit, Iſaac ſtupore magno dixit: Quis igitur venationem mihi obtulit, & guſtaui de omnibus, quæ oblata fuerunt, priuſquam venires, & benedixi eum, eritque benedictus, item de Ia-

cob

cob non credente nunciantibus Ioſephum viuere Ægypto vniuerſæ præpoſitum: Exceſſit, inquit, mente: non credebat enim eis. & in Exodo de cõcione: Mons, inquit, Sina fumabat totus, quia deſcenderat in eum Deus in igne: & aſcendebat fumus vt vapor fornacis, & obſtupuit totus populus vehementer. item in Leuitico de conſecratione ſacerdotum octauo die, quando deſcendit ignis de cœlo, & depaſtus eſt, quæ altari fuerant impoſita vnà cum coronamentis totas victimas, nam hic quoque ſcriptum eſt: Et vidit vniuerſus populus, & obſtupuit, ceciditque pronus in faciem. nã talis exceſſus pauorem ac ſtuporem inducit. Sed non eſt mirum de Eſau, quod peritus venandi præda ipſe fit & ſupplantatur, quippe qui artem hanc in damnum ſuum, non ad vtilitatem accepit, non magna cura vſus in venando vt caperet aliquid: nec de Iacob, quod captata præda potitur, ingenio magis adiutus quàm peritia, & eam, id eſt, affectionem offert examinatori, vt an proba ſit, iudicet. ideo de omnibus guſtat, quicquid enim ad meditationem pertinet, veſcendum proponitur, inquiſitio, diſceptatio, auſcultatio, lectio, precatio, continentia, indifferentium rerum diſcretio. deguſtat autem omnia, non comedit. oportet enim & meditatori aliquid cibi relinqui operæ præmium. Priuſquam venires apte pro rei natura. Nam ſi affectus intrarit in animã, non fruemur temperantia, ſimulque arguitur malus vt cunctator & piger, tardus ad diſciplinam, non ad intemperantiam. At Moſes longe aliter iubet abſumi propter paſchales epulas ad ſolennem migrationis memoriam. & Iudas inquit: Niſi procraſtinaſſem⁹, iam reuerſi deſcendiſſemus in Ægyptum; imo iam domum rediuiſſemus iterum. Et hoc eſt, quod Iacob miratur, ſi mens adhuc in corpore conſtituta viuit virtuti, & imperat corpori, non eius imperata facit. Poſſent & alia exempla proferri ad confirmandã rei veritatem, ſed non hoc nunc agitur. ideo redeundum eſt à diuerticulo. Tertiam verbi huius ſignificationem videre licet in creatione mulieris. Immiſit Deus ecſtaſim in Adam, & ſopiuit eum. vbi exceſſus pro quiete mentis ac tranquillitate accipitur. Somnus enim mentis eſt vigilia ſenſuũ. nam & vigilia mentis eſt ſenſuũ otiũ. Quartæ vero eeſtaſis exemplum eſt, quod non verſamus in manibus: Et cum occidiſſet ſol, ecſtaſis incubuit in Abraham correptum numine afflatumque diuino ſpiritu.] quibus verbis oſtenditur, eum Prophetam etiam fuiſſe, quod aliubi diſerte ſacris literis exprimitur, cum quidam naturalem virtutem Sarram ſibi vſurparet, quaſi non ſolius ſapientis propriam, ſed cuiuſuis ſimulatoris prudentiæ, Redde, inquit, homini ſuã vxorem, quia Propheta eſt, & orabit ꝓ te, vt viu⁹ permaneas. Quin & omnibus probis viris ſacra Scriptura prophetiam tribuit. nam Propheta nihil ex ſe proloquitur, ſed omnia ſubmonente alio. malum autem virum non eſt fas eſſe interpretẽ numinis: ergo nemo malus proprie correptus furore diuino dicitur, ſed in ſolum ſapientem hoc competit: quandoquidem is ſolum eſt inſtrumentum Dei reſonans, ab eo contactum & pulſatum inuiſibiliter. proinde quotquot inter iuſtos cenſent, inducuntur Prophetæ pleni cœleſti numine. Noe iuſt⁹ nonne prophetat ẽt? alioquin quomodo poterant benedi-

Eſau venator.

Somnus quid.

Abrahan fuit non minimus ex Prophetis.

Propheta veri officiũ

ctiones eius maledictioneſqne vim ſuam obtinere apud poſteros? Quid Iſaac? quid Iacob? & hos multis argumentis, præcipue vaticinijs quæ cecinerunt de ſuis poſteris, Prophetas fuiſſe credimus. Nam illud, Congregemini, vt annunciem vobis quæ ventura ſint vobis in diebus nouiſſimis: diuinantis erat oraculum: ſiquidem futurorum cognitio non eſt hominis propria. Quid Moſes, nonne vbique Propheta celebratur? Scribitur enim: Si fuerit vobis Propheta Domini, per viſionem ei me manifeſtabo: Moſi autem ore ad os loquor palam non per ænigmata. & rurſum: Nullus Propheta qualis Moſes exortus eſt, quem alloquutus eſt Dominus facie ad faciem. & merito, nempe afflatum ſuo numine. quod enim in nobis eſt ratio, hoc in mundo ſol. quia lucent ambo, alter mundo præbens lucem ſenſibilem, altera nos illuſtrans radiis intelligibilibus, ſiquidem donec mẽs noſtra lucet velut meridianum ſplendorẽ diffundens per totam animam, intra noſipſos manemus. cæterum illa vergente ad occaſum, merito ecſtaſis & diuinus furor incidit. exoriente.n. diuino lumine humanum occidit: ac rurſum occidente illo, hoc exoritur: id quod ſolet accidere prophetico generi. emigrat enim è nobis mens, immigrante diuino ſpiritu: quo recedente illa rurſum reuertitur. non eſt.n. fas vt mortalis cum immortali habitet. ideo rationis occaſus & offuſæ tenebræ exceſſum & diuinum furorem inducunt. Deinde pergit Scriptura: Et dictum eſt ad Abraham. Sic.n. Propheta etiam cum loquitur, videtur reuera quieſcere. Alius autem eius vocalib. inſtrumentis ore linguaq; vtitur ad indicanda quæcunq; vult: quę pulſans arte muſica inuiſibiliter, ſonoram concinnamq; ſymphoniã efficit. Audiamus igitur quid pronunciet oraculũ. Ante omnia ꝙ amatori virtutis non concedit Deus, vt tanq̃ in terra propria habitet in corpore, ſed inquilinũ agat in eo tanq̃ alienigena. Certo ſcias, inquit, quod ſemen tuum inquilinum erit in terra aliena.] Omnis aũt mali viri cognatus locus corpus eſt, in quo habitare mauult quam inquilinũ agere. hoc vnum documentũ eſt. alterum vero, quod ſeruitutem & grauẽ afflictionem, atq; vt ipſe vocat, humiliationem inferant animæ terrena iſta habitacula. ſunt enim externæ & vere alienæ à mente affectiones corporis, è carne natæ, in qua radicantur. fit autẽ quadringentorum annorum ſeruitus iuxta quatuor affectionum potentias. nam incipiente voluptate faſtus inflatur ac erigitur, elatus inani leuitate: ſed creſcente concupiſcentia naſcitur abſentium rerum deſiderium, pendẽtem ab incerta ſpe relinquens animã. Sitit.n. ſemper, nec vnq̃ poteſt bibere, Tantalium luens ſuppliciũ. Quoties aũt dolor præualet, contrahit ſe anima, more arborum naſcentium, & frondes amittentium, decreſcente vigore huius & pinguedine. At pauore tyrannidem adepto, iam nemo audet manere, omnes de fuga cogitant, & in hac ſola ſalutem collocant. Nam concupiſcentia vim habens attractoriam, vel fugientem amatorem cogit, vt ſe ſequatur. Contra timor à ſe alienans repellit homines, & longiſſime remouet. Quorum affectuum dominatio grauem ſeruitutem affert ſubditis, donec Deus præſes & iudex afflictum ex affligentis poteſtate eripiat, reſtitutum libertati priſtinæ, alteri vero mercedem peccati perſoluat. ſequitur enim:

Moſes fuit Dei Propheta.

Affectuũ in homine dominationes potentiſſimæ.

Animi dolores grauiſſimi

enim:Gentem autem cui ſeruient, ego iudicaturus ſum: & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia.] Neceſſum eſt.n. vt mortalis homo prematur ab affectuum genere, & quicquid natum eſt,expectet mala fatalia, ſed Dei voluntas cognatas nobis calamitates ſubleuat. Itaq; ſi nos mox à principio noſtrum fecerimus officiũ, & nobis ipſis ſeruiuerim⁹,Deus quoque nobis pro clementia non deerit, remiſſionem atque libertatem animabus ad ſe ſuppliciter confugientib. pollicitus, non tantum exitum è carcere cuſtodiis ſepto, & vinculorum ſolutionem offerens, ſed & viaticum inſuper quæ vocatur ſubſtantia. Hoc quid ſit,dicam apertius. Quando intellectus è cœlo delapſus illigatur corporis neceſſitatibus, vel abſque illecebris,vt androgynus & effœminatus propria mala complectitur: quod ſi perſiſtit in natura ſua maſcula paratus ad conflictationem, poteſt adſcrib ſtudioſis artium liberalium, & adeptus ex harum commercio temperãtiam fortitudinemq; robuſtas virtutes,remigrare in patriam vna cum ſuis ſcientiis,quasScriptura vocat ſubſtantiam. Addit deinceps: Tu autem abibis ad patres tuos, cum pace nutritus in ſenectute bona.] Ergo nos imperfecti & bellum & ſeruitutem ſuſtinemus,ægre inuenientes liberationem è periculis impendentibus.At illud perfectum genus perpetua libertate fruitur,in pace innutritum conſtantiſſima.ineſt autem dogma his verbis,bonum virum non mori, ſed abire, vt oſtendat inextinguibile & immortale genus perpurgatæ animæ,quæ hinc in cœlũ proficiſcatur, abſq; diſſolutione ac corruptione, q̃ mors videtur inducere. Abibis, inquit, ad patres

Abraham ad quos patres ire à Domino iuſſus.

Abrahami ſemen inquilinũ in aliena terra.

tuos.] Quoſnam patres dicat conſiderandum exiſtimo. Nam de illis qui vixerunt in terra Chaldæorum, in quorum familia hæſerat Abraham, intelligi non poteſt, quando oraculo iuſſus eſt à cognatis ſecedere. Dixerat enim Dominus ad eum: Exi è terra tua, & è cognatione tua, & è domo patris tui, ad terram, quam oſtendam tibi, & faciam te in gentem magnam. Hunc diuino monitu profectum peregre, non eſt credibile reddi domeſticis: quod ne fieri quidem poterat, vt futurus princeps noui generis contribueretur veteri. nequaquam enim ei Deus daturus erat nouam gentem & nouum genus, niſi prius in totum ſeparato à veteri. hic eſt enim verus princeps gentis & generis, ex quo ceu è radice pullulauit illa contemplatiua rerum naturæ planta nominata Iſrael. ſiquidem præceptum eſt, vt à facie nouorum auferantur vetera. Quis enim eſt vſus antiquitatis, & morum obſoletorum, quando repente nec opinantibus confertim noua bona imbris more impluunt. Patres igitur non illos relictos dicit, defoſſos in monumentis Chaldaicis, ſed vt quidam aiunt, ſolem, lunam, ſtellaſque cæteras. nam hæc terrena cuncta ex illis gigni putantur. Alij hoc dictum interpretantur de ideis archetypis intelligibilibus & inuiſibilibus, ad quarum exemplar hæc ſenſibilia quæ videmus, facta ſunt: & harum ſapienti deſtinari contubernium. Rurſum alii ſuſpicantur patres dictos illas principales potentias quatuor, ex quib. mũdus conſtat,terram, aquam, aerem, ignemq;. in hæc .n. res ſingulas aiunt diſſolui neceſſario. ſicut enim nomina, verba, & omnes orationis partes conficiuntur ex elementis gram-

maticis, ac rurſum diſſoluuntur in eadem: ſic vnuſquiſque noſtrum contemperatus ex his quatuor, & à ſingulis mutuatus quaſdam portiunculas, ad certum tempus reddit debitum, nimirum aridas terræ, humidas aquæ, calidas igni, frigidas aeri. & hæc quidem corporea. Cæterum intelligibile illud atq; cœleſte genus animæ ad ætherem puriſſimum, tanquam ad patrem perueniet, ſit enim hæc, vt priſci docent, quinta quædam eſſentia motu orbiculari prædita, cæteris quatuor melior, ex qua & cœlum & ſidera facta fuiſſe videntur: & quantum colligere poſſumus, humana quoque anima eius eſt particula. Illud porro in pace nutritus, non temere additur: ſed quia maxima pars hominum nutritur in bello & bellicis calamitatib. eſt autem bellum alterum externum, quod infert obſcuritas, ignobilitas, & quicquid eſt ſimile. alterum ciuile, quo partim corpus impetitur à morbis, læſionibus, mutilationibus, aliiſq; peſtibus innumeris: partim anima oppugnatur ab affectibus, ægritudinib. ſtultitia, iniuſtitia, ſimiliumque tyrannorum inſultibus grauiſſimis & inuictis viribus. itaque in pace nutritur, cui ſerena tranquillaq; vita contigit, vere felix ac beata. at quando hæc cõtingit? quando in rebus externis bene ſe habent facultates & exiſtimatio, corpus robore ac proſpera valetudine fruitur, anima vero virtutib. opus eſt enim his ſingulis ſuo ſatellitio. corpori pro ſatellitibus ſunt gloria, diuitiæ, potentia: animæ autem ſanitas atque integritas corporis: at mẽti, contemplatiuæ ſcientiæ. Nam de ciuili pace hæc non intelligi, liquet è ſacræ Scripturæ lectione. Maxima enim grauiaque bella & ſuſcepit & debellauit Abraham. Quin & derelicta patria, nec vlla certa ſedes conceſſa, homini vltro citroq; vaganti per deſerta & inuia, graue bellum fuiſſet, ni ſuſtentatus eſſet fide oraculi. Erant enim ei ferendæ calamitates non mediocres, fames, exilium & bellum his moleſtius. Qualem igitur pacem habuit? Nam vt opinor, peregrinatio, ſedes incertæ, cum potentibus regibus contentio, famis onus, non ſimplicem afferebant belli ſpeciem. Verum ſi rem penitus introſpicias, hæc ipſa ſunt ſinceræ pacis indicia. nam ex affectibus emigratio, & perturbationum inopia, & deletæ iniquitatum infeſtæ copiæ, & à Chaldaicis opinionibus ad pias ac religioſas tranſitus, hoc eſt, à ſenſibilibus creaturis ad autorem earum intelligibilem, tranquillam firmamque pacem conciliant. In tali pace degenti bona ſenectus promittitur, non longæuitas, ſed vita cum prudentia: nam felices dies multis annis meliores ſunt, ſicut breuis lux melior quàm æternæ tenebræ. Salubriter enim dixit vir Propheta, malle ſe vnam diem cum virtute viuere, quàm mille annos in vmbra mortis, per vmbram vitam malam ſubindicans. idem nunc quoque re magis quàm verbis Moſes docet. nam hunc qui bonam ſenectutem pollicetur, breuioris æui facit quàm vllum ex eius maioribus, philoſophice nos erudiens, quænam ſit vere bona ſenectus, ne hoc promiſſum intelligamus de ſenectute, quæ apparet in corpore, plena probroſis fœditatibus: ſed de prudentia, conſtantiaque animi dictum accipiendo honeſtatem prædicemus de ſenectute, à qua ſeniores denominamus honoris gratia. Diſce igitur hoc dogma noſtri legis-

Hominis educatio atque inſtitutio.

Senectus bona bonis tantum hominibus contingit.

Abraham in pace nutritus.

latoris

latoris, ſoli bono viro bonam ſenectutem & longæuitatem contingere. malum autem breuiſſimo tempore mortem meditari, vel potius virtuti iam eſſe mortuum. Sequuntur hæc verba: Quarta generatione reuertentur huc] vt non ſolum ſciat tempus poſt quod poſteri deducendi erant in coloniã, verumetiam diſcat perfectã virtutis abſolutionẽ. hæc autẽ quarta (vt ita loquar) generatione abſoluitur. id quomodo fiat cõſideremus. Infans per ſeptennium à natiuitate proximũ in ætate puerili puram naturã ſortitur, leui tabulæ ſimile nullis bonis maliſve ſignatæ formulis. quicquid enim imprimitur, propter mollíciẽ deletur aut confunditur. Secunda ætas quæ puerilẽ excipit, cum vitiis incipit habere commercium, quæ ſolet vel ſecum adducere, vel aliunde libenter accipere. complures enim habet magiſtros nequiciæ, nutrices pædagogos, parentes, mores & leges receptas in ſingulis ciuitatibus, à quibus diſcunt mirari quæ ridere debuerant, etiam abſque his ſponte procliues ad crimina, adeo feraces vitiorum vt his ſcateant. Prona eſt, inquit, mens hominis ad maliciam, iam inde ab ætate tenera. hæc eſt illa maledicta quæ figurate generatio, proprie vero ætas dicitur, quo tempore cũ corpus quod pro fundamento eſt, tũ animus turgeſcit, accenſus affectibus ſe proferentib., ſegetes & campos & obuia cuncta exurentibus. Hanc morbidam ſeu generationẽ ſeu ætatẽ tertia ſequitur, quæ philoſophiam ei ceu medicinam adhibeat, curaturam morbos ſalubribus ſermonibus, per quos exhauriatur vitiorum nimietas, & ſuppleto quod ad virtutẽ deerat, voluptas ablegetur quam longiſſime. Poſt hanc curationem iam quarta generatione anima ſolidum robur prudentiæ colligit, & conſtantiam in omnibus virtutibus. Et hoc eſt quod dicitur. Quarta generatione reuertentur huc. nam circa hunc quartum numerum à peccatis aduerſus animus declaratur hæres ſapientiæ. primus numerus, nec bonorũ, nec malorum capax, eſt nondum formatæ animæ. in ſecundo v bertim vitia proueniunt. tertio ſanitatem recipimus deferuentib. affectibus: quarto in ea confirmamur, & ſolidum robur acquirimus, quando à malis auerſi bona tractare aggredimur, quod antea non licuit. Quid autem remoretur, ipſe indicat dicens, Nondum enim cõſummatæ ſunt iniquitates Amorrhæorum.] Hinc quidam infirmiores occaſionem arripiunt, vt ſuſpicentur Moſem fatum ac neceſſitatem cauſſas rerum inducere. Sciendum eſt autem, conſequentiam ſeriemq; cauſarum inter ſe implexarũ non ignotam fuiſſe homini philoſopho diuinis aſſueto colloquiis, attamen euentus eum his nõ attribuere. Videbat enim aliquid antiqui⁹ quod hoc vniuerſo vectetur tanquam auriga vel gubernator. hic enim communis nauis, videlicet mundi, clauo aſſidet, in qua omnes nauigant, & volucrem cœli currum agitat pro imperio. Quid igitur ſuper his rebus dicendũ eſt? Amorrhæi loquentes interpretantur. Maximum autem bonum homini à natura datum ſermonem plurimi vitiauerunt acceptum, ingrate perfideq; hoc vſi contra largitricẽ. Hi ſunt adulatores, præſtigiatores, inuẽtores ſophiſmatum perſuaſibiliũ, impoſtores fallaciarum peritiſſimi, de mendacio vitando haud ſoliciti, & inſuper affectatores obſcuritatis. eſt autẽ ob-

Sermo hominis donum ampliſſimum Adulatorum impoſtura.

ſcuritas caligo profunda in ſermone, res commodiſſima furibus. Quapropter Moſes ſummum pontificem claritate ornat & veritate, volens perſpicuam ſimul & veracem eſſe viri boni orationem. At vulgus hominum obſcurum atq; mendacem mauult ſectari, in quorum grege cenſetur contemptiſſimus quiſq; viro ſe decipiendum offerens. Ergo donec conſummentur Amorrhæorum peccata hoc eſt ſermones ſophiſtici, qui non facile conuincuntur, ſed valent nos rationibus perſuaſibilibus ductare, non poſſumus eos auerſari talibus ineſcati illecebris, & manere apud eos cogimur. Quod ſi omnes mendaces perſuaſiones bona fide coarguantur, & ad hoſtimentum peccata compleantur, cōtinuato curſu fugiemus, & oram ſoluentes nauigabimus à regione mendaciorum ac ſophiſmatum ad veritatis ſtationes portuſq; tutiſſimos. Atq; ita ſatis demonſtratum puto, eſſe impoſſibile auerſari, odiſſe, deſerere, mendacia probabilia rationib. veriſimilibus, niſi detegatur ad plenū eorū iniquitas: quæ tum demum apparebit, ſi diligenter cum veritate conferatur. Sequitur deinceps: Poſt occaſum autem ſolis emicuit flamma) quibus verbis ſignificatur, virtutem eſſe rem ſerotinam, atq; etiam vt quidam aiunt, ſub vitæ finem conſtabiliri. hāc flammæ dicit ſimilem. nam ſicut flamma vrit ſubiectam materiam, illuſtrās vicinū aerem: ad eundem modū virtus exurit vitia, totam mentem replēs lumine. Sed donec ſermones non examinati collatione & indiſcreti valēt perſuaſionibus, quos Amorrhæos vocant ſacræ literæ, lucidiſſimum puriſſimumque ſplendorem videre non poſſumus: verum more fornacis igne carentis, & vt ipſe vates ait fumantis, affecti ſumus, ſcientiæ ſcintillis vaporati, nondū tamen idonei vt igne probemur confirmemurque. Gratias ingentes agamus ei qui tales nobis ſcintillas indidit, ne mens tanquam cadauer frigeat, ſed tepida fomento virtutis caleat, donec in ignem ſacrū mutemur ſicut Nadab & Abiud. Fumus autem ante ignem exoritur, & appropinquantibus ciet lachrymas. Vtrumque nobis etiam ſolet accidere. ad virtutis nuncios accedendo perfectionē ſperamus, quæ ni contingat non temperamus à lacrymis. ſiquidem amator deſiderio tabeſcens ad fores amorum ſuorum properat, mœſtus donec eis potiatur. Confertur autem nunc cum fornace anima diſcendi cupidi & ſperantis abſolutam ſcientiam, quia in hoc vtroq; vaſe cibus coquitur, alter è frumento corruptibili, alter è virtutibus incorruptibilibus. Cæterum faces ardentes ſunt Dei facem gerentis iudicia clara & ſplendida, quæ ſolent per medium dimidiatorum, contrarietatum inquam, ex quibus totus mundus conſtat, incedere. Legitur enim ſic: Et faces ardentes tranſeuntes inter diſſecta animalia.] Vt ſcias quod diuinæ potentiæ tranſeuntes per medium rerum & corporum, nihil tamen corrumpant. manent enim illæſæ partes dimidiæ. pulchre autem per has potentias diuiduntur naturæ ſingulæ. Et harum rerum ſcientiæ quis iuſtior hæres declaratur, quam vir ſapiens? In illa die, inquit, pepigit Dominus fœdus cum Abrahamo, dicens: Semini tuo dabo terram hanc. Quam terram, niſi de qua ſupra dictum eſt, ad quam hæc referuntur, cuius fruct⁹ eſt certa firmaque perceptio Dei ſapientiæ: per quam ſapientiam ille cun-

Pontificis ſummi virtutes. *Amorrhæorum peccata.* *Mendacii deteſtatio.* *Veritatis commendatio.* *Virtus ſerotina.* *Amorrhæi* *Abiud.* *Ruſtica vita encomium.*

cta conſeruat, ſuis inciſoriis bona à malis illæſa ſeparans, vt genera incorrupta maneant. poſt hæc addit: A flumine Ægypti ad magnum flumen Euphratem] docens quod perfecti principia quidem habent à corpore & ſenſu & inſtrumentalibus partibus, ſine quibus non viuitur, vtilibus ad inſtituendam vitam, quam in corpore degimus: deſinunt autem in Dei ſapientiam, magnum reuera fluuium, gaudio lætitiaque redundantem, & bonis cæteris. non eſt enim cur putes circumſcribi hanc terram Euphrate flumine alteroque illo Ægyptio. nunquam virtus ad corporeos affectus demittitur. magis conuenit dicere: ab Ægygtio flumine ad magnum illum Euphratem. nam à mortalibus tranſitus fiunt ad immortalia. *Euphrates fluuius.*

PHILONIS IVDÆI

VITA VIRI CIVILIS, SIVE DE IOSEPH.

Sapientū tres ſpecies Tres ſunt ſpecies per quas ad optimum finem tendimus, eruditio, natura, meditatio: tres item ſapientum antiquiſſimos à Moſe accepimus ab his cognominatos, quorum vitas quoniam ſcripſi, tum eam quæ per doctrinam, tum eam quæ ſuapte natura contingit, eam etiam quæ meditatione paratur, *Ciuilis hominis officia.* quartam deinceps ſcripturus ſum ciuilem, à qua vnus è philarchis commendatur, qui à tenera ætate in eam inciderat. Cœpit enim in hoc genere verſari annos natus circiter ſeptendecem, præfectus curandis gregibus, quæ diſciplina cum ciuili conuenit. *Paſtoralis vita laus.* Et hoc eſt opinor, cur poetę reges vocent paſtores populi. Nam qui ſummus eſt in arte pecuaria, facile bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpoſitus, approbata induſtria in minore negotio. Siquidem quemadmodum futuro imperatori neceſſaria ſunt exercitia venatoria: ſic admouendis ad curam reipublicę proprie paſtoralis ars congruit, velut præludium quoddam magiſtratuum. Proinde cum pater in eo generoſum animum conſideraret, & maiorem quam pro priuata fortuna, mirabatur fouebatque, diligens eum præ cæteris filiis eo magis quod proles erat ſerotina, qui non exiguus eſt ad beneuolētiā ſtimulus: & quia delectabatur honeſtate pueri accēdebat eiꝰ ingeniū accuratiore tractatione, ne premeretur diutius, ſed

quam-

Felicitatē inuidia ſequitur.

Ioſeph à proprijs fratribus crudeliter inſectatur.

quamprimum eluceſceret. Sed inuidia magnarum felicitatum aduerſaria perpetua tunc quoque domum fortunatam aggreſſa perturbauit, concitatis contra vnum pluribus fratribus, qui tanto odio eum proſequebantur, quanta pater beneuolentia, tegentes tamen id & diſpenſantes in tempus aliud: vnde magis augebatur indies. nam affectus qui premuntur ne per verba exſpirent, grauiores redduntur. At ille innocenter ſimplex non intelligens domeſticas fratrum inimicitias, viſo ſomnio non irrito, vt amicis id aperuit. Vidi, inquit, meſſi me præpoſitum & omnes nos in campo ad colligendas fruges præſto fuiſſe cum falcibus. ibi repente meum manipulum erectum conſtitiſſe, veſtros vero tanquam ex compoſito accurriſſe ad eum venerabundos, & reuerenter adoraſſe. Tum illi prudentia pollentes, & ſignificatum per coniecturas veriſimiles veſtigare idonei: Putaſne, inquiunt, regem te fore noſtrum & Dominum? id enim ementita viſione ſubindicas. atque ita odium magis ac magis accendebatur, auctum quotidianis occaſionibus. ille tamen nihil ſuſpicans, cum poſt paucos dies vidiſſet alterum magis ſtupendum ſomnium, & hoc narrauit fratribus. Viſus erat videre ad ſe venientem ſolem & lunam & ſtellas vndecim: quod pater miratus in mente recondidit de euentu præſagii ſolicitus. Grauiter autem obiurgabat filium, timēs ne quid ille peccaret, Poteſtne, inquit, fieri vt ego materque & fratres adoremus te? nam per ſolem patrem, per lunam matrem, per vndecim ſtellas fratres ſignificare videris: quod caue ne vnquam in mentem tibi, mi puer, veniat. trade potius obliuioni viſiones iſtas nefarias. Nam ſperare & expectare principatum inter domeſticos, res abominanda eſt, me iudice: nec aliter iudicare puto cæteros, quibus æqualitatis & cognationis iura nota ſunt. Veritus autem ne forte præſentibus omnibus aliquid ſeditionis inter fratres oriretur & ingrata ſomniorum memoria, illos ablegat ad paſcua, hūc domi ſeruat ad tempus, gnarus, quod affectuū animæ ac morborū tēpus dicatur medicus, & luctui tollēdo, & furori ſedādo, & timori percurādo efficax. cuncta. n. reddit leuiora, etiā quæ non facile ſanantur. Vbi vero cogitauit iam euanuiſſe ſimultates domeſticas, miſit filium, tum vt fra[...]s ſalutaret, tum vt renunciaret ſatin' ſalui ſint vel ipſi vel eorum pecora. Hoc iter initium fuit magnorum & bonorum & malorum, vtrorumque præter expectationem. profectus eſt ille ad viſendos fratres, ita vt pater iuſſerat. Qui procul conſpicati venientem, mutuo ſe appellabant verbis nihil ſanum ominantibus, quando ne nominare quidem eum dignabantur, ſed ſomniatorem appellabant attonitum viſionum prodigiis. Tantum autem irarum conceperant, vt in cædem eius ſi non omnes certe plures conſpirauerint, volētes eum in barathrum aliquod proiicere, ne deprehenderetur facinus. Sunt autem in iis locis multæ ciſternæ profundæ admodum. itaque minimum abfuerunt à fratricidio, ꝙ ſolus fratrum maximus ægre diſſuaſit iubens abſtinerent ab inexpiabili ſcelere, tantum in vnam quampiam ciſternam eum proiicerent, de ſalute adoleſcentis cogitans, vt poſt aliorum diſceſſum ipſe patri reſtitueret incolumem. Quo impetrato venientem complexus eſt, cæteri hoſtiliter compre-

Ioſephi libera educatio.

Ioſeph à fratribus in puteum proiicitur.

prehenſum ſpoliant, ſpoliatum demittunt per funem in profundam foueam: veſtem eius cruentam hœdi ſanguine tranſmittunt ad patrem, cum prætextu quaſi abſumptus eſſet à beſtiis. eadem die negotiatores quidam iter faciebant ex Arabia in Ægyptum cum ſarcinis: his fratrem extractũ vendunt, autore fratre quarto à primogenito. Hic enim (vt opinor) metuens, ne ab iratis frater per dolum interimeretur, eum vendi quam mori maluit, leuius malum ſeruitutem exiſtimans. At natu maximus qui abfuerat interim, poſtquam introſpexit ciſternam, nec vidit quem paulo ante ibi reliquerat, vociferabatur & furibundus diſcurſabat ſciſſis præ dolore veſtibus, capillos ſibi vellens, & quid accidiſſet rogitans. Viuitne puer an extinctus eſt? Si non ſupereſt, ſaltem cadauer oſtendite, vt deplorando calamitatem leuiorem faciam. Solatium erit videre vel mortuum. Cur mortuũ quoq; odio proſequimur? certe ſublatis nemo inuidet. Quod ſi viuit, quo abiit? apud quos ſeruatur? nam me ſuſpectum non opinor, vt etiam de mea fide dubitari debeat. illis vero faſſis venditum, & pretium proferentibus: Bella, inquit, negotiatio, partiamur lucrum & prædonum quos malicia vincimus, referamus præmium. Egregia vero crudelitatis palma, quæ nobis merito placeat. Illi in alienos conſpirant, nos in domeſticos, & chariſſimos. Admiſſum eſt probrum maximum, inſigne dedecus. Maiorum noſtrorũ probitatis monumenta nuſquam terrarum non extant, relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæque maculas ineluibiles apud poſteros. Volat enim vbiq; fama nuncia magnorum facinorum, non ſine admiratione laudabilium, & noxiorum vituperio. Quomodo cõmunis pater hunc caſum accipiet? cui cætera beato feliciſſimoque vitæ affertis tædium. illiuſne miſeri ſeruitutem, an noſtram deflebit ſæuitiam? noſtram vicem magis dolebit, ſat ſcio: quando leuius malum eſt pati, quam inferre iniuriam. Nam alterum ſubleuatur duobus magnis remediis, ſpe atq; miſeratione. Alteri autem obnoxius, damnatur publico mortalium iudicio. Sed quid ego hæc clamito? præſtat ſilere, ne mihi quoq; aliquid obueniat. quod non libet dicere. Exaſperati enim eſtis implacabiliter, palam ſpiratis iracundiam. Cæterum vbi ad patrem perlatum eſt, non quod verum erat, venditum eſſe filium, ſed commentum illud de abſumpto à beſtijs, ictus aures nuncio, ſimulque oculos ſpectaculo (allata enim fuerat tunica lacera cruentaq; fœdum in modum) dolore turbatus, obmutuit per longum temporis ſpatium, ne caput quidẽ valens attollere oppreſſum tanta calamitate. Tandem repente effuſus in lachrymas, velut è fonte prorumpentes, plangebat pectus & faciem ſciſſis veſtibus lamentans: Non tam mortem tuam, fili mi, doleo, quam ſepulchri iacturam. Nã ſi tibi ſepulchrũ contigiſſet in terra propria, nec mihi deeſſet ſolatium. Officioſe aſſediſſem ægrotanti ante mortem, impendiſſem morienti extrema oſcula, clauſiſſem oculos, mortuum perfudiſſem lachrymis, extuliſſem magnifice, nihil omiſiſſem è iuſtis funebribus. Atque etiam ſi peregre defunctus eſſes, dixiſſem ad meipſum, perſolutum eſt naturæ debitum, noli triſtari. Viui habent ſuas patrias, mortuorum omnis terra ſepulchrum eſt, breuis æui ſunt omnes homines. Nam qui maxime longæuus fuit, quantillum tem-

Ioſeph diuenditur.

Ioſeph diuenditus à patre deploratur.

Viui habẽt ſuas patrias, mortuorum omnis terra ſepulchrũ eſt.

Hominis fragilitas & miſeria.

poris vixit ſi ad æternitatem id confe- ras? vel ſi omnino moriturus eras per vim & inſidias, leuius fuiſſet extingui manibus hominum, qui mortuum ſaltem miſerati obruiſſent terra, & cadauer tumulaſſent: aut, vt crudeliſſimi fuerint, quid amplius potuiſſent quam inſepultum proiicere? quē mox viator aliquis præteriens, memor naturæ communis, humaſſet tactus miſericordia. Nunc vt fertur, immites & carniuoras beſtias pauiſti & ſaturaſti meis viſceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui, in his miſeriis abunde ſum exercitus, errando, peregrinando, mercede ſeruiendo, dura ferendo imperia, vſq; ad vitę periculum exagitatus à quibus minime oportuit. multa vidi, multa audiui, multa paſſus grauia, quibus ad patientiam eruditus perduraui. Sed nihil præſenti caſu intolerabilius, qui totū animi mei robur ſubuertit atq; deiecit. Quis enim luctus poteſt eſſe maior aut miſerabilior? veſtis pueri ad patrem perlata eſt: ex ipſo non membrum, non fruſtum, non vel minimæ reliquiæ totum deuorarunt beſtię, nihil ſupereſt quod ſepulcro inferatur. ac ne veſtem quidem recepi, niſi vt ad eius aſpectū recrudeſcat doloris memoria, ne vnquam tantæ calamitatis obliuio poſſit obrepere. Sic ille ſortem ſuam deplorabat. Negotiatores autem vendunt puerum in Ægypto eunucho cuidā regio qui culinæ præerat. Cæterum poſt denarratam hiſtoriam videndum quid ſub eius cortice lateat. Nam pleræque & propemodū omnes in lege ſcriptę ſuam habent allegoriam. Hic vitæ modus de quo agitur, apud Hebræos Ioſeph vocatur, apud Græcos Domini appoſitio, aptiſſimo nomine ac rei præſenti conuenientiſſimo. Eſt enim rerum naturæ auctarium ciuilis adminiſtratio qua vtuntur populi. Nam mundus hic eſt magna ciuitas, vnam reipublicæ formam, & vnum ius habens. Continentur autem edicto naturæ iuſſa de agendis, & vetita de non agendis. Ad id ius alii alias leges ac inſtitutiones adiiciunt. in cauſa eſt ſeparatio, non ſolum Græcorum à Barbaris, ſed & Barbarorum à ſe inuicem, Græcorum à ſuæ nationis hominibus. Nec ſunt audiendi qui temere culpam referendo in difficultates temporum, infelicem prouentum fructuum, agrorum ſterilitatem, loci ſitum in maritimis aut mediterraneis, in continente aut inſulis, & id genus alia, veritatem diſſimulant. Eſt autem vera cauſa auaritia & mutua perfidia, dum non contenti iure naturali, quæ in commune conducere videntur conſentientibus cœtibus, ea leges nominant. itaque merito additamenta naturalis iuris cenſentur inſtituta particularium ciuitatum. Nam leges oppidatim receptæ, ſunt appendices rationis rectæ à natura nobis inſitæ, ſicut & ciuilis vir auctarium eſt iuxta naturam viuentium. Nec alienum eſt à propoſito, quod tunica varia veſtitus dicitur. Nam rerum ciuilium adminiſtratio res eſt multimoda & varia, multas mutationes recipiens, perſonarum, rerum, cauſarum, ſequeſtrorum proprietates, locorum item diuerſitates & temporum. Sicut gubernator pro ratione ventorum mutat nauigationis ſubſidia, non vno modo nauem dirigens: & medicus non vno ad omnes morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidē morbo ſi is variet, ſed obſeruans intentiones,

Ioſeph à Pharaonis eunucho coemptus.

Ioſeph.

Adminiſtratio ciuilis eſt rerum naturæ auctarium.

Auaritia peſtis.

Ioſeph veſtitus verſicoloribus ornatus à patre.

remiſſiones, repletiones, vacuationes, cauſarum mutationes; multa ad ſalutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: ſic opinor & reipublicæ moderator debet eſſe multiformis & multiplex, alius in pace, alius in bello, aliter ſe paucis aliter multis opponens aduerſariis, contra paucos conſtanter agens, multos vero flectens perſuaſionibus. idem vbi periculum publicum poſtulat ipſe rem aget: miniſteria vero quæ labore tantum indigent cedet aliis. Recte autem dicitur, vendi hunc hominem. Nam qui auram populi captans concionaturus locum ſuperiorem aſcendit, ſicut venalicii, ſeruus fit ex ingenuo, propter honores quos videtur accipere, addicens ſe innumeris dominis. Idem à feris circumuentus inducitur, quod huic inſidietur immanis beſtia vana gloria, corripere ac deuorare tales ſolita. at emptores eum reuendunt: quoniam non vnus eſt dominus tractantium rempublicam, ſed vulgus, alijs poſt alios dominis ſuccedentibus. Qui autem tertio venduntur, nequaquam mancipiorum more mutant dominos, non ferendo priores propter faſtidium vt rerum nouarum cupidi. De his hactenus. Cæterum adoleſcens in Ægyptum abductus, & eunucho vt diximus in ſeruitutem traditus, cum intra paucos dies generoſitatis & honeſtatis dediſſet ſpecimen, conſeruis eſt præpoſitus curator totius familiæ. iam enim herus multis argumentis collegerat, eum non ſine diuina prouidentia ſingula tum dicere tum facere. Ergo in ſpeciem ab emptore ſuo domui præfectus eſt: re vera autem à natura conciliante illi magnæ gentis ac regionis principatum: oportebat enim futurum adminiſtratorem reipubl. præexerceri in rebus œconomicis. nam & domus eſt quædam parua ciuitas, & œconomia compendiaria reſpubl. ſicut etiam ciuitas magna domus eſt, & politia communis quædam œconomia. Vnde facile diſcimus eundem eſſe aptum & diſpenſationi domeſticæ & adminiſtrationi publicæ, quamuis hæc multitud ne magnitudineque differant, ſicut in pictura quoque ac fictura vſu venit. nam bonus ſtatuarius aut pictor, ſiue coloſſeas magnitudines faciat, ſiue pauca paruaque opera, eandem autem oſtentabit. Cæterum poſtquam egregiam laudem in diſpenſatione conſecutus eſt, inſidias herilis vxoris pertulit inſano amore correptę. Capta enim adoleſcentis pulchritudine, & affectu indomito rabida, de ſtupro eum tentauit repugnantem valide, ac ne audire quidem tale quicquã ſuſtinentem propter innatam ſibi & continua meditatione confirmatam honeſtatem atque temperantiam. Sed vbi creſcente in dies flamma cupidinis atque inceſta concupiſcentia continue tentando ſemper repulſam paſſa eſt mulier, tandem libidinis impatiens & ad vim verſa in adoleſcentis pallium manus iniecit, magna contentione trahendo illum in thalamum, robur addente affectione, quæ ſolet confirmare vel debiles. At ille præſentem importunitatem fortiter ſubmouens, in has liberas & ſuo genere dignas voces erupit. Quid moleſta es? Bonis moribus & legibus vtimur nos Hebræorum poſteri. Aliæ gentes pubebibus quatuordecimum annum ætatis egreſſis permittunt vſum ſcortorum & fœminarum corpore quæſtum facientium: apud noſtrates nulla eſt meretrix, capitali ſupplicio propoſito ta-

Reipub. gubernandæ præcepta.

Ambitionis deteſtatio.

Gloria vana deteſtati.

Ioſeph in Ægypto honoribus magnis euehitur.

Oeconomiæ præcepta.

Ioſephi caſtitas & in herum ſuum pietas.

lem quæſtum exercentibus. Ante legitimam copulam alios congreſſus cū muliere neſcimus, caſti caſtis virginib. coniungimur, non voluptatis, ſed liberorum quærendorum gratia. Qui ad hanc diem purus manſi, non incipiam ab adulterio leges contemnere flagitio peſſimo, qui etiamſi alias perperam educatus eſſem, & obſecutus ætatis affectibus, aut veſtram imitatus laſciuiendi licentiam, tamen nō debere alieno inſidiari matrimonio, quod crimen cui mortalium non cæde vindicandum videtur? nam de cæteris diſſentire ſoliti, in hanc ſolā conſpirant ſententiā, ita vt omnes vbiq; rem capitalem pronuncient, & deprehenſos iniudicatos læſo dedant necādos. tu vero quaſi res per ſe parum damnata ſit eam tertio ſcelere cumulas, cogens me non tantum ad adulteriū, ſed & ad thori herilis iniuriā. niſi forte ideo in veſtras ædes veni, vt relictis ſeruilibus miniſteriis inebrier & debaccher in ſpes Domini, coniugium, familiam, cognationem eius adulterans. atqui non ſolum officium ei vt hero, ſed & honorem vt benefactori debeo. omnia ſua commiſit meæ fidei nihil excipiens, niſi te vxorem ſuā. hanccine gratiam vt ei referam, autor es? Bonam ſcilicet gratiam dignamq; illius meritis. herus me ex captiuo & extero ſua benignitate libertum & ciuem reddidit tractatum liberaliter: ego vero ſeruus Domino iniuriam, ne captiuo quidem & extero tolerabilem, inferam? & qua fronte potero poſt admiſſum tantum ſcelus illum aſpicere? cōſcientia carnifex inteſtina nō ſinet me oculos in eum erigere, vt nemo prodat alius. ſed nō deerūt qui prodant. præſto ſunt latentes exploratores plurimi, quibus ſilere non licet. taceo quod etiamſi nemo factum vel ſentiat vel enunciet, ipſe meus ero proditor, colore, aſpectu, voce, vt modo dixi detegens conſcientiam. fac nullum delatorem fore, aſſidentem Deo iuſtitiam res cunctas inſpicientem nec timebimus nec reuerebimur? Huiuſmodi multa ille canebat ſurdis auribus, obtundēte omnes ſenſus improba concupiſcentia. id vt animaduertit puer; aufugit, relicto in heræ manibus pallio quod apprehenderat. hinc illa occaſionem comminiſcendæ calumniæ rapuit, de vindicta cogitans. reuerſo enim è foro marito honeſtatem & pudicitiam inceſta ſimulans, indignabunda dixit. Adduxiſti in noſtras ædes iſtum ſeruum Hebræum puerum, adeo corruptum iam tua indulgentia, qui pudenda facilitate inexplorato commiſiſti totam familiā, vt adulta audacia ne à me quidē iniuriam abſtineat. nam conſeruæ non ſatis ſunt libidini eius nunquam explebili. Nunc me matronam tentare haud veritus, vim adiecit contumeliæ. En tibi manifeſtum inſani conatus indicium. nam cum exclamaſſem præ indignatione opem domeſticorū inuocans, territus hanc veſtem reliquit fugiens ne comprehenderetur. Ea veſtis prolata fidem adſtruxit muliebri calumniæ. herus verum crimen ratus trudit hominem in carcerem: ipſe peccans non ſimpliciter: primo quia non facta defendendi ſe poteſtate damnauit inſontem tanquam obnoxium ſceleri grauiſſimo: deinde quia non animaduertit veſtem quam ab adoleſcēte relictā mulier proferebat, eſſe indiciū violētię, ſed muliebris ipſius vero adoſcētis patientiæ. nam ſi vim tētaſſet inferre dominæ, retinuiſſet eius amiculū: nunc reluctans ſuo

Adulterii pœna.

pallio ſpoliatus eſt. verum huius inſcitiæ venia fortaſſe danda eſt ei, qui degens in culina inter lanienas & fumos, ac cineres, non poterat vacare cauſæ cognoſcendæ, ita vt poſtulabat ratio, immerſus rebus corporis. Iam tres notas viri ciuilis expreſſi: paſtoralem artem œconomicamque & tolerandi ſcientiam, de quibus dictum eſt, ſed temperantia non minus confert ad tractandum rempublicam. hæc enim cum in omni vita ſalutaris eſt, tum maxime in negociis publicis, vt abunde liquet rem conſiderare volẽtibus. quis enim ignorat, gentibus, regionibus, magnis terrarum tractibus terra marique calamitates inflictas ab incontinentia? quandoquidem plurima & maxima bella ob amores, adulteria, muliebreſq; illecebras conflata ſunt, quæ potiorem Græci barbaricique generis partem abſumpſerunt, & iuuentutem exhauſerunt è tot ciuitatibus. Quod ſi ex intemperantia tum ſeditiones ciuium, tum bella & calamitates cumulate proueniunt, ſatis apparet è ſobrietate tranquillitatẽ, pacemque naſci, & poſſeſſionem felicitatis integram. Nunc iudicandum, quid ſub his figuris tegatur. Qui hunc, de quo diſſerimus, emit, eunuchus

Vulgi natura & ingenium.

merito dicitur. Nam emptor hominis ciuilis vulgus reuera eunuchus eſt, & videtur quidem habere genitalia, ſed vi genitiua deſtituitur: quemadmodũ qui ſuffuſos habent oculos, orbati ſunt eorum efficacia, non valẽtes cernere. Quænam igitur ſimilitudo intercedit inter vulgum & eunuchos? ꝙ vtriq; ſteriles ſapientię, virtutem tamẽ approbãt. Cum.n. confluit promiſcua multitudo hominũ, loquunt̃ q̃dẽ vt oportet, ſed rapiũt contrariũ, poſthabendo inſinceris legitima, quia ſtudent exiſtimationi tuendæ, verã honeſtatem negligũt. Hinc ꝙ mireris, ſequitur, vt eunuchus vxorem habeat. Nam vulgus deditus eſt concupiſcentiæ, ſicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit, facitq; omnia, in conſiliũ clam & propalam hanc adhibens in reb. minimis æque ac maximis, rationi vero nuſq̃ obtemperans. Recte ſane præfectus etiam coquorum vocatur. Nam ſicut coquus nihil aliud curat, q̃ inuti-

Coqui officium

les ac ſuperuacaneas ventris voluptates: eodẽ modo populus dedit ſe totũ oblectamentis aurium, per quæ mentis intentio relaxatur, & neſcio, quo pacto eneruatur anima. Quid autem

Medici & coqui diſſerentia.

inter medicos & coquos interſit, quis non videt? illi quicquid ad ſanitatem conducit, etiamſi ęgroto ingratum videatur, ſolum magno apparãt ſtudio. Hi contra ſuauia curant, vtilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciui

Leges in ciuitate medicis ſimiles.

tate leges & magiſtratus legitimi, ſenatores iudiceſq;, prouidentes communi ſaluti ac ſecuritati, quib. adulator non facile palpatur: cupedinariis autem iuniorum turba eſt ſimilis, Nã ſecuri de commodis, præſentem tantum voluptatẽ venantur. Et ſicut impudica mulier: ſic concupiſcentia virum ciuilem adamat, ſic alloquens: Heus tu, prodi ad vulgum, cum quo habitas, obliuiſcere morum tuorum, ſtudiorum, dictorum, factorum, in quibus educatus es. mihi obſequere, me cole, age quicquid mihi placet. Nam tetricum, pertinacem, veritatis amicum, rigidum, perpetuo grauem, nunquam flexibilem, ſolum commodum ſpectantem, ſecurum quid auditoribus placeat, non fero: ſicut nec quorundam calumnias, quæ multæ deferũtur ad vulgum meum, maritũ, tuum dominum. Hactenus.n. abuſus

 liber-

libertate videris, immemor te ſeruire tyrannico domino. Quod ſi ſcires libero, ſuum negotium, ſeruos alienũ agere, iam doctus eſſes omiſſa tua peruicacia me concupiſcentiam vxorem illius reſpicere, & omnia meo arbitratu facere, vt & illi charus ſis. At vere ciuilis vir non ignorat quidem penes populum eſſe poteſtatem tanquam dominum, ſe tamen non ſeruum profitetur: ſed liberum, & qui ſuo morem gerat animo. reclamabit igitur: populi fauorem captare nec didici, nec vnq̃ volui, ſed magiſtratum mihi commiſſum bona fide gerere, vt bonum procuratorem decet, aut patrem beneuolum, abſq; dolo & mihi ſemper inuiſa ſimulatione. hanc meam voluntatem approbabo, nihil ſubtrahens aut cœlans furis in morem, ſed conſcientiam tanquam in ſole ac luce aperiens. nam lux eſt veritas, nec me terrebit vllum intentatum periculum, ne mors quidem. mori malo quàm ſimulare. cur enim ſimulem? Si populus eſt dominus, ego certe ſum ingenuus, patricius, qui cũ primis in ciuitatem optimam maximã, hanc, inq̃, mundum adſcribi cupio. Cum. n. nec munerib. nec precib. nec ambitioni, nec arrogantię, nec ſimulationi, nec luxui, nec timiditati, nec iniuſtitiæ, nec vlli affectui vitioſe ſeruiam, cuius præterea timerem dominium, an fortaſſe hominum? at hi poteſtatem in corpus meum, non in me habent. equidem me à potiore mei parte cenſeo, iuxta quam decreui viuere, parum ſolicitus de mortali corpore: quod in conchæ morem adhærens mihi, etiãſi conteratur à quopiam, non ægre feram me moleſtis affectib. eximi, & effugere neceſſitatem grauiſſimam. Itaq; ſi iudicandum erit, iudicabo, nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter miſericordiam: ſed omiſſo reſpectu perſonarum incorrupte pronunciabo quod iuſtum apparebit. In ſenatu etiam autor ero ſententiarum reipublicæ conducibilium, vel ſi parum iucundæ auditu fuerint pro concione quoque ſi dicẽdum erit, adulationes relinquam aliis, contentus verbis vtilibus, increpans, admonens, caſtigans, non arrogantẽ, inſanamque, ſed ſobriam libertatem proferens. Quod ſi quis tales caſtigationes non amat, reprehendat parentes, tutores, præceptores, & omnes curatores, quia ſuos liberos, pupillos, diſcipulos obiurgare non deſinunt, interdum etiam verberant, nec tamen ſæuire, ſed amanter caſtigare dicuntur. Indignum enim eſſet, ſi cũ meæ fidei commiſſa ſit adminiſtratio reipublicæ, in prouidendis commoditatibus cederem cuiuis medicinę profeſſori. Nam ille in ægroto nullam ſplendoris fortunæ rationem habens, nec quod claro genere natus, aut opulentus, deniq; rex aut tyrannus ſit, vnum hoc ſpectat, quomodo ſeruare queat hominem: & ſi forte ſectione vſtioneve opus videt, ſecat vritq; principem ſuum ac dominum ſeruus ipſe atq; ſubditus: ego qui non vnum virũ curandum ſuſcepi, ſed integram ciuitatem laborantem morbis grauiorib. contractis ex innatis concupiſcentiis, quid agere debeo? num prodita vtilitate publica, illius aut illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne ſeruo quidem decora? Emori præſtat, quàm loqui ad gratiam, diſſimulata veritate, & vtilitate neglecta. Vſurpandum eſt hic illud dictum Poetæ tragici:

Ciuilis vitæ inſtitutio.

Adulationis deteſtatio.

Accedat ignis, accedat & gladius.

Combure

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore. nam prius vel ſidera
Terram ſubibunt, terra vel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hanc tam maſculinam mentem alie nam ab omnibus affectibus volupta-te, timore, dolore, concupiſcentia, non fert in viro ciuili Dominus popu-lus, ſed hominem amicum atque be neuolum pro inimico arripit, nec tam illum quàm ſeipſum afficit pœna gra-uiſſima, videlicet inſcitia, quippe qui non didicit, id quod in omni vita vti-liſſimum eſt, imperata facere, vnde imperandi quoque ſcientia diſcitur. videamus ſequentia, quando de præ-ſenti loco ſatis diximus. Adoleſcens ab amatrice apud herum inſimulatus criminis, quod in ipſam competebat, inauditus in carcerem ducitur: vbi tã-ta virtutis edidit ſpecimina, vt etiam facinoroſis illis eſſet miraculo, ad ſuæ calamitatis ſolatium credentibus ſibi contigiſſe hunc hominem. nota eſt autem cuſtódum crudelitas, qui inge-nio feroces magis efferantur aſſuetu-dine, indies creſcente ſæuitia, dum ni-hil boni vident, nec dicunt, aut faciũt, ſed ſæua violentaq; omnia. nam ſicut bene compacta corpora exercitatione confirmantur & acquirunt robuſtam inuictamq; habitudinem: ſic ferox & immitis natura occupata ſui ſimilibus ſtudiis duplo fit durior, inacceſſa mi-ſericordiæ, qui vnus affectus bonus ac humanus eſt. & quemadmodum qui cum bonis viris habent familiarita-tem, ex iucundiſſimo eorum con-uictu in melius proficiunt moribus: ſic etiam, qui cum malis verſantur, affricant ſibi eorum vitia. facile enim

Ioſeph fal-ſo accuſa-tus incar-ceratur.

conſuetudo abit in naturæ ſimilitu-dinem. degunt autem carcerum cu-ſtodes inter plagiarios, fures, parie-tum perfoſſores, facinoroſos, violen-tos, ſtupratores, homicidas, adulte-ros, ſacrilegos, à quorum ſingulis nonnihil nequitiæ contrahunt, vt ex huiuſmodi collatione miſcellanea-que temperatura conficiatur vna ſce-leſta malorum colluies. attamen talis homo honeſtate adoleſcentis miti-gatus, non ſolum ſecuritatem & o-tium ei præſtitit, ſed etiam vinctis o-mnibus eum præfecit, ita vt penes i-pſum ſpecies nomenque cuſtodis eſ-ſet, rem autem & officium adole-ſcenti cederet, quod non parum car-cere incluſis proderat. iamque locus non tam erat carcer, quam diſcipli-næ meditatorium. Omiſſis enim tormentis, quibus antea noctu atque interdiu cruciari ſolebant variis ma-lis obruti, admonebantur ſermonibus & præceptis philoſophicis, ſed maxi-me ipſius doctoris exemplis vtiliſſi-mis. Poſtquam enim ſuam vitam cõ-tinentia, cæteriſq; virtutibus plenam, velut tabulam bene pictam in medio propoſuit, conuertit etiam eos, qui videbantur inſanabiles, affectos in-ueteratis morbis animi, ita vt iam da-mnarent vitam præteritam, expri-mente has voces reſipiſcentia: Vbi tantum bonum tam diu latuit, à quo pridem aberrauimus. Ecce iam afful-gente hoc, tanquam in ſpeculo no-ſtra dedecora videntes, erubeſcimus. In hoc rerum ſtatu duo eunuchi regis introducti ſunt, alter pincernis præfe-ctus, alter piſtoribus, accuſati damna-tiq;, ꝙ non recte fungerent̃ ſuis mini-ſteriis. Hos quoq; ille in ſuã curã acce-pit orãs Deũ, vt ſibi daret facultaté cor rigendi cõmiſſos ſuæ fidei. Aliquanto

Conſuetu-do altera natura.

Carcerum cuſtodes homines crudeliſſi-mi.

poſt,cum obiter vinctos,animaduertit hos duos eunuchos cogitabundos mœſtiores ſolito, vnde coniectans eis accidiſſe aliquid, mœroris cauſam ſciſcitabatur. Quibus reſpondentibus ortam ex ſomniis anxietatem, quod nõ adeſſet interpres: Bono animo eſte, inquit, & narrate. intelligentur DEO volente. Vult autem ille, vt res obſcuræ aperiantur veritatem deſiderantib.

Ioſeph doctiſſimus ſomniorũ interpres.

Tum prior pincerna, Viſus ſum, inquit, videre magnam vitem, habentẽ tres palmites onuſtos maturis vuis, quaſi autumni tempore. deinde inuitante harum pulchritudine, videbar decerpere,&exprimere in regium poculum, moxque regi offerre muſtum meracum. Ioſeph poſt modicum ſilentium,Felicitatem,inquit,hæc viſio tibi nunciat, & reſtitutionem in priſtinum officium. Nam tres palmites tres dies ſignificant, quibus elapſis reminiſcetur tui rex, accitoque hinc, dabit veniam, & vt in dignitate confirmeris, offeres domino poculum. Sic illi lætum fuit ſuum ſomnium, tũ piſtorum præpoſitus interpretationẽ miratus, quaſi & ipſe fauſtum vidiſſet ſomnium, quod valde ominoſum erat,deceptus bona ſpe alterius, narrare incipit. Ego quoque ſomniaui me tria caniſtra baiulare in capite plena operibus piſtoriis, ex his ſummum continebat ea, quibus rex delectatur, vt delicatioribus & elaboratis curioſius.eà videbantur aues in meum caput deuolantes diripere, & deuorare auide,donec in totum abſumpta ſunt. Ad hæc iuuenis. Vtinam tale ſomniũ non vidiſſes, aut non enunciaſſes: aut ſi narrandum erat, ſaltem id feciſſes procul à meis auribus,ne exaudirem, quod non libet. piget enim me eſſe infelicitatis nuntium, quia compatior miſeris, memor communis ſortis hominum. Sed quoniam ſomniorum coniectoribus veritas eſt neceſſaria, tanquam vatibus & oraculorum interpretibus, nihil celabo:quandoquidem mendacium vbiq; fugiendum,in ſacris conſultationibus etiam religio vetat admittere. Tria caniſtra dies tres ſignificant,quibus elapſis rex in crucẽ te tolli iubebit,truncatum prius capite: atque ita volucres paſcentur tuis carnibus, donec totum abſumant. Sic piſtor receſſit territus, tempus præfinitum expectans, & futura mala iam tum cogitatione præcipiens. Poſt triduum natalis Regis illuxit, feſtiuitatẽ publicam afferens, præſertim aulicis, cumque epulum præberetur optimatibus,vt fieri ſolet in hilaritate domeſtica, rex eunuchos requirens iuſſit produci è carcere: moxque confirmauit euentu ſomniorum præſagium,iubẽs alterum in cruce ſuſpendi abſciſſo capite, alterum in priſtinam dignitatem reſtitui. At pincernarum princeps oblitus eſt eius,qui futura prædicendo præſentem eius calamitatem ſubleuarat, vel quia nemo ingratus beneficiorum meminit,vel quia Deo viſum eſt, iuuenem non humana, ſed diuina ope ad felicitatem prouehi. Nam poſt biennium regi futurus eius regionis ſtatus, bonus maluſque præmonſtratus eſt diuinitus duobus ſomniis,quo certior res fieret. Vidit enim ſeptem vaccas emergere in ripam è flumine, pingues valde obeſaſque, viſu pulcherrimas & paſci ſecundum fluuium. Poſt eas totidem macilentas,& vix oſſibus hærentes, viſu turpiſſimas aſcendere, paſcique cum prioribus. Dein repente meliores deuorari à deterioribus, manente in ſaturatis eadem macie,imo aucta etiam.

Somniorũ interpretatio.

Tum experrectus, ac mox in ſomnũ relapſus alia viſione terretur, qua vis' eſt videre ſeptem ſpicas triticeas ex vno culmo enatas pari magnitudine. plenas & proceritate pulcherrimas. Deinde ſeptem alias exiles ac languidas enatas in proximo, quæ mox impetu facto abſumpſerunt culmum illum cum ſuis ſpicis nitidiſſimis. Poſt hanc ſecundam viſionem noctis reliquum inſomnis exegit, curis ſtimulantibus, & animum ſolicitum ſaucíantibus: ſub auroram ſophiſtis accitis denarrat obuerſatas ſibi dormienti ſpecies. Cumque nemo poſſet verum earum ſignificatum coniecturis aſſequi, accedens eum pincernarũ princeps, inquit, Here, ſpero me inuenturum qualem cupis hominem. Miſiſti dudum ob quaſdam noxas me & piſtoribus præfectum in carcerem, in quo erat ſeruus principis coquorum, Hebræus genere, ei narrauimus ambo, quæ videramus ſomnia. Ille rem coniecturis certiſſimis attigit, adeo vt euentus in vtroque noſtrum eius interpretationi reſponderit: alter dedit ſupplicium, mihi tu propitius donaſti veniam. Rex his auditis iubet propere acciri iuuenem. miniſtri attonſum poſt longam carceris illuuiem, & detractis ſordidis pannis eleganter veſtitum, cæteriſque nitoribus expolitũ, ad regem introducunt. qui primo aſpectu iudicans hominem ingenuum & bene natum, (elucent enim in ipſa facie notæ, non omnibus tamen conſpicuæ, ſed ſolis perſpicaces mentis oculos habentibus) Præſagit, inquit, mihi animus, non ſemper in obſcuro fore, quod tegitur ſomniorum ambagibus. præ ſe fert enim hic iuuenis ſapientiam: qui veritatem tanquam lumen tenebris inferens, aperiet, & ſua ſcientia noſtratium ſophiſtarum inſcitiam abiget. His dictis ordine denarrauit vtrunque ſomnium. Tum Ioſeph maieſtate loquentis nihil territus, tanquam rex ſubditum, non ſubditus regem, libere, ſed reuerenter allocutus eſt, dicens: Quæ facturus eſt Deus in hac regione oſtẽdit tibi. Duæ viſiones (crede mihi) vnum ſomnium ſunt, geminatum non temere, ſed vt res fiat credibilior. nam & ſeptem vaccæ pingues, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem vbertatis annos ſignificant: ſicut totidem famis annos illæ ſeptem macilentæ vaccæ turpiſſimæ: & ſeptẽ ſpicæ caſſæ ac marcidæ. Veniet igitur prius ſeptennium fertiliſſimum, tota regione quotannis bene rigata ſtagnante per arua flumine, & campis ſolito maiores prouentus afferentibus. ſequetur deinde longe diuerſum ſeptennium, grauem inopiam allaturũ & rerum victui neceſſariarum penuriam, nec flumine ſe diffundente, nec terra limo eius pingueſcente, vt accolæ obliti ſuperioris vbertatis nihil ex eius prouentu reliquum faciant. Hæc ſunt, quæ ſomnia præmonent: ſed mihi numen quiddam ſuggerit, quod in tantis malis ſalutem afferre queat. Vrbium regionumq; grauiſſimus morbus fames eſt, cuius vires oportet frangere, ne nimium auctus incolas deleat. at quomodo ſuccurrendum eſt huic periculo? è ſeptem annorum fertilitate quod ſupererit ſatietati hominum, hoc eſt quinta pars, reponatur oppidatim vicatimque, non tranſportando fruges alio longius, ſed vbi demetuntur aſſeruando in vſum eius loci hominum, eas fruges cenſeo cum ſuis manipulis condendas, nec trituratas, nec purgatas, quatuor de cauſis. quarum vna eſt, ne citius viti-

Ioſeph regi ſomnium interpretatur.

entur nudatæ ſuo tegmine: altera, vt per ſingulos annos renouetur priſtinæ copiæ memoria, ruſticis triturantibus, & fruges euentilantibus. tertia, ne iniri poſſit frumenti numerus, dū incertum eſt, quantum ſpicæ manipulique contineant, ne animus colonos deficiat reputantes, quantum abſumptum ſit, ſed ſecuritate non minus q̃ cibo ſe ſuſtineant. ſpes enim alit cum primis, graue penuriæ malum ſubleuans. quarta cauſa eſt, vt & iumentis condatur pabulum, quibus ariſtæ paleæque purgamenta frugum proderunt. ea cura committenda eſt viro prudenti cordato, probatoque, qui poſſit ſine inuidia reprehenſioneque hoc conſilium exequi tanta dexteritate, vt nihil populo de fama futura ſuboleat. durum eſt enim iam ante ægris animis ſpem in futurum adimere. quod ſi quis cauſam ſcitabitur, reſpō dendum eſt, oportere ſicut in pace parantur, quæ belli tempore futura ſunt vſui, ſic in copia proſpicere inopiæ. incertum autem eſſe, quādo bellum vel fames immineat, quidve futurum tempus ferat: parandum igitur mature ſubſidium, ne deſit cum tempus poſtulauerit. Rex audita ſomniorum interpretatione aptiſſima, veritati congrua, ſimulque conſilio, vt apparebat in futurum vtiliſſimo, familiaribus propriis accitis ſubmiſſa voce dixit: Num inueniemus talem hominem afflatum diuinitus? Cumque videret eis probari hanc ſententiā, verſus ad iuuenem ſtantem ait: Prope eſt quem quæri iubes, non longe quærēdus eſt homo cordatus ac prudēs, qui exequatur tua monita: tu is es. nec enim ſine numine hæc locutus videris. I, præfecturam mei palatij ſuſcipe, ſimulq; totius Ægypti procurationem, nec eſt cur quiſquam meam facilitatē accuſet, ſe digniorem iudicans. nam excellentes naturæ non habent opus ad experimentum longo tempore, ſed incunctanter ſe reb. ingerunt: & præſens ſtatus moras non patitur, imminente neceſſitate, cui proſpiciendum eſt. His dictis eum proregem inſtituit, vel regem potius, relicto ſibi ſolo imperii nomine, poteſtatem illi cedens, & agens quicquid pertinebat ad honorem iuuenis. dat ei regium anulum ſignatorium, veſtem auguſtam, torquem auream, currum ſecundum à regio, atque ita iubet per vrbem circumuehi, præcedente præcone, & indicante noui magiſtratus electionem. nomen quoq; nouum indit ei, quod interpretem ſignificat lingua vernacula: & nuptum dat filiam clariſſimi apud Ægyptios viri, qui Solis habebat ſacerdotium. id actum eſt circiter annum eius trigeſimum. hi ſunt euentus piorum. nam etiamſi proclinantur, tamen non corruunt, ſed erecti ſtant firmiter, ne ſupplantari queant. Quis enim expectaſſet intra vnam diem è ſeruo dominum, è vincto præſtantiſſimum omnium, è carcerarij vicario proregem fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia verſa in honorem maximum. facta ſunt tamen hæc, & fient ſæpius, qñ Deo placuerit: modo ſubſidat aliqua probitatis ſcintilla in animo, quam neceſſe eſt per occaſionem excandeſcere. Quoniam autem propoſitum eſt poſt rei narrationem figuram etiā explicare, dicemus & de hac quantum opus eſt, quamuis fortaſſe ridebit hoc aliquis temerarius. Ego tamen non diſſimulanter dico, ciuilem virum vtique ſomniorum eſſe interpretem, non quales iſti nugatores garruli mercenarijque

Ioſeph in Proregem eligitur.

Ioſeph 30. ætatis anno matrimonio copulatur.

cenatrique ſophiſtæ quæſtum facientes ex nocturnis ſomniorum ludibriis: ſed qui magnum illud ſomnium commune publicumque vigilantium non dormientium exacte intelligat. id ſomnium, ne quid mentiar, eſt vita hominum. nam ſicut in ſomniorum viſionibus videntes non videmus, audientes non audimus, guſtantes aut tangentes nec guſtamus nec tangimus, loquentes non loquimur, deambulantes non deambulamus, ſed cum videamur vti motibus & habitibus, nullo prorſus vtimur, mente inaniter ſine vllis veris obiectis pingente ſibi ſimulacra rerum non exiſtentium tanquam exiſtentium. eodem modo etiam vigilantium imaginationes ſomniis ſunt ſimillimæ, veniunt, abeunt, occurrunt, refugiunt, priuſquam comprehendantur, auolant. Diſquirat quiſque apud ſe, & domi teſtimonium inueniet vt ipſe taceam, præſertim ſi quis eſt ætate prouectior. is fuit aliquando infans, mox puer, deinde pubens, deinde adoleſcens, poſtea iuuenis, poſtea vir, poſtremo ſenex, ſed non ſimul omnia. nonne infans puero cedit, puer pubenti, pubes adoleſcenti, adoleſcens iuueni, iuuenis viro, vir ſeni, ſenectus morti? & fortaſſe ſingulæ ætates decedẽdo præmoriuntur, natura nos paulatim docente non timere mortem extremam omnium, quando priores facile tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adoleſcentiæ, iuuentutis, virilitatis, quæ omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt.

Mors quibus rationibus non timenda hominib.

Quid aliæ res corporis nonne ſomnia ſunt? nonne pulchritudo momentanea pene prius marceſſit, quàm floreat? ſanitas incerta infirmitatib. obnoxia? robur morbis expugnabile per occaſiones plurimas? ſenſuum integritas humorib. vitioſis facile corrumpitur? Iam quanta ſit in reb. externis obſcuritas quis neſcit? ingentes opes ſæpe vna dies abſtulit. multi honoratiſſimi antea, verſis rerum vicibus in contemptum venerũt cum ignominia. imperia regum maxima breui temporis momento ſubuerſa ſunt. fidem meis verbis aſtruit Dionyſius in Corintho, quondam tyrannus Siciliæ, mox pulſus & Corinthum profugus, literator factus è tanto principe. atteſtatur & Crœſus Rex Lydiæ, ditiſſimus regum, qui ſperans ſe deleturum Perſarum potentiam, non modo proprium regnum amiſit, ſed & ipſe viuus in poteſtatem hoſtium redactus minimum abfuit, quin exureretur. Teſtantur de huiuſmodi ſomniis non ſinguli tantum, ſed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria, inſularum continentiſque incolæ. Europa, Aſia, oriens, occidens. nihil.n. vſq; permanet ſui ſimile. Ægyptus quondam in multas gentes habuit imperium, nunc ipſa ſeruit. Macedones aliquamdiu tam potẽtes fuerunt, vt iura toti orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias tributi nomine quotannis quæſtorib. numerant. Vbi eſt illa Ptolemæorum familia, cuius ſplendor per ſingulos ſucceſſores ad extremos terræ mariſque terminos emicuit? vbi ſunt gentes ciuitateſq; ſui iuris & liberæ? rurſum vbi ſubditorum ſeruitutes? nonne Perſæ Parthis imperauerunt? nunc ſubduntur eis verſa rerum humanarum alea. Quidam fingunt ſibi prolixas felicitates, at hæ ſunt magnorum malorum initia. itaq; dũ ad magnorũ cõmodorum poſſeſſionem properant, graues miſerias inueniunt: & è diuerſo malũ expectãdo, in bona fortuita incurrũt.

Imperiorũ mutationes.

Crœſi Lydorum regis aduerſa fortuna.

Macedonũ imperii incrementa & detrimenta.

Ptolemæorum familia ampliſſima.

Perſarum imperium olim ampliſſimum.

athletæ robore freti, ac bona corporis habitudine, dum certam ſibi pollicentur victoriam, vel excluſi ſunt è certamine, vel victi ab aduerſariis. alii ne ſecundam quidem palmam ſperantes, primam coronam reportauerunt præmium: quidam æſtate ſoluentes tempore opportuniſſimo, fecerunt naufragium. alij hibernis tempeſtatibus pene obruti, portum attigerunt incolumes. Quidam negociatores certa lucra ſibi proponunt, ſecuri de periculis: alii de damno ſoliciti, magnum fecerunt operæ precium. tā anceps eſt fortuna, rebus humanis tanquam in ſtatera pendentibus, & inæquali pondere nunc huc nūc illuc vergentibus: tanta offenduntur caligine. Proinde tanquam altum dormientes erramus, non valentes quicquam ratiocinatione, vel penetrare vel certo comprehendere, quando cuncta vmbris ſpectriſque ſunt ſimilia, & ſicut cum pompæ traducuntur prima quæq; conſpectum prætereūt, item in torrentibus fallente viſum celeritate vnde præterfluunt: ſic vitæ negotia currentia præterlabentiaque videntur manere. cum ne momentū quidem maneant, nunquam non ſubterfluentia. Interea qui vigilant, quantum ad incertam perceptionem attinet, nihil à dormientib. differunt ſeipſos fallendo, dum ſe putant rerum naturas certo perſpicere, quamuis interturbantibus ſcientiam ſenſibus per ſpectaculorum, ſaporum, vaporumq; illecebras, quibus ineſcatus animus non ſinitur recte inoffenſeque per viam publicam progredi. itaque confuſis celſis cum humilibus, magnis cum paruis, exoritur inæqualitas inducens caliginem atque vertiginem. Cum igitur tanta perturbatione obſcuritateque vita referta ſit, oportet interuenire virum ciuilem, & tanquā doctum ſomniorum interpretem, diurna ſomnia viſioneſque hominum, qui vigilare ſibi videntur, diiudicare coniecturis veriſimilibus, perſuaſionibus rationi conſentaneis perſuadentem ſingula: hoc honeſtum, illud turpe: hoc bonum, malum illud: hoc iuſtum, iniuſtum illud, & cætera ſimiliter: hoc prudenter factum, illud fortiter, hoc pie, hoc ſancte, hoc vtiliter: & ediuerſo hoc factum inutiliter, hoc imprudenter, hoc timide, hoc impie, hoc profane, hoc noxie, hoc ambitioſe. Item: hoc alienum eſt, ne concupiſcas: hoc tuum, vtere, non abutere. Affluunt opes? impartire. nam diuitiarum pulchritudo eſt non in crumenis, ſed in egenorum auxilio. Pauca poſſides? caue inuideas diuitib. Pauperem inuidum nemo miſerabitur. Honoratus es? caue inſolentiam. Humilis conditionis es? noli deſpondere animum. Succedunt tibi omnia ex ſententia? mutationem time. Offendis ſæpius? bene ſperato. nam res humanę mutantur in contrarium. quandoquidem ſol, luna, cœlum vniuerſum, manifeſte aperteq; noſcitur, quæ perpetuo manent eadem, veris definita regulis, ordinatis, aptis, optime congruentibus. At res terrenæ totæ perturbatæ ſunt, incongruæ incōpoſitæq;, vt ꝓprie dicere liceat, has merſas profundis tenebris, illas ſimiles lumini fulgentiſſimo, vel potius lumen ipſum ſinceriſſimum atque puriſſimum. Si quis igitur velit res introſpicere, inueniet cœlum eſſe diem ſempiternam vmbræ ac noctis expertem, quippe illuſtratum inextinguibilibus puriſſimisque ſplendorib. Et quanto apud nos ſunt potiores vigilātes dor-

mientib.

mientib,tanto in mundi vniuerſitate cœleſtia terreſtribus, vt quæ inſopita vigilant, propter certas irrequietaſq; vires,nunquam fruſtratas ſuis affectibus. At terreſtria etiamſi pauliſper excitentur, rurſum degrauata in ſomnū recidunt,deficiente viſu animæ,vt errare neceſſe ſit atq; offenſare. nam his rebus falſæ opiniones caliginem inferunt,vt vitari non poſſint ſomnia,nec quicquam firmiter prehendere liceat. Figuratum eſt & quod in ſecundū à regio currum aſcendere dicitur, ob cauſam hanc. qui rempublicam tractat ſecundus à rege habetur,cum nec priuatus ſit nec rex,ſitus in amborum confinio, priuato ciue potior, regia poteſtate inferior,ſubiectus tanquam regi populo,cui per omnia vult gratificari bona fide ac ſedulo.Fertur autē ſublimis ceu ſella curuli,tū à negociis, tū à multitudine in altū elatꝰ, præſertim cum parua magnaque ſuccedunt ex ſententia, nemine reflante aut opponente ſe,ſed vt in nauigatione proſpera Deo gubernante omnia ſalutariter.

Annulorū myſterium

Anulus à rege datus inſigne eſt fidei magiſtratum inter & populum regem intercedentis.

Torques honoris gloria atque pœnæ ſignum.

Cæterum torques aurea, non ad gloriam ſolum, ſed & ad pœnam pertinere videtur. quamdiu enim res ciuiles ei bene procedunt, placet ſibi honoratus à ciuibus. cum autem aduerſitas accidit,nō volenti, quod damnandum eſſet,ſed fortuito, quod meretur veniam, nihilominus iniecta in torquem manu trahitur, tantum non increpante ſuo domino. Hanc torquem donaui tibi, ornamentum in proſperitate, vinculum in aduerſitate. Audiui tamen & aliam huius loci expoſitionem figuratam talem. Regem Ægypti eſſe noſtrum intellectum : principem regionum corporearum particularium,qui tanquam rex poteſtate vtatur in adamato corpore. tribus enim potiſſimū occupatur negociis, circa cibos, potus,cupedias: ideo tres habet procuratores, piſtorum, pincernarum, coquorumque principes: quorum alius cibos, alius potus, alius condimenta præparat, omnes autē eunuchi ſunt, quia voluptatis amator ſterilis eſt rerum valde neceſſariarum,ſobrietatis, pudoris, continentiæ, iuſtitiæ, virtutum omnium.

Virtutis & voluptatis perpetua monomachia.

Nullæ enim res adeo pugnant inter ſe,vt virtus & voluptas propter quam multi negligunt quæ ſola curanda erant, dantes ſe concupiſcentiis, & ſequentes quacunque illæ inuitant.

Coquorū princeps apud regem Ægypti veniam cur non meruit.

Princeps coquorum nec in carcerem ducitur, nec multatur, quia condimenta non ſunt admodū neceſſaria, non tam deliciæ,quam vo ptatis irritamenta leuia. Reliqui duo miſero ventris apparatus feciunt, piſtorum pincernarumque præfecturā gerentes, quandoquidem hæc duo maxime cibus potuſque vitam fulciunt: quæ vbicunque ſunt in precio, laudantur eorum procuratores, & ſi quando ceſſant in officio,pœnam indignationemque incurrunt. Puniuntur autem non eodem modo, quandoquidem etiam in harum rerum vſu eſt differentia: cibus neceſſario ſumitur, vinum minus vtile cenſetur.nam ſine mero viuunt homines contenti, fontanis laticibus ſitim reſtinguere.

Pincernarum princeps cur ab Ægypti rege in gratiam receptus.

Quamobrem princeps pincernarum recipitur in gratiam priſtinam, quippe qui peccauit in minoris momenti negotio: coquorum vero princeps non impetrat veniam, vſque ad vltimum ſupplicium procedēte ira,haud ſecus ac in culpa grauiſſima.nam ciborum defectum mors ſequitur. Qua-

Talionis lex.

propter qui hac in re peccauit, lege talionis ſuſpenſus necatur, & quod aliis intulit, ipſe patitur, quippe qui eſurientes & ab ipſo pendentes diuturna fame cruciauit. De his quoque hactenus. At regius vicarius aſſumpta Ægypti procuratione obibat eius regionis præfecturas & oppida, omnibus nouum magiſtratum officioſe ac hilariter excipientibus, quos tum beneficiis, tum comitate ſibi deuinciebat, elucente in ipſo vultu hominis eximia quadam gratia. Poſtquam autem euentu ſomniis reſpondente aduenit illud prius ſeptennium fertiliſſimum, quintam partem frugum quotannis exigens per ſubpræfectos & miniſtros publicos, tantum comportauit manipulorum numerum, quantum nemo antea collectum meminerat. Necenim iniri potuit eorum numerus, quamuis plurimi occupati eſſent in eo negocio, quibus mos eſt curioſe dinumerare talia. Elapſo autem vbertatis ſeptennio fames incepit, quæ vſque creſcens & procedens non continuit ſe Ægypti terminis: ſed diffuſa per omnes deinceps ciuitates regioneſq; quam longe lateq; patet orbis habitabilis, peruenit ad extremos orientis occidentiſq; populos. fertur nūquam ante ſic laboratum malo communi vniuerſis gentibus, quale medicorum filii ſerpigenem nominant? ꝙ omnes partes corporis inuadens ignis more depaſcitur. quam ob rem quæque gens per honoratiſſimos legatos frumentum in Ægypto petebat: iam enim fama prouidentiā iuuenis præfecti vbiq; vulgauerat, qui commeatus copioſos ſeruaſſet ad futuram penuriam. ille primum aperiri iubet omnia horrea, vt aſpectu ipſo & ipſe recrearet animos, prius quam ſuccurreretur corporis neceſſitatibus. deinde inſtitutis annonę curatoribus vendebat frumentum ſemper in futurum proſpiciens, cuius temporis maiorem quam præſentis rationem habebat. Interea pater etiam illius, deficientib. paulatim rebus ad victum neceſſariis, ignorans felicitatem iuuenis, mittit frumentatum decem filios, retento domi natu minimo, qui proregis vterinus frater erat. Illi in Ægyptum profecti fratrem tanquam alienum adeunt, & maieſtate ſtupefacti adorant priſco more hominem, confirmantes euentu ſomnia. qui venditores ſuos conſpicatus mox omnes agnouit, ipſe agnitus à nemine, Deo nondum volente veritatē aperire ob cauſas quaſdam neceſſarias, quas tum diſſimulari fuit ſatius: is enim aut vultum eius mutauit in auguſtiorem ſpeciem magiſtratu ſummo dignam, aut mentes obtuentium hebetauit quominus cernerent. Ille non vt iuuenis ad tantum principatum euectus, & regi longe potentiſſimo dignitate proximus, elatus ætate ac poteſtate de vindictæ occaſione cogitauit, ſed imperauit ſuis affectibus premens atque recondens eos in animo, magno conſilio perſonam infenſi aſſumens, toruo aſpectu voceq; obiurgatoria miſeros territans. Heus, vos, inquit, nihil pacatum habetis in animo. aliquis ex regis hoſtibus exploratores vos ſubmiſit, cui ſceleratā operam polliciti, putatis vos poſſe fallere: ſed non latēt me inſidiæ veſtræ, quantumuis eas tegere conamini. fratres crimen intentatum à ſe depulſuri, negant ſe huic culpæ affines, qui nec ab hoſtibus veniant, nec ipſi affecti ſint hoſtiliter, nec induci queant ad tale miniſteriū. eſſe n. ſe natura pacis cupidos, & à tenera ætate

Vitæ ciuilis institutio.

tate legibus parere didiciſſe ſub patre viro ſancto religioſoq;,qui duodecim genuerit filios:ex quibus vnum domi manſiſſe propter ætatem nondum peregrinationi maturam,decem coram adſtare, reliquum ſublatum è medio. Hæc de ſeipſo loquentes audiens tanquam de mortuo, quid animi habere potuit? Quamuis.n.ne tunc quidem affectum ſuum protulit, tamen intus vrebatur in pectore.nihilominus pari oris grauitate: Si, inquit, verum dicitis vos exploratores non eſſe, vt certior fiam manete hic pauliſper, & fratrem minimum vocate per literas. ꝙ ſi patris neceſſitas vos manere non ſinit, ne grauiter ferat diuturnā veſtrā abſentiam,abite omnes obſide hic relicto vno,donec reuertamini cum natu minimo. ſi ſecus feceritis, capitale fuerit. Hæc truculente, vt videbatur, interminatus deſtitit. illi mœſti damnabant ſuam in fratrem ſæuitiam dicentes: Nunc veterem iniuriam præſenti calamitate luimus, pœnas à nobis exigente iuſtitia rerum humanarū pręſide, quæ ſcelus ad tempus diſſimulatum inclementer arguit, vt dignum eſt. quis enim pœna dignos neget? qui fratris innocentis preces immaniter contempſimus, quem miſerari debuiſſemus, nocturnas viſiones narrantē quaſi familiaribus. at nos efferati & crudeliſſimi nefarium (quod negari non poteſt) ſcelus perpetrauimus: propter quod & hæc patimur & triſtiora expectamus: qui cum ſimus pene omniū hominū nobiliſſimi paternis, auitis, cęterorumq; maiorū virtutibus, cognationē dehoneſtauimus admiſſo probro maximo. Tum grandior natu, qui iam inde à principio conſpirationi ſeſe oppoſuerat: Actorū, inquit, inutilis eſt pœnitentia. rogabā, ſupplicabam, oſtendens quam impius eſſet conatus veſter, dehortans ne iræ indulgeretis. cum mihi aſſentiri debuiſſetis, maluiſtis ſequi veſtrū inſanū conſilium. ergo fructū dignū peruicacia tam impia carpimus, & mercedē accipimus debitā. Inquiſitio fit in paratas inſidias iuueni, nec homo inquirit, ſed Deus, aut diuinum ius aut prouidentia. Hæc ſubmiſſe colloquentes fratres audiebat ille venditus, qui per interpretē cum eis egerat, iamq; impar affectui prorumpentib. lacrymis, ne deprehenderetur, auerſus eſt: & poſtquam delacrymauit, dolore paulū leuato, abſterſaq; facie reuerſus ad eos iubet vinciri fratrē à grandiſſimo proximum, idq; inſpectantibus cæteris omnibus, quaſi ſibi ex aduerſo oppoſitū, nam inter complures ſecundo penultimus opponitur, ſicut primus vltimo. Et fortaſſe maxima pars culpæ in eo fuerat, quaſi autore conſpirationis nefariæ, qui cohortem fratrum animauerit, & ad odiū incitauerit. nā ſi fratri bene clementerq; conſulenti, quo vno minor, cæteris erat grandior ſuum adiunxiſſet ſuffragiū, vix admiſſum fuiſſet facinus, præualēte per cōſenſum honore ætatis & ordine, præſertim in tanti momenti negotio, nūc maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in immitem duramq; ſententiā diſcedere, tāta cōtentione, vt eius ductu hortatuq; ſine mora perpetratum ſit impium facinus. hoc eſt, cur ſoli ex omnibus iniecta puto vincula. cæteri iam parabant ſe ad reditū, pro-regis iuſſu impletis per frumentarios omnibus ſaccis fratrum tanquam hoſpitum, & repoſito precio in eorū orificiis, nemine tamen ſuper hac re præmonito. inſuper auctarii vice additū eſt quantum redeuntibus in itinere

Ioſephi ad fratres ſuos frumenta petentes oratio.

poſſet

poſſet ſufficere, vt quod coemerant deportarent integrum abſque vllo detrimento & diſpendio. Ingreſſi vero iter cum iuſto vincti fratris deſiderio, nec minus de patre ſoliciti, ægre laturo numeroſam prolem decreſcere ſingulis profectionibus, ac ne credituro quidem de vinculis, ſed prætexi morti hoc commentum ſuſpicaturo, vt ſolent de cætero ſuſpicaces eſſe qui ſemel impegerunt, ſub veſperam deponunt iumentorum ſarcinas, ipſi curas adeo non deponunt vt premantur grauius. ſic enim vſu venit, vt interquieſcente corpore mens improuiſos caſus per ocium penſitans angatur magnis moleſtiis, tum aperto vno quopiam ſacco reperta eſt in eius ore crumena plena pecuniis: quibus numeratis inuentum eſt ſolidum frumēti precium, duntaxat quantum ſaccus capiebat. qui inuenerat, rem fratribus indicat, ſtupens miraculo. hi non gratiam, ſed inſidias rati & animo deſtituebantur & conſilio: cumque vellent omnes ſaccos excutere, metu perſecutionis inde profecti, pene cōtinuato curſu aliquot dierum iter abſoluerunt magno compendio. Tum vero alius poſt alium ruentes in patris complexus, deoſculabantur ſenem præbentem ſe, quamuis iam præſagientem inexpectatū neſcio quid ſenſit enim deeſſe vnum ſalutatorem, cuius mox tarditatem accuſauit, ſubinde proſpectans in viam, & requirens integrum filiorum numerū. ſed cum nemo ſuperueniret amplius, videntes eum metu ſolicitum ſic alloquuntur: In caſibus inopinatis, mi pater, leuior eſt cognitio quam dubitatio. nam re cognita poteſt inueniri ad ſalutē aditus, hæſitatio nihil expedit. audi nunc valde moleſtum nuncium, ſed auditu neceſſarium. Frater quem nobiſcum miſiſti ad frumentum emendum, non reuerſus viuit tamē. bene habet quod ſalus eius in tuto eſt, detinetur autem in Ægypto viuens apud præſidem: qui ſine aliorum calumniis, ſiue ſuſpicioni ſuæ credulus, pro exploratorib. nos habuit. cumque in defenſionem noſtram afferremus quod in mētem veniebat ex tempore, narrantes de te reliquiſque fratribus, vno defuncto, altero apud te manente, quem dicebamus propter ætatem teneriorē domi ſubſtitiſſe: atque ita omnia de tota cognitione noſtra proderemus nil diſſimulando quo magis ſuſpicio eximeretur homini, nihil profecimus, illo negante ſe crediturum nobis, niſi viſo fratre noſtro natu minimo, eam ob cauſam ſecundo genitus retentus eſt pro obſide, dimittendus quamprimum alter exhibitus fuerit. id imperatum fuit longe moleſtiſſimum, ſed durior etiam eſt neceſſitas præſentis temporis, cui parere oportet propter victualia, quæ nunc fame preſſis ſola Ægyptus ſuppeditat. Tum ſenex gemitum ducens eximo pectore, Quē ergo primo, inquit, deplorabo? penultimumne, non extremum ſed primum in calamitatum ordine? an ſecundo genitum, qui miſeria primo proximus non prius mortem ſenſit quam vincula? an natu minimum, cui abominanda profectio ſuſcipienda eſt, ſi modo proficiſcetur, fratrum infortunio factus nihilo cautior. interim ipſe membratim pereo. nam parentum partes ſunt liberi, modo numeroſa feliceque prole ſtipatus ad orbitatem recido. tum maximus natu, En tibi pro vno filio duos obſides, quos ſolos genui: in hos vt libet ſæuito, ni fratrem meæ fidei committen-

dum incolumem reſtituo,cuius in Æ-gyptum profectio duo maxima nobis afferet commoda. vnum quod credetur nec hoſtes nec exploratores nos eſſe: alterum quod recipiemus fratrem è vinculis. Mœſtus pater hærebat, è duobus eadem matre genitis orbatus altero, de alteri⁹ profectione ſolicitus, metuens ne impar anxietati ante reditum eius moreretur, memor præteritorum caſuum. tum adhibitus eſt qui inter fratres excellebat animo, autoritate,facundia,quartus ętatis ordine. is communem ſententiam parenti aperuit. ea fuit. quandoquidem deficiebant neceſſaria,abſumptis quę priore frumentatione parauerant, vna omnes proficiſci, non ſine fratre natu minimo. nam præfectus regionis diſerte interdixerat eis reditu,ni & illum adducerent. id vir ſapiens reputans, tolerabilius eſſe vnius incertum periculum quam certam tot fratrum perniciem, quæ propter domum fame preſſam vitari non poterat, reſpõdit: Cedendum eſt neceſſitati vt video. Fortaſſe natura viam munit ad melius aliquid quod nondũ præuidere mente ſumus idonei. Ite,& minimum quoq; quia ita videtur aſſumite. Verũ aliter eundum eſt quã antea, tunc pecunia tantum opus erat ignotis ad emendum frumentum euntib., & nullam paſſis iniuriam. nunc adiungenda ſunt munera trib. de cauſis, ad parandam præfecti annonæ gratiam, cui vos innotuiſſe dicitis: ad fratrem citius redimendum è vinculis: ad tollendam quantum fieri poteſt explorationis ſuſpicionem. proinde ex omnibus quę noſtra regio fert ceu primitias ferte homini, & duplex precium, annumerato quod retuliſtis proxime. fortaſſis enim per alicuius ignorantiã id accidit,ego fauſtis precationib. abeuntes proſequar commendans ſalutem veſtrã ſeruatori Deo, vt & apud illius regionis indigenas hoſpitib. cõciliet gratiam, & vos reſtituat incolumes in patriã, vna cum fideicommiſſo quod parenti debetis, tum alterũ priorẽ relictũ in vinculis,tum huncce quem nunc abducitis adoleſcentulũ per ætatem imperitum rerum omniũ. Ita cuncti contenderunt in Ægyptũ. Poſt aliquot dies præfectus regionis cum reuerſos vidiſſet gauiſus eſt ſupra modum: moxq; iubet diſpenſatorem ſuum parare opiparum epulum,& viros ad ſalis menſæq; communionem adducere. Introducti adhuc cauſæ ignari timebant, ſuſpicando furti calumniã ob non redditũ frumenti precium, quod in ſaccis inuenerant,& apud diſpenſatorem excuſabant factũ, quod nemo accuſabat, vt conſcientiæ ſatisfacerent, ſimulque proferebant pecuniam parati reddere.ille comiter hortabatur, eſſẽt bono animo.ſi quid inueniſſent Deo propitio, id eis fraudi non fore. neminem eis inuidere dona Dei. nam hunc impluiſſe in ſaccos pecuniam, prouidentem non ſolũ fami, ſed & inopiæ. Sic conſolati prompſerunt illata munera,quæ mox domino ſuperuenienti obtulerunt. percontanti deinde,ſatin' ſaluæ,& an pater ſuperſit, reſpondent de ſe nihil, ſed patrem viuere valereq;. cui bene precatus, & mactum Dei fauore pronuncians,circumſpexit requirens fratrem vterinum: quo viſo iam non valens affectum reprimere, prius quam eum proderet auerſus, ſeceſſit quaſi ad aliud negocium (nondum enim erat aperienda veritas) & in quodam angulo effudit ſe in lachrimas. tum ablutus,& dolorem rationi ſubiiciẽs,

ad hoſpites epulo excipiendos reuertitur, reddito quem retinuerat obſide. adfuerunt & alii conuiuæ, optimates Ægyptiorum. Tractatio fuit iuxta morem cuiuſq; patriæ, quod durum videretur diſcedere à conſuetis moribus, præſertim in conuiuio, vbi maxime hilaritati proſpicitur. Iuſſi deinde ſedere iuxta ætatis ordinem (nondum enim diſcumbendi mos receptus erat) mirabantur quod Ægyptii non aliter quam Hebræi rationem ætatis haberent in honorandis hominibus, ſic cogitātes: fortaſſe hic magiſtratus pro ſua prudentia non ſolum ſeriis & magnis rebus ad pacis bellique recta munia ſpectantibus induxit decorum ordinem, verum etiam honeſtatem in iſtis leuioribus & pene ludicris, quam Ægyptii hactenus rudiores neſciuerant. nam in conuiuio ſemota grauitate læticia quæritur. Interim cibi non valde lauti apponuntur, quod conuiuatori non liberet vti deliciis in publica penuria: & hoc ipſum homines prudentes in laudem vertebant, vitari luxum intempeſtiuum & inuidioſum: probantes conſilium memoris quid vel præſentem læticiam, vel publicum ſtatum deceat, & vtrique ſe accommodantis tempori. atque ita opportunus & minime inuidioſus apparatus fuit. quod deerat ſupplebatur hoſpitali comitate, propinationibus, fauſtis ominationibus, ad hilaritatem hortationibus, & id genus iucundis alloquiis, quæ ingenuis ac liberaliter educatis gratiora ſunt quam cibi potuſve lauticiæ, non magnifaciendæ niſi apud iſtos epulones luxus oſtentatores. Poſtera die ſub lucem accitum diſpenſatorem domeſticum iubet ſaccos quotquot allati fuerant frumento replere. ac rurſum in cuiuſque ore precium cum crumena reponere: in minimi autem ſaccum indere argenteum poculum omnium pulcherrimum, ex quo ipſe ſolebat bibere. Hæc iuſſa ille diligenter exſecutus eſt, ſemotis omnibus arbitris & teſtibus. Diſcedunt hoſpites ignari doli, atque etiam læti inſperatis ſucceſſibus. expectauerant enim ſubituros ſe interceptæ furto pecuniæ calumniam, nec recepturos fratrem obſidem, fortaſſe ne minimum quidem fratrum, vi detentum ab eo qui tam accurate illum adduci iuſſerat. at illis omnia ſupra votum euenerant, non ſolum nullam paſſis calumniam, verum etiam ad ſalem menſamque, quod præcipuum habetur pignus amicitiæ, adhibitis, receptus eſt & frater illæſus, idque abſque vllo deprecatore: alter natu minimus reducebatur ad parentem incolumis: ſuſpicionem explorationis euaſerant, reuertebantur onuſti commeatibus, bonam ſpem & in futurum conceperant, etiamſi ſæpius reditura eſſet penuria, pollicentes ſibi ſecurum iter, nō trepidum vt ante, ſed lætum, vt ad familiarem & hoſpitē regionis eius ſummum magiſtratum. Sic affectis & ſic cogitantibus repentinus inexpectatuſq; pauor ingruit. Miſſus diſpenſator cum cohorte domeſtica, vt maneant manu ſignificat, ipſe curſum accelerat. mox anhelus: Confirmaſtis, inquit, & priora crimina, pro gratia referendo bene meritis iniuriam, reuerſi ad priſtina maleficia. recepto per furtum frumenti precio maius addidiſtis facinus, impunitate augente, vt fit, maliciam. poculum herile pulcherrimum precioſiſſimumque, ex quo vobis præbibit, ſurripuiſtis homines grati pacatique, qui ne nomen quidem noſtis exploratorum, qui duplicatum attuli-

Ægyptiorum in honorandis hoſpitibus mos.

attuliſtis frumenti precium, nimirum vt tali eſca obiecta ex inſidiis, maiorē prædam auferretis. ſed non ſemper felix eſt malicia, interdum cum maxime ſe cœlat deprehenditur. Ad hæc cum illi præ ſtupore ne mutirent quidem, repente oppreſſi dolore metuque duobus malis grauiſſimis, hærebant verba in faucibus, vt ſolent inopinati caſus vocem adimere. Tandem ne viderentur ſilentio fateri conſcientiam. Quomodo, inquiunt, cauſam dicemus, aut apud quem? nam tu cōtra nos exſtitiſti & iudex & accuſator, qui etiam ab aliis accuſatis nobis patrocinari debueras, quales ſimus expertus. Certe pecuniam prius in ſaccis inuentam, nemine arguente vt redderemus retulimus. num ſic mutati ſumus, vt hoſpiti per furtum damnum daremus pro gratia? nec factū eſt hoc, & abſit vt vnquam vlli noſtrum in mentem veniat. Quod ſi apud aliquē è fratribus poculum deprehenſum fuerit, is luat capite. ſi vere admiſſum eſt facinus, ipſi capitale iudicamus ob cauſam non ſimplicem. primum, quia concupiſcere aliena eſt iniquiſſimū. tum quia nefarium ducimus velle nocere bene meritis. tertio, quia gen⁹ deductum ab illuſtribus maioribus ignominioſis factis dehoneſtare probrum eſt turpiſſimum. quibus criminibus ſi quis noſtrum eſt obnoxius, pereat dignus non vno ſupplicio. & cum dicto iumenta ſarcinis exonerāt, vltro ad ſcrutandum inuitando. Diſpenſator non ignarus latere id in ſacco natu minimi, quo ipſe clam abdiderat, tamen arte rem tegebat, initium à maximo natu faciens, & inquiſitionem ſecundum ætates perſequens, nemine tergiuerſante, ſingulis iuuantib., donec ventum eſt ad minimum, apud quem repertū eſt quod quærebatur, magno fratrum gemitu: qui ſciſſis veſtibus præmaturo luctu complorabant fratrē viuentem etiam tūc, nec minus ſuam vicem & parentis miſeri, præſagiorum eius memores, propter quæ fratrem cunctanter & inuitus commiſerat itineri comitem. mœſti deinde turbatique retro in vrbem redeunt eo caſu attoniti, non tam fratris cupiditatem ſuſpectam habentes, quam externas inſidias. Tum ad regionis præfectum adducti, vere fraternam pietatem proferunt. accidentes enim vniuerſi ad illius genua, quaſi omnes furti conuicti, miſerabile dictu, diffluebant lacrymis, ſupplicabāt, ſeipſos offerebant, pollicentes ſeruitutē voluntariā, illum herum appellādo, ſe externa mancipia, empta precio, à nullis abſtinendo ſeruilibus nominibus. qui magis etiam eos tentando, ſeuere admodum reſpondit. Abſit vt ob vnius culpam in tam multos ſæuiam, aut durius aliquid ſtatuam. Quid opus eſt pœnas ab inſontibus exigere? qui ſolus peccauit, ſolus puniatur. Audio iam ante à vobis prædamnatum quicunque deprehenſus fuerit, ego tamen æquitatis reſpectu mitigabo pœnam remiſſo ſupplicio in ſeruitutem eum vindicans. Hac comminatione perculſis cæteris, & exanimatis calumnia, quartus ætatis ordine, vir audax, & ſaluo pudore facundus libere: Precor, inquit, here, ne iræ indulgeas, neue fretus poteſtate regiæ proxima, contra inauditos indefenſosq; feras ſententiā. Cum primū huc venimus, percontanti tibi de patre fratreque, reſpondimus patrem conſenuiſſe non tam ætate grauatum quam multis infortuniis, quib. more athletarum exercitatū, vitam exegiſſe

Furti pœna grauiſſima.

in perpetuis miſeriis atque laboribus. fratrem adhuc puerum, patri valde carum eſſe, vt prolem ſerotinam, & è duobus eadẽ matre prognatis ſuperſtitem. eum domi relictum ſolũ, maiorem eius germanum violenta morte ſublatum. cumq; iuſſiſſes eum huc adduci, malum minatꝰ ni faceremus, ac ne reditum ad te permittens, mœſti diſceſſimus: & reuerſi domum rem totam patri narrauimus. Ille diu reluctatus, quod vehementer puero metueret, tandem cogente penuria nobis redire ad frumentationem ſine minimo fratre propter tuas minas nõ audentibus, ægre perſuaſus hunc vna miſit, valde incuſans quod indicaſſemus nos habere fratrem alium, & ſortem ſuam miſerans quod diſiungeretur à puero chariſſimo. eſt enim pro ætate imperitus rerum omnium, non externarum tantum, ſed & domeſticarum patriarumque. ad ſic affectum parentem quomodo reuertemur? hoc non reducto quibus eum intuebimur oculis? miſera morte morietur, vel hoc ſolo audito quod puer non reuertitur. nos homicidæ patricidæque audiemus ab inimicis infortunio noſtro inſultantibus. maxima criminis eius pars in me recidet. multa enim patri ſum pollicitus vt pateretur abire puerum, vltro pignus offerendo, quod ſuo iure quandocunque libuerit poſſet à me repetere. quod ni tu propitius fias, reddere qui potero? Miſerere ſenis obſecro, reputans quam impotenter hanc calamitatem laturus ſit, non recepto quẽ nobis inconſulte commiſit filio, tu tamen pro iniuria quam videris accepiſſe, pœnas ſumito. en me vicarium ex hac die ſeruorum tuorum numero aſcribito. libenter cenſebor inter tuos nouitios, modo puerum digneris dimittere. id non tam puero dabitur, ſi condonabitur, quam ſeni abſenti, ſubleuando tot anxietatibus. atque adeo ipſi parenti omnium. ad tuam enim dextram ceu ad aram, vtinam non fruſtra, confugimus. Miſerere ſenis per totam ætatem exerciti honeſtis laboribus: qui totius Syriæ ciuitates in venerationem ſui conuertit, quamuis alio ritu viuens & aliis legibus, longe diuerſis ab indigenarum moribus. Sed vicit vitæ honeſtas, & perpetuus dictorum factorumq; conſenſus, vt etiam à ſuis inſtitutis alienos ad beneuolentiam flexerit. ei ſic gratificaberis, vt nihil poſſit contingere gratius. quid enim poteſt eſſe gratius, quam deploratum recipere? Verum hæc omnia tentamenta erant, quemadmodum & priora, regionis præfecto explorante horum erga fratrem ſuum vterinum beneuolentiam. Verebatur enim ne quod odium inter eos intercederet nouercale, vt ſolet in familiis prognatis è matribus diuerſis, honore inter ſe paribus. ideo tanquam exploratores incuſabat, ſciſcitando quo nati eſſent genere, vt per eam occaſionem de germano cognoſceret, num ſupereſſet, an periſſet inſidiis. Nec dimiſit niſi obſide retẽto, donec adduceretur quem deſiderabat maxime, vt liberaretur à moleſta ſolicitudine. quo in conſpectum adducto, nonnihil cura leuatus, omnes ad hoſpitalem menſam adhibuit, germanũ honorans potioribus partibus, interim obſeruans vultus ſingulorum, ex his iudicaturus numqua ſubeſſet inuidia, cumq; vidiſſet omnes gaudere & fauere honori pueri, non contentus duobus argumentis fraternæ erga illũ

bene-

beneuolētiæ, tertium experimentum commentus eſt, intentato furti crimine. nam inde certiſſime coniicere poterat de cuiuſque animo erga fratrem petitum calumnia. atque ita certo perſuaſus maternam familiam non impugnari ſeditione domeſtica, probabiliter de ſuo caſu ratiocinatus eſt, id accidiſſe non tam fratrum perfidia, quàm prouidentia Dei proſpicientis in futurum, & imminentia non minus cernentis quàm præſentia. tum ad reconciliationem verſus ac fœdera, ſuccumbens charitati domeſticæ, ne fratribus propter veterem iniuriam obueniret aliquod dedecus: noluit agnitioni primæ intereſſe quenquam Ægyptium: ſed ſemoto vniuerſo famulitio, repente profuſis tanquam è fonte lachrymis, dextra vt propius accederent, innuit, ne vel fortuito verba eius exaudire poſſet quiſquam alius: tum ſic eos allocutus eſt: Rem longo tempore tectam & obliuioni mandatam vt putatis, nunc reuelaturus, ſolus ſolos appello. Fratrem quē in Ægyptum vendidiſtis, meipſum præſentem nunc cernitis. Ego ſum. Hac inſperata voce perpulſis perterritiſque, & tanquam præ graui onere vultus ad terram demittentibus, ac ſine voce ſtupentibus: Nolite triſtari, inquit, obliuionem omnium in me patratorum polliceor, nullo vobis deprecatore opus eſt. mea ſponte in gratiam vos recipio, duabus de cauſis, propter pietatem erga patrem, cui plurimum debeo, & propter innatam humanitatem, qua omnes præſertim ſanguine coniunctos complector. cæterum hunc caſum non vobis imputo, ſed Deo, qui me ſuorum beneficiorum difficillimis temporibus humano generi exhibendorum miniſtrum executoremque eſſe voluit: id verum eſſe his, quæ videtis credite. Totius Ægypti procuratio mihi commiſſa eſt: Rex honorem mihi habet eximium, & vt parentem veneratur quamuis ætate ſenior, color obſeruorque non tantum ab indigenis, verum etiam à plurimis gentibus vel prouincialibus vel liberis. nam omnes opus habent meo ſubſidio propter inopiam. argentum aurumque, & quod his maius eſt, commearus apud me ſolum reponuntur, diſtribuendi in ſingulos quantum cuiq; ad neceſſarium vſum ſatis eſt, vt nec ad delicias ſuperſit quicquam, nec deſit ad ſatietatem. Quod non iactanter dico, ſed vt intelligatis neminem mortalem potuiſſe ſeruo tantam conferre felicitatē, & quidem detruſo in carcerem. nam & vinctus fui quondam paſſus calumniam. Deus extremam calamitatem miſeriamque in ſummam felicitatem vertit, qui ſolus eſt omnipotens. id cum mihi ſit perſuaſiſſimum, non eſt cur timeatis, deponite omnē ſolicitudinem, lætitiam recipite. nunc properandum eſt vobis ad patrem, vt à vobis potius, quàm à fama accipiat lætum de me inuento nuncium: ſolet enim illa præcurrere. Tum fratres certatim collaudabant hominem, alio aliam virtutem deprædicante, clementiam, charitatem, prudentiam, pietatem vero omnes vno ore laudabant, felicem euentum ad Deum autorem referentis, & priſtinos caſus ferentis æquo animo: nec minus mirabantur inſignem eius modeſtiam ac patientiam, qui neque ſeruiens male locutus eſt de fratribus vt perfidis venditoribus, neque in carcerem truſus præ dolore vllum ſecretum effutiit, neque tam longo tempore inter

Ioſeph Ægypti prorex à fratribus agnoſcitur.

Ioſeph varias fortunas ſua viciſſitudines fratribus enarrat.

vnctos degens, vt miſeri ſolent, ſuum detexit infortunium, tanquam ignarus omnium ſuorum caſuum: ac ne tũ quidem cum vel eunuchis vel regi interpretaretur ſomnia, occaſionem arripiens ſuam ingenuitatem aperuit, imo nec cum vicariam regis poteſtatem accepit Ægypto vniuerſæ præfectus, vt ſaltem obſcuritatis opinionẽ aboleret docens, ſe natum honeſto genere, non vernam, ſed inſidiis, quorum minime oportuit deuolutum in graues ærumnas ac miſerias. ad has laudes accedebat etiam æquitatis eius mentio, dexteritatiſque in obeundis muniis publicis. conferentes enim eum cum vulgata magiſtratuum aliorum tam arrogantia quàm imperitia, mirabantur oſtentationis pomparũq; contemptum in viro tam egregio: & quod alienus ab omni maleficio tragico, quamuis potuerit mox in prima profectione agnitos opprimere, aut certe fame pereuntibus frumentum non præbere, adeo pœnam ab eis abſtinuit, vt tanquam bene meritis daret munera, reddito precio. In tantum enim perfidia patratumque ſcelus latuit, vt optimates Ægypti præfecto gratularentur fratrum præſentiam, quaſi tum primum veniſſent. quibus hoſpitaliter exceptis, rem indicarunt ſuo regi propere, ita vt omnia plena eſſent gratulationibus & lætitia publica, non aliter quàm ſi felici prouentu frugum fames mutata eſſet in abundantiam. Rex cognito patrem eius adhuc eſſe ſuperſtitem, & numeroſam familiam, hortatus eſt, vt vniuerſi commigrarent, vberrimam Ægypti partem eis ſe donaturum pollicitus. moxque multa carpenta & plauſtra cum iumentis ad ſubuectionẽ donat fratribus, & honeſtum famulicium, vt patrem ſecure deducerent. illi vero ad eum reuerſi, & narrantes incredibilem inſperatamq; felicitatem, non valde ſenem mouebant, non quod dubitaret de fide teſtium, ſed propter rei magnitudinem aſſenſum ſuſpendebat. tandem conſpecto apparatu copioſo, non diſcrepante ab his, quæ nunciabantur, confirmatus laudabat Deum, qui ſuppleuiſſet, quod in familia deſideratum fuerat. ſed hoc gaudium metu ſolicitabatur, ne deſererentur mores patrii. norat enim iuuentutis lubricum, & apud exteros peccandi licentiam, præſertim Ægyptiis circa verum Deum cœcutientib. & cœcas creaturas conſecrantibus atque colentibus. ſciebat etiam honores diuitiaſque inſidiari parum cautis mentibus, ideo metuebat filio, quod ſolus ſemotus à paterna familia videbatur egere caſtigatore, qui ad virtutem reuocans non ſineret eum corrumpi tot proſperitatibus. Hæc cogitantem videns qui ſolus inuiſibilem animam introſpicit, miſeratus dormienti in ſomnis apparuit. Ne dubites, inquit, in Ægyptum proficiſci. ipſe itineris dux ero, ſecura tutaque facturus omnia, reſtituam tibi & deſideratiſſimum filium, qui iam aliquot annis deploratus pro mortuo, non ſolum viuit, ſed & maximæ regioni præfectus eſt. ſic ſenex bona ſpe plenus, mane lætus ſe dedit in viam. Hoc audito filius (nam ſpeculatores nunciosque in itinere diſpoſuerat) propinquanti circa regni fines occurrit obuiam, cumq; conueniſſent circa Heroopolim, vt vocant, effuderunt ſe in complexus mutuos, vbertim veſtes rigando lachrymis, atque ita hærentes aliquantiſper explebant diutinum deſideriũ, & tandem vnà contenderunt ad regiam.

Orationis pia efficacia.

Ægyptiorũ idololatria

Heroopolis

Ioſephi fratres paſtores, non pecuarii.

Ioſeph contemnens vanas diuitias, paucis contentus vixit.

giam. Ibi rex conſpicatus venerandam ſenis faciem, non vt præfecti, ſed vt ſuum patrem excepit honorifice: dein poſt ſolennia humanitatis officia, donauit ei agrum vbertatis præcipuæ: & quia huius filios audierat eſſe pecuarios, facultateſque illorum conſtare pecoribus, commiſit eorum curæ proprios greges ouium caprarumq; cum armentis regiis. Iuuenis autem tanta fide vſus eſt in adminiſtrandis negociis publicis, vt cum ratio temporum plurimas occaſiones ei præbuiſſet ad congerendam pecuniam, potuiſſetq; facile ditiſſ. ſui ſeculi euadere, adulterinis diuitiis veras prætulerit, & cæcis perſpicaces, totum argentum aurumque è frumenti precio collectum referens in theſauros regios, ne drachma quidem ſubtracta, contentus donis, quibus rex eum remunerabatur. nec aliter quam Ægyptum cæteraſq; regni eius prouincias, externas quoq; gentes fame preſſas hic vir nunquam ſatis laudatus curauit, paterna prouidentia diſtribuens alimenta, futuris etiam neceſſitatibus proſpiciens, non ſolum præſentibus. nam ineunte anno egeſtatis ſeptimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis ſpes affulgebat) dedit hordeum & triticum ad ſementem, diligenter cauens, ne quis hæc in alium vſum verteret, appoſitis cuſtodiis ex optimatibus, qui ſationem obſeruarent. Poſt aliquot autem annos à finita fame defuncto patre, fratres nondum à ſuſpicione in totum liberi, veriti ne ille vlciſceretur iniuriam veterem, denuo cum vxoribus ac liberis ſupplices petierunt veniam. Qui lachrymans reſpondit: Iam tempus ipſum hanc ſolicitudinem exemiſſe vobis debuerat, niſi moleſta eſſet cõſciẽtia. Obitus cõmunis patris renouat vobis metum veterem, quaſi ad tempus data venia, ne quid ille contriſtaretur. Verum ego non mutor tempore, nec vnquam violabo pacem ſemel redditam fratribus. non diſtuli vindictam in tempus opportunius, ſed condonaui pœnam in ſolidum, partim in honorem patris, ne quid mentiar, partim propter fraternam neceſſitudinem. quamuis etiamſi patris ſolius reſpectus apud me valuiſſet in hoc humanitatis officio, par eſt, vt etiam illo defuncto valeat. nam mea ſententia nemo bonus moritur, ſed viuet in ſempiternum expers ſenij, propter immortalem naturam animæ ſolutæ corporis neceſſitatibus. Cur autem geniti patris tantum meminiſtis? habemus alium ingenitum, immortalem, æternum, inſpectorem auditoremque omnium etiam quę fiunt per ſilentium, introſpicientem intimos receſſus animi: eum ego teſtem inuoco meæ conſcientiæ, quod bona fide vobiſcum in gratiam rediui. nam ego (abſit dicto inuidia) Dei ſum, qui in veſtrum bonũ vertit mala conſilia. Deponite metum, poſthac meliore conditione apud me futuri quàm ante parentis obitum. ita confirmatis fratribus, facta conuenientia dictis addidit, nihil omittens, quod pertineret ad eorum commoda. Inſequutis autem feliciorib. temporib. & regione reſtituta in abundantiam priſtinam cũ magna incolarũ lætitia, honorabatur ab omnib. gratiam referentib. pro acceptis beneficiis in difficultate ſuperiorũ temporũ. fama quoq; apud exteras ciuitates celebrabat hominis virtutes inclytas. Vixit annos decem ſupra centũ in ſenectute defunctus ꝓſpera, formoſus admodum & prudẽs, facunduſq;. teſtatur de eius corporis

Ioſephi in parentem & fratres pietas.

pulchri-

pulchritudine amor qui mulierem adegit ad inſaniam: de prudentia vero æquanimitas perpetua in tantis circa fortunam eius mutationibus, illo caſus omnes bene vertente, & coaptante quæ vix coaptari poſſe videbantur. quantum autem ratione orationeque polleret, declarauit, & ſomniorum interpretatio, & in fortuna varia ſemper ſui ſimilis conſtanſque facundia, ad perſuadendũ efficaciſſima, vt omnes volentes libenteſque non coacti iuſſa facerent. Et hac ætate decem & ſeptẽ annos vſque ad exitum adoleſcentiæ vixit in paternis ædibus: tredecim ſequentibus improuiſos caſus pertulit, inſidiis petitus, venditus, ſeruiens, calumnias ferens, & vincula. reliquos octoginta exegit in principatu ſummaque proſperitate, famis vbertatiſq; præſes ac diſpenſator optimus, egregie proſpiciens vtrique tempori.

Somnia à Deo mittuntur hominibus.

PHILONIS IVDÆI DE EO, QVOD A DEO MITTANTVR SOMNIA.

SVperiore Tractatu diximus de priore ſomniorum diuinitus miſſorum ſpecie, quando cœleſte numen vltro per ſomnum viſiones immittit. in hoc quantum poterimus, dicemus de poſteriore, quando noſtra mens vnà cum vniuerſali meta, videtur per ſeipſam diuinare, præſagireque, quid ferant futura tempora. Huius generis primum ſomnium occurrit in ſacris voluminibus de illa cœleſti ſcala, quod ſic deſcribitur. Viditque ſomnium Iacob, & ecce ſcala ſtans ſuper terram, cuius caput pertingebat ad cœlum: & angeli Dei aſcendebant, deſcendebantque per eam. & ecce ſcala ſtans ſuper terram, & Dominus innixus ei, & dixit: Ego ſum Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac, noli timere. Terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, eritque ſemen tuum quaſi puluis terræ, & multiplicabitur ad mare, ad auſtrum, ad ſeptemtrionem, ad orientem: & benedicentur in te tuoque ſemine cunctæ tribus terræ. Et ecce ego ero cuſtos tuus, quocunque perrexeris, & reducam te in terram hanc: quia non deſeram te, donec fecero omnia quæ dixi tibi.

Iacobi de hircis arietibusque ſomnium.

tibi.] Verum hæc viſio poſtulat, vt repetamus rem altiùs, quo facto, fortaſſe facilius quid ſignificet, intelligere poterimus. Quæ ſunt igitur quæ præcedunt? Digreſſus, inquit, Iacob à puteo iuramenti, profectus eſt in Charras, cumque veniſſet ad quendam locum, volebat ibi requieſcere, quia ſol occiderat, & ſumpſit de lapidibus ibi iacentibus, quos ſupponeret capiti, dormiuitque in illo loco. Deinde ſubiungitur ſtatim hoc ſomnium. Occurrunt igitur mox in principio tres quæſtiones: prima, quis ſit ille iuramenti puteus, curve ſic nominatus: ſecunda, quæ ciuitas ſit Charra, & cur ad eam ventum ſit mox poſt diſceſſum à prædicto puteo: tertia, quiſnam ſit locus ille, & cur poſtquam eum Iacob attigit, occidente ſole decumbit. Conſideremus primam. Mihi videtur hic puteus ſignificare ſcientiam, quæ ſuapte natura in profundo ſita eſt non in ſuperficie: nec in propatulo ſolet eſſe, ſed in abdito: nec facile, ſed vix multo labore inuenitur: id quod videmus non ſolum in magnas obſcuraſq; contemplationes habentib. verum etiam in viliſſimis. Elige quamcunq; libet artem, non eximiam, inquam, ſed omnium obſcuriſſimam, quam nemo liber in vrbe educatus ſponte exerceret, ruri vero vix ſeruus coactus à duro moroſoq; domino multa facere præter ſententiam. inuenies hanc quoq; multiplicem, variam, querulam, difficilem, aduerſam pigritiæ, ſocordiæ, negligentiæ, plenam ſtudio, curaq;, & laboribus ac ſudoribus. Quin & aquã in hoc puteo foſſores inuentam negant: quoniam fines ſcientiarum non ſolum difficiles inuentu ſunt, verum etiam nunquam inueniuntur. Verum ideo alius alio doctior eſt in Grammatica, Geometriave, quia profectus & incrementa non poſſunt circumſcribi certis terminis. Semper enim plura q̃ diſcuntur, ſuperſunt, vt etiam is qui ſe putat attigiſſe finem ſcientiæ, ſemiperfectus habeatur ſub alio iudice. quod ſi ſubeundum ſit ipſius veritatis iudicium, adhuc circa principia hærere videbitur. Breuis enim vita, vt quidam inquit, ars longa: cuius amplitudinem is optime cognoſcit, qui in eam deſcẽdit profundius tanquam puteum fodiens: qualis quidam iam canus, decrepitus, capularis ſenex illacrymaſſe fertur, non ob ignauiam metumve mortis, ſed ſcientiæ deſiderio, quaſi tũ primum eam adiret, qñ relinquenda erat. Viget enim ſemper ad ſcientias anima, cum vires corporis longa ætate marceſcant & langueant. ergo prius quàm ad quandam ceu pubertatem exquiſitioris doctrinæ perueniatur, periculoſus lapſus eſt. eſt autem id cõmune omnium ſtudioſorum, quibus aliæ poſt alias contemplationes ſuboriuntur, multas ex ſe pariente anima, modo non ſit ſterilis, multas natura vltro ingerente non obtuſis mentib. hic eſt igitur ille ſcientiæ puteus fundo fineq; carens, ſicut oſtendimus. cur autem iuramenti nominetur, iam dicemus. adhibito iureiurando, quod ambiguum erat, decernitur, quod incertum confirmatur, quod fidem non inueniebat, creditur. vnde illud colligitur, nihil certius affirmari, quàm ſapientiam carere fine ac termino. itaq; vel iniurato id credere debem⁹. quod ſi quis eſt parum credulus, ſaltem iurato aſſentietur. nec eſt cur quis detrectet iuſiurandum huiuſmodi, cum ſciat, quod qui recte iurat, inſcribitur in tabulas. De his hactenus. proximum fuerit conſiderare, cur quatuor

Iacobi in Charras profectio.

Iuramenti puteus.

Scientia ſuapte natura in profundo ſita.

Scientiarũ fines inueſtigare difficillimum

Ars eſt lõga, vita breuis.

Iuſiurandi verus & legitimus vſus.

Iuſiurandum non eſt à bono viro detrectandum.

effoſſis puteis per Abrahami & Iſaaci domeſticos, quarto eidemque vltimo iuramenti nomen eſt inditum. An illud forte ſubindicare vult, quod cum omnino quatuor elementa ſint, ex quibus conſtat hic mundus, & in nobiſipſis totidem, ex quibus formati ſumus in humanam ſpeciem: tria poſſunt intellectu percipi, quartum vero eſt incomprehenſibile omnium iudicio. quandoquidem in mundo inſunt hæc quatuor, terra, aqua, aer, cœlum: ex quib. cætera, tametſi difficile, ſunt tamen ſcrutabilia. nam de terra eſſe hanc corpus graue, compactum, ſolidum, in montana campeſtriaque diuiſum, diremptum mari ac fluminib. partim continenti attributum partim inſulis: item alibi eſſe tenuem, alibi profundos ſulcos admittere: alibi aſperam, ſaxoſam, ſterilem, alibi planã, mollem, fertiliſſimam, & alia præterea plurima nouimus. itidem de aqua, habere hanc quædam ex his, quæ diximus, cum terra communia, quædam propria. eſt enim partim dulcis, partim ſalſa, partim fontana in varias diſcreta proprietates, alia potabilis, alia non, alia potabilis, ſed non omnibus, his noxia non illis, & è diuerſo. item alia frigida naturaliter, alia calida. ſunt enim multi paſſim fontes manantes aquis feruidis, non ſolum in terra, ſed & in mari. certe deprehenduntur tales venę ſcatentes in mari medio, quas per tot ſecula fluctus inundantes non potuerunt extinguere, imo neque diluere. De aere quoque, habere hunc naturam tractilem, facile cedentem corporibus, quibus circumfunditur, inſtrumentum vitæ, reſpirationis, viſus, auditus, cæterorum ſenſuum: capacem denſitatis raritatiſque, tum quietis & motuum, variabilem ac mutabilem, autorem æſtiuorum, hyemalium, autumnalium, vernorumq; temporum, quæ anni abſoluunt circulum. hæc certe ſentimus omnia. Cœlum vero naturam habet incomprehenſibilem, nec vlla eius notitia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? eſſe concretam glaciem, vt quibuſdam placuit, an ignem puriſſimum, an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſiderum, habetne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? Quid ſtellæ ipſæ, ſuntne terræ moles ignitæ? nam quidam aiunt, eas colles ſaltuſq; ignitos, ipſi digni piſtrino & carcere, vbi hæc inſtrumenta ſunt torquendis impiis iſtorum ſimilibus, an forte ſunt denſi quidam ætheris glomi non diſſimiles? ſed animatine ac rationales, an ratione ſimul carentes & anima? voluntarioſne an neceſſitate coactos motus habent? Quid luna? natiuone an mutuaticio lucet lumine? ſuis radiis micans, an illuſtrata ſolaribus? an horum neutrum eſt, ſed quiddam mixtum ex vtroque igne tum alieno, tum proprio? nã hæc & huiuſmodi omnia in præcipuo mundi corpore quarto, id eſt, cœlo, incerta incomprehenſibiliaque coniecturis veriſimilibus magis quàm certis veriſque rationibus nituntur, vt iurare fas ſit, neminem mortalem poſſe vnquam quicquam horum certo percipere. Hæc eſt cauſa, cur puteus quartus aridus Iuramentum nominatur, quod quarti huius mundi elementi cœli videlicet, inquiſitio infinita eſt & inperſpicua. Videamus amplius, quomodo & in nobis illud quartum præ cæteris eſt

Elementa quatuor.

Aeris natura.

Cœli natura incõprehẽſibilis

incom-

incomprehenſibile. quatuor ſunt in nobis præcipua, corpus, ſenſus, mens & ratio. horum tria non ſunt in totum obſcura, ſed habent quædam indicia in ſeipſis, per quæ comprehendantur. Dicam apertius. Corpus tres dimenſiones, ſex motus habere ſcimus: dimenſiones in longitudinem, altitudinem, latitudinem: motus vero duplos ſex, ſurſum deorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum, ante retroque. idem animæ conceptaculum eſſe non ignoramus, atque etiam floreſcere, defloreſcere, ſeneſcere, interire, diſſoluique in ſuas origines. ne ſenſuum quidem obſcuram habemus notitiam, poſſumus dicere quinquefariam eos diuidi, habere ſuam quenque inſtrumenta naturæ opificio, viſum oculos, auditum aures, nares odoratum, & cæteros pariter. hos menti nunciare de colorum, figurarum, vocum, vaporum ſaporūq; proprietatibus, & in vniuerſum de corporibus eorumque qualitatib. eoſdem eſſe animæ apparitores, ad quam quicquid vident, audiuntve, deferunt: & ſi quid extrinſecus immineat noxium, præuident præcauentque, ne quod improuiſum & immedicabile malum dominæ obrepat. ſimiliter de voce noſtrum eſt iudiciū, aliam eſſe acutam, grauem aliam, & quantum à concinna inconcinna diſcrepet, ab exiliore grandior, deq; aliis plurimis diſcriminibus generum, colorum, diſtantiarum, coniunctorum, diſiunctorumque, de diateſſaron diapente diapaſon ſymphoniis. atque etiam de articulata voce, quam ſolus homo ſortitus eſt, quædam nouimus: à mente hanc proficiſci, in ore articulari, linguæ plectro abſolui, atq; ita expreſſum ſermonē iam non nudā vocē informemq; fieri, eū mentis eſſe interpretē. At quartum illud principatum obtinens num eſt cōprehenſibile? Minime gentium. Quid.n. putamus eius eſſentiam, ſpiritum, an corpus, an ſanguinem? Corpus dici non debet, cum ſit incorporeum. Quid igitur dicem⁹, terminum, an ſpeciem, an numerū, an endelechiam, an harmoniā, an quid aliud? innaſciturne an infunditur, an à circumfuſo aere ipſa ſuapte natura calida, tanquam ferrum in officina ignitum, & in frigidam merſum, temperatur ſolidaturq;: inde Græcū nomē ψυχὴ παρὰ τὴν ψύξιν. Quid in morte, extinguiturne cum corporib. & interit, an aliquandiu ſupereſt, an immortalitate fruitur? mens vero vbi habet conceptaculū? habetne aliq. domicilium? nam quidā caput ceu arcē noſtri corporis dedicant, in quo ſenſus excubāt, æquū cenſentes circa magnum regem ſtationem habere ſatellitiū. qui v. circa cor delubrū ei tribuunt, ne ipſi quidem inter ſe conſentiunt. En quartum incomprehenſibile, cœlum in mūdo ſolum ex elementis reliquis, mentem in homine cum cętera intelligantur in eo, corpus, ſenſus, & oratio. Quid ſi & quartus annus ſanctus laudabiliſq; ob eaſdem cauſas in ſacris literis dicitur? nam in rebus creatis cœlum in mundo ſanctum eſt, in quo immortales ſempiternæq; naturæ obambulant: in homine mens numinis particula, ſicut Moſi credimus, dicenti: Inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in viuentem animam. Vtrumque etiam laudabile non temere dictum mihi videtur. nam quæ laudare hymniſque celebrare ſuum patrē poſſunt, ſunt hæc duo, cœlum & mens. nā homo hunc præcipuum honorē ſortitus eſt præter animalia cætera, quod Deū colit; cœlū perpetuo concentu

Homo nobiliſſimum animal.

ſuorum motuum reddit harmoniam ſuauiſſimam, quæ ſi poſſet ad noſtras aures peruenire, in nobis excitaret impotentes amores, & inſanum deſiderium, quo ſtimulati rerum ad victũ neceſſariarũ obliuiſceremur, non paſti cibo potuque per fauces demiſſo, ſed quemadmodum immortalitatis candidati, conſummatæ muſicæ diuinis cantibus: quales cum Moſes extra corpus raptus audiuiſſet, fertur per quadraginta dies totidemque noctes nec panem nec aquam guſtaſſe. itaq; cœlum inſtrumentum muſicæ archetypum videtur mihi non propter alia ſic elaboratum, quàm vt rerum patris hymni ſcite decantentur & muſice. Quin & virtutem Liam audimus poſt editum quartum filium deſijſſe parere, non effœtam, ſed ceſſantem, vel potius retentam aliquamdiu. Senſit enim opinor vim gignendi elanguiſſe in ſe, quando Iudam, hoc eſt, confeſſionem, perfectum fructum protulit. Eſt autem idem ſignificatum in Lia poſt quartam prolem interquieſcente à pariendo, & in quarto puteo, in quo Iſaac ſerui nullam aquam inuenerunt: quoniam apparet ex vtraque figura ab omnibus ſitiri Deum, qui & genituras & alimenta in enatorum vſum irrigat. non deerunt tamen fortaſſe quidam puſillanimi, qui hæc de puerorum effoſſione à legislatore dici ſuſpicabuntur verboſius. ſed quotquot habent ius magnæ huius ciuitatis mundanæ, ſapientiores cæteris, manifeſte intelligent, perſpicaces & diſcendi cupidos non quærere de quatuor puteis, ſed de quatuor vniuerſi partibus, terra, aqua, aere, cœlo: quæ ſingula perſequendo cogitationibus accuratiſſimis, in tribus inuenerunt quædam comprehenſibilia, quibus & nomina indiderunt, iniquitatẽ, litem, amplitudinem: quarto autem nullum, cœlo videlicet, ſicut paulo ante docuimus. nam quartus puteus ſine aqua ſiccus inuenitur, & iuramẽtum ob prædictam cauſam nominatur. Secunda quæſtio de Charra quæ rit, quænam ſit ciuitas, & cur ad eam veniatur à puteo. Eſt igitur, quantum equidem video, Charra metropolis quædam ſenſuum. interpretatur enim nunc foſſa, nunc ſpecus, vnam rem ſignantibus duobus nominibus. nam corpora noſtra ad ſenſuum inſtrumenta quodammodo perfoſſa ſunt, & vnuſquiſque ſenſus pro inſtrumento habet ſuam foueam. ergo quamprimum aliquis à iuramenti puteo velut à portu ſoluit, neceſſario ad Charran peruenit. nam qui peregre proficiſcitur ab ampliſſima optimaque regione ſcientiæ, neceſſe eſt, vt ad ſenſus abſque ductore veniat. anima enim ſæpe à ſeipſa mouetur, emergens è tota mole corporis, & è turba ſenſuũ profugiens, nonnunquam etiam veſtita ſenſibus. Sed nudo motu tantũ intelligibilia comprehendit, amicta vero ſenſibilia. ſi quis igitur non poteſt omnia ſola mente perſequi, ad ſenſus ſecundum refugium inuenit: & quiſquis fallitur circa intelligibilia, prolabitur ad ſenſibilia. ad ſenſum.n. eſt ſecunda nauigatio, quando prima ferens ad intellectum non ſuccedit. bonum autem fuerit in hac non conſeneſcere, ſed tanquam in aliena regione pro inquilinis ſe gerere, ſemper quærendo migrationem & reditum in patriam. Laban enim non ſpeciem, nõ genus, non ideam, non aliud quicquã ſciens, ex his quæ ſolo intellectu comprehenduntur, ſed à rebus manifeſtis tantum pendens, quæ in conſpectum

Lia poſt editum quartum filium cur parere deſierit.

Charra ciuitas.

Animæ motus.

audi-

auditumque & ſimiles potentias veniunt, ciuitatis ius in Charris habet, vbi amator virtutis Iacob vt peregrinꝰ non diu habitat, ſemper de reditu cogitãs. eũ Rebeca mater, id eſt patiẽtia ſic alloquitur, ſurge, fuge ad Labanẽ fratrem meum in Charras, & habita cum eo ad dies aliquot. Intelligiſne quod non ſuſtinet noſter meditator in regione ſenſuum perpetuo viuere, ſed dies aliquot & ad breue temporis ſpatium, propter neceſſitates compoſiti corporis? longa autem vita ac ætas ei ſeruatur in ciuitate illa intelligibili. quamobrem (opinor) & auus eius à ſcientia denominatus Abraham non diu in Charris durare potuit. Legitur enim eum natum annos lxxv. quando hanc ciuitatem reliquit: quamuis pater Tharra, qui interpretatur odoris ſpeculatio, vſque ad obitum ibi vixerat. diſerte enim in ſacris literis dicitur Tharã in Charris mortuum, ſiquidem ſpeculator virtutis, non ciuis, odoribus non alimentis fruebatur, nondum idoneus vt ſaturaretur prudentia, imo vel deguſtaret ſed tantum olfaceret. Quemadmodum enim canes venaticos aiunt è long nquo ad feras peruenire pedorem ſecutos cuius eximio ſenſu à natura ſunt præditi: eodem modo à iuſtitia cæteriſque virtutibus exhalantes ſuaues auras amator ſcientiæ veſtigat, cupiens or ginem tantę voluptatis aſſequi huc illuc curſitãs, & vel ipſo honeſtatis odore tanquam ſacro nidore ſe recreans. non negat enim ſe liguritorem ſcientiæ prudentiæque. macti ergo quibus datum eſt bibere de amatorio ſapientiæ poculo, fruique contemplationum eius & placitorum epulis, exhilaratis etiam ſitire denuo propter inexplebile ſcientiæ deſiderium. his proximi cenſendi ſunt, qui tametſi ad ſacram menſam non accedunt, nidore tamen paſcunt ſuas animas. nam hi aura virtutis refouebuntur, ſicut ægrotis deficientibus propter inediam & faſtidium odores admouendo medicorum filii remedium ſalutare procurant, vt vires recipiant. Attamẽ Chaldæa relicta Charras migraſſe Tharra dicitur, ducens ſecum & filium Abrahamum & cæteros conſentientes domeſticos: non vt tanquam ex hiſtoriarum ſcriptore cognoſcamus eos peregrinos fuiſſe deſertores patrię, cui ſedes externas prætulerint, ſed vt re penitus intellecta diſcamus quiddam vitæ vtiliſſimum, non negligendum hominibus. hoc autem quid eſt? Chaldæi vacant obſeruandis ſiderum curſibus, Charrenſes circa ſenſus occupantur. cæterum ſacra eloquia ſic ſcrutatorem naturæ interpellant: Quid de ſole quæris ſitne pedali latitudine, an tota terra maior, an aliquotuplo amplior? quid de reliquorum ſiderum natura, curſu, reſpectu inter ſe mutuo, vel etiam ad terreſtria? cur in terra incedens ſuper nubes exilis? cur æthereas res ais te poſſe attingere cum terræ affixus hæreas? cur audes coniectare de rebus omni coniectura ſuperioribus? cur es curioſus in rebus ſublimibus nihil ad te attinentibus? cur diſciplinarum commentationes vſq; ad cœlum extendis? cur ſubtiliter nugaris de ſideribus? non ea quæ oceano ſubmota ſunt, ò bone, ſed propinqua conſidera. imo te ipſum abſque adulatione ſcrutare. at quomodo id fiet? I mente Charras in ciuitatem cauernoſam, perfoſſam ſpecubus corporis, conſidera oculos, aures, nares, cætera inſtrumenta ſenſuum, & diſce ſummam

Tharra.

Abraham in Charris cur diu habitare nequiuerit.

Chaldæi aſtrologiæ peritiſſimi.

Solis magnitudo.

philoſophiam, vel potius ſumme neceſſariam decentiſſimamq; veritatem quærendo, quid viſus, quid auditus, quid guſtus, quid odoratus, quid tact⁹ & ſenſus in vniuerſum. deinde quid ſit videre, & quomodo videas, quid audire & quomodo audias, quid odorari, quid guſtare, quid tangere, & quomodo fiant hæc ſingula. prius autem quam propriam domum bene conſideres, vniuerſalem examinare annon extrema eſt inſania? necdum tibi maiora præcipio, vt tuam animam mentéque videas, quæ tibi placent tantopere, hæc ipſa nunquam comprehendere poteris. aſcende nunc cœlum, & arroganter de illis rebus diſſere, cum nondum ſcias vulgatum verſum:

Ædibus in noſtris quæ praua aut recta geruntur.

Deſine ſpeculari cœleſtia: diuulſus ab illa ſcrutatione, noſce teipſum, & vt hoc poſſis da operam, vtque curis humanis vaces. huiuſmodi hominem Tharram Hebræi, Socratem Græci nominant. nam & illum ferunt vſque ad ſenectutem in hoc præceptum, Noſce teipſum, incubuiſſe, omiſſa reliqua philoſophia. verum hic homo erat. Tharra autem ipſa ratio noſcendi ſeipſum, propoſita ceu arbor vìrétiſſima, vnde ſtudioſi facile motum fructum carpendo ſatiarentur cibo ſalubri ac iucundiſſimo. tales ſunt apud nos prudentiæ ſpeculatores: athletarum autem & certantium natura eſt perfectior. nam hi poſtquam perdiderunt omnem rationem ſenſuum, dignos ſe iudicant maioribus contemplationibus relinquendo ſenſus quaſi cauernas, qui Charræ nominabantur. ex hoc numero eſt ille per multiplices profectus ad ſummam ſcientiam progreſſus Abraham. cum enim ſe maxime cognouit, tunc agnouit minime, vt eum Qui vere eſt bene cognoſceret. Sic enim ſolet euenire. qui enim ſeipſum valde cognoſcit, valde contémnit, reputans quam nihil ſit quicquid creatum eſt. qui autem ſeipſum ſpernit, eum Qui eſt cognoſcit. Hactenus quæ ſit Charra, & cur poſt relictũ Iuramenti puteũ ad eam perueniatur. Supereſt tertia quæſtio. Quis locus ille ad quem occurrit. Dicitur enim: Cumque occurriſſet ad locum.) Tripliciter locus intelligitur. primo modo ſpatium quod impletur corpore. ſecundo ſermo ille Dei, quem Deus ipſe totum expleuit incorporeis potentiis. Vidi, inquit, locum in quo ſtetit Deus Iſrael, in quo ſolo permiſit ſacra facere, alibi vetuit. Præceptũ enim eſt aſcendere in locum quemcumque elegerit dominus Deus, & ibi ſacrificare holocautomata & pro ſalute, cæteraſq; integras victimas adducere. tertio ſignificato ipſe Deus vocatur locus, eo quod omnia contineat, à nullo prorſus contineatur, & omnibus ad eum refugium pateat: & quia ſolus ſui capax eſt ſeipſum explens atque continens. ego non ſum locus, ſed in loco, & vnaquæq; creatura ſimiliter. nam contentum differt à continente. at numen à nullo contentum ſibiipſi locus eſt neceſſarius, ſicut ſcriptura teſtatur de Abrahamo loquens: Venit in locum, quem ei Deus prædixerat: attollenſq; oculos, à longe locũ eum proſpexit. Quid ais? qui in locum venerat, eum è longinquo proſpexit? ſed fortaſſe vocabulum vnum duas res ſignificat, & Dei ſermonem, & ipſum Deum. ille vero qui ſapientia duce iter faciebat per inhoſpita, peruenit ad locum priorẽ, doctus propitiationis caput & ſummã eſſe Dei ſermonem;

Socratis philoſophi dictum.

Locus tripliciter cõſideratur.

moné: vbi cõſtitut⁹ nondũ ad eũ Qui eſtDeũ penetrat, ꝓcul eũ aſpiciés:imo ne hoc quidem aſſecutus, tantum videt eum longe abeſſe ab omni creatura, quo nullius humanæ mentis conceptus poſſit accedere. fieri tamen poteſt vt hæc allegoria per locum non illum rerum auto em ſignificet, ſed intelligenda ſit hoc modo. Venit in locum, & attollens oculos vidit ipſum locum in quem venit, longe diſſitum ab illo innominabili & ineffabili Deo modis omnibus incomprehenſibili. His ita prędefinitis, quando Charras, id eſt in ſenſus peruenit Meditator, non occurrit in locum implendum mortali corpore: hic enim communis eſt omnibus terrigenis neceſſitate locum aliquem occupantibus: nec in illum tertium optimum, de quo vix cogitare poterat accola putei denominati à iuramẽto, vbi à ſeipſo doctum genus Iſaac habitat, nunquam à Dei fide diſcedẽs: ſed in meditatorem ſermonem diuinum ſuggerentem præcepta optima & cuiq; opportuna tempori. Deus enim non dedignatus ſenſui ſe ingerere, ſuum verbum auxiliare mittit virtutem amantibus. id medetur morbis animæ, ſacra præcepta ceu leges nunquam antiquandas ſtatuens, & ad hæc exſequenda inuitans, atque etiam more pædotribarum robur ad inuictam habitudinem promouens. Merito igitur qui ad ſenſum peruenit, non Deo, ſed verbo eius occurrit, ſicut auus in cuius ſapientiam ſucceſſerat. Legimus enim: Diſceſſit Dominus poſtquam deſiit loqui Abrahamo, & Abraham reuerſus eſt in locum ſuum. Vnde colligitur, ea verba obuenire ſacerdotibus, à quibus verbis Deus diſceſſit, non per ſeipſum imaginationes porrigens, ſed per ſuas potentias. Illud autem egregie dictum eſt, non veniſſe in locum, ſed occurriſſe. Venimus enim ſponte, occurrimus ſæpe inuitati, quando repente Dei ſermo allucens inexpectatum gaudium ſpe maius animæ deſolatæ comes futurus porrigit. nam & Moſes vt occurrat Deo ducit populum, gnarus venturum ex improuiſo & inuiſibiliter ad deſiderantes animas, & cupientes occurrere. adiungitur autem cauſa propter quam Iacob occurrit eo. Occiderat enim inquit, ſol.] non hic omnibus conſpicuus, ſed lucidiſſimum lumen inuiſibilis Dei maximi. Hoc quoties mentẽ illuſtrat, ſecundarii ſplendores verborum occidunt, loci vero ſenſibiles multo magis obſcurantur, quo decedente, illi mox exiſtunt & exoriuntur. Nec mirum ſolem iuxta regulas allegoricas adſimilari patri principiq; rerum omnium: quandoquidem re vera nihil dici poteſt Deo ſimile, opinione autem hominum duo tantum: alterum inuiſibile, alterum viſibile, anima inuiſibilis, ſol viſibilis. Animæ ſimilitudo indicatur aliubi, ſcriptura dicente: Fecit Deus hominem, ſecundum imaginem Dei fecit eum. Et iterum in lege aduerſus homicidas lata: Qui effundit ſanguinem hominis, talione ſanguis eius effundetur: quoniam ad imaginem Dei feci hominem. Solem autem hic figurate intelligendum, aliunde quoque facile poteſt colligi: quoniam Deus eſt lux primaria. Dominus lux mea & ſeruator meus in hymnis canitur. nec tantum lux, ſed omnis aliæ lucis archetypum, imo plus quam archetypum ſi repetantur antiquiſſimæ origines, ſui ſermonis exemplar. nam effi-

Animæ oculi.

Homo ad Dei ſimilitudinem quomodo creatus.

gies illius verbum eſt & lumen integerrimum, ipſe vero nulli creaturæ ſimilis. prꝗterea ſicut ſol diem noctemque diſcriminat, ita Deum Moſes dicit diſcreuiſſe lucem à tenebris. Diuiſit enim Deus lucem à tenebris. Alioquin etiam ſicut ſol occulta corpora detegit, ſic Deus omnia creans, non ſolum in lucem produxit, ſed & quæ prius non fuerant, condidit, creator magis quam opifex. Cæterum ſol multa in ſcripturis ſacris ſubindicat: vno modo mentem hominis, quam ædificant ſicut ciuitatem & muniunt, qui creaturam creatori præferunt, in quos dictum illud competit: quod ædificauerunt ciuitates munitas Pharaoni, Pitho ſermonem perſuaſibilem, & Rameſen ſenſum, more tineæ, roſurum animam. ſic enim hoc nomen interpretatur, quaſſatio tineæ, vel efferans mentem, quod poſt in Heliupolim verſum eſt. nam mens ſicut ſol in vniuerſo, in nobis principatum gerit, extendens vbique ſuos radios. Sacerdotem autem & cultorem mentis ſocerum ſibi adſciſcit quiſquis in ius corporeæ ciuitatis adſcribitur, quibus Ioſephi nomen conuenit. Dedit, inquit, ei coniugem filiam Petephræ ſacerdotis Heliupoleos, altero modo ſub ſenſum figurate ſignificat: quia ſenſus menti indicat omnia ſenſibilia: in quo ſignificato dicuntur hæc: Exortus eſt ei ſol, quando præteriit Dei viſio. Ita eſt profecto, cum à ſacratiſſimis ideis & tanquam imaginibus incorporeis, non valentes earum contemplationem diutius ferre, auertimur, alio lumine ſenſibili vtendum eſt, quod cum illo collatum nihil differt à tenebris: quod exortum, excitat quidem viſum, auditum, guſtum, tactum, odoratumque ſed prudentiam, iuſtitiam, ſcientiam, ſapientiam, vigilantes mentes, in ſomnũ vertit. quam obrem ante veſperam neminem purum eloquia ſacra pronunciant, turbantibus mentem incompoſitis ſenſuum motibus. ibidem & ſacerdotibus lex ſancitur, interdicens ſic: Non edet de ſacris, niſi abluto aquis corpore, purificatus poſt ſolis occubitũ docemur enim aperte his verbis, neminem ſatis ſanctum eſſe ad obeunda ſacra myſteria, qui mortalis vitæ claret honoribus: ſed ſi quis horum contemptor vt par eſt illuſtratur à prudentia, vt ſic poſſit eluere vanæ gloriæ maculas. Nonne vides ſolem ipſum aliud orientem, aliud occidentẽ efficere? poſt exortum eius illuſtrãtur in terris omnia, in cœlo vero cœlantur. è diuerſo poſt eius occaſum ſidera quidem promicant, terreſtria vero cuncta obteguntur vmbris ſuperuenientibus. ad eundem modum res noſtrꝗ ſe habent: quoties ſenſuum ſplendor tanquam ſol oritur, tunc ſcientiæ re vera cœleſtes occultantur: quoties autem ad occaſum accedit. tunc fulgentiſſimæ virtutum ſtellæ ſe proferunt, quando etiam mens ipſa re nulla velante fit ſenſibilis. In tertio ſignificato ſol vocatur Dei ſermo, imago cœleſtis numinis, vt ante diximus, de quo dicitur: Sol exortus eſt ſuper terram, & Lot intrauit in Segor, & dominus pluit ſuper Sodomam ac Gomorram ſulfur & ignem. Cum enim Dei verbum in terrenam iſtam noſtrã compagem peruenit, virtutis cognatis ſectatoribuſque auxiliatur, ſalutare præbens refugium, aduerſariis vero immittit pernitiem ineuitabilem. In quarta porro ſignificatione ſol dicitur ipſe Deus omnipotens, vt iam dixi, qui peccata inſanabilia, quamuis la-

Solis in ſacris literis varia ſignificationes.

Mens lumen hominis.

Pitho.

Deus pura mente in primis colendus.

Aquæ vſus in ſacrificiis veteris teſtamenti.

tere

tere videantur, reuelat. nam Deus & poteſt & nouit omnia. Quapropter eos qui diuertunt à rebus animæ, & laſciue conuerſantur cum mentis filiab. id eſt ſenſibus tanquam cum meretricib., contra ſolem tolli iubet. Scriptũ eſt enim. Et diuertit populus in Setin. quæ vox ſentes interpretatur, nimirũ quod pungant animam. Et profanat⁹ eſt, inquit, ſcortando cum filiabus Moab. ſenſus autem nunc vocantur filiæ. nam Moab ex patre interpretatur. moxq; ſubiungit: Sume omnes qui populo fuerunt autores huius flagitii, & tolle hos contra ſolem domino, & auertetur ira Domini ab Iſrael. nam nõ hoc tantum hic agitur, vt occulta ſcelera in ſolem proferantur, verum etiam vt figurate ſol vocetur pater ille omnipotens, cui ſunt omnia conſpicua, etiam quæ in mentis intimis verſantur cogitationib. poſt ſublatos autem ſceleſtos pollicetur Deũ fore propitium, cuius vnius fauore opus habet populus. Quamobrẽ? Quia ſi mens rata poſſe malefacta ſua latere Deum, quaſi non cernentem omnia, clã peccat: deinde vel ipſa reſipiſcens, vel ab alio monita cogitat impoſſibile eſſe vt Deum fallat aliquid: excutienſque omnia ſua facta tanquam in ſolem profert ſpectanda inſpectori omnium, fatendo ſe pœnitere prioris opinionis impiæ (nihil enim ignotum Deo, noſcenti non ſolum præterita, ſed & futura pro immenſa ſua potentia) purgata & percurata eſt, placato exactore pœnæ qui iam inſtabat iratus non immerito, ſed fratris pœnitentiam libens volenſque vt innocentiam accipit. Idem ſignificatum ſolis & alibi reperitur, ſicut in lege ſcripta de datis creditori pignoribus. Si pignus acceperis veſtem à

Setin.

Moabit. filiorum ſcortatio-nes.

Deus omnia videns non poteſt falli.

proximo, ante occaſum ſolis reddes eam. eſt enim eius amictus, quo ſolo tegit ſuam turpitudinem, in quo cubat etiam. ſi contra te clamauerit ad me, exaudiam eum. ſum enim miſericors. Qui vident legislatorem tam diligenter de amictu præcipere, poſſent ſi non obiicere, certe taciti cogitare, Quid dicitis ô boni? Omnipotens rerum conditor miſericordem ſe vocat ob tantillum negocium, ob veſtem debitori à creditore non redditam? Iſtæ opiniones ſunt ignorantium Dei magnitudinem, quam æſtimantes è puſillanimitate hominum, beatæ illi naturæ ingenitæ immortalique tales affectus præter ius ac fas tribuunt. Quid enim abſurdi faciunt creditores ſi pignora detinent tantiſper dum res ſuas recipiant? Dicet aliquis creditores pauperes & dignos miſeratione: nonne igitur fuit ſatius legem ſcribere de collationibus faciendis in ſubſidium talium priuſquam petant mutuum: aut vetare pignus à debitore accipere? cæterum qui iam id permiſit, non æquum facit dum ante tempus non reddentibus indignatur tanquam impiis. & homo ad extremam redactus pauperiem, amictus pannis detritis ac vilibus, onerabit ſe nouis debitis, obuiorum miſerationem negligens, quæ miſeris & egenis oſtiatim patet pro templis, in foris, & paſſim aliubi? at iſte mauult vnicum pudoris tegmentum, quo verenda velabat, creditori ſuo porrigere. cuius rei pignus dic obſecro. nunc veſtis melioris? nam alimenta neceſſaria deſunt nemini, quamdiu fluuii manant è fontibus, torrentes inundant imbribus, terra fructus reddit annuos. Poteſtne inueniri tam auarus, aut crudelis, aut importunus fœ-

Dei miſericordiæ argumenta.

Fœnerato-res in Dei populo non ſunt feren-di.

nerator, vt quatuor paucioreſve drachmas fœnerari malit quam donare? & vnicum illud veſtimentum non verebitur accipere pignori? id vero ſpoliatoris magis quam fœneratoris fuerit, nam prædones ſolent detractis veſtibus nudos dimittere. Quid porro ſibi vult, quod ſolicitus de illo ne noctu detectus cubet, diuturnæ vigilantis nuditati pudorique non æque proſpicit? noctu certe omnia tegunt tenebræ, vt aut minus aut nil pudeat, dies lucem infert, & pudorem magis incutit. Cur autem nõ dare veſtem iubet, ſed reddere? quæ redduntur, aliena ſunt: pignus creditoris magis quam debitoris cenſetur. Sed nõ animaduertis, quod debitor accipiens veſtem in vſum ſtragulæ, non iubetur redeunte luce fœneratori eam reſtituere? Alioqui ſi proprietas locationis conſideretur, vel tardiori liquet aliud in his verbis intelligi, pronunciant enim magis quam præcipiũt. nam ſi præciperet diceret: veſtem oppignoratam, ſi creditor aliam non habuerit, reddito ante veſperam, vt ea ſe poſſit noctu obuoluere. pronuncians autem ita vt contextus habet loquitur. id enim ſolum ei reſtat amiculum, operimentum turpitudinis, in quo cubabit. Hoc cauillatoribus & criticis reſponſum ſit. nos ſecundum allegoriæ leges rem explicabimus. Dicimus igitur per veſtem figurate ſermonem intelligi. nam frigoris ac æſtus iniurias veſtis depellit à corpore, velat q̃ natura velari vult, & pro ornamento eſt quadrans corpori. ſimiliter etiam ſermo à Deo datus eſt homini munus pulcherrimum. primum pro telo eſſe poteſt aduerſus inſidiatores. nam ſicut cæteræ animantes ſuas quæque vires habent à natura

Veſtis in ſacris literis multa ſignificat.

datas ad arcendos impetus lędere volentium: ſic eadem natura homini dedit maximum propugnaculum & arcem munitiſſimam ſermonem, quo tanquam armatura tegatur vndique domeſtico aptiſſimoq; protectus ſatellite, & hoſtem infeſtantem laceſſẽtemq; ipſe illæſus ſubmoueat. ſecũdus eius vſus eſt neceſſari⁹, quod probra operit & dedecora. efficax enim eſt ſermo ad prætexenda peccata hominum. tertius, quod totam vitam ornat, quid enim aliud vniuerſa & ſingula in melius promouet? non deſunt tamen peſtilentes homines, qui ſermonem quoq; pro pignore capiunt, & habentibus adimunt, & quem augere debuerant ſuccidunt: quemadmodum hoſtes faciunt dum agros vaſtant, fruges cæteroſq; fructus depopulando, qui ſeruati potuiſſent eſſe vſui, quoniam ſunt quidam hoſtes perpetui rationalis naturæ, qui ante tempus detondent eius ſegetes, & prima germina deterunt, vt ei ſterilitatem inducant bonorum operum. cum enim illa eruditionis ſacræ deſiderio rapitur, vere philoſophiæ cupida, præ inuidia timentes ne ſi res ei ſuccedat ex ſententia, obſcœnitates eorum ac fucata commenta more torrẽtis ſubruat, impetum eius vertunt alio malis artibus, deriuando in artes illiberales & vulgares ac ſordidas. interdum etiam præclaris ingeniis ſepes obdunt, vt occulta maneant, tanquam perfidi tutores qui pupillorum fertiles agros vepretis ſinunt obſoleſcere. nec pudet immitiſſimos omnium, ſermonẽ vnicam hominis veſtem diripere. Eſt enim, inquit, hoc vnicum eius amiculum. Quid niſi ſermo? nam ſicut equi hinnitus eſt proprius, latratus canis, bouis mugitus, rugitus leonis, ſic

Sermo armatura & arx hominis.

Eruditio rationis germanũ & domeſticum ornamentũ.

Animalium diuerſorum proprietates.

ſermo

ſermo hominis. hic eſt enim proprie munimentum, indumentum, armatura & arx hominis, animalis Deo chariſſimi. ideo ſubiungit, hoc ſolū eſt tegmentum eius turpitudinis. quis enim æque ac ſermo tegit vitæ probra & dedecora? nam inſcitia eſt brutæ naturæ cognatum dedecus, eruditio rationis germanum ornamentum & domeſticum. Ergo vbi cubabit, hoc eſt requieſcet, homo niſi in ſermone? ſermo enim ærumnoſiſſimum genus noſtrum ſubleuat. Et quemadmodum doloribus, timoribus, aliiſque malis preſſos fauor, ſedulitas dexteritasque amicorum ſæpe refouet, ſic non ſæpe, ſed ſemper, grauiſſima onera, quæ nobis imponit vel corporis coniuncti neceſſitas, vel externus caſus aliquis ex improuiſo irruens, dimouet præſentiſſimum ſermonis rationiſve remedium: qui ſocius & amicus familiariſſimus à natura nobis eſt non tam additus quam adglutinatus vt inuiſibiliter ſic inſolubiliter. ideo præmonet quid conferat, & ſi quid ſecus accidit quam volumus, non vocatus ſuccurrit, præſtans non alterum tantum officium, vt adiuuet ſine conſilio, vel conſulat ſine auxilio, ſed vtrumque pariter. nec enim vires habet ſemiperfectas, ſed omnibus partibus integras. qui etiam ſi quando fruſtretur conſilio, aut erratum opera corrigit, aut quod tertium ſupereſt auxilium, ad conſolationem ſe vertit. nam affectibus ceu animæ vulneribus oratio remedium eſt ſaluberrimum. quod legislator ante ſolis occaſum admoueri vult: hoc eſt, prius quā illuſtriſſimi maximiq; Dei ſplendor occidat, quē miſertus noſtri menti humanæ inſerit. Nam quamdiu in anima lucet lumen illud diuiniſſimū,

Sermo præſentiſſimū doloris remedium.

Oratio animæ vulneribus à Deo datū remedium.

reddere debemus ſermonem oppignoratum ceu veſtem, vt homo recepta poſſeſſione propria, turpitudinem vitæ obtegat, & fruatur diuino munere, quieſcatq; ſecurus præſentia talis adiutoris & conſiliarii, nunquam deſerturi ſuum ordinem, proinde ſplendente tibi adhuc diuino lumine ſacratiſſimo, cura vt interdiu pignus reſtituas ſuo domino. nam poſt occaſum, ſicut tota Ægyptus, palpabiles habebis huius ſeculi tenebras: percuſſusque cæcitate atque ignorantia, omnibus quæ in tua poteſtate fuerant ſpoliaberis ab Iſraele perſpicace, cuius tenebas pignora, ingenuum in ſeruitutem vindicans. Hęc prolixius paulo diſſeruimus, non ab aliam cauſam niſi vt doceremus, quod meditatoria mēs mota inæqualiter nunc ad vbertatem nunc ad ſterilitatem, & quodammodo ſemperiter faciens, quando ſublimis fœcundatur, ab archetypis incorporeiſq; illuſtratur radiis fontis rationalis, id eſt Dei perficientis omnia: rurſum quando deſcendens ſterileſcit, incidit in motas ab eis immortales intelligentias, quæ vocantur angeli. Ideo nunc quoq; dicitur: Occurrit in locum: occiderat enim ſol. nam quando anima luce Dei deſtituitur, inducente in rerum cognitionem, exoritur ſecundarium & debilius lumē verborum iam nō rerū, ſicut & in hoc mundo inferiore. Luna enim ſecundū luminare à ſole, poſt illius occaſum lumē in terram mittit debilius. Quin & illud occurrere in locum aut ſermonem, pro magno beneficio cōceditur his qui non poſſunt Deum loco ſermoneque ſuperiorem cernere, vt qui non in totum caligantem habeant animā: ſed quia puriſſimus ille ſplēdor eis non apparet, vel temperato fruan-

Luna officium.

tur. nam filiis Iſrael lumen erat quocunque venirent, vt narratur in Exodo, nocte ac tenebris ſemper fugientibus, in quibus viuunt homines orbati mentis oculis, non videntes virtutis radios. Alii, qui ſolem accipiunt pro ſenſu menteque in quibus iudicandi vim collocant, locum vero pro Dei ſermone, ſic allegoriam intelligunt: occurriſſe meditatorem ſermoni Dei, poſt occaſum mortalis humanique luminis. nam quamdiu ſenſus aut mens exiſtimat ſe intelligibilia tenere firmiter, & verſari ſe in ſublimibus, longe abeſt ſermo diuinus. quando vero vtrumque ſuam debilitatem fatetur, & abdens ſe quodammodo occidit, mox prompte occurrit rectus ille ſermo gratulabundus deſperanti de ſuis viribus, & præſtolanti opem aduenientis inuiſibiliter. Legimus deinceps, quod ſumptis lapidibus eius loci ſuppoſuit eos capiti, & dormiuit in loco illo.] Miranda ſunt hæc non ſolum propter allegoriam & phyſiologiam, ſed etiam propter ſimplicem narrationem pertinentem ad exemplum laboris ac patientiæ. non decet enim virtutis ſectatorem vita delicata, nec imitatio beatorum iſtorum vt vocantur, re vera miſerorum quantumlibet ſint in honore ac pretio: quorum tota vita ſomnus eſt & ſomnium ſi ſacrarum legum latori credimus. Hi poſtquam per totum diem in tribunalibus, in curiis, in theatris, & vbique moleſti fuerunt aliis reuerſi ſuam domum deſtruunt infelices: non loquor de ædificiis, ſed de animæ cognata domo hoc eſt corpore, quod immodicis deliciis alii ſuper alias ingeſtis obruunt, & mero multo rigant, donec ratio merſa pereat, & affectus qui ſub ventre naſcuntur ex ſaturitate, in effrenem rabiem conciti, quicquid obuiam fit corripiant ad ſedandos libidinis furentis ſtimulos. noctu vero dormituri in auratas ſpondas & pictos tapetas decumbunt molliter more mulierum, quibus natura victum delicatum permittit, & ideo corpus etiã earum mollius fecit opifex. Talis nemo ſacro verbo familiaris eſt, ſed veri viri, ſobrietatis, honeſtatis, pudoris amatores, qui ad continentiam, frugalitatem, patientiam, ceu ad crepidines quaſdam iactati vitæ procellis animã tantum non mergentibus in ſtationẽ tutiſſimam ſe recipiunt, contemptores pecuniæ, voluptatis, gloriæ, atque etiam cibi potuſq; niſi quantũ ad arcendam famẽ ſufficit, parati propter virtutem perferre ſitim, æſtus, frigora, & difficultates cæteras, quos ne veſtitus quidem pudet ſimpliciſſimi, imo luxum veſtium vt ignominioſum fugitant. his pro cubili pretioſo eſt ſolũ herbidũ, pro ſtragulis congeſtæ frondes & folia, pro puluino ſaxum aliquod aut tumulus paulo accliuior: quorum victum delicati durum vocant, honeſtatis autem ſectatores exiſtimant iucũdiſſimum. cõuenit enim viris qui re vera viri ſunt. Vides vt nũc quoque innutritus regiis facultatibus athleta virtutis inducitur humi cubare ſaxo pro puluino ſuppoſito capiti: & paulo poſt dum precatur, panem ac veſtem petit naturæ diuitias, quippe cui luxus oſtentatioque nunquam placuit, nec admiratores rerum talium. hic eſt verum exemplar exercitatæ animæ, infenſus effœminatis omnibus. Hactenus de laude virtutum ſectatoris hominis induſtrii. nũc quærendum quid hæc figura ſignificet. Sciendum autem quod Dei lo-

Virtutis ſectatorem quid deceat.

Vita hominis ſomnio ſimilis.

Voluptatis deteſtatio.

cus & ſacrata regio plena eſt rebus incorporeis. ea ſunt immortales animæ ſiue intelligentiæ. ex his vnam ſelectam hic noſter, tanquam caput coniuncti corporis, ad mẽtem ſuam prope admouet. mens enim quodammodo eſt caput animæ. id vero facit quaſi dormiturus, ſed reuera quieturus in verbo Dei, & totius vitæ ſuæ onus poſthac iam leuius depoſiturus in eo. ab hoc autẽ verbo libenter athleta noſter excipitur, futurus nouus diſcipulus: qui mox approbata naturæ dexteritate velut à pędotriba inſtituitur, & inuitatur ad exercitia, aſſueſcitque colluctari, donec inuictum robur acquirat, auribus in diuinis contemplationibus vtendo vice oculorum, adſcituſque in nomen ac gentem Iſraeliticam, hoc eſt videntium. tunc etiam inſigne victoriæ lauream à verbo accipit. id genus coronæ nomẽ habet mirum & abſurdum, quod ominoſum forte videri poſſit. nam Torpor vocatur à præſide certaminis. Scriptum eſt enim quod obtorpuerit latitudo præmiorum præconiorumque & honoratiſſimarum virtutum omnium. nam anima ſortita vires inuincibiles, & abſoluta in virtutum exercitiis, aſſecutaque metam honeſtatis vltimam, non ſolet ſe iactanter extollere, & ſummis (vt vulgus loquitur) digitis incedere, quippe quæ poteſt integris pedibus ingentes paſſus facere. torpeſcet autem & contrahet amplitudinem opinionę dilatatam antea. deinde vltro ſuccumbens claudicabit, vt incorporeis naturis inferior, atque ita dum vinci videtur, victrix euadet, debemus enim cedere præſtantioribus, & honoris eorum rationem habere. Nam ſecunda palma in hoc certamine maiorem dignitatem affert quam prima in ręliquis. Hæc vice præfationis in ſomnium diuinitus miſſum dicta ſint. iam tempus eſt, vt ipſum tractemus excutiendo diligenter partes eius ſingulas. Et vidit in ſomnis, inquit, & ecce ſcala ſtans in terra, cuius caput attingebat cœlum, & Angeli Dei aſcendebant deſcendebantque per eam.] Scala in hoc vniuerſo, quod mundus dicitur, aer figurate intelligitur, cuius baſis terra, caput cœlum eſt. nam à lunari orbe, qui extremus eſt circulorum cœleſtium, primus autem verſus nos, vt deſcribunt contemplatores rerum ſublimiũ vſque ad ſuperficiem terrę per totum id interſtitium aer extenditur. hoc eſt animarum corpore carentium domicilium, quia opifici mundi omnes eius partes animalibus implere placuit. ideo terreſtria terris attribuit, mari fluuiiſque indidit aquatilia, cœlo vero ſidera. nam hæc ſingula non ſolum animalia dicuntur, ſed & mentes puriſſimæ, itaque & in reliqua parte huius vniuerſi, videlicet aere, animalia creata ſunt. Quod ſi non patent ſenſibus, quid tum poſtea? nam & anima inuiſibilis, & veriſimile eſt aerem potius, quàm aquam alere animalia. Quamobrem? quia aquatilia quoque animantur aere, fecit enim eum conditor, vt ſit immobilibus corporibus habitus, mobilibus vero natura inuiſibilis, impetu autem imaginationeq; vtentibus vt ſit anima. annon igitur abſurdum videtur elementum, quo animantur omnia, animabus carere? ideo nemo optimam naturam animalium optimo in terris aeri adimat. adeo enim non eſt deſertus ſolus ex reliquis partibus, vt inſtar populoſæ ciuitatis ciues incorruptibiles im-

Iacobi ſcala.

Animarũ corpore carentium domiciliũ

Animaliũ diuerſa nutrimenta.

mortaleſque habeat animas ſtellis pares numero. harum aliæ deſcendũt illigandæ corporibus mortalib.quotquot viciniores ſunt terræ amantioreſque corporum. aliæ ſurſum redeũt ſeparatæ denuo poſt præfinitos à natura terminos,& ex his aliæ tactæ vitæ deſiderio rurſum ad eam recurrunt. aliæ pertęſæ huius vanitatem corpus ceu ſepulchrum aut carcerem fugiũt, & ſublimem ætherem petentes pennis leuibus totum æuum ibi exigunt. Sunt item quædam puriſſimæ optimæque omnium, quæ altius diuini uſque ſapiunt,aſpernatæ iſta terreſtri & humilia, miniſtræ omnipotentis, tanquam magni regis aures & oculi, videntes audienteſque omnia. has genios philoſophi,angelos vocant ſacræ literæ nomine aptiſſimo. ſunt enim internunciæ,patris mandata perferentes ad filios, & ad illum viciſſim preces filiorum. ideo inducuntur aſcendere & deſcendere:non quod indicibus opus habeat Deus, qui iam ante ſcit omnia: ſed quoniam id conducit nobis mortalibus habere meditatores illos & arbitros, quo magis reuereamur rerum omnium præſidem, & eius maximam potentiam, quam reputantes olim rogauimus quendã meditatorem: Loquere nobis tu: Deus non loquatur ad nos, ne moriamur: adeo enim non poſſumus ferre illum caſtigantem, vt ne mera quidem eius beneficia queamus carpere, ſi ea per ſeipſum ſine aliis miniſtris porrigat. Pulchre autem ſcala terræ infima ſui parte hærens figurat aerem, exhalationes enim è terra exſpirantes tenuantur in aerem, vt terra quaſi radix,cœlum vero quaſi caput ſit aeris. Sunt certe qui dicant, lunam non eſſe globum puri ætheris,vt cætera ſidera,

Stellarum curſus atq; influxus.

Angelorũ officia.

Genii.

Luna quid.

ſed mixtum in æthere aereque: & apparentem in ea maculam, quam nonnulli vocant faciem, nihil aliud eſſe, quã admixtum aerem, qui ſuapte natura niger vſq; ad cœlum tenditur. hęc eſt igitur illa mundi ſcala, quam in præſenti figura intelligimus. quod ſi eam quæramus in hominibus, inueniemus animam, cuius baſis eſt pene corporea,& tanquam terrea, ſcil.ſenſus: caput vero tanquam cœleſte mẽs illa puriſſima, per eam ſurſum deorſumq; feruntur indeſinenter diuinæ intelligentiæ: quoties aſcendunt trahentes eam ſecum diuellenteſq; à rebus mortalibus, & pro dignitate tantum oſtendentes ei ſpectacula: ſed nõ detrahentes ſecum, quando deſcendunt. nam neç Deus, nec Dei nunci⁹, detrimenti cauſa eſt: ſed condeſcendunt propter caritatem, vt ſuccurrant miſero noſtro generi & animam quaſi à flumine raptam fauore ſuo ſeruent incolumem. purgatiſſimas quidem mentes ſolus Deus Omnipotens inſenſibiliter inuiſibiliterque dignatur inuiſere. Sic enim legimus in quodã oraculo viro ſapienti reddito: Inambulabo in vobis, & ero Deus veſter. eas vero quæ adhuc lauantur, nondum abſterſis omnibus ſordibus contractis ex corpore, interuiſunt angeli, & exhilarant aſpectu honeſtiſſimo, quib. immigrantib. quantum malorum pellatur, quantumq; bonorũ ſubſtituatur, manifeſtum eſt. Da igitur operam O anima, vt fias Dei domus ſacroſancta, robuſta reddita è debiliſſima, potens ex impotente, ex imprudente intelligens, è delira ſapientiſſima. Quid ſi autem ſuammet ipſius vitam meditator in ſomniis videt ſcalæ ſimilem? eſt enim naturaliter inæquales res meditatio, nunc proficiens in altitu-

Anima baſis.

Anima pura Dei domus ſacroſancta.

Meditatio naturaliter res inæqualis.

altitudinem, nūc deficiens in contrarium, & tanq̄ nauis nunc ſecundis, nūc aduerſis ventis nauigans. alternis .n. dieb. vt quidam ait, mutatur vita exercentium ſe in virtutis ſtadio, modo viuens ac vigilans, modo mortua dormienſq;, nec abſurde dictum id videtur. ſapientes .n. olympiam cœleſtemq; regionem habitandam ſortiti ſunt, docti ſemper altiora petere: mali vero inferorum ſpecus intimos, qui ab initio finem vſq; mori didicerunt, aſſueueruntq; vſq; ad ſenectutem ab incunabulis. at meditatores, inter extremos medij, ſurſq; deq; per ſcalam feruntur, aut meliore fato ſubducti, aut reiecti contrario, donec huius contentionis digladiationiſq; præſes Deus parti potiori addicat præmium, in totum profligata deteriore. Eſt & alteri[9] cuiuſdam rei ſimilitudo hoc ſomniū non prætereundæ ſilentio. Res humanæ habent naturalem quodamodo ſcalæ imaginem, propter curſum inæqualē inconſtantemq;. vna .n. (vt ille ait) dies, aliū de faſtigio detrahit, alium tollit in altum, cū nihil in eodem ſtatu apud nos perpetuo maneat, ſed cuncta variis omnifariiſq; mutentur viciſſitudinib. An nō ex plebeiis principes plebeij fiunt ex principib. pauperes è diuitib. è pauperib. locupletiſſimi, honorati è contemptis, ex obſcuris clariſſimi, mutatione pulcherrima? nam fieri poteſt, vt is cui totus mundus eſt domiciliū, apud te quoq; habitans curam gerat ſuarum ædium, eaſq; ſartas tectas ſemper tueatur. hæc eſt via rerum humanarū accliuis decliuiſq; incertis obnoxia caſib. quorū inæquabilitatem ipſum tempus veritatis amiciſſimum non obſcuris argumentis indicat. Somnium autem oſtendit innixum ſummæ ſcalæ principem Angelorum Dominum. Credendum eſt enim, ſicut in curru aurigam aut in naui gubernatorem, ita rebus omnibus ſuperſtare eum Qui eſt, corporibus, animabus, animantib. mentibus, angelis, cunctis quę terra vel aere, vel cœlo continentur naturis tum viſibilib. tum inuiſibilib. totum .n. ille mundum ex ſe pendentem regit. Cū autem dicitur innixus ſcalæ, nemo intelligat Deum laborare, vt eam molē ſtabiliat: illud potius cogitet his verbis ſignificari, Deum eſſe robur firmitatemq; rerum, quibuſcunq; vult aſſignare ſtabilitatem perpetuam. tantiſper enim dum ab illo ſuſtentantur, inconcuſſæ manent atq; integræ. ille igitur cœleſti ſcalæ innixus ſic dormientem in ſomnis alloquitur. Ego ſum Dominus Deus Abrahami patris tui, & Deus Iſaaci, noli timere.] Hoc oraculum & viſio fuit & confirmatio meditatricis animæ, quod eam docebat, omnium rerum Dominum Deumq; vtrumq; eſſe humano generi, cuius patres auoſq; adoptat, eorum Dominū Deumq; ſe profitendo, vt eadē ſit viri boni, quæ mundi totius ſors & cōditio: quia ſcriptum legimus, Dn̄s ipſe ſors eius eſt. Caue autē putes temere dici hic Abrahami Dn̄m Deumque, Iſaaci vero Deum tantummodo. Nā hic figura eſt ſuopte ingenio partæ abſq; præceptoris opera ſcientiæ. Abraham autem ex pręceptorib. cognitæ: & hic indigena fuit, ille peregrinus & aduena. ille enim omiſſa externa barbaraq; lingua Chaldæorum de ſiderali ſcientia ſubtiliter diſſerentium, vertit ſe ad rationali animali conuenientem cultum creatoris rerum omnium: cuiuſmodi homini duarum potentiarum opus eſt auxilio, principalis & beneficæ: vt & imperio legibuſque

Abrahami educatio.

Deus beneficæ potentiæ nomen.

buſque Domini ſit obediens, & valde adiuuetur eius beneficentia. alter vero ſola indiget gratia. nec enim caſtigatione profecit in melius, innatam virtutem habens, ſed iam inde ab initio propter accepta diuinitus dona perfecte bonus euaſerat. cæterum beneficæ potentiæ Deus nomen eſt, regiæ vero Dominus. vtrum igitur dicendum eſt antiquius? an dignum haberi puraputaq; beneficentia? vtrum autem poſterius? nonne quod & ex dominio temperatur & ex gratia? quod intelligens meditator, vt mihi videtur, precatur rem mirificam, vt ei Dominus fiat in Deum, volebat enim non amplius timere vt principem, ſed amanter honorare, vt bene meritum. His atq; huiuſmodi cæteris S. Scripturæ locis nonne decebat homines, qui modo integros habeant mentis oculos, illuſtratos perſpicere quis ſenſus interius lateat, ſcrutariq; naturę ſecreta potius q̃ in apertis dictis conſiſtere? attamen etiamſi nos conniuentibus animæ oculis aut non curauerimus, aut non potuerimus cernere, ipſe ſacrorum antiſtes ſubmouet, addens animum, ne deſperemus, donec nos introducat in penetralia, illatoq; lumine oſtendat myſteria pulcherrima nunquam viſa profanis hominib. ita profecto decet facere. At vos animæ quotquot diuinum amorem guſtaſtis, tanq̃ ex alto ſomno excitatæ, diſcuſſa caligine properate ad mirificum ſpectaculum, & tardam cunctationem deponite, vt conſideretis q̃ multa ſpectatu audituque digniſſima noſter agonotheta ad veſtram vtilitatem præparauerit, quandoquidem plurima oſtendi poſſunt memorabilia, & in his vnũ illud q̧ paulo ante diximus. nã auũ meditatoris, patrẽ vocat oraculũ: vero autem eius patri non addit hanc appellationem, ait enim: Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui. atqui auus hic fuit. & rurſum. Deus Iſaac, nec addit patris. hæc nonne digna quæſtione ſunt? maxime. Inſpiciamus igitur non negligenter quid ſibi velint. aiunt virtutem parari vel natura, vel meditatione, vel doctrina. ideo tres noſtri generis autores ſapientes ciues deſcribuntur, non eodem modo ad eundem finem contendiſſe. nam horum antiquiſſimus Abraham doctrina duce viæ ad virtutem ferentis vſus eſt, ſicut alibi quoque quoad fieri potuit, oſtendimus: medius vero Iſaac natura, eadem magiſtra atque diſcipula: tertius autem Iacob, meditatoriis exercitiis, quæ verſant in certaminum laboribus. cum igitur trib. modis acquiratur ſapientia, extremi vniuntur maxime. Nam doctrinæ progenies eſt meditatio: cæterum natura cognata quidem vt radix omniũ, ſine certamine tamen ſortita eſt præmium. Itaque merito Abraham, qui per doctrinam profecit, pater Iacobi dicitur meditatione prouecti, vt non tam homo cum homine conferatur, quamuis audiendi ad diſcendum paratiſſima, cum vi meditandi ad ſentiendum idonea. Attamen ſi hic meditator bene ad finem decurrat, & clare cernat, quæ prius per ſomnium viderat, in meliorem notam transformatus, & appellatus Iſrael, id eſt, Deũ vidẽs pro Iacob ſupplantatore, non amplius ex patre Abraham docto cẽſebitur, ſed ex bono Iſaac naturali parente ſuo. hæc non mea commenta ſunt, ſed oracula inſcripta ſacris tabulis. Sublatis, inquit, Iſrael omnibus rebus ſuis venit ad iuramenti puteum, & immolauit victimam Deo ſui patris

Sapientia tribus potiſſimum rebus acquiritur.

Iſaac.

Iſaac. Intelligis iam non de mortalibus hominibus, ſed de naturæ negotiis præſentem ſermonem accipi? ecce enim idem modo Iacob ex patre Abraham natus, modo Iſrael ex patre Iſaac vocatur ob cauſam iam redditã. Ergo poſtquam dixit: Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac, ſubiungit, Noli timere, merito. Quomodo enim poſthac timere poſſumus, cum habeamus te pro clypeo depellente omnes metus & affectus alios, qui etiam exemplares inſtitutionis noſtræ formas propoſuiſti in propatulo bene doctum Abraham, & bene natum Iſaac, alterius enim magiſter, alterius pater nominari ſuſtinuiſti illum in familiariũ, hunc in filiorum, recipiens ordinem. Quapropter etiam terram, virtutem inquam, fertiliſſimam, in qua dormit meditator quieſcens, eo quod ſenſibus dormiat, anima vero vigilet, daturum ei ſe pollicetur, pacata ipſius quiete delectat⁹, ad quam non ſine bello bellicisq; laboribus peruenerat, non armatus aut homines interimens (abſit) ſed aduerſarios virtutis affectus debellans & proſternens phalanges vitiorum. Progenies autem ſapientiæ cum arena confertur tum propter multitudinem incomprehenſibilem, tum quia marinas vndas litoralis arena obiecta repercutit, ſicut peccatorum fluctus recta per verbum diuinum inſtitutio. nam hoc iuxta Dei promiſſum propagatur vſque orbis terminos; & eos, qui recipiunt illud, facit totius mundi hæredes, omniumque huius partium verſus orientem, occidẽtem, ſeptemtrionem, meridiem. Scriptum eſt enim, Dilatabitur ad mare, auſtrum, ſeptentrionem, orientemque.] Eſt autem vir probus non ſuum tantum, verum etiam publicum bonum omnium, prompte ſuam opem offerẽs. Sicut enim ſol omnibus lucet habentibus oculos, ſic ſapiens omnib. quotquot ſunt ratione prædití. In te, inq̃t, omnes tribus benedicentur.] Hoc oraculum vel ſingulis conuenit, vel cõplurib. nam ſiue mea mẽs virtute perfecte purgata fuerit, etiam meæ terrenæ tribus ſimul purificantur, videlicet ſenſus & corpus eorum conceptaculum. ſiue quis in domo, aut ciuitate, aut regione, aut gente prudentiæ amator exoriatur, neceſſe eſt domum illam ciuitatemve gentemve mores ac vitam corrigere. ſicut enim odoramenta replent ſuaueolentia proximos: eodem modo vicini ſapientis & contermini ex afflatu eius latiſſime ſe diffundente meliores euadunt. cæterum maximum beneficium animæ certanti laborantiq; contingit comes Deus Omnipotens. Ecce, inquit, ego ſum tecum.] Quid igitur nobis deeſt amplius, cum te poſſideamus veras diuitias, ſeruantem in via ducente ad virtutem per omnes eius ſpecies? non eſt enim ſimplex rationalis via tendens ad iuſticiam & virtutes cæteras, ſed ſunt plurimæ, per quas commode peruenitur ad ſapientiam. valde pulcre autem dicitur & illud: Reducam te in terram hanc. *Sapientia encomium.* Bonum enim fuiſſet, rationem apud ſeipſam manere, nec ad ſenſus proficiſci: ſecundaria vero nauigatio eſt reuerti ad ſeipſam. Et fortaſſe de imortalitate animæ dogma hic ſubindicatur. relicto enim cœleſti loco, vt paulo ante dixi, in corpus quaſi peregre profecta eſt, ei pater pollicetur, non ſemper ſe paſſurum illam teneri carcere, ſed miſericordiæ ſoluturum eius vincula, liberatamque tuto dedu- *Anima immortalitas.*

ċturum in veterem patriam, nec pri⁹ deſiturum opitulari, quàm effectus fidem promiſſionis approbauerit. Deo enim proprie conuenit, id quod omnino futurum eſt prædicere, imo quod plus eſt, ab operibus ſermones eius non differunt. Excitata igitur experrectaque ad eum Qui eſt quærendum anima meditatoria, primum ſuſpicatur eum adeſſe inibi, ſuſpenſo deinde aliquantiſper aſſenſu, ob hæſitationem eius cogitationis in metum incidit iam pœnitens. Experrectus, inquit, Iacob dixit: Dominus eſt in loco hoc: ego autem neſciebam.] Cui libenter dicerem: & præſtat ignorare, quam in loco Deum eſſe credere, qui circumquaque complectitur omnia. merito igitur timuit, & ſtupens dixit, Quam terribilis locus iſte.] Vere enim in phyſiologia difficilis eſt de loco tractatio, in qua quæritur vbi, & in vniuerſum an alicubi ſit Ens: aliis dicentibus, quicquid eſt occupare locum aliquem, & aliis alium ei tribuentibus, vel intra mundum, vel quendam vltra mundanum. rurſum aliis contendentibus, nulli creaturæ illum increatum ſimilem, ſed in tantum excellere, vt mentem quoque omnium velociſſimam, ipſius confeſſione poſt ſe relinquat interuallo longiſſimo. quamobrem exclamat confeſtim, nō eſt quod putabam, non eſt in loco Dominus, continet enim non continetur, vt docet veritas. mundus iſte quem vidimus ſenſibilis, nihil aliud q̃ domus eſt Dei, vnius ex Entis veri Dei potentiis, qua bonus eſt. Mundum nempe domum & veri cœli portam nominat, hoc quid ſit, dicam. Mundū intelligibilem illum, qui decreto Dei conſtat ex ideis, non licet nobis aliter

De loco in phyſiologia difficilis tractatio.

Mundus reuera Dei domus.

percipere q̃ ex collatione ad hunc noſtrum viſibilē ac ſenſibilem: quia nec aliam vllā rem incorpoream cogitare poſſum⁹, niſi occaſione ſumpta à corporib. quieſcentium.n. locus intelligitur, tempus vero mobiliū. puncta aūt lineæ ſuperficieſq;, & in vniuerſum fines, velut circumdati amictus extimi. eadem ratione cū intelligibilis mundi notitia contingat nobis per ſenſibilē hic illius porta dicitur. nam ſicut ciuitatem viſuri per portā intrant: ſic qui mundū illū inuiſibilē volunt cognoſcere, tanq̃ peregrini ſequuntur imaginationē huius viſibilis. At ille mundus eſſentiæ tm̃ intelligibilis abſq; cōſpectu cuiuſcunq; figuræ, ſolam ideā referens exemplaris, ad q effictus eſt. ad clariſſimā illam ſpeciē vmbra carētem reuocabitur, ſublatis & mœnib. & portis omnib. vt non per aliud ſpectetur, ſed per ſeipſum, ineffabili ſpectaculo exerens pulchritudinē nunq̃ mutabilem. De his quoq; ſatis. Huiuſmodi ſomnium eſt & illud alterum de grege vario, q ipſe qui vidit, experrectus narrat, dicens: Angelus Domini per viſionem inclamauit me: Iacobe, reſpondi, quid eſt? & ait: Leua oculos, & vide hircos, arieteſq; ſalientes ſuper oues & capras, albos, varios, interſparſos cinericij coloris maculis. Vidi enim, quæ facit Laban. Ego ſum ille Deus, qui apparui tibi in loco Dei, vbi vnxiſti mihi lapidem, & votum vouiſti. nūc ergo ſurge, & egredere de terra hac, & proficiſcere in terram natalem, & ero tecum.] Vides in ſacris literis diuinitus mitti ſomnia, non ſolū per cauſam rerum antiquiſſimam, ſed & per miniſtros eius apparitoreſque angelos, qui diuinam felicemq; ſortē à ſummo parente acceperunt? conſidera tamen & quod ſequitur. Sacer

Mundi forma atque fabrica.

Dei ſermones ab operibus non differunt.

ſermo

ſermo aliis vt rex facienda imperat, alios vt præceptor familiares diſcipulos vtiliter inſtituit, alios item tanquã conſiliarius ſentẽtiis optimis inſtruit, non valentes ipſos ſibi conſulere: rurſum cum aliis tanquam cum amicis fidenter amanterq; ſecreta conſilia cõmunicat, quæ profanos audire nefas eſt. interdum ſcitatur ex quibuſdam, ſicut ex Adamo illud, Vbi es? ad quod proprie reſponderi poterat, Nuſquã: eo quod humanæ res omnes nunquã in eodem ſtatu maneant, ſubinde mutante ſe tum anima tum corpore, ac rebus extraneis, inſtabiles enim ſunt cogitationes, cum earundem rerum imaginationes non ſemper eaſdem, ſed interdum contrarias concipiant. corpus quoq; pariter inſtabile, vt indicant mutationes ætatum continuæ ab infantia vſque ſenectutem vltimam. nihilo ſtabiliores etiam res extraneæ, pendentes à fluctuantis fortunæ arbitrio. Cæterum quando ſermo ille venit in amicorum conſiſtorium, non prius incipit dicere, quam vnumquẽque nominatim appellet, vt arrectis auribus attenti quietiq; audiant oracula ad perpetuam memoriam: quoniam & aliubi dicitur, Sile & audi. ad hunc modum è rubo Moſes vocatur. Vt vidit, inquit, eum accedere ad rem viſendam propius, vocauit eum è rubo Deus, dicens: Moſes, Moſes, qui reſpondit, Quid eſt? Sic & Abraham, quando Deo tentante pietatem eius, parans immolare dilectum filium vnigenitum, vetitus eſt genus illud per ſe doctum, cognominatum Iſaac, extinguere. ſic enim incipit narratio: ꝙ Deus tentans eum dixit, Abraham Abraham, qui reſpondit, Ecce ego. tum ille: Sume filium tuum vnigenitum, quem diligis Iſaac, & offer eum mihi in holocautoma, iamque victima erat altari impoſita, cum reuocauit eum Angelus Domini è cœlo dicens: Abraham Abraham. qui reſpondit: Adſum. dixitque ei, Ne extendas manum tuã ſuper puerum, neque facias illi quicquam. Ex hoc diuino ſodalitio vnus hic meditator, merito & ipſe, vt non poſtremus nominatim vocatur. Dixit, inquit, Angelus ad me, Iacobe. cui reſpondi, Quid eſt? Vocatus attendit diligenter, vt viſa bene percipiat. ea ſunt orationum, ceu pecorum, coitus, & generatio. Leuatis, inquit, oculis vidit hircos arieteſque ſalientes ſuper oues & capras.] Hircus caprarum gregis dux eſt, aries autem ouium. Hæc animalia duos ſermones perfectos ſignificant, quorum alter purificat animam, & facit peccatis vacuam: alter eam nutrit, & replet bonis operibus. Tales ſunt in nobis duces gregum ſermones, greges autem vt oues capræq; quarum gerunt nomina, currentes ꝓperanteſque ad iuſtitiam. Tunc igitur leuatis mentis oculis, quos prius clauſerat, vidit ſimiles hircis arietibuſque perfectos ſermones, paratos ad minuendas iniquitates, & augenda officia. at quomodo? Dum ſuper oues capraſque, videlicet iuuenes adhuc teneraſque animas, pubentes & vigentes ætate ſaliunt, non propter brutam voluptatem, ſed propter inuiſibilem genituram ſapientium dogmatum. fœcundum enim eſt hoc connubium, non amplexus concilians corporum, ſed bene natas animas iungẽs perfectis virtutib. Salite igitur omnes recti ſermones, coite, ſeminate, & quamcunq; animã videritis fœcundã fertilemq; virginẽ, ne ſinatis ꝑteritã. inuitatam a. ad complexus initiate, redditeque grauidam, elegantẽ

Tẽpla Dei.

Hircorum in ſacris ſignificatio.

enim prolem pariet, maſculam, albã, variã, inter ſparſam cinericiis maculis. hæc verba quid ſignificent, quærendũ eſt. διάλευκοι albi ſunt clariſſimi & manifeſtiſſimi, quod διὰ ſæpe in compoſitione verborum augeat rem, vt διάδηλον & διάσημον, quę voces aliquid perſpicuum inſigneque ſignificant. proinde requiritur, vt animæ ſacra genitura grauidæ primogeniti fœtus albidi ſint, ſimiles nõ ſubluſtri colori, ſed ſplendido, quales per meridianam ſerenitatem fulgent ſolares radij. requiritur etiam varietas, non illa in lepræ impuræ morem multiformis ac multiplex, quæ propter ſententiæ inconſtantiam adſimilatur vitę huc illuc raptatæ incertis caſibus: ſed literis picturata ſigilliſque variis, effictis probe omnibus, quorum proprietates inter ſe temperatæ mixtæque muſicã ſymphoniam conficiant. quidam enim picturandi artem adeo neglectam vilemq; exiſtimant, vt eam ad textores relegent. ego vero etiam nomen eius admiror, præſertim quando terræ ſegmenta, cœleſtes circulos, animalium, ſtirpiũq; differentias, & hunc mundi multiformem contextũ aſpicio, quæ admiratio cogit me credere, huius opificem inueniſſe artem variegandi: atque ita & inuentorem veneror, & inuentum eius honoro: operis vero ipſius ſpectaculo ſtupeo, (quamuis quotam eius portionem vidi?) ex eo quod apparet, ſi tamen ſatis apparet, diligentem coniecturam ſperans me poſſe facere de cætero. Quin & amatorem ſapientiæ miror ob eiuſdem artis ſtudium, qui multa variaque hinc inde collecta fecit contexere. Sumens enim à puerili Grammatica hæc duo prima, ſcribendi legendique facultatem, à perfectiore poematum notitiã,

Artium inuentiones.

&antiquitatum memoriam, ab Arithmetica Geometriaque certitudinem in iudicio proportionum ratiocinationumque, à muſica rhythmos, metra concinna, colores, tonos, melos coniunctum diſiunctumque, à rhetorica inuentionem, elocutionem, ordinem, diſpoſitionem, memoriam, pronunciationẽ: à Philoſophia quicquid in his eſt prætermiſſum, & reliqua, ex quibus conſtat vita hominũ, vnum opus floridiſſimum conficit eruditionem variam, admiſcens opificem quoque huius negocii, quem ſacra Scriptura vocat Beſeleel, & interpretatur In vmbra Dei. Hic enim rerum ſimulacra fabricat, exemplaria vero architectus, Moſes nomine. ideo ille tanquam vmbras delineat: hic vero non vmbras facit, ſed naturas archetypas ſpecieſque, & picturis ornat ſacraria, ille autem doctus ornator pictorque loci ſapientiæ, monumentis ſacratum literarum inſeritur. Hoc ipſum quoq; pulcrum opus Dei, variumq;, mundus videlicet, eadem arte ſapienter abſolutum eſt. Et non mirabimur picturam vt magnam ſcientiã, cuius ſacratum opus extat factum ratione ſapientiſſima, terra cœloq; tot ſimulacra continens, vna meditatori variarum cogitationum materia. poſt albos enim mox vidit varios, eruditionis notis inſignitos. tertii ſunt aſperſi cinericij. hos tamen quis ſanus non diceret varios? verum hic non tã de differentiis pecorum agitur, quàm de via ducente ad virtutem. vult enim Propheta in hac incidentem aſpergi aqua, & cinere: quia terram aqua maceratã proditũ eſt, formatã eſſe ab hominis fictore in corp⁹ hoc noſtrũ, nõ manu factũ op⁹, ſed naturale. eſt ergo principium inuiſibilis ſapientiæ, non

Beſeleel.

Pictura inuentio.

obliuiſci

obliuiſci ſui ipſius, & habere ſemper præ oculis ſuas origines. Sic enim ſuperbia, vitium cum primis exoſum Deo, poteſt elui. Quis enim cogitans ſe aquam & cinerem iam inde à creationis ſuæ primordiis, inflabitur: & criſtas tollet per arrogantiam? ideo ſacrificaturos etiam ad hunc modum aſpergi legislator iubet, neminem cenſens dignum his muniis, qui ſibi non ſit notus antea, & ignoret vtilitatem hominis, quam ex elementis è quibus conſtat, coniectando intellexiſſe debuerat. Hæc inſignia, album, varium, ſparſum cinericium, quantum ad Meditatorem attinet, qui nondum perfectus ea vidit, imperfecta ſunt, quantum autem ad virum perfectum, & ipſa perfecta videntur. Conſideremus quomodo. Principem ſacerdotum, quoties rite immolaturus præſcriptas victimas accedit ad altare, ante omnia cinere & aqua luſtrari ſacra lex iubet, vt in ſui memoriam redeat: nam & ille ſapiens Abraham ſupplicaturus terram ſe ait eſſe ac cinerem: deinde talarem ſtolam indui, & ornatum pectoralem varium, cæleſtium ſiderum quandam imaginem. Duo enim Dei templa eſſe videntur: alterum hic mundus, cuius ſacerdotium eſt penes Dei ſermonem primogenitum: alterum anima rationalis, cuius ſacerdos eſt ille verus homo: cuius hominis imago ſenſibilis eſt pontifex, qui patrio ritu vota & ſacra facit: huic præceptum eſt vt iam dictam ſtolam induat referentem cæli ſimilitudinem: vt & mundus vna cum ſacerdote operetur, & homo cum hac vniuerſitate. atque ita duarum ſpecierum typi declarantur, ſparſæ & variæ: iam tertiam perfectiſſimamque, quæ alba nominatur, explanabimus. quando hic ipſe pontifex intrat intima ſacraria, variam illam veſtem exuit, ſumens aliam lineam, factam è byſſo puriſſima. hæc ſignificat firmitatem ſplendidiſſimi luminis. nã hoc telæ genus difficile rumpitur, nec fit ex vlla re mortali, & cum bene purgatur, candorem habet eximium. per quæ illud ſubindicatur, quod ex his qui ſedulo pureque colunt illud Ens, nemo eſt qui non primum firma vtatur ſententia, contemptis humanis negotiis, quæ illectos lædunt & reddunt infirmiores: deinde immortalitatem cupiat, irriſis figmentis cæcorũ hominum: poſtremo illuſtretur veritatis ſplendore puriſſimo, nullam poſt hac admiſſurus falſam opinionem pertinentem ad tenebras. Hactenus de magno pontifice inſignito tribus dictis ſignaculis, albo, vario, ſparſo cinericio. at ille rerum humanarum adminiſtrationis cupidus, nomine Ioſeph, extremas notas, vt apparet, non affectat, ſed ſolam mediam variam. narratur enim habuiſſe tunicam variam, nec aſperſus ſacris luſtralibus, vnde agnoſcere poterat ſe lutum factum ex aqua & cinere, nec virtutis veſtem adeptus candidiſſimam: amictus tantum textura ciuilium rerum varia, cui minimum quiddam de veritate inſpergitur, maxima vero ex parte conſtat è mendaciis ratione fucatis, perſuaſibilibus, & præferentibus quandam veritatis ſpeciem: vnde origo ſophiſtarum Ægyptiorum omnium, vt ſunt augures, ventriloqui, prodigiorum procuratores, aduerſarii graues & præſtigiatores maximi, quorum inſidioſas artes difficile habetur euadere. ideo tunicam hanc Moſes inducit naturaliter infectam ſanguine: quoniam tota vita rempublicam

Homo nihil aliud quam terra & cinis. Arrogantiæ remedia.

Sacerdotũ in veteri lege officia

Anima rationalis Dei templum.

Pontificis ſummi veſtitus & ornamenta.

Sacerdotũ varius veſtitus.

Ens.

Ægyptiorum ſophiſtæ vnde orti.

adminiſtrantis contaminatur, dum bellum aut infertur aut propulſatur, infeſtantibus ſubinde aliis atque aliis improuiſis caſibus. ſcrutare quemlibet gratioſum apud populum, cui bene ſuccedunt negotia. caue te miratores eius decipiant, inuenies multos morbos, multas peſtes in eo latere, huc illuc obtorto collo trahentes eius animã inuiſibiliter licet reluctantem ne opprimatur, vel offenſa tandem plebeia multitudine, vel alicuius potentioris inſidiis. huc accedit inuidia grauis inimica & vix ſuperabilis, omnes quę vocantur felicitate impetere ſolita, quã euitare non eſt facile. quid eſt ergo cur nobis placeamus admini ſtratione reipub. tanquam veſte verſicolori, decepti eius externa ſpecie, nec animaduertentes latentem in inſidiis periculoſam turpitudinẽ? quin potius exuta iſta tunica florida ſacram illam veſtem induimus intertextã variis virtutibus? ſic enim inſidias euademus, quas nobis ſtruit inertia, inſcitia, ineruditio, Labanis ſodalitium. poſtquam enim nos purificatos luſtrationibus ſanctitatem inducentibus ſacer ille ſermo veris ornauit philoſophiæ rationibus, adiunctoſq; probatis inſignes ac illuſtres reddidit, incuſamur à malicioſis morib. modo dicta bona infeſtantibus. ait enim: Vidi quę tibi Laban facit: nimirum contraria meis muneribus, petens te impuris, improbatis, clancularriiſq; artibus. ſed non eſt timendum freto diuina ope, quapropter dicit, Ego ſum ille Deus quẽ in loco Dei vidiſti.] Egregia laus animæ, dignam habitam eſſe quæ Deum videat & audiat. Hic locus non eſt curſim prætereundus, ſed diligenter examinandus, an duo Dii ſint. Legitur enim, Ego ſum ille Deus qui tibi apparui, nõ in loco meo, ſed in loco Dei, quaſi alterius. quid igitur dicendum? Re vera Deus vnus eſt, abuſiue autem plures: ideo ſacra ſcriptura nũc illum verum per articulum indicat: dicens: Ego ſum ille Deus. cæterũ abuſiue dictũ ſine articulo enunciat, qui apparui tibi in loco Dei, nihil adiungens ad Dei vocabulũ. vocat autẽ Deum nunc antiquiſſimũ ſermonem ſuum, nõ ſuperſtitioſe de nominibus ſolicitus, ſed vnum ſpectans finem propoſitum. nã & alibi conſiderans an ſit aliquod Entis nomen, ſatis didici nullum eſſe proprium: & quodcunque dicatur dici abuſiue. non poteſt enim dici aliud quam ſolũ Ens. atteſtatur mihi oraculum illud percontati de nomine redditum. Ego ſum ille Ens: vt cũ homo non poſſit cogitare niſi quæ non adſunt Deo, ſaltẽ eum eſſe credat. hũc cum animab. corpore carentib. dicatis ipſius miniſterio tanquam amicũ colloqui videtur probabile: cæterum cum degentibus in corpore, per ſpeciem angelorum, natura nihil mutata interim, quandoquidem eſt immutabilis: animabus tantum per viſionem concipientibus formam imaginariã, & verã ſpeciem ſe videre putantibus. eſt enim decantatum priſcorum fabulis, numen humana ſpecie ciuitates obire, obſeruando quid in eis contra ius & fas fiat. id vt verum non ſit, tamen fortaſſe vulgatum fuit vtiliter. at ſcriptura, ſemper ſancte reuerẽterq; de Ente loqui ſolita, nihilominus ſtultorum hominum vitam erudire cupiens, homini quidem eum aſſimilat, ſed non perſonis particularibus. ideo manus, pedes, os, vocem, iram furoremque & vindictam etiam, introitus exitusque, ſurſum deorſum & quaqua verſum motus ei tribuit, hac

Hominis vita plena cruciatibus.

Deus vnus tantũ, abuſiue autem dii plures.

parte non verborum veritatem reſpiciens, ſed vtilitatem diſcentium, nimirum quia nota eſt quorundam naturæ obtuſitas, vt omnino non poſſint Deũ cogitare ſine corpore, quos non eſt poſſibile ad officium reuocari modo alio, niſi audiant Deum more humano ire atque redire, deſcendere aſcendereque, vociferari & indignari propter peccata hominum, interdum etiam inclementer iraſci & implacabiliter. imo etiam tela gladioſque & inſtrumenta vltionis alia contra ſceleratos ei parata eſſe. Bonum certe fuerit, ſed vel talibus minis intentatis ad ſanam mentem redeant. vix enim aliam præter has duas vllus legiſlator ingreditur: quorum vna vergens ad veritatem docet, non eſſe Deum ſicut hominem: altera tardiorib. ſe accommodans ait: Caſtigabit te Dominus Deus ſicut homo caſtigat ſuum filiũ. quid igitur mirũ eſt eum adſimilari angelis, quando propter egentium vtilitatẽ non refugit ſimilitudinẽ hominũ: ſicut quando dicit, Ego ſum ille Deus qui apparuit tibi in loco Dei. quod ſic intelligendum eſt eum tenuiſſe locum angeli, vt tunc videbatur, ſalua ſua natura, vt prodeſſet nondũ valenti verũ Deum cernere. nam quemadmodum radios ſolis repercuſſos vident etiam qui non poſſunt ipſum obtueri, & in lunaribus radiis, ſicut in ipſa conſpicitur mutatio: ſic imago Dei ſermo ipſius nuncius, tanquam ipſe intelligitur. Viden' Agar, hoc eſt, liberalem eruditionem angelo dicentem, Tu es ille Deus qui reſpexit me? non erat enim idonea videre illũ antiquiſſimũ rerũ autorem, mulier Ægyptii generis. at nunc mens incipiens proficere, omnium potentiarum regem imaginatur. ideo dicit ipſe: Ego ſum dominus Deus, cuius imaginem tanquam me prius vidiſti, & lapidem mihi inſcriptum dedicaſti. quæ inſcriptio docet quod ſolus ego ſto, & omnium rerum naturam ſtatuo, perturbatione confuſioneque in ordinem ornatumq; reducta, ſuffultis rebus omnibus, vt firmo nitantur fundamento & ſolido, potenti meo ſermone videlicet, qui mihi eſt vicarius. nam lapidea columna tria ſignificat, ſtatum, dedicationem, inſcriptionem. de ſtatu inſcriptioneque diximus, ſupereſt vt explicemus dedicationem. nam cœlũ & mundus dedicantur ſuo creatori: & animæ quotquot ciues mundi charæ Deo ſunt, ſeipſas conſecrant, nullo diſtractæ mortalium rerũ deſiderio. conſecratæ autem per totã vitam indefeſſæ vacant bonis operib. Stulte porro facit qui non ſeipſum ſed aram Deo dicat, putans eſſe in rebus creatis quicquam ſtabile, aut dignum titulo, vel tale vt non etiam inſcriptum mox aboleri debeat, vituperabile magis quam laudabile. ideo clare in ſacris literis præcipitur, Non ſtatues tibi ipſi ſtatuam, nihil enim humanum vere ſtat, etiamſi crepuerint qui reclamant mentientes. putant enim ſe non tantum ſtare firmiter, verũ etiam eſſe dignos honorib. ac titulis, obliti eius qui ſolus vere ſtat & ſolus honorari debet. deflectẽtes enim eos & auerſos à via virtutis, magis etiam in errorem ſenſus inducit, ceu cognata vxor eorũ, & cogit in ſyrtes & breuia: vt anima tanquã nauis defixa hæreat more ſtatuæ. Nam & Loti vxorẽ poſtquã reſpexit, ſcriptura narrat verſam in ſalis ſtatuam, & merito. Quia ſi quis in anteriora viſu audituque digna non proſpicit, hoc eſt, in virtutes & earum opera, malẽs à tergo reli- *Salis natura.*

cta reſpicere, vanam gloriam, cæcas diuitias, inſenſatam corpulentiam, dementem formoſitatem,& id genus alia conſectando, ſtabit inanima ſtatua,tabeſcetq; paulatim. Sal enim eſt res parum ſolida. Rectiſſime igitur meditator exercitatione continua doctus, creaturam ſuapte natura eſſe mobilem, ponit Deo columnam lapideam,& inungit. Dicitur enim: Vnxiſti mihi columnam lapideam, ſed intellige totum de Deo ſtante in anima, id quod incredibiliter eam vngit confirmatque addendo menti robur inſuperabile. eſt enim certaminum exercitiorumque cupidus quiſquis ſe honeſtis ſtudiis dedidit. itaque merito qui germanam medicinæ artem alipticen excoluit, omnes ad virtutẽ pietatemq; pertinentes ſermones inungens componenſq;, aram Deo dicauit pulcherrimam & firmiſſimam. ideo poſt dedicatam columnam lapideam ait ſe votum vouere. Votum autẽ intelligitur proprie deuotio, quando quis non ſua tantum, ſed etiam ſeipſum eorum dominum,Deo donum dedicat. Sanctus eſt, inquit, qui alit comam capitis,qui votũ fecit. Quod ſi ſanctus,vtique dedicatus,nihil profanum poſthac attrectaturus. Adſtipulatur mihi Anna prophetiſſa &prophetæ genitrix,cuius nomen interpretatur gratia. Ait enim ſe dedicare ſacris Samuelem, non tam hominem, quam vitæ genus afflatum diuinitus, & extra ſe raptum numine. Samuel autem interpretatur ordinatus Deo. Ergo quid inſanis anima & in vanum laboras, quin ad Meditatorem accedis ſumptis armis quibus affectus arceas & luctando ſuperes? Sic enim breui diſces præeſſe gregibus, non ignobilis bruti maleque paſti pecoris, ſed probati rationalis & pulcherrimi: quorum magiſtra ſi fueris, miſerum hominum genus miſeraberis, indeſinenter ad diuinum cultum hortando: Deum quoque inceſſanter laudabis,ſacros hymnos inſcribens tabulis, vt non ſolum expeditis verbis ſed & carminibus muſicis virtutes eius celebres. ſic enim poteris & in paternam domum reſtitui poſtliminio, finitis longis duriſq; peregrinationis laboribus.

Columnæ lapideæ vnctio.

Votum quid.

Samuel.

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE VITA MOSIS, HOC EST, DE THEOLOGIA ET PROPHETIA,

Liber I.

Moſis vita elegantiſſime deſcripta.

MOSIS, vt quidam cenſent, legislatoris Iudæorum, vt alii, ſacrarum legum interpretis, vitam ſcribere eſt animus viri modis omnib. maximi abſolutiſſimiq;, & eum lectoribus dignis notum facere. nam inclita fama legum, quas reliquit poſteris, totum orbem habitabilem peruagata, extremos eius terminos attigit. ipſe vero quis fuerit, non multis ſatis notum eſt: fortaſſe propter inuidiam, aut propter inſtitutorum eius ab aliis ciuitatibus in pleriſq; diſcrepantiam, ſcriptoribus Græcis non dignatis eum memoria: quorum maior pars facultate ſcribendi abuſi ſunt, tum in oratione ſoluta tum in poematibus, verſi ad comœdias & fabellas ſybariticas notæ turpitudinis obſcœnitatiſq;: cum debuiſſent naturæ donis vti ad prodendas res geſtas vitasque bonorum virorum: vt nec honeſta exempla vetera nouaque traderentur obliuioni ac ſilentio cum prælucere poſſint poſteris, nec omiſſis meliorib. argumentis auditu indigna anteponerétur, prætexta probris honeſtatis ſpecie. verũ ego iſtorũ inuidiã prætereo, malens de hoc viro dicere quæ è ſacris libris didici, quos reliquit mirandum monumentũ ſuæ ſapientiæ, & à quibuſdam noſtræ gentis ſenioribus, qui veteri lectioni ſemper attexebant aliquid: quo magis vita hominis eſt mihi cognita. faciam autem initium vnde neceſſum eſt incipere. Moſes genere fuit Hebræus, natus in Ægypto educatusq;: eo quod maiores ipſiꝰ ob diuturnam famem quæ Babylonem ac propinquas regiones tum premebat, alimenta quærendo in Ægyptũ cum vniuerſa familia migrauerant, terram campeſtrẽ, ſulci profundi, fertilemq; omniũ quib. natura humana indiget, frumenti præcipue. nam huius fluuiꝰ æſtate adulta, quando alios fertur decreſcere, perennes æque ac torrentes, creſcẽs & diffuſus arua inundat aquis ſtagnantibus. atq; ita nullo pluuiarũ deſiderio, genus omne frugum fructuumque quotannis copioſe proue-

Moſis patria.

nit, ni manifeſta numinis ira incidat, propter nimiã impietatẽ inhabitantium. parẽtes habuit eius ætatis optimos, quos non magis communis trib. quam idem animus iunxerat. ſeptima progenies hic eſt à primo, qui peregrinus ipſe, princeps fuit vniuerſi Iudęorum generis. educatus eſt regio more, per occaſionẽ hãc. Rex cum animaduertiſſet hanc gentẽ indies magis ac magis creſcere, veritus ne inquilini ſuperante numero cum indigenis de principatu contenderent, vires eorũ nefariis artibus conatus eſt accidere: iuſſitque vt ex recens editis alerentur fœminæ, propter ſexum bello inutiles, mares tollerentur, ne oppidatim inualeſcerent. quandoquidem viris armiſq; florẽtes copiæ ſunt murus inexpugnabilis. eo tempore natus hic puer viſus eſt præ ſe ferre haud vulgarẽ indolẽ, adeo vt eius parentes edictũ tyranni contemnerent. fertur tribus menſibus domi lacte nutritum nemine conſcio. deinde cum non deeſſent (vt fit ſub regibus) qui ſcrutarẽtur etiã recondita captando gratiam nouis delationibus, timentes ne dum vni conſulunt, ipſi necis eius fierent

Moſes in ripam fluminis exponitur.

acceſſio, deploratũ puerum exponũt in ripa fluminis. atque ita gementes diſcedunt, miſeranteſq; tum ſuam neceſſitatem qua expreſſum ſit infanticidiũ filii, tum pueri necem iniquã & miſerabilem. deinde ſeipſos incuſabant, qui calamitatem auxiſſent. Debueramus recens natũ exponere quãdo prius quã nutricis intercedat officium, vulgus vix habet pro homine. nos nimia cura per tres integros menſes aluimus, nobis maiorem triſtitiam parantes, maiorem cruciatum puero, vt voluptatum dolorumq; per ætatẽ capacior ſe perire ſentiat, hæc illi de futuro incerti, præſenti tantum indulgentes luctui, interea puella ſoror infantis expoſiti, affectu mota domeſtico, paulũ digreſſa expectabat exitum, nimirũ cuncta diſpenſante Dei prouidentia. Erat regi vnica dilecta filia. eam ferunt dudum nuptam non potuiſſe matrẽ fieri, quamuis liberorum cupidam præſertim ſexus potioris. vt eſſet qui in fortunatam auiti regni ſortem ſuccederet, migraturi alioquin in familiam aliã nepotum penuria. Qua cura preſſam, & ea die maxime anxiam cum hactenus ſolita eſſet domi ſe continere, ac ne limen quidem tranſcendere, proripuiſſe ſe cum puellis familiaribus ad fluuium, vbi puer fuerat expoſitus. deinde lauantem aſpergentemq; ſe inter opaca condenſaq; ſtagnorum, cõſpicatum iuſſiſſe afferri puerum, tum à capite ad calcẽ contẽplatã, miratamq; formam & habitudinẽ, ploranti condoluiſſe, affectu iã ad maternã pietatẽ vergente, ac ſi ex ipſa infans fuiſſet progenitus. cumque didiciſſet eum eſſe natum ex Hebræis parentibus tunc edicto regis territis, cõſuluiſſe de alendo puero. nec enim tutum videbatur confeſtim eum ferre in regiã. ſic hæſitanti ſororẽ infantis ſuperueniſſe tanquam à ſpecula, & coniectantem de cauſa, rogaſſe num iuberet eum nutriri apud quandam Hebræã mulierem non dudum partu leuatam. annuente vero illa, infantem vt alienum ſuæ matri commendaſſe: eamq; libenter pollicitam ſuam operam in nutricando, tanquam mercedis gratia, Deo prouidente, vt prima

Moſis nomen vnde.

educatio contingeret infanti domi apud hos ipſos ex quibus procreatus fuerat poſt hæc nomen ei datur ſumptum ex ipſa re, quod eſſet ex aqua ſublatꝰ. Nã Ægyptiorum lingua Mos *Mos.*

aqua dicitur. vbi vero maioribus quam pro ætate incrementis auctus, mature ablactatus eſt, mater eadem & nutrix eum reddidit ei à qua acceperat, eleganti ſane præditum indole. illa videns eum ſupra ætatem proficere, ex aſpectu renouata accenſaque beneuolentia, facit filium ſuppoſiticium, quæ iam ante muliebri arte finxerat ſe grauidam, vt natiuus putaretur non aſcititius. Tam facile ſuccedit quicquid Deo placet quantumuis arduum. Ita nactus educationem regiam, nequaquam infantium more delectabatur aſſentationibus iocis luſibuſque, quamuis indulgenter haberetur ab educatoribus: ſed iam tum modeſtiam grauitatemq; præferens malebat audire ſpectareq; vtilia. confeſtim enim acceſſerũt aliunde præceptores, quidam vltro venientes è præfecturis Ægypti proximis, alii magnis præmiis inuitati è Græcia. eos intra modicum tempus ille ſuperauit, natiua docilitate inſtitutionem præcurrens, vt reminiſci videretur non diſcere, in rebus difficilioribus de ſuo comminiſcẽs aliquid. nam præclara ingenia multa nouant circa ſcientias. Et quemadmodũ bonæ habitudinis corpora membris omnibus agilia ſecuros pædotribas faciunt exhibendo illis vel nihil negotii vel minimum, itidemq; agricolis generoſæ plantæ per ſe proficientes in bonas arbores: ſic anima bene nata præceptis obuiam ſe offerens, à ſeipſa magis quã à magiſtris adiuuatur. arreptiſque rudimentis cuiuſcunque ſcientiæ, equus (iuxta prouerbium) fertur in planiciem. Itaque numeros & geometriam, vniuerſamq; muſicam, rhythmicam, harmonicam, metricam, ſiue contemplatiuam, ſiue per inſtrumenta voceſq; promentem ſe modis variis, accepit ab Ægyptiis doctoribus: & inſuper occultam philoſophiam deſcriptam literis (vt vocant) hieroglyphicis, hoc eſt notis animalium, quæ ipſi venerantur etiam pro numinibus. reliquas liberales artes Græci docebant. ex propinquis autem regionibus euocati. Aſſyrii ſuas literas, Chaldæi ſideralem ſcientiam. hanc & ab Ægyptiis didicit, mathematicæ cum primis deditis: obſeruanſque quid vtriſque conueniat, in quo diſcrepent, intactus à contentionibus veritatem quærebat: quippe qui nihil præter eam admittebat. longe aliter quam iſti qui accepta ſemel qualiacunque dogmata obſtinate defendunt, ſiue probata ſiue improba, more cauſidicorum mercenariorum, ius & æquum negligentium Egreſſus deinde pueritiam magis curã intendit, non vt quidam frena laxans concupiſcentiis, quamuis nõ deeſſent incitamenta plurima, quæ ſe vbertim offerunt in regum domibus: ſed ſobrietate atque temperantia tanquam habenis quibuſdam eas cohibens, ne ferrentur impetu nimio, atque ita ſingulos affectus ſuapte natura impotentes & indomitos cicurabat quantum poterat. Quod ſi alicubi deceſſiſſet ab officio vel offendiſſet nonnihil, ſeuere à ſe ipſo pœnas exigebat: & in vniuerſum dabat op ram vt ad primos impetus animi reſiſteret, quaſi contumacem equum obſeruans, nimirum ne inuito auriga ratione curſum plus ſatis accelerantes confunderent perturbarentque omnia. hæ ſunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, ſi ratio teneat imperium, contrariorũ, ſi affectus dediſcant obedientiam. merito igitur ſtupori erat omnibus familiaribus tanquam nouum naturæ miraculum, incertis qualis mens habita-

Educatio libera pro ingeniorũ diuerſitate moderanda.

Præclara ingenia multa nouant circa ſcientias.

Hieroglyphica nota

Aſſyriorũ litera.

ret in eius corpore, humana an diuina an mixta ex vtroque, cum nihil vulgare haberet, auguſtiora cæteris omnia. Nam nec ventri quicquam dabat præter tributum naturæ neceſſarium, nec voluptatum ſub ventre naſcentium niſi liberorum cauſa meminerat, frugalitatem colebat vt nemo alius, in vniuerſum abhorrens à deliciis. Animo enim viuere malebat quam corpore, philoſophiæ præcepta quotidie factis repræſentabat, mentem verbis exprimens, facta dictis accommodans, vt cum ſermone vita congrueret. In ſumma qualis erat vita, talis & oratio, cum nihil diſcreparet haud aliter quam in inſtrumento muſico. cæteri mortales ſi vel leuis aura felicitatis aſpiret, inflantur & immane ſpirant, ſuperbe illudentes obſcurioribus, appellando piaculares, conturbatores, onera terræ, aliiſque verborum contumeliis, tanquam ſua felicitate probe conſtabilita munitaque, fortaſſe ne in craſtinum quidem eodem ſtatu manſuri. Nihil enim fortuna mutabilius, ſuſque deque verſante rerum humanarum aleam: adeo vt vna ſæpe dies alium affligat, extollat alium, hæc illi cum nunquam non videant ac intelligant, tamen amicos deſpiciunt, contemnunt leges ſub quibus nati educatique ſunt, mores patrios quantumuis probatos mutant pro libito, & intenti præſentibus obliuiſcuntur veterum. At hic euectus in ſummum rerum faſtigium, nepos tanti regis habitus, ſpe omnium deſtinatus ſucceſſor auiti ſolii, nec aliud quam rex iunior appellatus, ſecutus eſt maiorum ſuorum inſtituta gentilia, adoptiuorum parentum bona etſi ſplendida, tamen adulterina iudicans: è diuerſo naturalium parentum etſi ad tempus viliora,

Moſis ſobrietas.

Moſis vita ſermoni vbique ſimilis.

vera tamen & propria. itaq; vtriuſque partis iudex incorruptiſſimus tum eius ex qua natus, tum eius in quam adoptatus fuerat. alteri beneuolentiam præſtabat, alteri gratitudinem: & retuliſſet abunde gratiam, ni animaduertiſſet in ea terra impiam regis ſæuiciam. nam externi generis (vt ante dixi) erant Iudæi, quorum primi conditores ob famem & inopiam à Babylonis prouinciis in Ægyptum migrauerant, & propemodum ſupplices tanquã ad aſylum in regis fidem confugerant & indigenarum miſericordiam. Hoſpitibus enim (quantum ego iudico) cura debentur eadem quæ ſupplicibus. erant igitur ſupplices, inquilini, ſocii honore ciuibus iam proximi, vicini minimum differentes ab indigenis. Hos tales qui relictis priſtinis ſedibus in Ægyptum ſe contulerant, vt eam ſecure incolerent, tanquam alteram patriam rex in ſeruitutem vindicabat, quaſi belli iure captiuos, aut emptos de lapide, adigebatque ad opera ſeruilia, homines non ſolum ingenuos, verum etiam hoſpites, ſupplices, inquilinos, nihil veritus numen cui exoſæ ſunt id genus iniuriæ. At hæc imperabat eis grauiora quam ferre poſſent, alios ſuper alios labores cumulans. Si quis interim labori ob infirmitatem ſe ſubtraheret, capitalis noxa iudicabatur. Operibus præerat immitiſſimus quiſque crudeliſſimuſque, quos exactores operarum appellabant ab hoc officio. Operabantur autem partim lutum formando in lateres, partim comportando paleas. Nam paleis cohærent lateres. Alii iuſſi ſunt publica & priuata ædificia ſtruere, foſſaſque fodere, dies nocteſque conuehendo materiam ſine ſucceſſione, ne tantiſper quidem permiſſi quieſcere, dũ ſomno

Hoſpitalitatis lex.

ſe reficerent, ipſi & opificum & miniſtrorum præſtantes operas, vt breui primum animi mox & corpora deficerent. Itaque alij poſt alios emoriebantur peſtilentia, quos inſepultos proiiciebant extra terminos, nec puluerem ſinentes corporibus iniicere, nec lachrymis cognatos aut amicos tam miſere mortuos proſequi: adeo etiam affectibus animi, quos pene ſolo natura fecit liberos, iugum intentabant homines impij, prementes eos neceſſitate grauiſſima. Hæc ille continue ferebat indigniſſime, cum nec prohibere iniuriam poſſet, nec oppreſſis ſuccurrere: verbis tamen quãtum poterat, ſubleuabat, præfectos ſubinde admonens, vt moderarentur laxarentq; nimiam in vrgendo duriciam; operarios vero, vt præſentem ſtatum ferrent fortiter, ſicut viros decet, nec animis deficerent vnà cum corporibus, vtque ſperarent mutationem in melius. omnia enim mundana verti in contrarium, nubila in ſerenitatem, procellas in quietum aerem, tempeſtatem in tranquillitatem, res vero humanas eo magis quo inſtabiliores ſunt. talibus incantationibus tanquam bonus Medicus putabat ſe leuaturum mala quamuis grauiſſima: quæ tamen ad tempus lenita mox exaſperabantur denuo, & ex interuallo augebantur nouis ærumnarum acceſſionibus. erant enim inter præfectos quidam efferati rabie, nihil differentes à venenatis carniuoriſque beſtiis, humana ſpecie beluæ, ſub qua mores ferinos celabant, ferro adamanteque duriores. ex his vnum immaniſſimum, quia nihil remittens exacerbabatur etiam precibus, niſi celeriter iuſſa fierent pulſans miſeros, verberans, excrucians, interemit fas eſſe ratus, & re vera fas erat eum occidere, qui viuebat in perniciem hominum. hoc auditum rex ægre tulit, vt indignum facinus, non quod aliquis occiſus eſſet, aut occidiſſet, ſiue iure, ſiue iniuria: ſed quod nepos ab eo diſſentiret, nec eoſdem quos ipſe haberet pro ſociis & hoſtibus, amans quos ille oderat, infenſus vero dilectis ab eo, & miſerans quos rex inclementer exagitabat. hanc occaſionem nacti purpurati, & ſuſpectum habentes iuuenem, quos norant aliquando exacturum pœnas præſentis crudelitatis quamprimum potuerit, patulas aui aures impleuerũt plurimis calumniis, hinc inde inſuſurrantes, vt de amittẽdo principatu reddiderint ſolicitum. dicebant enim: Teipſum aggredietur, nihil mediocre ſapit, ſemper molitur aliquid, ante tempus ad regnum aſpirat, aliis pollicetur, alios territat, indemnatos interficit: quo quiſque eſt tui amantior, eo magis eum perſequitur, quid cunctaris? an vt quæ conatur, efficiat? proderit inſidiatori hæc dilatio. Moſes interea ſeceſſit in finitimam Arabiam, vbi tutius degere poterat, Deum inuocans, vt alteros eripiat è grauiſſimis calamitatibus: alteros nihil non per vim agentes puniat, atque ita ipſi duplex gaudium præbeat. nec fuere vota irrita, Deo probante mentem hominis fauentem bonis, malis infenſam, vt paulo poſt declaratum eſt, manifeſta eius ſententia pœnaque genti ſceleratæ inflicta, ipſe interim exercebat ſe in virtutis ſtadio ſub ratione magiſtra, parans ſe ad optima vitæ genera, actiuum contemplatiuumque, ſimul euoluens philoſophię dogmata, atque etiam expedite diiudicans, recondenſque in memoriam, vt poſtea poſſet in ſuum vſum depromere,

Moſis in Arabiam fuga.

mere, veram laudem quærens non inanem opinionem hominum, quippe qui nihil niſi rectam rationem ſpectabat, fontem originemque virtutum omnium. Alius certe à rege infeſto elapſus, & tum primum ingreſſus regionem exteram nondũ aſſuetus indigenarum morib. incertus, quib. offendantur vel gaudeant, conatus fuiſſet quietus latere: aut ſi maluiſſet verſari cum aliis, vtique optimates ſibi conciliaſſet in ſpem auxilij, ſi forte ab aliquo ad deditionem depoſceretur. at hic diuerſam viam ingreſſus, ſequebatur ſanum ſuum animum, nõ ſinens ſe tranſuerſum abripi. & ideo nonnunquam audentior quàm pro viribus, fidebat iuſtitiæ, qua fretus vltro ferebat opem infirmioribus. Dicã vnum eius facinus, quod in hoc tempus incidit, paruum in ſpeciem, ſed indicium magni animi. Arabes exercent pecuarram, paſcuntque greges promiſcue viri, mulieres, iuuenes, virgineſque, non plebeij ſolum, ſed & nobiles. Septem puellæ vnius ſacerdotis filiæ gregem ad quendam fontẽ adduxerant, demiſſiſq; per funem vrnis, per vices certatim hauriebãt, fundebantq; aquam in proximos alueos, donec implerentur, ſuperuenerunt alii paſtores, qui contempta debilitate virginum conati ſunt eas ſubmouere vnà cum ſuis gregib. ad paratum potũ agentes ſua pecora, fruituri alienis laboribus, id Moſes, qui non longe aberat conſpicatus confeſtim accurrit, clamitans: Non deſiſtetis ab iniuriis in ſolitudine, qua ad fraudem abutimini? non pudet vos circumferre ignaua brachia inerteſque humeros? capillos, barbas carneſq; viriles video. puellæ iuueniliter tractant, quæ tractanda ſunt, vos iuuenes eſtis puellis

Arabes paſtores optimi.

delicatiores, non abitis? non ceditis his quæ priores venerunt, quæ ius aquæ habent hauſtæ ipſarũ opera, quo vberior eſſet copia? itane paratam auferetis? Non facietis per cœleſtem oculum iuſtitiæ, qui videt, quicquid fit etiam in locis deſertiſſimis, non auferetis impune. is me præter opinionem miſit in auxilium, nec enim deero iniuriam patientibus, fretus illa magna manu, quam vos excæcati cupiditate non cernitis, nec fas eſt vos cernere, ſentietis tamen eam ex occulto feriẽtem, niſi reſipiſcitis. His verbis territi, quæ videbantur hominis afflati diuino furore, veritique ne vera caneret, paruerunt: admiſſiſque virginum gregibus ad alueos, paſſi ſunt earum pecora prius bibere. Illæ domum lætæ reuerſę, inſperatum caſum patri denarrauerunt, ita vt caperetur magno deſiderio videndi eius hoſpitis. obiurgabat igitur earum ingratitudinem: Cur dimiſiſtis hominem? quin adduxiſtis, & ſi forte recuſabat exoraſtis etiam? eſtiſne mihi alicuius inhumanitatis conſciæ? at non timetis ne iterum incidatis in violentos & iniuſtos alios? neceſſe eſt, vt auxilio deſtituamini tam obliuioſæ erga bene meritos. recurrite vnde veniſtis, donec erratum poteſt corrigi, ite propere, vocate non tam ad hoſpitium, quàm ad recipiendam gratiam. Debetur enim. Reuerſæ ad fontem, in propinquo eũ inueniunt, & patris verbis perſuaſum, domum deducunt. Qu primum ſpeciem, mox & mentem eius admiratus (nec.n. opus habet felix ingenium longa experientia) dat ei vxorem filiarum formoſiſſimã, hoc vno facto virtutẽ eius approbans, per ſeipſam amabilem, vt externa cõmendatione non egeat, modo detur innoteſcere. Poſt

eas nuptias præfuit gregibus, ad principatum ſe prępparans. Nam paſtoralis ars ad regnum eſt præludium, hoc eſt, ad regimen hominum gregis manſuetiſſimi: quemadmodum bellicoſa ingenia præexercent ſe in venationibus. in feris enim experiuntur futuri præfecti militiæ, brutis præbentibus materiam exercitii tam belli quàm pacis tempore. nàm præfectura manſueti pecoris habet quiddam ſimile cũ regno in ſubditos. ideo reges cognominantur paſtores populorum, non cõtumeliæ, ſed honoris gratia. Imo quãtũ ego intelligo, non iuxta vulgarem opinionem, ſed rei veritatem veſtigãs, (rideat qui volet) ſolus poteſt eſſe rex vndequaque perfectus, qui bene callet artem paſtoriciam, & curando minora animalia didicit, quomodo debeat præeſſe præſtantioribus, impoſſibile eſt enim, vt magna prius q̃ parua perficiantur. Factus igitur omniũ ætatis ſuæ paſtorum optimus, & vtilitatis pecorum prouidentiſſimus, dum nullum laborem fugitat, ſed vltro & iniuſſus alacriter eis proſpicit, prompte bonaque fide auxit gregum copiam, adeo vt iam inuidioſus eſſet apud paſtores cæteros, nihil ſimile videntes in ſuis gregibus, qui præclare ſecum agi putabant, ſi nihil detrimenti acciperent, mirantes illius numerum in dies creſcere, nec tantum ſingulas oues pulchre pingueſcere, ſed præter egregiam corporum habitudinem fœcunditate quoque laudari, & paſcuis frui longe ſaluberrimis. Accidit quõdam, vt dum ſectatur loca herbida, rigua lætaq; paſcuis, in quodam nemore videret viſionem horribilem. rubus erat, frutex ſpinoſus & inualidus. is nemine ignem admouente ſubito incenſus eſt: correptuſque totus à radice vſque cacumen flamma in morem fontis ſcatente, manebat integer & illæſus, quaſi non eſſet incendii materia, ſed ipſe ab igne aleretur, è medio promicabat forma quædam pulcherrima nulli viſibili ſimilis, diuinum ſimulacrum luce fulgens clariſſima, vt ſuſpicari poſſet Dei eſſe imaginem. Vocemus eam angelum, quandoquidem futura prænunciauit tanto clarius, quanto magnificentior erat viſio. ſignificabat enim ardens rubus oppreſſos iniuria, vrẽs vero ignis oppreſſores. Quod autem non exurebatur materia, portendebat non perituros qui affligebantur inimicorum violentia, ſed conatum eorum fore irritum, illos vero euaſuros incolumes. Porro nuncius diuinæ prouidentiæ faciebat ſpem, tot horrendorum periculorum fore lætum & facilem exitum. ea coniectura excutiatur diligentius. Rubus (vt dixi) frutex debilis eſt & ſenticoſus, vt vel ſolo contactu vulneret. Nec abſumitur ignis voraci natura, imo conſeruatur etiam, qualis antea fuit permanens, adeo nihil amittens vt niteſceret etiam. Hæc omnia deſignabant exhortationem quandam, tantum non inclamantem preſſis calamitate. Nolite ſuccumbere. Hæc veſtra infirmitas eſt potentia, quæ punget vulnerabitque plurimos. Qui delere cupiunt vos inuiti ſeruabunt, tot mala illæſi euadetis, & cum maxime vaſtari videbimini, tunc maxime enitebit veſtra gloria. Vos quoq; crudeles & igni voraci ſimiles, ne nimium confidatis veſtris viribus, cogitate inuictiſſimas opes aliquando deletas & reſipiſcite. Ecce flamma ſuapte natura vrens vt lignũ vrit. lignũ v. cremabile vrit euidẽter ignis in modũ. Hoc oſtento mirifico poſtq̃ Deus Moſem

Venatio bellicæ artis præludium.

Regis optimi deſcriptio.

Moſes paſtorum princeps.

Moſis paſtoris viſi

de reb. futuris manifeſte præmonuit, addit & oraculum, vt ſine cunctatione ad curam ſuæ gentis reuertatur, pollicens ſe non ſolum libertatis autorem, ſed etiam ducem nouæ coloniæ paulo poſt deducendæ, & promptum fauorem offerens ad omnia. Iamdudum, inquit, me miſeret oppreſſorum intolerandis iniuriis, quos nemo vel miſeratur, vel ſubleuat, & video tum ſingulos tum vniuerſos vnanimiter ſupplices implorare ſperareque meum auxilium. Sum autem exorabilis & propitius veniam petentibus ex animo. I, regem accede nihil omnino ſolicitus. Qui tum regnabat cum præ metu fugeres, defunctus eſt, in regnum ſucceſſit alius, cui nulla tecum ſimultas intercedit. Eum accedens vnà cum tuæ gentis ſenioribus, dic oraculo meo iuberi vniuerſam gentem, vt extra fines regni progreſſi trium dierum itinere, ſacra patrio ritu mihi faciant. Ille non ignarus tribules ſuos cæteroſque omnes haudquaquã his dictis credituros. Quid ſi, inquit, percontabuntur, quod ſit nomen eius qui miſit me, nec dicere potero, nonne impoſtor videbor? Cui Deus: Primum dic eis, Ego ſum qui ſum: vt diſcant differentiam inter ens, & non ens, & nullum nomen de me dici proprie, cui ſoli eſſe competit. Quod ſi vt ſunt debiliores ingenio requirẽt appellationem, indica eis, non tantũ eſſe me Deum, ſed etiam trium virorum à virtute denominatorum, Deũ Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob: quorum alius doctrina, alius meditatione quæſitæ virtutis eſt regula. Quod ſi etiam tunc nolint credere, tribus prodigiis docti flectentur, quæ antea nemo vnquam vel vidit, vel audiuit. Erant autem hæc: Virgam quam habebat, in terram proiicere iuſſus eſt. ea mox animata reptabat, verſa in draconem ſerpentum principem. ille territus monſtro, præ timore fugam parans, reuocatur, & à Deo confirmatus, iubetur caudam eius prehendere. quo facto draco adhuc repens ad tactum conſtitit, extenſuſque in longum, mox denuo in baculum verſus eſt, mirante vtramq; mutationem homine, & vix diſcernente vtra eſſet horribilior, in tantum erat ambiguus animo. Sequutum eſt confeſtim aliud prodigium. Alteram manum iuſſus eſt in ſinum mittere, & paulo poſt eximere. eo facto manus niue candidior repente apparuit, rurſumque condita in ſinum ac prolata, priſtinam ſpeciem coloremque natiuum recepit. Hæc ſolus à ſolo diſcebat tanquam à magiſtro diſcipulus, habens ſecum inſtrumenta prodigiorum manum & baculum; quib. quaſi viatico inſtructus eſt. tertium nec circumferre ſecum nec prædiſcere potuit, quod Ægypto ſeruabatur non minus horrendum ſtupendumq;, id tale fuit. Sume, inquit, aquam fluminis, & effunde in terram, eritque ſanguis cruentiſſimus, cum colore mutatis, & cæteris viribus. viſum eſt autem hoc quoque credibile, non ſolum propter certam autoris fidem, verum etiam propter præterita manus virgæq; miracula. nihilominus deprecabatur hanc functionem, cauſatus exilitatem vocis & linguæ tarditatem, negansq; ſibi adeſſe facundiam, præſertim poſtquam Deum loquentem audierat. ratus enim mutam eſſe humanam eloquentiam cum veritate collatam, & verecundo ingenio præditus, ſubtrahebat ſe grauiori quàm pro virib⁹, vt putabat, oneri: rogabatque vt alius

Moſes nouum naturæ miraculum.

Moſis miracula.

Prodigia dira.

Moſes de linguæ tarditate apud Dominum conqueritur.

elige-

eligeretur ad exequēda mandata magis idoneus. Deus pudore delectatus reſpondit: An neſcis, quis os homini dederit, & linguam indiderit, quis guttur cæteraque vocis rationalis inſtrumenta fecerit? ego ſum, noli timere, meo nutu articulate diſſeres omnia, facundia mutata in melius, & vſque proficiente, nec aliter abſque impedimento fluente, & cogitationes pro mente, quàm fontes manant limpidiſſimi. Quod ſi opus fuerit interprete, fratrem habebis ſermonis miniſtrum ac vicarium, qui ad populum tua dicta perferat nuncius. tu vero illum Dei mandata docebis. His auditis, quia periculoſum erat amplius contradicere, profectus vnà cum vxore ac liberis iter faciebat in Ægyptū: inuentoque fratre, qui venerat obuiam, adiunxit eum ſibi comitem, communicatis oraculis. Is iam ante habebat præparatam diuinitus animam ad obſequium, vt incunctanter aſſentiret, ſequereturque. Sic ingreſſi Ægyptum vnanimiter, primum ſenioribus gentis clam conuocatis indicant oraculnm, Dei miſeratione inſtare libertatem & migrationem ad ſedes meliores: idque ipſum Deum polliceri, offerreque ſe ducem itineris. poſt hæc regem ipſum audent appellare, vt populum extra fines regni emittat ad ſacrificium. Aiebant enim ſolitudine opus eſſe ad peragendos ritus patrios, diuerſos ab aliorum ceremoniis, & ideo ſeceſſum requirentes, ne vel offendant alios, vel profanentur exterorum oculis parum fauentium ſpectaculo. At rex ab incunabulis innutritus maiorum ſuorum faſtui, nec credens vllum Deum præter iſta viſibilia, contumaciter reſpondit: Quis eſt, cui me obedire iubetis? non noui

Moſes cum fratre oracula communicat.

Moſes dux populi Dei declaratur

iſtum, quem prædicatis nouum Dominum. non dimitto gentem prætextu celebritatis ſacrorumque cupientem iugum excutere. Deinde homo iracundus & inclemens ignominia notat præfectos operum, qui ſinerent otio laſciuire populum, alioqui non deſideraturum feſta & ſacrificia. Hæc enim non eſſe intentorum operi neceſſario, ſed ſuauiter delicateque viuentium. Ergo cum populus grauius quàm ante premeretur, & Moſi ſociis indignaretur, vt impoſtoribus, eis clamque palamque impietatem obiiciens ac ementita oracula, tandem Propheta aggreditur exerere miracula quæ didicerat, quo ſpectatoribus incredulitatem eximeret. interfuit & rex cum cohorte purpuratorum. Itaq; confluente ad regiam multitudine, frater Moſis baculum, elatum prius vt eſſet omnib. conſpicuus, in terram proiicit, qui mox in draconem mutatur. Tum circulus ſpectatorum præ metu ſtuporeque ſolutus diffugit. Sophiſtæ vero magique quotquot aderant, quid vos terret, inquiunt. Nec nos ſumus rudes talium artium, & nos talia patrare poſſumus. Deinde cum quiſq; ſuam virgam proieciſſet, multi dracones circa primum illum voluebantur ſinuoſis orbibus. ille vero arrecta ceruice immani hiatu non aliter quàm obiectos piſces circumquaque petitos abſorbuit: atque ita deglutitis in priſtinam virgæ naturam rediit, id tam magnificum ſpectaculum etiam iniquis animis omnem ſuſpicionem exemit, ne putarent hæc agi humanis vaframentis aut artibus excogitatis ad ludibrium, ſed diuina potentia, qua nihil non facile perficitur. Attamen cum ne tam manifeſta quidem efficacia poſſet eis exprimi, vt victos ſe

Exod. 7.

Moſis cum ſophiſtis atq; magis contentiones.

faterentur; ſed nihilominus pertinaci audacia reſiſterent, addicti obſtinatæ inhumanitati impietatique tanquam laudatis virtutibus, nec miſerantes oppreſſos iniquo ſeruitio, nec diuina mandata exſequi inducentes in animum, tum manifeſtis oraculis declarata, tum oſtentis ſubſecutis atque prodigiis: opus fuit grauiore cenſura, vt afflictionibus agminatim ingruentibus caſtigarentur ſtolidi, qui dedignabantur erudiri bonis rationibus. Decem pœnæ regioni inflictæ ſunt, vt qui in peccando nihil ſibi reliquum fecerant ad ſummam maliciam, punirentur modis omnibus, ferirenturque perfecto pœnarum numero. ne genera quidem pœnæ fuerunt vulgaria. Nam elementa mundi, terra, aqua, aer, ignis conſpirarunt in impios Deo vindice, ad declarandam eius potentiam, ea quibus ad creationem ſalutemque rerum vſus eſt, vertentis quandolibet in impiorum perniciem. Hæ pœnæ trifariam diſtributæ ſunt: tres pertinentes ad craſſiora elementa, terram & aquam, ex quib. conſtant corpora cum ſuis qualitatibus, fratri Moſis commiſſæ: totidem ſoli Moſi, quas inflixit per ignem & aerem, vnde animarum origo præcipua: vna vtrique communis, ordine ſeptima. tres reliquæ ad complendum denarium Deo ſeruatæ ſunt. ab aqua fuit initium. hanc quoniam honorant Ægyptij præ cæteris, tanquam rerum omnium principium, primam adhibuit Deus ad terrendos caſtigandoſq; noxios. Quid igitur mox accidit? Moſis fratre iuſſu Dei percutiente virga fluuium, in ſanguinem vertitur quàm longus eſt ad mare vſque ab Æthiopia, idem in ſtagnis, foſſis, puteis, fontibus, & omnibus AEgypti aquis euenit, vt deficiente aqua potabili ripas nemo peteret, & nouas venas aperientibus pro limpido liquore ſanguis emicaret tanquam è vulnere. piſcium quoque genera extincta ſunt cuncta, vitali facultate verſa in peſtiferam, vt fœtore complerentur omnia, putreſcentibus ſimul tot corporibus. hominum quoque ſiti enectorum magnus numerus aceruatim iacebat in triuiis, non ſufficientibus domeſticis ad ſepulturæ officia. nam per ſeptem dies hoc malum durauit, donec AEgyptiis ſupplicitet Moſem inuocantibus, & illo deprecante, Deus miſertus eſt pereuntium, is cum ſit exorabilis, mutauit ſanguinem in aquam dulcem, redditis amni fluentis ſalubribus, qualia prius fuerant. ſed non multo poſt remiſſam mulctam ſcelerati ad eandem crudelitatem redierunt, quaſi omnino è terris migraſſet iuſtitia, aut quaſi elapſi ex vna pœna non poſſent aliam incurrere, itaque more puerorum per ætatem nondum ſapientium ſuo malo didicerunt non contemnere. nam vindicta ſecuta è veſtigio, vt illis ceſſantib. tardauerat, ita ad iniquitatem properantes præuertit. rurſus enim Moſes frater iuſſus ad foſſas & ſtagna paludeſque virgam porrexit. vix manum extenderat, cum ranarum tanta vis prorepſit, vt non tantum fora compleret ac loca ſubdiualia, verum etiam domos villaſque, & cuncta ædificia, tam ſacra, quàm profana, tam priuata quàm publica, haud ſecus ac ſi hoc genus aquatilium miſſum eſſet in diuerſi elementi coloniam, natura mutante rerum viciſſitudines. Nam terra eſt aquæ contraria. Itaque cum nec foras progredi poſſent homines vijs oppletis, nec intus mane-

Fluuius in ſanguinem à Moſe verſus.

Ranarum miraculũ.

re, refer-

re,refertis etiam intimis penetralibus, & ad ſummas quoque contignationes ranis obrepentibus,ad extremam deſperationem redacti, turſum ad eoſdem,vt ante,confugiũt,rege pollicitante permiſſurum ſe Hebræos abire impune ac libere. Sic exorato Deo populi ſui precibus, ranæ partim receperunt ſe in fluuium, partim mortuæ cumulabantur in triuijs, etiam è domibus eodem congeſtæ propter intolerabilem graueolentiam exhalantem è cadaueribus beſtiolarum, quæ viuæ quoque moleſtæ ſunt ſenſibus.

Poſtquam autem ab hac pœna reſpirarunt modicum, ſicut athletæ collectis viribus, quo vehementius vrgerent, ad conſuetam reuerſi maliciam, obliti ſunt eorum, quæ pertulerant. At Deus aquis ceſſare iuſſis, terreſtrem pœnam induxit eodem vſus caſtigatore: qui vbi terram virga percuſſit, tot ſcnipes ex ea ꝓfuſi ſunt, vt velut extenſa nubes totam obtineret AEgyptum, id animal eſt moleſtiſſimum,quamuis minutum admodum. Nam non ſolam ſuperficiem cutis lædit pruritu noxio, verum etiam interiora per aures nareſque penetrat,inuolat & in oculos, niſi quis caueat, ſed qui caueri poterant tot dira examina? Quæret fortaſſe aliquis, cur Deus tam vilibus animalibus ad vindictam vti maluerit, quàm vrſis, pardis, leonibus, cæteriſque feris carniuoris: aut ſi hæ non placebant, ſaltem familiaribus AEgypto aſpidibus, quarum morſus ſine mora enecat. Is ſi neſcit, diſcat, Deum voluiſſe incolas caſtigare, non tollere. Nam ſi eos omnino delere voluiſſet, non opus erat animalium opera, ſed diuinitus immiſſa fame ac peſtilentia, Prætetea diſcat & illud in omni vita profuturum. Quidnam? Homines quando bella gerunt, auxilia ſibi aſciſcere potentiſſima, quibus ſuam infirmitatem ſuppleant. Deum vero omnipotentem, & nullius egentem opera, ſi quando vult tanquam inſtrumentis quibuſdã vti ad exigenda ſupplicia, non valida eligere, quorum robur curat minime, ſed vilia paruaque inſtruere inuictis viribus, atque ita noxios plectere, quod nunc quoque accidit. Quid enim ſcnipe vilius? tamen tantum effecit, vt tota AEgyptus deficiens exclamare cogeretur, hunc eſſe Dei digitum. manum enim ne à tota quidẽ terra quanta eſt, ſuſtineri poſſe, imo nec à mundo vniuerſo. Hæc ſunt inflicta per fratris miniſterium. Nunc videamus, quas pœnas ipſe Moſes ſumpſerit, & ex quibus naturæ partibus. Aer ac cœlum mundi portiones puriſſimæ, aquis & terræ ſucceſſerunt in AEgyptiorum caſtigatione, cuius adminiſtrator Moſes electus fuit. Aer prior turbari cœpit. Nam AEgyptus pene ſola inter regiones in meridiano tractu ſitas, vnam ex quatuor anni tẽporib. ignorat hyemẽ: vel quia (vt fertur) non longe abeſt à zona torrida, cuius occulto afflatu caleſcunt finitima: vel quia circa æſtiuum ſolſtitium inundans fluuius nubes abſumit. Incipit.n. creſcere æſtatis initio: & ſub eius finẽ deſinit: quo tẽpore eteſiæ quoq; impingunt ex aduerſo in Nili hoſtia, impediturq; aquarum exitus, mari tumeſcente per ventorũ violentiam, & fluctib. quaſi pro muro ſe opponentib. ita vt amnis fluenta retro agantur. Ita fit, vt aquis ſibi inuicem occurrentibus, tum his, quæ ſuperne à fonte deſcendunt, tum his, quæ repelluntur ab hoſtiis, & dilatari

Scnipes.

Ægypti plagæ.

Ægyptus ur hyemẽ ignoret.

neque untibus propter ripas eminentiores exaggerataſque, tandem neceſſario ſupereffundatur. Eſt & alia cauſa, cur hyems Ægypto ſit ſuperuacanea. Nam quod imbres alibi, hic reſtagnationes fluminis efficiunt, arua fœcundantes ad prouentus frugum annuos. Natura autem non ſolet ita in vanum operari, vt pluuias terræ nō indigenti largiatur, ſimulque gaudet varietate ſui artificij, concentum è contrariis qualitatibus temperans, & ideo aliis ſuperne è cœlo, aliis inferne è fontibus ac fluuijs præbet aquarum commoda. In hoc ſtatu regionis vernantis alienis menſib. quę circa brumam irroratur paruis rariſque pluuiis duntaxat in locis maritimis, ſupra Memphim autem regiam nullas omnino ſentit, repente aer nouam ſumpſit faciem, vt hybernis regionibus conſuetæ tempeſtates ſimul ingruerent, imbres, grandines, procellæ atque turbines, colliſiones nubium, continua fulgura & tonitrua prodigioſa ſpecie. Grando enim intermixta nec ipſa liqueſcebat, nec extinguebat fulmina, ſed vtraque vno eodemque deferebantur impetu. Nec ſolū inclementia cœli contriſtabat incolas, verum etiam rei nouitas. Credebant enim, nec falſo, ab irato Deo mutari omnia, tempeſtatibus inſolitis arbuſta ſegeteſque vaſtantibus, pereuntibus ſimul non paucis animalib. partim frigore abſumptis, partim eliſis grandine ruente more lapidum, nonnullis etiam ictis fulmine, ex quibus ſi quæ ſupererant, ambuſta circumferebant vulnera ad terrorem videntium. Poſt finem autem huius cladis rege cum ſuis reuerſo ad contumaciam, Moſes iubente Deo virgam extendit in aerem. Moxque auſter incubuit violentiſſimus, per totam diē noctemque inualeſcens, malum vel per ſe valde noxium. Eſt enim aridus inuehens dolorem capitis & grauedinem, languoriſq; tædium, præſertim in Ægypto regione ad auſtrum oppoſita, & expoſita ſolibus, vt quamprimum is ventus mouetur æſtu exurat omnia. Tunc vero intulit etiam locuſtarum agmina in ſtirpium perniciem, quæ indeſinenter affluentes abſumpſerunt, quicquid poſt tempeſtates ſuperfuerat, vt in ampliſſima regione nihil relinqueretur viride. ad has extremas calamitates redacti vix reſipuerunt regi occlamantes: Quouſq; non permittis his viris exitum? an nondum ſentis Ægyptum perditam? ille, vt tum videbatur, aſſenſit: relaxataque clade ad Moſis deprecationem ventus à mari exortus locuſtas diſpulit. Verum hoc quoque malo defunctis, quia rex manebat vt ante difficilis, ſuperuenit calamitas maior quam vlla hactenus. Sereno enim die repente offuſæ ſunt tenebræ, ſiue ob defectum ſolis maiorem ſolito, ſiue continuis denſiſque nubibus cœlum ſubtexentibus, & nimia conſtipatione interclufis radiis, vt dies nihil differret à nocturna caligine: qua per triduum continuata, videbatur vna perpetua nox longiſſima. tunç aiunt, eos aut non auſos è cubili ſurgere: aut ſi neceſſitates naturales vrgerent, more cœcorum palpando parietes, & ſi quid erat præ manibus, ægre potuiſſe progredi. Nam ignis, quo vtimur quotidie, vel aere turbato extinguebatur, vel vincebatur à craſſiſſimis tenebris, ita vt ſaluis oculis ſumme neceſſariū vidēdi ſenſū ceu exoculati requirerēt: quo adēpto cęterorū nullus vſus erat. Nā nec loqui, nec audire,

Natura varietate ſui artificii ſemper gaudet.

Auſtri venti natura.

Cœlius li. 9. c. 52.

nec cibis frui licebat, ſed per ſilentiũ fame cruciabantur, nulli vacantes ſenſui, præſenti malo prægrauante, donec Moſes miſeratione motus Deum exorauit. Tum demum ſucceſſit lux tenebris,& nocti dies ſereniſſima. His plagis percuſſos ferunt à Moſe, mixta fulminibus grandine, & locuſtis,& tenebris lumen nullum admittentibus. Vnam de communi ſententia fratres ambo inflixerunt in hunc modum. Deo iubente cinerem è fornace hauſerunt manibus, quem ſolus Moſes iactauit in aerem. Moxq; puluis excitatus, & longe lateq; diſperſus, hominibus brutiſq; dira per totã cutem inuſſit vlcera, carnibus ſimul intumeſcentibus,& fœdis puſtulis ſcatentibus, ac ſi ſuccenſæ clam efferueſcerent. Quo cruciatu, ſicut par erat in exulceratione ac inflammatione, oppreſſi, non minus animo laborabant quam corpore, miſere vexati doloribus. Videbatur enim vnum vlcus à vertice vſque ad imos pedes, his quæ membratim ſparſa erant, continua ſerpigine in vnum coeuntibus: donec rurſum legislatore ſupplicante pro affectis morbus leuatus eſt. Cæterum hæc caſtigatio commiſſa eſt ambob.: propter puluerem fratri, penes quem erat cura pœnarum è terra prouenientium, Moſi propter aerem mutatum ad affligendos incolas. nam hic erat miniſter calamitatum ex aere cœloq; naſcentiũ. Superſunt tria genera inflicta ab ipſo Deo, ſine vllo humano miniſterio, quæ ſingula indicabo quantum potero, primum per animal omnium audaciſſimum cynomyïam, cui verã appellationem impoſuerunt periti nominum, vt erant ſapientiſſimi, compoſitam è duobus impudentiſſimis animantibus, muſca & cane, altera vincente omnes volucres temeritate, altero omnes terreſtres quadrupedes. Accurrunt.n. intrepide, & ſi quis arceat, non cedunt peruicacia, donec ſatientur carnib. & ſanguine. Ac cynomyïa particeps amborum audaciæ, mordax & inſidioſum eſt animal. Nã è longinquo cum ſtridore in teli morẽ magno impetu aduolat, infixaque cuti hæret pertinaciter. Tunc vero diris exagitatæ, multo moleſtiores erãt, vltra natiuã ſitim ſanguinis armatæ ad vltionẽ diuinitus contra homines impios. Poſt hanc pœnam ſucceſſit alia, nemine tunc quoq; miniſtro irati numinis, videlicet interitus pecudum. nam armẽta & greges ouiũ caprarũq;, præterea iumenta omnis generis, vna die tanquam ex compoſito gregatim moriebantur, portẽdentia paulo poſt ſecuturã peſtem hominum: quemadmodũ aiunt publicas peſtilentias ſolere primum in bruta ſæuire animalia. Tandem acceſſit extrema pœna decima ſuperiorib, omnib, atrocior, ipſis Ægyptiis morientib:, non tamen omnibus. nolebat enim Deus regionem deſertam reddere, quam caſtigatam tantum voluit. itaq; parcens maximæ turbæ omnis ætatis virorum atq; mulierum, morti addixit ſolos primogenitos, exorſus à maximo natu regio filio, & in viliſſimæ ancillæ piſtrinariæ filium deſinens. Nam circiter noctem mediam quotquot primi patris matriſque appellationem iucundiſſimã attulerunt parentibus, & viciſſim ab ipſis primi nominati ſunt filii, ſani valenteſque, nullo præcedente morbo repente interierunt ad vnum, vt nulla familia ſine domeſtico luctu nunc inuenta ſit. Prima vero luce cum quiſque ſuos chariſſimos inopinata nece ſublatos videret, cum quibus ſu-

Pulueris miraculũ

Animaliũ dira peſtis.

perİore die ſuauiter vſque veſperam conuixerat,vt in publico luctu grauiſſimo,comploratione impleuerunt omnia. cum enim nemo eſſet exſors eius calamitatis, vnus erat clamor omnium, vno luctu obtinente totá regionem quacunq; patebat: qui tãtiſper dum intra priuatos parietes ſe continebat,ſingulis aliena mala ignorantibus,priuatus etiam tum videbatur. Vbi vero alii didicerunt ex aliis,geminabatur comploratio,accedente grauãteq; dolore publico, vt ne conſolator quidem exiſteret.quis enim ſolaretur alterum, ipſe conſolatione indigens? cæterum vt in tali caſu ſolet fieri, putantes hæc eſſe maiorum malorum initia, & ſoliciti de interitu ſuperſtitũ, flentes conuolabant in regiam,ſciſſiſque ſuis veſtibus regi cauſam calamitatis imputabant, dicentes nihil mali ſe paſſuros fuiſſe,ſi Moſes impetraſſet quę petierat.Nunc habere ſe obſtinatæ peruicaciæ contentionisq; intempeſtiuæ præmia. deinde pro ſe quiſq; certatim hortabatur populum vt propere tota regione decederent,vel vnã diem horamve differre lõgum rati & periculoſum inſuper. ad hunc modũ expulſi protruſique, memores ingenuitatis priſtinę,auſi ſunt facinus quo iniurias acceptas rependerent. multum enim prædæ nacti ſarcinas partim ſuis humeris, partim iumentis, impoſuerunt,non præ auaricia(vt obtrectatores dicerent) aut alienarum fortunarum concupiſcentia (quæ.n. eſſe poterat?) ſed primum vt diuturni laboris neceſſariam mercedem reciperent: deinde vt pro acceptis tempore quo ſeruierant iniuriis, ſi non pro merito, aliquid tamen damni reponerent.Nec enim eſt par iactura libertatis & pecuniæ, cum nemo ſanus non malit vitæ quam libertatis adire periculũ. itaque vtrumq; factum iure tueri poſſunt,ſiue vt in pace mercedẽ receperunt,qua tamdiu fraudati fuerant: ſiue vt bello victores victos bonis ſpoliauerunt.ab illis enim orta fuerat iniuria, qui hoſpites ſupplicesque ſuos (vt ante dixi) quaſi captiuos in ſeruitutem redegerant. Tandẽ vbi ſe obtulit occaſio meliorũ temporum, populus inermis illatã ſibi vim vltus eſt,protegente iſta iuſticia.Tot plagis Ægyptus caſtigata eſt,quarum tamen nulla Hebræos attigit, quamuis cohabitãtes in eiſdem oppidis,vicis,domib. terra, aqua, aere, igne præcipuis naturæ partib. conſpirantibus, vt impoſſibile eſſet effugere. id ꝙ maxime mirum fuit,ab eiſdẽ reb. vno eodẽq; loco ac tempore,alios ſeruari,alios interimi. Fluuius verſus erat in ſanguinẽ,at non Hebræis:his enim haurientib. fiebat potabilis. Ranæ ex aquis in terram ſubrepẽtes fora,villas, domos impleuerant, ſolos Hebræos deuitabant,ac ſi ſcirent diſcernere qui puniendi eſſent,qui nequaquã. Non ſcnipes,non cynomyiæ,non locuſtæ,quæ arboribus, ſatis,animalib., hominib. vaſtitatẽ intulerant,ad hos aduolauerunt. non imbrium, grandinum,fulminum continuata vis ad hos vſque peruenit, exulcerationẽ moleſtiſſimã ne in ſomnis quidem ſenſerunt. cum denſiſſimæ tenebræ offunderentur aliis, ipſi in diurna puraq; luce degebant. cum interirent Ægyptiorũ primogeniti, nemo Hebræus periit. & merito,quando ne pecudum quidem peſtis ad horum greges vlla venerunt contagia. Nec aliud videri poterant illo tempore quã ſpectatores calamitatũ alienarũ, ex quib. vtiliſſimã doctrinã pietatis perciperent nunquã.n.

Ranarum miraculũ.

Moſis pietas.

tam

tam manifeſtũ bonorũ & malorum iudicium extitit, alteris exitiũ, alteris ſalutem afferens. Erant autem viri demigrantes ſupra DC. M. reliquæ turbæ ſenum, puerorũ, mulierum iniri non poterat numerus. huc accedebat ſeruitiorũ multitudo promiſcua, & quaſi ſuppoſiticia. hos Hebræi ſuſceperant è fœminis Ægyptiis, cõtributos paterno generi, quidam etiam pietatis amore ſe adiunxerant, & erant qui tot continuis caſtigationibus profecerant in melius. Horum omnium princeps Moſes electus eſt: quam poteſtatẽ accepit nõ vt alii fretus armis & machinis, aut equeſtrib., pedeſtribus naualibusq; copiis: ſed virtutis ergo honoratus & charitatis qua vniuerſos proſequebatur indeſinenter, Deo quoq; fauente honori viri optimi. Nam quia regnũ Ægypti dereliquerat cum eſſet nepos regius, & offenſus incolarum ſuperbia violẽtiaq, adoptatores ſuos abdicauerat, ſimulq; ſpes illas abiecerat præ generoſa magnanimitate & amore iuſtitiæ: viſum eſt omnipotenti rerum gubernatori, frequentioris me lioriſq; gentis regnum ei reponere, quæ vna omnium erat functura ſacerdotio, & vota factura pro vniuerſo humano genere, quib. & mala auerterẽtur, & impetrarẽtur proſpera. Aſſumpto autem principatu non hoc egit, ſicut nonnulli ſolent, vt augeret ſuam familiam, & filios quos duos habebat extolleret, ſocios ac mox ſucceſſores habiturus: ſed vbique incorrupte ſe gerens in rebus minimis æque ac maximis, ſuperauit naturalem affectum erga liberos, malens rationis obtemperare iudicio. Vnicum enim habebat propoſitum neceſſarium, iuuare ſubditos, & dictis factiſq; vtilitati eorum conſulere, nullam occaſionem prætermittendo in promouendis eorum negociis. Solus hic omnium qui vnquam principatum geſſerunt, non aurum, non argentũ in theſauros condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifundia, non greges non famulicia, non reditus, non alias opes ſibi parauit, quamuis poſſet habere omnium harũ rerum copiã: ſed exiſtimans animæ pauperis indicium eſſe mirari materiales diuitias, has quidẽ vt cæcas contempſit, illas vero naturales perſpicaceſq; honorauit & amauit ſi quis vnquam alius, in veſtitu victuque quotidiano nihil præ ſe ferens faſtus tragici, ſed ſimplicitatem frugalitatẽque exercens priuati hominis. Regem autẽ in his ſolis agebat quæ vere ſunt regia: vt ſunt continentia, fortitudo, ſobrietas, ſolertia, prudentia, ſcientia, induſtria, tolerantia, iuſticia, voluptatis contemptus, ad virtutem exhortatio, obiurgationes caſtigationeſque peccantiũ legitimæ, & recte facientiũ laudes atq; præmia. Itaque quoniam auariciæ renunciauerat & diuitiis honoratis apud homines, perfectas maximaſque diuitias pro his ei Deus reddidit: hoc eſt, vt tantundem poſſet quantũ terra & mare ac flumina elementaq; cætera, & quæ ex his ſunt cõdita. fecit enim eum ſuæ potentiæ participem, totum mundum ei ſubdens tanquam hæreditarium quamobrem ſingula elementa obediebant vt Domino, ad iuſſum eius ſuas vires mutantia. Nec mirum, quandoquidẽ iuxta prouerbiũ, Amicorũ omnia ſunt communia, amicus autem Dei Propheta dicitur: vnde conſequitur vt diuinæ poſſeſſionis vſum habeat. nam Deus nulli⁹ eget, cũ poſſideat omnia. Bonus autẽ vir nihil proprie poſſidet, nec ſeipſum quidẽ. Verum de theſauris

Moſes populi Dei dux.

Amicorũ omnia ſunt communia.

Deus nullius eget, cum omnia poſſideat.

ris Dei quantum poteſt accipit.& merito.cum mundi ciuis ſit: ideo nullam priuatim in orbe habet patriam:quippe qui hæreditatem habet non vnam quampiam regionem, ſed mundum vniuerſum. Quid quod maiorem etiam cum omnipotente rerum patre conditoreque ſocietatem adeptus, communi appellatione dignatus eſt? nominatur enim totius gentis Deus atque rex, & caliginem vbi Deus erat intraſſe dicitur, hoc eſt in illam iuuiſibilem, incorpoream, ſpecie formaq; carentem exemplarem eſſentiam, abſtruſas à mortali natura contemplationes conſiderans. Seipſum quoque ſuamque vitam, quaſi tabulam elegantiſſime pictam propoſuit ſpectandam, diuinum opus imitandumque poſteris. Felices qui has figuras ſuis animis imprimunt, aut certe ſtudent exprimere. Optandum eſt enim vt menti contingat abſoluta modis omnibus virtutis ſpecies: ſin minus, ſaltem certum acquirendę huius deſiderium. Ne illud quidem ignotum eſt, quod claros viros imitantur obſcuri & ignobiles, ſua ſponte ſequẽdo quocunque viderint illos contendere. Itaq; ſi quando princeps ſe totum dans voluptatibus, primus ad vitam delicatam deflectit, vniuerſa propemodũ ſubditorum multitudo ad ventrem & ea quæ ſub ventre ſunt proclinat præter appetitum neceſſarium, niſi qui naturæ benignitate animam ſortiti ſunt non inſidiatricem. ſed propitiam. quod ſi honeſtiorem ſeueriotemque ſectam ille prætulerit, intemperantes quoque mutantur ad continentiam, vel metu, vel reuerentia, vt habeantur æmulatores, ſtudiorum ſimilium. nec enim ſic inſaniunt, vt ſe præſtantioribus anteferant. Et fortaſſe quia legiſlator futurus erat, multo ante ipſe lex animata rationaliſq; factus eſt per Dei prouidentiam, quæ neſcientem deſtinabat huic muneri. Ergo poſtquam de communi conſenſu accepit imperium non ſine numine, decreuit coloniam in Phœnicen, Cœleſyriã, Palæſtinamq;, tunc communi nomine Chananæan, deducere, cuius fines diſterminabantur ab Ægypto trium dierum itinere. duxit autem per viam minime compendiariam: tum quia verebatur ne regionũ earum incolę metu amittendarum vna cum libertate ſedium armati occurrerent, ipſi vero ab hoſtibus reiecti ad hoſtes reuerti cogerentur, à nouis ad veteres, præter ludibrium paſſuri grauiora quam antea: tum quia volebat per vaſtas ſolitudines ducendo experiri horum obedientiam, inſtructorũ non amplis commeatibus, ſed paulatim deficientibus. Quamobrem de recta via decedens inuenit obliquum tramitem: eum ingreſſus eſt, ratus ad rubrum mare ducere. Fertur illo tempore accidiſſe ingens naturæ miraculum, quale nunquam auditum fuerat poſt hominum memoriam. præcedebat populum nubes in magnæ columnæ ſpeciem, ſolari ſplendore lucens interdiu, noctu vero flammeo, vt eius ductu abſque periculo erroris incederent. Credi tamen poteſt aliquem è ſummi regis præfectis angelum, nube volutum eos duxiſſe, quem nefas ſit aſpici mortalibus oculis. At rex Ægyptius poſtquam animaduertit hos ferri per deuia ſicut putabat, ingreſſos deſertum à nullis tritum viatoribus, gaudebat eos aberraſſe à recto itinere, videlicet ratus non inuenturos exitum: iamque miſſionis pœnitens, ſtatuit eos perſequi, aut metu retractu-

Palæſtina.

Chananæa.

Miracula

rus

rus in ſeruitutem aut internecione deleturus gentem profugam. deinde aſſumpto omni equitatu, iaculatoribus, funditoribus ſagittariis, velitibus, & vniuerſis leuis armaturæ militibus, ſexcentiſq; falcatis curribus, perfectiſſque huic expeditioni purpuratis quo alacrius ſequerentur cæteri ſine detrectatione militię, excurrit ſumma celeritate properans vt fugientes improuiſos opprimeret. Solent enim inſultus repentini terrere grauius, & ſecuri facilius intercipiuntur quam ſoliciti. id tunc quoq; ſperans ille ſequebatur, quaſi ad primum clamoré victor euaſurus. Et iam populus in litoré caſtra poſuerat: quibus prandium parãtib. primum exaudiebatur ſtrepitus, vt propinquãte tanta virorum equorumque multitudine certatim properantium: mox progreſſi extra tabernacula circumſpectabant arrectis auribus, paulo poſt conſpectus eſt in tumulis hoſtilis exercitus inſtructus ad præliũ explicata acie. Hoc tam inexſpectato caſu perterriti, cum nec arma illis ad defenſioné ſuppeterent (non enim ad bellũ, ſed ad quęrendas ſedes exiuerant) nec ipſi fugam expedirent, à tergo mari claudente, à fronte imminentibus hoſtibus, ab vtroq; latere obiacentibus vaſtis inuiiſq; ſolitudinibus, trepidabant deſperantes, vt fit, in tantis calamitatibus, incuſabantq; principem occlamantes: Num deerant ſepulcreta in Ægypto, vt nos huc adductos necatoſque ſepelires in ſolitudine? nonne quæuis ſeruitus eſt morte leuior? ineſcaſti plebeculam ſpe libertatis, vt adiret vitę periculum. abuſus es noſtra ſimplicitate, quaſi neſcires Ægyptiorum maliciam & iracundiam. Non vides nullum parere nobis è tot malis inſtantib. effugium? Quid agimus? inermes armatis occurremus? at fugiemus. quomodo, cum ſimus cincti ceu caſſibus infeſtiſſimis hoſtibus, locis inuiis, & mari carente nauigiis? ſi tamen eſt nauigabile. His ille auditis ignoſcebat, memor diuini oraculi: diuiſiſq; mentis & ſermonis officiis, eodem tempore, altera deprecabatur Deum tacitus vt eos è deſperatis rebus eriperet: altero confirmabat ſolabaturq; tumultuantes: Nolite animo cõcidere. aliud eſt humanum, aliud diuinum auxilium. cur tantum credibilib. ſermonibus fidem accommodatis? noſter adiutor nullis opus habet apparatibus. exitum inuenire in rebus dubiis eſt Deo proprium. ſolus ille plus quam vniuerſa creatura poteſt. His illos etiam tum ſui compos hortabatur. paulo vero poſt iam afflatus familiari numine hæc cecinit: Exercitus iſte inſtructiſſimus vt videtis armis viriſq;, non terrebit vos poſtea. internecione totus delebitur ſubmergeturque, vt ne reliquiæ quidem eius in terra maneant, idq; non poſt longum tempus, ſed nocte proxima, Hoc ille tum reſponſum edidit: poſt ſolis autẽ occaſum exortus eſt auſter vehementiſſimus, qui mare tunc ſolitũ cũ æſtu decedere, protruſit etiã vlterius nudatis littorib., ſicut fit in torrẽtum eluuie. nox quoq; denſis nubibus obſcura nullis illuſtrabatur ſiderib., quo magis caligo perſequutorib. eſſet formidabilis. Tum Moſes iuſſus virga mare percutit. quo facto aquæ ſcinduntur, & altera pars in altum tollitur ſtans more parietis ſolida, altera ceu fręno impoſito vi occulta retrahitur: media ſciſſura ſiccata patentem latã que viam præbente ad populi tranſitum. Moſes gaudens conſpecto hoc tã prodigioſo miraculo ſuis addebat

animum, iubebatque caſtra mouere quam poſſent celerrime. inter cunctandum autem nouum prodigium ſe obtulit. Nubes quæ hactenus viæ dux ſolita erat præcedere, tunc retrograda in extremo viſa eſt agmine quaſi ad eius cuſtodiam, obiectu ſuo fugientes à perſequentibus dirimens, illis muniens iter tutius, hos retardans & infringens impetum eorum celerem. quo portento Ægyptii perterriti, tumultu atque trepidatione complebant omnia, turbatis præ metu ordinibus incurſantes in ſe inuicem, ac ſero fruſtraq; conantes fugere. Nam Hebræi ſummo mane per ſiccam viam traiiciebant vna cum vxoribus ac liberis. Hoſtes autem vndis marinis rurſum in vnum coeuntibus mergebantur cum ſuis equis & curribus, æſtum refluum voluentibus etiam aquilonis flatibus, vt ne ignifer quidem ſuperſtes relinqueretur, nunciaturus acceptam cladem Ægyptiis. At Hebræi ſtupentes quod prodigioſam inſperatamque ſine ſanguine nacti eſſent victoriam, vt videntes hoſtem deleto momento temporis, duos choros, alterum virorum, alterum mulierum, ſtatuerunt in littore, cecineruntque Deo hymnos gratulatorios, præeunte carmen viris Moſe, ſorore vero huius mulieribus. nam hi choreas ducabant. Relicto deinde mari aliquandiu faciebant iter ſecurum, erepti hoſtibus: ſed cum per triduum aquam non inuenirent, rurſum præ ſiti mœſti ad querelas reuertebantur, quaſi nullo accepto beneficio. ſemper enim præſens moleſtia ſolet auferre memoriam voluptatis præteritæ. Conſpectis deinde fontibus accurrunt læti, decepti vana ſpe tanquam hauſturi. Amaræ enim erant

Ægyptiorum in mari interitus.

Moſis miracula.

Aquarum amaritudo.

aquæ, quarum guſtu offenſi defecerunt & animis & corporibus. non tam ſuam quam puerorum vicem dolentes, quos petentes potum non poterant videre ſiccis oculis. nonnulli vero inconſtantiores & parum certæ pietatis, etiam præterita incuſabant, vt quæ non ſalutem afferrent, ſed grauiorem perniciem, quod multo ſatius eſſet hoſtili manu cadere, quam ſiti excruciari inſuper. illic enim eſſe citam mortem, vel potius ad immortalitatem tranſitum: hanc autem veram eſſe mortem, diuturnam ſimul ac cruciabilem, cum ſenſus eius magis quam ipſa timeatur. In hac lamentatione populi rurſum Moſes ſupplex Deum precatur, vt gnarus imbecillitatis animalium, præſertim hominum propter corporis neceſſitates, à cibo pendentium, & duro tantum ventri ſeruientium, det veniam deſperantibus, & omnium egeſtatem expleat, idque ſine dilatione, quando mortalium naturalis incuria celerem opem deſideret. Ille facile exoratus aperit ſupplicis animæ oculum, & oſtendit lignum, quod ſublatum iuſſit in fontes immitti: ſiue vis ea natiua fuit, ignorata hactenus: ſiue tum primum ad præſentem vſum eſt indita. Quod vbi factum eſt, fontes dulcedinem acceperunt vt eſſent potabiles, ac ſi nunquam ante amari quicquam habuiſſent, adeo nullum relictum fuerat veſtigium vitii priſtini. Ad hunc modum extincta ſiti voluptas geminata contigit, quandoquidem quoties præter ſpem incidit, maiorem affert lætitiam. Impletis deinde hydriis diſceſſerunt tanquam epulati in feſtiuiſſimo conuiuio, ebrietate non temulenta ebrii, ſed illa ſobria, quam meracam hauſerant ex propi-

Moſis ad Deum aſſiduæ precationes.

Moſis miracula.

natio-

Ælim. *Palmæ ſeptuaginta.* *Palmæ arboris natura.*

nationibus ſui principis pietati deditiſſimi: atque ita peruenerunt in ſtationem ſecundam, aquas habentem & arbores, cui nomen Ælim erat, riguam duodecim fontibus, apud quos erant ſeptuaginta palmæ ramoſæ ac virentiſſimæ, bonum omen genti afferentes, ſi quis obſeruet oculis mentis perſpicacibus. nam ea diuiditur in tribus duodecim, ſingulas fonti ſimiles, vt quæ pietatis fluentis ſcateat, vnde indeſinenter proficiſcuntur præclara facinora. principes autem familiarum totius gentis fuere ſeptuaginta, merito aſſimilati palmæ arborum præſtantiſſimæ: quæ aſpectu pulcherrima, fructum quoq; fert optimũ & vitalem vim habet non in radicibus defoſſam vt cæteræ, ſed in ſummo quaſi cor ſitam in ramorum medio, à quibus circumquaque ſtipatur ceu princeps à ſuis ſatellitibus. cuiuſmodi natura eſt etiam mentis quæcunq; ſanctitatem deguſtauit. ſolet enim hæc ſurſum ſpectare & in ſublimibus verſari occupata contemplandis diuinis pulchritudinibus, naucifaciens terrenas, & hæc luſus reputãs, illa ſeria. Non multum deinde fluxit temporis, cum deficientibus cibariis fame tentabantur, quaſi per vices prementibus eos neceſſitatibus. Graues enim dominæ ſitis & fames ſuo quæque tempore vrgebant, vt altera ceſſante, ſuccederet altera: id vero afflictis erat moleſtiſſimum & intolerabile: qui poſtquam ſibi videbantur euaſiſſe ſitis periculum, in famis inſidias inciderant. Nec ſolum præſens grauabat inopia, ſed etiam in futurũ commeatus deſperatio. videntes enim vaſtam ſolitudinem, frugum ſterilem, deſpondebant animum. nihil apparebat præter rupes aſperas, aut cãpos ſalſuginoſos ſaxoſoſve tumulos, aut arenarum aceruos altiſſimos. nuſquam fluuius vel torrens vel perennis, nuſquam fons, nulla ſata, nullæ arbores, non mites, non ſilueſtres, non volucre nõ terreſtre animal, niſi venenoſa reptilia pernicioſa homini, ſerpentes & ſcorpii. Adhæc ſubibat animũ copia & vbertas regionis Ægyptiæ, quã conferentes cum egeſtate premente, tanto magis indignabãtur, tales voces iactantes alii apud alios: Libertatis ſpe migrauimus, nunc ne viuere quidem poſſumus. Felices noſtri ducis pollicitationibus, reipſa ſumus miſerrimi omnium mortalium. Quis finis erit tã longi & inutilis itineris? tum nauigationes tum terreſtres peregrinationes habent terminum aliquem propoſitũ, vel portum frequentem commerciis, vel vrbẽ aut regionem quampiã. ſoli nos vagamur per inuias ſolitudines deſtituti ſpe rerum omnium. progredimur enim per deſerta patentiſſimo ſimilia pelago, & indies maior offert ſe vaſtitas. poſtquam nos inflauit vanis ſermonib., & aures ſpe repleuit, nunc ventres fame vexat, nec alimenta expediens neceſſaria. prætextu deducendæ coloniæ tantã decepit multitudinem, è locis cultis in inculta ſeductam: ſupereſt vt eam deducat ad inferos, quæ eſt via vitæ vltima. His opprobriis petito non tam moleſtum erat male audire, quam ferre hominũ inconſtantiam. experti enim plurima miracula præter ſolitum rerum ordinem, non debebant amplius ſuas con iecturas ſequi vtcunq; probabiles, ſed potius amplecti fidem cuius toties experimenta viderant. attamen cum reputaret nullam calamitatẽ eſſe grauiorẽ inopia, facile ignoſcebat imperito vulgo & ſuapte natura mobili, tã-

Ægypti fertilitas.

tum intento præſentibus, quæ tũ præteritorum memoriam eximunt, tunc in futurum ſpem adimunt. itaq; mœſtis omnibus & nihil præter extremã calamitatẽ exſpectantibus, imminẽtem vt putabant capiti: Deus partim propria motus clementia, partim in honorẽ ducis ſuo iuſſu electi, quo magis eius pietatem ſanctitatemq; commendaret parem proſperis reb. & dubiis, miſeriæ remedium exhibuit nouum & inauditum antea: vt tam manifeſtis ſignis ſui fauoris præſentis reuerentiã eis induceret: ne ſi quando non omnia cederent ex ſententia, ſpẽ ſimul & patientiã abiicerent. Quid igitur accidit? Poſtridie diluculo multum roris circum caſtra decidit paulatim niuis in morẽ, diſſimlis huic vulgari & pene quotidiano, quippe qui nec aqua erat, nec grãdo, nec nix, nec glacies, quod genus nubes inuehunt hibernis tempeſtatibus: ſed in milii ſpeciẽ minutus candidiſſimus, vt aceruatim extra tabernacula iaceret mirando ſpectaculo. quo ſtupefacti ſcitaban tur ex duce, quænam eſſet hæc nunquam ante viſa pluuia, aut in quem vſum demiſſa. tum ille diuinitus hoc oraculum edidit: Mortalibus data ſunt arua campeſtria ſulcis proſcindẽda, vt ſementem agricolis reddant cũ fœnore prouentus annui, quantum ſatis ſit ad rerum victui neceſſariarum copiam. a Deo non vna pars ſed totus mundus ſubditur, cuius portiones pro poteſtate vertit in vſus quoſcunque vult. nunc ſic illi viſum eſt vt alimentis aer non aqua obſeruiat, quandoquidem terra quoque ſolet producere pluuiam. Ægyptius fluuius quotannis arua inundans & irrigans, quid aliud eſt quam terreſtris pluuia? Miranda ſane res, etiam ſi nihil acceſſiſſet noui præterea: acceſſit tamen quod magis mireris, afferebantur certatim vaſa iumentis & humeris hominum, vt & in futurum commeatus ſufficeret: ſed non erat opus reponere, ex quo DEVS decreuit recentia ſemper dona ſuggerere. Vrgenti neceſſitati abunde ſatis factum eſt, cunctis ſuauiter veſcentibus: quicquid ſeruatum eſt in craſtinum, totum periit, ita corruptum vt fœteret ſcateretque vermiculis. abiectis igitur his reliquiis inueniebant cibos alios, cum rore matutino depluentes quotidie. tum quoque ſeptimo diei honor eximius eſt habitus. quoniam enim nihil operis eo die permittitur, à paruis magniſque ceſſatione indicta, ne feriæ violarentur propter vſum neceſſarium, duplum DEVS pluebat pridie Sabbati, iuſſo populo colligere quod duraret in biduum proximum, cibo tantiſper incorrupto manente præter ſolitum. ſucceſſit & aliud miraculum haudquaquam prætereundum ſilentio. per continuos quadraginta annos, toto illo tam diuturno itinere, neceſſarius victus non defuit iuxta ſemel inſtitutum ordinem temporum, non ſecus quam ſi ex horreis dimenſum diſtribueretur ſingulis: ſimulque diſcebant obſeruationem illius diei ſacratiſſimæ ac deſideratiſſimæ. Cum enim iamdudum quæſiſſent quis eſſet mundi natalis, quo vniuerſum abſolutum eſt, rem à ſuis maioribus ignoratam tandem didicerunt, non ſolum oraculo, verum etiam argumento manifeſtiſſimo. Videbant enim corrumpi (vt dixi) quicquid ſupererat diebus cæteris, quod autem depluebat pridie ſabbati, duplũ

Nilus Ægyptum inundat.

Roris miraculum.

Mundi dies natalis.

pro-

prouenire,durareque in biduum. Vſus vero eius erat huiuſmodi. prima luce collectum molebant aut terebant,dein elixō quaſi placentis veſcebantur ſuauiſſime,abſque piſtoris opera. Imo ne delicatioribus quidem cibis diu caruerunt, quales habentur in regionibus habitatis & felicibus, Deo proferente ſuas opes in ſolitudine. veſpertinis enim horis coturnicū nubes aduolabat à mari tota caſtra iumbrans,terræ tam propinqua,vt facile prębeŕet aucupium.has capiendo coquendoque, vt cuiq; libebat, fruebantur carnibus optimis, ne deſiderarent obſonia. In hac copia ciborum interuenit magna potus inopia: iamque deplorata erat ſalus omnium, cū Moſes ſumpta ſacra illa virga, per quā in Ægypto prodigia patrauerat, numine correptus rupem percutit, quæ ſeu vena opportuno ictu aperta, ſeu aquis tum primum eo corriuatis per occultos cuniculos, erumpentibuſq; præ impetu, more fontis tantum profudit, quantum & ad ſitis remedium, & ad diuturnam aquationem ſuffecit tot millibus.omnes enim hydrias impleuerunt, ſicut prius ad fontes amaros in dulcem naturam verſos Dei ꝓuidentia. quod ſi quis huic narrationi non credit, non nouit Deum, nec quærit noſcere. alioqui certo certius ſciret, miracula iſta eſſe Dei ludicra, collata cum ſeriis operibus: quale eſt creatio cœli cum fixis erraticiſque ſideribus,lucis diei ſoliſque productio, itidemq; nocturni lunaris luminis, terræ fundatio in rerum meditullioq;, inſularum & continentis immenſa magnitudo, animalium ſtirpiumque in tot ſpecies diuiſa varietas: adhæc maris æſtuaria, fluuiorum curſus tam perennium,quàm torrentium, latices fontium perpetuo manantium, alibi frigidorum, calidorum alibi: præterea tot mutationes aeris, tempora diſcreta annuis horarum vicibus, aliæque pulcherrimæ res innumeræ, quibus recenſendis vix tota hominis vita ſufficiat, quæ nec ad vnius cuiuſpiam mundi partis miracula ſingulatim excutienda ſatis ſit, etiamſi contingeret longiſſima. Verum iſta cum digna ſint admiratione maxima, contemnuntur propter conſuetudinem, quæ autē inuſitata ſunt,quamuis minora, miramur indulgentes nouis imaginationibus. Tandem poſt pererratas diu ſolitudines inuias apparuerunt quidam terræ habitabilis termini, ceu ſuburbana regionis eius,quam ſibi deſtinauerant.habitabatur autem à Phœnicibus. hic ſperantes vitam quietam tranquillamque, multum opinione ſua falſi ſunt. nam regionis eius rex populationem agrorum metuens, excita oppidatim iuuentute, oppoſuit ſe vt arceret eos à tranſitu. quod ſi armis viam ſibi aperire conarentur, aggrederetur integris viribus, & recenti milite feſſos itineribus, & commeatuum inopia, aquarumque penuria, quibus illi neceſſitatibus laborabant alternantibus. At Moſes re per exploratores cognita non longe ab hoſte caſtrametatus eſt, delectu iuniorum habito, imperatorem his Ieſum præficiens vnum è minoribus ducibus, ipſe properauit ad quærendum maius auxilium. purificatus enim ſolemnibus luſtrationibus aſcendit propinquum tumulum, ſuppliciter Deum inuocans,vt Hebræis daret victoriam, quos liberaſſet à grauioribus periculis, depulſa non ſolum hominum violentia, verum etiam lue, quæ corruptis elementis Ægyptios in-

Coturnicū miraculū.

Moſis miracula.

Moſis efficaciſſima ad Deum pro dimicantibus oratio.

Moſis miracula.

teſtauerat, atque etiam per totum iter fame alias ineuitabili. cum autem ſtarent vtrinque inſtructæ acies, nouum accidit prodigium in ipſius Prophetæ manibus modo leuiſſimis, modo mire grauibus, quę quoties leuitatem recipiebant, ad cœlum ſublatæ confirmabant ſocios ad rem gerendam fortiter: quoties vero degrauabantur, præualebat hoſtilis acies, Deo ſignificante, quod alterorum propria hæreditas ſit terra mundi pars infima, alterorum æther ſacratiſſimus, & quemadmodum in rerum vniuerſitate cœlum eſt terra potius, ſic etiam populum ſuum bello ſuperaturum aduerſam aciem. Cum igitur aliquantiſper manus bilancis in morem nunc ſurſum tollerentur, nunc deorſum vergerent; certareturque marte dubio, tandem repente velut pinnas habentes pro digitis ſublatæ volitabant per aërem manentes in ſublimi, donec Hebræis certa victoria contigit internecione deletis hoſtibus, & clade iuſta domitis ab his quos iniuſtis armis laceſſebant. Tunc Moſes altare dedicauit, quod ex re nominauit Dei refugium, in quo vota perſoluit mactatis victimis. Poſt prælium decreuit exploratores ad inſpiciendas ſedes genti ſuæ deſtinatas mittere, anno ſecundo poſtquam iter ingreſſi fuerant: ne forte more ſolito per ignorantiã diſſentirent à ducis conſilio: vtque re audita cognita, quid agendum eſſet in commune diſpicerent, miſſi ſunt è duodecim tribubus totidem principes electi ex optimatibus, vt omniũ eſſet par autoritas: vtq; ex æquo tribus omnes de ſtatu regionis cognoſcerẽt, ex honoratiorib. ſi modo illi renunciare vera voluerint. Electos autem ſic alloquitur: Certaminum ac periculorum quæ ſuſtinuimus, & ſuſtinemus, hodieque præmium erit agrorum diuiſio, quam ſpem ratam faxit Deus optimus maximus, vt gentem frequentiſſimam deducamus in coloniam. præfuerit autem plurimum locorum, hominum, rerum conditionem pernoſcere, ſicut ignorare hæc eſt noxium. ideo vos elegimus, vt veſtris oculis atque mentib. illa inſpiceremus. eritis igitur tot millib. pro aurib. & oculis, vt cognoſcatis quæ nos ſcire oportet, nimirum tria hæc: incolarum frequentiam ac potentiam, vrbium ſitum, munitæ ſint, an ſine munitionibus: poſtremo quænam ſit agri natura, num ferax & apta vinetis, arbuſtis atque ſegetibus, an contra ſterilis: vt aduerſus vires copiaſque incolarum inſtruamus nos legionib. quas illis tuto poſſimus opponere, contra locorum autem difficultates machinis oppugnatoriis, naturam quoque regionis ſcire neceſſum eſt, bona ſit an non. alioqui pro poſſeſſione ſterilium agrorum vltro ſubire pericula, ſum̃a ſtultitia fuerit. arma autem noſtra & machinæ atq; copiæ ſitæ ſunt in ſola erga Deum fiducia. hoc apparatu freti nullis cedemus terroribus: hoc vincem⁹, etiamſi fuerimus inferiores robore, habitudine, audacia, peritia, copiis: hoc inſtructi etiam in vaſta ſolitudine nihil requiſiuimus eorum, quæ habẽtur in vrbib. tempus quoq; nunc eſt explorationi aptiſſimum, vernum videlicet, quando ad maturitatem tendunt ſegetes, & arborum fructus proferre ſe incipiunt. præſtat tamen differre in æſtatem reditum, & afferre aliquid fructuum, quod ſit regionis eius vbertatis ſpecimen. His auditis ad explorandũ proficiſcuntur deducẽte vniuerſa multitudine ſolicita, ne cõ-

Moſis fortiſſimi ducis res geſta.

Moſes Deo altare dedicauit.

prehenſi

prehenſi luant ſuppliciums & accipiatur geminum incommodum, virorũ tributim ſelectorum interitus, cum ignoratione rerum hoſtilium, quarum petebatur notitia. habebant autem ſecum duces peritos locorum, quos ſequebantur in itinere. cumq; appropinquaſſent finib. aſcenſo monte altiſſimo contemplabantur regionem magna ex parte campeſtrem, feracem hordei, tritici, atq; pabuli, montana quoq; vitib. & arbuſtis erant conſita, vbiq; virentia, diſtinctaq; riuis ac fontib. ad aquandi copiam, vt à radicibus vſq; cacumina tota latera montium opaca eſſent continuis arborib. præſertim iuga & valles mediæ. videbant etiam vrbes natura ſimul & arte munitas egregie. amplius deinde inquirendo videbant incolarum immenſũ numerum, gigantib. ſimilium proceritate ac robore. hæc vt diligentius perſpicerent, hæſerunt ibi diutius, ne fallerentur primo intuitu, ſed certio res menti notas imprimerent: ſimulq; curauerunt, vt decerptos arborũ fructus iam ſemimaturos ſuis tribulibus oſtenderent, eos præcipue, qui non corrumpuntur facile. ſed nihil magis q̃ vitis fructum mirabantur. pendebãt .n. prægrandes vuæ de palmitib. ſpectaculum vix credibile. harum vnam exactam ſuſpenderũt è vecte medio, cuius extrema impoſuerunt humeris duorum iuuenũ, atq; ita deportabant aliis poſt alios propter pondus ſuccedentib. de cętero non conſentiebant. In itinere conuenire eis non poterat, quid renunciandum eſſet de comuni ſententia, ne quid ſeditionis oriretur in populo. ſed hoc fuit leuius. poſt reditum extitit maior diſcordia. alij de vrbium munimentis, & ciuium frequentia narrantes, attollenteſque in maius omnia, verbis territabant concionem: alij contra eleuabant quicquid viderant, hortando vt forti eſſent animo, & coloniam quærerent, conſecuturi ad primum clamorem victoriam, nullam vrbem laturam tantæ multitudinis ſimul ingruentis impetum, nec parem futuram incumbenti oneri. Atque ita vtriq; inuenerunt in plebe quos imbuerent ſuis affectibus, ignauia timidi, fortes vero ſpe atque audacia. Verum hi portio quinta fuerunt, timidis quintuplo ſuperantib. cæteros. quo factum eſt, vt paucorum fortitudo obſcuraretur in tanto ignauorum numero. duobus autorib. optimi conſilij præualuerunt decem diſſuaſores eorum ſententiæ, qui pertraxerunt in ſuas partes totam plebeiam multitudinẽ. *Numer.13.* omnes vno ore laudabant montana æque atque campeſtria: ſed confeſtim reclamabatur à concione: Quid opus eſt nobis alienis fortunis aſſeruatis tãto præſidio, vt non poſſint adimi priſtinis dñis? Vix temperatum eſt à manibus, quin duos diuerſum ſentientes lapidibus obruerent, malentes audire iucunda, quàm vtilia, & veris falſa pręferentes, quod ægerrime ferebat dux multitudinis, diris agitari eam ſuſpicans, quæ tam contumaciter aſpernaretur oracula. nec longe vltionem abeſſe, ſicut euentus docuit. nam illi decem exploratores timidi abſumpti ſunt peſtilentia cum turba ſequuta ipſorum ignauiam. ſoli qui ſuaſerãt eundum intrepide, ſeruati ſunt, præmium referentes pietatis, & reuerenter accepti oraculi. Hæc cauſa fuit ſerius deductę colonię. cum enim potuiſſent ſecundo anno poſtq̃ ex Ægypto demigrarant, agros Syrię diuidere, deflectentes à via cõpẽdiaria, vagabanẽ

per ſeceſſus longinquos & deuios, alios quærendo poſt alios, fruſtra defatigantes animum cum corpore, vt meritas impietatis pœnas perſoluerent: quippe qui præter tempus iam elapſum, per xxxviij. annos, ætatem hominis, ſuſque deq; oberrantes per inuia, vix quadrageſimo anno peruenerunt ad eoſdem, quos antea terminos. In aditu regionis habitabat gens cognata, quos ſperabant fore belli aduerſus vicinos gerendi ſocios, adiutoreſque in parandis nouis ſedibus: aut ſi hoc grauarentur, certe neutris ſe adiuncturos partibus. nam vtriuſque gentis primi conditores, tum Hebraicæ tum accolentis fines hoſtiles, vna matre vnoque partu editi fuerãt, quorum familiæ felici auctæ ſobole in duas populoſas gentes tum excreuerant. harum altera in ſuis manſit ſedibus: altera (vt ante diximus) in Ægyptum propter famem translata, poſt aliquot ætates retro, vnde venerat, rediit. hæc cognationis non oblita, q̃uis dudum diſiuncta ſedib. & tunc quoque nihil de ritu maiorum agnoſcens in degeneribus poſteris, arbitrabatur decorum eſſe manſuetis ingeniis, ſi antiquæ neceſſitudini aliquid tribuerent. in altera nullum ſupererat amicitiæ veſtigium, quæ longe diuerſis aſſueta moribus, rationibus, conſiliis, ſtudiis, auita renouabat odia. nam primus huius gentis autor ius primogenituræ fratri vendiderat, quod paulo poſt facti pœnitens repetit, atque etiam necem intentando extorquere voluit. hæ maiorum priuatæ ſimultates apud integras poſterorum gentes inſtauratæ ſunt eo tempore. Cæterum dux Hebræorum Moſes, quamuis primo incurſu poterat eos opprimere, iniquum id ratus propter ius antedictæ cognationis, maluit tranſitum per eorum agros petere, pollicẽdo, ſe iter facturos ſine incolarum iniuria, intactis agris & pecoribus. ne potum quidem aquæ neceſſariũ ſumpturos abſque precio, in poteſtate incolarum fore annonam, ſe vſuros foro ex ipſorum arbitrio. at illi contemptis caduceatoribus conditiones fœderis offerentibus, armati obuiam profecti ſunt, bellum oſtentantes eis, ſi auderent fines tranſcendere, imo vel attingere. id reſponſum ægre ferente populo, & iam ad arma concitato, Propheta è ſuperiore loco vt exaudiri poſſet, ſic eos allocutus eſt: Nõ eſt iniqua viri fortiſſimi veſtra indignatio, qui bonas conditiones offerendo repulſam paſſi eſtis à prauis & peruerſis hominibus. Illi quidem digni ſunt vt inhumanitatis pœnas dẽt, nos tamen decet mitius agere, & reuereri gentiles neceſſitudines. alioqui quod erit inter bonos maloſque diſcrimen, ſi magis cogitabimus, quid illi mereantur, quàm quid nos deceat? His dictis auertit alio populum, cum videret omnes aditus inſeſſos præſidiis ab his, quibus nihil imminebat periculi, tantum præ inuidia viam compendiariam intercluſerant: quod erat certiſſimum indicium maleuolentiæ moleſte ferentium gentem libertati redditam, quam in Ægypto graui ſeruitute premi antea libenter audierãt, neceſſe enim, vt qui alterius felicitate dolet, eius calamitate gaudeat, quantumuis diſſimulet. In tantum enim res ſuas cum impiis conſociauerant, vt in ſummam malitiam prolapſi, infenſi eſſent bonis omnibus, ægre ferrent ſucceſſus eorum, gauderent calamitatibus. Id tum latere non potuit, cohibitus eſt tamen populus à ſuo princi-

Moſis erg. hoſtis hu manitas.

pe

pe, eadem opera gemino exemplo edito tum bonitatis tum prudentiæ. prudenter enim fecit, quod diſceſſum eſt ſine mutuis iniuriis: quod vero cognationis reſpectu vltionem cohibuit, humanitatis fuit officium. horũ oppidis præteritis cum ad vlteriora pergerent, rex quidam finitimus Chananes nomine, vbi cognouit è ſpeculatoribus exercitum per loca non lõge diſſita iter facere, putans eos ſine ordine incedentes facile poſſe opprimi, cum armata ſuorum iuuentute inuaſit, & primo aſſultu quoſdam vt imparatos coegit terga vertere: interceptiſque aliquot captiuis inſperato ſucceſſu inflatus procedebat vlterius, quaſi omnes in ſuam poteſtatem redacturus. at illi nihil territi accepto incommodo, imo accenſa audacia, vt abolerent ignominiam, hortabantur ſe inuicem: Viri ſimus, geramus rem alacriter in primo regionis promiſſæ aditu. intrepide pugnemus pro munimento habentes audaciam. per initia ſæpe de euentu decernitur. dum in limine ſumus terrorem incutiamus incolis, vt inopia qua in locis deſertis laborauimus, permutemus agrorum fertilium & bene cultorum copiam. Sic animati vouerunt Deo primitias agrorum, eius regis oppida cum ſuis finibus, nec fuerunt vota irrita, propitio numine Hebræis robur addente, ad extorquendam hoſti victoriam. Itaque pugnatum eſt egregie, ſupplicatumque poſt victoriam, præda tota conſecrata autori tantæ felicitatis. Oppida cum viris & auro argentoque Deo dicari placuit, vnde totum id regnum anathema nominatũ eſt. Quẽadmodum enim vnuſquiſq; vir pius conſecrat primitias fructuum cõportatorum ex agris ſuis: ad eundem modum gens vniuerſa portionem magnę regionis, in cuius poſſeſſionem migrabat, & eam quidem non exiguam, regnum integrum quod primum bello quæſitum eſt, nouæ coloniæ primitias Deo dicauit. nefas enim putabant vel agros diuidere, vel in vrbes immigrare, ante conſecratas horum primitias. Paulo poſt fontem copioſum inuenerunt, qui omnibus potum præbuit. is erat in puteo, in eius prouinciæ finib. ibi ac ſi merum nõ aquam hauſiſſent, exhilarati, pias choreas circa puteum ducendo nouum carmen canebant in laudem Dei datoris agrorum & autoris coloniæ, quod emenſi longas ſolitudines, terram promiſſam attigiſſent, & in ipſo limine inueniſſent aquæ copiam, meliore nota ſignandum rati hunc puteum. fuerat enim excîſus non plebeiorum, ſed regum opera & diligentia: qui vt fertur magnum ſumptum quærendo aquam, & apparando puteum fecerant, ſicut apparebat ex operis regii magnificentia. His inopinatis ſucceſſibus lætus Moſes progrediebatur vlterius, iuuentute diſpoſita in primo extremoque agmine: ſeniorum, mulierum, puerorumque turba incedebat media, vtrinque munita præſidio, ſiue frontem ſiue terga hoſtis laceſſeret. Poſt aliquot dies regionem Amorrhæorum attigit, miſſiſque legatis ad Regem eorum Seon, inuitabat ad eaſdem conditiones, quas prius cognatis obtulerat. ille adeo contumelioſe reſpondit, vt vix ſibi temperaret à manibus, occiſurus ni legatos tutaretur ius gentium: contractiſque mox copijs expeditionem ſuſcepit, victoriam ſibi pollicens. Congreſſus autem ſenſit ſibi rem eſſe cum inuictis militibus, qui iam ante exercitatis duratiſque tum

Chananis regis res geſta.

Hebræorũ inuicta potentia.

Puteus.

corporibus tum animis, non ſemel virtutis ſpecimen ediderant. quapropter egregie tunc quoque vicerunt, à præda tamen abſtinuerunt, vt ſacrarent Deo certaminum ſuorum primitias, cuius ope ſubſiſtebant magis, quàm proprijs conſiliis aut viribus, illo addente animos ad rem gerendam, & cauſam ſuam defendendam fortiter, ſicut tunc quoque apparuit. non erat enim opus iterato prælio, vna acie debellatum eſt, fuſis, fugatis, internecione deletis hoſtilibus copiis. Vrbes etiam eodem tempore exhauſtæ & repletæ ſunt, vacuæ veteribus incolis, plenæ victoribus. ſimiliter villæ prædiaque ruſtica modo deſerta recipiebant colonos meliores. Hoc bellum gentes omnes Aſianas terruit, præſertim finitimas, quibus propius imminere videbatur periculum. Vnus autem è vicinis regibus Balaces nomine, habens in oriente magnum populoſumque imperium, non auſus armis decernere, domi ſe continuit: & timens clades, quas bellum afferre ſolet, ad auguria ſe vertit, atque diuinationes, putans ſe diris execrationibus expugnaturum inuictam Hebræorum potentiam. Erat illo tempore vates magnæ celebritatis in Meſopotamia, peritus omnium diuinationis generum, ſed maxime augurali ſcientia ſibi autoritatem parauerat, cuius multa ſæpe experimenta ediderat magna & vix credibilia. nam aliquando imbres futuros prædicebat æſtate præferuida, rurſum aliis ſiccitatem æſtuſque brumali tempore: aliquando vbertatem annonæ, rurſum alias famē & penuriam: fluuiorum item defectus inundationeſque, & procurationes peſtilentiæ, aliaque innumera: quæ ſingula cum præſagire videretur, erat in ore omnium, inclita fama diuinitatis eius indies ſe ſpargente latius. Ad hunc rex miſit amicos aliquot, rogans vt veniret, multa repræſentans dona, plura pollicens, nec diſſimulans, cur acerſeret hominem. Ille non ingenue conſtanterque, ſed fucata ciuilitate, quaſi Propheta eximius, & nihil abſque diuino nutu facere ſolitus, tergiuerſabatur: negans ſibi hoc permitti à numine, ſic legati reuerſi ſunt infecto negocio. Rex alios mox honoratiores miſit cum maiore vi pecuniæ, iuſſos etiam polliceri ampliora quàm antea munera. Vates inēſcatus & præſenti vtilitate, & ſpe futuri commodi, ſimulque oratorum dignitatem reueritus, perſuaderi ſibi paſſus eſt, rurſum fucate cauſatus de numine. itaque poſtridie parabat ſe itineri, narrans admonitum ſe in ſomnis viſione manifeſta, vt cunctanter legatos ſequeretur. Cæterum in via prodigium ingens ei ſe obtulit, omnino aduerſum ominoſumque illius propoſito. Iumentum enim quo vehebatur, primum repente conſtitit, deinde quaſi ex aduerſo violenter repulſum in tergum retro cedebat, nunc ad dextram, nunc ad læuam flectendo errandoque trepide more temulentorum, etiam verberibus contumax, vt pene ſeſſorem excuteret, vexatumque viciſſim non mediocriter. Erant enim ex vtroque viæ latere ſepes & maceriæ. in has impingente iumento Dominus atterebat lacerabatque crura & genua, videlicet obuio ſpectro iamdudum terrebatur animal, cui ſoli erat illud conſpicuum: homini vero non item, quo magis argueretur eius ſtupiditas. tunc enim brutum perſpicacius erat quàm is, qui ſe iactabat videre non

mundum

Balacis regis res geſtæ.

Aſtrologiæ ſcientia.

Baal aſino inſidens, ab Angelo repellitur.

mundum ſolum, verum etiam ipſum mundi rectorem, conditoremque. Tandem vix agnito reſiſtente angelo, non quod dignus eſſet eo ſpectaculo, ſed vt indignitatem ſuam intelligeret, ad ſupplicationes deprecationeſque verſus orabat veniam ignorantiæ, negans ſibi fuiſſe peccandi animum. Cumque debuiſſet reuerti eueſtigio, maluit rogare angelum, num redire domum iubeat. Ille intelligens & indigne ferens ſimulationem, (quid enim opus erat ſciſcitari in re tam aperta, quam ipſe videbat, nec indigebat verbis fidem adiuuentibus, niſi forte oculis minus creditur, quàm auribus?) Vade, inquit, quo properas. Sed nihil efficies, me ſubiiciente verba præter tuam ſententiam, & inſtrumenta vocis vertente, quo fas ac pium eſt. nam ego ero tui ſermonis rector, per tuam linguam inuitam fundens oracula. *Balaces.* Interea Balaces, vt audiuit vatem eſſe in proximo, prodiit obuiam cum ſatellitio: deinde poſt ſolennem conſalutationem mutuam, aliquantum queſtus eſt de tardirate, expoſtulans, quod non incunctanter ſe dediſſet in viam: atque ita verſi ſunt ad epulas regio luxu paratas excipiendis hoſpitibus, cæteraque hoſpitalitatis officia pari ſplendore ornatiſſima. Poſtera die diluculo Balaces vatem duxit in tumulum ſacratum cuidam genio, cuius ſtatuam indigenæ venerabantur diuinis honoribus. inde proſpectus erat in partem caſtrorum Hebraicorum, quæ oſtendebantur mago tanquam è ſpecula. his viſis dixit: Tu rex poſitis ſeptem aris, in ſingulis vitulum cæde & arietem: ego interim ſecedam, vt diuinitus diſcam, quid dicendum ſit. progreſſus autem foras confeſtim afflatur numine, quod omnem eius artificialem diuinationem exterminauit ex anima. nec enim fas erat ſanctum ſpiritum cohabitare cum magicis artibus. poſt hæc reuerſus, & videns victimas ardere aris impoſitas, tanquam alienus interpres ſic cecinit: E Meſopotamia me acciuit Balaces, vt longum iter emenſus execrarer Hebræos, ſed quomodo execrabor quos Deus non execratur? poſſum eos ex alto monte deſpicere, & vota concipere, ſed lædere non poſſum ſingularem ac eximium populum, qui non connumeratur cum cæteris gentibus, non tam locis ſeparatus & ſedibus, quàm ritibus propriis, multum diuerſis, nec contaminatis vlla externa ceremonia. Quis exacte nouit primam horum originē? corpora quidem ex humanis ſunt nata ſeminibus, ex diuinis autem animę Deo cognatæ hactenus. Tollatur anima mea ex hac vita corporali, vt cōnumeretur cū iuſtorum animab. quales ſunt horum hominum. His auditis Balaces ingemuit. Conduxi te, inquit, vt hoſtes execrareris, nunc non pudet te illis fauſta ominari? Quàm me fefellit opinio, qui amicum putans oppoſui te hoſtibus. iam ſatis apparet, quo ſis animo. hoc eſt nimirum, cur tam cunctanter veniſti, beneuolentiam, qua iſtos proſequeris, & odium mei diſſimulans. licet enim ex manifeſtis de incertis coniecturam facere. Tum magus iam à ſpiritu relictus: Iniúſtam, inquit, ſuſtineo calumniam. Nihil ex meipſo dicere ſoleo, interpres tantum Dei ſum, ſicut & antea me proteſtatum ex legatis nouiſti. Rex ſperans, poſſe vel vatem decipi, vel diuinam mutari ſententiam, ſi locum ipſe mutaret, illinc petiit alium montem editiorem, vnde

conſpiciebatur magna pars hoſtilis exercitus: exſtructiſque denuo ſeptē aris alijs, & mactatis totidem quot ante victimis, miſit vatem ad captanda meliora auſpicia. Ille in ſeceſſu correptus numine, & extra ſe raptus vt ſuamet ipſe verba non intelligeret, ore ſuo ſententiam alienam pronunciauit hoc vaticinio. Surge rex, & audi attentis auribus. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec quaſi filius hominis vt mutetur. Dixit & faciet, locutus eſt & rata erunt verba eius, quandoquidem ipſa verba ſunt eius opera, ad bene precandum adductus ſum ego, non ad execrationem. Non erit labor in Hebræis, nec laſſitudo. Deus eos manifeſte ceu clipeo protegit, is etiam AEgyptiacas calamitates ab eis depulit, & tam multa millia tanquam vnum hominem eripuit. ideo populus Iſraeliticus nihil moratur auguria, cæteraque diuinationis genera omnia, fretus vno totius mundi principe. video populum inſurgentem vt leonis catulum, ſuperbum leonina ferocia. Satiabitur præda, & bibet occiſorum à ſe ſanguinem. ac ne tum quidem in cubile ſe conferet, ſed peruigil victoriale carmen concinet. Tum Balaces præ dolore ob ſpem diuinatione fruſtratam exclamat: Deſine homo & execrari & fauſta ominari. præſtat ſilere q̄ iniucunda dicere. Moxque mutata ſententia duxit vatem in locum alium, vnde oſtendens ei partem copiarum Hebraicarum, hortabatur, vt diras execrationes contra eas depromeret. Magus rege nihilo melior, quamuis contra incuſſionem obiectumque præuaricationis crimen vere præfatus, ſe nihil de ſuo proloqui, tantum interpretem eſſe numinis quo incaleſcebat: cum debuiſſet domum reuerti, cupide comitatus eſt, tum propter inſignem arrogantiam, tum propter odio ſuppuratum animum, quippe qui male volebat populo, cui tamen non ſinebatur male precari. cumque veniſſet in montem celſiorem prioribus, longo aſcenſu arduum, iubet inſtaurari eadem ſacrificia, rurſum aris ſeptem poſitis, & ſuperimpoſitis 14. victimis, binis vt antea, vitulo ac ariete. ipſe vero non abijt more ſolito ad captanda auguria. damnata hac diuinatione, & quaſi obliterata, vt nihil certi poſſet ex ea percipi: & alioquin etiam vix tandem ſenſerat repugnarē Dei voluntati regis propoſitum: ſed verſus ad ſolitudinem, conſiderabat ſingulas tribus Hebræorum & caſtrorum ordinem populoſæ ciuitati ſimiliorem quàm militari multitudini. moxque afflatus in hæc verba erupit: Hæc dicit homo vere videns, cui Deus in ſomnis manifeſte viſus eſt inſopito animæ oculo. Quàm pulchra tabernacula veſtra Hebræi, tentoria veſtra vt valles opacæ nemoribus, vt horti ſecundū flumen irrigui, vt cedrus prope aquas. Egredietur olim homo ex vobis, & imperabit multis gentib. cuius regnum indies creſcens magis ac magis exaltabitur. populus hic, ex quo AEgyptum reliquit per totū iter à Deo deductus eſt vno agmine. propterea deuorabit multas gentes hoſtiles, & pinguitudinem earū exſuget medullit^{9}, cōfigetq; ſagittis aduerſarios. Dormiet cubans vt leo vel leonis catulus ſecurus, neminē ipſe timēs, & alios territans inſuper. Infelix quiſquis eū excitauerit. Qui tibi bene precatus fuerit, ipſe quoq; fauſtus erit: execrabilis vero quiſquis te diris deuouerit. Rex maiore quàm ante indignatione

per-

percitus ait: Vt hoſtes meos deuoueres vocatus, iam tertio bene illis precatus es? fuge quantocyus, ne indignatione furens aliquid ſæuius in te conſulam. Quantum auri, quantum gloriæ tibi inuidiſti homo inſane ac perdite. Redibis domum vacuis manibus, ipſe plenus opprobriis, irriſus illuſuſque cum iſta tua quam tantopere iactas ſcientia. Reſpondit ille: Quæ hactenus audiſti, omnia ſunt diuina oracula: quæ vero iam dicam, meæ coniectationes ſunt. Tum dextra prehenſum ſeduxit à cæteris, & ſolus ſoli dedit conſilium, quibus rationibus ſibi cauere poſſet ab infeſto exercitu, quo facto inuſſit ſibiipſe notam impietatis turpiſſimam. Dixerit enim aliquis, Cur priuatim das conſilium oraculis contrarium, niſi putas id potentius & efficacius. Age vero examinemus iſta præclara conſilia, qualibus artibus vtatur ad interrumpendas perpetuas victorias fortiſſimi populi. Sciebat Hebræos per ſolum legum contemptum expugnabiles, tentatos malo impotenti libidinis: ideo voluptate ineſcatos conatus eſt ad grauiſſimum ſcelus impietatis pertrahere. Sunt, inquit, in tuo regno mulieres formoſiſſimæ, nec alia re vir facilius capitur quam mulieris eximia ſpecie. harum pulcherrimas ſi permiſeris ob quæſtum vulgare ſua corpora, hoc hamo capietur iuuentus hoſtium. ſed præmonédæ ſunt, ne ſtatim faciant ſui copiam rogantibus. nam hęc fucata tergiuerſatio magis incitabit & accendet cupidinem. atq; ita obtorto collo pertractiá ſuiſmet concupiſcentiis, nihil non vel patientur vel facient. Sic affectum amatoré vbi viderit captatrix fœmina ſuperbe loquatur: Non eſt fas habere te mecum voluptatis conſuetudinem, niſi abiurato ritu patrio, colas eadem mecum numina. nec ante credam te mutatum, quam videam non abhorrere à noſtris ſacris & libationibus, quæ in delubris peragimus. Tum ille miſer captus his caſſibus, conditionem accipiet, & repulſa ratione monitrice imperata faciet addictus in ſeruitutem cupidini. Hoc fuit conſilium. id quoniam videbatur non inani coniectura ſubnixum, antiquata lege de ſtupris & adulteriis, data eſt fœminis licentia concubitus cum viris quibuslibet. qua impunitate factum eſt vt iuuentutem ad ſe pertraherēt, corrupta prius, anima & huiuſmodi præſtigiis ad impietatem illecta: donec Phinees filius pontificis indigne ferés perire animas ſimul cum corporibus, & hæc voluptate illas impietate corrumpi, auſus eſt facinus viro bono honeſtoque conuenientiſſimum. Cóſpicatus enim quendam ſuę gentis hominem poſt profana ſacra ad meretricem ingredi, non furtim, vt mos eſt verecundis ſcortatoribus, ſed pro palam erecta ceruice quaſi oſtentantem impudenter multitudini ſuam turpitudinem, nec minus ſibi placentem quam in aliquo præclaro facinore, ad modū exaſperatus & ira iuſta repletus, inuaſit iacentem in complexu adamatæ, meretricis, & utrumque peremit adacto mucrone per genitalia, eo quod operarentur genituræ nefariæ. Quo exéplo animati quotquot æmulabantur pietatem ac continentiam, Moſe quoq; iubente, imitati ſunt autorem vltionis, & omnes ſimulachris initiatos ſine cognationis amicitiæque reſpectu ad vnum deleuerunt, atque ita gentem expiauerunt exacto inclementer à noxiis ſupplicio: reliquiſ... approbauerunt ſuam pietatem, nemi-

Hebræos per ſolum legum cōtemptum expugnabiles.

Scortationis peccatum à Deo grauiter punitum.

Legis proprietas.

nem fontem miſerati, ne coniunctiſ-
ſimum quidem ſanguine, plus valen-
te apud eos indignatione quam affe-
ctu neceſſitudinũ: nec quiſquam ex
his homicidis, ꝓ impuro aut cæde pol-
luto eſt habitus. imo viſa eſt hæc res
geſta nulli è ſuperioribus cedere, quã-
tũ ad verã meritamq; laudem fortitu-
dinis attinet. Fertur vno die cæſa vi-
gintiquatuor milia, moxq; ſublatum
publicum piaculum, quo tota caſtra
contaminata fuerant, quibus expiatis
Moſes diſpiciebat de præmio decer-
nendo filio pontificis, qui primus for-
titer vltionem aggreſſus fuerat. id co-
gitanti mature oraculum redditur:
Pacẽ à Deo dari Phinei, quod bonum
mortalis nemo dare poteſt: dari & ꝑ-
petuum ſacerdotium, quod hæredi-
tario iure ad poſteros quoque ipſius
pertineat. Ad hunc modum inteſtinis
malis defuncti, quando etiã de trans-
fugio proditioneq; ſuſpecti omnes ce-
ciderant, Iſraelitæ arbitrabãtur veniſ-
ſe opportunum tempus expeditionis
contra Balacẽ, nihil non conatum vt
læderet, nec fruſtratum ſuo conſilio:
quippe qui per vatem deuouere dele-
req; copias Hebræorum ſperauerat:
per mulieres vero impudicas ingentẽ
plagam tum libidine corporibus, tum
animab. impietate inflixerat. non fuit
tamen vniuerſorum expeditio, ne
finitimæ gentes excitentur ad arma
communi periculo: ſimulq; conſul-
tũ videbatur manere cęteros in ſubſi-
diis, ſi forte res poſceret noua ſubmit-
ti auxilia. milleni de ſingulis tribu-
bus ſelecti ſunt. Sic armatis duodecim
milibus imperator datur Phinees, ſpe-
ctatæ iam fortitudinis vir: qui ſacris
rite peractis vbi litatum vidit milites
hunc in modũ pro cõcione adhortat⁹
eſt, Non de imperio nunc certamen
inſtat, nec de inuadendis occupandiſ-
que alienis poſſeſſionibus: quæ cauſa
belli vel ſola mouet alios vel præci-
pua, ſed pro tuenda pietate ac ſancti-
monia, quã noſtris cognatis amiciſq;
dum hoſtes eripiunt, parauerunt eis
grauiſſimam perniciem. Abſurdum i-
gitur & periniquum fuerit ſi parca-
mus ſceleratis hoſtibus, qui domeſti-
cis minus noxiis non pepercimus: ſi
magiſtros impietatis impune abire ſi-
namus, qui de diſcipulis pœnas ſum-
pſimus: præſertim cum totius calami-
tatis culpa penes autores impietatis
ſit. His dictis animati iuuenes accen-
ſiq; amplius, tanquam ad certam vi-
ctoriam afferebant inuicta pectora:
collatiſq; ſignis tantum prę ualuerunt
robore ac audacia, vt mactatis more
pecudũ hoſtib. ipſi omnes reuerteren-
tur incolumes, ne vno quidem è ſuis
vel deſiderato vel ſaucio. aliquis igna-
rus facti ex redeuntium ſpecie conie-
ctans dixiſſet, eos reuerti à decurſione
militari, nõ ex acie referre victoriam.
adeo intacti erant haud ſecus quã poſt
meditationẽ armorũ ludicrã. deuictæ
vrbes flãmis ferroq; ſolo æquatæ ſunt,
vt nullũ ſupereſſet habitationis veſti-
giũ, ac ſi nunquã ea terra habuiſſet in-
colas. captiuorũ abductus ẽ infinitus
numerus. ex his in viros & mulieres
internecione ſæuitum eſt: in alteros,
ꝙ ab his petiti fuerãt iniuſtis armis &
ſceleſtis conſiliis: in alteras, quia hæ
ſuis præſtigiis iuuentutem Hebræam
ſeduxerant, cui laſciuię, impietatis, ac
poſtremo necis cauſa fuerant: tenera
ætas, pueri virgineſq; impetrarunt ve-
niã. Præda ingens parta fuit, exhauſtis
non ſolũ opib. regiis, ſed etiam priua-
tis poſſeſſionibus, non minus enim
ex agris auectum eſt quã ex oppidis.
in caſtra conuexerunt totas quantæ

Homicidium non ſemper morte puniendum.

Phinees dux ſtrenuiſſimus.

Bellum gerere quatenus liceat.

fue-

Phinees pro concione laudatur à Moſe.

fuerant hoſtiles diuitias, Moſes laudato pro concione Phinee, commilitonumq; eo bello ſpectata fortitudine, pariq; continentia, qui maluerant prędam in commune proponere quam ſibi vſurpare, vt etiam in aſtris relicti forēt eius participes, iuſſit victores extra caſtra per aliquot dies tendere: pōtifici autem mandauit, vt luſtraret reuerſos à recenti cæde hoſtium. quāuis enim per leges liceat hoſtem occidere, tamen qui necauit hominē, etiamſi coactus & propulsās iniuriā, obnoxius videtur, propter antiquam generis cognationem oriundi ab vno capite. hæc tum fuit luſtrandi cauſa, vt ne ſpecies quidem ſceleris in eos competeret. Aliquanto poſt prædam diuiſit, his qui militauerant, multo paucioribus præ cæteris, aſſignata parte dimidia, reliqua vero his qui in caſtris remanſerāt. æquum enim cenſebat hos quoq; victoriæ fructum capere, qui ſi non corporibus, animis tamen decertauerant. nam qui manent in ſtatione parati auxilio, tempore non alacritate cedunt potioribus. itaq; cum pauci accepiſsēt plura propter nauatam operam, plures pauciora, vt qui intra munitiones ſe continuerant, viſum eſt neceſſarium totius prædæ ſacrare primitias. quinquageſimas ſubſidiarii, quingenteſimas propugnatores contulerunt. hæ pontifici datæ ſunt iuſſu prophetæ: altera portio ceſſit ædituis, quos Leuitas nominant. Tribuni, centuriones, cæterique præfecti ordinum, virtutis ergo acceperunt ſua præmia, ornamenta vaſaque aurea quantum cuiq; in direptione obuenit: ea pro ſua militumque ſalute ſponte obtulerunt vt eſſent donaria: quæ Moſes delectatus virorum pietate dicauit tabernaculo Dei: monumentum gratitudinis. Laudanda ſane primitiarum diſtributio. Qui non militarant, de ſuo, dimidio ſpōtæ voluntatis, nō operæ præmio, Leuitis obtulerunt ex prophetæ præſcripto: pontifici autem illi qui fortitudine abſolutiſſima etiam caput obiecerunt periculis, nimirū capiti ſacratorum ceremoniis hominū. cæterum præfecti ordinum ſacrarunt Deo ſuas primitias, ſummo totius vniuerſitatis principi. Tantum hoſtium ferocium debellarunt Iſraelitæ prius quam Iordanem eius regionis fluuium traiicerent, qui hoſtes tranſamnenſem tunc tractū incolebant felicem & frugiferū, campeſtrem magna ex parte aptūque vel frumento vel pabulo. hæc loca vbi viderunt duæ tribus pecuariæ, ſexta pars totius exercitus à Moſe petebant hos agros ſibi diuidi, vt tandē alicubi certas ſedes acciperent. eſſe regionē paſcuis aptiſſimam, propter aquarū copiam & pabuli, ſponte fundentem alimenta pecorib. Ille ratus eos prærogatiuam in agris diuidendis quærere, aut immunitatem à bellis imminentibus, cum adhuc ſupereſſent cis Iordanē reges multi occaſionē expectantes tāquam ex inſidiis, valde ira commotus reſpondit: Itane cenſetis æquum vos hic ocioſos ante tempus conſidere, immunitate fruituros? Quid interim fiet amicis ſociiſque, & quæ ſanctior neceſſitudo eſt, coniunctis natiuo conſanguineitatis fœdere? num placet eos deſertos obiici opprimēdos hoſtibus? Itane vos ſoli quaſi re bene geſta prēmiis potiemini, pugnas, labores, ærumnas, pericula, relinquetis cæteris? Non eſt iuſtum vos frui pace cōmodiſque aliis quæ pacem ſequuntur, veſtros fratres atteri tot bellis ac certaminib. & vt parti bene ſit, vexari totum exercitum: illud magis decet,

vt cum vniuerſis copiis partes etiam in ſortem agrorum veniant. omnes æquo iure degitis, vnum genus omnib. ab iiſdem profectum conditiorib, vna familia, mores, ritus, leges ſacra, eadẽ, & alia plurima, quæ vel ſingula fœdus amicitiamq; conciliant. Quid eſt cur hactenus pares in ſumme neceſſariis muniis, in agrorum diuiſione rationem veſtri haberi poſtuletis extra ordinem, quaſi cęteros habeatis pro ſeruis aut ſubditis. atqui debuerant vos aliorum exempla docere modeſtiam: nam prudentes nolunt ſuo malo diſcere: nunc ne domeſticæ quidem clades vos admonẽt officii, quas ſpectaſtis in veſtris partibus. explorauerunt illi regionem expetitam, ſed quia de poſſeſſione deſperauerũt, omnes perierunt duobus tantum exceptis. Illorum igitur libet imitari formidinem ò vecordes, quaſi hæc conſilia non tendant ad veſtram perniciem, dum ipſimet vobis animos adimitis & audaciam: quandoquidem properantes ad peccatum properatis ad ſupplicium. nam vindictam quantumuis tardam, ſi ſemel moueatur contra noxios, nemo poteſt effugere. Vbi debellatum fuerit ſublatis omnibus hoſtibus, ſocii vero virtutem ſuam approbauerint, ſine crimine deſertorum & detrectatorum militię aliove quod officiat victoriæ, propte vſq; belli finem vſi animo & corpore: agri quoq; vacui fuerint colonis priſtinis, tum demum tribubus ex æquo ſua contingent præmia. Hanc admonitionem illi tulerũt ita vt filios decuit, nempe profectam à paterno animo. ſciebant enim eum haud ſuperbe principatum gerere, ſolicitum de toto populo, iuris & æqui obſeruantiſſimũ, ſæuientẽ nõ ad ſubditorum contumeliã, ſed ad emẽdationem eorum qui videbantur corrigibiles. Reſponderunt igitur, iuſta eſt indignatio tua, ſi ſuſpicaris nos à ſocietate deſciſcere, & ante tempus agros petere: ſed ſcire debet, nos nullis terreri laborib. qui cum virtute coniuncti ſint. Iudicamus autem virtutem eſſe obedientiã, præſertim ſub principe qualis tu es: nec deerimus futuris expeditionib. quantumlibet difficilibus donec res noſtræ ad optatum finem perueniant. ſequemur cæteros vt ante armati trans Iordanem, ſine vocatione cuiuſquam qui ſit armis ferendis idoneus. pueros & puellas cum matrib. vxoribuſq; & pecorum gregibus pace tua relinquemus, exædificatis in hunc vſum oppidis & caulis pecori, ne pateant incurſionib. hoſtium, ſi non includantur munitionibus. Tum Propheta vultu & voce iam placidiore: Si ex animo, inquit, pollicemini, habebitis agros quos extra ſortem petitis. Relinquite ita vt vultis vxores cum liberis & gregibus: ipſi armati cum ſociorum exercitu traiicite, mox à traiectu ſi opus fuerit explicaturi aciem & armis de rei ſumma dimicaturi cum hoſtibus. quibus profligatis deletiſq; internecione, quando iam pacato hoſtico agri diuidentur victorib., vos quoque reuertimini ad domeſticos fruituri veſtris commodis, perceptiuique fructus ex agris quos ipſi elegiſtis. Hac promiſſione audita pleni alacritate ac gaudio domeſticos cum pecorib. relinquerunt in locis tutioribus quorũ pleroſq; manu muniuerant. ipſi armis ſumptis expeditionem ſuſceperunt cum ſociis, non recuſaturi vel totum bellum, vel maximam eius partẽ propriis viribus conficere. nam qui deuincti ſunt munerib. promtiſſime nauant operam, non conferendo ſed referendo

ferendo gratiam debitam. Hæc ſunt, quæ in regno eius geſta produntur: ſuperſunt dicenda acta ſacerdotis & legiſlatoris: has enim ſibi facultates, vt maxime regno conuenientes, dudum parauerat.

PHILONIS IVDÆI DE VITA MOSIS LIBER II.

SVperiore libro diximus de natiuitate ac educatione Moſis, deq; eruditione ac principatu non ſolum irreprehenſibili, verum etiã laude omni digniſſimo: tum quid in Ægypto & in itinere geſſerit, vel ad rubrum mare vel in deſerto, res quæ nulla eloquentia pro dignitate poſſunt exprimi, laboreſque non minores ſucceſſibus, & agros attributos parti exercitus: in hoc libro attexẽtur quæ deinceps de actis eius dicenda ſunt. eſt enim quorundã haut improbanda ſententia, ita demũ fore felices reſp. ſi aut philoſophẽtur reges, aut regnent philoſophi. At in hoc vno viro plures etiam dotes repeRiuntur, cum tres alias habuerit præter regiam & philoſophicam, quarum aliam exeruit in ferendis legibus, aliã in pontificatus muniis, aliam in vaticiniis propheticis: quarum rerum neceſſariam narrationem nunc inſtitui. compertum enim habeo hæc omnia in vnum hominẽ competere: ſiquidẽ hic factus diuina prouidentia rex & legiſlator & propheta & pontifex, in his functionib. ita ſe geſſit, vt cẽs alios à tergo reliquerit. Cur autem eidẽ hęc cuncta conueniant, apertius diſſerendũ eſt. Regis officiũ eſt iubere quæ oportet fieri, & vetare à quib. abſtinere decet. cęterum iuſſio faciẽdorũ, & interdictio cauendorũ, proprie ad legẽ pertinet. Atq; ita conſequitur, vt rex animata lex ſit, lex vero ſit rex iuſtiſſimus. quiſquis aũt eſt rex ſimul & legiſlator, debet non ſolum humani, verũ ẽt diuini iuris peritus eſſe. nec. n. ſine diuina prouidentia regnũ bene adminiſtratur & ex ſubditorum vtilitate. Quamobrẽ talis vir pontificatu opus habuit, vt obeundo perfecta ſacra iuxta perfectã diuini cultus ſcientiã mala deprecando auerteret, rerum vero bonarum copiam ſibi ſubditiſq; impetraret, annuẽte votis Deo propitio. Quomodo enim non faceret rata vota qui eſt ſuapte natura placabilis, & germanos cultores ſui numinis orna-

Moſis virtutes.

Rex lex animata.

Legis officium.

re ſolet priuilegiis? ſed quoniam innumera vel regi vel legislatori, vel pontifici humana diuinaq; ſunt incognita, nimirum nato mortali [illegible], neceſſario prophetia quoq; adiungitur, vt quicquid ratio nõ percipit, ſuppleatur diuinitus. quo enim mens non poteſt pertingere, eo prophetia peruenit. Bello ꝓfecto quadrigæ potentiarum aptiſſime cõparatarũ. connexæ enim & hærentes ſibi inuicem, ſimul agitantur, percipiẽtes ex ſe vtilitates mutuas more Gratiarũ virginũ, quæ nunquam ſeparantur cõiunctæ naturæ lege immobili. De quibus merito dici poteſt quod vulgo de virtutibus dicitur: eum qui vnã habet, omnes habere. Cæterum ante omnia tractandũ videtur de legislatoris habitudine. Nõ ignoro ꝙ in legislatore optimo requirantur oẽs virtutes integræ, ſed quemadmodum in familiis alii propius cognati ſunt quam alii quamuis in eadem cognatione: ſic quibuſdã reb. certæ virtutes naturaliter cohærent propius, reliquæ minus familiares habentur. facultati legislatoriæ quatuor hæc ſunt coniunctiſſima, caritas erga proximos, iuſticia, amor virtutũ, & vitiorũ odiũ. quiſquis enim ad leges ferendas animũ appulit, ab his cauſis ſingulis permotus eſt. ſiquidẽ caritas docet ſententias vtiles proferre in medium, iuſticia honoratur vt æquabilitas, ſuum cuiq; tribuẽs. virtutũ amor approbat quicquid natura bonũ eſt, & id omnib. dignis exhibet ſine inuidia. Odiũ aũt vitiorum exagitat cõtẽptores virtutis, ſuſpectos habẽs vt hoſtes humani generis publicos & perpetuos. Hæc vel ſingula magnũ eſt alicui contingere: mirandũ vero ſi vniuerſa vnus poſſit conſequi: quod in ſolo Moſe licet cernere eminentibus in eo manifeſtis cunctarum modo dictarum virtutũ incidiis, præſertim in eius legib[illegible] verum eſſe [illegible] ſciunt qui legũt ſacra illius volumina, quæ non poterant niſi à tali viro conſcribi, idq; ex Dei ſententia. hæ leges poſteris ſunt traditæ vt res precioſiſſima, referentes imaginem animæ propheticæ, indubiis notis exprimentem has ipſas virtutes quas dixi neceſſarias.

In legislatore requiruntur omnes virtutes.

Legislatoriæ facultati quatuor inſunt.

Caritatis *officium.*

Quod autem hic fuerit prę̃ſtantiſſim⁹ legislatorum qui vnquam extiterunt vel apud Græcos vel apud Barbaros, leges item optimæ ſint & vere diuinæ, in quibus nihil deſiderari poſſit, hoc argumento colligitur certiſſimo. Aliarũ gentiũ iura, ſi quis cogitatione perpenſeat, innumeris, de cauſis antiquata inueniet, bello, tyrannide, aliiſque improuiſis caſibus, vt ſolet fortuna ludere. interdum etiam præ nimia felicitate laſciuientes quidã colla ſubduxerunt legibus, vt vulgus eſt in reb. ſecundis inſolens, comitante ſaturitatem ſuperbia. Lex autem ſemper pugnat cum ſuperbia. ſola noſtrã lex firma, immobilis, inconcuſſa, tanquam obſignata naturę ſignaculis, manet ex quo ſcripta eſt in hodiernũ vſq; & ſpes eſt manſurã per omnia ſecula immortalem, donec ſol, luna, cælum, totuſq; mundus manebit. gens enim hæc multas experta fortunæ viciſſitudines, tamen ne minimum quidem mandatũ paſſa eſt obſoleſcere. Tanta fuit ſemp̃ diuini iuris veneratio, quæ autẽ tuta ſunt à famis, peſtis, belli, tyrannorum regumque iniuriis, à corporis morbis pariter & animi, atq; etiam à diris calamitatibus aliis, an non ſunt modis omnib. amplectanda, vt maioris quã quod æſtimari poſſit precii? res certe non caret miraculo, ꝑ tot ſecula manſiſſe leges eaſdẽ incolumes. illud tamẽ

Moſis legislatorũ omnium præſtantiſſimus.

Legum Moſaicarũ perfectio.

Vulgi in rebus ſecundis inſolentia.

Lex ſemper pugnãtium ſuperbia.

Iuris diuini veneratio.

Leges Moſaicæ nullo tempore abolitæ aut mutatæ.

magis etiam mireris: non ſolum Iudæos, ſed & aliarum gentium pene om̄ium homines, præſertim virtutis rationem habentium, imbutos eſſe harum veneratione, hic enim eſt honor earum eximius. id ita eſſe vel hinc liquet. In tota Græcia totaq; barbaria nulla ciuitas habet leges communes cum quapiã alia: imo vix inuenias vllam eiſdẽ ſemper vſam, in tot mutationibus rerum & temporum. Atheuienſes Laconicas leges aſpernantur, Atticas Lacedæmonii. Inter barbaros Ægyptii nõ vtuntur Scytarum legib., nec Scythicæ gentes inſtitutis Ægyptiorũ: & in vniuerſum Europæi ſuas leges habent, ſuas item Aſiatici populi. ab oriente vſq; occidentẽ, omnes regiones, gentes, ciuitates, abhorrent ab externis ritib.: putãtque tanto plus honoris ſuis accedere, quanto magis alienos proculcauerint at non ſic noſtrũ ius. oẽs enim admonet officii, barbaros, Græcos continẽtis æque ac inſularum incolas, occidẽtales ac orientales, Europæos ac Aſiaticos, totũ orbẽ habitabilẽ vſq; ad extremos terminos. Quis. n. ſacrum illũ diẽ per ſingulas hebdomadas recurrentẽ non honorat, remiſſionẽ laborum feriaſq; afferentem patrifamilias cum domeſticis, non ingenuis tantũ, verum etiã mancipiis, & iumentis inſuper. nam hic inducias laboris affert omnib. manſuetis animantib., creatis in miniſterium hominũ. & à natura addictis eorum ſeruitio: affert etiã arborib. & ſtirpibus omnib. nec ramũ enim nec frondem nec folium demere fas eſt ne fructum quidẽ vllum decerpere, immunitate in vnum diem conceſſa his omnibus, velut publico præconio interdictum eſſet hæc attingere. Quis ienunium quod vocant nõ mirabundus adorat, præſertim quotannis recurrens ſacrato menſe, iuxta, diſciplinã auſterã & tetricã. Sunt enim qui ſic ieiunant, vt nec merũ deſit nec cupediæ, dapſiliter appoſitis cibis & poculis nõ tantũ ventrem expleturis, verum ẽt excitaturis ſubuentraneas concupiſcentias. ſed vbi ſic ieiunatur, vt nec cibũ nec potũ attingere liceat, nequid corporearum affectionũ purgatæ menti obſtrepat, vt fit in ſaturitate feſta celebrantium: ibi intentis omnib. ad placandum patrẽ omnipotentẽ pia precatione id vnum agitur, vt concedat præteritorum peccatorũ veniam, & in poſterum nouis beneficiis ſuam gratiam augeat. Quod autẽ harum legum ſanctitas non ſolis Iudæis, verum etiam aliis omnibus gentibus ſit admiranda & venerabilis manifeſte apparet tum ex his quæ modo diximus, tum ex his quæ dicentur in ſequentibus ſermonibus. Lex antiquitus ſcripta fuit lingua Chaldaica, manſitq; longo tempore in ea, quamdiu legis ipſius pulchritudo non eſt intellecta externis hominibus. poſtquam autẽ ex quotidiano eius vſu etiam ad alienos ſenſus quidam permanauit, ſimul glorioſa quoq; fama vbiq; terrarum increbuit. non honeſtis rebus ad tempus obeſſe poteſt inuidia, illæ tamen proferunt ſe tãdem ſuapte felicitate ingenii. Extiterunt qui indigne ferrent has leges parti tantũ humani generis innotuiſſe, nempe ſolis Barbaris, Græcas gentes nullum earum guſtum cepiſſe, dederuntq; operam vt verterentur per idoneos interpretes. id opus quia magnũ erat & reipublicę vtiliſſimũ, non priuatis hominibus obuenit, nec mediocrib. iſtis principibus & regulis, ſed regi omnium longe celebratiſſimo. Ptolemæus fuit is. Philadelphus cognomine,

Græcorũ leges.

Athenienſium leges.

Ægyptiorum leges.

Ieiunium verum.

Ieiunii ſanctiſſima obſeruatio.

Moſaicorum legũ ſanctitas gentibus etiam cognita.

Lex antiquitus lingua Chaldaica ſcripta.

Ptolomæus Philadelphus leges Moſaicas ex lingua Chaldaica in Græcam tranſtulit.

tertius ab Alexandro Ægypti rex, virtutibus regiis ſupra omnes ætatis ſuæ ſuperiorumque ſeculorum principes nobilis, cuius nunc quoque ex tanto temporum interuallo decus eſt inclitum, ob tot relicta per ciuitates regioneſque monumenta magnificentiæ, vt in prouerbium abierint ſumptuoſa opera ab illo Philadelphea denominata. quandoquidē in vniuerſum Ptolemæorum domus cæteris regiis prænituit, inter Ptolemęos vero Philadelphus. vnus enim hic plura laude digna geſſit, quā omnes reliqui eius familiæ, quippe qui tantū inter eos præeminuit, quātū caput in corpore. Talis princeps captus noſtræ legis amore ac deſiderio, in Græcam linguam è Chaldaica transferendam curauit, legatis in hoc miſſis ad Iudæorū pontificē, penes quē tunc erat in ea gente autoritas ac maieſtas regia. Ei voluntatem ſuā aperuit, petēs vt delectu habito ex pręcipuis interpretes ad ſe mitteret. Qui gauiſus vt decebat, ratuſq; haud ſine diuina prouidentia rē tantā regi in mentem veniſſe, è ſuis Hebręis doctiſſimum quemq; præter patrias literas Græcis etiam eruditum, libenter miſit. Hi comitate hoſpitali excepti, ſermonib. ciuilibus & eruditis nō minus hilaritatis regi exhibebāt, quā ipſi percipiebant ex epulis. nam ille ſingulorum ſapientiam tentabat propoſitis non vulgaribus quęſtionibus: quas ipſi apte ac breuiter enodabant ex tempore, quod locus nō eſſet prolixioribus diſputationibus, ita vt res ageretur apophthegmatis. cumq; placuiſſent, confeſtim aggreſſi ſunt negotium per legationē expetitum: reputanteſq; quam ſeria res eſſet leges ex oraculis acceptas interpretari, vbi nefas ſit quicquā vel demere vel apponere vel trāſponere, vel quocunq; modo à pręſcripto diſcedere, diſpiciebant de aliquo ſuburbano ſeceſſu puriſſimo. nam intra mœnia nullus locꝰ placebat, referta omnigenis animalibus, nec à morbis pura & cadauerib., ſed magis etiam ſuſpecta propter impuros mores ciuium. Ante vrbē Alexandrinam ſita eſt Pharus inſula, per oblongam & faſciæ ſimilem ceruicem acceſſibilis, quæ non alto mari ſed ſtagnātib. vndis alluitur, vt ne fluctus quidem, nimirum ſpacio medio debilitati, obſtrepant. Hic locus poſtquam de communi ſententia viſus eſt ad præſens negotium aptiſſimus propter ſeceſſum quietiſſimū, vbi animus ſolis legib. poſſet intendere, eum ſibi optauerūt ad diuerſorium: ſumptiſq; in manus ſacris voluminibus, tendebant eas ad cœlum ſupplices, Deū inuocando vt cœptis faueat. exaudiuit ille vota, vt ſi nō vniuerſum genus humanum, certe maxima pars inſtrueretur ad bene viuēdū præceptis optimis & ſapientiſſimis. In eo ſeceſſu cū conſediſſent ſolitarii, nemine interueniente arbitro pręter naturæ partes, terram, aquam, aerem, cœlum, de quib. primum prodituri erant myſteria (nā mundi opificium eſt legum exordiū) tanquam numine correpti prophetabant, non alia alii, ſed omnes ad verbum eadem, quaſi quopiam dictante ſingulis inuiſibiliter. Et quis neſcit cuiuſq; linguæ, præſertim Græcæ copiam, vt eadem ſententia poſſit enunciari modis variis, nunc has nunc illas dictiones accommodando. Id negant factum in prodendis his legib, ſed reddita propria propriis nominibus, Gręcis ad Chaldaica exacte reſpondentibus, quo melius perciperetur rerum noticia. quemadmodū enim geome-

Ptolomæi Philadelphi laus.

Leges Moſaicæ ex lingua Chaldaica in Græcam à Ptolomæo conuerſæ.

Pharus inſula.

triæ Dialecticæque doctrina non admittit ſermonis varietatem, ſed ſemper eiſdem vtitur vocibus : eodem modo & hi conuenientia rebus inuenerunt nomina, quæ ſola declaratura erant ſenſum apertiſſime. id experimentis quotidianis creditum: ſiue Chaldæus Græcam linguam, ſiue Græcus Chaldæam didicerit, in vtraque ſcriptura tum Chaldaica, tum eius interpretatione miratur germanitatem, imo rerum verborumque cōſonantiam adorat, non interpretes illos, ſed initiatores & Prophetas appellans, quib. datum eſt ſinceriſſimas Moſis cogitationes aſſequi ſpiritu puriſſimo. quamobrem hodieq; ſolennis celebritas renouatur in Pharo inſula, ad quam non tantum Iudæi, ſed & alii plurimi traijciunt, locum veneraturi, in quo primum viſa eſt hæc interpretatio, & pro tanto beneficio quaſi recente acturi Deo gratias. poſt vota autem & gratiarum actiones alij tentorijs fixis in littore, alij diſcumbentes in ipſa harena ſub diuo epulātur cum amicis & domeſticis, præferendo tunc littus palatijs regijs. in tantum expetendum videtur hoc diuinum ius priuatis & magiſtratibus, quamuis iamdudum hæc gens vtatur fortuna parum proſpera, & ſolent res præclarę obſcurari quodammodo aduerſitatibus. quod ſi fortuna melior affulſerit, videtur non mediocrem acceſſionem allatura. puto enim pleroſque relictis & ablegatis patrijs legibus tranſituros ad harum obſeruationē. nam cum felicitate gentis leges exortæ denuo cæteras obſcurabunt, ſicut ſol minora ſidera. quæ quidem vna legiſlatoris laus eſt haudquaquam exigua. altera vero hac amplior etiam, contenta in ſacris voluminibus, quo

In Pharo inſula celebratur legum Moſaicarum ſolennitas.

iam reuertemur ad declarandam virtutem ſui ſcriptoris. horum pars eſt hiſtorica, altera pars præcepta interdictaque continet, de qua poſterius dicemus, vbi prius, quod primum eſt, diligenter tractauerimus. In hiſtorica tractatione de mundo condito agitur, deque maiorum genealogiis. hæ genealogiæ partim pœnas impiorum, partim præmia iuſtorum continent. Cur autem hæc memorentur in legū exordio, præceptis interdictiſque dilatis in tempus poſterius, videtur non prætereundum ſilentio. Non enim ſicut cæteri ſcriptores, antiquitates prodendas ſibi propoſuit, vt ſeruarentur ad poſteritatis memoriam, aures auditorum delinituræ voluptate inutili: ſed exorſus eſt à ſummo initio, videlicet mundi creatione, vt doceret nos duo quædam magnopere neceſſaria: primo patrem conditoremque mundi & veritatis legislatorem. quo cognito ſequitur, vt qui vult viuere iuxta naturæ ordinem, miretur eam in creaturis, imiteturque pro viribus, ne quid à dictis facta diſcrepent, aut à vita oratio. Cæteri legislatores mox ab initio facienda vitandaque præſcribunt, & pœnas minantur contumacibus. quidam etiam ſapientius, vt ipſis viſum eſt, non ſic exorſi, ciuitatem condiderunt ante omnia, qualem putabant maxime quadraturam ad formam conſtituendæ à ſe Reipublicæ, atque ita ad leges ferendas verſi ſunt. At noſter hic priorem illum modum cenſuit herilem ac tyrannicum, quod iuſſa citra doctrinam non tam ingenuis conueniant, quàm mācipiis: alterum vero modum elegātem quidem, ſed non omnino probabilem, proinde neutrum imitari placuit. nam & in præceptis monet, hortaturque

Moſis libri hiſtoriales qua ratione conſcripti.

Moſes cur ſuam hiſtoriam à mundi initio ſit exorſus.

magis quàm imperat, adhibitis plerunque præfatiunculis & epilogis, prout res poſtulat, docere malens q̃ cogere: & exordiri à ciuitate manu facta humilius exiſtimauit, quàm pro dignitate legum longe optimarum pulcherrimarumque, quarum diuinitatem non deceret in terra includi circumſcribique vllis pomœrijs: ideo ſatius duxit mundi ceu magnæ ciuitatis creationem deſcribere, vt ſuarum legum formulas è mundana republica deſumeret. nam ſi libeat examinare præcepta ſingula, apparebit omnia conuenire ad amuſſim cum præſcriptis naturæ. quapropter eos qui in ſumma proſperitatum affluentia, valetudinis, diuitiarum, gloriæ, cæterorumque bonorum externorum, deflexerunt à virtutis regula, non coacti, ſed verſutia propria, pernicioſa vitia complexi tanquam res egregias ceu hoſtes non tam hominum, quàm cœli mundique totius, pœnis narrat afflictos non vulgaribus ſed nouis inuſitatiſque: quibus diuina iuſtitia magnifice declarauit, quanto malos proſequatur odio, nunc aqua, nunc igne ſæuiens per interualla temporum, & alios diluuio perdens, alios incendio. Siquidem maria tumentia, fluuijque aucti torrentes ſimul & perennes, ciuitates cunctas in campeſtribus regionibus ſitas inundarunt ſubuerteruntque: in editioribus autem locis habitatas imbres continuati, non interdiu, non noctu intermiſſi, ſubruerunt funditus. deinde poſt aliquot ætates rurſus multiplicato numero hominum, quia ne maiorum quidem ſuppliciis admonita poſteritas ſapere didicerat, ſed permiſſa libidini licentia in deterius profecerat, vltricib. flammis hos deleri decretum eſt iuſto Dei iudicio.

A Moſe qua intẽtione, quoue ſtudio leges conſcriptæ.

Sodoma & Gomorrha incendium.

Tunc, vt in ſacra Scriptura legitur, fulmina imbrium in morem de cœlo ruentia concremauerunt homines impios vnà cum eorum vrbibus. Extant in hodiernum vſque monumenta cladis illius inenarrabilis, oſtenditurq; ruinæ in Syria mixtæ cineri, fumo, ſulfuri, lambentibus hæc interdum flammis tenuibus, ſicut fit in reliquiis incendij. Interea pœnas luentibus impiis, bonorum virtuti ſua præmia non deerant. In totius regiónis conflagratione ardentis vna cum incolis, vnicus inquilinus ſeruatus eſt diuina prouidentia, quod abhorret ab indigenarum iniquitatibus, cum aliàs inquilini ſoleant vel ſuę ſecuritatis cauſa non aſpernari mores exteros, timentes, ne quem offendant probando inſtituta contraria. & tamen non erat is perfecte ſapiens, vt eo nomine dignus haberetur tanto præmio: nihilominus profuit ei non conſenſiſſe cum vulgo in luxum ac delicias, fouente rerum copia quaſuis concupiſcentias, non ſecus, quàm ſi ſulfur igni adiiceretur, aut fomenta id genus alia. Similiter in illo memorabili diluuio, qnãdo pene vniuerſi homines interierũt, ſola Noe familia proditur euaſiſſe incolumis, quia paterfamilias ſe purum à peccatis voluntariis ſeruauerat. Id quomodo factum narrent ſacri libri, operæ precium fuerit indicaſſe, vel vt morib. proſit, vel propter miraculi magnitudinem. Poſtquam enim iudicatus eſt pignus, qui ereptus è clade publica fieret autor inſtaurati humani generis, iuxta mandatum diuinum acceptum ex oraculo, fabricauit opus ligneum maximum trecentorum cubitorum longitudine, quinquaginta latitudine, altum triginta cubitos, diſtinctum cellis continuis, aliis imis,

Diluuium Noe.

Noe arca eiusq́ myſterium.

aliis

aliis in ſecunda, tertia, quartaque contignatione diſpoſitis, paratoque prius pabulo, ex vnaquaque animantium ſpecie terreſtrium ac volucrium introduxit marem & fœminam, ne deeſſent in futurum tempus ſemina. norat enim Dei clementiam, etiamſi ſpecies perirent, conſeruaturam genera, propter quandam ſui ſimilitudinem, & ne quid deſideraretur ex diuinis operibus. ſic factum eſt, vt nullum animal detrectaret obſequium, immanibus etiam beſtiis manſueſcẽtibus, & ſeruatorem ſuum tanquam paſtorem vltro ſequentibus. quę poſtquam ſe contulerunt iuxta vnum receptaculum, dici poterat totius terrarum orbis æmulum, nimirum continens tot animantium genera, quot in omnibus terris vel tunc inueniebantur, vel inuenienda erant in poſterum, vix vllo ſermone comprehenſibilia. nec fefellit hominem opinio. remiſit enim, ſe dirum illud prodigium decreſcente in dies diluuio, cohibitis imbribus, & aquis, quæ ſe nuſquam non diffuderant, partim abſumptis per ſolis efficaciam, partim reuerſis in voragines cauernaſq; terræ alias. nam velut ad vnum numinis Omnipotentis edictum, repoſcebat recipiebatque ſuum vnaquæque natura debitum, mare, fontes, flumina, fluentis in ſua loca recurrentibus, ita orbe ſublunari purgato, poſtquam noua terra emerſit, qualis olim recens creata fuerat, ſuperſtes prodiit è lignea mole cum vxore ac liberis, & nuribus, vniuerſoque grege tot animalium, quæ ad ſuorum generum ſemen conſeruationemque reliqua manſerant. Hæc ſunt bonorum virorum præmia virtuti debita, quando non ſolum ipſi maximis periculis exempti fuerunt turbatis vbique elementis omnibus, verum etiam noui generis facti ſunt principes, autoreſq; rediuiui poſt vniuerſalem cladem ſeculi, velut ſcintillæ ſeruatæ ad reparationem generis inter omnes animantes præſtantiſſimi, & imperium terrarum habituri, cunctarumque rerum terreſtrium: quandoquidem id factum ad exemplar diuinæ potentiæ, viſibilis & creata imago eſt naturæ illius ſempiternæ atque inuiſibilis.

PHILONIS IVDÆI DE VITA MOSIS

LIBER III.

Moſis ſacerdotium quale.

DVas iam partes vitæ Moſis deſcripſimus, quę ad regnū & leges perlatas attinent, ſupereſt tertia, in qua dicetur de ſacerdotio. In hac functione præcipue ſpectari ſolet pietas, eximia dos viri, de quo ſermonem inſtituimus: cuius ille natiua ſemina excepta in indolem feliciſſimam, Philoſophiæ ſtudiis & dogmatum eius contemplatione diligenter excoluit: nec prius deſtitit, quàm maturos virtutis fructus perceptos dictis æque ac factis oſtenderet. itaque id aſſecutus eſt, vt inter raros amicos Dei cenſeretur, totus correptus rerum amore cœleſtium, & ſicut ipſe Omnipotentis Regis inſignis cultor extitit, ſic ab ipſo honoratus præ cæteris. eſt autem honor ſapienti cōueniens, colere illum, qui vere eſt: quæ profeſſio habetur ſacerdotij, ſcire, quomodo Deus colendus ſit: is honor incomparabilis contigit ei ex oraculis, vnde ceremonias & omnes ritus religioſe didicit. Primum ſicut anima, ſic & corpus purificandum erat ab omni contagio rerum mortalium, cibo, potu, & conſuetudine cum mulieribus. Verum hoc affectu iam dudum non tangebatur, pene iam inde poſtquam cœpit afflari diuino ſpiritu, vt ſemper eſſet paratus accipiendis oraculis, nā per quadraginta dies continuos à cibo & potu abſtinuit, nimirum alimētis recreatus melioribus, cœlitus aſpirantibus, & primo menti, mox corpori etiam vtilitatem per animam afferentibus, vt & viribus & habitudine proficeret adeo, vt intuentes eum vix oculis ſuis crederent. cum enim aſcēdiſſet ſacrum montem in eo tractu celſiſſimum, Deo iubente, quod alioqui nemini licuit impune facere, fertur ibi duraſſe tot diebus, quot dixi, quamuis nihil ſecum tulerat, quo naturali deſiderio ſatisfaceret: attamen exacto ibi tanto tempore reuerſus ad ſuos præſtolantes ad montis radicem, viſus eſt pulchrior, quàm cum aſcenderet: adeo vt ſtupentes miraculo ne obtueri quidem poſſent eius faciem

Moſis ieiunium.

ſplendore

ſplendore ſolari fulgidam. Dum autem in monte moraretur, diſcebat cuncta myſteria ſacerdotij, & ante omnia de templi vaſorumq; ſacrorum apparatu. Id templum iam nunc extruendum fuiſſet in loco nobiliſſimo puriſſimoq; ex materia pretioſi marmoris, addito muro in circuitu & ædificiis in vſum ſacerdotum, inditoque nomine Hieropoli, ſi promiſſam regionem accepiſſent. Quoniam autem adhuc in deſerto errabant, nullam certam ſedem habentibus conueniebat templum ambulatoriũ, vt tam in itinere, quàm in caſtris ſacra facerent, & nihil ex ceremonijs omitterent, haud aliter quàm hi, qui degunt in ciuitatibus. Placuit igitur tabernaculũ erigi, cuius apparatum ex oraculis in monte Moſes didicerat, futuri ædificij contemplatus ideas incorporeas, ad quarum exemplar intelligibile oportebat deſignari ſenſibiles imagines. Decebat enim ſacrum apparatum fieri ex veri Pontificis arbitrio, vt præſto eſſet copia rerum aptarum miniſteriis ſacerdotalibus. Sic igitur forma exemplaris impreſſa eſt in mentem Prophetæ, deſignata latenter abſque vlla materia figuris inuiſibilibus. Opus autem ipſum ad eam formam factum eſt, artifice ad iam deſignatam ſpeciem accommodante conuenientes materias, id fuit huiuſmodi. Quadraginta octo tabulæ è ſelectis cedris exciſæ, opertæ ſunt aureis laminis. Singulis erant geminæ baſes argenteę, & aureum capitellum ſuperimpoſitũ. Eas tabulas ſic diſpoſuit artifex, vt vicenæ continuarentur per latera ſingula, referentes vnius parietis ſpeciem. In extremo per tranſuerſam latitudinem octo reliquæ ſunt poſitæ, ſex occupantes interuallum medium, duæ

Tabernaculum.

vero dextrum & ſiniſtrum angulos. In aditu erant aliæ quatuor, cætera ſimiles, ſed ſimplices baſes habebant ꝓ geminis: poſt quas extremæ ſtabant quinque, hoc ſolo differentes quod baſibus ſuſtinebantur aheneis. ita omnib. ſupputatis, quotquot erant in hoc tabernaculo, abſque illis duabus quæ latebant in angulis, reliquæ conſpicuæ conficiebant quinquaginta quinque numerum perfectiſſimum, creſcentem ab vnitate vſque denariũ. Quod ſi quis velit illas quinq; in veſtibulo ſitas, & ad atrium pertinentes ſeiungere, ſupererit numerus quinquagenarius ſanctiſſimus, vim habẽs trianguli rectangularis (is eſt omniũ rerum creationis principium) abſoluentibus plenitudinem octo tabulis. Siquidem quadraginta conſtant ex vicenis per latera diſpoſitis, quibus accedunt ſex in medio, abſque illis latentibus in angulis: item aduerſæ quatuor, quibus velum oppanditur. Cauſam autem cur illas quinq; cęteris 50. nunc annumerem, nunc detrahã, indicare non pigebit. Quinarius eſt ſenſuum numerus. Senſus autem in homine aliqñ ad externa eſt pronior, aliqñ ad mentem reflectitur, cui à natura miniſter eſt additus. ideo his 5. tabulis locus attributus eſt in confinio. Nam interna earum ſpectant adyta tabernaculi, quæ ſignificant intelligibiles: externa vero ſunt obuerſa ad atrium, quo ſignificantur res ſenſibiles, ideo baſib. diſtinguuntur diuerſis ab alijs. ſunt enim alienæ. Quoniam aũt in nobis mens eſt caput ſenſuum, ſenſus vero eſt velut baſis & extremitas, mens auro, ſenſus æri comparatur. menſuræ autem tabularum hæ produntur: decem cubitorum longitudo, latitudo vnius & dimidij, vt taberna-

Quinarii numeri nobilitas.

Tabernaculi ædificatio.

Mens omnium ſenſuum caput.

culum æquabile videatur omnibus ſui partibus. Pulcherrimis etiam pi-ɫturatiſq; aulæis totum circumdatum fuit, diſtinctis hyacintho, cocco, byſſo, purpura. Decem enim legimus in ſacris literis contexta ex iam dictis ſpeciebus, ſingula viginti octo cubitorum longitudine, quatuor latitudine, vt & perfectiſſimum haberent denarium, & quaternionem eſſentiam denarij, & viginti octo numerum perfectum, æqualem ſuis partibus, & quadragenarium vitalem maxime, intra quem aiunt abſolui in naturę officina hominem. Cæterum hi viginti octo cubiti ſic diſtribuuntur. Decem ad tectum. tanta enim eſt latitudo tabernaculi. reliqui noueni ad protegenda vtraque latera, vacante à ſolo vno cubito, ne humi traheretur textum ſacratum pulcherrimum. Cæterum è quadraginta cubitis, qui conficiuntur ex decem aulæorum latitudine, triginta occupant totam, quanta eſt longitudinem tabernaculi, nouem poſtremum parietem: quod ſupereſt ad veſtibulum extenditur, vt ſit pro totius ſepti vinculo. At in veſtibulo velum eſt. Sunt autem & aulæa vela, non ſolum, quia velant tectum & parietes, verum ét quia ex eiſdem contexta ſunt ſpeciebus, hyacintho, cocco, byſſo, purpura, quæ fuit, & veli materia. Fuit & aliud velum inter quatuor tabulas, quo intercludebatur adytum. Exterius vero fuit oppanſum quinq; aliis, ne quis profanus poſſet ſacra introſpicere. Ad hanc textrinam electa eſt materia omnibus cæteris viſa præſtantior, elementis mundi par numero, habens etiam cum eis quandam ſimilitudinem, videlicet cum terra, aqua, igne & aere. Nam byſſus è terra, purpura ex aqua prouenit, aerem hyacinthus refert colore, nigricantem naturaliter: ſicut coccus igni eſt ſimilis, quod vterq; rubeat. Nam neceſſe erat, vt qui templum manu factum patri omnipotenti condere inſtituerant, ſumerent aliquid eſſentiis ſimile, ex quibus mundus eſt conditus. ſic igitur tabernaculum ad templi modum fuit adornatum. Ei circumdatum fuit atrium cētum cubitorum longitudine, quinquaginta latitudine, in circuitu habens columnas diſtantes quinis cubitis, in vniuerſum ſexaginta, quadragenas ab vtroq; latere, octonas itē vtrinq, per atrij latitudinem. Harum quoque materia fuit intus cedrina tecta laminis argenteis, baſes omnium æreæ, ipſarum altitudo quinquecubitalis. Hoc enim decorum iudicauit opifex, dimidio contractiorem eſſe altitudinem atrii, vt tabernaculum duplo altius eſſet in conſpicuo. Nam tenues telæ per longum latumque pendebant prætentæ intercolumniis, linteaminibus ſimiles, ne quis impurus penetraret inter illud ſpatium. De cætero ſitus fuit huiuſmodi. Medium ſtabat tabernaculum, longum triginta cubitos, latum decem, quantum occupabant tabulæ. Diſtabat æquali ſpatio à tribus ſepti partib. videlicet à laterib. & à tergo, id ſpatium erat viginti cubitorum. Quod vero circa veſtibulum erat reliquum, quo capacius eſſet ſacrificiorum, amplius patebat per integros quinquaginta cubitos. Sic enim explebatur atrium centenarium, ad ſpatium poſtremum viginti cubitorum accedente longitudine ipſius tabernaculi; quandoquidem 30. viginti cubitis appoſiti 50. faciunt, totidem aliis patentib. in primo aditu. nam veſtibulū velut confinium erat gemini 50. tam orientalis, qua dabatur

Aulæa tabernaculi vela.

Atrium tabernaculi.

Arca fœderis.

introitus,

introitus, quam occidentalis, in quo tabernaculi longitudo continebatur & ſepti poſtrema pars. Erat & aliud veſtibulum pulchrum magnumq; in aditu ipſius atrij, quatuor columnis ornatum, & ſuo velo picturato prætenſum, ſimili velo tabernaculi, & ex eadem contexto materia. Tunc & ſacra vaſa fabricata fuerunt, arca, candelabrum, menſa, altaria duo, in quo ſuffitus ex odoramentis fieret, & in quo adolerentur victimæ. hoc ſitum fuit in atrio, ex aduerſo veſtibuli tabernaculi, tantum inde ſemotum, quãtũ ſpatii ſatis eſſet miniſtris ſacrorũ ad obeunda quotidiana ſacrificia. Arca vero intra vela poſita eſt in adyto, intus & foris munita craſſis laminis aureis, operculo ſuperimpoſito, quod in ſacris literis dicitur propitiatorium. eius operculi proditur longitudo latitudoq;, altitudo non item, vt ſimile ſit ſuperficiei geometricæ: cuius interpretatio ſi ad naturam applicetur, intelligi poteſt propitia Dei potentia. ſin ad mores referatur, ſignificabit mentem ſibiipſi propitiam, quæ concepto amore modeſtæ purgare ſe ſciat, compeſcatque brutam elatam & inflatam arrogantiam. hæc arca vas eſt deſtinatum legibus. in hanc enim præcepta recondunt accepta dictante ipſo cœlesti numine. nam operculum arcæ, quod vocatur propitiatorium, baſis eſt duarum imaginum volucrium, quæ ſermone vernaculo nominantur Cherubim, hoc eſt, multa ſcientia. per has quidem aiunt ſignificari vtrumq; orbis hemiſphæriũ, quod opponãtur ſubterraneis, quæ ſupra terras eminent. nam totũ cœlũ eſt volucre. ipſe per has figuras intelligo 2. antiquiſſ. ſupremaſq; eius Qui eſt potentias, alterã conditricem, rectricẽ alterã, quarũ illa Deus nominatur, per quam totum mundũ ornauit & condidit. regia vero dñs, per quã creaturas regit pro imperio, & iure optimo certiſſimoq; temperat. ſolus.n. ille qui vere eſt & conditor rerum indubitate creditur, quib. cũ nullæ eſsẽt dedit eſſentiã: & rex ſuapte natura, quoniam in creaturas nulli magis quam creatori debetur imperiũ. cæterum in confinio 4. & 5. tabularum, quod proprie dici poteſt templi veſtibulum, velo exteriore interioreq; incluſum, ex prædictis tria vaſa fuerunt poſita: mediũ altare odoramentorũ, per quod ſignificatur debita pro terrenis aquaticiſq; reb. gratiarum actio. nam hæc elementa mediam mundi regionẽ obtinent, at candelabrũ auſtrũ verſus, ſubindicãs motũ ſiderum luminariũ. nam ſol lunaq; cum cæteris longe à ſeptentrionalib. partib. deflectentes, magis obuerſant auſtralib. hinc factũ eſt, vt terni rami producti ſint ex medij candelabri vtroq; latere ad numerũ ſeptenarium. in ſummitatib. eminebãt ſeptẽ lucernulæ figuræ planetarũ, vt vocant phyſici. ſol .n. tanquam lucerna inter illos ſex medius lucet, quartus à ſummo pariter ac infimo, temperans muſicũ illud & vere diuinũ organũ. Verſus ſeptentriones autem menſa, & in hac panes cũ ſale: quoniam ſeptentrionales venti vegetãt maxime, & quia è cœlo terraq; alimẽta proueniunt, altero pluente, altera ſemen pluuiis rigatũ ad maturã frugẽ perducente, & erant in proximo figuræ cœli terręq;, ſicut oſtendimus, cæli cãdelabrũ, rerum vero terreſtriũ, vnde vapores prodeunt, illud, quod ex re appellatur thymiaterium. nam alterum altare ſubdiuale ſolet Scriptura vocare thyſiaſterium à victimis, quaſi τηρητικὸν θυσιῶν, qua voce ſubindicat nõ abſumi victimas, voluntatẽ, inquã, of-

Vaſa ſacrificij.

Cœlum totum volucre.

Solis curſus.

Candelabra ramis ornata quid ſignificent.

 ferentium,

ferentium, non membra pecoris, quę ignis deuorat. nam ſi quis prauus & iniuſtus offerat, eius non litant victimæ, ſacrificia profana ſunt, vota ominoſa, perniciem afferentia. non abolent enim peccata, ſed in memoriam reuocant. quod ſi pius iuſtuſque offerat, ratum manet ſacrificium, etiamſi carnes abſumptæ fuerint, imò etiamſi nulla mactetur hoſtia. nullum enim poteſt eſſe verius ſacrificium, quam animæ Deo charæ pietas. huius enim gratitudo immortalis fit, relata in Dei tabulas, in ſempiternum cum ſole luna mundoque duratura. Poſt hæc ſacram veſtem adornauit artifex in vsū futuri Pontificis, pulcherrimam & mirificis texturis multiplicem. hæc cōſtabat è tunica & epomide, ſicut Scriptura nominat. tunica fuit ſimplicior, tota hyacinthina præter imam fimbriam, diſtinctam dependentib. floribus, maliſq; punicis aureis & tintinnabulis. at epomis opus ſpecioſiſſimum arte ſumma confectum erat ex prædictis generibus, hyacintho, cocco, byſſo, purpura, auro quoq; intertextum. nam bracteæ conciſæ in capillamenta tenuiſſima intertexebantur omnibus ſtaminibus. in ſummis humeris inſerti erant duo ſmaragdi precioſiſſimi, inſcripti ſenis vtrinque phylarcorum nominibus, in vniuerſum duodecim. in pectore quoq; aliæ gemmæ ſpectabantur fulgentes variis coloribus, ſimiles ſignaculis, ternę quadruplici ordine. hæ fuerunt inſertæ rationali quod vocant, id erat quadrangulum duplicatum, pro baſi deſtinatum ferendis duabus virtutibus, reuelationi veritatique. pendebat autem aureis catenulis ex epomide, aſtrictum ad eam ne laxum flueret. adhæc lamina aurea quaſi corona inſculpta erat quatuor literis nominis illius, quod ſolis aures linguamque ſapientia purgatis fas eſt audire nominareque in ſacris, præterea nemini. id Theologi aiunt eſſe tetragrammaton, fortaſſe quod ſignificet primos numeros, vnum, duo, tria, quatuor. quaternioni enim inſunt omnia, punctum, linea, ſuperficies, ſoliditas, menſuræ vniuerſorum, & muſicæ ſymphoniæ, potiſſimæ, diateſſaron ratione ſupertertia, diapente ſeſqualtera, diapaſon dupla, diſdiapaſon quadrupla. Quin & alias ineffabiles virtutes habet quaternarius, quarum pleraſque diligenter perſcrutati ſumus in tractatu de numeris. eā laminam mitra ſuſtinebat, ne caput attingeret. ſuperimpoſita erat & cidaris, quo inſigni reges orientis malunt vti, quam diademate. Hic fuit amictus Pontificis: quid autem ſibi velit & integer & partes eius, ne id quidem videtur prætereundum ſilentio. Totus enim totius mundi quædam imago fuit, partes vero ſingularum partium. incipiamus à talari tunica, hæc tota eſt hyacinthina, ad exprimendam figurā aeris. natura enim aer nigricat, & quodammodo talaris eſt, à lunari orbe protenſus vſque terræ terminos. Vnde etiam tunica à pectore vſq; pedes per totum corpus diffunditur, circa talos habet flores, mala punica & tintinnabula. Flores terram ſignificant, in qua florent & germinant omnia. Mala punica aquam, ῥοιαὶ dictæ à fluendo, iuxta Græcam etymologiam, tintinnabula vero horum elementorum concentum & congruentiam. Nam nec terra ſine aqua, nec aqua ſine terra generationi ſufficit, ſed amborū coitus & contēperatio. Huic interpretamēto locus ipſe atteſtat. Sicut enim in ima talaris tunicę fimbria mala

Pietas gratiſſimum Deo ſacrificium.

Quaternarii numeri virtutes.

Sacerdotalis veſtis ænigmata.

punica

punica flores & tintinnabula ſunt; ſic horum ſignificata infimam mundi regionem ſortita ſunt, aqua terraque: & ſic conſonando cum vniuerſitatis harmonia, vires ſuas exerunt ſtatis temporum curriculis. itaque trium elementorum ex quibus & in quibus ſunt omnia mortalia corruptibiliaq; genera, aeris, aquæ, terræ, figura eſt ſtola iſta cum ſuis appendicibus. nam ſicut hæc vna, ita tria dicta elementa vnius ideæ ſunt, quandoquidem ſub luna ſita ſunt, & mutationes recipiunt. & ſicut ab hac pendent flores ac mala punica, ſic ab aere quodammodo ſuſpenduntur aqua terraq; quandoquidem continentur ab eo. at epomida cœli figuram eſſe certis coniecturis colligitur. primum è duobus ſmaragdis rotūdis humeralibus, quos quidam exiſtimant typos ſolis lunęq;, alterius diurni, alterius nocturni ſideris. ſed propius ad veritatem accedit, per hos deſignari duo hemiſphæria. ſunt enim ſicut hæ gemmæ ambo inter ſe paria, neutro creſcente decreſcēteve ſecus q̃ in luna videtur. atteſtatur & color: ſmaragdo enim aſpectus totius cœli eſt ſimilis. vnde factum eſt vt gemma vtraq; ſculperetur ſex nominibus: quia vtrumque hemiſphærium, diuiſo ſignifero circulo, ſex ſigna complectitur. præterea in pectore xii. gemmæ diſcolores, ternæ diſtributæ in quatuor ordines, quid aliud ſubindicant quam ipſum ſigniferum circulum? nam & hic in iv. partes è ternis ſignis conſtantes diuiditur, atque ita horas anni conficit, ver, æſtatem, autumnum, hiemem, mutationes iv. quarum ſingulas tria ſigna determinant, ſole illuſtrante hæc omnia iuxta certam, immotam vereq; diuinam rationem numeri. Quapropter hæ gemmæ dicto rationali ſunt inſertæ. conſtat enim ſua ratio mutationibus anni ordinariis: & quod mireris, tempeſtiuis variationibus declaratur harū rerū ſempiternitas. nec abhorret ab hac ſignificatione varietas colorū in gemmis, ita vt nullus ex his ſit alteri ſimilis. Nam & circuli ſigna ſuum quodq; calorem efficiunt in terris, aquis & aere horumque accidentibus, atque etiam in animalium ſtirpiumq; generibus omnibus. Quod autem rationale duplicatur, cauſam habet hāc. Duplex eſt ratio, altera in mundo, altera in natura hominis. in mundo illa incorporearum exemplariumque idearum ratio, itemque rerum viſibilium, quæ ſunt idearum imagines, & mundum hunc ſenſibilem conficiunt. in homine autem ratio eſt intrinſeca & prolatiua, quæ aliter dicitur oratio, illa ceu fons, hæc ceu riuus inde promanans. illius ſedes eſt mens, huius lingua & os, inſtrumentaque vocis cætera. Voluit autem rationale illud quadrangulum eſſe artifex, pulchre ſubindicans, oportere rationem tum naturæ tum hominis inconcuſſam eſſe ac ſolidam, quapropter ei duas ſupradictas virtutes attribuit, reuelationem atque veritatem. nam & naturæ ratio vera eſt reuelatoriaq; omnium, & ea quæ in ſapiente eſt imago illius alterius, debet eſſe veriſſima, & nihil cælare præ inuidia, quod quidem cognitu ſit vtile. Quin & vniuſcuiuſq; noſtrum tum oratio tum ratio his duabus ornanda eſt propriis virtutibus, declaratione oratio, veritate interna ratio. decet enim mentem nullum mendacium admittere, orationem autem expedite veritatem proferre declarareque. Nulla tamen eſt ſermonis vtilitas, ſi ab hoc diſcre-

Orationis virtutes.

pent opera. Et hoc eſt cur rationale pendet ab epomide & humeris ne laxum fluat, quod à dictis ſeiungi facta iniquum ſit. Nam per humerum ſignificatur operatio. Hęc ſunt quæ ſub ſacerdotali veſte latent ænigmata. Cidaris autem pro diademate imponitur capiti, quia quantiſper ſacerdos honore ſuo fungitur & miniſterio, nō ſolum priuatis hominib. eſt eminentior, verum etiam cunctis regib. Huic pręfigitur aurea lamina inſignita quatuor literis, per quas Entis nomen aiunt indicari, quandoquidem nihil poteſt abſq; inuocatione Dei ſubſiſtere. nam huius bonitate fauente, integritate ſua fruuntur omnia. In hunc modū ornatus pontifex ad ſacra mittitur, vt quoties ritu patrio vota facturus eſt pro populo, totū mundū ſecū introducat ſub figuris quas geſtat, aerem in ſtola, aquā in malis punicis, terram in floribus, ignē in cocco, cœlum in epomide duobuſq; ſmaragdis referentibus totidem hem ſphęria ſculptura ſenorum ſignorū, item in rationali pectus ornante quatuor ternarū gemmarum ordinibus, quod rationis cuncta diſpenſantis repræſentat ſpeciē. Neceſſariū enim erat, vt ſacerdos ſupplicaturus patri omnipotenti, aduocatū adhiberet perfectiſſimū eius filium, ad impetrandam erratorum veniam, & vberem in poſterum gratiam. Fieri tamen poteſt, vt ſic quoq; doceatur Dei cultor, ſi non conditore mundi, ſaltem mundo ipſo conari ſe dignum facere, cuius induitur imagine: videlicet geſtaminib. illum figurantib. admonitus, vt quodā modo ex homine in naturam mundi tranſeat, & ſi fas eſt dicere (fas eſt autem cum verum ſit) paruus mundus fiat. Cæterum extra veſtibulum in primo aditu labrū erat ahenęū, non ex rudi materia, vt fere fit, fabrefactum ab opifice, ſed ex vaſis iam ante expolitis in vſum tamen alium, quæ mulieres mira animi alacritate certatim benigneq; cōtulerant, ne viris hac parte viderentur cedere: æmulatione longe honeſtiſſima, qua dabant operam ne illis inferiores iudicarentur in pietatis ſanctitatiſq; ſtudio. Specula enim ad quæ formam curare ſolitæ fuerant, ſponte nemine iubente Deo dicauerant, ceu primitias cōiugalis pudicitiæ pulchritudiniſq; animæ decentiſſimas. Hæc ad ſe delata opifex in vnam maſſam confudit, ratus nihil inde aptius poſſe confici, quam labrum ex quo ſe luſtrarēt ſacerdotes templū ingreſſuri ad obeunda ſua miniſteria, præſertim pedes manuſq; lauando in ſignum vitæ inculpatæ, victuſq; puri parati bonis rationibus, non per illam aſperam inuiamque viam vitiorum, ſed per regiam ſtratam munitamque virtutibus, & directiſſimam. Qua ſi diceret, Meminerit quiſquis hinc ſe aſperger, huius vaſis materiam fuiſſe ſpecula, vt ipſe quoq; tanquam in ſpeculo contempletur mentē propriam: & ſi quid in ea viderit turpitudinis, aut brutorū affectuum, aut voluptatis p ęter naturę leges efferueſcentis, aut contra mœſticiæ plus æquo ſe deiicientis, aut metus declinantis à recto itinere, aut concupiſcentiæ nitentis in vetitum, id mature curare ſtudeat, & germanę ſinceræq; pulchritudinis rationem habeat. Nam quæ in corpore laudatur, ſita tum in membris bene dimenſis pro ſua cuiuſq; portione, tū in colore decenti & habitudine, breui momento durat. At altera illa menti propria, quæ conſtat opinionum virtutumq; concentu, non langueſcit vl-

lo tempore, ſed iuueneſcit in dies, colore veritatis tincta decentiſſimo, dictis cum factis conſentiẽtib., & à neutris diſcrepante conſilio. Poſtquã aũt propheta exemplar ſacrati tabernaculi didicit, idq; homines ingenioſos & ad præſcripta exequẽda idoneos perdocuit, quomodo ſingula oporteat affabre fieri, reliquum erat vt ſacerdotes optaret, doceretq; quo ritu quibuſve hoſtiis res diuina facienda ſit. Itaq; fratri ex omnib. optimatibus ſelecto pontificatus honorẽ tribuit eximium: filios illius conſtituit ſacerdotes, non cognationis priuilegio, ſed pietatis ſanctitatiſq;, quas in his viris animaduerterat. Eius rei manifeſta fides eſt, quod neutri filio dignitatẽ hanc contulit, vtrumq; electurus, ſi propinquitatis rationem habuiſſet. Hos inſtituit de communi totius gentis ſententia, iubente oraculo, more nouo & memorabili. Ante omnia fontanis aquis limpidiſſimis & vitæ vtiliſſimis eos abluit: deinde ſacris veſtibus induit, fratrẽ talari & epomide, ceu thorace referente mundi imaginem: fratris filios tunicis linteis & zonis ac ſubligaribus: illis vt expedite peragerent ſacra miniſteria, aſtrictis tunicarũ ſinib. his, ne quid quod pudor cælari poſtulat, oculos circumſtantiũ offenderet, præſertim dum aſcendunt ad altare aut deſcendunt, omniaq; propere ac celeriter faciunt. Niſi enim tam accurate præſcriptus fuiſſet totus veſtitus ſacerdotalis propter incertos caſus futuri temporis, quos præcaueri oportuit, non potuiſſet fieri in tanta celeritate miniſterii, quin nudarentur aliquãdo, ſacerdotib. decorum inter ſacra ſeruare non valentibus. Vt vero inſtruxit eos ſacratis veſtibus ſumpſit vnguentum ſuaueolentiſſimũ, confectum arte vnguentaria: quo primum ſubdialia vaſa, altare labrũq; perunxit aſperſa ſepties: deinde tabernaculum & ſacra vaſa ſingula, arcam, candelabrum, thymiaterium, menſam, calices, phialas, cæteraq; ſacrificiis deſeruientia. Poſtremo adductum pontificẽ inunxit profuſo largiter in caput eius ſacro vnguine. His rite peractis iubet adduci vitulum & duos arietes. Vitulum vt offerret in remiſſionẽ peccatorum, ſubindicans cuiuis nato, etiam bono, vel ob hoc ipſum, quod natus ſit, cognatum eſſe peccatum: propterea placandum eſſe Deum precib. & victimis, ne iratus ſæuiat. Arietum autem alterum qui adoleretur ſolidus autori rerum omnium, cuius benignitate pro ſe quiſq; fruitur elementis omnibus, terra ad alimentum & domicilium, aqua in potum, lauacra nauigationemq;, aere ad reſpirationẽ effectuſq; ſenſuum (nam horum inſtrumentum aer eſt) & ad horas annuas: igne quotidiano quidem ad cibos coquendos & calefactionem, cœleſti vero ad lucem & res viſibiles. alterum autem arietem mactauit ad abſolutã eorum qui ſacrabantur purificationẽ, quem apte conſecrationis cognominauit, quod per hoc ſacrificium initiarentur ſacerdotes Dei maximi optimi. eius ſanguinis partem circum altare profudit, partem excepit phiala, eoq; tincti tria membra initiatorum, auriculã extremam, manum extremã, pedẽ extremum, hæc omnia dextera, ſignificans virum perfectũ debere purum eſſe ſermone, opere, tota vita deniq;. ſermonem enim auditus iudicat: manus ſignificat opera, pes totius vitæ tranſitum, quoniam autem hæc ſingula extrema ſunt & dextera, intelligẽdum eſt in his ſingulis requiri pro-

Sacerdotalis veſtitus cur tam eleganter & copioſe præſcriptus.

Arietis pro remiſſione peccatorum oblatio.

fectum & cupiditatem extremæ felicitatis & vltimæ, ad quam ceu ad ſcopum omnes vitæ actiones referendæ ſunt. Primum igitur vnius victimæ, quæ conſecrationis appellatur, ſanguine ſincero has partes ſacerdotum inunxit. deinde ſumpſit ex eo quod circum altare profuſum fuerat vel ex vnguento vel è victimis omnibus, eoque permixto ſacerdotes aſperſit, volens eos non ſolum externæ ſubdiualiſque ſanctitatis fieri participes, verum etiam internæ, quandoquidē ſacra facturi erant in adytis, in quibus omnia peruncta ſacro vnguento fuerant. Deinde aliis quoque cæſis victimis, tum pro ſacerdotibus ipſis, tum pro ſenatu ac gente vniuerſa, Moſes fratrem introduxit in tabernaculum. erat is dies octauus à conſecratione, huius feſti vltimus: ſuperiores enim VII. fratri filiiſque eius initiandis dati fuerant. Tum vero in loco ſacro vt bonus præceptor docilem diſcipulum ritus pontificios edocuit: poſt hæc ambo egreſſi protenſis ad cœlum manibus, vota pro gente fecerunt, qualia proficiſci par erat à mente ſanctiſſima. quibus nondum peractis accidit inſigne prodigium. nam ex adytis, ſiue ætheris pars puriſſimi, ſiue aer naturaliter in ignem mutatus, emicuit, vt repente flamma prorumpens recta ferretur in altare, & quicquid ſuperimpoſitum fuerat abſumeret, opinor in argumentum manifeſtiſſimum præſentis diuinæ prouidentiæ. Decuit enim eximium donum conferri ſacrariis, non qualia ſunt materiæ tractabiles hominibus, ſed ignis eſſentiæ puriſſimæ, ne iſte qui in noſtro vſu eſt, altare attingeret, quo iam innumeræ ſordes contactæ fuerant. Admouetur enim non ſolum brutis animalibus, dum coquuntur ad ſatietatem ventris miſeri, verum etiam ad necandos ex inſidiis homines, non tres quatuorve, ſed interdum magnum numerum. Nam & claſſes integræ cum ſociis naualibus incenſæ ſunt telis ignitis, & vrbes eadem arte petitæ conflagrarūt ſubſederuntque in cineres, vt ne veſtigium quidem habitationis ſuperfuerit. Hanc opinor ob cauſam ignis iſte qui in vulgari vſu eſt tanquam cōtaminatus ablegatus fuit ab altari ſanctiſſimo, & pro eo demiſſus cœleſtis ex æthere, & inter humana diuinaq;. Conueniebat enim ſacrificiis attribui naturam ignis incorruptiorem quam eſt hæc quæ ſeruit quotidianis vſibus. Cum autem neceſſe eſſet per ſingulos dies, præſertim feſtos iterari ſacrificia multiplicarique propter multas variaſque cauſas tum priuatas tum publicas, vtpote in gente non minus religioſa quam populoſa, opus fuit etiam æditnorum multitudine ad ſacra miniſteria. Horum quoque mira & inuſitata fuit electio. Vnam è duodecim tribubus præſtantiſſimam delegit addito religioni præmio. Id ita geſtum eſt. Cum Moſes aſcendiſſet montem proximum, ibique aliquot diebus colloqueretur cum Deo ſine arbitris, quidam inconſtantes tanquā orbati principe, abſentiam eius verterunt in impietatis occaſionem: oblitique Dei veri, cœperunt æmulari figmenta Ægyptia, facto iuuenco aureo ad imitationem animalis eius regionis ſacratiſſimi: cui profana ſacra faciebant, & choreas agebant inconditas, hymnos concinendo lamentis ſimiles, & expleti mero congeminarunt temulentiam, vino pariter furentes ac inſania, pernoctando in comeſſationibus, oblectandoque ſe factis

Conſecrationis victima.

Legislatoris officiū.

Ignis eſſentia puriſſima.

Typhus Ægyptiacus.

Moſis cum Deo in monte colloquium.

peſſi-

peſſimis, ignari vltionis imminentis quam prouocabant ſua malicia, & excæcati ſuis affectibus. Vbi vero clamores caſtrenſes vt in turba celebritateq; longe lateq; audiebantur, a deo vt ad montis cacumen peruenirent, perculſus aures Moſes hærebat vt amator Dei ſimul & hominum, nec diſcedere ſuſtinens à diuino colloquio quo priuatim honoratus fueras, nec deſpicere plebem miſere tumultuantem per principis abſentiam. ſentiebat enim tumultum, vocibus confuſis & inarticulatis indicantibus perturbationes animi præſertim ſagaci prudentique homini, facile intelligenti hâc eſſe debachationem publicam. per vinolentiam non abſtinentium ab iniuriis. itaque diu huc illucque incertus diſtrahebatur: ſed oraculum dubitationem exemit his verbis I deſcende celeriter, populus ad impietatem prolapſus eſt, iuuencum manu factum adorans pro numine, & victimas ei ſacrificans, oblitus omniũ quæ hactenus vel vidit vel audiuit, & totius pietatis atq; religionis acceptæ à maioribus. ille ſtupefactus cum non poſſet non credere oraculo tanquam ſequeſter & arbiter, nõ ſtatim reſiliit, ſed prius deprecabatur pro populo ſuppliciter orans peccati veniam: deinde placato rege omnipotente reuertebatur mixta gaudio mœſtitia. Gaudebat enim Deum non repuliſſe ſuam ſupplicationem, contriſtatus autem fuerat, quod iniquiſſime ferret patrias leges derelictas à populo. Vbi vero caſtra introgreſſus vidit repente mutatos ritus, & figmenta recepta pro veritate, non omnes tamen infectos eius mali contagio, ſed ſupereſſe quoſdam ſanos quibus talia diſpliceant, volens diſcernere in corruptos ab inſanabilibus, & videre num qui reuertantur ad pœnitentiam, per præconem populum monuit edicto, cuius indicio tũ pios tum impios manifeſte cognoſceret. Verba edicti fuerunt hæc: Si quis eſt domini, veniat ad me: breuia ſane, ſed magnam vim cõtinentia. perinde ac ſi diceret: Si quis nihil manufactum, nihil creatum habet pro Deo, ſed vnum rerum dominum, ad me veniat. Itaque alii qui Ægyptiacum typhum prtulerant, edictum contempſerunt. Alii fortaſſe metu pœnæ non auſi ſunt propius accedere, ſiue Moſem timentes, ſiue ſeditionem populi. Solet enim vulgus ſæuire in diſſentientes à ſua dementia. Sola ex omnibus Leuitica trib. audito præcone tanquam ex cõpoſito accurrit propere, pedum celeritate indicans alacritatem animi, & quanto affectu pietatem coleret. Quos vbi vidit Moſes certatim ad ſe currere: Statim apparebit, inquit, num eadem animis inſit alacritas, quæ corporibus. Sumite gladios, cædite mille ſupplicia meritos, qui vero Deo relicto falſos ſibi fecerũt, indito corruptibilibus creatiſque eſſentiis incorruptibilis illius, increatique nomine: non cognatis non amicis parcite, amicitiam ac cognationem æſtimando ſanctitate proborum hominum. Vix ea dixerat, cum illi ex aſperati & infenſi ſceleri iam inde à principio ruentes in cædem interemerunt ad tria millia virorum coniunctiſſimorum antea. Quorum cadauera medio foro iacentia plebs videns indoluit, ſimulque metuens vltricem iram adhuc feruidam, ſtatim reſipuit. Tum Moſes publice laudata horum fortitudine, honoris eis decreuit perpetuum, conuenientem facinori præclariſſimo. Decebat enim, vt qui in honorem Dei vltro arma ſumpſerant,

Moſis edicta.

Ægyptiacus typhus.

Leuitica tribus pietas.

&impios momẽto debellauerant, pręmium acciperent ipſius cultum ac ceremonias. Quoniam autem non vnus ordo eſt ſacratorum hominum, ſed alii tractant preces, victimas, ſacraque cætera, & vſque adyta procedunt: aliis nihil horum permittitur, tantum noctu interdiuq; curant templum & cuſtodiunt eius ſacrã ſuppellectilem, quos nonnulli vocant æditüos. quæ ſæpe alias multarũ calamitatum cauſa fuit de primatu contentio, hic quoque inualuit, æditiuis in ſacerdotes conſpirantibus, & illorum dignitatẽ ſibi vſurpare conantibus: id quod facile ſucceſſurum ſperabant, cũ ipſi in tantum ſuperarent eos numero. & ne viderentur priuatæ ſeruire cupiditati, antiquiſſimam è xii tribub. in partes ſuas pertraxerunt, quã multi familiares ſequebantur, vt habentem prærogatiuam generis. Senſit Moſes hanc conſpirationem contra ſe tendere, quia fratrem pontificem oraculi iuſſu deſignauerat. id factum non caruit calumnia, quaſi prætextu oraculi plus valuiſſet domeſtica gratia quam vtilitas publica. quod, vt erat viſum eſt indigniſſimum. non ſolum in dubium reuocari fidem approbatam tot cœleſtibus prodigiis, verum & de religione ambigi, quæ fucatis etiam hominibus ſolet veritatis confeſſionem exprimere. Veritas enim à Deo non ſeiungitur. deinde ſuperuacaneum ratus eos prolixa oratione beneficiorum acceptorum commonefacere, quos iam aduerſariorum criminationibus præoccupatos animaduerterat: Deum exorauit euidenti ſigno declararet, ſinceram incorruptamq; fuiſſe electionem pontificis, ille iuſſit eum xii. virgas, pares tribuum num. inſcribere nominib. phylarchorũ vndecim,

Moſes fratrem pontificem oraculo deſignans populi ſeditionem concitat.

Veritas à Deo non ſeiungitur

duodecimamque pontificis fratris ſui nomine, deinde inferre adytis. fecit iuſſa vates, intentus in exitum. poſtera die monitus oraculo, in præſentia totius populi, deprompſit virgas, cæteras nil mutatas, eam autem quam nomine pontificis inſcripſerat, oſtento nouo conſpicuam. nam hæc mirifice tota quanta erat, frondes fructuſque protulit. erant autem nuces, diuerſa natura ab aliis fructib. nam in pleriſq; vt vua, oliua, malis aliud eſt ſemen, aliud id quo veſcimur, quæ diſcernuntur locis etiam, externa pars veſca eſt, ſemen intus includitur. in nuce ſemẽ ipſum eſtur, & vtrumq; in vnam ſpeciem confuſum vno loco intimo clauditur, munito duplici tegmine, craſſo primum putamine, dein ligneo cortice, vt apte per hanc figuram perfecta virtus poſſit intelligi. ſicut enim in nuce idem eſt finis & principium, in quantum ſemen initium, in quantum fructus finis, ſic & in virtutibus. Vnaquæq; & finis eſt, & principium. principiũ quia non aliunde quã ex ſeipſa oritur: finis quia vita tendit ad eam naturaliter. præter hanc cauſam affertur alia manifeſtior. Nucis extremum putamen eſt amarum, ligneꝰ cortex interior eſt auſterus & ſolidus: quo fit vt fructus non ſit in prõptu clauſus vtroq; munimine. hac figura docetur anima exercẽs ſe in virtutis ſtadio, eſſe opus laboribus. Labor autem durus & difficilis, vnde felicitas prouenit: quapropter perdurandum eſt. Nam qui fugit laborem, fugit felicitatem: è diuerſo qui fortiter patienterq; difficultates tolerat, ad beatitudinem properat. Nam fieri non poteſt, vt homo delicatus & effœminatus animo, corpore quoque labefactato quotidianis voluptatib., virtuti

Virga duodecim tribuũ à Moſe erecta.

Labor à Deo & natura hominibus impoſitus.

virtuti domicilium præbeat. Cui niſi contingat pro dignitate tractatio, primum denunciat ſe migraturam ad illum ſummum rectarum rationum principem: mox ſi nihil proficit, confert ſe quo trahitur ſuopte deſiderio.

Virtutum vera deſcriptio.

Imo ſi verum fatendum eſt, ſacer ille virtutum chorus, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, iuſticiæque vltro ſibi quærit quos exerceat præſertim eos qui tetricam duramq; vitam complectuntur, coniunctam cũ patientia continentiaq; , ſimplicitate frugalitateque contentam: quibus artibus pars noſtri præcipua, ſcilicet ratio, ſanitatem tuetur bonamque habitudinem, ſuperatis moleſtis obicibus corporeis: quales ſunt temulentiæ, cupediarum liguritiones, libidines, & id genus cupiditates inſatiabiles, tantum ſolertiæ detrahentes quantum addunt carnibus. fertur etiam è vernis arborib. prima florere amygdalus prouentum arboreorũ fructuum prænuncians, & poſtreme omnium amittere folia, æſtatem ferens diutiſſime ſaluo virore frondium, vtroq; modo figurã ſacerdotalis tribus referens, ſubindicanſque hanc primam & vltimam vigere in humano genere, duraturã donec viſum fuerit Deo noſtrum genus reuocare ad vernam renaſcentiam, ſublata inſidioſa cupiditate, fonte malorum omnium.

Principes omnes debent eſſe ſacerdotes.

Quoniam igitur diximus oportere abſoluto principi adeſſe quatuor res, regnum, legum ferendarum facultatem, ſacerdotium, prophetiamque, vt tanquam legiſlator vetet ac iubeat, tanquam ſacerdos non ſolum humana ſed & diuina adminiſtret negotia, tanquam propheta quicquid intellectu non percipit diſcat ex oraculis: iamque de tribus primis diſſeruimus, & oſtendimus Moſem fuiſſe optimum regem, legiſlatorem, pontificem, nunc poſtremam aggredior, declaraturus eum fuiſſe & prophetam probatiſſimum.

Moſes rex legiſlator, Propheta & Pontifex.

Nec ignoro pondus oraculorum habere quicquid ſcriptũ eſt in eius voluminibus, recenſebo tamen magis propria, vbi prius diſtinxero, quædam oracula ex perſona Dei proferri per diuinum interpretẽ, quædã eſſe reſponſa ſcitanti reddita, quædam pronunciari ex perſona Moſis afflati numine. Quæ primi generis ſunt, tota præ ſe ferunt virtutes Dei, clementiam & beneficentiã, per quas omnes homines ad honeſtatem inſtruit, pręcipue vero cultores ſuos quibus ad felicitatem viam aperit. Secundum genus mixtum eſt è verbis rogãtis prophetæ & reſpondentis numinis. Tertium legiſlatoris eſt proprium donati à Deo vi præſagiendi prædicendique futura. Primi generis ſeponentur nunc, cum ſint maiora quam vt ſatis laudari queant ab homine quorum laudi vix tota natura ſufficiat, & alioquin efferuntur per interpretem. differunt aũt inter ſe prophetia & interpretatio. De ſecundo mox conabor dicere, ſubiuncturus & tertium, in quo apparet vatis diuinitas, ꝓpter q̃ proprie propheta nuncupatur. incipiemus autem promiſſa repræſentare hoc modo. In quatuor locis leges feruntur per rogationem reſponſionemque mixtæ ex verbis afflati prophetæ Deum conſulentis, & reſponſio ipſius patris cœleſtis.

Moſes vir Dei amantiſſimus.

Primum quando non ſolum Moſem omnium ſanctiſſimum & amantiſſimum Dei, verum etiam quemuis mediocriter pium exaſperare potuit quidam è diſſimili genere natus hybrida, patre Ægyptio, matre Iudæa, qui

Ægypti fertilitas.

faſtidito ritu materno declinauit ad impietatem Ægyptiacam, contemptor cœleſtis numinis. Soli enim propemodum ex omnibus gentibus Ægyptii cœlo terram oppoſuerunt æmulam, hanc diuinis colentes honoribus, illud nulla veneratione dignati eximia, quaſi regni extremitas præferenda eſſet regiæ. Nam in mundo cœlum eſt regia ſacratiſſima, terra vero extremitas regni, per ſeipſam quidem non contemnenda, ſed tamē haud conferenda cum æthere, à quo tantum à tergo relinquitur, quantum tenebræ à lumine, nox à die, corruptio ab incorruptibilitate, mortalis à numine. nam quia non compluit eorum regio ſicut aliæ, ſolita quotannis inundari à reſtagnante flumine, opinione ſua Nilum conſecrant Ægyptii,, vt cœli æmulum, & regionem ſuam magnopere prædicant, proinde ille promiſcui generis homo, dum rixatur cum quodam ex ſacerdotali doctoq; genere, impotenter iratus, & agitatus impietate Ægyptiaca, à terra in cœlum extendit contumaciam, execrabili ſceleſta pollutaque tum anima tum lingua voceque auſus miſerrimus eum execrari, quem ne honoris quidem gratia fas eſt nominari ab omnibus. ſed à ſolis optimis & purificatis hominibus. Quapropter miratus amentiam perditam & immanem audaciam, quamuis efferueſcente generoſa indignatione cuperet manu ſua ſceleſtū conficere, tamē veritus eſt ne is ad hunc modum leuiore q̄ pro merito defungeretur ſupplicio. parem enim tantæ impietati pœnam homo inuenire non potuiſſet. cum enim contemptor Dei nec parentes veneretur, nec patriam, nec bene meritos, hic non contentus neglexiſſe religionē, & vſq; ad execrationem prorumpens, nihil ſibi ad ſummam impietatem fecit reliquum. nam maledictum prę execratione crimen eſt leuius. Verum linguæ morbus & effrenes cum miniſtrant nefariç dementiæ, proculdubio ꝓdigioſum aliquod ſcelus perpetrant, ô homo, execratur Deum aliquis? quem igitur alium Deum ad execrationem inuocat? nonne hunc ipſum contra ipſum? apage iſtas profanas cogitationes & ſacrilegas. purgetur anima miſera tali voce contaminata, in quam auditu ſenſu cæco impegit. fierine potuit, vt lingua ad tam impiam vocem prolatam non ſit tacta paralyſi, ac ne aures quidem audituri obturatæ ſint, niſi forte vltioni proſpectum eſt & iuſticiæ, quod ad exempla vitæ pertineat non cælari quicquid inſigniter præeminet & in benefactis & in maleficiis, vt alteri præmium contingat, alteri ſuppliciū. ideo propheta iuſſit hunc vinctum ſeruari in carcere: ipſe Deum ſupplex orauit daret veniam oculis auribuſque non ſponte pollutis viſu audituque nefario: ſimulque rogauit quid oporteat pati inuentorem ſceleris nefandi & inauditi ad eam diem. Ille iuſſit eum lapidari, ideo ſicut opinor ſaxis plectendum pronuncians quod animam haberet duram & ſaxeam, vtque manibus totius generis vltionis auidæ ſumeretur ſupplicium. Nec enim poterant aliter quam eminus ferire tot milia. poſt exactas pœnas à nefario capite, noua lex ſcripta eſt & tunc primum relata in tabulas, vt fere nouis morbis quæruntur noua remedia. verba legis ſunt hæc. Quiſquis execratus fuerit Deum, peccato obnoxius eſto. Quiſquis autem nominauerit nomen Domini, capi-

Nilus Ægyptum inundat.

Dei nomē quomodo profanetur.

Epicuri de mundo opinio.

talis

talis eſto. O dictum bene vir ſapientiſſime, ſolus meram hauſiſti ſapientiam, nominare grauius credidiſti, quàm execrari. Non enim extenuares crimen grauiſſimum, tractans id clementius. Itaque videtur nunc Deum non illum primum & ingenitum mũdi conditorem dicere, ſed eos qui oppidatim colebantur. Nam hi quoq; ſic vocantur falſo nomine, cum ſint pictorum fictorumque opera ſuas artes oſtentantium. ſignorum enim ſtatuarumque huiuſmodi plenus fuit totus orbis habitabilis: à quibus abſtineri oportet maledictionem, ne quis Moſis diſcipulus aſſueſcat vllo modo appellationem Dei contemnere. Sẽper enim amabilis eſt ac plauſibilis. Quod ſi quis non dico blaſphemauerit hominum deorumque dominum, ſed auſus fuerit vel nomen eius intempeſtiue promere, noxam luat capite. Quandoquidem ne mortalium quidem parentum nomina proferunt ij, quibus cordi eſt pietas, ſed omiſſis proprijs honoris gratia, vtuntur naturalibus, patrem appellantes matremque: atque ita profitentur accepta immenſa beneficia ſimulque ſuam gratitudinem. Quomodo igitur merentur veniam, qui temere abutuntur ſanctiſſimo Dei nomine tantum ad explendum ſermonem non aliter, quàm profanis vocibus? Poſt honorem autem creatori habitum Propheta diem ſacratum ſeptimum veneratus eſt, cuius eximiam pulchritudinẽ cernebat acutiorib. oculis, expreſſam cœlo mundoque vniuerſo, ipſa natura præferente eius ſimulacrum. inueniebat enim ante omnia matre carere hunc numerum, expertem fœminini generis, è ſolo patre ſatum abſq; partu genitum. animaduertit præterea ſeptimanam ſemper virginem, nec è matre natam, nec matrem ipſam, nec è corruptione oriundam, nec ipſam corruptibilem: denique intellexit hanc eſſe mundi natalem, cœlo terræque feſtam & omnibus terreſtribus, exhilarantem cuncta concinniſſimo ſeptenario. Hanc ob rem ille maximus Moſes æquum cenſuit, vt omnes aſcripti eius ciuitatis, ius naturæ ſequentes, celebrarent hunc diem otio feſtiſque hilaritatibus, intermiſſis laboribus & opificiis quæſtuariis, negotiiſque victum parantibus, ablegata etiam tantiſper ceu per inducias ſolicitudine anxia, vt vacarent non ludicris (ſicut quidam) ridendiſq; ſpectaculis mimorum ſaltatorumq;, quæ inſanum vulgus amat perdite, & per præcipuos ſenſus viſum, auditumque captiuat animam ſuopte ingenio liberam ac dominam: ſed ſoli philoſophiæ, non iſti, cuius compendium profitentur captatores ſophiſtæ, venales tanquam in foro proponendo ſermones opinioneſque, qui Philoſophia contra philoſophiam, O terra, O ſol, abutuntur perpetuo, nec pudet: ſed veræ inquam Philoſophiæ, quæ conſtat ex his tribus, conſiliis, dictis factiſque, in vnam ſpeciem coaptatis, vt quæſita fruantur felicitate. Hoc præcepto poſthabito quidam recenti etiam tum oraculi de ſacro ſabbato proditi memoria, quod Deus ipſe viſibili voce oculis magis quàm auribus ingeſſerat, per media caſtra lignatum exiuit, non ignarus omnes in tentoriis quieſcere, moxque in vetito deprehenſus eſt. Quidam enim per otium extra portam progreſſi, vt in loco puro quietoque vacarent precibus, viſo nefario ſpectaculo, intentum faſci componẽdo lignatorem occiſuri erãt

Dei nomẽ non proferendum.

Sol pro Deo ab Ægyptiis cultus.

Sabbati non obſeruati pœna.

præ ira, niſi commotos ab impetu reuocaſſet hæc reputatio, animaduerſionem in huiuſmodi peccata non eſſe priuati iuris, ſed pertinere ad magiſtratus publicos ipſoſq; principes, ne indicta cauſa indemnatuſque periret, alioquin reus manifeſtarii criminis, religione quoque diei vetante cædem vel iuſtiſſimam. ideo maluerunt comprehenſum hominem adducere ad principem & ſacerdotum conſiſtorium, confluente ad rem cognoſcendam vniuerſo populo. mos enim erat certis temporibus, præcipue ſabbatis, vt ante dixi, operam dare ſtudio ſapientiæ, principe doctoris vice fungente, præmonſtranteque officia, ſubditis autem in honeſtate proficientibus, & mores vitamque corrigentibus. Quæ conſuetudo à maioribus per manus accepta, hodieq; durat apud Iudæos, tempore illo dicato eruditioni contemplationique rerum naturalium. nam deſtinata oppidatim ſacris precationibus loca, quæ proſeuchas vulgus nominat, quid aliud ſunt, quàm ſcholæ, in quibus prudentia, fortitudo, temperantia, iuſtitia, pietas, ſanctitas, omniſque virtus diſcitur, quæcunque ad humana diuinaque negotia requiruntur. Cæterum eo die non vltra vincula ſæuitum eſt in hominem impium. At Moſes de plectẽdo quem norat commeruiſſe mortem dubius, & genus ſupplicii dignum ignorans, inuiſibili animo ad inuiſibile tribunal ſe contulit, vbi iam ante cognitam cauſam decretum fuerat ab omniſcio iudice, qui pronunciauit morte mulctandum obruendumque lapidibus, quandoquidem & huius mens ſicut prioris in ſurdum lapidem obduruerat, prolapſi ad impietatem extremam, complexã pene omnia violati ſabbati crimina. quamobrẽ? quia non ſolum ſordidæ fabrileſq;, ſed cæteræ quoq; artes & occupationes tũc ſunt prohibitæ, præſertim quæ ad parandum victum attinent, aut per ignẽ fiunt, aut per inſtrumenta non ſine igne confecta. ideo ſæpe interdicitur, ne quis ignem accendat ſabbato, vt ceſſante cauſa principali & antiquiſſima ceſſent effectus eius etiam. Sunt autem ligna ignis materia, vt lignator, & qui accendit ignem, in eadem culpa hæreant: atq; ita geminetur noxa, tum quia fit opus, dum lex iubet quieſcere, tum quia fomites ignis comportantur, vnde præbetur opificiis occaſio. Hæc duo reſponſa continent pœnas ſontibus inflictas ex arbitrio cœleſtis numinis conſulti ſuper talib. negotiis. Sunt & alia duo, ad diuerſam ſpeciem pertinentia, alterum de ſucceſſione hæreditaria, alterum de ſacrificio non tempeſtiue, vt videbatur, oblato, de hoc prius dicetur. Moſes primum anni menſem facit eum, qui in vernum æquinoctium incidit, non ſicut quidã qui præcedentib. id honoris tribuunt, non obſeruato naturæ beneficio. tunc enim matureſcunt ſegetes ad victum neceſſariæ: arborum vero fœtus pubeſcunt recens editi, ſecundis menſis inferendi. ſine tritico hordeo cæteriſq; ſimilib. frugib. non viuitur: ſine vino & oleo fructibuſq; arboreis quædam gentes ætatem producunt in annos plurimos. Eius menſis die quartadecima, ſub ipſum tempus, quo luna ſuum orbem ſolet complere lumine, celebratur migrationis publica feſtiuitas, quã Chaldaice Paſca nominant: quo tempore non vt alias plebeii homines victimas adducunt ad altare mactandas à ſacerdotib. ſed iubente lege tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſ-

Iudæorum ſcholæ.

Anni ſecũdum Moſis doctrinam initium.

Paſcha Iudæorum quib. ritib. ac ceremonijs celebrata.

quiſque mactat hoſtiam ſuis manib. Tunc vniuerſo populo concelebrante lætas epulas, dum quiſq; ſe gerit ꝓ ſacerdote, nonnulli occupati lachrymis, gemitibus luctuque domeſtico propter deſideratos nuper defunctos neceſſarios, premebantur gemina triſtitia, noua ſuper veterem accedente, quod orbati ſuis affectib. cogerentur etiam carere voluptate honoreque totius gentis publico, quia nec ablui nec aſpergi luſtralibus aquis fas erat illo tempore, prius quàm veniret luctui præfinitus lege terminus. Hi poſt feſtum mœſti acceſſerunt principem, narraueruntque ſuum infortunium: habere ſe funeſtas domos recenti cognatorum obitu, occupatos luctu neceſſario, non potuiſſe frui ſacris paſcalibus. addiderunt preces, ne poſthaberentur cæteris, neue pœnas darent calamitatis domeſticæ, dignæ potius miſericordia, alioqui ſe poſſe inuidere defunctis, qui potiore conditione fato ceſſerint, ſe viuos mori & ſentire ſuam perniciem. His auditis animaduertit & poſtulationem non abſurdã, & excuſationem ſacrificii prætermiſſi idoneam, & caſum ipſum dignum miſeratione. Ambigebat tamen incertus conſilij, & tanquam in bilance nutans nunc in hanc partem, nunc in illam procliuior, cum hinc ſuum pondus obtineret miſericordia cum iuſtitia, illinc præcedere videretur lex de paſchali ſacrificio, primi menſis quartamdecimam diem ei præſtituens. itaque inter aſſenſum & renutum pendens ad ſupplicationem ſe vertit, vt ipſe Deus oraculo decerneret. Qui exaudito vate non in præſens tantum reſpondit, ſed quod pro lege foret poſtea, quoties aliquid ſimile accideret. Comprehenſi ſunt ea lege

Lugendi tempus à Moſe præfinitur.

illi quoque, ſi qui eius gentis aliis de cauſis non potuerunt ad ſacrum id occurrere. Fuit autem hæc oraculi ſententia: Luctus in cognatorum obitu dolor neceſſarius non imputatur pro peccato. Attamen ad certum tempus à templo arceantur lugentes, quo non patet aditus niſi immunibus ab omni inquinamento tum fortuito tum voluntario. poſt terminum luctus pro ſe quiſque ſacrificet, ne viui habeantur pro mortuis. cum igitur ſint poſteriores, poſtero menſe die quartadecima ſacrificent, ritu quo priores, & eodem modo abſumant hoſtiam. idem ius eſto his qui non ob luctum, ſed longinquæ peregrinationis ergo cum cæteris ſuę gentis hominibus non ſacrificauerunt. nam ne eorum quidem qui aut in longinquis terris habitant, aut longius peregrinantur, vllum eſt peccatum, cur priuari debeant honore communi cum cæteris, præſertim cum vna regio gentem tam populoſam non capiat, miſſis in multa loca coloniis. Hactenus de his qui ob aliquem caſum à celebrando cum cæteris paſchate prohibiti, vel ſerius officium neceſſarium faciunt, nunc tranſeo ad poſtremam legem de ſucceſſione hæreditaria, è percontatione reſponſioneque mixtam ſimiliter. Erat quidam nomine Salpaath, vir probus, è tribu non obſcura natus, is quinque deterioris ſexus liberos genuit, nullam vero prolem maſculam. puellæ poſt obitum patris veritæ, ne paterno agello exciderent, quia maribus agri diuiſi fuerant, reuerenter adierunt principem, non tam de poſſeſſione ſolicitæ, quàm nomen dignitatemque ſui patris conſeruare cupientes, hæ ſic locutæ ſunt: Pater noſter obiit.

Defuncti quomodo lugendi.

Salpaath eiusque progenies.

non ſeditione abſumptus vt multi alij, ſed fato raptus cum priuatâ vitam ageret procul negotiis. nulla ipſius culpa factum eſt, quod caruit maſcula ſobole. adſumus igitur pupillæ, vt videtur, re vera tamen te loco parentis habituræ. nam legitimus princeps nõ minus quàm pater curat ſubditos. Ille miratus prudentiam virginum, & pietatem erga parentem, ſuſpendit ſententiam reſpectu legis, quæ ſolis viris agros diuidit, præmium laborum militarium. nam mulieribus cum natura immunitatem ab his tribuat, non admittit eas ad præmia. Ergo hanc quoque cauſam vt ambiguam ad Deum retulit, quem ſciebat ſolum veracib. incorruptiſq; iudiciis etiam in paruis controuerſiis oſtendere ſuam veritatem & iuſtitiam. Tum ille rerum conditor, mundi Pater, terræ, cœlo, mari, aeri, rebuſque in his contentis imperans, Princeps deorum & hominum, non eſt dedignatus reſpondere puellis patre orbatis. Reſpondens autem plus quàm iudicis officio functus eſt ille clementiſſimus cuncta replens ſua beneficentia. Laudauit enim virgines. O Domine, te vero quis ſatis laudauerit? quo ore? qua lingua? quib. vocis inſtrumentis? qua mente aut anima? ſtellæ ſi in vnũ chorum conuenirent, poſſentne tuas laudes pro merito canere? totum cœlum ſi in vocem abeat, poteritne vel partem tuarum virtutum ediſſerere? Æquum poſtulant, inquit, filiæ Salpaath. Hæc laus quanta ſit Deo teſtante, quis non videt? Adeſte nunc vos arrogantes, quos inflat infelicitas, qui ceruicem ſupra naturam attollitis, & adducitis ſupercilia, qui mulierum viduitatem ridetis miſeram, & pupillorum orbitatem miſeriorem etiam exiſtimatis. videte quod hi veſtra opinione infelices & humiles, non poſtremo loco habentur apud Deum, cuius imperij viliſſimæ partes ſunt regna iſta paſſim per orbem diſperſa: quandoquidem totus terræ ambitus eſt diuini operis extremitas. Conſiderate, inquam, hæc, & doctrinam neceſſariam accipite. At Moſes laudata poſtulatione virginum, ne has quidem inhonoratas reliquit, nec tamen æquauit viris bellatoribus: ſed his agros debita ob virtutem præmia reddidit, puellis vero gratiam, non præmium. quod etiã verbis declarauit manifeſtiſſime, donum hanc rem appellans non retributionem: quorum alterum eſt debitum, alterum gratificatio. Cæterum vbi virginibus pupillis ſatisfactum eſt ex oraculo, addidit princeps generalem legem de hæreditatibus, primum filios hæredes paternorum bonorum inſtituens, deinde filias ſi deſint filij, quas vult hæreditatem habere, vt ornamentum externum, non vt poſſeſſionem propriam. Aliud eſt enim, quod vt proprium attribuitur, aliud quod tantum ad ornamentum abſq; iure proprietatis conceditur. Poſt filias tertio loco fratres ad hæreditatem vocat, quarto patruos, ſubindicans etiam patres fieri poſſe hæredes filiorũ. Stultum enim foret credere, patruo concedi hæreditatem fratris filij vt patris cognato, ipſi vero patri eam auferri. Verum quia lex naturæ iubet filios parentibus hæredes ſuccedere, non parentes filiis, hoc vt ominoſum & piis votis contrarium tacuit: ne pater materque viderentur lucrari ex immaturis filiorum mortibus & luctu inconſolabili: oblique tamen ipſos vocauit ad ius, quod permittit patruis, vt & decorum ſeruaretur, &

Hereditariæ ſucceſſionis leges

bona

bona manerent in familia. poſt patruos quintus locus eſt cognatorum, vt quiſque eſt ſanguine proximus. His non temere dictis de hæreditatis iure promiſcuo, nunc ſubiungam oracula per ipſum Prophetam numine correptum edita, ſicut iam ante ſum pollicitus. Cœpit autem tunc primum inſpirari cœlitus, cum tota gens ſpem melioris fortunæ concepit, de com muni conſenſu multis millibus ex Ægypto in Syriam in nouas colonias demigrantibus. Viri enim pariter ac mulieres per inuias vaſtaſque ſolitudines peruenerant ad mare, quod Rubrum dicitur. ibi hærebant inopes conſilij, cum nec naues præſto eſſent ad traiectum, nec tutum videretur reuerti per eandem viam. in hoc rerum ſtatu maior mali vis incubuit. nam rex Ægypti cum haud contemnẽdis copiis equeſtribus pedeſtribuſq; perſequebatur, vt animaduerteret in retractos è pro fectione, quam prodigiis manifeſtis territus permiſerat. Sed ſatis apparuit nihil eſſe in ſceleratis hominibus conſtantiæ, velut in bilance leui momẽto in diuerſum proclinantibus. Sic inter cepti inter mare & hoſtes de ſalute deſperauerant, alij necem miſerabilem expectantes vtq; finem malorum, alij cenſentes ſatius elemento naturæ ſe committere, & in mare ſe proijcere, q̃ perferre hoſtium inſultationes atque ludibria, iamque grauati ſarcinis ſtabant in littore, vt quàmprimum viderent hoſtem accurrere, deſilientes mergerentur facilius: ac ne mortem quidem expedire poterant. At Propheta vidẽs vniuerſum populum præ metu interclusum non aliter quàm piſces cinctos retibus, extra ſe raptus repletuſque numine hoc oraculum edidit: Non ſine cauſa trepidatis inſtante tanto periculo, à fronte mari vaſto clauſi carente nauigiis, quæ fugã poſſent adiuuare, à tergo vero proximi hoſtibus denſo agmine vrgentib. Quo te vertas? quo deflectas? ex improuiſo infeſtant nos omnia, terra, mare, homines, elementa naturæ. Eſtote tamen bono animo, nolite deficere, ſtate imperterriti, expectate diuinitus inuictum auxilium, quod iam iam vltro aderit, protecturum vos inuiſibiliter. Experti eſtis & ante ſæpe opem eius præſentaneam, quam nunc quoq; venire video, laqueos iniecturam aduerſariorum ceruicibus. Hæc eos in mare protrudit, illi more plumbi ad fundum feruntur præcipites. Vobis videntur adhuc viuere, ego mortuos video: quod ſpectaculum vobis quoque continget hodie. Hæc ille cecinit præter ſpem omnium: moxque euentus fidem adſtruxit oraculo. De⁹ enim potentia ſua prædictionem ratã habuit, vix credibili & fabulis ſimili prodigio. Mare diruptum eſt, aquæ ſeceſſerunt, conſtiteruntque in abrupto vtrinque latere quaſi muri firmiſſimi, in medio rectam viam aperuit diuina magnificentia, diuidentem vndas ad præbendum iter ceu congelatas, tota gente ſecure mare traiiciente pedibus, tanquam per ſiccam ſemitam, aut pauimentum conſtratum ſilice. induruerat enim ſabulum, concretum è ſiſ. minutiis. huc acceſſit impetus hoſtium ſe inuehentium, & in ſuam ruentium perniciẽ: nubis extremum agmen protegentis ſubſidiũ, emicante inde ignea numinis effigie: maris paulo ante ſciſſi refluxus, viæ ſiccatæ repentina inundatio, hoſtium internecio, & à parietibus illis, qui ex aquis conſtiterant oppreſſio, fluctibus in viam tanquam in vallem con-

Maris rubri miraculum.

Moſis miracula.

fluentibus:&inſuper cladis oſtentatio fluitantibus cadaueribus, quæ totam maris ſuperficiem texerant: poſtremo tempeſtas proccelloſa, quę in littus ad uerſum eiecit enectorum cumulos, quo magis ſeruati ſalutem ſuam agnoſcerent, non ſolum euadendo pericula, verum etiam ſpectando inimicos deletos ope diuina ſine humanis viribus. Quamobrem Propheta mentis hymnis celebrauit autorem tanti beneficij. diſtributa enim tota gente in duos choros, alterum virorum, alterũ mulierum, ipſe viris carmen præiuit, ſororem dedit præcentricẽ fœminis, vt hymnos in parentẽ conditorẽq; alternis canerent verſib. non diſcrepante à moribus carmine, dum certatim canunt ſuis vicibus, & carmen miſcetur è ſonis acutis atque grauibus. nam virorum voces graues ſunt, acutæ mulierum, vnde temperamentum fit cõmenſuratæ ſuauiterque coaptatæ melodiæ. Vt autem tot millia hymnum eundem ore vno concinerent, in cauſa fuerunt illa prodigioſa miracula, de quibus paulo ante mentionem fecimus. propter quæ Propheta gaudens vnà cum gaudente populo, & lætitiam intra ſe non continens, exorſus eſt canticum. id populus audiens in duos choros ſeceſſit, & canentem imitatus eſt. Hoc fuit Prophetiæ Moſis principium, & quaſi procœmium. Secundum eius oraculum fuit de cibo, re cum primis neceſſaria: quem terra negante vtpote ſterili, cœlum depluit idque nõ ſemel, ſed per annos quadraginta, quotidie ſub auroram decidente ex æthere cum rore quadam milij ſimilitudine. Quo cibo viſo Moſes iuſſit colligere ſic diuinitus præmonitos. Credendum eſt & fidendum Deo, cuius experti ſumus tot ſpe maiora beneficia. nemo hunc cibum reponat recondatve. nemo quicquam ex eo relinquat in craſtinum. His auditis quidam nondum in pietate confirmati, rati fortaſſe hanc adhortationem principis magis quàm oraculum, in craſtinum partem ſeruauerunt. ea putrefacta primum tota caſtra fœtore compleuit, deinde amplius corrupta, protulit vermiculos, quod, vbi vidit Moſes, non immerito in contumaces excanduit. Qui enim non iraſci poterat, animaduertens poſt tot prodigia iuxta humanam rationem vix credibilia, tam facile perpetrata diuinitus, eſſe, qui non modo dubitent de diuina prouidentia, verum etiam nullam prorſus fiduciam in ea collocent. Cæterum Pater Omnipotens duobus euidentiſſimis argumentis commendauit Prophetæ vaticinium: altero confeſtim per corruptionem fœtoremque reliquiarum, & mutationem in vermes animal viliſſimum: altero vero paulo poſt. Semper enim quicquid ſupererat poſt collecta populariter, radiis ſolaribus liquefactum diſſoluebatur abſumebaturque. Nec ita multo poſt prodidit aliud oraculum de ſacroſancto ſabbato. cum enim is dies haberet à natura priuilegium, non ſolum ex quo mundi natalis factus eſt, verum etiam ante creatum mundum ſenſibilem, neſciebant hoc homines, fortaſſe propter multas clades acceptas diluuiis & incendiis interrupta memoria per manus à maioribus tradi ſolita, eam rem iam obſcuratam ille declarauit oraculo, mox euidenti prodigio comprobatam in hunc modum. Præcedentibus diebus depluerat minus alimentorum, deinde duplum vna die: & quod priori-

Moſis prophetiæ initium.

Rubri maris miraculum.

bus

bus ſupererat, liqueſcebat in humorem inutilem: tunc vero incorruptum permanebat. His nunciatis, ſimulque conſpectis Moſes ſtupefactus, non tam coniecturis, quàm diuino monitu edoctus eſt de ſabbato, quamuis etiam coniecturæ tales cognationem quandam habent cum prophetia. mens enim nunquam tam bene coniiceret, niſi deduceretur ad veritatem diuino ſpiritu. id miraculum eo fuit euidentius, quod præter duplicatam cibi menſuram, & eius incorruptionem inſolitam, vtrumque hoc incidebat in diem ſextum ab eo, quo primum pluere cœperat, videlicet in proximum à mox ſecuturo ſeptimo. ex qua ſupputatione deprehenditur, ſeruatum eſſe in mundi creatione, & in cœleſti demenſo eundem ordinē: nam & hoc & illa incepit à primo è ſex profeſtis diebus. eſt autem vtrumque opus alteri ſimile. Sic enim mundus è nihilo creatus & abſolutus eſt: ſic elementis præſenti neceſſitati ſeruientibus, aer in terræ vicem ſuccedens alimenta nullo labore quæſita copioſe ſuggeſſit hominibus non valentibus parare ſibi victum in ſolitudine. tunc tertium oraculum vates protulit mirificum, quando prædixit cœleſtis cibi pluuiam ceſſaturam die ſeptimo, ac ne micam quidem caſuram eo tēpore: nec aliter euenit. cum enim poſtridie quam præmoniti fuerant, quidam è mobili vulgo ad colligendum extra caſtra prodiiſſent, reuerſi ſunt vacui, damnantes ſuam incredulitatem, Prophetam autem prædicantes veracem, diuinum, & ſolum futuri præſcium. Hæc ſunt quæ de cœleſti commeatu præmonuit ipſe Dei ſpiritu monitus. Quæ a. prodidit poſtea ad præcepta magis pertinere videntur q̄ ad oracula, & in his vnum de maximo delicto gentis in religione patria, ſicut ante diximus, quando fabrefacto iuuenco ad exemplar typhi Ægyptiaci, choreas agitabant, exſtructiſque aris mactabant victimas, obliti veri numinis & pietatis acceptæ à maioribus, & non mediocribus incrementis auctæ vſque ad illa tempora. Id vero Moſes tulit indignisſime: primum repente cæcatum eſſe totum populum, qui paulo ante perſpicacior ſapientiorq; fuerat omnibus aliis gentibus: deinde vaniſſimam fabulam potuiſſe tantam lucem veritatis extinguere, quæ nec ſolis, nec vniuerſorum ſiderum obſcurari poteſt deliquio. Contenta eſt enim proprio ſplendore intelligibili & incorporeo, ad quem collatus iſte ſenſibilis, perinde ſuperatur, ac nox cum die cōpoſita. Has ob cauſas Propheta iam multum ſui diſſimilis curſu prorumpit in medium, & vultu menteque numen præferens exclamat: Quis eſt ab errore liber? quis à profanis ſacris abſtinuit? accedat ad me, quiſquis talis eſt. Cumque vna tribus ſe adiunxiſſet non minus animo, quàm corpore, iam ante animata in impiorum ſceleſtorumq; perniciem, ſed ducem imperatoremqne requirens, qui legitime tempus modumque vltionis præſcriberet: horum promptam fidelemq; operam libenter accipiens: agite, inquit, arripite gladios, & diſcurrentes per caſtra pro ſe quiſq; occidite non ſolum alienos, verum ēt familiaritate cognationeq, proximos nullo reſpectu affectuum: exiſtimateq; hoc facinus ſanctiſſimū, quo vindicatur pietas & religio, Deo fauente harū propugnatorib. Hac exhortatione factum eſt, vt primo impetu cæſa ſint virorum tria millia,

 qui

qui autores impietatis præcipui fuerant: atque ita non ſolum depulſa eſt ſuſpicio communicatæ culpæ ab innoxiis, verum etiam rei fortiter geſtæ retulerunt merita præmia, aucti honore ſacerdotij, qui religionis iniuriam vlti fuerant. Eſt & aliud eius oraculum coniunctum cum maiore prodigio, cuius ſupra mentionem feci de pontificatu Prophetæ diſſerens: id quoque prolatum ex afflatu numinis, ſine dilatione euentus conſecutus eſt.

Templi miniſtrorũ ordines.

Templi miniſtrorum duo ſunt ordines, ſacerdotum potior, ædituorum inferior. erant illo tempore tres ſacerdotes, ædituorum multa millia. Hi freti ſuorum multitudine paucitatem ſacerdotum contemnebant peccato non ſimplici, dum & maioribus adimunt honorem debitum, & minores vltra modum extollunt, ſicut fit inſurgentib. contra ſuos præfectos ſubditis, turbatoque ordine publico. Deinde cœtu faciendo clamabãt in Prophetam, quod propter domeſticam neceſſitudinem fratri eiuſque filiis donaſſet ſacerdotium conficto oraculo, vt videretur id ex autoritate Dei facere. Quamobrem exaſperatus alioqui vir ingenii mitiſſimi, non tulit tam inſignem iniuriam ſimul & malitiam, petiitque à Deo, vt auerſaretur illorũ ſacrificia: non quod periculum eſſet, ne iuſtiſſimus iudex ſacra impiorum acciperet, ſed quia hic eſt peculiaris affectus Deo chari animi, aduerſari propalam nefariis conatibus. Nec dum iuſta indignatio furorque deferbuerat, cum numine afflatus inſuper hoc edidit vaticinium. Graue malum eſt incredulitas, ſed ſolis pernicioſum incredulis. Hi factis non dictis caſtigandi ſunt. Pœna docebit eos me non mentiri, quando ſcire nolunt, quod ſciunt. Mors decernet de hac controuerſia. Si naturali morte decedent, fictum eſt meum oraculum. Quod ſi nouo inuſitatoque lethi genere abſumentur, teſtata erit mea veracitas. Video terram vaſto ſpecu dehiſcere, abſorberi numeroſas cognationes vnà cum ſuis tabernaculis, viuos homines ad inferos deſcendere. Vix hęc effatus erat cum terra concuſſa rumpitur eo potiſſimum loco, vbi tendebant impij: momentoque temporis vniuerſos operit. Rurſum enim hiatus coiuit, velut ſuo defunctus officio. Nec ita multo poſt ſeditioſi ducenti quinquaginta, qui præcipui tumultus autores fuerant, repente de cœlo tacti vnà conflagrauerunt, ne minimo quidem membro relicto quod ſepulchris poſſet inferri. Atque ita horrendis pœnis cumulatis aliis ſuper alias magnopere illuſtrata eſt Prophetæ pietas, Deo teſtimonium præbente veritati oraculorum. Vbi operæpretium eſt conſiderare, quomodo cœlum terraque pœnas exegerunt ab impiis hominibus, ceu diuiſis muniis inter primarias mundi partes, vnde cæteræ ſumpſerunt originem. Nimirum quia ſceleſti malitiam ſuam radicatam in terra, in tantam altitudinem extulerunt extenderuntque, vt cœlũ attingeret, ideo terra ſimul & æther in eos ſæuiit. Altera diducens ſe, vt abſorberet inutilia pondera, alter exurens eos fulminibus, imbris in morem denſis & crebro micantibus. Finis autem & abſorptorum & exuſtorum idem fuit. Nam vtrique diſparuerunt, alteri operti ſolo reſtituto in priſtinam planiciem, alteri abſumpti fulmineis ignibus.

Moſis mors.

Poſtremo migraturus ad ſuperos, & exuta mortalitate ad immortalitatem transferendus,

vocante patre vt eum è duplici corporis animſque natura transformaret in ſimplicem, iam tum prope totus verſus in animum & quidem illuſtratiſſimum, repletus diuino ſpiritu, non ſolum in vniuerſum gentem ſuam præmonuit, verum etiam ſingulis tribubus ſuos caſus futuros aperuit: quorum pars iam euenit, reliquum adhuc ſpectatur, ea fide repræſentandum olim, quam experti ſumus in præteritis oraculorum euentibus. Poſtulabat enim rei dignitas, vt quorum tam diuerſa fuit origo, præſertim materno genere, hi ſecuturi diuerſa ſtudia conſiliaque, haberent etiam ſua ſata præſignata oraculis. Miranda ſunt hæc, ſed magis etiam mirari conuenit finem ſacrorum quæ reliquit voluminum, quæ ſunt ceu caput iuris totius. iam enim aſſumendus, & in ipſis ſtans carceribus vnde ad cœleſtem metam erat euolaturus, tunc quoque afflatus diuinitus, viuens adhuc prophetauit de ſeipſo tanquam mortuo, ante obitum narrans ſe mortuum ſepultumque inſpectante nemine, videlicet manibus non mortalium, ſed virtutum immortalium, ne maiorum quidem monumentis illatum: quippe cui monumentum contigit eximium haud cuiquam notum homini. Luxit eum vniuerſa gens lachrymis diffluens per menſem integrum, accedentibus ad publicum luctum priuatis affectibus, quandoquidem erat inenarrabilis eius prouidentia beneuolentiaque erga vniuerſos ac ſingulos. Huiuſmodi fuit vita obitusque Moſis, regis, legislatoris, vatis & pontificis, ſicut ſacris literis proditur.

Moſis ſepulchrum.

PHILONIS IVDÆI DE CHARITATE.

NVnc germana gemellaque ſoror pietatis charitas conſideranda eſt, adamata legislatori noſtro, quantum vix vlli alteri. Cum enim ſciret hanc eſſe publicam viam ad ſanctitatẽ tendentiũ, omnib. ſuis ſubditis ſocietatẽ benignitatemq; commendauit, ſuam vitam imitandã proponens, tanquam pictam in tabula. Quicquid igitur à prima ætate vſque extremam ſenectutem priuatim publiceque geſſit ad vtilitatem ſuorum hominũ, ſupra dictum eſt in commentariis, quos de vita Moſis inſcripſimus, adiiciemus tamen vnum alterumve factum eius memorabile, iam propinqui vitæ termino. Erunt enim indicia honeſtatis illius bonitatiſque perpetuæ, quam ſanctiſſimæ animæ Deus ipſe impreſſerat. Nam cum mortalis huius vitæ finis inſtaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullum vel regem vel priuatum imitatus eſt, quorum vnicũ votum habetur ac ſtudium, hæredes liberos relinquere: ſed quamuis pater eſſet duorum filiorum, neutrum ſucceſſorem ſibi optauit, victor affectuũ erga cognatos ac domeſticos. & poterat, ſi filios ſuſpicabatur parum idoneos, certe fratris filios extollere iam virtute meritos ſacerdotiũ. ſed fortaſſe aut non placebat eos à diuinis reb. diſtrahi: aut potius cogitabat, impoſſibile eſſe eundem hominẽ recte curare ſimul regnũ & ſacerdotium, quandoquidẽ alterum religionis alterum ſubditorum curã profitetur. aut fortaſſe non putauit rem tam magnã pertinere ad ſuum iudicium, maluitque iudicandã Deo committere, qui pro ſua potẽtia perſpicit etiam intima pectorum. Hæc vera eſſe vel hinc colligitur. Erat ei amicus & familiaris pene à puero Ieſus nomine, non vulgaribus conciliatus artibus, ſed amore integro cœleſtiq;, ex quo omnes virtutes proueniunt. is etiam conuictor contubernaliſque prophetæ fuit, niſi ſi quando ille ſeceſſum quæſiuit propter diuina colloquia, idem adminiſtrationis reipubl. particeps, & tantum non principis vicarius, multa pro poteſtate ſolitus erat gerere. Attamen quãuis ſciret hunc eſſe diu ſpectatæ probitatis hominẽ, dictis factiſq; honeſtatem eius expertus, & quæ maxime requirebatur, beneuolentiam erga populum,

Ieſus conuictor contubernalis & ſucceſſor Moiſis.

ne ſic quidem auſus ei principatum committere, ne forte opinione falleretur, non ſatis fidens humano iudicio. itaq; ne ſibiipſi quidem credens, ſupplex inuocauit Deum qui ſolus inuiſibilem animam introſpicit & mentium arcana penetrat, vt ex optimatibus eligeret vnum aliquem idoneum principem qui paternam curã ſubditorũ gereret:ſublatiſq; ad cælum puris & virgineæ (vt ita loquar) caſtitatis manibus,ſic precatus eſt:Diſpiciat dominus Deus ſpirituum & vniuerſæ carnis de homine qui plebem hanc curet paſcatque;ſine crimine, ne corrumpatur ſicut grex diſperſus carens magiſtri cura & diligentia. Quis non miretur has preces, dicatque: Here quid ais? Itane tibi fratrique deſunt germani filii ſucceſſores à natura dati? aut his aut illis principatũ relinquito. Quod ſi neutros exiſtimas idoneos, & potior eſt tibi reipublicæ quam neceſſitudinis domeſticæ ratio, habes certe amicum irreprehenſibilem ac probatæ virtutis vel tuo iudicio ſapientiſſimo. Quin igitur hunc, ſi probitas non genus ſpectatur, eligis? Verum reſpõdebit: cum in omnibus rebus non eſſe præcipitandum iudicium, tum in his potiſſimum, quæ recte aut ſecus adminiſtratæ, plurimis felicitatem aut calamitatem afferunt. Nihil autem principatu maius, cui belli paciſq; arbitrium committitur à ciuibus. Quęadmodum enim ad proſperam nauigationem opus eſt bono peritoque gubernatore, ſic etiam ſapiente principe ad tuendam tranquillitatem bene conſtitutæ reipublicæ. Cęterum de ſapientia, quæ non me tantum, ſed & toto mundo eſt antiquior, non eſt fas, quemquam iudicare, niſi Deum, aut aliquem ſincerum, purum germanumque amatorem ipſius ſapientiæ. Et iam ante exemplo meo didici, ne aliis quidem vtcunque idoneis in ſpeciem, principatum decernere. Nam reipublicæ curam inuitus ſuſcepi, non humanis ſuffragiis princeps deſignatus, ſed manifeſtis oraculis, diuina voce iubente, quantumlibet deprecarer molem rerum veritus, donec iterum atque iterum iubenti parere metu coactus ſum. An non igitur abſurdum fuerit, nunc non per eadem incedere veſtigia, & cum ipſe noluerim principatum niſi ex Dei ſententia ſumere, nunc arbitratu meo ſucceſſorem eligere, ne hominum quidem expectatis ſuffragiis? præſertim cum agatur de regimine gentis non vulgaris, ſed primum populoſiſſimæ omnium quotquot vſque ſunt, deinde profeſſæ rem maximam, cultum eius Qui eſt, patris conditoriſque rerum omnium. quicquid enim aliis contingit ex optimæ cuiuſque philoſophiæ ſtudio, id Iudęis ex ſuis legibus ac moribus, videlicet ſummi Dei noticia, repudiato errore deorum ex creaturis conſecratorum. nullus enim creatus vere Deus eſt, quantumuis habeatur pro Deo, cum æternitate, ſine qua nõ eſt numen, careat. Hoc vnum euidens argumẽtum eſt eximiæ erga ſuam gẽtem charitatis atq; fidei: alterum autem priore non inferius. Poſtquam enim optimus eius diſcipulus imitatorque Ieſus propter mores amabiles princeps à Deo confirmatus fuit: Moſes haudquaquã triſtis ob fratrem filioſque præteritos, ſed plenus inenarrabili gaudio, quod proſpectum eſſet gẽti de rectore modis omnibus incõparabili (id enim indubitatum erat de eo qui Deo placuerat) apprehenſa eius dextra produxit eum ad cõcionẽ, nihil de imminente

Principũ electiones legitimæ.

Sapientia antiquitas.

De ſapientia iudicare difficile.

obitu

obitu ſuo ſolicitus: ſed ad familiarem ſibi hilaritatem accedente recenti lætitia, alacriter affatus eſt populum his verbis: Mihi iam inſtat tempus diſcedendi ex hac vita corporea: ſuccedit autem in meam curam hic electus à Deo. ſimulque protulit oraculum, cui mox creditum eſt. Tum ad Ieſum verſus, hortatur vt rem gerat ſtrenue: vtque bene conſulat reipublicæ, ac conſtanter in bene conſultis perſeueret. Quamuis autem non erat opus hac adhortatione, tamen non potuit ſe continere, quin amicum admoneret officii, & tum quoque proferret affectum charitatis erga populum, cui tam diu præfuerat. Nec omnino fuit ſuperuacua monitio, ne fortaſſe ille grauaretur ſubire tantum oneris: vtque exemplum atque regula proderetur cæteris, communicandi bona conſilia cum ſuis ſucceſſoribus, & inſtruendi eos præceptis optimis. Poteſt enim boni viri hortatus confirmare labantem animum, & excitare ne terreatur rerum temporumque difficultatibus. Itaque admonitis & ſubditis & ſucceſſore principe, cœpit Deo hymnum canere, extremam ei reddens gratiarum actionem, quod à natiuitate vſq; ſenectutem miris & continuis ſe proſequutus ſit beneficiis: vocatiſque in auditorium elementis totius mundi præcipuis, terra cæloque, quorum alterum mortalium domus eſt, alterum immortalium, carmen cecinit aptiſſimum auribus angelorum & hominũ: horum vt tanquam à magiſtro ſimiliter gratias agere diſcerent: illorum, vt adeſſent tanquam ſpectatores oſtentantis muſicam animæ in corpore mortali certantis cum cæleſtibus harmoniis ſiderum, ipſum Deum conditorem autoremque habentibus. Sic ille vates iam inſertus quodammodo choreis æthereis hymnum & gratiarum actionem temperauit admixtis charitatis erga ſuam gentem affectibus, dum arguit peccata vetera, & in præſens preceptis eam inſtruit. in futurũ quoque ſpem bonam proponit, non fruſtraturam pios conatus. Abſoluta deinde melodia, è ſanctitate charitateq; quodammodo contexta, cœpit paulatim è mortali vita in immortalem mutari, ſentireque ſeparationem rerum ex quibus concretus fuerat, corpore in teſtæ morem diſcedente nudanteque animam, hac vero auide migrante ad deſtinatam ſibi à natura regionem. Deinde vbi viſus eſt ſatis paratus ad exitum, non prius gentem ſuam miſit in coloniam, quam ſingulas eius tribus, numero duodecim honoraret fauſtis imprecationibus, nominatim citatas phylarchorum ſuorũ vocabulis: quas quidem preces ratas fore credendum eſt: quandoquidem & ipſæ ab amico Dei profuſæ ſunt, & Deus amare humanum genus nunquam deſinit, tum hi pro quibus vota facta ſunt, bono genere, & à laudatis maioribus oriundi cenſentur in ordine eximio ſub imperatore illo patre conditoreque rerum omnium. Precatus eſt autem eis vera bona, non tam huic mortali vitæ profutura, quam animæ olim cum exſoluta fuerit corporeis vinculis. Solus enim Moſes, vt apparet, habita magis ratione cognationis cæleſtis quam iſtius vulgaris, totam gentem ſuam hæredem omnium bonorum quorum natura humana capax eſt, inſtituit: de ſuo dans, quæ ipſe habebat: quæ non habebat, à Deo impetrans: cuius gratiarum perennes fontes ſciebat patere, non tamen omnibus, ſed ſolis ſupplicibus. ſunt autem

Credit o[…] leges.

tem

tem ſupplices qui honeſtatem amant, quibus ſitientibus fas eſt haurire è ſacris fontibus ſapientiæ. Hæc ſunt argumenta natiuæ charitatis, quæ de legislatore noſtro produntur ſacris voluminibus: dicemus & quæ mandauit poſteris, ſi non omnia (id enim difficile fuerit) certe præcipua, quæ maxime voluntatem eius exprimunt. æquitatem enim ac manſuetudinem non intra ſolam hominum ſocietatem ſtatuit, ſed benigne impatiens extendit eam ad brutas naturas animalium, ne arbores quidem excludens, præſertim mites ac frugiferas, leges autẽ huc pertinentes libet recenſere, incipiendo ab hominibus. Vetat igitur fratri fœnerari, fratrem nominans non ſolũ ex eiſdem natũ parentibus, verum etiam quemcunq; ciuem tribulemve, iniquum ducens colligere fœnus è pecuniis, tanquam fœturam è pecorib. non vult tamen vt ideo tergiuerſemur ſegniores ad beneficentiam, ſed largius manibus menteq; donemus gratis indigentibus, cogitantes etiam gratiam eſſe genus fœnoris, vltro ad nos redituri feliciore accipientis tempore. Quod ſi quis nolit donare, ſaltẽ mutuetur alacriter, nihil præter capitalem ſummam recepturus. ſic enim nec pauperes redigentur ad extremã inopiã, coacti plura quam acceperunt reddere: nec creditoribus quicquam decedet de reb. pretioſiſſimis, bonitate, magnanimitate, exiſtimatione optima. nam ne cum vna quidẽ virtute vniuerſæ Perſicæ gazæ conferendæ ſunt. illæ exanimes opes abduntur in terræ finibus, hæc autem in principali parte animæ. Virtutem enim ſibi vſurpat cœlum portio mundi puriſſima, ipſeq; Deus conditor rerum omnium. Contemplari libet iſtos ſordidos & ne obolares quidem minutias ſpernẽtes vſurarios, in magnis diuitiis inopes, quos bene numatos reges diceres, cũ ne in ſomnis quidẽ vnquam diuitias, præter ſuas cæcas viderint. hi miſerrimi omnium, quaſi pecunia careant, cibos mutuantur vt recipiant cum fœnore: iſti quomodo egeno ſtipem offerent, cum in prouentu felici famem inuehant, reditus ſibi parantes ex miſerorum hominum ventribus, ſic appendendo frumentum ne prægrauet. Neceſſe igitur habuit è ſua republica hoc genus quæſtus eiicere. ſunt, n. ſeruilis & illiberalis animæ talia ſtudia, degenerantis in ferinam immanitatẽ. Illud quoq; præceptum ad charitatis officia refertur, mercedem eadem die redde pauperi: non ob id ſolum quia æquum eſt poſt exhibitam operam repræſentari pecuniam abſque dilatione: ſed etiam quia (vt quidam docẽt) opifex aut baiulus, qui ſibi victum parat quotidie, toto corpore laborans more iumenti, ſpem omnem in mercede collocat: quam referat, ſi mox & in præſens gaudet, & in craſtinum redit ad opus alacrior: quod ſi non referat, dolebit, atq; inſuper laſſus præ triſtitia, ſolito labori non ſufficiet. Præterea vetat ne creditor intret debitoris domum vt violenter aurum aut pignus capiat: ſed iubet eum ante ianuam expectare dum vltro proferantur. Debitorẽ autẽ vult non tergiuerſari, quandoquidẽ decet vt alter non abutatur ſuis opibus ad inſolentiam: alter vero pignus exhibeat per quod moneatur debitũ reddere. Iam præceptũ de meſſorib. cui non probetur? vetat enim colligi ſpicas prolapſas è manipulis, vetat & totã ſegetẽ demeti, vt agelli pars à falce relinquatur intacta: ſimul diuitib. conſulens, vt aſſueſcant

Moſis æquitas & manſuetudo.

Fœnus populo Dei prohibitũ.

Virtutis dignitas.

Meſſorib. à Moſe leges præſcripta.

ſua cõmunicare liberaliter,nõ omnia congerendo in penuria:ſimul pauperib.afferens ſolatiũ. Quoniã.n. carent propriis poſſeſſionib.,permittit eis ire in agros tribulium,&reliquias tanquã ſuas demetere. Similiter vindemiæ tempore præcipit ne colligantur decidẽtes acini,neve fiat racematio: idem mandat & oliuatorib., tanquã pater amantiſſimus, qui videns non omnes pariter fortunatos filios, ſed alios locupletes,alios inopes, hos miſeratus vocat in fratrũ poſſeſſiones vt alienis vtantur pro ſuis,non impudenter,ſed quantũ neceſſitas poſtulat,atq; ita fiãt nõ fructuũ tantũ, verum & agrorum quodammodo participes. Sunt autẽ quidã in tantũ ſordidi,pecuniis dediti,auaritia perditi, & vndecunq; lucra captantes,vt vindemiã oliuationẽque iterent,& hordei triticiq; ſpicilegium faciant, detegentes ſuam ſeruilẽ ac illiberalẽ puſillanimitatẽ, ſimulq; impietatẽ erga largitorẽ tot rerum ad agriculturã neceſſariarũ & ad prouentus fructuũ, vt ſunt mutationes temporum, pluuiæ, temperies aeris, incrementa ſatorum,rores magni & cõtinui, auræ vitales,conſeruationes ab iniuriis temporum,ne æſtus frigusve adurat, ne verna vel autumnali tempeſtate lædantur ſegetes fœtuſve arborei.hæc opera naturæ illi cum videant, eiuſq; largiſſimas gratias, tamen audent ſibi vſurpare eius beneficia: & quaſi ſint ipſi autores rerũ omniũ,inhumanitatẽ coniungunt cum impietate maxima. Hi quoniam ſponte virtutem non complectuntur, inuitos admonet caſtigatq; ſacris legibus, quas vir probus vltro ſequatur,malus vere contemnere non audeat.Eædem leges iubent decimas frumenti, vini, olei, pecorum, lanarum decidi ſacerdotibus primitiarum nomine: de cæteris quoq; fructib.arborum pro quãtitate fundorum plenos caniſtros eis comportari, cantando carmen obiter in laudem cœleſtis numinis, cuius formula extat in ſacris voluminibus. Ad hæc boum, ouium, caprarũq; primogenita, non annumeranda propriis gregibus,ſed horum quoq; ſacrandas primitias: vt inuitati ad religionẽ moderandumque lucri ſtudium, pietate charitateque ornentur duabus virtutibus principalibus.Eſt & alia lex: Si videris iumentum alicuius familiaris aut amici aut vtiq; noti hominis, errans in ſolitudine,reduc ad eũ. Quod ſi longe abſit eius dominus, adſerua cum tuis,donec ille veniens ſuum recipiat, quod non depoſuit, ſed quod inuentum vltro reddis propter naturalem ſocietatem hominũ. Quid lex de anno ſeptimo, quo ceſſat agricultura, & pauperibus licet è diuitũ agris fructus ſponte natos ceu naturæ donum ſecure tollere, annon plena humanitatis eſt? Sexennio, inquit, fruantur coloni ſuis poſſeſſionibus & laborib.: ſeptimus annus ſit eorum qui carent prædiis ac pecuniis, quo etiam terræ conceditur immunitas. abſurdum enim eſſet aliorum labores prodeſſe aliis. nunc poſſeſſionibus quodammodo vacuis & intactis ab agricolarũ opera, tota gratia ſoli Deo debetur,omnib.egentib.expoſita.Quid itẽ illa de anno quinquageſimo,nonne quãuis aliã charitatis ſpeciẽ ſuperat?ita profecto,id ꝙ nemo negauerit qui has leges nõ deguſtauit modo,ſed lautius in eis epulatus eſt,expletus deliciis ſuauiſſimis,fiunt. n. tunc eadem quæ anno ſeptimo, & accedunt alia maiora, ſcilicet in priſtinas poſſeſſiones reſtitutio,ex quib.aliquis propter

Auaritiæ deteſtatio.

Decimarũ leges.

tem-

temporum difficultates exciderat. nõ permittit enim poſſeſſionem alienorũ bonorũ, occludens aditum auariciæ, vt cohibeat inſidiatricẽ fontemq; omniũ malorum concupiſcentiam: nec cenſet æquum vt coloni ſuis agris priuentur in perpetuum, & paupertatis pœnas dent, miſerãdi potius quã puniendi. Sunt & aliæ leges particulares plurimæ, docentes amorẽ tribulium: de quibus quoniam in ſuperioribus libris feci mentionem, ſatis puto hæc nunc retuliſſe ceu cæterarum ſpecimen. Poſtquam autem ſuis bene proſpexit, etiam aduenas dignatus eſt multis priuilegiis: q deſerta cognatione patriaq; & maiorũ inſtitutis ac ceremoniis delubriſq; demigrarunt in optimam coloniam, translati à fabulis ad veritatẽ & cultum vnius veri numinis. hos aduenas diligẽter cõmendat ſuis gentilibus, non ſolum vt amicos iam cognatoſq;, verum etiam vt vnius fortunæ participes tum animo tum corpore, & aduerſitatum æque ac proſperitatum ſocios, ceu mẽbra vnius corporis, conciliante cunctos mutua beneuolentia. proinde non eſt quod dicam de cibo, potu, veſtitu aliiſq; ad victum neceſſariis, quæ lex indigenas iubet præbere aduenis: hæc enim vltro contingunt apud eos qui aduenas non minus quam ſeipſos diligunt. Quin & ad inquilinos extendit naturalia charitatis officia: iubens vt qui ad tempus demigrant alio, honorem omnem habeant his à quibus excipiuntur hoſpitaliter atque comiter: quod ſi nihil præter hoſpitium accipiant, honorem quoque mediocrem ab eis exigit, nam hoc ipſum, habere in aliena ciuitate receptaculum, & non arceri ab eius aditu, gratiã exiſtimat non aſpernandam in his qui domi habitare in patria nequeunt. Et vt videas extremam æquitatis lineã, vult aboleri memoriã iniuriarũ illatarum à veterib. hoſpitibus: vt magis nomen ad charitatem faciens valeat quam reſpect⁹ malæ tractationis. proinde diſerte interdicit: Non proſequeris Ægyptium odio. atqui nullã iniuriam Ægyptii ab hac gente abſtinuerãt, nouas ſemper crudelitatis ſpecies addentes priorib.: attamen quoniã ab initio non excluſerunt eam à ſuis ciuitatibus, nec arcuerunt à finib., ob eam rem, inquit, habeant priuilegiũ & ius amicitiæ. Et ſi forte aliqui voluerint tranſire ad Iudæorũ inſtituta, non ſunt hoſtiliter eliminãdi tanquã inimicorum poſteri, ſed hac conditione admittendi, vt tertia generatione vocentur in eccleſiam audituri diuina eloquia eodem iure quo indigenæ ac patricii. Hæc iura intercedunt inquilinis cum ciuibus. Ac ne belli quidẽ ius ab humanitate alienum eſt. vult enim etiamſi armati portis immineãt & mœnibus nondum, tamen eos pro hoſtibus haberi, niſi per caduceatorẽ ad pacẽ inuitati conditiones aſpernati fuerint. aut enim pace impetrata lucrifacturos amicitiam rem optimã: aut ſi hoſtis pertinaciter aduerſatus fuerit, fretos iuſticia cum ſpe victoriæ occurſuros in prælium. Quod ſi, inquit, inter captiuas formoſam mulierem adamaueris, noli tanquam in ſerua explere cupidinem: ſed fortunã miſeratus, calamitatem eius ſubleua, omnia mutans in melius. Subleuabis aũt detonſo ſqualore capillitii, præſectiſque vnguibus, & veſte mutata in qua capta eſt, permiſſiſq; ei xxx. dieb. vt lugeat patrẽ, matrẽ & cæteros domeſticos aut mortuos, aut (ꝙ grauius eſt) abductos in ſeruitiũ poſt hęc vt cũ

vxore legitima cõgredere. eam enim quæ aſcenſura eſt viri cubile, nõ mercede vt meretrix formã venditans,ſed aut propter amorem,aut propter quærendos liberos,æquum eſt habere ius coniugii. Qua in lege multa laudanda ſunt. primo quod non laxauit frena cupidini, ſed per xxx. dies eam repreſſit. deinde quod amorem examinat, num mere furioſus faſtidioſuſq; ſit,an aliquid rationis admixtum habeat. ratio enim cohibebit concupiſcentiam ne quid agat inſolentius,expectabitq; menſtruum terminum. tertio quod miſeratur captiuam: ſi virgo eſt, quia parentes ei optatas nuptias non conciliant:ſi vidua, quia amiſſo cui puella nupſerat, expertura eſt alium,non magis maritũ quam dominũ. etiam ſub æquabili iure coniugii. ſubditus.n. potiorem ſemper metuit, etiamſi ſciat eius mite ingenium. Quod ſi quis expleta concupiſcentia ſatiatus complexib.iam non dignatur captiuã matrimonio: eum nõ tã mulctat quã caſtigat & iubet mores corrigere. Nec vendi enim ſinit eam, nec retineri in ſeruitio: ſed vult ei gratis donari libertatẽ, & diſcedendi ex ædibus licentiam: ne forte ſuperinducta muliere alia, & contentione inter fœminas exorta vt fieri ſolet per zelotypiã, prior faſtidita patiatur grauius aliquid,domino occupato nouis amorib,&oblito veterũ. Adduntur & alia præcepta humanitatis, & cumulatim ingeruntur auditorib. Etiamſi inimici iumentũ conciderit ſub onere,noli præterire ſed ſubleuantẽ erigentemq; adiuua: nimirum in minimis quoque docet non gaudendum alienis aduerſitatibus, ſciẽs moleſtum affectum eſſe inſultationem in miſeriis, aduerſum inuidiæ,cui tamen æque ac irę cognatus eſt. ſolent enim hæ ſe mutuo conſequi. aduerſantur tamen hactenus, quia inuidia proximi felicitate offenditur: altera vero lætatur eius calamitatib. Vel ſi inimici iumentũ,inquit, errare videris, noli addere fomitem diſſidii,ſed reduc id ad ſuum dominũ: ꝙ non magis illi quã tibi proderit. lucrabitur ille brutũ fortaſſe non magni precii: tu honeſtatẽ qua nihil in rerũ natura precioſius. hanc neceſſario ſequetur,ſicut vmbra corpus,finis ſimultatis. nã qui beneficiũ accipit, inuitus ad reconciliationẽ trahitur, deuinctꝰ gratia: & qui profuit, quaſi pignus dedit animi tendentis ad amicitiam. Eſt aũt hic præcipuus ſcopus quem ſacer vates ſpectat in omnib. iuris capitib., vt concordia,ſocietas, conſenſusque morum vigeat: vnde familiis,ciuitatibus,gentibus,regionib., vniuerſo humano generi contingit ſumma felicitas. *Legum Moſaicarum ſcopus.* Verum hactenus res vltra vota non procedit: quę tamẽ credo rata fore olim fauente numine, & largiente virtutum profectum,ſicut quotannis largitur fructuum: quod deſiderium mihi ab ineunte ætate fuit perpetuũ. Hæ ferme ac huiuſmodi aliæ ſũt leges de ingenuis: nec diſcrepare videntur q̃ de ſeruis latæ ſunt,nimirũ ſpectãtes omnes humanitatẽ ac manſuetudinẽ communicandam cũ hoc quoq; hominũ genere. eos ſane qui ob inopiam mercede ſeruiunt,vult tractari liberaliter vt ingenuos: hortãs vt qui vtuntur eorũ miniſterio, fortunæ incertæ meminerint,reuereanturq; vices eius mutabiles. eos aũt qui creditoribus libertatem ſuam oppoſuerunt pignori, aut vi in alienam poteſtatem redacti ſeruiunt,nõ ſinit miſeros eſſe in perpetuum, dans inducias omnibus anno ſeptimo. nã eos qui ob æs alienũ cre-

ditori

ditori non redditum libertate amiſſa ſeruiunt, ſatisfacere putat per ſexennium. Fruantur, inquit, tandem ſerui libertate priſtina, è qua exciderunt per fortunæ inclementiam. Quod ſi cuius verna metu minarum herilium, aut propter alieni peccati conſcientiam, ipſe inſons fugerit iratum dominum egens auxilij, talem ne contempſeritis. prodere enim ſupplices nefas eſt. ſupplex autem etiam ſeruus eſt, qui ad focum tuum confugit, à quo non eſt æquum, eum abſtrahi, præſertim ſi citra fucum cupit recipi in gratiam. id ſi non impetrat, ſaltem vendatur. mutatur enim dominus, licet incertum an in melius: niſi quod confeſſo malo incertum præfertur. Hæ ſunt leges de domeſticis alieniſq; amicis inimiciſque, ſeruis & ingenuis, deniq; in vniuerſum de hominibus. Sed non hic ſiſtit gradum æquitas, profert ſe ad brutas quoque naturas, permittens eis haurire ex eodem fonte humanitatis. iubet enim abſtineri ab omnibus recens natis tam in armentis, quàm in gregibus, vetans ea vel menſæ inferri vel altari, nimirum crudele ac ab omni humanitate alienum exiſtimans facinus, inſidiari parturientibus, & fœtus à matribus rapere, idque ventris gulæque gratia. Sic igitur quemcunque inſtituta ſua ſequentem alloquitur. Magnam habes, O bone, rerum copiam, quibus vti potes abſque crimine. alioquin fortaſſe ignoſci poterat preſſo inopia. tu vero etiam temperantia cæteriſque virtutibus debes excellere, aſcitus in ordinem lectiſſimum, nec admittere in mentem tantam ſæuitiam, vt fœtæ laſſæ partus laboribus nouam mox vexationem afferas, rapiendo recens editum animal, neceſſe eſt enim turbari matrem propter affectum à natura inditum, ſed à partu maxime. tunc enim lac in mammis ſubſcatens, ſi deſit fructus, reprimitur: & diſtentis hac mole vberib. dolor quoque intenditur. Sine vt mater ſuum fœtum lacte alat, ſi non diutius, ſaltem per ſeptem dies: ne natiuos lactis fontes extinguas in vberibus cum ipſius naturæ iniuria, quæ non vult intercipi ſua beneficia, multo ante præparata ad conſeruationem generum. primum enim eius munus eſt generatio, per quam animalia ſuam eſſentiam accipiunt. ſecundum, lactis affluxus, tenerrimi alimenti & aptiſſimi tempori, quippe quod cibi potuſque vicem præbeat. nam quicquid ineſt aqueum pro potu habetur, pro cibo vero id, quod coagulatur, natura proſpiciente modo genitis fœtibus, ne patiantur inopiam mox à vitæ initio, ſed eadem opera, eodemque remedio duas moleſtias ſitis famiſque arceant. Perfricate frontem, & legite hanc legem præclari parentes, qui grauari vos putatis infantibus, quos, vt exponatis inſidiamini parturientibus, publici & infeſtiſſimi hoſtes humani generis. cui enim parcetis, qui filios necatis propriis manibus? qui quantum in vobis eſt, ciuitates deſertas redditis, vaſtitatem incipientes à coniunctiſſimis: qui ius naturæ ſubuertitis tollentes eius opera: qui crudelitate immani vitam oppugnatis, mortem inuehitis, & hanc contra illam armatis. Non videtis vt legiſlatori optimo curę fuerit, ne vel brutorum fœtus à matre ſepararentur, niſi poſt lactationem? nimirum propter vos O præclari, vt ſi vos natura non docet affectum erga domeſticos, ſaltem agnorum hœdorũq; exemplo eum diſcatis: quibus permit-

titur delitiari in affluentia, natura vltro ſuppeditante, quo fruantur facilius. Id eius munus legislator quoque ratum eſſe voluit, diligenter cauens, ne quis impedire audeat ſalutarem Dei beneficentiam, atque vt magis etiam inſereret in animos multiplices variaſque manſuetudinis & æquitatis ſpecies: alio præcepto ſimili cauit, ne quis immolaret matrem, & natam ex ea pecudem: aut ſi vtraque victima cædenda eſt, fiat id ſaltem diuerſis tẽporibus. extremæ enim crudelitatis fuerit, eadem die mactare genitricem cum animali ex ſe progenito. & quo prætextu, niſi aut ventris aut ſacrificij? Si ſacrificij, falſum nomen eſt. cædes enim ſunt huiuſmodi, non ſacrificia, non admittente Deo tam profana ſacra ad altare ſuum. quin & ignis ipſe ſcinderet ſe bifariam diffugiens, ne contaminaretur complexu non miſcendarum victimarum: aut etiam cõfeſtim extingueretur opinor, ne ſacrã aeris naturam flammis impuris pollueret. Quod ſi menſis hæc parantur, quis non deteſtetur nouam & inauditam gulæ ſæuitiam? abſurdę ſunt enim voluptates huiuſmodi. Quæ voluptas eſt in eſu carnium, ſi tenerorum & lactentium animalium miſceantur cũ maternis viſceribus. ipſa membra ſi quis aſſanda figat eiſdem verubus, videntur ruptura ſilentium præ indignitate facinoris, & plurimis conuiciis proſciſſura gulam explentem ſe nefandis dapibus. Certe vetitum eſt iiſdem legibus, ne templum ſubeat animans vlla grauida, neue mactetur niſi partu leuato: quod latens in vtero fœtus non minoris æſtimetur, quam in lucem editus. Licet .n. ſit iniqua hæc collatio, prodeſt tamen ad cõpeſcendam temeritatem iſtorum, qui omnia confundunt nullo rerum diſcrimine. ſi.n. cauetur, vt quæ plantarum more augentur nunc vnita grauidis, ſeparãda poſt menſes aliquot, ea ſeruentur in ſpem futurã, & parcatur matribus, neq; fiat piaculum: quãto maior ratio habenda eſt iam editorum, & proprias animas habentiũ propriaq; corpora? proinde nefariũ videtur eodem tempore ac eadem die mactare matrẽ cum ſua ſobole. Et hoc eſt, opinor, cur quidam legem introduxerunt de damnatis mulierib. ſi grauidæ crimẽ capitale admiſerint, ne ante partum luant ſupplicium, videl. vt maneat incolume, quod vtero geritur. Verum iſti hæc ſtatuerunt de hominib. at noſter æquitatẽ hanc & ad bruta extendit, vt in his præ exercitati tanto magis humanitatẽ colamus mutuam, nec inferendo nec referendo iniuriam, & cõmunicãdo propria bona cum fratrib. eiuſdem naturæ participib. Eant nunc ſycophantæ, & inhumanitatẽ noſtræ genti obiiciant: legib. vero nouitatem quandã inſociabilem, cũ ab his tã clementer tractentur ẽt pecudes. homines vero à tenera ætate aſſueſcãt præceptis manſuetudinẽ docentib. Ipſe legislator ſeipsũ ſuperare contendit omni virtutũ genere, vt ex eius inſtitutis apparet. Vetat .n. ne vllum animal nondum ablactatum abſtrahatur à matre ſua, non agnus, non hœdus, non aliud quicq̃ ex armentis atq; gregib. Nã cum interdixiſſet, ne quis eadem die mactaret matrẽ cũ fœtu ſuo, inſuper addidit: Non coques agnum in lacte materno. Iudicauit enim valde iniquum, id quod viuenti animali cibus fuerat, in condimentum occiſi vertere: & cum natura prouida ad eius conſeruationem lac vberum receptaculis indidiſſet, hominũ incõtinentiã

eo

eo progredi, vt vitali alimento abutatur ad abſumendas reliquias corporis, quod ſi quis carnes cum lacte vult coquere, id ſine crudelitate impietateq; faciat, ſunt vbiq; greges innumeri, qui quotidie mulgẽtur à bubulcis, caprariis & opilionib. vnde pecuariis ampli reditus, tum è liquido lacte, tum è coagulato in caſeum. In tanta copia hœdum agnumve in materno lacte coquere, nihil aliud q̃ immanitatis indicium fuerit, ablegata miſericordia, affectu neceſſario cognatoque rationali animæ. Illa quoq; lex laudabilis ad ſuperiorũ chorum pertinens, q̃ vetat boui trituranti os obturari. huius.n. opera ante ſementem aruum ſulcis ꝓſcinditur, pręparaturq; vt fauente cœlo reſpondeat agricolæ votis ac laborib. conceptoque tempeſtiue ſemine pluuias quoq; cœlitus intra ſe recipiat facilius, diſpẽſandas mox in nutrimẽta ſegetum, donec maturę ſpicæ annonam vberẽ proferant, abſoluto autem hoc opere, rurſum bos adhibetur ad aliud neceſſarium miniſteriũ, vt purgentur fruges & à reiectamentis ſecernãtur. Huic legi proſpicienti bub. trituranribus, connexa eſt, quæ præcipit de iumentis arantibus. Vetat enim ne arandi cauſa ſub idem iugum mittat̃ bos & aſinus: non ſolum quoniam genere plurimum differunt: bos enim purus, aſinus impurus eſt, & ideo iungi eos non decet: verum ẽt quia non pollent parib. virib. infirmiori conſulitur, ne cum fortiore contẽdens ſuccumbat negotio: quamuis aſinus infirmior à ſacris locis arceatur, bos fortior cenſeatur inter præcipuas victimas, attamen impurorum etiam ſecuritati proſpicitur, purorum robori non plus quàm æquum eſt, permittitur, lege tñ non occlamante habentibus aures animæ: nemini alieno inferendam iniuriam, in quo nihil præterea ſit culpabile, quandoquidem externum genus culpa careat, quicquid enim nec vitium eſt, nec à vitio proficiſcitur, non eſt culpabile. Adeo autem abundat & exuberat æquitas legislatoris, vt à rationalibus ad bruta, à brutis ad ſtirpes ſe porrigat, de quib. iam dicendum eſt. ſicut antea de hominibus cæteriſq; animatis diximus. Diſerte igitur cautum eſt, ne quis cædat frugiferas arbores, neve ſegetes in detrimentum colonorum ante tempus demetat, neve vllum fructum corrumpat, vt præſto ſit humano generi ciborum copia, non ſolum ad neceſſitatem, ſed ad delicias, frumẽtum enim alimenta neceſſaria ſuggerit hominib. delicias autem miniſtrat ſecũdarum menſarum inenarrabilis varietas: quæ temporib. egeſtatis in alimentorũ vicem ſuccedunt. imoꝙ magis ẽt mireris, ne hoſtium quidem arbuſta ſinit cędere, iubens, vt eis parcatur: ꝙ iniquum ſit bellum ſuſceptum aduerſus homines, ſæuire in res innoxias. præterea vult rationẽ haberi non ſolũ præſentis tẽporis facile mutabilis, verum ẽt eius viciſſitudinũ, qñquidem accidere poteſt, vt qui modo fuerant hoſtes infeſtiſſimi, pace impetrata recipiantur etiam in fœdus & amicitiã. amicos aũt inopia ciborũ premere inhumanũ eſt, ſi nihil præparet̃ in euent⁹ incertos futuri temporis: nõ temere .n. vetere prouerbio iactatum eſt: ita amicũ habeas, poſſe vt fieri inimicũ putes. ita offendas amicũ, tanq̃ rediturus in gratiam. ſic ſecuritati proſpicitur, ne quem poſt detectum dictis factiſq; ingenium, ſero nimiæ facilitatis pœniteat. Sed maxime ciuitatibus hoc præceptum vtile fuerit,

vt in pace de bello, in bello de pace cogitent, & neque ſociis nimium cõfidant tanquam non tranſituris ad partes hoſtium, neque de hoſtibus omnino deſperent, tanquam nunquã recipiendis in fœdera. Imo etiamſi nulla pax ſperanda ſit ab hoſtibus, certe ſtirpes infeſtant neminem, omnib. pacatæ atque vtiles, præſertim frugiferæ, quæ aut alendo vitam iuuant, aut aliis non minoribus commoditatibus. cum igitur nemini noceant, non debent quicquam hoſtile pati, non cædi, non vri, non exſtirpari radicitus, ab ipſa natura æſtiuis auris refocillatæ hybernisque pluuiis, vt annuum tributum hominibus pendant tanquam regibus. itaque vt bonus præſes curauit ſartam tectamque præſtare incolumitatem, non pecudum ſolum, verum arborum etiam, præcipue mitium: quippe quæ maiore cura dignæ ſunt, nec ita, vt ſylueſtres poſſunt carere colonorum prouidentia. iubet enim nouellas plantas nutricari per triennium, reſectis ſuperfluis ſtolonibus, ne grauentur onere, neve abſumpto alimento in minutos ramulos langueſcant ſtirpes ipſæ: eaſdemque ablaqueari, ne quid ſuccreſcens in proximo earum augmenta impediat, fructum quoque harum nõ ſinit decerpi pro cuiuſque arbitrio, non ſolum quia imperfectus ex imperfectis naſcitur: nam neque animãtes ante adultam ætatem generationi ſunt idoneæ, ſed etiam, quia lædit teneras arbuſculas, quodammodo non ſinens ſupra fruticum altitudinẽ ſe ab humo tollere. proinde ſunt qui vere ineunte nouellas ſtirpes inſpiciunt, vt ſi quem proferunt fructum, deterant prius, quàm excreſcat, metuentes, ne firmitati parentis officiat. quod ni præcaueatur, iam adultæ fallunt expectationem, fertilitate hebetata vel euanida, vt exhauſta partu intempeſtiuo: quod & in vetulis vitib. vſu venit, ſucco ad eum modum abſumpto radicitus. at poſt triennium actis iam altius radicibus, & in ſolo defixis firmiter, poſtquam ſtirps bene fundata ſe humo extulit, poteſt perfectos fructus gignere anno quarto iuxta perfectum numerum. tum vero ita demum decerpi permittitur, ſi non in priuatos vſus vertatur, ſed Deo ſacretur primitiarum nomine, in teſtimonium gratitudinis, & in ſpem fertilitatis futuræ. reliquum ætatis prodeſt ſui cultoris vſibus. Vides bonitatem eximiam, primo diffuſam in omnes ſpecies hominum, non exteris excluſis, non hoſtibus: deinde in bruta quoq; impurorum etiam ratione habita: poſtremo in omne genus plantarum ac ſtirpium. quiſquis enim in ſtupidis naturis æquitatem meditatur, ne in viuas quidem peccat facile: & quiſquis nihil abſurdi tentat in cæteris animãtibus, iam inde diſcit rationalibus potiorem curam impendere. Talibus præceptis vbi mentes ciuium ſuorum manſuetas reddidit: liberauit eos ab arrogantia ſuperbiaque vitiis grauiſſimis, quæ tamen multi amplectuntur pro virtutibus, præſertim quotquot opibus extolluntur atque honoribus. nam arrogantia ſæpe naſcitur etiam in contemptis & obſcuris hominib. ſicut cæteræ perturbationes & ægritudines: ſed non poteſt in his creſcere, quia ſicut ignis abſque fomento deficit, & ad magnates demigrat, quibus, vt dixi, large opes honoreſque ſuppetunt: atque ita dulci fortuna ebrij debacchantur in ſeruos ac ingenuos, interdum & in ciuitates integras.

Superbiæ deteſtatio.

Saturitas parit ferociam. gras. Saturitas enim parit ferociam, vt eſt in vetere prouerbio. quamobrem optime docet Moſes in ſacris ſuis pręceptis, abſtinendum ab omni peccato, ſed maxime à ſuperbia, moxque memorat, vnde accendi ſoleat hoc vitium, *Superbia vnde accendatur.* nimirum è ſaturitate, & prædiorum pecudumque copia. tunc enim poſſeſſores impotentes ſui fiunt elati inflatique, proculdubio perituri, niſi Deum ſemper habuerint in memoria. Quemadmodum enim ſole exorto euaneſcunt tenebræ, & luce implentur omnia: eodem modo quando ſol diuinus illuceſcit animæ, vitiorum affectionumque caligo diſpellitur, & ſplendidiſſimæ virtutis pura amabiliſque ſe profert ſpecies. *Verbum Dei verũ animæ lumen.* Et quo magis compeſcat ſuperbiam, vult nos cauſas habere præ oculis, quæ nunquam ſinant beneficiorum Dei memoriam elabi è noſtro pectore. Hic enim, inquit, tibi præſtat robur ad exerendam potentiam. Recte monet. quiſquis enim didicit donatam ſibi à Deo fortitudinem, reputans infirmitatem ſuã priſtinam, ſeponet omnem iactantiã, & gratias aget ei, qui ſe mutauit in melius. nam gratus animus alienus eſt ab arrogantia, ſicut è diuerſo ingratus affinis eſt ſuperbiæ. *Ingratus eſt affinis ſuperbiæ.* Bene ſe habent tua negotia: accepto igitur corporis robore, quod fortaſſe non expectaueras, exerce potentiam. hoc quid ſit, clarius propter imperitiores explicandum videtur. Multi accepto beneficio abutuntur in contrarium, dum aut diuitiis ſuis alios ad inopiam adigunt, aut quanto magis præeminẽt honore atque gloria, tanto maiore alios afficiũt ignominia. atqui decet, vt vir prudẽs ac ſolers familiares reddat ſibi ſimiles, fortis item fortes & iuſtus iuſtos, & in vniuerſum bonus bonos. Has. n. intelligo potentias, quas vir probus amplectetur vt proprias. Eſt autem potentia imbecillitati contraria, alienæ à bonis morib. Et alioquin etiam hic traditur præceptum rationali naturæ vtiliſſimum, vt Deum imitetur pro viribus, nullam eius imitationis occaſionem ſinens pręterlabi. ergo quoniã accepiſti à potentiore fortitudinem, communica eam cum aliis, ſic eos afficiens vt ipſe affectus es, vt hoc pacto Deum imiteris. publicam enim vtilitatem afferunt largitiones & gratiæ ſummi Principis, non ideo profuſæ in quoſdam vt celentur aut vertantur in aliorum incommodum, ſed vt proferantur in medium tanquam in epulo publico, inuitatis ad fruendũ omnib. Hortamur igitur locupletem, honoratum, bene valentem, multiſcium, vt diuites, bene valentes, multiſcios, & in vniuerſum bonos reddant eos, cum quibus habent conſuetudinem, ſemotaq; inuidia virtutib. ſuis vtantur in rempublicam. cæterum illos qui faſtu turgidi nolunt reſipiſcere, lex nõ ad humanum tribunal mittit, ſed diuino tradit iudicio. Ait enim: Quicunque aggreditur aliquid agere cum ſuperbia, Deum irritat. Cur ita? primũ quoniam arrogantia vitium eſt animæ: anima autem Deo ſoli eſt viſibilis. *Arrogantia natura* quiſquis autem punit, ſi cœcus eſt, vt ignorans arguitur. cum vero videt, laudatur, vt ſcientiam adhibens in cõſilium. deinde quoniam quilibet arrogans inſana opinione inflatus, non tam virum aut heroem, quam geniũ quendam ſe exiſtimat, vt Pindarus inquit, tranſcendens naturæ humanæ terminos. eſt autem nec animi ſatis compos, nec corporis, toto habitu geſtuq; morbum præ ſe ferens. Incedit ſummis pedum digitis, ceruicem in

equi morem erigens, attollenſque ſe ſupra naturæ modulum: nec aliter quã obliq; intuetur, nec aliter audit quam quaſi non audiens: famulis pro iumentis vtitur, ingenuis vero pro mancipiis: cognatis item pro alienis, amicis pro adulatoribus, ciuib. pro exteris. arbitratur enim ſe omnium ditiſſimũ, nobiliſſimum, pulcherrimũ, fortiſſimum prudentiſſimum, temperantiſſimũ, iuſtiſſimum, ſolertiſſimum. alios vero habet pro pauperibus, obſcuris, contemptis, imprudentibus, iniuſtis, inſipientibus, piacularibus, nihilique homuncionibus. Merito igitur talis ad Dei tribunal puniendus relegatur prophetæ ſententia. Cum autem virtutis amantiſſimus ſit ſacer hic Moſes, omnes vbiq; pietatis iuſtitiæq; cultores excitat propoſitis præmiis tanquam in certamine, conuerſis ad bonam frugem offerens ius ciuitatis optimæ, & ſocietatem commodorũ paruorum magnorumq; omnium. ſiquidẽ præcipua bona ſunt, in corpore ſanitas, in nauigatione proſperitas, in anima rerum non obliuiſcendarum memoria: ſecundaria vero quæ ad correctionẽ pertinent: virium poſt morbum recollectio, ſalus optata ſuperatis marinis periculis, & poſt obliuionem reminiſcentia: cuius germana eſt reſipiſcentia, in primum ſupremumq; bonorum referenda ordinem potius quam in alterum proximum. nam omnino non peccare, Deo propriũ eſt, aut fortaſſis etiam homini Deo ſimili. cæterum à vitioſa vita tranſire ad innocentiam, eſt prudentis & intelligentis ſuam vtilitatem. Tales igitur conuocans & initians præceptis amicis inſtruit: vt veritati ſtudeant, vanitatem fugiant ac mendacia, quod in hoc potiſſimum ſita ſit felicitas, ſi auerſentur figmenta fabularum quæ teneris etiamtum animis inſtillant nutrices ac pædagogi, aliiq; familiares plurimi errores infinitos inuehentia & ſummi boni notitiã impedientia. quid porro aliud eſt ſummũ bonum quam Deus? cuius honorẽ iſti falſo nominatis diis tribuunt, attollentes hos ſupra modum, illius vero prorſus obliti, homines deliri ac miſeri. Itaq; oẽs quotquot conditorem parentemq; vniuerſitatis vel ſerius agnoſcunt, malentes vnum quã plures Deos colere, habendi ſunt pro amiciſſimis & cognatione proximis, cum nihil æq; ac communis pietas conciliet mutuam beneuolentiam: gratulandumq; eſt talibus, haud ſecus quam ſi poſt cæcitatem viſum recepiſſet, ex altiſſimis tenebris adducti ad lucem clariſſimam. Tanta eſt vis reſipiſcentiæ rei vehementer neceſſariæ. poſtulat autem reſipiſcentia non ſolũ correctionem opinionis quæ creaturis tribuebat honorem creatori debitum, verum etiam officiorum ſtudiorumque mutationem in melius: vt relictis inconditi vulgi moribus tranſeatur ad bene conſtitutam ornatamque optimis legibus rempublicam: hoc eſt, ex ignorantia migretur in ſcientiam rerum quas ignorari non decet, ex imprudentia in prudentiam, ex incontinentia in temperantiam, ex iniuſticia in iuſtitiam, ex timiditate in fortitudinem. Bonum enim vtileque fuerit ad virtutem transfugere, deſerta malicia velut inſidioſa domina. Solent etiam pietatem comitari virtutes cæteræ, à qua non magis diuelli poſſunt quam vmbra à corpore quod in ſole verſatur. proinde quotquot ad noſtram religionem ſe conferunt, ſtatim fiunt ſobrii, continentes, verecundi, mites, iucundi, humani, graues, iuſti, magnanimi, veritatis amatores,

Felicitas vera quibus abſoluatur reb.

Reſipiſcentia vis.

Pietas omniũ virtutum fundamentũ.

res, contemptores voluptatum ac pecuniæ: quandoquidem è diuerſo quicunque à ſacris leg bus deficiunt, eos videre licet intemperantes, imprudentes, iniuſtos, leues, puſillanimos, irritabiles, mendaces, periuros, cupediis, potationibus venereiſque rebus deditos, ventri pendentes tributa cũ graui corporis animique diſpendio. Itaque perpulchre præcipitur, vt diſcamus vitam componere, & ex perturbatione in meliorem ſtatum reformare. ait enim, id non eſſe nimis arduum, nec è longinquo petendum, non ex æthere, nec ab extremis oceani finibus: ſed in promptu eſſe, nempe in ore, pectore atq; manibus, hoc eſt, in dictis, factis, & conſiliis. nam per os verba, per pectus conſilia, per manus actiones ſignificantur, in quib. conſiſtit felicitas. cum enim cogitationes à verbis, & actiones à conſiliis non diſcrepant, abſoluta vita eſt modis omnibus laudabilis: ſicut è diuerſo imperfecta & vituperabilis, ſi hæc inter ſe parum conſentiant, nec adhibeatur tale temperamentum, vt homo, & amet Deum, & ei charus eſſe ſtudeat. proinde pulchre nobis atteſtatur illud Scripturæ oraculum: Fœdus feciſti hodie cum Domino, vt ſit tibi Deus: & ipſe fœdus fecit hodie tecum, vt fias ei populus. Pulchra ſane permutatio, homine properante ad cultum Dei, Deo quoque ſine dilatione admittente ſupplicem, & occurrente accedenti ad ſe ſincero animo. Talis porro cultor & deprecator, etiamſi vnus homo fuerit, ipſius Dei exiſtimatione non minus honoratur, quàm totus populus: id quod & aliàs vſu venit. quemadmodum enim in naui gubernator confertur cum omnibus vectoribus, in caſtris item imperator cum omnib. militibus, adeo vt per huius interitum non minor quàm per iuuentutis ſtragem clades accipiatur: eodem modo etiam vir ſapiens totius gentis dignitatem obtinet, quippe qui pietatem habeat pro munimento inexpugnabili.

PHILONIS IVDÆI
DE IVDICE.

SAcræ leges cum ab omnibus inſtituta Moſis ſequentibus exigunt ſinceritatē, & animum tranquillum, nullis obnoxium perturbationibus, tum præcipue ab his, quibus iudicandi poteſtas aut per electionem, aut ſorte obuenit. abſurdum enim fuerit, eos in culpa hærere, qui iura præſcribunt aliis, quandoquidem ab his potiſſimum exemplum vitæ petendum eſt. Sicut enim ignis quæcunque admouentur calefaciens, ipſe primum innata ſibi vi calet: nix contra ſuapte natura frigida, infrigidat & alia: ſic iudex ipſe debet eſſe plenus iuſtitia, ſi alii ius adminiſtraturus eſt, à quo ceu fonte promanant fluenta dulcia legum, & potabilia ſitientibus iuſtitiam. id ita demum fiet, ſi is qui ad iudicandum aſcendit tribunal, iudicari ſe non minus quàm iudicare cogitet, & vna cum poteſtate aſſumat prudentiam, ne decipiatur, iuſtitiam vt ſuum cuique tribuat, fortitudinem ne flectatur precibus, aut miſericordia, quo minus animaduertat in conuictos ſceleris. nam cuicunq; virtutes hæ cordi fuerint, bene meritus de Republica exiſtimandus eſt, quippe qui more boni gubernatoris ſedat tempeſtates negotiorum commiſſorum ſuæ fidei ad ſalutem ſecuritatemque illorum, qui pendent ab eius arbitrio. Ergo ante omnia lex præcipit iudici, caueat, ne vanam narrationem auribus accipiat, quaſi dicat, Heus tu, cura vt aures purgatas habeas. purgabuntur autem, ſi ſæpius eluantur doctis ſermonibus, & excludant vanas, vulgo protritas damnataſque fabulas figmentorum poeticorum ſcenicorumque, res nihili multis verbis exaggerantium. Quin & aliud quiddam idē præceptum admonet, ab expoſitione priore nihil diſcrepans. Qui auritos teſtes, inquit, accipit, vane nō ſane accipit: nam oculi reb. ipſis interueniūt, & contrectant quodam̄odo negotia, totaq; percipiunt adiuuante luce, per quam illuſtrantur deprehendunturq; omnia. aures autem, ſicut recte dixit quidam è veteribus, minus fidei habent, quàm oculi, vt quibus non cum reb. ipſis ſit commerciū, ſed cum ſermonibus rerum interpretibus non ſemper veritatem ſectantibus. quod legis caput mihi videntur quidam è Græcis legislatorib. deſumpſiſſe è ſacratiſſimis Moſis tabulis, interdixiſſeq;

Iudicis inſtitutio.

Iudicis boni officium

Aures minus fidei habent quàm oculi.

ne ex

ne ex auditu feratur teſtimonium: ꝙ quæ quis vidit certa iudicanda ſint, quæ vero audiuit, non perinde firmæ fidei. Secundum præceptum iudicis eſt, ne accipiat munera. nam munera, vt lex ait, excæcant oculos, officiunt iuſticiæ, mentē à recta via cogunt decedere. prçterea muneribus induci ad iniuſticiam, eſt ſcelerati hominis: ſicut ſemimali, non reddere ius abſq; operæ præmio. Sunt enim quidam prçtextati inter iuſtos iniuſtoſque medii inſtituti ad tuendos oppreſſos ab oppreſſoribus, qui tamen non dignantur gratis ferre ſententiam pro cauſa meliore, venales mercenariique iudices. quod ſi quis queratur, negant ſe præuaricatos, viciſſe enim litem quos oportuit, & victam partem aduerſariam. *Munerum corruptiones.* Quæ excuſatio nequam eſt. oportet enim duo quædam ineſſe in ſententia boni iudicis, vt ſit incorrupta & legitima. Cæterum præſes venalis muneribus, iuſticiam ſuapte natura pulcherrimam dehoneſtare ſe non intelligit, & peccat non ſimpliciter. primum quod aſſuefacit ſe ad auaritiam, arcem iniquitatum omnium: deinde quod accepto precio mulctat eum cui prodeſſe debuerat. Ideo ſalubriter Moſes admonet, iuſte adminiſtrandam eſſe iuſticiam, ſubindicans etiam iniuſte adminiſtrari eam interdum, quoties præſides inhiant muneribus, non tantum in iudiciis, ſed terra marique in omnibus pene vitæ negociis. *Munificentiæ commentatio.* ſiquidem reperire licet aliquem qui modicum depoſitum reddit magis vt inſidietur accipienti quam vt approbata ſua fide in modico ineſcatum capiat maiore perfidia: quod nil aliud eſt quam iuſticiam non iuſte facere. quoniam alienæ rei reſtitutio iuſta, iniuſte fit, in quantum captat lucrum cumulatius. Huiuſmodi autem peccatorum præcipua cauſa eſt aſſuetudo mendacii, quo ab incunabulis nutrices matreſque, & alia tum ſeruorum tum ingenuorum turba alumnum ſuum imbuunt, dictis factiſq; aſtruentes id animo quaſi agnatum naturaliter, cum extirpari potius debuerit per honeſta ſtudia, etiamſi à natura fuiſſet inditum. Quid enim in vita eſt æque precioſum ac veritas? quam vates ſapiens inſcripſit loco ſacratiſſimo, ea parte veſtis pontificiæ, vbi eſt principalis vis animæ, vt ſacerdotē, per hoc ornamentũ auguſtiorē faceret. Veritati autē adiũxit cognatā virtutem declarationem vt vocat, vt eſſent ceu imagines orationis. quæ vel animo cōcipitur, vel profertur etiam. *Veritatis laus.* nam huic declaratione opus eſt, per quam aperiatur aliis quicquid latet in animo: ſicut veritate illi alteri ad pfectionem vitæ actionumque per quas itur ad felicitatem. Tertium iudici præcipitur, vt cauſas partium examinet ante iudicium. ſemoto in totum reſpectu perſonarum, ſiue ſint ciues, amici, domeſtici: ſiue contra inimici, alieni, exteri: ne quid vel beneuolentia, vel odium cognitionem impediat. alioqui neceſſe eſt iudicem impingere, velut ſi cæcus incedat abſq; baculo, ducente ſuſtentanteve nemine. Ideo decet bonum iudicem perſonas quæ iudicantur non animaduertere, ſed ſolam naturam negociorum ſinceram nudamq; conſiderare, vt non iuxta opinionem, ſed iuxta veritatem iudicet, ſic cogitans, Dei rem eſſe iudicium, iudicem vero miniſtrum & procuratorem. procuratori autē non permittitur largiri de eo quod Dei eſt, à quo vt optimo accepit hoc depoſitum rerum omnium optimum.

Præter iam dicta & aliud quiddã mirandum præcipitur, ne in iudicio miſeremur pauperem, cum alioquin legiſlator omnes ſuas leges condiat humanitate ac miſericordia, magnas minas intentans ſuperbis & arrogantibus, & magna præmia proponens alienos caſus ſubleuantibus, bonaque ſua non tanquam propria ſeruantib., ſed cum egenis communicantibus. Vera eſt enim illa priſci cuiuſdam autoris ſententia, nunquam homines propius ad Dei ſimilitudinem accedere, quam cum ſunt benefici. Quid porro fieri poteſt melius quam ſi creatura imitetur Deum immortalem & ingenitum? Ergo nec diues aurum argentumque in theſauris domeſticis cuſtodiat, ſed in medium proferat vt benignitate ſoletur inopes, nec honoratus ceruicem extollat, ſed malens æquo iure viuere, ſinat libertate frui etiam ignobiles. Quiſquis autem præcellit robore, ſit protector infirmiorum, non pulſans protrudenſque minores quaſi in pancratio, ſed propriis viribus etiam aliis prodeſſe cupiens. nam qui hauſerunt è ſapientiæ fontibus, inuidiam ex animo ſuo extermi nant, & vltro ſuccurrunt proximis, ſermonibus per aures traiicientes ſcientiam in eorum animas; & quoties reperiunt iuuenes bonę indolis, velut generoſæ plantæ ſurculos, gaudent rati ſe inueniſſe hæredes opulentiæ reconditæ in animo, quæ ſolæ veræ ſunt diuitiæ: itaque aſſumunt eos & excolunt eorum ingenia dogmatibus contemplationibusque, donec confirmata virtutis fructum proferant. Huiuſmodi exemplis præceptiſq; leges refertæ ac diſtinctæ ſunt in gratiam egenorum, quos in ſolo iudicio miſerari non eſt fas. nam miſeratio debetur infelicibus. quiſquis autem ſponte malefacit, non infelix ſed iniquus eſt. cæterum iniquis pœna proponitur, ſicut iuſtis honor & præmium. Itaque nemini miſero propter ſuam inopiam pœna remittatur: quandoquidem non miſerationem (abſit) ſed iram meretur. Et qui ad iudicandum accedit, debet more boni numularii naturas negociorum diſcernere, ne turbatis ſignis confundantur proba cum improbis. Poteram & alia multa de falſis teſtibus deque iudicibus dicere: ſed ne nimis prolixus fiam tranſibo ad præceptum decalogi vltimum, quod compendiarium ſicut cætera oraculum continet,

Non concupiſces videlicet.

Liberalitatis commendatio.

Beneficentia homines in deos mutantur

PHILONIS IVDÆI DE CREATIONE
PRINCIPIS.

Principes non ſunt ſorte eligendi.

QVibuſdam placet ſortito creari principes, nullo ſane ſubditorũ cõmodo. ſors.n.ad felicitatẽ nõ ad virtutem attinet. itaq ſæpe accidit vt ad principatum ſors eueheret, quos vir bonus non ferret in ſubditorum numero. nam & minores principes, qui ab aliis vocantur domini, non omnes vernas emptitiosve aſſumunt in famulicium ſed ſolos morigeros obſequenteſque, cæteros refractarios & incorrigibiles gregatim interdum haſtæ auctioniq; ſubiiciunt, vt indignos qui vel ſeruiant in boni viri familia.

Magiſtratus non eſt ſorte eligendus.

Quando minus decet dominium principatumq; integrarum ciuitatum gentiumq; ſorti committere, ludicræ rei pendentia à fortuna inſtabili. certe in ægrotis curandis ſortium nemo meminit. nec enim ſorte capiuntur medici, ſed peritiſſimus quiſq; eligitur. item cum de proſperitate ſaluteq; nauigantium agitur, non ſorte decernitur quis gubernaturus puppim aſcẽdat, ne forte aliquis imperitus vel in tranquillitate ac ſerenitate aſciſcat naufragiũ, ſed quęritur aliquis qui artem gubernandi à iuuentute didicerit, hoc eſt, qui ſæpe nauigauit perluſtrauitque aut omnia aut plurima maria, qui bene nouit emporia, portus, ſtationes, receptacula, quæ vel in continẽte ſunt vel in inſulis, qui in mari quoq; callet inuenire ſemitas ex obſeruatione ſiderum, peritus ſtellarũ, & ſuos curſus ad illarum motus dirigens, ita vt per inuia viam expediat, & nouo more maria terreſtri animanti aperiat, reddatque traiectu facilia. & poſtea ciuitates magnas, populoſas, plenas habitatoribus, earumq; adminiſtrationẽ, & curam rerũ priuatarũ ac publicarũ, ſacrarum ac profanarum, quam merito quis artem artiũ & ſcientiam ſcientiarũ dixerit, committemus incertæ rei fortuitæq;, reiecto veritatis examine? eſt autem veritatis examen, rationabilis probatio. His igitur conſideratis Moſes ſapientiſſimus nuſquam meminit principatus quæſiti ſortibus, maluitq; ſuffragiis electos introducere. Sic igitur præcipit: Præficies tibiipſi principem non alienigenã, ſed vnum ex tuis fratribus. nimirum ſignificans electionem debere fieri voluntariam

ex ſuffragiis conſenſuque totius populi,præcedente vt oportet examine. huiuſmodi porro comitia vt rata fiant,requirunt etiam Dei calculũ, ceu ſignaculum, ſicut & cætera publica negocia: quandoquidem huius voluntate homo in vniuerſa rerum natura præeminet, ſicut facies in corpore. Cur autem principatus non detur extero, duæ cauſæ aſſignantur: altera, ne ſibi magnam vim auri, argenti, pecorumq; colligat ſpoliatis iniuſte ſubditis, altera, ne propter ſua priuata cõmoda gentem traducat in regionem aliam, & ſubinde alio atque alio migrare iubeat, oſtentata vana ſpe agri vberioris, & omiſſa certa poſſeſſione priſtina. merito enim legiſlator in defectu principis habuit rationem cognationis & communis originis & familiaritatis intimæ, ea eſt conſenſus in inſtitutis ac legibus, & vnius Dei religio, qui ſibi optauit peculiarem populum. ſub tali principe nihil timendum eſt eorum quæ modo diximus, ſed ſperanda omnia contraria. tãtum enim abeſt vt cogat colonos demigrare alio, vt potius ſi qui ante diſperſi fuere colligat, eiſque ius poſtliminii concedat. & adeo non auferat alienas pecunias, vt potius de ſuis largiatur in vſus publicos. Cæterum mox poſt acceptam poteſtatem iubetur deuteronomium, hoc eſt, legum compendium deſcribere manu propria, quo magis ea præcepta inhæreãt animo. nam legentibus elabuntur ſententię, quod lectio moras non patitur. qui autem ſcribit per ocium, imprimit & infigit menti ſingula fideliter, non in tranſcurſu animaduerſa, ſed cunctanter, non prius cogitatione tranſeunte ad ſequentia, quam bene penſitatis quæ præceſſerant. Abſoluto autem hoc ſcripto, relegendum eſt quotidie, vt aſſiduitate confirmetur memoria, & ipſa præcepta eo magis adlubeſcant per aſſuetudinem, vtilitate honeſtateque ſua commendabilia, & animo inferentia ſacrum ſui deſiderium. nã longa conſuetudo ſincerum amorem gignit non ſolum erga homines, ſed & erga dignas cognitu literas. id ita fiet, ſi princeps euoluet à ſe, nõ ab aliis ſcriptos commentarios. nam libentius quodammodo agnoſcet propria, ſic ſecum cogitans, Ego tantus princeps ſcripſi hæc, nullius vſus opera, cum tot ſubditos habeam. fortaſſe vt librũ explerem literis velut ſcribæ mercenarii, aut oculorum acumen exercerem & celeritatem manuum ſicut notarii, nequaquam, ſed vt inter tranſcribendum in animam imprimerem, & menti diuinos characteres inſcriberẽ nunquam eluibiles. Ergo cum alii reges ſceptro vtantur pro geſtamine, mihi pro ſceptro erit hoc legum compendium: hoc inſigni gloriabor, hoc me inuictum reddet & inculpabilem, ſummique regis imitatorem: his ſacris legibus ſemper ſubnixus aſſequar duas res eximias: primum æqualitatem, qua nihil præſtantius. nam arrogantia ſuperbiaque puſillanimitatis eſt, in futurum non proſpicientis. at æqualitas conciliat ſubditorum beneuolentiam, ſecuritatem principi bene merito rependentium, ſicut inæqualitas periculis ſemper eſt obnoxia. Hæc igitur effugiam ſi auerſatus fuero inęqualitatem cauſam diſſidiorum & caliginis: ſecutuſque vitam exigam æqualitatem colens autorem tranquillitatis ac luminis. Alterum vero aſſequar, vt in neutram partem deflectam velut in æquilibrio, recta regiaque via mandatorum diuinorum incedens

Principatus cur externo rariſſime detur

Deuteronomium.

cedens firmis paſſibus, nec vſquam offenſantibus. Talem enim viam Moſes ſolet appellare regiã, qua inter defectum & nimietatem tramitem tenet medium: quoniam in ternione quod medium eſt principatum habet vtrinque contigua coaptans vinculo inſolubili, latera ſibi tanquam regi ſtipantia. Tali autem principi legitimo, ius æquabile honoranti, incorrupte iudicanti, ſemper meditanti iuſticiam, lõgæuum principatum propheta proponit vice præmii: non quod annoſam ætatem polliceatur recte adminiſtrantibus rempublicam, ſed vt nos doceat legitimum principem victurũ etiam poſt obitum, relicta poſt ſe immortali virtutis rerumq; à ſe geſtarum memoria. Eſt autem id quoq; poteſtatis ſummæ officium, eligere aliquot adminiſtrationis reddendique iuris ſocios. Vnus enim non ſufficit, quantumuis alacris fortiſque corpore ſimul atque animo, in tanta mole negociorum ac multitudine, quotidie aliis affluentibus ſuper alia: proinde aſſumendi ſunt optimates ſelecti, ſpectatę prudentiæ, fortitudinis, iuſticiæ, pietatiſque, incorrupti, & ante omnia infenſi ſuperbiæ: nam huiuſmodi viri maxime idonei ſunt ad ſubleuandum ope ſua bonum honeſtumque principem. Præterea cum aliquando res magnæ aliquando minores tractandæ ſint, ne in exiguis conterat operã princeps ſubpræfectis eas delegabit, maiores vero ipſe examinabit diligentiſſime. maiora dico negocia, non vt quidam exiſtimant, controuerſias quę inter claros, diuites, potenteſq; incidũt, ſed quoties priuati, egeni, obcuri, premuntur à potentioribus, cum nulla præſidii ſpes eſt niſi in iudice. Quæ dico patent exemplis ſacræ ſcripturæ, à quibus non decet diſcedere. Fuit enim aliquãdo tempus cum ſolus Moſes præſidebat iudiciis, occupatus & laborans à mane vſque veſperam. tum ſocer eius ſuperueniens, & animaduertens quanta mole premeretur confluente ad ipſius tribunal multitudine, optime conſuluit vt vicarios eligeret qui minora tractent negocia, ipſe vero maiora curet, interquieſcens nonnihil. id conſilium adeo placuit, vt mox probatiſſimus quiſque allectus ſit in ordinem iudicum, reſeruatis prophetæ grauioribus controuerſiis. Relatum eſt etiam hoc in ſacra volumina, vt haberent quod imitentur poſterorum principes: primum ne aſpernentur conſiliarios, quaſi poſſint ipſi diſpicere omnia, cũ ne Moſes quidem aſpenatus ſit amicus Dei ſapientiſſimus: deinde vt ſibi vicarios ſecundæ tertiæque notæ ſubſtituant, ne ſolicitudinem impendendo rebus vilioribus, negligant maioris momenti negocia. Impoſſibile eſt enim vnum hominem obire omnia munia. ad hoc exemplum adiungemus & alterum, cõfirmaturum quæ diximus. Diximus autem magnas cauſas eſſe perſonarũ humiliorum, vt fuit viduæ, pupilli, aduenæ. his debet ſuũ ius ſummus princeps reddere, qui poteſtatem habet nemini obnoxiam, quandoquidẽ autori Moſi credimus, ne Deum quidẽ rerum omnium regem grauatim cauſas talium cognoſcere. ſic enim vates laudat eius virtutes, dicens: Deus magnus fortiſq; qui nullius perſonam reſpicit, qui ſine corruptelis iudicat: moxq; addit quos iudicet, nõ ſatrapas tyrannoſq; terra & mari late imperitãtes, ſed aduenã, pupillum, viduã. primum illum, quia cognatos, quos ſolos aduocatos habere potuerat inimicos

Moſes iudex multitudine negotiorum obrutus vicarios ſibi aſſumit.

ſibi infenſiſſimos reddidit, poſtquam ſe ad veritatem & vnius numinis cultũ transtulit à figmentorum deliriis, quæ parentes,aui, proaui, maioreſq; ipſius plurium deorum veneratores ſequuti fuerant.ſecundum vero,quia patris & matris naturali ac neceſſaria tutela deſtituitur. tertiam item,eo quod maritũ amiſit,qui ad ipſius defenſionem in parentum vicem ſucceſſerat. vxori enim maritus tutor eſt, ſicut parentes virgini. & alioqui tota Iudæorum natio eſt pupillo ſimilis, ſi conferatur cum cæteris. nam illæ quoties in calamitates incidunt,adiuuantur mutuis commerciis, huic autem nemo fert opem, propter mores rituſq; diuerſos ab aliis, contendentes ad virtutis faſtigium, rẽ pulcherrimam, ſed eandem difficillimã,ac proinde à vulgo voluptati poſthabitam. Cæterum Moſes pollicetur huic orbitati deſolationiq; nunquam defore prouidentiam cæleſtis numinis,tanquam peculiari ſibi prouinciæ, totiuſque humani generis ceu ſacratis primitiis.in cauſa eſt inclita iuſticia virtuſq; primorum autorum huius gentis, vnde quaſi ab immortalibus plantis perpetui fructus germinant & proueniunt ſalubres etiam poſteris vtiliſſimiq; ad omnia, atque inſuper peccatis eorum afferentes remedium, modo non ſint prorſus inſanabilia.Nemo tamen ſummam felicitatis in generis nobilitate collocans honeſtas actiones negligat,reputãs grauiori animaduerſioni fieri obnoxium, quiſquis ex optimis prognatus maiores ſuos vitiis dedecorat, diſcedens à virtutis exemplis domeſticis: quorũ reliquiis omnibus deletis ex animo, non poteſt meritam reprehenſionem effugere. Eſt & aliud interdictum iuſtiſſimum,quo cauetur ne reipublicæ princeps doloſe verſetur inter ſuos ſubditos.nam fallaces mores ad ſeruile non liberale ingenium pertinent, dum rebus ſimulatio prætexitur.at princeps ad hunc modũ tractare ſuos non debet, qui parentis locũ inter eos obtinet, ac viciſſim tanquam à germanis filiis reuerentiam poſtulat. Sunt enim principes (vt verum fatear)publici parentes ciuitatũ &gentium,quotquot boni ſunt,nec cedunt pietati naturalium.Contra qui in ſubditorum detrimentum abutuntur potentia, nequaquam principes ſed hoſtes appellandi ſunt, cum agant hoſtilia.Sic & qui per dolum inferunt iniuriam, peiores ſunt apertis hoſtibus: ſiquidem hi propulſantur facile, detecto infenſo animo:at illos ſua malicia deprehendi non ſinit,tanquam in theatro perſonatos ſub alieno habitu, tegenteſq; veram faciem.Eſt autem quædam principatus ſpecies in quouis vitæ genere, ſola diſtãs magnitudine,quod enim eſt in ciuitate rex hoc in vico magiſter,in domo dominus, inter ægrotos medicus, imperator inter milites, præfectus claſſis inter nauales ſocios, inter vectores nauclerus, inter nautas gubernator.hi omnes & prodeſſe poſſunt & obeſſe, debent tamen id velle quod eſt melius.præſtat autem iuuare quoſcunq; poſſis pro viribus.nam præceptum vulgo tritum,Deum ſequere, non aliud ſignificat. quandoquidem ille quoque cum vtrumque poſſit,mauult benefacere, vt liquet ex mundi creatione atq; regimine. non entibus enim dedit eſſentiam,confuſa digeſſit in ordinem,nouas qualitates rebus indidit,ſimilia fecit è diſſimilib., è diuerſis eadẽ,ex inſociabilibus & diſſitis cohærentia ſociabiliaq;, ex inæqualibus æqualia, ex obſcuris illuſtria. ſemper enim cura eſt ipſi,& beneficis eius poten-

Principes publici ciuitatum & gentiũ parentes.

Principes mali hoſtibus pernicioſiores.

tentiis, vt quicquid delinquit deterior eſſentia, transformetur in melius. huiuſmodi exempla imitari decet bonos principes, ſi modo cupiunt reddi Deo ſimiles. Quoniam autem plurima fallunt mentē hominis, vtpote implicitā tot ſenſib., per vanas opiniones facile decipientibus, imo inſepultam mortali corpori ceu cuidam tumulo, non pudeat iudicē neſcire ꝙ neſcit. alioqui fiet ſeipſo deterior, veritatem exterminās ex anima, & inſuper multis modis lædet eos quibus ius dicit, cæcas ſententias proferens, cum quid iuſtū ſit non videat. quoties igitur non ſatis cauſas perſpiciet propter perplexitatem earum & caliginem, recuſet officium iudicis, & litigatores ad accuratius tribunal ableget. id vero non aliud fuerit quam ſacerdotum atq; pontificis. nā legitimi cultores Dei mente pollent plurimum, qui ne leuia quidē errata negligunt, propter excellentiā ſummi regis in cuius verſantur obſequiis. quapropter præcipitur omnib. ſacrificis vt ſobrii ſacra faciāt, ne ſubrepēs delirationis potio hebetet oculos animæ. Et fortaſſis quoniā vetus ſacerdos ſimul etiā vates eſt, non tam generis quā virtutis beneficio conſecutus ſacerdotiū veri numinis, ideo nihil ignorat: quippe qui habet in ſe ipſo ſolem intelligibilē, & lucem omni vmbra carentē, vt facile percipiat ea quæ ſenſum effugiunt, & ſola ratione comprehenduntur. Item qui menſuras tractant ac pondera, negociatores, caupones, inſtitoreſq;, & quotquot victui neceſſaria vēditāt ſeu arida ſeu liquida ſubiiciūtur q̄dē ædilib., debēt tamen ſibiipſis eſſe pro magiſtratib. ſi ſapiunt, & non præ metu ꝙ iuſtum eſt facere, ſed ex libera animi ſui ſententia. vltroneum enim officiū vbiq; coacto præferendum eſt. ideo præcipitur cauponib., negociatorib., & cæteris huiuſmodi vitę inſtitutum ſequentibus, vt iuſta pondera menſuraſq; habeāt, nullis technis inſidiantes emptorib., ſed ingenue abſq; omni fuco dicentes facienteſque ſingula, ſic cogitantes, quod iniqua lucra ſint damnoſiſſima, & è diuerſo diuitiæ cum iuſtitia coniunctæ nunquam intercidant.

Pondera adulterina in ſacris prohibita.

Et quoniā operæ præmium mercedes proponuntur opificibus, quod genus hominum ex inopibus conſtat non ex diuitibus, lex iubet vt abſq; procraſtinatione repræſentetur eis quod debetur. Iniquū enim fuerit diuites frui pauperibus, & cum ipſi laute viuant, differre ſolamen eorum inopiæ. Hæc nonne rudimenta ſunt manifeſtaria, quibus præcauetur ne peccetur grauius. nam qui ne mercedē quidem ſinit differri vltra pręfinitum terminū, hoc eſt veſperam, quando emeritā ſtipem referre domum debet opifex, nonne multo magis interdicet rapinis, furtis, decoctionibuſq; & id genus aliis, fingens formanſq; animos ad probatas omnib. virtutis ſpecies? Illud quoque recte interdicitur, ne quis impetat alterū conuicio, præſertim ſurdum, qui ne ſentiens quidem iniuriam, par pari referre non poteſt. eſt enim iniquiſſima conflictatio, vbi altera parte agente, altera tantum patitur. quiſquis aūt muto ſurdoq; facit conuicium, ſimilis eſt facienti cæcis offendiculum, & obiicienti præ pedibus: quod cum illi tranſcendere neſciunt, & aberrant à via, impingendo crura oblædūt. Hos & eorum ſimiles lex merito minis cæleſtibus intentatis territat, quandoquidem ſolus Deus protegit non valētes ſibiipſis ſuccurrere, videturq; illa tantum non his verbis increpare in-

iurios: ô vacua cerebro capita, creditis vos latere poſſe dum illuditis miſeris, & calamitates eorum deridetis, maledicendo ſurdis auribus, & cæcos inducendo in lubricum? certe Deum inſpectorem ſpeculatoremque rerum omnium non latebit veſtra inſultatio petulans, cum & ipſi circumferatis corpora ſimilibus malis expoſita: & ſenſus vitiabiles, leuique momento hebetari faciles, & interdum poſt acceptum detrimentum inſanabiles. itane immemores veſtræ conditionis putatis vos exemptos ab humanis neceſſitatibus naturalibus & ab incertis inexpectatiſque fortunæ inſidiatricis caſibus? quæ ſæpe repentino percellit vulnere, & in media vitæ tranquillitate tantum non in portu nauigantibus infert naufragium. quid opus eſt vos inſultare alienis miſeriis, quaſi non iuſticia diuino tribunali aſſideat, quã venereri debueratis, inſopitis oculis luſtrantem omnia vel in penitiſſimis receſſibus haud ſecus ac in luce clariſſima. talium crudelitas, opinor, non abſtineret nec à mortuis iniuriam, iugulatura hos quoque, iuxta vulgare prouerbium: quandoquidem partib. quodammodo præmortuis non verentur illudere. oculi enim dum non vident ſunt mortui, ſicut aures dum non audiunt. itaq; ſi poſt cladem mẽbrorum ſuorũ etiam totus homo tolleretur è medio: ne tum quidẽ ad miſerationem moueretur iſtorum immunitas: adeo alieni ſunt ab omnibus humanitatis affectibus; quos etiam infenſiſſimis hoſtibus nonnunquam exhibemus poſt obitum. Verum de his hactenus. Deinceps autem contexuntur alia præcepta ſimilia, de non miſcendis coitu iumentis diuerſi generis, de non facienda ſemente inter vineas ob reportandum fructum duplicem, de non induenda veſte improbo artificio cõtexta è duab. diuerſis materiis. quorũ primũ opponitur adulteris, quo magis intelligatur non eſſe inſidiãdum alienis thalamis, nec vitiandos mores mulierum, nec corrumpendã ſpem poſteritatis procreandæ legitime. qui enim bruta ſaliri non vult à diuerſæ ſpeciei admiſſariis, quanto magis mœchos è ſua ciuitate reiiciet? Huc pertinet etiam quod de iuſticia diſſeruimus, quandoquidem nihil vetat eadem alibi repetere, modo conueniant. Eſt igitur iuſtum ea coniungere, quæ ſocietatis ſunt capacia. ſunt aũt ad ſocietatem nata quæcunq; cadunt ſub eandem ſpeciem: ſicut diuerſorũ generũ nulla eſt conſociatio, quæ ſi quis miſcet coitu nefario, ius naturæ quantũ eſt in ſe tollit è medio. proinde ſacra lex hic quoque rationẽ habet iuſticiæ, adeo vt ne arationem quidem fieri permittat iumẽtis imparibus robore, vetans ſub idem iugũ agi iuuencum & aſinum; ne forte dũ contendit cum robuſtiore infirmior, laſſus ſuccumbat operi & in labore deficiat. & tamen taurus qui eſt validior, cenſetur inter pura animalia ſicut inter impura aſinus infirmior. nihilominus vel deteriorib. in ſpeciem, non inuidetur ius ſuũ, vt diſcant (opinor) iudices inter iudicandum obſcuro loco natos non contemnere, quãdo nõ generis examen agitur, ſed virtutis aut vitii. Huic mandato ſimile eſt illud vltimũ, de non texenda vna tela è duab. materiis, lana linoq;. hæc enim nõ ſolũ propter diuerſas ſpecies male conueniunt, verũ etiam quia nõ eſt par eorum firmitas, vt ſic in vſum recepta facilius rumpantur quam contexta fuerant. his duobus præ-

cedens

ceptis medium eſt interpoſitum de non facienda ſemente in vinea. primum ne hoc modo confundantur diuerſa genera. ſegetes enim & arbuſta nihil habent ſimile. ideo natura quoque non eoſdem vtriſque præfixit terminos prouentus annui: ſed meſſibus ver, æſtatis autem extremum comportandis arboreis fructibus. itaque fit, vt eodem tempore illæ flaueſcant, quæ prius viruerant, arbores vero germinent ſqualore depoſito, per hyemem enim arboribus fronde nudatis virent ſegetes, vere autem redeunte areſcunt, quando germinant mites ſilueſtreſque arbores. atque ita fere circa eundem terminum cereales fructus matureſcunt, & arborei ſe exerunt. merito igitur tam diſtantes res natura, germinatione, maturitateque legiſlator coniungi vetuit, vt omnia diſponeret ordine. nam ordo affert ornatum, quem adimit confuſio. Alia vero huius legis cauſa eſt, ne altera ſpecies lædatur ab altera, dum ſibiinuicem alimenta ſubtrahunt, & humor in multas ſtirpes abſumptus languidiores eas facit præ inopia, aut in totum ſteriles aut fructuum degenerem. Eſt & tertia ratio, ne bonus ager prematur onere grauiſſimo, vexatus vel ſerentium plantantiumque operis in orbem redeuntibus, vel duplicata ferocitate fructuũ. Satis enim eſt, ſi dominus è ſuo prædio tributum vnum exigat annuum, ſicut rex è ſua ditione, qui vero plura tributa conatur imponere ſubditis, non facit officium boni principis, ſed auari & pugnantis cum naturæ legibus. quapropter quicunque colonus nimis ad rem attentus inter arbuſta ſeminat, poteſt obiurgari his verbis legislatoris: Cur ſæuior es regibus ciuitates regioneſque debellantibus? Illi proſpicientes futuro tempori ſuis parcunt prouincialibus, contenti vno tributo annuo, ne ſubiectos redigant cito ad extremam inopiam. Vos autem cum ex eodem fundo colligatis in vere hordeum atque triticum, in æſtate fructus arboreos, duplici eum tributo grauatum opprimitis. fieri nõ poteſt, quin exhauſtus deficiat, quẽadmodum athleta, cui reſpirare non datur, ac vires colligere, vt certamen redintegret. Videmini prorſus obliti vtilitatis publicæ, alioqui ſi meminiſſetis præcepti proditi de anno ſeptimo, qui iuſſi agros vt ſacratos interquieſcere, immunes ab operibus ruſticis in gratiam laborum exantlatorum per continuum ſexennium, & annuorum prouentuum iuxta præſcriptos à natura terminos temporum? nihil contra receptum morem tentaretis ob auaritiam, nouas culturas comminiſcendo, faciendo ſementem inter arbuſta & vineas: vt gemino reditu iniquo vtroque quotannis augeretis rem domeſticam, auate colligentes pecuniam iſtis veſtris vaſtis cupiditatibus. certe non eſt eiuſdem hominis, ceſſationem immunitatemque ſeptimo quoque anno ſuis prædiis concedere, vt quies hæc ea reficiat, & duplicibus eadem grauare premereque oneribus. proinde neceſſe habui execrari, vt impuros huiuſmodi reditus, ſiue autumni fructus ſint, ſiue fruges æſtiuæ: quandoquidem hoc pacto vim genitalem terræ velut obtorto collo cogitis ſeruire veſtræ auaritiæ, & diuinæ beneficentiæ illuditis, nullum modum finemve imponentes luxui. Ergo non complectemur talia monita, quæ procul homines arcent ab auaritia, retundẽdo eam acri-

ter? nam ſi priuatus ciuis diſcat iniqua lucra è ſuis arbuſtis contemnere,idem ad principatum euectus viros æque ac mulieres tractabit more ſolito,nec tributa exigens duplicia, nec vectigalib. ciues opprimens. conſuetudo enim in olita ingenium eius mite leneq; faciet, & tanquā pædagogus formabit in melius,hoc eſt,meliorem notā iuſtitiæ in animum illius imprimet.Hęc ſunt quę præcipit lex ſingulis ciuibus. ſunt & alia quæ genti vniuerſæ imperat, commonens quomodo ſe gerere debeat non ſolum erga ſocios amicoſque, verum etiam erga eos qui deſciuerunt à fœderibus. Si receperint ſe intra munitiones violato fœdere, iuuentus veſtra expeditionem ſuſcipiat armis inſtructa & apparatu cætero, obſeſſiſque hoſtibus oppugnationem differat, ne quid per iracundiam aggrediatur temere. oportet enim ante omnia per feciales inuitari eos ad renouanda fœdera, ſimulque oſtentari copias gerendo bello idoneas. tum ſi pœnitentia defectionis admiſerint pacem quibuſcunque conditionibus, recipiantur libenter in amicitiam. pax enim quantumuis iniqua, bello præferenda eſt. quod ſi obſtinati perſtiterint in eadem inſolentia, noſtri quoque forti animo rem gerant, inuictæ iuſtitiæ freti auxiliis, admoueantque machinas muris hoſtilibus, & demoliti partem eorum, irrumpant ſtrenue conferto agmine, telis feriendo eminus & gladiis cominus cædendo ad ſacietatem, inferendoque cladem quam accepturi fuerant, donec ſtratis internecione hoſtibus, victores auro argentoque potiantur & præda cætera. tum vero vrbem quoque deleant incendio, ne denuo belli ſedes fiat nouis hoſtibus, & vt exemplo eius terreantur finitimi, quando hominum ingenium ex alienis calamitatibus ſolet diſcere modeſtiam. à virginibus autem & mulieribus abſtineatur iniuria, quandoquidem ab his nihil eſt periculi, quas immunes à militia natura eſſe voluit. Vnde liquet Iudæorum gentem ſociam & amicam eſſe omnibus pacem amantibus, non contemnendam tamen, vt cui ſatis animorum ſit ad repellendam iniuriam, ſi quis vltro velit laceſſere. diſcernit autem in bello, qui ſe infeſtent, qui non. nam cædibus ſæuire in immeritos, aut leuiter noxios, immanis eſt ferociæ, & iiſdem cladibus mulieres cum viris inuoluere, quarum vita pacata intra priuatos parietes ſe continet. Tantus porro amor iuſticiæ ex inſtitutis domeſticis concipitur, vt ne agros quidem hoſtiles vaſtare liceat, & arbuſta cædere ad fructuum interitum. Videtur enim lex dicere: Heus tu, cur inanimis ſtirpibus infenſus es, mitibus & mites fructus ferentibus? num aliquam ſignificationem odii præ ſe ferunt arbores, vt aut læſus, aut ne lædaris veritus, eas eradices? imo proſunt victoribus præbendo rerum copiam, vel victui neceſſariarum vel deliciis, non à ſolis enim tributa exiguntur hominibus, ſed vtiliora etiam quotannis ab arboribus, ſine quibus non datur viuere. ſilueſtrem autem & ſterilem materiam licet cuiuis cædere ad vallum & munitiones, aut ſi opus fuerit, ad parandas ſcalas turreſque ligneas. ad iſta enim & ſimilia vſus earum eſt præcipuus. Hæc ſunt quæ ad iuſtitiam attinent, quam nullus

lus poeta, nullus ſcriptor ſatis laudauerit: tanta eſt eius excellentia. nam vt reliqua eius bona ſileantur, vnum hoc omni laude maius eſt, quod ipſa omnes creaturas conciliat. Eſt enim æqualitas, vt naturæ ſcrutatores aſſerunt, mater iuſtitiæ. eſt aũt æqualitas, lumen clariſſimum, ſol (vt ita dicã) facticius: ſicut è diuerſo inæqualitas, tũ in defectu, tum in nimietate, fons & origo caliginis. At æqualitas omnia vel in cœlo vel in terra bene diſpoſuit iure humano diuinoque immobili. Quis enim neſcit, ſolem demetiri æquabiliter dierum noctiumque vices & ſpatia certis proportionibus? ſiquidem quotannis recurrentia, quæ ex re vocantur æquinoctia, vernum autumnaleque, natura tam manifeſte ſignauit, vt vel indoctiſſimi ſentiant, quantitate dies pares fieri noctibus. Quid lunæ curſus recurſuſque à coniunctione vſque plenilunium, & inde rurſus vſque coitum & interlunium, nonne paribus dimetiuntur ſpaciis? nam ſiue creſcat, ſiue decreſcat, vtrumque fit numeris dierum æqualibus, & augmentis detrimentiſque parilibus. adeo in cœlo quoque puriſſimo eximius honor habetur æqualitati, ſicut & in vicino eius aere. Cum enim quadrifariam annus ſit diuiſus in horas, quas vocant, aer mutari ſolet naturaliter his viciſſitudinibus, ineffabilem oſtendens in hac ipſa permutatione ordinem. nam in totidem menſes hyems, ver, æſtas, autumnus diſtribuitur, trinos videlicet, atque ita expletur annus ſolidus: quem ideo Græci ἐνιαυτὸν nominant, quia in ſe recurrit ſua per veſtigia, in ſe complectens omnia, quod aliàs fieri non poterat, niſi adiuuaretur horarum dictis vicibus. Eadem æqualitas à cœleſtib. extendit ſe ad terreſtria, pro ſuo vigore natiuo, cum ſit ætherea natura prædita, & illinc ex propinquo cuncta diſponens ſublimia, & deorſum more ſolis mittens ſecundos radios. Quicquid enim apud nos peccat, eſt inæqualitas: quicquid non decedit ab officio, æqualitatis opus eſt: quam in rerum vniuerſitate proprie mundum dicere licet: in ciuitatibus optimam & maxime legitimam Reipubl. ſpeciem democratiam, ſiue popularem adminiſtrationem: in corporibus ſanitatẽ, virtutem in animis. nã è diuerſo inæqualitas morborũ ac vitiorũ cauſa eſt. Ætas quantũuis longa me deficeret, ſi vellem percenſere omnes laudes æqualitatis, & ex ea natæ iuſtitiæ: ideo ſatius iudico iam dictis contentum eſſe, & ad excitandam ſtudioſorum memoriam, reliquas illarum imagines conſecrare in ipſorum animis.

Æqualitas mater iuſtitiæ.

Æqualitas in cœlo & terra omnia optime diſpoſuit.

Æqualitatis opera

Democratia.

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE FORTITVDINE.

DE iuſtitia & his quæ ei coniuncta ſunt, locutus, quantũ viſum eſt eſſe commodum, tranſeo deinceps ad fortitudinem, non illam vulgarem armis martiis ſæuientem rabiem, ſed aliam, quæ ſapientiam non iram in conſilium adhibeat. quidam enim elati audacia, fretique robore corporis, in acie muniti armatura ferrea, poſt magnas ſtrages hoſtium editas, claram quidem, at nõ propriam laudem rei bene geſtæ referunt, appellati glorioſi victores plebeio iudicio, cum ſint immanes beluæ, aucta per diuturnam meditationem genuina ferocia ſitientes humanum ſanguinem. alij vero domi manentes, corpore affecto morbis aut ſenectutis moleſtiis, ſed meliore ſui parte animo iuueniles ac validi, magnanimitate pleni atque fiducia, ferrum ne in ſomnis quidem tractare ſoliti, bonis conſiliis ſæpe iuuerunt rem & priuatam & publicam in ſummo ſalutis diſcrimine, conſtanter ſequendo vtilia, vel amicis vel patriæ. hi ſunt, qui exercent ſe in vera fortitudine, meditatores ſapientiæ. penes alteros eſt ſolum nomen fortitudinis, imperitiæ morbo immedicabili obnoxios, quos aptius audaces quàm fortes dixeris: ſicut adulterini numi referunt nonnihil veram principis effigiem. nec deſunt & alia in vita toleratu difficilia confeſſione omnium, paupertas, obſcuritas, defectus integritatis ſenſuum membrorumque, & morborum ſpecies multifariæ, quibus ſuccumbunt puſillanimes, ita, vt non poſſint ſe contra erigere. Sed quicunque generoſo animo ad certamen ſeſe expediunt, fortiter contemnunt minas iſtas & terricula: opponuntque paupertati opulentiam, non illam cæcam, ſed aliam perſpicacem, quæ mũdum ſuum recondere ſolet in animo: multi enim paupertati ſuccubuerunt tanquam ignaui athletæ, propter infirmitatem animi. cæterum vero iudicio nemo egenus videtur, qui contentus eſt naturæ diuitiis nunquam deficientibus: primum aere, quo indeſinenter alitur, reſpirans noctu & interdiu, deinde largis fontibus amnibuſq; tam torrentibus, quàm perennibus

ſponte potum copioſum ſubminiſtrantibus: Item arboribus varios fructus ad cibum quotannis porrigentibus. nam hi certe deſunt nemini, ſed paſſim omnibus præſto eſt magna eorum abundantia. quod ſi qui contemptis naturę diuitiis ſectantur iſtas, quas vulgus falſo ſic nominat, malunt ſequi cœcum ducem, quam videntē, & infirmo baculo innixi vitare non poſſunt quin procidant. Dixi quas opes corpori ſuggerat naturæ munificentia: dicam & alias auguſtiores, quę non omnibus contingunt, ſed ſolis diuinis viris & vere vernalibus. Eas opes ſapientia porrigit per rationales, morales, naturales contemplationes atq; dogmata, ex quibus virtutes proueniunt, quæ luxum eiiciunt ex animo, & frugalitatis amorem excitant, ad quandam Dei ſimilitudinem. nam & Deus nulla re indiget, ſibiipſe ſufficiens: at malus vir requirit plurima, ſemper quæ deſunt appetens, propter cupiditatem inſatiabilem, quam ipſe quaſi ignem fouens, ad parua æque atque magna lucra contendit. contra bonus paucis contentus, in naturæ mortalis immortaliſque ſitus collimitio, corpus quidem habet egeſtati obnoxium, animum vero diuitem, aſpirantem ad immortalitatem. atque ita paupertati opulentia opponitur, obſcuritati vero gloria. laus enim cū à virtute proficiſcatur, velut à fonte perenni, non moratur vulgi ſuffragia, animorum inconſtantiam aperientis incertis vocibus, quas nonnunquam largitionibus corruptum, perfricta fronte venditat. itaque horum vilis eſt exiſtimatio. virtus enim non late inter mortales diffunditur. defectui vero ſenſuum in multis, viuis præmorientium, cum aliud remedium non

Natura in reb. omnib. largiſſima munificentia.

Bono viro nihil omnino deeſt.

inueniatur, obiicit ſe prudentia res præcellentiſſima, illuſtrans mentis oculos, incomparabiliter acutiores, quam iſtos corporeos. nam hi ſuperficiem contemplantur rerum viſibiliū, adiuti externo lumine. illa intimos etiam ſinus penetrat, tota quanta ſunt corpora diligenter conſiderans, & inſuper naturas incorporeas, quas ſenſus ſpeculari non poteſt. nam fere totam perſpicacitatem oculorum intelligit, non indiga lucis uſcititiæ, cum ipſa ſidus quoddam ſit, inſtar illorum cœleſtium. proinde morbi corporis tantiſper dum anima ſana permanet, non lædunt admodum. eſt autem animæ ſanitas, bona conſtitutio potentiarum eius, irritabilis, concupitiuæ, rationaliſque, ita vt rationalis cæteris præpolleat, & vtramque velut effrenes equos cohibeat. huius ſanitatis proprium nomen eſt ſobrietas, Græce σωφροσύνη, quod conſeruet prudentiā, & eam noſtri partem, qua ſapimus. Curat enim, ne perturbationibus tanquam fluctibus pulſata oppugnataque peſſum eat, ſuſtentans eam attollenſque, & quodammodo animā ſ immortalemque faciens. hæc autem omnia quo pacto fieri oporteat, multis in locis docemur ſacris legibus, ingenia docilia lenius admonentibus, contumaces vero grauius obiurgantibus: vt contemnant res externas ac corporis, & vnicum ſcopum ſibi proponant vitam cum virtute agendam, cætera tanti faciant, quantum conducunt ad hoc propoſitum. Et niſi diſſeruiſſem in præcedentibus ſcriptis de ſingulis, quæ conferunt ad modeſtiā, prolixius nunc agerem, contexens & in vnum contrahens præcepta paſſim ſuper hac re prodita: ſed quia tunc dictum eſt, quantum licuit pro tēpore,

Animæ ſanitas & ægritudo.

Fortitudinis laus.

non libet eadem repetere. ſi quem non pigebit ſuperiores libros legere, inueniet quicquid dictum eſt de modeſtia,poſſe accommodari ad fortitudinem:quoniam conſtantis, firmi, generoſique animi eſt, deſpicere cuncta quæ faſtus ſuſpicit, ſinceræ vitæ corruptor. Tanta porro contentione lex ſtudet exercere confirmareq; animos ad fortitudinem, vt & de veſtimentis qualib. vtendum ſit, præcipiat, diſerte interdicens, ne vir ſumat muliebria, ne vel vmbra aut veſtigium effœminationis ſexui maſculo inurat aliquã maculam. ſemper enim naturam ſequendo obſeruat quid deceat ẽt in rebus minimis,quæ infra curã legislatoris videri poterant. cum .n. animaduerteret, difformia eſſe virorum mulierumq; corpora, & vtriſq; ſua eſſe officia: alteris attributam curam rei domeſticæ, alteris publicæ, & ab ipſa natura non ad eadem factos negotia, oportereq; bonã mentem ſequi naturæ inſtituta, vtile iudicabit de his quoque reb. decernere, ſcil. de victu amictuq;, & huiuſmodi cæteris. voluit.n. virum ẽt in his ſe vt virũ decet gerere, præſertim in veſtitu: quẽ cum die noctuq; circũferat, talis eſſe debet, vt eũ ſemp decori honeſtatiſq; admoneat, ſic & mulierem ornans pro dignitate, vetat virilem veſtem ſumere, longe ſubmouens tum effœminatos viros, tũ plus æquo viriles fœminas. Nam ſi vnũ aliquid mutaueris, ne cætera quidẽ priſtinam formã retinent, vt licet in ædificiis cernere. Præterea cum res hominum duob. ſpectentur temporibus, pacis belliq;, ſuas quodq; virtutes requirit. Verum de aliis dictum eſt alibi, & rurſum poſthac dicetur, ſi opus fuerit. nunc non obiter diſquirendum videtur de fortitudine, cuius etiam in pace opera legislator laudauit ſæpenumero, prout opportunum fuit, de quibus ſuo loco mentionem fecimus. itaq; aggrediemur dicere, quantum in bello valeat, illud præmonendo: cum habetur delectus militum, non oportere vniuerſam iuuentutem euocari, ſed eſſe exceptionem ob cauſas immunitatis idoneas. Ante omnia non admittendos timidos, ob natiuam puſillanimitatem futuros ſociis exemplo ignauiæ. Facile enim ſerpit vitiorum contagio, præſertim in tumultibus bellicis, ratione per contentionem turbata, nec ſatis valente diſcernere quid tentare debeat. Tunc enim ignaui cautos ſe vocant, timidi conſultos, ſegnes prouidos, p ætexendo vicia turpiſſima honeſtis vocabulis. Ne igitur talium militia detrimento afficiat rempublicam, & proſit partibus hoſtium, ignauos facile trucidantium, legislator ſciens inertem turbam impedimento eſſe non adiumento, prohibuit timidos: ſicut & ducibus corpore inualidis nemo imponit neceſſitatem militiæ, quos excuſat infirmitas. nam timiditas quoque morbus eſt, & quidem grauior quàm corporis. alter enim non diu durat: hæc vero coalita ceu membra agnata corpori, à teneri ætate perſeuerat vſque ad extremam ſenectutem, ni Deus remedium attulerit. is enim poteſt omnia. nec tamen omnes audaces iubentur dare nomina, etiamſi animo corporeque validi cupiant cum primis patriæ nauare operam: ſed laudata horum prompta voluntate, & alacritate approbata ſociis, examinat dux ne quibus ſint obnoxij cauſis efficacibus ad diſtrahendos à propoſito eorum animos. Edicitur enim vt ſi quis ædificauit

Veſtitus optima ratio.

domum, nec dũ immigrauit in eam, ſiue plantauit nouellam vineam opera ſua, necdum aduenit tempus vindemiæ: ſiue ſponſam habet virginem, nec dum celebrauit nuptias: abſtineat à militia. humana ſane remiſſio duabus de cauſis: vna, quoniam incerti ſunt caſus bellorum, ne quis ocioſus fruatur alienis laboribus. iniquum enim viſum eſt non permitti è propriis fructum percipere, & cum alius ædes extruxiſſet, inhabitare has alium, & ex conſitis ab alio vitibus alium vindemiam facere: cumque alius procatus ſit, alium nuptam domum ducere: atque ita ſua ſpe fruſtrari qui aliquid commodi in vita expectauerit. altera vero cauſa, ne præſentes corpore in exercitu, abſint animo. neceſſe eſt enim mentem illo tendere, quo deſiderio trahitur. nam quemadmodum eſurientes ſitienteſve ad conſpectum cibum potumve accurrunt vt auiditatem expleant: ad eundem modum quicunque vxorem legitimam aut domum aut prædium parauerunt ſua induſtria, ſperantque ſe iamiam potituros eorum commodis, ægre ferunt ſperatum fructum intercipi ſibi: vt quamuis verſentur inter ſocios, meliore tamen ſui parte abſint animo, quo ſolo res fortiter aut ſecus geritur. hos igitur & ſimiles in delectu militum prætereundos legiſlator noſter exiſtimat, & aſciſcendos alios integros ab omnibus perturbationibus, vt expediti liberique ſine tergiuerſatione aggrediantur pericula. ſic ut enim armatura ſolida nihil prodeſt infirmo aut mutilato corpori, quod perferri nequeat: ſic anima infirma corpus quoque male afficit, & inhabile reddit ad præſens negotium.

Belli inſtruendi via & ratio.

Eam ob rem non ſolum tribunos centurioneſque, & cæteros ductores ordinum, verum etiam ſingulos milites inſpicit, examinans tum robur corporis tum mentis habitum: illud num vſquequaque ſanum ſit & integrum, abſolutum partibus omnibus membriſque agile: hanc vero num audacia plena ſit ac fiducia, ſui compos & contemptrix terroris: adhæc honoris cupida, & honeſtam mortem vitæ ignominioſæ præferens. hæc enim vel ſingula proculdubio valent plurimum: ſi vero in vnum conueniant, fortitudinem afferunt inexpugnabilem, adeo vt incruenta victoria potiri liceat: quod exemplo euidentiſſimo docent ſacræ literæ. Arabum gens eſt numeroſiſſima, quos Hebræi priſci Madianæos nominabant. hi, cum odio proſequerentur Hebræos, vt deditos cultui ſummi numinis, & ab ipſo in tutelam receptos, omni conatu variiſque artibus tentabant eos à vera pietate ad impias ſuperſtitiones ſeducere: ꝙ non ſperarẽt alias conſecuturos ſe de illis victoriã. cumq; parum eis ſuccederet, quicquid dicerent aut facerẽt, præ deſperatione ruentes in pericula tali vſi ſunt ſtratagemate, accitis mulierum formoſiſſimis, ſic eas allocuti ſunt: videtis imenſam Hebræorũ multitudinem, eamq; munitã egregie conſenſu atq; concordia. vt aũt ſint vnanimes, facit cõmunis vnius Dei religio, à qua ceu fonte naſcit indiſſolubilis amicitia. poteſt tñ homo voluptate decipi, præſertim venerea. Vos eſtis forma venuſtiſſima ornatæ, cui natiuæ inſunt illecebræ, & iuuentus procliuis eſt ad incontinentiam. nec vos deterreant ſcortationis adulteriiq; nõia, quaſi allatura dedec[9] cum è diuerſo tanta proponatur vtili-

Arabum in Hebræos odium.

tas publica, quę facile præſentem turpitudinē vertet in immortalem gloriam, ſi hoc aſtu ſuccedente veſtris corporibus redemeritis de hoſte victoriam, animis certe incolumis conſtabit ſua pudicitia, quam in futurum licebit vobis colere. ita hoc bellum conficietur cum peculiari laude mulierum, quod virorum virtute debellari non potuit. Fatemur enim noſtrum ſexum hoſtibus imparem, omni apparatu inſtructioribus, veſter ſine dubio dabit victoriam, & rem bene geret abſque periculo. nam ſine cruore, atque adeo citra puluerem, ſolo aſpectu ſuperabitis aduerſarios. his auditis fæminę quæ caſtitatem ne per ſomnium quidem cognouerant, & educationem honeſtam nunquam guſtauerant, libenter conſenſerunt, omiſſoque ficto caſtitatis ſtudio, quod pauliſper ſimulauerant, ornant ſe precioſis veſtib. monilibuſque ac muliebri mūdo cætero, atque ita cultu exquiſito natiuam augent pulchritudinem, & magna contentione ad captandam iuuentutem circumuentu facilem in apertum prodeunt. Vbi vero acceſſerunt propius, aſpectibus meretriciis & verborum lenocinio, ſaltationibus etiam ac laſciuis geſtibus, iuuenum partem non contemnendam pelliciunt: pertractiſque in ſtupri ſocietatem animis nulla morum diſciplina conſtabilitis, ad profana quoque ſacra eos induxerunt, & libationes nefarias manufactorum numinum, abalienatos à religione veri Dei, quem antea pie ſanctéque coluerant, quo facto retuliſſent viris ſuis lætum expugnati hoſtis nuncium, ni propitius Deus caſum miſeratus repræſentaſſet amentiæ deploratæ ſupplicium. Erant autem viginti quatuor millia contacta hoc crimine, ita vt ceu torrente abrepti caſtigatione ſeuera tollendi eſſent è medio, ad metu continendos reliquos in officio. proinde gentis princeps, qui pietatem auribus ſuorum per præcepta plurima inculcauerat, è ſingulis tribubus millenos delegit fortiſſimos, ſanctitatis dolo malo violatæ vindices: vt eos qui ſperarent pietatem aſtu muliebri penitus ſubuertere, ferirent vltore gladio, quamuis non plures, quam dixi, decepe-rant. is exercitus exiguus numero contra plurima hoſtium millia progreſſus in aciem, virtute ac rei militaris peritia ſuperans, cum ſinguli cohortis animos gererent, contemptim irruit facto cuneo, ſtratiſque primoribus manipulis ſimul ac ſubſidiariis, ad primum clamorem ſublatum cladem ingentem patrauit, & internecione deleuit hoſtiles copias. denique ne mulieribus quidem pepercit, quæ impio conſilio virorum aſſenſerant: ſolæ virgines ſeruatæ ſunt ætatis innocentis miſeratione. Hæc victoria fuit incruentiſſima, nemine deſiderato è ſocijs, ac ne ſauciato quidem, ſed cunctis integris in caſtra reductis ex acie, atque etiam valentioribus quam exiuerant iuxta veram æſtimationem, quippe quos alacriores victoria reddiderat conduplicatis eorum viribus. nec alia fuit cauſa huius felicitatis, quam quod fortiter pro pietate in certamen deſcenderant, cuius propugnator & adiutor Deus eſſe ſolet, conſilia bona ſuggerens, & robur addens corporibus. liquet enim opem diuinam affuiſſe, vel quia multo plures à paucis profligati ſunt proſtratique, vel quia nemine hoſtium ſuperſtite nemo ſociorum periit, integris & viribus & numero. Quapro-

pter exhortans ad bene viuendum vates ſic loquitur: Si iuſtitiæ cæteriſq; virtutibus operam dederis, vitam pacatam viues: aut ſi bellum exoriatur, facile hoſtes debellabis, Deo clam obeunte imperatoris munia, cui ſalus bonorum virorum ſemper cordi eſt. Ergo ſiue pedeſtres equeſtresque copiæ cum armis ingruant ſiue munitiora loca in poteſtatem eorum veniant, ſiue apparatus belli fiat maxmus, caue formides, etiamſi minus inſtructus ſis apparatu, ſociis, armis, locorum opportunitatibus, & commeatibus. illas enim opes, velut nauem onerariam refertam variis mercibus, ſæpe repentinus ventus ſubmerſit aut alliſit. mediocres autem res & tenues, velut ſpicas iam per ſqualorem ſitimque languidulas, Deus rore pluuiaque ſalutari demiſſa excitauit ac reparauit, & ad maturam frugem perduxit. Vnde ſatis apparet, quod iuſtis piiſque proſpicere nunquam deſinat. nam quicunque cum Deo fœdus habent & amicitiam, hi felicitatis tenent faſtigium: ſicut è diuerſo longe miſerrimi ſunt, qui ſentiunt illum parum propitium. Hactenus & de fortitudine dixiſſe in præſens ſufficiat.

PHILONIS IVDÆI DE DECALOGO, QVOD EST IVRIS SVMMARIVM.

VITAS ſapientum, quos Moſes autores noſtri generis prodidit, & leges non ſcriptas, quas ſacræ literæ continent, in ſuperioribus libris ſatis indicauimus: reliquum eſt vt deinceps leges ſcriptas ſpeciatim excutiam diligentius, ne penitiore quidem & allegorico earum ſenſu præterito, propter mentes ſtudioſas parandæ ſcientiæ, obſcura non minus quam aperta inquirere ſolitas. Si quis igitur quærat, cur non in ciuitatibus, ſed in vaſta ſolitudine hæ leges perlatæ ſunt, reſpondendum: primum, quia pleræque ciuitates vix dici poteſt quam refertæ ſint viciis, ſiue ſpectes impietatem erga numen cœleſte nefariam, ſiue mutuas iniurias hominum. nihil enim in his non deprauatur, vbi adulterinæ res pluris fiunt quam legitimæ, & veræ non tantum valent quantum veriſimiles, naturã ſuam tegentes mendacio, & falſis imaginibus illudentes vulgo credulo: vbi etiam faſtus inſidioſus exoritur adoraturque à vanis hominibus, ſtupentibus ad conſpectum coronarum aurearum & purpuræ ſellarumq; curulium quibus impoſitas celſas poteſtates diis æquas officioſa turba aſſeclarum proſequitur, inuectas quadrigis mulorum equorumve, interdum etiam lectica geſtatas ſuccollantibus hominibus, & ipſo corporis habitu animum ſeruitute oppreſſum oſtendentibus. Is faſtus aliorum quoque multorum malorum eſt opifex. arrogantiæ, contemptus, impietatis: vnde origo bellorum externorum & ciuilium, dum terra marique turbatur, non publicis rebus non priuatis in quiete manentibus. & quid opus eſt de mutuis hominum iniuriis dicere, cum idem faſtus etiam res diuinas paruipendat, quarum honor putatur præcipuus? quis enim honor eſſe poteſt, vbi deeſt veritas, res honorata, ſicut & nomen eius: quandoquidem illi contrarium mendacium ſuapte natura eſt vile ac aſpernabile. Quam autẽ contempta ſit religio, ſciunt qui modo vtuntur oculis. nam pictores fictoreſque inume-

numeris ſimulacris templa fanaq; repleuerunt & circumdederunt, eaque ſurda & inanima dignati ſunt aris ac honorib. cæleſtibus, quod genus hominum ſacræ literę natis ex meretrice adſimilant. ſicut enim hi patres appellant omnes, à quibus mater adamata fuerat, cum naturalem parentem neſciant: ita populi oppidatim abalienati à veri Dei noticia, innumera ſibi cõſecrauerunt falſi nominis numina. cũque alius aliud colendum accepiſſet, ex hac de ſummo bono diſſẽſione cæteræ cõtentiones vniuerſæ enatæ ſunt & hoc eſt cur extra ciuitates legem diuinã perferri placuit. huc acceſſit cauſa altera, quod ad ſacras leges recipiendas animus purificatus requiritur, elutis maculis quæ hærent ex miſcellaneæ turbæ in ciuitatibus degentis contagio. id vero non eſt poſſibile aliter quam in ſeceſſu efficere, & longo temporis ſpatio, donec exoleſcant & euaneſcant veterum erratorum ſpecies ex animo: qui modus obſeruatur etiã à peritis medicis. nec enim prius cibos ægrotis præbent, quam morbi cauſis ſublatis. nam illis manentibus alimenta fiunt inutilia, vt quæ vertuntur in humorum noxiorum materiam. non mirum igitur ſi à perniciosa ciuitatum conſuetudine in deſertum abductus eſt populus, vt animos purgaret ab iniquitatibus, moxque mentis alimenta caperet, videlicet leges præceptaq; diuina. Quin & tertia cauſa eius facti adfertur hæc: Quẽadmodum qui longinquam nauigationem ſuſcipiunt non inter ſoluendum è portu vela parant & gubernacula, ſed antequam nauem conſcendant inſtructa habent quæcunq; ad propoſitum ſuum ſunt neceſſaria: ad eundem modum decebat vt accepturi agros & nouellas colonias, non vna cum eis leges acciperent, ſed iam ante præparata haberent inſtituta vt vitæ regulas ne rudes ac inexercitati admouerentur ad rempublicã, cum ſatius ſit iam ante recepto iure cõſociatos ſua quẽque obire negotia. Nec deſunt qui & quartã cauſam afferant, non alienam à veritate quantũ ego iudico. Quoniam. n. oportebat perſuaſum eſſe mentib., leges has non eſſe commenta humana, ſed oracula certa diuinitus prodita, abducta eſt multitudo longe ab vrbib. in vaſtã ſolitudinem omnium fructuũ mitiũ ſterilẽ, atq; etiam aqua carentẽ limpida: vt conſtituti in ſumma cibi potuſq; inopia, & ſalutis periculo, repente inuenirent ſponte oblatam rerũ copiam, in panis vicẽ depluente manna cœlitus, accedentibuſq; in obſonium coturnicibus, aquis aũt nunc edulcatis depoſita ſalſugine, nunc è rupe largo fonte promanantibus: ne poſthac Nilũ mirarentur, aut Deũ eſſe legum nouarũ autorem ambigerent, ſumpto bonitatis eius experimento manifeſtiſſimo in tam inſperato egeſtatis remedio. Nam qui ope ſua vitã eis prorogabat, idem præſcribebat etiam bene viuendi formulas: alterũ pręſtans ſuggerendo cõmeatus quos non præparauerant, alterũ vero ferendo leges profuturas corrigendis animis. Hæ cauſæ poſſunt afferri veriſimiles: veræ Deo ſoli notæ ſunt. ego contentus iam expoſitis, deinceps leges ipſas tractabo diligentius, præfatus primũ, leges has partim Deum ipſum ꝓdidiſſe vocis ſuæ oraculo abſq; vllius interpretis miniſterio, partim ꝑ Moſem Prophetam, quem vnum ex omnibus optimatibus maxime idoneum enunciãdis his ſacris præceptis delegerat. Quas igitur ore ſuo ceci-

Moſis leges cur nõ in ciuitatibus, ſed in latitudine lata.

nit, & leges ſunt, & capita legum particulatium: quas autem vates promulgauit, omnes ad illa referuntur. De vtriſq; dicam quantum potero, & primum de ſummariis, in quibus illud mirandum occurrit ante omnia, quod abſoluuntur denario numero inter omnes perfectiſſimo, complectente cunctas numerorum differentias parium & imparium, parium duorum, imparium trium, pariter imparium quinque, & rationes eorum multiplicatiuas ac ſuperpartientes ſuperpartitaſque: item proportiones tum arithmeticas quæ tantundem numero ſuperant quantum ſuperantur ab aliis, vt in I.II.III. tum geometricas, vt ſicut ſe habet ſecundus ad primum, ſic ad ſecundum tertius, vt patet in I. II. IV. & in duplis tripliſque ac ſeſqualteris ſupertertiiſque & ſimilibus. Nec deeſt harmonica proportio, iuxta quam medius inter extremos æqua portione vel ſuperatur vel ſuperat, vt apparet in ſecundo quarto ſextoq;. Quin & triangulorum quadrangulorum aliorũque multiangulorũ proprietates denarius numerus continet: atq; inſuper ſymphoniarum, eius quę diateſſaron vocatur proportionem habens ſupertertiam: & eius diapente, quæ eſt ſeſqualtera, vt tria ad duo: ſicut dupla quæ diapaſon dicitur, vt duo ad vnũ, quadrupla vero diſdiapaſon, vt octo ad duo. Quapropter impoſitores primi nominum, viri ſapientes, merito videntur appellaſſe hanc δεκάδα quaſi δεχάδα, quod capiat comprehendatque omnia numerorum genera, & rationum proportionumque arithmeticarum, ac inſuper harmoniarum ſymphoniarumque. Hæc ſunt quæ denarium faciunt admirabilem, qui complectitur naturam & indimenſam & dimenſionibus obnoxiam. indimenſa ad ſolum punctum pertinet. dimenſiua tres habet ſpecies, lineam, ſuperficiem, ſolidum. quod enim duobus punctis terminatur, eſt linea: ſuperficies vero quod duas dimenſiones habet, accedente ad lineã latitudine. Tres autem dimenſiones ſolidum corpus conficiunt, quando & altitudo aſſumitur: nec habet natura quo procedat vlterius, quandoquidem non plures tribus dimenſiones produxit. Harum rerum exempla videre licet in numeris, indimenſi puncti vnum, lineæ duo, ſuperficiei tria, ſolidi quatuor, qui numeri compoſiti denarium conficiunt, aliis quoque ſpectabilem pulchritudinibus. Nam per hunc numerus infinitus pene fit menſurabilis: quia cum conſtet è quatuor terminis vno duobus tribus quatuor, totidem termini gignunt centenarium è denariis. Nam x. xx. xxx. xl. centenarium faciunt. Sic è centuriis fit milenarius, è millenariis myrias. Vnitas autem, denarius, centenarius, millenarius quatuor ſunt termini, è quibus denarius naſcitur. In eo præter iam dictas numerorũ differentias apparent & aliæ: primo is quẽ metimur vnitatibus, vt III. V. VII. deinde quadrangulus quartus, pariter par deniq; cubicus octauus, pariter par pariter. Quin & ille perfectus ſenarius, exæquatus ſui partibus, ternario binario vnitatiq. Quorſum autem attinet decadis virtutes innumeras percenſere obiter, quæ per ſe ipſæ poſſunt exhibere amplum argumentum mathematicis? dilatis igitur aliis vnum etiam non intempeſtiue memorabo docendi gratia. Quæ in rerum natura prędicamẽta vocantur, decem ſola eſſe aiunt ſtudioſi philo-

Denarii numeri perfectio.

Linea quid.

Superficies quid.

ſophiæ,

ſophiæ, ſubſtantiam, qualitatē, quantitatem, ad aliquid, agere, pati, habitū, ſitum, & ſine quibus nihil, locum tēpuſq;. nihil eſt enim non horum particeps. Equidem ſubſtantiam habeo deſumptam ab elementis ſingulis ex quibus mundus totus compactus eſt, terra, aqua, aere igneque, quæ ad mei contemperationē ſufficiūt. particeps ſum & qualitatis, quatenus homo, & quātitatis pro ſtatura. ad aliquid quoque conſideror, cum mihi dexter aliquis ſiniſterve aſtitit. ago quippiā fricans tondenſq;, patior frictus tonſuſve ab aliis. in habitu examinor indutus armatuſve: in ſitu ſedēs cubanſve. Sum vtique in loco & tempore, quādoquidem nihil ex omnibus prædictis abſque his ambobus poteſt ſubſiſtere. de his igitur ſatis dictum ſit. ſupereſt vt attexamus decem illa præcepta ſiue leges, ſeu verius oracula, quæ pro totius gentis concione, ne mulieribus quidem ab hoc cœtu ſemotis rerum pater cecinit. Quæres, num ipſe vocem mittens? abſit vt in mentē noſtram deſcendat hæc cogitatio. nec. n. more hominum Deus habet opus ore, lingua, & arteriis: ſed opinor eū illo tempore ſacrum quoddā edidiſſe miraculum, iuſſiſſeq; vocem inuiſibilem prodire ex aere, quouis inſtrumento abſolutiorem ſonantioremq;, non inanimem, nec tamen profectā ex corpore animato qualis eſt animalium, ſed animam rationalem diſerte ſonorā: quæ pulſato aere formatoq, in flāmæ ſpeciē, ſpiritu quodam inſtar tubę articulate ab omnib. exaudiretur vel prope vel longius diſtantib. hominū enim voces in longum extentæ ſolēt deficere, vt à procul ſtantibus percipi clare nequeant, hebetatæ paulatim medio ſpatio, vt profectæ ab inſtrumentis corruptibilibus. hanc autem nouam vocem & mirificam inſpirabat Dei virtus, vegetabatq;: & diffundens eam per omnia, pulſabat alium quoq; auditum præſtantiorē quā aurium, videlicet tangens ſingulorū animos. ſenſus enim cum ſit tardior, nil mouetur, donec percellatur à motu aeris: at mens afflata numine, vltro procurrit præceptis eius obuiam. Hactenus de voce diuina. Quærat & illud aliquis non immerito, cur in concione tam multorum millium, quodque oraculum ſingulos appellat, non plures: Non mœchaberis, non occides, non furaberis, & ad eundem modum cætera. Reſpondendum eſt igitur, ideo placuiſſe hanc formulam, vt lectores ſacræ ſcripturæ diſcerent quiddam valde pulchrum & neceſſarium: videlicet vnumquenq; tantiſper dum Deo paret ac legibus honore æquari frequentiſſimo populo, vel potius omnibus gentibus addo amplius mundo etiam vniuerſo: quoniam alicubi quendā iuſtum virum laudans inquit, Ego ſum Deus tuus. ipſe autem erat etiam Deus mundi totius. ita qui pariter ſuum ordinem non deſerunt, & imperatori pariter officium ſuum approbant, in eodem honore habentur. Altera cauſa eſt, quia qui concionem alloquitur, non ſemper interdicit aut pręcipit: cum autem ſinguli admonentur, quid agere debeāt, omnēs docentur eadē opera, & quiſq; redditur obſequentior, ſibi dictū exiſtimās. qui vero cum cætera turba comprehēditur eodem alloquio, ſurdeſcit, turbā ipſam prætexens ſuæ contumaciæ. Tertia cauſa hæc affertur, exemplum hic datum eſſe ne quis vnquam rex tyrannuſve ſuperbe deſpiciat priuatum obſcurumq; ciuem, ſed doctus

Leges decem tabulis per Moſen propoſitæ, cur ſingulos appellent non plures

à ſacris legibus deponat ſupercilium faſtumq; dediſcat, ſic ſecum veriſimiliter, imo vere, cogitans: Si ille ingenitus, immortalis, ſempiternus, nullius indigus creator rerum omnium, beneficus regum rex & Deus deorum, ne humilimum quidem contemnere ſuſtinuit, ſed hunc quoque admiſit ad oraculorum ſuorum epulum, tanquam inuitato ei ſoli paratum ad exhilarandam animam quantum fas eſt ſacris magniſq; myſteriis initiatam: ego mortalis cur inflatus ceruicem erigam efferens me vltra eiuſdem naturæ participes, fortuna impares mihi non origine generis, eadem forma inſignitos, & mecum cenſos in hominū numero? exhibebo igitur me comem & affabilem, etiam ſi terræ mariſq; imperium aſſequar, vel egentiſſimis obſcuriſſimiſque domeſtico deſtitutis auxilio, vtroque parente orbatis, & mulieribus viduitatem tolerantibus, ſenibuſq; quibus aut nunquam contigerunt liberi: aut erepti ſunt immaturo interitu. homo enim cum ſim, non eſt æquum vt maieſtatem tragicam in me recipiam. continebo me intra naturam meam, nec tranſgrediar eius terminos: aſſuefaciam potius mentem humanitatis affectibus, non ſolum propter incertas fortunæ vices mutantis lætis triſtia, verum quia ſic decet etiamſi felicitas maneat perpetua, non obliuiſci conditionis ſuæ. hæ ſunt opinor cauſæ cur ſingulariter loquuntur oracula, quaſi dirigantur ad vnum hominem. Interea, vt par erat in præſentia numinis, omnia perſtrepebant prodigioſis tonitribus aures obtundentibus, coruſcabant fulguribus micantiſſimis, ſonus tubæ inuiſibilis è longinquo exaudiebatur è nube, quæ inſtar columnæ innixa terræ è baſi tendebat ad æthercam celſitudinem cæleſtis ignis impetu profunda caligine fumi offuſcante circumuicinum aerē. oportebat enim ad Dei aduentum turbari mundum omnib. ſui partibus, & exciri ad miniſterium. Adſtabat aūt populus purus à mulierib. & omnibus voluptatib. abſtinens prę ter cibos neceſſarios, lauacris etiā purificatus per triduū, candidis nitidiſq; indutus veſtibus, arrectus & attentus, ita vt Moſes præmonuerat. is. n. iam diē concioni præſtitutā ſeorſum didicerat. Tum vox è medio flammę ſuperne ruentis horrendū inſonuit, diſerta & articulata iuxta communem captum auditorij, tam manifeſte ſe ingerens, vt videre magis quam audire ſe putarent: ſicut in lege ipſa ſcriptum legitur his verbis: Vniuerſus populus videbat vocem apertiſſime. Humana enim vox auditu, diuina viſu, percipitur. quare? quia quæcunq; Deus dicit, non verba ſunt, ſed opera, quorum iudicium non tam eſt penes aures quam penes oculos. Siquidem pro dignitate rei dicitur è flamma vox procedere, probata ſunt enim Dei præcepta, velut aurum igni examinatum. Nec caret hæc figura myſterio Quoniam ignis habet vim geminam, illuſtrandi vrendiq;, præcepta hæc obedientib. erunt per totam vitam pro lumine, legibus ceu ſideribus animæ prælucentibus. quotquot autem contumaces fuerint, æſtuabunt vrenturq; inteſtinis concupiſcentiis, more flammæ totos homines ſemel occupatos depaſcentib. Hæc ſunt quæ præfari neceſſe fuit. Nunc ſermo erit de ipſis præceptis, & diſpiciemus quid à ſe inuicem differūt. decē enim cum ſint, in quina diuiduntur, inſcripta duabus tabulis, prior quinarius habetur potior, ſecundus

Deus in ru[bo] flammeo Moſen alloquitur.

[I]gnis vis & natura

Legum M[o]ſaicarum diuiſio.

dus inferior. vtraq; bona ſunt & ad vitam vtilia, vias latas in vnum finem cõpetentes ſternentia, per quas anima ſummi boni cupida inoffenſum iter faciat. ille igitur potior quinarius de monarchia loquitur, qua mũdus regitur, de ſtatuis ſimulacriſque & id genus manufactis operibus, de non aſſumendo in vanum Dei nomine, de obſeruatione religioſa diei ſeptimi, de honorandis parentibus & ambob. & ſingulis. itaq; vna hæc tabula incipit à Deo patre conditoreq; rerum omnium, deſinit in parentes, qui ad illius imitationem gignunt particulariter. alter quinarius ex interdictis conſtat, vetans adulterium, homicidium, furtum, falſum teſtimonium, concupiſcentiam. ea præcepta ſingula perſcrutanda ſunt diligenter, ne quid à propoſito euagetur oratio. Principiũ rerum omniũ optimũ Deus eſt, ſicut virtutũ pietas: de his igitur neceſſe habem⁹ ante omnia diſſerere. Error nõ exiguus occupauit maximam partem humani generis, de re quæ vel ſola vel inter præcipuas ab omni errore libera puraq; infigi debuerat ſingulorũ mentib. nã alii quatuor elementa conſecrata ſuis decretis colunt tanquam numina: alii ſolem ac lunam cæteraq; ſidera tum fixa tum erratica: alii cœlũ, alii mundum vniuerſum. at illum ſummũ antiquiſſimumque parentem illum magnæ ciuitatis principem, & imperatorem inuicti exercitus, omnia gubernantem ſalubriter, ſilentio texerunt, iſtis falſo nominatis imponendo alias alia vocabula, vocãt enim terram Proſerpinam, Plutonem, Cererem: mare Neptunum, in cuius famulicium fingunt turbas maximas geniorum ſexus vtriuſq;. Sic aerem Iunonẽ, ignẽ Vulcanum, ſolem Apollinem, lunã Dianam, luciferum Venerem, ſtilbonta Mercuriũ: & aliis ſtellis indunt alia cognomina deſumpta è fabulis, arte contextis confictiſq; ad decipiendas aures credulas: mirificeq; ſibi placent hac nominum elegantia, dũ orbe diſſecto in duo hemiſphæria, alterũ ſuperius ac conſpicuũ, alterũ ſubterraneũ, appellãt ea gemellos Caſtores, & addunt prodigioſũ mendaciũ de vita eorũ alternis dieb. mutabili. cũ. n. cœlũ continenter & irrequiete in orbẽ circumagatur, neceſſario conſequitur vt hemiſphæriũ vtrumq; ſurſque deq; feratur alternis diebus, ſicut nobis videtur: nã re vera in orbib. nihil eſt ſuperius aut inferius: ſed iuxta ſitũ noſtrũ iſta dicuntur, quę ſuper caput ſupera, infera quæ contraria. cęterũ germanę philoſophię ſtudioſus puræq; pietatis ſectator, diſcit egregiam ſententiã, nullã mundi partem eſſe ſuimet compotẽ, & ſuomet arbitratu agere: genitæ ſunt enim vtiq;: generatio vero corruptionis eſt principium, quãuis creatoris prouidentia immortalitatẽ adipiſcantur quæ aliquando non fuerant. at de Deo dicere quod aliquando non fuerit, & aliquo tempore natus ſempiternitatem acceperit, nefas eſt. ſed nonnulli tam peruerſe iudicant, vt non ſolum Deos credant quos diximus, verum etiam vnũquemq; horũ eſſe Deũ ſummum & maximum, cui vere nomen id conueniat: ſiue quia habent ingenium indocile, ſiue quia non curant diſcere, quippe qui præter iſta ſenſibilia nullum inuiſibilem intelligibilemque rerum autorem exiſtimant eſſe, ꝙ tamen euidentiſſimis argumentis potuiſſent cognoſcere. cum enim animæ ſuæ acceptam referant vitam, cõſilia cęteraq; officia, nunquã tamẽ po-

Pietas eſt principiũ virtutum.

Idololatria abominatio.

Elementa à quibuſdam pro numine culta.

Caſtoris & Pollucis amor.

tuerunt animam corporeis oculis inſpicere, quamuis nihil non facturi, vt ſibi liceret videre imaginem eius auguſtiſſimam, è cuius contemplatione poſſent tranſire ad cogitationem de Deo ſempiterno ac ingenito, mundi gubernatore atq; conſeruatore, quem inuiſibiliter temperat. Quemadmodũ igitur ſi quis magni regis honores ſatrapis eius præfectiſq; exhiberet, nõ ſtulticiæ ſolũ argueretur, ſed & periculoſæ audaciæ, tribuens ſeruis, quod debetur domino: ita quicunq; ſic creaturas colit vt creatorem, ſciat ſe impudentiſſimũ & iniuſtiſſimũ, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorum, quam in potioris cõtumeliam. Verum hos quoq; impietate ſuperant, qui ne parem quidem honorem habent vtriſq;, ſed alteros omni cultu dignantur, alterum adeo nullo, vt eius nec meminerint. Nec ſolũ obliuiſcuntur cuius minime debuerant, ſed homines miſerrimi augent eam obliuionẽ data opera. Nec deſunt quidã vaniloqui rabulæ, quos non pudet impietatem ſuam proferre in medium, & maledicam linguam contra Deum acuere, vt contriſtent pios & in dolorem coniiciant maximum, dum verba per aures ingreſſa vrunt totam animã: quod impii his vtantur machinis, & amicos Dei adigant ad ſilentium, ne forte aduerſarii per contentionem proritentur ad maiores blaſphemias. Amota igitur omni ſuperſtitione germanas nobis naturas non adoramus, ne immortales quidẽ & puriſſimas. intercedit autem inter creaturas quædam germanitas hoc ipſo quod createſunt: quandoquidem creator omnium idem etiam pater eſt vniuerſorum. proinde malumus totam mentem, totam rationem, vires omnes exercere ad cultũ ingeniti ſempiterniq; autoris rerum, non ſubmittendo nos vulgarib. religionibus, quę multos perdũt qui alias ſeruari poterant: & primũ illud ſanctiſſimumque præceptũ penitus inſcribimus pectori, vnum ſummum Deum credendũ eſſe colendumque. at multorum Deorum religio ne in aures quidem puras admittitur hominum ſedulo veritati ſtudentiũ. Ergo quotquot ſolis, lunæ, cæli, mundi, pręcipuarumq; huius partium cultores habentur & huiuſmodi ſacrorũ antiſtites, peccant proculdubio, dũ poſthabito principe venerantur eius ſubditos, minus tamẽ à recto declinant, quam qui ligna, lapides, argentum, aurũ, ſimileſq; materias formatas, vt cuique libuit, vertunt in ſtatuas ac ſimulacra, cæteraq; manufacta opera: qua parte fictorum pictorumque ars valde humanæ vitæ nocuit, omnes terras implentiũ his abominationib. exemerunt enim robur ex anima, perſuaſionem veram de ſemper viuente Deo, vt vacillet tanquã male ſaburratum nauigium, huc illuc vndis iactatum, cui nec facile portum attingere, nec tutum in ſtatione aliqua interquieſcere, propter cæcutientes circa veritatem oculos mentis quam ſolã videre debuerãt. ego certe tales miſeriores iudico, quam orbatos corporeis oculis. nam hi mulctati ſunt incurabili morbo aut inimicorum inſidiis: illi ſuapte voluntate obſcurarũt viſũ animæ, aut omnino perdiderũt. Quapropter alteris miſeratio debetur vt infortunatis calamitoſiſq; alteris pœna vt vltro complexis miſeriam ac maliciam: qui ne illud quidem conſiderant quod vel pueris eſt conſpicuum, artificem præſtantiorem & antiquiorẽ ſuo eſſe opificio. iuxta tempus

Deus cur ſupra omnes creaturas ſolus adorandus & inuocandus.

Idololatræ peccatores omnes impietate ſuperant.

Decalogi expoſitio.

enim

enim prior eſt, cum ſit quaſi pater: potentia quoque ſuperior, quanto id quo agit, præcellit ea, quæ patiuntur. certe ſi error placuit, pictores & ſtatuarij magis merebantur, vt conſecrarentur, & diuinos honores acciperēt, nunc ipſis contemptis, ac ſi nihil præſtitiſſent egregium, pro diis habentur eorum opera: & cum artifices ſæpe inhonorati in egeſtate conſenuerint, abſumptique ſint variis caſibus, opera eorum exornantur purpura & auro luxuque cætero, quem diuitiæ ſuppe ditant, adoranturq; religioſe non ſolum ab ingenuis, verum & à nobilib. honeſtaque ſpecie præditis. nam in ſacerdote & genus examinatur, vt ſit inculpabile, & corporis partium modus competens, vt ſit vſquequaque integrum. nec hic gradum ſiſtit impietas, procedit vlterius. nouit enim quoſdam, qui à ſe factis ſimulacris preces votiuaſque victimas offerunt, iuſtius vtramq; manum ſuam adoraturi, aut ſi hoc nollent vitantes crimē arrogantiæ, ſaltem incudes, malleos, ſcalpra, forcipes, ferramentaque cætera, quibus materiæ formam addiderant: huiuſmodi homines deploratæ amentiæ libet ſic increpare: heus vos viri egregij, votorum ſumma & felicitatis finis eſt reddi Deo ſimilem. orate igitur, vt ſimiles fiatis veſtris ſtatuis, & ſumma felicitate fruamini, non videntes oculis, non audientes auribus. nec reſpirantes nec olfactantes naribus, ore nec loquentes, nec guſtantes, manibus nec dantes, nec capientes, nec agentes quicquam aliud, pedibus non incedentes, ocioſique omnibus partibus corporis, templo incluſi aſſeruatique tanquam in carcere adhibitis interdiu noctuq; cuſtodiis, & inibi haurientes nidorem ac fumū exhalantem è victimis. nam hoc vno commodo frui ſtatuas ſacratas, falſo licet, creditis tamen. atqui reor, talia dicentem non vt fauſta ominantem audirent libenter, ſed vt diras imprecantem auerſarentur, conuiciiſq; viciſſim proſcinderent: quod ingens argumentum eſt impietatis hominum nimiæ, opinionem diuinæ maieſtatis concipientium de his, quibus deprecantur abominanturque ſimiles fieri. nemo igitur animam habens, adoret brutas res caſſas animis, indecorum enim & iniquum eſt, opus naturæ ſubmittere ſe operibus artificum. cæterū Ægyptiis non ſatis eſt in eodem cum reliquis hærere crimine, habent & aliud ſuum eximium: qui non ſolum delubra venerantur cum ſacratis ſtatuis, ſed etiam animantes mutas in deorum numerum referunt, tauros, hircos, arietes, affingendo ſuas cuiq; fabulas. hæc tamen habent fortaſſe quandam recti ſpeciem. proſunt enim vitæ, bos arando, & terram prædomando ad futuras ſegetes, triturando item quando fruges conduntur in horrea: aries præbendo tegmina commodiſſima contra tempeſtatum iniurias, ſiue ardores ſolis nimios, ſiue immoderatum frigus aeris. cæterum quod immanes crocodilos, ferociſſimos leones, virulentaſque aſpides pariter templis, lucis, aris, ſacrificiis, feſtis, pompiſque honorant, quęſo cuius pietatis eſt aut prudentiæ? in vtroque elemento diuinitus conceſſo ad vſum hominum, terras & aquas ſcrutari, nec inter feras leone ferocius quicquā inuenire potuerunt, nec inter aquaticas beluas crocodilo crudelius, quos adorant pro numinibus. nec hos ſolum, ſed & animantes alias, canes, feles, lupos, è volucrib. ibides & accipi

Ægyptioru idololatria

tres, piſces quoque aut integros aut membratim conſecrant: quod ſine riſu dici non poteſt. certe hoſpites recẽs in Ægyptum delati, priuſquam aſſueſcant eius prouinciæ vanitatib. abhorrent ab eis vſq; ad tædium. Quod ſi qui eruditi ſunt liberalius, obſtupeſcunt, dum vident in honore eſſe res viliſſimas, & his viliores cultores ipſos miſerantur, animo transformatos in illas animantes, beſtias obambulantes ſub humana ſpecie. ſublatis igitur è iure diuino huiuſmodi factitiis diis omnib. ad veri Dei cultũ lex nos reuocat, quamuis ille opus eo non habeat, nimirum ipſe ſibi ſufficiens, nullius indigus. ſed hoc tantum agitur, vt humanum genus ab errore in viam rectã redeat, & naturę ductum ſequendo finem optimum inueniat, Entis veram notitiam, qui eſt ſummum bonum & abſolutiſſimum, à quo ceu fonte mũdus rigatur bonis iſtis particularibus. Hactenus & de ſecundo præcepto, quantum potuimus, deinceps excutiamus tertium, hoc eſt, Non aſſumes Dei nomen in vanum. Et ordo quidẽ per ſe patet mentibus perſpicacibus. ſemper enim nomen rem tanquam vmbra corpus ſequitur. ergo poſtq̃ dixit de eſſentia honoreque eius qui ſemper eſt, ſecutus rerum ſeriẽ, ita vt decet, præcipit de vſu eius nominis. multis.n. & varijs modis in hac parte peccant homines. proinde vtiliſſimũ fuerit & rationali naturæ conuenientiſſimum, omnino abſtinere à iureiurando, & ſic veritati aſſueſcere, vt ſimplex ſermo vim iuramenti habeat. ſecundaria vero iuxta prouerbium nauigatio, eſt recte iurare. iam enim qui iurat, ſuſpectus eſt de perfidia. Sit igitur cunctator & procraſtinator, ſi forte differendo poſſit euitare, ne iuret.

Iuſiurandi ſanctitas.

Quod ſi qua incumbat neceſſitas, diſpicienda ſunt curioſe ſingula, de quibus fit controuerſia. Eſt.n. iuſiurandũ non exiguum negotium, tametſi contemnitur propter conſuetudinem, videl. teſtimonium Dei de reb. dubiis. Deum aũt citare teſtem mẽdacij, ſcelus eſt nefariũ. Introſpice, ſi libet, falſo iurantis animũ. Aſpicies eũ non quieſcere, ſed plenum tumultu t epidationeq;, accuſatũ à ſeipſo & ſibiipſi faciẽtem conuicium modis omnib. Inſita .n. à natura cuiq; conſcientia nõ ſolet admittere quicq̃ culpabile, propter natiuum virtutis amorem, & vitiorum odium, eadem accuſatrix ac iudex, primo indignatione pudorem incutiens, deinde morte iudicis docens, monens, præcipiens mutare propoſitum. Quæ ſi perſuadere valuerit, gaudens accuſatum recipit in gratiam: ſin minus, iraſcitur infenſa hoſtiliter, nocte dieq; vrgens, ſtimulans, infligens inſanabilia vulnera, donec abrumpat vitam execratã & miſeram. Quid ais, inquam, tu periure? audebis improbe adire notum quenq̃, & affectare, quę nec vidiſti vnquam, nec audiſti, quaſi viſa, audita, te præſente acta omnia? depone teſtimonium, non facies opinor. Alioqui pernicioſæ inſaniæ peccatum committeres. Qua fronte ſobrius ab amico peteres: commoda mihi maleficium, mea cauſa contra ius & fas age. proculdubio his auditis valere iubebit talem amicitiam, ſeipſum damnans quod non initio abſtinuiſſet, reſilietq; abs te tanquam à rabida feraque beſtia. & poſtea quod ab amico non audes poſtulare, ad id Deum vocas? itane nulla ineſt tibi reuerentia parentis omnipotentis atq; domini? Scis an neſcis illum inſpicere omnia exaudireque? ſi neſcis, impius es. eſt autem

Iuramentum quid.

Libertas à brutis etiam animalibus amatur.

tem fons omnium iniquitatum impietas. Præterea iurando præuaricaris, & dolo malo agis, dum iuras per eum qui non animaduertit, quaſi per proſpicientem reb. hominum. Quod ſi noſti eius prouidẽtiam, nihil ad ſummam impietatem tibi facis reliquum, ſi non ore linguaq;, certe corde ſic appellans Deum: dic pro me falſum teſtimonium, eſto mihi ſceleris & maleficij ſocius. vna mihi ſpes ſupereſt tuendę exiſtimationis apud homines, ſi celetur veritas. eſto alienæ malitiæ vicarius, melior deteriori ſubſeruiés, Deus optim⁹ ſceleſto homini. Et ſunt qui etiam lucro nullo propoſito ſubinde iurant temere ob malam conſuetudinem, de rebus nihili, contradicente nemine, iureiurando ſupplentes orationem, quaſi non ſatius eſſet dimidiatam mutilamve relinquere, imo prorſus obmuteſcere: quandoquidem ex frequenti iuramento naſcitur periurium & impietas. Quapropter iuraturus debet omnes rei circumſtantias diligenter perſpicere, quãta ſit, quam vera quam bene à ſe percepta: tum ſeipſum conſiderare, num purus ſit anima, corpore, lingua, illa ab iniquitatibus, hoc à piaculis, hæc à maledicentia. nefas eſt enim, per os, quo profertur nomen illud ſanctiſſimum, quicquam turpe progredi. quæratur etiam tam loci, quàm temporis opportunitas. Noui enim quoſdam in profanis impuriſque locis, vbi nec patris, nec matris, nec cuiuslibet honeſti viri mentionem deceret fieri, deierare, & quaſi conceptis verbis iuſiurandum texere multis Dei cognominib. propter omne decorum, cũ impietate maxima. Quod ſi cui hæc continenda videtur, ſciat, ſe primo ſceleſtũ eſſe impurumque: dein obnoxium diris

Iuramentum quo modo faciendum.

vltricibus, per occaſionem exacturis inclementer pœnas debitas tantis ſceleribus: quas tametſi diuina iuſtitia non ſtatim repræſentat ſontibus, reddit tamen aliquando cum fœnore, quando maxime id è Republica eſſe iudicat. Quartum præceptum commendat diem ſeptimam, iubens eam ſancte pieque tranſigi. hanc ciuitates quædam ſingulis menſibus vt feſtam celebrant, incipiendo numerationem à nouilunio: Iudæis vero ſancta eſt ſeptima quæque dies: cuius rei rationem in Libro de Opificio Mundi reddidimus. conſtat enim, mundum intra ſex dies creatum: ſeptima Deum quieuiſſe à ſuis operibus, & approbaſſe, quæ bene condiderat. Iuſſit igitur, vt quicunque hæc inſtituta recepiſſent, ſicut in cæteris, ita in hoc quoque Deum ſequerentur, operando per ſex dies, ſeptima vero interquieſcendo vacandoq; contemplationi rerũ & ſtudio ſapientiæ, retractando etiam cogitatione acta præterita & rationem eorum à ſe repoſcendo, ſicubi à legum præſcripto aberratum fuerat, vt impoſterum cautiores eſſent, proſpicerẽtq; ne iterum impingerent in eadem offendicula. Verum Deo ſatis fuit quod ſemel creationi mundi perfectioniq; ſex dies impendit, quia non opus habet prolixo tempore: homo autem quiſq, cum ſit mortalis, & multis neceſſariis ad vitã indigeat impigre debet ea, donec ſpirat quærere ſabbatorum quiete ſe reficiens. an non egregium præceptum, & ad omnem virtutem excitandam vtile, pietatem vero præcipue? Quaſi dicat, Sequere ſemper Deũ. habes exemplũ & præſcriptũ operandi per ſex dies, q̃ numerus ſuffecit vel mundi fabricæ. habes item aliud exemplum philoſo-

Sabbatum quibus ceremoniis atq; operibus à populo Dei sãctificandum.

phandi

phandi &examinandi,quæ facta ſunt, quod ipſe quoque imiteris contemplando ſiue tua ſiue naturæ opera, & quantum quodque ad felicitatem conferat. Ne diſcedamus igitur ab his optimis vitæ tum actiuę tum contemplatiuæ formulis: ſed eas ſemper intuendo imprimendoq; noſtris mentibus, conemur effingere in omnibus quę agenda dicendave ſunt, duntaxat quantum mortalibus licet ad immortalis ſimilitudinem accedere. cæterum quomodo intelligatur intra ſex dies mundum creatum à Deo, qui non opus habet tempore, alibi hanc allegoriam explicauimus. certe ſeptenarij priuilegium oſtendunt mathematici, ſumma cura perquiſitum & diligentia. nam hebdomas pro ſua natura qua reliquos antecellit numeros, eſt virgo matre carens, valde familiaris vnitati & principio, & planetarum idea, ſicut vnitas eſt idea ſphæræ, continentis fixa ſidera. nam ex vnitate & hebdomade conſtat cœlum incorporeum, exemplar huius cœli viſibilis. compactum eſt autem cœlum ex natura indiuiſibili, & ex natura diuiſibili. indiuiſibilis primam ſummamque ſortita eſt circumferentiam circuli fixorum ſiderum, quem tutatur vnitas. diuiſibilis ſecunda eſt tum viribus, tum ordine, ad hebdomadis curam pertinẽs, ſciſſaque ſex limitibus, ſeptem quos planetas & errones vocant, efficit, cũ tamen in cœlo nihil ſit errori obnoxium, propter beatam, felicem, diuinamque huius naturam, ab omni errore alieniſſimam. proinde cœleſtia ſemper ſui ſimilia currunt recurruntque perpetuo, nullam prorſus mutationem admittentia. ſed quia curſum tenent indiuiſibili, & extremæ ſphæræ contrarium, parum proprie ſidera erratica cognominata ſunt ab hominib. temerariis, ſuummet ipſorũ errorem illis aſſcribentibus, quæ in ſummi imperatoris militia nunquam deſerunt ordinem. his atque aliis pluribus de cauſis honoratur ſeptenarius, ſed ob nullam magis quàm quod per hunc numerum manifeſtatus eſt pater vniuerſitatis & conditor: in quo ceu in ſpeculo mens conſiderat Deum fabricantem mundum, & quicquid eo continetur, regentemque ſua prouidentia. Sequitur quintum præceptum de honorandis parentib. ſitum in duarum tabularum confinio. cum enim in prima ſit vltimum, coniungit ambas, priori ſecundam applicans complexam ius, quod nobis intercedit cũ hominibus, quod ideo factum arbitror, quia parentum natura videtur mortalis, & immortalis eſſentiæ confinium: mortalis propter cognationẽ cum hominibus, & cæteris animantibus, & propter corpus corruptibile: immortalis vero, quia gignendo refert Deum genitorem omnium. Sunt igitur, qui alteri parti addicti, alteram videntur contemnere, pleni enim pietatis deſiderio, relictis aliis negotiis, totam vitam dedicant diuino cultui: alii contra, dum nullum eſſe ius præter humanum exiſtimant, ſolam curant ſocietatem hominum, bona ſua cum quibuslibet communicantes liberaliter, & mala illorum ſubleuantes pro viribus, illos Dei amatores, hos hominum, recte dixeris, ſemiperfectæ virtutis homines. integri enim ab vtroq, probantur genere. cæterũ qui nec de hominib. bene merentur læti eorum proſperitatib. condolentes aduerſitatib. nec pietatem ſanctitatemq; inſpiciunt, poſſunt videri mutati in ferarũ ingenium: inter quos primas ferent,

Filiorum erga parẽtes pietas quam ſtudioſe à Deo præcepta.

qui

qui parentes ſuos negligunt, vtriuſque partis hoſtes, tum eius, quæ Deo, tũ eius, quæ hominib. ſe approbare vult, ſciant igitur ſe damnatos pro duobus tribunalibus, quæ ſola ſunt naturalia: impietatis apud diuinum, quod ſecũdos poſt Deum autores vitæ ſuæ non tractant ex officio: inhumanitatis vero apud humanum. cui enim benefacient, qui proximos & optime de ſe meritos vilipendunt, quibus nulla poteſt referri gratia non inferior acceptis beneficiis. quo modo enim natus genitorem ſuum poterit viciſſim gignere, quam eximiam prærogatiuam natura dedit parentibus, nunquam cõpenſandam à liberis. proinde indigniſſimum fuerit, ſi qui ne omnibus quidem officiis poſſunt gratitudini ſatis facere, grauentur præſtare vel minima. Eos ſic libet alloqui. Feræ debent cicurari ab hominibus, & licet nonnunquam videre manſuefactos leones, vrſos, pardos, blandientes nõ ſolis cibum præbentibus, ſed aliis etiam, opinor quia vident eos illis ſimiles. decet enim deteriorem ſectatorem eſſe potioris, in ſpem profectus futuri. nunc cogor contrarium dicere, vos cũ homines ſitis quaſdam feras imitamini. illæ pro accepto beneficio norunt gratiam reponere. Canes domos cuſtodiunt, & cadunt pugnando pro dominis circumuentis aliquo repentino periculo. alii gregibus ſeruandis adhibiti, vſque ad mortem decertant pro ſalute pecorum, ne damnum accipiant pecuarij, & nõ fatebimur probrum eſſe longe turpiſſimum, hominem gratiis natum gratitudine ſuperari à cane audaci aſperaq; beſtia? ꝙ ſi à terreſtrib. virtutem hanc non diſcimus, eamus ad volucres præpetib. pẽnis vltro citroq; volitantes per aerẽ, diſcamus ab his ſaltem quid nos deceat. Ciconiæ ſenes impotentes volandi nido ſe continent: ex his prognatæ terra mariq; volitant, & cibos parentib. afferunt. Sic illæ, vt earum ætate dignũ eſt, quiete fruuntur & copia: iuniores vero laborem comportandi ſolantur pietate ac ſpe recipiendæ in ſenectute gratiæ, debitũ perſoluentes interim, ꝙ tempus poſtulat: & eadem opera natos implumes effœtoſq; parentes educãt, naturæ inſtinctu & pullis & decrepitis alacriter præſtando mutuũ officium. & poſtea non obuoluent faciẽ præ pudore homines parẽtum contẽptores, damnabuntq; ſuam incuriam in re, quæ vel ſola erat curãda, vel ante alias, præſertim cũ non tã conferatur, q̃ referatur beneficium? Filiorum.n.nihil eſt proprium, ꝙ non parentib. debeant, à quib. vel accepe-runt, vel in acquirendo adiuti ſunt. Habentne igitur pietatem ac ſanctitatem principales in anima, an eiecerunt eas ẽ pectore? Deo.n. ſubminiſtrant parentes in gignendis liberis. Cæterũ qui miniſtrum ſpernit, ſpernit & principem, & ſunt qui audacius exaggerantes nomen parentũ, aiunt, patrem, matremq; Deos conſpicuos, illius ingeniti imitatores fingendis animantib. hoc vno differre, ꝙ Deus ſit mundi gubernator, hi vero filiorum tantummodo. nec fieri poſſe, vt pius ſit erga illum inuiſibilem, qui erga hos conſpicuos eſt impius. Hoc præceptũ de honorandis parentib. claudit priorem illum diuinum quinarium. alterũ vero ſcripturus legiſlator interdicta continentẽ & ſpectantẽ ad homines, orditur ab adulterio, vt peccato grauiſſimo. fontem.n. habet amorem voluptatis, quę & corpus atterit, & robur animi reſoluit, & rem familiarem ab-

Ciconiarũ in parentes pietas.

Adulteriũ quàm grauiter à Deo prohibitũ.

V u u ſumit,

ſumit, quicquid attigerit more ignis adurens,&nihil ſaluum relinquens in vita hominũ. hæc adultero perſuadet vt non ſolum ipſe peccet, ſed & alios aſciſcat in culpæ ſocietatẽ nefariam & aduerſam ſocietati legitimæ. percitus enim hoc œſtro nõ poteſt ſolus explere cupiditatem:ſed opus eſt omnino vt duo ſint,alter quaſi magiſter nequicię, alter diſcipulus rei turpiſſimæ. nec enim ſolum corpus mulieris impudicæ viciatur, ſed, ſi vera fateamur, multo prius animus aſueſcit malis morib. diſcens modis omnibus auerſari maritũ & odio proſequi: quod tamen malum leuius multo eſſet ſi non diſſimularetur.nam quæ ſunt in propatulo,cauentur facilius. Nunc vero vix vllus ſuſpicioni locus relinquitur, adeo ſe malis artib.celat & obumbrat ne deprehendatur,plerunq; præ ſe ferens affectum contrarium, & mirificis præſtigiis opinionem amoris ſibi concilians. eadem certe opera ſubuertuntur tres familiæ. is cuius coniugium violatur, nuptialia vota perdidit & ſpem prolis legitimæ, nec minus incommodi accipiunt reliquæ duæ domus,adulteri & adulteræ, quandoquidem ambæ replentur dedecore,contumelia,probriſq; turpiſſimis. Quod ſi numeroſæ fuerint iſtæ familiæ multis cognationibus affinitatibuſq; implicitæ, totã ciuitatem accendet hoc flagitium obambulans per ora ciuium.permoleſtũ eſt enim dubitare de liberis:& quoties parum integre ſeruatur vxoris pudicitia,verus pater certo cognoſci non poteſt. itaq; dum res in obſcuro latet,adulterini ſubrepunt pro legitimis,alienarum familiarũ ſinceritatem deprauant, hæreditatem, vt tunc videtur,paternã, alioqui nihil ad ſe pertinentem, vſurpant. Et adulter poſtquam illuſa muliere deſpumauit

Adulterij pœnæ.

feruentem libidinem, & expleuit nefariam cupidinem,abit ridens læſi mariti ignorantiam: at ille tanquam cæcus nihil ſciens de fraude domeſtica, vt propriam ſobolem indulgenter habebit natos ex infenſiſſimis ſibi hominibus. Quod ſi detegatur iniuria, miſerrimi erũt licet inſontes pueri,in neutro accenſendi genere, nec mariti,nec adulteri.Tales calamitates cum proueniant è concubitu illegitimo, non mirum ſi adulterium res probroſa & inuiſa Deo primum locũ inter peccata obtinet.Secundo vero interdicitur homicidium. cum enim natura gregale ac compaſcuum edidiſſet illud manſuetiſſimum animal, ad conſenſum & ſocietatem inuitauit, dato eis ſermone, quo magis conciliarentur conſpirarentq; moribus. proinde quiſquis occidit alterum,ſciat ſe naturæ ius faſque ſubuertere,ſcriptum ad omnium vtilitatem publicam: ſciat etiam ſe cõmittere ſacrilegium, ſublata è poſſeſſione Dei re ſacratiſſima. quid enim tam religioſum,tam ſacrum eſt quam homo? aurum,argentum,gemmæ,aliæq; pretioſæ materiæ, inanima ornamenta ſunt ædificiorum, perinde anima carentium.homo autem animal optimũ pot ore parte ſui cælo cognatum puriſſimo,& vt pleriq; arbitrantur ipſi mundi conditori, propius accedit ad illius felicis ſempiternæque ideæ imaginem quã vlla terreſtris natura,propter mentem acceptam diuinitus. Tertium in ſecundo quinario præceptum eſt, Ne furtum facias. qui enim alienis inhiat, hoſtis publicus, voluntate omnes, vi quotquot valet, ſpoliat, cupiditatem extendens longiſſime, viribus autem deficientibus contrahens, vt ad paucos perueniat. itaque fures poteſtatem adepti populantur

Adulter ſacrilego peior.

Furtum grauiter Deo prohibitum.

ciui-

ciuitates integras, contemptis ſuppliciis, quia videntur ſibi potentiores legibus. hi ſunt qui à natura inſitum habent paucorum dominationis deſiderium, & dynaſtias tyrannideſque appetunt, qui magna furta faciunt, latrocinia tegendo honeſtis nominibus principatus & imperij. ideo diſcant ſtatim pueri manus à furtiuis lucris abſtinere minimis etiam, quia diuturna conſuetudo potentior quàm natura ſit, & ni malum naſcens inhibeas, creſcit in immenſam magnitudinem.

Teſtimonium falſum nequaquam eſt dicendum. Poſt vetitum furtum mox vetat falsũ teſtimonium, non ignarus falſos teſtes, multis magniſque moleſtiis ſeſe inuoluere. Primo ſanctam veritatem violant, qua nihil eſt in rebus ſacratius, ſolis in morem illuſtrante negotia, ne quid eorum in obſcuro lateat. deinde notitiam rerum quaſi nocte quadam tegunt & caligine, & iniuſtos adiuuant aduerſanturq; iniuriam patientibus, dum quæ nec viderunt, nec audiuerunt, nec cognouerunt, ſe certo ſcire, & probe tenere aſſeuerãt. addunt & tertium peccatum peius prioribus. quoties enim deſunt argumenta aut probationes, quę ex ſcripto fiunt, ad teſtes recidit controuerſia, quorum verba pro regula ſunt iudicibus pronunciaturis ſententiam. Neceſſe eſt enim, vt his ſolis attendatur, cum nemo adſit iudex alius. hinc fit, vt qui litem perdunt grauati teſtimonio, iniuriam patiantur, cum potuiſſent vincere: & iudices iniquitatis nõ iuſtitiæ opinionem lucrifaciant. Ad hæc etiam cum impietate fraus ea coniuncta eſt. non eſt enim moribus receptum, vt iniurati iudicent, ſed ſacramenti religione obſtricti, quam tamen impoſtores magis violant, q̃ qui decipiuntur: quandoquidem hi labuntur per ignorantiam, illi de induſtria technis vtuntur, & peccant libenter, corrumpuntq; ſuffragia, vt interdum ab inſciis mulctentur, qui nullam pœnam meruerunt. hæ ſunt, opinor, cauſæ, quas propter ꝓhibetur falſum teſtimonium. Poſtremo vetat concupiſcere, ꝙ concupiſcentia res nouas moliri, & alienis bonis inſidiari ſoleat. Omnes enim perturbationes animi graues ſunt, concitantes eum & dimouentes ab ingenio ſanitateq; priſtina, ſed nulla æque nocet ac concupiſcentia. quamobrem aliæ videntur externæ inuitis & inſciis obrepere. hęc vero ſola in nobis oriri, & quidem volentibus. dicam apertius. quoties ſe offert rei cuiuſpiam expetendæ imaginatio, expergefacit, excitatque quieſcentem animam, arrectam velut oculis præſtrictis fulgure. is eius affectus voluptas dicitur. è diuerſo quod malum & fugiendum eſt, quando ſauciat animam, confeſtim eam replet mœſticia: qui affectus dolor nominatur. at quando malum nondum præſens premit, imminet tamen, pauorem præmittit abominandũ nuncium, quo territet, qui & timor dicitur. quoties autem aliquis de abſente bono cogitans habere id cupit, in longum animam porrigit, extendens eam, vt poſſit rem adamatam attingere, tanquam in orbiculari machina ſemper ſequendo, nunquam aſſequendo: quod ſpectamus in curſoribus: quando præcurrentem tardior peruicaciter inſequit͏ͬ. Simile aũt q̃dam & circa ſenſus accidit. nonnunq̃ oculi rẽ aliquã longe remotã cernere cupiẽtes, plus ſatis & ſupra vires intẽti fruſtrãtur, nec valẽt eã exacte cognoſcere, & inſup hebetãtur conatu ſuo nimio. ſic & fremit⁹ obſcur⁹ aurib. è lon-

Mœſtitia quid.

Pauor quid.

Concupiſcentia pœna.

ginquo allapſus eas excitat cupidas rem cognoſcendi propius, & ſonitum percipiendi clarius: tamen quo eſt obſcurior & quo minus augetur, eo magis accenditur deſiderium nihil proficiens, concupiſcentia pœnas dante, haud ſecus quam de Tantalo narrant fabulæ poeticæ. fertur enim eum quicquid appetit fruſtra velle tangere, rebus per ludibrium tantum non è digitis elabentibus: illum vero nihilominus impotenter eas concupiſcere, ſitientem ea quæ ſe quo minus ſatietur ſubducunt hianti & auido, ſeſeque huc illuc extendenti more ſerpiginoſi vlceris, quod ni ſectionibus cauteriiſve reprimatur, totum circumquaque corpus occupat, nec vllam partem incontactam prætetit. ad eundem modum niſi ratio philoſophica ceu bonus medicus cohibeat diffundentem ſe concupiſcentiam, totam vitam perturbabit neceſſario. cuncta enim ſine exceptione ſubiiciuntur huic vitio, ſed nunquam magis inſanit quam cum nacta eſt licentiam, quando in omnibus facit omnia. Id quia ſatis liquet, non eſt opus verbis pluribus, cum nemo neſciat, nulla ciuitas ignoret exempla quotidiana, imo quæ pene ſingulis horis fidem nobis aſtruunt. Pecuniarum amor, aut fœminæ, aut gloriæ, aut cuiuſuis rei facientis ad voluptatem, paruaſne ac vulgares calamitates inuehit? nonne amicitias dirimit, etiam cognatos è beneuolis reddens infenſiſſimos. nonne hinc & regiones populoſæ deſolantur inteſtinis ſeditionibus? nonne hoc pacto terra mareque replentur nouis tumultibus & cladibus vltro citroque illatis vel naualibus vel terreſtribus præliis? nam græcorum barbarorumq; bella tam contra ſuos quam contra diuerſi generis homines geſta, omnia manarunt ab vno fonte, concupiſcentia pecuniarum aut voluptatis aut gloriæ. Hæc enim ſunt fatalia mala hominum. Et de his hactenus. Illud quoq; ſciendum, decem hæc præcepta eſſe ſummariū legum ſpeciatim proditarum in toto legislatoris ſacro volumine.

Tantali fabula.

Leges Moſaicæ quã late ſeſe extendant.

nam primum caput eſt de legib. ad monarchiam pertinentibus hæ docent vnum eſſe conditorem mundi regemq; ac gubernatorem, qui regat omnia ſalubriter, paucorum aut vulgi dominatum eſſe peruerſas conſtitutiones reipublicæ, inductas à malis & aſtutis hominibus per ambitionem auariciamq; libertati ciuium inſidiantibus, cæterum in cælo puriſſimo nihil reperiri ſimile. ſecundum caput continet omnia quæ ſpectant ad manufacta ſimulacra, ſtatuas delubraq;, & in vniuerſum quicquid è pictorum fictorumque noxiis officinis in templa translatum dedicatur: quo diſerte cauetur ne admittant figmenta fabularum de Deorū connubiis & natalibus, & qui hinc oriuntur variis caſibus.

Iuramentum quando reb. dubiis interponendum

Tertio præſcribitur, quas ob res, vbi, quando, iuſiurandū interponi debeat, à quo & qualiter affecto vel animo vel corpore, tū quid recte ſecuſve iurantes maneas. Quarto vero de feſtis diebus & ſabbatis in ſumma præcipitur, deq; votis, ſacrificiis, atq; purificationibus & cætero cultu religioſo numinis.

Sabbatum quid.

Sabbatum voco diem ſeptimum annumerato ſenario fœcunditati proprio, cui accedit ſeptimus vnitati ſimilis, quibus numeris ambobus feſta dinumerantur: vnitate quidem ſacrū nouilunium in quo tuba canitur, & ieiuniū in quo à cibo potuq; abſtinetur, & quod patria Hebræorū lingua paſcha dicitur, quando populariter ſinguli ſacrificant non expe-

ctatis ſacerdotibus, ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio quotannis per vnum diem deſtinatum huic negotio: quando etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro vbertate camporum & frugũ abundantia. ab eo ſepties ſeptimus, hoc eſt quinquageſimus, Pentecoſte Græco & vſitatiore vocabulo: quando panes offeruntur primitiarum nomine conuenientiſſimo. quoniam primum hoc inter alimenta mitia prouenire Deus voluit in vſum hominis animalium mitiſſimi. ſeptenario vero attributa ſunt feſta maiora quæ plures dies poſtulant, tunc cum annus diſtinguitur duob. æquinoctiis, verno autumnalique & ſepteni dies feſti aguntur: verno tempore vt ſegetes ad maturam frugem perueniant: autumnali, vt omnes arborei fructus colligantur conuehanturque feliciter ſepteni autem dies dantur his feſtiuitatibus propter menſes ſeptenos vtriuſque æquinoctii: vt cuique menſi honor ſuus contingat otio hilaritateque vnius diei. eodem pertinent & aliæ leges pulcherrimæ, quæ inuitãt ad manſuetudinem, ſocietatem, modeſtiam, & ius exæquandum cunctis pariter: qualis eſt de ſeptimo quoque anno, quo indicitur totius agriculturæ intermiſſio, ne quis ſerat aretve, neve putet purgetque arbores, aut quicquam ruſtici operis faciat. Viſum eſt enim irreprehenſibili legislatoris ingenio dignum præmium ſexennis fertilitatis locorum montanorum & campeſtrium, remiſſio hæc laboris & ad reſpirandum libera vacatio. Nec diſſimilia ſunt quæ præcipiuntur de anno quinquageſimo, qui non ſolum habet modo dictum ſeptimi priuilegium, verum etiam reſtitutionem rei familiaris in integrum, neceſſariam ſaue plenamque charitatis ac iuſticiæ. In quinto capite de honore parentum multæ leges ſubindicantur perinde neceſſariæ, ſpectantes ad magiſtratus & ſubditos, ad benemeritos & affectos beneficio, ad ſeruos & dominos. parentes enim cenſentur in potiore ordine, in quo ſeniores, principes, benefactores, domini: liberi vero in deteriore, in quo iuniores, ſubditi, beneficio deuincti, ſeruique. multa enim præcipiuntur iuuentuti de fouendis ſenibus, ſenioribus vero de inſtituendis iuuenibus. item ſubditis de obedientia magiſtratibus debita, his vero de curandis ſubditorum commodis. his qui beneficium acceperunt, de referenda gratia, de non expectanda vero his qui gratis debent eſſe benefici, ne ſint fœneratoribus ſimiles. à ſeruis exiguntur officia caritatis erga dominos, ab his viciſſim humanitas & clementia, vt bene inter ſe comparentur impares. Hactenus capita quinarii primæ tabulæ, ſpeciatim non exiguum complectentis legum numerum. in ſequenti primum caput mœchis opponitur, multa inſtituta cõtinens, contra ſtupratores, contra puerorum amatores, contra laſciuiæ deditos & illegitimis inceſtiſque concubitibus. Quorum formas non ideo retulit in literas, vt indicaret multiplices libidines, ſed vt eo magis imponeret pudorem turpiter viuentibus, exprobrando eis pudenda dedecora. ſecundum caput vetat homicidium, quo comprehendũtur leges de vi & iniuria, de mutilatione, plagis, vulneribuſque, omnes neceſſariæ perutileſque reipublicæ. Tertium vero fures cohibet, ad quem ordinem pertinent qui fraudant creditorem vel depoſitum abnegant, qui peculantur, qui prædantur, in ſumma quotquot præ-

auaricia clam ve palam ve aliena vſurpant. Quartum eſt de falſis teſtibus, quo etiam multæ leges continentur, de non decipiendo, de non calumniando, de non adiuuandis malefactoribus, de non celanda perfidia prætextu fidei, quæ omnia legislatori curæ fuerunt. Quintum reprimit concupiſcentiam fontem iniquitatum, vnde manat quicquid contra ius fit priuatim ac publice, ſiue paruum ſiue magnum, ſacrum profanumve, ad corpus animumve, reſve externas attinens. Nihil enim, vt iam ante dixi, poteſt euadere vim concupiſcentiæ, ſed tanquam flamma ligneam materiam, depaſcitur abſumitque omnia. eius quoque multæ ſpecies coercentur præceptis & monitis, vt corrigantur emendabiles, contumaces vero puniantur, per totam vitam malo huic obnoxii. Hæc & de poſterioris tabulæ quinario dixiſſe ſat erit ad explendum decalogum, ſacroſancto Dei proditum oraculo. eius enim naturam decuit, capita legum ſpecialium ore proprio canere, leges vero ipſas per prophetam abſolutiſſimum electum ex omni optimatum numero, repletumque diuino ſpiritu, quo interprete oraculorum vti placuit. De cætero addamus cauſam, cur in his decem præceptis ſiue legibus contentus iubere vetareque, ſecus facientibus nullam pœnam decernit quemadmodum ſolent alii legislatores ſtatuere. Quia Deus erat, & conſequenter bonus dominus, ſolorum bonorum autor, mali vero nullius. Proinde exiſtimauit nihil magis naturam ſuam decere, quam vt ſalutaria præcepta daret pura non admixtis pœnarum terroribus, ne quis imprudens metu malo conſultore vſus inuitus pareret, ſed potius vt ſapiens rationem voluntatemque ſpontaneam ſecutus verteret ſe & applicaret ad id quod eſt optimum: ne quis putet ideo de pœnis ſilere oracula, vt qui peccant impunitatem ſibi polliceantur, ſed magis cogitet aſſidere Deo iuſtitiam, inſpectareque quicquid agunt homines, nec diſſimulare vt natura infenſam ſontibus, & ex officio plectentem iuris violatores. hoc enim eſt proprium miniſtris Dei potentiis, vt quemadmodum in militari fit imperio, ſeuere animaduertant in deſertores ordinum. ipſe vero magnus rex gaudet appellari conſeruator cuſtoſque pacis publicæ rerum vniuerſarum, fructus pacis omnibus vbique largiter copioſeque ſuppeditans. Nam reuera penes Deum cura pacis eſt, belli vero penes eos quibus ille ſuppræfectis & miniſtris vtitur.

Moſis leges ſpeciales.

Moſes cur legis tranſgreſſoribus pœnas non adiūxerit.

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE SPECIALIBVS LEGIBVS QVÆ REFERVNTVR AD TRIA DECALOGI CAPITA, VIDELICET TERTIVM, QVARTVM QVINtumque, De iureiurando religioneque, De ſacro ſabbato, De honore habendo parentibus.

IN libro qui hunc præcedit proxim⁹ accurate introſpeximus duo capita quæ in decẽ præceptis prima numerantur, de non colendis aliis diis præter vnum cuius imperio parent omnia, & de non fingendis ſimulacris: vbi etiam de legibus ſpeciatim ad ea ſpectantibus diſſeremus, ſpeciales leges adaptando his ſimiliter. Horum trium primum admonet, ne Dei nomine abutamur in vanum. Nam quicquid vir bonus aſſeuerat, perinde ac iurato credi debet, cum verbum eius firmum ſit ac rigidum, nullo mendacio flexile, veritate in qua fundatur ſubnixum. Quod ſi rei neceſſitas religionem iuriſiurandi poſtulet, magis decet iurare per patris aut matris ſanitatem & ſenectutem proſperam ſi defuncti ſunt per eorum beatam memoriam. ſunt enim effigies & ſimulacra diuini numinis, qui liberos ad vitam produxerunt de nihilo. Extat ſcriptum in legibus priſci cuiuſdam celebrati ſapientiæ nomine: Deierato per religionem patris tui: opinor vt hoc præcepto prodeſſet poſteris, docens quomodo parentes honorandi ſint, pietate vt bene meriti, religione vero vt a natura conſtituti principes, & q̃ non temere Deus nominand⁹ ſit. Illis quoque laus debetur, qui quoties vrgentur ſacramentum dicere, cunctando tergiuerſandoq; religionem incutiunt non ſolum ſpectantib. ſed & ad iurandũ prouocantib. ſolent enim quidam vbi hoc ſolum protulerint, Ita me adiuuet, reliquum ex abrupto ſubticere, nihil addentes amplius, nec abſoluentes formulã. Poteſt.n. ſuppleri ſi libeat, non ſtatim adden- *Iuramenti varia formula.*

do:

do: Altiſſimus aut ſummus rerũ conditor,ſed tellus,ſol, cœlum, munduſve. Sunt enim hæ creaturæ præcipuæ, nimirum antiquiores noſtro genere, ſempiternæq; omnis expertes ſenii, ſic volente cœleſti numine. alii vero tam faciles ſunt ad iurandum temerarii, vt præteritis nimia properatione creaturis omnibus,ad ipſum creatorẽ patremq; vniuerſorum audeant illotis pedibus irrumpere, non habita ratione locorum & temporum,nec ſoliciti quam ipſi puri ſint animo & corpore, non expendentes negotium,quaſi linguam à natura ſibi datam deberẽt ad vſus nefarios vertere. atqui ſatius erat hoc inſtrumento pulcherrimo, quo interprete animi ſubſiſtit hominum ſocietas, vti ad honorem & reuerentiam prędicationemque omnipotentis numinis.nunc in tantum valet impietas quorundam, vt vel religioſiſſima nec ſine horrore audienda Dei nomina congerãtur aceruatim per ſummam impudentiã: quaſi euicturi ſint crebris deierationibus vt ſibi credatur, fatui qui non intelligunt conſuetudinem crebro iurandi argumentũ eſſe perfidiæ non fidei, duntaxat prudentiorum iudicio. Quod ſi neceſſe fuerit quacunque in re ſaluis legibus iuſiutandum interponere, ſanciatur id modis omnibus, ne quid impedimento ſit quo minus incertæ rei contingat noticia præſertim ſi non agitur implacabili odio, aut amore inſano, aut impotenti concupiſcentia, qui affectus menti ſanitatem adimunt, ne videat quid oportet vel dicere vel facere: ſed ſobrie certaq; ratione ad iurandũ acceditur.Quid enim eſt melius quam per totam vitam abſtinere à mendacio, & id approbare Dei teſtimonio? ſiquidẽ iuſiurãdũ nihil eſt aliud,quam in re ambigua Dei teſtis citatio, id ni fiat in veritatis fauorem,ſcelus eſt haud expiatu facile.Qui.n.hoc admittit,ſi non verbis certe re ipſa occlamat Deo : Te prætexo iniuſticiæ meæ, quia pudet haberi pro malo & improbo,fer opem, in te culpam meã recipe. ſic enim mihi ſalua exiſtimatione peccare licebit. Quæ verba non dictu modo, ſed & cogitatu, ſunt nefaria.id enim obſequium præſtare grauaretur,nõ dico Deus alienus ab omni vitio, ſed vel pater vel patruus, ac ne ad aures quidem admitteret, modo eſſet homo educatus liberaliter. licet igitur omne iuſiurandum confirmare,in quo res honeſtæ vtileſq; vertuntur,& quo prudenter iuſteque vtilitati vel priuatæ vel publicæ conſulitur.

Votorum faciendorum ratio

Huc pertinent & vota legitima, quib. in præſens aut in futurum bona petuntur. nam qui malum propoſitum iureiurando ſanciunt, quid ſanctum ſit ignorant. iurant ſe commiſſuros furtum, ſacrilegium, ſtuprum, adulterium, homicidium, aut aliud ſimile: moxq; ne periuri habeantur committunt, quaſi non melius Deoque gratius ſit tale periurium, modo ſeruentur leges per manus acceptæ à maioribus,de colenda iuſticia virtutibuſque cæteris, ſine quibus nec ſocietas hominum,nec naturę iura poſſunt in tuto conſiſtere, ſiue ſequatur periurium ſiue non.

Iuſiurandi non ſeruandi pœna.

Proinde quiſquis iuratus iura violat,ſciat ſe nõ peierare quidem, attamen ea peſſum dare,ad quæ conſtabilienda iuſiurandum iuuentum eſt.addit enim culpæ culpam dum ſacramento abutitur,cum debuiſſet potius abſtinere à maleficiis. abſtineat igitur,& ſupplex Deum exoret, vt pro ſua clementia temeritati inconſultæ ignoſcat qua ad iurandum præceps

actus

actus eſt, nam duplicare noxam, cum te poſſis exonerare dimidio, maxima eſt inſania vix vnquam curabilis. Rurſum alii feroces inhumaniq;, aut ab ira coacti moleſta domina, iureiurando ſuam inhumanitatem confirmant dum negant ſe hunc aut illum admiſſuros in contubernium vel menſæ ſocietatem, aut adiuturos vllo beneficio, aut vſuros eius opera quoad vixerit. Interdum etiam vltra obitum prorogant odia, nec ſinunt mortuorum corpora potiri iuſtis funebribus. Hi quemadmodum & priores illi monēdi ſunt, vt placent Deum votis ac ſacrificiis, quo aliquam conſequantur medicinam animę nulla ope humana curabilis. Alii iactatores & arrogantia turgidi, gloriæq; inſatiabiliter auidi, frugalitatem ſibi putant prorſus inutilem: quod ſi quis ſubmoneat vt concupiſcentiis ſuis imperent, contumeliam ſibi factam exiſtimant: contemptiſq; monitoribus ruunt in delicias, riſu cauillisque ludentes in præcepta honeſta vitæq; vtiliſſima. his ſi res familiaris lauta ſit iureiurando affirmāt facturos ſe impenſas in voluptates ſine parſimonia. Verbi gratia nuper diues quidam delicatus, à ſene cognato paternoq; amico monitus, vt honeſtius & caſtigatius viueret, tulit id ægerrime. moxq; obnixius contendendo iurauit, quamdiu ſumptus ſe non defecerint, à luxu non temperaturū vel ruri vel in vrbe, ſed vbiq; oſtētaturum diuitias. Atqui non diuitiæ ſic oſtentantur, ſed faſtus ac luxus traducitur, quantum ego intelligo. Reperias enim non paucos magnos principes affluentes apparatu copioſo & inexhauſtis diuitiis, tamen interdum non aſpernari res tenuium, fictilia pocula, obolares panes, & oleas caſeūve, lou ſve vice obſonii: tū in ęſtate campeſtre lineū, in hieme craſſam validamq; penulam, & cubile aliquando humi ſtratum faſtiditis ſpondis eburneis, vel teſtudine auroque ornatis, ſtragulisque purpureis, & menſis luxurioſis elaboratisq; curioſe bellariis. In cauſa eſt non ſolum eorum ingenii felicitas ac bonitas, verum etiam à tenera ætate recta inſtitutio, ex qua didicerunt meminiſſe homines ſe magis quā principes, & nihil humanum ſpernere: quā opinionem pene quotidie in memoriam ſibi reuocant, demittuntque ſe à celſa poteſtate ad iſta humilia, & quadam tenus exæquant ſubditis, ne quid offendat diſparitas. Atque ciuitates potentia, rerum copia, legibus, moribus, paceque feſta florentes reddunt, nulla his ſubtrahentes commoda, ſed omnia largientes prompte abſque inuidia. Hi ſunt mores generoſorum & vere principum hominū, aliique his ſimiles. At iſti recens euecti ad opulentiam, adeptique multas pecunias errantis fortunæ indulgentia, veras autem & nequaquam cæcas opes, quę conſtant è virtutibus honeſtiſq; actionibus, ne in ſomnis quidē vnquam conſpicati, in cęcum Plutum inciderunt: à quo ſuſtentari neceſſe eſt, vt per cæcitatem viam non videant, deflectantq; in auia, mirentur res nullius pretii, vere pretioſas rideant, quos ſacra ſcriptura intempeſtiue iurantes non mediocriter increpat. incorrigibiles enim ſunt & inſanabiles, proinde ne à Deo quidem natura propitio veniam impetrant. cæterum virginibus & maritatis vouendi iurandique poteſtas adimitur legibus, quod illæ in autoritate parentum, hæ maritorum eſſe pronunciētur, penes quos eſt voluntatem earum ratam habere *Iuramentum à quibus efflagitandum.*

Iuramentum propter leues cauſas ab hominib. non eſt efflagitandum.

aut irritam. nam illæ per ætatem vim iuſiurandi parum intelligunt, & opus habent alieno iudicio: alteræ procliuiores ad iurandum ſunt quam ferat maritorum vtilitas. Quapropter his liberum eſt vxoris iuramentum ratum vel irritum facere. At viduæ caueant ne iurent temere. Non habent enim deprecatores, nec maritos defunctos, nec parentes relictos quando migrarunt in aliam familiam: ideo iuramẽtum earum non conuellitur, deſtitutarum à curatoribus. Si quis autem quem periurum ſcit non indicat, amicitiæ, reuerentiæ, timori, plus quam pietati tribuens, periurii pœnæ fit obnoxius. Nam peccare & peccanti fauere perinde eſt. Pœnæ autem periuris partim à Deo, partim ab hominib., infligũtur: ſed à Deo grauiſſime. Non fit enim propitius contaminatis eo ſcelere, ſed vt impuros auerſatur perpetuo. & merito. Qui enim res tam ſerias contemnit, viciſſim contemnitur, & referuntur paria paribus. Homines vero aut morte mulctant hos aut verberibus: ſeuerius dum pietatẽ læſam morte vindicãt: remiſſius dum publice flagris eos lacerant, quæ pœna ingenuo non videtur morte leuior. Hæc diſerte præcipiuntur, licet interpretari poſſint per allegoriam ab his qui occultiorem intellectum conſiderant. Sciendum igitur quod recta ratio ſeu ſermo patris atq; mariti vim habet, ſed diuerſa obſeruatione. Mariti, quia virtutum ſemina iacit in animam tanquam in agrum fertilem. Patris, quia conſilia bona & actiones honeſtas ſolet gignere, prognataſq; educare decretis dulcibus, quæ doctrina & ſapientia ſuppeditat. Mens autem aſſimilatur nunc virgini, nunc mulieri, vel coniugatæ vel viduæ. virgini, quando caſtam puramq; ſe conſeruat à voluptatibus harumque concupiſcentiis, tum à dolore timoreque inſidioſis affectibus, & genitoris curam reſpicit. Cæterum quæ tanquam mulier proba ſermoni probo per virtutem copulatur, ſub eius ipſius degit prouidentia, ſeminantis more maritali cogitationes optimas. cæterũ quæ anima deſtituta fuerit & parentela prudenti, & recti ſermonis coniugio, viduata pulcherrimis præſidiis & deſerta à ſapientia, viuenſque vitam obnoxiam, tenetur quo ſe obſtrinxit vinculo, non habens medicum à quo curetur, nec maritum conuictorem, nec patrem genitorem, ſermonem inquã ornatum ſapientia. Eorum vero qui non ſolum bona ſua partemve horũ, ſed & ſeipſos deuouerunt, pretia conſtituta ſunt, nõ iuxta formam aut proceritatem aut aliud ſimile, ſed pro annorum numero, ratione tantum ſexus ætatiſq; habita. præfinit enim lex ab anno xx. ad lx. viri pretium cc. argenteos ſolidos. mulieris vero cxx. à quinto autem ætatis anno vſq; vigeſimum maſculi lxxx. fœminæ xl. ab infantia vſq; quinquennium, maſculi xx. fœminæ xii. eorum vero qui ſexageſimum vitæ annum acceſſerunt, ſenis ſexaginta, anus quadraginta ſolidos. Cur autem pariter omnes eiuſdem ætatis & omnes eiuſdem ſexus æſtimati ſint, tres cauſæ afferuntur valde idoneæ. Vna, quia par & ſimilis eſt votorum dignitas, ſiue magnates ſiue humiles voueant. altera vero, quia haud æquum videbatur vota facientes æſtimari eiſdem conditionibus quibus mancipia venalia. in illis enim ſpectatur pulchritudo & bona habitudo corporis, vileſcentibus ſi iſta defuerint. Tertia cauſa eſt præcipua, quia

Periurii pœna.

apud

apud nos imparitas honoratur, apud Deum paritas. Hactenus de hominibus, cæterum de pecudibus hæ leges habentur. Si quis ſelegerit pecudem, quæ ſit ex aliquo trium generum purorum ad ſacrificium, bouem, aut ouem, aut capram, illam ipſam ſacrificet, nec ſupponat vel deteriorem pro meliore, vel meliorem pro deteriore. Non gaudet enim Deus carnibus & adipibus animalium, ſed vouentium innocentia pioque propoſito. Quod ſi ſuppoſuerit, mactet pro vna duas victimas, & eam quam dudum vouerat, & ſuppoſiticiam. Quod ſi deuota pecus impura ſit, adducatur ad ſacerdotem probatiſſimum. Hanc ille quanti ſit æſtimet æquo pretio, & inſuper quinta parte eius pretii, ne quid deſit ſi ſubſtituenda ſit pura victima. Eadem opera mulctatur etiam & pudeſit vouentis incogitantia, qui per errorem animal impurum vouerit, fortaſſis offuſcante mentem perturbatione quapiam. Si quis autem domum vouerit, rurſum ſacerdotem æſtimatorem adhibeat. Emptor autem ſi eſt ipſe qui vouit, non ſolum perſoluat æquum pretium, ſed & quintam partem ſuperaddat, quo mulctentur duo vitia, temeritas & cupiditas, in vouẽdo temeritas: cupiditas in repetẽdo q̃ ſemel alienata fuerãt. Sin alius emerit, nihil addat vltra ęquam æſtimationem. Cæterum qui vouet non differat diu res votiuas luere, vel earum pretium. Iniquum enim fuerit pacta repręſentari hominib., Deo cui nõ poteſt referri merita gratia, procraſtinari honorẽ debitum, & cunctando negligentiam detegere, quaſi cordi non ſit cultus eius numinis, à quo & initium & ſumma felicitatis dependet.

Innocentia gratiſſimũ Deo ſacrificiũ.

Hæc de iureiurando, votiſque dixiſſe ſufficiat.

PHILONIS IVDÆI DE SPECIALIBVS LEGIBVS QVÆ REFERVNTVR AD DVO DECALOGI CAPITA,

SEXTVM SEPTIMVMQVE. CONTRA MOECHOS omneſque libidinoſos, & contra homicidas omnemq; violentiam.

FVIT olim tempus quãdo philoſophię vacans contemplationique mundi & eorum quę mundo continentur, fruebar optatis ac beatis mentis deliciis, ſemper conſectando diuina præcepta & oracula, quib. ſatiari præ auiditate nimia non poteram, his tantum me oblectans, humile vero nihil ſapiens, gloriã, opes, voluptateſq; faſtidiens: & velut in ſublime raptus diuino ſpiritu luſtrabam animo ſolis lunæq; curſus & cæterorum cœleſtium orbium, interdum deflectens ab æthere ad terram mentis oculos, tanquam è ſpecula conſiderabam terreſtria negotia cuncta, quæ nullo ſermone poſſunt explicari facile, mactũ me iudicãs, q fortiter euaſiſſem tot calamitates mortaliũ. ſed inſidiabatur mihi grauiſſima peſtis inuidia, virtutis aduerſaria: quæ nec opinantem aggreſſa non prius deſiit deorſum trahere, quam vi coniecit in profundum mare curarum ſectantium rempublicam, quibus iactatus ne nunc quidem enatare valeo. Gemens tamen eas ſuſtineo, ætatis primæ ſtudia pertinaciter animo hærentia deſiderans. quorum amore memoriaq; in miſeriis recreor at atq; ſubleuor. Propterea nonnunquam caput attollo, & oculis animæ, licet hebetatis negotiorum parum gratorum caligine, circũſpicio, ſicũde ſe pura lux offerat. Quod ſi quando nõ expectanti mihi contingit vel breuis tranquillitas ac quies à tumultuatione rerum ciuiliũ, tanquã alatus tantum non per aerem volito aſpirante aura ſcientiæ. quę me ſæpe incitat vt ad ſe tranfugiã, ſecumq; degã impoſterũ, deſertis immitibus heris, non tam hominibus, quam negotiis aliis aliunde in morẽ torrentis affluẽtibus. Verum oportet hoc quoq; nomine Deo gratias age-

Inuidiæ natura.

re, quod quamuis pulſer, non abſorbear tamen huiuſmodi fluctibus: atq; etiam mentis oculos, quos quidam vt cœcatos iam deplorauerant, aperio, admittoque lucem ſapientiæ, ne totam vitam in perpetuis tenebris quaſi damnatus exigam. Ecce audeo non ſolum tractare ſacra Moſis eloquia, verum etiam diligenter ſingula introſpicere, & quæcunque non ſunt multis cognita, reuelare ſpectandaque proponere. & quoniam è decem præceptis, quæ Deus ipſe abſque Propheta interprete ore ſuo prodidit, explicauimus quinque ſcripta in priore tabula, ſpecialeſque leges tendentes ad eundem terminum, ſuperſuntque reliqua in poſteriore contenta illis attexenda quantum poſſumus, conabor iterum ſingulis generibus ſuas leges ſpeciatim adaptare. in ea tabula primum mandatum eſt, Non mœchaberis, vt opinor, quoniam vbique terrarum voluptas pollet plurimum, vt potentiam eius terra marique, atque in aere nihil queat effugere, imperat enim terreſtribus, volucribus, aquatilibus, libenter imperata facientibus, atque adeo nutus eius obſeruantibus, & arrogantes ſuperboſq; fremitus, & hos quoq; cupide preuertentibus mirifica celeritate miniſterij. Incidit tamen etiam naturalis voluptas in reprehenſionem, propter vſus immodicos: ſicut lurcones inſatiabiles, etiamſi à vetitis cibis abſtineant, & vxorij plus ſatis indulgentes laſciuiæ, etiamſi ab alienis toris ſibi temperent. Verum hæc culpa eſt corporis magis, quàm animæ, vt vulgus putat, dum internus calor abſumptis alimẽtis è proximo humorem alium attrahit, cuius fluxus deriuatus in genitalia, pruritus titillationesq; irrequietas excitat. Cæterum qui in vxores aliorum, interdum & amicorum inſaniũt, & in damnum proximorum viuendo familias numeroſas adulterare conãtur, coniugaliaq; vota irrita facere, & ſpem poſteritatis abrumpere, laborãt inſanabili morbo animæ, capite plectendi, vt publici hoſtes humani generis, ne impune plures domos contaminent, neve aliis exemplum fiant nequitiæ, quæ facile imitatores inuenit. Quin & aliæ leges de concubitu recte inſtitutæ ſunt. Vetitum eſt enim congredi non ſolum cum maritatis mulieribus, ſed etiam cum viduis, ꝙ illicitus ſit talis coitus. Eadem lex Perſicum quoq; morem execratur, vt inceſtiſſimum. Honoratiores enim Perſæ cum matribus contrahunt matrimonia, & natos inde arbitrantur nobiliſſimos, regioque (vt ferunt) dignantur ſolio, quo nihil excogitari poteſt magis impium, conſpurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reuerentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem viciſſim vxoris nomen aſſumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes cenſeri. Hanc ꝓlis ſuæ matrem ſimul eſſe ac auiam, illum filiorum patrem & germanum vterinum. Accidit tam ſceleſtum facinus apud priſcos Græcos Thebis OEdipodi Laij filio, non ſponte tamen, ſed per ignorantiam, nihilominus tãtam vim calamitatum ſecum attulerunt hæ nuptiæ, vt nihil reliquum factum ſit ad ſummum miſeriarum cumulum. Sequuta ſunt.n. cõtinua bella, tũ externa, tũ ciuilia, velut hæreditario iure filiis nepotibuſq; à maiorib. tradita, q̃ vaſtitates induxerunt maximis Græciæ ciuitatib. ſtrages exercitib.

Matrimonij leges.

Voluptas naturalis propter vſus immodicos incidit in reprehenſionem.

Adulterij pœna.

Coniugij ſanctitas.

Perſarum coniugia ſacris literis repugnant.

OEdipodis Laij filij nuptiæ.

eorumq; auxiliis,ducib.partium continua funera,&in his fratrib.de regno implacabiliter contendentib. cædes mutuas, vnde nata eſt non ſolum familiarum patriarumq; , ſed ĕt ex maiore parte Græcanici generis pernicies. Nam vrbes antea populoſæ euacuatæ ſunt, reliquiis modo calamitatum ad memoriam, & miſerum ſpectaculum ſuperſtitibus. Ac ne Perſæ quidem, apud quos hoc receptum eſt, expertes ſunt cladium ſimilium. Semper enim atteruntur expeditionibus atque prœliis, dum cædunt cæduntúrq; inuicē, nunc incurſando finitimos, nunc populatores arcendo à ſuis finib. E multis enim locis hoſtes in eos cooriuntur, quod natura inquieti ſint barbari. Itaq; vix dū finito præſenti tumultu, alius naſcitur, vt nullum anni tempus vacet à militia, & ſæpius in caſtris ſub diuo degant miſeri quàm in oppidis, eo quod pace careant. Omitto illas ingentes Regum felicitates regnū auſpicantium à fratricidio, videl. præſagientium fraternas inſidias, ne gratis ſcelesti videantur. Quæ omnia cōtingere opinor propter inconuenientiſſima connubia filiorum cum matribus, iuſtitia rerum humanarum ſpectatrice vlciſcente impietatem nefariam. Nam habendi ſunt impii non ſolum, qui talia flagitia perpetrant, verum etiam qui aſſentiuntur patrantib. At noſtra lex tantam cautelam adhibuit in hoc negotio, vt ne à priuigno quidem poſt patris obitum nouercā duci permittat, tum ob patris reuerentiam, tum quia nouerca & mater cognatæ appellationes videntur: tanto magis à matre oportet abſtinere iniuriam probroſiſſimam. Siquidem qui propter patris memoriam reueretur mulierem, quæ quondam illius coniux fuerat, ſatis apparet, ꝙ multo magis in honorem vtriuſque parentis cum matre nihil tentabit nouum & illicitum. Stultum enim fuerit, rationem habere dimidiati generis, integrum vero prorſus contemnere. Deinceps præcipitur, ne ſororem quidē eſſe ducendam. honeſtum ſane præceptum & aptum continentiæ. quamuis Athenienſis Solon hoc obſeruat in vterinis tantum germanis, eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedæmoniorum legislator vterinis non interdicit connubio, ſed ſolis eodem patre genitis. at Ægyptius ridens vtriuſq; ſimplicitatem, & ſemiperfecta placita, laxauit libidinem, & auxit in corporibus animiſq; inſanabile malum intemperantib, permiſſa licentia ducendi ſorores, ſiue per alterutrum parentem, ſiue per vtrumque cognatas, maiores pariter & minores æqualeſve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipſo natali ſeiunxit, intemperantia vero ſocietate copulauit inſociabili, & male comparata iunctura, quas leges abominatus Moſes ſanctiſſimus, vt alieniſſimas à bene conſtituta Republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnib. prohibuit congreſſum cum ſororib. ſiue vtrumq;, ſiue alterum tantummodo parentem communem habentibus. Quid.n. opus eſt deputare pudoris pulchritudinem, & virgines ne erubeſcant aſſuefacere? quorſum aūt attinet obſtare, quo minus affinitates iungantur cum aliis, & intra domeſticorum parietum anguſtias rem honeſtiſſimam includere? cum extendi ac diffundi poſſit per continentes terras & inſulas, denique totius orbis habitati prouincias. nam connubia cum exteris nouas coniunctiones faciunt,

Soror in vxorem non ducenda.

Lacedæmoniorum leges.

Matrimonium lege Moſaica quibus denegatum.

Coniugij leges.

Connubij commendatio.

nihilo

nihilo deteriores quàm conſanguinitas. Quapropter & aliarum multarũ nuptiæ ſunt vetitę neptium, conſobrinarum, nuruum, priuignarum ſeu viduarum, ſeu virginum, ſiue voce viua, ſiue poſt eius obitum. non fratris patruive vxorem licet ducere, tanto minus priuignam, cui vitricus parentis loco eſt, & ipſa viciſſim loco filiæ, nempe ex vxore huius genita. Similiter duas ſorores vni marito nubere non permittitur, nec ſimul nec ſucceſſiue, etiamſi prior repudiata fuerit. Nam priore manente in contubernio, aut etiam dimiſſa, ſiue maneat vidua, ſiue nubat alteri, non videtur pium ſororem in bona illius infelicis venire: proinde docentur ſeruare iura cognationis, & non inſultare coniuncti genere, nec oblectari cum earum inimicis per obſequia mutua. Naſcũtur enim inde graues zelotypię, & contentiones implacabiles, prouentuſque malorum maximus: perinde ac ſi membra eiuſdem corporis naturali compage ſoluta ſeditionibus agitarentur, morbos immedicabiles & perniciem ſibi quærentia. Germani autem quamuis membra diſiuncta ſint, natura tamen ac cognatione coaptantur. At zelotypia moleſtiſſimus affectus graues calamitates ſecum afferre ſolet. Ne alienigenam quidem vxorem legiſlator ſinit in thalamum recipi, ne quandò maritus ab ea ſeducatur, oblituſque pietatis à recto itinere deflectat in deuia. Poteſt quidem fieri, vt ipſe reſiſtat, aſſuetus à iuuentute ritibus patriis, & ſacris legibus, quas parentes inculcauerant: ſed cauendum eſt non mediocre periculum, quod filijs & filiabus imminet. Fortaſſis enim vnius Dei cultum dediſcent illecti falſis opinionibut, quod quidem eſt initium & caput extremæ miſeriæ. Addit: Quod ſi quamcunque ob cauſam repudiata, & alteri nupta, viduata iterum fuerit ſiue viuo poſteriore marito, ſiue mortuo, non habet ius reuertendi ad priorem: cuiuis nubat potius, quando vinculi oblita priſtini, nouos amores prætulit veteribus. ſin autem quiſpiã vxorem talem receperit, habeatur ignauiſſimus, vt cui ſit exemptum è pectore vitiorum odium, affectus ad rem tum domeſticam, tum publicam adminiſtrandam vtiliſſimus, & ipſe ſibi duas notas inuſſerit, adulterii lenociniique. Nam huiuſmodi reconciliationes non abſunt à ſuſpicione veneficii. ideo ſimul cum vxore pœnas luat. Menſtruorum fluxus tempore maritus vxorem ne contrectet, ſed abſtineat tantiſper à coitu, legibus naturæ in hoc obtemperans, nec committat, vt propter voluptatem intempeſtiuã fœtus minus abſoluti in lucem veniãt. id enim perinde fuerit, ac ſi ebrius aut inſanus agricola in paludes torrenteſve, non in arua ſementem faceret. Nam ſemina ſiccatos fundos poſtulant, ſi colonus ſibi velit vbertatem fructuum promittere. Natura porro vuluam repurgat ſingulis menſibus, velut aruum quoddam mirificum, quas tempeſtates obſeruare oportet more boni agricolæ, vt per inundationem à ſeminando abſtineat. alioqui ſemen nemine ſentiente diffluet præ humiditate, non modo liquidius factũ, ſed & omnino fluidũ, euaneſcente in eo vi ſpiritus, per quem in officina vteri formantur animalia, ita vt abſoluantur omnib. corporis animique partib. ceſſantib. aũt menſtruis tuto iã prolificum ſemen vteris committitur. cæterum qui ſqualidum petricoſumque

Zelotypia moleſtiſſimus affectus.

Coniugiũ lege diuina quibus denegatum.

Menſtruoſarum mulierum lex.

ſumque fundum colunt, non euitabunt opprobrium: videlicet qui voluptatis conſuetudinem habent cum fœminis ſterilibus. Nihil enim captant præterea, qui per laſciuiam ſponte prolis iacturam faciunt. quid enim aliud eſt cur earum coniugium expetant? certe liberos ſperare non poſſunt, quos nullos fore ſciunt, ſtimulantur tamen impotenti libidine, laborantes inſanabili vitio. ergo qui puellas duxerunt incerti de futura fœcunditate, ſi ſterilitate tandem deprehenſa non eis renunciant, & res ſuas ſibi habere agereque ſinunt, merentur veniam, quia victi diuturna conſuetudine amoreque mutuo non valent vim inferre ſuis affectibus, impreſſis iamdudum in animum.

Coniugiũ cum ſterilibus mulierib. non eſt contrahendum.

Qui autem fœminas compertæ ſterilitatis expetunt ad coniugium, ſuum hircorumque more quærentes ſolam venerem, in impiorum album aſcribantur, vt Deo repugnantes. Illi enim vt amatori animalium, præſertim hominum, curæ eſt genitura, ſaluſque omnium. At iſti ſimul emittunt ſemen, & extinguunt, inimici naturæ confeſſione publica. Sed & alius morbus petulanter irrupit in ciuitates hoc multo nocentior, eorum qui pueros adamant, quod olim probrum fuit maximum: nunc eo gloriantur & qui patrant & qui patiuntur muliebria, effœminati iuxta corpore atq; animo, ne ſcintillam quidẽ retinentes generis maſculi, propalam plectentes cincinnos ornanteſque, & ceruſſa fucoq; oblinentes faciem pingenteſque, vnguentis quoq; fragrantes exquiſitiſſimis. Nam & hac vtuntur illecebra, exercitati omnibus formæ lenociniis: nec pudet eos marem ſexum data opera mutare in fœminam. His parcendum non eſt, ſi audimus legem, quæ iubet androgynum & ſexum ſuum adulterantem impune occidi, die ipſa & hora, qua deprehenditur, cum ſit probroſus, & familiæ ſuæ patriæque dedecus, atque adeo totius humani generis.

Maſculorũ concubitores in populo DEI non ferendi.

Amator autem puerorum fit eidem pœnæ obnoxius, quia voluptates alienas à natura ſectatur, & ciuitates, quãtum in ipſo eſt, deſolat, corrumpens ſemina: ad hæc duorum maximorum vitiorum magiſter eſt, ignauiæ molliciæque, iuuentutem ad formæ curam aſſuefaciens, & florem ætatis effœminans, qui ad vires ac robur exerceri debuerat. Denique more mali agricolæ fœcunda arua inculta ſinit ſqualeſcere, ſterilitatem eis inducens: alia vero, ex quibus nullus fructus expectari poteſt, colit interdiu noctuque. In cauſa eſt opinor, quia apud pleraſque ciuitates impudicis & mollibus propoſita ſunt pręmia: vbi videre licet iſtos ſemiuiros in medio foro frequẽtiſſimaq; turba verſari, & cubito protrudere alios, feſtis quoque diebus in pompa præcedere, & tractare ſacra inceſtis manibus, intereſſeque ac præeſſe myſteriis Cereris.

Coniugia quæ illicita.

qui vero cæteris inſaniores omnino deſciuerunt ad mulieres exectis genitalibus palliolati purpuratiq; tanquam optime de patria meriti, incedunt cum ſatellitibus, & vertunt in ſe obuiorum oculos. quos ſi maneret indignatio, qualis eſt noſtri legislatoris, vt piaculares & patriæ probra tollerentur ſine venia, vt eorum exemplo deterrerentur alij. ſupplicium enim repræſentatum non mediocriter retundit audaciam ſimili morbo laborantium. Nunc quidam imitatores luxum ſybaritici poſt opipara conuiuia largaſque potationes per ſaturitatem prorumpunt in laſci-

Saturitas petulantiæ mater.

uiam voluptateſque diſtenſi ventris comites. Nam ſaturitas gignit petulantiam, ita fit, vt mentis impotes rabieque perciti inſaniant non iam in mares fœminaſve homines, ſed in brutas pecudes, ſicut narratur de Paſiphae Minois olim Cretenſis Regis vxore: quæ taurum tanto amabat impotentius, quanto minus ſperabat cõcubitum, vt fere vſu venit amantibus. Tandem communicauit conſilium cum Dædalo, fabrorum eius ætatis præſtantiſſimo, is vt erat artifex rerum inuentu difficilium, in vaccam ligneã incluſit Paſiphaen. Taurus ſui generis animal ratus in eam inſiliit, reddiditque grauidam, vnde natum dicitur monſtrum ſemiferum Minotaurus nomine: & crediderim eſſe alias quoque Paſiphaas infreni libidine, nec ſolum mulieres, ſed etiam viros inſanire in beſtias, vnde naſcuntur abominanda prodigia, hominum cupiditates ſceleſtas & fatuas teſtantur: ex quo genere fortaſſe fuerunt fabuloſi centauri, chimæræ, aliaque ſimilia. Tanta vero fuit ſacrarum legum prouidentia cauendi, ne homines polluerentur coitu nefario, vt diſerte cautum ſit, ne admittantur pecudes diuerſi generis. hircum nullus paſtor Iudæus ſinet in ouem ſcandere, nec in capram arietem, nec taurum ad equam admittet. Quod ſi fecerit, dabit pœnas, vt qui naturæ iura violauerit, diſtinguentis genera, quo in ſua ſinceritate permaneant. mulos quidam præferunt iumentis omnibus, quod bene compacta neruoſaque habeant corpora, & in equarum paſcuis ſtabuliſque aſinos prægrandes, quos calones vocant, nutriunt, ad gignendam eis ſobolem. illæ pariunt mulos ſpeciei confuſæ animal, cuius genituram, vt cum natura pugnantem prorſus interdixit Moſes edicto generali, ne coitu miſceantur animalia diſparia. qua ratione proſpectum eſt, ne indecore confunderentur naturæ ordines, ſimulque cautum eſt hominum temperantiæ, vt ſic diſcant viri atque mulieres, abſtinere à nefariis concubitibus. Proinde ſiue vir ineat quadrupedem, ſiue mulier eam admittat, necabuntur & homines & quadrupedes: illi quia per intemperantiam tranſgreſſi ſunt præſcriptos terminos comminiſcendo noua genera libidinum, & voluptatem inſuauem captando è rebus etiam dictu turpiſſimis: hæ vero quia ſe præbuerunt probris talibus, & ne pariant abominandum aliquid, qualia naſci ſolent ex huiuſmodi piaculis deteſtabilibus, quæ nemo honeſtus ferat in ſuis poſſeſſionibus abhorrens ab eorum vſu & miniſterio, atque ad eo aſpectu quoque, vt renouante memoriam fœdiſſimam, vel ſolo attactu omnia contaminantium. cum igitur his nemo libens vtatur, nihil aliud ſunt, quàm telluris inutile pondus, vt quidam ait. Præterea ſcortum lex eiicit è republica, vt honeſtate, pudore, ſobrietate, ac cæteris virtutibus vacuum, & replens viros fœminaſque impudicitia, deturpanſque immortalem mentis pulchritudinem, ſolam vero corporis venuſtatem breui perituram excolens, proſtituens ſe prætereuntibus, & florem ætatis venditans ad illectandos iuuenes omnia tum dicens, tum faciens. Eadem committit amatores ſuos, inhoneſtum præmium ſeipſam proponens ei, qui plura dederit. ergo vt peſtis labeſque publica ſaxis obruetur, quod naturæ donis abutatur, quæ virtutibus exornaſſe debuerat. Adulteris deprehenſis con-

Minos.

Paſiphaes nefanda libido.

Minotauri fabula.

Adulterij pœna.

uictiſque lex præſentem pœnam infligit: ſuſpectas autem committit naturæ iudicio, non hominum: quandoquidem manifeſta cognoſcunt homines, Deus occulta etiam, qui ſolus animos introſpicit. ſic igitur zelotypo viro pręcipit: Die dicta vxori, ſanctam ciuitatem pete cum ea: & vbi coram iudicibus comparueritis, ſuſpicionem tuam detege, non vt calumniator aut inſidiator, captans modis omnibus victoriam, ſed vt incorruptus inquiſitor veritatis. At mulier in gemino conſtituta periculo, mortis & mortе grauioris ignominiæ, rem ipſam ſecũ expendat, & ſi eſt innocens, purget ſe cum fiducia. quod ſi arguatur ſuapte conſcientia, ſatius fuerit, ſe abdere, & peccatum pudore tegere, quam peruicaciter ambire victoriam. quod ſi lis nequeat dirimi, neutrius coniugũ argumentis præualentibus, ambo in templum eant: tum maritus ante altare ſtans coram ſacerdote illius temporis, ſuſpicionem ſuam prodat, offeratque pro vxore pultem hordeaceam, vt appareat eum non malo, ſed ſano animo certis de cauſis pudicitiam eius reuocare in dubium. ſacerdos vero protenſa manu mulieri tegmen capitis detrahat, vt iudicetur aperto capite ſine pudoris inſignijs, ſicut mos eſt in omnibus controuerſiis capitalibus. ſed neque oleum neque thus, vt in aliis ſacrificiis aſpergitur, quia triſtes non læti rem diuinam faciunt. puls autem adhibetur hordeacea, fortaſſis ideo, quia hoc genus frugum vſus eſt duplex, & promiſcue præbetur brutis animalibus & pauperib. hominib. quo ſigno ſubinnuitur, adulteram nihil differre à beſtiis, quæ ſine diſcrimine & ſine diſciplina ruunt in venerem: pudicam vero & puram à crimine, imitari vitam propriam hominibus. Pergit lex, iubens vt ſacerdos vrnam fictilem aqua è viuo fonte hauſta impleat, & terræ puluerem è templi ſolo collectum indat in eam: quod ipſum eo ſpectare opinor, vt figurate ſignificetur veritatis inquiſitio. nam vrna fictilis adulteræ conuenit, cui mors optanda eſt, ſolennis pœna violatæ coniugalis fidei. terra autem & aqua ſic aſſumuntur, velut teſtes periclitantis innocentiæ, videlicet quod ambæ ſint cauſa generationis, incrementi, perfectioniſque rerum omnium. nec temere vtraque ornatur ſuis epithetis, dum aqua pura viuaque dicitur, quia mulier inſons pura eſt, mereturque viuere: terra vero ſacra, vt ex templi pauimento deſumpta, quod ſua ſanctitate placet, ſicut & mulier ſua caſtimonia. His ita paratis illa capite aperto accedat, vt dixi, pultem offerens. ſacerdos ex aduerſo ſtans cum fictili aquam terramque continente, hæc verba pronunciet: Ni violaſti iura coniugalia, nive cum alio viro congreſſa es proculcatis legibus, inſons eſto & à crimine libera. quod ſi cum iniuria mariti te implicaſti nouis amoribus, ſcito te deuotam diris omnibus, quibus manifeſte pœnam lues corpore. Bibe iam redargutionis poculum, quod incerta occultaque nudabit ac reteget. Eadem verba inſcripta chartulæ deleat aqua in fictili, moxque bibendam mulieri porrigat. illa poſt potum abeat, expectatura pudicitiæ præmium, aut extremam pœnam intemperantię. nam ſi eſt paſſa calumniam, conceptũ partumq; ſperet, nihil de ſterilitate ſolicita. quod ſi culpa non caret, non euadet vẽtris inflationem tumoremq; & cruciabile vuluæ vitium, quam pu-

ram

Zelotypia. — *Adulterij expiatio.* — *Adultera à beſtiis nihil differt* — *Aqua innocentiæ ſymbolum* — *Poculum redargutionis.*

ram ſeruare marito noluit, cum quo in matrimonium rite conuenerat. in tantum autem proſpicit lex puritati coniugij, vt etiam poſt legitimos cōplexus coniugum nihil ſinat eos attingere, prius quàm abluantur purificenturque, quo magis abſint ab adulterij criminib. Quod ſi quis viduæ ſiue defunctο ſiue diſiūctο marito ſtuprū obtulerit, duplo leuiore culpa q̃ adulterij, non luet quidem capite: cęterum propter libidinoſam audaciam, violentiamque prælatas contrariis virtutibus accuſatus, ex arbitratu iudicum flagris cædatur aut mulctetur pecuniis. germanum vero cognatumq; adulterio crimen eſt puellarum vitiatio, quandoquidem vtrumque ex eadem matre incontinentia naſcitur: vtcunque à quibuſdam res turpes appellatione honeſtiore prætexentib. amor vocatur, quia verum fateri pudet. attamen quamuis cognatum, non eſt omnino ſimile: quia talis iniuria non graſſatur per plures familias, ſicut adulterium, ſed conſiſtit apud vnam virginem. His igitur verbis obiu ganda erit amatoris concupiſcentia: Heus tu, mitte impudentem iſtam procacitatem, & deſine inſidioſos laqueos clamve palamve tendere, ne improbitatis notam lucrifacias: ſed ſi bene affectus es erga virginem, accede parentes eius, ſi forte viuunt: ſin minus, fratres aut tutores, aut quoſcunque, in quorum eſt poteſtate: & amorem ingenue detegens pete illius coniugium, & ne te vt indignum faſtidiāt. nemo enim ex puellę curatoribus tam erit difficilis, vt inſtantiores preces reijciat, præſertim ſi habita inquiſitione comperiat non fingi amorē, nec leuiter te afflauiſſe ſuis ignib. ſed citra fucū penitus inſediſſe præcordiis. Quod

Amatoris concupiſcētia qua lege punienda.

ſi quis agitatus inſana rabie, rationib. omnib. ablegatis, furori violentiam ac libidinem addiderit, poſthabitiſq; legib. raptam vitiauerit, tanquam ancillis abutens ingenuis, & pacis tempore iniurias belli perpetrans, ducatur ad iudices, tum ſi pater violatæ ſuperfuerit, agat cum vitiatore de ſponſalibus. quæ ſi ille recuſarit, mulctetur pecuniis in dotem puellæ nupturæ alteri. quod ſi aſſenſerit, ſine dilatione ducat eam, aſſignata doten hilominus: nec ei cunctari tergiuerſarive liceat: vel ſuamet cauſa, ne videatur per libidinem non per amorem inobediens fuiſſe legibus: vel propter puellam, vt læſam eius pudicitiam ſoletur connubio ſtabili, nec vnquam dirimendo ante obitum. Sin autem orbata patre fuerit, iudices percontentur pariter de voluntate ducendi. & ſiue aſſentiatur ſiue renuat, idem ius ſeruetur, quod viuente patre ſeruatum fuiſſet. Sunt qui putant, medium quiddam eſſe inter ſtuprum & adulterium, interceptum concubitum, quoties deſponſa, nondum tamen nupta, dolo aut vi opprimitur ab alio: me vero iudice hæc quoque ſpecies eſt adulterij. nam ſponſalia tantundem valent, quantum nuptiæ, quando in ſolenni amicorum conuentu mariti vxoriſq; nomina inſcribuntur tabulis. propterea lex reum & ream iubet lapidib. obrui, ſi acceſſit etiam puellæ conſenſus ad nequitiam. qui ni accedat, non poſſunt ambo hęrere in culpa eadem. Itaque pro ratione loci reputatur crimen grauius aut leuius. merito enim habetur atrocius, ſi committatur intra mœnia: leuius autem ſi extra in ſolitudine. hic enim nemo poterat ſuccurrere puellæ vociferanti, reluctanti, & nihil non tentan-

Adulterij & ſtupri collatio & differentia

Stupri pœna.

ti ad ſeruandam virginitatem integram. in vrbe vero præſto ſunt curiæ tribunaliaque, prætores, ædiles, magiſtratuſque cæteri, adhæc vicini vniuerſuſque populus. innatum eſt enim etiam plebeiorum animis odium ſcelerum, quod per occaſionem prorita- tum ſe aperit, & vltro fert opem patientibus iniuriam. itaque violentum ſtupratorem vbique ſua pœna ſequitur, nec excuſatur locorum differentia flagitium: puella eo quod dixi, diſcrimine, vel meretur veniam, vel certum luit ſupplicium. Verum de hac curioſe debet iudex inquirere, locorum etiam conſiderando circumſtantias, poteſt enim & in media vrbe inuitæ vis inferri, & extra vrbem volens libenſque nefarium coitum admittere. ideo recte cauteque lex patrocinatur ſtupratæ per vim in ſolitudine, dicens: Vociferata eſt adoleſcentula, nec erat, qui ſuccurreret. Itaque ſi nec clamauit, nec repugnauit, ſed volens ſe præbuit, non eſt innoxia, quantumuis prætexat culpæ locum ſolitarium. In vrbe quoque quid iuuat pro caſtitate tuenda conari omnia, ſi puellam opprimat violator longe ſuperior viribus, & pollentior? Quid enim ſi colligarit eam funibus? ſi os obturarit, vt ne in clamorem quidem valeat prorumpere? quid tum ei proderit in propinquo habitantium vicinia? nam hoc pacto vel in vrbe licet inuenire ſolitudinem, vbi nemo ſuccurrit. eadem ratione conſenſus in ſolitudine nihil differt ab eo, qui fit in vrbibus. Sunt item quidam, qui facile appetitas faſtidiunt facilius, mulierioſi ſimul & infenſi mulieribus, è diuerſis promiſcuiſque conflati motibus, primis quibuſque cedentes affectionibus, quas refrenare fuiſſet ſatius: nunc ſinunt eas inconſiderate tanquam cœcas ruere, & in quaslibet res aut in quæuis corpora impingere, ac præ impetu nimio procidere cum offenſione mutua. Ad eos reprimendos hæc lex eſt oppoſita. Si quis poſt epulum nuptiale cum puella non maritali affectu, ſed tanquam cum meretrice libidinis cauſa congreſſus, deinde non habens, quod ei propalam exprobret, calumnioſe vertat ſe ad occulta crimina, dicendo in primis complexibus, eam à ſe mulierem deprehenſam non virginem: vocetur vniuerſus ſenatus vt iudicet: adſint etiam accuſatæ parentes communem cauſam acturi. in tali enim controuerſia, quando de caſtitate corporis quæritur, non imminet periculum ſoli filiæ, ſed etiam eius curatoribus: non modo quia vſque ad ſuum tempus non cuſtodierunt natæ pudicitiam, verum quia vitiatam ab alio deſponderunt pro virgine, decepto qui eam ſibi vxorem petiit, qui ſi litem vicerint, mulctetur calumniator ex iudicum arbitrio tum pecuniis, tum verberibus: &, quod ei grauiſſimum erit, confirmetur id matrimonium, ſi modo vxor cum tali cohabitare ſuſtineat. his enim lex relinquit liberum, abire an manere malint. maritis eadem poteſtas non permittitur, propter recentem calumniam. Qui hominem occidit, appellatur homicida, ſed reuera eſt ſacrilegus, & quidem inſignis, quippe qui perpetrauit ſacrilegium maximum, ſublata è mundo re precioſiſſima ſacratiſſimaque, quando nihil eſt Deo tam ſimile, quàm hoc ſigillum pulcherrimum expreſſum è matrice pulcherrima, ad exemplar ideæ rationalis effictum. Ergo quilibet homicida confeſtim pro im-

Iudicis boni officium.

Virginitatis laus.

Sacrilegii pœna.

pio ſceleratoq; habendus eſt ob perpetratum facinus impium atq; nefarium, & debet è medio tolli vt maleficus. meritus enim plurimas mortes exſoluit ſe vnica, quia natura non fert eum affici pluribus ſuppliciis. nec iniquum videri poteſt ſi quod prior fecit, idem & ipſe patitur. quamuis idem non eſt, quod tempore, facto, propoſito, perſonaq; diſtinguitur. An non iniuria laceſſere prius eſt quam vim vi repellere? nonne homicidium res iniuſtiſſima eſt, ſicut è diuerſo iuſtiſſima homicidę ſuppliciũ? homicida explet ſuam concupiſcentiam patrato facinore: occiſus vero ſublatus è medio nec iniuriam poteſt reponere, nec ex vltione voluptatem capere. ille ſua manu impetit ex inſidiis: alter nihil poteſt officere aut nocere interfectori ſuo, niſi cognatis amiciſque propugnantibus ex affectu miſericordiæ. Si quis gladio petit aliquem occidendi animo, etiamſi non ſuccedat, reus eſt homicidii quod deſtinauerat, nec prodeſt ei quod conatu ſuo fruſtratus ſit. proinde pari pœna plectatur. Item ſi quis non auſus cominus aggredi, dolo malo aggreditur ex inſidiis hominem, & necem ei machinatur, ſceleſtus eſt & execrabilis, pollutus animo prius quam manibus. Quemadmodum enim hoſtes habentur non ſolum qui nos iam impugnant claſſibus aut exercitib., verum etiam qui vtroſq; apparatus faciunt, & machinas admouent portubus ac mœnibus, etiamſi nondum ad manus venerint: ita homicidæ cenſendi ſunt non ſolum qui interimunt, ſed & qui nihil non conantur clamq; palamq; vt interficiãt, etiamſi non perpetrarint facinus. quod ſi præ metu vel audacia, vitiis contrariis, in templum irrumpere tentarint impunitatis inueniendæ gratia, prohibendi ſunt. ſin autem iam ſubrepſerunt, dedendi ſunt ad ſupplicium, cum hoc præconio: Hominibus nefariis in fano ius aſyli non deberi. nam quiſquis malum dat incurabile, inimicus eſt Deo. homicida autem lædit immedicabiliter, quia occiſus non poteſt in integrum reſtitui. niſi forte innoxios ante ſolennem purificationem in templum non admittimus: pollutos vero ineluibili ſcelere: abolendo nulla mora temporis, dignabimur aditu ſacrarum ædium, quos ne priuata quidem domus honeſti viri & ſanctitatem amantis reciperet. Ergo ſi peccatum peccato cumulantes impietatem addunt homicidio, ducendi ſunt ad ſupplicium, vt non vnã mortem meriti, ſicut iam ante diximus. alioqui cognatis amiciſque per dolum necati non patebit templum quod homicidam excepit, qui nunquam ſub idem tectum ſuccederent. Iniquiſſimum autem fuerit propter vnum multos, & propter violatorem iuris excludi affectos iniuria, nullo ſuo merito in luctum coniectos acerbiſſimum. Et fortaſſe legiſlator prudenter in futurum proſpiciens, præcauere voluit ne in templo committeretur homicidium, ſi illud frequentarent occiſi hominis neceſſarii, qui præ impotenti affectu vel propriis manibus confecturi homicidam videbantur, patraturique impietatis ſummæ facinus. ſic enim victimarum ſanguis miſceretur cum homicidarum ſanguine, ſacratus cum execrabili. propterea iubet vt ab ipſis aris abſtrahatur homicida. Cęterum qui gladio, haſta, fuſte, ſaxo, aliove telo interimunt, fieri poteſt vt inconſulto repentinoque impetu perciti ſcelus admit-

Homicidii pœna.

Homicidium quid

Homicidæ non vna morte puniendi.

Homicidæ qui dicantur.

Aſyli ius quatenus nefariis communicandum.

mittãt,furori nõ raõni obſequuti,ita vt dimidiatũ videat facin⁹ cui nõ acceſſit longa deliberatio.alii vero ſceleratiſſimi,polluti mẽte ac manib.,magi & venefici p ociũ & in ſeceſſu dãt operã malis dãnatiſq; artib., captãtes occaſionẽ variarũ calamitatũ inferẽdarũ ꝓximis.

Veneficii pœna non diu differenda.

ideo lex vult veneficos & veneficas ne vnũ q̃dẽ diẽ viuere, ſed mori q̃primũ deprehẽſi fuerit nec vllo pacto differri ſuppliciũ.nã qui ꝓpalã & comin⁹ aggrediũt, vtcũq; caueri poſſũt: occultæ aũt inſidiæ veneficiaq; nõ animaduertuntur facile.ꝓſtat igitur vt noxa q̃ illaturi erãt aliis, auertatur in ipſorũ capita. & alioquin ẽt qui gladio vel alio quouis ſimili telo graſſatur, nõ enecat multos eodẽ tempore.venenis aũt letiferis innumeri perimuntur, inter eſculẽta clã admixtis cõfuſiſq; p inſidias.& accidit aliquãdo in numeroſo cõuiuio ſodalibus ad eiuſdẽ ſalis eiuſdẽq; menſæ ſocietatẽ collectis,inter libationes violari ſodalitatis fœdera, repẽte mutatis rerũ vicib., & in cõuiuii locũ ſuccedẽtib. funeſtis exſequiis. quapropter etiã mitiſſimos clementiſſimosq; iudices ſæuire in id genus conuenit, nec ſaluti eorũ vnq̃ parcere, tantũ nõ ꝓpriis eos tollẽdo manib.abſq; vlla cõtagione ſceleris,etiãſi nõ vtantur miniſtris ſupplicii.Quid.n. eſt iniquius,q̃ alimenta ad tuendã vitã facta vertere in ꝑniciẽ, & naturæ beneficia corrũpere? vt q ex cibo potuq; petũt refectionẽ neceſſariã, in inſidias ꝑcipitati ꝓ ſalute mortẽ inueniãt.Eadẽ pœna manet eos q nõ letifera venena cõficiũt,ſed lõgos morbos & tabẽ lentã inferẽtia.nã ſæpe ſati⁹ eſt emori quã ęgrotare.ꝑſertim diuturno morbo nõ habituro felicẽ exitũ reſpuunt.n. medicinã morbi contracti è veneficiis. moleſtiores aũt ſunt in hoc genere animorũ noxæ q̃ corporũ,quoniã inde naſcũtur deliria & intolerabiles inſaniæ,quib.mẽs,qua nihil precioſius homini datũ eſt diuinitus,oblæditur,vel poti⁹ in totũ demigrat ſine vlla ſpe redit⁹,brutã deterioremq; animi partẽ relinquẽs corpori,cõmunẽ cum beſtiis:quãdoquidẽ ſublata raõne homo in ferã mutatur,vtcunq; lineamẽta humanæ ſpeciei retinet.

Magiæ laus.

Perſæ magi clariſſimi

Verã quidẽ illam magiã,hoc eſt perſpectiuã ſcientiã,per q̃ naturæ opera cernuntur clari⁹,vt honeſtã expetendamq;, non plebeii ſolũ ſectantur, ſed etiam reges regum maximi,præſertim Perſici, tã curioſi harũ artiũ,vt regnare nõ liceat niſi cũ magis verſato familiariter. ex hac adulterata deprauataq; deſcẽdũt quas maxime ꝓprio vocabulo malas artes dicim⁹, circulatorũ ariolorũq; ſtudia, & mulierũ mancipiorũq; nequiſſimorũ expiationes luſtrationeſq; profitẽtiũ,mutationeſq; amoris in odiũ, aut è diuerſo in amorẽ odii, p quaſdã potiones amatorias & incãtamẽta idonea:atq; his dolis inuncãt ſimpliciſſimũ quẽq;,donec in calamitates ingẽtes ꝑtrahãt, vt nõnũq̃ magnæ familiæ cognationeſq; paulatim ſilendo ſine ruinæ ſtrepitu intercidant.

Ariolorum pœna.

His omnibus opinor cõſideratis noſter legiſlator non ſinit ꝓcraſtinari veneficiorũ ſupplicia, ſed abſq; mora vult exigi: ꝙ dilatio noxiis opportunitatẽ peccandi præbeat, vltro ad mortẽ ꝓperantibus, cæteros vero ſuſpicione metuq; repleat, exiſtimãtes quicquid illorũ vitæ accedit, ſuæ ſecuritati decedere.idcirco ſicut viperas, ſcorpios, aliaſq; venenoſas beſtiolas,prius q̃ mordeãt aut ſauciẽt,aut omnino ſe cõmoueãt,ſine mora ad primũ aſpectũ occidim⁹,p̄ęcauẽdo genuinã eorũ maliciã prius q̃ noceãt:eodẽ modo ẽt homines plectẽdi ſunt,q cũ ſint animalia rationalia,nihilo ſecius à natiua manſuetudine

dine

Homicidium fortuitum & deſtinato conſilio non commiſſũ qua ratione puniendum.

dine in ferinos mores degenerãt, & ꝓ delectamẽto habẽt lędendi quotquot poſſunt licentiã. Hactenus in præſenti de veneficis dictũ ſit. Sciendũ tamen hoc quoq; interdũ accidere vt aliquis nihil minus cogitans committat homicidium, nõn deſtinato conſilio, nec paratus ad id antea, ſed repentino furore percitus, impotenti malo & obrepenti facile, ꝙ non minus nocet commoto, q̃ ſuſtinẽti talẽ debacchationẽ. interdũ enim aliquis progreſſus in forum vt agat ſua negocia, caſu homini vel lingua vel manibus petulanti fit obuius, laceſſitusq; aut ipſe contentionem exorſus, vt rixa citius dirimatur, aut pugno ferit, aut eminus lapide. Tũ ſi lethali plaga ictus alter moritur, percuſſor quoq; ferat ꝙ intulit. quod ſi nõ ſtatim ab ictu perit, ſed decumbit læſa valetudine, ac mox curatus ſi non ſuis pedibus, ſaltem aliis ſuſtentantib., aut ſcipione ſubnixus obambulat, duplicẽ mulctam luat, tum eam qua dependatur percuſſi ocium, tum qua ſatis fiat medico. hac perſoluta immunis ſit à ſupplicio: etiamſi percuſſus moriatur poſtea fortaſſis enim non ex ictu poſtquẽ cœpit obambulare valereq; meliuſcule, ſed aliis de cauſis interiit, quæ repente aggreſſæ vel ſana corpora enecant. Quod ſi quis rixando cum muliere grauida pugnos in ventrẽ inflixerit, ita vt abort⁹ ſequatur, ſi abortiuũ informe fuerit, mulctetur, tum ꝓpter violentiam, tum quia fuit impedimento naturæ exorſæ opificium hominis, animalis pulcherrimi. Quod ſi formatus fœtus abſoluta membra & in ordinẽ digeſta habuerit, moriatur percuſſor. iam.n. erat homo qui in naturæ officina interemptus eſt, nondũ ab ea prolatus in lucẽ; ſimilis ſtatuæ latẽti apud fictorẽ ſuũ, & nihil aliud expectanti q̃

Grauidã mulierem lędens quomodo puniendus.

Infantium expoſitores quomodo puniendi.

dũ libeat illi ſpectandã proponere populo. Hæc lex ẽt grauius quiddã prohibet, expoſitionẽ infantiũ, quæ apud multas gentes propter natiuam inhumanitatẽ vulgaris eſt impietas. nam ſi proſpiciendũ eſt, ne ante præfinitum natiuitatis tempus vim patiantur in vtero, quãto magis cõſeruandi ſunt iam editi, & quaſi nouelli coloni adſcripti cæteris hominib., vt vna fruantur naturæ donis, q̃ in terra, aqua, aere, cœlo ꝓueniũt, cœleſtia contẽplationi & ſpectaculo, terreſtria vero vt vſibus ſeruiant, & expleant omniũ ſenſuũ deſideria: menti quoq; famulentur tanquam regi magno per eoſdẽ ſenſus ceu ſatellites: aut etiã ſine horũ miniſterio, dũtaxat in his quęcunq; ſola ratione poſſunt percipi. Hæc tanta bona quiſquis adimit pueris, & alimenta ſtatim à natiuitate denegat, ſciat ſe violare iura naturæ, & hoc modo incidere in maxima crimina, libidinoſus, immanis, homicida, atque adeo infanticida prolis propriæ. libidinoſus vt qui non liberorum cauſa conſeruandique generis cũ vxore cõgreditur, ſed voluptatẽ captans ex coitu more ſuũ hircorũq;. immanis aũt quis potius cenſebitur, quã natorũ ſuorum inimicus implacabilis? niſi quis eſt tam fatuus, vt credat nõ temeraturũ fœdera inita cum exteris, eũ qui cognationis iura & communis generis ſocietatẽ nodoſq; arctiſſimos ducit ꝓ nihilo. certe homicidæ infanticidæq; ſunt manifeſtarii, ſiue ſcel⁹ id perpagunt ſuis manib. immaniter elidendo præfocandove recentẽ ſpiritũ: aut in flumẽ mareve proiiciẽdo è ſublimi, quo celeri⁹ mergãtur ac ꝓfundius: ſiue in deſerta loca deportatos exponũt, vt ipſi aiũt nõ deſperãtes de ſalute, ſed reuera vt abiecti miſeri⁹ intereãt. nã q̃cũq; ferę carnes humanas appetũt, accur-

runt

runt & auide fruuntur bellis epulis obiectis ſibi à parentibus, qui ſoli aut præcipui curatores infantis eſſe debuerant: atque etiam reliquias eorum carpunt alites carniuoræ, ſi ſerius veniant. Nam quoties mature præſentiunt, decertant pro præda cum terreſtribus beſtiis. Sed fac alicuius prætereuntis miſeratione colligi expoſiticium, & alimenta cæteramq; educationem conſequi, hoc beneficium quid aliud eſt quam parentum ipſorũ condemnatio? Siquidem exteri faciunt horum officium, parentes vero ne eam quidem curam natis impendunt quam exteri. immenſum igitur quanto magis expoſitionem infantum vetitam innuit, qui autori abortus infligit pœnam capitis, ſi fœtus iam formatus erat in vtero. quamuis infantem tantiſper dum matrice clauditur, partem matris aiunt ſcrutatores naturalis philoſophiæ, cumq; his medicorũ probatiſſimi, qui paraturam hominis inſpexerunt, non foris ſolum, verum etiam diſſectis corporibus, ne quid eius ignoratum in curandis morbis afferret cauſam ingentis periculi. hanc concretionem partus ſecernit, abſoluens animal, ita vt nil ei deſit eorum quæ natura humana poſtulat: proinde ſine controuerſia homicida eſt quiſquis infantem interimit, ætate nõ obſtante, cum lex vindicet iniuriam illatam generi. attamen ſi ætatis quoque rationem haberi placet maiorem indignationem infanticida mereri videtur. nam perfecta ætas multis modis irritat offenditq; : infantibus vero tum recens in lucem ac vitam editis ne falſum quidem crimen licet obiicere propter ſummam eorum innocentiam. ideo ſæuiſſimi omniũ & immaniſſimi iudicandi ſunt qui his ſtruunt perniciem, merito capitalem pœnam daturi legibus. Ei autem qui nolens cædem commiſit, occiſum ſacra lex ait in manus à Deo traditum: vel quo excuſet culpam. nunquam enim Deus clemens ac propicius inſontem ad necem dederet: ſed aliquoties qui apud humanũ tribunal euadunt modis variis, in naturæ iudicium adducti damnantur, vbi ſola ſincera veritas ſpectatur nec offuſcatur vllis verborũ præſtigiis. imo ne opus quidem verbis eſt, vbi nudantur conſilia, voluntateſq; occultæ antea in apertum producuntur, vel quo percuſſos licet exemptus crimine homicidii, quaſi miniſter iudicii diuini, tamen declaretur obnoxius exiguo cuidam piaculo, ꝙ veniam impetrare debeat. nonnunquam enim Deus paruis delictis & ſanabilibus vtitur ad punienda magna atque inſanabilia peccata non quod ipſos miniſtros probet, ſed quod eos putet inſtrumenta pœnarum idonea ne quis alioqui tota vita purus & è puris prognatus parentibus, cæde vel iuſtiſſima ſuas manus contaminet. ideo cæde præter animi ſententiam pollutis exilium indicitur, certis quidem locis circumſcriptum, non tamen perpetuum. Sex enim ciuitates attribuuntur huiuſmodi exulib., octaua pars poſſeſſionum quæ ſorte obuenerunt ſacratæ tribui & ex re nominantur profugorum receptacula. finis autem exilii eſt idem qui vitę pontificis. tunc enim reditus permittitur. quod ad locum exilii attinet, hæc cauſa redditur. tribus de qua loquimur, has ciuitates accepit in cædis piæ iuſtæque præmium, propter operam nauatam egregie. Cum enim propheta in celſiſſimum ac ſanctiſſimum eius tractus montem accitus, ex ore Dei capita

Infantum interfectores qua pœna afficiendi.

pita iuris acciperet, ſemotus per dies aliquot à conſpectu hominum, quidam ſeditioſi per abſentiam principis multa mala inuexerunt, & ad extremum impietatem his adiecerunt, vnius veri Dei cultu exploſo, & cõſecrato iuuenco aureo ad exemplar typi Ægyptiaci: vacabantque profanis ſacrificiis & feſtis nefariis, inconcinniſq; choreis, cantantes hymnos cum debuerint lamentari potius. hanc repentinam à bonis moribus defectionem indigne ferens ea tribus, ira zeloque accenſa armauit ſe velut ex compoſito, & vino ſimul orgiiſque furentes contemptim aggreſſa trucidauit, initio cædis facto ab amiciſſimis & coniunctiſſimis, pietate tantum metiendo neceſſitudines. itaque exigua parte diei ceciderunt vigintiquatuor millia, quorum clades reliquos in officio continuit, ſimilem pœnam veritos. eam voluntariam militiam pro pietate cultuque veri numinis ſuſceptam non ſine periculo, ipſe rerum pater approbauit, pronunciauitque interfectores puros ab omni ſcelere, & honorauit ſacerdotio, virtutis ergo pietatiſque. ideo quiſquis inuitus necauit hominem, iubetur in nonnullas huius ſortis ciuitates ſecedere, ad eius caſus ſolatium, neve deſperet de ſecuritate fretus loci priuilegio, redigentis in memoriam, quod qui contra voluntatem ſuam neceſſe habuerunt ferro graſſari in vitam quorundam, honores etiam & magna præmia ſupra impunitatem olim adepti fuiſſent. tanto magis abſolui debere à crimine, qui idem peccatum commiſerunt per imprudentiam, & ſaltem hoc impetrare ne plectantur capite. Vnde diſcimus, non omne homicidium damnandum eſſe, ſed ea ſolum quæ

Homicidium non ſemper

coniuncta ſunt cum iniuria: quandoquidem licet interdum laudem hoc facinore quærere, ſi per æmulationem & virtutis amore patratum ſit. certe veniam meretur qui nolens occidit. Altera cauſa eſt hæc. Vult lex incolumitatem eius qui necauit imprudens, quoniam inſons eſt animo, licet manibus miniſtrarit iuſtitiæ rerum humanarum præſidi. infeſtatur enim & ad mortem expetitur ab occiſi cognatis proximis, quos vel miſeratio vel domeſticus luctus ad vltionem ſtimulat, nec ſinit iura naturæ diligenter expendere. ideo datur huiuſmodi homini refugium, non in templum, vtpote nondum expiato: nec in obſcurum aliquem neglectumque angulum, ne contemptus dederetur facile: ſed in vrbem ſacerdotalem, hoc eſt mediam inter ſacram profanamque, quæ eſt quaſi templum quoddam ſecundarium. nam ſacrificiorum oppida religioſiora ſunt cæteris, ſicut auguſtiores ipſorum incolæ. proinde ob receptaculorum priuilegium certa ſecuritas contingit eo fugientibus. terminum autem reditus præfiniit lex, vt dixi, mortem ſummi pontificis, ob cauſam hanc. quemadmodum quiſque occiſus cognatos habet ſuperſtites vltionis auidos: ita vniuerſæ gentis in commune cognatus & propinquus eſt pontifex, reddens omnibus iura, controuerſiaſque dirimens, & ſacra votaque quotidie faciens, omniaque fauſta petens tanquam fratribus & liberis & parentibus, vt omnis ætas cunctæque partes gentis in vnum ceu corpus coeant coaptenturque, & ſic pace fruantur ac communibus legibus. hunc igitur timere debet quiſquis inuitus cædem patrauit,

morte puniendum.

vt propugnatorem & protectorem necatorum, continereque ſe intra ſua receptacula, ſi modo cupit ſine periculo viuere. cum igitur lex dicit, non reuertetur exul in patriam donec moriatur ſummus pontifex: perinde valet ac ſi dicat, donec moriatur cognatus omnium publicus, qui ſolus habet ius in viuos pariter ac mortuos. hæc eſt cauſa quæ placet recentioribus: altera vero autores grauiores habet antiquioresque, hæc videlicet. A peccatis voluntariis debent eſſe puri plebeii homines, aut etiam ſacerdotes, ſi cui libet hos quoque addere: princeps vero ſacerdotum ſiue pontifex per excellentiam ab vtriſque voluntariis pariter ac inuoluntariis. nefas eſt enim hunc quicquam pollutum attingere vel ſponte ſua vel caſu fortuito, vt cum ſacris præſit ornatus ſit parte vtraque, tum mente irreprehenſibili, tum vita nullis probris obnoxia. itaque tali merito ſuſpecti ſunt qui nolentes cædem fecerunt, non vt non ſcelerati, ſed vt minus puri à peccato: vtcunque voluntati naturæ videntur præbuiſſe miniſterium aduerſus prædamnatos illius occulto iudicio. Hactenus de ciuibus & ingenuis: deinceps etiam de ſeruis lex loquitur occiſis per vim ac iniuriam. hos fortuna & conditio vilior diſtinguit à ſuis Dominis, de cætero natura vtriſque communis eſt & eadem. at lex diuina regulas iuris non fortunæ, ſed naturæ accommodat. ideo decet Dominos non abuti ſua poteſtate contra famulos, cauereque ab inſolentia, contemptu atq; ſæuitia. nam

Serui à Dominis qua ratione tractandi.

iſta non indicia placidi animi, ſed inpotentiæ tyrannicæ, exercentis licentiam pro arbitrio. quiſquis enim domum ſuam tanquam arcem munit, neminem domeſticorum ſinens loqui libere, aſper in omnes præ agnata vel etiam affectata ſæuicia, tyrannus eſt, apparatu tantum minore differens: vnde ſatis apparet eum progreſſurum vlterius, ſi quid opibus accreuerit. Tranſcendet enim mox ad ciuitates, gentes, regioneſque, oppreſſa prius ſua patria, vt ſpecimen de ſe præbeat, quam immitis ſit futurus in cæteros ſubditos. Talis igitur certo ſciat, non ſemper nec in omnes habiturum ſe peccandi licentiam. Vltrix enim ei reſiſtet iuſtitia, propugnatrix iniuriam patientium, repoſcetque rationem necis quam ille ſuis intulit: nec ſatis erit dicere inflictas plagas caſtigandi non occidendi animo. non enim ſtatim dimittitur impune, ſed ad iudices ductus diligenter examinabitur num vera dicat, volens an nolens interemerit. ſi dolus malus & nefarium propoſitum compertum in eo fuerit, moriatur, nec profit ei ad ſalutem quod ſit Dominus. ſin autem non mox poſt verbera, ſed altero tertiove die ſeruus exſpirauerit, iam non erit reus cædis Dominus, excuſationem habens hoc ipſum quod ille inter vapulandum non ſit mortuus, permiſſus intra ædes viuere quamdiu potuit, licet breui tempore. Huc accedit, quod nemo eſt tam fatuus vt alium velit lædere cum ſuo incommo-

Ancilla quomodo tractanda.

do.

do. at quiſquis ſeruum interficit, ſeipſum mulctat, cariturus eius miniſterio, & inſuper precium perditurus, fortaſſe non modicum. quo ſi ſeruus meruit ſupplicium, ducatur ad iudices, & crimen eius indicetur, vt legibus pœnas luat, non ſuo Domino. Quod autem attinet ad bruta mortem merita. ſi quem taurus cornupeta interemerit, obruatur lapidibus. non eſt enim idoneus ſacrificio, & carnibus eius veſci non eſt fas. quamobrem? quia non eſt purus cibus homini, animal quod interfecit hominem. quod ſi Dominus eius ſciens ferum immanſueturumque, nec alligauit nec incluſit, ac ne ab aliis quidem præmonitus eum aſſeruauit, reus eſto, necatorque cornupeta, ipſe quoque tollatur è viuis, aut certe caput ſuum precio redimat, iuxta æſtimationem iudicum. Si ſeruus fuit qui ſic peremptus eſt, precium eius reſtituatur ipſius Domino. Quod ſi non homo, ſed pecus cornu confixum fuerit, mortuum ſumat cornupetæ Dominus, reddatque aliud ſimile, propterea quod incaute ſeruauit pecudis ſuæ ferociam. quod ſi ipſe alienam necarit pecudem, reſtituat ſimilem, & boni conſulat non mulctari ſe grauius, cum prior læſerit. Quidam profundos puteos fodiunt, aperiendo viuos latices, aut vt pluuiales aquas colligant: deinde nec os putei ſepiunt, nec addunt operculum, per ſummam negligentiam vel amentiam ſinentes id patere ad quorundam interitum. in hos ſi quis viator incautius incedendo prolapſus perierit, actio ſit cuilibet defuncti propinquo contra foſſores putei: tum iudices litem æſtiment, & mulctam ab eis exigant. quod ſi iumentum eo prolapſum perierit, quanti viuum æſtimabatur, tantum luant Domino, ipſis cadauer tollere liceat. Huic modo dicto crimini admittunt ſimile, qui ædificata domo ſolarium relinquunt ſine loricula, nec cauent ne quis deferatur in præceps. nam vt verum fatear, committunt homicidium, quantum in ipſis eſt, etiamſi nemo delapſus intereat. proinde pœnam eandem debebunt, quam illi qui puteos relinquunt abſque operculo. Homicidis lex non indulget vt pecuniis luant, quod luendum eſt capite aut exilio: ſed exigit rigide, vt ſanguis expietur ſanguine, & inſidiatoris capite ſatis fiat interempti manibus. alioqui peruerſa ingenia nunquam ſatiantur maleficiis, ſed facinora cumulant facinoribus, augendo vſque maliciam, nec vllis eam circumſcribendo terminis. Contra tales mille ſupplicia decreuiſſet legislator, ſi potuiſſet: id quia non poterat, nouam pœnam addidit, iubens in ligno ſuſpendi homicidas. moxque ad ſuam clementiam reuertitur, humanitatis erga humanos non oblitus: Non occidat, inquit, ſed ſuper pendentes in ligno, ſed depoſiti ante occaſum ſepeliantur. nam neceſſe fuit eos qui omnes mundi partes infeſtarant, ſublimes tolli, vt oſtenderetur ſoli, cœlo, aeri, aquæ terræque, illorum ſupplicium: moxque in ſepulchreto condi, ne quid ſuper ter-

Homicidii lex quam late ſe extendat.

ram contaminent. Quin & illud pulchre cautum eſt, ne patres moriantur pro filiis, neve filii pro patribus: ſed vt quiſque mortem meruit, pro ſe luat proprio capite. atque ita lex hæc opponitur iis, qui vel ius collocant in violentia, vel ſuos nimis tenero affectu adamant. tales enim ſe libenter ſupponerent mortis vicarios, inſontes pro ſontibus, lucrum ducentes non videre ſupplicium vel parentum vel filiorum, vtpote inſuauem & morte triſtiorem vitam victuri poſtea. Quibus reſpondebimus, Intempeſtiua eſt veſtra iſta beneuolentia, nec poteſt probari quicquid fit alieno tempore: ſicut è diuerſo laudantur quibus in ſuis factis conſtat ratio temporum. debemus amare quos amore dignos cenſemus. malus autem nemo vere amicus eſt. genere coniuncti amici, vt vocantur, alienant ſe ſceleribus. arctius enim conſenſu virtutum quam cognatione ſanguinis aſtringimur: quas ſi quis deſeruerit, nihil vetat eum referri in hoſtium, nedum alienorum hominum numerum. Cur ergo affectibus iſtis parum virilibus beneuolentiæ humanitatiſque falſa nomina prætexitis? niſi forte apud virum fortem miſeratio plus valebit quam ratio: præſertim cum peccatis non ſimpliciter, dum noxios vultis eripere ſupplicio, voſipſos vero inſontes pro illis pœnæ ſubiicere. Verum iſtis increpatio ſatis fuerit, non ex vtilitate publica indulgentibus ſuis affectibus, & alienam ſalutem ſua morte redimere cupientibus. cæterum illorum immanitatem quis non deteſtetur, quorum tam dira eſt ferocia, vt clamve palamve pro aliorum culpis ab aliis pœnas grauiſſimas exigere audeant, obiiciendo eis cognationem reorum, aut ſocietatem, aut amicitiam aliudve ſimile vt in vitam eorum ſæuiendi occaſionem habeant. & hæc interdum faciunt nulla prouocati iniuria, tantum vt per auaritiam rapinas exerceant. Nuper quidam tributis exigendis apud nos præfectus, quoniam aliquot qui debere videbantur propter inopiam, veriti ne torquerentur, vxores eorum, & liberos, parentes, cognatoſque cæteros vniuerſos per vim abduxit, protruſos, verberibus affectos, & omnibus cruciatibus, vt aut indicarent profugorum latebras, aut pro illis dependerent, cum neutrum poſſent, alterum quia neſciebant, alterum quia ipſi non minus erant pauperes. nec prius abſtitit, quam nouis tormentis eos enecaret, inauditoque mortis genere, ſuſpenſa de collo ſportula plena ſabulo: vt preſſi onere grauiſſimo ſub diuo in medio foro, variis modis vexati, vento, ſole, prætereuntium ludibriis, miſere deficerent. quod tam crudele ſpectaculum ſic affecit nonnullorum animos, vt aliorum exemplo docti mortem præoccuparent gladiis, aut venenis, aut laqueis, in tam miſero rerum ſtatu partem felicitatis exiſtimantes abſque cruciatu interitum. cæteri moras inter ac deliberationes correpti, prius quam ipſi ſibi necem conciſcerent, velut ſortito ducebantur iuxta cognationis ordinem, primum proximi, poſt hos ſecundi atque tertii, donec perueniretur ad vltimos: quod ſi quando nullus è cognatis ſupererat, ad vicinos tranſibat ea calamitas. interdum etiam totos

vicos & oppida deſolabat,colonis diffugientibus & latebras vbicunque ſibi quærentibus. attamen fortaſſe minus mirum fuerit tributorum exactores ingenio barbaros, liberalis inſtitutionis expertes,obſequentes iuſſis herilibus,collectores annuorum redituum, nec facultatibus parcentes nec corporibus,in vitæ quoque periculum multos variis de cauſis adducere. nunc ipſi legislatores penes quos ſunt iuris regulæ, perinique ſtatuunt, opinionem ſuam magis quam veritatem ſecuti, proditorem plecti vna cum liberis, tyrannum vero vna cum quinque familiis cognatione proximis.libenter diſcerem cur ita.ſi vna peccarunt, ſimul etiam puniantur.quod ſi nec ſocii fuerunt eorum nec imitatores,nec felicitatis voluptatiſque domeſticorum participes, cur interimentur? ideone tantum quia cognati ſunt?genus enim non ſcelus punitis.nimirum vos ô venerandi legislatores,bonas habetis familias: alioqui ſi malæ eſſent, opinor nunquam vobis in mentem veniſſent inſtituta huiuſmodi: imo ne alios quidem ferretis hæc ſtatuere, vt ob cauenda ſcelera innocentes quoque inuoluãtur alienis periculis.nam hic metus ita cautus debet eſſe,vt tamen non contemnatur cuiuſquam incolumitas. Cæterum qui nimium ſecuritati conſulit, cogitur ſæpe innoxiis non parcere. His rationibus conſideratis noſter legislator, ſimulque animaduertens quantum hic peccetur ab aliis contra rempublicam damnauit pariter & negligentiam & inhumanam ſæuiciam: nec paſſus eſt quenquam pro auctario dedi ad luendum alienæ culpæ ſupplicium. ideo diſerte cauit ne filii pro parentibus, neve parentes plectantur pro filiis: æquum cenſens vt qui peccant, iidem puniantur etiam, ſiue mulcta pecuniaria, ſiue flagris & cruciatibus, ſiue talione læſi mutilative corporis, ſiue ignominia exilioque, aut quacunque tandem pœna legitima. dum enim vnum genus exprimit, non permittens caput plecti pro capite, latenter & de cæteris ſubindicat ſuam ſententiam. Fora, curiæ, tribunalia, ſodalicia, comitia, & ſubdiualis vita quæ cauſis agendis rebuſque gerendis in bello ac pace peragitur, viris conueniunt: fœminis vero cura rei familiaris, & domus cuſtodia. virgines penetralia, mulieres aulam, non egrediantur. duæ ſunt enim ciuitatum ſpecies, maiorum minorumque. maiores vrbes vocantur, domus vero minores. harum præfecturæ ſorte obuenerunt, viris maiorum, hoc eſt, reſpublica: mulieribus minorum, hoc eſt, res domeſtica. Abſit igitur vt mulier aliquid extra familiæ curam ſatagat, ſed amet ſolitudinem, nec tanquam proſtituta in publico in conſpectu virorum operetur, nec niſi ad templum procedat, ac ne tum quidem ſine pudore per forum frequentiſſimum, ſed turba iam domum reuerſa, ita vt decet mulierem ingenuam & vere ciuilem, perſolutis ſine ſtrepitu votis atque precibus ad auertenda mala & bona impetranda. Rixantibus autem pugnantibuſque viris mulieres audenter procurrere velut in auxilium, non mediocris fuerit impudentiæ, quando etiam in bello vacationem habent militiæ, vbi de communis patriæ ſalute agitur: adeo decorum & honeſtas fuit curæ legibus, vt ſemper & vbique immotum ſeruaretur, quod in hoc incomparabili bono ſita videatur victoria, etiamſi cætera veni-

Proditorum pœna.

ant in periculum. quod ſi qua tam impotenter amat maritum, vt iniuriam ei factam diſſimulare non valeat, tamen ſexus memor ſit ét cum opem ferre parat. periniquum enim fuerit, ſi vt virum contumeliis eximat, ipſa ſibi faciat contumeliam, oblita pudoris fœminei, & probrum ſibi concilians ineluibile. itane decet, mulierem conuiciari per vias, & verbis vti non licitis, ac non potius, ſi alius conuicietur fugere obturatis auribus? at nunc nonnullæ procurrunt armatæ, non lingua tantum, ſed & manibus, natis exercitatiſque ad lanificium, non ad protrudendos pulſandoſque obuios more pugilum. cætera tamen vtcunque tolerari poterant: illud vero immanis audaciæ fuerit, mulierem inter r[illegible]andum inuolare aduerſarij genitalia. Non debet enim hic valere cauſatio, quod marito ferre opem conata ſit, ſeuere potius cohibenda eſt audacia: vt nec ipſa poſthac poſſit peccare ſimiliter, nec aliæ petulantiam hanc imitentur, exemplo in eam edito deterritæ. Erit autem pœna, mutilatio manus ipſius, quæ nefaria licentia rem illicitam attigit. Laudandi ſane gymnicorum certaminum præſides, qui fœminas arcent ab huius generis theatris, ne viros nudatos contemplatæ, probitatem pudoris deprauarent contemptis naturæ legibus, quæ inſigniter diſcreuit vtrumque ſexum noſtri generis. nam ne viros quidem decet interuenire exutis veſte mulieribus: ſed vterque ſexus debet ab altero nudato viſum auertere, ita vt natura poſtulat. ergo ſi temerarius viſus reprehenditur, quanto magis manus procaces culpandæ ſunt? nam oculi nonnunquam incidunt in ea, quæ videre nollent, ſi eſſet ipſis integrum. manus vero cenſetur inter obſequentiſſimas partes corporis, promptæ ad exhibenda nobis miniſteria. Hæc eſt cauſa, quam vulgus afferre ſolet. aliam autem audiui à viris diuinis, qui pleraſque leges autumant, apertis verbis ſignificare obſcura myſteria. eſt autem illorum ſententia hæc. Duplex animæ vis, quaſi ſexu diſtincta, coniuncta genere, altera vt maſcula ad mares pertinet, altera ad fœminas vt fœminea: maſcula ſoli Deo deuota, parenti, factori, autorique omnium: fœminea vero pendens à generatione corruptioneque, & extendens tanquam manum ſuam potentiam, vt in obſcuro apprehendat fortuita, generationi hærens multis modis mirabili, cum debuerit potius amplecti diuinam illam naturam nunquam mutabilem, ter beatam & feliciſſimam. Merito igitur lex figurate iubet reſecari, quæ apprehendit teſticulos, non vt mutiletur corpus parte maxime neceſſaria: ſed vt ex anima incidantur cogitationes impiæ, inſidentes omnibus rebus generationi obnoxiis. teſtes enim generationem ſignificant. Addam & illud, vnitatem eſſe primæ cauſæ ſiue primi autoris imaginem, dualitatem vero, paſſibilis & diuiſibilis materiæ. Quiſquis igitur dualitatem pluris quàm vnitatem faciens, arripuerit, ſciat, ſe Deo præferre materiam. ideo lex æquum cenſet excidi hunc affectum tanquam manum ex anima. nulla enim maior eſt impietas, quàm rebus paſſibilibus aſcribere illius ſummi agentis potentiam.

Manus n in vanan incidamu cupiditati quomodo abcidenda

Dualitas paſſibilis & diuiſib lis materi imago.

Illi quoque reprehendendi ſunt, qui non pro dignitate peccatis pœ-

nas

nas ſtatuunt, percuſſori mulctam pecuniariam, vulneratori ignominiam, homicidæ exilium, furi vincula.) nam iſta inæqualitas & diſparitas inimica eſt recte inſtitutæ Reipublicæ. at noſtra lex æquitatem docet, vt quiſque pro his, quæ facit, patiatur ſimilia. ſi facultatibus ſui ciuis nocuit, luat de propriis: corpore vero, ſi membra læſit, aut inſtrumenta ſenſuum. quod ſi vitæ ſtruxit inſidias, ipſe vita mulctetur. nam aliam pro alia pœnam exigere in rebus toto genere diſſimilibus, ſoluere leges eſt, non conſtabilire. hoc autem dico, ſi circumſtantiæ rem non variant. non enim perinde fuerit verberare parentem, ac quemuis alium, conuiciari priuato ac magiſtratui, illicitum aliquid in ſacro ac profano loco facere, aut in celebritate feſtoque publico, ac in alio quouis die non eximio, & in vniuerſum quæcunque ſunt huiuſmodi differentiæ, quæ crimen aut minuunt aut exaggerant. Item ſi quis, inquit, ſeruo ancillæve oculum excuderit, manumittat eos liberos. quia ſicut in corpore principatum natura dedit capiti, cui ſummum locum tanquam regiam attribuit, reliquis membris omnibus, quæ à ceruice vſque ad imos pedes pertinent, ei pro baſi ſuppoſitis. ita inter cæteros ſenſus imperium penes oculos eſſe voluit. ideo hos quoque in ſublimi collocauit vt principes, & quidem variis modis honoratos, ſed præcipue loco tā inſigni ac conſpicuo. quantā vero vtilitatē ex his genꝰ humanū percipiat, recenſere longū fuerit, vnam tñ dicemus eximiē. Philoſophia defluxit quidē è cœlo in hominū animos, ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in id hoſpitiū. nam hi primi conſpexerunt vias, q̃ à cœlo ad nos tendunt, regias. bonorum autem omnium, quæ vere bona ſunt, fons eſt philoſophia. ex eo ſi quis haurit, vt virtutem ſibi quærat, laudandus: contra vituperandus, qui ſolam inde petit vafriciam. nam alter ſimilis eſt conuiuæ exhilaranti, & ſe & ſodalitium: alter vero meribibo in gurgitanti ſe vſque debacchationem tum in ſeipſum, tum in cæteros. nunc dicendum, quomodo philoſophia per oculos deducta ſit in noſtrum hoſpitium. ſublato vultu in ætherem viderunt illi ſolem, lunam, ſtellas fixas & erraticas, ſacratam cœli militiam, & ipſius mundi ornatum. adhæc ortus harum occaſuſque, choreas concinnniſſimas, ſtatos circuitus, coniunctiones, defectus, emerſiones. deinde incrementa detrimentaque lunæ, ſolis motus tranſuerſos à meridie, ſeptemtriones petentis, ac rurſum recipientis ſe ad partes auſtrinas à ſeptemtrionalibus, atque ita variantis annua tempora, ad abſoluenda maturandaq; omnia, multoſq; alios effectus mirificos. iiſdem colluſtrantibus aerem, terras, maria, cuncta hæc mens percepit ipſorum indicio: & quæ per ſe videre non potuerat, eorū ope contēplata, non hic ſubſtitit: ſed vlterius progreſſa diſcendi ſtudio, & ſpectandi dulcedine, rationib. cōiecturiſq; aſſecuta eſt, hæc non temere ferri ſuopte impetu, ſed gubernari Dei ꝓuidentia, quē parentē conditorēq; rerū nominare fas eſt. Itē non eſſe hæc infinita, cū circūſcribantur vnius mundi terminis, orbe illo extremo ceu vrbē includente, ſtellis fixis conſpicuo, porro illum ſummum parentē lege naturæ curare ſuā progeniem, tū vniuerſitatē ipſam, tū partes eius ſingulas. amplius cōſiderauit, q̃nā ſit eſſentia rerū viſibilium

Viſus cæteros ſenſus omnes vſu atque dignitate ſuperat.

Philoſophia encomium.

bilium, & num eadem omnium, quæ mundo continentur, an aliarum alia: tum quæ ſingularum materia, quæve cauſa finalis, quæ vires, quibus conſeruantur, & vtrum hæ corporeæ, an incorporeæ. nam horum & ſimilium ſcrutatio nihil aliud appellari poteſt, quam Philoſophia, ſicut ipſe veſtigator proprie dicitur Philoſophus. nam mundi conſideratio, & contentarum in eo ſtirpium atque animantium, tũ exemplorum intelligibilium & effectuum ſenſibilium, quidque in his ſingulis inſit virtutis aut vitij, res eſt hominis ſtudioſi cognitionis, auidi contemplationis, & vere Philoſophi. at hoc ſummum generis humani bonum acceptum fertur oculis: quos dignatos opinor eo priuilegio, quia ſunt dilucidiores cæteris ſenſibus, & magis illuſtrant animam. habent quidem omnes familiaritatem quandam cũ eo, verum hic tanq̃ cognatione proxim⁹ primum locum obtinet, ſicut multis argumentis licet colligere. quis. n. neſcit gaudente animo ſubridere oculos hilariter: ſicut eodem mœrente ipſos quoq; ſubmitti ac langueſcere, quod ſi grauior premat moleſtia, lachrymas etiam exprimit. iidem per iram tumeſcunt, & igniꝭum quiddam tuentes ſuffunduntur ſanguine, remiſſiores vero præ ſe ferunt manſuetudinem. inter ratiocinandum conſiderandũve ſtant immotæ pupillæ & ipſæ cogitabundæ quodammodo: fatuorum autem oberrant, quorum ne oculi quidem poſſunt quieſcere præ ſtultitia. deniq; omnibus animi affectibus afficiuntur & oculi, variis mutationib. declarantes naturalem quandam cognationem. equidem nullam opinor inuiſibilis rei tam euidentem imaginẽ à Deo factam, quã rationis oculos. Ergo ſi quis conuictus fuerit hunc præcipuum ſenſum dolo malo impetiiſſe, & extudiſſe oculum ingenuo homini, talionem feret. ſin ſeruo, non item, nõ quod venia dignus ſit, aut minus peccauerit: ſed quoniam ſi talione ageret ſeruus, infeſtiorem herum eſſet habiturus, acceptę calamitatis ſemper memorem, & implacabiliter vindictam meditantem quotidie, donec eum iniquis iuſſis vſq; magis ac magis grauatum ad mortem adigeret. Proſpexit igitur lex, ne vel maleficium fineretur impunitum, vel orbatus oculo grauiora pateretur inſuper ſtatuens abſque controuerſia mancipium manu mitti, cui herus extuliſſet oculum. ſic enim dupliciter mulctabitur, & pretio ſerui & miniſterio: tum quod eſt vtroq; grauius, maximo afficiet beneficio, quem maluiſſet habere ſemper obnoxiũ ſuæ ſæuitiæ. at læſus duplex habebit ſolatium, libertatem lucrat⁹, & ereptus ſæuo imperio. eadem lex iubet vel pro dente excuſſo libertate donari mancipium. cur ita? quia vita nihil precioſius, cuius inſtrumentum natura dentes fabricauit ad ciborum diſpenſationem, his enim concidun- tur, dictis ab edendo detorto vocabulo, ſicut molares dicuntur, qui attritu fruſtra comminuũt. quapropter ille rerum parens & conditor, cuius nullum opus eſt ſuperuacuum, dentes non vt cætera membra naſcenti ſtatim addidit, ne infantem lacte nutriendum grauarent inutiliter, & fontes vberum, per quos alimenta deriuantur, vexarent inter ſugendum: ſed in tempus præſtitutum, hoc eſt, ablactandi, exertum eorum diſtulit, quos prius abdiderat, ſcilicet, quia iam ſolidiores cibi hæc inſtrumenta poſtulant, ceſſante nutrimento lacteo. ſi

Vitæ tria genera.

Oculi excuſſi pœna atque vindicatio.

quis

quis igitur præ nimia ſuperbia dentem ſeruo excuſſerit, priuaritque hominem inſtrumento ad ſuſtentandam vitam neceſſario, manumittat læſum tam grauiter, & mulctetur viuo inſtrumento cariturus eius miniſteriis. Dicet aliquis, Ergo pari pœna vindicatur dens & oculus? Reſpondebo: & merito: par enim vtriuſque vſus eſt, in ſuo duntaxat officio, in aſpectu oculi, dentis vero in edendo. imo ſi hæc diligenter inter ſe comparentur, apparebit oculum eſſe honeſtiſſimam partem corporis, vt contemplatorem cæli quo nihil in mundo auguſtius: dentem vero non minus vtilem, vt qui præmandendo cibos vitæ ſit adminiculum. præterea viſu orbatus poteſt nihilominus viuere: dentes vero excuſſos ſequitur mors miſerabilis. Hos igitur ſi quis infenſus ſeruo adimat, ſciat ſe ipſi famem in annona quantumlibet bona inuehere ſuis manibus. quid enim proderit ciborum copia per ſummam Domini crudelitatem ſpoliato inſtrumentis ad veſcendum neceſſariis? & hæc eſt cauſa cur alibi interdicatur ne quis fœnerator à debitore molam ſuperiorem inferioremve ſumat pro pignore, non ſine præuaricatione legis, quod qui hoc facit oppignorari ſibi ſinit vitam hominis, nam qui aufert vitæ ſuſtentacula, fit homicidio proximus, non parcendo vel animæ: In tantum autem ſolicitus fuit legiſlator, ne quis alteri necis cauſam præberet, vt eos etiam qui cadauer fatali morte defuncti hominis attigiſſent, impuros pronunciet, tantiſper dum ſe lauacro purificarint. à templo autem etiam poſt purificationem tales arcentur per ſeptem dies, iubenturque tertia latere atque ſeptima. præterea funeſtam domum ingreſſos lex vetat quicquam attingere prius quam abluantur vna cum ſuis veſtibus, eo enim contactu vaſa & quamcunque ſupellectilem pollui iudicat. nam anima facit hominem, qua demigrante reliqua contaminantur omnia, deſtituente ſe diuina imagine. mens enim refert Dei ſimilitudinem, formata iuxta exemplarem ideam illius ſupremæ ſapientiæ. Addit lex, impurum fieri quicquid ab impuro tangitur, per contagionem videlicet. Videtur autem late patere hoc ſacrum oraculum, non conſiſtens intra corpus, ſed amplius inquirens etiam in mores animæ. nam proprie loquendo impurus dicitur, quiſquis eſt iniuſtus & impius, cui nulla iuris humani diuinique reuerentia, qui omnia miſcet conturbatque propter immoderatos ſuos affectus & vitia nimia. proinde quæcunque aggreditur negocia, omnia reprehenſionem merentur, vt vitiata per autoris ſui nequiciam. Sicut è diuerſo actiones bonorum virorum laudantur, per virtutem eorum meliores redditæ: quandoquidem ita natura comparatum eſt, vt effectus ſimiles fiant ſuis autoribus.

PHILONIS IVDÆI DE CIRCVMCISIONE.

CApita legum ſpecialium, id eſt decem pręcepta quę vocant decalogũ, ſuperiore libro diligenter tractauimus: nunc ſupereſt vt ſpeciatim mandata conſideremus, ordine quo in ſacris literis ſunt prodita. initium autẽ faciam à re iuxta multorum opinionem ridicula. Ridetur enim maiorum noſtrorum circumciſio, quamuis in non mediocri honore habita etiã apud gentes alias, præſertim Ægyptiam, præcellentem hominum tam frequentia quam ſapientia. ideo conuenientius erat abſq; cauillis puerilibus prudenter & ſerio quærere cauſas cur is mos inualuerit, quam præpopera ſententia damnare facilitatẽ gentium nobilium, cũ veriſimile ſit non temere circũcidi tam multa hominũ millia, perferreq; cruciatus mutilationis in ſuis & clariſſimorum pignorũ corporibus: imo eſſe cauſas permultas quæ ſuadeant ab hoc priſcorum inſtituto nõ diſcedere, ſed quatuor præcipuas. Vnam, vt caueatur morbus curatu difficilis, quem vocant carbunculum, opinor ideo ſic appellatum, quod vrat inflammatione, quæ præputiatis facilius innaſcitur. alteram, vt totum corpus ſit purius, nec impediat officia ſacerdotalis ordinis: quãobrem etiam radunt corpora Ægyptii ſacrifici, ne quid ſordium vel ſub pilis vel ſub præputiis hæreat, quod poſſit obeſſe puritati ſacris debitæ. tertiam, quod cordis ſimilitudinem quandam habeat circumciſa hęc particula. ambæ enim generationi ſeruiunt. nam ab altera ſpiritus animales, ab altera genituræ proficiſcuntur. ideo priſci æquum cenſuerunt occultæ illi potiorique, ceu fronti ſenſuum animi, adſimilare hanc viſibilem, vnde origo craſſiorum ſenſuum corporis. quarta porro cauſa ſumme neceſſaria, eſt cura fœcunditatis & numeroſæ ſobolis. aiũt enim ita ſemen recta eiaculari integrum nec diffluens per ſinus præputii: & ideo circumciſas gentes fœcũditate pollere, eſſeq; populoſiſſimas. Hæc ſunt q̃ ad aures meas peruenerũt, tradita per manus à Diuinis viris noſtris maiorib., q̃ Moſis placita

Circumciſio quanti in honore apud gentes habita.

Ægyptiacorum ſacerdotum raſiones.

Circumciſio fœcunditatis gratia inſtituta.

Circumciſionis mos cur inualuerit.

diligenter explicauerunt ſuis interpretationib. equidem præter iam dictas rationes per circumciſionem ſignificari arbitror duo quædam valde neceſſaria. vnum, exciſionem voluptatum, quæ mentem faſcinant. quoniam enim inter omnes voluptatum illecebras principatum tenet viri congreſſus cum muliere, inſtrumentum eius legiſlatores mutilari iuſſerunt, innuendo reſecandas voluptates ſuperfluas, non vnius tantum huius generis, ſed omnes per vnam ſubindicantes. alterum vero, quo moneantur abijcere arrogantiam, grauem morbum animæ. quidam enim velut præclari fictores, iactant, ſe poſſe hominem animal pulcherrimum producere, & inflati hac ſuperbia gerunt ſe pro dijs, vero autore generationis diſſimulato, cum tamen eum errorem conſideratis aliis quibuſcum verſantur, potuerint corrigere. multi enim ſunt inter eos viri ſteriles, & infœcundæ mulieres multæ, atque ita vtrique conſenuerunt in orbitate. hæc igitur parua opinio excidenda eſt ex anima, ſicut & cætera quæcunque pietati repugnant. verum de his hactenus. nunc vertendus eſt ſtilus ad leges ſpeciatim proditas, ac primum ad eas, quibus debetur initium, pertinentes ad caput de Monarchia.

PHILONIS IVDÆI DE MONARCHIA LIBER I.

Sol pro Deo ab Ægyptiis cultus.

QVidam ſolem & lunam, cæteraque ſidera crediderunt eſſe Deos rerum dominos, ad quos omnium quę fiunt cauſas retulerunt. at Moſes opinatur, Mundum & creaturam eſſe, & more amplæ ciuitatis magiſtratus habere ac ſubditos: magiſtratus, quotquot in cœlo ſidera vel fixa vel erratica: ſubditorum vero loco naturas, q̃ inter lunam & terras degunt in aere. cæterum dictos magiſtratus non eſſe poteſtatis liberæ, ſed ſubpræfectos vnius patris rerum omnium, ad cuius imitationem iuſte legitimeque adminiſtrent ſingula negotia. ſed hebetes quoſdam, quia ſummum illum rectorem non videant, inferioribus iſtis, quaſi liberæ poteſtatis eſſent, cauſas rerum attribuere. quorum ignorantiam ſacer legiſlator verbis his: Caue ne conſpicatus ſolem, lunam, ſidera, omnemque cœli ornatum, opinione falſus adores ea. Recte admodum & pulchre fallaciam vocat, diuinum cultum rerum ſupradictarum. nam quidam animaduertentes ſolis proceſſibus ac receſſibus temperati anni tempora, quib. animalia, ſtirpes, fruges, proueniant matureſcantq;, lunam vero miniſtram ſolis & abſentis vicariam, vt quæ noctu præſit rebus, quib. ſol interdiu, alias item ſtellas afficere varie terreſtria, in errorem inducti ſunt inexplicabilem, ſuſpicati, nullos eſſe Deos, præter hos. quod ſi ſtuduiſſent per rectam viam incedere, ſtatim didiciſſent, quod quemadmodum noſtri ſenſus miniſtri mentis ſunt, ſic & ſenſibiles iſti magiſtratus miniſtri ſunt intelligibilis, boni conſulentes cenſeri ſe in ſecundo ordine. ridiculum autem eſſet opinari, mentem in nobis, cum ſit parua & inuiſibilis, præeſſe inſtrumẽtis ſenſuum: illam vero vniuerſalem maximam perfectiſſimamq; non habere regnum in reges ipſos, inuiſibilẽ in viſibiles. ergo credendum eſt, omnes illos cœlites, qui percipiuntur ſenſibus, non eſſe ſui iuris, nec habere poteſtatem propriam, ſed ſubpræfectorum tenere ordinem, ſic natura factos vt ſint obnoxij, quamuis ſummus ille rector non repoſcat ab eis rationem, propter virtutem ipſorum

Idololatriæ cauſa & primordia.

Luna cur pro Dea à gentibus culta.

eximiam. Itaque tranſcenſa per cogitationem omni viſibili eſſentia, pergamus ad cultum illius inuiſibilis qui ſola mente percipitur, ſolus Deus deorum tam intelligibilium quam ſenſibilium, atque etiam rerum cunctarum opifex. quod ſi quis religionem quæ ſempiterno conditori debetur, alteri iuniori aut creato tribuat, inter inſanos referendus eſt ac impios. Sunt item quidam qui aurum argentumque ſtatuariis, quaſi Deos fingere ſcientibus, ſuppeditant. hi mox acceptam rudem materiam ad exemplar mortale formant, vt (quod eſt abſurdiſſimum) talia ſimulacra pro diis colantur, fanis conſtructis & dedicatis altaribus, honorenturque pompis, ſacrificiis & cæteris ritibus atque ceremoniis per ſacrificos & ſacrificas auguſtum in modum exquiſitis cura quoad fieri poteſt maxima. id rerum pater vetat prædicens: Non facietis vobis Deos aureos & argenteos. tantum non expreſſe docens, ne ex alia quidem vlla materia Deos manu faciendos eſſe, quando præcipuis duabus interdicitur. argentum enim & aurum primatum in metallis obtinent. Verum præter hoc apertum interdictum, videtur mihi ſubeſſe hic & aliud præceptum vtile moribus, auaros valde arguens, vndecunque argentum & aurum ſibi quærentes, & acquiſitum tanquam numen recondentes in penetralibus, totam ſuam felicitatem acceptam illi ferendo. quin & illos qui cum non poſſint proprias diuitias colere, quod his careant, alienas mirantur, non minus auari quam illi priores: quos adoraturi mane ad ædes eorum tanquam ad ſanctiſſima templa curſitant, bona petituri ab his quaſi numinibus. Hos alibi quoque lex admonet: Idola non conſectabimini, nec facietis vobis deos fuſiles: figurate docens, diuinos honores non conuenire diuitiis. auro enim argentoque ferme conſtant diuitiæ quas vulgus ſectatur ſub illius cæci Pluti nomine, cui ſoli ſe debere felicitatem exiſtimat: hoc eſt, ſimulacris, vt ſcriptura loquitur, vmbris & vanis imaginibus, nihil ſolidum firmumve habentibus. feruntur enim vltro citroque ventorum in morem. id verum eſſe argumento certiſſimo colligitur: quia ſicut interdum repente aduolant, ita prius quam prehendantur, poſſeſſore illuſo rurſum auolant. atque etiam cum adſunt maxime, ſpeculares quaſdam repræſentant imagines, præſtigias ſenſuum, ludibriaque inſtabilia. Sed quid opus eſt faſtum iſtum & opulentiam, quam ſibi homines fingunt, vanitatis coarguere, cum non deſint qui exiſtiment animalia ſtirpeſque, & quicquid gignitur ac corrumpitur, perpetuo fluere, detrimentis tamen obſcurioribus quam vt ſenſui pateant, quod naturæ velocitatem viſus quantumuis acer aſſequi nequeat. Nec tantum opulentia gloriaque habent ſua ſimulacra & inanes imagines, verum & omnes iſti fabuloſi quos poetæ commenti ſunt contra veritatem propugnatores mendacii, nouis diis velut è machina introductis, vt ille verus ſempiternuſque obliuioni traderetur. & quo facilius homines allicerent, carminibus, numeris metriſque ornarunt mendacium, rati ſe fucum facturos lectoribus. Nec hoc contenti aſſumpſerunt in fraudis ſocietatem pictores & ſtatuarios, vt colorum ſpecie figuriſq; affabre factis & expolitis ſpe-

Idololatria lege diuina cur toties prohibita.

ctatores ineſcatos ſubigerent, iniectis in præcipuos ſenſus viſum auditumque laqueis, alterum captum inanimis pulchritudinibus, alterum vero ſuaui incantatione poetica, inſinuante ſe in animam & vires eius labefaciente atque conſtantiam. Propterea legislator non ignarus ad quantam molem iſta vaniſſima perſuaſio intumuerit, quantoque ſtipata ſit plerorumque hominum imperitorum ſatellitio, ſponte ſua potentiam eius protegentium, veritus ne quando meditatores incorruptæ veræque pietatis, ab ea tanquam torrente raperentur inuoluerenturq;, profundos ſanctitatis typos in auditorum mentes imprimit & inſcalpit, ne vnquam deleantur confundanturve iniuria temporum, continue cantionem eandem repetens: vnum eſſe Deum conditorem factoremque rerum vniuerſarum, & hunc dominari creaturis omnibus, quandoquidem vere firma conſtanſque penes ipſum ſolum eſt autoritas. Dictum eſt autem omnes viuere, quicunque Deo vero adhærent. an non igitur feliciſſima & ter beata vita fuerit, vnum rerum autorem antiquiſſimum colere potius, quam hoc rege poſthabito venerari ianitores eius apparitoreſque? nam vitæ huius immortalitas relata eſt in naturæ tabulas, duraturis in æternum vna cum mundo literis. Difficile quidem videtur quærere percipereque patrem & rectorem vniuerſorum, ſed conandum tamen impigre. occurrunt autem hic duo præcipue quærenda menti germane philoſophanti.

Deus quid. Vnum, an ſit Deus, quod negat quorundam peſſima impietas: alterum, quid ſit Deus. horum primum non magno diſcitur negocio: ſecundum vero non ſolum difficile eſt diſcere, ſed etiam fortaſſis impoſſibile. conſideremus vtrumque. Opifices plerunque noſcuntur ex opificiis. quis enim inſpecta ſtatua vel tabula, non ſtatim intelligit pictorem vel ſtatuarium? quis veſtibus, nauibus, domibus inſpectis, non cogitat textorem, materiarium, cæmentarium? item dum aliquis adit vrbem cuius bene conſtituta ſit res publica, ornataq; pulchris legibus, quid aliud credet quam bonos ei magiſtratus præeſſe? ſic qui venit in hanc veram Megalopolim, mundum videlicet, videns terræ montana & campeſtria plena ſtirpibus & animalibus, amnibus perennibus & torrentibus, pabulis & maritimis ſubuectionibus, tum aeris temperiem & mutationes viceſq; annuas temporum, ad hæc ſolem lunamque noctis & diei principes cæteraq; ſidera vel fixa vel erratica, totiuſque cæli choreas & ambages: non ne veriſimilem atq; adeo neceſſariam cogitationem de horum patre conditore atq; rectore concipiet? nullum enim artificioſum opus ſponte prouenit. mundus autem arte ſumma factus eſt, dubio procul à conditore optimo ac perfectiſſimo. Ita iam eſſe Deum percepimus. Nunc eſſentiam huius, quamuis veſtigatu inuentuque perdifficilem, tamen quoad fieri poteſt ſcrutari libet. nihil enim magis quam verus Deus quærendum eſt, etiamſi eius inuentio ſupra vires humanas ſit: quandoquidem ipſum per ſe diſcendi ſtudium incredibilem affert voluptatem ac lætitiam, ſicut teſtatur quicunq; non ſummis labris deguſtarunt philoſophiam, ſed affatim oblectati ſunt dogmatum eius epulis. horum enim ratio ſublimis à terris rapta incedit per æthera, totum cælum cum

ſole ac luna perluſtrans ſtudio viſendi omnia, quamuis hebetiore viſu vix ferat clariſſimum ſinceriſſimumq; ſplendorem effuſum obuiam, ita vt animæ oculis caliget ad eius radios, & quaſi tentetur quadam vertigine. nec tamen ab incepto deſiſtit præ laſſitudine, ſed inuicta contentione pergit cõtemplari pro viribus, vel ad ſecundam palmam aſpirans, ſicut in ſacris certaminibus, quando non datur primam aſſequi, poſt imaginationem autem veri coniectura ſecundum locum obtinet, in quantum non diſcrepat à bonis rationibus ac probabilibus. Quemadmodum igitur certo ſcire non poſſumus, cuiuſq; ſtellæ qualis ſit eſſentia: quærimus tamen alacriter, oblectamurque rationibus veriſimilibus propter genuinum diſcendi deſiderium: ad eundem modum licet verum illud ens Deum non valeamus cernere, debemus indeſinenter eum quærere, quando hæc conſideratio vel per ſe ipſa citra inuentionem, res eſt ſumme deſiderabilis. nam nec corporis oculis quiſquam vertit vitio, quod cum non poſſint ſolem ipſum obtueri, radiorum ab eo in terrã defluentium ſplendorem extremum aſpiciunt. quapropter amicus Dei Moſes & myſteriorum eius interpres, ſupplex precatur: Oſtende mihi teipſum: tantum non diſerte proclamare coactus, Eſſe te docente mundo didici, qui me vt filius de patre, vt opus docuit de artifice. quæ porro tua ſit eſſentia cũ ſcire cupiam, qui me hoc docere poſſit in vniuerſo mundo inuenio neminem. oro igitur vt exorari te patiaris ab amico ſupplice, & qui ſolus potes opem afferas. Sicut enim lux à nulla re illuſtratur, ſed ſeipſa oſtendit, ſic tu te ſolus potes oſtendere. ſic ergo venia confugere ad te audenti propter penuriam magiſtrorum in ſummo diſcendi deſiderio. Ad hæc Deus: Ardorem diſcendi probo vt meretur, cæterum quod petis, neminem natum impetrare fas eſt. tibi tantum largiar quantum conuenit. nec enim quicquid ego dare poſſum facile, id & homo poteſt accipere. ideo cum dignus ſis mea gratia, donaberis omnibus quorum capax es muneribus. mei vero noticiam tãtum abeſt vt natura humana capiat, vt ne totum quidem cælum totuſve mundus poſſit eam capere. Noſce teipſum, nec ſinas te cupidine rerum quibus impar es abripi, & ſublimiora te noli plus æquo appetere. potieris enim omnibus, quibus potiri fas erit. His ille auditis preces iterat. Perſuades, inquit, mihi me non poſſe manifeſtam imaginationem tui mente concipere: oro tamen, vt ſaltem gloriam tuam videre liceat. gloriam dico poteſtates quarum ſtiparis ſatellitio, quæ hactenus ignoratæ mirum me torquent cognitionis deſiderio. Tum Deus: Quas quæris poteſtates, vtique intelligibiles ſunt, non viſibiles, ſicut ipſe ſum inuiſibilis, & intelligibilis. intelligibiles inquam, non quod iam intellectæ ſint, ſed quia ſi comprehendi poſſent, duntaxat mente, non ſenſibus, eſſent comprehenſibiles, cum mentis natiuus vigor talium rerum ſit capacior. attamen quamuis earum eſſentia ſit incomprehenſibilis, videre licet ſigillum quoddam & effigiem earum efficaciæ: quemadmodum apud vos annulis in ceram impreſſis ſimilemve materiam exprimuntur figuræ variæ, & quidem integræ omnibus ſui partibus. tales cogitandæ ſunt poteſtates, quæ mihi aſtant pro appari-

Deus nulla alia re quam per ſeipſum illuſtratur.

Dei immenſa poteſtas ex creaturis eius metienda.

toribus, & qualitates formaſque addunt, rebus qualitate formaque carentibus abſque vllo ſempiternæ ſuæ naturæ detrimento. hæ non temere ideæ nominantur à quibuſdam veſtratibus, quia ſingula ἰδιοποιοῦσι hoc eſt ſuam cuiq; reddunt proprietatem inordinata redigunt in certum ordinem, infinita, indeterminata, informia formant, definiunt, terminant, & in vniuerſum deteriora in melius reparant. Non eſt igitur quod ſperes te percepturum vnquam vel meipſum, vel vllam è meis poteſtatibus. quorum autem capax es, libenter (vt dixi) facio tibi copiam: patebit tibi mundi & eorum quæ in ipſo continentur ſpectaculum, non corporis, ſed mentis peruigili colluſtrandum comprehendendumque oculo. tu modo perge amare indeſinenter ſapiētiam, quæ ſuos diſcipulos explet laudatiſſimis honeſtiſſimiſq; placitis ac ſententiis. His auditis confirmatum eſt in eo ſapientiæ ſtudium, & hodieq; ad rerum inuiſibilium amorem excitat omnes ſui ſimiles, complectens tum populares, tum eos qui aliūde tranſitionem fecerunt ad meliorem ordinem: alteros vt à nobilitate non degeneres, alteros vt vt in generis ſocietatem aſcitos à nobilibus. quales vocantur proſelyti ſeu aduenæ, quod poſtquam aliunde venere nouelli coloni ſint aſcripti in ciuitatem, qui contemptis figmentis fabularum, ſincera inſtituta recipiunt. omnes autem æquo iure vti voluit tā aduenas quam indigenas, veteres ciues admonens vt hos nouos non ſolum honorent, verum etiam eximia proſequantur beneuolentia. & merito. Cum reliquerint patriam, cognatos amicoſq; pietatis ergo ſanctitatiſque, non excludantur ab aliis ciuitatibus, familiis, amicitiis, ſed pateant receptacula hominibus ad religionem veram transfugientibus. nam vnius Dei cultus eſt amoris mutuæque beneuolentiæ vinculum inſolubile. exæquatis autem honore iureq; cum aliis ciuibus, propter abdicatam ſuperſtitionem traditam ſibi dudum à maioribus, non permittit effreni linguæ petulantia conuiciari diis creditis falſa perſuaſione aliarum gentium ne & illæ irritatæ prorumpant in voces nefarias contra Deum optimum maximum, nimirum non docti verum à falſo diſcernere propter deprauatam inſtitutionem & errorem iam inueteratum. interdum tamen reperiuntur quidam è ciuibus, qui omiſſo vnius Dei cultu à pietate deficiunt, & ordinem ſuum deſerunt, plectendi pœna vltima, quod tenebras præponant luci clariſſimæ, & data opera mentem excæcant, cum potuerint verum cernere. permiſſum eſt autem cuiuis bene nato educatoque & maiorum virtutis æmulo, à talibus ſine mora pœnas ſua manu exigere, non expectato aſſenſu ſenatus & iudicum, imo ne delato quidem nomine: & ſequi animi amantis Deum infeſtique viciis impetum concitati aduerſus impios nulla dignos clementia, ſemel accepta poteſtate ſenatus, iudicum, prætorum, tribunorum, accuſatorum, teſtium, legum, populi, vt abſque omnibus impedimentis intrepide pro pietate decertare liceat. & extat in ſacris legum voluminibus exemplum tam præclari facinoris. Vir quidam conſpicatus ciues ſuos in amplexus exterarum ruere, pellicique harum blandiciis in ritus alienos à religione patria, atque

etiam

etiam ſacris earum initiari, principem eius factionis & legum contemptus autorem præferocem (iam enim propalam oſtentabatur audacia nefaria, & ſimulacris mactabantur victimæ) in conſpectu totius populi furore diuino percitus, dimotis turbis quæ ad ſpectandum conuenerant, fortiter aggreſſus interemit vna cum muliere: ipſum quia facilem ſe diſcipulum præbuerat, ad diſcenda quæ ſatius fuiſſet dediſcere, illam vero quod malitiæ nequiciæque magiſtra fuerat. id tam callidum facinus repente viſum caſtigauit plurimos, & reuocauit ad officium. Quocirca Deus laudauit ſtrenue nauatam operam iniuſſu magiſtratuum, & promptam alacritatem honorauit duplici præmio, pace ac ſacerdotio: tum quia iudicauit immunem à malitia debere eſſe in poſterum propugnatorem diuini cultus fortiſſimum: tum quia ſacerdotalis honor pietati debeatur merces propria, quæ eſt profeſſio ſeruiendi cœleſti parenti optimo, cui ſeruire optabilius eſt quam regnare, nedum eſſe liberum. non deſunt tamen quidam prolapſi eo inſaniæ, vt ne receptum quidem ad pœnitentiam ſibi reliquũ faciant, ad cultum ſimulacrorum præcipites, confirmantes eam ſeruitutem literis, non in chartula ſcriptis ſicut mos eſt mancipiorum, ſed inuſtis in corpus ferro ignito ne deleri queant poſtea. nam hæ non obſcurantur vllo tempore. At legifer Moſes vir ſanctiſſimus idem propoſitum per omnia cætera tenuit, vtpote veritatis amator atque magiſter, cunctis ſuæ gentis hominibus cupiens hanc imprimere in præcordia, procul reiectis falſis opinionibus, proinde cum ſciret hunc errorem vitæ non mediocriter fouери prauis diuinationibus, totum hoc genus auerſatur maxime, diuinos cunctos arcens in perpetuum à ſua republica, ſacrificos, expiatores, auſpices, prodigiorum procuratores, incantatores, ſacriſortilegos. omnes enim hi coniecturis ducuntur in ſpeciem probabilibus, eaſdem res aliter atque aliter interpretãdo, tum quia ſubiectum eorum non habet naturam ſtabilem, tum quia ipſi carent ratione accurata examinandi conceptus ſuarum mentium. impietatis apparatus iſti ſunt. quare? quia qui attendit his & obſequitur, credens hinc pendere bona malaque, contemnit autorem rerum omnium: nec intelligunt ſe vitæ curas committere incertiſſimis alitum motibus per aerem vltro citroque volitantium, & reptilium è terræ cauernis quærendi cibi cauſa proreptantium: item viſceribus pecudum, cruori & caſſis anima cadaueribus collapſis vt mutentur in deterius. requirit enim lex in huic ciuitati aſcripto abſolutam ſcientiam, non iſtarum artium quibus vulgus inſtituitur à teneris, quales ſunt diuinationum ſortilegiorumque coniecturis nitentium: ſed certæ perſuaſionis & veritatis indubitatiſſimæ qua Deus & pietas perdiſcitur. ſed quoniam à natura inſitum eſt hominibus prænoſcendi futura deſiderium, & ideo multi ſe ad aruſpicinam ſimileſque diuinandi artes applicant, ſperantque harum ope ſe fore voti compotes, cum tamen ſeipſæ vanitatis coarguant, ſeuere vſus earum interdicitur. nec enim deſore pietatis veræ cultoribus futurorum præſcientiam: exoriturum repente phrophetam aliquem qui vaticinetur correptus numine, nihil de ſuo dicens (nec enim ſcit quid dicat

Sacerdotii officii ſanctitas.

Arietum in ſacrificiis vſus.

Lex diuina abſolutam ſcientiam deſiderat.

qui vere diuinat) ſed quicquid proferet quaſi alio dictante interpretans. Deus enim per prophetas loquitur, quibus pro inſtrumentis vtitur ad ſignificanda quæcunque voluerit. Hęc & ſimilia poſtquam de vno vero Deo cognoſcendo vates legifer nos præmonuit, deinceps præſcribit quo ritu eum coli oporteat.

PHILONIS IVDÆI DE MONARCHIA

LIBER II.

Mundus Dei templum.

DEI templum alterum ſummum verumq; exiſtimandum eſt, mundus hic vniuerſus, cuius ſacrarium ſit cœlum in tota rerum natura præſtantiſſimum, donaria vero ſidera, ſacerdotes & æditui poteſtates angelicæ, animæ carentes corporibus, non quemadmodum noſtræ contemperatæ è rationali brutaque natura, ſed totæ quantæ ſunt intellectu præditæ, ratione ſinceritatis vnitati ſimiles: alterum vero manufactum. non erat enim reprimendus impetus hominum ad pietatem properantium, & grata ſacrificia pro acceptis beneficiis reddere paratium, aut pacem veniamq; petentiū. proſpectū eſt tamen ne vel paſſim vel vno loco plura templa dedicarentur æquiſſima ratione, quandoquidem vnus Deus non niſi vnicum ſibi dicari poſtulare videtur. ac ne apud priuatos quidem focos licet rem diuinam facere, ſed vel ab extremis terris ad hoc templum proficiſci iubentur ſacrificaturi, hac quoque de cauſa quo morum experimentum de ſe præbeant. nemo enim niſi caſte pieque ſacra facturus ſuſtineat relictis cum patria cognatis amiciſque peregrinati, & diuelli à neceſſariis coniunctiſſimiſque affectibus. id verum eſſe apparet cuilibet. innumeri enim ex innumeris ciuitatibus terra marique ab oriente, occidente, ſeptentrionibus, meridieque ſingulis feſtis ad templum hoc confluunt, quaſi ad quoddam commune refugium vitæ negocioſæ ac tumultuariæ: vti ibi tranquillitate inuenta remittant animum, ſepoſitiſque curis quibus per totam vitam grauantur, reſpirant pauliſper degentes hilariter: concepta que bona ſpe vacent rei cū primis neceſſariæ, ſanctitati religioniq;, inter

ſe quoque nouis coniuncti amicitiis, & promiſcuis epulis ac libationibus inſtaurata firmataq; concordia. eius templi extimus ambitus longe lateque patens, munitur quatuor elegantiſſimæ ſtructuræ porticibus: quarum ſingulæ duplici conſtant ordine, materiæ, marmoribus artificumq; ingenioſo labore architectorumque cura ornatiſſimæ. ſed ordo interior eſt ſubmiſſior, & in apparatu plus auſteritatis præ ſe fert. in medio templũ ipſum nullis verbis enarrabile, quantum licet ex his quæ foris ſpectantur coniecturam facere. nam intima nemini videre fas eſt, præterquam ſoli ſacerdotum principi, & id ei quoque vno die duntaxat anniuerſario permittitur, quo introſpicit omnia. infert autem odoramenta & foculum cum ignitis carbonibus. ibi multo ſuffitu facto fumus circumquaq; offunditur, & viſũ offuſcat nec ſinit longius proſpicere. Cum enim ſit ingens & in magnam ſubſtructum altitudinem quamuis in loco ſitum non admodum edito, inſtar celſorũ mõtiũ attollitur. eius ſtructuræ amplitudo eximia miraculo eſt omnib. ſpectatoribus, præſertim hoſpitibus viſentibus, & cum aliis publicis ædificiis conferẽtibus vel pulchritudinem huius vel gentis in hoc opere magnificentiam. Lucus autem nullus eſt intra dictum ambitum, quia lex id multis de cauſis vetuit. primo quoniã verum templũ non amœnitates poſtulat, ſed ſeueram caſtimoniam. deinde quia non eſt fas importare quæ faciunt ad virorem arborum, hoc eſt brutorum excrementa & hominum, tertio quia ſilueſtris materiæ nullus eſt vſus, cũ ſit vt poetę loquuntur, telluris inutile pondus: mitiores vero arbores quæ mites fructus ferunt, parũ cordatos à religione retraherent. præterea condenſa ſiluarũ maleficis conueniunt, ex latebris ſecuritatem & inſidiarũ occaſionẽ quærentibus. at aperta loca & propatula proſpectũq; introgreſſorum & obambulantiũ late admittentia, ſacris ſunt aptiſſima. reditus autem hoc templũ habet nõ ſolum è latifundiis, ſed & multo potiores alios, nullo vnquam interituros tempore. donec enim genus humanum permanebit, perpetuo reditus hi cum mundo vniuerſo ſtabũt incolumes. inſtitutum eſt enim quotannis offerri primitias ab anno ætatis vigeſimo: has redemptionẽ vocant, ac proinde volentes libentes ſumma alacritate offerunt, quaſi hoc pacto ſuam libertatem, ſanitatẽ, ſalutemque redempturi in poſterũ. cum autẽ hæc gens ſit populoſiſſima, proculdubio hæ primitię maximam rerum copiam ſuppeditãt. quocirca pene oppidatim ſunt ſacrata ęraria, vbi mos eſt deponi primitias, quam ſacram pecuniã certis temporibus legati ad templũ perferunt, delecti ex cuiuſque ciuitatis optimatibus committentis huic legationi ſpes ſuas, quas in religione oblatiſq; rite primitiis collocant. Huius nationis cum trib. numerentur duodecim, vna ex omnibus ſelecta fungitur ſacerdotio, quod accepit præmiũ pietatis atque fortitudinis, quo tempore plebeia multitudo viſa eſt ſeduci errore quorũdã populariũ ad Ægyptiacũ deliriũ & typhũ illiꝰ regionis familiarẽ deſciſcẽtiũ, q̃ brutis animãtib. pręcipue tauris miras affingit fabulas. huiꝰ igit̃ dementiæ ſceleſtos autores cũ internecione deleuiſſẽt iniuſſu magiſtratuũ, cõprobatũ fuit eorũ facinus, & pietati nauata opera. Leges autẽ de ſacerdotib. extant hæ: integritas cor-

Sacerdotũ leges.

poris in ſacerdote requiritur, ne quã labem mutilationemve habeat, neve vllam agnatam particulam ſuperuacaneam, ſiue in natiuitate, ſiue per morbum poſtea: neve colorem mutatum in lepram aut feram impetiginem, aut formicantes verrucas aliaſve puſtulas & tubercula. quæ omnia mihi videntur figurate referenda ad perfectionem animæ. nam ſi mortale corpus ſacerdotis inſpici oportet ne quo contactum ſit vitio, quanto magis immortalem animam, formatam (vt creditur) ad Dei veri effigiem. ſermo autem eſt imago Dei, quo ille totum mundum condidit. poſt nobilitatem vero generis & integritatem animæ ſimul & corporis, de veſtitu quoque præſcribitur, quem ſumi à ſacerdote ſacris operaturo deceat. is eſt linea tunica & ſubligar: alterum quo tegantur partes pudendæ, quas apud altare nudari nefas eſt, altera vero vt expeditius obeantur miniſteria. abſq; amictu enim tunicati ſacra libationesque peragunt, & quicquid ad rem diuinam opus eſt celeriter ac incunctanter ſuggerunt. pontifex autem iubetur & ipſe veſtem ſimilem ſumere, quando adyta ſubit vt aram odoramentis adoleat, quæ lintea non conficiuntur è mortali materia ſicut veſtes laneæ: aſſumit tamen & aliam pictã, quæ videtur mundi referre quandam imaginem, quantum è paratu eius apparet. primum enim indumentum eius rotundum eſt totum hyacinthinum talaris tunica ſignificans aerem: ſiquidem aer ſuapte natura nigricat & ipſe talaris quodammodo ſuperinduitur tenſus vſq; ad terræ infima. huic ſuperinduitur textum pectorale thoracis ſpecie, quo cœlũ ſubindicatur. nã duo ſmaragdi precioſiſſimi eminent in ſummis humeris, orbiculares, in ſingulis ſinguli, qui hemiſphæria duo nobis innuunt, alterum ſuperum, alterum ſubterraneum. in pectore ſunt gemmę xii. eximiis colorib., ternæ ſerie quadruplici, ad exemplar ſigniferi circuli. nam & ille terna è ſuis xii. ſignis in quatuor anni horas diſtribuit. cæterum tota hæc pars in qua ſitæ ſunt, rationale vocatur vero nomine, quoniam quicquid cœlo cõtinetur, fabrefactum ornatumq; eſt certis rationibus inter ſe congruentibus: nam ibi nihil non ſua ratione nititur. id rationale geminus textus variat, quorum alter claritas appellatur, alter veritas. per hanc ſubindicatur non eſſe fas vlli mendacio cœlum aſcendere, quod totum inde ad terreſtria loca relegatum ſit, & demigrarit in animos ſceleſtorum hominum. per claritatem vero, res noſtras clareſcere naturis cœleſtibus, alias in obſcuro futuras. liquet enim, quod niſi ſole illuſtrante, non eſſent conſpicuæ tot qualitates corporum, nec tot colorũ formarumq; ſpecies, nec dierum, noctium, menſium, annorumq; diſcrimina, & in vniuerſum quis diſtinxit tempora, niſi ſolis, lunæ cæterorumq; ſiderum curſus ac recurſus concinniores quam vt enarrari poſſint humana facundia? vnde numerorum natura niſi ex obſeruatione modo dictarũ temporis partium? quis in tanta maris latitudine ſimul & altitudine vias nautis aperuit, niſi ratio ſiderum? alia quoq; innumera viri ſapientes deprehenſa per eorum noticiam retulerũt in literas, vt procellas & tranquillitates aeris, felices ac malignos frugum prouentus, æſtus remiſſos & ardentiſſimos, hyemes aſperas aut vernantes, ſiccitates & pluuias, fœcunditates

Sacerdotũ varius veſtitus.

Solis virtutes.

ditatem animantium & ſtirpium, aut è diuerſo ſterilitatem, & id genus alia. omnium enim rerum terreſtrium in cœlo ſigna notata ſunt. ex ima vero talari pendent aurea mala punica & tintinnabula, & floſculi, quæ terram & aquam ſignificant: terram floſculi quod ex ea germinent, floreantque omnia: aquam vero punica, dicta ῥοαὶ παρὰ τὴν ῥύσιν, id eſt, à fluxu, iuxta Græcam etymologiam. harmoniam porro conſenſumque mundi partium tintinnabula indicant. quæ omnia ſita ſunt decentiſſime, in ſummo gemmæ, pectorale illud cœli ſimulacrum, quia & cœlum ſummum eſt. ſub hoc talaris tota hyacinthina, quia & aer nigricans ſecundum à cœlo tenet ordinem: in extrema veró eius fimbria flores & mala punica, quia terra & aqua infimum in vniuerſo ſint ſortitæ ordinem, hoc cultu pontifex vtitur, totum mundum referens ornatu mirando vel menti, vel oculis. Sicut enim hos aſpectu ob pretium ſimul ac varietatem ſtupendo percellit magis, quàm vllum textile in noſtris regionibus: ita interpretationem ſui partium habet ſapientem ac philoſophicam. admonet enim pontificem vt conſiderata vniuerſi quam geſtat imagine, vitam præſtet à natura non degenerem. deinde vt operando ſacris totum mundum deprecatorem alleget. Decet enim, vt patris ſacerdos filium eius mundum hunc ad preces votaq; adhibeat.

Pontificis ſummi veſtitus & ornamentũ.

Eſt & tertium huius ſacræ veſtis myſterium non prętereundum ſilentio, nam alij ſacerdotes tantum pro familiaribus amicis ciuibuſq; ſolent rem diuinam facere: at Iudæorũ Pontifex non ſolum pro toto humano genere, verum etiam pro naturæ partibus, terra, aqua, aere, igne precatur, & agit gratias: quippe qui exiſtimat, mundum (vt re vera eſt) ſuam patriam, ſolitus ſupplicationib. ei reddere propitium parentem conditoremque ſuum. Poſthæc legiſlator præcepit, vt qui accedit altare contrectaturus victimas redeuntibus ad ſe ſacræ functionis vicib. à vino temetoq; abſtineat, quatuor de cauſis, ſcil. vt effugiat pigritiam, obliuionem, ſomnum, amentiam.

Vinũ cur ſacrificantibus lege diuina prohibitum.

merum enim laxatis virib. corporis facit id minus agile, & in ſomnum velit, nolit, pertrahit: animi quoq; intentionem remittens, fit ei cauſa obliuionis ac deſipiſcentiæ. contra ſobriorum & membra ſunt leuiora habilioraq;, & ſenſus puriores ſincerioreſq;, & mens ipſa perſpicacior, ad proſpiciendum futuris negotiis, & ad præteritorum reminiſcentiam. itaque in vniuerſum vini vſus cenſetur ad vitam inutilis, quandoquidem grauat animam, ſenſus hebetat, denique corpus onerat. nihil enim ſinit in nobis liberum, ſed quicquid attigit, præpedit. At cum puritati ſacriſq; vacatur, tanto eſt hoc onus moleſtius, quanto grauius peccatur in Deum, quam in hominem. Merito igitur inſtitutum eſt ſacrificium abſtemium, vt diſcrimen ſit inter ſacra & profana, pura & impura, legitima & illegitima.

Sacrificia quadam e veteru Teſtamenti cur abſtemia.

Cæterum quoniam nemo niſi vir cooptatur in ſacerdotium, non cariturus amplexuum cupidine, quæruntur ei caſtæ virginis nuptiæ, ſanctis prognatæ parentibus, ac honeſtis generoſiſq; maiorib. Meretricem enim pariter animo impuram atque corpore, ne aſpicere quidem ei licet, etiamſi quęſtu relicto ad frugem rediit, eo quod olim pollutum vitæ inſtitutum ſecuta ſit. ipſa vero de cętero quidem eximatur ignominiæ, propter propoſitum

Pontifici meretricẽ aſpicere prohibitũ.

mutatum in melius: laudanda eſt enim nequitiæ pœnitentia, nec vetandus, quo minus eam ducat quiſquam alius: ſacerdotem vero ne accedat quidem propius. huius enim eſt eximium priuilegium, quod requirit conſenſum mutuum actionum eius omnium inculpabilium ab initio vitæ vſque ad exitum. Videtur enim à ratione boniſq; moribus alieniſſimum, cicatricoſos arceri ſacerdotio propter notas infelicitatis non maliciæ: eas vero quæ non ſolum coactæ, verum etiam interdum ſponte formam venditarant, poſtquam vix tandem reſipuerint, ab amatoribus diuulſas iungi mox ſacerdotibus, & è lupanaribus migrare in ſacra domicilia. manent enim nihilominus in animis pœnitentium cicatrices quædam & veſtigia nequitiæ priſtinæ. proinde recte honeſteq; vetitum eſt alibi, ne merces meretricis inferatur in ſacrarium. Atqui numi per ſe carent crimine, ſed quæ hos accepit vna cum ſuo quæſtu eſt abominabilis. quomodo igitur admittetur in ſacerdotis conſortiũ mulier, cuius etiam pecunia profana habetur adulterinaq;, quantumuis probatæ notæ ac materiæ? itaq; tanta requiritur in pontifice puritas, vt nec viduam ſinatur ducere, ſiue mariti obitu deſolatam, ſiue diuortio. primo, vt ſacrum ſemen intacto puroq; aruo capiatur, nec vllo modo miſceantur huius natales cum aliis familiis: deinde vt inita cum nondum deprauatis animis conſuetudine, facilius eas ſuis morib. accommodent. Sequaces enim & flexiles ad virtutem ſunt mentes virginum, & ad diſciplinam promptiſſimæ. At quæ iam experta eſt virum alium, probabiliter videtur ad inſtitutionem difficilior, vt quæ non adeo puram habeat animam, nec inſtar ceræ leuigatam, ſed iam ante inſcriptis notis aſperam, quæ ægre delebiles, vel nõ recipiunt figuras alias, vel receptas confundunt inæqualitate ſua. Virginẽ igitur ducat pontifex caſtam à nuptiis: virginem, inquam, non ſolum, cũ qua nemo congreſſus eſt alius, ſed ne deſponſam quidem alteri, quando non ſola hic requiritur caſtitas corporis. Reliquis ſacerdotib. quod ad nuptias attinet, præſcribuntur eadem q̃ pontificib. verum his præter virgines etiã viduas licet ducere, non quaſuis tamen, ſed quarum mariti defuncti ſint. non vult enim lex materiam contentionum præberi ſacerdotibus, quas vi uis prioribus maritis poſteriores vix poſſunt effugere propter zelotypiam. cęterum illis extinctis, ſimul affectus talis extinguitur. & alioquin etiam æquum eſt pontificem puriorem ſanctioremque ſicut in cæteris rebus omnibus, ſic in nuptiis quoque ſe approbare, nec niſi virginem puellam ducere. Secundi autem ordinis ſacerdotibus permittitur cum mulieribus virũ expertis connubium. Quin & de genere futurarum vxorum diligenter præſcribitur, vt pontifici deſpondeatur non ſolum virgo, ſed ſacerdotalis generis, vt ſponſus ſponſaque gentiles ſint & quodammodo conſanguinei, quo magis per totam vitam moribus conueniant. cæteris conceditur vt quamuis ipſi ſacerdotes ſint, poſſint tamen ducere non ſacerdotum filias: ſiue quod leue ſit hoc piaculum, ſiue quod non expediat plebem in totum ſubmoueri à ſacerdotum affinitatibus. ideo licitum eſt ſacerdotibus huiuſmodi connubium, vt cognationi proximum. nam generi loco filiorum ſunt ſoceris, & hi viciſſim loco

Meretrices à rebus diuinis planè arcendæ.

Coniugiũ Pontificib. & ſacerdotibus conceſſum.

Sacerdotũ leges.

Pontificib. virgines tantum in matrimonium conceſſæ.

Põtificum V. Teſtam. leges.

parentum ſui generis. Hactenus de coniugio, & cura procurandi liberos. Quoniam autem generationē ſequitur corruptio, & de vita functis leges ſunt proditæ, quib. decernitur, ſacerdotes non funeſtari ob cuiuſuis amici cognatiue interitū, ſed tm̄ ſex cognationis proximæ, patris matriſq;, filij vel filiæ germani germanęue virginis. Et Pontifici in vniuerſum luctu interdicitur, nec fortaſſe immerito. nā aliorū ſacerdotū functiones habent ſuas viciſſitudines, vt pro aliis ceſſantibus miniſtrent ſacris alij, & quibuſdā luctu occupatis, nihil tñ omittat̄ è ſolēnib. ritib. atq; ceremoniis. Pontificis autē officia propria cōmittuntur p æter ipſum nemini. Quamobrē ſemper impollutus permanere debet cauens à contactu cadaueris, vt paratus ſit tēporib. debitis vota ſacraq; ſine impedimento facere. Cum .n. alioqui ſit Deo dicatus ductorq; ſacrati ordinis: oportet eum abdicari omnib. cognationis affectib. vt charitatem erga parentes, liberos, fratres poſthabeat, nec vnq̄ ea retardatus potiora negotia differat. idem vetatur in domeſtico luctu veſtimenta ſcindere, & inſigne ſacerdotij ſuo capiti detrahere, aut è fano per occaſionem luctus excedere, vt ob loci ornatuſq; reuerentiam reſiſtat mœſtitiæ, & fortis malit videri, q̄ miſerabilis. Poſtulat .n. in eo viro lex præſtantiorem homine indolē, quippe qui Deo ſit familiaris præ cæteris, ſitus in quodam diuinæ humanæq; naturæ (ſi verum fateri licet) confinio, vt hoc mediatore Deus propitietur hominibus, eiuſdem miniſterio porrigat eis largiaturq; ſuam gratiā. Poſt hæc præcepit lex de iis, ad quos primitiarum vſusfructus pertinet. Si quis, inquit, ſacerdos oculū, aut manū, aut pedem, aliudve membrū amiſerit, aut maculā aliq̄ contraxerit, ad ſacra quidem tractanda non admittatur propter calamitates huiuſmodi, fruatur tñ ſacerdotum honorib. propter dignitatem generis irreprehenſibilē. Quod ſi aut lepra ſacerdotem occupet aut ſeminis profluuium, nec ſacrā menſam attingito, nec portionem accipito honorariam, donec ſiſtatur profluuium, & lepra decedēs cutem relinquat concolorē. Quod ſi ſacerdos rem q̄cunq; impuram attigerit, aut ſomnio venereo pollutus fuerit, ea die ſacrificiis abſtineat: ſed ſub veſperā ablutus ſinatur partem ſuam capere. Accola v. ſacerdotis & mercenarius arceatur à primitiis. Accola ideo, quia non omnib. vicinis menſa cōmunis eſt, & cauendū, ne ſacra profanentur nimio humanitatis ſtudio. Nec omnibus .n. danda omnia, ſed quæ accipientib. conueniāt. Alioquin ordo, quo nihil in vita melius, tolletur è medio, ſuccedente cōfuſione pernicioſiſſima. Si .n. in nauib. onerariis nautę gubernatorib. pares erunt, & in triremib. æquabuntur præfectis remiges naualeſq; ſocii, in exercitu vero equites magiſtris ſuis, ſcutati ordinū ductorib. centuriones legatis & imperatorib. i. ē in Repub. cōcionatores ſenatorib. rei iudicib. & in vniuerſū plebeij magiſtratib. tumultus ſeditioneſq; naſcentur, & iſta verbotenus æqualitas inæqualitatē rerū pariet. Nā æqualia dignitate imparib. tribuere, eſt inæqualitas: inæqualitas vero fons malorū. Quam ob rē honorariæ partes ſacerdotū ne cū accolis quidem communicandæ ſunt, ne propter vicinitatem attingant, quæ nefas eſt tangere. Nam is honor non domui habetur, ſed generi. Similiter merces è ſacra portione nō eſt reddēda mercenario.

Primitiarum vſusfructus.

Sacerdos membro aliquo mutilatus à ſacris arcendus.

Nam

Nam is ſi profanus ſit, in profanum vſum vertet, quæ honoris cauſa tributa ſunt nobiliſſimo ſacerdotum generi. Quapropter neminem alienigenam lex admittit in ſocietatem ſacratorum fructuum, etiamſi ex indigenarum nobilitate paterno maternoque genere ſit laudatiſſimus. vt hi honores incorrupti permaneant penes ſacerdotalem ordinem. Inconueniẽs enim fuerit, victimas, ſacrificia, cæteraſque altaris ceremonias committi ſacerdotibus, præterea nemini, honores vero eorum communicari quibuslibet: quaſi deceat illos diuexari nocturnis diurniſque curis ac laboribus, præmia vero etiam otioſis promiſcue contingere. Vernæ autem, inquit, & empticio dominus ſuus ſacerdos impartiat cibum potumque de primitiis. Primum quia ſeruus nihil lucratur niſi ex domino, cuius ipſe eſt poſſeſſio, vt neceſſe ſit, ſeruum ali è ſacris prouentibus. Deinde ne quod omnino futurum eſt, id inuiti faciamus. Nam ſerui, dum, velimus nolimus, nobiſcum verſantur perpetuo, & cibum potumque parando menſas heriles inſtruunt, dum miniſtrant veſcentibus & reliquias efferunt, ſi non aperte deſumunt, certe clam ſurripiunt, neceſſitate cogente, atque ita vni culpæ, ſi tamen culpa eſt vti cibis dominicis, alteram addunt, furtum videlicet, vt furtim ſacris fruantur ſine crimine, quod eſt abſurdiſſimum. Huc accedit cauſa tertia, quod non eſt periculum, ne primitię vileſcant ſeruis communicatæ, quandoquidem hi cohibentur metu dominorum, qui ne inſoleſcat, poſſunt in officio continere familiam. Poſtremo ſequitur lex humanitatis pleniſſima, ſic pręcipiens: Si filia ſacerdotis nupta ſacerdoti per mortem mariti fiat vidua, aut à viuo propter ſterilitatem deſeratur, retro in paternas ædes reuertatur, vt de primitiis viuat, ſicut quando virgo erat. Nã & nunc quodammodo virgo eſt potentia, ſiquidem deſtituta marito ac liberis, nullum præter parentem habet refugium. Vbi vero ſuperſunt filij filięve, neceſſario liberis ſuis mater attribuitur: qui cum ad paternam domum pertineant, matrem quoque ſecum adducent in idem domicilium.

*

PHILO-

PHILONIS IVDÆI DE PRÆMIIS SACERDOTVM ET HONORIBVS.

SAcerdotib. nullam agri partem lex attribuit, vnde more cæterorum in vſum vitæ fructus terræ colligant: ſed honoris cauſa Deum ipſum fore ſortem ac poſſeſſionem eorum pronunciat, ad res offerri Deo ſolitas reſpiciens, idque duabus de cauſis: primo, quia ſummus honor eſt participes fieri eorum, quæ Deo ſacrantur à gratis hominibus: deinde vt circa ſolum Dei cultum occuparentur, ceu curam & poſſeſſionem propriam. Huc accedunt & alij honores, virtutis ergo illis habiti, & ante omnia cibus abſque ipſorum cura laboreque paratus. Præcipit enim lex, vt quotieſcunque panis à piſtoribus fermentatur ac ſubigitur, toties primitiæ ſeparentur in vſum ſacerdotum: atq; hoc pacto etiam offerentium pietati proſpicitur. Dum enim aſſueſcunt, ſemper alimenti partem Deo decidere, nunquam in eius obliuionem veniunt, qua re nihil in vita poteſt contingere felicius homini. Cum autem hæc gens plurimum abundet numero virorum, neceſſe eſt primitiarũ afferri magnam copiam: vt nemo ſacerdos tam pauper ſit, quin diues videatur. ſed & è reliquis prouentibus imperantur primitiæ. vinum in ſingula præla, triticum hordeumque in ſingulas areas. ſimiliter ex oliuetis oleũ, cæterique mites fructus ex arboribus, ne contenti neceſſarijs ſuſtentẽt vitã durius, aut delicatiore victu careant, ſed hilarius menſis fruantur cum mundicie. tertium præmium ſunt primogenita maſcula, ex omni genere terreſtrium, quæ in vſum hominum veniunt. Nam hæc iure diuino debentur ſacerdotibus: ex armentis boum & ouium caprarumq; gregib. ipſi iuuenci, hirci & arietes, quippe cibo puri ac ſacrificio: pro equis vero, aſinis, camelis & ſimilibus æſtimationis non iniquæ pretium. eſt autem hic quoque prouentus maximus. nam vetere gentis huius inſtituto paſcuntur multi greges armentaque omnis generis animalium. hic lex non contenta primitiis omnium prouentuũ, alias inſuper exigit animarum atque corporum. nam liberi ſunt parentum partes ſeparabiles: imo (ſi verum fa-

Primitiæ frugum in Eccleſia ac ſacerdotũ vſum potiſſimum inſtituta.

teamur) inſeparabiles, propter communem ſanguinem, & latentem quãdam rationem generis demanantem à maioribus, natiua beneuolentia cõiungente affectus mutuos. Attamen & horum exiguntur primogenita primitiarum nomine, vt appareat gratã eſſe fœcunditatem vel præſentem, vel quæ ſperetur in poſterum: id quod cedit in laudem coniugij, ſacrari primum eius fructum, ſimulque coniuges admonet temperantiæ, curæ domeſticæ atque concordiæ, vt mutuo conſenſu in veram firmamque ſocietatem conueniant. Cæterum ne filij primogeniti ſacratique diſiungantur à parentibus, redimuntur certa pecunia, tantidem pauper ac diues, nullo reſpectu vel dignitate offerentium, vel recens natorum habitudinis, modo ne quis quantumuis pauper grauetur. Quoniam enim liberi tam humilibus de plebe viris contingunt, quàm clariſſimis proceribus, oblationem parem debere fieri iudicauit, facultatum (vt dixi) potiſſimum ratione habita. Alios inſuper non mediocres reditus iura ſacerdotibus tribuunt, dum à ſingulis exiguntur decimæ frumenti, vini, olei, fœturæ, pecudum ex armentis ac gregibus: quanta vero hinc quoque proueniat copia, licet ex numeroſiſſimæ gentis frequentia cõiecturam ſumere. ex his rebus liquet iuxta legis iudicium ſacerdotes æquiparari honore ac maieſtate regibus: ſiquidem illis tanquam principib. conferri tributa imperat, id quod fit longe aliter, quàm in cæteris ciuitatibus ſub dynaſtis degentibus. nam hæ gementes & coactæ vix tandem conferunt, peroſæ quæſtores ceu peſtem publicam, nunc has nunc illas cauſationes fingendo, ne ad præſtitutum tempus tributa repræſentent. At hæc ingens ſacerdotib. debitam pecuniam libens gaudenſq; depromit, quaſi non daret, ſed acciperet, addens fauſtas ominationes, & gratiarũ actiones populariter, idq; quotannis nec viris ceſſantib. nec mulierib. ſed alacritate ſpõtanea, quanta nullis verbis exprimi poteſt, conferentibus. & hæc quidem contribuũtur ex priuatis poſſeſſionib. nec deſunt ẽt alii reditꝰ è victimis, digni ſacerdotib. Nam de qualibet mactata pecude lex iubet duas certas partes eis decidi, armum dextrum & pectoris pinguedinem: quarum altera ſignificat requiri in eis fortitudinem in omni actione legitima, ſiue dandũ, ſiue capiendũ, ſiue operandũ ſit quippiam: altera vero animũ placatum & alienum ab ira poſtulat. Hunc.n. aiunt habitare in pectore, vbi natura collocauit vim irritabilem, ceu militem in præſidio, munito videl. compage oſſium firmiſſima, neruis adſtricta validis. De pecudib. autem, quæ alias mactantur cauſa viſcerationis, tria ſuo iure ſacerdos accipit, armum, maxillam, & quod omentum dicitur. Armũ ea ratione, quam modo diximus. Maxillas vero, vt capitis, ꝙ inter membra præeminet, ſermoniſq; primitias. Nã hic promanare non poteſt, niſi maxillis commotis, vnde σιαγόνας ἀπὸ τοῦ σείεσθαι, hoc eſt, ab huiuſmodi commotione Græci has nominant. Nam iis plectro linguæ percuſſis, omnia vocis inſtrumenta conſonant. Omentũ vero ventris eſt protuberatio: venter porro nil aliud quàm præſepe brutæ concupiſcentiæ, qui potationib. rigatur & in ingluuie, & inundatur aliis poſt alias cibi potuſq; deliciis, ſuis more gaudens in cœni volutabro degere. Proinde locus excrementis dicatus, conueniẽ-

Primogenitorum leges.

Sacerdotes honorificè ab omni populo in omnibus tractandi.

Sacerdotes publico ſtipendio alendi.

Animalia ſacrificiis idonea.

Omentum

tiſſimus

ciſſimus illi turpi & intemperanti pecudi. aduerſatur autem ei temperantia, quam exerceri & labore ſtudioque confirmari decet modis omnibus, vt bonum maximum ac perfectiſſimum, priuatim & publice vtile. Quocirca guloſa concupiſcentia, cum ſit impura profanaq;, merito extra virtutis fines exulat. Temperantia vero pura virtus & immaculata, cibi potuſque negligens, vt contemptrix voluptatum ad ventrem pertinentium, ad ſacrum altare admittitur: aufertque illam ventris protuberantiam, quo magis admoneatur deſpicere gulam inſatiabilem, & quicquid accendit hanc concupiſcentiam. Quin & holocautomatum, quorum vix iniri poteſt numerus, tergora cedunt ſacrificis, vnde quæſtus cum primis opimus percipitur. Satis igitur apparet, quamuis tribus deſtinata diuino cultui exſors agrorum ſit, alia tamen ratione proſpectum ei honorificentius, vt ſine labore ſuo viuat è primitijs & oblationib.. Sed ne quis è cōferentibus exprobret accipienti ſuum beneficium, iubentur prius in templum deferre munera, vt tum demū inde ſacerdotes deſumant. Decebat enim pro diuinis beneficiis largiſſimis aliquam ex rebus victui neceſſarijs delibari gratiam: autorem vero eorum cum ipſe nulla egeat, iſta largiri templi miniſtris & ſacrorū curatoribus. Nam quiſquis non ab hominib. ſed à Deo nunquā non in omnes benefico munus accipit, ſaluo pudore accipit. Itaq; tot præmijs decretis ſacerdotum ordini, ſi quis eorum eget honeſte viuens ſine crimine, vel tacitus nobis legum cōtemptum opprobrat. Nam ſi earum iuſſis pareremus, & oblationes debitas in quem oportet vſum verteremus, haberent illi non ſolum victum neceſſarium, verum etiam cætera delicatioris vitæ ſubſidia. Sicut è diuerſo victus ſacerdotum lautior, argumentum euidens eſſe poteſt pietatis publicæ, & legum ſemper ſeruatarum ſumma diligentia. Verum quorundam incuria (nec enim tutum eſt id imputare omnibus) ſacratis viris affert pauperiem, imo (ſi verum fateri licet) illis ipſis ab officio decedentibus. Nam leges contemptæ nocent contemptoribus, quamuis ſeductis & ineſcatis ad tempus aliqua illecebra. Cæterum nihil vtilius, quam ſequi leges naturæ, vtcunq; primus earum guſtus auſterus & immitis videtur. Tot lucrorum acceſſione vbi ſatis proſpectum eſt ſacerdotibus, etiam ſecundi ordinis habita eſt ratio. Hi ſunt æditui, pars fungentes ianitorum, pars vero atrienſium officio, ne quis profanus volens nolenſve tranſcendat ſacrata limina. Alii circumquaq; obuerſantur noctu & interdiu, per vices ſortiti diurnas nocturnaſq; ſtationes atq; cuſtodias. Rurſum alii porticus atriumq; verrunt & exportant ſcobes ac quiſquilias, curantque munditiem. & mercedem accipiunt victum ex decimis, vt prouentu proprio. Verum his ipſis decimis eis frui nō licet, priuſquam harum quoq; decimas offerant primi ordinis ſacerdotibus. Tūc enim demum libere fruuntur, non antea. Oppida quoq; quadraginta octo acceperunt lege concedente & cuiuſq; pomœria per duo millia cubitorum in circuitu paſcendis pecudibus, & in reliquos vſus oppidis neceſſarios. Ex his ſelecta ſunt ſex, tria cis Iordanem, tranſamnana totidem, in refugium eorum qui nolentes cædem fecerint. Quoniam enim qualécunq; homicidam nefas erat fanō introgredi vt ſe religione loci tueretur, iam di-

Temperantia leges.

Abſtinentia leges.

 cta

cta oppida ſunt aperta velut aſyla ſecundaria, propter incolarum honorem ac priuilegium, qui ſupplicibus contra vim futuri erant præſidio, non armorum ope, ſed dignitatis reſpectu, & iuſta reuerentia ſacerdotalis ordinis. Cæterum profugus iubetur continere ſe intra ſepta oppidi, quo receptus eſt, ne in vltores cæſi cognatos incidat, in homicidam quamuis non ſpontaneum ſæuituros propter extincti deſiderium, quod officit æquitatis examini. Quod ſi oppido exire auſus fuerit, ſciat, ſe in manifeſtam ruere perniciem. Nec enim illius à ſe occiſi cognatos latere poterit, ſed confeſtim peribit interceptus eorum laqueis & caſſibus. Terminus autem huius exilij, ſit idem, qui vitæ ſummi pontificis, quo defuncto impetrabit veniam, & ad patriam reditum. His ſimilibuſque legibus perlatis de ſacerdotio, deinceps docet de animalibus, quænam ſint ſacrificiis idonea.

*

PHILONIS IVDÆI DE ANIMALIBVS IDONEIS SACRIFICIO, DEQVE VICTIMARVM GEneribus.

Victimarũ in veteri lege ordo atq; diuerſitas.

ANIMALIA quæ in ſacris mactari ſolent, aut terreſtria ſunt aut volucria. ſed volucrium cũ ſint innumeræ ſpecies, præteritis cæteris omnibus, duas tantum ſelegit Moſes legifer: quoniam columba inter natura manſuetas & gregatim volitantes eſt mitiſſima, turtur vero inter ſolitarias cicuratu facilima. Terreſtrium quoq; innumeris gregibus omiſſis, tria præcipua ſecreuit genera, boum, ouium, caprarumque vt mitiora manſuetioraque. Siquidem armenta magna boum, magni greges caprarũ & ouium, ab vno quouis aguntur, nec ſolum viro, ſed & puero, dum exeunt in paſcua, rursũque ſuo tempore decenter ad ſepta redeunt. Quod autem animalia hæc ingenio miti ſint prædita, vel illud euidens eſt indiciũ, quod omnia veſcãtur herbis non carnibus, nec vnguibus adũcis armata, nec continua ſerie dentium. Nam gingiuæ dentibus aliquot deſtitutæ ſunt. Præterea maxime vitam iuuant hæc animalia. Arietes veſtitum præbent tegendis corporibus. Boues arando terram ſementi pręparant, & fruges ipſas tritura reddunt alimento vtiles. Ex caprarum pilis ac tergoribus contextis conſutiſque fiunt penulæ viatoriæ, velaminaque militibus, & aliis quos neceſſitas aliqua cogit extra vrbes ſub diuo degere. Requiruntur autem integra hæc omnia, illæſa partibus omnibus, & maculis etiam neuisque carentia. Tanta enim cautela vtuntur in hoc negotio & qui offerunt victimas & ipſi ſacrifici, vt probatiſſimi ſacerdotum peritiſſimique ab extremis pedibus exorſi per totũ corpus inquirant quæ ſunt cõſpicua, ne ventre feminibuſque celetur vel minima labecula. Adhibetur autem hæc cura nõ propter victimas, ſed vt ſine omni culpa ſint q eas mactandas offerunt. Submonentur enim his ſymbolis, vt quoties accedũt altaria, vel nuncupaturi vota vel redditurí, nullum vitium nullũq; morbũ afferant in anima, ſed conentur o-

Boum in ſacrificiis vſus.

Sacrificiorum in veteri lege diuerſitas.

mnino nitidam & immaculatam in conſpectum Dei producere,ne viſam auerſetur. Quoniam autem quædam ſacrificia fiunt pro vniuerſa gente, quædam pro vniuerſo (ſi verum fatendum eſt) humano genere, quædam pro ſingulis rem diuinam facientibus, prius dicetur de publicis. Eſt enim in his ordo mirificus. nam alia ſunt quotidiana, alia recurrunt ſeptimo quoque die, alia cum ſacratis nouiluniis, alia ieiuniorum tempore, alia tribus feſtis præcipuis. Itaque agni duo iuſſu legis mactantur quotidie, mane ac ſub veſperam, vterque cum gratiarum actione, alter pro diurnis, alter pro nocturnis beneficiis,quæ indeſinenter Deus largitur humano generi. is numerus duplicatur ſeptimo quoque die, vt par pari addatur, in æternitatis honorem, quod ſeptimus dies mundi natalis ſit. Quapropter hebdomadarias victimas placuit eſſe ſimiles quotidianis & continuis. Inſtitutum eſt etiam vt quotidie bis adolerentur odoramenta fragrantiſſima in ara quæ intra velum eſt,oriente ſole occidenteque, ante matutinum & poſt veſpertinum ſacrificium: vt ſacra cum ſanguine fiant pro nobis qui cõſtamus è ſanguine, incruenta vero pro principali noſtri parte anima, ratione prædita, factaque ad exemplar diuinæ imaginis. panes item ſeptimo quoq; die proponuntur in ſacra menſa,pares numero menſium, in quaq; ſerie ſeni, pro ratione æquinoctiorũ. Nam ſeni menſes interſunt vernum inter autumnaleq;. Poſt vernum fruges matureſcunt, quando fructus arborei ſe proferre incipiunt: qui mox poſt autumnale matureſcunt, quando ſunt ſementis initia. Sic natura ſempiternis orbibus in ſeſe recurrentibus alia poſt alia dona mortalibus per vices cumulat, quod ſignificatur per bis ſenos panes propoſitos. iidem admonent nos temperantiæ inter omnes virtutes vtiliſſimæ,quam comitantur facilitas,ſimplicitas,frugalitas, hoſtes cupiditatis & intemperantiæ, panis enim alimento contentus eſſe poteſt ſectator ſapientiæ, habiturus ſanum corpus & mentem ſobriam.cupediæ vero,placentæ, bellaria, commentaque alia curioſa piſtorum & coquorum, guſtui præ cæteris ſenſibus inerudito illiberalique ſeruientium ad nihil honeſtum & ſpectatu vel auditu dignum, ſed ad miſeri ventris deſideria, conciliant morbos tum corpori tum animo plerumque inſanabiles. cum panibus autem ſal & thus menſæ imponitur: quorum altero ſignificatur, nullum eſſe condimentum frugalitate ſuauius, ex ſapientum ſententia: altera vero,videlicet ſale, rerum omnium perpetuitas. nam hic conſeruat ea quibus inſpargitur, & ſufficit vice obſonii. Ridebunt hęc ſat ſcio,iſti qui nihil tractant præter epulas & conuiuia, lautarum ſectatores menſarum, ſeruiliter inhiantes auibus, piſcibus, carnibus & id genus cæteris,qui ne in ſomnis quidẽ vnquam veram libertatẽ guſtarunt. eos ego contemnẽdos iudico his, qui Deo vitam ſuam approbare cupiunt, docti voluptates aſpernari, & aſſueti mentem oblectare naturæ contemplatione. Poſt hæc legislator diſtinguit ſacrificia trifariam,in holocautoma, & quod pro ſalute, & quod pro peccato vocatur. Deinde ſingula exequitur accuratiſſime, ſeruato reſpectu decori pietatiſq;.Quin & ordo in hac diuiſione ſpectatur aptiſſimus.nã ſi quis examinare velit cauſas,cur illi priſci homi-

Arietes.

Frugalitatis leges.

nes aggreſſi ſint ſacrificia, tres præcipuas inueniet. Vnam cultum Dei, vel per ſe honeſtum ac neceſſarium, alteram vero vtilitatem ſacrificantium.

Holocauſtum quibus cæremoniis Deo offerendũ

ea duplex eſt, dum bona impetramus, & à malis eripimur. Cæterum primo illi generi, quod ſolum Dei honorem ſibi proponit, lex apte holocautoma tribuit, quando victima integra igne abſumitur, humana cupiditate nihil inde ſibi vſurpante. Alterum genus quoniam ad homines pertinens ipſorum opinione diuiditur, etiam lex ſubdiſtinguit, vt alio bona quærantur, quod nominatur pro ſalute; alio fuga calamitatis, quod pro peccato dicitur. atque ita holocautoma ſolius eſt Dei, cui ſemper debetur honor etiam ſi nihil expectaremus ab eo gratiæ. reliquæ duæ ſpecies ad nos proprie pertinent. altera incolumitatem poſtulans & profectum in melius: ea vero quæ pro peccato nuncupatur, veniam delictorum & medicinã languentis animæ. Dicemꝰ de ſingulis quæ lex ipſa præcipit, initio facto à ſpecie præſtãtiſſima, hoc eſt ab holocautomate. Ante omnia, inquit, ſeligatur maſcula victima ex animalibus puris ad ſacrificium iuuencus, aut agnus, aut hædus. Hanc qui offert, ablutas manus imponat eius capiti. Tum aliquis ſacerdos accipiat eam & immolet, mox alius ſanguinem eius exceptũ phiala fundat per altaris circuitum. detractoq; tergore victimæ, artus in fruſta cõcidantur & ablutis inteſtinis atq; pedibus, tota victima igni altaris tradatur, congeſtis rurſum in vnũ partibus quæ modo diſſectæ fuerant.

Holocauſtorum leges.

Hæc ſunt quæ diſerte lex præcipit. ſubeſt tamen intellectus obſcurior, qui è ſignis quibuſdã declaratis elicitur. primũ ſexus mas in victima requiritur, quia præſtantior eſt quam fœmina, & primæ cauſæ efficienti propinquior. nam quicquid fœmineum eſt, imperfectum cenſetur & ſubditum, vt quod patiatur magis quam agat. Porro cum anima noſtra conſtet è duabus partibus, bruta rationalique, rationis videlicet intellectus maſculini eſt generis, fœminini vero bruta illa quæ ſenſus ſortita eſt.

Intellectus ſenſui tanquam vir mulieri præſtat.

Intellectus autem ſenſui tanquam vir mulieri præſtat toto genere, quippe purus inculpatuſque, purificatus præfectis virtutibus: ipſa eſt tota Deo grata & ſanctiſſima hoſtia. cæterum quod manus imponuntur capiti victimæ, euidens indicium eſt innocentiæ, vitæque ſine culpa exactæ iuxta naturæ leges & diuina oracula: poſtulat enim Deus à ſacrificante primum bonam mentem, ſanctam & in pietate exercitam: deinde vitam benefactis ornatam,

Holocauſtomatum cæremoniæ.

vt dum manus imponit, poſſit libera conſcientia dicere, manus hæ nec muneribus corruptæ, nec innocenti ſanguine pollutæ ſunt, noxam, iniuriam, vulnus, vim intulerunt nemini, nulli rei turpi prębuerunt miniſterium, ſed rebus honeſtis ac vtilibus, quæ viris iuſtis, honeſtis ſapientibuſque probantur.

Sanguinis cur in rebus offerendis diuinis circũ altare fundatur.

Sanguis autem circum altare funditur, quia circulus figura eſt perfectiſſima, ne huius libationis exſors ſit vlla pars animæ: nam animam quodammodo libare videmur ſanguine. Figurate igitur docemur, vt integra mẽte in orbem choreas agitante per omnes conſiliorum, dictorum factorumq; ſpecies Deum colamus.

Inteſtina in ſacrificiis cur abluantur.

Nec myſterio caret quod iubemur inteſtina & pedes abluere. per inteſtina enim lota ſubinnuitur oportere cupiditates ablui, abſtergique maculas cõtractas ex ebrietate ac crapula, vitijs humanæ vitæ valde noxijs.

Pedum lo-tio. Pedum vero lotio ſignificat, non humi poſthac incedendum, ſed per æthera. Amans enim Deum anima re vera in cœlum à terris emicat, ſumptiſque alis petit ſublimia, cupida oberrandi cum ſole, luna cæterarumque ſtellarum ſacra militia, ipſo Deo duce atque imperatore, cuius inexpugnabile regnum iuſte moderatur vniuerſa & ſingula. *Sacrificia in veteri lege cur membratim diuidantur.* Quod autem membratim victima diuiditur, ſic interpretantur, vel quod ad vnum referantur omnia, vel quod orta ex vno in vnum redeant: id quod nonnulli ſufficientiam nominant, alii vero mutuũ fomentũ ornatumq; elementorũ quatuor. Mihi veriſimilior coniectura videtur, admoneri hoc pacto Dei cultricem animam, vt Ens illud non temere colat, ſed certa ratione atque ſcientia. Ea ratio conſiſtit in hoc, vt diuidantur ac diſtinguantur Dei virtutes & potentiæ. Nam Deus eſt bonus, conditor parensque huius rerum vniuerſitatis, prouidens ſuis operibus, ſeruator atque benefactor, idem beatiſſimus omnique felicitate refertiſſimus: quæ ſingula tum per ſe maieſtatem habent mirificam, tum collata cum aliis eiuſdem generis. Idem dicendum videtur & de rebus cæteris. Quoties ſubit tuum animum voluntas agendi Deo gratias propter mundum conditum, age & pro vniuerſo & pro integris eius partibus tanquam animalis perfectiſſimi: atque vt clarius loquar, pro cœlo, pro ſole, pro luna cæteriſq; vel fixis vel erraticis ſideribus: *Naturæ in rebus conſeruandis admirabile ſtudium* deinde pro terra cum ſuis animantibus & ſtirpibus, pro mari ac perennibus torrentibusq; fluuiis, & his quę victum in eis ſibi quærunt. deniq; pro aere ac huius partibus. Nam hiems, æſtas, ver, autumnus, anni tempora tuendæ vitæ neceſſaria, mutationes ſunt aeris commodæ rebus ſublunaribus. quod ſi quando gratias agis pro hominibus, id non in genere tantum fieri oportet, ſed ſpeciatim iuxta diſtinctiones præcipuas, pro viris ac mulieribus, pro Græcis ac barbaris, pro inſulanibus æque ac pro cõtinentẽ colentibus, item ſi pro vno viro vota facis, diuidenda ſunt non in minutias, ſed in ea q̃ ſunt potiſſima, vt res animi ac corporis, & rationis atque ſenſuum. Non eſt enim ingrata Deo pro his ſingulis gratiarum actio, vel deprecatio. Hactenus de holocautomatis: nunc ſacrificium quod pro ſalute vocatur, conſiderandum venit. In eo non refert vtrius ſexus ſit hoſtia verum ex ea tria hæc debentur ſacrificis, adeps, fibra iecinoris, & renes duo. Cætera in epulum cedunt ei qui obtulit. Cur autem dictę partes interaneorum ſacratæ ſint, non obiter diſpiciendum eſt. equidem ſæpe de his rebus cogitans, miratus ſum cur ex ea viſceratione lex deſumens ceu primitias fibrá iecinoris, & renes cum adipe *Iecinoris natura.* nec cor requirit nec cerebrum, vtráq; ſedem principalis partis animæ. nec dubito aliis quoque non nullis, ſacras literas magis mente quam aſpectu perluſtrantibus eandem quæſtionem occurrere: qui ſi cauſam probabilem inuenerint, & ſibi & nobis profuerint. ſin minus, noſtrum commentũ iudicent, an videatur veriſimile. eſt autem hoc, principalis noſtri pars capax eſt iniuſticiæ, timiditatis, imprudentiæ, cæterorũq; vitiorũ: habitat aũt in duobus modo dictis ſedibus, corde atq; cerebro. itaq; ſacra lex æquũ iudicat, non oportere ad altare Dei, vbi ſolet impetrari omniũ peccatorũ & iniquitatũ remiſſio, inferri vas illud & con-

cepta-

ceptaculum, in quo mens proclinauit ad iniuſtitiam ac inſipiētiam, deflectens à via ducente ad virtutem honeſtatemque. ſtultum enim fuerit in ipſo ſacrificio refricari non aboleri peccatorum memoriam. & hoc eſt, opinor, cur neutrum offeratur principalis partis conceptaculum, neque cor neque cerebrum. quæ autem iuſſu legis offeruntur, competentem habent rationem, adeps propter pinguitudinem protectricem extorum. eſt enim pro amictu, & multum ea iuuat ſua mollicie. Renes vero propter neruos tendentes genitalia, qui tanquam boni vicini genituram adiuuant, quoties abſq; impedimento natura operatur feliciter. Sunt enim ſubcruentæ quædam lacunæ, per quas ſe humida excrementa exonerant. Per neruos autem proximos (paraſtatas vocant medici) genitura deriuatur. Fibra porro iecinoris eſt præſtantiſsimi viſceris delibatio, cuius opera cibus in ſanguinem vertitur, moxque per venas ad cor promanat diſtribuendus porro in omnes partes corporis. ſtomachus enim gulæ ſubiectus cibos dentibus præmanſos excipit & præparat. ab hoc traditos venter cōficit ſecundo miniſterio, à natura ſibi aſsignato, eos in ſuccum mutans, è ventre duo caui tubuli enaſcuntur, facti ad digeſtionem & mutandum illum ſuccum in ſanguinem. digeſtiuus quicquid concoctu eſt difficile in fellis ſecernit veſiculam. alter vero perpurgatum iam calore colatumq; ſanguinem vitalem ad cor tranſmittit, vnde (vt dixi) deriuatur in corporis totius venas ſinuoſis flexibus, alimentum ei ſuggerēs. Accedit huc quod iocineris natura ſublimis & leuigata refert inſtar politiſsimi ſpeculi propter nitorem abſolutiſsimū: vt mens quoties à diurnis curis ceſſat in ſomnum ſoluto corpore, nullis inter turbata ſenſibus, ſeipſam ſuoſque intellectus in receſſu pure diſpiciat, intuendo iecur tanquam ſpeculum: & in eo ſincere cōtemplata res intelligibiles, circumſpiciat ſibi obuerſantes imagines, quo turpes fugiat, contrarias eligat, & ex imaginationum conſideratione ceu vates coniecturā de futuro faciat. In hoc genere duobus tantum diebus epulari fas eſt, ita vt nihil reliquiarum ſuperſit in tertium, idq; de cauſis pluribus. Vna, q̄a ſacræ menſæ vſus tempeſtiuus debet eſſe, curando ne quid corrumpatur mora temporis, cum carniū vel conditarum natura ſit obnoxia putredini. altera, quia victimarum partes nō ſunt in penū retrudendæ, ſed in medium proponendæ omnibus indigētibus. iam enim ſunt non offerentis, ſed eius cui litatum eſt: qui cū ſit beneficus ac munificus, vult conuiuis vocatis communicari ſuum epulum, non eius qui exhibet: quē ſic cogitare iubet, miniſtrū eſſe ipſum conuiuii non dominum. nam apparatus fit de liberalitate domini, quā diſsimulari non decet, præferendo humanitati ſordidam parſimoniam. poſtrema, quia ſacrificiū hoc ꝓ ſalute duorum offertur, corporis & animæ: ꝓinde ſuus cuiq; dies epularis tribuitur: quod æquum videatur vt primæ diei cōuiuium admoneat nos ſalutis animæ, ſicut poſtera dies ſanitatis corporis. Quoniā autem tertium nihil eſt cui proprie quæratur ſalus, ſerio vetitum eſt proferri epulum vſq; diem tertium, ita vt ne per obliuionem quidē liceat ſupereſſe reliquias

[S]acrificiorum diuerſi generis interpretatio.

abſque piaculo. Quod ſi quis hos ritus negligat, ſeuere diuina voce obiurgabitur: Hoccine homo ridende putas ſacrificiũ:nihil moror tua ſacra ꝓfana polluta execrataq;,carnes iſtas quas tibi ipſe coxiſti ventri ſeruiens, ne in ſomnis quidẽ doctus rationem veram ſacrificii. Ad hoc genus ptinet illud etiam ſacrificium ꝙ laudis dicitur,&fit ad hunc modũ,Cum aliquis in nullam aduerſitatẽ incidit vel rerũ externarum vel corporis,ſed qeta tranquillaq; vita fruitur, ꝓſpere degens & feliciter abſq; offenſis damnisq; omnibus,longum vitæ curſum ceu nauim in alto dirigens in ſerenitate ꝑpetua, fœcundę fortunæ auris à puppi aſpirantibus, neceſſe eſt vt Deo gubernatori debeat ſanitatem continuam & non interpellata commoda atq; in vniuerſum ſinceras felicitates nullis vitiatas calamitatibus: & horũ largitorem demereatur hymnis,laudationibus,ſacrificiis,&aliis gratiarũ actionibus: quæ omnia cõprehenduntur laudis nomine. hanc victimã non biduo,ſicut priorem illam ꝓ ſalute, ſed ipſa prima die lex iubet abſumi: vt qui experti ſunt ꝓpenſum paratumq; fauorem cæleſtis numinis, incunctãter de hoc ſacrificio impertiãtur aliis. Sequitur quod pro peccato nuncupatũ, variatur & perſonis & hoſtiarum genere: perſonis pontificis, totius populi, principis,plebeii: victimis vero vitulo,hirco,capra vel agna. vacca quoq; offertur in hoc genere,ab iis qui vel ꝑ imprudentiam peccarunt, vel ſcientes qdem & volentes, ſed iã mutata voluntate factum ſuum damnant,& vitam melius inſtituunt. Pontificis peccata & populi ſimili expiantur victima,videlicet vitulo: principis vero minore,tamẽ & hac maſcula. Hircus enim cęditur. At priuati etiamnũ deteriore. Fœmineum enim nõ maſculũ pecus mactatur. Decebat autẽ principem priuato homini præferri vel in ſacrificio: ſicut principi populum, quãdoquidem totũ eſt ſua parte potius. Pontificem vero ęquiparari populo in expiatione impetrãdaq; peccatorum venia. habetur tamen is honor pontifici non propter ipſum, ſed quia miniſter eſt populi, publice vota faciens ſoluenda totius gentis nomine. Præceptũ autem quod ad ſacra hæc attinet, eſt mirificũ. Si, inqt, pontifex ignorãter peccauerit:moxque addit,vt delinquat populus:tantumnon dicens,verum pontificẽ expertem peccati eſſe. Quod ſi quando labatur,id ei non priuatim ſed ꝓpter populum accidere,ita vt in promptu ſit remedium. mactato enim vitulo iubetur digitum intingere in ſanguinem,& ſepties eum aſpergere contra velũ ſacrarii,quo loco ſacra vaſa ſunt repoſita; deinde aræ quadrangulæ in qua ſolet ſuffitus fieri,cornua quatuor eodẽ vngere, reliquum vero profundere ad baſim altaris in atrio: ibi offerre illa tria quæ diximus in ſalutari ſacrificio,adipem,renes, fibram iecinoris. tergus vero atq; totum reliquum corpus ad pedes à capite vna cũ inteſtinis efferri in locũ mundum quo ſolent deferri altaris cineres,atq; ibi exuri ſtrue lignorũ ſuppoſita. idẽ ritus eſt ſacrificii quo totus expiatur populus. Quod ſi quis princeps peccauerit,capro vt dixi expiabitur: priuatus vero ciuis aut capra aut agna ſi malit. nam huic fœmina cõuenit, ſicut mas magiſtratui, cætera fiunt ritu eodem ab vtroque, vnguntur altaris ſubdiualis cornua, offeruntur

quomodo expianda.

Caprarum in ſacrificiis vſu.

Pontificis peccata

adipes renes & fibra iecinoris, reliqua cedunt ſacerdotibus in epulas. Quoniam autem peccata quædam in homines, quædam in ceremonias committuntur, hactenus de peccatis in homines factum mandatum eſt: cæterum ſi quis Deum & ſacra eius offendat, expiabitur priore, ſi prius luat pro damno dato pretiũ, quinta parte ſuper iuſtam ęſtimationem addita. Hæc & ſimilia poſtquam legiſlator præſcripſit de delictis ignorantiæ, deinceps tranſit ad ea quæ admittuntur à volentibus ac ſciẽtibus. Si quis, inquit, mentitus fuerit de ſocietate, aut depoſito, aut rapina, aut inuentione rei perditæ, deinde ad vitandam ſuſpitionem iurare non recuſarit, & tandem arguente ſe intus conſcientia periurium ſuum abnegationemque ipſe damnans confeſſus fuerit, ac veniam petierit: merebitur delicti obliuionem, quandoquidem veram pœnitentiam re magis quam verbis approbat, dum reddit depoſitum aut rapinam aut inuẽtum, aut in vniuerſum quicquid alienum vſurpauit, ſuperaddita quinta pretii parte in ſolatium eius cui fecit iniuriam. Cui poſtquam ſatisfecerit, eat, inquit, in templum oraturus veniam & peccati remiſſionem, non contemnendam aduocatam adducens curam animæ, emergentis è calamitate grauiſſima, & à morbo pene lethali redeuntis ad ſanitatem priſtinã Hic quoq; iubetur immolare arietẽ, ſicut ille p̃uariatꝰ ceremonias. Nã illud peccatũ inuoluntariũ lex æquat peccato in hominẽ voluntario, niſi huic quoq; religionis contẽptus accedat. vt autẽ periurus pœnã effugiat, remediũ eſt vitę correctio. Hic obſeruandum, quod quæ pro peccato altari offeruntur ex victima, ſunt eadem quę in ſalutari ſacrificio, adipes, renes, & fibra iecinoris. nam & pœnitentia genus quoddam ſalutis eſt, dũ animæ affectio quouis corporis morbo grauior effugitur. Reliqua viſcera dantur ad cibum, ſed aliis, alioque loco ac tempore. Nam locus epuli fanum eſt, tempus vero vnus dies nõ duo, & ſacerdotes ſoli epulantur, ita vt nec eorum domeſticæ fœminæ, nec ipſi qui offerunt, partes capiant. nihil enim extra fanum effertur, videlicet ne pœnitenti exprobrentur peccata priſtina, iactata in vulgũ ſuſurris inimicorum & linguis petulantibus gaudentium aliena ignominia. præſtat igitur ea cõtineri intra ſacrata limina, vbi fit expiatio. à ſacerdotibus autem abſumitur victima de cauſis compluribus. primo, in offerentis honorem. nam cõuiuarum dignitas ornat eum q̃ excipit conuiuio, deinde vt pœnitentes ſecurius credant ſe habere Deum ꝓpitium; alioquin eius famuli hanc menſam non accederent, niſi anteactis omnibus obliuioni traditis. Tertia cauſa eſt, quia ſacrificare nulli ſacerdoti, niſi integro, ꝑmittitur, cuive minima quidem inſit labecula. Atq; ita monentur quotquot à delictorum via decedunt, vt æmulentur puritatem ſacerdotum, q̃ de oblatione ipſorum epulari nõ dedignati ſunt. ideo ſacrũ hoc intra vnam diem abſoluitur, quia pecantes cunctatio decet ac ꝓcraſtinatio, in benefactis vero properandum eſt. Sed q̃ pro põtificis aut totius populi peccato mactãtur, dãnata cibis exurũtur (vt dixi) in ſacro cinere. nemo eſt .n. aut põtifice aut gẽte potior, q̃ deprecator allegari poſſit ꝓ his peccãtibus. merito igit᷑ viſcera cõſumũt᷑ incẽdio

Peccatorũ diuerſorum differentia.

Sacerdotes mẽbro mutilati aut impuri ſacrificiis non ſunt admittendi.

ſicut fit in holocautomatis, idque in honorem offerentium: nō quod dignitatum reſpectus habeatur in ſacrificiis, ſed quia hominum excellēti virtute præditorum vereq; ſanctorū peccata non multo deteriora ſunt quam benefacta quorundam vulgarium. quemadmodum enim vberes agri etiamſi ſpem coloni fallant, tamen plus ferunt fructuum quā ſuapte natura maligni: ſic proborū piorumque quantumuis modica officia non cedunt iſtorum fortunatorum ſed malorum amplis meritis, nōnunquam fortuitis magis quam voluntariis. His ita ordinatis ſpeciatim de tribus ſacrificiis, holocautomate, ſalutari, & pro peccato, addit aliud ex his cōſtitutum omnibus, vt eis bene inter ſe conuenire nos doceat. id genus ita coniunctum, votum magnū dicitur. Cur autem ſic nominetur dicturi iam ſumus. Cum aliquis ſacrarit omnium ſuarum rerū primitias ac decimas, tritici, hordei, olei, vini, pomorum optimorum, primogenitorum animalium, mactatis puris, impurorum vero perſoluto pretio, non habens amplius materiā in qua pietatem exerceat, ſeipſum dedicat, pietate ac ſanctitate nullis verbis effabili. ideo magnum hoc votum appellatur. nihil enim quiſquam poſſidet ſe ipſo pretioſius, qua poſſeſſione tunc ceditur. huius voti reo præcipiuntur hæc. primum ne mero vtatur aliove potu ex vuis factitio, imo ne alio quidem vllo qui afferat temulentiam & mentem labefaciat, vt ſacratus iam inde à voti nuncupati tempore. nam qui ſacris operantur, ſitim aqua reſtinguunt, ne in ebrietatem vetitam incidant. deinde ad præſtitutam diē, rite offeret tres votiuas victimas, agnum, agnam, & arietem, illum in holocautoſim, illam pro peccato, arietem vero in ſalutis hoſtiam. nam vouenti conueniunt hæc omnia: holocautoma, quia non ſua ſolum, ſed ſe quoque Deo dicat: pro peccato victima, quia homo cum ſit, quantumlibet perfectus, peccato non caret: pro ſalute autem, quia ſalutem ſuam acceptam fert non homini medico, ſed ſeruatori vero Deo, huiuſq; potentiis. nam mortales ne ſibi quidem ſanitatem conferre valent, ſiquidem nec omnibus, nec iiſdem ſemper ꝓſunt, interdum nocent etiam, quia negotium hoc aliunde pendet, nēpe à medicamentorum viribus. Mirandum etiam quod animalia tria quæ ſacrificiis diuerſis offeruntur, omnia ſunt eiuſdem generis, aries, agnus, agnaq; ſignificatur enim hoc pacto, ſicut paulo ante diximus, hæc ſacrificia eſſe ſibi inuicē germanitate quadam coniunctiſsima, quia & pœnitens ſeruatur, & ſeruatus recolligit ſe à morbis animæ, & vterque properat ad integram perfectamq; habitudinem, quæ ſubindicatur holocautomatis ſymbolo. Quoniam autem ſic ſacrificans offert ſeipſum, & ſacrū altare nefas eſt pollui humano ſanguine, & opus fuit omnino eius partem offerri aliquam. electa eſt quæ detracta nec dolorē afferret nec noxiam. Cū enim corpus ſit inſtar quoddam arboris, tanquam frondes ſuperfluæ capilli ex eo præfecti mittuntur in ignem, quo rite coquuntur carnes ſalutaris hoſtiæ: vt quia votiuam partē inferre in altare non licet, ſaltem ignem ſacratū lignis admixta nutriat. Hæc ſunt ſacra omnibus popularibus communia. Sunt & alia priuatim ſacerdotum ſacrificia, ne ſe putent

Votū quibus rationibus Deo ſoluendum.

Agnorum agnarumq; in ſacrificiis vſus.

Sacrificii communia atq; parti-

cularia diuerſi generis.

putent immunes propter factionem ſui miniſterii. Nam & hi offerunt quæ decet offerri ab hoc ordine, non cruentas victimas, ſed ſimilam, cibum hominis puriſſimum, quod perpetuum & quotidianum eſt ſacrificium, ſacræ menſuræ decima pars in dies ſingulos, cuius dimidium mane, dimidium offertur veſpere, frixum in oleo, quod non eſtur tamen: mandat enim oraculum vt quæuis oblatio ſacerdotis exuratur ignibus, nullis ad cibum ſeruatis reliquiis. Hactenus de victimis, nunc dicemus de has offerentibus.

PHILONIS IVDÆI DE VICTIMAS OFFERENTIBVS.

Sacrificii puritas.

OFFERENTI victimas lex præcipit, vt purus fiat corpore ac animo: animo quidem à morbis atq; vitiis tũ dicta tum facta corrumpentibus: corpore vero à maculis, & aliis rebus id cõtaminare ſolitis. Vtriq; ſuæ luſtrationes inuentę ſunt, animo per hoſtias ſacris idoneas, corpori per lauacra & aſperſiones, de quib. paulo poſt dicturi ſumus, æquũ eſt enim vt prius agamus de potiore noſtri parte anima. Quæ eſt igitur huius purificatio? Vide, inquit, tu, quiſquis es, vt victima quam offers ſit integra, eximia, carens maculis omnibus, probata acri & incorrupto ſacerdotum iudicio, haudquaquam fallendo propter continuã experientiam, niſi enim eam tum mente tum oculis exploraueris, non elues peccata & contractas in omni vita maculas, ſiue oblatas inuito ſiue voluntarias, in hoc enim tam accurato examine victimæ inuenies figurate ſignificari morum tuorum emendationem & profectum in melius. Nec enim bruta legi curæ ſunt, ſed animæ rationis compotes. Itaque de offerentibus, non de victimis eſt ſolicita, ne quod vitium eis inſideat. De cætero corpus (vt dixi) lauacris & aſperſionibus purificat, nec tamen aſperſum ſemel aut ablutum mox intra fanum admittit, ſed iubet foris expectare per ſeptem dies, & interim aſpergi bis, tertia ſeptimaque die, ac tum demum poſt ablutionem ad ſacrificandum ingredi. Nunc conſideremus quam prouide hæc fiant & quam philoſophice. Cæteri fere omnes aqua pura luſtrantur, marina plerique aut fluuiali, aut vrnis hauſta è fontibus. At Moſes cinere præparato è ſacri ignis reliquiis (id quomodo fiat mox dicetur) de hoc nonnihil ſumptum iubet in vas indere, & aquam ſuper infundere: deinde hyſſopi ramo in hac temperatura tincto luſtrandos aſpergere. Eius rei cauſa non abſurde hæc colligitur. Admonet eos, qui ad Dei cultum accedunt, vt ante omnia ſeipſos noſcant & ſuam eſſentiam. Nam quiſquis ſeipſum ignorat, qui poteſt ſummam illam & excellentiſſimam Dei potentiam percipere? Eſt igitur noſtra, quantum ad corpus, eſſentia

Aquæ vſus in ſacrificiis Veter. Teſt.

ſentia terra & aqua, id quod docemur hac purificatione: quando hoc ipſum creditur ad purgandum vtiliſſimum, noſſe ſeipſum, ex quibus & quam nihili rebus conſtemus, ex aqua & cinere. Nam hæc reputatio confeſtim arrogantiam inſidiatricem animo eximit, ſimulque ſuperbiam: atque ita Deum homini conciliat infenſum huiuſmodi vitiis. Recte enim alicubi dictum eſt: Qui ſuperbis dictis factiſque non abſtinet, non homines ſolos ſed & Deum irritat, æquiſſimum optimarum rerum opificem, itaque aſperſione hac ſic excitamur & tangimur, quaſi hæc ipſa elementa terra & aqua nos appellent in hunc modum: Nos ſumus veſtri corporis eſſentia, ex nobis natura, id eſt ars diuina, contemperatis effinxit humanam ſpeciem, ex nobis compacti prodiiſtis in lucem, in nos rurſum ſoluendi poſt obitum, nihil enim in nihilum recidere natura patitur, ſed vnde eſt initium, eodem finis redit. Nunc tempus eſt exhibere quod promiſimus, quænam ſit huius cineris proprietas, non è ſolis lignis combuſtis fit, ſed è victima etiam ad talem expiationem idonea, præcipit enim lex, vaccam rufam indomitam mactari extra pomœrium, deinde pontificem deſumpto huius ſanguine ſepties eum cõtra templum aſpergere, tum totam exurere vna cũ pelle, cornibus atq; intraneis, iamq; ſubſidente paulatim flamma in mediam hæc tria ſuperiniici, lignum cedrinũ, hyſſopum cuminumque, vbi vero extincta fuerit, cinerem ab homine puro collectum, reponi rurſum in loco puro extra pomœrium. Quid autem ſibi velint hę figurę, alibi expoſuimus in allegoriis. Neceſſum eſt igitur adituros templum ſacrorũ gratia, & corpore nitidos eſſe, & multo magis anima. Hęc enim domina eſt reginaque, modis omnib. illo præſtantior, vt diuinioris naturę particeps, niteſcit aũt mens cognitione placitorum ſapientię, deducentis ſe ad contemplationẽ mundi rerumq; contentarum in eo, & conſuetudine cum cæteris virtutibus, à quib. promanant actiones honeſtæ ac laudabiles, his quiſquis ſe p. ornauit, eat bono animo in templũ, locum ſibi conuenientiſſimum, ſeipsũ oblaturus pro victima, ſin adhuc pectus inſeſſum eſt iniuſtis cupiditatibus, prȩſtat in abdito quieſcere, nec temeritati adiungere impudentiam, religione poſthabita, nam veri Dei templum non patet profanis ſacrificiis. Tali homini dicerẽ: ô bone, non gaudet Deus centenis boum victimis, cum ſit cunctarum rerum Dominus, nec vllius indigeat: mauult pias mentes & viros ſanctitatis mediatores, à quibus popana pulteſque viliſſimas & gratiſſima munera libenter accipit, imo etiamſi nil afferant, ipſos cõplectitur, abſolutos in omni virtutũ genere, pro victimis optimis adducẽtes hymnos in ſeruatorem ſuum ac benefactorẽ, partim vocales partim abſq; ore linguaq; conceptos in animo & ſic quoq; penetrãtes ad Deum, quantũuis non ſentiantur humanis auribus. Hęc vera eſſe, vt nõ à me autore ſed à natura profecta, teſtatur vel ipſa euidẽtia manifeſtã fidẽ faciens non cõtentioſis hominib. teſtatur etiam lex iubẽdo poni duo altaria, materia, loco, vſuq; differentia. Alterum enim è ſaxis collectitiis impolitis extruitur in atrio iuxta templi veſtibulum, ad immolãdas victimas.

Cinerum in ſacrificiis vſus.

Alte-

Gratiarum actio ſacrificium Deo gratiſſimū.

Alterum vero aureum, ſitum eſt poſt primum velum in penetralibus, nemini conſpicuum niſi ſacerdotibus functionis ſuæ tempore caſtitatem ſeruantibus, quod factum eſt adolendis odoribus, vnde liquet, micam turis oblatam ab homine pio, Deo gratiorem eſſe multis hoſtiis, ſi offerenti non adſit probitas, quanto enim aurum præſtat lapidibus, & adytum veſtibulo, tanto acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis, quam mactata victima, ideo non ſolum materiæ pretio, artificum opere, ſanctitateque loci ara hæc auguſta facta eſt, ſed & hoc quod apud eam quotidie ſacra exordium ſumunt à gratiarum actionibus, non eſt enim fas immolare foris, prius quam intus ſummo mane ſuffitus factus ſit, quo ſignificatur nihil aliud, niſi Deum, non delectari victimarū multitudine, ſed offerentis bona mente atque puritate ſpiritus, niſi forte cum iudex religioſe iudicaturus aſpernetur munera partium ſententiam expectātium, alioquin ipſe corruptelæ reus futurus: imo cum vir probus à malo ne diuite quidem dignetur munus accipere: tu putas largitionibus capi Deum nullius creaturæ indigum? qui cum ſit primum illud bonum perfectiſſimum, perennis fons prudentiæ, iuſtitiæ virtutumq; omnium auerſatur dona iniuſtorum hominum, quod ſi quis talis offerat, nonne videtur impudentiſſimus, de illicito quæſtu, furtis, rapinis, abnegatis depoſitis, Deo tanquam iniquitatis ſocio partem decidens? equidē hunc pronunciarim infeliciſſimum, ſiue latere ſperat, ſiue deprehendi metuit, ſi putat fore vt lateat, ignorat Dei potentiam videntis & audientis omnia, ſin rem palam fore cogitat, audaciſſimus eſt quem peccati nō pudet, itane decet proferre iniuſte partarum rerū ſpecimina, & oſtentare inter donaria tanquā primitias? an dubiū eſt, neq; legem quicquam ab iniuſtis, neq; ſolem à tenebris accipere? atqui Deus & legum primitiuum exemplar eſt, & ipſius ſolis ſol, illuſtrans ſenſibilem intelligibilis, & ex inuiſibilibus fontib. ei ſplendorem viſibilem impartiens. Præterea de altari exteriore mandatū extat, Ignis in altari ardebit ꝑpetuus, merito, vt equidem arbitror. Nā quia perennes Dei gratiæ nec deficiūt nec intermittuntur, ſed interdiu noctuq; fruendas ſe præbent nobis hominibus, gratiarum actionem hæc ſacra flamma figurat, ſemper inſtaurādam ne quando extinguatur, quin & illud fortaſſe hoc modo quæritur, vt vno eodemq; igne continuato coaptētur noua ſacra veteribus, quo ſacrantur vtraque, vt approbetur perfecta gratiarum actio, quamuis pro variis occaſionibus alias plures alias pauciores adducantur victimæ, verum ſub hac verborum ſuperficie ſunt ſenſus reconditi, veritatis ſtudioſis deſpiciēdi iuxta allegoriæ regulas. Dei altare intelligitur grata ſapientis viri anima, compacta è perfectis numeris ſolidis & indiuiduis, nulla enim ſunt virtutū inutilia reſegmina, in hac ſacrum lumē inextinctū ardet perpetuo, eſt aūt mentis lumen ſapiētia, ſicut è diuerſo inſipientia tenebræ ſunt animæ, ſicut enim ſe habet ſenſibile lumē ad oculos, ſic ad rationē ſcientia, prælucente ſemper hoc lumine contemplationi rerum incorporearum & intelligibilium. Sequitur aliud præceptum: Omni oblationi ſalē adhibebitis, quo ſignificatur (vt antea dixi) æterna durabili-

Salis in Vet. Teſt. ſacrificiu vſus.

rabilitas. ſal enim conſeruator eſt corporum, ſecundo poſt animam ordine. Nam ſicut anima cauſa eſt incorruptionis corporum, ſic ſal quam diutiſſime tuetur ea, redditque quodammodo immortalia. ideo ſcriptura vocat hic thyſiaſteriũ eximio nomine, παρὰ τὸ διατηρεῖν τὰς θυσίας. i. à conſeruandis victimis. atq; carnes igne abſumuntur, vnde certiſſime colligitur, non victimam, ſed mentẽ offerentis & alacritatem probari, cõfirmatam virtutibus. Illud quoq; legislator iubet, oblationem omnẽ ſine fermento & melle fieri, neutrum vt imponatur altari dignũ exiſtimãs. mel fortaſſis ideo, quia collectrix eiꝰ apis animal eſt impurum, natũ è putribus boũ, vt fertur, cadaueribus, ſicut veſpas aiunt ex equinis prouenire. ſiue quod hæc figura doceat, profanam ducendam quamcunq; voluptatem nimiam, dulcem hauſtu, ſed cruciatus afferentem difficiles, à quibus animam concuſſam labefactari neceſſum eſt. fermentum vero propter tumiditatem quam efficit, æque figurato præcepto, ne q̄s elatus altare accedat, tumidus faſtu & arrogantia, ſed aſpiciens Dei magnitudinem, ſuam mortalitatem agnoſcat, quantumuis cæteris fortunatior, & vera æſtimatione animos elatos reprimat, cauens inſidiatricem ſuperbiam. Enimuero cũ ille rerum conditor, nullius indigus, non immenſam ſuã potentiam, ſed tuam infirmitatem aſpiciens, ꝓpitius de ſuo tuam egeſtatem ſuppleat: tibi quid agendum cenſes erga homines natura coniunctos & ex eiſdem elementis prognatos, cum nihil in hunc mũdum, ne teipſum q̄dem intuleris. nudus enim veniſti vir egregie, nudus abibis itidem, poſt vſuram acceptã à Deo temporis quod intercedit natiuitatem inter & obitũ: cui ſpatio quid magis conuenit, q̃ ſocietatis, concordiæ, iuris exæquandi, humanitatis, virtutiſq; ſtudiũ, abiectis iniuſtis, iniq̄s & impacatis vitiis, q̃ hominem animal ſuopte ingenio mitiſſimũ, ferum & immanſuetum faciunt. Amplius præcipitur vt à veſpere mane vſq; lumina intra velũ in ſacro candelabro luceant multis de cauſis. Vna, vt diurnæ luci ſuccedãt illuſtratura ſacrariũ expers ſemper tenebrarũ ad ſtellarum ſimilitudinem. Nam & hæ poſt ſolis occaſum lucem ſuã ꝓferunt, non deſerentes ſtationem quam in mundo ſortitæ ſunt. Altera, vt noctu quoq; ad Dei cultũ fiat oblatio, à diurnis non aliena, nec interrumpatur gratiarũ actio, nocturno tẽpori maxime idonea. Eſt enim genus quoddã ſacrificii, clariſſimus hic ſplendor in penetralibus. Tertia vero valde neceſſaria. Quoniã enim nõ ſolũ vigilantes, verũ etiam dormientes iuuamur diuina beneficentia, relaxati à diurnis laboribus, & leuati curis, animo in ſeipſum ſecedẽte à turbis ſenſuũ, & ſibiipſi vacante: merito lex æquũ iudicauit gratiarũ actiones ita diſtribui, vt ſacra fiant ꝓ vigilantibus, ꝓ ſomno vero & prouenientibus inde cõmodis accendãtur ſacrata lumina. Hæc & huiuſcemodi ſunt mandata interdictaq; ad ceremonias ſpectantia. Pręcepta porro ad ſapientiã conducibilia ſic inde licebit elicere. Videtur legislator dicere: Nihil ô anime à te Deus exigit graue multiplex & arduũ, ſed ſimplicia q̃dam & facilia: videlicet vt eum tanq̃ bene meritũ diligas, ſi nõ libet reuereri vt principem ac dominũ: vtq; incedas per vias ei placitas, colaſq; illũ

non obiter, ſed ex tota mente referta piis opinionibus: tũ mandata eius retineas firmiter, & ius diuinũ habeas in pretio: quæ cuncta ſi accurate obſeruaueris, nunq̃ degenerabis à natura propria. Quod ſi quid in mundo ꝓ nouetur, ſol, aut luna, ſtellæ væ cęteræ, aut cælũ ipſum vniuerſum, vel terra dum celſis attollitur montibus, aut in patentes campos liqdæ naturę more diffunditur, vel mare dũ vertitur in dulcedinẽ, aut flumina reſtagnant tanq̃ maria, ſtatim tamen ſingula redeunt ad priſtinos terminos. Tuus autẽ profectus erit, ſi viuas innocens. Quid hic moleſtum eſt aut difficile? non iuberis maria nunquã prius tentata traiicere, & tempeſtate fuẽte in mediis fluctibus ſuſq; deq; iactari ꝓcellis inter ſe conflictantib⁹, non pedibus emetiri aſperos calles & inuios, non itinera ingredi feris infeſtata & latronibus, non agere ſub diuo excubias expoſitus inſidiis hoſtiũ. Abſint à bonis hæ moleſtiæ. Melius ominandũ eſt in rebus tã vtilibus. Satis eſt ſi annuat animus, mox in ꝓmptu erunt omnia. An neſcis Dei eſſe cęlũ, tum hoc ſenſibile, tũ illud intelligibile, qđ cęlum cęli dicere licet: terram item & quicq̃d ea continet, mũdumq; vniuerſum viſibilem, atq; alterum illum inuiſibilem ac incorporeũ, ad cuius exemplũ hic noſter eſt conditus: & tamen ex toto humano genere ſelegit ſibi aliquot præcipuos vere homines, quos curare dignatus vocauit ad ſui cultũ & religionẽ, ceu perennem fontem vnde cæteræ virtutes promanant, ad fruendũ iucundiores nectare, nec minus ad parandam immortalitatem vtiles. Miſeri qui ſe alienant ab hoc virtutis epulo, miſerrimi qui ne guſtum quidẽ honeſtatis vnquam ceperunt, cum liceat deliciari & hilariter degere in ſanctitate ac iuſtitia. Verum iſti ſunt corde incircumciſo, ſicut ſcriptura loquitur, & contumaces propter morum duritiem, petulantes & immorigeri, quos lex his verbis admonet. Circũcidimini cordis duritiem: hoc eſt, excide ſuperflua mentis germina, prognata ex immoderatis affectibus & coalita inſitaq; in animum à malo agricola inſipientia, q̃ primum excidenda ſummo ſtudio. Et cauete, inquit, ne ceruix veſtra dura ſit: hoc eſt ne ſit refractaria, neve data opera duretur ad ruditatẽ noxiam: ſed omiſſa intractabilitate natiua vt pernicioſa, flectatur ad ea quæ decent, obſequẽdo naturæ legibus. Annon vides, circa ipsũ Ens primarias maximaſq; potentias, beneficam & vltricem? beneficam Deum nominant, quoniã huius opera mundus conditus & ornatus eſt: alteram vero dominum, penes quam eſt rerum vniuerſarũ imperium. Deus non hominum tantũ, ſed & Deorum eſt Deus, magnus, vere ens, & pollens potenſq;. Attamen hic tam ingens virtute ac robore, miſeretur egenorum inopiæ, nec dedignatur eſſe iudex in cauſa inquilini, pupilli, & viduæ: ſed poſthabitis regibus tyranniſq; & magnatibus, humiles dignatur hoc priuilegio. inquilinos, quia relictis inſtitutis patriis vanitate mẽdacioq; pleniſſimis, amore veritatis ad pietatem ſe tranſtulerũt, & verſi ad eum qui vere eſt colendũ, religioſi animi fruuntur priuilegio, ne fruſtra ad diuinam opem confugiſſe videantur. Pupillorum autem viduarumq; tutelã profitetur, quia hæ maritis, illi parentibus, orbati ſunt: quibus humana ope deſtitutis

Circumciſio cordis Deo gratiſſima.

Viduarum curam cur Deus potiſſimũ agat.

nullum

nullum præterea relinquitur auxilium. Ideo maxima in diuino ſpes ſupereſt: quia propitiũ numen non auerſatur huius generis patrocinium. Sit, inquit, ſolus Deus tua gloriatio. Non diuitiis, non honoribus, non principatu, non pulchritudine corporis vel robore, aut ſimilibus rebus, quibus homines veſani extolluntur, tibi placeas, cogitans primũ hæc ad bonorũ naturam non pertinere: deinde mutari momento minimo, & ſimul ac effloruerunt marceſcere. Illi ſoli adhæreamus ſupplices, ac ne deuicti quidem ab hoſtibus ęmulentur impias eorum ceremonias, in honorem Deorũ exurentes filios ac filias: non ꝙ is mos ſit omnibus Barbaris; nec enim tã fero ſunt ingenio, vt iniuriam, q̃ in bello ab infenſiſſimis hoſtibus abſtinent, in pace chariſſimis pignoribus inferre ſuſtineant: ſed qa re vera concremant corrumpuntq; animas ex ſe prognatorum dũ ab incunabilis in teneras etiamtũ non inſculpunt veritatis dogmata, vnde verũ Deum diſcere valeant. cauendũ igitur ne vel deuicti ꝓlabamur in ſuperſtitiones eorũ, quaſi pietatis merito adepti ſint victoriam, multis enim inſidiantur præſentes felicitates, vt ineſcatos in calamitates maximas ꝓtrahant. & fieri poteſt vt quamuis indigni, potiantur victoria, vt nos id male habeat, qui educati in diuinitus inſtituta republica, & innutriti legibus ad omnem virtutem incitantibus, à prima ætate doctrina imbuti quæ viros deceat, hæc contemptim habemus, & nugas æſtimamus cuiuſuis pretii, ſeria vero nihili. quod ſi quis ſumpto prophetæ habitu ac nomine, correptum ſe diuino ſpiritu ſimulet, atq; ita ad externorum Deorum cultum inuitet, cauendum eſt ne quis decipiatur à perſonato propheta. magus enim non vates eſt. qui quoniam mendacia commentus eſt & falſa oracula, etiamſi frater aut filius, familiaris aut amicus ſit, ſi per ſpeciem beneuolentiæ ſeducere te ad impietatem ſuam ſtudeat: necandus eſt tanquam hoſtis publicus ſine reſpectu priuatæ neceſſitudinis: & hortatio illius proferenda eſt ad omnes pietatis amatores: qui abſque mora in ſceleſtum irruent, rati ſanctitatis officium, talem hominem occidere. debet enim nobis eſſe vnica familiaritatis & amicitiæ teſſera, Deo placẽdi ſtudium, & dicendi faciendiq; pro pietate omnia. Cæterum cognationes ſiue vt quidam vocant conſanguinitates deſcendentes à communibus maioribus, tum affinitates quę ſitæ per connubia, reiiciendæ ſunt ſi non ad eundem finem ꝓperant, honorem Dei videlicet, quod eſt omnis coniunctiuæ beneuolentiæ vinculum inſolubile. nam talibus non deerit cognatio ſanctior & honeſtior. atteſtatur mihi lex ipſa, quæ naturæ placita & virtutem ſeruantes, filios Dei nominat, dicens: Filii eſtis domino Deo noſtro: mirum ni quia ſicut pater dignatur eos ſua cura & prouidentia. quæ cura tantum ab humana differt, quanto curator ipſe maior eſt hominibus. præterea profanas initiationes orgiaque lex ſacra omnino ſubmouet è ſua republica, quod periniquum cenſeat bene ac diligenter educatos contempta veritate animum applicare ad huiuſmodi myſteria, & ſectari pernoctationes tenebricoſas, relicta luce actionibuſq;

Connubia quomodo in Dei populo contrahenda.

quales diem deceant. nemo igitur ex Moſis diſcipulis initiet initietur-ve: quando vel docere vel diſcere hæc iuxta eſt nefarium. cur enim ô myſtæ, ſi hæc pulchra ſunt & vtilia, clauſi profundis tenebris trib. tantũ quatuorve ꝓdeſtis hominibus, cum liceat coram omnibus in medio foro vtilitates iſtas ꝓponere, vt omnes ad meliorem feliciorémq; vitã ſe cõferrent intrepide. nã à virtute diſiuncta eſt inuidia. celent ſe ſuaq; præ pudore qui tractant illicita, ſubeant ſeceſſus terræ obſcuros & abditos, ne quis eos videat. qui autẽ proſunt publice omnibus, in clara luce verſent̃ in foro medio, libere ſe in cœtus hominum ingerant, in illuſtri vitã ſuam proponant, & per præcipuos ſenſus iuuent turbas mortaliũ, dum vident ſtupenda, ſed iucunda ſpectacula, & dulces ſermones auribus hauriunt, mentes non ꝑſus indoctorũ exhilarare ſolitos. An non vides naturam quoq; haud occultare ſua pulcherrima laudatiſſimaq; opa, ſed in cõſpicuo poſuiſſe cælũ cũ ſideribus omnibus, vt viſum allectaret ad philoſophiæ deſideriũ? maria quoq;, fontes, fluuios, aeris temperiem, ventos anni horas moderantes ſuis vicibus, ſtirpium animantiũ frugumq; innumeras ſpecies prompſiſſe in vſumfructum hominũ? & nõ oportebat vos quoq; illã imitatos omnia neceſſaria q̃bus dignis vtenda ꝓponere? nunc ſæpe fit vt nemo bonus initietur, ſed latrones piratęq; ac mulierũ probroſarũ & impudicarũ ſodalitia, modo pecunia numeretur initiatoribus. Procul ſemoueantur omnes iſti extra fines bẽe cõſtitutæ ciuitatis in qua virtus & veritas colitur. de his hactenus.

A ſacrificiis qui excludendi.

Cæterũ q̃a ſocietatẽ humanitatemq; maxime docet lex noſtrã, vtriq; virtuti honorũ habet meritũ, neminem deplorate malũ ad eas admittens, ſed q̃ longiſſime in rem malã ablegans. Cũ igitur ſciret cõcionibus admiſceri multos improbos, ꝙ ſe poſſe in turba latere autument, vt id caueret in poſterũ, omnes indignos à ſacro cœtu edicto ꝓhibuit, exorſus à ſemiuiris obſcœno morbo laborantibus, q̃ naturæ monetã adulterantes, in impudicarũ mulierum affectum & formã ſponte degenerant. Spadones itẽ & caſtratos arcet, ꝙ vt florem ætatis ſeruarent diutius, è maſculino ſexu tranſcribi ſe paſſi ſint in fœmineam ſpeciẽ. Pariter repellit nõ tantũ ſcorta, ſed & natos è ꝓſtitutis, contactos materno dedecore, ꝓpter natales adulterinos. Qui locus, ſi q̃s alius, allegoriã recipit, plenam contemplatione philoſophica. impiorum enim & ſceleſtorũ non vnus eſt, ſed multa & varia. Quidã enim incorporeas ideas nomen inane aiunt rei veræ nullius, tolluntq; è rebus eſſentiã ſumme neceſſariam, quæ eſt archetypum exemplar omnium quæ ſpecificantur & dimetiuntur qualitatibus. Hos ſacræ legis tabulę ſpadones nominant. Quod enim conuulſum eſt priuatur qualitate atque ſpecie, fitque nil aliud quam (vt proprie loquar) informis materia. Eodẽ modo opinio quę tollit ideas, confundit omnia, & ſuꝑ veterẽ illam informitatem q̃ ante digeſta in ordinem elemẽta fuerat, adducit ſcenica deliria: quo q̃d iniquius cogitari poteſt aut abſurdius? nam ex materia creauit Deus omnia, licet eã non attigerit: nec enim fas erat rudẽ indigeſtãq; contrectari ab illo beato ac omniſcio: ſed incorporeis potẽtiis, quarũ verum nomen eſt ideæ, vſus

fuit

fuit adapte formanda ſingula genera, at iſta opinio valde perturbat omnē rerum ordinem, ſublatis enim ideis vnde qualitates ſunt, qualitates ipſas tollit pariter. Alii vero quaſi contendāt hos in impietatis ſtadio poſt ſe relinquere, addunt amplius, vt non ſolum ideas, ſed & Deum eſſe negent, per ſummam impudentiam: quaſi conducat vitæ vel falſo credi præſentiam inſpectantis cūcta numinis, miſeri & ſteriles ſapiētiæ, impietati malo maximo deuoti ac dediti. Tertium genus eorum eſt, qui viam ingreſſi contrariam, comminiſcuntur Deorum multitudinem, mares & fœminas, ſeniores & iuniores, replendo mundum multis præſidibus, vt de vno vero Deo perſuaſionem eximant mentibus hominum. Hi ſunt quos lex figurate dicit natos è meretricib. quemadmodum enim hæ verum filiorum ſuorum patrem neſciunt, nec poſſunt eis quenquam aſſignare ex tam multis amatoribus, cum quibus habuerunt ſtupri cōſuetudinem: eodem modo qui vnum verum Deum ignorant inter multos falſos cæcutiunt, neglecto præcipuo fine ad quē ab ipſis incunabulis tendere debuerant. Quæ enim diſciplina eſt honeſtior, quam veri Dei cognitio? Tertios autem quartoſq; repellit, quamuis ad eundem finem tendentes, non tamen eodem cum cæteris conſilio, vtrique enim magnæ peſti obnoxii, hoc eſt amori ſui, quaſi communem hæreditatem diuiſerunt animam, diſtributis inter ſe partib. eius bruta rationalique, nā alteri rationalem, hoc eſt mentem, ſortiti ſunt: alteri vero brutam, diſſectam in ſenſus aliquot. qui à mente ſtant, principatum & regnū in res humanas ei tribuunt, aiūt-

E meretricibus nati in Scripturis qui dicantur.

que idoneam retinendæ præteritorū memoriæ, tractandis præſentibus, & futuris per coniecturam aſſequendis, hæc n. campos monteſq; cōſeuit plātis ac ſegetibus, inuento agriculturæ ad vitā vtiliſſimo, hæc è ſiderum obſeruatione diuerſis terris commercia nauigationis aperuit ratione vix enarrabili, hæc literas, muſicam & encyclopædiam totā inuenit ſimul abſoluitque, hæc philoſophiam rerum optimā excogitauit, vt eius partibus adiutaret genus mortaliū: per rationalem vt ſermo fallaciis careat; per moralē vt mores corrigātur, p naturalē vt noſcantur mundana & cœleſtia. Alias præterea permultas laudes mentis aceruatim cōgerunt, quę poſſunt referri ad iam dictas ſpecies, nūc prætereundas breuitatis ſtudio. Alteri vero q patrocinantur ſenſib. haud minus eos extollunt, enumerando vſus eorū neceſſarios: aiuntq; duos ex his viuendi cauſam eſſe, guſtum & olfactum, duos bene viuendi, viſum auditumque, quon ā per guſtum alimēta traiiciūtur, p nares aer, quo totum ſuſtentatur animal. Nam & is alimentum eſt continuum, non vigilātes ſolū, ſed & dormientes conſeruans atq; nutriens, id quod vel hoc argumento certiſſime colligitur. Liquet n. ſi tempore breui cohibeat reſpiratio, præciſo ſpiritu qui ſolet externe influere neceſſario ſequi animalis perniciem. Verum vnus è philoſophicis ſenſibus per quos homini cōtingit bene viuere, viſus lumen videt rerum pulcherrimum, & alia quoque huius auxilio, ſolem, lunam, ſidera cætera, cœlum, terras, maria, ſtirpium, animaliumq; plurimas differētias, & in vniuerſum corpora omnia qualia quantaq; ſunt quorum per contemplationem abſo-

luta prudentia magnum ſcientiæ deſiderium excitat, quamuis & aliæ viſus vtilitates ſint maximæ, in dignoſcendis alienis & domeſticis, amicis & inimicis, vt caueantur noxia, eligãtur commoda. Sic aliæ quoque corporis partes ſuos vſus habent valde neceſſarios, vt pedes ad ambulãdum, & ad alia quæcunq; peragũtur crurum miniſterio: manus ad operandum & dãdum accipiendumque. At oculi, vt bonum quoddam publicum, & his & aliis partibus præſtent facultatem perfungendi ſuis cuiq; officiis, id ita eſſe cæci teſtabũtur veriſſime, qui reuera nec manus habent nec pedes, & ideo vel à petulantibus, vel à miſerãtibus appellantur horum membrorũ impotes. Auditꝰ porro carmina, rhythmos totamque muſicam iudicat. Cantus enim verbaq; ſanitatem & ſalutem afferunt. Cantus quidem excantando perturbationes animi, & quicquid in nobis diſſonat, in cõcentum quendam redigendo reprimendoq; immodicos affectus certis modulis. Quibus in rebus ſingulis ſunt varietates plurimæ, ſi muſicis & poetis credimus, haud cõtemnendis autoribus. Verba vero retundendo impetus ruentes in vitia, & homines occupatos ab inſcitia ſimul ac imprudentia liberando, p̄ductis obſequentibus, pertractiſq; retinentibus proſunt plurimũ. Hęc ſunt quæ vel mentis vel ſenſuum ſodales pro ſuis partibus tuendis vndecunque colligunt, dum ex his ex illa ve Deos faciunt, obliti veri Dei præ nimio contentioſoq; opinionum ſuarum ſtudio, proinde omnes hi merito pelluntur à ſacris cœtibus: & ſpadones qui ideas negãt: & qui omnino impii cum ſint, contemptoreſq; numinis, exſecti dicuntur proprio vocabulo. & his contrarii q; genealogias Deorum aſſerũt, quos ſcriptura natos è meretrice nominat: poſtremo qui amore ſui cæcati, pars rationem, pars ſenſum aliquem conſecrãt, omnes enim hi ad eundem finem properant, etſi non eodem conſilio. At nos Moſis ſacri vatis auditores & diſcipuli non deſinemus eum, Qui eſt quærere cum ſciamus eſſe felicitatis finem illius notitiam, & longæuam vitam eos qui Deo viuunt viuere: quod dogma è ſacris literis diſcimus cum primis neceſſarium, & philoſophorum quoq; placitis conſentaneum, certum enim eſt animi morbis laborantes cenſendos pro mortuis, eos vero qui ordinem, in quo à Deo conſtituti ſunt non deſerunt, vitam immortalem viuere.

Oculorum vſus cur hominibus datus.

Auditus ratio.

PHILONIS IVDÆI DE MERCEDE MERETRICIS NON ACCIPIENDA in ſacrarium.

EGREGIVM præceptum extat in ſacro legum codice, non decere meretricis mercedes inferri in ædem Deo ſacratam, fœminæ formam florentem venditantis, & vitam probroſam profeſſæ quæſtus gratia, quod ſi mulieris amatoribus ſuis obſequentis profana ducuntur munera, quanto magis ſcortantis animæ quæ ſe proſtrauit conſtuprandam vinolentiæ, gulæ, voluptatum ſtudio, ambitioni, auaritiæ, aliiſque vitiis innumeris, quorum maculæ an vnquam elui poſſint neſcio. Nam meretricum quæſtui finem nonnunquam ſenectus imponit, quando priſtina deſtitutas pulchritudine adire nemo dignatur, poſtquam ætatis vigor floris in morem emarcuit, at animam fornicationi iam aſſuetam & eruditam ad intemperantiam, quæ tãdem ætas in honeſtatem reſtituet? ætas certe nulla, ſed ſolus Deus, cui facilia ſunt, quæ nos efficere non poſſumus, oportet ſane ſacrificaturum diſpicere, vt mens eius integra ſit magis etiam quam victima, videre itidem cur eam offerat, aut enim gratias agit pro acceptis beneficiis, aut præſentis ſtatus confirmationem futuráue ſibi precatur commoda, aut deprecatur mala præſentia vel imminentia, quibus modis ſanitas & ſalus rationi quæritur, nam aut pro ante donatis aguntur gratiæ, ad euitandum ingratitudinis vitium, in bonos enim conferri ſolent beneficia, aut ſi quis præſentia bona precatur ſibi perpetua, melioraq; vota concipit, ſi nõ eſt inciuilis, dignum expetitis felicitatibus ſe præbeat. Quod ſi aduerſitates effugere poſtulat, caueat ne ꝙ admittat flagitium, duas enim noſtrũ quiſq; vxores habet in ſuo contubernio, eaſq; infenſas ſibi inuicem, & animæ domum replentes cõtentionibus zelotypis, harum alterã diligimꝰ, quaſi amicam blandam & familiarem, quæ voluptas dicitur: alteram odio ꝓſequimur, vt immitem ac tetricam, & nobis minime beneuolã hæc

virtus

vitius nominatur, illa nos accedit cũ ornatu meretricio, fracto inceſſu præ mollicie, obtutu laſciuo innuncans animas iuuenum, temeritatem & impudentiam præferens in oculis, elata ceruice ſupra natiuam ſtaturã aſſurgens, ridens cachinnabundaque, calamiſtrata & cincinnatula, fucata faciem, pictis ſuperciliis, recẽs lota, purpuriſſata, pretioſo floridoque amicta palliolo, aureis gemmatiſque armillis ſuperba & murenulis mundoq; muliebri cætero, ſpirans vnguenta fragrantiſſima, non tam domum ſuam quam fora compitaque diligens, petulans, ſuæ formæ prodiga, aſcititiæ vero auida, & cum ea pediſſequę domeſticæ vafricia, iniuſtitia, nequitia, quibus ſtipata more principis, ſic pertentat animum: Heus tu, omnium bonorum humanorum theſauri apud me ſunt reconditi, diuinis enim fruuntur cælites, præterea nihil inuenies, ego meos, ſi mecum conſuetudinem habere cupis, proferam, nec inuidebo quo minus vtenda fruendaque continue depromas pro tuo arbitrio, eorum tibi recenſebo multitudinem, vt aut libenter aſſentias, aut eis tuapte culpa careas, apud me eſt relaxatio, ſecuritas, quies, laborum obliuio, vtenſilium varietas, vocum modulamina, luxus in cibo potuque, odorum ſuauiſſimorum plurimæ ſpecies, amores perpetui, luſus licentiſſimi, coitus liberrimi, ſermones ſine reprehenſione, actiones ſine caſtigatione, vita ſine ſollicitudine, ſomnus molliſſimus ſatietas inexplebilis. Proinde ſi tibi placet meum contubernium, parata habebis in hac omni copia quæcunque delectant maxime: mihi erit curæ ne quid deſideres eſu potuve ſuaue, aut oculis, auribuſque gratum & naribus, potieris enim rebus omnibus quaſcunque concupiueris, pluribus in abſumptarum locum ſubſcatentibus. Sunt enim in theſauris modo dictis perpetuo virentes arbores feraces aliorum poſt alios fructuum, recentibus & matureſcentibus maturos iam ac vietos protrudentibus. Hæc arbuſta nullo vnquam externo ciuilive bello cæſa ſunt, ſed ex quo primum è terra fuerunt edita, ab ea tanquam bona nutrice aluntur, fundata profunde ſitis radicibus eiſque firmiſſimis, ſtirpes vero inde prominentes ad cœlum vſque attollentia: vnde rami enaſcuntur manibus pedibuſque animantium pro portione non abſimiles, & in his frondes ad ornatum pro comis additæ germinant, fructuſque quorum cauſa paraui tibi cætera. His auditis altera in abdito ſtans, ſed ita vt exaudire poſſet verba æmulæ, verita ne forte illa mariti communis animum ad ſe ſolam pertraheret corruptum donis vel oblatis vel oſtentatis, neve ſpecioſo aſpectu emollitum deciperet, quando aſcititio cultu & magicis eum allectari, demulcerique animaduertebat præſtigiis, repente ſuperuenit ingenuo matronalique inceſſu grauis, vultu ſerena, genuino quodam pudoris colore ſuffuſa, ſimplex moribus, vitæ integra, mente ſemper ſui ſimilis, verbis haud blanda ſanam mentem veraciter exprimentibus, decora natiuo habitu, moderata geſtu, veſtitu modica, ornata non auro, ſed longe pretioſioribus ornamentis, artibus virtutem decentibus. Comites eam ſequebantur, pietas, ſanctitas, veritas, religio, caſtitas, vtraque iuſtitia, tum quæ Deo

debe-

debetur, tum quæ hominibus: iuris æqualitas, fides, liberalitas, taciturnitas, ſobrietas, honeſtas, temperantia, manſuetudo, frugalitas, facilitas, reuerentia, fortitudo, generoſitas, ſecuritas, prudentia, prouidentia, vis conſulendi, diligentia, tranquillitas, comitas, bonitas, ſuauitas, humanitas, lenitas, clemētia, magnanimitas, beatitas. dies me deficeret percēſentem ſingularum nomina, protegentium latera dominæ ſuæ more ſatellitii. illa vero ad conſuetam grauitatem compoſita, ſic exorſa eſt: Video hanc impudicam nugatricem & præſtigiatricem ſplendide ac ſcenice ornatam, blandiciis te aggredi. quamobrem cum odio natiuo malos proſequar, verita ne per imprudentiā deceptus mala maxima pro bonis eximiis eligas, non grauabor tibi qualis ſit hæc mulier veriſſime prædicere, ne ſtolide reiectis rebus vtilioribus, inops cōſilii tibi accerſas infortunium. Ergo totum iſtum apparatū quo ſe iactat, aio aſcititium. nihil enim habet proprii natiuique decoris, ſed aſſumpſit ſibi adulterinam falſamque pulchritudinem, qua te in ſuos caſſes pertrahat. id præmonitus, ſi ſapis, irritam eius venationem facias. delectat illa quidem aſpectu oculos, aures voce demulcet: animam vero cuius præcipua habenda eſt ratio, non poteſt nō lædere, per has aliaſve partes ſe inſinuans. de rebus ſuis quicq̄d auditu gratum ſciebat narrauit: cętera innumera, vt iniucunda malicioſe diſſimulauit, quod ea queuis abſterrere queāt facilime. at ego hæc quoque detecta in medium proferam, nec imitabor ipſius vafrámenta, vt ſola oſtentem quæ pelliciunt, difficultates vero meas è conſpectu ſubmoueam: imo rebus lætis præteritis ſilentio, quod ipſas clamaturas ſciā, tantum oneroſas nominabo ſuis vocabulis, vt nudæ in medium propoſitæ, vel hebetibus qualem ſingulę naturam habeant ſint conſpicuæ. nam quæ ex voluptate commoda videntur pręcipua, viliora deterioraq; ſunt quam ſi qua ex me accipiuntur incōmoda, ſicut vſu quotidiano compertum eſt. Sed prius quam loqui de me incipiam, quantum potero memorabo quæ illa reticuit. poſtquam enim ſuos theſauros percenſuit, colores, voces, ac ſonos, ſapores odoreſq;, & vires tactus cæterorumque ſenſuum varias, morbos noxaſq; non indicauit, neceſſarios rerum ante dictarum comites, ita vt ſi aura quadā afflatus ipſas captaueris, mox tenearis laqueo. Scias velim ô tu ſi voluptatis amator fueris, eris & vafer, audax, incompoſitus, inſociabilis, moroſus, iniquus, difficilis, iracundus, peruicax, moleſtus, inobediens, leuis, malitioſus, ineruditus, iniuſtus, nefarius, ſibi viuens, infidus, fœdifragus, auarus, male moratus, nemini amicus, exul, ſine lare, ſeditioſus, perfidus, impius, profanus, inconſtans, inſtabilis, execratus, piacularis, ſceleſtus, ſcurra, peſtilens, noxius, illiberalis, refractarius, ferus, ſeruilis, pauidus, perditus, turpis, probroſus, propudioſus, immoderatus, immodicus, inexplebilis, arrogans, ſibi placens, ſuo iudicio ſapiens, ſordidus, inuidus, calumnioſus, contentioſus, delator, vanus, fallax, circulator, temerarius, indoctus, inſenſatus, nemini conueniens, inobſequens, contumax, præſtigiator, diſſimulator, ſimulatorque, cercops, ſuſpicioſus, infauſtus, inſcrutabilis,

ineuitabilis,perniacioſus, maleuolus, inconcinnus, importunus, loquax, nugax, inaniloquus, aſſentator, piger,luctuoſus,durus, meticuloſus,inſidioſus,incircumſpectus,impudẽs, improuidus, negligens, imparatus, bonarum rerum imperitus, ſuperfluus, errabundus, offenſator, indiſpoſitus,inacceſſus,guloſus,vagus,futilis,mobilis, doloſus, bilinguis, animi ambiguus, impoſtor, ſubſeſſor, petulans,incorrigibilis,ſemper indigus,incertus, circumforaneus, ſeductor,inconſultus,obnoxius,inſanus, faſtidioſus,vitæ auidus, glorioſus, irritabilis, iræ tenax,infenſus, procraſtinator,ſuſpectus,implacabilis,ſuppuratus,male ſperans,lacrymoſus, alienis gaudens calamitatibus, rabidus,adulterinus,informis, machinator,turpis lucri cupidus, amans ſui, ſeruitutis patiens, ſimultatis appetens,ambitioſus, de re domeſtica parum ſolicitus,ceruicoſus, effœminatus,inanis, profuſus, mordax, pugnax, fatuus,vinolentus,infortunatuſque. Hæc ſunt huius formoſæ ac exoptatę voluptatis magna myſteria, quæ libenter omnino tegeret,ne iis cognitis auerſeris eius conſuetudinem: meorum vero theſaurorum copiam & amplitudinem nulla lingua pro dignitate eloqui valeat.

PHILO-

PHILONIS IVDÆI
QVOD LIBER SIT, QVISQVIS VIRTVTI STVDET.

Virtutis encomium.

SVPERIORE ſermone docuimus Theodote, ſeruũ eſſe omnem qui cunque peccet, idque multis probabilibus rationibus verum confirmauimus, addemus nunc alterum iſtius cognatum, imo germanum gemellumque, per quem oſtendemus omnem probum eſſe liberum. Extat ſane inter cætera ſacrata Pythagoreorum præcepta & illud egregium, quo monemur per viam publicam non ingredi, non vt feramur per rupes deuias: nec enim laborem pedibus imperat: ſed figurate ſubindicatur, nec dictis nec factis vtendum protritis ac vulgaribus. Id præceptũ diligenter obſeruarunt, haud aliter quam oraculum, quotquot legitime ſunt complexi philoſophiam: adeo vt deflectentes à gregariis opinionibus, nouam ſibi viam aperuerint, inducta propria quadam ſpecie dogmatum, quam nefas ſit aliis præterquam puris attingere. impuros autem cenſeo quotquot vel diſciplinas nunquam guſtarunt, vel eas perperam non recte acceperunt, ſapientiæ pulchritudinem dehoneſtando in ſpeciem ſophiſtices: hi cum propter hebetes animi oculos lumen intelligibile videre nequeant, quod nimio fulgore præſtringit aciem, tanquam in tenebris degentes non credunt in die viuentibus, & quæcunq; illi perſpiciunt adiuti radiis ſolaribus, pro ſpectris habent ac prodigioſis mẽdaciis. An non abſurdum & mirum videtur, exules dici eos qui eos qui non ſolum verſantur in vrbe media, ſed curias, tribunalia, roſtra occupãt, & gerunt ędilitates reliquoſq; magiſtratus curules etiã, è diuerſo ciues haberi ꝗ aut nunquam aſcripti ſunt in eũ numerum, aut damnati exilio, ſub interminatione ſupplicii, ſi non dico attigerint ſolũ patrium, ſed vel è longinquo fuerint auſi ꝓſpicere. præſto ſunt enim innumeri ꝗ obſeruent & animaduertant, tũ ſponte infenſi, tũ ſubminiſtrãtes legibus ex officio. An non etiã ab omni ratione alienũ, plenũ impudentia & inſania, aut quomodocunq; dicenda eſt: non n. ſuc-

Pythagoræ philoſophia.

Exilii diuerſa ratio

currit proprium tam indignæ rei vocabulum: diuites nominari qui ſunt omnium egentiſſimi & carent victui neceſſariis, ſordide ſe ſuſtentantes ac miſere, vix quotidianum cibũ capientes, & vltro ſibi famem indicentes in abundantia, publica aura ſe nutrientes, ſicut cicadas aiunt rore viuere: pauperes vero q argento, auro, pecoribus, reditibus, aliiſq; bonis ineffabilibus affluunt, quorũ opulentia ꝓdeſt non ſolũ cognatis amiciſq;, ſed non cõtinens ſe intra domeſticos parietes, effunditur in turbas tribulium atq; popularium: imò vlterius etiam ſe porrigens, ciuitati multa largitur belli paciſq; temporibus. Eadem ſomniatio patriciis, paterno maternoque genere abauos atauoſq; illuſtres memorantibus, ſeruitutẽ audet obiicere: alios contra inſcripta fronte vernas, ex ſimilibus oriundos maioribus, ingenuos pronunciat. In cauſa eſt, vt dixi, hebetudo mentis hominũ addictorũ opinionibus & ſenſibus, quorũ conſiſtorium ſemper à rebus iudicatis corrumpitur ꝓpter ipſorũ inconſtantiam. atqui debuerant, ſi æmularentur veritatis ſtudiũ, non minus ſapere quam qui ægrotãt corporibus. nam illi deſiderio ſanitatis cõmittunt ſui curam medicis: iſtos vero piget inſcitiã depellere morbum animi, accitis viris ſapientibus: q non ſolum ꝓfligare poſſunt imperitiam, verum etiã ſcientiam in eius locũ inducere, rem omnium precioſiſſimã. Et quoniã, vt ait Plato ſuauiloquus, inuidia extra diuinũ chorum ſita eſt, nihil autem ſapientia diuinius & magis expoſitum, nunq̃ claudit ſuum auditorium, ſed patentibus ianuis admittit ſitientes ſermonem dulcem ac potabilẽ, frequentatores ſuos fluentis doctrinarum abunde proluẽs, vt inebrientur ſobria temulẽtia. illi vero iã vt ſacris initiati, furoreq; diuino perciti, dãnant priſtinã ſuam negligentiam iacturãq; temporis, in reb. nihili contrita vita p imprudentiam. operæ precium igitur fecerint, ſi quotquot vbiq; ſunt iuuenes, ætatis floridæ primitias eruditioni dedicarint, tã in præſens q̃ in futurũ paraturi ſibi decus & pſidium. ſicut n. vaſa odorem, quo primum fuere imbuta, referunt, ſic iuuenum animæ quas primũ formas imaginatione cõcipiunt, nunq̃ aboleri ſinunt, ne aliis quidẽ inſuper affluentibus. De his hactenus. Nunc q̃ſtionem noſtram diſpiciamus accuratius, ne nos obſcuritas nominũ decipiat. intellecto autẽ q̃d ſit de quo diſſerimus, demõſtrationes aptius adhibemus. Seruitus q̃dam animi, q̃dã corporis dicitur. corporibus dominantur homines, animis affectus & vitia. itidẽ libertas quædã eſt corporũ, non ſubiecta hominib. potentioribus: quædã animi, nullis affectib. obnoxia. de priore genere nunc non quæritur. innumeri n. boni viri libertatem amiſerũt variis caſib. Nos agimus de morib. quos nõ concupiſcẽtia, non timor, non gaudiũ, nõ dolor ſubigit, velut è carcere liberatos & vinculis, omiſſa igitur altera illa libertate fortuita & alienis à natura, pendentibuſq; ex ſola opinione vocabulis, vernarũ, venalitiorũ, captiuorũ, quæramus vere liberum, q ſolus ſui cõpos eſt, etiamſi multi ſe heres eius nuncupent. is n. exclamabit illud Sophocleũ nihil differens à Pythiis oraculis: Deus mi princeps, non vllus mortalium. nã reuera ſolus liber eſt, q ſolum Deũ ſequitur: imò vt eq dem ſentio, imperium habet in terreſtria,

tan-

Sapientiæ encomium.

Seruitutis diuerſæ rationes.

anquam immortalis ſummiq; regis mortalis vicarius, ſed præſtat ſermonem de principatu differre in tempus cõmodius, & de libertate, vt cœpimus, diſſerere, certe ſi quis negociũ penitius voluerit introſpicere, liquido noſcet, nullas res tam cognatas eſſe inuicem, quam libertatem, & curã ſui, improbos enim multa impediunt auaritia, luxus, ambitio: probos omnino nihil, reſiſtentes tanquam in certamine, cupidini, pauori, timiditati, dolori, & cæteris id genus, didicerunt enim contemnere iuſſa iniqua dominorum animis imperitare volentium, quippe libertatis amatores: cuius propria felicitas, hoc eſt ſua ſponte facere quicquid placuerit, laudatur hoc ſenario:

Quis ſeruus eſt, mortem qui non poteſt
temnere?

Nimirum intellexerat quiſquis eius autor fuit, nihil æque mentem in ſeruitutem redigere, vt mortis metum: vſque adeo ſumus vitæ cupidi, cogitandum autem, immunem eſſe à ſeruitute, non ſolum contemptorem mortis, ſed & paupertatis, & obſcuritatis, & doloris, atque cæterorum quæ vulgares inter mala numerant, cum ſint ipſi mali rerum iudices, qui ſeruum ex vſu ſuo æſtimant, conſiderantes eius miniſteria, cum oporteat mores ingenuos reſpicere, nam qui humili ſeruilique animo humilibus ſeruilibuſque negociis inuitus dat operam, vere ſeruus eſt, cæterum qui tempori ſe accommodans, ſuapte voluntate tolerat fortunæ inſolentiam, nihil humanum à ſe alienum putans, non ignarus diuinas res perpetuo ſeruare ſuæ felicitatis ordinem & hac quoque parte humanis præcellere, agitatis iactitatiſq; fluctuatione continua, vtcunq; momenta negociorum hinc inde pręgrauant, fortiter ferens quicquid acciderit, philoſophus mox euadit & ingenuus, proinde non cuiuſuis audiet imperia: quod ſi quis vrgeat tormenta minitans, reclamabit ſtrenue:

Combure carnẽ hanc, cõcrema, repleto te
Meo cruore, nam prius vel ſidera
Terram ſubibunt, terra vel ſcandet polũ,
Quã mollis à me extorqueatur vox tibi.

Spectaui aliquando certantes pancratio, alterum obtundentem pugnis & calcibus, totiſque viribus contendentem ad victoriam, tandem laſſum & incoronatum è ſtadio diſcedere: alterum carnoſum, neruoſum, muſculoſum, refertumq; ſpiritu vere athletico, tanquam ſaxeum ferreumve nihil plagis cedere, ſolaque patientia ſuperare aduerſarium, & ad extremum adipiſci victoriam, huic ſimilem bonum virum cenſeo, qui valide confirmatus certo animi propoſito, efficit vt aduerſarius prius defletur inferendo iniurias, quam ipſe quicquam agat præter animi ſui ſententiam. Sed hoc inexpertis videtur incredibile, nec mirum, quãdo ne illud quidem quod de pancratiaſtis diximus, quiſquã niſi qui vidit, crediderit, nihilominus verum eſt quod diximus. Vnde profectum eſt Antiſthenis dicterium, virum bonũ eſſe moleſtam ſarcinam, nam ſicut inſipiẽtia bene fertur & leuiter, ſic prudẽtia grauiter incumbens, premit vehemẽter ſuopte pondere, nec facile poteſt excuti, proinde Iudęorum legiſlator ait ſapientẽ graues manus habere, actiones eius hoc ęnigmate ſignificans, nõ ſuperficiem contrectantes, ſed penetrantes in ſolidum, vtpote ſubnixas nõ flectendo mentis propoſito, itaq; *Antiſthenis philoſophi de bono viro dicterium.*

à nemine cogitur, cum ſit cõtemptor & mortis & cruciatuum, lege naturæ præpoſitus omnibus inſipientibus.

Vulgi natura atq; inconſtantia.

Quemadmodum n. capris, bubus, ouib. præſunt caprarii, bubulci, paſtoreſque, greges aũt non poſſunt præeſſe opilionibus: ſic & vulgus pecori nõ abſimile, opus habet curatore principe, q ordo eſt bonorũ virorum, præfectorum ſuis gregib. certe Homerus reges ſolet vocare paſtores populi, at natura bonis viris hoc nomen magis cõpetere voluit. Illi paſcuntur magis q̃ paſcunt, dediti amoribus potationib. & cupediis, nequid dicã de auro argentoque, & aliis reb. pretioſiorib. quas expetunt, at hi nullis capiuntur illecebris, & inſuper alios monẽt, caueant ſibi ab inſidioſis voluptatib. ꝙ aũt publicæ factiones non ſint ſeruitutis indiciũ, apparet belli tempore, tunc n. vniuerſi milites ſunt in opere, non ſolũ armis onerati, ſed & ſarcinis comportanteſq; in caſtra aquã, ligna & iumentis pabulũ: ne quid interim dicã de aliis laborib. militaribus, dum vallum aut foſſam faciunt, mœnia reparant, triremes ædificant, artibuſq; variis manus exercẽt cũ reliquo corpore, quin & in pace nõ deeſt alia nihilo ſegnior conflictatio cũ pauptate obſcuritate, rerũq; neceſſariarũ inopia, quæ mala inuitos ad ſeruiles labores adigunt, & foſſores agricolas, ſordidoſq; opifices faciunt victus parãdi gratia, interdũ etiã in medio foro cogunt baiulare onera in conſpectu cõdiſcipulorum & æqualiũ. Alios ſeruili natos genere, benignitas fortunę promouit ad ingenuorũ officia, fiunt n. procuratores in amplis opibus, interdum etiam conſeruis præficiuntur cæteris, quibuſdam vxorum pupillorumq; herilium tutela commiſſa eſt, ob ſpectatam ipſorum fidem, poſthabitis amicis & neceſſariis: nihilominus tractant ſeruilia, fœnerantur, emptitãt, reditus colligũt, patronos ſuos demerentur obſequiis. Quid igitˀ mirum ſi aduerſus fortunæ fauorem inuoluunt ſe negotiis illiberalibus, & libertatem ſuam ipſi produnt, vltro ſe ſubiicientes aliis, ſic parentum mandata exſequuntur pueri, ſic magiſtrorum iuſſa diſcipuli, nemo n. ſpõte ſeruus fit. Sed parentes nunquam ſic obliuiſcuntur charitatis debitæ liberis, vt vllum miniſterium vel in ſpeciem ſeruile ſibi exhiberi ab eis ſuſtineant. Quod ſi quis à mangonib. vili venditos, ob id ipſum cenſet in ſeruorum numero, prorſus fallitur, nam iſthæc venditio nec hunc ſeruum facit, nec emptorem eius dominum: quandoquidem & patres filios redimunt, & ſuos parentes filii, vel captos à latronibus, vel iure belli redactos in poteſtatem hoſtium, quos tamẽ ſummum naturæ ius humanis legib. potentius ingenuitati reſtituit, quin & illud aliquoties accidit, vt verſis rerum vicibus, emptitii ſuis heris nõ tam ſeruirent quam dominarẽtur. Ipſe vidi ancillas formoſas & naturali facundia præditas, duplici gratia fretas ſermonum & pulchritudinis, plurimũ pollere in expugnandis dominis, ſunt n. hæ præcipuæ machinæ contra infirmos & parum conſtabilitos, efficaciores multo quã illæ quib. perſtringuntur mœnia, id ita eſſe liquet animaduertentib. eos adamatis blandiri ſupplicareq; captãtes eorum fauorẽ tanquã genii propitii: tum ſi putent ſe parum gratioſos, quaſi deſpiciãtur, ferre indigniſſime, rurſum ſi obtutum hilariorẽ viderint, exilire præ gaudio, alioquin etiã leonis emptorem dice-

mus

mus eius dominum: quem ille ſi vel torue aſpexerit, ſtatim miſer ſuo malo doctus ferociam eius ſentiet, & credimus ſapientem ſeruitutis patiētiorem quam beluas? cum maiorem ingenuitatem fortitudinemque habeat in anima quā cuius vllum corpus capax ſit, vtpote à natura ſeruituti addictum, quantumuis recalcitret. Hanc probi viri libertatem & alias licet cernere quam præclara ſit:

Miſer ſiet profecto quiſque ſeruulus.

Quid n. miſerius quam ne ſui quidē eſſe cōpotem? atqui ſapiens felix eſt, virtutis ſummarium circumferens, in quo ſita ſunt omnia, vt neceſſario cōſequatur virum bonum eſſe liberum, præterea Dei amicos nōne liberos fatebimur? niſi forte regum amicis nō modo libertatē, verum & imperii ſocietatē cōcedimus ſimul adminiſtrātibus rempublicā: cœleſti vero numini charis ſeruitutem exprobrabimus: ꝙ amatores Dei redamatiq; iuſto fauore honorantur ab incorrupto eius iudicio, ſuntq; poetarum quoq; teſtimonio reges regum & rerum domini. At Iudæorū legislator audet quiddam maius dicere, vt ſimplicis meditator philoſophiæ, amore Dei correptum, & eius ſolius cultui deditum plus quam hominem pronuncians, videl. hominum Deum non item naturæ, qui honos vni Deo debetur patri regique rerum omnium, & poſtea tali priuilegio dignatum ſeruum cēſebimus potius quam ingenuum? qui licet ipſe non eſt habendus pro Deo, tamen vt amicus Dei felix eſt procul dubio. Deus n. nec infirmus propugnator eſt, nec immemor iuris amicitiæ, cui tutor ipſe præſidet, gaudetq; inuocari hoc cognomine. Adhęc, ſicut ciuitates dominatū paucorum & tyrannidē ferentes ſeruiunt oppreſſæ moleſto imperio, cōtra quæ legib. parent, degunt liberæ: nō aliter et ā homines, quotquot in iræ, cōcupiſcentiæ, aut cuiuſcunq; vitii perturbationiſve inſidioſæ poteſtatē deueniunt, oēs ſeruitutem ſeruiūt: ſicut è diuerſo liberi ſunt quotquot viuunt ſub legibus, eſt aūt vera lex, recta ratio, nō huius aut illius mortalis inſtitutum, in tabellis chartuliſve ſcriptum inanimis, ſed immortalis ipſa ſtilo naturæ ſempiternæ in mente immortali exarata, proinde miranda eſt hebetudo multorum, tam manifeſtas rerū proprietates, non conſiderantium: qui maximis populis Athenienſi Lacedęmonioq; aiunt ad libertatem ſufficere leges latas à Solone Lycurgoque, quarum præſcripta obſeruantur ab his ciuitatibus, viris autem ſapientib. negant ſatis eſſe dicta rationis, ex qua ceu fonte leges naſcuntur, liberum facturę omnem qui aduerſus eius imperata interdictaque non eſt contumax. Eſt autem manifeſtum libertatis iudicium, præter dicta ſuperius, æquum ius diſſerendi de republica, ꝙ omnibus liberis hominibus & probis eſt mutuum, quamobrem laudantur illi ſenarii, vt conſoni philoſophorum ſententiæ:

Cum lege ſeruus nullū habet cōmercium.

rurſus alius:

Es ſeruus, & rationis expers natus es.

Quemadmodū igitur de muſica ex æquo licet diſſerere peritis eius artis omnibus, & de grammatica geometriave grammaticis geometriſve: ita de vita recte inſtituenda peritis rerū ciuilium, circa quas hominum vita verſatur quotidie. Domini autem ſunt omnes periti rerum talium, ſicut etiā naturæ totius, & inter hos multi

Seruitutis iugum omniū grauiſſimum.

Iracundia affectus perniciosiſſimus.

Lycurgi leges.

Libertatis vera indicia.

beti, ergo hi quoq; quib. eſt ius loqui de rebus huiuſmodi, vnde ſequitur, neminem probum ſeruire, ſed eſſe omnes liberos, quo argumẽto etiã inſipientem ſeruum eſſe colligitur, ſicut n. amuſis non eſt vix ex æquo diſputare cum muſicis, nec illiteratis cũ literatoribus, & in vniuerſum expertis artis cũ artificibus: ita lex ad vitã inſtituendam pertinens nõ ſinit de hac loqui peritos imperitoſq; ſine diſcrimine, vt liberis omnibus ex æquo ius loquendi conceditur, inter quos probi nonnulli: & nulli minus ſciunt vitã inſtituere quã mali, ſicut nulli melius quam ſapientes: ergo nemo malus liber eſt, ſed oẽs ſeruiunt: Zeno quoq; cum cęteris virtutis admiratorib. fortiter pronunciat, non oportere malos viros cũ probis contendere, ait enim: An nõ plorabit malus ſi bono aduerſabitur? Ergo nullum ius ſinit malum probo cõtradicere. Nec me latet fore qui ſubſannent hãc meam ſententiã, & arrogantem inſenſatamq; iudicẽt, verum iſti ſi riſu cauillisq; ſedatis voluerint penitius totam rẽ introſpicere, ſcient nõ alia de cauſa quenquam ploraturum citius quã ſi ſapientis monita contempſerit, nam pecuniarũ iactura, ignominia, exilium, verbera, ſimileſq; iniuriæ, nõ ſunt conferendæ cum vitiis, & cęteris calamitatib. quas vitia ſecum afferunt, at vulgus non animaduertens quam pernicioſa ſit animis rationis cæcitas, tantummodo externis angitur infortuniis, quã quidem caret iudicio, quod ſi poſſet viſum recipere, conſpicati tot inſipientiæ decipulas, tot damna accepta p ignauiam, debacchationeſq; luxurię, iniquitateſq; iniuſtitię, ſummæ felicitatis amiſſę iacturã deplorarent ſerio, nec vllã in tanta calamitate conſolationẽ admitterent. Cæterũ illa Zenonis ſentẽtia tanq̃ è fonte hauſta videt̃ ex Iudæorũ legibus: in quib. narratur de duob. fratribus, altero frugi, altero luxu perdito, ꝙ cõmunis amborum pater miſeratus eum qui à virtute deſciuerat, precatur ei vt fratri ſeruiat, ſeruitutẽ quæ videtur malum maximum, exiſtimans rem inſipiẽti vtiliſſimã: ne ſi relinqueretur in ſuã poteſtate, prolaberetur in oẽm licentiam, ſed potioris cura emendatis morib. in melius proficeret. Hæc ad confirmationẽ rei qua de quęrit̃, mihi ſane ſufficerent, ſed qm̃ medici ſolent variis morbis adhibere varia remedia, neceſſarium duco iſtis vt videntur paradoxis propoſitionib. propter nouitatẽ alias inſuper probationes apponere, quidam n. vix cõtinuatis argumẽtationib. conuicti errorem ſuũ agnoſcunt. Recte igitur vulgo dici audimus, eum qui prudenter agit, bene agere omnia quiſquis aũt recte agit omnia, peccatum, reprehenſionẽ, culpam, mulctã euadit, itaq; licet ei q̃dlibet agere, & quomodolibet viuere, at bonus vir prudẽter agit oĩa: ſolus ergo liber eſt, quidni? cũ nec cogi poſſit nec vetari, ergo nemo bonus ſeru⁹ eſt, liquet autẽ ꝙ nec cogi nec vetari poſſit, vetatur n. qui à concupitis reb. cohibitus arcetur, at ſapiẽs cupit virtutẽ, qua non potiri non poteſt, ꝙ ſi non cogitur, certe ſua ſponte agit, actiones vero aut bonę à virtute proficiſcuntur, aut malæ à vitio: aut indifferentes ſunt & mediæ, quæ ad virtutẽ attinent, nõ coactus agit ſed volẽs, cum virtute n. cõiuncta ſunt facta eius omnia, quicquid aũt vitioſum eſt, vt fugiendum ne in ſomnis quidẽ attingit, idem credibile videtur & de indifferentibus, circa quæ animus pendet

Zenonis philoſophi de bono viro ſententia.

Viri boni deſcriptio.

det tanquam in æquilibrio, doctus nec trahi ab eis vt pōdus habētibus, nec eis offendi vt auerſandis. Vnde ſatis apparet nihil inuitum coactūq; facere. ꝙ ſi ſeruus eſſet, cogeretur vtrūq;. ergo liber erit quiſquis bonus eſt. Quoniam autem quidam ineruditi argumentationes tales nō intelligunt, quib. in vniuerſum de rebus decernitur, ſolent percontari: ecquādo fuerunt viri quales fingitis, aut vbi reperiuntur? reſpondere licet, nulli ſeculo defuiſſe viros virtute præſtātes, qui freti ope Dei ſolius, & iuxta rectum naturæ ius viuentes, nō modo ipſi fuere liberi, verum etiā familiares ſuos repleuerunt ingenuo generoſoq; ſpiritu: & ſunt nunc quoq; imagines quædam viuæ expreſſæ ad illorum ſapientū effigiem, quamuis enim aduerſarii fateantur ſe carere libertate huiuſmodi ptractos in ſeruitutem ab imprudētia vitiiſq; cęteris, non ſtatim id exiſtimandū eſt de vniuerſo hominum genere. ꝙ ſi non videmus ꝓdire horum agmina, nihil mirum. primū quia quæ pulchra ea rara ſunt. deinde quia ſemoti à turba domeſticorū vacant naturæ cōtemplationibus, cupientes quidē ſi quo modo queant, vitam ciuium corrigere: virtus enim libenter ꝓdeſt publice omnibus: ſed videntes id onus ſuas vires excedere, propter abſurdos mores receptos in ciuitatibus, & morbos animi auctos vitiorū conſuetudine, reſiliunt ne velut torrentis impetu tranſuerſi abripiantur. Nos vero, ſi qua cura eſſet mutationis in melius, deberemus veſtigare latebras eorum, & orare ſuppliciter, vt efferatā vitam noſtram ad mitiorem ſtatum reducant, & ꝓ bello ac ſeruitute pacem inducāt, libertatemq; huius comitem. nunc pecuniæ cauſa ſcrutamur intima quæque, aperimus terræ venas duras & refractarias: metallarii puteos fodiunt in planis atq; montanis quærendo aurū, argētum, cuprū, ferrum, cæteras ſpecies. Vanitas faſtū colens pro numine, ꝓfunda maris penetrat, quęrens varia lapillorum preciorum genera, vel ſaxis latentibus adnata vel oſtreis, & ob hoc ipſum precioſiora, quantū oculi delitiis ac luxu corrupti iudicant. at prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, iuſtitiæq; cauſa nemo peregrinatur, ne in peruiis qdem regionib[9] & hoſpitalibus: nemo enauigat maria, naucleris alioqui patentia ꝑ totum annum vltro citroq; curſitantibus. Quamuis non habemus opus virtutē in lōginquas aut tranſmarinas regiones petere, cuius radices autor naturæ in proximo depoſuit ſicut ille ſapiens Iudæorum legislator teſtatur dicens: In ore tuo, in manibus tuis, ſubinnuens dicta, facta conſiliaq;, quæ omnia cultura indigent, ergo qui labori præferunt otium, non ſolum germinibus officiunt, ſed & radices ipſas exſiccando interimunt. contra qui otiū vt noxiū fugientes, ad laborē ſe applicant, velut generoſarum plantarū cultores, continua cura præcelſas virtutū ſtirpes educunt in æthera, immortales virenteſq; perpetuo, ferentes felicitatis fructū nunq̃ interiturum: quandoquidem iuxta quorundā opinionem non tam felicitatē afferunt, quā ipſæ ſunt felicitas, & vt Moſes vocare ſolet compoſito vocabulo ὁλοκαρπώματα, quaſi dicas frugem ſolidā. ſiquidem terreſtres plantæ interdum nullum fructum ſuo cultori afferūt, at q̃ inſeruntur in anima, totæ quantæ ſunt in fructus abeunt: prudentię,

Virtutis radices autor naturæ depoſuit.

iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ. Cum igitur tales occaſiones vltro nobis ſe prębeant, non pudet querelarum quaſi negata ſit hominum generi ſapientia? quam poteramus ceu ſcintillã in fomite fumante redaccẽdere, nos vero vbi res diligentiã poſtulat ad nos ꝓprie pertinẽs, ſegnes & ſupini ſumus, corrumpimus virtutum ſeminaria. quæ autem fugienda ſunt deſideramus & requirimus. propterea diuitum, illuſtriũ, voluptariorum, terra mariq; plena ſunt omnia. prudentũ autem, iuſtorum, proborũ exiguus numerus. pauca vero ſunt q̃dem rara, tamen reperiuntur atteſtãte Græcia ſimul & Barbaria. nam in illa ſeptẽ meriti ſunt cognomen ſapientiæ, q̃uis alii quoq; præceſſerunt eos aut ſecuti ſunt: illorum memoriã vetuſtas obliterauit, recentiores non fuerunt in precio apud ſui ſeculi homines, ideo minus inclaruerunt. at in barbarico ſolo frequentior numerus celebratur eorũ quibus egregia dicta factaq; pepererunt tam inſignẽ gloriam: quales apud Perſas magi naturę ſcrutatores præ veritatis cognoſcendæ ſtudio, qui p otium diuinas virtutes contemplantur clarius, & alios eiſdem initiant myſteriis: apud Indos gymnoſophiſtæ, qui cũ naturali moralẽ coniungunt philoſophiã, honeſtatis ꝓbitatiſq; amorẽ tota vita praeferendo: nec Palæſtinæ Syriæq; deeſt hoc genus hominũ virtutem ſectantium, cuius regionis non paruã partem populoſa Iudęorũ gens incolit. in his q̃dam nominantur Eſſęi, circiter quatuor millia, à ſanctitate dicti, q̃a ſumma religione Deo ſeruiũt, nõ mactando victimas, ſed ſuaſmet ipſorũ mentes componẽdo ad ſanctimoniã, hi vicatim habitant, vrbes fugiũt propter familiaria ciuibus earum vitia, gnari non minus ꝑiculi eſſe ab eorum conuictu q̃ ab aeris intemperie peſtifera, ꝓpter contagiũ incurabile: viuuntq; partim ex agricultura partim ex opificiis in pace florẽtibus. benefici erga ſuos, & proximos, nullam condentes pecuniã, nec parantes ampli reditus latifundia, ſed quotidianis neceſſitatibus q̃rentes remedium. nã pene ſoli hominũ degunt ſine prędiis, ſine pecuniis, & ꝓpter vitæ inſtitutum diuites habentur magis q̃ ob rerum copiam, frugalitatẽ non vana exiſtimatione ducentes eſſe quæſtum maximũ. tela, iacula, gladios, galeas, thoraces, ſcuta, nemo apud eos fabricat, ſicut nec arma cętera, nec machinas, aut aliud quicq̃ bello vtile: imo ne ea q̃dem ſtudia reperias ibi, quib. in pace facile abutuntur homines negociatores, inſtitores, naucleros ne in ſomnis q̃dem viderunt, ſubtrahẽdo materiã auaritiæ nemo ex illis ſeruit, omnes liberi miniſtrant ſibiipſi inuicẽ: dominationẽ damnant, vt iniuſtam atq; impiam, repugnantẽ iuri naturæ, quæ omnes ex æquo genuit educauitq;, tanquã mater germanos fratres re vera, nõ ſolo nomine. eam cognationẽ labefactã conuulſamq; inſidiis auaritiæ, huius opera inductã pro familiaritate abalienationem animi, & odiũ pro beneuolentia. philoſophiæ partem rationatoriã, vt parandæ virtuti non neceſſariam, relinquunt verborum captatoribus: eam vero quæ naturã ſcrutatur, diſputatoribus, vt humano captu ſublimiorem, niſi quatenus de creatore mundi & eius creatione diſſerit. in ſola moralis ſe exercent ſub pædotribis legibur patriis, quas non põt concipere humanus animus abſque afflatu numinis.

Magia apud Perſas ſtudiũ vulgariſſimũ.

Eſſæi.

minis. has diſcunt & alio tempore, ſed præcipue recurrẽte die ſeptimo, quẽ ſacratum exiſtimant, ferianturq; tunc ab omnibus aliis negotiis, quoties ſacras ædes, quas ſynagogas vocant, adeunt, ꝑ ætatis ordine iuniores ad ſeniorū pedes conſidunt, & ad audiendū ſe componunt. ibi alius ex libro ꝑlegit, alius quiſpiam vnus è peritioribus accedens quę obſcura ſunt explicat. nam pleraq; ꝑ figuras more veterū philoſophorum eis ſunt tradita. diſcunt autẽ ſanctitatẽ, iuſtitiā, curam rei vel domeſticę vel publicæ, verorum bonorū malorumq; ſcientiam atq; rerū indifferentiū inſuper, quid expetendū, quid contra fugiendū, quæ triplici regula examinant, amore Dei, & virtutis, & hominū, pietatis erga Deum argumenta prę ſe ferunt plurima, caſtitatẽ in tota vita ꝑpetuam, à iureiurando mendacioq; abſtinentiā, & ꝙ ad Deum autorem bona omnia, malum vero nullū referunt. virtutẽ quoq; ſibi eſſe cordi ſatis declarant, dū pecunias, honores voluptateſq; contemnunt fortiter, viuuntq; continenter in laboribus complexi frugalitatẽ, ſimplicitatem, facilitatẽ, modeſtiam, legum reuerẽtiam, conſtantiam, & id genus cętera. charitatẽ porro eorū erga homines indicat beneuolentia, mira dictu æquabilitas & omniū rerum ſocietas, de qua non intempeſtiuū fuerit, nũc paucis dicere. Patent eorū ſodalitia hominibus etiā aduenis idem inſtitutum ſeruantibus. omnibus vnum eſt promptuarium, vnde veſtitus & menſa communis ſumitur. nā contubernium victuſq; ac menſæ ſocietas apud alios laudatur magiſq; recipitur. nec mirum, quicquid n. lucrantur è quotidianis opæ mercedibus, nō ſibi quiſq; ſeruat, ſed in medium conferendo cuicunq; volenti fruẽdi poteſtatẽ faciunt. tum ſi q. valetudinarii nequeunt victū quærere, non negliguntur, paratū habentes è publico infirmitati ſubſidiū, ꝗ ſecure ſuſtẽtant ex cõmuni copia. Seniorib. iuniores debitam curam honorẽ reuerentiam exhibent tanꝗ germani filii, labantẽ eorū ætatem fulcientes modis omnibus tam conſiliis ꝗ miniſteriis. Tales virtutis athletas reddit philoſophia abſq; omnibus curioſis & ambitioſis Græcorū vocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus: q̃b. certa ꝑpetuaq; libertas conſtabilitur. id cõpertum eſt in multis & variis temporū difficultatibus, ſub tyrannide potentiorū diuerſis præditorū ingeniis. ex quibus alii conati feroces beſtias immanitate ſupare, nullam omiſerūt crudelitatis ſpeciẽ, gregatim mactando ſubditos, aut laniorū more viuos fruſtratim concidendo: nec prius finis fuit ꝗ in eaſdem calamitates incidere vindicante diuina prouidentia. alii vero ſuam rabiẽ celantes diuerſo malitiæ genere, acerbas clades dederunt, placido ſermone ſuſurriſq; clancularis diſſimulantes odiū, canū maleficorū more blandiendo, moxque infigendo morſus inſanabiles, vt oppidatim monumenta impietatis ſuæ relinquerẽt, ad ꝑpetuam afflictionū memoriam. nemo tamẽ vel è crudelibus illis, vel ex alteris fucatis ac ſubdolis, valuit modo dictos cœtus Eſſęorū ſiue ſanctorū in culpā inducere. ſed oẽs diſceſſerūt victi virtute horū virorum, laudantes eos vt liberos ciues & ſuo iure viuentes accepto à natura, prædicanteſque illorum ſodalitia, ſocietatemque inenarrabilem in qua exemplum felicis

Philoſophiæ encomium.

Virtutes perfectæ nõ cadunt in multitudinem.

& perfectæ vitæ videre liceat. Sed quoniam ſunt qui putant perfectas virtutes nõ cadere in multitudinem, verum eas tantummodo quę ſuboleſcunt etiamnum augenturq; teſtes citabo vitas ſingulares bonorum virorũ, libertatis indicia manifeſtiſſima: Calanus erat Indus genere vnus gymnoſophiſtarum. is patientiſſimus omnium eius ſeculi hominum habitus ſeu indigenarum ſeu exterorum, quod rariſſimum eſt, in admiratione fuit apud reges etiam hoſtium ob virtutem coniunctam cum eruditione: proinde Alexander Macedo volens oſtentare Græciæ barbarorum ſapientiam, & exhibere aliquod eius ſpecimen, primo hortatus eſt Calanum proficiſceretur ſecũ paraturus magnã gloriam in tota Europa ſimul & Aſia, ꝙ cum non impetraret, ait inuitũ id facturũ, tum ille valde appoſite generoſeq;. Et q̃d magnum Græcis oſtendes Alexander, ſi potes me cogere vt q̃ nolo faciam? Quid hac voce & hac mente liberius? niſi ꝙ hoc dictum liberiore facto confirmauit, reliq̃tq; ſempiternam conſtantis in libertate ingenii memoriã, vt literæ ad regem miſſæ indicant. CALANVS ALEXANDRO. Amici tibi ſuadent vt cogas Indorum philoſophos, ne per ſomnum q̃dem conſpicati noſtras res & noſtra negotia. corpora de loco ad locum transferes. animis inuitis nullã vim inferes, nihilo magis q̃ ſi lateres & ligna cogas vocẽ mittere. Ignis corporibus viuis maximos dolores excitat non ſiue pnicie, hunc tamen nos deſpicimus dũ viui comburimur. nullus rex, nullus princeps poteſt efficere vt quicq̃ agamus pręter animi ſententiam. non ſumus Græcorũ philoſophorũ ſimiles, q̃ diu meditatas orationes recitant in celebritatũ conuentibus, ſed res à verbis apud nos non diſcrepant. breui momento & beatitatẽ & libertatẽ adipiſcimur. Talibus ſentẽtiis nonne decet illud Zenoniũ ſuccinere? Facilius eſſe vtrẽ inflatũ mergere, q̃ quemuis virum probũ inuitũ ad aliq̃d agendum cogere. nam inuictus animus, rationis rectæ placitis confirmatus, cedit nemini. Extant de hac bonorũ virorum libertate multa poetarũ & hiſtoricorum teſtimonia: quorum ſentẽtiis Græci ſimul & barbari pene ab ipſis incunabulis innutriti proficiunt in bonis moribus, quicq̃d vitiorum ex mala educatione aut deprauata victus ratione contraxit anima, reducendo in melius. Vide quid apud Euripidem loquatur Hercules:

Calani Indi patientia.

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore. nam prius vel ſidera
Terrã ſubibunt, terra vel ſcandet polum,
Quam mollis à me extorqueatur vox tibi.

Reuera enim ſeruilis eſt adulatio ſimulatioq; quoties à mente verba diſſident. Cæterum ingenue ſine fuco è ſincera conſcientia liberam ſententiam depromere decet generoſos animos. Rurſum is ipſe vir probus, vide vt ne ſub haſta quidẽ inter venalia mancipia ſeruus ſibi videtur ſtupefaciens ſpectatores, quaſi non ſolum ingenuus, ſed & emptori ſuo dominaturus. Mercurius enim rogatus de hoc ipſo an malus ſit, reſpondet,

Adulantiũ miſerrima ſeruitus.

Viri boni deſcriptio.

Non vilis eſt: contraq; prorſus eſt graui
Forma, nec abiectus, nec vt ſerui ſolent,
Facilis agit quin ſplendide veſtitus eſt,
Clauaq; dexter. Nemo vult domi ſua
Seruum ſeipſo qui ſiet præſtantior,
At te vel aſpectu paueſcat quilibet.

Nam

Nam plena fers ardentis ignis lumina,
Qualis leonem taurus aggredi parat.
Deinde ſubiungit mores eius cuius incuſat ſilentium:
——parere namque non feres,
Nec ſubiici ſed imperare cogitas.
Idem mox emptus à Syleo myſſuſq; ad opus ruſticum, re ipſa declarauit ſatis quantum à ſeruili abeſſet ingenio, nam opimo tauro Ioui mactato prætextu feſti epulatus eſt: hauſtaque meri magna vi decoquebat id cubãs. Tum ſuperuenienti Syleo grauiter ferenti rerum iacturam & ſerui ſocordiam contemnentis Dominum, nihil mutato frontis colore, nec ob ppetrata demiſſior, cõfidenter dicit:
Accumbe, potemus, mei periculum
Sic protinus fac, proderit res hæc tibi.
Seruumne hunc dicemus an herum Domini, qui ſeipſum manumittens, hero inſuper imperitat, & non obſequenti intentat verbera? quod ſi quiritetur, vult eum vna cum opitulantibus perdere. Nugas igitur agit qui emptionis inſtrumẽtum ſiue cautionem per notarium curat fieri, quãdo emptitii nolũt ita ſe obligari freti viribus, potioribus quam ſint literatæ chartulæ à tineis ſituve corrumpendæ, aut certe ab iniuria diuturni temporis. Sed negabit aliquis adducẽdas ad noſtræ ſententiæ cõfirmationem virtutes heroum, vide. ſupra naturam humanã poſitas & cœli æmulas, propter genus mixtum è mortali & immortali ſemine, vt merito ſemidei vocentur, præualente immortali genitura, ne cui mirũ videatur hos vindicias ſecundum ſeruitutem contemnere. Eſto, quid Anaxarchus & Zeno Eleates, num hi quoque ſunt heroes diis geniti? attamen à tyrannis & ſuapte natura ſæuis, & tum aduerſum ſe irritatis excruciati tormentis inauditis antea, ſic ea cõtempſerunt quaſi aut alienis aut etiam ipſorum inimicorum adhiberentur corporibus: nã olim aſſuefecerunt animum, ex quo cum ad diſciplinas applicuerant, vt ſe motus à perturbationibus aſpiraret ad ſcientiam & ſapiẽtiam: & quaſi demigraſſent è corpore, in prudentiæ fortitudiniſq; agebant contubernio, virtutumque cæterarum. Itaque alter ſublimis pendens & diſtenſus, vt arcanum quoddam proderet, ignis ferriq; vim ſuperauit: præciſaq; mordicus lingua, in tortorem ſuum eã exſpuit, ne vlla vox inuito extorqueretur, alter vero ſtupenda verba protulerit: Tunde Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non potes. Hac confidens audacia heroicam generoſitatẽ longe à tergo reliquit: quandoquidẽ alteris decus traditum eſt à maiorib. citra omnem ipſorum operam: alteri ſua ſponte ſubeuntes laborem in virtutis ſtadio, ſedulo quærunt immortalitatem, & videre memini pancratiaſtas tanta obſtinatione ad victoriã tendere, vt laſſato corpore ſola animoſitate perſiſterent in certamine: ꝙ aſſueti contemnere terricula, vſq; ad vitæ finem durarent intrepidi, quę cũ ita ſe habeant, putamus eos qui corporis robur exercendo confirmant, mortis calcare ſpe victoriæ, aut ne victorem aſpiciant: eos vero qui exercent mentem ſuam inuiſibilem, quæ vere homo eſt domiciliũ hoc ſenſibile circumferẽs, & verbis philoſophiã, factis virtutẽ excolũt, grauatim morituros pro libertate, vt libero ſpiritu fatalem viam pertranſeant? fertur in quodã ſacro certamine athletas duos robore pari prędítos, non prius deſtiſſe ab inferendis excipiendiſq; ictibus,

Anaxarchi dictum de anima immortalitate

Libertas omnib. rebus merito anteponenda.

bus, quã vterq; expiraret in veſtigio. Dicat aliquis tali cuipiam. Ah miſer, virtus te pdet tua. Sed iuuat glorioſe pro apio frõdeve oleaſtri certantem occumbere, at ſapiẽtem multo magis quo tuenda libertate, quam ſolam, ſi verum fatendum eſt, animus deſiderat, vt agnatam nõ aſcititiam, qua reſecta tota hominis cõpages diſſoluitur. Celebratur Laconis pueri, quo in genere præcipuum eſt virtutis ſtudiũ, mira quædam ingenuitas. Captiuus n. abductus à quodam Antigoni milite, liberalia quidem nõ recuſauit miniſteria, ſeruilia vero negauit ſe exhibiturum, ꝙ abhorreret à ſeruitio, atqui nondum p ętatem legib. Lycurgi potuerat inſtitui, quas vix deguſtauerat: tñ præſenti vitæ violentã mortẽ ꝓtulit vt feliciorẽ, & deſperata redẽptione libens ſibimet manus intulit. Narrant Macedones etiam Dardanas mulieres, quæ ſeruitutem credebant miſeriam turpiſſimam, ſuos pueros quos in vlnis baiulabant proieciſſe in fluminis gurgitem, acclamando: Vos certe non ſeruietis, ſed priuſquam infelicẽ vitæ curſum aggrediamini, ſalua libertate compendiariam atq; neceſſariam viam decurretis vltimam. Polyxenam quoque tragicus Euripides inducit contempta morte cui am libertatis gerere, dum ſic loquitur:

Dardanicarum mulierum virile facinus.

Defungor vltro: nemo tangat corpus hoc:
Præbebo collum fortiter, liceat mori
Me liberam.

Ergo cum pueri ac mulierculæ, illi ætate, hę ſexu fragiles, natiuo libertatis amore teneantur, adeo vt ne hanc amittant, ad mortem tanquam ad immortalitatẽ properẽt, credimus viros mere ſapientes, nõ hoc ipſo eſſe liberos, fruiq; ſincera felicitate dum virtutes ſecum circumferunt, quas nulla importuna vis poteſt eis eripere, quippe quæ ꝑpetuum regnũ ſuis cultorib. cõciliant? quin & integros populos accepimus pro libertate fideq; erga defunctos principes benemeritos, vltro ſubiiſſe perniciẽ, ſicut Xanthios recẽti adhuc memoria. Cum n. vnus è coniuratis in Iulium Cæſarem Brutus eos obſediſſet, odio non tam partium quam ipſi⁹ ducis, qui amicũ & Imperatorem ſuum interemerat, repugnauerunt ꝓ viribus, donec eos paulatim deficerent, poſtremo in totum his exhauſti, concluſerunt ſuæ quiſq; domi vxores, parẽtes, liberos, atq; ita mactarunt, congeſtiſq; in aceruos ignem ſubdiderunt, & ſeipſos inſuper iugularunt, vt fatali neceſſitati ſalua libertate magnanimitateq; ſatisfacerent. Sic illi acerbitatem tyrannicam fugiendo prætulerunt glorioſam mortem vitæ coniunctæ cum ignominia, quĩ aũt ſeruati ſunt fortunę beneficio, patiẽtia ſe muniuerunt, imitati animoſitatem Herculis, nam & ille imperatis Euryſthei non ſuccubuit. Proinde Cynicus Diogenes tam vaſto fuit animo, vt cum ei captolatrones maligne cibum præberẽt, nec præſenti fortuna, nec illorum immanitate deterritus diceret, iniquiſſimũ eſſe cum porcelli agniq; venales ſaginentur diligentius, hominem præſtãtiſſimũ animal inedia macerari, quaſi hoc pacto non redderetur vilior, itaque accepto quantum ſat erat, cum iam eſſet vendendus inter cęteros, ſedit & prandebat bono animo, impartiens etiam proximis: cumq; vnus ex his valde mœſtus cunctanter ſumeret: Deſine, inquit, triſtari, & vtere præſentibus:

Iulii Cæſaris mors.

Herculis fortitudo.

Diogenis Cynici præclara dicteria.

Nec formoſa cibum Niobe non ſumpſit, & eius

Pignora ſub tectis l. tho bis ſena iacebant,
Sex nata, totidem pubenti corpore nati.

Et cum ei licitatores illuderent iuueniliter, percontando quid ſciret, reſpondit, Præeſſe hominibus. Qua voce prodebat ingenuum, generoſum vereque regium animum, tandem & ipſe ad iocos eſt verſus ex more ſuo, conſeruis demiſſo vultu mœrentibus. Cum igitur inter licitatores animaduertiſſet quendam effœminatū quantum ex aſpectu apparebat, accedens inquit: Tu me emito, viro enim opus habere videris. Sic ille pudefactus cauillo, quod non eſſe vanum erat ſibi conſcius, in turbam ſe abdidit, cæteris audacem coniectorem, ſed veridicum, ſtupentibus. Hunccine ſeruum appellabimus, ac non potius liberum, imo etiam ſummo dignum magiſtratu atque imperio? huius in dicendo libertatis æmulus fuit Chæreas quidem, vir eruditus, habitabat is Alexandriæ: cui cum aliquando iratus Ptolomæus minaretur non mediocriter, ille ſuam libertatem non minoris faciens quam potentiam regiam, reſpondit, Ægyptiis impera, ego te tuamque iram nil moror. habent enim regium quiddā generoſæ animæ, quarum ſplendorem nec fortunæ obſcurat iniuria, quod decet opponi amplis dignitatibus, ad retundendam liberis dictis ſuperbiam. Fertur cum Theodorus cognomento Impius Athenis profugus veniſſet ad Lyſimachum, & quidam ex optimatib. eam fugam exprobraſſet, ſimulq; fugæ cauſam, ꝙ negaret deos & iuuentutem corrumperet, reſpondiſſe: Non profugi, ſed idem mihi accidit quod Herculi, nam & ille ab Argonautis fuit expoſitus, non ob crimē vllum, ſed ꝙ vel ſolus eſſet iuſtum onus nauis & cæteri vectores vererētur ne prægrauata ſubſideret, ita ego quoque migraui propter magnanimitatem, quā cum Athenienſium rectores non valerent aſſequi, inuidere maluerunt, cumque Lyſimachus amplius rogaſſet, num & è patria excidiſſet per inuidiam ciuium, reſpondiſſe, Nequaquam, ſed propter excellentiam ingenii, quod non capiebat patria, ſicut enim Semele Baccho grauida cum nō potuiſſet perferre vterum, Iupiter eam miſeratus abortiuum ambuſſit, & inter deos retulit: ſic cum patria mea minor eſſet quam vt caperet philoſophum, bonus quiſpiam ſiue Deus ſiue genius Athenas in locum fortunatiorem commodioremque me tranſtulit. Ad hanc ſapientum libertatem, ſicut & ad cætera bona hominum, videmus aſpirare quædam animalia certe gallinacei tam audacter certare ſolent, vt nō animoſitate vincantur, ſed viribus, quod intelligens Miltiades imperator Athenienſium quando rex Perſarum excito Aſiæ robore tam multa millia traiecit in Europam, quaſi ad primum clamorem oppreſſurus Græciam, conuocatis in panathenaicum cōuentum ſociis pugnantes oſtendit has alites, ratus hoc ſpectaculū maiorem vim habiturum ad pmouendos quam orationem, nec eum fefellit ſua opinio, ſpectata enim in brutis patiētia pertinacique contentione, vſq; ad necē pugnantib. inuicto pectore correptis armis eā expeditionē ſuſceperūt, quaſi debellaturi cū ingēti ſtrage hoſtium, contēptis mortib. & vulneribus, vt ſaltē inſepelirent libero ſolo patriȩ nihil enim ȩque ad rem gnauiter gerendā excitat, ac deteriorum victoria maior q̄ ſperari poterat, cęterū

Chærea in loquendo libertas.

Athenienſium excellentia ingenia.

Semele à Baccho grauida facta.

Miltiades gallorū gallinaceorum certamen inſtituit.

ſolen-

ſolennis gallorum gallinaceorum certaminis etiam Ion poeta tragicus meminit his verſib:

Nec iam corpore, vtroque & ocello
Ictibus obtuſo ille fatiſcit,
Robore ſed labente gemiſcit,
Et viuus ſeruire recuſat.

& putamus viros ſapientes nõ libentiſſime ſeruituti prælaturos interitũ? aut æquum cenſemus iuuentutẽ magnanimam in virtutis certamine cedere gallinaceis, vt vix ſecundum gradum obtineat? atqui ne illud quidem quiſquã ignorat, qui modo leuiter literas attigit, libertatẽ eſſe rem egregiam, ſicut e diuerſo ſeruitutem lõge turpiſſimam: & quod pulchra bonos deceant, malos vero turpia, vnde colligitur euidentiſſime, neque probum quenquã ſeruum eſſe, licet innumeri tabulas de huius poſſeſſione proferant: neq; inſipientẽ vllum eſſe liberũ etiãſi Crœſus Midas aut magnus rex. Cæterum de celebrata libertatis pulchritudine, ſeruitutis vero execrabili turpitudine, teſtimonia multa extant ciuitatum & gentium quarum cõſecratæ ſunt origines, & quas mentiri nefas eſt, (ſenatus enim & cõciones habentur pene quotidie, nulla magis de cauſa quam ob tuendam præſentem libertatem, aut recipiẽdam ſi iam periit. Græci barbarique confligctantur bellis continuis, quid aliud volentes quam ſeruitutẽ effugere, libertatem acquirere? ideo centuriones, tribuni & imperatores ipſi nullã cohortationem habent efficaciorem in præliis quam Eſte viri, libertas agitur, qua nihil hominibus optabilius, vt quæ ſit fons felicitatum cunctarum, priuatarum etiã, quapropter Athenienſ. me iudice acutiſſimi hominum (quod n. in oculo pupilla, in anima ratio, hoc

Libertas omnium felicitatum fons.

Athenæ ſunt in Græcia) quãdo pompam ducũt Eumenidibus, neminem ſeruum admittunt, ſed per ingenuos viros ac fœminas peragunt omnia ſolennia, & ne eos quidem vulgares, ſed inculpatæ vitæ homines, nam & bellaria in id feſtum parant adoleſcentes honeſtiſſimi, putantq; honorificum hoc miniſterium. Nuper etiam tragœdis fabulam Euripidis in theatro agentibus, & hos ſenarios pronunciantibus:

Euripidis locus.

Nam liberum eſſe maximum dico bonũ:
Quod ſi quis eſt pauper, putet ſe diuitem:

vidi omnes ſpectatores arrectos in ſummos digitos præ admiratione, ſententiæ laudatæ acclamantes magnis vocibus, & ipſum poetam certatim laudantes, qui libertatis vel nomen magnifaciat. Quin & Argonautas admiror qui nullum inter nauales ſocios receperunt niſi liberum, ingenuorum contenti miniſteriis libertati non efficientibus, ſi poetis fidem habere debemus, ſed cur non habeamus, cum ſint eruditores omnium hominum, inſtituendo populos, ſicut patres proprios liberos? itaque nauclerus Iaſon, vir & natus & educatus liberaliter, amatorque ingenuorum, nauem ſuam neminem ſeruum permiſit aſcendere: quamobrem Æſchylus ſic loquitur:

Iaſon Argonautarum princeps.

Argus vbi ſint ſacra ligna dicito.

Aeſchyli locus.

Minis autem quas quidam intentant ſapientibus, minime terreri conuenit: ſed eludendæ ſunt exemplo Antigenidæ tibicinis, aiunt enim cum quidam eiuſdem artis æmulus ita commotus ei dixiſſet: Abi, emam te pro mancipio: eum reſpondiſſe: Tum ego te docebo tibiis canere. Ergo & vir probus contumelioſo & gerenti ſe heriliter, poteſt dicere, docendus

Antigenidæ tibicinis dictum.

eſt

eſt ſobrietatem atq; temperantiam, exilium vero minanti reſpondebit: Omne ſolum forti patria. item territanti mulcta pecuniaria: Mihi mediocris victus ſufficit. intētanti mortē ac verbera: Nil iſtis terriculis moueor, nec ſum inferior pugilibus, qui cum tenuem modo habeant virtutis imaginem præ oculis, & corporis tātum habitudine polleant, vtrumque perferunt fortiter. animus enim rector mei corporis ita confirmatus eſt fortitudine, vt quemuis dolorem ſuperare queat. cauendum igitur ne quis talem feram capiat, non rubore ſolo verum & aſpectu ipſo formidabilem, & præ ſe ferentem quam non ſit deſpicabilis. ſæpe aſyla hanc ſecuritatem prꝰſtant ſupplicibus eo confugientibus, vt ex æquo liceat eis cōtendere cum aduerſariis: & qui per ſucceſſionem in proauita vel antiquore ſeruitute inueterauerunt, quando ad aras ſedent habitu ſupplicum magna linguæ libertate vtuntur. nec deſunt qui non tantum heris ex æquo reſponſant, ſed vt in cauſa meliore ſuum ius tuentur fortiter. at quos ſua redarguit conſcientia, etiamſi præclaris natalibus fulgeant, ſuopte ingenio ſe gerunt ſeruiliter. illi contra qui corpori non timent freti aſyloрū priuilegio, miram animi libertatem exerunt, quem ſolum Deus creauit extra ſeruitutis aleam. & quis eſt tam inſipiens vt credat loca conferre fiduciam, atque in dicendo audaciam virtutem vero qua Deo ſimiles reddimur, non valere tantundem exiſtimet, per quam & locis & ratione præditis mentibus accedit ſanctitas ac religio? atqui aſylis ſua ſecuritas non ſemper manet inuiolabilis, vel arte mulierum corruptarum muneribus, fauoreque captorum talibus illecebris, vel liberorum negligētia, ſuos inde abſtrahi ſuſtinentium. at virtus velut arx munitiſſima, contemnit omnes machinas quibus eminus impetitur. huius robore quiſquis ſe communiit, poteſt confidenter dicere: alii facile ſunt expugnabiles:

Fortitudinis officiū.

> *Aſt ego meipſum ſoluere, imperareque*
> *Noui mihi: virtute namque metior*
> *Omnia.*

Hoc eſt quod de Biante Prienenſi fertur, qui appellatus à Crœſo contemptim & minaciter, iuſſit eum cepas edere, fletum ciuiliter ſubindicans, quandoquidem harum eſus ciet lachrymas. adeo ſapientes arbitrabantur nihil eſſe æque regium ac virtutem, cuius inſtituta per totam vitam ſequuntur: imperatis aliorum non terrentur: quo factum eſt vt omnes vafri ambiguæque fidei homines vulgo nominentur illiberales & parum ingenui. inde illud:

Biantis phiſophi in rebus aduerſis animus infractus.

> *Erectum ſeruile caput vidiſſe nefas eſt,*
> *Semper id obliquum colla retorta gerit.*

Quod enim tortum eſt degeneres mores arguit, ſicut erectus habitus apertos & minime fucatos, quando dicta cum cogitatis conſonant. Illi ridendi ſunt qui manumiſſi à dominis putant ſe factos liberos. ſunt enim famuli, quamuis meliore conditione. ſerui autem & verberones ſunt omnes quotquot non hominibus, quod leuius eſt, ſed rebus viliſſimis, mero, holeribus, ſeminibus, aliiſque coquorum ac cupediariorum curioſitatibus in gratiam ventris dant operam. Quapropter Diogenes conſpicatus quendam liberum iactantem ſe hac noua felicitate, fauoremque

Serui à famulis quid differant. Verberones.

gratulantium, miratus eſt fatuum eorum iudicium, perinde ac ſi præconis voce declararetur, ſeruum aliquem in poſterum fore grammaticum aut geometram aut muſicum, qui ne in ſomnis quidem has artes didiciſſet. nam præconium ſicut doctiorem poteſt reddere neminem, ita nec liberiorem: alioqui mactum felicitate diceretur: ſed in ſeruitutem tantum vindicat. Sublata igitur vana opinione à qua pendet vulgus hominum, veritatem rem ſanctiſſimam complexi, nec libertatem tribuamus his qui ſe ciues nominant, nec emptitiis ſeruitutem obiiciamus: ſed omiſſis natalibus & tabulis & in totum rebus corporeis, ſcrutemur naturam animi, qui ſi concupiſcentiis agitatur, aut ab inopia ceruice obtorta trahitur, & ipſe ſeruit, & totum hominem heris innumeris ſeruire adigit. ſin autem inſcitiam prudentia, luxum temperantia, formidinem fortitudine, auaritiam æquitate ſuperat, imperat etiam, tantum abeſt vt ſeruiat. cæterum qui nondum ad harum alteram acceſſerunt ſpeciem, nec ſerui omnino nec liberi, quales ſunt in prima pueritia puri ſinceri que, præceptis nutricandi ſunt, & ante omnia ceu lacte alendi cibis teneris, ſcilicet diſciplinis encyclicis: mox alimenta ſolidiora ſuggerenda ſunt, quorum opifex habetur philoſophia, vt ad virilem habitudinem firmitatemque prouecti ad finem optimum perueniant: quod eſt ſecundum naturæ ductum viuere, iuxta non Pythi, ſed Zenonis oraculum.

Diogenis de vera libertate ſententia.

Zenonis oraculum.

PHILONIS IVDÆI DE VITA CONTEMPLATIVA, SIVE SVPPLICVM VIRTVTIBVS.

Eſſæorum hæreſis.

POSTQVAM de Eſſæis diſſeruimus, qui vitã actiuam exercẽt omnibus, aut quod minus inuidioſum dictu eſt, pleriſq; felicius: ordo poſtulat vt deinceps dicamus quæ dicenda ſunt de contemplationi deditis, nihil af-

Cõtemplatiua vita amœnitas.

fingendo rei ornandæ gratia, ſicut poetæ ſcriptoreſque ſolent deſtituti vera honeſtaq; materia, ſed ſimpliciſſime veritatem ſectando, quam vix vlla eloquentia poteſt aſſequi. conabimur tamen & operam ei nauabimus pro viribus: non debet enim huiuſmodi virorum virtus eximia cauſam præbere ſilentii, his qui nihil honeſtum putant tacẽdum diſſimulandumque. inſtitutum autem huius philoſophię mox apparet ex ipſis appellationibus. vocantur enim thera-

Therapeutæ.

peutę therapeutrideſq;, hoc eſt curatores & curatrices, ſiue cultores & cultrices vero nomine: vel quia profitentur medicinam prępstantiorem iſta vulgata per oppida omnia. hæc enim medetur ſolis corporibus: illa & animas liberat morbis grauibus & aduerſus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiſcentiæ, dolores, timores, auaritiæ, inſipientiæ, iniuſtitiæ, & cæteræ perturbationes, vitiorumque agmen innumerabile. vel quia didicerunt à natura & è ſacris legibus colere illud Ens & bono melius & vno ſincerius, & vnitate in generando antiquius, atque vt ita dicam principalius. horum pietati quos tandem merito comparabimus? iſtosne qui pro diis venerantur elementa, terrã, aquam, aerem, ignemque, alias aliis notata nominibus: qualia ſunt apud Græcos ignis ἥφαιστος παρὰ τὴν ἔξαψιν, id eſt ab accendendo: aer ἥρα παρὰ τὸ αἴρεσθαι, quod in ſublime ſit elatus: aqua ποσειδῶν, à potu fortaſſe: terra δημήτηρ, quod mater videatur omnium ſtirpium & animaliũ. Latini Vulcanũ, Iunonem, Neptunum, Cererẽ nominant. Verũ iſta nomina ſophiſtarũ commenta ſunt. elementa autẽ ſunt inanimis materia à ſeipſa immobilis, ſubiecta opifici ſuo à quo tranſformatur in omnia qualitatũ genera. Sed fortaſſe illos cõferemus qui alias creaturas colunt, ſolem, lunã, ſide-

ra vel fixa vel erratica, aut cœlum ipſum vel mundum quantus eſt. atqui ne hæc quidem ex ſeipſis habent originē, ab alio quodam opifice tanta arte condita. quid ſi illos, qui ſemideos heroas adorant? id quidem ridiculum fuerit. qui poteſt idem mortalis eſſe immortaliſq;, ne quid dicam de horum maculoſis natalibus, iuuenili plenis laſciuia, quā homines impii audent affingere beatæ illi diuinæq; potentiæ, tanq̃ illa in complexus muliebres inſaniat, cum ſit feliciſſima & expers affectuum omniū. ſtatuas enim & ſimulacra memorare quorſum attinet? quorū materia ſaxum aut truncus eſt paulo ante informis vexatus fabrorum iniuriis, cuius cognatæ partes verſæ ſunt in ſerias & pelluuia cæteraq; vaſa ſordida adhibēda ſecretis vſibus. multo vero magis ſilenda ſunt Ægyptiorum numina, qui bruta colunt non ſolum māſueta ſed & ſæuiſſima, conſecrando quæcunq; ſub luna ſunt, leonē è terreſtribus immaniſſimum, crocodilū ex aquaticis, miluium è volucribus & ibim domeſticam. hæc quamuis vident quibus naſcantur originibus, q̄ bus alimentis ſuſtententur, quā ſint inſatiabilia plenaq; excrementorum ſordibus, venefica etiam & humanæ carnis auida, variis morbis ac morti denique obnoxia, violentæ quoque interdum non modo fatali, adorant tamen ipſi mites immitia incicurabiliaq;, rationales bruta, Deo cognati vix conferenda cum beſtiis, naturaliter ſubiecta ipſi principes ac domini. Verum iſti qui nō modo ſuos, ſed etiam propinquos inficiunt talibus delitiis, relinquantur morbo ſuo, priuati viſu præſtantiſſimo ſenſuum, viſu inquam non corporeo, ſed quo verum à falſis diſcernit animus. at illud hominum genus therapeuticum ſemper in contemplatione diuinitatis proficiet, etiam ſole hoc ſenſibili præterito, nec vnquam ſuum ordinē deſeret tendentem ad felicitatem ꝑfectiſſimam. huic vitæ inſtituto qui ſe addicunt, non ex more aut rogati id faciunt, ſed amore correpti rerum cæleſtiū, & quaſi furore diuino perciti, donec ad contemplationem illam deſideratiſſimā perueniant. deinde præ immortalis beatæq; vitæ cupidine, quaſi iā hac mortali defuncti, facultates ſuas relinquunt liberis, aut cognatis, vltro eis poſſeſſione cedēdo, atq; etiam ſociis & amicis, ſi cognati deſint. oportet enim vt qui ꝑſpicaces diuitias adeptus eſt, cæcas illas relinquat mentibus cæcutientibus. Anaxagoram & Democritum celebrant Græci, ꝙ præ amore philoſophiæ prædia ſua pecori compaſcua reliquerint. ꝓbo hos viros contemptores pecuniæ. at quanto præſtātiores qui non pecoribus ſuas poſſeſſiones depaſcendas permiſerunt, ſed impenderunt ad ſubleuandā egeſtatem hominum cognatorū amicorumq;, vt egere deſinerent. illud enim incōſideratū, ne dica[illegible]n, factum fuit virorū Græc[illegible]orum ſapientiæ nomine: hoc vero ſobrium & magnæ prudentię. q̄d aliud hoſtis faceret excíſis arbuſtis agroque vaſtato redigens aduerſarios ad inopiam, q̃ quod ſuis cognatis fecit Democritus, vltro illis conſciſcens pauperiē, non tā malo animo, quā ꝑ inconſiderantiam & alienæ vtilitatis negligentiā. hi certe multo prudentiores & magis ſuſpiciendi, vt non minus philoſophiæ cupidi, ſed prouidi magis q̃ negligētes: quippe q̄ ſua donare maluerunt

Vita contemplatiua iucunditas.

Anaxagoras præ amore philoſophiæ prædia ſua reliquit.

runt quam perdere, quo & ſibi pro-
deſſent & aliis, dum alios opibus iu-
uant ſe philoſophiæ ſtudio, nam cura
pecuniæ poſſeſſionumq; affert diſpẽ-
dium temporis, cuius præcipua nos
decet parſimonia, iuxta illud Hippo-
cratis medici monitum: Vita breuis,
Homeri locus. ars longa, idem mihi videtur Home-
rus ſubinnuere in Iliade circa initia
rhapſodiæ decimæ tertiæ his verſib.

Myſorum terram aſpiciens, queis prælia cordi,
Et facilis victus: ſiquidem lac paſcit equinum
Egregios homines, nullis virtute ſecũdos.

ac ſi cura victus parandi ſit cauſa in-
iuſtitiæ propter diſparitatem: iuſtitiã
vero gignat diuerſum ſtudium, qua
naturæ opulentia cernitur, non con-
tenta vulgaribus felicitatibus. Reli-
ctis igitur facultatibus & auocamen-
tis omnibus, fugiunt ſine reſpectu
fratrum, liberorum, parentum, vxo-
rumque, & deſerunt numeroſas co-
gnationes, ſocietates, amicitias, ipſas
denique patrias in quibus geniti edu-
catique ſunt, quandoquidem con-
ſuetudo magnum momentum habet
ad allectandos animos, demigrant
autem non in aliam ciuitatem, ſicut
ſerui qui ſe vendi heris aliis impetrãt,
miſeri vt qui ſeruitutem mutant non
effugiunt quæuis enim ciuitas vel o-
ptimis ornata legibus, plena eſt tu
multu plurimo, quem nemo ſapien-
tiæ ſectator ſuſtineat, ſed extra mœ-
nia degunt in hortis aut villis ſolita-
riis, amantes ſolitudinem non homi-
num odio, ſed ad cauendos congreſ-
ſus cum diſſimilibus, quos ſciunt
morib. bonis officere, hoc genus re-
peritur in multis orbis regionibus,
merito vt abſolutæ probitatis rece-
ptũ à Græcis atq; Barbaris, maxime
tñ in Ægppto frequentatur per pręfe-
cturas ſingulas, præſertim circum A-
lexandriam, ex omnib. aũt locis opti- *Therapeutarũ diuerſi ritus ac mores.*
mus quiſq; therapeutarum tanquam
in huius generis patriã colonus mit-
titur in locum quendam aptiſſimum,
ſitum ad ſtagnum Mariam in terre-
no colle accliui leniter, tutum ſimul
& laudatum ab aeris temperie, ſecu-
ritatem n. ei præſtant villę viciq; pro-
ximi: aerem vero temperat emiſſoriũ
ſtagni exonerantis ſe in mare, & auræ
nunquã non ex alto aſpirantes tenui-
ter, ſicut craſſiores feruntur è ſtagno,
qnib. permixtis temperamentum ex-
iſtit ſaluberrimũ, domicilia vero cõ-
uenarum ſunt admodum frugalia, pa
rata contra æſtum tãtummodo & fri- *Vita ſolitaria laus.*
gora, nõ contigua vt in vrbibus, nõ n.
placet id amãtibus ſolitudinẽ: nec tñ
lõge remota, quia ſocietatẽ diligunt,
vt ſibi poſſint inuicẽ ſuccurrere con-
tra latronum incurſus fortuitos, ſin-
guli aũt habent ſacras ædiculas, q̃ ſe-
mnea vocant ſiue monaſteria, vbi ſo-
litari ſanctæ vitæ myſteriis dant ope-
rã, nec cibi potuſve quicquã eo infe
runt, aliudve in vſum corporis ſed le-
gem tñ & prophetarum oracula diui
nitus prodita, hymnoſq; & quædã a-
lia pietati ſcientiæq; promouendæ v-
tilia, itaq; perpetuam habẽt Dei me-
moriã, vt ne in ſomnis quidem aliud
eis obuerſetur quam imagines diui-
narum pnlchritudinum: & ſunt in his
qui ſomniãdo produnt præclaras ſa-
crę philoſophię ſententias. Quotidie
bis precari ſolent, mane ac ſub veſpe-
ram, oriente ſole petentes diem vere
felicem, vtq; mentes eorum cœleſti
repleantur lumine: occidente vero, vt
anima in totum exonerata ſenſibus
moleq; reru m ſenſibilium veritatem
veſtiget in conſiſtorio domeſtico. me-

dium vero matutini veſpertiniq; temporis interſtitium totum meditationi attribuitur. Verſantes n. ſacra volumina, dant operam philoſophiæ per manus acceptæ à maioribus, ſcrutando eius allegorias, quã ſub apertis verbis latere credunt ſecreta naturæ cõiecturis explicanda probabilibus, habent etiam priſcorum commẽtarios, qui huius ſectæ autores multa monumenta reliquerunt de allegoriis eiuſmodi, ad quorum imitationem poſteri ſe accommodant, itaq; non ſolum contemplantur, ſed etiam cantica hymnoſq; in Dei laudem componunt vario metrorum carminumq; genere, rythmis concinnatos in auguſtiorem ac religioſam ſpeciem. per ſex dies ſeorſum quiſque in ſuis illis modo dictis monaſteriis philoſophãtur, non progredientes foras, imo ne proſpicientes quidem, ſeptima vero conueniunt in cœtum communem, & iuxta ætatis ordinem cõſidunt decenti habitu manus continentes ſub pallio, dextram inter pectus barbamque, ſiniſtram applicatam lateri, tum progreſſus in medium natu maximus, & dogmatum eius ſectæ peritiſſimus, diſſerit vultu ad grauitatẽ cõpoſito, voce moderata, non ſine magna prudentia, ſecus quã oratores aut ætatis noſtræ ſophiſtæ, oſtẽtatores eloquentiæ, vt quib. magis cordi ſunt exquiſitæ ſententiæ, diligenſq; & accurata harum enarratio, quæ nõ ſummis inſidat auribus, ſed per auditum penetret in animum, ibique firmiter inhæreat, reliqui oẽs auſcultant per ſummũ ſilentium, annutantes oculis tm̃ aut capite. id cõmune ſemneum in ꝙ ſeptimo quoq; die conueniunt, ſepto clauditur duplici, ſeparatis virorum & mulierum cœtib. nam mulieres quoq; ſimul auſcultant ex more, duntaxat quæ inſtitutum idem ſectantur, medius aũt paries à ſolo ſurgit trib. quatuorve cubitis, in modũ loriculę, ſuperiora vſq; ad tectum patent: vnde gemina prouenit cõmoditas, & ꝙ pudori fœminei ſexus conſulitur, & ꝙ verba doctoris exaudiuntur facile abſque vllis obſtaculis quæ vocem eius intercipiant. Temperantiæ tanquã fundamento in anima iacto virtutes cæteras ſupſtruunt. Nec cibum nec potum quiſquã ſumit ante ſolis occaſum, ꝙ ſapientię ſtudium *Conuiuii inſani deſcriptio.* luci conuenire iudicent, tenebris vero curam corporis, ideo totos dies alteri, alteri vero exiguam noctis partẽ tribuunt, nonnulli ex his vix tertio quoq; die famẽ ſentiunt, attenti magis ad diſciplinarum ſcientiã, nec deſunt qui prælaute accepti epulo ſapientiæ copioſe præbentis ſua placita, perdurant duplum eius temporis, & vix ſexto die deguſtant cibum neceſſarium, aſſueti ſicut cicadæ rore viuere, canticis opinor ſolantes inediã, ſeptimum vero diem vt feſtum ſacratumq; honore dignatur eximio, quo poſt curam animi corpus quoq; reficiunt, ſicut iumento relaxantes laborem continuũ. in cibatu vtuntur pane ſimplici, ſal vicẽ ſupplet obſonii, q; delicatiores ſunt hyſſopum pro condimento adiiciunt potum è fluentis hauriunt, cõtenti placare dominas à natura mortalibus additas, famem ſitimque, abſq; omnib. lenociniis fruendo reb. ſine quibus non licet viuere, edunt igitur ne eſuriant, bibunt ne ſitiant, ſaturitatem cauendo vt inimicam animo pariter ac corpori. & quoniam tegminis quoque duæ ſunt ſpecies, veſtis tectumque, de ædibus iam dixi, eſſe incultas & extemporaneas,

tactas

factas ad prꝗſentem vſum tãtummodo, in veſte aũt eadem apparet ſimplicitas, ad arcendos calores & frigora, pro pelliceis craſſa tunica in hyeme, æſtate vero exomis aut interula linea, in vniuerſum n. exercent modeſtiam, vt fontem veritatis, ſicut è faſtu mendacium prognatum autumant, profluunt n. è mendacio variæ malorum ſpecies, contra ex veritate omnium felicitatum humanarum diuinarumq; copia. Dicam aliquid & de ſodalitiis eorum, quoties hilarius conuiuia celebrant, quo magis eluceſcant collata cum aliorum epulis. Vulgus n. vbi ſe mero expleuit, ac ſi non vinum bibiſſet, ſed inſaniꝗ poculum ad rationem penitus profligandam ex animo, offenſat & canum ferocium more in rabiẽ vertitur; moxque coorti ſe inuicem morſib. appetunt, abrodendo naſos, auriculas, digitos, cæteraſq; partes corporis, vt fabula de Cyclope Vlyſſiſq; ſociis fidẽ inueniat: quem poeta ſolitum ait mãdere fruſta humanarum carniũ, quẽ tñ immanitate iſti longe ſuperant, nã ille inimicos ratus tractauit hoſtiliter iſti vero cum familiarib. & amicis, interdum etiam cognatis, communi ſali menſæq; adhibitis, contra iura hoſpitalitatis omnia, nihil reueriti ſacra libamina quib. conciliari debuiſſent, ſic conflictantur tanquam in harena vel pancratio, laudatam illam cõtentionem quaſi monetam deprauantes in deterius, athletis ipſis ꝗrumnoſiores miſerioreſque. Reuera enim eos licet appellare miſeros, nam illi athletæ in ſtadiis Græcorum interdiu captant ſpectatorum applauſus atq; gratiã, expectantes artis ac victoriæ præmium coronã olympiacam. at iſti adulterini athletarũ ſimii, noctu in tenebris ebrii debacchãteſque, ſine induſtria malitioſas artes exercent in aliorum iniuriam atq; contumeliam: quos ſi nemo tanquã præſes dirimat, maiore licentia ruunt in mutuã perniciem, non minus enim læduntur q̃ lædunt, vt mentis impotes præ vino nimio, quod (ſicut inquit Comicus) non tam alieno malo bibunt quam proprio, itaq; qui modo ad conuiuiũ venerant amici & integri, paulo poſt exeunt inimici & mulctati membris quibuſdam, aut certe horum extremitatibus: moxque alii quærunt ſibi aduocatos & iudices, alii petunt à chirurgis opem & medicis; qui vero videntur modeſtiores cæteris, quaſi pro mero bibiſſent ſuccum mandragoræ, incumbunt læuo cubito, & obliquata ceruice ructantes inter pocula, ſtertunt altum nihil videntes audienteſve interim, ac ſi vnicum guſtus ſenſum haberent, & eum quidẽ illiberaliſſimum, noui quoſdam qui hilariores facti potando, prius quam penitus ſe obruant crebris inuitationibus, iam tum in craſtinum proſpiciunt de ſymbolis, quia putant ſpem ebrietatis futuræ nõ mediocriter cõducere ad præſentem lætitiã, itaq; ita ſemper extra domeſticos parietes victitant, diffidẽtes à parentibus, vxorib. atq; liberis, patriæ quoq; inimici & ſibiipſis deniq; nã vita luxu diffluens malũ affert omnibus. Sed fortaſſe ꝓbabit aliquis morẽ hũc conuiuiorũ iã vulgo receptum apud Græcos atq; Barbaros, à Romanis inuentum non tam ad hilaritatem quã ad oſtẽtationẽ deliciarũ & opulentiæ, triclinia lectos habent eburnos aut teſtudineos & precioſioris materiæ, gẽmatos pleroſque ſtratos auro intertexta purpura, vel aliis floridis coloribus variis

Ebrietas inſaniam generat.

riis oculos allicientibus, poculorum etiam vim magnã, digeſtorum ꝑ ſuas ſpecies, præſto ſunt n. cyphi, calices, phialæ, thericlea, toreumataq; clarorum artificum, miniſtrantib. formoſis mancipiis, non tam ad prę ſens miniſterium quæſitis, quã ad exhilarandos aſpectu cõuiuis oculos, ex his minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam afferunt, loti & nitidi, fucatiq; ac cincinnatuli, alunt n. capillitium, vel omnino intonſi, vel à frõte tm̃ perſectis in orbẽ crinibus, tenuiſſimas candidaſq; præcincti tunicas, anteriore parte ad genua demiſſas, poſteriore ad poplites, vtrinq; mollibus tenſis aſtricti cõmiſſuras tunicæ, propendentibus ad latera finibus, ſic ornati aſtant nutus obſeruãdo, quid quiſq; poſtulet, adſunt & alii adoleſcentes prima lanugine malas veſtiti, qui paulo ante amatorum ſuorũ delitiæ fuerant, curioſe docti grauioris momenti miniſteria, mera oſtẽtatio magnæ opulentiæ, vt conuiuæ ſplendore ſtupefacti facile intelligant à quanto viro quamq; magnifico ſint ad menſam cõmunem adhibiti: cum tñ totum hoc negocium vera æſtimatione nihil aliud ſit quam ſtolidus luxus hominis abutentis fortunę beneficio, ſicut teſtari poſſunt quib. comperta ſunt talia. Huc accedunt variæ bellariorum, obſoniorum, condimẽtorumq; ſpecies, elaboratæ à piſtoribus & cupediariis, quorum eſt cura non tm̃ guſtui ſatisfacere, verum etiam oculos exhilarare mundiciis, ſic fit vt ſeptem vel etiam plures menſæ inferantur, plenę omnium quę terra, mare, amnes, aerq; ferũt, ſelectis ſuauiſſimis carnib. terreſtrium, aquaticorum, & volucrium, paratura ſimul ac cõditura variantibus, ac ne quid intermittatur naturæ munerum, tandẽ apponuntur poma nuceſq; dapſiliter ſeruatis aliis eiuſdẽ generis ad comeſſationes quas vocant, dein alię patinę afferuntur vacuatæ à cõuiuis voracibus, more fulicarum explentib. ſe in tm̃ vt oſſa etiam arrodant, aliæ cũ fœde diſcerptis ſemeſiſque reliquiis, vbi vero vſque fauces expleti nil poſſunt amplius, edendo laſſati appetitu eſuriunt, oculos paſcendo carnium opimarum copia, nidorẽ vero exhalantẽ attrahẽdo narib. poſtremo his quoq; ſenſibus ſaturatis, faciunt mentionẽ de habitu, egregie collaudata conuiuatoris magnificentia. Sed quorſum attinet iſta narrare prolixius, quę multis moderatiorib. diſplicent, vt cupiditates accendentia, quas minui præſtaret, quis n. ſobrius nõ mallet famẽ & ſitim, quam in talib. epulis nimiam cibi potuſq; abundantiam? in Græcia duo conuiuia præcipue celebrantur, quib. & Socrates interfuit: alterum in ædibus Calliæ, qñ is coronato Autolyco amicis epulũ victoriale præbuit, alterum in Agathonis: quæ literis mandare dignati ſunt morib. ac profeſſione philoſophi, Plato & Xenophon, viſa ſunt n. eis digna memoratu, vt eſſent exemplo poſteris, quid & quomodo agendum ſit in conuiuiis. Veruntamen hæc quoq; ſi conferantur cum noſtris cõtemplatiuæ vitę ſectatoribus, erunt ridicula, habet quidẽ ſuas voluptates vtrumque, ſed magis decoras homini ꝙ Xenophon ꝓdidit, nam tibicinæ, mimi, præſtigiatores, balatrones, iocis tm̃ placent ſcurrilibus ad exhilarandos. Platonicum vero pene totum diſputationi de amore impenditur, nõ illo quo viri in mulieres inſaniunt, aut hæ in viros, ſed quo viri in maſculos ætate

Græcorum conuiuia.

Platonica conuiuia.

tantum

tantum minores. nam ſi quid ibi de amore venereq; cæleſti dictum videtur elegantius, pro condimento modo eſt additum. cæterum maiorē partem vulgaris & promiſcuus amor occupat, fortitudinem virtutem bello paceq; vtiliſſimam tollens è medio, & pro hac morbum muliebrem induens in animas, & homines reddens androgynos, quos oportebat potius omni contentione exerceri ad confirmandum robur tam corporis quā animi. at iſti qui pueros transferunt in amicarum habitum & ordinē cum ſumma ætatis iniuria, ne amatoribus quidem eorū melius conſulunt, magnis detrimentis afficiendo eorū facultates, animos, atq; corpora. neceſſe eſt enim vt puerorum amator animum habeat in ſuis delitiis & huc tātum acres intendat oculos, cæteris in rebus tū priuatis tum publicis cæcutiat hebetatus cupidinibus, tunc præcipue contabeſcens quando impos voti fruſtratur. facultates autem duobus modis decreſcunt, partim per rei familiaris incuriam, partim per ſumptus & ꝓfuſiones, quę fiunt in adamati gratiam. huc accedit & maius aliud malum totis populis peſtiferum. deſolationem enim vrbium & raritatē optimi generis hominū ſterilitatēq; meditantur iſti, qui more imperitorum agricolarum præteritis aruis cāpeſtribus & feracibus in aſpreta ſaxoſa ſalebroſaq; ſementē faciunt mox perituram, nec vnquam ad frugem peruenturam. taceo nunc illos fabuloſos bicorpores, olim concretos vi amatoria, dein diſiunctos, ſoluto nexu quo antea cohæſerant. habēt hæc nouitatem quandā & illecebram auri um ac mentiū, ſed vt ſuꝑuacanea faſtidiuntur à Moſis diſcipulis, à prima ętate veritati aſſuetis, vt decipi nequeant, ergo cum illa celebrata conuiuia tantū nugarum contineant, vt ipſa ſe coarguāt, ſi quis rem magis ſpectet q̄ aliorum præiudicium, ex aduerſo his opponam quæ ex inſtituto Moſis ꝓphetæ agitantur certis temporibus apud eos qui totam vitam dedicarūt cognitioni naturę contemplationiq; hi numeros inprimis obſeruando poſt ſeptem hebdomadas elapſas cōuentus ſuos inſtaurant, venerati non ſolum ſimplicem ſeptenarium, ſed & vim eius multiplicem, caſtam enim ſciunt hebdomada & ſemper virginem. is dies ꝓfeſtus eſt maximæ feſtiuitatis incidentis in numerum quinquagenarium ſanctiſſimū & naturæ gratiſſimum, conſtantem ex vi rectāgularis trianguli, quod eſt initiū generationis rerum omnium. vbi vero conuenere candidati & læti cū ſumma grauitate, ad ſignum datū à quopiam ephemereuta (ſic huiuſmodi miniſtros nominant) priuſquam diſcumbant ſtantes vna ſerie decentes, ſublatiſq; ad cælum manibus atq; oculis, his quoniā didicerunt ſpectare cæleſtia, illis vtpote incorruptis à muneribus & à quæſtu illicito, precātur vt Deo placeat id conuiuium. abſolutis precibus ſeniores diſcumbūt, ac mox alii pro cuiuſq; dignitate, nec enim ſeniores ex annis æſtimant, ſed quantumlibet grandæuos habent ꝓ pueris, ſi ſero inſtitutum hoc complexi ſunt, honorem vero ſenectutis tribuunt his qui exercuerunt ſe à iuuentute in hac pulcherrima diuinaque parte contemplatiuæ philoſophiæ. Adhibentur menſæ fœminæ quoq;, anus pleræque ſed virgines, non coactæ caſtitatis, ſicut apud Græcos quædā ſacrificulę ſed ſponte

Philoſophorum conuiuia diuerſi generis.

continentes prę amore ſapientię, cuius ſtudio per totam vitam contempſerunt voluptates corporis nimirū diuinę non mortalis prolis cupidæ, q̃ ſolæ Deo charæ animæ ex ſeipſis pariunt, excipientes pro ſemine intelligibiles patris radios, vt decreta ſpiētiæ contemplando percipere valeāt, diſcubitus ita diſtribuitur, vt ſeorſum viri dextrum latus, ſeorſum fœminæ ſiniſtrū teneant, quod ſi quis ſuſpicatur lectiſternia, etſi non ſumptuoſa, certe molliuſcula parari hominibus ingenuis & philoſophiæ deditis, ſciat eſſe tegetes rudes è vili cōtextas materia, videlicet è papyro indigena, ſic humi aggeſtas vt eminendo fulciant cubitos. remittunt enim paululum illam Laconicam diſciplinæ duritiam, ſemper & vbiq; ꝓbantes liberalem frugalitatem, toris viribus auerſando voluptatis illecebras. in miniſterio non vtuntur mancipiis, quandoq;dem ſeruitutem cum natura omnino pugnare autumant. nā ea liberos omnes genuit, ſed huius legum cōtemptrix auaritia, fontē malorum inæqualitatem ei præferens, infirmioribus neceſſitatē impoſuit, vt iuſſa potentiorum facerent. cæterum in hoc ſacro conuiuio nemo, vt dixi, ſeruus adeſt, miniſtrāt ingenui, & ſponte quicquid opus eſt faciunt, iuſſa non expectando ſed præueniēdo alacritate voluntaria. nō enim q̄buslibet ingenuis delegatur id officium, ſed habito delectu ex omni ſodalitatis huius iuuentute, vt quiſq; aliꝙ clarū indolis ac virtutis ſpecimen edidit. hi tanq̃ germani filii libēter & certatim miniſtrant haud ſecus ac parētib. publicis, hāc cōiunctionē arctiorē ducentes quā ſanguinis, quandoq;dem recte ſapientibus virtute nihil eſt antiquius. diſcincti autem & promiſſis tunicis accedunt ad miniſtrandum, vt abſit omnis ſeruilis ſpecies ab hoc conuiuio. Scio quoſdam his auditis riſuros, duntaxat eos qui deflenda ipſi lamentiſq; digna faciunt. Vinum per illos dies non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, cæteris frigida, calida vero his qui inter ſeniores tractantur delicatius. menſa pura eſt à cruentis dapibus, pro cibo panis apponitur, ſal pro obſonio, & pro condimento hyſſopus in delicatorū gratiam. operantur enim vt ſacerdotes ſacris abſtemiis, tota victus ratione caſtigata ad eandem frugalitatem. nā vinum habent pro veneno afferente dementiam: opiparis aiunt irritari concupiſcentiam, beluam inſaturabilem, hęc ſunt exordia conuiuii. Dicat aliquis. Quid tum poſteaq̃ conuiuis ordine ſuo diſcumbentib. adſtiterunt miniſtri decenter parati ad obſequium, nullane ſequitur comparatio? imo ſilētium maius q̃ antea, ita vt ne mutire quidem cuiquā liceat aut reſpirare vehementius, ꝓponit quiſpiam quæſtionem è ſacris literis, aut ſoluit ab alio propoſitam, nihil de ſolutione ſolicitus. nec n. captat laudem argutiarum aut eloquentiæ. hoc tantum agit vt rem diligentius perſpiciat, tum perſpectam nō inuideat minus perſpicacibus, ſed non minus diſcendi cupidis. atq; ita immoratur doctrinæ, ſubinde inculcās imprimenſq; animis præclaras ſententias. nam expeditam elocutionē, & vna ſerie continuam, auditorum mens nō valens aſſequi, relinquitur à tergo, nec ſatis audita percipit, totū vero auditoriū attentum auſcultat in vno eodemque habitu, intelligere ſe nutu vultuq; indicans, probare vero

hilaritate ac exporrectis frontibus, interdum & dubitare hærereq́; , moto leniter capite ſummoq́; dextræ digito. Nec minore attentione iuniores qui adſtant audiunt. enarrationes autem ſacrarum literarum conſtant ex allegoriis. nam hi viri totam legem exiſtimant habere animalis ſimilitudinem; quod præcepta corpus referant, animam vero ſententiæ retruſiores ſub velamine verborũ abditę, in quibus rationalis anima egregie ſeipſam contemplatur tanquam in ſpeculo, ſub his ipſis verbis miram ſententiarum pulchritudinem conſpiciens, & explicans è figurarum inuolucris, atq; ita penitiorem intellectum in lucem producens, duntaxat apud eos qui per occaſionem admoniti ſciunt obſcura ex apertis colligere. vbi vero præſes viſus eſt rem bene tractando ſatisfeciſſe auditorum deſiderio, plauſus propalam editur ab omnibus. tum ille aſſurgens hymnũ in laudem Dei primus canit, aut recens à ſe compoſitum, aut deſumptum ab aliquo vatum veterum. extant enim huius generis carmina priſca verſu trimetro, & hymnicum ſuis accentibus inter ſacra canendi ante altaria, vel à ſtantibus vel à choreas ducentibus moderatas variis flexibus atq; reflexibus. præſulem mox imitantur cæteri decenti ordine, omnibus intente quieteque auſcultantibus, præterquam in fine hymni extremaque clauſula. tunc enim vniuerſi vocem extollunt ſine ſexus diſcrimine. abſolutis hymnis ſingulorum, iuniores paulo antedictam menſam efferunt, in qua rite cibus ille ſacratiſſimus, panis fermentatus cum ſale apponitur & hyſſopo, ob reuerentiam menſæ dedicatæ in templi veſtibulo. nam & in ea ſolent proponi panes cum ſale abſque condimento alio: ſed panes non fermentati, ſal ſine vlla mixtura. conuenit enim ſacris pura ſimplicitas, egregium diuini cultus præmium, eam vulgus imitari debet, abſtinere tamen ab his panibus, vt potiores priuilegium habeant. cœnam vero ſequitur ſacrum peruigilium his ritibus. Vbi omnes conſurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter fœminarum. cuique ſuus incentor præficitur, honore præſtans & canendi peritia. deinde cantant hymnos in laudem Dei compoſitos variis metrorum carminumque generibus, nunc ore vno, nunc alternis, non ſine decoris & religioſis geſtibus atque accentibus, modo ſtantes, modo prorſum retroſumve gradum mouentes, vtcunq; res poſtulat. Deinde poſtquam vterq; chorus ſeorſum expleuit ſe his delitiis, velut amore diuino ebrii vnum chorum faciunt promiſcuum, ad imitationem illius olim inſtituti in rubri ſinus littore poſt mirandum prodigiũ, quando mare Deo iubẽte alteris ſalutem, alteris perniciem attulit. diductis enim violenter aquis & vtrinq; conſolidatis in parietum ſpeciem, mediũ interſtitium latam viam & ſiccã populo præbuit, per q̃ ad continentis aduerſæ loca editiora traiiceret, aqs deinde in ſuã regionem priſtinã hinc illinc refluentibus, & medium ſolum paulo ante nudatũ inundantibus, auſus eos ꝑſequi hoſtis merſus internecione periit. accepto autẽ hoc tã inſigni & inſperato beneficio, correpti numine viri pariter ac mulieres, & in vnam choreã conglomerati, hymnis gratias ſeruatori Deo canebant, pꝛi-

nente viris Moſe propheta, Mariamne vero prophetide fœminis. ad horum maxime imitationem hic therapeutarum therapeutridumque chorus compoſitus, & mixtis ad graues virorũ acutis fœmineis vocibus cõcinne temperatus, concentum reddit ſuauiſſimum vereq; muſicũ. pulcherrimis enim verbis includuntur ſententiæ pulcherrimæ, religioſis choreis accedentibus. horum porro vniuerſorum finis vnus & idem eſt pietas. itaque producta vſque matutinum hac comeſſatione honeſtiſſima, neque grauati crapula, neque nictantes, ſed excitatiores, quam cum venirent ad conuiuium, verſo ad auroram vultu totoq; corpore, quam primum ſolem oriẽtem aſpiciunt, felicem diem & veritatem perſpicacemq; mentem ſibi comprecantur. atque ita precationibus abſolutis ad ſuum quiſq; ſemneum ſecedit, & ad negotiationem culturamq; conſuetæ philoſophiæ. Hactenus de therapeutis naturæ contemplatoribus, & huic tantum ſtudio curandæq; animæ per totam vitam deditis, cœli & mundi ciuibus, patri conditoriq; rerum propter ſuam virtutem commendatiſſimis, qua conciliante adepti cæleſtis numinis amicitiam, præmium conuenientiſſimum, fortuna virtuti poſthabita, euaſerunt ad ſupremum felicitatis faſtigium.

Nobilitas expiatæ purgatæq; mẽtis præcipua ſors.

PHILONIS IVDÆI DE NOBILITATE.

Nobilitatis veræ initia.

QVi laudibus extollunt nobilitatē, vt bonum maximū & cauſam magnorum bonorū, ipſi reprehendendi ſunt vel ob hoc ꝙ nobiles cenſent natos è familiis iādudum claris & diuitibus, cum ne maiores quidē illi quos iactant, propter opulentiam felices fuerint: quādoquidem verum bonum in nulla externa re, nec in corpore, imo nec in quauis parte animæ, ſed in principali tm̄, ſitum eſſe natura voluit. poſtquam n. Deus pro ſua bonitate charitate q; etiā inter nos hoc collocare decreuit, nullum templum inuenit ei dignius quam mētem hominis, mens n. circumfert illius boni effigiem, quamuis id perſuaderi non poſſit his qui ne ſummis quidē labris deguſtarunt ſapientiam, caligantib. in luce clariſſima, nā aurum, argentum, honores, dignitates, valetudo, forma ſunt in virtutis tanquā reginæ miniſteriis, quoniā igitur nobilitas expiatæ purgatæq; mētis ſors eſt præcipua, nobiles dicendi ſunt ſoli prudentes & iuſti, etiamſi è vernis aut emptitiis nati ſint, malis vero prognatis ex honeſtis maiorib. nullus locus eſto inter nobiles, nam nequam ne inter ciues quidem cenſendus eſt, cum virtutis exul ſit, veræ bonorum virorum patriæ, talis fieri non poteſt, quin ſit ignobilis, etiamſi auos proauoſq; laudatos memoret, ipſe tota vita nō minus alienus à nobilitate, quam ab illorum ſtudiis; nec ſatis eſt malis ꝙ ſint ſuapte natura ignobiles, niſi oēs, vt video, ꝑpetuum bellum gerant cum vere nobilibus, vel contra maiorum ſuorum dignitatē, obſcurantes extinguenteſq; ſi quid ſupereſt ſplendoris gētilitii. Et hoc eſt, vt opinor, cur parentes liberorum amantiſſimi interdum exhærēdāt filios, & à familia genteq; ablegant, quoties natiuam parētum charitatem degeneres nimia nequitia ſuperant, id ita eſſe, etiam aliis argumentis facile colligitur, quid n. prodeſt oculis orbato ſuorum maiorum perſpicacitas, nequaq̄ hæreditaria? quid prodeſt ad dicēdum elingui paterna vel auita eloquentia, quid cōferunt ad vires tabe diuturna exſucci aridiq; & vix oſſib. hęrentis, principes generis ꝑpter athleticū robur adſcripti faſtis olympiacis? imo quid etiāſi fuere victores in omnib. ſacris Gręcię certaminibus? certe nihil ea de cauſa decedit vitiis corporis, nullā opem ex

præterita familiæ felicitate ſentientibus, ad eundem ſane modum iniuſtis liberis iuſti parentes, luxu perditis ſobrii, & in vniuerſum malis boni vtilitatem nullam adferunt: ſicut nec iura iuris violatoribus, ad quorum cōtumaciam pœnis coercendam inuenta ſunt, & ſunt etiam leges non ſcriptæ, nimirum vitæ exemplaq; ſectantium virtutem hominum, ideo puto ipſam Nobilitatem, ſi Deus ei formam vocemq; daret humanam, ſic allocuturam iſtos contumaces poſteros. Gentilitas non ſanguine ſolo æſtimatur apud veritatem iudicem, ſed factis ſtudiiſq; ſimilibus. At vos in cōtrarium tenditis, quæ odi amatis, quæ probo improbatis & auerſamini, apud me honor eſt pudori, veritati, moderationi, modeſtiæ, innocentiæ, apud vos in nullo pretio habitis: impudentiam odi, mendacium, impotentiam, ſuperbiam, malitiam, vobis familiariſſimas. cur igitur factis alieniſſimi, verbis fucatis fictiſq; vultis obrepere, & inſinuare vos in amicitiam? nec moror, nec fero veſtras fraudes ac offucias, facile eſt cuiuis cōminiſci ſermones bonos in ſpeciem: ſed pro malis moribus bonos adſciſcere, difficile. hæc conſiderans & nunc inimicos exiſtimo, & poſthac exiſtimabo, quicunq; inſtaurant cauſas odii: quos equidem ſuſpectiores habebo, quam eos quibus probro datur generis obſcuritas, nam hi poſſunt excuſari, quia nullum cum virtute fuit eis commercium: vos eſtis inexcuſabiles, qui pręclaris prognati familiis iactatis maiorum ſplendorem ac gloriam: & cum abundetis exemplis domeſticis nulla vobis inhærent maiorum decora per veſtram negligentiam, atqui ſatis liquet vos quoq; nobilitatem virtuti minus tribuere quam illuſtri generi, aut primum illos è terrigenis natos quis neget generoſos, cum ab hac ſtirpe aſcendit omnis patritia nobilitas, videl. eximiis poſteritatis autorib. ortis è coniugio ꝙ primum liberorum cauſa generiſq; propagandi cōuenit: & tñ eorum alter maior minorē dolo malo interimere ſuſtinuit, admiſſoque maximo ſcelere fratricidii primus terram polluit humano ſanguine, quid huic ꝓfuit nobilitas generis, ignobilem præ ſe ferenti animum? quem ipſe rerum humanarum inſpector Deus vt vidit auerſatus damnauit, nō præſenti quidem ſupplicio ꝙ cōfeſtim ei calamitatis ſenſum adimeret, ſed mille mortes intentando, vt ſentiret alios ſuper alios pauores & aceruatas moleſtias, atq; ita dignam pro maleficio pœnam reciperet. Aliquanto poſt fuit quidē vir valde ſanctus probatuſque, cuius pietas digna viſa eſt legiſlatori quæ mandaretur ſacris literis, hic tempore diluuii, ꝙ omnes ciuitates deleuit funditus, inundatis nimia vi aquarum mōtibus etiam celſiſſimis, ſolus vna cum familia ſeruatus eſt, ferens virtutis præmium longe maximum, attamen è tribus eis filiis, collati in patrem diuinitus beneficii conſortibus, vnus auſus eſt parentem cui ſalutem debebat irridere, à decore nonnihil per imprudentiam prolapſum in dedecus, atq; etiam neſcientibus fratribus nudata oſtendit quæ non eſt fas in genitore aſpici, eam ob rem nobilitate clara excidit execrationem meritus, autor infelicitatis etiam ſuis poſteris, vt dignus erat ob neglectum debitæ patri reuerentiæ. Sed quid opus eſt hos in medium adducere potius, quam ipſum primum terrigenam?

nam? qui nulli non mortali pręferendus eſt quantum ad nobilitatem attinet, artificio ſummo formatus Dei manibus in ſtatuam corpoream: animam vero adeptus non vllius creaturæ beneficio, ſed inſpirante ipſo numine quantum natura humana capere poterat, annon igitur nobiliſſimus, cui ne cõferre quidem licet hac parte quemquam alium? nam cæterorum decus deſcendit à maioribus: maiores autem eorum fuere homines, animalia mortalia, temporis momento felicitatem ſi qua fuerat amittentia: illi vero nemo parens autorve vitæ, niſi Deus fuit, cuius imaginem quodammodo referens mente animi parte præcipua, cum debuiſſet eam ſeruare immaculatam, pro viribus imitãdo creatoris ſui virtutes ceu exemplar propoſitas, fugereq; his contraria vitia, dedecus & mendacium veritati honeſtatique prætulit: atque ita ſuo merito ꝓ immortalitate mortalem vitam accepit, excuſſus è felicitate, prolapſuſq; in ærumnas ac miſerias. verum hæc lex communis eſto mortalium omnium, qua præſcribitur ne quis virtutis expers claro genere natalibuſq; ſplendidis magnopere ſibi placeat. cæterum Iudæi habent & alia exempla peculiaria, oriundi ſunt enim ab illis, quos maiorum ſuorum virtutes nihil iuuerunt, obnoxios grauibus criminibus, etiamſi nemo argueret præter conſcientiam, cuius ſolius tribunal nullis verborum technis circumſcribitur, primus gentis conditor multos liberos ſuſcepit è tribus mulieribus, non indulgens libidini, ſed ſpe ampliandæ familiæ, vnus tamen è multis ſolus ſucceſſit in patrimonium: reliqui omnes ſicut à pietate degenerarunt,

Adamus omnium hominũ fuit nobiliſſim.

ita ſeparati ſunt ab eius gentilitate, cuius nullas virtutes expreſſerant, excideruntque ab illa nobilitate celebratiſſima. Rurſum ex hoc ipſo probato hærede nati ſunt gemelli, nihil præter manus, idque certa quadam prouidentia, habentes ſimile, diuerſi corporibus atque animis, nam minor vtriuſque parentis beneuolentiam demerebat obſequiis, laudatus ob id Dei teſtimonio: maior vero ventri libidinique addictior quam parentibus, minori ceſſit ius primogeniti, moxque ceſſiſſe pœnitens, fratri molitus eſt perniciem, nihil aliud agitans animo, quam quod ad patris matriſque mœſtitiam faceret, atque ita euenit vt illi vota pro minore facerent ampliſſima, quæ Deus abſque vlla exceptione rata eſſe voluit: alterum vero miſerati hoc afficerent beneficio, vt fratri eum ſubiicerent, exiſtimantes id ei fore vtile, ſi homo nequam in ſua poteſtate non relinqueretur, qui ſi hanc ſeruitutem libenter tuliſſet, poterat mereri ſecunda virtutis præmia.

Nunc quoniam iugum excuſſit contumax, ſibi poſteriſque lucratus eſt magnam ignominiam, vt vita eius nulli optanda literarum monumentis ſit prodita, quo magis liqueret nobilitatem nihil prodeſſe indignis hac prærogatiua generis: quia mali è bonis prognati, nihil adiuti ſunt paternis virtutibus, quod ipſorum anima ſit multimodis oblæſa vitiis. E diuerſo poſſum quoſdam memorare viros melioris ordinis, qui orti ex illaudatis maioribus vitam vixerunt laudatiſſimam, adeo vt probitatis exemplar de ſe præbuerint poſte-

Nobilitas nihil prodeſt indignis hac prærogatiua generis.

ris,

ris. Primus parens Iudæorum Chaldæus erat natione, patre prognatus dedito ſiderali ſciētiæ, vno ex eorum numero qui ſidera, cœlum, mundum pro diis habentes, his accepta ferunt fata hominum, ac proinde nullum rerum autorem eſſe credentes præter eos qui percipiuntur ſenſibus. & quid indignius aut magis alienum à generoſo animo, quam ſtudio noſcendæ creaturæ prolabi in vnius antiquiſſimi rerum cōditoris ignorantiam, vel hoc ſolo nomine venerandi etiamſi abeſſent cętera beneficia plurima, quorum iniri non poteſt ratio? horum reputatione vir ille tactus nō ſine numine, patriam, cognatos, familiam deſerit: ſciens, ni faciat, inſtare ſibi à multorum Deorum ſuperſtitione periculum, impeditura vnius Dei quærendi ſtudium, à quo vt ſempiterno parēte originem habet quicquid vel mente vel ſenſu percipitur: quod ſi demigret, migraturam & mentem è fallaciis, tranſituramq; ad veritatem à mendacio, id cognoſcendi veri Dei deſiderium magis accenſum eſt oraculo, à quo in impigerrimum quærendi ſtudium inductus eſt nec prius veſtigare deſtitit, quam manifeſtius conciperet animo quādam imaginem, non eſſentiæ (id enim nō eſt poſſibile) ſed prouidentiæ, quatenus homini fas eſt concipere, ideo primus crediſſe Deo dicitur, qui primus inconcuſſam fidem tenuit, eſſe vnum ſupremum rerum autorem, cuius prouidentia mundus regatur & quæ mundo continentur omnia, adeptus autem hanc ſcientiam virtutem præſtantiſſimam, ſimul acquiſiuit cunctas alias, vt apud hoſpites ſuos autoritatem haberet regiam: non propter apparatum (priuatus enim erat) ſed propter regiam magnitudinem animi, itaque honorabant eum quaſi ſuum principem, ſuſcipientes ingenium auguſtius humano faſtigio, nec enim ſermonibus vtebatur vulgaribus: ſed diuinitatem quandam præſe ferentibus, quoties enim arripiebatur numine, modis omnibus mutabatur in melius, vultu, colore, ſtatura, motu, habitu, voce denique, ſpiritu diuino superne inſpirante animam, & addēte decorem eximium corpori, ſermoni efficaciam, intellectum vero auditoribus, quis nunc negabit hunc profugum, deſtitutum amicis & familiaribus, eſſe nobiliſſimum, poſtquam deſiderio veræ nobilitatis, quæ ad Deum parentem refertur, toto conatu quæſiuit eius amicitiam? quo factum eſt vt aſciſceretur in præcipuum ordinem propheticum, quia poſthabitis creaturis maluit ingenito patri omnipotenti credere, regiam vero autoritatem adeptus fuit (vt dixi) apud eos quorum vtebatur hoſpitio, non armis fretus neque copiis, ſicut quidam ſolent imperium ſibi quærere, ſed ſuffragio Dei optimi maximi, piis hominibus honoris cauſa dantis tantam potentiam ad vtilitatem eorum quibus cum verſantur, hic vir eſt nobilitatis regula omnibus fugientibus ignobilitatem exterorum profanorumque rituum, marmori lignoque, & in vniuerſum ſurdis materiis numen tribuentium, migrantibus vero ad viuam rempublicam, cui præeſt proſpicitque ipſa veritas. Hanc nobilitatem non ſolum viri Deo chari, ſed etiam mulieres æmulatæ ſunt, oblitæ ruditatis priſtinæ ac ſimulacrorum quæ coluerant, inſtitutæ vero ad vnius monarchæ notitiam, cuius ſo-

Thamar vera nobilitatis ſpecimen.

lius imperio mundus regitur. Thamar nata fuit in Palæſtina Syriæ, muliercula educata in patria cultrice multorum numinum, vbi omnia plena erant ſtatuis delubris & id genus cæteris ſuperſtitionibus. ſed poſt quam ei contigit velut è profundiſſima caligine paruum quendā ſplendorem veritatis aſpicere, capitis periculo ad pietatem transfugit, nihili pendens vitam ſi non daretur bene viuere. rectam autem vitam in eo ſitam cenſebat, ſi daretur colere adorareque vnum autorem rerum omnium. quamuis duobus deinceps fratribus ambobus ſceleſtis nupſerat, priori puella, poſteriori ex decreto iudicum, quia prior liberis nullis ſuſceptis deceſſerat: & tamen ſeruata vitæ integritate, tum ipſa in bona exiſtimatione fuit, tum poſteris ſuis omnibus nobilitatis exordium præbuit. Verum hęc licet extera, ingenua tamen & fortaſſe non obſcuris natalibus. aliæ trans Euphratem natæ in Babylonis finibus, dotales ancillæ ſuas alumnas ſecutæ, receptæque in viri ſapientis thalamum, & ipſæ peruenerunt à pellicatu in dignitatem vxoriam, heras ſuas æquando propemodum illis (incredibile dictu) fauentibus: ſapientum enim animos non ſubit inuidia, quæ ſi abſit bona fiunt communia: & earum filii habiti ſunt pro legitimis, non ſolum à patre, quem non mirum erat agnoſcere omnes ex ſe genitos, ſed à nouercis etiam. nam hæ depoſito priuignorum odio curam eorum geſſerunt: priuigni viciſſim vt beneuolentiæ referrent gratiam, illis exhibuerunt reuerentiam quæ debetur matribus. Fratres quoque tametſi dimidia tantum parte coniuncti fraternum affectum ſeruarunt integrū, imo conduplicatum, etiam, videlicet amando redamandoq;, & diligentia ſupplendo quod deerat natalibus, dum nothi legitimis nolunt virtute cedere. non ſunt igitur audiendi qui bonum alienum nobilitatem ſibi vſurpant, cum exceptis paucis quos memorauimus, hoſtes ſint non Iudæorum tantum, verumetiam totius humani generis, quam late patet orbis habitabilis: illorum, quia non ſinunt eam gentem ſecure imitari virtutes maiorum ſuorum: huius, quia etiamſi aliqui eualerint ad probitatis faſtigium, negant eis profore, eo quod non ſint prognati è probatis auis atque parentibus. qua opinione nulla poteſt excogitari nocentior, ſi neque bonorum degenerem ſobolem ſua pœna ſequetur, neque bonis malo genere prognatis reddetur debitum præmium, cum lex vnumquemque non pro maiorum meritis, ſed ſuis propriis, vel honoret vel puniat.

Moſaicorū librorum diuiſio.

PHILONIS IVDÆI DE PRÆMIIS ET POENIS.

ORACVLA per Moſem ꝓphetam mãdata ſacris literis in tres diuidũtur ſpecies: quarũ prima ad mundi opificiũ, altera ad hiſtoriã tertia ad leges latas ꝑtinet. Totũ mũdi opificiũ ex dignitate opificis deſcriptũ eſt à creato cælo vſq; ad formatũ hominẽ: quorum alterũ inter incorruptibiles res perfectiſſimum eſt, ſicut alter inter corruptioni mortique obnoxias. ſiquidem mortalia contexens immortalibus conditor vnum mundum fecit, & in hoc alterũ principum, alterum ſubditorum ordinem. pars autem hiſtorica vitas malorum bonorumque continet, prætereà vtriuſque generis tum pœnas tum præmia. cæterum ꝙ ad leges attinet, partim præceptis cõſtat vniuerſalibus, partim inſtitutis particularibus. fertur ipſa legis decẽ capita, non per hominem interpretem, ſed ex æthere pronunciata diuinæ vocis oraculo, articulatæ & ad captum rationis compoſitæ: cæteras leges ſpeciatim ab eodem Deo, ſed per prophetã proditas. quæ omnia quoniam tractaui libris ſuperioribus, atque etiã virtutes bello paciq; neceſſarias, nũc ſeries rerũ poſtulat vt tranſeam ad propoſita bonis præmia, pœnaſq;, maleficis debitas. nã legislator poſtq̃ tum præceptis monitiſq; blandioribus tũ minis caſtigationibuſq; ſeueriorib. ſuos inſtituit, aduocata cõcione leges eis conſideraturis ꝓmulgauit. populus vero quaſi ad ſacrum certamen inuitatus, ſuã voluntatem non diſſimulanter aperuit. Deinde alii, ceu ꝓbi virtutis athletæ, ſpe ſua nõ ſunt fruſtrati, legib. certamen huius ſtadii moderantibus. alii molles effœminatiq; ac degeneres animo priꝰ q̃ validius reſiſterent cõciderunt, riſus & ludibriũ facti ſpectatorib. Quapropter illi victores præmia tulerunt præconia cũ cęteris honoribus: hi vero non ſolũ ſine corona diſceſſerunt, verum etiã cum ignominia moleſtiore q̃ ſit vllum certamen gymnicũ. in illo enim genere ſuccumbunt athletarũ corpora, quæ rurſum aſſurgunt facile: in hoc vero tota vita collabitur, q̃ ſemel ſubuerſam æpre poſſis reſtituere. cęterũ priuilegia honoreſq;, & è diuerſo pœnę decernuntur ordine

Legum Moſaicarũ differentia.

ne conuenientiſſimo, ꝓ ratione virorum, familiarũ, ciuitatum, regionum, magnorumq; terræ tractuũ. ſed prius honores conſiderandi veniunt, velꝙ vtiliores, vel ꝙ auditu iucundiores, addetur tamen ſuum cuiq; parti exordiũ. Fertur apud Græcos antiquũ illum Triptolemum ſublimem vectũ alatis draconibus, fruges in vniuerſam terrã ſeminaſſe, vt ꝓ eſu glandium alimenta mitiora genus humanum capeſſeret. id vt alia pleraque figmenta relinquatur penes autores fabularũ taliũ, nugis ſophiſticis præſtigiiſq; magis q̃ veritate gaudentiũ. nam mox à rebus conditis Deus è terra victum ꝓduxit animantibus omnibus præcipue hominibus, q bus in omnia quæ terra fert dedit imperium. nam in operibus Dei nullũ eſt ſerotinum: ſed quicq d arte curaq; poſtea videtur abſolutũ, vtiq; ſemiperfectũ iam antea fuerat per naturæ ꝓuidentiam, vt non temere artes inuentas exiſtimare debeamus. verum hæc alio differenda ſunt. nunc conſideremus ſementẽ cum primis neceſſariã, q̃ fecit conditor ille in agro bono, ſc. rationali anima. in hac præcipuũ ſemen eſt ſpes, à quo fonte victus ratio promanat. nam ſpe lucri negotiator varios q̃ſtus aggreditur, nauclerus ſecundũ curſum ſperans maria traiicit, ambitioſus ſpe honorum accedit ad tractandã remp. ſpe coronarũ athleta ſubit certamina: ſpe felicitatis ad philoſophiam animũ applicant quicunque ſunt dediti virtutũ ſtudio: quod eius ope ſe putent peruenturos tũ ad naturæ notitiam, tum ad vitæ actiuæ contemplatiuæq; perfectionẽ, quibus in rebus felicitatẽ ſitã exiſtimant ei ſpei ſemina nõnulli hoſtiliter exurunt incenſis natiuis animę vitiis, aut

Triptolemi fabula.

Dei opera non ſunt ſerotina, ſed omniũ perfectiſſima.

velut negligentes agricolæ corrumpunt per ſocordiã: nec deſunt qui cũ diligentes coloni videantur, ſui magis quam pietatis ſtudioſi, benefactorum cauſas ſibiipſis tribuunt: omnes hi culpãdi merito. ſolus laudẽ meretur qui ſuam ſpẽ in Deo collocat, cui hoc ipsũ ꝙ eſt debet, cõſeruaturo munus ſuum gratuito. Quod igitur prę miũ eſt ꝓpoſitũ victori in hoc certamine? mixtũ quoddã ex mortali ac immortali natura animal, homo videlicet, non is ipſe quid præmiũ accipit, nec melius tamen. Hunc Chaldæi nominant Enos, quod interpretatur homo, eam communem nem generis appellationem victor accipit eximiũ pręmium, quaſi nemo ꝓrſus hoc nomine dignus ſit, niſi q in Deo ſperat. poſt hanc ſpei victoriã ſupereſt alterũ certamẽ in ſtadio pœnitentiæ: q̃ vbi è bene conſtitutæ naturæ ſtatu excidit, accenſa repente amore melioris ꝓpoſiti, à familiari cupiditate iniquitateq; ꝓperat tranſire ad tẽperantiã iuſtitiam, virtuteſq; cæteras. Nam duob. præmiis penſantur duo merita, diſceſſus à turpib. & acceſſus ad honeſta, migratione & ſolitudine. Sic enim ſcriptura loq tur de eo qui relictis corporis affectibus rerũ nouarum auidis, transfugit ad animã: Non eſt inuentus q a Deus eum tranſtulerat, p hanc n. translationem manifeſte ſignificatur migratio: p id vero ꝙ non inuentus dicitur, ſolitudinẽ intelligimus, q dem valde proprie. Nam ſi ex animo decreuit homo affectibus & perturbationibus omnibus ſuperior euadere, contemptis concupiſcentiis ac voluptatibus, expediat ſe fugiatq; cõtinuato curſu familiã, patriam, cognatos & amicos pariter. Nam conſuetudo vim attra-

Virtutum præmia à Deo hominibus propoſita.

hendi habet, vt timendum ſit, ne hic captus hæreat, incluſus tanta illecebrarum multitudine, quarũ imaginationibus excitantur ſopita iam rerũ turpium ſtudia, refricata memoria rerum quas præſtabat obliuioni tradere. Sic enim multis accidit, vt peregrinando ad ſanam mentẽ redirent, excuſſis præferuidis amoribus, poſtquam aſpectus repræſentare imagines voluptatis deſit. Nam ſublatis irritamentis per inane incedit cogitatio. Quin & poſt migrationem ſatius eſt vitare ſodalitia & amare ſolitudinem. Nã & apud exteros præſto ſunt laquei ſimiles domeſticis, in quos neceſſe eſt incidere, ſi quis ſit improuidus & delectetur multorum conſuetudine. vulgus enim eſt enorme, inconditum, immodicum, culpabile, cũ quo verſari tendenti ad virtutem non expedit. ſicut enim à longo morbo ſe recolligentium corpora leui momento relabuntur in deterius: ita quorũ anima nunc primum ſanitatem recipit, nutat mente inualida, vt timendum ſit ne in morbum recidat, irritamentis ex incauto conuictu accedentibus. Cæterum poſt pœnitentiæ certamina, tria proponuntur prĕmia iuſtitiæ, cuius ſectator geminos honores accipit: alterum ſalutem in pernicie publica, alterum cuſtodiam ac tutelam omnis generis animaliũ, ad propagandam eorum poſteritatem copulatorum per coniugia. Voluit enim conditor rerum omnium, vt idem homo & damnati generis eſſet finis, & initium innoxii, eos qui negant prouidentiã docens rebus magis quam verbis. quod iuxta legẽ naturæ ſe autore proditam, vnus vir iuſtus potior ſit innumeris iniuſtis mortalibus, eius conuictu indigniſſimis.

Pœnitentiæ verus fructus.

Hunc Græci Deucalionem, Chaldæi Noã nominant, cuius ætate ingens illud diluuiũ acciderit. Poſt eius tres filios alter ſequutus eſt ternio ſanctior & Deo charior in vna familia. Nã pater, filius, nepoſq;, ad eundem finem vitæ contenderunt, vt conditori parentiq; rerum placerent, cõtemptis quas vulgus miratur opibus atq; voluptatibus vna cum honoribus, calcata etiã vanitate, quæ ſe ornari gaudet mendaciis, ſpectatoribus fucũ ſolita facere. Hæc eſt illa præſtigiatrix, res inanimas in numerũ Deorum referens, arx magna, expugnatu perdifficilis, cuius verſutiis quælibet vrbs capitur, adeo ſubrepit in iuuentutis animos. Occupatos enim iam inde à pueritia, vſq; ſenectutem inſidet, niſi ſi quibus Deus ſplendorẽ veritatis aſfulgere voluit. Veritas autẽ aduerſaria vanitas eſt, q̃ licet ægre, cedit tamẽ victa viribus efficacioribus. Verum hoc genus exiguum quidem numero, pollet tamen poteſtq; plurimum: & quoniã eius amplitudinem totus orbis non capit, ad cęlum vſq; pertinet: & cupiditate contemplandi poſt exquiſitam cognitionem naturæ rerum viſibiliũ, mox tranſit ad incorporeas & intelligibiles, ſemotis ſenſibus vt miniſtris brutæ partis animæ, mente vero & ratione in conſiliũ adhibita. cæterũ princeps ille aſſertor piæ ſententiæ, qui primus à vanitate ſe totũ ad veritatem magno conatu contulit, ad ſui perfectionem vſus doctrina eximia, præmium accepit certam in Deum fiduciam. ei vero qui ingenio tam felici præditus fuerat, vt ſeipſo magiſtro virtutem perdidicerit, præmium obtigit gaudium. At illi meditatori, conatu magno ac pertinaci virtutem aſſecuto, videre Deũ fuit o-

Deucalionis diluuii

Fidei virtus & efficacia.

Fidei officiũ

peræ præmium palmariũ, ea fiducia, lætitiaq; ꝑpetua, cum viſione Dei cõiuncta, quid cogitari poteſt in vita vtilius aut honeſtius? Inſpiciamus ſingula diligentius, & res ipſas penitius contemplemur nõ contenti vocabulis: Quiſquis Deo credit ex animo, in nulla re creata corruptibilique collocat fiduciam, ne in his quidem quib. ſi placet maxime, vt rationali ſenſitiuaque, nam vtraq; habet ſuum cõſiſtoriũ, ſed rationalis intelligibilia ſolum cõſiderat, cuius finis eſt opinatio cæterum opinionũ inſtabilitas & vacillatio vel hinc liquet, ꝙ probabilibus tñ argumentis nituntur & veriſimilibus,

Similitudo omnis fallax.

omnis autem ſimilitudo fallax eſt, cum ſit imago tñ rei quam ſimulat, itaq; fit vt ratio dux ſenſuum, dum putat eodem modo tractãda intelligibilia, ſubinde offenſet decipiaturque, dum n. aggreditur tot indiuidua, inualidior fit deſtituta viribus, & deficit ſicut athleta oppreſſus à robuſtiore aduerſario, at cui cõtigit omnia corpora de ſublimi deſpicere, & ſoli Deo cõſtanter inniti certiſſima fiducia, is vere felix & ter beatus cenſendus eſt, ſecundum pręmium natiuam virtutem ſectanti, & ſine pulueris iactu palmam auferenti, contigit gaudium.

Iſaac. Riſus quid.

Hunc n. Iſaacum Chaldæi, Latini riſum nominant, Riſus aũt eſt ſignum quo ſeſe profert occultũ mentis gaudium: q affectus eſt inter oẽs alios honeſtiſſimus, replens tranquillitate ac ſecuritate totam animam, lętã & Deo patre conditoreq; rerum omnium, & innocentib. actionibus ac virtute cõiunctis, etiamſi nulla voluptas accedat, modo ſalꝰ in tuto ſit, nã qđm in periculoſis morbis medicus interdum corporis partem reſecat, vt ad ſanitatem id perducat, gubernator quoq; tempeſtate occupatus iacturã facit, dum ſaluti nauigantium proſpicit, nemo tñ vel hunc vel illum incuſat quaſi noxium, imo vterq; re bene geſta laudatur ꝙ vtile dulci prætulerit: eodem modo rerum natura ſemper ſuſpicienda eſt contentis ſtatu rerum præſentium, modo abſit malitia voluntaria, nec inquirendum quam iucunda ſint quæ obueniunt, ſed an more bene cõſtitutæ reipublicæ mũdus regatur ac gubernetur ſalutari ordine, itaq; hic etiam nõ minus quam ille prior, mactus virtute viuit lætus, quippe immunis ab omni mœſtitia, ne in ſomnis quidem expertus vitam duram & tetricam, eo ꝙ anima tota occupata ſit gaudio, poſt hunc ꝑ naturæ benignitatem præditum genuinis dotib. tertius ſequitur ille abſolutus meditator, cui præmium eximiũ, videre Deum contigit, expertus n. omnia quæ humana vita fert, & in his omnib. verſatus non obiter, laborib. nullis vitatis nec periculis, ſi quo pacto poſſet optatam veritatem aſſequi apud mortale genus multam inuenit caliginem, terra & mari, per aerem ac æthera, nam in ęthere, atq; adeo toto cœlo noctis vidit quandam imaginẽ: quãdoquidem tota ſenſibilis natura infinita eſt, quicquid aũt infinitum eſt, cognationem propinquam habet cum tenebris, itaq; prima ætate conniuentib. oculis animæ, præ cõtinuis laboribus vix eos potuit diducere, vt per offuſam caliginem cerneret, ſed repẽte affulſit ei purior ſplendor incorporeus ex æthere, & aperuit gubernari mundum intelligibilem, verum is gubernator circumfuſus luce puriſſima, nec videri nec palpari facile poterat radiis viſum hebetantibus, reſtitit tamen vir egregius cõtra tan-

tam vim igneam immenſo amore videndi percitus; quam generoſam cupiditatem animaduertẽs pater miſeratuſque, addidit robur viſui, nec inuidit ſui cernendi copiam, quantum natura humana capax fuit eius ſpectaculi, videl. vt ſciret eſſe Deũ, non quis ſit etiam. nam is & bonitate ipſa melior, & vnitate antiquior ac ſincerior, non poteſt ſpectari à quoquam alio, ideo ipſi ſoli fas eſt à ſeipſo pcipi, cæterum eſſe eum percipitur, ſi non ab omnibus, certe ab his qui per potiorem viam incedunt, ſunt n. quidam qui eſſe vllum numen pernegant: alij ſitne an non ſit ambigunt, alii ſecuri maiorum ritus potius quam certam rationem aliquam, talem Deum cogitant qualem didicerunt à ſuis educatoribus: atq; ita ſe egregie pios exiſtimant, ſi ſuperſtitionem pro pietate amplectantur, quod ſi qui adiuti ſcientia valuerunt imaginari rectorẽ atque conditorem huius rerum vniuerſitatis, ab inferis (vt aiunt) promouerunt ad ſupera, introgreſſi n. hunc mundum, velut bene conſtitutam rempublicam, & conſpicati campos monteſque plenos ſegetibus atq; arboribus frugiferis, variiſq; generibus animantium: & hos rigari ſtagnis, amnibus, ac torrentibus, afflari ventis auriſq; miro temperamento quatuor annuarum viciſſitudinum: pręterque hæc omnia ſolem, lunam, erratica fixave ſidera, vniuerſamque cœli militiam obeuntem ordine mirifico hũc mundum dictum vero nomine: tracti admiratione cœperunt cogitare, tam bene ornatas ordinataſque res non moueri temere: vnde neceſſario colligebant eas ab aliquo mundi opifice regi magna prouidẽtia. Nam lex naturæ iubet opificem operis ſui curam gerere. Verum hi diuiniores cæteris (vt dixi) ab inferis progreſſi ſunt ad ſupera, quaſi per quaſdam cœleſtes ſcalas rationibus probabilibus tendentes ad ipſum opificem. Quod ſi qui abſque vllo externo auxilio potuerunt ad hoc ſpectaculum euadere, inter ſanctos vereque pios Dei cultores referendi ſunt, in iis eſt Chaldaice nominatus Iſrael, quæ vox interpretatur, videns Deum, Deum inquam, non qualis Deus ſit. id enim iam dixi eſſe impoſſibile. Sed eum eſſe, à nullo alio didicit terreſtrium vel cœleſtium, mortalium vel immortalium quæcunque elementa incolentium: ſed ab ipſo ſolo attactus, nec tamen dignato aperire ſuam eſſentiam, id quemadmodum contigerit, operæ pretium fuerit contemplari per quandam ſimilitudinem. Solem hunc viſibilem, num alia re, quam ſole ipſo, adiuti cernimus? quid ſtellas, an non ſola ſtellarum ope aſpicimus? lucis aſpectum nonne luci debemus? ad eundem ſane modum etiam Deus per ſeipſum illuſtrat ſui notitiam, cooperante nemine, quod ea res excedat vires omnium, cæterum coniectores iſti qui dant operam vt per creaturas perueniant ad creatoris cognitionem, perinde faciunt ac ſi cognito binario ſcrutentur vnitatis naturam, cum debuiſſent ab hac initium facere, ab hac enim binarius incipit. veritatis autem ſtudioſi Deum adiuti Deo quærunt, & lumen ope luminis. hoc igitur quod diximus, maximum fuit præmium, ſed & aliud accepit meditator, ominoſum dictu, ſi tamen recte intelligatur, optimum, id figurate torpor nominatur. nam arrogantia ſuperbiaque per latitudinem ſignificatur,

Iſrael.

Deus per ſe ipſum illuſtrat ſui notitiam.

Superbia quid.

catur, dum ſe anima diffundit quo nondebet: per torporem vero, faſtus tumentis & magnifice de ſe ſentientis contractio. Nihil autem vtilius, quam effuſos impetus & animoſos contentiones torpore quodam retundere: vt immodicum affectuum robur debilitatum, latum ſpatium præbeat potiori parti animæ. Hic conſiderandum inſuper, quam conueniens cuique redditum ſit præmium ei, qui diſcendo abſolutus vir euaſit, fides: quoniam diſcentem oportet doctori credere de his quæ docetur, alioqui difficile imo impoſſibile eſt non credentem erudiri, ei vero qui felici ingenio virtutem adeptus eſt, gaudium, læta enim res eſt generoſitas dotibus naturæ ornata, gaudens acumine mentis & coniectationibus certiſſimis, quibus quæſita ſine labore aſſequitur, vſa monitore domeſtico, eſt enim gratiſſima inuentio rerum dubiarum compendiaria: cæterum illi qui meditando ſibi parauit prudentiam, datur viſio. Poſt exactam enim iuuentam actiuam in ſenectute vita contemplatiua ſuccedit, optima & ſanctiſſima, cælitus demiſſa, vt quaſi gubernator in puppi ad clauum ſedeat, & curſum rerum terrenarum moderetur. Nam abſque contemplatione iuncta cum ſapientia nihil præclarum geritur. Vnius adhuc viri mentionem apponam, coronati in ſacris certaminibus, ne ſim æquo prolixior, ac mox reuertar ad cœptam ſeriem. Voco autem ſacra certamina, haudquaquam ea quæ vulgus nominat.

Torpor.

Profana enim ſunt iſta, vbi violentiis, iniuriis, iniuſtitiis, non meritæ pœnæ, ſed honores & præmia ſunt propoſita. ego loquor de animæ certaminibus, dum à prudentia ſtat contra vaſriciem & ſtultitiam, à frugalitate contra luxum & ſorditiem, à fortitudine contra temeritatem ac timiditatem, & ab aliis virtutibus contra aduerſaria vitia, & cum his & inter ſe pugnantia.

Sunt quidem virtutes omnes virgines, ſed harum choros ductat pulcherrima coniuncta cum iuſtitia pietas, quæ præcipua forte theologo Moſi obuenit. Ideo præter alia plurima præmia, quæ in eius vita indicauimus, quatuor adſequutus eſt eximia, factus idem rex, legislator, propheta & pontifex. Regnauit enim non more aliorum fretus copiis pedeſtribus, equeſtribus & naualibus, ſed Deo, cuius authoritate regnum acceperat, ſubditis volentibus ac libentibus, qui numinis cœleſtis inſtinctu eum ſibi principem optauerant. Hunc ſolum memoriæ proditum eſt ſine auro argentoque ac reliquis opibus regnum adminiſtraſſe, confiſum perſpicaci, non cæca opulentia, & vt nil diſſimilem, pro ſuo cenſu habentem quicquid Deus poſſidet, idem & legislator factus eſt. Regis enim eſt iubere vetareque.

Virtutes oēs virgines.

Moſes ſolus ſine argento ac reliquis opibus regnū adminiſtrauit.

Lex porro nihil eſt aliud, quam iubens agenda, & vitanda prohibens. Et quoniam vtrobique incertum eſt quid conducat: accidit enim plerunque per ignorantiam, vt vitanda iubeamus, agenda vetemus: ideo conueniebat tertiam adhiberi prophetiam, ne quid erretur. Nam Propheta interpres eſt Dei, dictantis in-

tus

tus oracula. Quicquid aũt fit diuinitus, non eſt reprehenſibile. Poſtremo quartus acceſſit pontificatus, vt pro ſua facultate prophetica ſciret eum Qui eſt colere, & qñ ſubditis res proſpere cedunt, gratias illi ageret: quod ſi vlla incideret offenſio, ſupplex imperaret veniam. Hæc cum ad idẽ genus pertineant, debent contineri coaptariq; mutuis vinculis, & in eodem requiruntur homine, vt ſi cui quoduis deſit horum quatuor, claudicantis reipub. imperfectus princeps cenſendus ſit. Hactenus de præmiis viritim propoſitis: eodem modo proponuntur & familiis integris, & numeroſis gẽtibus. Iam inde ex quo populus noſter in duodecim trib. diſtributus eſt, totidem conſtituti ſunt tribuũ principes, non ſolum ex eadem gente ac familia, ſed & germanitate iunctiſſimi. Vnus n. communis pater fuit omnibus, conditores vero totius gẽtis, auus horum & proauus. Is primus omnium poſtquam à vanitate tranſiuit ad veritatem, valere iuſſis diſciplinis Chaldaicis & præſtigiis, vt perfectiore contẽplatione frueretur qua facile captus eſt, non aliter quam ferrum magnete trahitur, ex ſophiſta ſapiens factus eſt. Hic multorum filiorum pater, vnum probauit ex omnibus, ancoram ſui generis, cui fidere tuto poterat. Ex eo prognatus filius generoſæ & ſuaptè natura eruditæ indolis duos ſuſcepit liberos: alterũ ferum & indomitum, totum iræ cupiditatiq; obnoxium, & in vniuerſum ꝓ bruta parte animæ pugnantem cõtra ratione præditam: alterum vero mitem, humanum, virtuti deditum & æquitati veritatique, potiores partes ſecutum, rationis propugnatorẽ, aduerſarium imprudentiæ. hic eſt inter primos gentis conditores tertius ordine, ſolus prole numeroſa felix, quã ei totam incolumem ſeruare cõtigit: haud ſecus ac fortunatus agricola tota ſegete ſalua, & ad frugem matura ſpectãdo fruitur. Verum quæ de horum trium ſingulis narrantur, latentem ſenſum in ſe continent, qui nobis nunc introſpiciendus venit, quiſquis incipit diſcere, ſtatim à ruditate migrat ad ſcientiam, ruditas autem eſt multiplex. ideo primus ille quamuis multorum pater, vnicum ex his fertur agnouiſſe pro filio. nam & qui diſcit, ſobolem è ruditate ſuſceptam abdicat, & vt inimicam recuſat, quãdoquidem ſic nati ſumus homines, vt priuſquam abſoluatur in nobis ratio in collimitio ſiti virtutis & vitii, neutrodum vergamus. Vbi vero menti ſuccreuerunt pinnulæ, & anima cõcepit illius ſummi boni quandam imaginem, iam volucris facta vltro id appetit, à tergo relicta cognata malitia: quam perpetuo curſu fugiens, vertit ſe ad viam contrariam, & hoc eſt quod ſacra Scriptura ſubinnuit, dum ait illum bona natura prẹditum genuiſſe geminos filios, omnis enim hominis ab ipſa natiuitate anima gemellis eſt grauida, quippe quæ malum (vt dixi) & bonum concepit ex vtriuſque imaginatione. Vbi vero in beatam felicemque, partem incidit, ad bonum proclinat perpetuo, non amplius ambigua pendens in æquilibrio. At cui præter bonum ingenium inſtitutio quoque bona contigit, & inſuper tertia in virtute contemplanda exercitatio, ita vt hæc omnia non in ſuperficie hæreant, ſed impreſſa ſint altius, & ſibi inuicem velut neruis quibuſdam adſtricta: is cum viribus ſanitatem adipiſcitur,

pudore tinctam, & bonum habitum præ ſe ferentem pulchritudine. Sic anima per naturam, diſciplinam, meditationem, res optimas, completa virtutibus, & nihil ſibi ad incrementum faciens reliquum, gignit perfectum numerum, bis ſenos filios, ad ſimilitudinem ſigniferi circuli, vt hic degat felicius. Hæc eſt illa integra familia, perfecta & cohærens tum in apertis ſcripturis, tum in ſignificatis ſub eis latentibus, cui præmium contigit vt gentis tribus conderet: quæ proceſſu temporis aucta in multitudinem maximam, conſtitutis legitimis ciuitatibus & diſciplina prudentiæ, iuſtitiæ, ſanctitatis cæterarumque virtutum, propagata eſt ampliſſime. Hæc ſunt præmia priſcis illis viris laudatis publice priuatimque reddita, ſicut non ſine figuris dictum eſt, ex quibus etiam reliqua facile poſſint intelligi: ſupereſt vt deinceps pœnas malis propoſitas dicamus in genere, quandoquidem vt ſingulatim ſcribantur, tempus non patitur. Extitit quidam fratricida mox ab initio, nondum multiplicato humano genere. hic eſt ille primus ſceleſtus, q primus puram terram cruore hominis imbuit, qui primus puram terram cruore hominis imbuit, qui primus effuſam eius fœcunditatē vbertatēq; florentiſſimam inhibuit, qui primus corruptionem generationi, mortem vitæ, luctum gaudio, mala bonis oppoſuit. quas igitur dignas pœnas luere potuit, qui in vno facinore nihil prætermiſit impietatis ac violentiæ? reſpondeat forſan aliquis: ſi capitali plecteretur ſupplicio. Verum iſta hominum eſt cogitatio, magnum illud tribunal non reſpiciens. Homines enim vltimum ſupplicium mortem exiſtimant: at hæc in diuino iudicio vix eſt pœnarum initium. Quoniam igitur nouum erat facinus, oportebat nouam pœnam in id ſtatui. & quam tandem? vt ſemper moribundus viueret, damnatus morte infinita quodammodo. Sunt enim duæ mortis ſpecies: altera, mortuum eſſe, quæ quidem bona eſt aut indifferens: altera, ipſum emori, mala omnino, & quo diuturnior eo grauior. Conſidera igitur quomodo ſit is in morte perpetua. cum ſint quatuor affectus animæ, duo circa bonum præſens aut futurum, gaudium & cōcupiſcentia, duo circa malum inſtans aut venturum, dolor & timor, altera illa bona copula radicitus exciſa eſt, ne vnquam vel gauderet, vel aliquid boni cuperet. altera vero mala inſita eſt ei penitus, mœſticia tranquillitatis expers, & timor nulla ſecuritate dilutus. ait enim ſacra ſcriptura, eam execrationem inflictam fratricidæ, vt ſemper gemeret ac tremeret. & ſigno eum notatum ne interficeretur à quoquam, neve ſemel morte defungeretur, ſed vt ętatem totam moriendo exigeret, vt diximus in doloribus, moleſtiis, calamitatibuſque indeſinentibus, idque ſine intermiſſione: & quod eſt omnium grauiſſimū, mala ſua ſentiret, cruciatuſque præſentibus, atq; proſpiciens imminentia, præcauere non poſſet, omni ſpe ſibi abſciſſa, quam Deus generi humano indidit, vt habentes intus cō ſolatricem domeſticam, leuius ferrent moleſtias quicunq; non patrarunt inexpiabilia. Et quemadmodum torrente correptus timet aquas quibus trahitur, atque magis etiam quæ ſuperne inundāt, eodem modo mala præſentia maiorem metum af-

Mors malorum eſt in hoc mundo miſeriarum finis, pœnarum autem ſempiternarum initiū.

Animæ quatuor affectus.

Timiditatis natura.

ferunt. metus enim tanquam è fonte moleſtias exhibet. ita in fratricidam animaduerſum eſt. extant & exempla in totas familias edita, coniuratas in ſocietatem ſceleris. hi faſtu inſano turgidi, aduerſus ſacerdotes coorti ſunt, non contenti æditworum, in quo tum cenſebantur, ordine, quod ad primum aſpirarent & ampliſſimum. itaque autore coniurationis viro inter ipſos natu maximo, qui ſe cæteris ab officio decedentibus ducem præbuerat, deſerto fano & ſacri tabernaculi veſtibulo, ruebant in ipſa penetralia, iubendo ſacerdotes loco ſibi cedere. quo facto, tumultus, vt parerat, excitatus eſt in vniuerſo populo, cũ temerarentur quæ turbari nefas eſt, & valde confunderentur ceremoniæ, adeo vt præfectus genti rem ferret ægerrime. ac primum quidem pro ſolita grauitate iram compeſcuit, erat enim ingenio mitiſſimo, conatus eos verbis ad meliorem mentem traducere, ne tranſgrederentur præfixos terminos, neve nouitates inducerent in religionem ſanctiſſimam, à qua penderet ſalus reipublicæ. ſed quoniam nihil proficiebat apud ſurdos ad omnia, quod putarent eum domeſtico affectu victum, fratri pontificatum, fratris vero filiis ſacerdotium dediſſe, non grauatim hoc quamuis graue ferebat: illud vero grauiſſime, quod videretur oraculis, ex quorum ſententia ſacerdotes optabantur, illudere.

Quod autem fauſtæ imprecationes, quas Propheta benedictiones vocare ſolet, priores ſint, liquet è ſacrarum literarum teſtimonio. Si, inquit, diuinis mandatis obedientes fueritis, nec tantum in aures hæc admiſeritis, ſed per omnem vitam factis expreſſeritis, dabo vobis de inimicis veſtris victoriam. Non ſunt enim nimia præcepta, nec grauiora quam vt perferri poſſint viribus accipientium: nec longe bonum illud abeſt, aut trans mare, aut in extremis orbis finibus, vt opus ſit diuturna laborioſaque peregrinatione: nec iubemur hinc repente ſublimes in cælum migrare, quod non niſi pennatis alatiſque poteſt contingere: ſed in proximo eſt ſitum in tribus cuiuſcunque noſtrûm partibus, ore, corde ac manibus, verbis, cogitationibus atque operibus. nam ſi non diſcrepent ſermones à conſiliis, ſi dictis facta conſonent, omniaque hæc inter ſe reſpondeant coniuncta coaptataque inſolubili vinculo, præſto erit felicitas, hoc eſt veraciſſima ſapientia prudentiaq;, quarum altera Deum colimus, altera diſpenſamus humana negotia. ergo donec legum præcepta intra verba conſiſtunt, parui & pene nullius momenti ſunt. quod ſi acceſſerint facta his conſentanea in omnibus vitæ ſtudiis, tum vero tanquam è profunda caligine in lucem ſubducta, illuſtrabuntur egregia fama ſimul atque gloria. Quis enim niſi natura malignus & inuidus non fateatur, hoc ſolum genus pollere ſcientia ſapientiaque, cui datum eſt diuina mandata non in caſſum accepta ſuis actionibus exſequi, & cum laudandis dictis paria facta coniungere? hoc genus prope Deum habitans imaginatur ſemper æthereas pulchritudines, & cæleſti amore ducitur: vt roganti quænã ſit gens magna, non inepte reſponderi

poſſit: cuius preces ſanctiſſimas Deus exaudit, & exoratur ab inuocantibus ſe pura conſcientia. Quoniam autem inimicorum duæ ſunt ſpecies, vel hominum per cupiditatem immodicam de lucris contendentium, vel ferorum animalium ſuapte natura nobis infeſtorum, de vtroque ſeparatim dicam, incipiens à beſtiis naturalibus hoſtibus. Nam hæ non erga vnam quempiam ciuitatem gentemve affectæ ſunt hoſtiliter, neque ad certum temporis ſpatium, ſed per infinita ſecula.

Harum pars hominem vt herum metuens, odio timori mixto proſequitur: pars vero audacior per occaſionem eum aggreditur, quæ infirmiores ſunt, ex inſidiis, fortiores vero aperta vi & propalam, perpetuum enim hoc bellum nullas admittit inducias, quale lupis cum agnis, omnibus hominibus & omnibus beſtiis vel terreſtribus vel aquaticis mutuo ſe infeſtantibus: quod diſſidium mortalis nemo, ſed ſolus Deus poteſt tollere quoties aliquem ſalute dignum æſtimat, mitibus ſedatiſque præditum moribus, ſocietatis amatorem & concordiæ, qui aut prorſus neſciat inuidiam, aut eam mature reliquerit, bona ſua libenter communicantem in vtilitatem publicam, nam ſi tale bonum exoriretur, in vita, poſſemus etiam ſperare tempus illud quo feræ manſueſcerent, & ante omnia ferini affectus qui ſtabulantur in anima, quo quid eſſe poſſit felicius? alioquin nonne ſtultitia ſit, credere fore vt effugiamus beſtias noxias, cum in nobis ipſis feritatem augeamus indies? non deſperandum igitur manſuefactis noſtris moribus poſſe cicurari & animalia? tum demum opinor leones, vrſos, pardos, & Indicos elephantos atque tigrides, cæteraque inuicti roboris, à ſolitario victu tranſitura ad ſociabilem paulatim depoſita ferocia, & more gregalium latura conſuetudinem Dominum, cum quadam velut erga Dominos magiſtroſque ſuos reuerentia: nonnulla etiam eo proceſſura, vt heris geſtu caudaque abblandiantur in morem catellarum Melitenſium. tunc & ſcorpionum ſerpentumque venena ceſſatura, cæterorumque reptilium. habet Ægyptium quoque flumen animalia carnes accolarum hominum appetentia, quos crocodilos vocant & hippopotamos, habent & maria multas huiuſmodi ſpecies: quæ omnia bonum virum tanquam ſacrum vererentur violare, virtutis ergo à Deo ſuſceptum in tutelam ſuam & gratiam. hac ratione ſedari poſſet antiquum illud bellum à natura inſitum & auctum longa odiorum aſſuetudine, beſtiis etiam cicuratis & mutatis in mitius ingenium. aliud vero illud poſterius narum ex auaritia cupiditateque immodica, tolleretur opinor facile, ſi homines naturæ ac dignitatis ſuæ memores puderet hac parte haud ita multum differre à brutis animalibus, à quorum vi tutiores ſunt quam à ſuo genere.

Crocodili.

Hippopotami.

Viderent enim quam ſit turpe ac dedecoroſum, illa quidem venenis armata & carnium humanarum auida, inſociabilia ſolitariaque non aſpernari pacem, nec abhorrere ab induciis: hominē vero ſuapte natura mite animal, natum ad ſocieta-

tem ac concordiam, pertinaciter ſæuire in vitam ſui ſimilium, ac fortaſſe bellum nunquam penetrabit regiones piorum, ſed in ipſo conatu corruet, hoſtibus ſentientibus aduerſus quales viros certandum ſit, firmatos inuictis auxiliis iuſtitiæ, virtus enim auguſtam & reuerendam præ ſe fert ſpeciē, & ſola poteſt ſedendo magnas calamitates imminentes repellere. aut ſi præ inſania rabidi ruant in bellum pertinaciter, tantiſper dum congrediantur durabit audax ſuperbia: vbi vero ad conflictum venerint, diſcent inanem fuiſſe ſuam iactantiā, & fruſtra conceptam ſpem victoriæ. deiecti enim maioribus viribus effuſiſſime fugient quinos centeni, centenos decies milleni, diſparati per multas vias qui per vnam venerant. Nonnulli etiam nemine perſequente ſuopte metu per æqua iniqua ruent, vt facile internecione deleri queant. Egredietur homo, inq̄t oraculum, qui bellando imperitādoque multas ac magnas gentes ſubiugabit, Deo factis ſubmittente debitum auxilium. Hoc autem eſt imperterritum robur animi, & vires corporis firmiſſimę, quorū vel alterum hoſtibus incutiat formidinē: ambobus vero coniunctis haudquaq̄ reſiſti poteſt. Eadem oracula pollicētur, quoſdam hoſtes indignos qui pereant manibus hominū, opprimendos à crabronum examinibus, vt ad internecionem eorū accedat ignominia fœdiſſima, pro ſanctis cōtra impios beſtiolis pugnantibus. Nec ſolum incrueta potituros victoria, verum etiam longe lateq; fines imperii prolaturos in vtilitatem ſubiectarum gentium deuictarum vel metu, vel pudore, vel gratia. Hæc enim tria plurimum faciunt ad conſtabiliendum imperium, maieſtas, grauitas, & beneficentia, quibus artibus facile perficiuntur ea quæ modo diximus. Nā maieſtas parit reuerentiam, grauitas metum, beneficia beneuolentiā, quę res quoties in vnū pectus conueniunt, egregie continent ſubditos in officio. Hæc ſunt quæ inprimis ꝓmittuntur Deū ſequentibus, & eius mādata ſemꝑ obſeruantibus, accommodantibuſq; ad hæc partes vitæ ſingulas, ne qua peſtis aberrantibus obrepat. Secundum pollicitum eſt opulentia, quæ neceſſario pacem & principatum ſequitur. ſunt autem frugales opes, quas natura poſtulat, alimēto contenta & tegmine. alimenta ꝓbet panis & aqua fontana, quæ nuſquam terrarum deficiunt. tegminū duo ſunt genera, tectum & veſtimētum, quibus arcentur tempeſtatum iniuriæ: vtrumq; paratu facile, modo abſit ſuperuacanei luxus curioſitas. ergo qui naturæ dona boni conſulunt abdicatis vanitatibus, parſimoniam ſectantes & continentiam, in ampla rerum neceſſariarum copia non deſiderabunt delitias diuitum. nam veræ opes faſtidita familiaritate illorum improborum & petulantium, migrabunt ad homines qui bonis ſuis vti ſciunt, non vt illi abutuntur in damna ciuium neglecta vtilitate publica. oraculum ſic loquitur. Quicunque ſacra mandata cuſtodient, his cælum demittet tempeſtiuas pluuias, terra vero fundet prouentus frugum omnis generis, colles quoque horum veſtientur arbuſtis fertiliſſimis, nec vllum tempus præteribit vacuum beneficiis, ſed alia ſuper aliam gratia diuina cumulabitur, redeunte poſt

Virtutis præmia.

Imperii administrandi præcepta.

meſ-

meſſem vindemia, poſt vindemiam ſemente, vt ſine intermiſſione vel comportentur fructus vel ſperentur, alios aliis excipientibus, & priorum fine attingente poſteriorum initia, in modum circularis cuiuſdam choreæ boni nullius indigæ, nam copioſi prouentus & ad præſentes vſus & ad reponendum in futurum ſufficient, nouis fructibus ſuperuenientibus & veterũ detrimenta ſartiẽtibus, interdum tanta erit fertilitas, vt veteres pro derelictis habeantur, nemine vſum eorum inuidente cuilibet, nam quibus veræ diuitiæ ſunt in cœlo reconditæ per meditationem ſanctitatis ac ſapientiæ, his res familiaris in terra ſupereſt, penum replente Dei prouidentia, ne mentis cogitationes & manuũ conatus impediantur, quo minus gnauiter ſe gerãt in ſeriis ſtudiis, cæterum qui exortes ſunt rerum cœleſtium propter impietatem aut iniuſtitiam, his ne in terra quidem feliciter ſuccedunt opes domeſticæ: quod ſi aliquo caſu obueniant, celeriter ſe proripiunt, quippe quæ non vt prodeſſent venerant, ſed vt amiſſæ grauiorem (ſicut fieri ſolet) afferrent moleſtiam, at tunc, inquit, præ nimia fertilitate facies contrarium, nunc enim abſq; omni legum conſuetudinumq; patriarum reuerentia propter inopiam teris fœneratorum & menſariorum limina, preſſus ære alieno vſuriſq; grauibus. Tunc autem (vt dixi) facies cõtrarium. Nam præ nimia rerum affluentia dabis aliis mutuum, idque nec paucis nec exiguum, Deo fortunante congerenteq; tibi domi honores, magiſtratus & bonam exiſtimationem recte pieque ſentienti & promouenti rempublicam: foris vero agros tuos cumulante annuis prouentibus frumenti, vini, olei, cæterorumq; ad vitam delicatiorem conferentium: quales ſunt varii fructus arborum, & futuræ gregum armentorumque. Verum quid iſta iuuant, dixerit aliquis, ſi deſit cui relinquatur hereditas? addit igitur velut obſignãs ſua beneficia: nullus prole carebit: nulla erit ſterilis: ſed omnes rite Deũ colentes ſatisfacient naturæ legibus quærendo ſibi liberos, nam viri fient patres & quidem fortunatæ ſobolis, mulieres quoque mactæ liberorum numero, res plurimum cõducens ad familiarum frequentiã, ceſſante nulla parte cognationis appellationeque dum maiores ſalutantur parentes, patrui, aui, auunculi, pariterq; minores germani, fratrum ſororumve filii, nepotes, conſobrinique, omnes ſibi inuicem conſanguinei, nec poteſt quiſquam imperfectus, aut breuis æui eſſe qui iuxta naturæ leges naſcitur, nec carebit ætate illa ex his quas Deus tribuit humano generi: ſed ab infantia certis deinceps aſcẽdens gradibus emenſus prefinita ætatum curricula, maturus ad mortem extremã perueniet immortalitati vicinam, felicem domum relinquens liberis ſucceſſoribus, & hoc eſt quod alicubi vates diuinus canit, dicens: Numerum dierum tuorum explebis, perpulchre vſus propriis ſimul & aptiſſimis vocabulis. Nam eorum qui nec diſciplinis inſtituti ſunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio, iuxta vetus prouerbium. Quiſquis autẽ diſciplinam & ſacras leges non negligit, hac prima dignus habetur gratia, quod in numerum & ordinem recipitur, ita vt vir bonus ſingulis diebus nullum ſinat peccatis patere aditum, ſed ab omni parte virtutibus interſti-

tia compleat. Nam virtus & honeſtas in qualitate conſiſtit non in quantitate. Vnde vel vnus dies ſine culpa tranſactus integræ vitæ ſapientis æquiparatur, quod etiam alicubi ſcriptura ſubindicat, dicens fauſtum feliceḿq; viri talis tam introitum quã exitum: quia bonorum virorum motus omnes & habitus ſunt laudabiles, domi foriſque in rebus tum priuatis tum publicis, domi ſe gerentium ex arte œconomica, foris vero ex vtilitate publica. Ergo ſi vnus vir talis in ciuitate extiterit, facile princeps euadet, item ciuitas talis, facile circumuicinæ regionis potietur imperio, quod ſi tota natio talis fuerit, ſuperior fiet omnibus aliis, velut caput eminens in corpore, non tam ſuæ gloriæ priuatim, quã bono publico conſulens. nam continua præclarorum exemplorũ cogitatio ſimulacra quædam in animis non admodum duris exprimit: quod dictum volo honeſta laudandaque imitari cupientibus, ne deſperent mutationem in melius, & velut poſtliminio reditum à vitiis ad virtutem & ſapientiam. Nam Deo fauente ac propitio facilia redduntur omnia, fauet autem ille verentibus ſe & ab intemperantia proficientib. ad continentiam, damnantibus errata vitæ præteritæ, & quicquid imaginum turpium fuerat in animam impreſſum expiantibus: affectuum vero tranquillitatem ſectantibus, & ad pacatam quietamq; vitam recurrentibus, quemadmodum igitur homines in extremis terrarum finibus, habitantes facile Deus in vnum quemcunque vellet locum vel nutu cõtraheret: eodem modo & mentem diuturnis erroribus paſſim circumvagatam ſectatamq; voluptates ac concupiſcentias moleſtas dominas, miſeratus ſeruator ex auiis in viã facile poſſet reducere, ita vt continuato curſu fugam capeſſeret, non illam ignominioſam, ſed ſalutarem, & quã ab exilio reditum appellare liceat. Hęc ſunt externa bona, victoria contra inimicos, vires bellicæ, pacis diuturnitas. & copia rerum quam ſecum pax afferre ſolet, diuitiæ, honores, magiſtratus, & laudes quæ fortunatos ſequuntur ex ore amicorũ inimicorumque, has metu eliciente, illas beneuolentia. nunc dicẽdum de magis propriis, ad corpus ſpectantibus, hæc quoque promittuntur virtutem exercentib. & ductu ſacrarum legum per totam vitam dicta factaque dirigentibus, fore tum familias tum ciuitates immunes à morbis & peſtibus, quod ſi qua infirmitas inciderit, venturam non lædendi ſed admonendi cauſa, vt mortales ſe mortales meminerint, neve nimium ſuperbiant, emendatos autem mores ſecuturam ſanitatẽ & integritatẽ ſenſuum ab omni parte corporis, ita vt cunctæ ſuo perfungi poſſint officio, æquum enim cenſet Deus, probis rependi præmium, domicilium bene conſtructum compactumque à fundamentis vſq; ſumma culmina (nam corpus domus eſt animæ cognita) idque multis de cauſis vtilibus ac neceſſariis: maxime quia mẽs expiata & diuinis initiata myſteriis, digna videtur requie, vt expers ſit omnium malorum corporis, quæ ſolent prouenire ex immoderatis affectionibus vires eius infeſtantibus, & corrumpentibus, aut enim perfrigeratur, aut ſqualidũ exſuccumque, aut diuerſo vitio fluidum redditur: quæ omnia menti officiunt, ne poſſit inoffenſum vitæ iter peragere, quod ſi in

corpo-

corpore ſano domiciliũ habeat, minimo negotio vacabit ſapientiæ, ſortita vitam beatam & feliciſſimam, huiuſmodi eſt mens inebriata mero beneficæ Dei potentiæ, & ſatiata ſacrorum dogmatum epulis, in hac Propheta Deum ait inambulare tãquam in aula quadam regia, mens enim viri ſapientis eſt reuera Dei regia, huius proprie Deus dicitur qui eſt Deus rerum omnium: ſicut populus eius eximius, non qui huic aut illi paret principi, ſed qui ſanctificatus vnicum agnoſcit verum principem ſanctiſſimum. hæc antea multis oppreſſa fuerat concupiſcentiis, plurimis neceſſitatibus adigebatur ad vitia. huius miſeræ Deus contriuit ſeruiles compedes, ipſamque in libertatem reſtituit, hæc libertate dicendi agendique potita per ſui benefactoris fauorem inclytum, non in caudam collapſa eſt, ſed aſſurrexit ad verticẽ capitis, quod figurate dictum ſit, ſicut enim in animantibus caput præcipua pars eſt & optima, cauda vero vltima viliſſimaque, non tam neceſſaria ad explendum membrorum numerum, quam muſcarium quoddam abigendis volucribus beſtiolis corpus infeſtantibus: ſic caput & faſtigium humani generis tribuitur bono viro aut bono populo: cæteri omnes tanquã membra corporis, vires animales ſuperne deſumunt à ſuo capite. Hæc ſunt vota bonorum hominum, leges opere perficientium, quas vates noſter pollicetur perficiendas per diuinam gratiam, Deo res honeſtas augente honoranteque vt ipſi ſimiles. Supereſt, vt conſideremus execrationes his qui nec ius nec fas colunt propoſitas in ſacris literis.

Impii quib. rebus à Deo execrentur.

PHILONIS IVDÆI DE EXECRATIONIBVS.

PRIMA execratio quaſi leuiſſimũ malum intentatur, inopia, pauperies, & rerum victui neceſſariarũ penuria. Tuę ſegetes, inquit Propheta, partim ante maturitatem vaſtabuntur, partim maturæ demetentur ab hoſtib. ſubito irruentibus, duplicato infortunio, dum eadem opera quod interceptũ famem affert amicis, id v ſus hoſtium proficit, ita vt etiam his infeſtare deſinentibus, rerum naturæ ſuſtentandæ neceſſariarũ inopia grauius moleſtare non deſinat. euenit enim vt poſt ſementem induſtria tua probe curatam in ſolo pinguiſſimo, locuſtarum nubes repente deuolantium demetant eam, ita vt minus colligatur in horrea, quam quantum in ſationem inſumptum ſit. Sic & vineta plantabis largis ſumptibus, labore indefeſſo, ita vt bonum colonum decet: in quibus iam maturo fructu onuſtis vermes & beſtiolæ facient vindemiam. Cum videris olíueta polliceri & oſtentare magnam copiam, ibis lætus ſpe oliuationis feliciſſimæ: at vbi colligere cæperis, non propitium numen, ſed infortunium ſenties, nam oleum euaneſcet cum tota pinguitudine, remanente tantummodo externa illa ſpecie, quæ inanis inanem animam falſa ſpe deceperat, & in vniuerſum cunctæ ſegetes arbuſtaque abſumentur à rubigine vna cum ſuis fructibus. Nec deſunt aliæ calamitates latentes in inſidiis, vt inuehant egeſtatem & inopiam. Nam cœlum ac terra, quorum miniſterio natura ſolebat ſuccurrere humanis neceſſitatibus, abortiuos fœtus dabunt, cum eos nequeant abſoluere, hæc facta è fœcunda ſterilis, illud propter quadripartitas anni vices perturbatas, non hyeme, non vere, non æſtate, non autumno ſeruante ſuum ordinem, ſed his ſingulis ad confuſionem quandam tendentibus iuſſu illius omnipotẽtis Domini; qñ non imber, nõ pluuia, ne minuta quidẽ nõ ros, nõ guttula vel minutiſſima deſtillabit rigãdis alendiſq; ſatis ac ſtirpib. ſed è diuerſo peſtes frugũ tam maturarũ quam matureſcẽtium

Faciam,inquit,cælum vobis aheneum & terram ferream, ſubindicans neutrum horum perfuncturum officio ſuo. Quis enim vnquam audiuit aut è ferro enatas ſegetes,aut ex ære deſcendiſſe pluuiam, in vſum animalium, præſertim hominis,quo nullum miſerius & egentius. minatur autem hoc oraculum non ſolum frugum inopiam ex perturbatione quatuor anni temporum, ſed & bella, & quæ inde ſequuntur mala innumera. nam ære ferroque conſtat armorum fabrica. è terra quoque futurum eſt vt excitetur ingens vis pulueris, quæ mox ſuperne relapſa pro fructu præfocationem afferat, ne quid deſit ad perniciem. atq; ita interituræ ſunt numeroſæ familiæ, vrbes repente fient habitatoribus vacuæ monumenta priſtinę felicitatis,& ſequuti mox infortunii,ad emendationem eorum qui poſſunt moniti reſipiſcere. tanta autem erit rerum victui neceſſariarum penuria, vt ne ab humanis quidem abſtineāt carnibus, iiſque vel chariſſimorum coniunctiſſimorum, nedum exterorum alienorumq;. nam & pater guſtabit de filio. & mater veſcetur filiæ viſceribus, & fratres fratrum,& parentum filij.ſemperq; fortiorem paſcet infirmior,cibo execrabili: quales feruntur epulæ mactatis Thyeſtæ filiis,redeuntibus calamitatum priſcarum temporib. quemadmodum enim felicia ſecula deſiderium viuendi afferunt,quo præſentib. bonis frui liceat: ſic illos miſeros dira cupido vitæ capiet, quo diutius torqueantur malis indeſinentibus. alioqui leuius eſſet præ tædio vitam abrumpere, quod quidam neſcio quam ſana mente faciunt. hi certe manifeſta laborant inſania qui ætatē ſibi diutius prorogari cupiunt, nec capiuntur vlla ſacietate infortunii. Hæc ſunt incommoda immiſſæ diuinitus inopiæ, vtcunq; videtur cæteris execrationibus leuior. quamuis enim moleſtum ſit frigus, moleſta ſitis fameſve, interdum tamen optari poſſunt, modo ſine mora enecent: ſed eiſdem malis diu corpus ac animam tabeſcere, id vero tragicas omnes calamitates ſuperat. ſeruitus ingenuis eſt vehementer intolerabilis, quia pro libertate tuenda libenter ſubeunt vitæ periculum quotquot ſapiunt, nullum certamen recuſando aduerſus affectantes dominium: grauis eſt etiam hoſtis inexpugnabilis. Quoties autem idem & hoſtis ſimul & dominus imminet, quis ſuſtinere queat? quando poteſtas ei præbet lædendi licentiam, nec voluntas deeſt propter inueteratum odium. quamobrem Deus populo ſuo minatur infenſos dominos, quum tractent contemptores diuini iuris inclementiſſime, non ſolum ſubactos ipſorum viribus. verum etiam vltro deditos metu malorum inopinatorū, famis atq; neceſſitatū ſimilium. quidam enim minora mala eligūt, vt maiora effugiant, ſi tamen minus incōmodum cenſendum eſt poſt amiſſam libertatē imperata immitium dominorum facere, & afflicto corpore ſubire dura miniſteria & quotidie videndo ingrata ſpectacula, etiam animo deficere. videbunt enim in ædificiorum, & plantationum, poſſeſſionumq; partarum ſuis laboribus hæreditatē ſuccedere gentes hoſtiles, in aliena inuaſuras prædia, & apparatu alieno fruituras. videbunt pinguiſſimas quaſq; pecudes mactari inſtituendis eorum epulis, nec parci cōdimētis. vt inimici ex alieno viuāt ſuauius. videbunt vxores. quas puellas duxerant quærendorū liberorum gratia,

ſobrias, bene curãtes rem domeſticã, maritorum amantes abduci pro mere triculis. & cupient quidem vim vi re-pellere, ſed præter inanem tumultuationem nihil efficere poterunt, nimirũ eneruati deſtitutiq; viribus, erunt etiam expoſiti quibuslibet ad omnes iniurias, direptiones, abactiones, contumelias, damna, cruciatus, vulnera, perniciem, ita vt nullũ hoſtile telum innoxium intercidat, ſed omnia deſtinatũ feriant. execrati erunt in vrbibus & oppidis, execrati in villis & domibus. execrati campi etiam arcaq; cum ſuis ſegetibus & quantum fertilis ſoli collibus aſſurgit, veſtiturq; arbuſtis mitiorum ſtirpium. execrati greges pecorũ non ſupplendi nouis fœturis. execrati fructus omnes, in ipſo articulo maturitatis euanidi. euacuabũtur & ipſæ cellæ penuariæ, quamuis alimentis refertiſſimæ. nullus quæſtus proſperabitur, artificia cuncta variæq; negotiationes & victus quærendi rationes nihil proderunt. Fruſtrabuntur enim ſpes ſtudiorum omnium, & in vniuerſum nihil earum rerum ſuccedet proſpere, q̃ ſolent feliciter euenire pietatis cultoribus. hæc eſt enim iniquitatis merces impietatiſque, & inſuper varia genera morborũ corporis, ſingulas eius partes exedentia vel debilitantia, aut totum quantum eſt excruciantia, febribus, rigorib., tabe, impetigine, morbo regio, ſideratione, vomicis, ſerpiginibus totam cutem occupantibus, inteſtinorũ vitijs, ſtomachi ſubuerſionib., pulmonis obturationibus, & reſpirationis impedimentis. Huc accedit linguæ paralyſis, auriũ ſurditas, oculorum cæcitas, hebetudo confuſioq; aliorũ ſenſuum, grauiſſima incõmoda, dilapſo è ſanguine venis cõtento quicquid vitale in ſe habuerat, & ſpiritu qui ineſt arteriis, non amplius admittente externi aeris ſibi cognati temperiem: neruis quoq; laxatis & contentionẽ remittentibus, vnde ſequitur coaptationis cõſenſuſq; membrorũ diſſolutio, defatigatorum prius ſalſuginoſi amarulentiq; fluxus impetu latenter inſinuati, & poſtquã ſemel incluſus eſt anguſtis meatibus, non inuenientis facilem exitum, & per hanc conflictationẽ inducentis dolores intolerabiles. vnde proueniũt morbi articulares & podagrici, cõtumaces aduerſus omnia remedia, & proinde ope humana incurabiles. huiuſmodi calamitates quoties accidũt miraculo ſunt plurimis, reputantib. qũo qui paulo ante obeſuli, carnoſi, luculentaque habitudine conſpicui fuerant, tam repẽtina tabe colliquati ſint, rugoſi redditi, & vix neruis hærentes atq; oſſib., opertiq; tenui cuticula. tũ quomodo mulierculæ delicatæ, ab ipſo ætatis primordio aſſuefactæ delicijs & voluptatibus, præ afflictione graui redactę ſint ad ferinam quandã animi ſimul ac corporis ſpeciem. tum vero imminebunt hoſtes etiam intentando vltores gladios. At illi miſere in oppida compulſi, cum ſeque ſuaque in tuto eſſe credent, ſpe fruſtrati cadent internecione quotquot erunt puberes, ex inſidiis oppreſſi ab hoſtibus: quod ſi ne ſic quidem emendati fuerint, nec ab erroribus in veram viam redire voluerint, tanta innaſcetur animis ſuperſtitum pauiditas, vt nemine perſequente fugiant, ſolis vt ignaui ſolent profligati rumoribus: & vel leuiſſimæ frondis vento agitatæ ſtrepitus tantum metum incutiet, quantum grauiſſima victore tergis hærente pericula: vt nec filii parentibus opitulentur, nec parentes liberis, nec germani fratribus, ne forte dum aliis

parant ſuccurrere, amiſſa fugæ occaſione in poteſtatem hoſtium ipſi veniant. Sunt autem malorum hominũ ſpes irritæ. nam fugientes non magis quam manentes euadent. quod ſi qui abdiderint ſe in latebras, in hoſtes ſibi naturaliter infenſos incident, videlicet in feras agnatis armis horrendas, quas Deus à mundo condito præparauit ad terrorem contumacium hominum, & ad exigendas pœnas ab inemendabilibus. hæc non credent qui non ſpectauerunt vrbes euerſas funditus, quæ quondã habitatæ nunc abierunt in fabulam, poſt ingentem felicitatẽ repentinis obrutæ calamitatib. partim obliuioni traditæ, partim relatæ in literas. huc accedent tabes, & corruptis interaneis anhelitus difficiles, quæ tædium preſſuramq; inducendo, vitam incertam facient ceu in ſublimi pendentium. nam terrores alii poſt alios interdiu noctuq; ſuccedentes ſibi inuicem ſurſum ac deorſum exagitabunt animam, vt mane veſperam optet, veſpere vero aurorã, ob ærumnas vigilantium, & eas quæ dormientibus in ſomnis obuerſantur abominandas imagines. atq; ita eueniet vt nouelli coloni Deo fortunante fiant conſpicui, prædicenturq; beati duob. nominibus, vel quod ad Deum transfugerint, vel quod ab eo cœleſte præmiũ acceperint, non enunciandũ profanis auribus. at veteres ſed degeneres peſſum ibunt prolapſi ad imum tartarum tenebraſq; profundiſſimas: vt hiſce exemplis genus humanum admonitum ſapiat, non ignarum q̃ libẽter Deus amplectatur virtutem vel ignobilium, qui radices nihil moratur, ſed ſolas ſtirpes ſuſcipit, mutatas ad frugem meliorem, atque ita vrbib. abſumptis, velut incendio, deſolatiſque agris, reſpirabit tandem terra vexata, exercitaq; non ferendis incolarũ iniuriis, qui virgines hebdomadas & è ſua ditione, & ex ipſis animis eiecerant. ſolum enim, aut vt cautius loquar, primum feſtum natura parens protulit ſeptimi cuiuſq; anni & diei, vt his homines, illis agri, interquieſcerent. cæterum qui hanc legem violarunt, ſimulq; fœdera, ſalem, arã miſericordiæ, communemque larem, omnia hæc ad hebdomadã pertinentia contempſerunt, tum homines ipſis infirmiores grauauerunt continuis laborum affectionibus, tum agros ipſos lucris ex his indeſinenter quæſiris per auaritiam, nullum modum imponendo iniquæ cupiditati nunquam ſatiabili. cum enim debuiſſent hominibus, iuxta veram æſtimationem germanis fratribus communi parente natura prognatis, inducias ad ſeptimũ quemq; diem præſcriptas concedere, agris itidẽ quoties annus ſeptimus recurreret, nec ſationibus eos vexando nec inſitionibus, ne exhaurirentur laboribus continuis: neg'exerunt hæc præcepta humaniſſima, & animos corporaq; quorumcumq; poterant, non ferendis ærumnis oppreſſerunt, terræ quoq; vires & vbertatem extenuauerunt iniquis exactionibus, tributa non modo quotannis, ſed & quotidiana extorquendo, quẽadmodũ inhumani creditores exprimunt à ſuis debitoribus. quapropter illos quidem vindicta manet (vt diximus) & execratio: hæc vero debilitata, & mille modis vexata, exonerabitur tandem colonis impiis, tanquã ſarcinis iniquis & ſuperuacuis. Vbi vero circumſpectis reb. omnibus p circuitũ, nihil ſe indignũ ſupereſſe animaduerterit. ſed ſublatis è fo-

ro ſtrepitibus, iniuriis, litibus, florere pacem, quietem atque iuſticiam: tum demum vigorem priſtinum recipiet, reuocatisque in vſum ſacris ſabbatis feſtiſque ſolennibus, per quietem reficietur, tanquam athleta vires colligens à laſſitudine. deinde vt mater amantiſſima miſerabitur amiſſos filios ac filias, qui magis viui quam defuncti ſuos parentes contriſtaſſent: mox tamen renouata fœcunditate, pariet progeniem inculpabilem, quæ prioris iacturam ſarciat. nam de ſolata, vt ait propheta, felix erit numeroſa ſobole: quod oraculum etiam de anima figurate intelligitur. Sunt enim quæ refertæ vitiis & affectibus, tanquam circumfuſæ ſua progenie, voluptatibus, concupiſcentiis, imprudentia, intemperantia, iniuſticia, male valent & ægrotant moribundæ: vbi vero deſierunt tales fœtus parere: aut iã natis orbatę ſunt, continuo reſtituuntur in caſtitatem virginitatemq; priſtinam, & conceptum diuinum ſemẽ formant ac viuificant, vt inde naſcantur res mirandæ pulchritudinis. prudentia, fortitudo, temperantia, iuſticia, ſanctitas, pietas, cæteræq; virtutes ac felicitates: quarum non modo natiuitas mactam prole facit parentem, verumetiã ſpes natiuitatis gaudio magno afficit. ſpes autem eſt lætitia futuræ lætitiæ prænuncia, licet imperfecta, tamen hactenus potior, ꝙ & præſentibus curis laxatis remiſſisq; hilarat, & futuræ felicitatis complementũ prænunciatæ ſunt. Hæ execrationes & pœnæ quibus obnoxii ſunt ſacrarum legum & pietatis contemptores, cultoreſque multorum numinum, quorum finis eſt impietas & obliuio diſciplinæ patriæ, ab ætate prima inſitæ, vnum illud ſupremum ens Deum credentis: ad cuius ſortem pertinent veritatis cultores & deriſores fabularũ, quemadmodum nihil reticens docui. attamen ſi qui has caſtigationes non vt peremptorias, ſed vt ad emendationem incitantes acceperint, mutatiq; ſuũ errorem damnauerint, & perpurgata mente culpas agnouerint ex animo, primum ſincera conſcientia, deinde lingua quoq; ad profectũ audictiũ, veniã conſequentur apud ſeruatorẽ & Deum propitium. qui generi humano hanc eximiam largitur gratiam, ꝙ id ſuo verbo cognatũ eſſe vult ad cuius ſimilitudinem factus eſt hominis animus, nam etiamſi qui extremas oras terræ incolant, ſeruientes eis à quibus captiui abducti ſunt victoribus, velut vno edicto vna die liberabuntur omnes, Dominis mirantibus eorũ conſenſum in deſerendis vitiis & ſectandis virtutib. pudebit enim eos dominari meliorib. tum vero potiti hac inexpectata libertate qui antea diſperſi fuerant per Græciæ Barbariæque continentes & inſulas, eodẽ momento temporis exciti è diuerſis ſedibus contendent ad locũ deſtinatum, deducente quodã ſpectro auguſtiore diuinioreq; q̃ quę obſeruari ſolent humanis oculis, cæterorum quidem nemini, ſed ſolis ſeruãdis conſpicuo: tribus freti apud patrem interceſſoribus aduocatisq; vno æquitate ſiue bonitate ipſius patris, q ſemper ad pœnam tardior eſt q̃ ad veniã. altero, priſcis gẽtis conditoribus, qui etiã exemti corpore nudis animis ſincerum ſuo principi cultum exhibent, pro filiis filiabuſq; indeſinenter efficacib⁹ precib⁹ ſupplices, hoc honore digni ab eo habiti, vt exaudiantur facile. tertio vero eo, ꝓpter quẽ maxime à prioribus captatur beneuolẽtia. is eſt ꝓfect⁹ eorũ q

recon-

reconciliantur, alioquin nunquam ab errore in viam rediturorum, cuius viæ haud alius finis eſt, quàm ita Deo placere, vt patri probantur filij. vbi vero quo volebant, peruenerint, reſurgent ædificia, quæ modo in ruinis & rideribus iacuerant, & coletur deſerta regio, & terra prius ad ſterilitatem redacta fiet denuo fertilis: tum priſcæ illæ maiorum felicitates nihili reputabũtur collatæ ad præſentem copiam, velut è perenni gratiarum Dei fonte manantem; ita, vt omnibus priuatim publiceque contingant diuitiæ ſine inuidia. erit enim repentina rerum cunctarum mutatio. auertet enim Deus diras in hoſtes reſipiſcentium, qui calamitatibus eius gentis lætati fuerant, cauillantes illudenteſq; conuiciis quaſi futuri perpetuo felices, & eam felicitatem per manus tradituri poſteris, aduerſarios vero ſemper viſuri in miſeria continua duratura vſq; ad ipſorum progeniem, præ veſania non intelligentes, quod prӕteritum fortunæ ſplendorem non ſibi ſuæve induſtriæ ferre acceptum deberent, qui tantum in hoc eis conceſſus ſit, vt eſſet remedium patriarum legum deſertoribus, dum eos vrit hoſtium felicitas. poſtquam igitur ſuum lapſum ploratu gemituq; damnauerint, poſtliminio reſtituentur ad maiorum felicitatem priſtinam, niſi qui omnino exorbitarunt in perniciem: cæterum qui prius eorum dolorem riſerant; nefaſtos luctuoſoſque dies epulis celebrare ſoliti, & in vniuerſum lætari calamitatibus, cum primum incipient mercedem crudelitatis accipere, ſentient, ſe peccaſſe non in contemptos ac humiles, ſed claris oriundos maioribus, quorum æmulatione excitari queant ad decus capeſſendum, quod extinctum putabatur. ſicut enim excisis ſtirpibus ſi radices maneant, nouæ plantӕ pullulantes leuant veterum deſiderium: ſic in anima relicto exili virtutis ſemine, quamuis deſint bona cætera, nihilominus inde naſcentur res omnium humanarum pretioſiſſimæ atq; pulcherrimæ, quarum ope ciuitates inſtaurantur & frequentantur ciuibus, gentes quoque ad miram populorum proficiunt multitudinem.

PHILONIS IVDÆI QVOD MVNDVS SIT INCORRVPTIBILIS.

CVm in omni ſerio negocio Deus inuocandus eſt, vt genitor optimus, cuius exactiſſimã ſcientiam nihil omnino fugiat: tum vero de incorruptibilitate mundi tractaturo id fuerit prorſus neceſſarium. nam nec inter ea, quæ ſenſu comprehenduntur, quicquam eſt mundo abſolutius, nec inter ea, quæ intellectu percipiuntur, quicquam Deo perfectius. ſemper autem intellectus dux eſt ſenſui, ſicut intelligibile ſenſibili, & decet, vt de rebus ſubditis ſcitentur ex magiſtro earũ ac præſide: quicunq; præ cæteris tenentur natiuo cognoſcendæ veritatis deſiderio. Ergo ſi exerciti in placitis temperantiæ, prudentiæ virtutumque aliarum, abſterſimus perturbationum & ægritudinum maculas, non dedignabitur Deus puris ſereniſq; precib. coram compellatus impartiri nobis ſcientiam rerum cœleſtium per inſomnia, vel oracula, vel ſigna & prodigia. ſed quoniam nondum abolita ſunt imprudentiæ, iniuſtitiæ, cæterorumque vitiorum ſtigmata vix eluibilia, contenti ſumus, ſi vel vmbram quandam & imaginem veritatis inuenire dabitur. in hac autẽ quæſtione, an incorruptibilis ſit mundus, ante omnia diſpiciendum eſt de ſignificato huius vocabuli, in ſcriptura ſæpe occurrẽtis, vt quid ſibi velit certo ſciamus. oſtendemus autem tantũ ea ſignificata, quæ ad præſentem tractatum faciunt. Primo dicitur mundus, ambitus cœli ſtellati, complexus terram cum ſtirpibus ſuis & animantibus. ſecundo, cœlum tantummodo. quod intueri ſolitus Anaxagoras, cuidam ſcitanti, cur ita libenter ferret ſubdiualia peruigilia, reſpõdit, vt cœli aſpectu fruar: curſus & recurſus ſiderum in orbem redeuntes ſubindicans. Tertio, ſicut placet Stoicis, eſſentia quædam digeſta indigeſtave, vſque ad exuſtionem duratura, cuius motus ſpatia tempus eſſe, definiunt. Nunc autem conſideratur mundus iuxta primum ſignificatum: hic qui è cœlo terraque conſtat, & cæteris quæ intra hæc continentur. Corruptio quoque dicitur, nunc in deterius mu-

tatio, nunc interitus ita vt nihil fiat reliquum, quæ nulla ratione poteſt ſubſiſtere. Nam ſicut è nihilo nihil fit, ſic nihil corruptione redigitur in nihilum, nam ex non exiſtente impoſſibile eſt quicquam fieri, & ens prorſus interire impoſſibile creditur. & vt tragicus ait: Genitum nihil emoritur: Sed tranſpoſitum vltro citroque, Formam priorem alter. tà adeo ſtultum eſt ſollicitum eſſe de mundi interitu, ſed in quęſtionem venit tantum hoc, poſſitne mundus præſenti ornatu amiſſo, & variis formis elementorum temperaturiſq;, diſſolui in vnam & eandem ſpeciem, an velut confractus omnimodam fragmentorum confuſionem capiat. hic tres opiniones diſſentiūt. alij mundum ſempiternum aiunt, nec ortum vnquã nec interiturum. è diuerſo alij & ortũ & corruptioni obnoxium. nonnulli vtramq; ſententiã diuidunt, ortum ſentiunt cũ poſterioribus, corruptibilem negant cum prioribus: atq; ita mixtum dogma reliquerunt. creatum eſſe, ſed incorruptibilem. Democritus, Epicurus, & Stoicorũ turba philoſophorum aiunt mundos naſcibiles ac corruptibiles, verum non ſimiliter. illi multos mundos imaginantur, quorum generationẽ conflictationibus & connexionibus atomorum tribuunt, corruptionem repercuſſionibus & diſſultibus. Stoici vnũ mundum aſſerunt & Deum autorem eius generationis: corruptionis vero non item Deum, ſed indefeſſam vim ignis rebus inſitã, poſt longas temporũ ambages abſumpturam & in ſemet mutaturam omnia: ex qua denuo mundum inſtauraturam opificis prouidentiam. iuxta horum opinionem poteſt dici alter mundus ſempiternus, alter corruptibilis, vt nunc eſt ornatus & diſpoſitus: ſempiternus, poſt exuſtionem reparabilis, vt nunquam deſinat. Ariſtoteles neſcio quam pie ſancteque doctus, ingenitum & incorruptibilem mundum pronunciat, & impietatis damnat quotquot contrarium aſſerunt, qui manufactis præſtantiorem non exiſtiment ſolem tam magnum Deum viſibilem, & lunam cæteraque vel fixa vel vaga ſidera, omnia vere plena numine. Fertur etiam cauillatus, olim ſe timuiſſe, ne ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut veſtutate, aut architecti incuria, contracto vitio corrueret: iam maiorem metum impendere ab iſtis qui conentur verbis mundum deſtruere. alij negant Ariſtotelem autorem huius dogmatis, & Pythagoreis quibuſdam id tribuunt. ipſe forte fortuna in commentarium Ocelli hominis Lucani incidi, cui de vniuerſi natura titulus in quo mundum incorruptibilem non tantum aſſerit, verumetiam argumentis conatur oſtendere. genitum autem ſed incorruptibilem aiunt à Platone in Timæo dici pro concione deorum, vbi iuniores Deos natu maximus & princeps ſic alloquitur. Dij deorum, quorum opifex ego & pater ſum, attendite: quæ à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt. Omne ſiquidem quod vinctum eſt, ſolui poteſt. ſed mali eſt, quod pulchre compoſitum eſt ſeque habet bene, velle diſſoluere. quapropter quia generati eſtis, immortales quidem & indiſſolubiles nõ eſtis. nec tamen vnquã diſſoluemini, nec mortis fatum ſubibitis. nam voluntas mea maius præſtantiuſq; vobis eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, quã nexus illi, quibus eſtis tunc cum gignebamini colligati. Quidam autem ſophiſtice interpretantur, apud Platonẽ genitũ dici mundum,

[M]undus [p]oſſit ne [p]ræſenti or[n]atu amiſ[ſo] diſſolui [in] vnam [e]andemq; [sp]eciem.

[D]emocriti [d]e mundo [opi]nio.

Ariſtotelis de mundo opinio.

De mundo diuerſorũ philoſophorum opiniones.

non quo habuerit generationis principium, ſed quo, ſi factus eſt, non aliter quam dictum eſt confieri potuerit: quandoquidem partes eius generari & mutari videmus. melior tamen & verior eſt prior ſententia, nō ſolum quia toto hoc libro patrem & conditorem & opificem illum deorū fictorem ait, mundum vero hunc opus eius & progeniem, archetypi exemplaris intelligibilis imaginem ſenſibilem, quicquid in illo intelligitur in ſe continentem, perfecte expreſſam vt ſenſu percipiatur, ſicut illud perfectum intelligitur: verum etiam quia hoc de Platone teſtatur Ariſtoteles, quem puderet mentiri vt philoſophum, & quia fide dignum creditur teſtimonium amici de amico, præſertim eius qui non faſtidiuit doctrinam, ſed ſuperare conatus veteres neceſſariis commentis quædam nouauit per ſingulas partes Philoſophiæ. huius autē Platonici dogmatis parentem quidam Heſiodum autumant, docere illum rati mundum eſſe genitum & incorruptibilem: genitum quidem, dum ſic canit:

Principio chaos eſt genitum, mox deinde patentis
Telluris ſpacia, & molis fundamina tanta.

Incorruptibilem vero, quia diſſolutionis eius & corruptionis nuſquam meminit. chaos autem Ariſtoteles locum putat, quia prius parari oportet id quod capiat corpora. Stoici vero aliquot aquam intelligunt hoc nomine, παρὰ τὴν χύσιν, id eſt, à fuſione dictam. vtcunque eſt genitum eſſe mundum Heſiodus manifeſtiſſime prodidit. ſed longe antiquior Moſes legifer docuit Iudæos, mundum eſſe genitum & incorruptibilem, quod ſcriptum reliquit in ſacris voluminibus. ſunt autem quinque, quorum primum inſcripſit Geneſim, ſic exorſus eam: In principio fecit Deus cælum & terram. terra autem erat rudis & inuiſibilis. deinde progreſſus aliquātum docet, quod dies & noctes, horæ annique, ſol & luna menſores temporum, vna cum toto cælo pro immortali ſua natura permanebunt in ſempiternum. Rationes eorum qui ingenitum incorruptibilemq; aſſerunt attoniti contemplatione tanti operis, ponemus prius, ſumēdo hinc initium. omnia quæcunq; ſunt corruptioni obnoxia, duas habēt cauſas interitus, internam & externam. ferrum & æs aliaſq; huiuſmodi materias videmus abſumi ex ipſis enato malo, quando, rubigine exeduntur occupata quadam impetigine. externa vero clade perit vrbs aut domus quando conflagrat incendio. Ad eundem modum animalibus mors obuenit, aut interno morbo exorto, aut externa vi, dum iugulantur, lapidantur, exuruntur, aut fœdo ſuſpendio pereunt. Si & mundus interibit, neceſſum eſt vt aut externe ab aliquo, aut ab aliqua inteſtina cauſa perimatur. ſed neutrum eſt poſſibile. nam extra mundum nihil eſt, quandoquidem is conſtat è congerie rerum omnium, ea propter vnus & integer, & expers ſenii, vnus, quia ſi quid excluſum eſſet, poſſet inde fieri alius huic ſimilis. integer, quia in eum inſumpta eſt vniuerſa eſſentia. morbi expers atq; ſenii, quoniam corpora quæ morbis lædi poſſunt aut ſenio, caloribus & frigoribus aliiſque contrarietatibus externe infeſtantibus ſubuertuntur: è quibus rebus nullum mundo eſt periculum, quandoquidem incluſis omnib., foris nulla relinquitur. quod ſi vtique aliquid eſt exterius, o-

mnino

mnino inane erit, aut ocioſa quædam natura, quæ nec pati poſſit, nec agere. Atqui ne ab interna quidem cauſa diſſoluetur. primum, quia ſic pars eſſet toto maior ac potentior, quod eſt ab ſurdiſſimum. nam mundus inſuperabili robore præditus partes ſuas mouet, ipſe à nulla earum mobilis. deinde cum duæ ſint cauſæ corruptionis, interior & exterior, quæcunque vnam admittunt, eadem & alteram, id in equo, boue, homine, ſimilibuſque animalibus deprehenditur, quæ quoniam ferro poſſunt interimi, morbo quoque intereunt. difficile enim eſt, imo impoſſibile, inuenire, quod intelligibili externæ cauſæ obnoxium, corruptionem non capiat, per ſe ſubſiſtens, antequam mundus eſſet. nam quod non eſt, ne mouetur quidem. demonſtratum autem eſt, tempus eſſe motus interſtitium. vnde ſequitur, vt ſempiternum vtrunque ſit, careatque initio, ac proinde ſit incorruptibile. Dicat fortaſſe aliquis Stoicus diſputator verboſior, fateri, ſe tempus eſſe mundani motus interſtitium ſed non huius tantummodo præſentis, verum & eius, qui poſt exuſtionem fore intelligitur. cui ſic reſpondendum cenſeo: O bone, peruertis nomina, mundum vocas, qui inornatus ſit. nam ſi hic, quem videmus, vere apteq; mundus vocatur, ornatus ordinatuſque ſummo & diuino artificio, eius in ignẽ mutatio merito nominari poteſt perturbatio, at Critolaus muſarum amator, & peripateticæ ſectator philoſophiæ, dogma de ſempiternitate mundi approbans, talibus argumentis vtitur. ſi mundus eſt genitus, ergo & terra. ſi terra, ergo & humanum genus. at homo ingenitus ab æterno ſubſiſtit ſicut declarabitur, ſi tamẽ demonſtratione in re tam euidenti opus eſt. ſed opus videtur propter fabularum autores, qui mendaciis vitam replent, veritate profligata è domib. & vrbib. atq; et è ſingulorum pectorib. excogitatiſq, ſpecioſis verſib. ac metris ad illiciendos fatuos, quorum aures incantant falluntq;, ſicut oculos deformes meretriculæ, adſcititio adulterinoq; decore eos præſtringentes, cum natiuo careant. aiunt .n. hominum ex hominib. generationem eſſe naturæ opus recentius: antiquius aũt ex terra, quandoquidẽ hæc creditur mater cõmunis omnium, & illos Græcis decãtatos ſatiuos homines, ex terra prognatos, ſicut nunc naſci ſolent arbores, perfectos armatoſq; terræ filios. id vero figmentum eſſe fabuloſum liquet multis modis, iam primum, ex quo humani generis princeps natus eſt, oportuit eum ſtatis temporib. creſcere. gradus .n. quoſdam ætatum natura condidit, per quos ille aſcenderet ac deſcenderet: creſcendo aſcenderet, decreſcendo vero deſcenderet. terminus ſummus aſcendenti eſt vigor, quo vbi quis peruenit, non progreditur amplius, ſed quemadmodũ curſores in diaulo quẽ vocant, curſu retrorsũ flexo decurrit iterũ per eadẽ veſtigia, donec in ſenectute deficiat. quoſdã aũt perfectos natos opinatur nemo, niſi forte ignarus legũ naturæ inuiolabiliũ. mentes .n. noſtræ vitiatæ contagione adiũcti ſibi mortalis corporis, non mirũ, ſi ſunt mutabiles: ſed vniuerſi natura omnipotens, quęcũq; ſemel decreuit ab initio, conſtanter ſeruat intra pręſcriptos terminos. ergo ſi vnq̃ placuiſſet ei naſci perfectos homines, nunc quoque ſic naſcerentur, nuſquam infans, nuſquam puer, nusq̃ eſſet adoleſcens, ſed vir confeſtim, &

Critolai de ſempiternitate mũdi opinio.

fortaſſe nec ſenio nec morti obnoxi⁹. nam cui nullum incrementũ, ei ne detrimentũ quidẽ accidit. proinde mutationes, quæ virilem ętatem antecedunt, proficiunt in melius: quæ vero deinceps ſequuntur vſq; ſenectam & obitum, deteriores fiunt in dies. cæterũ cui non inſunt priora, ne poſteriora quidem ineſſe, probabiliter creditur. quid enim obſtaret, quo minus nunc quoq; ſic, vt olim gignerentur homines? terra certe nondũ ſenuit, vt videri poſſit effœta præ ſenio. viget illa ſemper ſui ſimilis, cum ſit vniuerſitatis quarta pars, & ad totius ſalutem pertineat manere hanc incolumem, qñ & germana eius elementa nunq̃ ſeneſcunt. id verũ eſſe, apparet ex indefeſſa continuaq; huius fœcunditate. irrigata enim vel fluminum reſtagnationib. ſicut Ægyptus, vel annuis imbrib. exhauſtas feracitate vires reficit, & quiete modica ſe refouet, moxq; vt ante alimenta largiter animãtib. ſuppeditat. quapropter opinor Poetis nõ temere Pandoram vocari, quaſi πάντα δωρουμένην, id eſt, omnia largientem vel iucunda, vel neceſſaria, non his aut illis, ſed omnib. quæcunq; ſortita ſunt animã. certe ſi cui daretur adulto vere pĩnas alaſq; ſumere, & è ſublimi campos colleſq; inſpicere: quomodo illi herbas ferant, & pabulum, hordeũ & triticum, aliaſq; ſpecies varias, vel ſatas agricolarum induſtria, vel ſua ſpõte prouenıẽtes: hi vero folia frondeſq; quib. dẽſent arbores, ſimulq; fructuũ copiam, quib. non ſolum arcetur inedia, ſed & laſſitudini ſuccurritur, (nã oleæ fructus medetur defatigatis corporib. vinũ modice potũ remittit vehemẽtes dolores animi) præterea ſuaues auras exhalantes è florib. eorumq; colores ineffabiles arte diuina pictu-

Terra cur à Poetis Pandora dicta.

ratorum: moxq; deflexis oculis ad arbores infrugiferas, contemplari ſeorſũ ſilueſtres, populos, cedros, piceas, abietes, quercuum robora proceriſſima, cæteraſq; id genus materies, quæ tũ montes maximos, tũ pleroſq; pingues agros radicibus eorum ſubiectos opacant: agnoſceret indefeſſum terræ ſemper iuueneſcẽtis v gorem, q̃nih l diminutũ ſit è priſtinis eius virib. ergo nũc quoq;, ſi vnq̃ antea pareret homines, duab. de cauſis neceſſariis. primũ, ne ab officio ſuo decederet, maxime in generatione hominis, animalis omnium præſtantiſſimi, deinde vt ſubleuaret mulieres, quę grauidæ valde onerantur per menſes ferme decẽ continuos, interdum ẽt parturientes in ipſo nixu emoriuntur. profecto magna eſt ſtultitia, credere vuluam aliquam latere in terræ ſinib. quæ hominem concipiat. nã vulua eſt is locus, in quo animal vitale gignitur, q̃ naturæ officinã licet dicere, aptam formandis animantib. ea non terræ pars eſt, ſed fœminæ facta ad generationẽ, alioqn illa ẽt vberib. opus haberet ad alẽdos recens editos fœtus alimento conuenientiſſimo. atqui nec amnis nec fons vllus in toto orbe memoratur, qui ꝓ aqua exundet fluentis lacteis. adhæc ſicut lactis egent infantes modo geniti, ſic amıctus & tegminis, ad arcendos æſtus atq; frigora, ne quid noceant tenellis ẽt tum & facile ſentientib. iniuriam. quamobrẽ obſtetrices matreſq;, ad quas ea cura pertinet, inuoluũt eos faſciis. at terrigenæ qui fieri potuit, vt nudi relicti non ſtatim perirent, vel præ ſolis ardore, vel præ frigore. nam vtrumq; ſolet morbos & mortes acceſſere, ſed quoniã ſemel contẽpſerũt veritatẽ iſti fabulatores, auſi ſunt armatos è terra producere. Quis.n. erat

ſub

ſub terra faber, quis nouus Vulcanus, vt mox armaturas excuderet, aut quid cum armatura illis primigeniis, cũ homo animal manſuetiſſimũ rationem, à natura munus eximium acceperit, à qua ẽt ferini affectus incantati manſueſiant. ſatius erat pro armis eis dare caduceũ, cum rationali naturæ conueniret inſigne pacis, denunciandæ omnib. quos armis territari non oportebat. itaq; ſatis conuictæ ſunt nugæ hominum, veritatem mendaciis oppugnantiũ. cæterum noſſe debemus, perpetua ſucceſſione prognatos ex hominibus homines, viro in vuluam tanq̃ in aruum ſemen mittente, muliere vero id excipiente ſalubriter, & natura modo inuiſibili formante partes tũ corporis, tum animę, donanteq; generi humano im̃ortalitatem, q̃ non donabit ſingul.s. illud.n. ſemper durat (mirum dictu) indiuiduis pereuntib. ꝙ ſi homo eſt æternus, pars vniuerſitatis minima, vtiq; mundus quoq; ingenitus eſt, ac proinde incorruptibilis. Pergit Critolaus ratiocinari: quicquid ſibiipſi ſanitatis cauſa eſt, morbis caret, ſicut quicquid ſibiipſi vigiliæ cauſa eſt, peruigilat. inde colligitur ſempiternum eſſe id, quod ſuæmet cauſa eſt eſſentiæ. mundus porro ſibiipſi cauſa eſt eſſentiæ, ſicut & cæteris reb. omnib. ergo mundus æternꝰ eſt. illud quoq; conſiderare debemus, quicquid naſcitur vtique imperfectum eſſe, proceſſu vero temporis augeri, donec omnino abſoluatur. itaq; ſi mundus eſt genitus, fuit aliqñ (liceat mihi vti ætatũ nominib.) puer admodũ, & poſt multos annos euolutos, multaq; ſecula, vix tandem abſolutus eſt. nam quod eſt longæuiſſimum, neceſſario tarde ad vigorẽ ſuũ peruenit. tales aũt mutationes ſi quis credit in mundum cadere, habendus videtur pro inſaniſſimo, atq; adeo pro inſanabili. ſic.n. probaretur eum non tm̃ corpore, ſed & animo proficere, qñquidem etiam qui aiunt interiturũ, credunt tñ ratione prędítum. ergo more hominũ brutus erit in generationis ſuæ principio, adulta ætate cõpos rationis. ꝙ vel cogitare nefas fuerit, nedũ proloqui. qui .n. poſſumus hunc perfectiſſimum viſibilem ambitum, contentaſq; in eo partes ſingulas, non credere perfectũ ſemper corpore ſimul & animo, expertem malorum, quib. genita corruptibiliaq; ſunt obnoxia? Addit, tres cauſas abſq; externis afferre perniciẽ animalib. morbum, ſenium, inopiam, quarum nulli mundus ſit expugnabilis. nam id quod ex elementis conſtat ad vnum omnibus robuſtius eſſe, quàm vt vi vlla infirmum reddi queat. vbi porro nulla ſit infirmitas, ibi ſanitatem vigoremque permanere tutum à ſenio. ſufficere etiam ſibiipſi mundum, cum nulla re careat, inanitionis repletioniſque neſcius, quæ ſunt vitia particularia, & craſſis animalibus mortem afferunt propter appetitum eorum inſatiabilem: aut vt verius loquar, vitam quauis morte miſeriorem. proinde ſi nullam naturam æternam videremus, minus peccarent, qui aiunt, mundum incorruptibilem: quandoquidem nullum æternitatis exemplum exiſteret. ſed quoniam fatorum ſeries iuxta præcipuam phyſiologorum ſectam caret fine ſimul & principio, cauſas ſine intermiſſione contexens: cur non etiam mundi naturam dicamus longæuam, quæ rerum indigeſtarum ordo eſt, incompoſitarum congruentia, inconcinnarum concinnitas, diſtantium vnitas, lignorum ſaxorumque *Boethij de mundo opinio.*

habitus, ſatorum & ſtirpium indoles, anima omnium animalium, hominũ mens & ratio, bonorum virorum virtus perfectiſſima. Quod ſi mundi natura ingenita eſt & incorruptibilis, liquet mundum quoq; contineri ſempiterno vinculo, quod fateri etiam diuerſi dogmatis aſſertores quidam vi veritatis coacti ſunt, vt eſt diuina pulchritudo veritatis, ſicut mendacij fœda deformitas. Sic Boethus, Poſidonius, Panætius, viri Stoica doctrina valentiſſimi, tanquam correpti numine, omiſſis exuſtionibus & inſtaurationibus, transfugerunt ad diuinius de incorruptibilitate mundi placitũ. Quin & Diogenes etiam tum iuuenis fertur ſubſcripſiſſe huic ſententiæ. Ergo cum conſtet nihil extra mundum relictum vnde immineat ei periculum, ne intra ipſum quidem tale quicquam inuenietur, vt ſupra dictis rationibus demonſtratum eſt, quod alteri ex his cauſis non ſit, ne alteri quidem eſſe obnoxium. teſtantur & quæ in Timæo legimus, mundum nec corrumpi, nec morbis tentari. Ex his quatuor ſingula integra mundus recipit in ſuam ſubſtantiam. ex omni quippe igni, aere, aqua, terra, ipſius faber ita eum compoſuit, vt nullam cuiuſquam iſtorum partem aut vim extra relinqueret, idque hac ratione fecit, primum, vt totum hoc animal quam maxime perfectum ex perfectis partibus eſſet. dein vt eſſet vnum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo generetur alterum. denique ne quis id morbus, ne quod ſenium, attingeret. videbat enim, eam naturam eſſe corporis, vt importuna caloris aut frigoris, aliarumve rerum nimis vehementium acceſſione lædatur, & in morbos ſeniumque impulſum deficiat. quam ob cauſam rationemque vnum totum ex omnibus totis & perfectis abſolutum, expertem morbi ſenijque Deus mundum conſtituit. Hactenus Platonis de incorruptibilitate mundi teſtimonium. quod autem non ſit genitus, naturalis atteſtatur veritas. nam quicquid eſt genitũ, neceſſario diſſoluitur: quicquid autem non eſt corruptibile, ne genitum quidem fuit. nam & autor huius trimetri, Neci debetur, quicquid vſquã naſcitur: videtur non male colligere, & alias ſic argumentari licet, quæcunque compoſita corrumpuntur, diſſoluuntur in id, vnde fuere compoſita. diſſolutio porro nihil eſt aliud, quàm rerum ſingularum in priſtinam naturam reditus. ergo à contrario compoſitio præter naturã res in vnum cogit, id quod videtur veriſſimum. homines enim ex quatuor elementis, quæ tota in vniuerſo ſunt, cœlo, terra, igne, aere, particulas quaſdam mutuati, ex ea temperatura mixti confectique ſunt. quæ autem permiſcentur, naturali ſitu priuantur, caliditas ſublimi, frigiditas humili, dum poſita grauitate ſubleuatur, & in ſummum locum demigrat, quem caput maxime terrea noſtri pars occupat. violento autem vinculo nullum inutilius aut minus durabile. celeriter enim à vinctis rũpitur, reluctantibus & naturalem motum deſiderantibus, ad quem properant. nam, vt ait tragicus: E terris orta, terra rurſus accipit. In cœlum quicquid eſt ſuum, reuertitur. Genitum nihil emoritur: Sed tranſpoſitum vltro citroq;, formam priorem alterat. omnib. certe, quæ corrumpuntur, lex præfinita eſt hæc, vt quando contemperantur, diſcedant à naturali ordine, demigrentq; in loca contraria, & peregrinen-

Poſidonij de mundo opinio.

Diogenis de mundo opinio.

regrinen-

regrinentur quodammodo: quando vero diſſoluuntur, in natiuas ſuas ſedes ceu poſtliminio reuertantur. at mundus expers eſt perturbationis de qua loquimur. nam ſi eſſet corruptibilis, videremus nunc partes eius non ſuo loco naturali conſiſtere, id quod cogitare nefas eſt. optimum enim & aptiſſimũ ſuum cunctæ mundi partes ſortitæ ſunt, ita vt ſingulæ ſede ſua tanquam patria contentæ non requirant mutationem in melius. propterea terræ attributus eſt locus medius, quo feruntur omnia terreſtria, etiamſi in altum iacias: quod eſt natiui ſitus indicium. Vbi enim quidque ſponte non coactum ſiſtit quieſcitque, ibi habet locum proprium. dein aqua ſuper terram diffunditur, aer vero ignisque ſurſum ſeceſſerunt à meditullio: aer quidem ſortitus ignis & aquæ confinium, ignis autem quæ ſunt editiſſima. proinde quamuis accẽ am facem ad terram deferas, flamma nihilominus tendet in contrarium, & naturali motu ignis ſubleuata recurret retro vnde venerat. Ergo ſi præternaturalis motus in aliis animalibus corruptionẽ efficit, in mundo autem ſingulæ partes ordinem ſuum & naturalem ſitum retinent, iure poſſumus eum incorruptibilem dicere. illud quoque liquet cuiuis, naturam ſingula quorum natura eſt, cupere conſeruare, atq; adeo ſi liceat, immortalia reddere: vt ſtirpes natura ſtirpium, animantium vero natura animantes ſingulas: ſed cum ſit particularis neceſſario deficit, nec poteſt ad æternitatem perducere. nam aut defectus, aut æſtus, aut frigus, aut aliæ noxæ plurimæ lædere ſolitæ inuadunt, concutiunt, & tandem abrumpunt vinculum. quæ niſi externæ infeſtarent, quantum in ipſa natura eſt par uas æque ac ac magnas res ſeruaret incolumes. ergo neceſſe eſt mundi quoque naturam ſalutis eius eſſe cupidã. nec enim particulari eſt deterior, vt nõ fugatur officio, & morbum pro ſanitate, interitum pro ſalute afferat, quando humeris ſupereminet ingẽs, Agnoſci facilis forma, pulchræ licet omnes. id ſi verum eſt, mundus corruptionem non recipit. Cur ita? quia natura eum continens inuicti eſt roboris, & omnibus rebus noxiis potentior. ideo recte Plato: Nulla inquit, deceſſio fieri poterat, nulla acceſſio, quo enim aut vnde? cum ipſe ſeipſum alat de ſuo, ipſe in ſeipſum agat, & à ſeipſo patiatur. nam tali arte autoris ſui conditus eſt, vt ſufficiat ſibi potius quam indigeat. Egregie tamen eandem ſententiam aſtruit illa quoque ratio, qua multos ſibi placere video, vt exacta & inconuincibili, quærunt enim, cur Deus mundum perderet? vt nullum poſthac conderet, an vt repararet alium? primum illud Deo non conuenit, cuius eſt è perturbatione ordinem, non ex ordine perturbationem facere. præterea videbitur capax pœnitentiæ, quod eſt animi vitium. debuerat enim aut non condere mundum, aut poſtquam ſemel condere placuit, gaudere condito. poſterius vero non exigua ſcrutatione dignũ eſt. ſi enim pro hoc præſente reparabit alium, is fiet aut deterior, aut ſimilis, aut melior, quæ ſingula ſunt reprehenſibilia. nam ſiquidem mundus deterior, opifex quoque deterior. atqui nec vituperium, nec reprehenſio, nec correctio cadit in abſolutiſſima diuinæ artis opera. nam vt eſt in prouerbio:

Nec mulier tam mentis inops, vt recta relinquens,
Deteriora malit, illaq; poſthabeat.

Magis decet Deum formare informia, & turpibus addere miram pulchritudinem. ſin autem ſimilis, incaſſum labo at artifex, nihil à paruulis pueris differens, qui ſæpe in littore per luſum tumulos arenę excitant, moxque manibus eiſdem diruunt. præſtat enim nihil demendo addendove, nec in melius deterius ve mutando, ſic eum vt ab initio factus fuerat immotum ſinere. quod ſi meliorem fabricabit, melior fiat etiam opifex, ideoque cum priorem pararet imperfectus arte ac propoſito: quod ne cogitare quidem fas eſt. Deus enim ſemper eſt ſibi par & ſui ſimilis, nec in deterius nec in melius proficiens. hominum eſt hæc inæqualitas, tum incrementa tum detrimenta in vtramuis partem recipientium, ſicut & alias mutationes in contrarium.

Deus ſemper eſt ſibi par & ſui ſimilis, nec in melius nec deterius mutatur.

Adhæc cum mortalium opera conueniat eſſe corruptibilia, probabiliter creditur illius immortalis opus incorruptibile: quandoquidem rationi cōſentaneum eſt opera ſimilitudinem referre ſui opificis. Quin & illud cuilibet eſt perſpicuum, terra pereunte neceſſario perire totum genus terreſtrium animalium, aquatilia vero aqua pereunte, ſicut poſt aeris igniſque interitum ſequi internecionem ex igne genitorum & volucrium. eadem ratione ſi cælum interit, peribit ſol & luna, peribunt reliqua ſidera tum fixa tum erratica, totaque illa ſenſibilium Deorum, vt olim creditum eſt, militia beatiſſima, id vero nihil eſſet aliud quam opinari mortalia numina: quod æque abſurdum fuerit, atque hominum immortalitatem credere. atqui in hac dignitatum collatione poſterius hoc fit veriſimilius, vt quod contingat per Dei gratiam. nam fieri poteſt vt mortalis immortalitate potiatur, ſed Deos hanc amittere non eſt poſſibile, quicquid delirent homines. Certe qui mundi exuſtiones inſtaurationesque indicunt, Deos fatentur ſidera, quæ tamen imprudenter ſuis verbis enecant. ſatius fuiſſet ea lapides ignitos dicere, ſicut quidam de cælo nugantur quaſi de carcere, quam diuinis cæleſtibusque naturis adimere immortalitatem debitam. nunc tantum aberrarunt à vera ſententia, vt non ſentiant ſe prouidentiam quoque (ea eſt mundi anima) tollere atque peſſum dare tam friuolis rationibus. Certe Chryſippus inter ſuæ ſectæ homines laudatiſſimus, in tractatu De creſcente, talia quædam portenta comminiſcitur: præfatusque impoſſibile eſſe duo ſpecifica conſiſtere in eadem ſubſtantia: ſubdit: Fingamus verbi gratia quempiam integrum, alterum vero vno pede mutilum. Hunc Theonem, illum Dionem vocari. poſtea Dioni pedem abſciſſum, ſi quæratur vter corruptus ſit, de Theone dicetur id magis proprie. Atqui hæc mira magis quam vera ſunt. qui fieri enim vt Theon illæſus perierit, Dion abſciſſo pede non perierit? Recte, inquit. Dion enim præciſo pede recurrit ad imperfectam Theonis ſubſtantiam, & duo ſpecifica in vno ſubiecto eſſe non poſſunt. vnde neceſſario conſequitur, Dionem permanere, Theonem vero periſſe. hic tragicus diceret non ab aliis, ſed noſtriſmet pennis capimur. hanc enim ratiocinationis formam aliquis ad mundum transferens, poſſet colligere corruptioni obnoxiam prouidentiam. aduerte quomodo. ponamus mundum quaſi Dionem. integer e-

Chryſippi d mundo opiniones.

nim.

nim. mundi vero animam quaſi Theonem: quoniam pars toto minor eſt. adimatur nunc ſicut Dioni pes, ita mundo quicquid ineſt ei corporeum. ergo neceſſe habebimus dicere, mundum quidem non periſſe adempto corpore, ſicut nec Dionem reſecto pede: ſed mundi animam, ſicut Theonem illæſum, mundus enim ad minorem ſubſtantiam recurrit, adempta ſibi parte corporea: anima vero eius periit, quia non poſſunt eidem ſubiecto ineſſe duo ſpecifica. nefas eſt autem dicere mortalem prouidentiam. quod ſi hæc immortalis eſt, mundus quoque incorruptibilis erit neceſſario. maximum tamen æternitatis eius argumentum eſt tempus. nam ſi tempus ingenitum, neceſſario mundus quoque ingenitus. cur ita? quia vt ait magnus ille Plato, dies & noctes, menſes & annorum circuli tempus indicant. id autem non poteſt conſiſtere ſine ſolis motu & totius cœli ambitu. itaque definitores rerum recte ſtatuunt, tempus eſſe mundi motus interſtitium. ſed ne hoc quidem ſanum eſt. fit enim mundus genitor & autor temporis, inconuenientiſſimum autem fuerit cogitare, fuiſſe aliquando tempus quando mundus non erat. caret enim huius natura tam fine quam principio. nam ex his ipſis, Erat, Olim, Quando, tempus contexitur. iuxta hoc autem dogma conſequitur, ne exuſtionis quidem tempus tandem fore, non iuuentuti enim ſed ſenectuti maieſtas contingit, præſertim in reb. quas non brutus & fallax ſenſus iudicat, ſed mens puriſſima & vigentiſſima. id declarabit Boethius argumentis mox dicendis. Si eſt, inquit, mundus genitus & corruptibilis, de nihilo fiet aliquid, quod & Stoicis videtur abſurdiſſimum. quare? quia non poteſt inueniri vlla cauſa corruptionis, interna externa ve, quæ mundum deſtruat. extra enim nihil eſt, niſi forte inane, elementis totis intra eum cōpreheſis. intus quoq; nullus talis morbus eſt vt poſſit tantam molem diſſoluere. quod ſi ſine cauſa corrumpitur, liquet de nihilo corruptionē fieri, ꝙ omnino ratio reſpuit. atqui aiunt tribus modis corruptionem fieri, per diuiſionem, per ablationem præſentis qualitatis, & per confuſionem. quæ ex diſcretis conſtant, greges, armēta, chori, exercitus, tum quæ è cohærentibus corpora compacta ſunt, disiunctione & diuiſione ſoluuntur. per ablationem autem præſentis qualitatis, cera transformata, vel cōplanata priuſquā refingatur in aliam ſpeciē. poſtremo per confuſionem, ſicut medicamentum quod vocatur tetrapharmacum. vires.n.ſimplicium pharmacorum in vnum congeſtorum abolitę ſunt, vt ex his vna vis efficeretur eximia. quonam ex his modo mundum corrumpi dicemus? per diuiſionem? at non conſtat ex diſcretis, vt partes diſpergantur; nec ex cohærentibus, vt diſſoluantur, ſicut noſtra corpora, multis peſtibus obnoxia ſe potentioribus, ille vero inuicto pollet robore, & omnia longe ſuperat. quid ſi per ablationem qualitatis? id quidem eſt impoſſibile. manet enim, vt aiunt aduerſarii, qualitas & ornatus huius mundi vſque ad exuſtionem. quid ſi per confuſionem? apage. tum. n. fatendum eſſet corruptionem in nihilum redigi. quā ob rem? quia ſi vnūquodque elementum ſeparatim corrumperetur, poſſet mutationem in aliud ca-

Boethii de mundo opinio.

pere.

pere. quod vero ſimul omnia confuſa pereant, cogitatio eſt rerum impoſſibilium. Præterea, ſi exurentur, inquit, omnia: quid interim Deus faciet, nihilne omnino? quod merito miretur aliquis. nunc enim inſpicit ſingula, paternam curã gerens rerum omnium: & vt vera fateamur, aurigæ more gubernatoriſq; regit & gubernat vniuerſa, ſoli, lunæ cæteriſq; siderib., aeri quoq; ac reliquis mundi partibus aſſiſtens, cooperando quicquid ad vniuerſitatis perpetuitatem rectamq; & inculpabilem diſpenſationem pertinet. quod ſi cuncta perierint, ſegnis & otioſus vitam iniucundam viuet: quo quid dici poteſt abſurdius? piget me vlterius nefariis verbis procedere: mortem etiam in Deum cadere, ſi cadit otium. nam ſi ſempiternum motum adimas animæ, ipſam quoq; rebus eximes. eſt autem aduerſariorum opinione Deus mundi anima. Quid illud nonne quæſitu dignum, quomodo reparatio ſequatur omnibus rebus abſumptis incendio? exuſta enim ſubſtantia, neceſſe eſt & ignem extingui deſtitutum fomento. qui ſi maneret, ſeruari poterat ſcintilla ſeminalis ad ornandam inſtituendamq; aliam materiam: ſublato autem illo, hæc quoq; vna tollitur. id vero aſſerere, iam duplex fuerit impietas, non modo mundum infamare vt corruptibilem, ſed & inſtauratione eius negare, quaſi Deus perturbatione, ceſſatione ac erratis gaudeat. Inſpiciamus hanc rationem diligentius. Ignis dicitur tripliciter, vel pruna, vel flamma vel ſplendor. pruna eſt ignis in materia terrea, ſpirituali quadam habitudine peruadens totam vſque extremitates. flamma eſt id quod è fomite fertur in ſublimia. ſplendor vero qui à flamma emittitur, oculos adiuuans ad percipienda viſibilia. ſplendorem inter & prunã flamma eſt media: in prunas enim ſubſidit, excitata habet ſplendorẽ, qui fulget ſine vi viridi. ergo ſi exuſtione diſſolui mundum placet, prunæ inde nõ fient, alioqui multum terreni relinquetur poſt incendium. placuit autẽ prior ſententia quæ negat vllum corpus poſſe tum ſubſiſtere, ſed terræ, aquæ, aeris elementa in merum ignem abitura. at nec flamma, alimento deſtituta, quod ni relinquatur, ipſa extinguetur continuo. Vnde colligitur ne ſplendorem quidem inde poſſe fieri: quandoquidem is per ſe non ſubſiſtit quippe quià prioribus procedit, pruna flammaque, ab hac maior, ab illa minor. è flamma enim longe lateque diffunditur. ergo cùm illa priora demonſtratum ſit in exuſtionem nuſquam exiſtere, nec ſplendor ibi aderit. nam diurnus ille ſplendor egregius, ſole ſubterraneum curriculũ emetiente noctu mox euaneſcit, præſertim ſi luna ſileat. ergo mundus non exuritur, ſed eſt incorruptibilis. quod ſi exuretur, nõ reparabitur alius. ideo quidam è Stoicis acutius proſpicientes fore vt conuincantur, conati ſunt tanquam moribundæ huic propoſitioni medicinam facere, ſed fruſtra. cum enim motus cauſa ſit ignis, ex motu vero ſumatur generationis principium. & ſine motu gigni quicquam ſit impoſſibile, negarunt poſt exuſtionem ante mundi principium extinctum iri vniuerſum ignem. nam aliquantum ſuperfore. vehementer enim metuebant ne toto extincto ceſſarent omnia ſine ſpe inſtaurationis, rerum autore motu ſublato. Verum iſta figmenta ſunt hominum, technas

& vaniloquia contra veritatem quærentium. quare? quia mundum exuſtione fieri prunæ ſimilem docuimus impoſſibile, niſi ſuperſit multa terrena ſubſtantia quæ ignem capiat. ſed ita non vinceret exuſtio, ſiquid reſiduum maneret è terra elemento grauiſſimo. neceſſe eſt igitur vt in flammam aut in ſplẽdorem abeat. in flammam, vt Cleanthes opinatur: in ſplendorẽ, vt Chryſippus. ſed ſi flamma fiet, vbi deficere inceperit, ſimul & ſemel non paulatim extinguetur, nam cum alimẽto viget, quo tota diffunditur, eodem deſtituta innuitur. id ex quotidiano vſu licet colligere. lucerna quãdiu rigatur oleo, flammam emittit lucidam, quo abſumpto ſtatim extinguitur, ac ne tantillum quidem ex ea fit reliquum. quod ſi dicas mundum in ſplendorem non in flammam abire, rurſum ſimul & ſemel mutabitur. quare? quia per ſe non ſubſiſtit, ſed è flamma naſcitur, qua prorſus extincta ſplendor eodem momẽto interit. ſicut enim flamma ſe habet ad fomitem, ſic ſplendor ad flammam. ergo ſicut flamma deficit cum fomite, ſic ſplendor cum flamma. itaque impoſſibilis eſt mundi reparatio, nulla ſcintilla ſeminali reliqua, omnibus igne abſumptis, ipſo vero igne alimentorum inopia. Vnde liquet eum eſſe ingenitum & incorruptibilem. ergo ſecundum Chryſippum mundus reparabitur ipſo igne prębente vicem ſeminis, ſi vera eſt eius philoſophi ſententia. primum quia è ſemine generatio fit, & in ſemen reſolutio. deinde quia phyſici aiunt mundum eſſe rationalem naturam, non ſolum animatum ſed intelligentem atque prudentem etiam. hinc contrarium quam ipſe proponit colligitur, quod mundꝰ nunquam corrumpatur. argumenta in promptu ſunt, ſi rem examinare nõ pigeat. Aut arbori ſimilis eſt mundus, aut animali. ſed ſiue arbor eſt ſiue animal, per exuſtionem corruptus nũquam ſibiipſe erit pro ſemine. atteſtãtur iſtæ ſpecies quæ ſemp nobis in vſu ſunt, ex quibus nulla ſemel corrupta ſeu parua ſeu magna ſit, habet vim ꝓſeminandi corporis. Nonne vides q̃ multæ per ſingulos dies exoriantur mites arbores, quam multę ſilueſtres, in quibuslibet terræ partibus? harum ſingulæ quamdiu ſtirps eſt ſana, cum fructu pariunt & eius ſuſtentaculum. tandem vetuſtate aut quauis iniuria perditæ radicitus, nunquam in ſemen diſſolutæ ſunt. eodem modo & animalium ſpecies, quas nemo facile numerauerit, quamdiu viuunt & vigẽt, emittunt genitalia ſemina: poſt obitum nuſquam vllum ſemẽ fit reliquũ. ſtulta enim eſt opinio, hominem viuum octaua parte animæ, quæ pars genitalis dicitur, vt ad proſeminandũ quiddam ſui ſimile: defunctum vero, toto ſeipſo. nam mors non eſt vita efficacior. & alioqui nulla res è ſolo ſemine abſque propriis alimentis perficitur. ſemen enim eſt ſimile principio. principium autẽ per ſe ſolum nullos perfectos fœtus edit. Caue putes ſpicas è ſolo frumento in aruum iacto ꝓuenire: plurimum iuuantur à terra duplex nutrimentum ſubminiſtrante, humidum & aridum. in vuluis quoque fœtus formati non ſolo viuificantur ſemine, ſed & externis alimentis rigantur, quæ à prægnante ſug gerũtur. quorſum iſta memoro? quoniam in exuſtione ſemen ſolum abſque alimento ſupererit, igne abſumptis cæteris. itaque in regeneratione mundi claudicabit iſta imperfecta ge-

neratio, ſublato quo ſeminale principium ſuſtentetur adminiculo: quod quidem abſurdum & inconſiſtens eſſe ipſe rerum effectus indicat. Item quæcunque generationem ſumunt è ſemine, in maiorem eo molem exceſcunt, & maiorem locum occupant. videmus ſæpe arbores proceriſſimas ortas è minimo granulo, & vaſtas beluas è liquore natas exiguo. & hæc vt ante diximus, ſtatim à natiuitate parua ſunt, creſcunt autem donec ad perfectionem veniant. at in mundo eueniet contrarium. ſemen & maius erit, & maiorem locum occupabit: quod autem inde prouenit, minus & loco minore circumſcriptum. præterea mundus ex ſemine conſtans non paulatim lentis incremétis augebitur, ſed è maiore mole in minorem contrahetur. id ita eſſe quiuis facile perſpexerit. omne corpus quod igne diſſoluitur, late diffunditur, poſt extinctam vero flammam contrahitur: nec eſt in re tam manifeſta opus illis teſtibus aut probationibus. proinde mundus ignitus fiet maior vtpote vniuerſa eius ſubſtantia reſoluta in ætherem tenuiſſimum, quod vt opinor, proſpicientes Stoici, extra mundum aiunt eſſe inane infinitum, ne cum diffuſionem infinitam admittat, locum eius diffuſionis capacem non habeat. ergo quando intantum augetur, vt infinitam inanis naturam extenſione ſua propemodum exæquet, ita ſe habet vt ſemen, iuxta rationes ipſorum. quando vero partes eius rite perficiuntur, extinctus ignis in aerem craſſum vertitur, aer contractus in aquam ſubdidit, aqua item magis craſſata mutatur in terram elementum omnium denſiſſimum. hæc & ſenſu communi percipiuntur, & colliguntur ex ipſa rerum ſerie. Quin & alio poſſumus, vti argumento ſatis efficaci ad perſuadendum hominibus vel difficilibus, modo ne nimis contentioſi ſint. In his quæ iugatim inter ſe ſunt contraria, alterum eſſe, alterum non eſſe, apparet impoſſibile. nam ſi eſt album, eſt & nigrum: ſi magnum, & paruum: ſi par, & impar: ſi dulce, & amarum: ſi dies, & nox: & cætera ſimiliter. quod ſi fiat exuſtio, fiet aliquid impoſſibile. nam ex coniugatis alterum erit, alterum non. Age conſideremus rem ad hunc modum. omnibus in ignem reſolutis erit aliquid leue, rarum, calidum: graue nihil, aut denſum, frigidum, prædictis contraria. & quomodo poteſt validius improbari iſta exuſtionis perplexitas, quam ſi perſuaſum ſit natura coniugationes has cohærere. at iſta noua opinio parti alteræ æternitatem aſtruens, omnino tollit alteram. Illud quoque non alienum à ſcopo videtur veritatis inueſtigatoribus. Mundus ſi corrumpetur, aut ab aliqua externa cauſa corrumpetur, aut à Deo. ab externa cauſa non: nihil enim eſt quod non continet, contentum autem continente vtique infirmius eſt, à quo comprehenditur. cæterum à Deo corrumpi eum, nefas eſt dicere. nam Deus non perturbationis, fœditatis, corruptionis, ſed ordinis, ornatus, vitę, omniſq; boni autor creditur apud veris opinionibus deditos. merito igitur miteris aſſertores exuſtionum regenerationumque, non tantum quia pro falſis reiiciuntur conuictę argumentis quibus diximus, ſed & hanc ob cauſam. Cum ſint quatuor elementa ex quibus

bus mundus conſtat, terra, aqua, aer, ignis, cur ignem à cæteris ſeparando aiunt in eum reſolui omnia? cur non (dicat aliquis) in aerem, aut aquam, aut terram? inſunt enim & his vires potentiſſimæ. nemo tamen dixit mũdum abire in aquam, aut in terram, aut in aerem. itaque ne igniri quidem totus veriſimiliter dicitur. nec minus oportet conſiderantes æquum ius mundi partium, religione reuerentiaque deterreri quo minus tam diuinam rem dicamus morti obnoxiam. nam egregia quædam eſt harum quaternarum virium compenſatio, æqualibus iuſtiſq; regulis ac terminis vices ſuas diſpenſantium. ſicut enim anni circulus quaternis vicibus diſtinguitur, aliis partibus poſt alias ſuccedentibus, & per ambitus eoſdem vſq; recurrente tempore: pari modo & elementa mundi viciſſim ſibi ſuccedentia mutantur, & (quod diceres incredibile) dum mori videntur redduntur immortalia, iterum atque iterum metiendo idem ſtadium, & ſurſum atque deorſum per eãdem viam curſitando continue. à terra enim accliuis via incipit, quæ liqueſcens in aquam mutatur. aqua porro euaporat in aerem, aer in ignem extenuatur. at decliuis altera deorſum tendit à capite, igne per extinctionem ſubſiſtente in aerem, aere vero in aquam ſe denſante. vnde laudatur Heraclitus dum ait: Animarum mors, aquam fieri: aquæ mors, terram fieri. cum enim animam opinaretur eſſe ſpiritum, aeris exitium generationem aquæ, & ex aqua pereunte gigni terram ſubindicat, non prorſus interire dicens elementa, ſed mutari ex aliis in alia, æquo iure ſemper incolumi non ſolum vt par eſt, verum etiam vt neceſſitas poſtulat. quoniam imparitas iniuſta eſt, quod autem iniuſtum, idem & origo vitii. vitium porro exulat ex immortalitatis ſedibus. mundus autem diuinum quiddam eſt, & Dei domicilium ſenſibile: quod corrumpi affirmare non eſt hominis intelligentis rerum naturæ ſeriem. Quidam autem ſubtilius aſſerentes mundi æternitatem, hac quoq; ratiocinatione vtuntur. corruptionis quatuor modi ſunt in genere, additio, ſubtractio, tranſpoſitio, alteratio. binarius addita vnitate in ternarium corrumpitur, nec manet binarius: ſic in ternionem vnitate dempta quaternio. tranſpoſitione vero Z & H Græcæ literæ, quarum alteram æquidiſtantes lineæ rectæ, alteram obliquæ efficiunt, tranſuerſa quoque linea hic recta, illic obliqua. alteratione porro vinum in acetum corrumpitur. ex his modis nullus in mundum competit. dicemusne illum additione corrumpi? ſed quid addas cum nihil extra ſit, quod non ſit huius vniuerſi pars, incluſa comprehenſaq; in eo. auferemꝰ forte aliquid? primum ſi quid auferatur, fiet inde nouus mundus alius priore minor: deinde impoſſibile eſt corpus aliquod ab vniuerſo pendens diuelli ſeparariq;. quid ſi partes tranſponantur? manent immotæ, nec mutant locum. nec enim terra ſuper aquã attolletur, nec aqua ſuper aerem nec ſuper ignẽ aer, ſed quæ natura ſunt grauia terrã, aqua mediũ locum occupabit, terra pro fundamento ſubdita aqua vero ſuperfluente. porro aer igniſq; ambo natura leuiſſimi, locũ ſuperiorem, ſed non pariter, nã aer igni eſt pro vehiculo, quo ille ſublimis vehitur. atqui ne per alterationem quidem corrumpi eum ſit ve-

Heracliti de anima opinio.

riſimile. æquipollens eſt enim elemẽtorum mutatio. ea vero æquipollẽtia cauſa inconcuſſæ firmitatis eſt, vtpote cum nihil vel ſuperetur, vel exſuperet. itaq; dum tantum virium recipitur quantum redditur, exæquatum ad proportionis regulam, ſanitas infinitæ ſalutis opifex inde prouenit: quod æternitatis mundi argumentum eſt.

Theophraſti de mundo ſententia.

Theophraſtus eos qui generationem corruptionemque mundi aſſerunt, ait quatuor rebus falli præcipue, inæqualitate ſoli, maris deceſſionib. corruptione ſingularum vniuerſi partium, & ſpeciatim interitu terreſtrium animalium. primum demonſtrat hoc modo. niſi aliquando terra habuiſſet generationis initium, nulla pars emineret in ea: ſolo æquati fuiſſent montes omnes, nec in campis extarẽt tumuli. ſi enim ab æterno delata fuiſſet quotannis tanta vis imbriũ, probabiliter editiora ſubſediſſent abrepta torrentibus, & è diuerſo aſſurgentib. campeſtribus complanata fuiſſent omnia. nunc vero tot aſperitates locorum, & multorum montium ætheriæ celſitudines, terram non eſſe æternã indicant. alioqui (vt dixi) per tempus infinitum ſuperficies eius fuiſſet ęquata in modũ viæ regiæ. nam aquæ præſertim ſuperne labentis ea natura eſt, vt quædam obſtaculo vi protrudat, alia guttatim excauet, nec minus quã foſſores durum ſaxoſumque ſolum ſubruat. mare certe (aiunt) iam decreuit, vt teſtantur Rhodus ac Delus inſularum clariſſimæ.

Rhodus inſula.

nam hæ quondam ſub marinis vndis latuerãt, procedente vero tempore his paulatim decedentibus exortæ ſunt, ſicut proditur earum annalibus.

Delus inſula olim ſub vndis marinis latuit.

Delum vero etiam Anaphen aliquando nominatam, vt ex vtroque nomine fides facti fieret, quoniam ἀναφανεῖσα δήλη, id eſt, exorta clara eſt reddita, quæ antea latuerat. præterea magnorum marium magnos profundoſq; ſinus exſiccatos continenti additos, cum incremento non contemnendo oræ proximæ, ſatis arbuſtiſque conſitæ. ſupereſſeque in his ſigna inundationis priſtinæ, conchas marinoſq; calculos, & id genus alia quæ fluctus ſolent eiicere in littora: ideo Delũ ſic canit Pindarus: Salue diis chara, pulchricomæ Latonæ ſtirpis gemellæ patria, Ponti filia, miraculum terrarum immobile: quam mortales Delon nominant, cælites vero beati, ſidus telluris nigræ lucidiſſimum. Ponti filiam eam vocat, ſubindicans quod diximus. quod ſi minuitur mare, minuetur etiam terra, & tandem poſt multos annos euolutos omnino abſumetur in elementum aliud. ſic aer quoque per continua detrimenta paulatim euaneſcet. poſtremo in vnum ignem abibunt omnia. Tertii capitis ratiocinatio talis eſt. Cuiuſcunque rei partes ſunt corruptibiles, ipſa quoque corrumpitur. mundi partes omnes ſunt corruptibiles, ergo mundus eſt corruptibilis. id iam conſiderandum eſt, ꝙ in hunc locum diſtulimus: quænam pars terræ (vt inde incipiamus) minuatur, & tandem abſumatur vetuſtate nimia. ſaxa duriſſima nonne putreſcunt per imbecillitatem ſui habitus? qui eſt intenſi ſpiritus tenor quidam, vinculum haud ſane rumpi facile, quod tamen tandem rumpitur. fiunt primum friabilia, reſoluunturque in tenuem puluerem: dein abſumuntur & omnino intereunt. aqua quoq; torpeſcit ocio ni ventis iactetur, & fœtorẽ non aliter quam cadauer contrahit.

aeris

aeris porro corruptionem ignorat nemo, quandoquidem & ipſe tum morbum tum mortem poteſt recipere. quoniam ſi vera magis placent quam ſpecioſa nomina, quid aliud peſtem licet dicere, quam mortem aeris, malum ſuum diffundentis in animantium perniciem? de igne quid opus eſt multa dicere? deſtitutus alimento con feſtim extinguitur, claudus ſi poetis credimus, & ex ſeipſo genitus. ideo ſubnititur incenſa materia, qua durante durat, deficiente diſperit. idem aiunt accidere draconibus Indiæ. ſubrepere illos elephantis vaſtis beluis, ac terga ventremque totum nexu obuoluere, moxque aliqua vena aperta bibere ſanguinem exſugendo & exſorbendo auide. illos vero aliquantiſper reſiſtere ſubſultareq; anxios, & latera pulſare promuſcide ſi quo modo queant draconum vim depellere, ſed deficiente vitali ſpiritu nō poſſe ſalire diu, ſtare tantum & cutem concutere. paulo deficientibus etiam cruribus exhalare animam. quibus collapſis etiam interemptores eorum vna perire ad hunc modum. Dracones adſumpto alimento conantur nexus illos ſuos diſſoluere, & expedire ſe cupiunt: ſed elephantorum pondere premuntur grauiter præſertim quoties inciderunt in terram ſaxoſam & ſolidam. Torquentes enim ſe & nihil non tentantes, vt diſſoluantur, nihil proficiunt tanta mole tardante: donec poſt multos conatus irritos deſtituuntur viribus, & velut rupis parietis ve ruina occupati, ne caput quidem valent attollere, atq; ita ſuffocati pereunt. Quod ſi partes mundi corrumpuntur ſingulæ, liquet ipſum quoque compoſitum ex his non eſſe incorruptibilem. Reſtat quarta ratio diligenter excutienda. Si mundus (aiunt) eſſet ſempiternus, æterna eſſent & animalia, præſertim humanum genus, vt cæteris præſtantius. at hunc videri ſero genitum, ſiquis rerum naturam examinet, eſt enim probabile, imo neceſſarium, vna cum hominibus artes fuiſſe æquæuas ipſis: non ſolum quia his eſt familiare compendium earū, verum etiam quia ſine his non licet viuere. Videamus igitur ſingularum tempora, omiſſis tragicorum fabulis, num æternus ſit homo aut aliud quoduis animal, quando ne loca quidem in quibus degunt, æterna ſunt, terra, aqua, aer: vnde apparet mundum eſſe corruptibilem. Sed occurrendum eſt his argutationibus, ne quis imperitior cedat temere, & inde incipiendum contradicere, vnde ſophiſtæ cœperunt decipere. Terra (aiunt) non fuiſſet inæqualis & aſpera, ſi mundus æternus eſſet. Cur ô boni? poteſt enim reſponderi, prominentias iſtas montium nihil differre ab arboribus: & quomodo illæ certis temporibus nunc frondent nunc amittunt folia, rurſumque repubeſcunt: vnde illud poeticum:

Quorum hæc ventus humi fundit, rurſum illa vireſcens
Profert ſylua, ſimul veris iam afflauerit aura:

Sic de montibus quaſdam partes defringi, & rurſū adnaſci alias. ſed hæc incrementa vix tandē deprehēdi, quod arborum natura ſit velocior, & augeſcat celerius: montes vero tardius, & ideo non niſi tarde augmenta eorū ſentiantur. Videntur iſti neſcire quomodo ipſi ſunt geniti, alioqui fortaſſe tacerent. Sed quid vetat eos admoneri? præſertim nō ē noſtra, verū ē priſcorū ſapientū ſentētia, qui nihil ſcitu dignū inſcrutatū reliquerunt. Quando ignis

ille terrę incluſus ſuapte vi ſurſum fertur, aſcendit ad locum ſibi proprium: & quoties ei datur interſpirare, ſecum rapit plurimum terrenæ ſubſtantiæ, conuertens externe quantum poteſt: quæ deinde aut propius conſiſtit, aut procedit vlterius, donec in ſummum apicata faſtigium, acutum ad formam ignis attollit verticem. fit enim tunc quædam violenta rerum grauiſſimarum & leuiſſimarum contentio, naturaliter diſſidentium, dum vtræque ſuum locum petunt, & concitantur ipſo certamine. ſiquidem ignis terram ſecum trahens degrauatur eius pondere: terra vero deorſum vergens ab igne cœlum petente ſubleuatur, atq; in ſublime attollitur, & vi maiore propulſa verſus ignis domicilium tandē ſubſiſtit. Quid igitur mirum, ſi montes tanta vi ſuſtentati nō ſunt abſumpti impetu imbrium, cum illam incluſam & tam ſolide infultam haberent. Solutis enim vinculis, quib. continentur, veriſimiliter putaretur poſſe diſſolui aquarum violentia: ſed quoniam ignis vi adſtringuntur, ſolidiores ſunt quàm vt nequeant pluuias aquas ſuſtinere. Hactenus contra hoc argumentum de terræ ſuperficie, quo quidam volunt euincere, mundum vt genitum, ita etiam eſſe corruptibilem. Ad illud autem, quod de maris incremento adferunt, reſpondere poſſumus, Non eſſe conſiderandos ſolos exortus inſularum, aut ſi quæ terræ portiones olim inundatæ, proceſſu temporum continenti ſunt redditæ: id enim nihil ad naturæ cognitionem facere, niſi veritatis ſtudio diſquiramus etiam effectus contrarios, quantum terrarum non modo in ora, verũ etiam procul à mari abſorptum ſit, obrutũmque pelago enauigetur onerariis. ignoratis celebrem de Siculo freto hiſtoriam, quomodo Italiæ cōtinenti Sicilia quondam adnexa fuerit? ſed cum vaſtum vtrinque mare violentius incitatum cōcurreret, medium ſpacium ruptum & inundatum eſt. vnde Græci vrbem in proximo ſitam nominauerunt Rhegium, mutatis rerum vicibus. nam maria prius diſiuncta confluxerunt in vnum, terra vero, quæ in medio continuabatur, interuentu freti ſciſſa eſt, & Siciliam continenti abruptam fecit inſulam. aliæ quoque multæ ciuitates mari oppreſſæ deletæq; feruntur, & in his tres Peloponneſiacæ, Ægira, Bura, Helice, quondam fortunatæ, vndis abſumptę vnà cum ipſis mœnibus. Iam vero Atlantis inſula, maior quàm Aſia ſimul & Africa, vt Plato in Timæo prodit, intra vnius diei noctiſque ſpacium ingenti terræmotu, inundationeque merſa in mare mutata fuit, non quidē nauigabile, ſed cœnoſum voraginoſumque. Ergo nihil ad mundi corruptionem facit iſtud fabuloſum maris detrimentum: quod vt apparet, aliubi creſcit, decreſcit aliubi. oportet autem non alterum tantum horum accidentium conſiderare, ſed vtrumque, atq; ita demum pronunciare ſententiam: ſicut legitimi iudices in cauſis ciuilib. vtraſque partes prius examinant. Tertium argumentum ſeipſum coarguit, quandoquidem non recte proponitur. non enim cuiuſcunque partes omnes corrumpuntur, id corruptibile eſt, ſed cuius omnes partes ſimul & ſemel corrumpuntur eodem tempore: quoniam etiam hominem præciſo digito nihil vetat viuere: quod ſi totus membratim fruſtatimq; concidatur, confeſtim interit. eodem modo ſi vniuerſa ſimul elementa deleē-

Siculi freti hiſtoria.

Rhegium Siciliæ oppidum.

Ægira ciuitas mari ſubmerſa.

Bura ciuitas mari ſubmerſa.

Amentorũ in ſacrificijs vſus.

tur

tur eodem tempore, fatenda eſſet mundi corruptibilitas. at dum ſingula ſeorſum in naturam vicinam alterantur, immortalitatem magis quam corruptionem adiſpiſcuntur, iuxta illud philoſophice dictum à tragico: Genitum nihil emoritur: Sed tranſpoſitum vltro citroque, Formam priorem alterat. Stultiſſimum autem eſt de genere humano coniecturam ex artibus ſumere. nam ſi quis hanc tam abſurdam rationem ſequatur, valde nouum mundum aſſeuerabit, vix ante mille annos conditum. quando inuentores ſcientiarum duntaxat quorum nomina ſint prodita, non excèdunt hunc annorum numerum. quod ſi licet dicere artes æquæuas hominũ generi, non temere id aſſerendum eſt, ſed ex naturali hiſtoria. ea vero quid narrat? corrumpi res terrenas, nõ vniuerſas ſimul ſed pleraſque, duabus de cauſis præcipue, aquæ ignisque nimia violentia. nam vtriuſque vehementes impetus fieri alternis vicibus poſt reuoluta multa ſecula. & quando ingruat exuſtio, ex æthere deorſum ferri flumina ignea, quæ deriuata diſcurrant per diuerſos tractus orbis habitabilis. è diuerſo per diluuium naturam humidam vniuerſam ruere in terras, ſtagnare torrentes perenneſque fluuios, atque etiam lacus ac maria tumeſcere, perruptisque aut ſuperatis riparum aggeribus, in magnam altitudinem excreſcere: occupatisque campeſtribus locis omnibus, primum in vaſtos ſinus diffundi, vergente aqua in cauitates vallium: dein diſruptis terrarum anguſtiis hos ipſos dirimentibus, omnia confundi in vnam immenſam colluuiem. atque ita diuerſa vi perire habitatores nunc horum nunc illorum terræ tractuum: igne quidem monticolas inaquoſa tenentes, carenteſque naturali contra incendia remedio: rurſum aqua, fluuiorum, lacuum, mariſque accolas. vicinos enim aut ſolos aut potiſſimum infeſtari calamitatibus. ita duobus his modis abſque infinitis aliis caſibus leuioribus, cum maximæ partis hominum interitu artes quoque neceſſario deficere. nam niſi tractetur, non licet inueniri vllam ſcientiam. quando autem publicæ illæ peſtes ſe remiſerint, ita vt hominum genus vires paulatim recipiat, & è reliquiis cladi ſuperſtitibus ceu repullulet, tunc artes quoque inſtaurari, non tum primum prouenire, quæ præ paucitate ſe tractantium ad raritatem miram peruenerant. Hactenus quæ de incorruptibilitate mundi accepi, vt potui, prodidi. quid quid autem ſingulatim contradici queat, alias demonſtrabitur.

PHILONIS IVDÆI IN FLACCVM.

Flacci Auillij Ægypti præſidis locus.

SEcundus poſt Seianum Flaccus Auillius Iudæos ex inſidiis adortus eſt, cum infeſtare totam gẽtem, vt ille, non valuiſſet, videlicet minus, quàm alter ad hoc inſtructus. quotquot autem potuit, vniuerſos cladibus affecit grauiſſimis. imo cum videretur partem eorum exagitare ac perſequi, omnibus vbiuis terrarum degentibus molitus eſt perniciem arte magis, quàm viribus, hominibus enim ſæuo tyrannicoque ingenio natis vaframenta pro viribus ad nocendum ſufficiunt. Flaccus iſte receptus à Tiberio Cęſare in amicorum cohortem, poſt Seueri obitum Ægypti præſidis, ei regioni & Alexandriæ fuit præpoſitus, vir, vt iudicabatur ex edito initio magiſtratus ſpecimine honeſtiſſimus. erat enim in ſua functione aſſiduus, prudens conſiliis, & in his exſequendis induſtrius: in ſumma, vel nemine indicante, quiduis ſentiebat ſagaciter. itaque breui negotiorum Ægypti euaſit peritiſſimus, varia ſint licet multipliciaque, ita, vt vix pernoſcantur ab his, qui totam ætatem eis impenderunt. ſuperuacua iam erat turba ſcribarum, cum parua æque ac magna exacte ipſe teneret tanto melius, vt ad oſtentationem diligentiæ vltro doceret eos, à quibus modo didicerat. verum iſta quæ ad accipiendas reddendaſque rationes pertinent, vel ad diſpenſationem redituum, tametſi neceſſaria, nullum ſpecimen oſtendunt animi digni, qui præſit aliis: ſed quæ magnificam regiamque declarant indolem, elucebant manifeſtius, gerebat ſe pro dignitate, faſtu non indecoro, nec inutili magiſtratui, grauiores cauſas iudicabat cum optimatibus, ſuperbos deprimebat, vetabat cœtus promiſcuæ multitudinis, ſublatis etiam ſodaliciis, quæ prætextu ſacrorum vacabant mero & crapulæ, contumacibus ſeuerus ac rigidus. deinde inductis in vrbem totamq; regionem bonis legibus, ſeorſum recenſebat copias, deligens, ordinans, exercenſque pedites, equites ac velites cum ſuis ducibus, curanſq;, ne quis miles fraudatus ſtipendio conferret ſe ad rapinas ac latrocinia, vtq; ſinguli occupati muniis militarib. de cætero non ſatagerent, memor pacis rationem habẽdam præcipuã ex mandato principis.

Flaccus Auillius ſummus Tiberij amicus.

Dicat aliquis: Heus tu, accuſatorem profeſſus, omiſſis criminib. longam producis laudum ſeriem, ſatin ſanus es? Non inſanio bone vir, non ſum tam fatuus, vt non videam, quid deceat. Laudo Flaccum, non quod inimicus laudandus ſit, ſed quo apertius noſcatur eius malicia. nam qui per ignorantiam peccat, meretur veniam: qui vero prudens ſcienſq; facit iniuriam, excuſationem non habet, prædamnatus iudicio conſcientiæ. Cum enim in ſex annos accepiſſet prouinciam, per quinq; priores viuo Tiberio Cæſare pacem ſeruauit tanta conſtantia, vt ſuperiores præſides omnes vinceret. vltimo autem anno poſt obitũ Tiberij Caio admoto ad habenas imperij, iam remiſſior ſinebat peſſum ire omnia, ſiue ob luctum defuncti Cæſaris amiciſſimi, quem perpetuo mœrore lacrymiſq; continenter manantib. proſequebatur: ſiue quod ſucceſſori male vellet, quippe propẽſior in germanum filium, q̃ in adoptiuum: ſiue quod eſſet vnus ex his, quorum inſidiis Caij mater delata perierat, ꝓpter metum diſſimulatus. aliquantiſper tamen reſiſtebat dolori, non omnino ceſſans ab adminiſtratione reipublicæ. vt vero audiuit Tiberij nepotem, Caij conſortem, ipſo iubente interemptum, perculſus caſu grauiſſimo, humi proſtratus diu mutus iacuit paſſus animi deliquium. viuo enim adoleſcentulo ſpes ſalutis non omnino extincta fuerat, defuncto autem etiã de ſua incolumitate actum exiſtimabat, niſi ꝙ modicum quiddã eius ſpei ſupererat in Macronis amicitia, qui nihil non apud Caiũ recens imperiũ adeptũ poterat, quippe qui præcipuꝰ (vt fertur) autor principatus, atq; adeo ſalutis fuit: quia ſæpe numero Tiberiꝰ decreuerat è medio tollere Caium, vt malicioſum & indignum principatu: ſimulque ab eo nepoti ſuo metuebat, ne forte ſe defuncto ille quoque mactaretur inſuper, & fieret ſuæ mortis acceſſio. ſed Macro nunquam non eximere conabatur ei ſuſpiciones huiuſmodi, laudans Caium vt ſimplicem & minime fucatis morib. iuuenem, adhæc ſui patruelis amantiſſimum, cui libenter vel totum principatum cederet, vel partem eius potiorem. qua ſpe ille deceptus, inimicum infenſiſſimum reliquit, & ſibi & nepoti & familiæ, & deprecatori Macroni, denique omnib. mortalib. nam cum eum Macro à recta via deflectentem & impotenter ſeruientem ſuis cupiditatib. reuocaret admoneretque, ratus eſſe priſtinum illum Caium, dum Tiberius viueret mitem obſequentemq;: miſer dedit extremas pœnas amicitiæ nimiæ, funditus exciſus vnà cum vxore atq; liberis, tanquam onus & impedimentum ſuperuacaneum. quoties enim eum procul aduentantem videret, ſic præſentes alloquebatur: ne rideamus, ſumamus vultus ſerios, magiſter adeſt moroſus, imperatoris adulti nouus pædagogus, quando tempus ipſum ablegauit illos veteres. Poſtquam igitur Flaccus hunc quoq;, in quo reliqua ſpes fuerat, interfectum audiit, omnino collapſus non amplius res moderari valebat, deſtitutus virib. animi. cum .n. magiſtratus impos regendi fit, neceſſum eſt contumaces reddi ſubditos, pręſertim qui ſunt natura irritabiles: quo in genere primas ferunt Ægyptij, è minima ſcintilla ſueti magnas ſeditiones accendere. cumque hæreret inops conſilij, trepidabat & mutabat priora inſtituta omnia, ipſe mutatus in dete-

Ægyptij homines in ſeditiones procliuiſſimi.

rius, cœpitque à familiariſſimis. vt enim quiſque fuit ei coniunctiſſimus, ſuſpectus repellebatur: eos vero quos prius pro confeſſis inimicis habuerat, conciliatos adhibebat omnibus conſultationibus. at illi pertinaciter irati, & verbis tantum ſimulantes fœdera, alebāt re ipſa odium: ac velut in theatro fingendo amicitiam, totum in poteſtatem ſuam redegerunt. atque ita ipſe factus eſt è præſide ſubditus, illi contra è ſubditis rectores, auctores decretorum inutilium, quæ ipſi mox obſignabant. executores enim erant omnium conſiliorum, illum tanquam mutam in ſcena perſonam aſſumendo prætextus gratia, quod magiſtratum gereret, Dionyſii quidam popularis auræ captatores, Lampones ſcribæ ſedentarii, Iſidori ſeditionum incentores, inuentores curioſi rerum malarum, ciuitatis perturbatores, & vt vulgo vocantur, Taraxipolides. hi omnes coniurati decreuerunt contra Iudæos decretum duriſſimum, tum priuatim Flaccum aggreſſi eum ſic compellant: Periit tua ſpes Tib. Nero iunior, periit etiam cui poſt hunc maxime fidebas, Macro amicus, imperator vero tibi parum æquus eſt: oportet nos aduocatum potentem quærere, qui tibi Caium reconciliet. is aduocatus erit Alexandrina ciuitas, ſemper apud Auguſti familiam in honore habita, præcipue vero apud præſentem noſtrum dominum. ſuſcipiet autem aduocationem, conſecuta à te aliquod beneficium. ſed nihil potes illis gratius facere, quam ſi eos ſinas in Iudæos ſæuire. Tum præſes cum debuiſſet eos vt turbatores pacis & publicos hoſtes reiicere, ſubſcripſit eorum ſententiæ. Ac primum quidem occulte inſidiabatur, nec pariter cognoſcēs lites partium, ſed in alteram propenſior, nec ius æquum habere ſinens in cæteris: imo quoties Iudęus aliquis accederet, auerſabatur hos ſolos data opera: deinde propalam ſe inimicū declarauit. hanc eius non tam natiuam quam adſciticiam inſolentiam auxit etiam caſus quidam huiuſmodi. Caius Cæſar Agrippæ Herodis regis nepoti regnū dedit auitæ ditionis partem tertiam, quam Philippus noui regis patruus poſſederat. Diſcedenti autem in ſuum regnum ſuaſit, ne à Brudiſio ſolueret petiturus Syriam, quod ea nauigatio longa eſſet ac difficilis: vteretur potius cōpendiaria per Alexandriam, expectatis eteſiis. aiebat enim Ægyptias onerarias celerrimas, & gubernatores harum egregios, qui more aurigarū certantium rectum curſum teneant. Paruit ille vt domino conſulenti vtilia. cumque deſcendiſſet Puteolos, & naues Alexandrinas in portu paratas ad ſoluēdum inueniſſet, proſpera nauigatione vſus poſt paucos dies inexpectatus & improuiſus appulit: iuſſis gubernatoribus, cum ſub veſperā Pharus ſe proferret, vela contrahere, & ibi circa ipſum in ſalo manere vſq; crepuſculū, ac noctu demum portū ſubire, vt exſcendens omnibus iam dormiētibus, nemini conſpectus perueniret ad ſuum hoſpitem. tanta ille venit cū modeſtia, volens ſi fieri poſſet, omnibus inſciis vrbe excedere. nō enim viſendæ huius cauſa venerat, quam ante adierat Romam nauigaturus ad Tiberium, ſed quærebat compendioſum ad ſuos reditum. At Ægyptii rumpebantur inuidia, quod ipſis eſt natiuum vicium, & alienam felicitatem ſuum interpretabantur infortunium: tum etiā ob inueteratam cū Iudæis ſimultatem

Alexandrina ciuitas ſemper apud Auguſti familiam in honore habita.

Aegyptiis inuidia natiuum vitium.

tatem ægre ferebant extitiſſe Iudæorum regem quempiā, haud aliter quā ſi ipſi auito regno exturbarentur ſinguli rurſumq́; miſerum Flaccū familiares irritabant, incitando ad eādem inuidiam his vocibus: Tua pernicies erit hic aduena. maiore quam tu ſplēdore ac faſtu ſeptus eſt. omnes in ſe cōuertit ſpectantes ſatellitium argenteis clypeis & inauratis armis nitidū. & quid opus erat venire in alienam prouinciā, cum poſſet in ſuam ditionem tuto deduci claſſibus? nam etiāſi Caius permitteret, atq; adeo cogeret, debuerat deprecari hanc profectionē, ne ſua felicitate officeret præſidi, ſuo ſplendore obſcurando eius gloriam. His ille auditis magis etiam turgebat quam antea, palam quidem ſocium & amicum ſimulans, quod timeret imperatorem à quo miſſus erat; priuatim autem odium & æmulationem aperiens, & ex obliquo eum contumeliis appetens, quando id non audebat in faciem. nam vrbanam multitudinem ocioſam ſegnemq; nec alia re occupatam quam garrulitate, conuiciis atq; calumniis, paſſus eſt regi maledicere: ſiue ab ipſo præſide fuit exortum obloquendi principium, ſiue alios etiam huc impulit per eos qui non grauatim offerunt ad talia ſuum miniſterium. qui occaſionem nacti totos dies traducebant regem in gymnaſio ſermonibus ſcurrilibus, iactantes in eum dicteria nonnunquam etiam mimographorum & id genus poetarū ludicris carminibus abutebātur ad prodendā obſcœnitatem ingenii, ad talia magis quam ad honeſtas artes prompti ac dociles. alioqui præſes indignatus obiurgaſſet mulctaſſetque arrogantem maledicentiam. imo etiam ſi rex non fuiſſet, familiaris tamen Cæſaris, non debuerat habere aliquod honoris priuilegium? quæ certe argumenta ſunt manifeſtiſſima, Flaccum eius maledicentiæ fuiſſe conſcium. nam qui caſtigare aut ſaltem cohibere valens non cohibuit, ſatis apparet quod permiſerit. Vbi vero vulgus incompoſitum occaſionem peccandi accepit, non facile deſiſtit, nouis erratis priora cumulans. Erat quidam inſanus nomine Carabas, non ex illo conſpicuo furioſorum genere, ſed leuiore correptus inſania. is interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, nec æſtum nec frigus deuitans, puerorum & adoleſcentium ludibrium. hunc miſerum propulſum ad gymnaſium in ſuperiore loco ſtatuūt, vt ſpectari poſſet ab omnibus. moxque capiti diadema imponunt papyraceum, pro paludamēto corpori ſtoream induunt, pro ſceptro fruſtum harundinis humi ſublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regiis inſigniis, & in regem transformatum more hiſtrionico, adoleſcentes perticas in humeris geſtātes ſtipabant pro ſatellitio: tum alii ſalutâtum accedebant, alii ſibi reddi iura petebant, alii conſulebant eum de republica. poſt hæc acclamatum eſt à circūſtantibus, magna voce Marim appellantibus, quod nomen Syris ſignificat dominum. norant. n. Agrippam Syrū genere, & regnare in bona portione Syrię. His auditis, imo viſis Flaccus, cū debuiſſet illum inſanum cōiicere in carcerē, ne illuſoribus præberet materiem petulantiæ: atq; ēt ipſos ſubornatores, quod regē Cæſaris amicum, à ſenatu Romano honoratū ornamētis prætoriis, auſi ſint apertis obliquiſque contumeliis laceſſere: non ſolum eos non caſtigauit, ſed ne

Carabas ab inſana multitudine per luſū in Regem coronatur

cohibere quidem dignatus eſt, licentiam dans malicioſis & inuidis, & quic quid videbat audiebatq; diſſimulans. Quod vbi ſenſit populus, non dico illum ciuilem & bene moratum, ſed vulgus curioſum, ocio ſegniciæque per totam vitam deditum, tumultibus omnia miſcere ſolitum, aggreſſi rem inſidioſam, confluxerunt ſummo mane in theatrum, redempto iam Flacci fauore, quem ille miſer ambitione corruptus venditabat nullo reſpectu ſecuritatis vel ſuæ vel publicæ: & vnanimiter conclamauerunt, dedicandas eſſe in proſeuchis ſtatuas, petentes licentiam nunquam prius auditi facinoris. Quod intelligentes (ſunt enim ad nequiciam ingenioſiſſimi) cōmenti ſunt ad prætextum nomen Cæſaris, quod hunc non liceat in ius vocari. Quid igitur tum egit præſes prouinciæ? cum ſciret ciuitatem habere incolarum duo genera, noſtros homines, & illos alteros, totamque Ægyptum ſimiliter: & quod non minus quam decies centena millia Iudæorum habitent Alexandriam totamque regionem quanta patet à Catabathmo Libyæ vſque ad terminos Æthiopiæ: & hunc conatum aduerſari his omnibus nec eſſe è rep. moueri patrias conſuetudines, neglectis his omnibus permiſit dedicationem fieri, cum liceret ei pro poteſtate afferre plurima remedia, vel ſaltem expedire amica conſilia: at ille vt iniuriarum conſcius ac ſocius, quo plus poterat, eo magis ſeditionem accendebat, & quantū in ſe fuit, orbem repleuit bellis ciuilibus. nec enim obſcurum erat, quod fama occupatarum proſeucharum apud Alexandriam exorta ſpargenda eſſet per omnes Ægypti præfecturas, inde propaganda ad gentes orientales: pariterque ab ora maritima & Mareotide, quod eſt initium Libyæ, vſque occidentem & nationes tractus illius. Iudæos enim vna regio non capit propter hominum multitudinem: quamobrem plurimas ac fortunatiſſimas vrbes in Europæ Aſiæque prouinciis ac inſulis incolunt, pro metropoli habentes ſanctam ciuitatem in qua templum altiſſimo Deo ſacratum eſt: auitas autem proauitaſque ſedes colentes tanquam patriam, vbi nati educatique ſint. in quibuſdam etiam mox vt conditæ ſunt immigrarunt, in conditoris cuiuſque gratiam. & metuendum erat ne per hanc occaſionem Iudæi vbique moleſtarentur à ſuis ciuibus, ſiquid nouaretur circa proſeuchas & ritus patrios. Et quia res adeo non contemnenda commouere poterat eos quamuis ingenij pacati homines, non ſolum quoniam vbi de religione, ibi de vita quoque agitur: verum etiam quod ſub cœlo cum proſeuchis adimebatur pietatis erga benemeritos facultas per iniuriam quauis morte grauiorem, non habentibus ſacra loca vbi declararent ſuam gratitudinem: dicere poterant aduerſarijs, Non animaduertitis hoc pacto vos honorem auferre dominis magis quam tribuere. vbique Iudæi habent proſeuchas ſuæ pietatis erga familiam auguſtam publica domicilia, quibus ſublatis quem nobis alium modum eos honorandi relinquitis. ſi enim eos qui nos ſinunt noſtro iure viuere, neglexerimus, extrema pœna digni erimus, non referendo eis parem gratiam. quod ſi nobis licet frui patriis legibus ab Auguſto quoque approbatis, neſcio quod noſtrum paruum magnumve delictum ſit, niſi quis vitio vertat quod nō vltro legem violamus, & ad externos ritus deſci-

ſcimus,

ſcimus, quod ſcelus ſæpius expiatur autorem capite. ſed Flaccus tum dicenda ſilendo, tum ſilenda dicendo, nobis erat iniquus. quid illi quibus gratificabatur, quomodo affecti erant? num honorare volebant Cæſarem? ſcilicet deerant fana in vrbe, cuius pleræque partes opportuniſſimæ ſacratæ ſunt, vbi ſtatuas quaſcunque liberet ponerent. imo techna fuit hæc hoſtiliter inſidiantium, vt lædendo non viderentur iniuriam facere, læſi vero non poſſent tuto reſiſtere ſe moleſtantibus. niſi forte ad imperatoris honorem pertinet, leges abrogari, patrios ritus antiquari, vicinis nocere, concordiæ perturbandæ exemplum præbere aliis quoque ciuitatibus. Ergo poſtquam is contra legem conatus viſus eſt præſidi ſuccedere, proſeuchas tollenti, vt ne nomen quidem reliquū ſineret, rurſum aggreſſus eſt omnia noſtra inſtituta peſſum dare: vt his abſciſis quibus ſolis noſtra vita ſuſtinetur tanquam ſacra anchora, ademptoque iure ciuitatis, in calamitates incideremus maximas, deſtituti omni præſidio. poſt paucos enim dies edictum propoſuit, in quo nos appellabat inquilinos & exteros, ne cauſæ quidem dicendæ poteſtatem faciens, ſed iniudicatos condemnans: quo quid poſſet eſſe magis tyrannicum? ipſe ſibi vſurpabat partes, delatoris, inimici, teſtis, iudicis, pœnarum exactoris. Tertium quoque ſcelus addidit non contentus duobus prioribus paſſus quoſlibet in Iudæos tanquam bello captos ſæuire. qui nacti licentiam quid fecerunt? quinque ſunt vrbis regiones, denominatæ à primoribus literis: harum duæ dicuntur Iudaicæ, quod in his plurimi Iudæi habitent, quamuis & in aliis non pauci ſparſim habeant domicilia. Quid igitur fecerunt? è quatuor literis expulſos Iudæos contruſerunt in vnius partem anguſtiſſimam. at illi quod plures eſſet quam vt is locus eos caperet, egrediebantur in littora, & monumenta, & ſterquilinia exuti rebus ſuis omnibus. inimici vero facto in deſertas domos impetu, prædas tanquam iure belli partas diuidebant: effractiſq; Iudæorum officinis, quæ tum propter luctum mortis Druſillæ clauſæ fuerant, hinc quoq; plurima egreſſerunt, quæ per medium forum tranſlata verterunt in vſus proprios. ſed minus nocebant rapinæ quam abrupta negociatio, cum creditores amiſiſſent pignora, nec ſineretur vllus agricola, nauta, negociator, opifex, exercere artes conſuetas. ita non ſimplex eis parabatur pauperies, vel quod vna die ſpoliabātur ſuis facultatibus, vel quod non dabatur quęſtum facere more ſolito. Hæc quāuis permoleſta, videbantur tamen tolerabilia collata cum cæteris. nam paupertas grauis quidem eſt præſertim oblata ab inimico, leuior tamen quam corporis læſio vel minima. at noſtri homines tantis afflicti fuerunt calamitatibus, vt ſi quis dicat eos tormenta cruciatuſque perpeſſos, minus quam pro re videatur dicere, & deſtitui propriis vocabulis propter inauditam ſæuiciam: vt ad hanc collata quæ victores in victos hoſtes iure belli ſolent perpetrare, exiſtimari poſſint plena clementiæ. Illi pecunias auferunt & captiuorum multitudinem, ſed periclitati de ſua libertate ſuiſque opibus. plurimos etiam ſinunt à cognatis amiciſque redimi, ſi non miſeratione, moti ſaltē auaricia. quid tum poſtea? ſeruati non putant ſua referre quonam modo ſibi ſalus contigerit. tum ſi quis in bello cadat. ſepelitur

ab hoſtibus, vel ipſorum ſumptu, ſi ſint humanitatis æquitatiſq; memores. quod ſi odium etiam in mortuos retineant, licet per inducias repetere corpora ne vltimi honores eis deſint & iuſta funebria. hæc ſunt in bello commercia hoſtium, nunc age inſpiciamus quomodo in pace tractati ſimus ab his qui paulo ante eſſe amici deſierant. Poſt domos direptas, exactis habitatoribus, atque ita deſolatas partes vrbis pleraſque, tanquam obſeſſi vndiq; ab inimicis, & oppreſſi graui rerum victui neceſſariarum inopia, inſpectanteſq; paruos liberos & vxores ante ora ſua fame deficere inducta per aduerſarios (nam de cætero felix annona erat vbiq;, & flumen ſtagnationibus iuſtis arua inundarat largiter, & campi frugiferi magnam frumenti copiam protulerant) iam egeſtatis impatientes quidam ad cognatorum & quondam amicorum ædes ibant præter ſolitum, petituri ſtipem neceſſariam. alii generoſiores aſpernati mendicorum fortunam vt illiberalem, in forum prodibant, tantum vt ſibi ſuiſque cibos emerent miſeri, mox enim à vulgo ſeditioſo correpti ſunt occiſique, corpora quoque horum per totam vrbem raptata, vt ne ad ſepulturam quidem vllum mẽbrum fieret reliquum. eadem rabie perierunt & alii plurimi, nouis crudelitatis formis excogitatis per efferatam in mores beluinos plebeculam. nam vbicunq; Iudæi conſpicerentur, aut ſaxis coniectis enecabantur, aut inflictis fuſtibus: nec ſtatim plagis letalibus appetebantur, ne accelerata morte cito eriperentur cruciatibus. alii ferociores abuſi præſenti licentia, contemptis hebetioribus arma ſumpſerunt efficaciſſima, ignem ferrumque, & multos gladiis confecerũt, nec pauciores concremauerunt. interdũ familias integras, maritos cum vxoribus, paruulos cum parentibus in medio foro exurebant immaniter, nec ſenium, nec teneram ætatem miſerati, nec eius innocentiam, & quoties ligna deerant, ſarmentis collectis non tam igne quam fumo enecabant eos, quo diutius morerentur & miſerius, quorum cadauera ſemiuſtulata confertim iacebant & promiſcue, triſte horrendumque ſpectaculum. quod ſi lignatores ſarmenta conferrent tardius impoſito ligneæ ſupellectili vtebant eius dominos, ſubtracta precioſiore viliori vtendo pro lignis vulgaribus ad rogos extruendos. multos etiam viuos in alterum pedem fune iniecto trahebant interim inſultando calcib., excogitato genere mortis crudeliſſimo: nec in extinctos remittebant iram, grauius ſæuiendo in cadauera, propemodum per omnes vrbis angiportus raptata, donec lacerata cute cum neruis & carnibus, & fruſtis ſparſim in aſpero ſolo hærentib., minutim concerperentur. Interea quidã eorum tanquam in theatro ſe indoleſcere ſimulabant ad talia ſpectacula. cæterum qui vere dolebant ſuorum vicem cognati amiciq; confeſtim pœnas dabant intempeſtiuæ, vt inimicis videbatur, miſericordiæ, arreptiq; flag.is cædebantur, & poſt omnia tormenta quæ poterant excipere corporibus, tandem in crucem agebantur. Poſtquam autem Flaccus perfodit omnes Iudæorũ parietes, & nihil intentatũ reliquit in eorum perniciem, immane quiddam commentus eſt inuentor nouarum ſemper iniuriarum. nam è ſenatu noſtro quem Auguſtus ſeruator optime de nobis

meritus

meritus inſtituit ceu publicũ Iudęorũ conſilium, miſſis ſuper ea re literis ad Manium Maximũ deſignatum Ægypti præſidem, triginta octo compre-henſos in ſuis priuatis ædibus confeſtim vinciri iuſſit: traductoſq; egregia pompa per medium forum ſenes reductis in tergum manib., ligatos partim loris partim catenis ferreis, induxit in theatrũ, ſpectaculũ miſerabile, nec illi tempori aut loco debitum, ſtatutoſq; coram inimicis eorum ſedẽtibus, ad maiorem ignominiam iuſſit nudatos flagellari tanquam ſceleſtos & nocentiſſimos, vt conciſi verberib. aliquot mox vt inde ſunt elati exhalarint animam, reliqui deſperata ſalute cum diuturno morbo conflictati ſint. ꝙ facinus etſi alias deprehenſum eſt, nihilominus hic quoq; declarabitur. Ex dicto ſenatu tres, Euodi⁹, Tryphon, Andron, bonis ſpoliati fuerãt, direptis eorum ædib. vno impetu, nec id latuit præſidem. didicerat enim accitis noſtris magiſtratibus, quaſi acturus de concordia. tamen quamuis ſciret ſpoliatos fuiſſe, verberabat in conſpectu eorum qui ſpoliarant: alteris calamitatẽ geminaret addito ad paupertatem cruciatu corporis: alteri duplicem voluptatem caperent ex conceſſis ſibi alienis opibus inimicorum ignominia. dicam paruum quiddam, quod an inter tanta mala dicendum ſit dubito. ſed quamuis paruum, non paruam tamen indicat maliciam. Eſt in illa vrbe flagrorum differentia pro eorũ conditione qui cæduntur. aliter Ægyptii flagellantur ab aliis, Alexandrini verò virgis cæduntur ab Alexandrinis lictorib., quos vocant ſpathephoros. hunc morẽ & in noſtris hominib. ſeruarunt ſuperiores præſides, & ipſe quoq; Flaccus primis magiſtratus ſui temporib. eſt certè & in pœna paruum quoddam ſolatium, & in cruciatu remiſſionis nonnihil quando res ita vt ſunt ſinuntur, nec augetur malicioſe moleſtia: ſed cum accedit odium: nihil ęquitatis relinquitur. annon igitur fuit iniquiſſimum, cũ de plebe Alexandrina Iudæi liberalibus & ciuilib. flagris puniretur, ſiquando viderentur cõmeriti, magiſtratus ſenatoreſq; honoratos vel ipſis appellatio nibus, hac parte inferiores haberi ſuis ſubditis, & exæquari Ægyptiorũ obſcuriſſimis, maximorum flagitiorum pœnas luentib. corpore? omitto dicere, ꝙ etiã ſi peccaſſent grauiſſime, debuerat habere temporis raõem atq; reuerentiã, & differre mulctationem in aliud. nã bonis præſidib., & rectè non inſolenter adminiſtrantib. rempublicã, mos eſt in neminẽ dãnatũ animaduertere, donec ſolennes celebritates natalitiaq; auguſtorũ feſta prætereant. at ille per eos ipſos dies iniuſtis pœnis affligebat homines innoxios. an non poterat poſtea, ſi voluiſſet eaſdem ab illis exigere? ſed properabat vrgebatq; negociũ, vt turbis aduerſariorum gratificaretur, ratus eo modo ſe impetraturum eorũ fauorem ad exſequenda conſilia quæ agitabat animo. atqui noui quoſdam iam crucifixos, inſtante tali feſto de cruce depoſitos, & ad ſepulturam ex more cognatis redditos: quandoquidẽ decebat vel ad mortuos redire aliquem fructum ex imperatoris natalibus, ſimulque celebritati ſuum ſacrum honorem ſeruari. at iſte nõ mortuos deponi de crucibus, ſed viuos crucifigi iubebat, quibus ipſum tempus non quidẽ abſolutionem, breuem tamen dabat veniam, & pœnæ procraſtinationem. nihilominus ante, flagella-

Manii Maximi Ægyptiorum præſidis res geſtæ.

Andronis d[o]mus diripitur.

Ægyptii tumultu oppreſſi flagellantur. Alexandrini ſeditione oppreſſi flagellantur.

Iudæi à Flacco miſere ac crudeliter tractantur.

bantur in medio theatro, & igne ferroque torquebantur, ſpectaculis diſtributis ad hunc modum. Mane vſq; horam tertiam quartamve Iudæi flagellabantur, ſuſpendebantur, rotis alligabantur, damnabantur, per mediam orcheſtram ducebantur ad ſupplicium. deinde poſt hæc tam præclara exempla edita inducebantur ſaltatores, mimi, tibicines, aliaque ludicra ſcenicorum certaminum. quid multis? excogitata eſt ſecunda vaſtatio, vt militaris quoque multitudo in nos armaretur per occaſionem nouæ calumniæ, quaſi Iudæi haberent arma in ædibus. Accitus igitur à præſide Caſtus centurionum fideliſſimus, iubetur aſſumpto è ſua cohorte audaciſſimo quoq; in domos eorum irrumpere, ſcrutarique nunquid armorum ibi lateat. properauit ille mandata exſequi. at Iudæi non præmoniti primum obſtupuerunt, vxoribus & liberis eos complectentibus & effuſis in lacrymas metu captiuitatis. hoc enim malum expectabant reliquum. Vt vero audierunt à quodam è ſcrutatoribus, quo repoſuiſtis arma? paulum reſpirarunt, & intima quæque aperientes oſtendebant, partim læti partim gementes: læti quia coarguebatur calumnia: ſolliciti primũ quia tãtæ calumniæ tam facile ctõra eos fingerentur vel vel crederẽtur: deinde quia mulierculæ incluſæ, nunquam è conclaui egredi ſolitæ, & virgines præ pudore declinantes aſpectum etiam familiarium, tunc non ſolum ignotis, verum etiam militari ferociæ ſpectabantur pauidæ. nihilominus accurate facta ſcrutatione, non inueniebantur iſta quæ ſolent eſſe in armamentariis, galeæ, loricæ, clipei, conti, gladii, neque baliſtæ, arcus, fundæ, ſagittæ, iacula, imo ne cultri quidem apti quotidianis culinæ vſibus. Vnde ſtatim apparuit victus ſimplicitas, delicitas, nihil delicatum aut magno emptum in cibos admittentium, ex qualibus fere naſcitur ſaturitas, & ex hac porro petulantia, malorum. Quin & Ægyptiis paulo ante arma dempta fuerant per Baſſum quendam à Flacco iuſſum id curare. ſed tum videre licebat magnũ nauium numerum appuliſſe ad portus fluminis, plenarum omni armorum genere: iumenta quoque ſarcinaria onuſta faſcibus haſtarum ab vtroque latere pendentium ad æquilibrium, tum plauſtra caſtrenſia plena armaturis pene omnia, trãſuecta militariter vna ſerie præter ſpectantium multitudinẽ, ita vt explerẽt totũ illud fere decẽ ſtadiorũ ſpacium, q̃ intereſt inter portus & regiũ armamentarium quo vehebãtur. in horum domos merito ſcrutatores miſſi ſunt, quod eſſẽt ſuſpecti quaſi non contenti præſenti ſtatu res nouas molirentur, & ad defectionẽ ac bellũ pararent ſe conſenſu ſeditioſorũ hominũ & infamiũ antea quoq; ſæpius tentatis defectionibus: vt opus eſſet quemadmodum ſacra certamina inſtaurantur ſingulis trienniis, ita in Ægypto euoluto eodem temporis ſpatio, nouas armorũ cõportationes exigi per præſides eius prouinciæ: vt populi aut ea parare deſinant, aut non multa præparent, paraturi plura ſi daretur longius temporis ſpacium. Nos vero quid opus erat vexari ad eũ modum? quando enim de defectionis conſilio ſuſpecti fuimus? quando à pace alieni viſi ſumus? ſtudia noſtra quotidiana quæſtuſq; quos exercemus, nonne reprehenſione carẽt, & ad cõcordiam ciuitatis tranquillitatemque faciunt? ſcilicet ſi arma domi

Caii contra Ægyptios & Iudæos res geſtæ.

habu-

habuiſſent Iudæi, plus quam quadringentas domos amiſiſſent, vnde bonis direptis exturbati fuerant. Cur igitur apud eorum ſpoliatores nulla eſt facta inquiſitio, an arma, ſi non propria, certe rapta habeant? Verum, vt iam dixi, totum id negotium dolus erat Flacci, pertinaciter nobis infenſi, & vulgum exaſperantis in nos, non parcendo vel mulieribus. nam non ſolum in foro, ſed & in medio theatro tanquam captiuę corripiebantur, & ob quamuis calumniam in ſcenam trahebantur non ſine grauiſſimis contumelijs: deinde cognito eſſe eas alterius generis, dimittebantur. multas enim quaſi Iudæas comprehendebant, priuſquam rem diligentius diſpicerent. quoties autem noſtræ comperiebantur, ex ſpectatoribus facti tyranni & domini, iubebant eis ſuillas carnes offerri: quas quotcunque metu tormentorum guſtabant, ſine alia maiore vexatione dimittebantur. quæ vero ſibi temperabant, tortoribus tradebantur ad cruciatus maximos: quod fuit eximium argumentum earum innocentiæ. ille tamen non contentus propria poteſtate, quærebat, quomodo Imperatore quoq; ad nos infeſtandos abuteretur. poſtquam enim omnes honores, quos per leges noſtras decernere licuit, Gaio exhibuimus, decretum obtulimus præſidi, orantes, vt quoniam non fuit permiſſum legationem mittere, ipſe id per ſuos nuncios tranſmitteret. Legit ille, annuens ad pleraq; capita, ſubridenſq; & lætus, aut certe ſimulans lętitiam: Placet, inquit, mihi per omnia pietas veſtra. mittam hęc, vt petitis, & legati fungar munere, vt ſentiat Caius veſtram gratitudinem: eroque teſtis probe notę mihi veſtræ popularis modeſtiæ atq; obedientiæ, nihil addendo præterea. nam veræ laudes ſufficiunt. His promiſſis læti gratias egimus, ſpe præcipientes decretum Caio perlectum, nec immerito. nam quæcunque per præſides ſerio mittuntur, abſq; longa mora perueniunt ad imperatoris notitiam. at ille noſtram voluntatem parui faciens, decretum illud apud ſe retinuit, vt ſoli omnium, qui ſub ſole ſunt, hominum pro inimicis haberemur. annon hęc fuerunt multum diuq; cogitantis de ſtruendis nobis inſidiis, non tranſuerſum temere abrepti affectu aliquo extemporaneo? ſed Deus, cui non negliguntur res mortalium, proculdubio fucatas eius adulationes, & illud iniquiſſimarum cogitationum cōſiſtorium, quo malicioſis artibus petebamur, non multo poſt miſertus noſtri præuenit, & bene ſperandi occaſionem præbuit. nam Agrippa vbi ſuperuenit Alexandriam, nobis enarrantibus edoctus de inſidijs per Flaccum paratis in noſtram perniciem, opem rebus attulit periclitantibus pollicituſq; velle ſeipſum id decretum in vrbē tranſmittere, vt audio, tranſmiſit cum excuſatione temporis, ne viderentur Iudæi ſerius æquo ſuam pietatem erga optime de ſe meritorum principum familiam expromere. voluiſſe illos eā declarare ab initio, ſed impeditos fuiſſe maleuolentia præſidis, quo minus tempeſtiue id facerent. poſt hæc cœpit aduerſus illum ſuas vires expedire adiutrix iniuſte oppreſſorum, & vltrix facinoroſorum iuſtitia. primum affectus eſt noua calamitate atq; ignominia, quali nemo ad eum diem, ex quo in Auguſti familia ſtabilitum eſt terræ mariſq; imperium. Nam ſub Ti-

Agrippæ res geſtæ contra Flaccum.

berio patreque huius Cæſare aliquot præfecti qui prouincias ſortiti poteſtatem legitimam in tyrannicam potentiam verterant, cum ſubditas ciuitates diuexaſſent malis non ferendis, corruptelis, rapinis, innocentum exiliis, indemnatorum ſuppliciis, Romam reuerſi exacto magiſtratus tempore, poſtulati ſunt repetundarum, præſertim quando legati à prouincialibus ad imperatorem eos accuſaturi mittebantur. Tunc enim æquos ſe præbendo iudices, & auditis examinatiſque partibus de nemine iniudicato ferebant ſententiam, nec in gratiam nec odium pronunciando, ſed quod iuſtum videretur. At Flaccum in ipſo magiſtratu inuaſit infenſa malis viris iuſtitia, irritata nimijs eius iniuriis & iniquitatibus. Oppreſſus eſt autem hoc modo. Putabat iam Caium depoſitis ſuſpicionibus placatum, vel per epiſtolas plenas adulationibus, vel propter prolixas conciones ſępe in laudem eius apud populum Alexandrinum habitas, vel quia maiori eius populi parti probabatur. Sed fefellit eum ſua opinio. infirmæ ſunt enim ſpes hominum malorum, contra quam ſibi pollicentur infortunium ſe dignum incurrentium. Miſit enim Caius Baſſum centurionem cum cohorte ſua ex Italia. Is conſcenſo nauigio celertimo poſt paucos dies non longe ab Alexandrina Pharo ſubſtitit vergente iam die, iuſſis nautis in ſalo ſolis occaſum expectare, vt improuiſus adforet, ne Flaccus præſentiens motu excitato re infecta ſe abire cogeret. crepuſculo vero nauis appulit, & Baſſus poſtquam cum ſuis exſcendit pergebat vlterius ignotus & neminem noſcitans, donec inuento quodam milite qui obibat vigilias, iuſſit indicari ſibi ædes præfecti

Agrippa ad Caium profectio.

Flacci ad Caium epiſtola adulationis plena.

militum. cum hoc enim volebat ſecretum cõmunicare, vt ſi opus eſſet maiore manu haberet ſocium. cognito vero eum cũ Flacco vocatũ eſſe à Stephanione liberto Tib. Cæſaris ad conuiuium, propere ad eas ædes contendit. cumq; ſubſtitiſſet in propinquo, miſit è ſuis quendam ſpeculatum, ſubornatum ſeruili habitu ne quis fraudẽ ſentiret. is obrepſit conuiuio mixtus cęteris ſeruitiis, & diligenter conſiderata perſpectaq; Baſſo renunciauit omnia, qui vbi cognouit incuſtoditũ veſtibulum, & Flaccum decem aut ad ſummũ quindecim comitatũ mancipijs è miniſtris domeſticis, dato ſigno ſuis curſim irrupit. pars militum diſcumbentẽ ex improuiſo circũſtitit, propinantem cuidam, & cum conuiuis agentem comiter. Sed poſtquam Baſſus in mediũ prodiit, ad primũ eius conſpectum attonitus obmutuit: cumq; vellet ſurgere, vbi ſe circumuẽtum animaduertit, intellexit priuſquam audiret Caii voluntatem, quid mandatum ſit militibus, quid ipſi mox euenturum. Sagax enim eſt mens ad momẽto percipienda etiã quæ non conficiuntur ſine longiore temporis ſpatio. cæteri conſurrexerunt. quorũ nemo non metu diriguit, timens ne pœnas daret eius conuiuij. nam fugere tutum non erat, ac ne poterant quidem occupatis exitib. illum Baſſi milites vt iuſſum aſt abduxerunt ex hoc vltimo conuiuio. Oportebat enim eum à foco rapi ad ſupplicium, qui tot innocentium domos focis vacuas fecerat. Id quod inauditum antea Flacco accidit, vt in ſua prouincia viuus caperetur hoſtiliter, propter Iudæos opinor, quos funditus ſublatos cupiebat homo vanus & auidus gloriæ. Quod eo veriſimilius fit, quia tũ captus eſt quãdo Iudæi populariter

Stephanio Tiberii Cæſaris libertus.

dies

Iudæorum feſta.

dies feſtos agunt per autumni æquinoctium in ſub dio ſtructis attegiis, quod feſtũ erat tunc intermiſſum, magiſtratibus noſtris etiamnum incluſis carcere poſt intolerabiles cruciatus ac contumelias, plebe vero vniuerſa vicem illorum dolente haud ſecus ac ſuam, quamuis ne domeſticæ quidem calamitates ſuæ cuiq; deerant. Tunc.n. grauius feruntur moleſtiæ, quãdo per eas non datur feſtos dies celebrare, fruiq; tranquillitate ac remiſſione animi, qualem id tempus requirit: ſicut ipſi tunc mœrore opprimebantur, cuius nullum inuenire valebant exitum. Sic dolentib. ſub onere grauiſſimo, & domi conglobatis nocturno tempore, quidam nunciarunt comprehenſum hominem. illi rati ſe tentari falſo nuncio, tanto indignius ferebant ludibrium, quo ſibi ſtruerẽtur inſidię. Sed poſtquam tumultus in vrbe ortus eſt, vigilibus vltro citroq; diſcurſitantibus, & quibuſdam equitib. in caſtra prope rantib. alijs è caſtris in vrbem pari feſtinatione recurrentibus, quidã rei nouitate moti ædib. egreſſi cognouerũt accidiſſe noui aliquid. Vt vero intellexerunt Flaccum captum adductumque, tendentes manus in cœlum, laudabant Deum, gratias agentes Deo rerum humanarum inſpectori dicentes: Non gaudemus Domine pœna inimici, docti tuis ſacris legibus condolere calamitati hominum: ſed tibi meritas gratias agimus, qui noſtri miſertus ſubleuaſti afflictiones continuas. atq; ita nocte tota exacta in hymnis & canticis, ſummo mane portis effuderunt ſe in proxima littora. nam proſeuchas ſuas amiſerant. Ibi in loco puriſſimo ſtantes conclamarunt vnanimiter: ô Domine ſupreme, rex mortalium & immortalium, allegamus terram, mare, aerem, cœlum, mundumque vniuerſum noſtris gratiarum actionibus, quæ ſola nobis ſunt reliqua: cæterarum creaturarum vſum ademeruut homines, pulſis vrbe & vrbanis ædificiis tum priuatis tum publicis, vt in terris ſoli ne priuatum quidem haberemus domicilium iniquitate præſidis. At tu omnipotens ſpem tandem ſalutis facis his reliquijs. & incipis inuocatus annuere tuorum precibus: quandoquidem hoſtem totius noſtri generis autoremque calamitatum cunctarum, ſuperbum captantemq; his factis nouam gloriã, ſuſtuliſti de medio hic in proximo: ne nos afflicti minus voluptatis perciperemus auribus, ſed tantum non oculos paſceremus manifeſto melioris euentus pręſagio. Huc acceſſit aliud quiddam ſine diuina, vt videtur, prouidẽtia. Cum enim oram ſoluiſſet hyemis initio (nam oportebat marinis quoq; iactari eum tempeſtatibus, qui elementa omnia facinoribus impiis polluerat) poſt plurimos labores ægre delatus in Italiam, confeſtim exceptus eſt à duobus infenſiſſimis accuſatoribus, Lampone, Iſidoroq;, paulo ante ſæpius ab eis vt ſubditis ſalutatus dominus & ſeruator benemerentiſſimus, tunc vero ſenſit eos aduerſarios, & quidem non ex æquo, ſed longe prævalentes, non modo iure quo fidebant, verum etiam fauore ſummi principis ac moderatoris rerũ humanarum, quem videbant Flacco inimiciſſimum, ſed tunc ſumpturum perſonam iudicis, ne videretur eũ prędamnare ante iudicium, ſi non expectata accuſatione defenſioneq; ob priuatam ſimultatem ferret in eum capitalem ſententiã. Nihil autẽ eſt moleſtius quam maiores ab inferiorib. &

Flaccus in ſua prouincia captus ſuæ crudelitatis morte pœnas luit.

Lamponis contra Flaccum accuſatio.

magiſtratus accuſari à ſubditis, haud ſecus quam ſi herus reus poſtuletur à vernis ſuis aut emptis mancipijs. Fuit tamen hoc leue malum collatum ad aliud grauius. Nec enim è ſubditorũ vulgo accuſatores conſpirarunt in eum ſubito, ſed totius præfecturæ tẽpore his potiſſimum inuiſus fuerat, Lampone etiam accuſato impietatis commiſſæ in Tiberium Cæſarem, & hac cauſa fatigato per biennium. Nam iudex malitioſe differebat ſententiã, vt etiamſi reus abſolueretur à crimine, ſaltem metu incerti euentus impedimentis cruciaretur quam diutiſſime, & vitã morte grauiorem viueret. imo & poſtquam euaſiſſe viſus eſt, aiebat ſe mulctatum facultatib. quippe qui inuitus præfectutam gymnaſii ſuſceperat: ſiue homo ſordidus & illiberalis negabat ſibi tantas opes, quę huiuſmodi ſumptib. ſufficerent: ſiue minus poſſidebat, quam antea præ ſe tulerat, tandem vero res ipſa declarauit minus pecunioſum fuiſſe, quam pro exiſtimatione, vt qui præter malis artibus parta nihil haberet. Ab actis enim erat apud prę ſides, cauſas promouens ex ordine. In harum commentarijs quædam delebat, quędam prætermittebat data opera, nonnunquam inſerebat, quæ in iudicio dicta non fuerant: rurſum alia mutabat tranſponebatq; pro libito, è ſingulis ſyllabis, atque etiam apicibus quæſtum faciens ſcriba ſedentarius, qui ſæpe cõclamante populo appellatus eſt calamoſphactes aptiſſime, quod ſcribendo calamo iugularet multos, hoc eſt miſeriores mortuis redderet: qui alioqui potuiſſent cauſam vincere, fruiq; ſuis opibus, tunc vero paupertatẽ ferebant iniuſtiſſime, illo inimicis eorum venditante alienas ſubſtãtias. Non enim erat poſſibile prouinciæ ampliſſimæ præſides meminiſſe negotiorum omnium, affluentibus aliis ſuper alias cauſas priuatis atq; publicis: prę ſertim cum non iudicijs tantum præeſſent, ſed etiam rationibus tributorum & vectigalium, quibus maior anni pars impendebatur. At iſtæ cum ex officio ſuſcepiſſet neceſſariam iuris cuſtodiã, & decretorum eius ſanctiſſimorum, venalem habebat obliuionem iudicum, parti, quæ viciſſe debuerat, adſcribens litem perditã, accepta largitione magis quã mercede: & ſuperiores faciebat, qui iure ſuccubuerant. talis accuſator tũc Lampon exſtitit: nec minus ſceleſtus Iſidor. homo turbulentus, factioſus, exercitatus in ſeditionib. inimicus pacis tranquillitatiſq;, idoneus vel excitandis vel augẽdis tumultib. ſolitus circa ſe habere turbam promiſcuam, diſtributam quodãmodo, ſunt. n. per eam vrbem ſodalicia plurima, quæ nihil ſanum conſociat, ſed compotationes, ebrietates, debacchationeſq; harum comites: ea Synodos & clinas vocant indigenæ. in his ſodalicijs pleriſque Iſidorus Taraxipolis principatum tenet, Sympoſiarchi clinarchæq; titulo: & quoties collibuit aggredi aliquid inutile, ex compoſito præſto ſunt omnes, & iuſſa huius faciunt. is quoniam ſibi viſus eſt multum apud Flaccũ poſſe ab initio, deinde non in eodem haberi pretio, cõducta opera hominum aliena quadra viuẽtium, & ex acclamationib. forenſibus victum parantium, iuſſit eos conuenire in gymnaſium. Quo mox completo, ſine cauſa Flaccum accuſabant, falſis criminationib. impetentes eum & obijcientes, quę nunquam fecerat, tam longis querelis, vt nõ Flaccus modo, ſed alij quoque ad rem ſic

Lamponis, hominis turbulentiſſimi res geſtæ.

Iſidori hominis turbulentiſſimi res geſtæ.

Iſidorus Sympoſiarchus & clinarcha.

Iſidorus Flaccum in gymnaſio accuſat

inopinatam ſtupeſcerent, & id quod erat coniicerent, profecto in alicuius hæc fieri gratiam: quando nec ipſi clamatores paſſi eſſent quicquam indignum, & reliquos ciues noſſent nullis affectos iniuriis. Itaque poſt deliberationem placuit corripi aliquot, & ex his ſcitari cauſam quæ homines inſanos in tantam egit rabiem. Comprehenſi non expectatis tormentis veritatem faſſi ſunt & quo res fieret compertior, indicarunt mercedem vel acceptam vel promiſſam in poſterum, tum per quos diſtributa ſit eius ſeditionis principes, locum etiam & tempus eius largitionis. Cumq; vniuerſa ciuitas indignaretur quod ob male feriatorum quorundam imprudentiam inureretur ipſipublicæ ignominia, viſum eſt ſinceriſſimæ patri populi, vt diſtributores mercedis poſtridie producerentur, & Iſidorum conuincerent, facta ipſi poteſtate pro ſe dicendi, ſi bene adminiſtrata re publica iniquas pateretur calumnias, quod mandatum poſtquam eſt cognitum, non tantum honoratiores, ſed & vniuerſi ciues abſque culpæ huius conſciis, ad concionem venerunt. ibi egregii miniſtri, vt facilius noſcerentur, in locum celſiorem ſubducti conſpicuiq; omnibus, coram arguebant Iſidorum autorem tumultus & conuiciorum quæ in Flaccum iactata fuerunt à conductis non mediocri ſumma tum vini tum pecuniæ. alioquin vnde nobis, inquiunt, tanta copia? pauperes ſumus, & vix quotidianum victum neceſſarium quærimus. Nec nos præſes affecit vlla iniuria, cuius nos exaſperet memoria: ſed ille nos concitauit, ſemper fortunatis inuidens, & oſor legitime conſtitutæ reipublicæ. Hæc agnoſcentes quotquot aderant, vt indicia peſſimæ voluntatis hominis qui culpabatur, acclamabant, notandum ignominia, pars mittendum in exilium, pars afficiendum ſupplicio. Hi vincebant numero, & multi tranſibant in eorum ſententiã. Deniq; cuncti conclamant, necandũ peſtiferum hominem, qui ex quo admotus ſit ad tractandam rempublicam, nullam ciuitatis partem illæſam reliquerit. Verum ille ſibi conſcius fuga ſe ſubduxit, veritus ne prehenderetur. Nec Flaccus amplius quæſiuit, ratus poſt eius ſpontaneũ diſceſſum ciuitatẽ quieturam à contentionibus. Hæc memoraui prolixius, non vt refricarẽ veteres iniurias, ſed quod mirarer inſpectricem rerum humanarũ iuſticiam, qua factũ eſt, vt omnium in ſenſiſſimis obtingeret accuſatio præſidis, quo maioribus ille angeretur doloribus. Nec enim accuſatio per ſe tã moleſta eſt, quam quoties ex profeſſo inimicis committitur. Quam iſte nõ ſolum pertulit ab infeſtis hominibus in quos paulo ante vitæ neciſq; poteſtatem habuerat: verumetiam manifeſte conuictus fuit, duplici ſane incommodo, quod damnatus inſuper inimicis eſſet ludibrio, quæ conditio viro prudenti videtur ipſa morte grauior. Quod.n. ſolatium eius infortunii ſupererat? vno momento exutus eſt omni patrimonio, atque etiam his quib. ipſe rem familiarem auxerat, ornamentorum cum primis cupidus. Non enim patiebatur, vt quidam pecunioſi, diuitias iacere inutiles, ſed exquiſita volebat omnia, pocula, veſtimenta, ſtragula, ſupellectilem, & quicquid attinet ad eximium ornatum ædium: ad hæc famulitium domeſticum lectiſſimum, vel forma & corporis habitudine, vel dexteritate

Accuſatio inimicis non eſt cõmittenda.

Flacci crudelitas grauiſſime punita.

Flacci exilium.

in quotidianis miniſteriis. Nam in ſuo quiſque officio ſi non primus erat, certe cedebat nemini. Id verum eſſe hinc manifeſte colligitur, quod cum plurimorum damnatorum bona ſub haſta ſint vendita, ſolius Flacci omnia ſeruata ſint imperatori, exceptis paucis quibuſdam, ne lex de damnatis lata violaretur. Ademptis bonis actus eſt in exilium procul ab omnibus continentis prouinciis, hoc eſt, à maiore potioreque parte orbis habitabilis, imo & ab omnibus fortunatis inſulis. Nam in omnium ſteriliſſimam Gyarum in Ægæo ſitam deportatus fuiſſet, ni deprecante Lepido pro Gyaro Andrum propinquam ei permiſſum eſſet incolere. Tum ab vrbe vſq; Brundusium eandem viam remenſus eſt, per quam ante paucos annos Ægypti conterminæque Libyæ præſes deſignatus iter fecerat: vt ciuitates quæ tunc fortuna tumidum oſtentantemque ſe ſpectarant, rurſum ſpectarent affectum ignominia. At ille commonſtratus digitis prætereuntium propter mutationem repentinam, grauiore dolore premebatur, exacerbante ſe vſque calamitate nouis caſuum acceſſionibus, quemadmodum in morbis recidiuis vſu venit, qui paulo ante ſe remiſerant. Traiecto autem Ionio ſinu legebat oram vſque Corinthum, procurrentibus ciuitatibus maritimis ad vix credibile ſpectaculum. Quoties enim exſcenderet concurſus fiebant malorum vt inſultarent, reliquorum vt condolendo ex aliena fortuna exemplum ad modeſtiam ſibi ſumerent. ibi tranſmiſſo iſthmo à Lechæo Cenchreas nauale Corinthiorum, importunitate cuſtodum coactus eſt ſine mora proficiſci, aſcenſaque parua oneratia

Gyarum inſula omnium ſteriliſſima.

ſoluere, quando vento contrario multum fatigatus ægre Piræum tenuit. Vbi vero tempeſtas deſiit, prætervectus Atticam vſque Sunium promontorium, moxque ex ordine ſitas inſulas, Helenam, Ceam, Cythnum, & deinceps alias, poſtremo ad Andrum quã petebat peruenit. eam procul conſpicatus miſer, lachrymis tanquã è fonte per genas manantibus cum planctu amaroq; gemitu hæc verba protulit: Viri cuſtodes & deductores, pulchrum ſane locũ & fortunatam inſulam Andrum accipio pro beata Italia Flaccus natus educatus eruditusq; Romæ, nepotum Auguſti ſodalis & condiſcipulus, Tiberii quoq; Cæſaris inter præcipuos amicos habitus, & eius primariæ poſſeſſioni Ægypto procurator datus per ſexennium. Quænam eſt hæc tanta mutatio? nox interdiu, quaſi per ſolis deliquium, meam vitam occupat. Quomodo vocabo hanc inſulam? exiliumne, an nouam patriam, an portũ & refugium miſerũ? ſepulchri nomen ei maxime conuenit. Siquidem infelix ego meipſe quodammodo in monumentum infero. Aut enim præ dolore vitã miſeram finiam, aut ſi potero diutius ſupereſſe, longam mortẽ perpetiar. inter hæc lamenta nauis ad portum appulit, ille vero exſcendit demiſſo capite, calamitate preſſus tãquã onere grauiſſimo, vt ne oculos quidẽ attollere vel poſſet vel auderet, ꝓpter obuios, & ad videndũ cõfluentes, qui vtrumq; viæ latus occupauerant. Tum cuſtodes productum ad Andriorũ populum oſtenderunt omnib. conteſtati eos, exulem ſe perduxiſſe in inſulam. Atque ita functi ſuo miniſterio diſceſſerunt. Tum vero Flacco neminem notum iam videnti dolor recruduit, exacerbatus nouis imaginationibus,

Flacci in exilium nauigatio quã dura.

Flaccus fortunæ inconſtantiam in ſuis rebus deplorat.

dum

dum circa ſe animaduertit ſolitudinem, vt optabilius duceret ferro perire in patria. Adeo trepidabat, vt non aliter quam inſanus proſiliret ac vltro citroq; diſcurreret, manus complodens, femora percutiens, humi ſe affligens, & clamitans, En Flaccus ille paulo ante præſes magnæ Alexandriæ principis vrbium, Ægypto præfectus prouinciæ feliciſſimæ, cuius nutum obſeruabant tam multa hominum eius regionis millia, qui quotidie deducebatur à turbis innumeris. An ſomnium erat illud non veritas? dormiens videbam illam felicitatem, vanas imagines, anima fingente ſibi quod nuſquam erat. Deceptus ſum profecto, vmbræ non res erant, & fallaces ſpecies illudentes oculis. Nunc velut experrectus nihil inuenio, abierunt ſimul omnes illæ fortunæ ſplendidæ cum quibus olim conſuetudinem habui, extinctæ ſunt momento temporis. Cum talibus ſemper colluctabatur cogitationibus, pręe pudore deuitans conuentus hominum, nec in portum nec in forum prodire ſuſtinens: ſed incluſus domi tanquam in fouea, ne limen quidem audens tranſcendere: interdum autem progreſſus mane ſummo, cubantibus etiam tum aliis, clam ſubducebat ſe ex oppido, & exigebat totum diem in ſolitudine, deuitans occurſus fortuitos, & vexans ſeipſum recenti calamitatis memoria, arrodensq; ſuum cor miſere: ac noctu demum reuertebatur, veſpere optans aurorã, quod horreret tenebras & obuerſantes dormienti ſpecies, mane rurſum cupiens aduentum veſperi. Nam ipſe ſecum circumferens caliginem abhorrebat ab omni hilaritate. Poſt aliquot autem menſes ruſculo empto in eo plerunq; degebat ſolitarius, deplorans ſuum infortunium. Fertur aliquando media nocte velut furore correptus proſiliſſe è ſua villula, ſublataq; ad cœlum ad ſtellas & illum verũ mundi ornatũ facie exclamaſſe: Rex deorũ & hominum, ergo cordi tibi ſunt res Iudæorũ nec mentiuntur tuã prouidentiã: ſed illi potius errant, qui negant eos foueri tuo præſidio, cuius ego ſum argumentũ certiſſimum. Quantum .n. in Iudæos debacchatus ſum: tantũ ipſe pertuli. Paſſus ſum eorum bona diripi, data prædatorib. licentia, ideo paterna maternaq; hæreditate priuatus ſum, & his quę vel donata vel quocunque modo acquiſiui. Probroſe quondam inquilinos vocaui cum ciues eſſent, vt gratificarer inconditæ multitudini, quæ his inimica me miſerum decipiebat ſuis adulationibus: ideo patior ignominiam, exul eiectus toto orbe habitabili, hic includor. in theatrum producti quidam iubente me, in conſpectu inimicorum iniuſte flagris cæſi ſunt. Ergo ego iure optimo traductus ſum, non per vnius ciuitatis theatrum: contumelioſe cruciatus miſero animo priuſquam corpore, ſed per totam Italiam vſque Brunduſium, per totam Peloponneſum vſq; Corinthum, per totam Atticam mediaſq; inſulas vſque Andrum meum carcerem, certus nõ eſſe hunc finẽ mearum calamitatum, ſed alias latere in inſidiis, vt paria referantur paribus. Interemi quoſdam, interiment me alii. Me conniuente quidã lapidibus ſunt obruti, quidam viui combuſti, quidam raptati per forum medium, donec fruſtatim lacerarentur. Horũ facinorũ pœnæ me manent ſat ſcio, & diræ iam ſtant tanquã in carceribus, vt obice rupto properent in meam

Conſcientia mala elegans deſcriptio.

Flacci ad Deum confeſſio.

meam perniciem: imo iam in horas præmorior, multas mortes ſuſtinens ante illam vltimam. Atq; ita ſæpe territabatur, horrore quatiente membra omnia, animo quoq; contremiſcente anheloq; pectore, quandoquidem ſpes eum deſtituebat, vnica vitæ mortali addita conſolatio. Nullum vnquam ſollicito felix oblatum eſt auſpicium, rumores aduerſi afferebantur: moleſtis vigiliis ſomni ſuccedebant turbidi. Efferebatur ſolitudine. Quid conuerſatio? nihil ei videbatur inſuauius oppidanorum conſuetudine. Ruri ab opprobriis tutum faciebat ſolitudo, non item à periculis. Si quem lento paſſu incedentem videret, ſuſpicabatur cogitare ſibi perniciem: ſin properantem, mox mentem ſubibat: atat hic me perſequitur, non temere, feſtinat. Blandus inſidiatur, libere loquens contemnit. Cibus potuſque mihi præbetur ſicut mactandis pecudibus. Quouſq; tandem ferreus durabo in tot caſibus? ſcio me molliorem quam vt mortem mihi cōſciſcam: nimirum hoc quoque vetat meus genius, ne cito abrumpam vitam miſeram, vt malum dilatum cumulet, ineatque apud iniuſte per me necatos vberiorem gratiam. Talia reuoluens animo, trepidus expectabat finem fatalem. At Caius natura ſæuus & pœnis inſatiabilis, non vt alii ſemel punitos omittebat, ſed iram continuans ſemper eis nouos caſus moliebatur: Flaccum vero præ cæteris oderat, vt etiam in aliis ſuſpectū exoſumq. haberet idem vocabulum: ſæpeque pœniteret eum quod exilium prætuliſſet capitali ſententiæ: & quamuis deprecatorē Lepidum magnifaceret, tamen culpabat, ita vt ille ſibi ipſi timere inciperet, ne grauius plecteretur, quod pœnæ leuioris autor fuiſſet. Ergo cum nemo iam auderet preces interponere, gliſcente ira quā tempus hebetaſſe debuerat, creſcebat malum haud ſecus quam quoties morbus intermiſſus repetit corpora. Tunc enim incumbit ſæuior.

Caii in Flaccum crudelitas.

Lepidi pro Flacco apud Caiū

Baſſum de precatio.

Ferunt aliquādo noctu interrupto ſomno Caium cogitaſſe de honoratis exulibus, qui ſub nomine infortunatorū vitam otioſam, quietam, vereq; liberā agerent, quam ipſe peregrinationem malebat appellare, quam exilium. Nulla enim eis deeſſe commoda, & ſupereſſe quietem atq; tranquillitatem: nec deſiderari ab illis aut requiri delicias, cum fruantur vita ſecura ac philoſophica, cōtenta modico. Moxque iubet illuſtriſſimum quemq; ac nobiliſſimum necari, notatis ſingulorum nominibus, & Flacci ante alios. Vbi vero ad Andrum appulerunt percuſtores, Flaccus forte fortuna rure in oppidū reuertebatur: illi è portu occurrebant, & è longinquo ſe cōſpexerunt inuicem. Statim ſenſit quo tenderent (eſt .n. præſaga mens præſertim in aduerſis rebus) ac mox deflexit à via, fugiens quantum poterat, immemor ſe nō in continente deprehēſum ſed inſula, vbi mari clauſo quid proderat celeritas? alterutrum .n. neceſſe fuit, aut pertinaciore fuga in altum ferri præcipitem, aut comprehendi in littore. Satius autem erat in terra quam in mari perire: quandoquidem hominibus & cæteris terreſtribus locum peculiarem natura terram aſſignauit, vbi non ſolum viuant ſed & moriantur, vt quæ naſcentes excepit, eadem fato functos recipiat. Illi ſumma contentione fugientem aſſequuntur: ac mox pars foueam fodiunt, pars clamantem reluctantemq;

trahunt: quapropter toto conſauciatus eſt corpore, more ferino ruens in vulnera. Nam ſubinde complexus alios atque alios, cum tranſadigere ferrum non liceret, petebatur obliquis ictibus, & ipſe in cauſa fuit, vt conficeretur crudelius, conciſus manus, pedes, caput, pectus, latera, ſicut victimæ ad viſcerationem, iuſtitia pro tot iniuſtis Iudæorum mortibus pares pœnas exigente ab vno corpore. Itaque totus is locus perfuſus erat ſanguineis riuulis, diſſectis venis compluribus: & dum cadauer traheretur in foueam, fruſtatim lacerabatur, præciſis neruorum compagibus, quibus ante cohæſerat. Hæc ſunt, quæ Flaccus pertulit, argumento certiſſimo, non negligi res Iudæorum à Deo, nec deſtitui eius auxilio. *Flacci mors crudeliſſima.*

PHILONIS IVDÆI DE VIRTVTIBVS ET LEGATIONE AD CAIVM.

QVouſque tandem nos ſenes erimus pueri, corpore quidem per ætatem cani, animo vero propter imperitiã infantes admodum, vt qui fortunam rem inconſtantiſſimam putamus ſtabilem, inſtabilem vero naturam, cum ſit firmiſſima, permutamus enim rerum æſtimationem, ſicut in luſu calculorum, dum fortuitis plus diuturnitatis tribuimus, quam naturalibus, & his plus infirmitatis quam alteris. Cauſa eſt, quia vincunt præſentia hominum imperitorum futuri iudicio, qui malunt ſenſui fallaci quam ſecretæ cogitationi credere. oculis enim quæ in promptu & conſpicua ſunt, percipiuntur, ratione penetratur ad futura & inuiſibilia. Cuius viſum acutiorem quam oculorum corporis, hebetamus, alij mero ſaturitateq; ſuffuſum, alij ruditate vitio maximo. Verũtamen noſtra hæc tempora, & quę inciderunt in ea, res multæ magnæq;, ſatis nobis perſuadent, vt credamus eſſe diuinam prouidẽtiam, & præcipue curare ſupplices religioſoſq; homines vt omnipotentis patris regiſq; ſortem hæreditariam. id genus hominum Chaldaice Iſrael vocatur, quod interpretatur videns Deum: res vt mihi videtur pluris æſtimanda, quã vllę opes vel priuatæ vel publicæ. nam ſi ſeniorum aut præceptorum, aut magiſtratuum vel parentum aſpectus mouet ad reuerentiam & modeſtiam, & ſua *Iſrael.*

præſentia vitam moreſque corrigit: quantum putamus ad honeſtatem virtutemq; præſidium contingere animæ, ſi emergens ſupra omnes creaturas, Deum increatum ſpectare didicerit, ſummum illud bonum pulchrum felix beatumq;, & quod vere dicere licet bono melius, pulchro pulchrius, beato beatius, felicitate ipſa felicius, & ſi quid dici poteſt perfectius. non poteſt enim ſermo aſſequi & attingere Deum ſuperiorem ſe modis omnibus, ſed retro relabitur, cum non poſſit proprijs nominibus ceu gradibus aſcendere ad manifeſtationem non dico eius, Qui eſt, quem ne totum quidem cœlum in vocem articulatam verſum poteſt eloqui, ſed vel poteſtatum eum ſtipantium, creatricis, regiæ, prouiſoriæ, cæterarumque bonis præmia, malis pœnas diſpenſantium. ſiquidem etiam vltrices collocandæ ſunt in beneficarum ordine: non ſolum quia iuris ſunt pars, quod naturaliter conſtat & abſoluitur ex honore bonorum, vindictaque malorum: verum etiam quia non raro animaduerſio caſtigatos peccatores reducit ad mores ſobrios, aut certe obſiſtit, quo minus pergant in ſuis ſceleribus. nam aliorum pœnæ emendant alios, veritos ne in ſimiles incidant. quis enim

Tiberii Cæſaris imperium.

videns Caium poſt Tiberij Cæſaris obitum potitum terræ mariſque imperio, in tanta tranquillitate inſtitutiſque optimis, & prouinciarum pace ac concordia, conſentiente ſeptentrione, meridie, oriente, occidenteque, Barbaris Græciſque conſociatis, & exercitibus cum oppidanis, hiſque viciſſim cum illis pacate conuerſantibus, vt fruerentur officijs & commercijs mutuis: non admiratus fuiſſet felicitatem tam inſignem, & vix enarrabilem, vna hęreditate cumulatam bonis ingentib. theſauris argento auroq; refertis, partim rudi infectoq;, partim moneta ſignato, partim fabrefacto ad exornanos poculis, & id genus vaſis menſarijs: abacos ad hæc pedeſtres, equeſtres naualeſque copias, reditus affluentes tanquam è fonte perpetuo, poteſtatem in partes præcipuas orbis eius, qui proprie habitabilis dicitur, duobus finitus fluminibus, Euphrate Rhenoque, hoc diſiungente Germaniam, & feroces nationes alias, illo Parthiam Sarmaticaſque gentes ac Scythicas nihilo mitiores Germanicis. Erant inquam ab ortu ad occaſum quemcunque oceanus ambit, & quædam trans oceanum plena lætitia publica, gaudente feſta pace Romano populo cum vniuerſa Italia prouinciiſque omnibus tum Europeis tum Aſiaticis. nam ſi vnquam ante ſub imperatore aliquo, tunc maxime ſibi videbantur non iam ſperare, ſed certo tenere vſumfructum commodorum publicorum priuatorumque, & felicitatem plenariam, fortunante cuncta numine. Erat igitur videre nihil aliud per ſingulas vrbes, quam altaria, victimas, ſacrificia, candidatos, coronatos, hilares blandoſque vultus omnium, feſta, celebritates, muſica certamina, circenſes, comeſſationes, peruigilia cum citharis ac tibijs, voluptates, remiſſiones, inducias, oblectationes varias cunctorum ſenſuum. tunc nullum diſcrimen erat inter diuites & pauperes, claros & humiles, creditores & debitores, heros & ſeruos, exæquante iura tempore, vt iam fidem inueniret deſcriptum in poetarum fabuloſis figmentis Saturnium ſeculum: tanta erat vbertas & annonæ fe-

licitas,

licitas, tanta hilaritas & ſecuritas, totas familias, totaſque plebes occupans noctu pariter ac interdiu per ſeptem primos menſes perpetuos. Octauo autem grauis morbus Caium inuaſit, quia frugaliorem victus rationem & ſalubriorem qua vſus ſub Tiberio fuerat, mutauit in luxum regiũ, multum enim abſumebatur meri cupediarumque, & pleno ventre non ſatiabatur concupiſcentia. accedebant eo balnea parum tempeſtiua, tum vomitus rurſumque compotationes, & voluptates ventris, ac eorum, quæ ſub ventre ſunt, volutationeſque cum fœminis ac pueris, & quicquid vel animo vel corpori noxium coniunctionem eorum conatur dirimere. quandoquidem temperantiæ merces eſt robur & ſanitas, intemperantiæ vero morbus & imbecillitas vicina mortis proxima. is morbus poſtquam fama vulgatus eſt, mari etiam tum nauigationibus idoneo, per initium autumni quæ fere poſtrema ſolet eſſe nauigatio reuertentium ad proprios portus ab omnib. emporijs, prẹſertim eorum, qui nolunt hiemare apud gentes exteras: mutata illa prius delicata vita in mœſtitiam, continuo domus omnes & ciuitates omnes triſti habitu repletæ ſunt, æquãte paulo ante præteritam lætitiã mœrore proclinato in diuerſam partem alteram. omnes enim vna ægrotabãt prouinciæ, & quidem ipſo imperatore grauius. ille enim languebat ſolo corpore, hæ vero animo, ſollicitæ deſperabundæq; de pace cõmodorumque ſuorum vſu libero. ſubibat enim mentem memoria calamitatum exoriri ſolitarum in orbato ſuo principe imperio, vt ſunt bella, rapinæ, vaſtationes agrorum, expulſiones colonorũ, direptiones bonorum, captiuitates, mortes, terrores & pericula, quorum omnium remedium ſitum putabant in ſalute ſui principis. itaq; remittente ſe morbo, breui ſecuta eſt gratulatio vel extremorum finium. fama enim nihil velocius, arrectæq; erant omnes ciuitates rumorum gratiorum auidæ, donec lætum nuncium acceperunt, reualuiſſe omnino Cæſarem: atque ita quaſi ſalutem ipſi recepiſſent, reuerſi ſunt iterum ad hilaritates cuncti continentis & inſularum incolæ. nemo enim meminit vnquam tantã fuiſſe vnius alicuius gentis aut regionis lætitiam publicam ob ſaluti reſtitutum ſuum principem, quanta tum fuit vniuerſi orbis ob Caij ſalutem, mox vt ſe cœpit recolligere. nam ac ſi tum primum feram & paſtoralem vitam in ſocialem ciuilemq; inciperent vertere, & è deſertis ſpeluncis in ciuitates munitas migrare, & poſt vitam ſine magiſtro actam parere paſtori mitioris gregis ductoriq; legitimo, gaudebant ignari veritatis. Cæcutit.n. humana mens, nec intelligit, quid ſit vere vtile, ſequendo magis coniecturas quam ſcientiam. itaq; non multo poſt ille ſperatus ſeruator beneficentiſſimus, qui videbatur nouis felicitatum fontib. inundaturus Europam & Aſiam, profuturis priuatim ac publice, iuxta prouerbium ab ipſo late orſus, erupit in ſæuitiam, vel potius aperuit, quam diſſimularat hactenus. Suum enim patruelem, & imperij cohæredẽ, & propiorem ſucceſſorem Tiberij ꝙ hic natura, ipſe adoptione nepos eſſet, occidit cauſatus ab eo ſe petitũ inſidijs, quod crimen ne in ætatem quidem illius competebat. vix enim tum primam adoleſcentiam miſellus attigerat: & vt quidam aiunt, ſi paulo diu-

diutius vixiſſet Tiberius, Caius iam tum ſuſpectus ſublatus fuiſſet è medio, germanus vero nepos ſolus declaratus fuiſſet auiti ſucceſſor imperij. Verum ille fato conceſſit prius quã exſequeretur ſua conſilia. Cæterum Caius ad fraudandum cõmuni iure ſocium arte vſus eſt, ratus ſe hoc pacto euaſurum calumniam. Fuit autem id commentum huiuſmodi: Conuocatis optimatibus, Vellem, inquit, hunc cognatione patruelem beneuolentia fratrem, iuxta extremam Tiberii voluntatem, in imperij ſocietatem aſſumere. ſed ipſi videtis eum admodum puerum opus habere curatoribus, pædagogis, præceptoribus. alioquin quid mihi contingere poteſt optatius, quam tanto imperij pondere nõ onerari vnum corpus, vnamque animam: & habere me à quo parte ſua ſubinde adiutante ſubleuer. Equidẽ, inquit, plus quam pædagogum vel curatorem, vel præceptorem ei me fore iam nunc profiteor, & me patrem appellari, illum filium, iubeo. Poſt deceptos his verbis, qui adfuerant optimates vna cum adoleſcentulo, quod ei hæc adoptio nõ tam daret ſperatum imperium, quam iam ante datum adimeret, cohæredi collegęq; inſidias ſecurus ipſe cœpit ſtruere. Nam Romano iure filius in poteſtate patris eſt, & alioquin imperator pro poteſtate gerit omnia, nemine audente aut valente rationem ab eo repetere. Hunc igitur ſibi ratus aduerſarium velut in certamine proſtrauit, nil miſeratus puerum ſecum educatum familiaremq; præmaturo fato cadentem, principatus patrimonijq; ſocium, qui multo rũ ſpe Tiberio ſucceſſor deſtinatus fuerat propter cognationem proximam. Nepotes enim poſt parẽtum obitum aui cẽſent pro filijs. Fertur iuſſum ſua manu ſe interimere adſtantib. tribunis ac centurionib. & vetitis adiuuare ſceleſtum facinus, quaſi nefas eſſet imperatorum poſteros necari alienis manibus. Nolebat.n. videri iuris oblitus in patranda ſumma iniuria, & ſanctitatis in ſcelere meminerat, illudẽs veritati ſimulationibus. Tum puer imperitus, qui nunquam cædem fieri viderat, nunquam in armis ſe exercuerat, vt ſolent adoleſcentes regij pacis tempore ſimulacra pugnarum ciere, primum ceruicem præbebat venientibus: cumq; illi detrectarent, ſumpta ſica ſcitabatur, cui loco letale vulnus deberet infligere, vt infelicem vitã ab rumperet: impetratoq; hoc miſerabili officio, primum id atq; vltimum ab his magiſtris didicit, coactus homicida ſui fieri. Vbi.v. primum maximumque certamen Caius confecit ex ſententia, nemine ſuperſtite, quem maleuoli principem ei poſſent opponere, ad ſecũdum ſe mox parabat aduerſus Macron. quo adiutore vſus fuerat, nõ ſolum poſtq̃ adeptus eſt imperium: id enim adulatorum eſt, felices colere: ſed & in principatu parando. Nã Tiber. ſenex callidus, & in noſcitãdis occultis hominum voluntatib. perſpicaciſſimus, nec minus prudens quã potens, crebris de Caio tangebatur ſuſpicionib. eſſe illũ infenſum vniuerſæ Claudiæ familiæ, fauereq; ſoli materno generi: proinde metuebat nepoti, ne relictus puer nõ diu ſuperſtes foret: & alioquin iudicabat indignũ tanto imperio hominẽ inepto ad ciuilem conſuetudinẽ ingenio moribuſq; inconſtantib. præditum. Videbantur.n. alieni à decoro præ ſe ferre quandam inſaniæ ſpeciem, adeo tum dicta eius, tum facta parum ſibi conſtabant,

Imperatoris Romani prærogatiua.

Corruptio quid.

Tiberius Cæſar callidiſſimus atq; in noſcitandis occultis hominum voluntatibus perſpicaciſſimus

quibus tamen rebus conatu omni Macro medebatur quoad fieri poterat, ſuſpiciones eximens Tiberio, ne metu de nepote vlceraretur eius animus. aiebat enim Caium obſequentem illi & beneuolum, & valde patrueli amicum ac deditum, in tantum, vt libenter ſoli crederet imperium, ſed obſtare verecundiam, quod id nō videatur è re publica: & hanc eſſe cauſam cur quamuis ſimplex, haberetur à quibuſdā incōſtans & varius. Quod ſi quando parum promoueret rationibus veriſimilibus, depaciſci non dubitabat, fideiuſſorem ſe offerens: quandoquidē iam ſatis approbaſſet ſuam erga Cæſares beneuolentiam, & priuatim erga ipſum Tiberium, tum cum detecta oppreſſaq; ſe executore fuit Seiani coniuratio. & vt compendio dicam, erat laudator Caii maximus, ſi laus vocanda eſt defenſio contra ſuſpicionum cauſas & incertas obſcurasq; criminationes. Nam in ſumma quicquid pro germanis fratribus ac filiis afferri poterat, hoc totum & amplius etiam Macro afferebat pro Caio apud Tiberiū. in cauſa fuerunt, vt multorum fertur ſermonibus, non ſolum eius officia mutua, quibus colebat Macronem, qui tum erat pene columen imperii, ſed & vox Macronis propter quiddam tectum ſilentio: quæ quotidie maritum incitabat, ne vllam ocaſionem fauoris & iuuandi iuuenis prætermitteret. eſt autem ad impellendum virum efficax impudica mulier, vt quæ blandior fit propter conſcientiam. At ille ignarus probri domeſtici, & ratus ab amore coniugali proficiſci eas blanditias, imprudens ſuis artibus gratificabatur inimicis quos putabat amiciſſimos. Itaque ſæpe ſeruatum à ſe conſcius, libere monere ſolebat nihil ſuſpicans. Quærebat enim vt bonus opifex gloriam ex diuturnitate ſui operis, veritus ne aut ſuapte incuria rueret, aut deſtrueretur ab aliis, Ergo ſi quando videret dormientem in conuiuio excitabat, nec decorum id nec ſatis tutum exiſtimans. dormiens enim exponit ſe inſidiis. itidem inſane ſpectantem ſaltatores ita vt vna geſticularetur, aut ad minorum ſcurrilia dicteria non ſubridentem, ſed cachinnantem pueriliter, aut non temperantem ſibi quin citharœdis choriſue ſuccineret, fodicabat cubito aſſidens aut accumbens proximus, & cohibere conabatur. interdum in aurem inſuſurrabat ne quis audiret alius, blande admonens: non decet te aliis in audiendo ſpectandoq; & vſu cæterorum ſenſuum eſſe ſimilem, ſed tantū debes in ratione viuendi excellere, quanto eminentiorem te fortuna cōſtituit: abſurdum enim fuerit terræ mariſq; principem cantibus, ſaltationibus, cauills & huiuſmodi nugis ſuccumbere. oportere illum ſemper & vbique meminiſſe maieſtatis imperatoriæ, tanquam paſtorem gregi præpoſitum, & vndecunque dictis factiſque in melius proficere. addebatque, quoties contigerit te intereſſe gymnicis aut ſcenicis aut circenſibus ſpectaculis, non ſtudia ſed induſtriā conſidera, ſic cogitans: Si iſta quæ vitę non proſunt, quod ſolam voluptatē ſpectatoribus pariant, tamen quibuſdam elaborantur tanta diligentia, laudem à turba mirabunda captantibus, & coronari ac præconis voce victorem declarari amplum præmium exiſtimantibus, quid oportet eum agere qui profitetur artem lōge præſtantiſſimam? ea eſt imperādi ars, cuius ope colitur

Seiani cōiuratio.

colitur quantum eſt bonorum agrorum ſiue montanorum ſiue campeſtrium, nauigatur totum mare ſine periculo, ob commercia quibus diuerſiſſimæ terræ ſua bona communicant indigentibus, & viciſſim illarum copia ſuam ſubleuant inopiam. nam inuidia totum orbem nunquam occupauit, imo ne partes quidem eius maiores, Europam vniuerſam aut Aſiam: ſed venenoſarum more beſtiolarum cauernas habitat, quoties vnum aliquod pectus ſubrepſit aut vnam familiam, aut ad ſummum vnam ciuitatem atq. alteram; amplas regiones & nationes non accedit, præſertim ex quo veſtra gens auguſta potita eſt rerum dominio. nam quæcunq; noxæ prius verſabantur in mediis vrbibus, pulſæ ſunt ad extremas tartari latebras, & pro his inducta commoda ab vltimis terræ mariſque finibus in has noſtras regiones, atq; hæc omnia tibi ſoli gubernanda commiſſa ſunt. à natura igitur in puppi celſa collocatus ad gubernacula, rege nauem qua generis humani ſalus vehitur, nō aliunde magis voluptatem capiendo, quā è ſubditis per te adiutis aliquo beneficio. Ab aliis .n. alia exiguntur vel priuatim vel publice, à principe proprie expectantur bona conſilia, quorū executio proſit ſubiectis populis: vtque larga manu ac mente ſua bona impartiatur, his tantum exceptis quæ ob incertos caſus futuros ſeruari prouidentia poſtulat. talibus verbis eum incantabat ille infelix monitor cupiens meliorem reddere. at is homo contentioſus vergebat in contraria, quaſi ad illa impelleretur, & caſtigatorem impudenter reiiciebat: interdum etiam procul venientem conſpicatus, ſic alloquebatur proximos. Adeſt præceptor iam ſuperuacuus, pædagogus non amplius pueri, prudentioris ſe ipſo monitor, qui ſubdito imperatorem obedire poſtulat non rudem regiarum artium, quarum magiſter videri vult, ſed à quo ipſe doctus neſcio. Mihi certe ab incunabulis contigerunt educatores plurimi, patres, fratres, patrui, patrueles, aui, proaui, iam inde à primis Romanis principibus per paterni maternique generis ſeriē cognatione proximi; neque dicam de virtutum ſeminibus quæ innaſci ſolent in principe. Quemadmodum enim corporis animique forma, habitu, geſtu, conſiliis, actionibus, prognati maiores ſuos referunt, eodem modo probabile eſt in ipſo ſemine deliniari quādam habilitatem dignam principe. & audebit aliquis indoctus me, qui in materno vtero & naturæ officina imperator formatus fui nondum in lucem editus, docere artes imperatorias quas dudum probe calleo? an credere fas eſt, in mentē venire poſſe ciui paulo ante priuato & humili regia conſilia? attamen impudenter audent præire nobis imperatoria myſteria, quib. ipſi vixdū initiati ſunt. Sic ille paulatim à Macrone alienabatur, quęrens contra eum falſa, ſed vtcunq; probabilia crimina. ſunt enim quidam ingenioſi ad comminiſcēda veriſimilia. Tunc autē ex huiuſmodi Macronis vocibus arrepta fuit occaſio. Meum Caius opus eſt. à me magis, aut certe non minus, quam à ſuis parentibus eſt genitus, ter non ſemel eum Tiberio ſæuienti & ad necem poſcenti eripui meis deprecationibus. poſt obitum quoque illius cum mihi parerēt prætoriani milites, id ſatellitium in manus ei tradidi admonitum prius, vno tantum viro eſſe

Principis officium.

opus,

opus, de cætero integrum & incolume manere i mp eri um. His vt veris quidam aſſentiebantur, quia nondum pernouerant mores Caii fucatos & mutabiles, ipſo ſimulando diſſimulandoq; tegente ſuam vafriciem & inconſtantiam. Veruntamen poſt non multos dies ille infelix ſublatus eſt è medio vna cum vxore, extrema pœna repenſa ſibi pro immodico ſtudio. nec aliam ingrati pro meritis referre ſolent gratiam, pro quibus libenter damnum dant ſuis benefactoribus. Certe Macro, qui ſedulo ambitione magna parique conatu dedit operam, primum vt ſeruaret Caium, deinde vt imperium ſoli adſtrueret, talem mercedem retulit. Fertur enim miſer coactus ſeipſum interficere, vxor quoq, habuiſſe eundem exitum, quamuis putaretur conſtuprata à Cæſare. ſed negant in amore firmũ præſidium, propter crebra eius affectus inconſtantiſſimi faſtidia. cæterum poſtquam & Macro cum omnibus domeſticis mactatus eſt, tertium certamen Caius maiore dolo aggreditur. fuerat ei ſocer M. Silanus, vir magnanimus & cum primis illuſtri natus familia. hic poſt immaturo fato abſumptam filiam, tamen non deſiit generum colere paternis officiis, ſperans (vt par erat) mutuam beneuolentiam tanquam à filio, ignarus quã inanes fallaceſque ſpes foueret. afferebat enim ſemper ſermones pertinentes ad corrigendos mores vitamque principis, nihil diſſimulans & libere monens quid eius maieſtatẽ deceat, fretus tum eximia nobilitate, tum familiaritate domeſtica. nec enim ita dudum filia defuncta fuerat, vt affinitatis iura vaneſcere debuerint, ſed hærebat etiam tum recens memoria exhalantis animam. At ille officium interpretatus contumeliam, quod ſibi videretur prudentiſſimus, temperantiſſimus, fortiſſimus, iuſtiſſimus, oderat hominem hoſtiliter ſicut monitores cæteros. ratus igitur hunc quoque eſſe obſtaculum ſuis cupiditatibus, valere iuſſit manes extinctæ coniugis, & patrem illius, ſuum vero ſocerum dolo peremit: atque ita magnatum alia ſuper aliam cædes vulgabatur rumoribus, ſceleratis facinoribus nemine non obloquente, nec tamen aperte præ metu, ſed ſuſurris clancularíis. Verum non multo poſt mutati (vt eſt vulgus inconſtans dictis, factis atque conſiliis) vix credentes tam repente alium redditum qui prius bonus & perhumanus ſit habitus, atque etiam ciuilis liberaliſq;, excuſationes comminiſcebantur: de patruele cohæredeque, quod naturæ leges ſocietatem non ferant imperii. Præuentũ eſſe illum nece, qui occiſurus erat alterum ſi fuiſſet ipſe fortior. non tam patratum eſſe homicidium, quam diuina fortaſſe prouidentia ſublatum adoleſcentem ad vtilitatem humani generis, ne in partes diuiſum, aliis huic, aliis illi fauentibus, per factiones affligaretur bellis externis ſimul ac ciuilibus. Quid autem optari poſſe pace melius? pacem vero prouenire ex bene adminiſtrato imperio. Id vero non poſſe vere adminiſtrari, niſi abſq; contentionib. principum, quibus ceſſantibus omnia manere in officio. de Macrone item audiebantur huiuſmodi ſententiæ: Turgebat faſtu immodico Delphici oblitus oraculi, quod iubet quemque noſſe ſeipſum. Addebantq;, noticiam ſui felicitatẽ parere, ſicut ediuerſo ex ignoratione ſui naſci calamitatem & infortunium.

Caii vafricies & in rebus gerẽdis inconſtantia.

Macronis mors.

Caii in monitores ſuos ſeueritas.

nium. quid enim neceſſum erat ſubditum occupare partes principis, imperatorem vero Caium in ordinem redigi? cum principis ſit imperare, quod Macro ſibi vſurpabat, priuati vero imperata facere, quod ille à Caio poſtulabat. nam ſic homines imperiti vocabant monita, & conſultorem magiſtrum, ſiue tam inſenſati vt rerum diſcrimen non intelligerent, ſiue hoc eſt adulatorum ingenium, res adulterare ſimul & harum vocabula. De Silano vero cauillabantur, ridiculum, quam putaret ſoceri tantam autoritatē in generum, quantā patris in germanū filium. atqui patres ciues priuati filiis ad magiſtratus prouectis vltro primatu cedunt. hic vero nimis ſimplex, iam ne ſocer quidē plus ſatis curioſus fuerat in rebus nil ad ſe pertinentibus, nō intelligens affinitatē extinctam cum filia. nam connubia familiis externis ſunt pro vinculo, quo ſoluto ſoluitur & affinitas: præſertim quoties caſus incidit cui mederi nequeas, interitus elocatæ in alienam familiam. Talia tum paſſim audiebantur in omnibus circulis dum operam dant omnes ne imperatorē crudelitatis inſimulēt, ſemel. n. concepta opinione humanitatis & probitatis eius, ſi cuius antea principis, incredibilē putabant tantam tamq; repentinam mutationē in contrarium. confectis igitur modo dictis certaminib. aduerſus præcipuas tres partes reipublicæ, duas palmas adeptus de ciuibus ordinis equeſtris & ſenatorii, tertiā de ſuis gentilibus ratúſq; poſt poſtratos valentiſſimos ſe factum iam aliis omnibus formidabilem, ſenatoribus quidem cæſo Silano nemini ſecundo eius ordinis, ſublato vero Macrone equitibus, inter quos ille primam dignitatē primoſq; honores meruerat, patruelis quoq; ac cohæredis nece omnibus ſibi coniunctis ſanguine, non amplius ſe continuit intra humanæ naturæ terminos, ſed ad diuinos honores aſpirauit, hinc vt aiunt nactus occaſionem eius dementiæ. Perſuaſum ei fuit, ſicut aliorum gregum magiſtri, opiliones, caprarii, bubulci, nec boués ſunt ipſi, nec capri, nec arietes, ſed homines his longe præſtantiores modis omnibus: ſic præfectum gregi humani generis optimi, cenſendum maiorem homine, referendumq; in deorum numerum. Hanc opinionē vbi concepit, amplexus eſt fatuus pro veritate fabulam. Tandem auſus in vulgus efferre impiam ſui conſecrationem, pergebat vlterius, & quaſi per gradus quoſdam paulatim aſcendebat. nam primo æmulabatur ſemideos quos vocant, Liberum, Herculem, Caſtores, Trophonium, Amphiaraum, Amphilochum, & ſimiles, irridens eorum oracula orgiaque, ad ſuam collata potentiam. Deinde quemadmodū in theatris ſolent ſcenici, alias alium cultum ſumebat, nūc clauam & leonis exuuium, ſed hæc aurata vtraque, ſcilicet transformatus in Herculem: nunc pileum imponebat capiti, quoties Caſtores ageret: interdum hedera thyrſoque ac hinnuleorum exuuiis repræſentabat patrem Liberum. Verum tamen hanc ſibi prærogatiuam vſurpabat interim, quod cum illorum quiſque contentus propriis ceremoniis ac honoribus alienos non requireret, ipſe vniuerſos iubebat ſibi congeri, vt eos quibus inuidebat vinceret, non more Geryonis tricorporis tanta mole captans concurſum confluentium ſpectandi gratia, ſed quod magis mireris,

Caii in Silanum ſocerum crudelitas.

Herculis labores.

Caius nō contentus ſe æquiparari ſemideis æmulationem cum maioribus diis petit.

Caii inconſtantia & leuitas.

Protei Ægyptii fabula.
Caii ambitio, leuitas & inſania

reris, vnum corpus ſubinde transfigurans in formas varias, vt quondam Proteus ille Ægyptius, quem Homer. introducit omnia vertentem ſeſe in miracula rerum, ignemq; horribilemque feram, fluuiumq; liquentem. Atqui quid opus erat tibi Cai his ſimulacrorum inſignijs? Virtutes illorum imitari debueras. Hercules purgabat terras, & maria ſubibat, neceſſaria certamina hominib. vtiliſſima, vt noxia monſtra ex elemento vtroq; tolleret. Liber exculta vite, expreſſoq; inde potu ſuauiſſimo & animis corporibuſq; perutili, illos ſerenat malorum obliuionem inducens & ſpem bonorum: hæc ſaniora reddit & agiliora fortioraq;, conferens plurimum & ſingulis ciuibus, & frequentibus familiis ac ciuitatibus, dum è dura laborioſaque vita traducit ad mitiorem, & cunctis Græcis pariter atq; Barbaris nationib. feſta, epulas, hilaritates, alias poſt alias exhibet. Mero enim debentur hęc omnia. De gemellis quoque Iouis filijs fertur immortalitatem impartiuiſſe alterum alteri. cũ enim alter mortalis natus eſſet, alter vero immortalis, hic cuius erat potior conditio, maluit de ſuo iure decedere, quam pietatem erga germanum non declarare. Cogitans enim infinitum æuum ſuæ vitæ fraterniq; interitus, & ſibi relinqui vna cum immortalitate luctum amiſſi fratris perpetuum, mirificam permutationem commẽtus eſt, admixta ſibi mortalitate, fratri vero immortalitate, atq; ita exæquatis naturis diſparibus, quæ quidem ratio fons eſt totius iuſtitiæ. Hi omnes Cai, vt bene de humano genere meriti fuerunt in admiratione, & ſunt hodieq;, diuinis honoribus digni habiti. Tu quid tale nobis præſtitiſti, quo extollaris atque ſuperbias? esne imitatus Ioue natorum fratrum charitatem, vt inde incipiam? Fratrem cohæredemque in primo ætatis flore crudeliter iugulaſti, ferreus & immiſericordiſſimus, ſorores poſt in exilium egiſti, vt regnares ſecurius nihil ab eis metuens. At Liberum æmulatus es? excogitaſti noua beneficia? impleſti vt ille terrarum orbem lætitia? Europa & Aſia vix tuam capiunt munificentiam? Inueniſti ſane nouas artes, ſed vt peſtis publica. quibus gaudia mutaſti in dolores ac moleſtias, vt omnes vbique tædium vitæ caperet, dum aliena bona cuncta occupas inexplebili auaritia conuerrens ab oriente occidenteque & cæteris tractibus ad meridiem & ſeptentriones vrgentibus: pro quibus remittis ad eas regiones execrabilia maleficæ animæ tuæ germina perniciem mortalibus afferentia. Hæc ſunt, cur alter Liber pater exortus ſis. Sic & Herculem egregie refers indefeſſis tuis laboribus, & facinoribus fortib. dum bonis legibus, incorruptis iudicijs, annonæ felicitate, cæteriſque feſtæ pacis commodis reples continentem, & inſulas tu ignauiſſimus ac pauidiſſimus, qui tranquillitatem felicitatemque profligaſti ex omnibus ciuitatibus, introductiſque in earum locum tumultibus infortunatiſſimos reddidiſti populos. Dic Cai, ob haſne cædes ac peſtes per te illatas Deus fieri poſtulas? ſcilicet vt immortalis ipſe has calamitates non in paucos dies, ſed & in tempus infinitum proferas. Ego diuerſum cenſeo, etiamſi Deus crederetis, omnino te tranſiturum in ordinem mortalium ob tam peruerſa tua ſtudia. Nam ſi virtutes diuinitatem, vtique mortalitatem afferunt vitia. Non eſt igitur quod te ad-

Caius diuinos ſibi honores mutato habitu aſcribit.

Caius ſorores ſuas, quo ſolus imperaret, in exilium mittit.

Caii inexplebilis auaritia.

te adſcribas Iouis filiis fraterna charitate inſignibus ipſe fratrum interfector: aut Herculis Liberique honorum velis eſſe particeps, qui ſuis inuentis vitam excoluerunt, cum eorum beneficia perdas tuis maleficijs. Tanta autem inerat ei rabies, tam inſana væcordia, vt non contentus ſe æquiparari ſemideis, ad maiores Deos verſus æmulationem cum eis ſuſciperet, cum Apolline, Marte ac Mercurio. Huius primum caduceo, talaribus, chlamydeque ornatus, ordinem in perturbatione, ſeriem in confuſione, rationem oſtentabat in dementia. Deinde vbi collibuit, his depoſitis refingebatur in Apollinem, corona radiata caput redimitus, arcum & ſagittas ſiniſtra tenens, dextra porrigens gratias, quod ita deceret in promptu eſſe id quod melius, pœnas vero ſupprimi, & ad ſiniſtram retrudi in locum poſteriorem. moxque inſtituti ſunt chori, vt pæanas canerent in eum, quem paulo ante Bacchum, Euium, Lyæum hymnis ſuis appellauerant, quando Liberi habitum ſumpſerat. Sæpe etiam thoracatus, galeatus, clypeatuſque prodibat ſtricto gladio pro Marte ſe oſtentans, vtrunque latus ſtipatus nouis ſa-lijs, homicidis quibuſdam paratis ad ſæua miniſteria, explendamque crudelitatem ſitientis humanum ſanguinem. Hac inuſitata ſpecie terror incutiebatur populo, miranti quod honores ſibi vſurparet eorum, quorum virtutes aſpernaretur, contentus ſolis inſignijs. Atqui hæc geſtamina ſimulachris adduntur, vt ſignificent vtilitates ab his dijs exhibitas humano generi. ſuiſque cultoribus. Mercurij pedibus alata ſubligantur talaria. Quam ob rem? nimirum quia decet

Apollinis ſtatua.

Deorum internuncium atque interpretem, vnde illi Græcum nomen eſt, læta nunciantem (mala enim vix vir ſapiens, nedum Deus, nunciare ſuſtineat) eſſe quam celerrimum, & præpetibus pennis ferri velociſſime: quandoquidem in huiſcemodi rebus properatio requiritur, ſicut in diuerſis quieſcere ſatius fuerit. Sic & caduceum ſumit, inſigne pacificatoris & authoris fœderum. Nam bella caduceatores fœcialeſque dirimunt, afferendo pacem aut inducias. Qui niſi admittantur, nec modus nec finis erit calamitatibus, & vltro citroque illatis iniurijs. At Caius in quem vſum ſibi ſumebat talaria? an vt infauſta inauſpicataque ipſius facta, perpetuo tegenda ſilentio, curſim diuulgarentur per omnes imperij prouincias? & quid erat opus motu præceleri, cum vel vno loco hærens alia ſuper alia mala innumera profunderet, velut è perennibus fontibus, inundatura omnes regiones orbis huius habitabilis? quid autem opus erat caduceo, cum nihil vnquam pacatum vel diceret vel faceret? omnes vero domos & ciuitates tum Græcas tum barbaras impleret inteſtinis ſeditionibus belliſque ciuilibus? deponat iſtam appellationem inepte vſurpatam adulterinus Mercurius & ſuppoſiticius. Apollinis vero quid eſt in eo ſimile? coronam radiatam geſtat, effictis belle ab artifice radijs ſolaribus: quaſi aut ſola, aut in vniuerſum lux magis placere poſſit, quam nox & tenebræ denſiſſimæ ad perpetrandas res nefarias. Siquidem honeſtæ opus habent luce meridiana, vt conſpicuæ fiant quibuslibet: turpes vero ſunt relegandæ in extremum Tartarum, dignum omnium, quæ cælari debent receptaculum.

Mercurius deorum internuncius

Fœcialium officium.

Caius peſtis ciuitatis, populi deuorator, lues, & pernicies declaratur.

culum. Quin & vtriúſque manus geſtamina, vt par eſt, transferat, arcum ſagittaſque dextra intentet, ferire certis ictibus, viros, mulieres, totas familias, ciuitates populoſas, ad internecionem ſolitus: Gratias vero ſiniſtra tegat, niſi mauult prorſus abijcere. Propalam enim eas violauit, dum facultatibus amplis inhiat, & poſt rapinas dominos eorum iugulat inſuper, propter felicitatem inuolutos calamitatibus. Medicinam quoque pulchre inuertit Apollinis. Ille remediorum inuentor eſt ſalutarium, pro ſua genuina bonitate paratus morbos etiam ab aliis immiſſos depellere. iſte contra ſanis morbos inferebat, mutilationes integris, viuis mortem manu aſcitam ante fatalia tempora, conquiſitis diligenter veneficijs, quibus ni diuina iuſtitia præuentus fuiſſet, perdidiſſet, quicquid erat in ſingulis vrbibus præſtantium & probatorum hominum. Aduerſus honoratos enim & diuites hunc apparatum fecerat, vrbanos pręſertim atque Italos: apud quos tantum auri argentique congeſtum eſt, vt ſi ex reliquo orbe habitabili vniuerſo colligeretur, multo minor inueniretur numerus. Quapropter à ſuametipſius patria, tanquam à ſacra linea, exorſus eſt talem ſementem iactare, peſtis ciuitatis, populi deuorator, lues & pernicies. Celebratur & alia laus Apollinis, quod non ſolum medicus, ſed & vates ſit optimus, oraculis futura prædicens ad vtilitatem hominum, ne quis caligante mente ob incertitudinem offenſet tanquam cæcus in tenebris, & bona quærens in aduerſa impingat per improuidentiam: ſed potius futuri præſcius, & in id tanquam præſens mente defixa, non aliter ſibi caueat, quam corpori præcauet oculorum miniſterio vitans quæcunque incommoda. Quid ſi his quoq; opponamus inclyta Caij oracula, per quæ ignominiæ, cōfiſcationes, exilia, mortes prædicebantur optimatib. & dynaſtis vbiq; gentium? quid igitur cōmune habet cum Apolline, qui nihil vnquam fecit ſimile? deſinant igitur illi falſi pæanes, ad veri pæanis imitationem compoſiti: nā nec nomiſma licet adulterare, nec diuinam effigiem, ſed nihil tam inopinatum, quam tale corpus, talemq; animum vtrumq; molle fractumq;, æmulari Martis robur ac fortitudinem. ille tamen tanquam in ſcena ſubinde mutatis perſonis varia ſpecie fallebat ſpectantium oculos. omittamus examen animi & corporis, per omnia diſſimilium dicto dæmoni, tam habitu, quam geſtibus. Certe Martis, non fabuloſi dico, ſed eius, per quē fortitudinem naturalem intelligimus, vim ſcimus beneficam, auxiliatricem oppreſſorum iniuria, vt ipſum nomen eius Græcum indicat. nam ἄρης παρὰ τὸ ἀρήγειν, hoc eſt, à ſuccurrendo videtur mihi denominatus, profligator bellorum, pacis opifex, quam ille gradiuus æque ac hic bella, odio proſequitur, tranquillitatem & quietem turbans tumultibus. Satis opinor iam declaratum, in nulla re Caio cum dijs, ac ne cum ſemideis quidem conuenire, diuerſo natura & eſſentia, ſed præcipue ſtudijs, nimirū cæca eſt concupiſcentia, præſertim accedente ambitione contentioneq; peruicaci ac licētia maxima, quæ nos quondam fortunatos deuaſtauit. Solos.n. Iudæos ſuſpectos habebat vt obſtaturos ſuo propoſito, quippe qui pene in cunis ex parentib. pædagogis, magiſtriſq;, præcipue ve-

Medicinæ prima inuentio.

Apollo medicinæ inuentor primus.

Mars profligator bellorum, & pacis opifex.

Caii erga Iudæos innatum odium.

ro ex ipſis ſacris legibus, atque etiam non ſcriptis moribus didiciſſent vnũ Deum patrem & conditorem mundi credere. nam cæteri omnes, viri, fœminæ, ciuitates, gentes, regiones tractuſque terrarum, & totus pene dixerim orbis, gementes licet indigneq; ferentes, nihilominus aſſentabãtur, extollentes ipſum plus æquo, augenteſque faſtum eius immodicum. nonnulli vero barbaricum quoq; morem introducebant in Italiam, adorationem videlicet, & ingenuitatem Romanam adulterabãt. Sola inquam Iudęorum natio ſuſpecta erat vt aduerſatura, ſolitorum ad ſpontaneam mortem tanquam ad immortalitatem properare, potius quam patiantur, vel minimũ aliquid conuelli è patriis ritib. quia ſicut in ædificijs, exempto vno cæmento reliqua licet firma videantur, laxata ſidunt paulatim in vacuum. nec erat paruum, quod mouebatur, ſed omnium longe maximum, hominem natum mortalem, in ſpeciem ingeniti immortaliſque Dei refingere, qua impietate nihil cogitari poteſt magis impium. citius enim Deus mutaretur in hominem, quam homo in Deum. taceo, quod hoc pacto aditus aperiebatur alijs vitijs ingentibus, vt infidelitati & ingratitudini erga benefactorem creaturarum omnium, qui pro ſua potentia ſingulas vniuerſi mundi partes bonis ampliſſimis cumulat. Proinde bellum abſq; inducijs contra noſtram nationẽ exoriebatur. Quid enim ſeruo poteſt grauius obuenire, quam inimicus & infenſus dominus? ſunt autem imperatoris ſerui ſubditi, ſi non vllius antea propter eorum mite legitimumque imperium, certe Caij, qui ex animo reiecerat omnem clementiam, & iura contemnebat omnia. cum enim ſuam libidinem pro lege haberi poſtularet, abrogabat, quicquid vſquam legum erat vt ſuperuacaneum. noſtrates autem non ſolum inter ſeruos, verum etiam inter viliſſima cenſebantur mancipia, loco principis nacti dominum. quod vbi ſenſit Alexandrinorum vulgus promiſcuum & confuſaneum, in nos conſpirauit, ratum veniſſe occaſionem optatam, & odium, quod iam dudum tentarat erumpere, ſemel aperuit, tumultu perturbans omnia. nam quaſi permiſſu imperatoris eſſemus eorum expoſiti ſæuiciæ, aut belli iure in poteſtatem redacti, immani beluinoq; furore nos conficiebant, irrumpendo in ædes, pellendoq; dominos earum vna cum vxoribus atque liberis, moxq; ita deſolatas diripiendo, aſportandoque ſupellectilem cum rebus pretioſioribus ex abdito erutis: nõ clam vt nocturni fures ſolent, metuentes, ne deprehenſi capite luant, ſed propalam interdiu prędam oſtentantes obuijs, quaſi res hæreditarias aut empticias. Quidam etiam inita ſocietate latrocinij, rapta diuidebant in foro medio, interdum ſpectantib. dominis, & ipſos cauillis interim irridebant, proſcindebantque conuicijs. grauia hæç erant, etiamſi nihil accederet: niſi leue videtur, pauperes è diuitibus & egenos ex opulentis nulla ſua culpa repente factos, proprijs focis relictis exturbatos ædibus vagari, vt æſtu nimio perirent aut nocturnis frigoribus. Sunt tamen iſta leuiora his, quæ ſecuta ſunt. nam ex tota vrbe in exiguam quandam eius partem tanquam in ſpeluncam compulſas tot myriades virorum, mulierum, p u-rorumque, ceu pecora, ſperabant, ſe intra paucos dies viſuros aceruatim

Alexandrinorum contra Iudæos conſpiratio.

tim

tim iacere. aut fame necatos per ciborum inopiam, qui vt in re nec opinata prædari non potuerant: aut in loco æſtuoſo anguſtoq; compreſſos, vitiato etiam circumuicino aere vitalibuſque auris per crebras reſpirationes, imo vt verius loquar anhelitus, dum ab æſtuantibus & propemodum febricitantibus per nares & os efflantur, & ignem (iuxta prouerbium) addunt incendio. cum enim inteſtinorum viſcerum natura ſit calidiſſima, quando externis auris refrigerantur mediocriter, bene afficiuntur reſpirationis inſtrumenta hac temperie. Quod ſi quando plus iuſto calefiant, ex intemperie neceſſario difficultas naſcitur, igne ad ignem adiuncto. Cum igitur non poſſent diutius ferre loci eius incommoditates, effundebantur in deſerta littora & ſepulcreta, cupientes ſaltem purum & innoxium aerem attrahere. Quod ſi qui aut reliqui erant in aliis vrbis partibus, aut neſcii calamitatū incumbentium peregre veniebant, variis modis mulctabantur, aut ſaxis vulnerati atque lateribus fragminibuſque teſtaceis, aut ilignis querniſue fuſtibus ad mortem vſque contuſi caput aliaſque partes corporis quæ non læduntur abſque vitæ periculo. illi quoq; quos diximus contruſos in eximium quendam vrbis angulum anguſtiſſimum, tantum non obſidebantur à maleferiatis hominibus, obſeruantibus ne quis clanculum ſe inde proriperet. futurum enim erat vt haud pauci præ inopia victus diffugerent parū de ſeipſis ſolliciti, modo ne fame interirent cū totis familiis. his ne pateret effugiū cauebāt aduerſarii, & quotquot intercepiſſent excruciatos prius mox enecabant, nullam ab eis abſtinendo ſæuiciam. alia vero manus circa portus fluminis inſidiabantur Iudæis appellentibus, & eorum mercimoniis, quibus in conſpectu dominorum direptis, ipſos protuſos exurebant, conſtructo rogo è gubernaculis, contis, & nauium tabulis. Alii media in vrbe concremabantur miſerrimo ſupplicii genere. Nam præ lignorum inopia ſarmenta comportabant, quibus accenſis iniiciebant miſeros. At illi ſemiuſtulati fumo magis quam igni necabantur, quod ex tali materia ſurgens ignis fumoſus & debilis ſtatim extingueretur, nec vllas prunas relinqueret. Multi etiam viui loris laqueiſque circa talos adſtrictis per medium forum raptabantur, inſultante vulgo & ne mortuis quidem parcente corporibus. Diſſecta enim membratim fruſtatimq; conculcabant immaniores beſtiis efferatiſſimis, tanta crudelitate, vt ne reliquias quidem ad ſepulturam ſupereſſe ſinerent. Cumq; præſes eius regionis, qui ſolus ſi voluiſſet, poterat vna hora impotentiam turbæ furentis compeſcere, diſſimularet quæ videbat audiebatq; etiam turbata pace daret infeſtandi licentiam, magis etiam exaſperati atrociora ſunt auſi facinora: conglobatique in cohortes numeroſiſſimas, proſeuchas (multæ ſunt in ſingulis vrbis regionibus) aut arbuſtis ſuccisis vaſtarunt, aut diruerunt funditus, quaſdam etiam incenderunt iniectis ignibus tanta rabie atque inſania, vt nec proximis ædificiis parcerent. Ignis enim nactus materiam facillime tranſtulit. Taceo deletos à furentibus eodem incendio honores Romanorum principum, clypeos, coronas ſtatuasque auratas cum ſuis titulis, quos reueriti continere impetū debuerant:

ſed tum ferociebant, non timentes Caium vindicem, quem norant Iudæis infenſiſſimum, nec illi quicquam fore gratius, quam ſi hanc gentem omni genere calamitatum afficerent. & vt nouis adulationibus eũ ſibi conciliarent, ac in nos ſæuirent ſecurius, quid faciunt? proſeuchas quotquot diruere incendereue non potuerant, quod accolerentur magna Iudæorum frequentia, alio modo perdiderunt vna euerſis moribus & ritibus. Nam effigies Caii ſtatuerunt in omnibus, in maxima vero ac celeberrima ſublimẽ quadrigis aheneis: idque tam præpropero ſtudio, vt cum carerent nouis quadrigis, veteres æruginoſas, auribus, caudis pedibuſq; mutilatas, è gymnaſio raperent, olim dedicatas, vt fertur, Cleopatræ, quę fuerat vltimæ huius nominis reginæ proauia. Qua in re quantum crimen ſit admiſſum, cuiuis puto perſpicuum. Nunquid enim decorũ erat vel nouas dedicari quæ fuiſſent fœminæ? nunquid vel viriles vetuſtas adeo? aut qualeſcunque, alienas tamen, & iam ante dicatas alteri? & cum iſtis talibus donariis non verebantur, ne offenderent imperatorem iracundum & omnes honores ſibi deposcentem egregie ſplendidos atque magnificos? at illi ob hoc præclare factum laudem ſperabant inſuper, maioremq; gratiam, quod proſeuchas in noua fana verterent, augerentq; contractorum Caio templorum numerum, non tam in eius honorem, quam vt odium ſuum exſaturarent omnifariis noſtræ nationis cladibus, id quod liquet argumentis certiſſimis. primo quia nullius regum, quos circiter decem in trecentis annis deinceps numerant, vllam in proſeuchis dedicarunt effigiẽ aut ſtatuam, quamuis hos ſui generis Deos cenſerent appellarentq; in titulis. Quid ni? quos certe ſciebant homines, cum pleraſq; beſtias aquatiles terreſtres volucreſq; referrent inter numina, quorum fanis, aris, templis, luciſq; tota Ægyptus plena eſt. reſpondebunt nunc fortaſſe quod tunc nõ reſpondiſſent, vt ſunt adulatores, fortunam principũ magis quã ipſos principes colere ſoliti: maiorem eſſe imperatorũ maieſtatem ac felicitatẽ quam Ptolemæorum fuerat, ac proinde maiores his honores deberi. Ergo homines omniũ, ne quid dicam aſperius, ſtultiſſimi, cur ante Caiũ Tiberio, qui & illi principatũ parauit, & per viginti tres annos terrę mariſq; potitus imperio, nullũ ſemen belli, ac ne ſcintillam quidẽ reliquit in tota Græcia & Barbaria, ſed pacem paciſq; bona vſq; ad ſuum obitũ fouit conſtantiſſime, non eoſdem decreuiſtis honores? num genere erat eo inferior? imo ex vtroq; parente nobiliſſimus. An eruditione cedebat? & quis fuit per id temporis prudentior aut diſertior? At fortaſſis ætate? & quis rex aut imperator felicius conſenuit? imo etiam num iuuenis, ſenior dicebatur propter opinionem ſolertiæ, & tamẽ hic talis ac tantus à vobis eſt præteritus. Quid ille qui humanam naturam exceſſit omni virtutum genere, propter eximiam potentiam bonitatemq; primus cognominatus Auguſtus, nõ hæreditariam hanc appellationem ſortitus, ſed nouus eius conditor & tranſmiſſor ad poſteros? quãuis rebus turbatiſſimis principatũ adeptus & admotus gubernaculis reipublicæ. nam terra mariq; cõtendebatur de primatu certantib. maritimis & mediterraneis prouinciis, ductu honoratiſſimi

Auguſti Cæſaris res geſta.

cuiuſq;

cuiuſq; è Romanis optimatibus:& ingentes orbis terrarum tractus inter ſe committebantur conflictabanturq; æmulatione imperii, excitis vtrinque gentibus vltimis, & aduerſas acies terra marique mouentibus, vt pene vniuerſum hominum genus internecione ſit abſumptum per cædes mutuas, ni rebus feſſis ſubueniſſet vnus homo princeps auguſtæ familiæ, dignus alexicaci ſeu auerruncatoris cognomine. Hic eſt Cæſar ille, qui depulſis procellis vndequaq; ruentibus, ſerenitatem orbi reſtituit, qui calamitatibus publicis tum Græcarum tum Barbararum gentium attulit remedia, quæ exortæ ab oriente ac meridie percurrerunt vſq; occidentem & ſeptentriones, intermediis terris repletis omni malorum genere. Hic eſt ille qui ſolus prouincias quotquot ſunt exemit vinculis. Hic eſt ille qui & aperta bella ſuſtulit & occulta latrocinia. Hic eſt ille qui mare vacuatum nauibus piraticis, reddidit plenum onerariis. Hic ciuitates vniuerſas libertate donauit, res perturbatas reduxit ad certum ordinem, gentes feras & abhorrentes à cæterarum commercio, formauit ad manſuetudinem ſocietatemq; hominum. Hic Græciæ longe promouit pomœria, tractus vero Barbarorum opportuniſſimos mutauit in Græciã. Hic pacis cuſtos: iuris æquus moderator, gratiarum profuſus largitor, omnium bonarum rerũ quam diu vixit cõmunicator. Huius talis tantiq; benefactoris, per quadraginta tres annos quibus Ægyptum tenuit, honores neglexerunt, in proſeuchis nulla eius poſita ſtatua vel effigie. Atqui ſi cui noui eximiiq; honores debebantur, illi cõueniebant maxime, non ſolum vt autori Auguſtæ familiæ, & ante alios optime de mortalibus merito, qui ſublato multorum principatu ſibi vni ſumpſit clauũ reipublicæ, gubernandi ſcientiſſimus: merito .n. dictum eſt illud, Multos imperitare malum eſt: quia multifariorũ malorum cauſa ſunt multorum ſuffragia: verũ etiã quia totus orbis cœleſtes ei honores decreuerat, tẽpla, fana, lucos, porticus, vt his alia nulla pulchriora viſantur in vrbib. vel noua vel vetera, præſertim in noſtra Alexandria. Nullum .n. eſt conferendum cum eo quod dicitur Sebaſtion, templum Cæſaris nauigantiũ præſidis ſitum ê regione ſtationis portuoſiſſimæ, ſublime, ingens ac conſpicuum, quale nuſquam alibi, plenum donariis, pictis tabulis & ſtatuis, circumquaq; ornatum auro argentoq;, ſpatioſum, excultum porticibus, bibliothecis, aulis, lucis, veſtibulis, atriis, ambulacris, omnibus his ſumptuoſiſſimis, ſpes ſalutaris ſoluentium & appellentium. In tanta occaſione, in tanto conſenſu gentium, incolumi proſeucharũ iure deceſſit ne quicquam officiis Cæſari debitis? id nemo ſanus dixerit. cur igitur prætermiſerunt? dicã ſedulo. Norant eius curam ac diligentiam, qui non minus ſollicitus eſſet de confirmandis ſingularũ prouinciarum ritib. quam de Romanis ceremoniis: acciperetq; huiuſmodi honores à cæcis aſſentatoribus, non quod probaret, ſed quia videbatur hoc poſtulare amplitudo imperii, cui veneratio quædam parabatur his artibus. Ipſum vero nunquam inflatum talibus obſequiis. hinc certo colligitur, quod nunquã ſuſtinuit appellari Deum vel dominũ, auerſatus hãc adulationẽ, nec diſſimulãs probari ſibi Iudæos qui abominarẽtur talia. Alioqui non paſſus fuiſſet trans Tiberim

Octauiani *Auguſti res geſta.*

rim bonam vrbis partem teneri à Iudæis, quorum plerique erant libertini: quippe qui belli iure in poteſtatem redacti ab heris ſuis manumiſſi fuerant, permiſſi ritu maiorum viuere. Hos ſciebat habere ſuas proſeuchas in quibus cœtus facerent, præſertim ſabbatis, iuxta religionem patriam. Sciebat eos collectas primitiarum nomine mittere Hieroſolyma, & certos homines, qui pro ipſis offerrent victimas. Eos tamen nec vrbe iuſſit excedere, nec mulctauit iure ciuium, quandoquidem ne in Palæſtina quidem extinctam volebat eorũ religionem & rempublicam: nec circa proſeuchas quicquam nouauit, nec cœtus in quib. leges diſcerentur fieri vetuit, nec ſolennem morem primitiarum offerendarum vllo edicto ſuſtulit: ſed tam ſancte noſtra ſacra habuit, vt pene omnium eius domeſticorum dona extent in templo noſtro, in quo mandauit quotidianas mactari victimas ſuis ſumptibus, Deo votas altiſſimo: quæ ſacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuo, monumentum virtutum imperatoriarum. Domi quoque quoties menſtruas pecuniæ frumentiue diſtributiones populus acciperet, Iudæorum rationem haberi voluit: quæ liberalitas ſi in ſabbatum incideret, quando noſtris nec dare licet nec accipere, nec operis quicquam facere, præſertim quæſtus gratia, iubebantur diripitores Iudæis in poſterum diem reponere publicum beneficium. quapropter omnes vbique gentes, quamuis ſuopte ingenio Iudæis parum propitiæ, verebantur tamen violare iura Iudaica. item ſub Tiberio conſeruata ſunt. licet Seiano res nouas moliente in Italia. Cognouit enim ille mox poſt necem inſidiatoris, meras calumnias fuiſſe delata de Iudæis Vrbem incolentibus crimina, conficta à Seiano, vt gentẽ è medio tolleret, quam norat vel ſolam vel præcipue repugnaturam conatibus impiis, & conſpirationi caput imperatoris petenti. Proinde mandauit omnibus prouinciarum præſidibus, vt oppidatim huic genti parcerent, exceptis conſciis paucis admodum: cæterum de ritibus eorum nihil nouarent, ſed commendatos haberent, tum viros ipſos vt pacis amantiſſimos, tum mores eorum legeſq;, vt conferentes ad tranquillitatem publicam. At Caius ſic faſtu inflatus eſt, vt ſe Deum non iactaret tantum, ſed & crederet. nec vllos inuenit Græcos aut Barbaros magis idoneos quam Alexandrinos quibus abuteretur ad ſatisfaciendum tam immani concupiſcentiæ. ſunt enim magni præſtigiarum, aſſentationum, ſimulationumq; artifices, & ſemper in promptu verba habent adulatoria, effreni ore ad omnia turbanda miſcendaque faciles. Dei nomen tanti faciunt religioſi homines, vt & ibes & aſpides ſuas multaſq; alias beſtias eo dignentur. itaque cum ſint huius appellationis prodigi, decipiunt puſillanimos & imperitos impietatis Ægyptiacæ: ſed deprehẽduntur ab his qui norunt eorũ ſtulticiam vel potius audaciã nefariam: id quod Caius neſciens putabat ab Alexãdrinis Deũ ſe credi ſerio, quandoquidẽ non diſſimulanter ſed diſerte vtebantur omnib. acclamationibus quib. alia ſolent venerari numina. præterea nouã illã proſeuchis illatã iniuriã, exiſtimabat à pura conſcientia profectã & vehementi ſtudio: quæ partim ex quotidianis actis cognoſcebat, tranſmiſſis ſibi ab Alexandria:

Alexandrinis adulationis vitium innatum.

Caius ab Alexandrinis pro Deo cultus.

hæc enim libétius lectitabat quam vllum poema vel hiſtoriam: partim ex non nullis ſeruis domeſticis, eadem cum ipſo laudare aut irridere ſolitis. Horum plerique erant AEgyptij, male frugi mancipia, aſpidum & crocodilorum patriorum venenis tincti, tum corpora tum animos. Quorum chori & totius Ægyptiaci ſodalicij ceu ductor quidam erat Helicon, ſeruus nequam & ſceleſtus, qui malis auibus in palatium ſubrepſerat. Nam artes liberales guſtarat cura prioris heri, qui eum donarat Tiberio Cæſari. & tunc quidem in nullo fuit pretio, quod Tiberius auerſaretur puerilesblanditias, quippe qui iam tum adoleſcés ad grauitatem ſeueritatemque fuerat pronior. Sed poſtquam illi defuncto Caius in principatum ſucceſſit, iſte animaduertens nouum herum in omnes relaxationes & delicias effundi omnibus ſenſibus, ſic cogitauit: Nunc tuum tẽpus eſt Helicon, excita te ipſum: habes auſcultatorem & ſpectatorem egregium, cui te oſtentando approbes. Agili es ingenio. ſalibus & cauillis vales plurimum. Probe calles nugas, riſus, iocos, & ludicra. Tenes artes illiberales non minus quam liberales. Habes & non iniucundam facundiam, qua inter adulandum poſſis malicioſe pungere, vt non riſum ſolum, ſed & bilem è ſuſpicione moueas, quando in poteſtate habes dominum ad audiendas delationes facilem. Patent enim (vt ſcis) aures eius, ſemper arrectæ ad commenticias obtrectationes atque calumnias. Earum materiam noli amplius quærere, habes criminationes Iudaicorum rituum, quas didiciſti à pueritia, non ab vno aliquo, ſed à linguaciſſima parte Alexandrini populi. Oſtende quid didiceris. His ineptis & ſceleſtis cogitationibus percitus aſſectabatur Caium, nec noctu abſiſtens nec interdiu, ſed abutens ad incuſandos Iudæos ſeceſſu eius ac otio, cauillis eum oblectans verſutiſſimus, quo magis illos pungeret. Nec enim aperte delatoré ſe profitebatur, nec profiteri poterat: ſed oblique & aſtu infeſtabat grauius quã ſi profeſſus cum ea gente exerceret inimicitias. Id cũ ſcirent Alexandrinorum legati, dicuntur eum conduxiſſe magnis mercedibus, non tantum pecunia, ſed & ſpe honorum, quos ei pollicebantur ſe collaturos quam primum Caius veniret Alexandriam. at ille tempus illud ſomnians, fore vt hnoraretur præſente domino, & cum eo pene toto orbe habitabili (nec enim dubium erat proſecuturos eum optimates ciuitatũ omnium relictis remotiſſimis vrbibus ob viſendam maximam & celeberrimam) benigne cuncta pollicebatur. itaque aliquandiu latentis hoſtis ignari, apertos tãtum obſeruabamus. poſtquam autem ſenſimus, diſpiciebamus ſi quo modo poſſemus mollire ac cicurare hominem, vndecunque nos ferientem miſſilib. erat enim Caio ſocius pilæ, palæſtræ, balinearum, conuiuiorum comeſſationumque, præfectus ipſius cubiculo, quæ dignitas eſt primaria, quod ei ſemper aures imperatoris paterent, & poſthabitis rebus aliis auide vacarent eius fabulis, eæ conſtabant ſcurrilitate ſcommatum, admixtis interim delationibus, vt eadem opera & illum oblectarent, & nobis nocerent maxime. Nam id quod videbatur quæri præcipue, videlicet voluptas principis, agebatur tantum obiter. Accuſationes vero, quæ obiter aſpergi videbantur, erant ſcopus primarius, & vnicum propoſi-

tum nequiſſimi mancipij. tandem excuſſis omnibus rudentibus, auras nactus ſecundas à puppi aſpirantes, plenis velis ferebatur & in nos inuehebatur, alia ſuper alia componens crimina: quæ adeo hæſerunt infixa menti auſcultantis, vt nunquam obliuiſci poſſet. cumque inopes conſilij moueremus omnem lapidem vt Heliconem placaremus, nullum inueniebamus ad eum aditum, nemine audente alloqui vel accedere hominem, præ arrogantia nulli tolerabilem. ſimul quia neſciebamus an aliquod priuatũ in Iudæos aleret odium, propter quod dominum contra eos exacerbare non deſineret, omiſſo illo ſatagente circa hoc negotium, ad aliam rem ſumus verſi magis neceſſariam. Placuit offerri Caio libellum continentem ſummam calamitatum, & earum deprecationem. id erat ferme compendium ſupplicationis prolixioris, quam per Agrippam regem paulo ante miſeramus. nam is forte fortuna venerat Alexandriam, nauigaturus in Syriam in ſuum regnum quod ab imperatore acceperat. ſed ignorabamus etiã tum quam falleremur. ex quo enim primum oram ſoluimus, putabamus nos inuenturos reddentem iura iudicem. at ille erat hoſtis implacabilis, alliciens vt tum videbatur vultu hilari & appellationibus comibus, exceptos enim nos primum in campo Martio, cum è maternis hortis exiret, reſultauit, & dextra innuit ſe propitium: miſſoque ad nos Homulo qui legationibus admittendis præerat, pollicitus eſt ſe cogniturum noſtram cauſam per otium, ita vt tota corona circumſtantium gratularetur nobis tanquam voti compotibus, atque etiam noſtrates quotquot ex aſpectu de rebus iudicant. Ego vero qui plus per ætatem & eruditionem ſapere videor, ſuſpecta habebam illa, quæ exhilarabant alios. ſic enim cogitabam: quid ſibi vult quod cum tot adſint legationes propemodum ex omnibus orbis regionibus, ait ſe nos ſolos auditurum. nec enim neſcit nos eſſe Iudęos, contentos ſi æquaremur cęteris. Cæterum prærogatiuam ſperare apud alienigenam iuuenem & liberæ poteſtatis dominum, nõ procul abfuerit ab inſania. Profecto in Alexandrinos eſt p ropẽſior, & in eorum gratiam maturat iudicium. atq; vtinã iudicem præſtet partibus, non patronum illis, nobis aduerſarium. hæc reputans trepidabam, inquietus noctu & interdiu. ita mœrentem me gementemq; (nec enim tutum erat interpellari principem) alius caſus nec opinatus repente perterruit, non parti Iudæorum, ſed vniuerſis periculũ afferens. Veneramus ex vrbe Puteolos Caium ſecuti. deſcẽderat enim ad mare, morabaturq; circa eum ſinum nunc hanc villã viſendo nunc aliam, quę multæ ibi ſunt & ſplẽdidæ. Nos vero de agenda noſtra cauſa ſolicitos, quippe qui accerſiri expectabamus continue, accedit quidam ſuffuſis trepidiſque oculis obtuens & anhelus: cumque paululum ſeduxiſſet, (adſtabant enim quidam in proximo.) Audisne, inquit, noui quippiã? ſimulque conatus rem eloqui, fletu oborto impeditus eſt. deinde rurſum exorſus narrare, iterum atq; tertio fuit ad eundem modum inhibitus. nos vero conſpectu eius territi obſecrabamus indicaret quam ob rem veniſſet. non enim veniſſe propalam flendi gratia. quod ſi quid eſſet dignum lacrymis, faceret nos earum participes, aſſuetos iam calamitatibus. tandem ille crebro ſingultiens, Periit nobis templum.

plum. iubet Caius poni ſibi coloſſum in adytis intimis, aſcito in titulo Iouis cognomine. Nobis vero attonitis miraculo, & in veſtigio præ ſtupore hærentibus, muti enim ſtabamus & enerues defectis viribus corporis, ſuperuenerũt alij doloris eiuſdem nuncij, deinde omnes ſimul conclaue ingreſſi & incluſi deplorabamus fortunam priuatam atque publicam, ſuggerente dolore querimonias. nihil enim calamitoſis loquacius. tædebat enim ac pœnitebat quod ad deprecandum iniurias, quas quotidie pateremur, medio hyemis traieciſſemus vaſta maria, ignari nobis imminere tempeſtatem in terris multo ſæuiorem iactatione maritima. hanc enim hyemem natura poſtulat, diſcernens anni tempora. opera vero naturæ ſunt ſalutaria. alteram autem excitabat homo nihil humanum ſapiens, iuuenis rerum nouarum cupidus, ſolutus in omnem tyrannicam licentiam. eius iuuentus concitata viribus imperij, malum erat inexpugnabile. quis enim auderet deprecaturus accedere, vel ſaltem hiſcere apud vaſtatorẽ templi omnium ſanctiſſimi? ſatis enim apparebat nihil non contempturũ, qui à fano inclyto, quod oriens occidensque tanquam ſolem religioſe veneratur, non abſtineret iniuriam. quòd ſi etiam daretur aditus, quid aliud expectandum erat quam mors certiſſima? Sed moriamur, inquam. eſt enim vita glorioſe mori pro patriis legibus. Verum cum hæc mors nulli profutura ſit, annon inſania fuerit, hanc quoque cladem cæteris auctarium adiicere, præſertim cum legatione fungamur, vt ad eos qui nos miſerunt magis pertineat hoc inforunium. nec deerunt inter tribules noſtros malicioſi homines, impietatis nos accuſaturi, quod fluctuantem in extremo periculo Rempublicam deſtituerimus, vt conſuleremus priuatis commodis. debent enim paruæ res magnis cedere, priuatæ publicis, quibus perditis leges quoque & inſtituta patria pereunt. nefas eſt nos de iure Alexandrinæ ciuitatis decedere, cum agatur de vniuerſa Iudæorum Republica, & timendum ſit ne huius gentis nomen penitus aboleri iubeat homo nouator & vaſto animo terribilis. Cum igitur vtramque cauſam fruſtra ſuſcepiſſe agendam videamur, dicat aliquis: Non poterant ſaltem expedire tutum reditum? Reſponderem, aut non habes liberale ingenium, aut non didiciſti ſacras literas. bene ſperant generoſi animi, & ſacræ literæ bene ſperandi autores ſunt ſuis diſcipulis, quicunque non obiter eas nec primoribus labris deguſtarunt, fortaſſis tentatio eſt hæc noſtri ſeculi hominum: quomodo erga virtutem affecti ſint, & an didicerint aduerſos caſus ferre fortiter. Valeant igitur humana præſidia quæ nos deſerunt, modo in anima ſpes firma maneat, Deum nobis ſeruatorem non defore, qui ſæpe gentem hanc eripuit exitio. Hunc in modum ſolabamur mala præter expectationem inſtantia, ſeruantes nos ad tranquilliora tempora, deinde interpoſito breui ſilentio, ſic allocuti ſumus eius calamitatis nuncios: Quid ita ſedetis ſcintilla tantum in aures noſtras iniecta qua vramur, cum debeatis exponere cauſam etiam huius conſilij, quid Caium moueat? Tum illi: Primariam cauſam ſcitis, quam ſciunt omnes, Vult haberi Deus. perſuaſus eſt obſtare ſolos Iudæos nec aliam ſe poſſe illis grauio-

Iudaicam gentẽ Deus ſæpe eripuit exitio.

rem pœnam infligere, quã ſi maieſtatem eorum templi diminuat. audiuit enim id eſſe in orbe toto pulcherrimum, per multas ætates continuis & largis ſumptibus vſque magis ac magis exornatum. eſt autem contentioſus & peruicax, vultque id ſibi vſurpare. nunc vero exaſperatus eſt etiam Capitonis quæſtoris literis. is in Iudęa præeſt exigẽdis tributis, infenſus prouincialib. pauper enim eo profectus, nunc illis fraudatis ditatus, & accuſationem metuens, decreuit eos præuenire, & calumniis veras criminationes auertere, caſu quodam nactus occaſionem. Iamniam, vrbem Iudææ cum primis frequentẽ populo, colunt promiſcue, Iudæi quidem pars maxima, nonnulli tamen etiam alienigenæ, qui malo fato ſubrepſerunt è finitimis regionibus: & cum ſint inquilini, faceſſunt indigenis negocia, ſemper aliquid moliendo aduerſus ritus Iudaicos. hi cum audirent ab aduenis, quantopere Caius pro Deo coli cupiat, & quam infenſus vniuerſæ Iudæorum genti ſit, rati ſe nactos occaſionem ſtruendis inſidiis, ex tempore aram excitant è materia viliſſima, luto formato in lateres, tantum vt moleſti eſſent ciuibus. ſciebant enim non laturos violari leges patrias. quod & ſequutum eſt. Conſpicati enim & indigniti regionis ſacratæ ritus ſacros ſic aboleri, coorti eam ſuſtulerunt è medio. aduerſarij vero mox Capitonem adiuerunt, qui fuit autor totius huius tragœdiæ. Is lucrum ſibi à fortuna oblatum exiſtimans, cuius iamdudum erat cupidus, ſcribit Caio, exaggerando rem & amplificando. His cognitis ille vt opulentus ac magnificus, iubet pro altari latericio ſubuerſo in Iamnia, poni coloſſum inauratum in ipſo templo vrbis primariæ, conſultoribus vſus optimis & ſapientiſſimis, Helicone veteratore ſcurra nobili, & Apelle quodam tragœdo, qui prius ætatis florem, vt fertur, venditauerat: tum vero faſtiditus ſe in ſcenam contulerat. ſcenici autem quorum eſt negocium & ſtudiũ vt theatris placeant, profligato pudore probris & turpitudini ſunt deditiſſimi: quib. artib. Apelles peruenit in conſiliariorũ ordinem, vt poſſet conſulere Caius, alterum quomodo canendum, alterum quomodo ludendum ſalibus, omiſſa cura iuſticiæ tuendæ paciſq; publicæ. ita Helicon mancipium ſcorpioni ſimile Iudæos petebat veneno Ægyptiaco, Apelles vero Aſcalonio. nam inde oriundus erat. Eſt autem Aſcalonitis perpetua ſimultas cum finitimis Iudæis ſacræ terræ incolis. Dum hæc audiremus, ad ſingula verba nominaque ſauciabamur animas. Verum illi bonorum conſiliorum boni autores paulo poſt impietatis ſuæ mercedem inuenerunt: alter à Caio vinctus ferreis compedibus propter alia crimina, tortuſque in rota ex interuallo ſæpius, ſicut quidam morbi ſolent diebus ſtatis recurrere. Helicon vero interfectus à Claudio Germanico Cæſare propter alias itidem culpas inſani capitis. Sed iſta poſt acciderunt. literæ porro de ſtatua dedicanda ſcriptæ ſunt non temere, ſed quantum fieri potuit accuratiſſime. In eis imperatum eſt Petronio Syriæ prouinciæ præſidi, vt ripenſis exercitus, contra irruptiones orientalium regum nationumque oppoſiti, dimidium ab Euphrate aduerſus Iudæos duceret, vt proſequerentur ſtatuam, non quo auguſtior dedicatio fieret, ſed vt confeſtim periret ſiquis obſiſteret. Quid ais domine? quia præuides non

Apelles tragœdus.

Helicon à Claudio Germanico interficitur.

Aſcalonitarum cũ finitimis Iudæis ſimultates.

Capitonis inſatiabilis auaritia.

non laturos, ſed vſque mortem pro legibus patriis certaturos, bella moues? non enim videris ignarus futuri motus, ſi quis templum profanare conetur. ideo iam nunc præſagus iubes induci exercitum, vt ſanctis victimis dedicetur tua ſtatua, cædibus miſerorum, virorum ſimul atque mulierum. Cæterum Petronius perlectis literis hærebat anceps conſilii, quippe qui nec detrectare poterat præ metu, non ignarus illum ne moram quidem laturum æquo animo, nedum tergiuerſationem: nec rem aggredi putabat tutum ac facile. ſciebat enim Iudæos non vnam ſed mille, ſi fieri poſſet, mortes ſubituros citius, quam ſuſtinerent vetitum aliquid facere. Omnes enim gentes libenter ſeruant ritus patrios, ſed Iudæi præ cæteris. cum enim leges ſuas credant oraculis proditas, eaſque diſcant à pueritia, in animis circumferũt harum expreſſas imagines, & ſemper intuendo admirantur vt honeſtiſſimas, alienigenas quoque harum obſeruatores amplectuntur pro ſuis ciuibus. oſores autem earum ac vituperatores habent pro hoſtibus, & in tantum abhorrẽtes quauis re ſuis legibus vetita, vt omnibus fortunis felicitatibusque humanis ad præuaricationem adduci nequeant. ſed nihil religioſius quam templum colunt, vel hoc argumento, quod certiſſima mors proponitur vltra ſeptum interius penetrantibus. nam intra exterius recipiunt vndecunque venientes ſuæ gentis homines. Hæc ſecum reputans Petronius, rem cunctanter aggrediebatur, ratus (vt erat) facinus audax: aduocatiſque tanquam in animę conſiſtorium rationibus omnibus, ſcrutabatur ſingularum ſententias, quas cõſentientes inueniebat, nihil in ſacris nouandum. primum quia ſic ius naturæ pietatiſque poſtulet, deinde propter imminens periculum, non ſolum à Deo, verum etiam à læſis irritatiſque hominibus. illud quoque cogitabat, quam populoſa eſſet hæc natio, non vt aliæ comprehenſa vnius regionis ſpacio, ſed totum pene orbem paſſim incolens. diffuſa eſt enim per continentis prouincias omnes atque inſulas, adeo vt non multo pauciores ſint indigenis. tam multas hoſtium myriadas in ſe prouocare an non periculoſa videri poterat alea? ne forte illis per omnes terras conſpirantibus, & ad vim arcendam certatim in vnum confluentibus, bellum exoriretur inſuperabile: abſque eo quod ipſam Iudæam innumera multitudo incoleret, viri tum corpore valentiſſimi, tum animo fortiſſimi, parati prius generoſam mortem oppetere, quam deſerere mores ac ritus patrios, quantumuis calumniatorum opinione barbaros, cum reuera ſint liberales & nobiles. Terrori etiam erant Tranſeuphratenſes copiæ. nam Babylonem & multas alias ſatrapias à Iudæis teneri, non auribus ſolum ſed & oculis compertum habebat: quod ſingulis annis ſacra pecunia miſſitaretur inde in templum primitiarum nomine, quanquam per vias difficiles & aſperas, quæ tamen illis regiæ videntur ad pietatem recta properantibus. Merito igitur timens ne cognita hac noua dedicatione, ſubito expeditionem ſuſciperent, & hinc atque inde coorti iunctis copiis incluſos in medio clade ingenti afficerent, retardabatur talibus cogitationibus. ſed in diuerſum trahebatur contrariis: dominum hæc iubere iuuenem: vtile iudicantem quicquid ipſi collibuerit, & ſemel decreta exe-

Petronii contra Iudæos res geſtæ.

Iudæorum erga leges diuinas amor & ſtudium.

qui contendentem quamlibet noxia, vt qui præ ſuperbia peruicaciaq; tranſiliens hominis terminos in Deos ſeipſe referat. impendere ſibi capitale periculum, ſiue imperata faceret, ſiue non. ſed ſi pareat, cum bello cuius anceps euentus ſit: ſin iuſſa detrectet, certiſſimam à Caio perniciem. ad bellum proniores erant multi Romani adiutores in adminiſtratione rerum Syriacarum, quod ſcirent in ſe primos ſæuiturum principem, vt autores inobedientiæ. & dabatur ſpatium deliberandi, dum pararetur ſtatua. nam neque tranſmiſſa fuit ex Italia, Deo volente opinor, & ſuos occulto fauore protegente ab iniuria: neque iuſſus eſt è tota Syria lectiſſimam ſumere: alioqui præpropere violatis legibus exortus fuiſſet repentinus tumultus, prius quam expediri poſſet vtile conſilium, nam ſubitanei caſus ingruentes vim rationis hebetant. itaque Petronius in propinquo iubet parari ſtatuam, & accitis è Phœnicia peritiſſimis artificibus præbet materiam, officina Sidone inſtituta. dein honoratiores Iudæorum ſacerdotes & magiſtratus euocat, indicaturus eis Caij mandata, ſimulque ſuaſurus vt patienter ferrent iuſſa domini, & cauerent mala imminentia. paratum enim eſſe robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorum regionem ſtrages maximas. putabat enim ſi horum præmolliret animos, poſſe per eos moueri ad obſequium cæteram multitudinem. ſed valde ſua opinione deceptus eſt. perculſi enim ad primam eius rei mentionem, tanquam in præſenti calamitate obmutuere, quaſi è fonte profundendo lacrymas, & capillos barbaſque vellendo, cum lamentis huiuſmodi: En quo nimis beati ſeneſcendo peruenimus, vt quod nemo maiorum vnquam vidit, nos ſpectaremus. quibus tandem oculis? hos enim prius abiiciemus cum ęrumnoſa vita & miſerabili, quam tantum nefas inſpiciamus, quod nec auditus nec mens ſuſtinet. Interea qui in ſancta vrbe cæteraque regione famam huius conatus audierant, velut de communi ſententia coorti, teſſeram dante dolore publico, profecti ſunt vno agmine, deſertis oppidis, caſtellis & ædibus, continuatoque itinere contenderunt in Phœniciam, vbi tunc agebat Petronius. id Petroniani quidam conſpicati curſim ei renunciarunt, caueret ſibi à turbis, infeſtum agmen exiſtimantes. moxque nullis ſtipato ſatellitiis multitudo Iudæorum ceu nubes repente ſuperuenit, totam Phœnicen occupans, vt miraculo eſſet neſcientibus gentis frequentiam. ac primum tantus clamor cum fletu planctuque ſublatus eſt, vt hebetaret aures præſentium. nam & poſtquam deſiit, durabat eius ſonitus. ſecutæ ſunt compellationes, & preces quales dictare ſolent calamitoſa tempora. erant autem diſtributi in ſex ordines, ſeniorum, iuniorum, puerorum: rurſus alia parte anuum, mulierum, virginum. Vbi vero Petronius in loco ſuperiore conſpectus eſt, vniuerſi ordines velut ad vnum edictum humi procumbunt ſupplices cum vlulatu quodam flebili. iuſſique ſurgere & accedere propius, vix tandem ſurrexerunt, & conſperſi multo puluere, diffluenteſque lachrimis, accedebant reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus. tum ſenatus ſtans ſic loquutus eſt: Inermes, vt vides, adſumus, ne quis nos dicat venire hoſtiliter. manus autem pro armis à natura datas retrofleximus

Iudæorum in conſeruanda & defendenda ſua religione conſtantia.

ximus ocioſas, præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus. Vxores & liberos familiaſque adduximus, ſupplices tibi & per te Caio aduoluimur domi relicto nemine, orantes vt aut omnes ſeruetis, aut omnes internecione deleatis. Sumus Petroni & natura pacis cupidi & ſtudio, ad quam nos trahit cura liberorum alendorum ex noſtris laboribus. Caio imperium adepto primi ex tota Syria gratulati ſumus. Vitellio cuius ſucceſſor es, tunc in noſtra vrbe degente, qui ſuper hac re literas acceperat, & à nobis ad cæteras ciuitates fama lætum nuncium pertulit. primum noſtrum templum excepit pro imperio Caii victimas, vt primum aut etiam ſolum priuaretur religione patria. decedimus priuatis ædibus & poſſeſſionibus, ſupellectilem vel precioſiſſimam vltro vobis in prædam offerimus, eo animo vt nos putemus non dare ſed accipere. vnum pro his omnibus petimus, ne quid in templo nouetur, vtque ſeruetur tale, quale à maioribus nobis eſt traditum. id ſi non impetramus, necandos nos præbemus, ne videamus viui quod eſt morte grauius. audimus pedeſtres equeſtreſque aduerſus nos parari copias, ſi dedicationem impediamus. nemo ita inſanit, vt ſeruus ſe opponat domino, libenter iugulabimur. cędant, mactent, fruſtatim concidant ſine certamine ac ſuo ſanguine, agant quicquid libet victoribus. quid opus eſt exercitu? noſipſi egregii ſacerdotes immolabimus victimas, adducemus ad templum mulieres vxoricidæ, fratres ſororeſque fratricidæ, pueros puellaſque innocentem ætatem puericidæ. tragicis vocabulis vtendum eſt in tragicis calamitatibus. deinde in medio eorum ſtantes abluti cognato ſanguine (nam talia lauacra ad inferos properantibus conueniunt) admiſcebimus & proprium, noſmetipſi iugulando inſuper. morientium hoc mandatum erit vltimum: ne Deus quidem nos accuſet, qui vtriuſque rationem habuerimus, & imperatori debitæ reuerentiæ, & ſacrarum legum cuſtodiæ. id fiet ſi vitam haud viuendam contempſerimus. audiuimus priſcam fabulam è Græca literatura profectam, tantam vim fuiſſe Gorgonei capitis vt hac viſa homines confeſtim verterentur in ſaxeos. id quanquam fabuloſum videatur, negari tamen non poteſt, ſimile quiddam magnos nec opinatos caſus efficere. ita domini mortem adfert, aut quiddam morti proximum. putas Petroni, ſi (quod abſit) aliqui noſtrates viderent in templum deduci ſtatuam, non in ſaxa mutatum iri, oculis ſtupentibus, & per ſingula membra ſopito naturali motu corporis. extremum Petroni hoc erit noſtrum votum æquiſſimum. non contendimus ne imperata facias, dilationem tantum petimus, & oramus ſupplices, vt nobis liceat legatos ad dominum mittere. fortaſſis impetrabimus ne leges ſanctiſſimæ aboleantur, neue vltimis etiam poſthabeamur gentibus, quibus ſui ritus manent incolumes, ne decreta eius aui proauique temerentur noſtros mores approbantia diligenterque confirmantia. forſan his auditis fiet mollior. non ſemper eædē ſunt voluntates principum, iratorum vero vaneſcũt celerrime. petiti ſumus calumniis, permitte adhibeamus remediũ, durum eſt inaudicatos damnari. ſi nihil impetramus, q̃d vetat ne quę nunc vult, tũc faciat, ante miſſã legationẽ noli præcidere ſpẽ tot milliũ, non

Gorgonei capitis vis.

Iudæorum apud Petronium & Caium ſupplicatio ne priuentur ſua religione.

de lu-

de lucro ſed de pietate contendentium. imo & de lucro. quod enim lucrum homini eſt ſanctitate vtilius? hęc tum magna contentione magnoque deſiderio dicta ſunt ab honoratiſſimis ſingultientibus & anhelis, lachrymis ſimulac ſudore diffluentibus, vt iam Petronio cæteriſque miſerationem mouerent. eſt enim mitis ingenio, & verbis factiſque flexibilis. & videbantur æquum poſtulare, aſpectu quoque nihil erat miſerabilius. habita igitur conſultatione cum aſſeſſoribus, animaduertens partim nutare & ambigere, qui modo rigide aduerſati fuerant, partim præiudicare & miſerationem non diſſimulare, gaudebat eorum voluntatibus. & quamuis noſſet imperatoris iram implacabilem, & natiuam ſæuitiam, tamen videbatur afflatus aura quadam philoſophiæ pietatiſque Iudaicæ, ſiue iam ante vir doctus ex literis aliquid hauſerat, ſiue ex quo prefecturā adeptus eſt prouinciarum Aſiæ Syrięque, in quibus oppidatim degunt Iudæi plurimi: ſiue ſuapte natura erat ad res cognitu dignas docilis. ſolet autem Deus bonis viris bona ſuggerere conſilia, tum ipſis tum reipublicę commoda, quod tunc quoque contigit. Quid igitur decretum eſt? ne properarent opifices, ſed darent operam vt ſtatua ſummo expoliretur artificio, & quantum fieri poſſet exprimeret exemplaria laudatiſſima, quo ſit durabilior. Nam opera extemporanea non temere diuturna fieri, accurata ætatem ferre melius. Cæterum legationem mittere non eſt conceſſum Iudæis. nec enim ipſis tutum eſſe, rem committere domino qui poſſit omnia. interim poſtulatis nec annui nec renui placuit, quod vtrunq; periculoſum eſſet. ſed literas ad Caiū mitti, ſine accuſatione Iudæorum, diſſimulatis eorum ſupplicationibus, cauſam autem dilatæ dedicationis referri in opifices, quibus neceſſe ſit dari certum ſpacium temporis. eas moras afferre poſſe amplioris dilationis occaſionē, & fortaſſe tandem ipſum Caium exorari ſe paſſurum. erant enim tum maturæ ſegetes. & timendum erat ne deplorata religione homines vitam quoque contemnerent, & vaſtatis agris ſuaſmet fruges late per campos colleſq; incenderent. ſollicitabat etiam cura colligendorum fructuum tum arboreorum tum arualium. ferebatur enim conſtituiſſe imperatorem nauigare in Ægyptum Alexandriam: nec videbatur veriſimile tantum principem per altum mare ſe obiectaturum periculis, vel propter comitantis claſſis magnitudinem, vel propter curam corporis: facilius iter circumeunt per Aſiam & Syriam. ſic enim quotidie fore illi copiam vel conſcendendi naues vel exſcendendi, præſertim ducenti longas non onerarias, quibus ora legitur vtilius, ſicut onerariis per altum fit velificatio. erat igitur opus, pabulum & annonam parari per omnes vrbes Syriæ, pręcipue maritimas. expectabatur enim ingens multitudo terra marique ventura, non ſolum ab vrbe atq; Italia, ſed & ab intermediis prouinciis, partim honoratorum, partim militarium, equitum, peditum, naualium, nec minor ſeruorum numerus quam militum. & requirebatur non tantum modus neceſſarius, verum etiam Caio digna rerum copia. Eas literas poſtquam perlegerit imperator, daturus putabatur veniam, atque etiam prudentiam laudaturus eorum, qui moras necterent, non in Iudæorum gratiam, ſed propter conuectionem fru-

ctuum. Ea ſententia comprobata ſcriptæ ſunt literæ, & expeditis nunciis traditæ, aſſuetis itinerum compendio, his acceptis ille inter legendum excãdeſcebat, vultu præ ſe ferens iracundiam, vbi vero deſiit, comploſis manibus, Euge Petroni, inquit, non didiciſti audire imperatorem, tumes continuatis hactenus magiſtratibus, videris ne ex fama quidem Caium noſſe, quẽ experieris non multo poſt. cordi tibi ſunt leges Iudæorum, gentis mihi inimiciſſimæ, principis mandata negligis. timuiſti multitudinem. quaſi non haberes militum copias formidatas orientalibus, atque adeo ipſis Parthorum regibus. ſed miſeratus es. ergo minus apud te valuit Caius quam miſeratio. cauſaris meſſem. tibi breui ſine excuſatione caput ferro demetetur. cauſaris conuectionem fructuũ in aduentum noſtrum parandorum, ſcil. ſi Iudæa fieret ſterilis, deerant finitimæ prouinciæ quæ victum præberent, vnius inopiam ſuppleturæ ſuis prouẽtibus. ſed cur tempero à manibus, cur meam voluntatem enuncio. ille mercedem accepturus cladem ſuam primus ſentiat. deſino minari, iraſci non deſino. tum breui mora interiecta cuidam ab epiſtolis dictat reſponſum ad Petronium, laudãs in ſpeciem eius prouidentiam, & in proſpiciendis futuris ſolertiam, vehementer enim timebat præſides, quod illis promptũ eſſet res nouas moliri, præſertim in magnis prouinciis apud magnos exercitus, qualis eſt ad Euphratem tractus Syriæ. delinito igitur per literas homine, ad tempus iram tegebat implacabilem. dein mandatum addidit, ne vllã curã præuerteret dedicationis negocio. iam enim meſſes conuectæ eſſe poterãt, & ceſſabat illa ſeu vera ſeu affectata excuſatio. nec multo poſt aduenit Agrippa rex, more ſuo Caiũ ſalutaturus, plane ignarus epiſtolæ Petronij, quidve Caius reſcripſiſſet. cõiiciebat tñ ſtatim è vultus nubilo eum latẽtem iram coquere, retractabaq; tintra ſe ne quid magnũ aut paruum dicto factove cõmiſerit quod illum offenderet. cumq; nihil inueniret, colligebat, id quod erat, iraſci eũ aliis. ac rurſus cũ animaduerteret illum torue in ſe ſolũ intueri, metuebat: & ſępius volens rogare, cohibuit ſe, ne forte minas alio tendentes temeraria curioſitate in ſe conuerteret. Tũ Caius, vt erat callidus ex aſpectu deprehẽdere cogitationes hominũ, poſtquã vidit timentem hæſitantemq; : Dubitas, inquit, Agrippa, ego tibi hanc dubitationẽ eximã. tamdiu mecũ verſatus ignoras me oculis non minus quã voce loqui ſolere? boni honeſtiq; ciues tui, qui ſoli ex omni hominũ genere dedignantur Caiũ habere pro Deo, videntur iam mortẽ ſibi per contumaciam quærere, dum me iubente in ipſorũ templo cõſecrari Iouis ſimulacrũ, populariter ex vrbe agriſq; occurrerunt ſpecie ſupplicum, reuera mandatũ meum proculcaturi. Plura intonaturus erat, cũ rex anxius & præ metu per ſingula momenta colore mutato, rubicundus, luridus, liuidus, à vertice ad calcẽ horrore corripitur: & tremore mẽbra quatiente ſolutiſq; neruis collapſus fuiſſet, ni eũ ſuſtentaſſent proximi: qui iuſſi domũ illum retulerũt nil ſentientem & ſubitanea vi mali ſopitũ ac ſtupidũ. At Caius magis etiã exaſperabatur in gentis odium. Si Agrippa, inquit, familiaris & amiciſſimus plurimiſq; deuinctus beneficiis, tantũ tribuit patriis ritibus, vt ne verbo quidem eos violari ferat, ſed deliquio pene exanimatus ſit, quid ex

Petronii in rebus gerendis ſolertia.

Caius non magis voce quam oculis loquitur.

Agrippa ex animi dolore incidit in

morbum grauiſſimum.

pectãdum eſt ab aliis, qui nihil habent quod ſe in diuerſum retrahat? Agrippa vero tota die parteque inſequentis maxima graui ſopore preſſus ſui compos non erat. tandem ſub veſperam paululum erecto capite, ægreque diductis palpebris, caligantes etiam tum circumferebat oculos, circumſtantium facies vixdum noſcitans: rurſumque ſomno redditus iam ſanior quieſcebat, vt apparebat è reſpiratione & corporis habitu. aliquanto poſt experrectus ſcitabatur. Vbi nunc ſum? num apud Caium? adeſtne ipſe dominus? reſponſum eſt, Bono ſis animo. domi es. Caius non adeſt. ſatis dormiſti, erige te in cubitum, agnoſce præſentes. omnes ſunt domeſtici, amici, liberti, famuli, dilecti & tui amantiſſimi. tum vero cœpit reſipiſcere, ſingulos condolere aſpiciens. cumque medici iuſſiſſent turbam ſecedere, vt vnctionibus & cibo tempeſtiuo corpuſculum eius reficerent: Scilicet, inquit curandum eſt vobis de parando mihi victu delicatiore. an non ſufficit miſero famem pellere vſu rerum viliſſimarum ſimpliciſſimarumque? quas ipſas non admitterem, niſi leuis quædam ſpes me teneret extremi auxilii ferendi genti infeliciſſimæ. Hæc cum lacrymis locutus, neceſſario cibo contentus fuit ſine obſoniis: ac ne vinum quidem ſibi miſceri paſſus, aquam tantum guſtauit. habet, inquit, miſer venter quod repoſcebat debitum. mihi quid faciendum, niſi Caius ſuppliciter interpellandus de rebus præſentibus? ſumptiſque tabellis ſcribit has literas. Ne coram te appellem, domine, metus obſtat ac reuerentia, quod & minis terrear, & tanta maieſtate ſim attonitus. hæ literæ melius preces meas indicabunt, quas ſupplex pro verbenis offero. Omnibus mortalibus, Imperator, à natura inditus eſt amor patriæ, & legum patriarum religio: id quod non eſt opus vt te doceam pium erga patriam, & leges eius colentem ex animo. cuique ſua, etiamſi non ſint, videntur honeſtiſſima, nimirum quæ affectu magis quam ratione iudicantur à ſingulis. equidem (vt noſti) Iudæus natus ſum, natale ſolum mihi ſunt Hieroſolyma, vbi altiſſimi Dei templum ſanctiſſimum ſitum eſt. auos proauoſque reges habui, & ex his aliquot etiam ſummos pontifices, quam illi dignitatem pluris faciebant quam regiam, rati quanto Deus anteſtat homini, tanto pontificatum regno excellẽtiorem. ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere. huic genti, patriæ, tẽplo, cum ſim tot modis cõiunctiſſimus, pro cunctis deprecor: pro gente, ne à vera perſuaſione tranſire cogatur ad contrariam, cum iam inde ab initio veſtram familiam perſancte coluerit. quatenus enim licet ſaluis patriæ pietatis legibus, hac parte nulli genti cedit in tota Europa & Aſia, vota pro incolumitate imperii tui faciendo, dona offerendo, mactando victimas non ſolum in celebritatibus publicis, verum & quotidianas: atque ita non tam ore linguaque iactat ſuam pietatem erga Cæſares, quam re ipſa declarat propenſiſſimum erga illos animum. pro ſancta vero ciuitate, patria mea, hæc afferre licet, eam eſſe Metropolim non vnius regionis Iudææ, ſed & multarum propter colonias inde olim deductas, vel propius in finitimam Ægyptum, Phœnicen, Syriam, tum cæteram tum eam quæ Cœle cognominatur: vel longius in Pamphyliam, Ciliciam, pleraſque Aſiæ partes vſq; Bithyniam & Ponti ſinus intimos

Pari modo in Europæ Theſſaliam, Bœotiam, Macedoniam, Ætoliam, Atticam, Argos, Corinthumque Peloponeſi partes præcipuas, nec tantum continentis prouinciæ plenæ ſunt coloniis Iudaicis, ſed & inſularum celeberrimæ, Eubœa, Cyprus, Creta, ne quid dicam de Tranſeuphratenſibus. excepta enim parua parte Babylonis & aliarum præfecturarum, omnes vrbes quæ bonum agrum habent, à Iudæis incoluntur. Itaque ſi exorat mea patria tuam clementiam, præter ipſam alias ciuitates demereberis plurimas, ſitas in diuerſis orbis tractibus, Aſia, Europa, Africa, inſulares, maritimas, mediterraneas. Conuenit autem tuæ fortunæ ampliſſimæ, collati in vnam beneficio plurimas deuinciri alias, vt per omnes orbis partes decantetur tua gloria, & gratiarum actionibus laudibuſque vbique omnia perſtrepant. amicorum aliquot patrias integras ciuitate Romana donaſti, & qui modo ſerui fuerant, feciſti aliorum dominos: nec magis gaudent hoc beneficio qui fruuntur, quam eius autores. ego quoque ſcio me habere herum & dominum, ſed inter amicos cenſeri, dignitate paucis ſecundum, beneuolentia nemini, imo primum potius, vel quia mihi eſt hæreditaria, vel quia maximis cumulata beneficiis: non audeo tamen patriæ meæ petere, non dico Romanam ciuitatem, ſed ne libertatem quidem aut immunitatem: peto gratiam ipſis vtiliſſimam, tibi vero innoxiam. quæ enim eſt ſubditorum maior felicitas quam habere propitium principem? Hieroſolymis primum audita eſt, Imperator, exoptata tua ſucceſſio, è ſancta ciuitate diffuſa eſt eius fama ad finitimas prouincias. digna eſt quę impetret tuam gratiam. quemadmodum enim maximi natu filii honoratiores ſunt, quod primi fauſtum patris matriſque nomen parentibus dederint: eodem modo quoniam prima orientalium hæc ciuitas Imperatorem te conſalutauit, æquum eſt vt à te tractetur liberalius: aut certe ne ſit deteriore conditione quam cæteræ. Hactenus pro patria deprecatus, poſtremas pro templo preces adhibeo. hoc templum Cai domine, iam inde ab initio nullam vnquam admiſit manufactam effigiē, cum ſit Deo domicilium. pictorum enim atq; ſtatuariorum opera ſunt ſenſibilium deorum imagines: illum autē inuiſibilem pingere aut fingere nefas duxerūt noſtri maiores. Agrippa tuus auus inuiſit id templum & honorauit, Auguſtus quoque per literas iuſſit vndecunq; illuc mitti primitias, inſtituto ibi etiam quotidiano ſacrificio. honorauit id & tua proauia, non Gręcus, nō Barbarus, non rex ſatrapaue vllus vel infenſiſſimus, non ſeditio, non bellū, non captiuitas, non vaſtatio, non alia res vlla vnquam tantam cladem intulit vt contra veterem morem effigies manufacta in id importaretur, quamuis enim infenſos haberet accolas, ſemper tamen ſua religione tutum fuit, vt ſacratum conditori patrique rerum omnium. ſciebant enim violationem eius expiatam ſæpe grauiſſimis calamitatibus. quamobrem veriti ſunt iacere impietatis ſemina, ne ſibi perniciē inde meterent. nec eſt opus externis teſtibus, cum poſſim citare tibi domeſticos. M. Agrippa tuus auus maternus Iudæam Herode auo meo regnante adiit, nec grauatus eſt à mari ad metropolim mediterraneam aſcendere. cumque ſpectaſſet templum, & decoros ritus ſacerdotum, puritatemque ciuium, delectatus eſt ſpectaculo vt mirifico ac ineffabili, adeo vt inter familiaria colloquia nihil

Hieroſolyma non Iudææ ſed multarum aliarum etiam vrbium metropolis.

tunc in ore haberet aliud, quam laudes templi eiuſque ornamentorum. Ergo quam diu hæſit ibi in Herodis gratiam, accedebat id quotidie, oblectans animum contemplatione ſacri apparatus, & ſacrificiorum ordine, verendæque maieſtatis in ſummo ſacerdote ſacrato cultu ornato præſidenteque cæteris. dein vbi templum donis honorauit, & ciuibus indulſit quantum potuit ſaluis vectigalibus, laudato Herode ipſe viciſſim laudatus plurimum, ad mare deductus eſt, proſequentibus non vnius ciuitatis populis, & flore frondeque illum ob pietatis admirationem aſpergētibus. Quid alter tuus auus Tib. Cæſar, nonne manifeſte voluntatem eandem habuit? certe per viginti tres annos in quibus imperauit, antiquiſſimam religionem templi ſeruauit incolumem immotamque modis omnibus. & poſſum quiddam in laudem eius proferre, quamuis mille ſub ipſo iactatus caſibus. Sed amica eſt & tibi quoque grata veritas. Pilatus erat procurator Iudææ. hic non tam in gratiam Tiberii, quam in odium populi, auratos clypeos dedicauit intra ſanctam vrbem in Herodis regia, nulla inſignes imagine, nec habentes quicquam vetitum: tantum titulus continebat nomen dedicantis, & eius cui dedicabantur. id vbi diuulgatum eſt in populum, aduocatis vſi quatuor regiis filiis, fortuna dignitateque regia præditis, reliquiſque huius familiæ, atque optimatibus cæteris, orabant vt tolleretur illa clypeorum nouitas, nec violarentur ritus patrii, conſeruati à ſuperioribus regibus & imperatoribus. cumq; ille aduerſaretur rigide, vt erat peruicaci duroque ingenio, conclamatum eſt: deſine ſeditiones bellaque ciere, deſine pacem profligare. non honoratur imperator per legum contumeliam, noli hunc iniuriæ prætextum quærere. Tiberius nihil vult temerari in noſtris ritibus, aut oſtende illius edictum, vel epiſtolam, aliudve ſimile, vt te omiſſo per legatos oremus dominum. id vero eum magis exaſperauit, veritum ne ſi mitteretur legatio, cætera quoque detegeret eius crimina, venditatas ſententias, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem ſæuiſſimam. iratus igitur homo iracundus anceps erat animi, quod neque demere ſemel dedicatas res auderet, nec ſubditis gratificari vellet non ignorans Tiberii talibus in rebus conſtantiam. quod vbi viderunt optimates, & animaduerterunt eum pœnitere cœpti quantumuis diſſimularet, ſcripſerunt Tiberio literas humili deprecatione pleniſſimas. qui cognito quid dixerit Pilatus, quid minatus ſit, non eſt opus vt dicam quantum excanduit, quamuis non commoueretur temere: ipſa res iram eius indicat. confeſtim nihil procraſtinans ſcribit literas, valde obiurgando eius audaciam, iubendoque vt ſine mora clypeos illos tolleret. & tranſlati ſunt in Cæſaream maritimam, ab Auguſto proauo duo denominatam, quo in ei ſacrato templo dedicarentur, ſicut factum eſt: ita conſultum fuit & imperatoris honori, & ciuitatis antiquis moribus. tunc dicabantur clypei nulla picti effigie, nunc coloſſea ſtatua: tunc in priuatis procuratoris ædibus, nunc (vt fertur) ponetur in intimo ſanctuario, quod ſemel quotannis pontifex introgreditur ieiunii tempore, tantum odores incenſurus, & ex more vota facturus, vt felix annus & pax cōtingat omnibus hominibus. de cætero ſi quis non dico plebeius Iudæus, ſed

Herodis regia.

us, ſed ſacerdos vel à ſumo proximus, imo is ipſe pōtifex ſi duobus anni diebus, aut eadem die ter quaterve introiuerit, capite luet abſq; venia. tantam religionē adytorum voluit eſſe legiſlator, vt hæc ſola inacceſſa intactaq; ſeruarentur: quam multos ſacrificos putas vltro mortem obituros, ſi videant importari ſtatuā? equidem puto illos iugulatis vxoribus & liberis poſtremo ſeipſos mactaturos ſuper domeſticorum cadauera. Hęc ſunt decreta Tiberij. Quid proauus tuus omnium quotquot vnquam fuerunt imperatorum optimus, primus ob virtutē & fortunam Auguſtus cognominatus, qui pacem terra mariq; diffudit vſq; ad extremos orbis terminos: nonne poſtquā audiuit ab his quos de hoc tēplo percontabatur, nullum ibi ineſſe ſimulacrum manufactū, quod viſibili forma naturam inuiſibilem exprimeret, religioſe admiratus eſt: quippe qui non ſūmis labris philoſophiā guſtauerat, ſed plerūq; in conuiuiis quæ fere quotidiana erāt memoria retractabat quæ à philoſophis didicerat, aut ex doctorū virorū quos domi alebat conſuetudine. nam cœnæ tempus vtplurimum tribuebatur eruditis fabulis, vt nō ſolum corpus, verū & anima ſuis reficeretur deliciis. huius Auguſti proaui tui cū poſſim exempla proferre aliquot, cōtentus ero duobus. primum cognito quod negligerentur ſacrę primitię, per literas mandauit prouinciarū Aſię procuratoribus, vt ſinerent Iudęos ſolos in ſynagogis cœtus facere, nō enim hæc eſſe bacchanalia, vel ſeditioſorum conuenticula turbandæ pacis cauſa: ſed ſcholas iuſticiæ temperantiæq;, in quibus ſtudium virtutis floreat: primitias vero quotannis conferri vnde fiant ſacrificia, miſſa in hoc ſacra legatione ad templum Hieroſolyma. dein edicit nequis ſit impedimento Iudæis cœtus collectaſve facientibus, aut Hieroſolyma eas mittentibus more patrio. hæc enim & ſi non his verbis, in eam tamen ſententiam mandata ſunt per literas. ſubiiciam exemplum vnius epiſtolæ, quo facilius credas domine, quam C. Norbanus Flaccus ſcribit, indicans quid ipſi Cæſar ſignificauerit. epiſtolæ verba ſunt hæc.

Norbani Flacci proconſulis ad Epheſiorū magiſtratum pro Iudæis epiſtola.

C. Norbanus Flaccus proconſul, Epheſiorum magiſtratibus ſalutem. Cæſar mihi ſcripſit, Iudæos vbicunq; ſint, antiquo more ſuo cœtus facere, conferreq; pecunias quas mittāt Hieroſolyma. hos non vult vetari. ideo vos certiores facio, me iubere ita fieri. An non hæc manifeſta fides, imperator, voluntatis Cæſaris, quam pie fuerit affectus erga templum noſtrum. dum permittit Iudæos in publico celebrare ſuos conuentus, propter primitiarū collationem, cæteraq; pietatis officia? Eſt & aliud argumentum priore non minus ex quo liquet Auguſti ſentētia.

Auguſti Cæſaris pro Iudæis decreta.

iuſſit è ſuis ipſius reditib. offerri quotidie victimas rite in holocauſtum altiſſimo Deo, quæ hodieq; offeruntur. videlicet taurus & agni duo: quas Cæſar altari deſtinauit, quamuis ſciret ibi nullum ſimulachrum eſſe vel in occulto vel in propatulo. nihilominus tantus princeps cognitione philoſophiæ nulli ſecundus, animaduertit neceſſum eſſe vt in terris eximiū fanum dicaretur inuiſibli Deo, ſine vlla effigie, vbi homines cū bona ſpe vota faciāt. hoc magiſtro pietatis vſa proauia tua Iulia Auguſta ornauit tēplum hoc aureis phialis & calicibus, aliiſq; donis plurimis ac precioſiſſimis. cur tandem cū nullum ibi eſſet ſimulacrum? imbe-

Iulia Auguſta templum Hieroſolym. ornat.

cilliores enim ſunt mẽtes mulierum, & nihil niſi ſenſibile poſſunt percipere. at illa ſicut cæteris rebus totum ſexum, ſic hac quoq; ſuperabat, eruditione meditationeq; aſſecuta quod natura negauerat: & virilem rationem adepta, intãtum euaſit perſpicax, vt intelligibilia magis quã ſenſibilia cerneret, & hæc vmbras illorum eſſe cenſeret. Cum igitur habeas domine tot exempla domeſtica optimę erga nos voluntatis maiorum tuorum, à quib. prognatus & ad hoc rerum faſtigium euectus es, ſerua quæ illi ad vnum omnes conſeruarunt. deprecantur pro noſtris legib. imperatores apud imperatorem, auguſti apud auguſtum, aui proauique apud nepotem, plures apud vnum, tãtum nõ dicentes: noli decreta noſtra, quæ in hanc vſq; diem permanſerunt, facere irrita. etenim vt nihil infauſtum antiquationem earum ſequatur, tamẽ incertitudo futuri temporis non ſinit ſecuros eſſe vel audaciſſimos, modo ne ſint plane contemptores numinis. Si vellem enumerare quæ in me contuliſti beneficia, dies me deficeret, nec opus eſt me id obiter facere: ſed vt ego taceam, res ipſæ loquuntur. exemiſti me ferreis vinculis. quis neſcit? obſecro Imperator ne me aſtringas grauioribus. illa partem premebãt corporis, at hæc vereor ne totam onerent animam. impendentem mihi mortis metum depuliſti, & metu præmortuum ceu rediuiuum excitaſti è funere: velis Imperator hoc beneficium eſſe perpetuum, ne tuus Agrippa vitam abrumpat. alioqui videbor ſeruatus non vt viuerem, ſed vt nouis calamitatibus inſignis morerer. donaſti mihi regnũ, qua ſorte nulla inter mortales felicior: id cũ prius vnam regionẽ nõ excederet, adiecisti mihi mox maiorẽ alteram, Trachonitim & Galilæam. ergo cũ ſuperflua ditione me auxeris domine, noli adimere quæ ſunt neceſſaria. noli productum in lucẽ clariſſimam rurſum in tenebras altiſſimas abiicere. libenter cedo iſto ſplendore, nec priſtinam fortunã deprecor. vnum peto pro cũctis cæteris, incolumitatẽ ritus patrij. quid enim de me loquẽtur vel tribules, vel vniuerſi homines? alterutrũ enim ſequetur, aut vt appeller meorũ proditor, aut inter tuos amicos poſthac non habear: quo vtrolibet quid poteſt eſſe infelicius? nã ſi adhuc in amicis numeror, proditionis inſimulabor, ſi nec patriam indemnem, nec templum inuiolatum præſtitero. nam vos præpotentes ſoletis amicorum ad imperatoriam opem confugientium reb. conſulere. quod ſi qua in re animo tuo moleſtus ſum, noli me vincire vt Tiberius, ſed ne toties vincula timeam, iube mox interimi. quid enim mihi vita opus eſt, cui ſpes vnica ſalutis fuit in tua beneuolentia? Has literas obſignatas mittit Caio, & incluſus domi expectat anxius de euentu, ſollicituſque ne illum interpellaret parum commode. nam nõ mediocris periculi iecerat aleam, nimirum de libertate ſaluteque non ſolum terram ſanctam incolentium, verũ etiam omnium in orbe toto diſperſorum Iudæorum. Ille inter legendum nunc offendebatur quod cœpta non ſuccederent, nunc flectebatur vel iure ipſo cauſæ tam bonæ, vel adiunctis precibus: & Agrippã, partim laudabat, partim incuſabat. vitio vertebat quod tribules ſuos nimis diligeret, ſolos contumaciter auerſantes ipſius cõſecrationem: laudabat quod nõ celaret ſuam ſententiam, id quod aiebat indicium generoſi animi. mitigatus igitur vt videbatur, reſpondit clementius, &

Caii ad Petroniũ Syriæ præſidẽ pro Iudæis epiſtola.

Agrippę donauit ceu maximã gratiam ne fieret dedicatio: ſimulq; iuſſit ſcribi P. Petronio Syriæ pręſidi, ne quid in Iudæorum templo nouaret. Ne tamẽ ſolida eſſet ea gratia, terrorem admiſcuit ſic ſcribens: Quod ſi extra vnã metropolim in finitimis vrbibus quicunque volentes altaria templave aut ſtatuas imaginesve mihi meisq; ponere vetiti fuerint, qſquis obſtiterit plectatur cõtinuo, aut ad me mittatur. Id vero nihil aliud erat quam ſeditionum initiũ bellorumq; ciuilium, & gratiæ quæ videbatur cõceſſa ſimpliciter, obliqua quędam abrogatio. nã aduerſarij magis in odium Iudæorum, quã in Caij honorem, repleturi putabãtur totam regionem anathematibus: hi contra violari ſuos ritus in conſpectu ſuo nõ paſſuri, etiamſi eſſent patientiſſimi: vt Caius ſi quis ſe moueret ſeuere puniens, rurſum iuberet in templo dedicari ſtatuam ſuam. ſed diuina prouidentia iuſtiſſimi numinis factum eſt, vt nemo finitimorum quicquam moueret, occaſionemq; præberet, quamuis ne accuſatione quidem vel mediocri expectata imminebant caſus grauiſſimi. At quid hæc quies profuit, dicat aliquis: nec enim Caius quieſcebat cũ cæteris. iam pœnitens conceſſæ gratiæ, reſuſcitãſq; priſtinam concupiſcentiam. nam iuſſit Romę fieri alium coloſſum æreum inauratũ, omiſſo illo Sidonio, ne quem motum excitaret in populo: vtq; nauibus tranſportatum per ſilentium, repente clam prius quam ſentiretur in templo poneret. id autem facturus erat obiter, in Ægyptum nauigans: tenebatur enim miro viſendæ Alexandriæ deſiderio, magna cura profectionem inſtituens, vt ibi diu degeret, ratus conſecrationem ſuam quam ſomniabat, in hac vna ciuitate poſſe ſuccedere, atque inde huius religionis exemplũ manaturũ ad minores cæteras, propter ſitum eius vrbis in regione opportuniſſima: ſolent enim minores vel homines vel ciuitates ad maiorum æmulationem ſe componere. & erat alioquin etiam inconſtans ingenio, vt mox pœnitens ſi quid boni feciſſet, irritum infectumque id cuperet, vt fieret moleſtior & nocentior. Verbi gratia, vinctos ſoluit aliquot, mox nihil commeritos vinxit denuo, omni ſpe adempta iam miſerrimis. alios damnauit exilio mortem expectantes, non quod conſcirent ſibi capitalem culpam, aut quauis pœna dignam vel leuiſſima, ſed ob nimiam iudicis inclementiam deſperabundos. hi rari ſe euaſiſſe lucro imputabant exilium, quo non minus gaudebant quam alij reditu in patriam, ſed non multo poſt nihil noui molientes, inſulas tanquam natale ſolũ incolentes, ferentesq; fortiter infortunium, ſubmiſſis militibus occidit vniuerſos, luctũ inopinatum in vrbe afferens familiis nobiliſſimis. quod ſi quib. donauit pecuniam, poſtea repetebat non vt mutuaticiam cum fœnorum fœnoribus, ſed vt furtiuam cum maximo damno eorum qui acceperant. nõ enim ſatis erat miſeros donata reddere, ſed omnia ſua bona ſupererogabant, ſiue patrimonij hęreditatũq; iure quæſita, ſiue induſtria propria. qui vero maxime probatos & caros ei ſe putabant, alio modo mulctabantur ſuauiter prætextu amicitiæ, ingentes ſumptus faciendo in repẽtinas & inconſideratas profectiones atque in conuiuia. as iquando enim facultates omnes in vnam cœnã inſumebantur, ita vt opus eſſet mutuum accipere à fœneratoribus. tantum erat ſplendoris ac magnificentiæ. quo factum eſt vt

Caius in diuerſis locis ſibiipſi ſtatuas erigit.

Iudicis boni officiũ.

quidam

quidam auerſarentur eius gratias, vt non modo inutiles, ſed damnoſas etiam, & ineſcatrices inſidioſas. hæc fuit eius morum inæqualitas atque inconſtantia, præſertim erga Iudæos ſibi exoſos maxime, quorum proſeuchas exorſus ab Alexandria ſibi vſurpauit, & repleuit ſtatuis effigiem ſuam referentibus, nemine cedente ipſius authoritati atque violentię. ſupererat vnũ ſanctæ ciuitatis templum cum iure aſyli, id conabatur in ſuum proprium templum demutare cum titulo NOVI IOVIS ILLVSTRIS CAII. quid ais? tu cum ſis homo ætherem & cœlũ quæris inſuper, nõ contentus imperio tot prouinciarum, inſularum, gentium? Deo in terra nihil vis relinquere? non agrum, non ciuitatem, ne fanum quidem tam modicũ illi dedicatum ex oraculis, nec hic ſuperſit vllum veſtigium monumentumve pietatis ac religionis vero Deo debitæ? egregiã de te ſpem facis humano generi. ignoras te aperire fontes malorum cunctorum, dum moliris quæ nec facere nec cogitare fas eſt? Libet commemorare hic & illa quæ vidimus audiuimusq;, quãdo ad reipublicæ noſtræ cauſam agendam acciti fuimus. in primo ſtatim cõgreſſu cognouimus ex vultu geſtuque, pro iudice nos eum habituros accuſatorem & aduerſarium. iudicis enim officiũ erat ſedere in optimatum cõſiſtorio, examinare cauſam per quadringentos annos diſſimulatam, & tum primum reuocatam in dubium, vbi ageretur de tam multis Iudæorum Alexandrinorum millibus, citare horum aduerſarios, viciſſim partes audire ad cleps ydrarum numerum, conſultare cum aſſeſſoribus, pãlam proferre ſententiam iuſtiſſimam. at ille cum herili ſupercilio ſe geſſit, vt tyrannus inclementiſſimus. nam his omiſſis, quæ modo dixi, accerſit curatores duos hortorum Mecænatis & Lamiæ, qui & inter ſe & vrbi propinqui ſunt, in quibus iam tribus quatuorve diebus habitauerat, vbi nobis præſentibus agenda erat totius gentis fabula. iubet villas omnes ſibi aperiri, velle enim ſe ſingulas diligenter inſpicere, tũ nos introducti, ad primũ conſpectum eum reuerenter adorauimus, & imperatoris auguſtique appellatione ſalutauimus. ille reſalutauit tam comiter, vt de vita, nedum de cauſa deſperaremus. ringendo enim rogauit: Vosne eſtis illi diis inuiſi, qui me omniũ confeſſione Deum declaratum ſoli aſpernamini, mauultiſque veſtrum innominatum colere? ſimulque ſublatis ad cœlum manibus erupit in vocem, quam ne audire quidẽ fas eſt, nedum proloqui verbis totidem. ac mox exorta eſt aduerſæ partis ingens lætitia, quod hoc audito iam tum ſe victores in hac cauſa fore ominarentur. itaque geſtiebant & exſultabant præ gaudio, deorum omnium acclamantes ei cognomina. his appellationibus humanam naturam excedentibus gaudentem conſpicatus Iſidorus ſycophanta amarulenter: Magis, inquit, deteſtareris domine iſtos, eorumque tribules, ſi ſcires eorum erga te impietatem atque maleuolentiam. omnibus enim pro ſalute tua votiuas cædentibus victimas, iſti ſoli non ſuſtinuerunt ſacra facere. cum dico iſti, de cunctis Iudæis loquor. exclamauimus vnanimiter, domine Cai, calumniis petimur. immolauimus hecatombas, libatoq; ad aram ſanguine, carnes domum non retulimus ad epulas, vt quorundam eſt mos: ſed integras victimas exurendas ſacro igni tradidimus, idque ter. primum

Caius ſanctorũ templum cum iure aſyli in ſuũ templũ demutare conatur addito Caii noui Iouis titulo.

Lamiæ hortorum curatores.

Iſidorus ſycophãta.

mum quando ſucceſſiſti in imperium: iterum, quando grauem illum morbum euaſiſti, cui totus orbis condoluit: tertio, votum pro victoria Germanica. Eſto, inquit, ſacra feciſtis, ſed alteri, nec pro me. quid igitur prodeſt? mihi certe nō ſacrificaſtis. ibi nos horror peruaſit hac noua voce attonitos, qui ſe in cute quoque exeruit. Ille interim villas obibat, inſpectans aulas & conclauia in imis ædibus & in cœnaculis, quorundam locorum reprehendens vitia, & mādans quid mutari vellet in melius. nos vero aſſectabamur eum ſurſum deorſum, protruſi & cauillis conuiciiſque petiti ab aduerſariis nō aliter quā hiſtriones in ſcenis, nam hoc quoque negocium erat quædam fabula. iudex perſonam accuſatoris ſumpſerat. accuſatores agebant nequam iudicem, ſimultatis non veritatis memorem. ſub tanto autem accuſatore ſimul atque iudice neceſſarium eſt ſilentium. nam hoc quoque quoddam defenſionis genus eſt præſertim quando nihil ei gratum reſpondere poteramus linguam cohibente ritu patrio, orique clauſtra imponente. Vbi vero quædam mandata dedit de ædificiis, ſerio grauiterq; interrogauit, cur abſtinetis à porcina? Ad hanc percontationem rurſus riſus magnus aduerſariorum exortus eſt partim gaudentium, partim vt feſtiuo falſoq; dicto arridentium, & ſic quoque captantium dominicam gratiam. adeo vt quidam è famulitio moleſte ferrent tam contemptim eos ſe coram principe gerere, quo præſente vel ſubridere periculoſum ſit aliis præterquam admodum familiaribus. cumq; nos reſpondiſſemus, eſſe mores alibi alios, & aduerſariis itidem vt nobis interdictum vſum rerum quarundam: alius vero quidam ſubieciſſet, multos ne agnina quidem veſci vbique parabili: ridens ille, Recte, inquit, inſuauis enim eſt. his nugis irridebamur ipſi anxij. Tandem non ſine ſtomachatione, Cupio ſcire, inquit, quod ius illius ciuitatis prætenditis. Nobis vero exorſis orationem, cum ex primo guſtu intelligeret afferri quædam non contemnenda, & allatum iri vehementiora, abrupit ſermonem, & curſu ſe in magnam aulam proripuit. obambulanſq; iuſſit circumquaque feneſtras claudi vitro candido, ſimili ſpecularibus lapidibus, quibus lux admittitur, ventus & ſol excluditur. poſtea nos lento gradu acceſſit, & moderatius iam rogauit: Quid dicitis? nobis autem deinceps rem in compendium cōtrahentibus, rurſum procurrit in aliud cubiculum, vbi tabulas antiquæ picturæ iubebat reponi. cumque ad hunc modum cauſę noſtræ actio interrumperetur, imo fruſtatim concideretur, laſſi deſperanteſque, nec aliud quam mortem expectātes, & vix animi compotes præ anxietate, ſimpliciter ad verum Deum confugimus, vt nos è falſo nominati Dei minis eriperet: qui nos miſeratus furorem eius mitigauit. itaque depoſita iam ferocia, tantum hoc præfatus: homines iſti non tam mihi videntur mali quam miſeri, qui ſibi perſuaderi non ſinunt, me eſſe naturæ diuinæ participem: abiit, ſimulque nos iuſſit abſcedere. poſtquam hoc non tam iudicium, quam carcerem & theatrum effugimus (nam quaſi in theatro exſibilabamur, ſubſannabamur, & irridebamur ſupra modum: nec ſecus quam in carcere cruciabamur, ferebamuſque tormenta totius animæ, dum blaſphemias in Deum, & contra nos comminationes Imperatoris tam po-

Xxxx tentis

tentis audiremus, vnam ob rem infenſi & implacabilis, quod inſanæ cupiditati qua Deus haberi ambiebat, ſolos Iudæos aſſenſuros non putabat. ac ne poſſe quidem ei ſubſcribere) vix reſpirauimus: non quod amore vitæ mortem horreremus, quam auide vt immortalitatem arripuiſſemus, ſi quid profuturam exiſtimaſſemus noſtris legibus, ſed quod ſciremus noſtrum exitium fore non ſolum inutile Reipublicæ, verum ignominioſum etiam. nam legatorum infortunium ſolet imputari his à quib. miſſi ſunt. ea de cauſa emerſimus aliquãdo è miſeriis: de cætero enim ſoliciti eramus, quid decreturus quidve pronunciaturus eſſet. quomodo enim poterat cauſam pernoſcere, qui multas eius circumſtantias ne audire quidẽ dignatus fuerat? an non erat oneroſum à nobis quinq; legatis pendere omnes Iudæos quotquot vſquam habitant? ſi enim gratificaretur noſtris inimicis, quęnam alia quieſceret ciuitas? quęnam ſuis inquilinis parceret? quænam proſeucha relinqueretur incolumis? quænam iura ſeruarentur Iudęis patrio iure viuentibus? imminebat ſubuerſio, iactura, naufragiumq; priuilegiorum quæ gẽs ea habebat in ſingulis ciuitatibus. tot curis oppreſſi ſuccumbebamus miſeri. nam qui antea fauere nobis videbãtur, prorſus deſperauerãt. quapropter cum ad illum accerſerentur ſubduxerunt ſe præ metu, quod bene ſcirent clementiam hominis gerentis ſe pro deo. Diximus in ſumma cauſam odij quo Caius Iudæorum nationem proſequebatur: ſupereſt vt dicamus eam qua vſi ſumus apud eum palinodiam.

PHILONIS IVDÆI COMMENTARIVS, QVARE QVORVNDAM IN SCRIPTVRIS mutata ſint nomina: Interprete PED. MORELLO PROF. REG.

Numerus nonageſimusnonus.

Numerus centenarius.

PERVENERAT *Abrahamus ad annum vitæ nonageſimumnonum: & viſus eſt Dominus Abrahamo, dixitque ipſi, Ego ſum Deus tuus.* Numerus nonageſimus nonus Centenarij vicinus eſt; cui genus à ſemetipſo edoctum affulſit, Iſaacus videlicet, iucunditatum optima lætitia. natus enim eſt Patre iam centenario. Sunt etiam primitiæ Sacerdotibus Leuiticæ tribus conceſſæ: Nam decimis acceptis, Leuitæ ab his, tanquam à propriis fructibus alias offerunt, quæ Centenarij rationem continent. Etenim Denarius quidem progreſſus; Centenarius vero perfectionis nota eſt. Porro Medius ſemper ad ſummitatem feſtinat, naturæ fœlicitate vtens, cui apparuiſſe ait totius vniuerſitatis Dominum. Verum caue ne putes corporeis oculis occurſum fieri: (ſiquidem hi perſpiciunt ea tantummodo, quæ ſenſum mouent; cuiuſmodi res comparationem admittunt, & perniciem plane ſubeunt. quod autem diuinum eſt, neque comparationi neque interitui ſubiectum eſt.) Enim vero animi oculus eſt, qui Diuinum percipit viſum.

Oculus animi.

Cæterum quæ ſoli vident oculi corporis, ea lucis vtentes ſubſidio percipiunt, quæ quidem diſcrepat ab eo quod cernitur & à re quæ cernit: Sed quæ videt animus, ipſemet per ſe ſine alterius cuiuſquam miniſterio perſpicit. nam quæ intelligentia percipiuntur, ipſa ſibi lucem inferunt. atque hoc modo ſcientias comprehendimus.

Intelligentia.

Mentis enim acies quæ nuuquam clauditur nec ſopitur, conuerſa ad percepta & decreta, animaduertit ea non falſo, ſed vero proprioque lumine, quod ab ipſamet eluxit.

Mentis acies.

Quoties igitur audiueris Deum ab homine viſum, hoc fieri cogita ſine luce ſenſibili: ſiquidem par eſt intelligibile ſola tantum intelligentia percipi. Præterea fons puriſſimi ſplen-

Deus eſt fons pu-

riſſimi ſplendoris.

doris Deus eſt: ita vt cum animum illuſtrat, radios clariſſimos nec tenuiſſimam vllam vmbram ſuſcipientes, excitet. Iam vero ne inducas in animum, quod eſt re vera, proprie & abſolute, ab vllo homine poſſe comprehendi: quandoquidem, nihil in nobis ipſis habemus quo illius imaginem effingere & adumbrare poſſimus, nec ſenſum, ſub quem certe non cadit, nec vim & facultatem. Quapropter Moſes inaſpectabilis naturæ ſpectator Deique inſpector (aiunt enim oracula ipſum in caliginem ingreſſum fuiſſe: ita ſubobſcure inaſpectabilem eſſentiã deſignantes) omnia per cuncta ſcrutatus, ter expetitum, ſolumque perſpicue cernere quærebat. Et cum nihil reperiſſet, ac ne formam quidem vllam quæ referret ea quæ ſperabat, abiecta ſpe doctrinam eiuſmodi percipiendi ab aliis, ad illud ipſum ſe recepit quod indagabat, atque hac vtitur precatione, *Oſtende mihi teipſum, vt plane & aperte videam te.* Atque à propoſito ſuo pariter excidit. cum munus æquiſſimum, maximeque idoneum humano generi præſtantiſſimo reputetur, Corporum ſimul & rerum ſcientia, quæ id quod vere eſt ſequitur. Etenim dicitur: *Cernes poſteriora mea: facies vero mea non videbitur à te.* quaſi ea corpora ſimul & res quæ id quod eſt ſequuntur, in comprehenſionem cadant, tametſi non omnia iam comprehendantur: cum illud ſolum cerni natura non poſſit. Ecquid autem mirum eſt, ſi Quod eſt, ab hominibus percipi nequit? quandoquidem mens quæ in vnoquoque ineſt, incognita nobis eſt. Quis enim animi naturam nouit? cuius ignorantia ſexcentas contentiones apud Sophiſtas excitauit, dum contrarias inducunt ſententias ac totis generibus repugnantes. Vnde rationi conſentaneum erat ne vllum quidem proprium nomen prædicari poſſe de eo quod re vera eſt. Nonne vides quid dicat Prophetæ ſtudioſe veritatem ipſam percontanti, quidnam ipſius nomen inquirentibus reſpondendum eſſet? *Ego ſum qui ſum*: perinde ac ſi dixiſſet, Natura mea eſt eſſe, non dici. Verum ne plane genus humanum priuaret appellatione eius quod optimum eſt, concedit Domini nomine quamuis improprie vti, hoc modo: Dominus Deus trium naturarum, Doctrinæ, Sanctimoniæ, Exercitationis, quorum notas Abrahamus, Iſaacus & Iacobus præ ſe ferunt. *Hoc enim*, inquit, *nomen æternum eſt*, quaſi in hoc æuo noſtro expenſum, non in illo quod anteceſſit ſecula: & monimentum quod non vltra memoriam & intelligentiam fixum & erectum eſt: itemque quod ætatum ſucceſſionibus conuenit, non naturis ortu carentibus. Nam vſurpatione nominis diuini iis opus eſt, qui ad pretio comparatam generationem venerunt, vt ſi minus re, nomine ſaltem accedentes optimo, eo ipſo exornentur. Indicat etiam oraculum ex perſona editum Rectoris Vniuerſitatis, nemini declaratum eſſe nomen vllum ipſius proprium: *Nomen meum non indicaui ipſis.* Etenin mutatata orationis figura, talis eſſet deinceps ſermo: Nomẽ mihi proprium non patefeci ipſis, ſed id quod abuſiue tantum vſurpatur: ob eas quas diximus cauſas. Adeo igitur arcanum eſt id quod vere eſt, vt ne Virtutes quidem eæ quæ ſubminiſtrant ei, proprium nomen ſuum nobis referant. Quocirca poſt luctam

Deus eſt incomprehenſibilis.

Moſes Dei inſpector.

Scientia corporũ & rerum.

Animi naturam nemo nouit.

Dei natura eſt eſſe.

Nominis diuini vſurpatio.

quam

quam pro virtutis acquiſitione vir ſtrenuus ſubierat, dixit inaſpectabili magiſtro, *Renuncia mihi nomen tuum.* Ille verò ſubiecit. *Eccurnam nomen meum?* & non priuatum ac proprium declarat. Sufficit enim, inquit, meas inſtitutiones & præceptiones adiumento eſſe. Verum nomina, quæ ſunt notæ rerum generatarum, ne quæras apud immortales Naturas. Ne igitur ambigas an quod antiquius eſt iis rebus quæ ſunt, ineffabile ſit: Quandoquidem ipſius ſermo nomine proprio non poteſt à nobis exprimi, porro ſi ineffabile eſt, ne intelligentia quidem comprehenditur. Proinde illud (*Viſus eſt Dominus Abrahamo*) ita dici ſubintelligendum eſt, non quia eluceret & emicaret Vniuerſitatis autor, & effector: nam quæ mens humana magnitudinem apprehenſionis eiuſmodi valeat percipere? Sed eo quod vna è virtutibus, quæ ipſum circumdant, regia videlicet, præfulgeret. Etenim Domini appellatio, Regiæ dignitatis Imperatoriæq; maieſtatis eſt: Mens autem noſtra Chaldaica diſciplina inſtructa, diſſerens in mundo de rebus naturalibus, & iis quæ in ſublimi fiunt, efficaces obequitabat potentias, tanquam cauſſas: Sed ſimulatque Chaldaico inſtituto, quaſi transfuga, migrauit, agnouit ſe euehi & gubernari à Rectore, cuius principatus viſionem percepit. Ideoque dicitur, *Viſus eſt* (non is qui eſt) ſed *Dominus.* quod idem valet atque, *Viſus eſt Rex*, ex principatu quidem exiſtens, ſed animo nondum cognitus, qui quidem ferus ſtudiorum fuit; verum non plane indocilis perſtitit, ſed principatum in iis quæ ſunt, ſibi effinxit & informauit. At cum princeps ipſe apparuit, maiore beneficio ſpectatorem

Dei inſtitutiones & præceptiones adiumento ſunt.

Sermo Dei proprio nomine non pōt exprimi.

Regia dignitas.

Caldaica diſciplina.

affecit, *Ego ſum*, inquiens, *Deus tuus.* Eccuius vero rei, dicere poſſem, ex omnibus iſtis, quæ ortum habuere, Deus non exiſtis? Sed docebit me ſermo interpres ipſius, eum nunc verba non facere de Mundo, cuius opifex omnino Deus ipſe eſt: verum de humanis animis, non pari eademque dignatus eſt cura. Æquum enim cenſet vt improborum quidem dicatur Dominus & herus: Eorum autem qui in virtute & probitate progreſſus faciunt, Deus: ſed perfectiſſimorum & abſolutiſſimorum, vtrumque, hoc eſt, Dominus Deuſque ſimul. Quocirca cum Pharaonem in ſummo impietatis cacumine ſtatuiſſet, Dominum Deumque ipſius nunquam ſe nominauit, ſed ſapientem Moſem: Ait enim, *Ecce do te Deum Pharaoni.* Dominum porro ſæpe nuncupauit ſe eorum qui ab ipſo vncti erant. Proinde canuntur hæc, *Ego Dominus Loquar ad Pharaonem Regem Ægypti, quæ ego dico tibi.* Et Moſes Pharaonem alloquens: *Cum egreſſus vrbe fuero*, inquit, *expandam manus ad Dominum, & voces ceſſabunt, nec grando, nec pluuia erunt, vt noris Terram Domini eſſe*: (Terræ vid. nomine corpoream & terrenam coagmentationem comprehendens) *Et tu*; hoc eſt, mens, quæ corpus regit & inſignit) *Et ſerui tui*; id eſt, cogitationes & rationes viciſſim ſtipantes, atque ſatellitum munere fungentes) *noui enim vos nondum formidare Dominum.* perinde ac ſi diceret; non eum qui ſic vulgo vocatur, ſed eum qui vere exiſtit Herus. Dominus enim generatus ex rei veritate nullus eſt; tametſi ab extremis finibus ad extremas orbis terrarum partes Principatum ſuum produxerit: Sed is ſolus qui ortus initium nullum habet, vere Princeps

Mens corpus regit & inſignit

Princeps.

ceps eſt: cuius Imperium qui veritus eſt cum ſtupore admiratus, vtiliſſimũ admonitionis præmium refert: contemptorem vero miſerandum vtique exitium manet. Nempe igitur ſtultorum Dominus comprobatus & confirmatus eſt, qui metum incuſſit principis proprium: Deus autem ſcribitur eorum qui in virtute proficiunt, vt hoc in loco, *Ego ſum Deus tuus. Ego ſum Deus tuus: Creſce & multiplica.* Porro vtrumque eſt perfectis, Dominus Deuſque ſimul; vt in decem Præceptis, *Ego Dominus Deus tuus.* & alibi: *Dominus Deus patrum veſtrorum.* Etenim æquum putat, vt improbus herili dominatui ſubiiciatur, vt cum verecundia & reuerentia gemitus edens, impendẽtem ſibi habeat Dominicum timorem. Proficientem vero vult à Deo beneficiis affici, vt beneficentia adiutus perfectionem aſſequatur. Perfectum denique probat à Domino regi & à Deo beneficia accipere. Enimuero hic immutabilis vſquequaq; permanet. Ille autem omnino Dei vir eſt, atque hoc in Moſe potiſſimum declaratur, his verbis; *Hæc enim*, inquit, *benedictio eſt qua benedixit Moſes homo Dei.* O quam præclara & ſacra remuneratione donatus eſt, qui diuinam prouidentiam ſibimetipſi retribuit! Verum ne exiſtimes eodem modo hominem fieri, & hominem Dei. Etenim hominem exiſtere, tanquam Dei poſſeſſionem arguit: ſed hominem Dei euadere, quaſi emolumentum & honorem indicat. Quod ſi velis Deum Mentis tuæ hæreditatem tenere; vide vt prior fias hæreditas Deo digna & idonea: idque euades, ſi modo leges omnes manu exaratas & voluntarias effugeris. At enim neque iſtud ignorate par eſt, quod hæc verba, *Ego ſum Deus tuus*, dicuntur abuſiue, non proprie. Nam Deus eſt qua ex parte eſt vere id quod eſt, non quomodo Id quod eſt ad ea refertur quæ cum aliquo conferuntur. Diuinum ſiquidem Numen ſe ipſo plenum eſt, ipſumque ſibi ſufficit: idemque ſibi par ante Mundi ortum, & poſt Vniuerſitatis molitionem. Immobile namque atque immutabile eſt, nulla re altera plane indigens: ita vt ipſius quidem ſint omnia: ipſum vero proprie nullius exiſtat. Nonnullas tamen vires quas ad generationem extendit, ob ſalutem eius quod conſtitutum eſt, contigit ex Relatiuorum numero eſſe, qualis eſt facultas regia, vis benefica. Rex enim alicuius Rex eſt, & benefactor alicuius; cum alius ſit omnino qui regitur, & alius qui beneficio afficitur, harum cognata eſt vis affectrix, quæ Deus nominatur. Hac enim vi conſtituit omnia pater qui genuit & fabricatus eſt. Ita vt iſtud, *Ego ſum Deus tuus*, reſpondeat his verbis: Ego ſum effector & opifex. Maximum porro donum & ipſum nanciſci Architectum, quem vniuerſus orbis nactus eſt. Improbi enim animum non effinxit: vitioſitas ſiquidem Deo inimica eſt. Medium vero animum non per ſe tantum, vt ait ſanctiſſimus Moſes, quoniam ipſe honeſti turpiſque diſcrimen, ceræ inſtar, accepturus erat: Iccirco dicitur, *Faciamus hominem ad imaginem noſtrã:* vt, ſiquidem admitteret prauam effigiem, aliorum videretur opificium: ſin autem pulchram, eius eſſe conſtaret, qui pulchrorum ac bonorum tantum eſt artifex, quare ſtudioſus omnino eſt is, cui dicit. *Ego ſum Deus tuus*, quippe qui effectorem Deum ſolum ſortitus eſt, abſque aliorum ope ac miniſterio.

Principis proprium.

Improbus.

Timor dominicus.

Remuneratio.

Hæreditas mentis.

Deus quid.

Deus immobilis & immutabilis.

Rex eſt alicuius rex.

Improbi Deus non effinxit animum.

Præ-

Præterea vero Decretum à ſe pleriſque in locis ſtabilitum conſtituit, dum docet Deum eorum ſolum qui boni & ſapientes exiſtunt, opificem eſſe.

Bonorum & ſapientum Deus eſt opifex.

Hic autem ſacer omnis cœtus ſeipſum poſſeſſione fraudauit, quæ ex copia acquiritur: quinetiam ea quæ carni chara ſunt contempſit & pro nihilo habuit. Nam habitiores, validiores, & bene colorati pugiles, corpore tanquam miniſtro, quaſique vallo & munimine vtuntur: pallidi vero, tabidi, macilenti atque exangues quodammodo, qui diſciplina præter animi facultates corporeas etiam vires nacti ſunt: &, ſi verum fatendum eſt, in vnam quaſi ſpeciem animi ſoluti, corporis expertes mente euaſerunt.

Quod terrenum eſt iure labefactatur.

Iure nimirum labefactatur & ſubmergitur quod terrenum eſt, cum mens tota Deo placere vſquequaque ſtatuit. Rarum ſane genus hominum, & quod vix reperitur: neque tamen eiuſmodi eſt vt extare haud vnquam potuerit. Id vero declarat oraculum de Henocho redditum, his verbis, *Placuit Henochus Deo, eique gratus & acceptus fuit: & non reperiebatur.*

Oraculum Henochi.

Vbi enim quis bonum iſtud indagans inueniat? quæ maria tranans, quas penetrans inſulas, quas terrarum oras adiens; quaſnam apud gentes barbaras aut Græcas? Annon etiam hodie nonnulli clari & nobiles in philoſophia viri extant, qui Sapientiam nuſquam in rerum natura exiſtere cenſent, eo quod ne ſapiens quidem ipſe vſquam reperiatur: quippe cum nemo à prima hominum origine ad hodiernam vſque vitam omni ex parte reprehenſionis expers fuerit exiſtimatus.

Sapiētiam in rerum natura quidam philoſophi nullam exiſtere cenſent.

Ex eo enim genere eſſe quod fieri non poteſt, vt mortalis corporis vinculis alligatus, vſquequaque beatus euadat. Quæ quidem num recte dicantur, ſuo loco & tempore videbimus. nunc vero oraculo aſſentientes aſſeremus, Sapientiam quidem in rerum natura exiſtere, & Sapientem quoque eum eſſe qui illius amore capiatur: Qui tamen is vere ſit, latet nos qui praui ſumus.

Sapiens nullus.

Bonum ſiquidem malo congredi non vult; ideoque dicitur, *Non inueniebantur mores Deo placentes & accepti.* Quod hi videlicet extare poſſint, ſed celentur, & concurſum hominum atque conuerſationem noſtram refugiant. Proinde translatus eſſe affirmatur; hoc eſt ex hoc loco migrauiſſe, & quaſi in coloniam miſſum deductumque eſſe, immortalem nimirum vitam cum hac mortali commutaſſe. Iſti ergo diuino quodam furore correpti, aſperiores agreſtioreſque ſunt effecti. Alii vero mitiorem ac leniorem amplexati ſunt ſapientiam: atque ab his quidē certe pietas eximie colitur, nec humana tamen deſpiciuntur.

Pietatis cultus.

Huic rei fidem faciunt oracula, in quib. dicitur Abrahamo ex Dei perſona, *Gratus & placens ſis coram me*: h. e. non mihi tantum, verumetiā operibus meis, apud iudicem, quaſi cenſorem & inſpectorem. Atenim dum parentes colis, aut pnuperum misereris; aut de amicis bene mereris, aut pugnas pro patria, aut cauſarum quæ ad omnes homines cōmuniter ſpectant, curam ſuſcipis, places dubio procul iis qui benignitate tua fruuntur; atque adeo perplaces coram Deo; oculis enim nunquam ſopitis cernit omnia; & virtuti congruentia, gratia ſingulari ad ſe vocat, eaque admittit. Enimuero dum precatur vir pius hoc ipſum declarat: *Deus*, inquit, *cui placuerunt Patres mei*: additque (*coram ipſo*:) hoc enim v-

trum-

trumq; ſuppeditat: illud vero alterum tantum. Sic etiam Moſes in exhortationibus ſuis admonet, cum ait; *Facies quod gratum & acceptum ſit in conſpectu Domini Dei tui*: hoc eſt, Ea præſta quæ mereantur conſpici à Deo, & quę cum viderit, approbet. Iſtæc autem in ſimilibus locum habere ſolent. Hinc exorſus, tentorium duabus extremitatibus contexuit; medio vtriſque incerto integumento, vt exteriora ab interioribus diſtingueret. Itemque ſacram legum conſeruatricem Arcam auro intus & extra decorauit; magnoq; Pontifici duas tradidit tunicas; vnam ſcilicet intimam ex lino; alteram extimam, varie acu pictam cum toga talari. Etenim hæc, aliaque eiuſmodi, notæ ſunt animi qui in parte interiori Deo ſe purum caſtumque exhibet; exteriſque in rebus quæ ad Mundum adſpectabilem vitamque pertinent, integritatem ac puritatem colit. Opportune igitur dictum eſt illud ad Palæſtritam victorem, Triumphalium coronarum inſiſignia mox geſtaturum: Præconium enim de virtute ipſius, huiuſmodi eſt, *Vim ac potentiam cum Deo & cum hominibus obtinuiſti.* Etenim apud vtrũque ordinem celebrem & clarum eſſe tam apud Deum, qui ortus expers eſt, quam apud hominũ genus, quod ortum habet, non exiguæ mentis eſt. ſed eius potius, ſi verum dicẽdum eſt, quæ inter Mundum & Deũ media ſit. Atq; omnino cõgruit vrbanum & ciuilem, Dei comitem eſſe, ſiquidem ſane Vniuerſitatis Rectori & Parenti cura eſt eius qui natus & conditus eſt. Nam quis ignorat Deum vel ante Mũdi ortum, ſibi ipſi ſufficientem vim habuiſſe? Iam vero amicus poſt mundi molitionem idẽ permanſit, nõ immutatus. Cur igitur quæ non extabant faciebat? quia bonitate nimirum & benignitate prȩſtabat. Deinde nos ſerui domini veſtigia non inſequemur, autorẽ quidem ſumma admiratione proſequẽtes; noſtram vero ipſorum naturam nõ prorſus deſpicientes? Poſtea, cum dixiſſet, *Vide vt placeas, & gratus in conſpectum meum prodeas*, addit etiam. *Eſto irreprehenſus & criminis expers.* ſeriem & conſequutionem rerum adhibens. Aggredere ergo magis ac magis præclara, vt complaceas: ſin minus, ſaltẽ à peccatis abſtine: ne incurras in reprehenſionem. qui enim recte agit, laude dignus eſt, & qui neminem lædit, non eſt vituperandus. Et auguſtum certe præmium recte ſe gerentibus proponitur, gratia apud Deum: Secundum vero præſto eſt non delinquentibus reprehenſionis fuga. quinetiam fortaſſe in mortali genere non aberrare, idem plane eſt eandemque vim habet atque bene agere, *Ecquis enim eſt*, vt ait Iobus, *ab omni labe purus? tametſi vnius tantum diecula eius vita ſit.* Innumera quippe ſunt quæ animum inquinant, eaque abſtergere atque eluere omnino non eſt facile. Enimvero mortali conditione nato remanent neceſſario cognatæ maculæ, quas quidem minui & leniri fas eſt, penitus vero deleri nefas. quis igitur quærat in vita ſordida & contaminata iuſtum, aut prudentem, aut ſobrium, aut omnino bonum perfectum? Contentus eſto ſi non iniquum aut non imprudentem, aut non incontinentem, aut non paruum atque ignauum repereris. Præclarum enim quiddam eſt vitia fugere & auerſari; ſed virtutum integra poſſeſſio ab homine nobis ſimili acquiri non poteſt. Congruenter itaque rationi dixit, *Eſto inculpatus*, magni ad vitæ felicitatem momenti eſſe reputans culpa &

Moyſis admonitio.

Arca, legum conſeruatrix.

Palæſtrita.

Deus ante mundum ortus.

Laude dignus qui recte agit.

Vitia fugere eſt res præclara.

Culparum ſuſpicione

carere quid iuuet

ſuſpicione criminis carere. Ei porro qui ſic vitam inſtituerit ſuam, pollicetur ſe hæreditatem tabulis Teſtamenti relicturum, qualem Deum quidem dare deceat, Sapientem vero adire. ſic enim loquitur; *Conſtituam Pactum meum inter te & me.* Pacta autem ad vtilitatem ſcribuntur eorum qui munere digni ſunt: vt ſit gratiæ ſignum quod medium ſtatuit Deus inter ſe, qui largitur, & hominem qui fruitur. Eximia porro beneficentia eſt, quod nullum aliud medium interiectum ſit inter Deum & Animum, præter Gratiam virginem. Verum de vniuerſa Pactorum ratione duos conſcripſi commentarios, ideoque ne eadem iterem, libens hoc prætereo, cum alioqui nolim propoſitæ quęſtionis continuationem ſuſpendere & interrumpere. Subiicitur autem deinceps, *Incidit Abrahamus in faciem ſuam.* Nũquid non ex diuinis promiſſis cogniturus erat ſeipſum, & mortalis generis inanitatem: & procidere apud ſtantem vt opinionis eius ſpecimen ederet, quam de ſe & de Deo habebat? Quod nimirũ Deus, in iiſdem perſtans, moueat vniuerſum ſtatum, non crurum opera (neque enim humana figura præditus eſt) ſed immotum atque incommutabilem apparentem: Homo autem nunquam in eodem ferme collocatus, varias ſubinde mutationes admittat: ac ſublapſus infelix (tota enim vita ipſius lapſus eſt) graui ruina concidat. Verum qui inuitus id agit, indocilis eſt, qui vero ſponte, docilis & agilis. iccirco in faciem ſuam procidiſſe dicitur, hoc eſt, in ſenſus, in rationem, in mentem: tantum non clamans ac vociferans, Cecidit quidem ſenſus,

Beneficentia. Gratia virgo.

Quare in faciem procidere dicatur.

quippe qui per ſe ſentire non poſſet, niſi Prouidentia Salutis autoris excitaretur ad ſubiectorum corporum perceptionem. Cecidit etiam ratio, cum nequeat quicquam eorum quæ ſunt explicare, niſi is qui comparauit & conſtruxit inſtrumentum vocale, aperuit os, & linguæ articulos effinxit, ſonos concinne ac ſuauiter percuteret. Itemque Regina Mens concidit, perceptionibus ſuis orbata, niſi denuo excitatam Animantium fictor erigeret, & inditis illis oculis, acieque pupillarum acutiſſima, adduceret eam ad rerum corporis expertium contemplationem. Miratus itaque eum qui hoc modo euaſerat, & ſpontaneo caſu lapſus erat, ob confeſſionem quam de eo quod eſt enunciarat, vnum ſcilicet eſſe re vera ſtans, cum cætera poſt ipſum omnia conuerſiones ac mutationes admittant; orationis & inſtitutionis ſuæ participem facit, inculcans eius auribus, *Et ego, ecce pactum meum tecum.* Quorum verborum mens eſt hæc, Formæ quidem pactorum ſunt plurimæ, quæ gratiam & munera dignis conferunt: Verum ſummum ac præſtantiſſimum Pacti genus ipſe ego ſum. Nam cum indicaſſet ſe (quantum fas eſt eum oſtendi qui demonſtrari nequit) tum cum diceret, *Ego ſum*, ſubiicit, *Ecce Teſtamentum meum.* Omnium gratiarum principium & fons ipſe ego ſum. Etenim Deus nonnullis beneficia per alios proponere ſolet, per Terram, aquam, aerem, Solem, Lunam, Cœlum, itemque per vires & facultates corporis expertes. quibuſdam vero per ſemetipſum, dum ſeſe hereditatem accipientium declarat, quos ſtatim alia dignatus eſt appellatione. Dicitur enim,

Senſus quid.

Mens regina.

Beneficia quomodo Deus proponat. Gratiarũ Deus eſt principiũ.

Non vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed erit nomen tuum Abraham. Sunt vero quidam rixarum & odiorum amantes, quique irridere ac reprehendere ſemper cupide ſtudent, quæ reprehenſione carent, non magis in corporibus, quam in rebus: & bellum irrecõciliabile ſacris indicũt, dum pleraque omnia, quæ non videntur decorum & ornamentum habere & conſeruare in oratione (quoniam notæ ſunt naturæ, quæ latere ſemper vult) detrectantes & eleuantes, cum accurata indagine, traducũt: ac potiſſimum Nominum mutationes. Atque haud ita pridem audiui impium & irreligioſum quendam virum, qui cauillando, & conuiciose deblatterando auderet dicere: Magna vero, ampla & egregia ſunt munera, quæ Moſes aſſerit Vniuerſitatis Rectorem præbere: huic vnius elementi (A) augmento & redundantia: Alteri rurſus adiecta & geminata [R] litera, mirum quantum viſus ſit contuliſſe beneficium, ſiquidem Abrahami coniugem Saram nuncupauit Sarram, bis R. vſurpans. hæc & eiuſmodi alia contexens continenter, & amare ſimul iocans, enarrabat. Atque is certe dignas veſaniæ ſuæ pœnas non multo poſt luit. quandoquidem leui de cauſa ad reſtim redactus eſt, ne ſceleſtius & impurus pura morte conficeretur. Ergo iure nos, ne quiſpiam alius eiuſdem criminis reus fiat, ſuſpiciones & notiones prauas excinderemus, de natura commentantes, eaque demonſtrantes, quæ dicuntur hoc modo, omni ſtudio atque attentione digna. Non literas mutas, aut vocales, aut abſolute verba & nomina largitur Deus. cum produxiſſet ſtirpes atq; animantes, eas ad hominem (tanquam ad ducem & rectorem, qui ab alijs ob ſcientiam ſeiunctus erat) vocauit, vt ſingulis propria daret nomina. *Omne enim*, inquit, *quod vocauit Adam, ipſum eſt nomen eius.* Ergo cum integras nominum impoſitiones Deus vſurpare dignatus non ſit eo negotio commiſſo viro ſapienti generis humani Antiſtiti: An æquum eſſe ſuſpicari, ipſum particulas nominum, aut ſyllabas, aut literulas, non vocales tantum, ſed & mutas adiunxiſſe & adnexuiſſe? id certe factum dici non poteſt, muneris præſertim & ſingularis alicuius beneficij prætextu. enimuero iſtiuſmodi notæ ſunt facultatum, paucæ magnarum, ſenſibiles intelligibilium, perſpicuæ ignotarum. Porro facultates in ſententijs præſtantiſſimis, in veris & caſtis opinionibus, in animis melioribus expenduntur. Cuius rei argumentum & indicium accipere perfacile eſt, ſi initium duxerimus ab hoc, cuius modo nomen eſt immutatum. Atenim Abram exponitur, pater ſublimis. Abraham autem, Pater electus ſoni. Qua vero in re hæc diſcrepent à ſe inuicem, clarius tum cognoſcemus, ſi prius vtriuſque interpretationis vim & notionem perceperimus. Quocirca Sublimem allegorico moralique ſenſu interpretantes, eum aſſerimus eſſe, qui ſeipſum à terra in altum extollit, eaque obſeruat, quæ in ſumma cœli regione ſunt, in eorumque contemplatione ac diſputatione occupatur, tum ſcrutatur, quæ ſit magnitudo Solis, quænam eius conuerſiones, quomodo anni tempeſtates ſuo ad nos acceſſu & receſſu efficiat, æquali velocitate & reuolutione: itemque de Lunæ illuſtrationibus, formæ varietatibus,

Amantes rixarum & odiorum.

Munera Dei ampla & magna. A, quid ſignificet.

Nominum impoſitio.

Literæ mutæ & vocales.

Abram.

tatibus,ſenio, augmento,deque aliarum ſtellarum curſu & motu adquirit,tam earum, quæ fixæ ſunt, quam errantium. Talium enim rerum inquiſitio & inueſtigatio, non rudis ac degeneris animi eſt, ſed maxime ingenui ac docilis, & qui integros ac perfectos fœtus poſſit edere. Icirco Meteororum peritum Patrem dixit, quia non infœcundus eſt Sapientiæ. Sic igitur notę nominis Abrami accurate expenduntur. Abrahami vero, eo quo mox ſubindicabimus modo: Hoc autem tria cōtinebantur, Pater, electus, vocis. Quare dicimus vocem eſſe ore prolatam orationem, ſiquidē Animantis reſonans Inſtrumentum eſt vocale. Atque huius parentem appellamus mentem: Nam à mente tanquam à fonte flumen orationis profunditur. Porro electam orationē ſapienti tribuimus: Quod enim præſtātiſſimum eſt, in hoc ineſt. Ergo prioribus quidem notis diſcendi ſtudioſus, & de Meteoris differens, adumbratur: his vero poſterioribus, Philoſophus, vel potius Sapiēs declarabatur. Noli itaq; ſuſpicari Numen diuinum mutationem nominum impertiri, ſed morum potius emendationem, per ſigna. Enimuero eum, qui prius de natura Cœli exquirebat, (quem Mathematicum vocant nonnulli) ad virtutis participationem accerſiuit, ac proinde ſapientem reddidit & nuncupauit: mores reformatos hoc vocabulo exprimens, quod Hebraica quidem lingua, Abrahham, ſonat, Græca vero atque Latina interpretatione, Patrem electum vocis, innuit. Nam qua de cauſa, inquit, choreas, orbes & ambitus ſtellarum perquirens, tantum te à terra ſurſum ad cœlum inſiliendo extuliſti? numquid vt ſollicite & curioſe, quæ illic ſunt, tantummodo inſpiceres? Ecquænam vero vtilitas ex eiuſmodi curioſitate exoriri poterat? Quæ voluptatis expurgatio? quæ cupiditatis cohibitio & coercitio? quæ doloris timoriſue ſolutio? quæ affectionū, quibus animus perturbatur, exciſio? Etenim veluti arborum vtilitas eſt nulla, niſi fructus producāt; eodem plane modo Naturę cognitionis vſus eſt nullus, niſi virtutis poſſeſſionem comparatura ſit. Is enim eſt Phyſiologiæ fructus. Quocirca quidam è veteribus orationem & diſputationem philoſophicā agro ſimilem eſſe voluerunt: ac ſtirpib. quidem Naturalem partem compararunt: ſentibus autem & ſepibus, eam quæ in differendo conſiſtit: fructui vero Moralem: murorum ſeptum & circuitum ad fructum conſeruandum conſtructum eſſe à poſſeſſoribus exiſtimantes, & ſtirpes à Natura fuiſſe productas fructus procreandi gratia. Sic itaque pronunciauerunt, & in Philoſophia quoque, Naturalem & Logicam commentationem ad eam, qua mores componuntur, eſſe referendam ab eo qui poſſeſſionem vſumque virtutis expetat. Atque hæc ſunt, quæ edocti ſumus de eo, qui verbis quidem nomē permutauit: re ipſa vero traductus eſt à Naturali philoſophia ad Moralem, & à contemplatione eorum, quę in mundo ſunt, ad autoris & effectoris ſcientiam commigrauit, ex qua Pietatem, poſſeſſionum omnium præſtantiſſimam, ſibi comparauit. Iam vero quæ ad coniugem ipſius Sarram pertinent, nobis dicenda ſunt, quoniam ipſius quoque nomen Saræ mutatum eſt in Sarram, adiectione vnius elementi, [R.] Huiuſmodi ergo ſunt nomina: quæ vero obtigere,

Meteororum pater. *In nomine Abrahami tria continentur.* *Electa oratio cui tribuatur.* *Mathematicus.* *Abraham* *Phyſiologia.* *Philoſophia quid.* *Logica.* *Sara & Sarra.*

gere,ſunt explicanda. Exponitur quidem Sara, Principatus meus. Sarra autem, Princeps ſeu Domina. primum ergo, ſpecialis virtutis indicium eſt: ſecundum vero, generalis. quantum porro genus à ſpecie præſtantia differt: tantum poſterius nomen priore præſtat. Etenim Species exiguum quid, fragile & caducum eſt. Genus autem late patet, & immortale eſt. atqui Deus pro puſillis & fragilibus, magna & immortalia vult impertiri, idque opus Numini decorum eſt valde. Prudentia quidem certe, quæ in ſtudioſo ineſt, ipſius ſolius eſt principatus, atque haud aberraret ea præditus, ſi diceret, Principatus meus eſt prudentia in me ſita. Verum generalis Prudentia, quæ illam format & effingit, non amplius huius aut illius principatus, ſed Imperium merum. Quapropter illa, quæ ſpecialis eſt, ſimul cum ea prædito perit, hæc vero, quæ ſigilli inſtar illam effingit, omnis eſt expers mortalitatis, & æterna in omne æuum permanebit. Sic etiam in artibus eę quę ſpeciales ſunt, vna cum artificibus diſſipantur, cum Geometris, Grammaticis, Muſicis. Generales autem, interitus exſortes conſiſtunt. Rurſus eadem propoſitione perſpicue oſtendit omnem virtutem Reginam, principem & ducem eſſe negotiorum, quæ in vita geruntur. Accidit etiam, vt Iacobi nomen mutaretur in Iſraelem. nec abs re. cur ita? Iacob quidem eſt, qui impetit calcibus, ſupplantator. Iſrael vero vocatur, Deum videns. quare ſupplantatoris opus eſt, qui virtutem colit, affectionis baſes, quibus inſidet, & ſi quicquam firmum ac ſtabile in his eſt, mouere, concutere, ac diruere. Iſtud porro non ſine contentione & labore conſueuit fieri: ſed tum demum, cum quis prudentię certamina aggreſſus, animi exercitationibus exercet ſe, & cum aduerſis ratiocinationibus, quæ in ipſam mentem irruunt, luctatur. Verum Deum videntis proprium eſt, è ſacro certamine nō egredi, priuſquam retulerit coronam, ſed ob adeptam victoriam præmia tollere. Quænam autem floridior aptiorue corona victori animo necti poſſet, quam illa, per quam ea quæ ſunt, acute videre valeat? Præclarum igitur animo virtuti operā danti præmium proponitur, vt oculatus fiat ad perſpicuā eius perceptionem, quod ſolum contemplatione dignum eſt. Par eſt autem in quæſtionem vocare, Cur Abrahamus quidem, ex quo tempore nomen permutauit, hac eadem appellatione ſemper honoretur, nec amplius priori nomine nuncupetur: Iacobus vero cognominatus Iſrael, nihilominus ipſe rurſus Iacobus deinceps pleriſq; in locis appelletur. Itaq; dicendum eſt, quod hæ ſint notæ, quibus virtus, quæ doceri poteſt, differt ab ea, quæ exercitatione cōparatur. Nam qui doctrina melior factus eſt, felicem nactus naturam, quæ memoriæ adiuuantis beneficio, quod obliuione deleri nequit, ſibi parat, eam ſolam ad vſum adhibet: quæ ſemel didicit mordicus tenens, & firme apprehendens. Virtutis autem cultor aſſiduus, vbi vehementer ſe exercuerit, reſpirat ac paulatim remittit ſe, vt robur labore conſumptum colligat, & recuperet, eorum more qui corpora vnguentis illinunt: etenim hi exercitatione feſſi, ne plane vires ipſos deficiant ob vehementem certaminis contentionem, oleo ſe perfun-

Species. *Genus.* *Prudentia* *Virtus regina negotiorum.* *Iacob.* *Deum videntis proprium.* *Virtutis cultor.*

perfundunt. Præterea qui edoctus eſt, immortali vſus monitore, commoditatem intus apud ſe manentem & immortalem retinet, nuſquam mutatus. Qui autem virtutis exercitio gaudet, & ſua tantum ſponte ac voluntate ad agendum impellitur, in eoque ſe exercet, ſtudiumque & operam ſuam collocat, vt proprium ſuum affectum cum generato commutet, tametſi multo labore perfectionem aſſequutus fuerit, ad priſtinum & antiquum genus ſe recipit. hic enim magis eſt laboris patiens, ille vero fortunatior exiſtit, prior enim Doctoris alterius opera vtitur: alter ex ſeipſo quærit & conſiderat, & indagat curioſe, ſummoq; ſtudio Naturæ ſcrutatur arcana, indeſinente atque aſſiduo labore ſuſcepto & exantlato. Iccirco Deus immutabilis Abrahamo qui in eodem ſtatu permanſurus erat nomen mutauit, vt quod ſtabile futurum erat ab eo qui firmus perſtat, atque in iiſdem eodemq; modo permanet, fixum tenaciter hæreret. Iacobo autem Angelus, Dei miniſter Sermo, aliud nomen indidit, vt in confeſſo ſit & exploratum, nihil plane eſſe ex iis quæ ſequuntur id quod reipſa eſt, immotæ firmæq; ſtabilitatis cauſam, ſed harmoniæ eius, quæ velut in Muſico inſtrumento, intenſiones ac remiſſiones ſonorum continet, ad artificioſam concentus temperationem. Verum cum tres ſint Generis Autores, primi quidem Abrahamus & Iacobus nomen mutarunt. medius vero Iſaacus eandem ſemper obtinuit appellationem. Cur ita? Eo quod virtus quæ doctrina & exercitatione comparatur, admittit ea quæ ad profectum & emendationem pertinent. nam is qui docetur, ſcientiam appetit eorum quæ ignorat. ſed is qui vtitur exercitatione, coronas & præmia petit, quæ proponuntur animo laboris patienti & ſpectandi cupido. Iam vero, à ſemetipſo edoctum & inſtitutum genus, quaſi natura potius quam ſtudio & induſtria conſtans, æquale, par & perfectum ab initio inductum eſt, atque omnibus ſuis numeris abſolutum. Non idem Ioſepho vſuuenit, qui rebus corpori neceſſariis præfectus fuit. Hic enim nomine mutato Pſonthomphanech à gentis rege cognominatus eſt. Id autem quam rationem habeat, explicandum eſt. Ioſeph exponitur Adiectio. Appendix enim rerum naturalium ſunt ea quæ ad veſtitum & cultum referuntur, aurum, argentum, poſſeſſiones, reditus, ſeruorum miniſteria, ampla Gazæ & ſupellectilis, atque eiuſmodi luxus, copia, & immenſi atque innumeri rerum voluptatem adferentium apparatus: Quorum omnium ſuppeditatorem & curatorē Ioſephum, recto nomine augmentum ſeu incrementum appellari contigit, quoniam præfectura tunc ornatus eſt, cum res externæ foris aduenirent, & adiungerentur iis quæ à natura ſunt conceſſæ. Hoc ipſum vero teſtantur oracula quæ declarant Ioſephum, conditis alimentis corporeæ regionis vniuerſæ Ægypti, annonæ triticeæ præfectum fuiſſe. Talis ſane Ioſephus è notis & inſignibus denotatur. iam qualis nam ſit Pſonthomphanech videamus. Exponitur ergo nomen iſtud, in Reſponſo os iudicans. Stultus quippe omnis exiſtimat pecuniis abundantem, externiſq; facultatibus affluentem, ſtatim conſultum & prudentem eſſe, idoneum quidem & acutum ad reſponden-

Virtutis exercitium.

Generis tres Autores.

Ioſeph adiectionem ſignificat.

Stultus.

dum iis quæ quis ab eo ſciſcitatur, aptum etiam ad vtiles per ſe ſententias inducendas: atque vt ſummatim dicam, Prudentiam in re fortuita collocat, cũ contra fortuitum in Prudentia ſtatuendum eſſet. Æquũ enim eſt vt quod inſtabile eſt à ſtabili regatur. Et vero iuniorem ipſius fratrẽ germanum & vterinum, Pater quidem Beniaminum, mater autem doloris filium nuncupat, naturali rationi conuenientiſſime. Etenim ſi Beniaminum exponas, eſt filius dierum. Dies porro Solari luce, quæ ſub ſenſum cadit, illuſtratur, ei vero gloriam inanem comparamus: hæc ſiquidem ſplendorem quendam ſenſibilem habet in iis laudibus quæ pleriſque vilibus tribuuntur, in ſcriptis, decretis & ſenatus conſultis, in ſtatuarum atque imaginum erectarum honoribus, in purpuris & corollis aureis, in curribus atq; quadrigis, & turbæ comitatu. Horum igitur æmulatori iure dictus eſt filius dierum, id eſt, fulgoris ſenſum afficientis, & claritatis eius quæ in vana gloria cernitur. Hoc rectum profecto & proprium ei nomen impoſuit pater, & ſenilis ratio. Anima autem, quæ perpeſſa eſt, aliud ei quod paſſa fuerat congruens, indidit: Mœroris enim filium appellat. qua de cauſa? Quia ii quos inanis effert gloria, vulgo quidem exiſtimantur beati, reapſe autem ſunt infelices. Sunt enim pleraque ipſis quaſi aduerſo flatu reſiſtentia, liuor, inuidia, crebræ æmulationes, contentiones ad mortem vſque implacabiles, ſimultates & offenſiones natis natorum quadam ſucceſſione traditæ: hæreditas quæ parari & acquiri nequit. Ergo neceſſario diuinorum eloquiorum autor in ipſis parturitionis doloribus occumbentem ſic repræſentat, quaſi vanam gloriam pareret. *Mortua enim*, inquit, *eſt Rachel, partus ægritudine.* quoniam re vera gloriæ ſenſibilis & inanis ſemen ac procreatio, animi mors eſt. Quid vero? numquid Ioſephi liberi Ephraim atque Manaſſes valde naturæ congruenter compararentur duobus Iacobi filiis natu maximis, Rubeno & Simeoni? Ait enim, *Duo liberi tui, nati in Ægypto, priuſquam in eam regionem me conferrem, mei ſunt. Ephraim & Manaſſes æque chari erunt mihi, atque Ruben & Symeo.* Spectemus ergo qui duo conueniant duobus. Ac Rubenus quidem bonæ indolis nota eſt: exponitur enim, videns filius. Quoniam quiſquis acumine mentis, bonaque indole vtitur, eſt perſpicax. Ephraimus autem, vt ſæpe alias diximus, Memoriæ ſignum eſt, quandoquidem exponitur, Fructus productio. Fructus vero animi præſtantiſſimus eſt Memoria. porro nulla res tam cognata eſt alteri, atque Memoria bonæ Naturæ. Rurſus Symeo nomen eſt Doctrinæ & diſciplinæ: ſiquidem explicatur, Exauditio: Proprium autem eſt eius qui diſcit, aurem accommodare, & attendere dictis. Verum Manaſſes Recordationis nota eſt: ſic enim appellatur, Ex obliuione. Ei vero qui ex obliuione foras progreditur contingit ex neceſſitate recordari. atqui Diſciplinæ propria eſt recordatio. Etenim ſæpe effluunt diſcenti Theoremata ſeu Propoſitiones, cum eas præ imbecillitate continere nequit, rurſuſque de integro remeant: quare effectus effluxionis nominatur obliuio: refluxus vero, recordatio. Annon igitur apte & concinne, In

Beniaminus.

Mœroris filius.

Memoria eſt animi fructus.

Obliuio quid.

doli quidem bonæ Memoria, Diſciplinæ vero Recordatio congruit? Et ſane quam rationem habet Simeo ad Rubenum, hoc nimirum eſt Diſciplina ad Naturam: eandem quoq; habet Manaſſes ad Ephraimum, id eſt, ad Memoriam Recordatio. Vt enim quod Indole præſtat, melius eſt eo quod diſcit: Siquidem illud aſpectui ſimile eſt: hoc autem auditui. Auditus vero viſui primas partes cedens, in ſecundis conſiſtit. Ita quod Memoria valet, ei quod recordatur vbique antecellit, propterea quia recordatio obliuioni mixta eſt: Memoria vero ſincera & pura ab initio ad extremum permanet. Præterea ſocerum Principis Propheratum, interdum Iothorem, interdum Raguelem nominant oracula. Ac Iothorem quidem, cum faſtus floret ac viget. Iothor enim Latine translatus, eſt ſuperfluus. faſtus autem eſt ſuperuacaneus in vita veraci, dum æqualia & neceſſaria vitæ riſu excipit, & inæqualia magni facit in plus habendi cupiditate: idemq; humana diuinis, mores legibus, profana ſacris, mortalia immortalibus, atq; vt ſemel dicam, quod opinione tantum conſtat, ei quod re vera eſt anteponit. Ille etiam maius quid aggreſſus, vltro ſponteq; ſua tranſit in Conſiliarii ordinem, ſuggerens ſapienti nō edocere ea quæ ſola ſcitu digna ſunt, Dei iuſſa & legem, verum pacta tantum & conuenta hominum inter ſe, quæ vt plurimū ſocietatis incongruæ & inconcinnæ cauſæ ſunt. Vir autem ſummis in omnibus paret, cum cenſeret conſentaneum eſſe, paruis quidē parua, magnis vero magna iura conſtituere. Verum ſæpenumero mutatus hic, qui Sapientiæ opinione gaudebat, & à figuris trânſiens (quas cæcus vtiq; moderari ſortitus eſt) cum perquiſierit armentū diuinum: pars fit ipſius non vituperanda, admiratus Naturæ ductorem, ipſiuſq; regimen ſuſpiciens, & peritiam adminiſtrandi, qua in ſuorum pecorū cura vtitur. Exponitur quippe Raguel Paſtoritia Dei ars. Summa quidem expoſita eſt: probationes vero modo ſubiunget: ac primum cultorem eum iudicii & iuſtitiæ inducit. Etenim appellatio Madian translata, Ex iudicio, vocatur: ſiquidem duplex iſtud eſt. Interdum enim ſignificat diiudicationem & ſegregationem, quæ concertantibus in iis certaminibus, quæ ſacra dicuntur, vſuuenit: Nam ſexcenti qui minus apti, & idonei iam viſi erant, à munerariis diſcreti & reiecti ſunt. Atq; iſti ſunt qui ſacris profanis Beelphegor initiati, & corporis meatus omnes dilatantes, ad excipiēdas fluxiones foris influentes (exponitur enim Beelphegor, Superius os cutis) demerſerunt Mentem Reginam, & immiſerunt in profundum altiſſimum, vnde nequeat enatare, ac ne tantillum quidem emergere. Idq; perpeſſa eſt donec pacificus & facundus ſacerdos Dei Phinees defenſor ſpontaneus venit, qui naturali in improbos odio concitatus, & ardendi honeſtatis amore correptus erat: eique accidit, cum haſtile flagrumue accepiſſet, hoc eſt, cum acuta & ſubtili oratione vteretur, quæ indagare & inquirere ſingula poſſet, vt non deciperetur, ſed valido robore adhibito, affectum per vuluam transfigeret, ne vllum amplius malum ira Dei inuectum pareret. Aduerſus iſtos etiam maximum à perſpicaci hominum genere bellum ſuſcipitur, in quo dimican-

Diſciplina. *Iothor.* *Raguel.* *Phinees.*

tium

tium nemo diſcors fuit, ſed ſaluus & incolumis rediit, corollis & ſertis triumphalibus redimitus. atque hæc vna eſt explanatio nominis, Madianæ vrbis. Altera eſt præſtantior & iuridicialis forma quæ per affinitatē & nuptias *perſpicaci generi copulatur. Sunt igitur, inquit, iudicii & iuſtitiæ ſeptem filiæ, ſymbolice, facultates eius animi partis quæ ratione caret, Satus, vox, & quinque ſenſus, quæ paſcunt pecora parentis. Etenim per has ſeptem facultates progreſſus & incrementa Parentis Intelligentiæ in perceptionibus innatis conſiſtunt. Hæ porro ſingulæ cum ad obiecta propria peruenere, aſpectus nimirum ad colores & figuras, auditus ad voces, odoratus ad odores, guſtatus ad ſapores, itemq; cæteræ ad ſibi ipſis conuenientia, hauriunt neſcio quo pacto quædam exterius ſenſum mouentia: donec animi canales & receptacula impleuerint, vnde greges parentis potant, puriſſimam intelligo Ratiocinationis Memoriam, quę ſecuritatem & ornatum in eodem præ ſe fert. Cum autem aduenerint Liuoris & Inuidiæ ſocij, praui duces armenti, abſtrahunt eas ab vſu qui ſecundum naturam eſt. Illæ ſiquidem quæ foris ſunt intro agunt ad intellectum, tanquam iudicem & regem quempiam, vt principe vtentes optimo recte agant: alii vero è regione collocati perſequuntur, & contraria iubent ac denuntiant: cum liceat mentem pertrahere, & quæ ſenſibus patent tradere abducenda, donec excitati fuerint mores ſtudioſi qui tum quieſcere videbantur, ac diuino ſpiritu afflatus nomine Moſes protegat ac liberet illa ab occupantibus, poculentis ſermonibus alens Parentis gregem. vbi vero inſidias euaſerint eorum, qui hoſtes quidem ſunt cogitationis & intelligentiæ, ſed aduentitia & aſcititia, velut in Tragœdia, æmulantur, non amplius ad Iothorem, ſed ad Raguelem accedunt. Nam cum reliquiſſent cognationem cum faſtu, vitæ legitimæ ſe addixerunt, ac petierunt pars armenti ſacri fieri, cui diuinus præit ſermo, vt nomen indicat. Paſtoritia enim cura Dei eſt. Porro dum proprio gregi inuigilat, ſtatim crebra occurrunt bona animantibus morigeris & non contumacibus. Enimuero canitur inter hymnos canticum eiuſmodi: *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit.* Iure ergo intellectus Paſtore regio, diuino ſermone vtens, ſciſcitabatur de ſeptem filiabus, *Curnam tanta feſtinatione contendentes hodie rediiſtis?* Cum enim antea ſenſibilibus occurreretis, diu foris immorantes, vix tandem reuertebamini, delinitæ ab ipſis. Nunc autem neſcio quid vobis acciderit, quod tam propere præter morem redieritis. Dicent igitur, ſe non eſſe in cauſa cur velociſſime, & cum magno impetu, ſpatium Diauli ad res ſenſibiles & à ſenſibilibus reflexum, percurrerint: ſed eum potius hominem qui ipſas à feri armenti paſtoribus liberauerat. (vbi Moſem vocant Ægyptium, qui non Hebræus tantum erat, verum etiam è puriſſimo genere Hebræorum oriundus, quod ſolum ſacris præeſt.) eo quod non poſſent naturam ſuam tranſcendere. Nam cum ſenſus in confinio ſint rerum intelligibilium ac ſenſibilium, ſatis eſt ſi alterutra expetant, & non à ſolis ſenſibilibus abducantur. ſummæ vero ſtultitiæ eſſet cenſere ipſas iis ſolis quæ ad intelligen-

tiam

Iſraelitico.

Iudicij & iuſtitiæ filiæ.

Ratiocinatio.

Diaulus.

Moſes hebræus cur Ægyptius vocetur.

tiam ſpectant, incumbere; cuius rei gratia vtraque ſtatuunt: cum per hominem ea, quæ percipiuntur, denotent: per Ægyptum autem ſenſum mouentia repræſentent. His auditis, iterum percontabitur, *vbinam ille homo eſt?* quanam in parte eorum, quæ ad vos pertinent, familiaris & domeſtica eſt forma ratione prædita? Quare ipſum tam facile deſeruiſtis? Cur non potius, cum ſemel in eum incidiſſetis, poſſeſſionem pulcherrimam, longeque vobis vtiliſſimam detinuiſtis? Verum ſi minus ante, nunc ſaltem ipſum aduocate, vt comedat & educetur veſtris ad virtutem progreſſibus, lautitijs & familiari cum eo conſuetudine. Nam fortaſſe apud nos habitabit, & Sepphoram (volucre, à Deo inſpiratum & vaticinum genus) ducet. Atque hæc quidem his de rebus hactenus. Verum Ozee quoque nomen Moſes in Ioſua commutat, qualitate præditum in habitum refingens. Exponitur enim Ozee, Qualis iſte. Ioſua vero, Salus Domini, habitus præſtantiſſimi nomen. Nam habitus iis qui ipſis afficiuntur, meliores ſunt, vt Muſica, Muſico, & medicandi Ars Medico, itemque omni artifice, ars certa, tum æternitate, tum facultate & inoffenſa ſummitate circa Theoremata ſeu Propoſita. Habitus enim eſt æternum quiddam, efficax, abſolutum: ſed habitu præditus, mortalis, patiens, imperfectus. Præſtat autem rei mortali, quod immortale eſt, & id quod agit, patienti, & abſolutum inchoato. Itaque ſupradicti Numiſma reformatum eſt in meliorem Ideam ſeu formam. Quinetiam Chaleb ipſe totus permutatur. *Etenim factus eſt*, inquit, *ſpiritus alius in ipſo*, tanquam ratione & mente in ſummam perfectionem tranſmutata. Nam Chaleb interpretatio eſt, Totum cor. Hoc vero indicium eſt, Animum non alteram in partem vergendo ac proponendo, ſed totum omninoque commutatum eſſe, in id, quod probum eſt, cum etiam, ſi quid minus laudabile fuerit, id vi orationis de pœnitentia ſuſceptæ migrare fecerit. Atenim cum re ipſa ſordida abſterſiſſet atque eluiſſet, prudentiæ lauacris vſus, adhibito etiam purgante medicamento, futurum erat, vt nitidus ac ſplendidus euaderet. Iam vero Prophetarum principi variæ contigerunt appellationes. Nam quando oracula à Deo edita interpretans, enarrat: Moſes nuncupatur. quando autem precando benedicit populo, Vir Dei. Tum vero cum Ægyptus impie actorum pœnas luit, Pharaonis regionis principis Deus vocatur. Cur ita? Quia leges deſcribere ad eorum qui illas cognoſcent vtilitatem, eius eſt, qui ſemper contrectet, & in manibus habeat diuina mandata, & qui accerſitus fuerit à vaticinante Legislatore: & magnum ab eo munus acceperit, Interpretationem ſcilicet, vaticinium & promulgationem legum ſacratum. Moſes enim translatus [ex Hebræo] nominatur Sumptio: quinetiam Contrectatio dici poteſt, ob eas quas diximus cauſas. Porro precari & benedicere, cuiuſuis non eſt, ſed eius, qui cogitationem cum re generata non adſpiciat, & ſemetipſum in hæreditatem aſſignauerit omnium principi parentique Deo. Præclarum namque eſt, ſi cui contingit caute & couſiderate res ſuas agere: Verum alijs etiam bonum comparare

Ozee.

Habitus quid.

Chaleb.

Prophetarum princeps.

Moſes, Latine eſt ſumptio.

parare, hoc præſtantioris perfectioriſque animi propoſitum eſt, eiuſque, qui re vera diuinitatis alicuius ſit particeps: qualem qui nactus eſt, iure Deus vocabitur: itemque Deus hic idem, tanquam re ipſa ſapiens: ideoque imperat omni ſtulto, tametſi regiis innitatur ſceptris, atque ob hanc ipſam cauſam præcipue magnos ſpiritus ducit. Enimuero ſtatuit vniuerſitatis Rector, licet nonnulli puniendi coercendique ſint ob intolerabilia delicta, deprecatores habere, qui intercedant pro ipſis, quique Patris ſui vim propitiam imitantes moderatius benigniuſque ſuppliciis vtantur: Dei vero vtique proprium eſt benefacere. Quoniam ergo de Nominum mutatione & translatione abunde diximus, ad reliqua inſtituti noſtri capita nos conuertamus. Sequitur ſtatim natiuitas Iſaaci. Cum enim vocaſſet matrem ipſius Sarram, pro Sara, ait Abrahamo: *Dabo tibi filium.* Verum vnumquodque ſigillatim nobis expendendum eſt. Is igitur, qui proprie quidpiam donat, omnino aliquid ſibi proprium dat. Quod ſi maxime veritati conſentaneum eſt, eſto Iſaacus, non homo, ſed riſus, qui eodem nomine vocatur, quo ſuauitatum optima, Lætitia videlicet, inſitus in mente & ratione Filius Dei, qui concedit ſe ad delicias, & gaudium ac tranquillitatem animis pacis ſtudioſiſſimis. Abſurdum ſiquidem fuerit alterum virum eſſe, ex altero vero ſpurios atque illegitimos liberos ſuſcipere. Ac ſane virum virtutem amantis Intelligentiæ Moſes deſcribit, dum ait: *Cum vidiſſet Dominus, Lian odio haberi, aperuit vuluam ipſius.* Etenim cum deploraret, ac miſericordia proſequeretur virtutem à mortali hominum genere in odio habitam, itemque ſtudioſi animum, ſterilem quidem facit honeſtatis cupidam naturam: aperit vero reſeratque fontem fœcunditatis, felicem partum ipſi largitus. Thamar vero grauida facta diuinorum ſeminum, ſatorem quidem non vidit, (dicitur enim tum obtexiſſe faciem ſuam, vt cum Moſes obuertit ſe, Deum videre reueritus) perfectis vero ſignis & teſtimonijs, & re apud ſe iudicata, quod mortalis ea minime largiatur, vociferata eſt, *Cuius hæc ſunt? ex eo nimirum concepi, vterumque gero.* Cuius eſt hic annulus? fides, vniuerſitatis ſigillum, Idea formaue exemplaris, qua omnia informia & qualitatis expertia ſignata informataque ſunt? Cuius item eſt hæc armilla, hoc ornamentum, ordo fatalis, conſequentia & proportio vniuerſorum, ſeriem continens indiſſolubilem? cuius porro eſt hæc virga? res adeo ſtabilis, inconcuſſa, atque immutabilis: hæc animaduerſio, coercitio & caſtigatio? hæc diſciplina, hoc ſceptrum, hoc regnum cuius eſt? Nonne ſolius Dei? Quocirca Iudas mores confitentis referens, eius fœminæ affatu atque inſpiratione diuina delectatus, cum maiore fiducia ait. *Ius obtinuit, ob eamque cauſam mortali nemini ipſam tradidi.* impium cenſens diuina prophanis contaminare. Indicat etiam Prudentia, quæ matris more concepit & edidit Genus per ſe edoctum, Deum ipſius ſatorem fuiſſe. Cum enim partus editus fuiſſet, ita ſe iactando prædicat, *Riſum mihi fecit Dominus.* perinde ac ſi di-

Iſaaci natiuitas. *Iſaaci riſus.* *Thamar grauida.* *Iudas.* *Prudentia*

ſi dixiſſet: Iſaacum effinxit, molitus eſt, procreauit. quia idem erat Iſaacus ac Riſus. Verum non eſt cuiuſuis audire hanc auſcultationem, cum Superſtitionis malum late ſerpat apud nos, & effeminatos ignobileſque animos pæne obruat. Iccirco adijcit, *Quiſquis enim id audiuerit, mihi congratulabitur.* tanquam pauci admodum ſint qui aures patentes atque arrectas habeant ad ſacros ſermones excipiendos, qui nempe docent ſolius Dei proprium eſſe munus, ſerere & procreare quæ pulchra & honeſta ſunt: ad quos alii omnes obſurduere. Præterea memini ore Prophetico oraculum illuſtre atque eximium vaticinatum fuiſſe, eiuſcemodi: *Ex me fructus tuus inuenietur. quis ſapiens, & intelliget hæc? quis prudens, & percipiet hæc?* Eum porro qui reſonare facit & compellit inaſpectabile vocis inſtrumentum eo modo qui videri nequit, animaduerti, & admiratione ſtuporeque ſum affectus, ob id etiam quod dictum eſt. Si quid enim boni eſt in iis quæ ſunt: vel vniuerſum etiam Cœlum & Mundus, (ſi verum dicendum eſt) Dei fructus eſt, æterna ſemperque florente natura, velut arbore quadam, comprehenſus. Prudentum vero ſapientumque virorum eſt hæc cognoſcere, iiſque aſſentiri, non ignobilium. Quid ergo ſibi velit, *Dabo tibi.* expoſitum eſt. quid autem ſignificet, *Ex ipſo.* aperiendum eſt. Id vero nonnulli ita acceperunt ac ſi illis verbis ſignificaretur, quod ipſi cenſebant, optime ſcilicet iudicatum eſſe à recta ratione, Animum nullam ipſius propriam pulchritudinem indicare, ſed aduentitã, ex ſumma iudicii mentiſq; altitudine Dei qui gratiarum imbrem effundit. Alii intelligunt promptam celeritatem, quod idem valeat, Ex ipſa, atque ſubito, repente, è veſtigio: nulla interpoſita mora, ſine cunctatione. Hoc vero modo diuinæ beneficentiæ contingere ſolent, & temporum interualla anteuertunt. Sunt etiam alijqui aſſerunt, Virtutem matrem eſſe eius boni quod generatum eſt, quæ ſatum à nullo mortali acceperit. Et ad eos qui percontantur an ſterilis pariat (cum enim Sarram olim ſterilem inducerent oracula, eadem nunc matrem fore fatentur) hoc dandum eſt reſponſum, quod mulier quidem ſterilis parere non ſoleat vt nec cæcus cernere, nec ſurdus audire: Animus autem ſterilis ad mala factus, nec immoderata deſideria vitiaque producens, ſolus ferme fœcunditate ac felicitate prolis fruitur, amore digna pariendo, Numerum, videlicet, Septenarium: iuxta canticum ab Anna (gratia) recitatum, dum canit, *Sterilis peperit ſeptem, & quæ multa erat atque abundans liberis, euaſit infirma.* Vocat porro multam quidem cogitationem eam, quæ ex promiſcuis & turbidis rationibus ſimul collatis, conſtat: quæque ob turbarum ac tumultuum, quibus comitatur, multitudinem, intolerabilia procreat mala. Sterilem vero dicit eam, quæ non admiſit mortalem, ad ſatum prolificum, verum improborum cœtus & conſortia conſumpſit ac profligauit, proindeque à Septenario comprehenditur, quie iamm axime iuxta ipſam pacificus eſt: Eo ſiquidem grauida eſſe vult, eiuſq; mater prædicari.

Superſtitio

Virtus boni generati mater.

Sarræ etymologia.

Animus ſterilis.

Septenarius numerus.

Sterilis quæ dicatur.

Tale quid innuebat iſtud, *Ex ipſa.* Iam vero tertium, quod *Filius* dicebatur, perpendamus. Primum quidem igitur admiratione dignum eſt, quod ſe non multos liberos daturum dicat, vnum autem tantum filium ſe conceſſurum. Cur ita vero? Quia ſcilicet quod pulchrum & honeſtum eſt, non tam copia, quam vi & facultate explorari ſolet. Etenim muſica forte præditum, Grammatica, atque Geometria imbutum, exiſtit: Itemque iuſta, prudentia, fortia & moderata ac temperata ſunt quam plurima. Verum, ipſum Muſicum, Grammaticum, Geometricum, atq; etiam iuſtum, temperans, prudens & forte, Vnum eſt tantummodo extimum, nihil à principe Idea, ſeu forma exemplari, differens: vnde plurima atq; innumera illa ſunt efficta. atque hæc hactenus de eo, quod vnum tantum ſe traditurum aſſerat. Nunc porro filium dixit, non temere atque inconſiderate, verum vt exploratum faciat eum non extraneum, neque ſuppoſititium, neque adoptiuum, neque ſpurium, ſed legitimum atque vrbanum exiſtere: quandoquidem re vera vrbani fœtus animi extraneus non eſt. Nam à partus natura gnatus dictus eſt, vt Græcis [τέκνον à dictione τόκος,] ad exprimendam illam cognationem naturalem, qua coniunguntur nati parentibus, à quibus procreati ſunt. Addit præter ea: *Benedicam ipſam, eritque in gentes:* Nimirum quia non ſolum virtus vniuerſa in extremas ſuas formas, & indiuidua formis ſubiecta, tanquam in gentes diuiditur: Sed eo quod vſu quoque veniat, vt animalium, ſic rerum etiam gentes eſſe quodammodo, quibus valde conducit virtutem adhærere. Quæ enim vacua & deſtituta ſunt prudentia, damnum & perniciem afferunt: vt neceſſario tenebricoſa ſunt, quæ non illuſtrantur à Sole. Virtute enim præditus agricola melius ſtirpium, reique ruſticæ curam gerit. Virtute etiam fretus auriga currum in hippodromo inoffenſum trahit. Virtute item gubernator clauum tenens, nauiculam ſecunda nauigatione dirigit ac moderatur. Virtus efficit, vt domus, vrbes & regiones melius incolantur, dum homines rei familiari attentos, ciuiles & ſociabiles reddit. Eadem virtus leges induxit optimas, & vbique pacis ſemina coniecit: quandoquidem ex habitu contrarii naſci & confici ſolent his quoque contraria, bellum, legum perturbatio & violatio, prauæ adminiſtrationes publicæ, confuſiones, infauſtæ nauigationes, rerum mutationes, qui in ſcientijs capitalis morbus eſt: verſutia, ex qua artium loco promanarunt artificia praua & inania. Igitur neceſſario ad gentes virtus ſe conferet: nempe ad animantium ſimul & negotiorum magnos & confertos cœtus, & conuentus, in eorum, qui eam excipiunt, commodum & vtilitatem. Dicitur autem mox, quod Reges gentium orientur ex ea: Omnes enim, quos concipit & parit, Principes ſunt, non ſorte ducti, re inſtabili, & ſuffragio hominum vt plurimum mercede adductorum, ad breue tempus electi: ſed ab ipſa Natura in perpetuum conſtituti. Hic vero ſermo non meus eſt, ſed ſanctiſſimorum oculorum in quibus inducuntur quidam aientes ad Abrahamũ, *Rex à Deo es tu in nobis.* cum non expendiſſent facultates (nam quæ aderant viro ex-

Virtute præditus agricola melius ſtirpium curam gerit.

Ex Habitu contraria naſcuntur.

Ex Virtute oriuntur reges.

torrri ac ne vrbem quidem incolenti, ſed per vaſtam, deſertam & inuiam viam oberranti?) verum cum habitum in mente regium perſpexiſſent: adeo vt ſecundum Moſem profiterentur, ſolum ſapientem eſſe Regem. Etenim re vera prudens Dux imprudentium eſt, cum nouerit quæ agenda ſint, quæque non. Temperans item, intemperantium, cum non negligenter examinauerit quæ ad rerum opinionem & deuitationem ſpectant. Fortis porro ignauorum, quia didicit clare quæ toleranda ſint & quæ minime. Iuſtus etiam iniuſtorum, æquitatem integram & in corruptam ſibi in ſuo cuique tribuendo proponens. Pius denique impiorum, in optimis de Deo opinionibus ac ſententiis occupatus. Atqui par fuit mentem quæ eiuſmodi pollicitis intumuerat, ſublimem attolli: Ea nihilominus, ad reprehenſionem noſtrum, qui vel in minimis ſolemus faſtuoſe ceruicem erigere, procidit, ſtatimque ridet animi riſum, vultu quidem ad triſtitiam compoſito, ridens autem intelligentia, cum magna, valdeque pura intus afficeretur lætitia. porro vtrumque eodem tempore contingit ſapienti, qui potioribus ſpe bonis ſuccedit, ridere atque procidere. atque hoc quidem, vt fidem faciat ſe non efferri nec inſoleſcere ob inanitatis mortalis condemnationem. Illud autem, ad Pietatis confirmationem, eo quod ſolum Deum gratiarum & bonorum autorem cenſeat. Sane vero cadat res creata, & mœſtitiam præ ſe ferat naturaliter; quandoquidem inſtabilis & ſolubilis ex ſeipſa eſt, erigatur autem à Deo, & rideat: hic enim ſolus firmamentum & gaudium ipſius eſt.

Fortis ignauorum dux. Iuſtus iniuſtorum dux.

Iure tamen quis addubitet qui vſu-ueniat ridere quempiam, tum cum nondum riſus ad ortum, qui fit per diem, veniſſet. Eſt enim Iſaac riſus, qui nondum natus eſt ſecundum iſtam conſiderationem. Quemadmodum videre nemo poteſt ſine oculis, neque audire abſque auribus, neque abſque naribus odorari, neq; etiam aliis ſenſibus vti ſine inſtrumentorum propriorum miniſterio; nec deniq; ſine ratione & argumentatione, percipere: Sic neque ridere quemquam probabile erat, niſi iam riſus effectus eſſet. Quid ergo dicere par eſt? Pleraque eorum quæ futura ſunt natura ſignis quibuſdam prænunciat. Annon auiculam vides, quæ prius quam per aerem ſe fundat alas concutere pedibuſque exſilire ſolet, ita ſpem quam habet ſe mox volare poſſe prædicendo? Numquid agnum aut hœdum, aut bouem adhuc tenerum vidiſti, cui nondum enata ſint cornua. ſi forte irritetur à quopiam, ire contra illis partibus incitatum ad vindictam, vnde ipſi natura arma quibus defendat & vlciſcatur ſe, miniſtrat & ſuppeditat. In ferarum quidem certe certaminibus non ſtatim tauri ſibi oppoſitos perforant, ſed glomerato greſſu procedentes, & ceruicem mediocriter inflectentes, altero cornu inclinato, ac taurino vere intuitu conſpicientes, tum demum inuadunt opus aggreſſuri. Cuiuſmodi præludium Græci nouorum vocabulorum fictores ἐρυσιν appellarunt, quaſi impetum quendam præeuntem. Simile porro quiddã animus plerumque patitur: nam ob ſperatum bonum, gaudium præcipit, vt lætitia quodammodo lætitiam antegrediatur, & delectatio hilaritatem præcur-

rat. Quod etiam comparare quis poſſet ei rei quæ ſtirpibus accidere ſolet. Quæcunque enim oriuntur è terra, cum fructus producere parant, prius pullulant, & flores ac gramina proferunt. Vitem excultam aſpice, vt mirifice ſit à natura ornata ſarmentis, adminiculis, propaginibus & pampinis vinoſis, quæ tametſi vocem nullam edant, arboris tamen lætitiam ob fructum aduenientem indicant. quinetiam dies ipſe præarridet diluculo, antequam Sol oriatur. ſplendor enim ſplendoris nuncius eſt, & lux obſcurior lumen clarius anteuertit. Itaque bono iam venienti, comes adeſt lætitia: expectato vero ſpes. ſiquidem lætamur cum aduenit: ſperamus autem cum inſtat. ſicut in contrariis etiam contingere ſolet. Etenim mali præſentia dolorem; expectatio vero metum gignit. Metus ergo nihil aliud erat quam triſtitia ante triſtitiam, vt ſpes gaudium præ gaudio. quam enim opinor rationem habet metus ad dolorem, eandem ſpes ad gaudium. Signa porro manifeſta eius quod dicitur, ſenſus exhibent. Nam odoratus guſtui præpoſitus, eſculenta & poculenta ferme præiudicat omnia: vnde prægustatorem ſenſus recte quidam nominauere, cum ipſius effectum animaduertiſſent. ſpes etiam ad id à natura comparata videtur, vt futurum bonum quaſi prægustaret, idque animo commendaret, qui firmiter poſſideret. Proinde cum quis in itinere conficiendo fame vel ſiti correptus eſt, ſi repente fontes viderit aut arbores omnis generis ſuauibus onuſtas fructibus, tametſi nondum comederit nec biberit, ac ne hauſerit quidem, decerpſeritue, ſpe tamen ipſa fruitionis ante impletur. Deinde cenſebimuſne nos corporis quidẽ alimentis ante vſum paſci poſſe: mentis vero cibos idoneos non eſſe ad nos exhilarandos, cum epulas nobis apparant. Riſit igitur merito cum nondum ſatus videretur in mortali genere riſus. Nec ipſe tantum, verum etiam mulier ridet. Pronunciatur enim denuo; *Riſit autem Sarra in ſemetipſa*, aiens: Nondum vltro ſuapte que ſponte ſe mihi bonum obtulit, ſine meditatione & labore, ad hãc vſq; diem: Sed is qui pollicetur, Dominus meus eſt & antiquior omni ortu: cui fidem neceſſe eſt adhibere. Quinetiã ſimul edocet virtutem natura rẽ eſſe delectabilẽ, vtq; ea præditus ſemper gaudeat, vtq; è contrario vitium moleſta res ſit, eoq; contaminatus ſummis doloribus & moleſtiis afficiatur. Præterea cum eos philoſophos etiam num admiremur qui virtutẽ aſſerunt affectuũ priuationem ſeu doloris carentiam eſſe: en Moſes ſapientis huius decreti autor reperitur, dum vrbanum virum lætantem ac ridentẽ producit. Idemq; alio loco non ipſum tãtum, ſed eos etiã qui eodem quo ipſe perueniunt. *Nam cum te viderit*, inquit, *lætabitur in ſe ipſo*. quaſi ſolus ſtudioſi aſpectus abunde ſufficiat ad implendam lętitia mentẽ depoſita mœſtitia quæ animi malorum moleſtiſſimum eſt. Sed improbo nemini gaudere permittitur: vt in propheticis canitur ſententiis: *Lætari non eſt fas impiis*, inquit Deus. Eſt enim oratio veritati conſentanea & oraculum diuinum; Praui cuiuſque vitam mœſtam triſtitiæque & miſeriæ plenam eſſe, tametſi vultu ſe ridere ſimulet. Enimuero Ægyptios gauiſos eſſe non auſim dicere ex rei veritate, cum Ioſephi fratres

Expectatio mali metum gignit.

Odoratus guſtui præponitur.

Virtus res eſt natura delectabilis.

Praui cuiuſq; vita mœſta triſtitiaq; & miſeria plena eſt.

ttes accedere audirent: verum ita vultum compoſuiſſe & finxiſſe vt læti viderentur. Nulli enim ſtulto placet reprehenſio vrgens: vt nec medicus intemperanti ægroto iucundus eſt. Etenim labor ea ſequitur quæ ſunt vtilia: mollities vero noxia comitatur. Qui ergo ignauiam labori præferunt, merito ſuccenſent iis qui adferunt conducentia. Itaque cum audis Pharaonem cum familia ſua lætatum fuiſſe ob aduentum fratrum Ioſephi, ne putes eos vere gauiſos fuiſſe, niſi ob eam fortaſſe cauſam, quod ſperarent Ioſephum animi ſui bonorum iacturam facturum cum alijs conuerſando, & antiquum atque auitum virtutis ingenitæ numiſma inanibus corporis libidinibus inquinaturum & corrupturum. Hac ſpe adducta mens libidinoſa non ſatis eſſe exiſtimat ſi iuniores, & recenter Temperantiæ ſcholas frequentantes, voluptatum illecebris ineſcet, ſed graue etiam ac moleſtum ducit, ſi antiquiorem non ſubducat rationem, cuius furentes ac rapidi affectus conſenuere. Ait enim rurſus, damna ceu commoda proponens, *Aſſumpto patre veſtro & omnibus veſtris facultatibus accedite ad me.* Hæc in Ægypto nimirum facta ſunt, & ſub terribili illo Rege, qui & paterna & reapſe bona, quæ natura ſunt libera, corpore extra progreſſo, retro trahit, cogens ea carcere retro includere, cuſtode conſtituto, vt aſſerit oraculum, Pentephre ſpadone & coquorum principe, qui raro honeſtis incumberet ſtudiis, & animi partes ad generandum aptas, exciſas haberet: nec vero amplius ſerere quid & plantare valeret eorum quæ ad doctrinam ſpectant: ſed coqui more animantes cæderet atq; in fruſta ſecaret, & in mortuis atque inanimis non corporibus magis quam rebus occuparetur. & ſuperfluis condimentis excitaret atq; irritaret vanorum affectuum appetitus, quos par erat cicurando demulcere. Addit autem Pharao, *Largiar vobis ex omnibus Ægypti bonis & è medullis terræ comedetis.* Verum dicemus ei: Nos qui animi bona vidimus, corporis commodum non adibimus. Nã ſuauiſſimum illorum deſiderium infuſum, alteque infixum, ſatis habet virium ad obliuionem carnis deliciarum inducendam. Talis certe quædam eſt falſa & inanis ſtultorum lætitia. Vera autem prius expoſita eſt, quæ ſolis congruit vrbanis. Quare poſtquã cecidiſſet, riſit. non, cum à Deo excidiſſet, ſed cum à ſemetipſo. ſtetit enim iuxta incommutabile, & à propria exiſtimatione cecidit. quocirca arrogante & faſtuoſo deturbato iudicio, & pia Deoque grata ſententia excitata, & circa immotum tantum ſtabilita, cum riſiſſet, dixit illico cogitatione: *An centenario naſcetur, & Sarra nonagenaria pariet?* Ne ergo cenſeas (vir ingenue) hæc verba, *Dixit* (non ore, ſed) *cogitatione*, adiecta fuiſſe fruſtra & ab re, ſed potius valde circunſpecte conſiderate. Qua de cauſa? quia videtur dum proferret hæc, *An centenario naſcetur?* de ortu Iſaaci ambigere, quem tamen antea crediddiſſe dicebatur, vt indicauit iſtud oraculum paulo ante editum: *Non erit hic heres tuus, ſed is qui egredietur ex te.* Deinde mox ſubiunxit, *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ipſi ad Iuſtitiam.* Quoniã igitur conſentaneum non erat, eum qui crediderat, ambigere & in dubio eſſe: non diuturnã præſtitit dubitationem, ſed ore tantũ & lingua tenus prodeun-

tem,

Nulli ſtulto placet reprehenſio.

Labor vtilia ſequitur.

Temperantiæ ſchola.

Pentephra culina Pharaonis præfectus.

tem,ibique inſiſtentem,in celeri motu prædita mente. *Dixit* enim,inquit, *animo & cogitatione*, quam quidem nihil eorum quæ ob velocitatem commendantur, anteuertere valeret, cum volucres ipſas naturas omnes anteeat. Vnde mihi videtur celeberrimus Poetarum Græcorum dixiſſe: *tanquam auis, aut mens.* Magnam in eo celeritatem declarans, quod figurate, vt creſceret oratio, poſt alitem ſubiecit cogitationem. Etenim cogitatio in eodem & negotio & corpore ad plurima progreditur, cum incredibili pernicitate,& ad ipſos terræ mariſque fines ſtatim peruolitat, immenſa locorum ſpatia ore concidens & tranans: adeo vt eodem temporum momento tantum ſupra terram emineat, per aerem ad æthera perueniat, atque ægre ſe contineat in extremo orbe, in quo infixæ ſunt inerrantes ſtellæ:quandoquidem flammeus & igneus vigor qui in ipſa eſt intelligentia, eam non ſinit quieſcere. Quare multa exſuperans, & longe hos totius naturæ ſub ſenſum cadentis limites excedens,ad Mundum ex Ideis concretum cognationis iure contendit. Quapropter in Vrbano contigit exigua mutatio, indiuidua, nullis partibus diſtincta, quæque ſub ſenſum non caderet, ſed tantum intelligentia quodam modo perciperetur, temporiſque expers eſſet. Dicet vero fortaſſe aliquis. An igitur qui ſemel quid credidit, veſtigium vel vmbram vel momentum diffidentiæ prorſus admittere poteſt; Is autem aliud nihil mihi velle videtur, quam natum aſſeuerare ortus expertem eſſe, mortalemq; eſſe immortalem & caducum ſempiternum, hominemque ipſum ſi ita loqui fas eſt, Deum. Etenim fidem, quam ſortitus & nactus eſt homo, adeo firmam aſſerit eſſe oportere, vt nihil diſcrepet ab ea, quæ habetur de eo quod reapſe eſt, & perfecta omnique ex parte abſoluta eſt. Ait quippe Moſes in Cantico maiore: *Fidelis Deus, neque vlla eſt iniquitas in eo.* Magna autem inſcitia eſt cenſere humanum animum Dei virtutes firmiſſimas & ſolidiſſimas poſſe comprehendere, quoniam ſufficere ei debet ſi imagines multis magniſque numeris inferiores exemplaribus comparare valeat. neque id iniuria. ſiquidem Dei virtutes puras eſſe neceſſe eſt: quoniam Deus nihil concreti eſt, cum natura ſit ſimplex, hominum vero mixtas virtutes eſſe conuenit: quippe cum ex diuina & humana natura temperati ſimus, & ſecundum perfectæ Muſicæ rationes connexi & coagmentati. Quod autem ex pluribus eſt conſtitutum, naturales ad vnamquamque partium recurſus ac reflexiones habet. Is vero demum beatus eſt,cui liberum integrumq; fuit longiore vitæ tempore in meliorem ac diuiniorem partem propendere. nam toto æuo,nimis arduum ac difficile eſt: quoniam pondus mortale oppoſitum aliquando præponderat, & inſidiis ſtructis intempeſtiua Ratiocinationis tempora accurate obſeruat, quo ei vim afferre commodius poſſit. Quocirca Abrahamus Deo fidem habuit, ſed tanquam homo credidit,vt quid proprium habeat mortalis agnoſcas, ſciaſq; haud quaquam aliter ipſi eueniſſe mutabilitatem, quam à natura: ac ſi quidem illa breuis & momentanea extiterit: æquum eſt agere gratias, quando plerique conuerſione, vi & impetu ſubmerſi, plane exſtincti ſunt.

Mundus ex Ideis concretus.

Dei virtutes puræ. Hominũ virtutes mixtæ.

Beatus quis dicitur.

ſunt. Neque enim eſt bone vir ex ſanctiſſimi Moſis ſententia, incolumis & integra virtus in mortali corpore: Verum aliquid tale perpetitur quale torpedo, & aliquantulum claudicat: *Torpore affecta eſt*, inquit, *latior pars coxæ, qua claudicauit.* Sed fortaſſe confidentior aliquis huc ſe conferens dixerit, q̃ ne diffidentis quidem ſit oblatio, ſed optantis: ita vt ſi lætitia voluptatũ ſuauiſſima gignenda ſit, non alijs numeris potius, quam 90. annos natis, procreetur: quo ſic abſolutum bonũ perfectis numeris ad ortum veniat. Abſoluti porro ſunt dicti numeri, vel ipſo ſacratiſſimorum potiſſimum cõmentariorum teſtimonio.

Sem Noa filius.

Sem recto quidem ordine filius iuſti Noæ, progenitor vero perſpicacis generis, centũ annorum fuiſſe fertur, cum Arphaxat genuit, qui exponitur, *Conturbauit ærumnam.*

Arphaxat quid ſignificet.

Fœtus animi.

Præclarus certe fœtus animi, eſt exagitare, & confundere, & profligare ærumnoſam, & malis refertam Iniuſtitiam. Abrahamus quoq; aruũ conſerit aggeris ruderiſue centeſima ratione, ad loci dimenſionem.

Hordeum.

Iſaacus etiam hordeum centuplo auctum reperit. Moſes vero atrium ſacri tentorij conſtruit, centum cubitorum dimetiens interuallum, tam ad ortum, quam verſus occaſum.

Primitiarum primitiæ.

Pręterea primitiarum primitiæ ſunt centeſima portio, quam Leuitæ ſacris operantibus tribuunt. Nam cum decimas perciperent à gente; iniunctum eſt, veluti à proprijs poſſeſſionibus, ſacerdotibus quaſi decimam rationum ſacram concedere.

Hominum natura proprium.

Enimuero pleraque alia quis meditando inuenire poſſet, quæ in legib. ſe offerunt, ad iſtius numeri commendationẽ; ſed in præſentia abunde ſufficiunt, quæ diximus. Etenim ſi à centum decimas ſacras primitias ſe-poſueris Deo animi fructus inſerenti, augenti & implenti, alium numerum nonageſimum relinques. Cur enim is perfectus non eſſet, qui finitimus eſt primæ & decimæ, quo modo ſancta ſanctorum diſtinguũtur, medio velo interiecto, quo ea quæ eiuſdem generis ſunt, diuiduntur iuxta partitiones, quæ formis accidunt. Quapropter Vrbanus cogitatione & mente loquebatur reuera vrbana.

Vitioſus.

Vitioſus.a. explicat interdum præclare, quæ pulchra ſunt, ſed fœde præſtat turpiſſima. Sicut Sychem proles ſtupiditatis: Patre ſiquidem prognatus eſt Emor, qui expoſitus, appellatur Aſinus. Ipſe.a. Sychem exponitur, Humerus, qui eſt laboris nota.

Humerus eſt laboris nota.

Labor improbus

Improbus porro & ærumnæ plenus eſt labor, quẽ parit ſtupiditas: veluti conducibilis eſt is, cui affinis eſt ſolertia mentis. Aiunt ſane oracula: *Locutus eſt Sychem ſecundum mentem virginis, cum prius eam dedecore affeciſſet.* Nonne igitur conſiderate dictum eſt illud, *Locutus eſt ex mente & ſententia virginis*: tantum non ad declarationẽ eius, qui contraria ijs, quæ dixerat, præſtitit.

Dina.

Eſt enim Dina Iudicium incorruptum, Iuſtitia quæ Deo aſſidet, & virgo ſemper integra eſt. Nam vtroque modo exponitur Dina, Iudicium, aut Iuſtitia. *At* veſani, qui hanc corrumpere aggrediuntur cõſiliis, ſtudiiſq; & actionibus quotidianis, decore & honeſtate orationis, reprehenſionem effugiunt. Oportet ergo eos aut iis, quæ dicunt conſentanea peragere, aut ius violando iniuriamq; inferendo, quieſcere. Dimidium enim, inquiunt, mali, quies eſt. proinde Moſes increpat eum, qui primas tribuebat ortui, ſecundum vero locum immortali Deo relinquebat: *Deliquiſti,* inquit, *quieſce*, Nam tragice efferre & fa-

ſtuoſe oſtentare mala, geminus error eſt: ſed plerique ferme id committere ſolent. Etenim virginem Iuſtitiã blande & amice affantur: nullam vero prętermittunt occaſionem, quo ſi poſſint, eam iniuria & contumelia afficiant. Enimuero quæ ciuitas referta non eſt ijs, qui virtutem ſemper virginem celebrant, & adſtantium aures obtundunt, cum iſta prædicant: Prudentia neceſſaria res eſt: ſtultitia perniicioſa: optabilis Temperantia. Incõtinentia aduerſa & inimica eſt. Fortitudo cum patientia perferenda, Ignauia vitanda. Iuſtitia conducibilis eſt. Iniuſtitia inutilis: quod fas ſanctumq; eſt, præclarum eſt: quod nefas eſt, turpe quoq; eſt. Pietas laudabilis; Impietas vituperanda eſt. Hominum naturæ maxime proprium eſt, recte velle, & facere & dicere. Alienũ eſt ab eadẽ, male vnumquodq; horum præſtare. Cum hæc & ſimilia ſemper in ore habeant, omnia Prætoria, conſiſtoria, Theatra, concilia & cœtus hominum decipiũt, vt qui laruas & perſonas pulchras vultibus fœdiſſimis adhibent, ne videlicet à ſpectantibus arguãtur. Hæc vero fictio nulli vſui eſt. Accedent enim quidam magno animi robore præditi, & ardenti virtutis amore flagrantes, qui cum velamina & ornamenta illa orationis artificio contexta, detexerint, ac denudatam apertamq; animam illuſtrarint, perſpiciẽt arcana in ipſis naturæ penetralibus abdita, deinde turpitudinem foras producentes, omniaq; ipſius probra & dedecora, Soli puro expoſita omnibus indicabunt, & patefacient, quam per ſe turpis & deridenda eſſet, & qualem ſibi formoſitatem, quamque illegitimam & ſpuriã, adiuncto ſibi falſo ornatu, affinxiſſet. Iam. v. ad vltionem

Virtutes & vitia, quæ ſibi opponuntur.

Larua.

morum tam profanorum atq; impurorum, prompti paratiq; ſunt duo quidem numero, Symeon & Leui: ſed vnus ſententia. Quare in Benedictionibus Pater ambo vnius loco numerat, ob conſenſum & concordiam, atque impulſionem ad vnum idemq; propoſitum. Neq; vero Moſes ipſe binarij meminit, ſed totum Symeonẽ in Leui expreſſit, mixtis ac temperatis duabus naturis, ex quibus vnum perfecit, quaſi vnica Idea informatum, Actione Auditioni in vnum iuncta. Cũ igitur cognouit promiſſionem enarrantem verecundiæ & religionis plena, ex animi ſui ſententia, virtutis cultor vtrumq; in ſe admiſit, & fidem in Deum, & diffidentiam erga rem generatam. Quocirca merito dicit orans, *Vtinam Iſmael hic viuat coram te.* Nec abs re ponit vnumquodq; vocabulorum, quæ hic vſurpantur, τὸ *hic*, τὸ *viuat*, τὸ *in conſpectu tuo*. Etenim ambiguitate vocum, quæ in rebus ſunt, nõ pauci ſunt decepti. Quid autem illud ſit quod dico, animaduertendum eſt. Iſmael expoſitus, eſt Auditio Dei. porro diuina decreta nonnulli auſcultant non ſine fructu & commodo ſuo: alij vero damno ſuo & aliorum. Annon augurem Balaacum vides? Is inducitur Dei oraculis aures prębens, & ſcientiam habens, munere & conceſſu Altiſſimi. Ecquem vero ex eiuſmodi auſcultatione, quem ex tali peritia fructum percepit? cum mente quidem aggreſſus fuiſſet præſtantiſſimum animi oculum contaminare, qui certe ſolus Deum cernere didicit, neque vero id aſſequi potuiſſet, ob eius qui ſalutem dedit, robur inuictũ: Iccirco ſua veſania percitus, multis vulneribus acceptis, in medio ſauciatorum occubuit, quia nimirum ficta

Balaacus augur.

falſa-

falſaq; diuinatione, à Deo inſpiratum vaticinium peruerterat. Merito igitur Vrbanus orat, vt hic ſolus Iſmael ſanus ſit, propter eos qui non, vt par eſt, legitime audiunt narrationes diuinas, quibus interdixit Moſes, ne frequentarent cœtum concionemue omnium Rectoris. Illi enim qui contuſas habent prolificas Intelligentiæ partes, vel etiam plane abſciſſas, hoc eſt, qui priuatam mentem & ſenſum magnifice extollunt, quaſi ſolas humanorum negotiorũ cauſas, vel ii, qui multitudinem deorum amplexati ſunt, & profanos ritus honorarunt, vulgo quæſiti & concepti, vnum maritum & Patrẽ ſtudioſæ animæ, Deum non agnoſcentes, nonne iure detruduntur & amandãtur? Simile quiddam mihi facere videntur, parentes qui hunc accuſant ob temulentiam: Aiunt enim, *Filius noſter iſte proteruus & contumax eſt*. Adiectione pronominis, *iſte*, indicantes alios eſſe liberos patientes laboris, & temperantes, atq; rationis rectæ mandatis, & diſciplinæ præceptis obſequentes. Etenim animi veriſſimi parentes hi ſunt, à quibus culpari quidem turpiſſimum, laudari vero honeſtiſſimum eſt: hoc modo, *Iſte eſt Aaron & Moſes, quibus præcepit Deus, vt educerent filios Iſrael ex Ægypto*. Et iterum: *Hi ſunt qui loquuntur ad Pharaonem Regem*. Hæc ne cenſeamus ſuperuacanee & abs re dicta eſſe, aut Indicia non quid amplius ſubindicare, q̃ ipſa nomina. Enimuero Moſes quidẽ eſt Mens puriſſima: Aaron autem, oratio ipſius. porro mẽs edocta eſt Deo decenter contingere ſancta: itemque oratio didicit eadem pie exponere. Sophiſtæ. v. effingentes & adulterantes probatam monetam, hoc aiunt & recte ſentire de eo quod optimum eſt, & laudabiliter dicere. Ergo ne decipiamur, cum adulterini nummi iuxta probatos apponẽtur, ob Characteris ſimilitudinem examen dedit, quo diſtinguantur & explorentur. Ecquodnã iſtud eſt? vt videlicet mens perſpicax, & ſpectandi cupida, & ſapiẽtiæ ſtudioſa, educatur regione corporea. Etenim hic Moſes eſt, qui iſtud efficere potuit: qui vero nequiuit, & loquitur tantum, cuiuſq; oratio infinitis verborum ampullis exultat, deridetur. Præterea vitam precatur Iſmaeli, non ꝙ huius vitæ, quæ cum corpore degitur, curam haberet; ſed vt diuina auditio in anima perpetuo conſeruata, ipſum excitaret, ac refocillaret. Atque hic quidem auſcultationem eloquiorum & diſciplinam decretorum ſacrorum viuere precatur, vt dictum eſt: ſtrenuus vero Iacob docilitatem ingenij que felicitatẽ incolumem eſſe optat. Atenim dicit, *Viuat Rubem, & non moriatur*. Num igitur immortalitatẽ atq; æternitatem homini, cui contingere nequit, his precibus obtinere cõtendit? minime gentium. quid ergo præ ſe ferat, & ob oculos ponere velit, explicandum eſt. omnes cum auſcultationes, tum diſciplinæ ſtabiliũtur & ædificãtur, veluti in fundamento ante iacto, in natura doctrinæ capaci, q̃ niſi antegrediatur, inutilia ſunt omnia. nam à quercu & lapide ſurdo nihil differre indociles videntur. quandoquidem nihil tenaciter ipſis adhærere queat. quin omnia ab ijs tanquam à re ſolida excutiuntur ac reſiliunt. Sed ingenuorum ac docilium animos videre eſt more ceręleuigatę, nec ſolidæ nimis, neq; nimium mollis, moderate tẽperatos, facile omnia, quæ auſcultãt & cernunt, admittere, & exacte formas percipere atq; exprimere,

Intelligentia partes.

Moſes mens puriſſima.

Sophiſtæ.

mere, tanquam efficaces quaſdam imagines memoriæ. Erat ergo neceſſe precari generi rationis participi docilitatem, incolumitatem atq; immortalitatem adeſſe. Nam pauci ſunt participes vitæ virtuti conſentaneæ, quæ minime fallax vita eſt: neque de vulgo plebeiiſq; hominibus loquor (nulla enim veræ vitæ particula cum ijs communicata eſt) ſed de ijs, quibus integrum fuit humana fugere ſtudia. Deoque ſoli viuere. Quapropter valde miratus eſt vir inſigni pietate ac fortitudine, ſi quis medio vitæ flumine deuectus, nullo impetu pertrahatur, at poſſit diuitijs affluentibus obſiſtere, & voluptatis immoderatæ violentiam ferre valeat, atque inanis gloriæ turbine non abripiatur. Quare nō tam Iacobus ait Ioſepho, quam ſacer ſermo omni, qui corpore quidem bene conſtitutus eſt, verum in ampliſſimis facultatum copijs exploratur, nec ab vlla capitur, *Num tu adhuc viuis?* hac admirabili oratione prolata, quæq; quotidianam noſtram vitam excedit: cum parua quadam felicitatis aura abrepti, excuſſo omni rudente, mirum in modum intumeſcamus, & magno contentoque ſpiritu plenis velis ad libidinum fruitionem feramur: neq; profuſas laxaſq; immoderate cupiditates ante reprimamus, quā præcipites delapſi cum tota animæ cymba naufragium ſubeamus. Præclare igitur omnino precamur, vt Iſmael viuat. addit porro, *Coram Deo viuat.* Finem beatitatis ſtatuens, cum intelligentia digna reputata fuerit inſpectore & præſide eo, qui omnium, quæ exiſtunt, optimus eſt. Nam ſi inſtitutore præſente, peccare nō poteſt is, qui inſtituitur: & cū prope adeſt præceptor, diſcipulum adiuuat: Itemq; ſi ſenior interſit, adoleſcens pudore & modeſtia decoratur: & pater aut mater prohibent filium ab iniuria inferenda, cū ab ipſo tantum in quiete conſpiciuntur. quanto excellentioribus frui bonis putamus eum, qui ſe à Deo ſemper videri exiſtimat? Etenim præſentis maieſtatem veritus, eum ſuſpicit: & contremiſcens, iniuriam inferre plane cauebit. Preterea dum Abrahamus oraret, vt Iſmael viueret, non deſperauit de ortu Iſaaci, vt iam ante dixi, ſed Deo fidem habuit. Neq; enim quę dare Deus poteſt, ea quoq; homini integrum eſt accipere. quādoquidem Deo facile eſt plura & maxima largiri: nobis vero non perinde expeditum eſt propoſita munera accipere. contenti enim eſſe debemus, ſi nota & conſueta bona, labore & exercitatione parta ſortiamur, ea vero, quæ ſine arte aut ſine vllo hominum prorſus inuento ſua ſponte prompta parataq; ſe offerunt, ne ſpes quidem vlla eſt aſſequēdi. hæc ſiquidem, quia diuina ſunt, à diuinioribus & purioribus naturis, atq; à mortali corpore liberis reperiri neceſſe eſt. Porro Moſes indicauit, pro virili parte, quemq; gratas manuum operumue confeſſiones facere: Ita vt ſolers quidem conſecret & appendat, ceu donarium quoddam, intelligentiam ac prudentiam: Eloquens vero virtutes omnes, quæ in oratione ſunt, dedicet. tum per carmen & canticum, tum per encomia & elogia eius, quod eſt, oratione ſoluta conſcripta. Atq; vt ſingulos perſequar, Philoſophus quidem Naturalis, ſuas de Natura commentationes: Moralis vero omnem illam philoſophiam, quæ de moribus & vita diſſerit. Artifex etiam & ſcientia præditus aliqua, artium & ſcientiarum præceptiones. Eodemq;

Iſmael.

modo

modo, nauta quidem & gubernator, ſecundam nauigationem, Agricola fructuum vbertatem, paſtor & dux armentorum fœcunditatem animalium: Medicus, ægrotantium ſanitatem: Itemq; dux exercitus & Imperator, belli robur. Magiſtratus quoq; & Rex, legitimam adminiſtrationem ac principatum conſecrabit. atque vt ſemel dicendo omnia complectar, is qui cæco ſui amore non laborat, omnium bonorum, tam animi quam corporis, & externorum, Deum autorem eſſe declarat, vt eorum cauſa ſola non ficte ſed vere eſt. Quocirca nemo eorum qui obſcuriores & ignobiliores eſſe videntur, meliori ſpe deſtitutus, ſupplicem ſe Dei facere cunctetur: & quamuis nihildum meliorum expectat Deo gratias agat, quantum in ipſo eſt, pro iis quæ iam nactus eſt. Infinita autem quiuis obtinuit, Ortum videlicet, vitam, educationem, animam, ſenſum, imaginandi vim, appetitum, & rationis vſum. Eſt autem Ratiocinatio breuiſſimum quidem vocabulum, ſed perfectiſſimum atque abſolutiſſimum opus. Animæ Vniuerſitatis portio & particula: aut quod ſanctius eſt dicere iis qui Moſis philoſophiã amplectuntur, expreſſum imaginis diuinę ſimulacrum. Æquum etiam eſt laudare ſpeculatores eos qui aggreſſi ſunt integrum virtutis ſtipitem radicitus euellere, & geſtare: cum vero id efficere non potuiſſent, palmitem ſaltem & racemũ vnum acceperunt, vt ſpecimen totius vitis, & portionem quam ſolum humeris ferre valuerunt. Optandum ſiquidem cum toto virtutum cœtu choream agitare: quod ſi hoc ſupra humanam naturam eſſe conſtet, contenti ſimus, ſatiſque ſit nobis, ſi contigerit vnam aliquam ex particularibus obtinere: Sobrietatem, aut Fortitudinem, aut Iuſtitiam, aut Benignitatem. Producat enim & pariat anima bonum aliquod ex vna ſpecie, neue omnium ſterilis & infœcunda exiſtat. An vero talia iniunges filio tuo mandata? Niſi familiaribus & domeſticis leniter vtaris ne cum æqualibus ſocialiter conuerſeris: niſi modeſte cum vxore, ne cum parentibus honorifice te geras: ſi matrem negligis & patrem, ne erga Deum quoq; pietatem colas. Si voluptate lætaris, ne ab auaritia etiam recedas. Habendi ſtudio teneris, etiam gloriæ cupiditate labora. Cur enim modum ſeruare in quibuſdam poſtulas, ſi non poſſis in omnibus? Annon ergo tibi filius diceret, Quid ais, mi Pater? aut perfecte bonum, aut omnino malũ tibi filium euadere vis, neq; contentus eris ſi prius media quã ſumma capeſſat? Nonne ideo Abrahamus in Sodomitarum interitu orſus à quinquageſimo numero in quinarium deſinit? Obteſtans & ſupplicans vt niſi reperiatur in re generata, abſoluta in libertatem aſſertio, cuius ſignum eſt Quinquageſimæ ratio ſacra, media ſaltem diſciplina aſſumatur, Decadi adnumerata, ad abſolutionem animæ condemnationis ſententiam expectantis. Cæterum qui diſciplinis inſtructi & eruditi ſunt, indoctis & rudibus & qui orbem Muſici concentus comprehenderunt, plures precandi occaſiones habent illis qui Lyræ imperiti & Muſices ignari ſunt: cum ferme à pueris ſermonibus de continentia omniq; virtute tincti planeque imbuti ſint: Quocirca licet non omnino puri, integri, mundique ſint ab iniuriæ illatione, elutis tamen ſordibus niti-

Lyræ imperiti.

diores,aliquatenus ſaltem ac mediocriter expurgarunt ſe. Simile quiddam Eſau patri videtur dicere: *Nunquid vna tantum erit apud te benedictio, mi Pater? Benedic etiam me, Pater.* Fas enim eſt vt aliæ aliis virtutes decernantur, ac perfectis quidem abſolutæ, mediocres vero imperfectis. Perinde atq; in corporibus ſe res habet. Alia enim exercitationum & alimentorum genera ſanis, alia ægrotis tribuuntur: Itemque alia, quæ ad victus rationem ſpectant,non eadem ſtatuuntur: verum aliis quidem commoda, ne plane ægrotent: aliis vero propria, vt integram priſtinamq; valetudinem recuperent. Quare cum multa bonorũ genera exiſtant in rerum natura, hoc largire quod mihi congruere videtur: tametſi leuiſſimũ ſit,cum eo tantum tenderim arcumque direxerim, vt poſſim mihi cõceſſa facile commodeq; ferre, dummodo ne id aſſequi deſperans, animumque deſpondens, infelix deficiam. Quid vero indicari arbitramur his verbis, Nonne manus Domini ſufficiet? Annon eius quod reapſe eſt vires omnino anteuertere in benigne faciendo,non in iis tantum qui clari & illuſtres apparent, verumetiã in iis qui obſcuriores & ignobiliores videntur: quibus cõuenientia Deus tribuit pro pondere & menſura animi cuiuſque perpendens & demetiens apud ſe æqua ratione ſingulis congruũ & conſentaneum. Non minus commouet & percellit me lex de iis qui peccata exuunt & pœnitentia duci videntur. Iubet enim primum quidem victimã adducere,pecudem integram: [Si vero, inquit, manus & facultates eius non valeant ouem ſuppeditare, feret pro peccato quod commiſit,duos turtures aut duos pullos columbarum, vnum pro delicto, & alterum ad adolendum & conſumendum flammis. Quod ſi manus & cenſus ipſius non poſſit reperire parturturũ,duosue pullos columbarũ,feret pro munere decimam partem trium ſatorum ſimilæ. nõ fundet oleum in ipſam, neq; thus apponet ſuper ipſam, quia pro peccato eſt:& offeret ipſam ſacerdoti,& ſacerdos apprehendens plenum manipulum ipſius, monimentũ ſeu memoriale imponet ſuper altare.] Tribus itaque pœnitentiæ modis placatur Deus dictis, videl. pecoribus, vel volucrib. vel frumentis:pro virib. vtiq; eius qui expiatur & pœnitentiã exercet. Nam neq; parua magnis: neq; magna paruis egẽt purgationibus: ſed iuxta proportionẽ parib. & ſimilibus. Verum cur his tribus duntaxat fit purgatio? digna res indagatione. Sane peccata & recte facta his tribus examinari vſu uenit, cogitatione, verbis & actionibus. Idcirco Moſes,in exhortationib. docens bonam poſſeſſionem neq; ita arduam eſſe, vt adiri non poſſit, neq; inueſtigatione difficilem,ait, Non opus eſſe in cœlum volare, aut vſq; ad extremos terræ mariſq; fines ſe conferre,vt ea percipiatur,ſed prope eſſe, ac valde prope. Deinde illud prope modum ob oculos ponit, cum dicit, *Omne munus in ore tuo, & corde tuo, & manibus:* quæ verba idem notant atq; hæc, In verbis, in conſiliis, & in operib. quippe cũ ex recto cõſilio, & pio ſermone, atq; bona actione,felicitas humana cõſtituatur, vt ex contrariis quoq; infelicitas. nã in iiſdẽ his locis & recte facere & errare licet, in corde, ore, & manu. Enimuero quidã de rebus æquiſſimis deliberant,& q̃ ſunt optima dicunt, & quæ agenda ſunt

Pœnitentia tribus modis placatur Deus.

Purgationis effectus.

præſtant. in his autem tribus, leuiſſimum eſt conſilium dare & capere de iis quæ non oportet: grauiſſimũ vero manu quę iniqua ſunt aggredi. Media res eſt dicere quæ non decet. Verum ſæpe accidit, vt quod leuiſſimum eſt, difficilime conteratur: neq; .n. facile eſt animi agitationem ad tranquillitatem ducere: ac citius quis torrentis impetum cohibuerit, quam animæ conuerſionẽ perpetuo vehementerq; decurrentẽ. Innumeræ ſiquidẽ meditationes, aliæ ſuper alias decumanorũ fluctuũ inſtar occurrunt, quæ totũ animum huc illuc impellunt, turbant, ac violenter trahunt, agitantq;. Hic igitur præſtantiſſimus & abſolutiſſimus eſt Purgationis effectus, ne cũ animo quidẽ ſuo agitare quicquã eorũ quæ abſurdiſſima ſunt, ſed in pace & optima conſtitutione, quarũ princeps eſt Iuſtitia, verſari & æuũ degere. Secundum autẽ eſt, verbis non delinquere mentiẽdo, aut decipiẽdo, aut argutiis in errorẽ inducendo, aut calumniando, aut omnino os vel linguã ad perniciẽ quorundã relaxando, quib. frœnũ adhibere ſatius fuiſſet, & inſolubile vinculũ. Sed quare dicere quæ non decet grauius eſt peccatũ quam cogitare hinc facile eſt perſpicere. Aliquis interdum nõ ex animi ſui ſententia, ſed inuitus cogitat: Eorum .n. quæ nollet notiones percipere cogitur, atqui nihil eorũ quæ contra voluntatem fiunt, iure culpari poteſt. Verum ſponte ſua quiſq; loquitur, ideoq; niſi bona verba proferat, iniq; agit, & infortunatus eſt, qui ne fortuito quidẽ vult quidquam eorũ quæ æquiſſima ſunt pronunciare, cui perutile eſſet tutiſſimã quietẽ amplecti. Adde quod quiuis, etſi non quieſcat, poteſt vtiq; tacere, ſi ita cõſtituerit, at vero grauius eſt delictum iniuſte agere, quam peruerſe dicere. Eſt enim, vt aiunt, oratio actionis vmbra. quod ſi vel vmbra lædit, qui res ipſa nõ eſſet nocentior? Icirco Moſes mentem quidem à criminibus & pœnis liberauit, quod inuoluntariis plerumq; mutationibus & conuerſationib. ſubiecta ſit, & afficiatur potius à cogitationib. foris aduentãtibus, quam præſtet quippiam. Quæcunq; vero per os egrediuntur, ea ad defenſionẽ & examen adducit: cum præſertim dicere in noſtra ſitũ ſit poteſtate. Verũ ſermonũ quidẽ mulctæ ſunt leuiores: operum vero grauiores ſunt animaduerſiones. Etenim magna cõſtituit ſupplicia in eos qui grauiter offendũt, & factis perſequũtur q̃ mẽte demẽti deliberarũt, & linguæ temeritate effutiuerunt. Expiationes porro horũ triũ cogitationis, orationis, actionis dixit eſſe ouẽ, par turturũ aut colũbarũ, atq; Similæ ſacræ mẽſurę decimã. oue quidẽ cogitationẽ purgari ratus, ſermonẽ vero volucrib. & ſimilagine actionẽ. Quamobrẽ iſtud? quia velut in nobis præſtantiſſima res eſt Mens, ita ouis in brutorũ animalium genere: quippe q̃ manſuetiſſima ſit, & prouẽtũ annuũ producat ex ſe, ad emolumentũ ſimul & ornamentũ hominum. Veſtis .n. frigoris & caloris iniurias arcet, & arcana naturæ cõtegẽs, venuſtati eſt vtentib. Signũ ergo ſit expiationis mẽtis, rei pręſtãtiſſimę, ouis animal optimũ. Orationis autem volucres. Etenim leuis res eſt oratio, & volucris natura, q̃ ſagitta velocius fertur, & vbiq; ſalit. Nam q; ſemel dictũ eſt, recurrere nequit: cũ autẽ foras emiſſũ eſt, ſum̃a velocitate currẽs, aures percutit, & per omnẽ audiẽdi ſenſum pergẽs, ſtatim reſonat. Porro geminus eſt ſermo: alius verus, alius falſus: cuius rei gratia mihi cõparari videtur pari turturũ aut colũbarũ. Ex volu-

Oratio eſt actionis vmbra.

Sermonũ mulcta ſunt leues, operum graues animaduerſiones.

Simulare.

Sermo geminus eſt.

cribus vero aliud ait oportere ſacrificium pro delicto offerri, aliud pro victima plane incenſa in altari. quoniam vſuuenit ſermonem verum totum plane ſacrum & abſolutum eſſe, falſum autem cum errore iunctum eſſe, & correctione egere. Iam vero Actionis nota eſt, *Simila*, hanc enim ſine arte & acumine mentis purgari non contingit, ſed manibus frumentariorum, quorum proprium eſt ſtudium, diſcernitur. Iccirco ait, *Cum ſacerdos corripuerit plenum pugillum, Memoriale ipſorum imponet.* Vbi per manipulum, aggreſſionem & actionem declarat. præterea valde accurate de peoore quidem dixit, *Niſi vero manus ſufficiens fuerit, ad ouem.* De volucribus vero, *Si non inuenerit.* Quam ob cauſam? Quia magni roboris eſt & poteſtatis eximiæ, mentis diflexiones tollere: non magnarum autem virium eſt, orationis peccata coercere. Etenim quies, vt paulo ante dixi, amuletum eſt omnium erratorum quæ voce admittuntur, quam ad vſum adhibere cuiq; facile eſt. Pleriq; vero loquacitate & immoderato ſermone, non valent finem imponere orationi. His igitur atque eiuſmodi rerum diuiſionibus & diſcriminibus educatus atque exercitatus vir vrbanus, nonne merito videatur precari Iſmaelem viuere, ſi non poſſit adhuc ſatu ſuo procreare Iſaacum? Quid ergo probus & lenis Deus? Ei qui vnũ rogauerat, duo tradit: & ei qui precatus fuerat quod minus eſſet, maius concedit. Dixit enim Abrahamo, *Sane ecce Sarra tua pariet filium.* Directa apraque eſt hæc arcana reſponſio, *Sane.* Quid enim magis decorum eſt Deo, quam annuere bona, & cito paſci? Verum omnis demens renuit quæ diuinum numen annuit. Quare Lian in odium incurriſſe tradunt oracula, ideoq. nomen iſtud obtinuit, cuius interpretatio eſt Renuens & laborans. quandoquidem omnes virtutem auerſamur, & laborioſam ducimus, quod illius præcepta & mandata plerumque ſuauia non ſint. Sed tanto cum honore excipitur à principe, vt vulua ab ipſo aperta ſemen diuini ſatus accipiat, ad honeſtorum ſtudiorum & actorum procreationem. Diſce ergo Anima, quod Sarra, quæ virtus eſt, pariet tibi filium, non tantum Agar, quæ media eſt diſciplina. Huius enim proles, doceri poteſt: illius vero ſoboles eſt omnino, id quod per ſe diſcit. Ne mireris ſi Deus qui omnia ſeria & virtuti conſentanea protulit, hoc etiam genus produxit, rarum quidem in terra, crebrum autem in cœlo. hoc porro facile diſces aliis ex rebus ex quibus homo conſtat. Num igitur oculi docti & inſtituti vident? quid vero nates? odoranturue doctrina inſtructæ? Num tangunt manus, aut pedes incedunt, ex præcepto & exhortatione magiſtrorum? Appetitus vero & imaginationes (quæ quidem primæ ſunt animi motiones & perſuaſiones) num diſciplina conſtant? Ipſa quoq. mens noſtra, Sophiſtam frequentando, num intelligere ac percipere didicit? Iſthæc nimirum omnia doctrinam appetentia, natura ſua ſponte impulſa, ad proprias actiones vtuntur. Quid eſt igitur quod adhuc mireris, ſi Deus virtutem ſine labore & ærumna infundat, nulla egentem cura & induſtria, ſed ſtatim ab initio abſolutam, omniſque affectus plane expertem? Quod ſi teſtimonium accipere velis, an fide dignius ipſo Mo-

Lia. *Agar.*

ſe in-

ſe inuenies, qui ait cæteris quidem hominibus cibos ex terra ſuppetere, ſoli vero perſpicaci è cœlo. Alimentis enim, quæ ex terra oriuntur, operam ſuam conferunt agricolę: Ea vero, quę à cœlo ſunt, ſolus opifex Deus fundit, niuis inſtar, abſq; aliorum ope & ſubſidio. Et ſane dicitur: *Ecce pluo vobis panes è cœlo.* Quodnam igitur alimentum merito pluuiæ more fundi ait, niſi cœleſtem Sapientiam innuat? quam cœlitus dimittit in animos virtutis deſiderio correptos, is qui prudentiæ copiam & fœcunditatem obtinet, & vniuerſa rigat: ac potiſſimum in ſacco Septenario, quem Sabbatum nuncupat: Etenim tunc bonorum ſponte fuſorum prouentum fore aſſerit, quæ non ex arte tota exoriuntur, ſed ex natura per ſe genita & abſoluta pullulant, & proprios fructus producunt. Pariet ergo tibi virtus generoſum filium maſculum, omni affectu fœmineo vacuum, & vocabis eum nomine affectionis, quam ob ipſum percepiſti. afficieris autem omnino lętitia, ita vt ei nomen imponas, quod notam ipſius in ſe habeat, Riſum. Sicuti dolor & metus proprias nuncupationes habent, quas affectus ipſe violentior ac potentior nominauerit: eodem modo bona conſilia, & delectationes, naturalibus appellationibus vti cogunt, quibus vix quiſquam magis propria, & rectius impoſita vocabula reperiat: tametſi in nominum impoſitione callidus & peritus ſit admodum. Iccirco ait, *Benedixi ipſum: augebo ipſum, multiplicabo, duodecim gentes generabit.* Qui circulus & orbis vniuerſus eſt Sophiſticarum inſtitutionum ac præceptionum. *Teſtamentum autem meum ſtabiliam cum Iſaaco.* Vt virtutis vtriuſque particeps fiat humanum genus, eius nimirum, quę doctrina comparatur, & eius, quæ per ſe diſcitur, atque illius quidem, quæ docetur, compos fit pars imbecillior; huius vero, quæ in promptu eſt, firmior & robuſtior. Porro, *Circiter tempus illud pariet tibi*, inquit, *Sapientia Gaudium.* Quale, ô maxime admirande, tempus indicas? An illud vero, quod ab ortu indicari non poteſt? nam id demum Tempus opportunum & verum eſſet, Oriens Vniuerſitatis, felicitas & opportunitas, terræ, cœli, naturarum, quæ interiectę ſunt, animantium ſimul & ſtirpium omnium: Vnde Moſes auſus eſt dicere iis, qui diffugiebant, & bellum pro virtute ſuſcipere aduerſus hoſtes oppoſitos nolebant. *Receſſit opportunitas ab ipſis: Dominus vero in nobis.* Nam prorſus ferme fatetur opportunũ tempus Deum eſſe, qui longe ab omni impio refugit, ſed animis virtuti incumbentibus obuerſatur. *Ambulabo enim inter vos,* inquit, *& ero Deus veſter.* At vero qui tempeſtates anni, tempora opportuna eſſe dicunt, non propꝛie nominibus vtuntur, vt qui non plane & accurate naturas rerum inquirunt, ſed magnam adhibent temeritatem. Extendens autem pulchritudinem eius, quod generatur, ait, ipſum altero anno oriturum: per alterum annum, non interuallum deſignans temporis, quid Lunaribus vel Solarib. menſuratur orbibus: verum ſtupendum quiddam, peregrinum ac nouum re-uera, aliud ab iis quæ videntur & ſentiuntur, quod in incorporeis & intelligibilibus cenſetur, atque adeo temporis exemplum, & primæuum ſeculum ſortitum eſt. Deſcribitur autem ſeculum, vita mundi intelligibilis, vt ſenſibilis Tempus. In quo anno cen- *Seculi deſcriptio.*

tuplum inuenit hordeum, is qui Dei munera ſeuerat ad plurium bonorum procreationem: vt eorum plurimi, qui digni erant, beneficia conſequerentur. Enimuero mos eſt, vt is qui ſeminauit, metat. Quod vero ille ſeuit, oſtendens aduerſariam inuidię ac malitiæ Virtutem, inuenire quidem, ſed non metere dicitur. Alius enim fuit, qui ariſtam beneficiorum pinguiorem atq; vberiorem reddidit, & ſpem maiorem, amplioraq; beneficia propoſuit ijs, qui quærebant, ad inueniendum. Cæterum illud, *Abſoluit ſermonem cum ipſo*: idem eſt atque Auditorem ipſum perfecte erudijt, cum antea Sapientiæ inanis eſſet, & immortalibus dictis impleuit. poſteaquam vero perfectus euaſit diſcipulus, aſcendit Dominus ad Abrahamum, non vt declararet eum diſiunctum eſſe, quoniam natura, Sapiens Dei comes eſt, ſed quia promptam diſcipuli voluntatem proponere volebat, vt quemadmodum didicerat magiſtro non iniungente nec vrgente, nulla premente neceſſitate, ipſe ſui ſpecimen dando, voluntaria & ſpontanea alacritate adhibita, ſic per ſeipſum operaretur. Dat enim pręceptor locum ei qui didicit, ad ſpontaneam meditationem nullo ſuggerente, indelebilis memoriæ ſpeciem firmiſſimam imprimendo.

Sapiens eſt Dei comes.

SACRÆ LEGIS ALLEGORIARVM POST SEX DIERVM OPVS LIBER TERTIVS.

ET dixit Dominus Deus: Non bonum eſt eſſe hominem ſolum, faciamus ei auxiliarem ſecundũ ipſum.] Quare hominem, ò propheta, non bonum eſt ſolum eſſe. Quia inquit bonum eſt, vnum ſolum eſſe. Solus autem, & per ſeipſum, vnus exiſtens Deus: Deo autem nihil ſimile: adeo vt quandoquidem ipſum ſolum eſſe qui eſt, bonum eſt, circa enim ſolum ipſum bonum eſt: non eſſet vtiq; bonum eſſe hominem ſolum. Hoc autem, ſolum eſſe Deum: ita quidem excipiendum eſt. Quod neque ante generationem erat quid cum Deo: neq; à mundo creato componitur quicquam ipſi. Nulla enim re omnino indiget. potior autem exceptio: Deus ſolus eſt, & vnum, non concretum, natura ſimplex. vnus vero quiſque noſtrum, & alia quæcunq; facta ſunt, multa. Cuiuſmodi ego, multa ſum: anima, corpus, atque animæ irrationale, rationale: porro corporis, calidum frigidum, graue leue, ſiccum humidum, Deus autem non concretum, neque ex pluribus conſtans: ſed impromiſcuus alii. Si quid enim Deo accreſcat: aut potius eſt aut minus. aut æquale ipſi: neque autem æquale, neq; potius eſt Deo, minus vero vtique nullum ipſi accreſcit. Sin minus, & ipſe imminuetur. Si hoc vero, & interitui obnoxius erit, quod quidem neq; fas cogitare. Ordinatur igitur Deus ſecundum vnum & vnitatem. Omnis enim numerus, poſterior mundo, ſicuti & tempus. Deus autem antiquior mundo, & opifex. Nullum vero hominem bonum eſt eſſe ſolum. Duo enim hominum genera: vnum, ſecundum imaginem factum, & formatum ex terra, appetit autem imaginem. Imago enim Dei, primigenium exemplar eſt aliorum. Omne porro imitamentum deſiderat hoc, cuius eſt imitamentum, & cum ipſo componitur. Neque formatori multo potius bonum eſt eſſe ſolum, ſed etiam impoſſibile. Etenim ſenſus & affectus & vitia, & ſexcenta alia, huic menti coniuncta ſunt & coaptata.

Omnis numerus poſterior mundo. Hominũ duo genera.

Secundo autem homini auxiliaris conſtituitur, primum quidem facta: (faciam enim,inquit,ipſi auxiliarem) deinde poſterior eo,cui auxiliaris datur. Primum quidem enim formauit mentem. formaturus.a. eſt auxiliarē ipſius. Sed hæc naturaliter innuit. *Senſus & affectus.* Senſus enim & affectus animæ ſunt poſteriores anima. Quomodo autem auxilientur, videamus. Quod vero ſint poſteriores, conſideremus. Quēadmodum enim ſecundum optimos medicos & phyſicos videtur totius corporis prius formari cor,fundamenti inſtar, aut tanquam carinæ nauis, ſuper quam ædificatur aliud corpus, præterquam quod etiam poſt mortem adhuc ſubſilire ipſum aiunt, tanquam primum factum, & vltimum moriens: ſic etiam principalem animæ partem antiquiorem eſſe tota: irrationalem vero poſteriorem, cuius quidem generationē nondum declarauit, eſt.a. deſcripturus. Irrationalis autem pars ſenſus eſt,&qui ab ipſo generantur affectus,atq; adeo niſi iudicia ſint noſtra. Poſterior igitur hic à Deo auxiliaris &factus merito. Quod autē adijcitur, videamus, quomodo auxilietur. Quomodo mens noſtra comprehendit, q́ hoc candidum aut nigrum eſt, niſi auxiliari vtatur viſu? Quomodo vero, quod ſuauis citharœdi vox: aut cōtra abſona: niſi auxiliari vtatur auditu? Quî autem boni vel mali odoris vapores, niſi veluti auxiliarem adhibeat odoratum? Quomodo item probabit ſuccos, niſi auxilio guſtus? Quomodo rurſum mollia & aſpera,niſi per tactum? Eſt itaq; altera ſpecies auxiliaris,quemadmodū dixi, *Voluptas.* nempe affectus. Voluptas etenim auxiliatur ad perſeuerantiam generis noſtri, & cupiditas: & dolor quidem & motus, mordentes animam flexit ipſam,vt nihil parui faceret. Ira autem arma ad propulſandam iniuriam,quę multis valde profuit,&alia huiuſmodi. Proinde recte dixit:ſecundū ipſum auxiliarem. Reuera.n.familiaris eſt auxiliaris iſte menti, tanquam germanus & conſanguineus. vnius enim animæ pars & progenies, tum ſenſus, tum affectus. Auxiliaris autē duplex eſt ſpecies, vna quidem in affectibus, vna autem in ſenſu ** prior ſpecies generatione. Ait enim: Et formauit Deus ex terra omnes beſtias agri,&omnia volatilia cœli, & adduxit ea ad Adam, vt videret, quid vocaret ipſa: & omne quod vocauit Adam animā viuentem, hoc fuit illi nomen. Vides, quinam ſint noſtri auxiliares: feræ animæ, affectus, faciam enim auxiliarem ſecundum ipſum, ſubiungit, formauit feras, tanquam feris auxiliaribus noſtris exiſtentibus. Non autem proprie iſti auxiliares, ſed abuſiue dicuntur, comperiuntur enim reuera hoſtes. Quemadmodum & in vrbibus videre eſt,quando ſocij ſunt proditores & transfugæ, & in amicitijs, adulatores pro amicis, inimici. Cœlum autem & agrum vno eodemque nomine appellauit, innuēs mentem. hic enim ceu ager, ortus & germina habet prope infinita. Et quemadmodum ſol rurſus ſplendidas,diuinas & beatas habet naturas,feris autē & volucribus comparat affectus,quoniam perturbant mentem, intractabiles & immites exiſtentes. Et quod volucrium in modum circumuolant menti. Acutus enim, & qui cohiberi non poteſt, eſt horum impetus. Non abs re igitur adhæret τὸ ἔπλασε, formauit, τὸ ἔτι amplius. Quid ita? Quod & ſuperius formatas fuiſſe feras inquit

quit ante hominis generationem, & oſtendit ex his, in ſexta die. Et dixit. Producat terra animam viuentem, ſecundum genus, quadrupeda, & reptilia & beſtias. Quid igitur faciens alias beſtias format nunc, non contentus prioribus? dicendum moraliter quidem hoc. locuples eſt vitii genus in ſua generatione, adeo vt ſemper peſſima quæque in ipſo generentur, naturaliter vero illud. Prius quidem in opere ſex dierum genera affectuum, & ideas effecit. Nunc autem ſpecies adiunxit. Ideo inquit: formauit amplius: Quod vero iam olim cõſtructa genera erant: manifeſtũ ex iis, quæ dicit: Producat terra animam viuentem, non ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum genus. Et talis in omnibus inuenitur. Ante ſpecies enim perficit genera: quemadmodum & in homine, prius enim fingit generalem hominem, in quo maſculum & fœmineum genus aiunt eſſe: ſecundum vero ſpeciem nempe Adamum efficit. Hanc quidem igitur ſpeciem auxiliarium dixit. Altera vero adiicitur ſenſus, quando molitur mulierem formare. Illud vero adiungens de nominum impoſitione artificioſe loquitur. Eſt autem tum figurata tum definita redditio admiratione digna definita quidem: in quantum impoſitionem nominũ applicauit primo genito legislator. Gręci. n. philoſophi dixerunt eſſe ſapientum primos, qui rebus nomina impoſuerunt. Moſes autẽ melius: quod primum quidem non quibuſdam qui prius fuiſſent, ſed primo generato. vt quemadmodũ ipſe principium alius generationis formatus eſt: ita etiam & ipſe principium ratiocinandi haberetur. non enim exiſtentibus nominibus, neque idioma erat,

Species ante genera.

Deinde, quod multis impoſitis nominibus diſſonantia & impromiſcua futura eſſent, aliis aliter impoſitis. Vnius autem debuit impoſitio congruere rei, atq: hoc eſſe ſymbolum omnibus idem, contingentis vel ſignificati. Moralis autem ſermo talis eſt. τὸ τί, quid, ſæpe ponimus pro διατί, cuiuſmodi: τί λέλουσαι; quid lauiſti? τί περιπατεῖς; quid ambulas? τί διαλέγῃ, quid differis? omnia enim hæc pro διατί: Quare. Quando igitur dicit, vt videret quid vocaret: audi perinde eſſe ac quare appellaret, & ad ſe vocaret, & amplecteretur horum vnumquodque mens. Vtrum igitur neceſſarii tantum gratia, quod adiunctum eſt mortale ex neceſſitate affectibus & vitiis? aut etiam immoderati & ſuperflui gratia? & vtrũ per terrigenæ vſus, aut quod iudicarit ipſa optima & admiratione digniſſima. cuiuſmodi. vti voluptate oportet genus. Verum malus quidem tanquam bono perfecto vtetur: bonus autem tanquam duntaxat neceſſario. Abſque enim voluptate nihil fit eorum quæ in mortalium genere. Porro facultatum poſſeſſionem, hic quidem perfectiſſimum bonum iudicat: bonus autem, neceſſarium & vtile hoc ipſum tantum. Merito igitur Deus videre & cognoſcere vult, quomodo vnumquodque iſtorum accerſerit & admiſerit mens: ſiue vt bona, ſiue vt indifferentia: aut vt mala quidem & aliter. Propterea & omne quod vocauit ad ſe & amplexus eſt tanquam animam viuentem, pari honore afficiendum ipſum ducens animæ, hoc nomen ipſius vocati fuit ſolum. Sed etiam vocantis: quale, ſi admiſiſſet voluptatem, voluptarius, ſi cupiditatem, cupidus, ſi intemperantiam, intemperans, ſi timi-

Sermo moralis.

Abſq; voluptate nihil.

ditatem timidus,&ſic de alijs.Quemadmodum enim quum agitur de virtutibus qui ſecundum ipſas qualis eſt, vocatur prudens, vel temperans, aut iuſtus, aut fortis: ſic à vitiis, iniuſtus, ſtolidus, ignauus quando ſequentes aduocarit & dextram illis dederit. Et immiſit Deus profundum ſoporem ſuper Adamum: & accepit vnam ex coſtis ipſius & quæ ſequuntur. Quod ſuper hoc dictum eſt, *fabuloſum eſt*. Quomodo enim quis admittat, quod ex coſta viri mulier facta ſit, aut in vniuerſum homo? Quid vero impedit, quominus vti ex terra virum creauit, cauſam, ita mulierem quoque formaret? faciens enim vnus idemque erat: tum mater fere infinita, ex qua omnis qualitas conſtructa eſt. Quare non ex alia parte, tot exiſtentibus ſed ex coſta finxit mulierem, qualem autem coſtam? vt duas tantum apparere dicamus. Reuera enim, neque multitudinem ipſarum demõſtrauit. Num ſiniſtram, aut dextram: quæ deerat, nonne erat vtiqua carnea: Quinetiam coſtæ noſtræ & ex carne factæ ſunt. Quid igitur dicendum? coſtas nominat vita vires. dicimus enim latera habere hominem perinde ac vires: & latera habere athletam pro robuſtum eſſe, & latera habere citharœdum, pro facultatem robuſtam in canendo. His igitur præmiſſis, & illud dicendum eſt, quod nuda & nullis vinculis colligata corpori mens (de vincto enim nondum fit ſermo) multas habet facultates, habitiuam, vegetatiuam, animalem, rationalem, intellectualem, alias ſexcentas ſecundum tum ſpecies tum genera. Habitus quidem communis eſt & inanimatis, lapidibus & lignis, cuius participant quæ in nobis ſimilia ſunt lapidibus, oſſa. natura autem, extendit ſeſe ad plantas: & in nobis ſimilia ſunt plantis, vngues & capilli. Eſt vero natura habitus iam motus. anima autem eſt natura quæ aſſumpſit imaginationem & impetum: ipſa & communis & irrationalium eſt. habet autem & mens noſtra analogum quid irrationali animæ. Porro intelligibilis facultas propria mentis eſt, & rationalis. Communis etiam forte diuiniorum naturarum, propriæ autem tanquam bene mortalis hominis. Ipſa vero duplex: vna quidem qua rationales ſumus, mentis participes, vna vero, ſecundum quam ratiocinamur. Eſt alia facultas in anima, horum germana, ſenſitiua. De qua ſermo eſt. nihil enim aliud deſcribit, quam generationem ſecundum efficaciam ſenſus, & ſecundum rationem. Poſt mentem enim ſtatim oportuit creari ſenſum auxiliarem & ſocium ipſi. Perficiens igitur illum, ſecundum, & ordine & facultate format opus quoddam, nimirum ſecundum efficaciam ſenſum, ad complementum totius animæ, & ſubiectorum apprehenſionem. Quomodo autem generatur? vti ipſe rurſus inquit? quando mens ſeparata fuerit. Re ipſa enim ſoporata mente fit ſenſus: etenim denuo euigilans mens, extinguitur. Indicium autem. Quando quid volumus accurate & diligenter cogitare, in ſolitudinem fugimus, claudimus oculos, obturamus aures, & renuntiamus ſenſibus. Sic quidem quũ reſurrexit & vigilat mens. Expergefacto & reſuſcitato ſenſu, quando viſus pictorum & plaſtarum opera affabre facta videt, nonne mens otioſa eſt, nihil cogitans intelligibile? Quid vero quando auditus attendit vocis modulationi, poteſt mens ratiocinari

Habitus communis

cinari quid eorum quæ ipſi familiaria ſunt? nequaquam. Quin multo magis inefficax redditur, quando guſtus exuſcitatus, voraciter impletur ventris voluptatibus. Propterea Moſes, metuens ne quando mens non ſolum dormiret, ſed etiam omnino moreretur: dicit alibi, (Et erit tibi paxillus baltheo, quumque ſederis, fodies in ipſo: & congeſta humo abſcondes turpitudinem tuam.) paxillum ſymbolice innuens, effodientem rationem res occultas. Iubet autem ipſam ferre ad affectum, quo oportet cinctum eſſe nec ſinere vt relaxetur & remittatur. Hoc autem faciendum quando mens ad intelligibilium ſonum ſurgens cedit affectibus, & ſedet conſentiens & acta à corporea neceſſitate & ita habet, quum in molliori concubitu non ſentiens à ſe ipſa ſuperatur iis quæ ad voluptatem ducunt, ſerui facti ſumus, & iam non tecta impuritate vtimur. ſi vero valeat ratio repurgare affectum: neque bibentes, inebriamur, neque edentes inſoleſcimus propter ſacietatem, ſed abſque vngamentis, ſobrie veſcimur. Non itaque ſenſuum euigilantia, mentis ſomnus eſt, neque mentis euigilantia, inefficacia ſenſuum. Quemadmodum & ſole oriente quidem ſplendores aliarum ſtellarum obſcuri ſunt: occidente autem manifeſti. Solis plane in modum, mens euigilans quidem inumbrat ſenſus: dormiens autem ipſa fulget. His præfatis: adaptanda ſunt verba. (Immiſit inquit, Dominus ſtuporem ſuper Adamum, & dormiuit.) recte. ſtupor enim & mutatio mentis ſomnus ipſius eſt. ſtupet autem, quando non occupatur circa ipſi immiſſa intelligibilia.

Paxillus.

Sole exoriente ſplendores aliarum ſtellarum obſcurantur.

Quando autem agit hæc, quieſcit. Bene dictum, quod ſtupet. Hoc vero, quod mutatur, non à ſeipſa, ſed ab iniiciente, inferente, & immittente mutationem Deo. Etenim ſic habet. Si igitur in me erat vt mutarer: quando volebam, vtebar vtique: & quando non ſupplandabar, immutabilis perſtiti. nunc vero ex aduerſo oppugnat me mutatio, & ſæpe volens conueniens quid cogitare, infundor præter decorum influxibus. Et contra quum ſubit mentem cogitatio turpis potabilibus cogitationibus abieci illud Dei, ſua ipſius gratia dulcem viuum aquæ pro falſo infundentis animæ. Omne igitur genitum, neceſſe eſt vt mutetur, proprium enim eſt hoc ipſius: quemadmodum Dei immutabilem eſſe. Verum qui mutati ſunt quidem, permanſerunt vſque ad conſummatum interitum: illi vero tantum paſſi ſunt quod eſt mortale. Iſti vero ſtatim ſeruati ſunt. Ideo Moſes ait, Quod non ſinit percuſſorem intrare domos noſtras ad nos percutiendos. Sinere enim percuſſorem (cædes autem animæ eſt mutatio) intrare in animam, vt proprium demonſtretur geniti. Non relinquet autem Deus videntis poſterum Iſrael ſic mutari, vt percutiatur à mutatione, ſed potius recurrere & ſurſum aſpicere tanquam ex profundo, & ſeruari coget. Accepit vnam ex coſtis ipſius: è multis animæ facultatibus accepit ſenſibilem. Ipſum autem ἔλαβεν, accepit, non pro ἀφεῖλεν, abſtulit audiendum, ſed pro κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν, enumerauit, exquiſiuit: quemadmodum alibi: Accipe caput ſpoliorum captiuitatis. Quid eſt igitur quod vult oſtendere? bifariam ſenſus dicitur, hic

Geniti proprium.

quidem ſecundum habitum, qualis eſt nobis dormientibus: hic vero ſecundum efficaciam. Prioris quidem igitur, ſecundum habitum, nulla vtilitas (neque enim per ipſum ſubiecta apprehendimus) Poſterioris autem qui eſt ſecundum efficaciam. Per ipſum enim facimus ſenſibilium apprehenſiones. Generans igitur priorem qui ſecundum habitum eſt ſenſum, quando & mentem generauit. Cum multis enim facultatibus quieſcentibus ipſum conſtruxit, nunc vult eum qui ſecundũ efficaciam eſt perficere. Perficitur autem qui eſt per efficaciam: quando qui per habitum motus eſt, vſq; ad carnem extenditur, & ſenſibilia vaſa. Quemadmodum enim perficitur natura moto ſemine: Sic & efficacia, moto habitui ſuppleuit autem carnem loco ipſius: hoc eſt, Compleuit eum qui ſecundum habitum eſt, ſenſum, agens in efficaciam, & extendens ipſum vſq; ad carnem, & totius apparentiam. Propterea ſubiicit: [Quod ædificauit in mulierem.] Per hoc oſtendens, quod maxime proprium & rectum eſt nouum ſenſus, mulier. Quemadmodũ enim vir in faciendo contemplatur, in patiendo autem mulier: Sic in faciendo quidem, mens, in patiendo autem mulieris more ſenſus excutitur. intelligere autem ex efficacia facile. viſus patitur à mouentibus ipſum viſibilibus, albi, nigri aliorum. auditus porro à vocibus & guſtus à ſuccis diſponitur: à vaporibus odoratus. ab aſpero & molli tactus. & vero quieſcunt, donec accedat vnicuique quod extra moueat. [Et duxit ipſam ad Adamum.] hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea. Eum qui ſecundum efficaciam ſenſus eſt ducit Deus ad mentem: ſciens, quod redire oportet motum ipſius & apprehenſionem ad mentem. Videns autẽ quam prius habuit facultatem, & ſecundum habitũ quieſcentem, nunc perfectionem & efficaciam genitam & mouentem: miratur, & exclamat dicens. quod non eſt aliena ab ipſo, verum admodum familiaris. Hoc enim inquit, os ex meis oſſibus, hoc eſt, vis ex viribus meis: de vi enim & robore nunc aſſumptum eſt os & affectus de meis affectibus, & caro, inquit, de carne mea. Omnia enim quæcunq; patitur ſenſus, non ſine mente ſuſtinet: fons enim hic eſt illi & fundamentũ ſuper quod ſtabilitur. Dignum vero conſideratione, quare, τὸ νῦν ipſum nunc, adiectum eſt. hoc enim, inquit, nunc os de meis oſſibus. ſenſus natura nunc eſt ſecundum præſens tẽpus ſuſtinens modo: Mens enim tria contingit tempora, præſentia etenim cogitat, præteritorum meminit, & futura exſpectat. Senſus vere, neque futura apprehendit, neq; ſecundum proportionem patitur quicquam exſpectatione ſpei, neque præteritorum meminit: ſed à iam mouente & præſentem ſolum natura patitur. Quale, oculus albeſcit nunc ab apparente albo, à non præſente autem nihil patitur. Mens autem etiam à non præſente mouetur præterito quidem ſecundum memoriam. futuro autem ſuperſperans & exſpectans. [Hæc & vocabitur mulier.] pro eo. Propterea ſenſus mulier appellabitur, quia ex viro mouente ipſum accipitur. Hæc, inquit. Quare igitur τὸ αὕτη hæc adiicitur? quia eſt alter ſenſus, non ex mente ſumptus ſed cum ipſa genitus. duo enim, vt dixi, ſunt ſenſus, ille quidem ſecundum habitum,

ille autem ſecundum efficaciam. Qui igitur ſecundum habitum eſt, non ex viro, hoc eſt, mente, accipitur: ſed cum ipſo naſcitur. mens enim, quemadmodum oſtendi, quum generata fuit: cum multis facultatibus & habitibus generata fuit, rationali, animali, vegetatiuo. vti etiam ſenſitiuo. Qui autem ſecundum efficaciam eſt, ex mente. Ex ſenſu enim in eo per habitum exiſtente ſtetit, vt fiat ſecundum efficaciam: adeo vt ex ipſa mente genita fuerit ſecunda & per motum. Vanus autem qui exiſtimat, ad verum dicendum, ex mente quid in vniuerſum generari aut ex ſeipſo. Non vides, quod & ſuper idola ſedenti ſenſu Rachel, exiſtimantem ex mente motus eſſe, increpat intuens? Illa enim ait: [da mihi liberos. ſin minus, moriar ego.] Ille autem reſpondet: quia ô falſa opinata, non eſt mens cauſa vllius: verum qui ante mentem eſt Deus. Ideo ſubiicit: [Num pro Deo ego ſum qui priuauit te fructu ventris?] quod vero generans Deus eſt: teſtabitur in Lia, quando dixit. [Videns autem Dominus, quod deſpiceretur Lia: aperuit vuluam ipſius. Rachel autem erat ſterilis] proprium autem viri vuluam aperire. Natura autem odioſa eſt virtus mortalibus. Propterea Deus ipſam honore afficit, & præbet primogenia illi quæ deſpiciebatur. Dicit autem alibi: [Si fuerint homini duæ vxores, vna ipſarum amata, altera vero odioſa, & pepererint ipſi, & fuerit filius primogenitus odioſæ, non poterit amatæ filium facere primogenitum, deſpiciens filium primogenitum odioſæ.] Prima enim omnium ſunt & perfectiſſima odioſæ virtutis germina: amatæ voluptatis autem poſtrema. [Propter hoc derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Et erunt duo in vnam carnem.] Senſus cauſſa mens, quando ipſi ſerua facta fuerit, reliquit & patrem, vniuerſorum Deum, & matrem omnium, virtutem & ſapientiam Dei & adhæret & vnitur ſenſui, & reſoluitur in ſenſum: vt fiant vna caro, & vnus affectus, vterque. Obſeruat autem quod vxor non adhæret viro: ſed contra vir mulieri, mens ſenſui, quando enim potius, quod eſt mens, vnita eſt deteriori, ſenſui: reſoluitur in deterius carnis genus, affectuum cauſam ſenſum. Cum vero peius, ſenſus nimirum, ſequenti potius, menti: non amplius erit caro, ſed vtrunque mens. hic quidem certe talis qui præfert affectuum amorem Dei amori. Eſt autem alter quiſpiam contra appellatus, Leui, qui dicit patri & matri: [Non vidit te, & filios tuos non agnouit: & filios abnegauit, patrem & matrem.] Hic tum mentem tum & corporis materiam dereliquit, vt Deum vnum ſortis loco habeat, certe enim illi fit ſors. Eius quidem qui indulget affectibus ſors affectus: Leui autem ſors Deus. Nonne vides, quod decima menſis iubet duos hircos ſortem adducere: ſortem vnam Domino, & ſortem vnam emiſſario. Eius enim qui indulget affectibus ſors vere eſt emiſſarius affectus. [Et erant ambo nudi, tum Adam, tum vxor eius: & non erubeſcebant. Serpens autem callidiſſimus erat omnium animantium quæ ſuper terram, quæ fecit Dominus Deus.] Nuda eſt mens, quæ nec vitio nec virtute induta: ſed vtroque: exiſtente denudata. Cuiuſmodi infantis pueri anima, expers exiſtens vtriuſque boni & mali ſpoliatur tegumentis & nudatur. Hæ

Lia.

Virtus odioſa eſt mortalibus.

Leui.

Serpens, omnium animantium calliſſimus.

ſunt enim animæ veſtes, quibus tegitur & abſconditur : bonæ quidem, bonum, malæ autem, malum. Trifariam autem anima nudatur : ſemel quidem , quando immutabilis permanet & ab omnibus quidem quieſcit vitiis: omnes autem affectus exuit & abiecit. Propterea Moſes extra caſtra ſuum ipſius fixit tabernaculum. procul à caſtris quod vocatum eſt Tabernaculum teſtimonii. Tale autem hoc eſt : amans Dei anima corpus & quæ huic amica. Et longe extra fugiens ab his fixionem & firmamentum , & erectionem imperfectis virtutis dogmatis ſumit. Ideo etiam teſtimonium illi perhibet Deus, quod bonorum amans eſt : vocatum eſt enim , tabernaculum teſtimonii, inquit, & vocantem reticuit, vt commota anima tegatur, quæ teſtimonium perhibet mentibus virtutis amantibus. Huius gratia ſummus ſacerdos Sancta Sanctorum non ingreditur in veſte talari, ſed opinionis atque imaginationis animæ tunicam exuens : & derelinquens iis qui externa amant, & opinionem quam veritatem pluris faciunt, nudus abſque coloribus & ſonis ingredietur ad animæ ſanguinem ſacrificandum & ſuffumigandam totam mentem ſeruatori & benefico Deo. Et certe quidem Nadab & Abiud , qui Deo appropinquabant , & mortalem vitam relinquentes , immortalem autem adepti, nudi ſpectantur vanæ & mortalis opinionis. Non enim in tunicis ipſis portantes extuliſſent, niſi nudati fuiſſent omni vinculo affectus & corporea neceſſitate diſrupta, ne nuditas ipſorum & incorporeitas impia cogitationum introductione corrumpatur. Neque omnibus committendum arcana Dei inſpicere, verum iis duntaxat, qui poſſunt ea contegere & cuſtodire. Ideo etiam qui erant circa Miſade dereliquerunt. Tunicæ autem ſunt partes irrationalis, quæ rationale adumbrant. Et Abraham nudatur quum audiuit , Egredere de terra tua , & de cognatione tua. Et Iſaac non nudatur quidem, ſemper autem nudus eſt, & ſine corpore. Mandatum enim datum eſt non deſcendere in Ægyptum , hoc eſt corpus. Et Iacob nuditatis animæ amans eſt : læuitas enim ipſius nuditas eſt. Erat enim Eſau vir villoſus : Iacob vero, inquit, vir læuis: præterquam quod Liæ vir eſt , vna enim optima nuditas eſt hæc : altera vero eſt contraria, virtutis priuatio ex mutatione facta : quum inepta effundit & delirat anima. In hanc incidit Noë nudatus , poſtquam bibit vinum. Gratia autem Deo quod nudatio mentis per virtutis priuationem, non vſque ad externa ſeſe effudit , ſed manſit in tabernaculo. dicit enim , quod nudatus eſt in tabernaculo ſuo. Etiamſi enim peccet ſapiens , non tamen impingit quemadmodum malus. Huius enim diffunditur vitium, illius autem intra ſe contrahitur. Ideo etiam ad ſobrietatem redit. Hoc vero eſt, reſipiſcit, & tanquam ex morbo reficitur. Accuratius autem hoc , in tabernaculo fieri nudationem , conſideremus. Poſtquam anima mutata tantum cogitat quid abſurdi & nõ ſuperegreſſa fuerit, vti opere ipſo perficiat, in ipſo animæ loco & domicilio fuit peccatum. Si autem ad nefarium quid cogitandum exurgat, adeo vt ad effectum perducat: effunditur & in externa iniquitas. Prçterquam quod Cham maledicit quia animæ

Nadab. *Miſade.* *Iſaac ſapientia typus.* *Nuditas.*

animæ mutationem foras miſit. Hoc eſt, & in externa extendit, & ad effe-ctum perduxit, adiiciens prauæ voluntati malam quæ fit per opera ipſa conſummationem. Sem vero & Iaphet laudantur, non inſidiantes animæ, ſed mutationem eius obtegentes. Idcirco & vota & iuramenta animę ſoluuntur, quãdo fiunt in tabernaculo patris, aut viri quidem, quieſcentibus cogitationibus neque inſidiantibus mutationi ſed circumferunt peccatum. Tunc enim vniuerſorum Dominus purgabit ipſam. votum autem viduæ & repudiatę irreuocabile ſinit. quæcunque enim vouerit, inquit, contra animam ſuam: manet ipſi ſecundum verbum. Si enim vſque ad externa repudiata proceſſerit, vt non ſolum mutetur, ſed etiam per conſummata opera peccet: incurabilis manet, neque viri ſermonis participans, quinetiam patris patrocinio deſtituta. Tertia nudatio eſt media, ſecundum quam eſt irrationalis, necdum virtutis, aut vitii participans. De ipſa eſt ſermo, quæ & infanti communis eſt. Adeo vt quod dicitur, Erat vterque nudus, tum Adam & vxor ipſius, huiuſmodi ſit: vt neque mens cogitarit, neque ſenſus ſenſerit: ſed erat hic quidem cogitatione deſertus & nudus, hæc vero ſenſu. Illud vero, Non erubeſcebant, porro videamus. Tria ſecundum locum ſunt: inuerecundia, pudor, tum neque erubeſcere neque vereri. Inuerecundia igitur, proprium mali: pudor autem boni: ipſum vero neque pudere neque inuerecundum eſſe, eſt incomprehenſibiliter & incompoſite habentis, de quo nunc ſermo eſt. Qui enim nondum comprehenſionem mali aut boni capit, neque inuerecundus eſſe, neq; vereri poteſt. Inuerecundiæ quidem igitur exempla, indecori habitus omnes, quando mẽs retegit turpia, & quę vmbra occulere oportet, gloriatur & ſeſe oſtentat de illis. Dicitur & de Maria quando detraxit Moſi ſi pater eius ſpuens deſpuit in faciem ipſius, nonne debuerat rubore ſuffundi per ſeptem dies, vere enim imprudens & audax eſt ſenſus. quæ à Deo patre pro nihilo habita fuerat, contra fidelem in tota domo, cui Æthiopiſſam, ſecundum immutabilem & plenam ſententiã Deus ipſe coniunxit, audet detrahere Moyſi, & accuſare, vnde laudari debuit. Hæc enim eſt eius laus maxima, quod Æthiopiſſam accepit, immutabilem & igne examinatam & probam natura. Quẽadmodum enim quod in oculo cernit, nigrũ eſt: ſic & animæ perſpicacia Æthiopiſſa vocatur. Quare igitur, quum multa ſint vitii opera, vnius tantum mentionem facit, quod nimirum eſt ſecundum turpe, dicens: Non erubeſcebant: ſed non iniuſte fecerunt, aut non peccarunt, aut non deliquerunt. Additur vero cauſa per verum ſolũ Deum, nihil tam turpe exiſtimo, quã credere, quod cogito, aut quod ſentio. mens mea cogitandi cauſſa. vnde? ſeipſum enim nouit quicunq; eſt, aut quomodo factus ſit. Senſus vero cauſa ſentiendi? quomodo dicatur, quum neq; ab ipſo, neque à mente noſcatur? nonne vides, quod quæ videtur cogitare mens comperitur ſæpe amens in comeſſationibus, in ebrietatibus, in mẽtis alienationibus, quî ſane cogitare in illis? ſenſus autẽ nonne ſæpe tollit ipſum ſentire? videntes eſt quãdo nõ videmus, & audientes nõ audimus: poſtquã mens tantillũ alteri intelligibili attenta fuerit animo cõcipiens. Quãdiu nudi ſunt, mens quidem cogitare, ſenſus vero ſentire nihil turpe habent:

Inuerecundia.

Moſis vxor Æthiopiſſa.

Senſus cauſa ſentiendi.

poſtquam autem cœperunt comprehendere, in verecundia & contumelia ſunt. Inuenientur enim ſimplicitate & ſtultitia ſæpe vtentes potius, quam ſanante ſcientia: non ſolum in comeſſationibus & inſania, & inſipientia, ſed in alio vitæ genere. Quando enim ſenſus obtinet: mens mācipatur, nulli attendens intelligibili. Quando autem mens obtinet: ſenſus otioſus cernitur, nullius ſenſibilis apprehenſionem continens. Serpens autem callidiſſimus erat omnium animantium ſuper terram, quæ fecit Dominus Deus. Duobus ante genitis: mente & ſenſu, atque his nudis, ſecundum declaratum modum exiſtentibus, neceſſe tertiam voluptatem quæ vtrumque coniungat exiſtere, ad intelligibilium & ſenſibilium apprehenſionem. Neque enim mens abſque ſenſu, potuit comprehendere quid eſſet animal, vel planta, vel lapis, vel lignum, aut in vniuerſum corpus: neque ſenſus abſque mente fouere ipſum ſentire. Quandoquidem igitur hæc duo concurrere oportuit ad comprehenſionem ſubiectorum: quis hæc conſtrinxit, niſi vinculum tertium, amoris, & cupiditatis, imperante & dominante voluptate, quam ſymbolice ſerpentem nominauit, admodum bene animalium formator Deus creauit ordinem: mentem primo, virum antiquiſſimum enim in homine: inde ſenſum, mulierem: deinceps tertium, voluptatem. poteſtate autem ſunt ipſorum ætates differentes cogitatione ſolum, tempore autem ætate æquales. Simul enim ſeipſam animæ omnia inferunt, verum hæc quidem aſſiduitate, hæc vero per poſſe fieri, etſi nondum finem aſſumſerit. Comparata autem eſt voluptati ſerpens propterea Implicatus quippe & varius quemadmodum ſerpentis motus, ita & voluptatis. Quinquefariam videlicet primum circumplicatur. Etenim per viſum voluptates conſiſtunt, tum per auditum. ſunt autem vehementiores & contentæ circa mulieres conſuetudines, per quas generatio ſimilis perficitur. Quinetiam non propter hoc tantum variam dicimus naturā, quod circa omnia irrationalis animæ voluitur: ſed quia circa quamque partem implicatus eſt. Confeſtim per viſum voluptates fiunt variæ, pingendi ars omnis, plaſtice, tum alia quæcunque ſecundum artes artificioſa opificia viſum delectant. Porro plantarum germinantium, florentium, fructum edentium differentiæ. Animalium formæ præcellentes multifidæ. Similiter auditum tibia oblectat, cithara, omnis inſtrumentorum idea, animalium irrationalium modulatæ voces, hirundinum, luſciniarum, aliorum quæcunque natura meditata eſt: rationalium euphonia citharœdorum, comœdiam tragœdiam & reliquam artem hiſtrionicam demonſtrantium? Quid attinet de ventris voluptatibus docere? fere enim quot ſubiectorum ſuccorum lenium & ſenſuum, mouentium differentiæ, tot ſunt & voluptatis. An non igitur merito ex variis conſtans voluptas, vario itidē animali comparata eſt. Idcirco & populare, & turbā in nobis habens pars, vti eorū quæ in Ægypto, hoc eſt, corporea maſſa domos appetit, incidit in ea quæ mortem afferunt, non ſeparationem animæ à corpore, verum animæ à vitio interitum. Ait enim, Et miſit Dominus in populum ſerpentes lethales, & momorderunt populum, & mortuus eſt populus multus filiorum Iſrael. Vere enim

Serpens quinquefariam circumplicatur.

nihil æque mortem adfert animæ, ac immoderatio voluptatum. Moriens autem, non dominans eſt in nobis, ſed quod ſub imperio eſt, populare: & eo vſq; mortem recipit, donec pœnitentiam adhibens, fateatur mutationem. Accedentes enim dixerunt Moyſi: Quia peccauimus, quia loquuti ſumus aduerſus Dominum & aduerſum te. Precare igitur ad Dominum vt auferat à nobis ſerpentes. Quum dicunt, Non quia detraximus, peccauimus, ſed quia peccauimus, detraximus. Vbi enim peccarit mẽs, diſparatur à virtute. Accuſat diuinam, propriam mutationem affingens Deo. Quomodo igitur fit medela affectus? quum alter ſerpens conſtructus eſt, Euæ ſerpenti contrarius nimirum temperantiæ ratio. Voluptas enim contrarium temperantiæ vario affectui, variæ virtuti & vlciſcenti voluptatem. Eum igitur, qui ſecundum temperantiam eſt ſerpens, iubet Deus Moſem conſtruere, & ait: Fac tibi ſerpentem, & pone ipſum in ſignum. Vides, quod non alij cuipiam conſtruit hunc Moſes ſerpentẽ, quam ſibi ipſi: iubet enim Deus, Fac tibi ipſi: vt noris, ꝙ non cuiusuis eſt poſſeſſio temperantia, ſed Dei amantis duntaxat. Conſiderandum autem, cur Moſes æneum ſerpentem conſtruit, non præceptum ipſi de qualitate. Numnam igitur propter hæc? Primum quidem, abſque materia ſunt Dei gratiæ, ideæ ipſæ & qualitatis expertes: mortalium autem cum materia ſpectantur. Secundo vero Moſes quidem amans eſt virtutum incorporearum: noſtræ autem animæ quum non poſſint exuere corpora, corpoream appetunt virtutem. Potens autem & firma ſubſtantia aeri comparata eſt, quæ ſecundum temperantiam ratio

Serpens æreus in deſerto fortitudo.

efficax, & indiſcreta exiſtens. Fortaſſe autem & quatenus in Dei amante temperantia pretioſiſſima eſt & auro aſſimilata: ſecundas autem ferens quæ eſt in eo, qui ſapientiam quæ cum progreſſu eſt ſuſcepit. Quem igitur momorderit ſerpens, omnis videns ipſum viuet. Admodum vere. ſi enim mens morſa voluptate Euæ ſerpente poſſit perſpicere animo temperantiæ pulchritudinem, Moſis ſerpentem, & per hunc Deum ipſum: viuet. Videat tantum, & conſideret. Non vides, quod principatum obtinens ſapientiæ Saræ ait: Qui enim audierit, congratulabitur mihi. Verum age quemnam poſſe audis; quod peperit virtus fœlicitatem Iſaac, & mox congratulatorium hymnum canet. Quemadmodum igitur audientis eſt congratulari, ſic eius qui temperantiam & Deum videt manifeſte, immortalem eſſe. Multæ vero fortitudinis & temperantiæ amantes animæ, & quieſcentes ab affectibus: ſimul Dei potentiam ſuſtinuerunt, & mutationem in deterius admiſerunt, conſtituente ipſum tum & generationem domini. Seipſum quidem, quod immotus ſtetit ſemper: generationem autem quoniam huc atque illuc agitatur & in contraria æquilibris eſt. Ait enim ducentis te per ſolitudinem magnam & terribilem illam, non ſerpens mordens & ſcorpius, & ſitis, in qua non erat aqua, educentis tibi de petra dura fontem aquæ, cibantis te manna in ſolitudine: quod non ſciebant patres tui: vides quod non ſolum affectuum in Ægypto appetens anima incidit in ſerpentes, verum etiam quando in deſerto eſt, mordetur à voluptate, vario & ſerpentino affectu. maxime autem pro-

prium ſumpſit nomen voluptatis opus:morſus enim vocatur. At non ſolum qui in deſerto ſunt à voluptate mordentur, verum etiam qui diſperſi. Ego etenim ſæpius derelinquens homines cognatos,&amicos &patriam, & in ſolitudinem veniens, vt quid cõtemplatione dignum cogitem, nihil inde vtilitatis cepi: ſed mens diſperſa, aut affectu morſa,ſeceſſit in contraria. Eſt autem quum in multitudine,* infinitorum hominum ſolitudine cogitationem, animæ turbam diſſipante Deo, & docente me, quod non locorum differentiæ ſiue bene, ſiue male eſſe efficiunt, ſed mouens Deus & agens quacumque compoſitum fuerit animæ vehiculum. Præterquam quod incidit in ſcorpium, quod quidem eſt diſperſio in ſolitudine, & ſitis affectuum apprehendit, quouſque Deus pręruptæ ſuæ ſapientiæ ſcatebram immiſerit: immutatam animam potauerit immutabili ſanitate. Prærupta enim petra, Dei eſt, quam ſublimem & primam omnium incidit ſuis ipſius viribus de qua Dei amantes animas potat. Potatæ vero, replentur manna generaliſſima. Vocatur enim manna quiddam, quod omnium eſt genus. Generaliſſimum eſt Deus, ſecundum autem Dei verbum: reliqua vero ratione tantum exiſtunt, operibus autem eſt cuius par non exiſtenti mutatus eſt. Hoc vero diſcrimen in ſolitudine mutati & in Ægypto. Hic enim in ſerpentes lethales incidit. hoc eſt, inexplebilibus voluptatibus mortem inferentes. Meditator autem mordetur tantum à voluptate, & diſpertitur, non autem occiditur. Atque ille quidem temperantia æneo nimirum ſerpente curatur, qui fit à ſapiente Moſe. Hic vero à Deo potatur potu præſtantiſſimo, nempe ſapientia, ex fonte quem ipſe eduxit ſua ipſius ſapientia. Neque à Deo clariſſimo Moſe abſtinet ſerpens. ſic vero habetur. (Si igitur non crediderint mihi,neq;audierint vocem meam. dicẽt enim,Non apparuit tibi Deus, quid dicam ad eos? Et dixit Dominus Moſi: quid hoc eſt in manu tua?ille vero dixit, virga. & dixit, proiice eam in terram. Et proiecit eam in terram, & facta eſt ſerpens: & fugit Moſes ab eo. Et dixit Dominus Moſi, Extende manum tuam, & apprehende caudam. Extendens igitur manum, apprehendit caudam: & facta eſt virga in manu. Et dixit ipſi: vt credant tibi.) Quomodo.n.quis Deo credat, niſi intellexerit quod alia omnia mutantur, ſolus autem ipſe immutabilis eſt. Sciſcitatur autem Deus à ſapiente quid eſt in actiua animæ ipſius vita: manus enim, ſymbolum actionis. Ille autem reſpondet, quod diſciplina, quam virgam vocat. Ideo & ſupplantator affectuum Iacob ait: (In virga mea tranſij Iordanem hunc.) Iordanes autem deſcenſus exponitur. Inferioris autem & terrenæ & corruptibilis naturæ ſunt quæ ſecundum viſum & affectum: pertranſit autem hæc meditatrix mens in diſciplina. Abiectum enim, admittere quod baculum habens fluuium tranſit. Bene igitur & Deo dilectus Moſes reſpondet. Re ipſa enim actiones ſtudioſi diſciplina tanquam virga fulciuntur, turbationem & commotionem animæ ſedere facientes. Hæc ipſa virga proiecta, fit ſerpens: merito. Si enim anima abiecerit diſciplinam fit amans voluptatis pro amante virtutis. Moſes idcirco fugit ab ipſo. Ab affectu enim & voluptate fugit a-

Iordanis.

mans

mans virtutis. Atqui Deus fugam non probat. Tibi quidem enim, ô mens, nondum perfectæ, fugam & euaſionem affectuum conuenit meditari: Moſi autem perfecto permanere bello quod eſt aduerſum illa, & repugnare & certare. ſin minus autem: ſecuritatem atque poteſtatem occupantes vſque ad animæ arcem aſcendentia: omnem tyranni inſtar animam obſidebit & depopulabitur. Ideo iubet Dominus apprehendere caudam: hoc eſt, aduerſarium voluptatis & intractabile ipſum ne metuat te: verum ipſius maxime apprehende, contine & contrecta, Erit enim rurſus pro ſerpente, virga. Hoc eſt, pro voluptate fiet in manu diſciplina. Verum fiet in manu, in actione ſapientis: quod vtique verum eſt: apprehendere autem, & contrectare voluptatem impoſſibile, niſi prius extenſa fuerit manus, hoc eſt, niſi actiones & progreſſus omnes fateatur anima ſecundum Deum eſſe, neque in ſe ipſam conferat. Hunc quidem certe ſerpentem fugere videns decreuit. Alterum vero temperantiæ ſermonem exſtruit, æneum illum: vt morſus à voluptate, videns temperantiam, veram viuat vitam. Huiuſmodi ſerpentem optat fieri Dan, & ſic ait: [Dan iudicabit ſuum ipſius populum, tanquam vna tribus Iſrael: & , Fiat Dan coluber ſedens in ſemita, mordens calcaneum equi. Et cadet eques à tergo, expectans ſalutare Domini.] Ex Lia quidem quintus filius eſt Iſſachar legitimus Iacob, eorum qui annumerantur duob: Zelphæ, ſeptimus. Iacob autem quintus eſt Dan ex Bala ancilla Rachel: cauſſam vero particulatim inueniamus. De Dan vero rurſus conſiderandum. Duo genera fert anima, hoc quidem diuinum, illud vero mortale. Quod quidem igitur potius eſt concepit iam, & inſiſtit ipſi: quum enim confiteri Deo & cedere omnia valuit anima, poſſeſſionem meliorem capere non occupauit. Propterea ſurrexit poſt partum Iudæ, confeſſionis modum afferens. Mortale vero genus nunc incipit formare. ſubſtitit autem mortale voragine: fundamenti enim inſtar guſtus, cauſſa animalium perſeuerantia eſt. Bala autem exponitur gula ſiue vorago. Ex ipſa naſcitur Dan, qui exponitur iudicium: hoc enim genus diſcernit & ſeparat immortalis à mortalibus. Optat igitur ipſum fieri temperantiæ operarium. Iudæ autem non optat, habet enim iam quod confiteatur & vnde gratus & acceptus ſit Domino. [Fiat igitur Dan coluber in via.] via noſtra eſt anima. Quemadmodum enim in viis videre eſt differentiam exiſtentium, inanimatorum, animatorum, rationalium, irrationalium, bonorum, malorum, ſeruorum, liberorum, iuniorum, ſeniorum, virginum, fœminarum, peregrinorum, oppidanorum, ægrorum, ſanorum, mutilatorum, integrorum: ſic in anima & inanimata, & imperfecta, & morboſa, & ſerua, & fœminea, & ſexcentæ aliæ cerarum mutationes. Et contra animata, integra, libera, ſana, antiqua, bona, legitima, & oppidana vere. fiat igitur temperantiæ ſermo, ſerpens in anima iter facientis per omnes vitæ res, & ſedeat in ſemita. Quidnam vero hoc ſibi vult? non tritus quidem enim virtutis campus. pauci enim in ipſum deſcendunt. Vitij autem maxime tritus eſt. Inſiſere vero & inſidiari & delitеſcere

in inſidiis, ſuadet tritam viam inſiſtere affectum & vitium, in quibus terunt vitam deſertrices virtutis cogitationes. Mordens calcaneum equi. Conſequenter ſupplantator eſt qui ſtabilitatē geuiti & mortalis concutit mos. affectus porro equo comparantur. Quatuor enim crura habet & affectus, quemadmodum equus, & quod incitat, & arrogantiæ plenus, & natura laſciuiens. Temperantiæ autem ſermo, mordere & vulnerare ſolet & tollere affectum. Supplantato affectu & labaſcente, cadet eques poſtea à tergo. Eques intelligendus, qui inuaſit affectibus mentem, qui decidit ab affectibus poſtquam ipſos conſiderarit & ſupplantarit. bene autem quod in anteriora non cadit anima: ne enim præueniat affectus, ſed poſt illos remaneat. & temperatus fiet. & dogmaticum eſt, quod dicit; Si mens ad iniuſte agendum incitata, præuenta fuerit, & ceciderit à tergo, non iniuſte aget. Si autem in affectum mota irrationalem, non fugerit, ſed à tergo manſerit: affectuum vacuitate, quod pulcherrimum eſt, fruetur. Ideo etiam caſus in poſteriora admittens vitia, ſubiicit, ſalutem exſpectans Domini. Vere enim à Deo ſeruatur, qui decidit ab affectibus, & præuenitur ab effectis ipſorum. In huiuſmodi cadat caſum anima mea, nec vnquam reſurgat in equinum & laſciuientem affectum: vt poſtquam Dei ſalutem exſpectarit, beata fiat. Propterea & Moſes in cantico Deum laudat, quod equum atque inſeſſorem proiecit in mare: quatuor affectus, & inſidentem ipſis miſeram mentem in interitum rerum, & profunditatem perpetuam. Et fere totius cantici ſumma hæc eſt, ad quod omnia alia referuntur: & ita habet. Si enim vacuitas affectuum occuparit mentem, perfectam beatitudinem conſequetur. Quærendum autem cuius rei gratia Iacob quidem ait, quod cadet eques in poſteriora: Moſes vero canit, quod equus & inſeſſor ſubmerſi ſunt. Dicendum igitur, quod quidem ſubmerſus Ægyptius eſt mos, qui etſi fugiat ſub aquam, hoc eſt, ſub affectuum geſtationem fugit. Cadens autem eques in poſteriora, non eſt ex iis qui affectus amant. Indicium eſt: quod hic quidem eſt eques, ille autem inſeſſor. Equitis quidem igitur opus, equum domare, & frænum non admittenti os obturare: inſeſſoris autem, ferri quocunque duxerit animal. Et in mari, gubernatoris quidē opus nauem agere & dirigere: atque vt rectum curſum teneat efficere, vectoris autem ferre quemcūque euētum nauis. Præterquam quod domans affectus eques non ſubmergitur: ſed quaſi ex ipſis euadens, ſalutem expectat à domino ſuo. Adhortatur quidem ſacer ſermo in Leuitico, À reptilibus quę incedunt quatuor pedibus, & quæ habent crura ſuperiora pedibus, adeo vt ſaliant in ipſis ad veſcendum. Quorum eſt bruchus, attacus, locuſta & quartū ophiomachus. Et merito, ſi enim non alens & noxia res eſt ſerpentina voluptas: maxime nutriens & ſalutaris fuerit contra voluptatem dimicans natura. hæc autem temperantia eſt. Pugna & tu, ô mens, aduerſus omnem affectum, & præcipue aduerſus voluptatē. Etenim calidiſſimus eſt ſerpens omnium animantium, quæ ſuper terram, quę fecit Dominus Deus. Vaferrimum autem omnium eſt voluptas. Quid ita? quia omnia voluptati ſeruiunt. atque malorum

Temperātiæ ſermo.

Locuſtarū miraculū.

Voluptas ſerpētina.

Voluptas eſt animal vaferrimum.

malorum vita eſt ſub dominio voluptatis. Effecta igitur ipſius comperiuntur per fraudem omnem, aurum, argentum, gloria, honores, veteres materiæ ſenſuum, & ſedentariæ artes: & quæcunque aliæ voluptatem aſtruentes, admodum diuerſæ & male habentes voluptatem. maleficia autem non ſine fraude extrema ſunt. Oppone igitur animum ophiomachum & egregium hoc certamen certa, & ſtude coronari contra omnes alios vincentem voluptatem, pulchra & inſigni corona, quam nulla hominum celebritas capere poteſt.

DE EO QVOD A DEO IMMITTANTVR SOMNIA.

TERTIAM ſpeciem diuinitus miſſorum ſomniorum deſcribentes Moſem merito inexpugnabilem vocamus: vt, quemadmodum didicit neſciens, ignorantes quoque nos edocent de ſignis, vnumquodque illuſtrans. Conſtituitur autem tertia ſpecies, quando in ſomnis anima ex ſeipſa mota, & ſe ipſam agitans, inſanit: & diuino furore correpta prænoſcendi facultate futura prædicit. Quod ad primam quidem attinet, erat illa incipiente motu Dei, & inuiſibiliter nobis incognita ſub reſpondente, nota autem ipſi: Secunda vero, noſtro intellectu vniuerſorum commoto animæ, & diuinitus illato furore repleto: ſi fas eſt plura de futuris contingentibus prædicere. Propterea ſacrorū antiſtes quæ quidem ſunt ſecundum priorem ſpeciem viſiones ſignificans, plane admodum & perſpicue indicauit, tū ea quæ Dei oraculis certis conuenientia per ſomnia ſubiicientis. Eas vero quæ ſecundum ſecundam ſpeciem ſunt, non perſpicue admodum. neque item obſcure nimis: cuius exemplum quæ à ſcala cœleſti apparuit viſio. Illa enim obſcura quidem erat, obſcurū autem non nimis acutum cernentibus celatum fuit. Quæ autem ſecundum tertiam ſpeciem viſiones, magis quam priores manifeſtatæ, quod habeant profundam & denſam obſcuritatem, opus vtique habuerunt artis ſomnia interpretandi ſcientia. Omnia igitur ſecundum hoc deſcripta ſomnia legiſlatori tribuuntur à doctis prædictam artem viris. Cuius igitur ſunt ſomnia? vel cuiuis manifeſtum, quod Ioſeph, quod regis Ægypti Pharao- *Ioſeph.*

nis: & quæ tum piſtorum & pincernarum præfecti viderunt ipſi: Conueniens fortaſſe fuerit à prioribus ſemper doctrinæ initium facere. Prima autem ſunt, quæ vidit Ioſeph à duabus mundi partibus cælo & terra duplices viſiones accipiens. A terra quidem, circa ſegetes ſomnium: Tale autem eſt. (Putabam nos colligare manipulos in medio campo. Surrexit autem meus manipulus.) Quod autem eſt circa Zodaici circulum: Quemadmodum Sol & Luna & vndecim Stellæ adorabant me. diiudicatio vero prioris, cum vehementi extenſione, talis: [Num regnans regnabis ſuper nos; aut dominans dominaberis noſtri:] poſterioris autem, iuſta rurſum indignatio. Num veniemus ego & mater, & fratres tui, te adoratum ſuper terram? Hæc quidem certe fundamentorum inſtar iacta ſunt: alia vero ſapientis architectricis allegoriæ ſequentes præcepta ſuperædificemus, vtrumque per ſomnia accurate perſequentes. Quæ autem ante vtrumque audire oportet: dicendum. Boni quidem naturam extenderunt nonnulli ad multa, nonnulli autem optimo addixerunt vni: temperamentum quoddam vtriuſque fecerunt, hi vero ſine temperamento reliquerunt. Solum quidem agitur pulchrum bonum dicentes: impromiſcuum conſeruantes, ipſam tribuerunt optimæ quæ in nobis eſt ratiocinationi. Qui autem miſcuerunt, tribus adaptarunt, animæ, corpori, externis. Sunt vero iſti quidem delicatioris & luxus pleni victus rationem tenentes, maximam temporis partem in gynæceis atque in mulierum cœtibus effœminatis gentibus ab ipſis incunabulis innutriti. Alii autem durius viuentes: viris quidem pueri educati, viri & ipſi quod ad ſenſum, commodum potius quam iucundum amplectentes, & alimentis athleticis ad vim & robur non ad voluptatem vtentes. Duarum itaque partium duces inducit Moſes. generoſi quidem eum qui per ſe didicit, & à ſe ipſo doctus eſt Iſaac. deſcribit enim ipſum lacteſcentem teneris & lacteis, infantibus & puerilibus alimentis, non æquum cenſentem vti omnino, ſed robuſtis & perfectis, quæque ab infantia fortitudinem conciliare poſſunt, & vigentibus ac ſemper fere iuueneſcere facientibus. Obedientis autem & intimi Ioſeph. neque enim negligit eas quæ ſecundum animam ſunt virtutes, proſpicit etiam corporis incolumitati & appetit externa commoda, & facultates. Non ſine cauſſa igitur diſtrahitur plures vitæ fines proponens: tum vero retractus ab vnoquoque, cupit & turbatur nec firmari poteſt. Neque enim quemadmodum fœderatæ vrbes, pacem agunt, & mutuo quaſi in commune conferunt, tanquam ſi in parte vincant ant vincantur. multus eſt enim quando fluit circa diuitias & gloriam impetus, quæ ſunt circa corpus & animam curas deuicit: poſtea repulſus rurſum ab vtroque, ab altera victus eſt. Hunc autem in modum confertæ & corporis voluptates erumpentes, omnia deinceps intelligibilia obruunt, & dolent. Inde breui reptans ſapientia impetuoſo & vehementi ſpiritu, fluxum voluptatum relaxauit, & in vniuerſum omnia ſtudia & ambitiones ſedauit. Huiuſmodi quidem certe circulus voluitur circa multimodam

Zodiacus.

Ioſeph character.

Inimico vno ſublato, naſcitur alter potentior.

animam perpetui belli. Sublato enim vno inimico, naſcitur alter potentior, hydræ inſtar multorum capitum. De ea enim, aiunt, pro amputato capite, aliud repullulare, multiforme & fœcundum immortalis vitij expugnatu difficile genus innuentes. Nihil igitur inſuper reſpondens vnquam . . . Ioſeph : verum ſcito quod multimixtæ & abſtruſæ gloriæ eſt imago. Apparet in ea enim & rationalis continentiæ ſpecies, quod maſculæ progeniei eſt, ſecundum patrem Iacob formata : apparet etiam rationale ſenſus materno generi quod eſt ſecundum Rachel effigiatum : apparet quoque corporeæ voluptatis ſemen, quod præfectorum pincernarum, piſtorum & cocorum conuiuia confirmauit. Apparet & vanæ gloriæ, ſuper quam, tanquam ſuper currum, propter leuitatem, aſcendit inflatus, ſublimem videns ſe ipſum in imminutione æqualitatis. Ioſeph autem character per prædicta repræſentatur. ſomniorum autem vtrumque diligenter perquirendum. Prius quidem de manipulis, perſcrutandum, [Putabam, inquit, nos colligare manipulos.] Ipſum quidem ᾤμην putabam, ilico pro certo non habentis & dubitantis, tum obſcure credentis, non ſolide & clare perſpicientis vox eſt. E profundo enim ſomno excitatis & adhuc ſomniantibus conueniens dicere, Putabam : nequaquam iis qui vigilantes plane & aperte intuentur. At non meditator Iacob dixerit, Putabam. [Verum ecce ſcala fixa, cuius cacumen pertingebat ad cœlum.] Et rurſus. ſtatim atque conceperunt oues, vidi ipſas oculis in ſomno, & ecce hirci & arietes inierunt oues & capras, ex parte varias, candidas, & cineritias, & variegatas. Pulchrum enim per ſe optabile, viſiones quoque ſinceriores & puriores ex neceſſitate eſſe contigit, quemadmodum & interdiu actiones magis probatæ fiunt. Miror autem quum audio ſomnum enarrantem quod credidit manipulos colligare non metere. Illud vero priuatorum & miniſtrorum opus, hoc vero ductorum, tum agriculturæ expertiſſimorum officium. poſſe enim diſcernere neceſſaria à frumenti reiiculis, & alentia ab iis quæ non alunt, germana à ſpuriis, atque inutilis radicis fructum vtiliſſimum, ne in quibus terra germinat, magis cogitatio producit : perfectiſſimæ virtutis eſt. Sacer itaque ſermo inducit metentes, & quod valde contra communem opinionem eſt, non hordea aut frumenta, verum meſſem ipſam demetentes. Habet igitur, [Quando meſſueritis meſſem veſtram, reliquias frugum non conſummabitis.] Vult enim oppidanum non ſolum de præſtantibus & eximiis iudicare, & diſtinguere ex quibus quædam fiunt, & generata: verum & ipſum credere facultatem habere diiudicandi, & tollendi metentem fruges, tum priuatum conſilium reſcindentem : eo quod vbique obtemperet, & Moſi dicenti credat, quod vnius Dei eſt iudicium : ſecundum quem ſunt interpretationes & diiudicationes omnium, à quo bonum eſt fateri ſe vinctum, ac celebri quauis victoria præclarius. Perinde autem eſt bis circumcidere ac fruges demetere. quod quidem vt quum aliquod nouum deſignantes, inuenerunt circumciſio-

nis circumciſionem, caſtitatem, ad exterminandam mentis purgationem, illam ſubuertere cedentes Deo: exhilarare & nunquam exiſtimantes idoneos eſſe ſeipſos abſque diuina ſuggeſtione macularum plenam lauare & abluere vitam. Iſtius affinitatis duplex eſt antrum, duplices & de quibus certatur commemorationes, tum de genito, tum de effecto: quibus innutritur vrbanus, contemplans quidem quæ in mundo, diſcendi cupidus autem de generante patre. à quibus puto eam quæ in muſica eſt diſdiapaſon inuentam fuiſſe ſymphoniam. Oportuit enim tum opus tum opificē perfectiſſimis modulationibus duos felices iudicare, nequaquam ipſis. Quandoquidem & in. quæ hymnis celebrantur alia aliis excellunt: neceſſarium & modulationes & concentus diiudicari, coniunctum quidem cōiuncto tribuentes atq; ex excellentium adaptato ornatu: diſiūctam autem totius generationis diſiuncto quod ſubſtantiā attinet Deo. ſententiam vero enuntiat rurſus virtutis amantem ſacrorum antiſtes, dicens: Non conſummare reliquias frugum: memor fundamenti quod ab initio poſuit, ſecūdum quod fatetur finem eſſe Domini præſentis: authoritas & firmitudo iſtorū eſt. Sed enim qui nondum metere initiatus gloriatur dicens: Putabam quos non meſſui colligare cum reliquis manipulos. Neq; ſecū ipſe reputauit, quod ſeruorum atque indoctorum hoc miniſterium, ſecundum quæ paullo ante dixi. Manipulos innuētes dicimus eſſe res: quas vnuſquiſque tanquam proprium alimentum apprehendit, in quo æuum degere & viuere ſperat. Sexcentæ quidem igitur manipulorum, dico ſane quaſi nutrientium

Levit. 19.

Gen. 37.

differentiæ: ſexcentæ autem & apprehendentium & capientium manipulos: vt neque omnes exprimere, neque cogitare poſſibile ſit. Quaſdam vero haud abſurdum, exempli gratia, exponere, quarum enarratum ſomnium mentionem facit. Dicit enim fratribus, Putabam nos colligere manipulos. Fratres autem germani ſunt decem, vterinus autem vnus: vnuſcuiuſq; autem ipſorum nomen, ſymbolum plane neceſſariæ rei eſt. Ruben quidem, ingenij dexteritatis, filius enim videns vocatur. qua quidem filius, non perfectus. qua autem perſpicax, & acutum videns, induſtrius. Diſciplinæ autem Simeon. exauditus enim exponitur. effectorum autem & actionum bonarum, & ſanctorum officiorum, Leui: Cantuum vero atque hymnorum, Iuda. Iſachar vero mercedum: quæ pro præclaris operibus conferuntur, fortaſſe autem ipſa illa opera, perfecta merces erant. Zabulon autem, lucis: ſiquidem natura nocturna nominatur. fluente vero & derelinquente nocte, neceſſario lux oritur. Diiudicationis autem & rerum mutationis, Dan. Inuaſionis & defenſionis prædatoriæ, Gad. Aſer autem, diuitiæ animæ, beatitudo enim exponitur, ſiquidem beata poſſeſſio exiſtimantur diuitiæ. pacis autem Nepthali: aperit enim & dilatat omnia pax, quum clauditur cum bello. Tranſlatum autem nomen, latitudo, aut ad apertum eſt. Beniamin vero iuuenis & ſenis temporis: dicitur enim expoſitus, filius noſter eſſe: diebus autem & noctibus iuuenis ſimul & ſenex æuum remetitur. Apprehendit igitur quiſque propria, atque illis apprehenſis, omnes partes colligat: ingenioſus quidem tactus

Nepthali.

facilita-

facilitate, perſeuerantiæ, memoriæ in quibus ingenii dexteritas. Docilis vero, auditionis, otii, vttentionis. Qui autem aliquid agendum aggreditur, confidentiæ, atque fiducię cum periculo coniunctæ. Qui autem gratus, laudum, encomiorum, hymnorum, applauſuum, dicendo tum canendo. Mercedes vero deſiderans impigræ aſſiduitatis, tolerantiæ patientiſſimæ tum diligentiæ cum celeritate plane ſollicita. Lucem vero pro tenebris quærens, euigilantiæ, atque acuti viſus. Qui autem diuiſionis & diiudicationis rerum, æmulus ſermonum acutorum, ne ſimilia pro rebus ipſis accipiat, eius qui non ad gratiam, item qui muneribus non corrumpitur. Qui vero magis piratice inſidias ſtruit contra inſidiantibus, deceptionis, illuſionis, incantationis, argutiarum, diſſimulationis, ſimulationis, quæ cum per ſe vituperanda ſint, contra inimicos adhibita laudem inueniunt: Qui autem naturæ opes acquirere inſtituit, continentiæ & frugalitatis. Pacis autem amans, legum rectarum, approbationis, ſimplicitatis, æquabilitatis. Ex his germanorum fratrum manipuli colligantur: vlteriori autem ex diebus & tempore; nullius rei cauſis tanquā omnium cauſis. Ipſe autem ſomniator & ſomniorū interpres (erat enim vtrumque) vanam gloriam, tanquam maximam & vitæ vtiliſſimā poſſeſſionem apprehendit. Idcirco à ſomniis, quę nocti amica regi corporeæ regionis innoteſcit: non ab effectis rerum præclararum, quæ vt demonſtrantur die opus habent deinde inſpector ſiue rector totius Ægypti præconis voce denuntiatur, in regis honoribus ſecundas ferens, quæ quidem clade & ignominia obſcuriora & magis ridicula inſipientiæ ius ſubeunti ſcribuntur. Deinde torquem aureum, laqueum illuſtrem, circulum & rotam neceſſitatis perpetuæ collo circumdat. non aſſectationem & quæ in reliqua vita, & ſeriem naturæ rerum. non ſecus ac Thamar. Non enim torques, ſed armilla ipſius ornatus & annulum quidem regium, donum, fidem infidelem, contrarium illi quod datum rurſus fuerat ipſi Thamar à rege vidente Iuda filium Iſraelis. Dat enim hic animæ ſignum perpulchrum donum docens: quod informem exiſtentem omnium rerum ſubſtantiam in meliorem formam redegit: & non expreſſam expreſſit & qualitatis expertem formauit: & perficiens vniuerſum, ſigillo concluſit mundum, imagine & idea ſuo ipſius verbo. Verum ille & ſecundo aſcendit currum: aut ſubtumens elatione quadam mentis, & vanæ inflationis. & ciborum ſumptibus præficitur: corpori cuſtodiens theſaurum & vndecunque ipſi comparans alimenta. Propugnaculum vero iſtud contra animam graue eſt. Inſtituto autem & æmulationi vitæ, teſtatur nomen maxime. Ioſeph enim additio exponitur: inanis vero gloria adiicit ſemper quidem legitimo ſpurium, proprio autem alienum, veris autem falſum, ſufficienti redundans, viuendi rationi mollitiem, vitæ autem faſtum. Quid vero eſt quod volo declarare: conſidera, cibo & potu alimur, quamuis adſit frugalis maza & aqua ſcaturiens. ſi quid igitur vana gloria adiecit placentarum & melle confectorum bellariorum ſexcenta genera, vinorum innumerabilium artificioſæ & variæ temperationes ad fruendam voluptatem magis quam ad communicationem alimenti compo-

ſitæ. Porro condimenta ad eſum neceſſaria incantationi, & olera, & multa arboreorum fructuum, quamuis caſeus aut quiduis aliud eiuſmodi. Si vero cupis de carniuoris hominibus piſces & carnem ad hæc amplius ſcribimus. Annon igitur ſufficiens erat carbones accendentes, & ex tempore igne coquentes, more heroicorum vere virorum cibum ſumere? Verum non ſuper his tantum incitatur guloſus: ſociam ſumans vanam gloriam, & in ſeipſo excitans guloſum affectum, cocos & menſarum inſtructores laudatos atque in arte præſtantes perquirit & circumſpicit. hi autem contra miſerum ventrem à longo tempore adinuenta gulæ irritamenta commpouentes & ſaporum proprietates apparantes, atque ordine diſponentes, linguæ abblandiuntur atque ipſam demulcent. Poſtea ſtatim ſenſuum patentem guſtum ineſcant, vnde pro libero ſeruus prandiorum captator breui cenſetur. Quis porro neſcit quod indumentum contra intenſi frigoris atque æſtus iniurias primum paratum? Sed euentilata quidem, quemadmodum alicubi aiunt poetæ, hyeme. Quis igitur ſumptuoſas veſtes purpureas, quis tranſparentes ac tenues veſtes æſtiuas, quis togas ex telis aranearum contextas, quis velut floribus aſperſas tinctas aut textas per eos qui conſuere & acu pingere variis coloribus ſciunt, tum in pingendo imitationem, in-felicitate ſuperantium artificioſe repræſentet? Quis inquam? nonne vana gloria? Enimuero illis de cauſis domibus opus nobis fuit, atque vti ne à feris, aut magis etiam natura feris hominibus læderemur. Quid igitur pauimenta & parietes ſumptuoſis lapidibus ornamus? Quid vero Aſiam & Africam, vniuerſam Europam, & inſulas accedimus, columnas optimatim electas, atque epiſtylia ſcrutantes? Quid autem circa Doricas, Ionicas & Corinthiacas ſculpturas, & quæcunque ludibundi viuentibus legibus adinuenerunt, ſtudemus & ambitioſe exquirimus, ſummitates columnarum ornantes? Quid vero inaurata virorum diuerſoria & gynæcea extruimus? An non propter inanem gloriam? Quinetiam ad ſomnum mollem quidem, ſufficiebat pauimentum: ſiquidem & ad hanc vſque ætatem gymnopſohiſtas apud Indos humi cubare ex veteri conſuetudine, ferunt: Sin minus ſtragulum ex lapidibus delectis aut lignis vilibus conſtructus lectus. Sed enim pedes eburnei gradus ſcalarum, & cubilia teſtis pretioſis & variis teſtudinibus implicatis, multis laboribus & ſumptibus & multo tempore exrruunt. Quidam autem toti ex argento & auro & gemmis diſtincti lecti floridis & auro intertextis tanquam ad oſtentationem & pompam, non autem ad vſum ordinarium exornati, Prout artifex vana gloria. Quid vero ab oleæ expreſſo fructu amplius oportebat quærere ad vnctiones? etenim læuigat, & ſoluit laborem corporis, & corpulentiam generat, ſi quid vero laxatum fuerit adſtringit ſua denſitate, & nihilominus alterius robur & firmitatem indit. Sed enim vallatæ ſunt iuuantibus iucundæ inanis gloriæ vnctiones: ad quas vnguentarii laborant, & magnæ regiones conferunt, Syria, Babylonia, Indi, Scythæ, apud quos naſcuntur aromata. Ad bibendum autem, cuius amplius opus fuit, quam naturali poculo, ſum-

lo, ſumma arte confecto. Poculum autem illud, manus noſtræ ſunt quas qui in id ipſum coarctans & cauans, ſcite admodum ori admouens, adfundente alio potum non ſolum remedium ſitis, verum ineffabilem voluptatem habet. Si vero quopiam alio opus fuiſſet, ruſticum poculum nonne ſufficiens erat? verum aliorum excellentium artes exquirere oportuit. Quid vero argenteorum & aureorum poculorum opulentorum multitudinem extruere? niſi propter extollentem ſe valde faſtum atque in ſublime ſe ferentem vanam gloriam. Quando etiam coronantur quidam, dedignãtur lauro, hedera, violis, liliis, roſis, & ramo oliuæ in vniuerſum aut quouis alio flore fragrante coronari, prætereuntes Dei dona quæ per anniuerſarias tempeſtates porrigit. Auri vero ſuper capite grauiſſimum onus geſtantibus in medio foro, & multitudine abſque pudore quæque exiſtimanda ſunt, aut quod inanis gloriæ ſerui ſunt, dicentes ſe non ſolum liberos, verum etiam multorum aliorum ductores eſſe. Deficiet me dies differentias vitæ humanæ perſequentem. Et ſane quid longa opus eſt oratione vti? Cui enim iſta ſunt inaudita? quis non ſpectator? quis quidem igitur hęc non exercet, aut his non aſſueuit? adeo vt perpulchre additionem ſimplicitatis quidem inimicam, faſtus autem amicam nominet diuinus ſermo. Quomodo enim in arboribus adnaſcuntur germina ſuperuacua, magna naturalium nocumenta, quæ purgant & amputant agricolæ: ſic etiam veræ & ſine faſtu vitæ plurimum nocumenti attulit ementita & faſtuoſa, cui ad hanc vſque diem nullus inuentus colonus, qui noxiam propaginem radicitus amputarit. Scientes itaque prudentię meditatores quod plurimum fere hoc ſenſu primum, cogitatione perſequentes, plane exclamant: [fera peſſima rapuit & deuorauit Ioſeph.] Sed nonne beſtia exacerbata exiſtens, implicatiſſima faſtu fermentatorum hominum vita pullulans, nonne auaritia & fraus, doctæ opifices, accedentes omnes conuiuio excipit? Proinde etiamnum viuentibus ipſis, tanquam mortuis apponetur luctus, dignam fletu & lamẽtationibus fruentibus vitam: ſiquidem & Iacob Ioſeph adhuc viuentem luget. Atqui non ſinet Moſes ſacros de Adam ſermones lugeri: neque enim mala & fera beſtia rapti, ſed abictu inexſtincti & immortalis ſplendoris ſuſcepti fuerunt. Quia calidum & ignitum & carnes conſumentem, & celeriter motum ad pietatem ſtudii, quidem à generatione eſt aliena, Dei autem propria. Sublata igitur è medio cunctatione rite conſecrarunt, [non per gradus ad altare aſcendentes, (interdictum enim fuit lege) ſed dextro numine inſilientes, & vſq; ad cæli ambitus trãnſmiſſi, ſacrificii holocauſti & holocarpi more in æthereos ſplendores reſoluti. Amputanda igitur, ô anima, obtemperans docenti tua ipſius manus & vis, poſtquam cœpit generantia aut generationem aut humana ſtudia apprehendere. Sæpe enim * verenda tangentem manum abſcindere. *Locus corruptus.* Primum quidem quia dextram dedit illi quam odiſſe debebat voluptati. Secundo autem quod præter voluntatẽ noſtram ſeminare inſtituit, deinde quod generato vim facientis impoſuit. Nonne vides quod terreſtris maſſa Adam, quum geminum lignum tangit, moritur: binarium numerum

præfe-

præferens vnitati, & factum magis admirans quam facientem. Verum tu ex ſomno & tempeſtate exi, & ridicula vitæ humanæ ſtudia, tanquam terribilem illam Charybdin fuge, & neque ſummo rationis pede, digito, tetigeris. Poſtquam autem ſacra officia aggreſſus fueris: totam manum & vim dilatans, vt ſcitæ diſciplinæ & ſapientiæ ſpeculationes apprehendas. Præceptum enim tale eſt: [ſi anima obtulerit oblationem aut ſacrificium, ſimila erit oblatio.] Deinde ſubiicit: [Et tollens plenum pugillum ſimilæ cum oleo atque omni thure ponit memoriale ſuper altare.] Nonne perpulchre animam dixit incorporeum futurum ſacrificium, verum non geminam ex mortali & immortali conſtantem maſſam? Quod enim votum eſt, quod gratum, ſacrificia inculpata vere referens, vnum ſolum porro erat, nempe anima. Quodnam igitur animæ immortalis ſacrificium? quæ ſimila purificata diſciplinæ præceptis, animi ſymbolum alimentum ſalubre, & vitam innocentem efficere idoneæ? Ex qua accipiens ſacerdos toto pugillo, hoc eſt omnibus mentis anſis, plenam totam animam ſinceriſſimis & puriſſimis dogmatis factam ipſam tanquam victimam pulcherrimam, referre iubetur adipem & nitidam diuino lumine gaudentibus, atque à iuſtitia atque aliis virtutibus tributis reſpirantem auris tanquam optimi odoris, atque tranquilliſſimam ſemper fruatur vitam. Oleum enim & thus, quæ apprehendit cum candentibus carbonibus ſacerdos hæc innuunt. Propterea Moſes eximium feſtum appendit manipulo. Et ſi non omni ſed illi qui erat è terra ſancta. [Quum enim, ait, ingreſſi fueritis terram quam ego do vobis, atque meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem.] Hoc vero eſt, quando ingreſſa fueris, ô mens, virtutis regionem, quam conueniens afferre Domino, fertilem, feracem, fructiferam, deinde propria ſi ſeminans bona, meſſueris aucta ab eo qui opportune fruges producit: non prius domum comportaueris, hoc eſt, ne appenderis, neque adſcripſeris tibi ipſi abundantium cauſam, aut primitias ſoluere principi diuitiarum, & ei qui opera ad diuitias comparandas exercere ſuaſerit. Dicitur porro, [Primitias meſſium noſtrum ipſorum,] ſed nequaquam terræ offerre: vt metamus & colligamus nobis ipſis quæcunque bona & alentia & ſeria germina conſecrantes. Verum quidem ſomniorum myſtes ſimul & ſacrorũ princeps dicit audacter: [quod ſurrexit ipſius manipulus & erectus eſt.] Re ipſa enim quemadmodum equi ſuperbi ceruicem ſublimem attollentes, tot ſocii vanæ gloriæ ſunt, ſupra omnes ſeipſos erigunt, vrbes, leges, conſuetudines patrias & quaſcunque res. Poſtea à populi regimine ad tribunatum plebis progredientes, & quæ proximorum ſunt reiicientes, propria autem erigentes, & ſolide attollentes, quoſcunque liberos & ſeruitutis impatientiſſimos natura ſenſus, etiam in poteſtatem ſuam redigere moliuntur. Idcirco adiicit: [Conuerſi autem manipuli veſtri, adorarũt meum manipulum.] ſtupuit enim pudoris amator eum qui eſt rigidę ceruicis, verecundus autem arrogantem, ſanctitatem autẽ in pretio habens ſibi & aliis profanam. nunquã ne merito? quæ enim contemplator exiſtens non

ſolum

ſolum vitæ humanæ, verum etiam omnium in vniuerſum quæ in mundo vrbanus, nouit quantum ſpirare ſoleat neceſſitas, fortuna, occaſio, violentia, potentia, & ſuppoſitiones & quantos ſucceſſus vno ſpiritu in cœlum vſque procurrentes concuſſerunt & ad terram dederunt. adeo vt neceſſario cautionem pro ſcuto habiturus ſit, nihil primo impetu graue ferre, cognatum præſidium. Quod enim, puto, in vrbe eſt murus, hoc cautio in vnoquoque. Nonne igitur deſipiunt & inſaniunt, quicunq; immenſam libertatem ſtudent demonſtrare regibus & tyrannis? eſt quum multa ipſis imprudentibus & non ſentientibus tum dicere tum facere audere contingit: quod non ſolum ceruices, quemadmodum oues, ſub iugum miſerunt, ſed etiam integra corpora & animas, vxores, liberos & parentes, atque aliorum amicorum cognatorum hominum frequentiam & familiaritatem & communionem ſuſpenderunt. Atque licet aurigæ & ſuper humero cum omni facilitate ſtimulare, incitare, inhibere, iubas apprehendere, prout libitum fuerit longiora aut breuiora componere. Itaque puncti & loris cæſi, & per extremitates amputati, & quæcunque ante mortem dura omnia crudeliter & immiſericorditer congeſta ſuſtinentes ad ſupplicium ab omnibus rapti moriuntur. Hæc pro intempeſtiua libertate conamina, non ſane libertatis apud bene ſentientes iudices, ſed ſimplicitatis & dementiæ & inſaniæ immedicabilis plena. Quid dicis? tempeſtatem quis videns feruentem, & ventum grauem aduerſum, & procellam commotam & æſtuans mare, portum occupare quum oporteat è portu ſoluere, è nauibus digreditur quis aut gubernator aut nauiculator: ita aliquando inebriatur & debacchatur: vt dixi volentibus nauigare*, inexhauſtus deſuper affuſo mari nauis facta, nauigantibus ipſis abſorbeatur, volenti enim tuto nauigare, ſerenum ventum, ſecundum & tranquillum exſpectare licet. Quid vero vrſum aut leonem cum tractu irruentem videns non demulcere aut cicurare quũ debeat, contra irritat & exacerbat: vti eſcam & epulum crudiuoris abſq; vlla miſeratione ſeipſum apparet? ſi non & phalangiis & aſpidibus Ægyptiis, & aliis quæcunque lethale venenum habent, nulli vtile reſiſtere. mortem indeprecabilem ſemel morſis adferunt. Iucundum enim, incantantes & manſuefacientes, ab ipſis nihil damni pati. Porro nonne ſunt homines nonnulli ſuibus, phalangiis, aſpidibus feriores & magis inſidioſi? quorum inſidiæ atque hoſtilitas difficile niſi palpis & lenimentis vtentibus, exuuntur. Itaque ſapiens Abraham filios Chet (exponuntur autem admirantes) adorabat, occaſionibus faciendi ſolicitantibus. Æſtimans enim ex natura & genere & conſuetudine inimicos intellectus, animæ inſtitutum, diſciplinam admirantes, diſſecantes miſere expendunt. [Ad adorandum venit:] verum præſentem ipſorum potentiam & vim inexpugnabilem timens & vitans erubeſcere magnam & certam poſſeſſionem & certamen virtutis ſapientium animarum optimum hoſpitium duplex antrum, quod pugnantem & bellum gerentem non oportebat, propugnantem autem & curantem ratione ferri. Quid vero nonne & nos, quum in foro verſamur, ſolemus ſtupere principes, ſtupere etiam iumenta:

ſed contraria ratione, nequaquam eadem. Principes enim, quia ſunt in honore, iumenta autem propter metum, & ne quid noui contra nos tentent. Tum vero offerentibus ſe occaſionibus impetum facientes inimicorum vim bonum eſt euertere: non autem committẽtibus tutum quieſcere. Volentibus autem vtilitatem ex ipſis inuenire: conueniens ſicurare. Propterea & nunc laude digni ſunt non cedentes vanæ gloriæ præfecto, verum reſiſtentes ac dicentes: [Non regnans regnabis ſuper nos,] nondum enim habentem ipſum vident, non tanquam flammam accẽſam & ſplendentem in denſa ſylua depaſcentem, ſed adhuc tanquam ſcintillam ludibrio habitam & ſomniantem gloriam, non manifeſte ambientem. bellas enim exſpectationes ſibi ipſis ſuggerunt, tanquam ſi expugnari nunquam poſſint: præterquam quod dicunt, [non regnabis ſuper nos.] perinde atque, Viuentibus, valentibus, ſpirantibus nobis, putas te dominaturum? Infirmioribus autem factis nobis quidem fortaſſe rerum potieris, porro conualeſcentibus in ſubditi conditione conſtitueris. Et ita euenit. Poſtquam quidem enim in mente recta ratio præualuit: vana ilico diſſoluitur] gloria, corroboratur autem cum infirmatur. donec integram habet ſuam ipſius vim anima, neque vlla ipſius pars amputata eſt, inceſſat audacter & iaculetur contra aduerſantem faſtum, & libero ore loquatur, dicens: neque regnabis, neque dominaberis, neque noſtri neque ſupra nos alios, verum tuos inſultus & minas vna inuaſione incurſabimus cum haſtatis & propugnatoribus prudentiæ poſteris. ſuper quibus dicitur: [Et adiecerunt odiſſe ipſũ propter ſomnia ipſius & propter verba ipſius.] Sed non verba quidem & ſomnia quæcunque faſtus ſimulacra finxerit: res autem ipſæ & certi effectus, quæ ad rectam vitam & rationem referuntur? & odii quidem quæ falſa ſunt, amicitiæ autem, & veritatis amantis plena digna. Nequis igitur amplius culpare audeat tantorum virtutes virorum, tanquam hominum & fratris oſoris exemplum moris proferentium; ſed intelligens, quod non homo qui nunc adiudicatus eſt, verum eorum quæ in cuiuſque anima modus inſaniens amore gloriæ & faſtum amans: admittat eos qui inimicitiam & odium irreconciliabile aduerſus ipſum validos: neque vnquam eum qui odio habitus fuerit ab illis, amet. Quum exacte norit, tantos iudices à ſana ſententia nunquam aberraſſe, verum doctos & inſtructos ab initio vere regem & Dominum adorare, & honorare: indignantur, ſi quis Dei honorem defraudat, & domeſticos ipſius aduocat ad priuatum miniſterium. Propterea audacter dicent: [Non regnans regnabis ſuper nos] an ignoras, quod non vtimur noſtris legibus, verum ab immortali rege ſolo Deo regimur? quid vero dominans dominaberis nobis? nonne enim ſub dominatione ſumus, & habemus & habebimus in ſempiternum eundem Dominum? cui ſeruientes, non minus lætamur quam quiuis alius de libertate. Eſt enim ſeruire Deo omnium optimum, quantum in rerum natura in honore habetur. Optarem igitur & ipſe poſſe decretis ab iſtis firmiter immorari. ſpectatores enim & exploratores diligentes rerum, non corporum ſunt accurati, iuſti, omne æuum ſobrie viuentes,

uentes, vt nulla re amplius quæ ineſcare conſueuit, decipiantur. Ebrius ſum & ego adhuc, & in magna incertitudine verſor, & baculis & deducentibus, quemadmodum cæci, opus habeo. Annitenti enim contingat fortaſſe neque impingere neque labaſcere. Si qui vero ſibi inconſiderantiæ & temeritatis conſcii non ſtudent eos qui indagarint quæ oportet omnia diligenter & circumſpectius ſequi, ignorantes viam ſcientibus : ſciant quod irremeabilibus barathris traiectis, neque poſtea ſuperuenientes progredi poterunt. Ego vero illis vbi paullum de ebrietate remiſero, adeo ſum fœdifragus : vt eundem inimicum & amicum eſſe exiſtimem. Nunc vero nihilo ſecius ſomniatorem, quod quidem ſane illi proiiciam atque odio proſequar. Neque vllus bene ſentiens de his queratur pluribus ſententiis & ſuffragiis ſemper vincere. Poſtquam autem in meliorem vitæ ſtatum mutatus fuerit neque amplius ſomniauerit, neque variis vane opinantium imaginationibus contorquens ſeſe vexatus fuerit, neque noctem & tenebras & incertarum rerum & qui nulla coniectura deprehendi poſſunt caſus ſomniauerit. Vbi autem ex profundo ſomno reſurrexerit, ſemper vigilet euidentiam ante obſcuritatem, & ante mendacii ſuſceptionem veritatem, & ante noctem diem, & lucem ante tenebras recipiat, & mulierem quidem Ægyptii corporis voluptatem ad ipſum accedere, atque colloquio ipſius frui adhortãtem auerſetur propter continentiæ deſiderium & pietatis ineffabilem æmulationem : à quibus autem placuit alienari cognatis & patriis bonis, curabit. Porro partem ſibi contingentem ęquum cenſens recuperare : & ad meliora paulatim rediens, tanquam in faſtigio ſuæ ipſius vitę & finis erectus exclamet qui patitur, accurate nouit quod Dei eſt, verum nullius amplius quod ſub generationem cadit ſenſibilis omnino : fratres quidem conciliatorias conditiones proponent, odium in amicitiam & malum in beneuolentiam mutantes. Ego autem iſtorum aſſectator, morem gerere enim tanquam heris famulus didici laudare non prætermittam illũ, ob pœnitentiam. Siquidem Moſes ſacrorum antiſtes amore & commemoratione dignam exiſtentem ipſius pœnitentiam, ab interitu conſeruat per ſymbolum oſſium quæ defodi omnino oportere exiſtimauit in Ægypto præclarum ducens, ſi quid ex anima pulchri effloruiſſet, ſinere illud marceſſere, & obrutum maris æſtibus aboleri, quos patiens Ægyptius fluuius, corpus per omnes ſenſus fluens continenter profert. A rebus igitur apparens viſio terrena & diiudicatio dicta ſunt. Alteram autem tempus iam perpendere & quomodo ars interpretandi ſomnia explicatur. [Vidit igitur inquit, aliud ſomnium, & enarrauit patri, & dixit : quemadmodum ſol & luna & vndecim ſtellæ adorauerunt me. Et ſuccenſuit illi pater, & dixit: quodnam ſomnium eſt hoc quod ſomniaſti? Num vero venientes veniemus ego & mater tua, & fratres tui adorare te ſuper terram? Inuiderunt autem ipſi fratres ipſius. Pater autem obſeruauit verbum.] Aiunt ergo rerum ſublimium contemplatores, Zodiacum circulum qui maximus eſt eorum qui in cœlo duodecim ſignorum, à quibus denominationem habuit, fixum eſſe: ſolem autem & lunam ſemper circa ipſum voluentes vnum

quodque percurrere ſignorum, non eadem celeritate & numero, & inæqualibus temporibus: hunc quidem triginta dierum ſpatio, illam vero duodecima parte horum maxime, quod duorum dierum & medii eſt. Viſus eſt igitur diuinitus miſſam viſionem videns, ab vndecim ſtellis adorari: duodecimum ſe ipſum componens ad Zodiaci circuli complementum. Meminit autem prius ſe à quodam viro audiuiſſe, non negligenter neque ſegniter in diſciplinis verſato: quod non ſoli homines gloriæ cupiditate inſaniunt, verumetiam ſtellæ: ac de primatu certantes, æquum cenſent maiores ſemper à minoribus ſatellitio ſtipari. hæc quidem igitur vt habeant quid veritatis aut vaniloquentiæ: accipitribus conſideranda relinquere oportet. nos vero dicimus, quod qui ſtudii immenſi & vincendi deſiderii irrationalis & vanæ gloriæ amator, ſemper amentia inflatus, non ſolum ſuper homines, verum etiam exiſtentium naturam vult eminere. Et exiſtimare quidem ſui ipſius gratia omnia facta: neceſſe autem eſſe vnumquemque tributum ipſi tanquam regi pendere terram, aquam, aerem, cœlum. ac tanto ſtultitiæ exceſſu vtitur: vt non valeat capere quod etiam puer deſipiens mente caperet quod artifex neque vnus partis gratia vnquam totum, verum totius gratia partem format. Pars vero omnis, homo. adeo vt factus ſit ad complementum mundi, merito igitur ipſe ad conſummationem illius conferat. Veſaniæ autem adeo pleni ſunt quidam vti indignentur, ſi mundus voluntates ipſorum non ſequatur. Propterea Xerxes quidem volens inimicos terrere, magnificentiæ demonſtrationem fecit, noua in natura moliens. Terram quidem cum transformare, & mare, transmutare mari mediterraneo in continentem, mare autem mediterraneum in continentem; Helleſpontum quidem pontibus iungens, montem vero Athos frangens in ſinus profundos quos mare implens, nouus & manu ſectus illico pontus erant, ex antiquo naturæ alteratis. Quæ autem terram ambiunt, vti viſum eſt in mirandum modum transformans: aſcendit in audaces cogitationes, cumulans ſibi ipſi impietatem, & in cœlum miſer, quippe qui immota mouens, atque diuinum exercitum tollens, & (quod dicitur) ab ipſo late cœpit. Contra optimum enim diei ductorem ſolem ſagittas emiſit: tanquam ſi ipſe telo oculos fugiente amentiæ non vulneratus eſſet: quia non ſolum impoſſibilium, verum etiam quod impiiſſimorum operum amans eſſet, quorum alterutrum ſummo aggredienti dedecori erat. Apud Germanos autem multorum hominum fatum, (reſorbetur enim mare apud ipſos) * aiunt, iuxta refluxus curſus impulſos cum celeritate, extenſos nudos gladios currentes tanquam agmen hoſtium aduerſus mare fluctibus agitatum obuiam procedere, dignum quidem odio, quod contraria arma per impietatem contra ſeruitutis impatientes naturæ partes audent capere: viſu autem, quod impoſſibilia tentant, tanquam poſſibile exiſtimantes, quomodo animal ſic etiam aquam ſtimulare, vulnerare, occidere poſſe, & contra, dolere, timere, metu irruentium fugere, & quoſcunque animæ affectus circa voluptates & dolores recipere. Heri autem non ita pridem virum

quendam noui è principalibus, qui præfecturam & curam habuit Ægypti, poſtquam mouere leges patrias cogitauit, præcipue autem ſanctiſſimam & formidabiliſſimã circa ſeptimam exiſtentem legem euertere, ac ſibi ſeruire coegit, tum alia facere contra conſtitutam conſuetudinem: exiſtimans initium hoc fore mollioris victus, atque omnium in vniuerſum tranſgreſſionis, ſi ſeptimæ patrum inſtitutum tollere poſſet. Et neque quos vi adegerat videns iuſſis obtemperantes, neque reliquam turbam quieſcentem, verum grauiter & dure hoc factum ferentem, & tanquam pro mancipatione, vaſtatione, & excidio patriæ lugentes & deiectos: voluit oratione docere contra leges facere, dicens: Si hoſtium incurſus repentinus fieret, aut diluuij impetus fluuij inundationibus perrumpentis obſtructionem, aut ignis incitamentum, aut fulminis flamma, aut peſtis, aut terræmotus, aut quæcunque alia mala manufacta aut diuinitus immiſſa: cum omni tranquillitate domi degetis: aut cum conſueto habitu egrediemini, dextram quidem mero manum adducentes, alteram vero ſub veſte apud lepores defigentes, vti neque inuiti quid eorum, quæ ad ſalutem veſtram faciant præbeatis; atque in conuiuiis veſtris ſolitam ſaltationem excitantes? & certos & ſacros libros legentes, & ſi quid minime clarum eſſet, deſpuentes, & patriæ philoſophiæ propter prolixas orationes vacantes, & immorantes, ſed enim excutientes hæc omnia in veſtram ipſorum, & parentum, & liberorum, & aliorum familiariſſimorum & amiciſſimorum corporum, & ſi verum dicere oportet, & bonorum & pecuniarium, vti neque hæc exterminentur, auxilium exuiſtis? Atqui iſte, ipſe ego quæ dicta ſunt, inquit, omnia ſum: turbo, bellum, diluuium, fulmen, famelicus & peſtifer morbus, quatiens, & miſcens firmiter ſtantia terræmotus, fati, neceſſitatis non nomen, ſed apparens prope ſtans vis. Quid igitur ſi hæc dicentem aut cogitantem hoc ſolum, eſſe dicamus: an non peregrinum? aut tranſmarinum quidem igitur aut intermundium quod nouum malum, ſi quidem ab omni parte beato, in omnibus infœlix ſe ipſum aſſimilare auſus eſt. Additum inſuper quod ſolem & lunam tum alias ſtellas conuitiis inceſſere, quando quid eorum quæ ſperauit ſecundum anni tempeſtates aut non in vniuerſum aut non facile eueniat, incendium quidem meſſis, intenſum autem frigus & hyemem grauem incumbentem vere, & autumno, fructuum ſterilitatem, quæ autem ad morborum generationem faciunt fœcunditate vtentis: omnem quidem rudentem mouere effrænis oris & linguæ accuſatricis, tanquam ſolitum tributum non afferentes: alios vero cauſſabitur in honore eſſe, & tantum non adorari. * iuſti à cœlis quæ ſunt ſuper terram: & peculiarius ſe ipſum quanto & ab aliis homo exiſtens differre animalibus videtur. Tales quidem vanæ gloriæ coryphæi nobis ſcribuntur: ſaltatores autem in parte ſecundum ipſos videamus. Hi quidem virtutis meditatoribus ſemper inſidiantur: quos quum vident ſtudentes ſuam vitam veritate dolo carente exhilarare, & tanquam ad lunarem aut ſolarem ſplendorem purum illuſtrare: obuiam venientes & vim afferentes prohibent in impio-

rum ſole carentem chorum abducentes, quem detinent nox profunda, tenebræ perpetuæ & ſimulacrorum & viſionum & ſomniorum conſuetudines ſexcentæ: ibi autem ſubeuntes, adorare tanquam dominos cogunt. Prudentiæ quidem enim meditatorem credimus ſolem, quandoquidem illi corporibus, hoc vero ſecundum animam rebus præbet lucem: diſciplinam autem, qua vtitur lunam. in nocte enim vtriuſque ſinceriſſimus & vtiliſſimus eſt vſus. Germanos autem, diſciplinæ & meditatiuæ animæ poſteros vrbanos ſermones, quos omnes rectam viam dirigentes vitæ, luctationibus diuerſimodis & artificioſis iugulantes ſeparare & deiicere ſupplicantes, qui nihil ſani neque dicere neque ſentire ſcientes, volunt. Ideo ſuccenſet huiuſmodi intractabili, pater non Iacob, ſed etiam hoc antiquior recta ratio, dicens, [Quodnam ſomnium hoc quod ſomniaſti?] verum non ſomnium vidiſti aut crediſti, quod natura libera hominum, neceſſitate ſerua erunt, & ſubdita quæ in imperio ſunt? quod contra communem opinionem magis eſt adhuc, non aliorum ſubdita, ſed eorum qui imperantur? non aliorum ſerua, ſed ſeruiuntur? niſi porro omnia vincere Dei ſolius qui omnia poteſt cui immota mouere & quæ feruntur licet erigere mutatione conſtitutorum in contraria ferantur, quoniam quandam habebit rationem præſcribere & ſuccenſere per ſomnum viſionem videnti? non enim ſponte vidi ipſam, dicet: quid mihi de induſtria eorum qui inique egerunt adfers accuſationes? Quod incidit extra & percuſſit meam mentem de repente non volentis enarraui. Verum non eſt de ſomnio præſens ſermo: ſed de rebus conuenientibus ſomniis: quæ non admodum purificatis magna & ſplendida vt expetenda eſſe videntur, parua cum ſint & obſcura & riſu digna apud quoſque veritatis arbitros. An igitur, inquit, veniam quidem recta ratio ego? redibit autem diſcere amantis ſaltationis anima, mater ſimul & alumna feliciter procedens diſciplina? conſonant autem noſtrum vtriuſque poſteri, & ſtantes omnino & ſecundum lineam in ordine manus attollentes precemur. faſtum primum dimittentes, deinde proiicientes nos in pauimentũ, venerari & adorare conabimur; ſed non alluceat vnquam iſtis genitis: ſed quoniam profundæ quidem tenebræ malis, ſpendidum autem lumen bonis conuenit. Quodnam igitur maius poſſit eſſe malum quam fictorem & illuſorem faſtum, pro non ficta & non falſa ſimplicitate laudari atque in admiratione eſſe? Perpulchre autem ante explicatur τὸ, obſeruauit pater verbum, animæ enim neque poſterioris, neq; ſine progenie, & ſterilis, ſed reuera antiquioris & generare ſcientis opus eſt, cum cautione conſuetudinem habere & neminem omnino contemnere: verum quod neque fugere neque ſuperare queas Dei robur horrere, & circulo circunſpicere, quis porro finis ipſi continget. Propterea & Moſis ſororem (ſpes autem apud nos allegoricôs nominatur) aiunt tanquam ſcopum procul intueri oracula, ad vitæ vtique finem intuentem: vt in lætum incidat, ferentis ad finem demittentis deſuper à cælo. Multi enim ſæpe nauigia magna accipientes, & longam nauigationem ſecundis ventis tuto trãſmittentes in ipſis liminibus repente

nau-

naufragium fecerunt, quum iam ad portum appulſuri eſſent. Sexcenta autem & grauia, & multorum annorum bella per vim ſuſcipientes & inuulnerati permanentes, vti ne quidem per ſummam quidem ſuperficiem miſceantur, ſed tanquam ex celebritate publica: & quæ populi ſumptibus fiunt feſta celebrare integris & perfectis, cum hilari reuertentes alacritate: in priuatis in quibus inſidias ſtruxerunt ædibus, quod dicitur, boues ad præſepe mactantes. Quemadmodum certe hæc improuiſi & nulla coniectura deprehenſi caſus euertere ſolent: ſic & animæ facultates repellunt in contraria, & deiiciunt, vt, quod poſſunt, & reuerti cogant. Quis enim ad vitæ certamen accedens, rectus manſit? quis non ſupplantatus? fœlix ſane qui non ſæpe. Cui autem non inſidiata eſt fortuna, vehementius perſpirans & colligens robur, vti complicata ſtatim diripiat, priuſquam occupet aduerſarium puluere fœdare? nonne ſi iam quoſdam ſcimus à puero ad ſenectutem perueniſſe, qui nulla tentati fuerint perturbatione, ſiue propter educantium & inſtituentium curam, aut etiam propter vtraque; alta autem pace repleti, ſibiipſis (quæ re vera eſt pax) per vrbes archetypum, & propter hoc fœlicitatis, exiſtimantis quod ab affectibus excitatum ciuile bellum difficillimum exiſtẽs bellum, neque per ſomnum ſenſerunt, deinde in ipſis vitæ occaſibus appellentes & naufragium facientes aut circa linguæ incontinentiam, aut circa ventris inexplebilitatem, aut circa eorum, quæ ſub ventre ſunt impotentem ſalacitatem. Iſti enim iuuenilem perditorum, ignominioſam, abdicatam, turpem vitam æmulati in ſenectutis limine. Hi autem fraudulentam & calumniatricem & verſipellem, curioſitati primitias ferentes, quum iam par eſſet & veterem exiſtentem diſſoluere: Idcirco oportet Deum venerari, & illi aſſidue ſupplicare, vt fluxum genus noſtrum nõ pereat, iubeat autem ſempiternam eſſe ſalutarem ipſis miſericordiam. Difficile enim iis qui puram pacem guſtarunt, prohiberi ne ſatientur. Verum age ſiti leuius eſt malum fames hæc, amorem & deſiderium habens accuſantes. Quum autem ab alio fonte, cuius turbidus & morbidus eſt latex propter bibendi deſiderium ſatiari opus habeas: tunc neceſſe dulciamara repletos voluptate vitam non vitalem viuere, ad noxia perinde ac vtilia currentes, ignorantia eius quod vtilitatem confert. Hic vero malorum infeſtiſſimus omnium curſus, poſtquam irrationales animæ facultates impoſitæ, ratiocinationem tenent. Donec quidem enim bouum armenta bubulcis, paſtoribus greges, caprariis greges caprarum obediunt, quæ ad gregem pertinent, proſpere cedunt. Poſtquam autem infirmiores pecorum magiſtri facti ſunt aberrant omnes, & accedit confuſio quidem ex ordine, & congeries rerum confuſa pro decentia, turbatio pro bono ſtatu, & confuſiones ex diiudicatione: & quæcunque nondum legitime conſtitutæ præfecturæ. Si hoc enim eſſet, iam ſublatum fuiſſet. Quid igitur, non putamus & in nobis ipſis ouium quidem gregem eſſe, quatenus reſciſſa eſt animæ irrationalis acies, gregis autem magiſtrum ducem mentem. Verum quandiu fortis eſt & ſufficiens gregi præeſſe, iuſte habentia atq; vtiliter perficit.

Quum autem infirmitas quæpiam accidit regi: vna quoque laborare oportet ſubditos. Et quando maxime putat ſe liberatum, tunc fit paratiſſimum certamen, poſitum iis tantum qui ſe exercere volunt. Sic enim comparatum eſt, vt mala adminiſtratio ſit inſidioſa, imperium autem ſalutare, & maxime qua lex & iuſtitia in honore ſunt, illa autem eſt quæ cum ratione coniuncta. Somnia quidam itaque vanæ glorię hoc modo examinata ſint. Species autem ingluuiei, potus & cibus. Verum illius quidem non diuerſa. Huius autem, infinitus ſuauitatum, & cupediarum vſus. Hæc quidem duobus commentatoribus attribuuntur. Quæ ad curioſum potum pertinent, pincernarum præfecto: quæ autem ad eſum floridiorem, præfecto piſtorum, valde autem exquiſite vna nocte quibus viſiones ſe ſe offerunt ſomnia inducunt: ad eundem enim vſum feſtinant vtrique, alimentum non ſimplex, ſed quod cum voluptate eſt & delectatione apparantes. Et vterque quidem circa alimentum circa medium tantum laborat, vtrique autem circa omnem. Eſt autem vna pars attractatiua alterius. Comedentes enim confeſtim appetunt potum, atque ilico eſum bibentes. adeo vt maxime & propter idem tempus viſionis vtriſque pręſcriptum ſit. Pincerna quidem igitur, ebrietatem, pręfectus autem piſtorum, voracitatem. Videt in ſomnis vterque autem familiaria, hic quidem vinum & vinum generans plantam vitem. Ille vero ſuper caniſtro poſitus, expurgatos panes & caniſtrum ferentem ſeipſum. Conueniens autē primo fuerit, prius exquirere ſomnium. tale autē eſt. [In ſomno meo erat vitis ante me: in vite autem tres propagines & creſcentes in gemmas, ferētes germina, & maturæ vuæ & poculum Pharaonis in manu mea. Et accepi vuam, & expreſſi ipſam in calicem & dedi calicem in manus Pharaonis.] Mirabiliter quidem præfatus eſt, nec falſi quicquam habet ſomnus meus. Reuera enim, qui exercet magis ebrietatem per vinum, quam quæ per temperantiam eſt, rectitudinem & vigilantiam ægre ferēs, quemadmodum in lecto iacentes, negligitur & præteritur, & clauſit animæ oculos, nihil videre, neque audire eorum quæ ſpectatu & auditu digna ſunt valens: victus autem cæcam & qua iam manu deduci nō poſſit non viam, ſed auiam viam vitæ pertranſit, rubis & tribulis transfixus, eſt vero quando per præcipitia deuolutus, & ſuper alios ruens, adeo vt illos tum etiam ſe ipſum miſere perdat. Profundus & ingens ſomnus, quo detinetur omnis malus, veras quidem apprehēſiones tollit, falſum autem ſimulacris & incertis imaginationibus mentem replet crimina laudabilia ſuadens admittere. Enimuero nunc etiam dolorem tanquā gaudium ſomniat, & non ſentit quod dementiæ, & vacillationis plantam vitem videt. [Erat, inquit, vitis coram me.] deſideratum deſiderāti malum malo. quam cōtra nos ipſos non animaduertimus nos ſtulti, nos excolere, cuius fructum comedimus & bibimus, in vtramq; alimēti ſpeciem componētes: quam vt par eſt, qui pro media noxa, ſed æqualis & integri, & omnino curamus. Conuenit autē non ignorare quod vineatica ebrietate vtentes omnes non ſimiliter, ſed contrario modo ſæpe diſponit: vti hi quidem meliores, illi vero deteriores ſeipſis explorentur. Horum enim ſe-

cum

cum eſſe, & tetricum deſiit, & ſolicitudines remiſit, iras autem & dolores leniit, mores autem ad decorum formauit atque animas ſibi ipſis placatas effecit. Contra illorum animos demulſit, & dolores adſtrinxit, & amores mouit, & feritates ſuſcitauit, os apertum & linguam effrenem, & ſenſus patentes, & ratio correpti affectus, & efferatum & perculſum ad omnia perferre. vt videatur priorum quidem conſtitutionem, aut quæ per aerem ſine vento auræ, aut quæ in mari eſt ſine fluctibus tranquillitati, ſerenitati, aut qui in ciuitatibus pacifico vehementer, ac bono ſtatui aſſimilare: poſteriorum autẽ aut violento & vehementi vento, aut mari æſtuanti vel agitato, aut factioni irreconciliabilis & implacabilis belli in fauſti turbationi. Duorum igitur conuiuiorum hoc quidem plenum riſu, diſciplinas annuntiantibus & bona ſperantibus gratificantibus bonum animum, bonam famam, hilaritatem, lætitiam, ſecuritatem: cogitatione autem, deiectione, ſupplantationis, con uitiis, vulneribus, frementibus, deſpectis, latrantibus, fauces præfocantibus, pancratium exercentibus, aurium & narium extremitates amputantibus, & quæcunq; fortunæ corporis, totius vitæ ebrietatem & temulentiam in certamine profano cum omni turpitudine oſtendentibus. Conſequens igitur fuerit conſiderare quod & vitis duarum ſymbolum rerum eſt, dementiæ & lætitiæ. vtrumque autem, & ex pluribus indicatum eſt, vti ne prolixiori oratione vtamur paucis demonſtrabimus. quando nos per affectuum & iniuſtitiarum affectus ſolitariam viam ducens, tanquam mercator imponit aſcendere facit rectam rationem, ſtat in ſpecula & iubet circumſpicere virtutis regionem, ſiue ferax & profunda & graminifera & fructifera (quoniam diffidit quidem, & ſparſas diſciplinas augere: bonæ autem inſita plantata & arboreſcentia dogmata: ſtipitem emittere) ſiue contrarium: & tanquam de ciuitatibus, actionibus quamuis ſint munitiſſimæ, aut nuda & ſpoliata cuiuſmodi circulorum firmitas, & de incolis, ſi in multitudinem aut fortitudinem creſcunt, augeſcunt aut ſi propter infirmitatem hominum penuria laborant, aut propter hominum penuriam debilitantur? tunc non valentes totum ſapientię ſtipitem geſtare, ſarmentum vnum & racemum vuę ſecantes ſuſtulerunt cum gaudio. certiſſimum exemplum, leuiſſimum onus, germen & fructum ſimul probitatis demonſtrantes iis qui mentem acutum cernunt ſarmentatam & vniferam vitem ipſius, cuius partem quandam capere potuimus, prouidis aſſimilant lætitia. Teſtimonium autem perhibet mihi quidam veterum prophetarum, qui diuinis rebus operam dans dixit: [Vinea Domini omnipotentis domus Iſrael.] Iſrael quidem eſt mens contemplatiua Dei & mundi atque exponitur Deum videns. domus autem mentis tota anima. Ipſa autem eſt vinea ſacerrima diuinum germen fructum ferens virtutem. Sic quidem ſane bene ſentire, lætitiæ promptum, expeditum valde & ſplendidum. Quemadmodum dicit Moſes, & Deum ipſo dedignatum fuiſſe vti: & tunc maxime, quando hominum genus conuerſum fuerit à peccatis inflectat, inclinet autem & conuertat iuſtitiam ſequens. [Reuertetur enim, inquit,

DominusDeus tuus, vt gaudeat ſuper te in omnibus bonis: ſicut gauiſus eſt in patribus tuis: ſi tamen audieris vocem ipſius & cuſtodieris præcepta eius & ceremonias, & iudicia quæ in hoc libro ſcripta ſunt.] Quis poſſit magis virtutis deſiderium aut probitatis æmulationem ingenerare? Vis inquit, ô mens Deum lætari? lætare ipſa: & pretium quidem ne attuleris vllum (quis enim bonorum tuorum vſus eſt?) Sed contra quæcunque tibi dat bona, gaudens accipe. Dans enim, quando gratia digni ſunt accipientes, lætatur. Si non exiſtimas, quod reprehenſibiliter viuentes, irritare & ad iram prouocare iuſte dicantur: qui autẽ laudabiliter, nonne lætificare? verum patres quidẽ & matres mortales parentes nihil æque ac liberorum exhilarant virtutes, permultorum indigentes exiſtentes: Vniuerſorum autem genitorem, tum nullius indigentẽ omnino nonne probitas dictorum? cognoſcens igitur, ô mens, quanta res ſit ira Dei: quantum vero bonum lætitia Dei: nihil quidem eorum quæ ſunt ira digna ad perniciem moueat te ipſam, ſola autem per quæ Deum lætifices exerce. Hæc autem inuenies, non longas & non tritas vias tranſiens, aut maria non nauigabilia transfretans neque in terræ & maris abſque reſpiratione contendens montes: (neq; enim longius diſperſi ſunt, & extra continentem in exilium acti) verum quidem ait Moſes tam prope bonum erectum eſt tibi, congenitum eſt, tribus omnino neceſſariis partibus adaptatum, cordi, ori, manibus, hoc eſt, menti, orationi, actionibus. Quandoquidem pulchra & ſentire & dicere & facere neceſſarium, adimpleta recto conſilio, proſpero ſucceſſu, & benedictione. Dico quidem igitur alteram ſpeciem ingluuiei, immodicam potationem exercenti pincernarum præfecto, quid laboras ô demens? putas enim quæ inuitant ad lætitiam parare, reuera autem inſipientiæ & intemperantiæ accendis flammam, multam ipſi & copioſam adiiciens materiam. Verum forte dixerit, ne temere me accuſes, priuſquam me conſideraris. Ad vinum fundendum ordinatus ſum, minime quidem temperantia & pietate atque aliis virtutibus ornato, verum homini guloſo, intemperanti & iniuſto, & de impietate magnifice ſentienti, qui auſus eſt aliquando dicere: non noui Dominum: quam merito ego ipſi hæc per voluptatem dicere inſtitui. Ne mireris autem, quod contrariis Deus, Deo autem aduerſa mens lætatur Pharao. Quis igitur Dei pincerna? ferens libamina, ſũmus vere ſacerdos, qui perenniũ gratiarũ ſumens propinationes contendit plenum totum libatorium, pura ebrietate adfundens ſeipſum. Vides pincernarum differentias miniſtrantibus reſpondentes. Propterea ego quidem Pharaonis circa remiſſiones intendentis duræ ceruicis & omnium impotentem ratiocinationem eunuchus ſum, cui animæ genitalia imputata ſunt: exul quidem à cœtibus virorum, profugus autem à gynæceis, nec mas, nec fœmina, neque emittere, neque ſuſcipere ſemen valens: antiquus, neque alius & adulteratum hominis numiſma, expers immortalitatis, aut ſucceſſionibus liberorum aut poſterorum, quibus ſemper ſuſcitatur: ab hominum frequentia & cœtu ſacro ſeparatus: cui enim contuſi & ſecti teſti-

culi

culi ſunt, plane interdictum eſt ingredi. Summus autem ſacerdos errans, eſt vir integer virginis (quod admodum contra opinionẽ communẽ eſt) nunq̃ mulieris factæ, ſed contra muliebria iuxta congreſſum cum viro derelinquentis, & non vir ſolum hic, impollutas & virgines ſententias ſeminare idoneus, ſed & pater ſermonum ſacrorum, quorum exploratores & inſpectores rerum naturalium Eleazar & Ithamar. Miniſtri aũt Dei cœleſtẽ flammam accendere & ſuſcitare ſolicitati terentes .n. ſemper de ſanctitate ſermones, tanq̃ ex igniariis diuiniſſimum pietatis genus reſplendere faciunt. Horum aũt dux ſimul & pater, non contingẽs portio ſacri cœtus eſt. (Sed non capite conuocatus, non condenſaretur vnq̃ anima, partium conſilium omnino) præſes & diſpenſator, opifex, qui & ſine aliis ſolum ex ſeipſo inſpicere, & quæq; facere ſufficiens, huic cum aliis exquiſitus ſermo, multus autem qñ ſoli derelicto fit, forum iudiciale, omnis ſenatus, omnis populus, omnis turba, vniuerſum hominũ genus. magis autem ſi vera dicere oportet, contermina quædam Dei natura, hoc quidem minor, homine aũt potior. [Quando.n. inquit, ingreſſus fuerit in ſancta ſanctorum ſummus ſacerdos, nõ erit homo.] quis igitur, niſi homo? vtrum Deus? haud dixerim. Huius .n. nominis ſortem ſortitus eſt princeps Prophetarum Moſes, quum adhuc eſſet in Ægypo, appellatus Pharaonis Deus: neq; homo, ſed vtriuſq; extremitates tanq̃ baſim & caput contingens. Secundũ quidem igitur gen⁹ vitis, ꝙ lætitiæ acquiſitum, & ex ipſa ebrietas, aut paruum & recte conſiliũ & hauriens pincerna ex diuino cratere, quem ipſe Deus virtutib. impleuit ad labra vſq;: oſtendendũ eſt: amentiæ autem & doloris & temulentiæ iã quidem certo modo, forma aũt aliud efformatur. per alia dicta in cantico maiore. [Ex vite, inquit, Sodomorum vitis ipſorum, & ſarmentum ipſorum ex Gomorrha: vua ipſorum, vua iræ, racemus amaritudinis ipſius, ſed draconum vinum ipſorum, & venenum aſpidum inſanabile.] Vides, quanta dementiæ ebrietas efficiat: amarum, vitia, iracundiam, excandeſcentiam, intractabilitatem, mordacitatem, inſidias. Expreſſius autem inſipientiæ conuiuium in Sodomis ait eſſe. Cœcitas autem aut ſterilitas exponitur Sodoma: qñquidem cœcum & bona non generans, inſipientia. A qua ſolicitati quidam metiri, & ponderare & numerare omnia ſecundum ipſos voluerunt. Gomorrhæ translatum eſt menſura. Moſes autem amuſſim, menſuram, & numerum vniuerſorum credidit & Deum, at non humanam mentem. Oſtendit a. per hæc, dicens: [Non erit in ſacculo tuo pondus & pondus, magnum aut paruum, non erit in domo tua menſura magna aut parua, põdus verum & iuſtum erit tibi.] vera a. & iuſta menſura, ſolum iuſtum Deum credere omnia metiri & ponderare, & numeris & terminis, & finib. vniuerſorum circumſcripſiſſe naturam. Iniquum a. & vanũ exiſtimare ſecundũ humanã mentem hæc accidere. Eunuchus vero ſimul & præfectus pincernarum Pharaonis inſipientiæ generatiuam plantam imaginatus appingit tres propagines, vti errando ſecundum tria tempora, vltimas præterea ſignificet: propago enim vltimum. Vbi igitur inſipientia omnis animam inumbrarit atq; occuparit, neque vllam ipſius partem nexu ſo-

lutam & liberam ſuerit eſſe, non ſolum quæcunque peccatis medicabilia. Quæ quidem igitur curationem admittunt, facillima & prima ſcribuntur: quæ autem incurabilia, prorſus difficilia & poſtrema, propaginibus reſpondentia. Et quemadmodū, opinor, prudentia à minoribus iuuare incipit, deſinit autem in exuperantias recte factorum: eundem in modum & inſipientia opprimens deſuper animam, & paulatim recedens, longe rectæ rationis diſciplina diſperdit, & ad extremitates vſque euertit. Somnum autem oſtendit ſecundum propagines florentem & germinantem & fructum ferentem vineam, Ipſa enim, inquit, [vireſcens, referens germina, circa quam racemi vuarum erant.] Vtinam fructum aut gramen nullum vnquam tuliſſet, atque in perpetuum marcuiſſent omnia. Quodnam enim maius poſſit eſſe malum, quam virentis & implentis inſipientiæ? Verum etiam Pharaonis poculum, amanti contumeliæ ciſterna, atque circa omnem vitam inceſſantis ebrietatis in manu mea eſt, inquit. Perinde ac, in meis adminiſtrationibus & conatibus & viribus. neq; enim abſque meis cogitationibus recte procedet affectus ex ſeipſo. Quemadmodum enim in aurigæ manibus habenas eſſe conuenit, in gubernatoris autem clauum. Solo enim hoc modo dirigitur curſus quidem in curru, in naui autem nauigatio: ſic in manu & poteſtate ſecundum ſpeciem ingluuiei fabricantis, ebrietatem, quæ intemperantis eſt repletio. Sed quid faciens ſuſtinuit gloriari in negatione potius, quam confeſſione in re digna? at non erat melius non confiteri doctorem intemperantiæ eſſe, ſed intemperanti fomites ſuccedentes affectus intendere, tanquam inuentori & proprio colono in deliciis actæ & effœminatæ fœdiſſimæ vitæ. Sic vero habet inſipientia, ſe oſtentat in iis, pro quibus deberet contegi. nunc quidem non ſolum quod ciſternam impotentis animæ poculum circumferre in manibus, & oſtendere annunciat: ſed etiam in eo, quod vuam in illud ipſum exprimat. Hoc autem eſt, explectiuum affectus formare, & occultum in lucem agere. Quemadmodum enim infantes appetentes alimentum, quando attracturi ſunt lac, exprimunt & premunt mammam nutricis: ſic fontem, ex quo ebrietatis pluit malum, opifex intemperantiæ premit potenter, vti expreſſis fontibus alimento vtatur. Talis quidem nobis debacchans puro conuitium, & delirium malum immedicabile ſcribatur. Affinem autem huic aqualiculum, & ipſum exiſtentem voracitatis, & gulæ ſocium, quę circa eſum immodicę admodum fabricantem rurſum conſiderandum. Et ſane non multa opus eſt ad ipſius indaginem cura: eſt.n. expreſſum ſimulacrum ſimillimum ipſi⁹ effigiei viſum ſomnium. Accuratius illum ipſum examinantes, tanquam expreſſionem in ſpeculo videamus. [Videbam .n. inquit, tria caniſtra farinæ tollere ſuper caput meū.] Caput quidem igitur allegorice dicentes dicimus eſſe animæ ducem mentem, inſita autem omnia ipſi eſſe. etenim exclamauit aliquando ſuper illum, Propter me facta ſunt hæc omnia. Quum ornaſſet igitur miſſum eorum, quæ fabricatus erat contra ventrem miſerū, oſtendit ēt & gerentem caniſtrum demens: non pudore afficitur tanto grauatus, triplici malū oneri. Hoc vero

eſt

eſt tribus tẽporis partibus: voluptatem enim qui eius choros ſimul exercent ex memoria præteritarum delectationum, & fruitione præſentium, tum vero ſpe futurorũ conſtare. Adeo vt tria caniſtra tribus temporis partibus aſſimilata ſint, quæ autem impoſitæ erant caniſtris placentæ vnicuique partium accommodantibus, præteritorum recordationibus, præſentium participationibus, futurorum exſpectationib. Gerentem autem hæc omnia, amanti voluptatum, tanquam non ab vno genere imtemperantiæ, ſed ab omnibus fere ſpeciebus & generibus incontinentiæ infidam & amicorum ſolum indigentem menſam adimpleuit: qua fruitur ſolus tanquã in epulo rex Pharao, diſperſionem, & diſſipationem, interitum continentiæ inſtituens. Exponitur enim, diſſipatio. Eſt autem magnificum & regium ipſi, non prudentiæ bonis ſimulacris lætari, ſed in quibus indecens ſcurrilitatis ſtudijs gloriari, ad inſacietatem & voracitatem, & mollitiem impingenti. Proinde volucres, hoc eſt circumuolantes externe improuiſi caſus, omnia ignis in modum incurrunt & inflammabunt, & omniuora vi conſument adeo vt ne vllas quidem reliquias ſubrelinquans ad fruitionem caniſtra ferenti, qui ſperauit inuentiones & cogitationes vſq; in ſempiternum ſe laturum in tuto vt non auferantur. Gratia autem victori Deo, qui imperfecta in ſummum facta ſtudia eius qui amat affectus, efficit, volucres naturas immittens inuiſibiliter ad euerſionem & interitum ipſorum. Circum colligens igitur mens quæ formauit, tanquã ſi collum amputata fuerit, ſine capite & mortua inuenietur, affixa tanq̃ in ipſo ligno ſuſpenſi inopis & vilis inſcitiæ. Donec.n. nihil labefactat eorum quæ ſubito ſolent improuiſe ſuperuenire, facili via ferri videntur ad voluptatis fruitionem artes. emergentibus, autem de improuiſo, mutantur & opifex vna cum ipſis guſtus ergaſtulum in vtraq; alimenti ſpecie, potus & cibi, nequaquam neceſſarij, verum ſuperflui & impotentis, ſomnia declarata ſunt. Horum autem atque aliorum, quot animæ vires, regnare credentis ſomnia Pharaonis, ſecundum conſequentiam ſtatim perſcrutandũ eſt. [In ſomno autem meo, inquit, putabam me ſtare ad ripam fluuij, & quemadmodum ex fluuio aſcendebant boues ſeptem præſtantes carnibus & pulchræ viſu, & paſcebant in paluſtribus locis. Et ecce aliæ ſeptem oues aſcendebant poſt ipſas ex fluuio, peſſimæ, & fœdæ aſpectu, & tenues carnibus quales non vidi in tota Ægypto fœdiores. & deuorarunt boues tenues & fœdæ ſeptẽ boues priores pulchras & electas, & ingreſſæ ſunt in ventres ipſarum, & aſpectus ipſarum fœdi, vt initio dixi. Expergefactus autem, dormiui, & rurſus vidi in ſomno meo, quomodo ſeptẽ ſpicæ aſcendebant in culmo vno plenæ atque formoſæ: aliæ autem ſeptem ſpicæ tenues & percuſſæ vredine oriebantur ſequentes: & deglutierunt ſeptem ſpicæ formoſas & plenas.] vides quidem certe exordium ſui amantis, qui vincibilis & flexibilis & mutabilis exiſtens, ſecundum corpus & animam, ait, (Putabam ſtare:) & non ſecum ipſe reputauit quod ſoli Deo immotum & firmum eſſe proprium eſt, & ſi quis ipſi amicus. Immotæ quidem circa ipſum facultatis certiſſima fides hic mundus ſemper ſecundum pro eadem & ſimiliter habens. Quando autem mundus ſtabilis: quomodo opifex non fir-

mus? deinde nihilominus & veriſſimi teſtes ſacra oracula: dicitur enim ex facie Dei: hic ego conſtitui te, priuſquam tu ſuper petram habitares. Perinde ac ſi ego apparens & hîc exiſtens, ibi ſum & vbique, implens omnia, ſtans in eodem & manens immutabilis, qui eſt prius quam tu in eorum qui ſunt generationem venires, qui ſupra ſummum & antiquiſſimum virium initium videns ex qua eorum qui ſunt generatio pluit & ſapientiæ inundauit latex. (Ego enim ſum educens de petra prærupta fontem aquę,) alibi dictum eſt. Teſtatur autem Moſes quod Deus non ſit mutabilis, dicens: vidi locum in quo ſtetit Deus Iſrael, immutabilitatem per ſtationem & erectionem innuens. Verum enim tanta in Deo eſt ſtabilitatis exuperantia, vt & eximiis naturis munitionem tanquam optimam poſſeſſionem communicet. Mox vero plenum gratiarum fœdus ſuum ipſius (lex autem eſt, & verbum) eorum qui ſunt antiquiſſimum tanquam fundamenti iuſtæ animæ ſimulacrum diuinum ſolide erigere, inquit, poſtquam dixit Noe (ſtatuam fœdus meum ad te.) Significat præterea duo alia: vnum quidem, quod iuſtitia non differt à fœdere Dei: alterum vero, quod alii quidem conferunt differentia ab accipientibus: Deus autem, non ſolum hæc, ſed illos ipſos ſibi ipſis. me enim mihi donauit, & vnumquemque eorum qui ſunt ſibi ipſi: Illud enim, (Statuam fœdus meum ad te,) perinde eſt, ac tibi dabo. Student vero & omnes Dei amantes curioſitatis tempeſtatem fugientes, in qu commotio & fluctus ſemper agitatur, virtutis tranquilliſſimos & nauium continentiſſimos portus occupare. Non vides qualia de Abraham ſapiente dicuntur, qui eſt ſtans coram Domino. aliquando enim conueniens poſſe ſiſtere mentem, ne tanquam in trutina huc atque illuc agitetur aut quando plane eſt Deum videns, & videtur à Deo. demonſtrata enim ipſi ſtabilitas, ex eo quod videt diſſimilem quoniam non à ſimilibus rebus retrahitur: ex eo autem quod videtur, quoniam quam dignam iudicauit ad viſum, dux ſibi ſoli optimo addixit. Moſi tamen oraculum redditum eſt: (tu ibi ſta mecum,) per quod vtraque dicta apparent. tum non moueri vrbanum, & eius qui exiſtit circa omnia confirmator. Exiſtenti enim, quod Deo appropinquat, conciliat, ſecundum immutabile in eodem permanere. Et quieſcens mens, quantum bonum ſit quies, certo nouit: & admirans ſuam pulchritudinē, credit quod Deo ſoli addicta eſt, aut illi quæ inter mortale & immortale genus media eſt natura. Ait igitur. (Et ego ſteti per medium Domini & veſtri.) nequaquam hoc ſignificans, quod ſuper ſuos ipſius pedes ſtabilitus fuit: Sed hoc volens amplius ſignificare, quod ſapientis mens tempeſtatibus quibus & bellis liberata, tranquillitate & ſerenitate & alta pace fruens, potius enim hominis eſt, Dei autem minus. Mens enim humana ſocietate gaudens fertur & agitatur à quibuslibet. Rurſus autem beata & felix, expers malorum. Medius autem vrbanus: vt proprie dixeris, neque Deum ipſum eſſe, neque hominem, ſed ſummitates attingentem, humanitate quidem mortale genus, virtute autem immortale. Huic proximum eſt redditum oraculum de magno ſacerdote. (Quū enim ait ingreſſus fuerit in

ſancta

ſancta ſanctorum: non erit homo, donec egreſſus fuerit.) Niſi vero tunc eſt homo, nimirum neque Deus, ſed Dei miniſter ſecundum mortale, generationi. Secundum autem immortale, concilians non generato. Medium autem ordinem adeptum eſſe, vti quum egreſſa fuerit rurſus in ea quæ corporis ſunt & carnis propria. Atque ita comparatum eſt, quando quidem ex amore Dei coercita mens, contendens ſe ipſam vſque ad penetralia, impetu & diligentia omni vtens progreditur numine afflata. Oblita eſt autem aliorum, oblita etiam ſui ipſius, ſolius meminit, & pendet ab eo qui ipſam tuetur & curat. cui ſacras & intactas conſecrans virtutes ſuffit. Poſtquam autem ſurrexerit furens, & multum deſiderium remiſerit, rurſum deficiens à diuinis, fit homo, in humana incidens, cui in veſtibulis inſidiatur, vt ſolum illud proſpiciens intus diripiat. Perfectum quidem igitur, neque Deum, neque hominem deſcribit Moſes: ſed, vt dixit, medium inter nō generatam & mortalem naturam. Proficientem porro, in intermedia regione viuentium & mortuorum collocat: bonos viuentes quidem, cum prudentia conſuetudinem habentes: mortuos autem inſipientia gaudentes. Dicitur enim de Aaron quod [ſtetit in medio mortuorum & viuentium & ceſſauit ruptura.] proficiens enim, neque in mortuis neque in viuentibus virtutis viam exquirit, deſiderium boni atque æmulationem habens: neque in iis qui cum ſumma & perfecta felicitate viuunt. Adhuc enim ad finem indiget: verum vtraque attingit. Idcirco & proprie adiicitur, [ceſſauit ruptura.] Ceſſant enim in perfectis circum vulnerantia & frangentia & perfringentia animam: minuentur autem in proficientibus, tanquam hoc ſolum propulſantia & deuitantia. Stationis igitur atque erectionis atque in vno eodemque circa immutabile & immotum in perpetuum ſolam primum quidem circa ens exiſtentis, deinde circa entis verbum quod pactum vocauit, tertium autem circa ſapientem & quartum circa proficientem: aliquid patiens malus, atque omnibus execrationibus obnoxia mens, putauit ſolam ſe poſſe ſtare, lata tanquam in diluuio & deorſum tracta influentibus per mortuum ferens corpus vorticibus alternis. (Putabam enim, inquit, ſtare ad ripam fluuii.) ſermonem vero ſymbolice fluuium eſſe dicimus: ſiquidem vterque extra fertur, & fluens robuſta vitur celeritate. Et tum quidem infundit. hic quidē aquā hic vero verba & nomina. Quum vero aridus eſt remittens & ſubſidens, & iuuant vtique hic irrigans arua, ille vero audiendi cupidorum animas. Eſt vero quum nocent fluctuantes, hic quidem confinem terram inundans, ille vero & perturbans & confundens non attendentium intellectum. hic quidem comparatur fluuio. duplex autem ſermonis natura, hæc quidem potiorum, illa vero deteriorum: potiorum quidem iuuans, deteriorū vero ſecundum neceſſarium lædens: exempla autem vtriuſque iis qui poſſunt videre Moſes expoſuit illuſtriſſima. [Fluuius enim inquit, proficiſcitur ex Edem, ad irrigandum paradiſum: inde diuiditur in quatuor capita.] Vocat autem entis ſapientiam: Edem: cuius expoſitio, deliciæ. Ideo exiſtimo quod oblectamentum & Dei ſapientia

tia & ſapientiæ Deus. Siquidem in hymnis canitur: [Delectare in Domino] proficiſcitur autem tanquam à fonte ſapientiæ fluuij in modum diuinus ſermo, vt riget & potet admiranda & cæleſtia virtutis amantiũ germina & plantas tanquam paradiſum. Hic porro ſacer ſermo diuiditur in quatuor capita: dico autẽ in quatuor virtutes diffinditur, quarum vna quæque regina eſt. diuidi enim in capita: non finibus localibus, verum regno comparant. vti demonſtrans virtutes, ſtatim pronuntiet & vtentem ipſis ſapientem regem renuntiatum non ab hominibus ſed à minime fallaci & incorruptibili & ſola libera natura. dicunt enim Abraham perſpicientes ipſius vrbanitatem, [Rex à Deo tu es in nobis] dogma ponentes iis qui circa philoſophiam verſantur, quod ſolus ſapiens imperans & rex, tum virtus liberum imperium & regnum. Hunc ſermonem comparans fluuio quis Moſis amicorum, in hymnis dixit: (flumen Dei repletum eſt aquis.) & quempiam eorum qui ſuper terram fluunt, abſurdum proprio nomine dicere: Sed vti viſum fuit plenum ſapiẽtiæ laticis diuinum ſermonem conſtituit, nullam vacuam & inanem ſui ipſius partem habentem: potius vero, vt dixit quidam, totam per vniuerſa diffuſam & elatam in ſublime propter continuum & alterum perennis fontis illius curſnm. Eſt autẽ aliud canticum tale: [Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.] Qualem ciuitatem? quæ enim nunc eſt ſacra ciuitas, in qua & ſanctum templum eſt, longe quaſi à mari & fluminibus collocata & eſt: vti manifeſtum ſit quod perſpicuũ aliud quippiam vult per allegorias repræſentare. Reuera enim diuini ſermonis impetum * continenter tranſmittere ordine ferente omnia per omnia infundit & lætificat. Ciuitatem enim Dei, ſecũdum vnum modum, mundum, appellat, tanquam totum craterem diuinæ potionis excipiens, & voluptate perfuſus lætitiæ quæ neque auferri poteſt, & immenſam in ſempiternum adeptus eſt. Secundum alteram autem, animam ſapientis, cui dicitur & inambulare Deus, tanquam in ciuitate. [Ambulabo enim in vobis, inquit, & ero in vobis Deus.] atque animæ beatæ ſacerrimum poculum porrigunt ipſius intellectum. Quis fundit ſacros cyathos quæ eſt ad veritatem lætitiæ niſi pincerna Dei & magiſter conuiuii? non differens poculo, ſed ipſe purus exiſtens quod ſplendorem attinet, ſuauitatem, mollitia, ſecuritatis, gaudij, lætitiæ immortale (vti & ipſi poeticis nominibus vtamur) medicamentum. Dei autem ciuitas ab Hebræis Hieruſalem vocatur: cuius tranſlatum nomen, viſio eſt pacis. vt non quærat entis ciuitatem in ſcalis terræ (non enim ex lignis aut lapidibus facta eſt) verum in anima pacifice, atque acutum videntibus * propoſita. Contemplatiuam autem atque pacificam vitam. Poſteaquam & quempiam grauiorem & ſanctiorem, inueniat quis domum iis qui ſunt Deo, aut contemplationis amantem mentem omnia videre compellentem, & neque per ſomnium ſtationem aut turbationem appetentem. ſubreſpondet autem mihi rurſus ſolutus clanculum conuerſari ſpiritus inuiſibilis, & ait: heus tu, videris inſcius eſſe & magnæ & præcipuæ rei, quod quidem (ſine inuidia) multa enim & alia importune expoſui, docebo. Scito

itaque, ô ingenue, quod Deus ſolus certiſſima, & vera eſt pax: genita autem & mortalis ſubſtantia omnis, continuum bellum. Deus enim quidem voluntarium, neceſſitas autem ſubſtantia, qui quidem valeat bellũ quidem & neceſſitatem & generationem interitum relinquere, tranſire autem ad ingenitũ & immortale ad voluntarium, ad pacem: dicatur iure manſio & ciuitas eſſe Dei. Ne igitur quicquam differas aut viſionem pacis, aut viſionem Dei idem ſubiectũ nominare, quod vero multorum nomine entis facultatum, non ſocius tantũ, verum etiã author & princeps pacis eſt. Et Abraham nihilominus ſapienti dixit ſe daturum hæreditatem terrę à fluuio Ægypti, vſq; ad fluuium magnum Euphratis: non regionis ſeiunctionem potius, quam circa nos ipſos potiorem partem, Ægypti enim fluuio comparatur corpus noſtrum, & qui in ipſo & per ipſum ingeniti affectus: Euphrati autem & amica in hunc modum. dogma autem ponit ad vitam vtiliſſimum & primarium, quod ſtudioſus hæreditatem adeptus eſt animam, ac virtutes animæ: vti contra malus corpus, & corporis & quæ per corpus ſunt vitia. Hoc ipſum autem indicat * vnum quidem quod eſt cum illo à quo dicitur, alterum vero abſq; ipſo. quum quidem enim dicimus, à mane vſq; ad veſperam, duodecim eſſe horas, & à prima die menſis vſq; ad tricenarium, dies triginta: connectimus primam horam, & primã diem menſis. quum vero quis dixerit agrũ abeſſe ſtadia tria aut quatuor, remotum ab vrbe vtique dicet: prout & nunc ab Ægypti fluuio exiſtimandũ ſeparatim ab illo ſuſcipiendum eſt. Vult enim diuellens nos à corporis, quæ quidem in fluxu & labe corrumpente & corrupta videtur, ſortem animæ accipere cum incorruptis & incorruptione dignis virtutibus. Sic quidem comparari fluuio ſermonẽ laudatum inueſtigãtes comperimus. Vituperatus autem porro erat Ægyptius fluuius contumax quidam & indocilis, vt ita dixerim, inanimatus ſermo: cuius gratia & in ſanguinem mutat, quum alere non poſſit: inſcitiæ enim ſermo, non deſiderabilis. Et facilem partem præbet ranis ſanguine caſſis & inanimatis, nouum & aſperum ſonum dolorẽ auditus tenuiorem reddunt. Dicitur autem quod & qui in ipſo omnes piſces corrupti ſunt: qui ſymbolice ſunt animi. Hęc enim inſonant & ingenerantur tanquam fluuio ſermoni animalibus ſimilia atque ipſum animantia. In indocto autem ſermone mortui ſunt concepta animi: intelligibile enim nullum inuenire eſt: verum tumultuum quaſdam inornatas & immoderatas, vti quidam dixit, voces. De his certe quidem ſatis. Poſtquam autem non ſolum ſtationem & fluuium, verum etiam ripas fluuii ſe ſomniaſſe fatetur, dicens: [Putabam ſtare ad ripam fluuii:] neceſſe eſſet vtiq; circa ripas quæ ad rem facerent æque animo concipere. Videtur itaq; duorum gratia admodum neceſſariorũ natura labia animalibus maxime autem hominibus adaptaſſe. Vnum quidem quietis, munimentum enim hæc & ſeptum tutiſſimum vocis, alterum interpretationis: per hæc enim ſermones ſurſum feruntur: Cõtractis enim, continentur: ferri autẽm difficile minime diductis. Ex hoc autẽ exercet & inſtruit ad vtrũq;

dicere & quieſcere vtriq; accommodantem tempus obſeruantes. Cuiuſmodi, auditu dignũ quid dicitur, attende, nihil aduerſans, in quiete, ſecundum Moſis præceptum, ſile & audi. Eorum enim qui in contentioſas reſipiſcentias reuerſi ſunt, ne vnus quidem proprie tum dicere tum audire exiſtimetur: futuro autem, ad veritatem vtile. Contra quum videris in vitæ bellis & malis propitiam Dei manum & virtutem ſuperantem & protegentem: quieſce. non enim auxilio indiget iſte auxiliaris. Sunt & huius exempla in ſacris ſcripturis poſita: cuiuſmodi, [Dominus pugnabit pro vobis: & vos tacebitis.] Si vero vtique videris legitimam progeniem & primogenitos Ægypti interire, concupiſcere, lætari, dolere, timere, iniuſte facere, lætari, intemperantes eſſe, & quæcunque his germana & affinia, percuſſus quieſce, formidabilem Dei potentiam reueritus. [non enim mutiet, inquit, canis lingua, neque ab homine vſque ad pecus.] Perinde ac, neque caninam linguam latrantem & execrantem, neque in nobis hominem ducem mentem, neque belluinum pecus ſenſum conuenit iactare quando tollentes quod totũ eſt in nobis, extrinſecus auxilium ꝓtegere ſua ipſius ſponte venerit. Multa autem incidunt tempora parum conuenientia quieti. Proſæ autem orationis verba quærentes quorum rurſus videre eſt repoſita monuměta quomodo boni q̃piam facta eſt inexſpectata communicatio? Bonum igitur gratias agere, & immittentem hymnis celebrare. Quid igitur bonum? mortuus eſt in nobis poſitus affectus & præceps inſepultus prouentus eſt ne cunctemur nos, ſed ſiſtentes nos, diuino cultui cõuenientiſſimum canamus cantum, excitantes omnes ad dicendum: (Canamus Domino: glorioſe enim magnificatus eſt: equum & inſeſſorem deiecit in mare.) Verum enim affectus impetus & remigratio, bonum: ſed non perfectũ bonum. Sapientiæ autem inuentio, excellens bonum: qua inuenta, populus vniuerſus, non ſecundum vnã muſices partem, ſed ſecundũ omnes ipſius harmonias & modulationes canet. (Tunc enim, inquit, cecinit Iſrael Canticum hoc ad puteum.) dico autem ipſe de olim abſcondita, & q̃ſita rurſum & in omnibus inuenta ꝓfunditate ſcientiæ ſecundum naturã, cuius lex contẽplationis amantium irrigare rationalia in animabus arua. Quid vero quando comportabimus legitimum mentis fructum, rõ præcipit nobis ſacer ſermo, tanquam in cartallo, in intellectu primitias frugum quas florere fecit, germinare & fructũ ferre anima bonorum, oſtendentes plane ſic orare, in Deum fruges producentem laudes dicentes: [Attuli quæ ſanctificata ſunt de domo mea, & ſepoſui in domo Dei. diſpenſatores & cuſtodes ipſis præficiens optimatim electos ad ſacrarum rerum adminiſtrationem. Iſti autem ſunt Leuitæ, & aduenæ, & pupilli, & viduæ: illi quidem domeſtici, hi vero exules & profugi, qui autem orbati ſunt & viduati prole, Deum vero animæ cultricis virum & patrem legitimum ſibi vindicantes. Hunc ſane in modum dicere & quieſcere conuenientiſſimum. Contrarium autem prorſus meditantur mali: quietis enim reprehendendæ & culpandæ interpretationis ęmulatores facti ſunt,

vtrunque

vtrunque in exitium ſui ipſorum & aliorum conflãtes, maxima vero pars ipſorum meditationis in eo eſt vt dicant quæ non oportet, os enim aperientes, & relinquentes effrene: tanquam fluxus qui cohiberi non poteſt ferri ſermonem indiſcretum quemadmodum dicunt poëtæ, ſinunt, ſexcenta incommoda attrahentes. Qui itaq; ad patrocinium voluptatis, & cupiditatis & omnis redundantis impetus conuerterunt irrationalẽ affectum, cõcludentes, principali, intellectu * & contentioſis vincendi ſtudiis exuri contexuerunt: ſperantes ſe ꝑſpicax genus impleturos, & per præcipitia & profunditates, & quib. non amplius cõtingat aſſurgere, poſſe cõiicere. Nonnulli autem non ſolum aduerſarios ſe ipſos demonſtrarunt virtutis, verum etiam diuinitatis: in tantum dementiæ venerunt. Affectuum amantis igitur & princeps ſodalitii Ægyptiæ prouinciæ rex Pharao. dicitur enim Prophetæ: [ecce ipſe egredietur ad aquas, & ſtabis in occurſum eius ſuper ripã fluminis.] proprium enim ad curſum & effuſionem ſemper irrationalis affectus exire: ſapientis autem multo fluente tanquam voluptatis & cupiditatis ſermonibus occurrere non pedibus, verum animo, firmiter & immote ad fluminis ripam. hoc vero eſt in ore & lingua, quæ ſunt inſtrumenta ſermonis: firmiter enim incedens ipſis poterit patrocinantes affectui perſuaſiones euertere & deiicere. Perſpicacis autem generis inimicus, Pharaonis populus eſt, qui non ceſſauit inſidiari, perſequi & in ſeruitutem redigere virtutem, donec malas quas reddidit gratias * * * ſuſcitauit, demerſus, tanquam ſuperantem viſionem, & victoriam cui impugnari poteſt, & gaudium ſpe maius, occaſionẽ illã adferre. Ideo dicitur. [Vidit Iſrael Ægyptios mortuos ad ripã maris.] magna videlicet vindex manus, cogens in ore & labris & ſermone cadere eos q inſtrumenta hæc contra veritatẽ exacuunt: vti ne alienis ſed ꝓpriis armis q contra alios ſuſcipiunt ipſa moriantur, Tria autẽ annuntiat animæ pulcherrima, vnum quidem interitum Ægyptiorum affectuũ: alterum vero, ne ab aliis locis ſalſi & amari fontibus tanquam maris ripis per quæ virtutis hoſtis cauillator ſermo effundatur, poſtremum autem, conſpectum caſus. Nihil enim inuiſibile pulcrum eſſet, ſed in lucem & ſplendidum ſolem adduceretur. Cõtrarium etenim in ꝓfundas tenebras & nocte dignũ malum. Et hoc quidẽ ne forte vnquam contingat: bonum autem maioribus oculis ſemper circumſpiciat. Quod vero tam bonum, vt viuant bona, & moriantur mala? tres igitur erant ſermonum grauitatem in cælum vſque extendentes. Iſti quidem meditationem contra naturam, potius vero contra ſuam ipſorũ animam meditati ſunt, dicentes: ſolum eſſe ſenſibile & viſibile, hoc neque factum vnquam, neque interiturum, non genitum, mortale, quod non ſub curam aut tutelam cadit, nõ regitur, non imperio obnoxium eſt. Poſtea alias ſuper alias molitiones extruentes, dogma improbatum adſtruentes, in altum turris inſtar euexerunt: Dicitur enim quod [erat omnis terra labii vnius] concentus nimirum animæ partium omnium, in mouendo quod capaciſſimum eſt in mentibus principio. Sperantes itaq; ſe in cœlum cogitationibus ſuis cur-

curſuros ad euertendum æternum regnum, ingens & inexpugnabilis detrudit manus & extructum dogma funditus euertens. Vocatur autem locus confuſio, proprium nomen nouo exteritate facinori. quid enim praua adminiſtratione magis confuſum? nonne domus quidem à nullo principe rectæ, offenſionibus plenæ ſunt & turbationis? ſine rege autem relictę vrbes ſub turbæ imperio contrario & maximo pereunt? & regiones, & gentes, & climata terræ, quorũ imperia diſſoluta ſunt, nõne antiqua & ingentes felicitates abiecerunt? Et quid attinet humana allegare? neq; enim reliqui animalium greges, volucrium, terreſtrium, aquatiliũ, abſque vllo greges magiſtro conſiſtunt. Verum deſiderant & ſequuntur ſemper proprium ducem, tanquam ſolum bonorum cauſam, cuius per abſentiam diſſipantur & pereunt. Deinde putamus iis quæ terram ambiunt, quæ breuiſſima ſunt pars vniuerſi, imperium quidem bonorum, malam vero adminiſtrationem, malorum eſſe cauſſam: mundum vero nõne per Dei regnantis conductum felicitate extrema plenum eſſe? pœnas igitur conuenientes iis quæ profuerunt, dederunt. commiſcentes enim ſacrum de auaritia commixtum, viderunt confuſos non confundentes. quamdiu enim pœnas non luerunt: amentia inflati, vniuerſorum quidẽ impiis ſermonibus euertunt, imperantes autem ipſos & reges perſcribunt, inexpugnabilem Dei potentiã generationi confuſe ꝑditę & corruptę comparantes. Tragice exaggerantes igitur, & os obturantes ſolẽt ridiculi hæc dicere, nos q; duces, nos ſumus qui dominantes ſumus, in nos irruunt omnia bona & contraria. quidam authores * nos, male operari, quibus niſi nobis veriſſima repoſita ſunt? nugantur etiam alio modo, ex poteſtate iuuiſibili omnia dicentes pendere, quam regere & adminiſtrare quæ in mundo humana & diuina exiſtimant, talia falſo iactantes. Si vero ex ebrietate ſobrii in ſeipſis fiant, & ſuperbia qua leges violarunt, ad ſenſum venientes, pudefiant, & accuſent ſe ipſos de quibus improba ſententia peccare compulſi fuerunt, nõ adulante & incorruptibili vtentes conſilio pœnitentiæ, propitiam entis vim placantis recantationibus ꝓ profanis ſacris, obliterationem præteritorum inueniunt abſolutã. Si vero rebelles & duræ ceruicis vſq; ad omnia facti exultent, tanquam ſui iuris & liberi, & aliorum duces exiſtentes indeprecabili neceſſitate & implacabili: ſuam ipſorum in omnibus tum exiguis tum magnis nullitatem ſentient. Qui enim contigit auriga tanquam currui volucri, huic autem ornatui frenum iniiciens, laxantem frena à tergo vi tendens & ornatus aſtringens, flagris, & ſtimulis recordabitur ſterilis poteſtatis, cuius obliti ſunt per facilitatem & benignitatem eius qui tenet, quemadmodum mali ſerui, dominorũ enim conueniens tanquam libertatem euertentes, ita ſe componunt quaſi ſine domino eſſent: donec fluentẽ & multum ipſorũ morbum pro pharmacis pœnas afferẽs poſſeſſor infundat. Ideo dicitur anima exlex diſtinguens labiis benefacere aut male facere: deinde confitebitur ſuũ ipſius peccatũ. quid ais plena iactantiæ? noſti enim quod ſit reuera bonum vel malum, iuſtum, aut ſanctum? aut

quæ quibus conueniant? horum ſcientia & vis ſita eſt in vno Deo, & ſi quis ipſi amicus. Teſtatur vero & oraculum, in quo dicitur: [Ego occidam, & viuere faciam: percutiam, & ego ſanabo] verum enim neque ſuperficialem habuit anima quę ſibi ſapere videtur, quod ſuper ſe ipſam eſt ſomnium: ſed ita infelix euentilata eſt, vti &** fieri firmiter & ſolide palpitans hæc ſtare credidit. Si igitur tremulum & fomenta æſtuans morbi cœperit remittere ſanitatis ſuſcitabulum paulatim excitata, cogent primum quidem profiteri peccatũ (hoc vero eſt male ſeipſum habere) deinde ad aras ſupplicem fieri, venerantem ſupplicationibus precibus & ſacrificiis præteritorum obliterationẽ vnam conſequi poteſt. Deinceps quis merito dubitarit, quid tandem Ægypti fluuium, Euphratem vero, aut alium quempiam aliorum ſacrorum fluuiorum non amplius. Ibi enim, inquit, ſtabis occurrens ipſi ad ripam fluuii. Atq; adeo quidam forte ridentes dicent, non oportere hæc in quæſtiones introducere, tenacitatem enim quandam ſermonis potius quã vtilitatem oſtendere. Ego vero hæc inſtar condimentorum apparaſſe, ſacris Scripturis, emendationis lectorum gratia, exiſtimo, atque nullam quærẽtium legendam verborum affluentiam, ſed ſi non quærant contra deſidiam, neque enim de fluminum hiſtoria eſt præſens ſtudium, de vitis autem comparatis fluuialibus fluxibus inuicem contrariis, ſtudioſi enim vita, in operibus: in verbis autem mali ſpectatur, ſermo autem linguæ, & ori, & labio &*

PHILONIS IVDÆI DE MVNDO.

GVILIELMO BVDÆO INTERPRETE.

Librum hunc de Mundo Philonis Iudæi non eſſe non neſcimus: ſed tantum quia ſub Philonis nomine, quicunque tandem ille fuerit, circumfertur, hic adiiciendum putauimus, & ne quis curioſior lector in hac noſtra editione quicquam deſiderare poſſet.

NIHIL in rerum natura proditum eſt Deo æquiparandū. Vnus eſt enim ipſe princeps, dux, & rex, cui pro imperio regere vniuerſa, adminiſtrareque ius eſt. Nam illud Homericum,

Non bona multiplici dominatu condita res eſt
Publica rex vnus dominator & vnicus eſto.

Non de ciuitatib. magis & hominibus, quam de mundo deque Deo dictum, par eſt vt intelligamus. Vnius enim mundi fictorem eſſe vnum, dominumq; vnum neceſſe eſt. Hoc igitur confeſſo ac poſito deinceps nobis attexenda quæ ei ſunt conſentanea: quæ cuiuſmodi ſunt ipſa, hinc iam conſideremus. Vnus ipſe Deus cum ſit, duas habet ſupremas poteſtates, per quas mundus ille coagmētatus eſt intelligibilis atque incorporeus. Qui huius mundi conſpicui exemplar eſt primigenium, formis ille quidem cæcis conditiſque: conſtitutus, vt hic qui oculis cernitur. Quo euenit, vt nonnulli mortales mundi vtriuſque naturam ad ſtuporem vſque ſuſpicientes, non totos illos ſolum velut deos, ſed etiam eorum partes pulcherrimas conſecrarint, ſolem inquam & lunam, vniuerſumque cœlum, quæ nihil illi veriti ſunt, quominus Deos appellarent. Quorum animi ſenſa Moſes perſpiciens: Domine, inquit, deorum rex, ſignificare ille quidem volens præſtantiam principis præ ſubditis. Ille etiam Iudæorum gentis ductor antiquiſſi

mus Chaldæorum gente oriundus fuit, aſtronomo parenti, eorumque vno qui artium mathematicarum ſtudio incubuerunt, quique deos eſſe ſtellas arbitrati ſunt, vt vniuerſum cœlum mundumque eorum vi quod recte quodque ſecus contingit, euenire ipſi cenſentes : vtpote qui nullam eſſe cauſam extra ea exiſtimarent quæ ſenſu percipi poſſunt. At hoc quidnam eſſe fœdius, quidnam conuincere & demonſtrare poteſt luculentius ignauiam degeneris animi? per ſcientiam multorum & ſecundorum & genitorum, ad inſcitiam tendentis vnius vetuſtiſſimi, ingeniti, omniumque fictoris, atque eam ob rem optimi, propterque alias ſexcentas, quæ magnitudine ſua excedunt humanæ ratiocinationis modum. Quem Chaldæus ille mente conceptum, quum vt Deum ſuſpicere cœpiſſet, religionique habere: ſolum quidem ipſe patrium vertere inſtituit, genuſque ſuum ac larem paternum pro derelicto habere. Probe enim nouerat, quod ſibi illic manenti, fallacis opinionis occurſus, quæ deorum multitudinem adſtruit, notionem incommodam attuliſſent ad vnius Dei inuentionem, qui ſolus eſt æternus, aliorum omnium parens, intelligibilium iuxta ſenſibiliumque ſin inde migrare inſtitiſſet, emigraturam quoque ab ſe intelligebat rationis impoſturam. Hac ille ratione vanitatem opinionis vertit in veritatem, cum eo quoque quod oracula cœlitus ipſi edita denuo deſiderium in ipſo exuſcitarunt, quo ſuapte ſponte flagrabat, cognoſcendi id quod eſſe dicitur. Quibus ille oraculis deductus, in vnius veſtigationem ibat ſtudio quam accuratiſſimo. Neque vero eius contentiones quicquã ipſe ante remiſit, quam mẽte ipſe concepit ſpeciem clariorem: non illam quidem naturæ eius & eſſentiæ (etenim hoc maius eſt, quam vt id aſſequi quiſquam poſſit) ſed ſubſtantiæ atque prouidentiæ. Quamobrẽ princeps ille crediddiſſe Deo dicitur, quando princeps ipſe ſtabilem & exquiſitam opinionẽ habuit, ſupremam vnam eſſe cauſam, mundi eorumque quæ in mundo ſunt prouidentem.

Quum enim rerum ſubſtantiam cõfuſam & permixtam ex incondita illa cõgerie in ordinem, atq; ex indiſcreta confuſione in diſcrimen redigere volens mundi fictor, digerere eam atq; ordine conſtituere cœpiſſet, terram quidem & aquam in medio fibris ſuis conſtabiliuit: aeris vero igniſque ſtirpes ſublimes è media regione ſuſtulit? ætherium locum in ambitu cõmuniens, limitemque eorum faciens quæ intus ſunt & tanquam præſidium. Quare οὐρανὸς, id eſt cœlum ab ὅρῳ, id eſt termino, nomen deductum videri poteſt. Atq; hæ quidem veluti propagines quædam integræ ſunt, viuiradiceſque : vniuerſi. Prægrãdis vero ſtipes atq; fœcundiſſim⁹ eſt hic mundus, cuius velut ſoboles adfruticans, germina illa ſunt à nobis ſupradicta. Vbinam igitur radices egerit, & quænam ſit eius baſis, conſiderandum, ſuper qua baſi ſtatuæ in modum affirmatus eſt mundus. Eſt autem ſimile veri corpus nullũ erraticum extra eſſe relictum, quũ Deus vniuerſi materiam opificio concinnatã ordine digeſſerit: cõſentaneumque fuit maximo opifici omniũ operum maximũ omnib. numeris abſolutum fingere. Atqui abſolutiſſimum eſſe nõ potuit, vt nõ abſolutis quoq;

partibus

partibus compleretur. Quocirca ſi ita hic mundus compactus eſt, vt vniuerſæ materiæ nihil te tantulum quidem, extra relinqueretur neceſſe vtique vel inane extra vel nihil eſſe. Quod ſi inane quo tandem modo plenum mundum & denſum, omniumque rerum grauiſſimum, liberatum eſſe in inani compertum eſt ſolidoque nullo nixum? Certe viſo ludificanti ſimilem id videri poſſit quærente ſemper cogitatione ſedimentum aliquod corporeum: cuiuſmodi quũ omne quod mouetur habere rationi eſt conſonum tum mundum præcipue, quod corpus omniũ corporum maximũ eſt: quippe quod aliorum corporum congeriem in ſinu ſuo tanquam proprias partes gerit. Quare ſi cui effugere propoſitum eſt identidem recurſantes huius quæſtionis difficultates, ne vereatur ille dicere & aſſerere, nihil ita validum eſſe, duntaxat eorum quæ in materia ſita ſunt, vt mundum geſtare queat. Eſſe vero ille dicat ſempiterni Dei legem æternam, fulturam firmiſſimam vniuerſorum & certiſſimam. Hæc lex à mediis ad extrema, & à ſummis ad media protenſa, inuictum naturæ curriculum quaſi Circenſe peragit, coagmentans omnes mundi partes & aſtringens. Etenim vinculum infractum vniuerſi eam fecit ipſe parens qui genuit. Proinde conſentaneum eſt dicere, nec terram omnem diſſolutum iri ab aqua, quam intra ſinus ſuos concepit nec ab aere ignem extinctum iri, nec vero aerem ab igne conflagraturum: vtique lege diuina pro confinio aere collocato. Hac igitur ratione ſtirps illa fertiliſſima ſuis cum radicibus condita, actis ipſis radic.b. affirmata eſt. At vero ſingularum ſtirpium partim trãſitu mouentur partim circa tranſitionẽ condita ſunt, vt eodem in loco mãſitantia. Et quæ tranſitiuo quidem motu vtuntur, quę nos animantia dicimus, eo ampliorib. vniuerſi partibus acceſſionis vice ceſſerunt: Terræ quidem terreſtria, aquæ natalitia, aeri volucria, deniq; cœlo ſtellæ: Enim vero in terra, in aqua, in aere, fictor ipſe duplicia finxit genera, vt in aere volatilia, aliaſq; poteſtates ſenſu quidem illas nuſquam nulloq; pacto comprehenſas. Animarum illic conuentus eſt corpore vacuarum ordinibus non iiſdem deſcriptarum. Quippe alias earum corpora ſubire mortalia, rurſuſq; ſtatis quibuſdã temporum circuitibus inde decedere ferunt: alias conſtitutionem diuiniorem ſortitas ab omni terreſtri ſitu cogitatione abhorrere. At quæ ſint earum puriſſimæ, eas vero opinio eſt excelſſimo in loco apud ætherem ipſum ſtationem habere. Quas qui in Græcia philoſophari inſtituerunt, heroas appellauere. At Moſes appoſito nomine vſus, nuntios appellauit, legatione vtique functitantes atque internuntiis: ſubditis quidem bonorũ à principe manantium indices, principi vero ipſi regique operatum commode ſibi ab illis nauatarum. Illas porro corporibus concretas perinde in corpus aut in flumen delapſas, interdum fluctuantis aquæ vortice rapi & abſorberi: interdum impetum illum eluctatas indeq; exiſtentes, retro deinde ſubuolare, vnde erant profectæ. Atq; hæ quidem eorum animæ ſunt qui Philoſophiæ olim ſtudio conſtanter indulſerunt, à principio quidem illæ ad finem commẽtatæ de vita eam ob rẽ cum corpore defungenda, vitam vt

adipi-

adipiſcantur incorpoream, interituſq; neſciam, apud eum qui interitus ipſe neſcius eſt & ingenitus. At vero illæ demerſæ eorum ſunt hominum, qui ſapientiæ rationem nullam habentes ſemetipſos fluxis rebus fortuitiſq, dediderunt. Quarũ rerum nihil eſt quod ad mentem pertineat aut animam, omnia vero ad emortuum illum noſtrum referantur quicum coaleſcimus corpus inquam, ad eaq; inſuper quæ inanimatiora ſunt ipſo, ad gloriam inquam, ad opes, ad magiſtratus atq; honores: quæq; alia ipſi opinione fallaci circumuenti imaginantur & pingunt, quibus haud vnquam contigit ipſis ea cernere quæ ad normam veritatis pulchra ſunt & honeſta. Animas igitur & lares, ſiue genios & nuntios (ſic dæmones & angelos appellant) nomine differentes, cæterum vnum tute idemq; ſubiectũ eſſe animaduertens, grauiſſimum onus depoſueris, quam ſuperſtitionem vocamus. Quemadmodum enim bonus genios maloſq; vulgus appellat, & animas itidem bonas malaſque, ſic angelorum quoq; alios vaticinio & prædictione dignos, quoſdam velut legatos hominũ ad Deum, Deiq; rurſus ad homines, ſacroſanctos tu quidem excubitores exiſtimans propter hanc ipſam innocentem honeſtiſſimamq; muneris functionem: alios curſus eorum profanos iudicans vaticinioq; indignos, non ſane perperam ipſe iudicaueris. Huic meæ ſententiæ hymnorum author ille aſtipulatur, dicens: Emiſit in eos iram excandeſcentiæ ſuæ per nuntios prauos. Porro autem in aqua mundiopifex tum animantia finxit natatilia, tum ea quæ ζωόφυτα quaſiplantanima vocant, à naturainter animal plantamque ambigua: in terra vero animantes finxit terreſtres cum ſtirpibus. Verum ſtirpes in caput merſas fecit, earumque capita in imo terræ defixit. At animantium brutarum capita ab humore tracta, in ceruiceſque oblongas protenta, ita cum ceruicibus ipſis compegit, vt pedes anteriores vim ſcanſionis obtineant. Præſtanti vero atq; eximia conſtitutione homo ab eo donatus eſt. Si quidem cum aliorum animalium facies ita circumegiſſet, deorſum vt vergentes in humum procumberent, verſa ille vice humanam faciem rectam voluit eſſe, vt cœlum ſuſpiceret, ſtirps ille quidem exiſtens non terrena ſed cœleſtis, vt eſt vetuſto dicto proditum. Enim vero cæteri naturæ ætheriæ partem mentem eſſe noſtram dictitantes, cognationem homini cum æthere copulauerunt. Magnus vero Moſes, formam rationalis animæ nulli eorum quæ genita ſunt ſimiliter nuncupauit, vt qui animam eſſe numinis imaginem, Deique illius dixerit, qui oculorum ipſe obtutum nullum admittit: *Signum Dei probum*, quo imago expreſſa eſt, ex eo ille quidem eſſe ratus, quod eius ſigni forma eſt atq; nota, ſempiterna ratio. [Inſpirauit (inquit) Deus in faciem eius ſpirationem vitæ.] Atqui eum qui admittit ad exemplar effingi neceſſe eſt emittentis. Quo fit vt hominem factũ ad imaginem Dei aiant, non etiam ad alicuius eorum quæ genita ſunt. Age iam hunc denuo ſermonem explanationis gratia ita exordiamur, vt corpora quædam, habitum quædam naturam induiſſe, quædam animam dicamus quædam denique animam rationalem. Lapidum igitur & lignorum, quæ abſtracta ſunt à coalitu, vinculum validiſſimum Deus fecit habitum, qui ſpiritus eſt conuerſa refle-

ctens in ſeipſum. Incipiens enim à mediis in extrema tenditur: cumque ſupremam attigerit ſuperficiem, reflectitur rurſus, quoad eodem loci peruenerit vnde primum profectus erat. Atque hic eſt circularis curſus habitus. Naturam autem Deus ijs attribuit quæ radicibus hærent, eamque attribuit cum è plurimis facultatibus attemperatam, tum vero altrice vi & genitrice. Animam etiam, fictor ipſe tribus rebus finxit à natura differentem, ſenſu, viſo (ſic φαντασίαν vocant) impetu. Etenim quum ſtirpes earum rerum exortes ſint, vnumquodque animans frequenter iis afficitur. Senſus porro (vt nomen ipſum indicat Græcum) illatio quædam eſt in mentem eorum quæ apparent & videntur. At viſus impreſſio eſt in anima. Simul enim ſenſus aduentitium quippiam ſigillatim importauerit, viſum continuo annuli modo aut ſigni notam ſuam imprimit, impreſſamque effigiem aſſeruat penes ſeſe, quoad vſque obliuio memoriæ aduerſaria, formam ipſam vel exoletam reddat interlinendo, vel prorſus euanidam. Ipſum etiam viſum quod imaginem inſculpſit, interdum animam proprie, interdum alio quodam modo afficit, quæ animæ affectio impetus appellatur, vel animi appetitio, ὁρμὴ Græce dicitur. Quam qui finire volunt, primum animi motum eſſe dicunt. *His tot rebus animalia præſtant iis quæ radicibus hærent. Age vero videamus qui nam præſtet homo cæteris animantibus: nimirum eximio munere quam mentem appellamus, qua mente omnium ipſe naturas comprehendere ſolet tum corporum, tum rerum. Quemadmodum enim in corpore viſus eſt longe omnium princeps (id quod in vniuerſo naturalis luminis obtinuit) ita eorum quæ in nobis ſunt, animus imprimis bonitate cenſetur. Quippe qui animæ ſit oculus propriis ille quidem ſplendoribus circumfuſus: quis multa caligo altaque diſcutitur, quam rerum ignorantia offudit. Hæc animæ forma elementis non iiſdem ficta eſt è quibus cætera quoque perfecta ſunt, puriorem vero potioremque ſortita eſt ipſa materiam ex qua ſcilicet naturæ diuinæ procreatæ ſunt. Quamobrem ſolus ipſe in nobis interitus immunitate merito donatus eſſe viſus eſt: quippe quem ſolum parens eius & ſator libertate dignatus ſit, neceſſitatiſque vinculis remiſit liberum eſſe nexuque ſolutum ſiuerit, donato illi pignore tum decentiſſimo, tum maxime accommodato, liberi ſcilicet arbitrij, ea ſorte quam ille admittere poterat & capere. Siquidem alia animalia, quorum in animis non eſt animus in libertatem aſſertus, & vehiculis illa quidem iuncta & frenis cohibita, ad obſequium hominibus mancipata ſunt vt ſeruitia dominis. Homo vero ſenſum mentis ſortitus arbitrii ſui prærogatiua ac ſua ſponte præditum, actionibuſque fungens à propoſito proprio manantibus, non immerito male audit ob ea, quæ ſciens prudenſque ſecus agit, vt bene vice verſa ob ea quæ recte atque ordine facit. Nam qui voluntarium motum diuinitus accepit, eoque nomine aſſimilis Deo, factus eſt, grauis & ipſe & perquam moleſtæ dominæ iure ac mancipio vindicatus in libertatem, huic nimirum par eſt vitio vt vertatur, cum aſſertorem

ſuum

ſuum non colit & obſeruat, dignumque eum quiuis merito iudicarit qui in fraudem incidat, quæ aduerſus ingratos libertas prodita eſt, ſummoto omnium deprecatore. Eaque de cauſa corpus humanum arrecta facie conformatum, oculos attollit in cælum, & intendit, quæ pars lucidiſſima eſt vniuerſi, vt eo quod oculis perceptum eſt atque animaduerſum, id quoque non dubie comprehendatur quod oculis ſubductum eſt. Quandoquidem autem fieri nequit, vt mentis humanæ ſequacitas erga id quod eſt, niſi ab iis demum videatur, qui ad illud ipſi feruntur (ſiquidem quo quiſque modo afficiatur, ipſe in primis nouit qui afficitur) idcirco euidens ſimulacrum oculi inaſpectabilis oculum corporis Deus finxit, qui poteſt æthera contueri. Namque oculi cum è materia interitura compacti, eo vſque ſurſum tollantur, vt à ſitu terreno ad cæleſtem locum excurſent tanto interſtitio à nobis abſcedentem, eiuſque fines attingant: cuius tandem eſſe, modi oculorum animæ curſum exiſtimare debemus, qui præ ingenti ipſi deſiderio perſpicue cernendi illud vnum, quaſi alites facti, non ad æthera modo ſummum contendunt, ſed vel intra ſe vtcunque relinquentes vniuerſi mundi extra, ad illud ingenitum pernici curſu feruntur? Itaque cum ſuper præcipuis mundi ſtirpibus commentari inſtituerimus, videamus nunc quonam modo Deus omnifaria ſapientia cumulatus, ſuas etiam in homine (qui minor eſt mundus) arbores molitus eſt. Iam primum igitur in corpore noſtro tanquam in agro quodam ſoli fœcundi, ſic ipſe ſenſus noſtros finxit, quaſi quædam humoris conceptacula: deinde velut plantas ſingulas manſuetas & fructuoſas ſingulis impoſuit, auditum in auribus, viſum in oculis, olfactum in naribus alioſque itidem ſenſus in locis cognatis atque accommodatis. Cuius rei teſtem laudare diuinum illum virum promptum eſt, qui in pſalmis ita inquit: Num qui autem fecit, non audit? qui oculum fingit, non inſpicit? Quin & cunctas partes ad crura vſque manuſque pertinentes, aliaſque partes corporis, generoſas eſſe contigit propagines atque viueradices. Quibus ex ipſis præſtantiores illæ atque perfectiores principatui affibratas adnexuit, qui medius eſt ipſe, longeque fructuoſiſſimus omnium. Hæ autem ſunt intelligentia, comprehenſio, coniiciendi rectitudo, commentationes, memoriæ, habitus, affectiones, artium genera multiplicia, certitudo ſcientiarum, apprehenſio ſpeculaminum, vt vniuerſæ virtutis, quam delere obliuio non poteſt. Horum omnium nullum alius nemo poteſt intus inſtar plantæ pangere aut ſerere, vnus vero omnium ſimul artifex ingenitus, qui non ſolum olim hæc finxit plantaria, ſed quotidie etiam fingit ſimul vt ſinguli oriuntur homines. His conſentanea ſunt ea quæ de paradiſi conſitione monumentis literarum prodita ſunt. Conditus eſt (inquit ille) paradiſus in Edem ad ortum Solis, collocauitque ibi Deus hominem ab ſe fictum. Quod ſi vites olearumque & malorum & punicarum ſtirpes atque alias huiuſmodi illic fuiſſe exau

dias: multa hæc ſit vtique deplorataq; ſtultitia. Ne quis vero arbitraretur fictorem ipſum cuiuſpiam eorum quæ fingebantur vſum deſiderare, Moſes neceſſario exclamauit: Dominus ſeculorum regnator & inſecula porroque. Deus enim & pater & opifex curatorq; reuera eſt rerum omnium quæ in cœlo quæq; in orbe terrarum ſunt. Porro ait autem futura vmbra poſt ſi temporis occuluntur, breui interdum, interdum longinquo interuallo. At opifex temporis Deus, vt qui parens ſit eius patris, ſiquidem mundus parens eſt temporis, cuius motum Deus temporis ortum eſſe ſtatuit. Ita nihil apud Deum futurum eſt: vtpote qui temporum fines redegerit in ſuam poteſtatem. Neque vero ipſe tempus eſt, ſed primigenia forma temporis atque exemplar. At in æterno nihil nec præteriit nec venturum eſt, extitit vero tantum atque in natura rerum eſt. Verum quum his de rebus ſatis explicatum ſit, videndum iam de mun * conditione immuni ab interitu. Qua de re tres opiniones apud ſtudioſos philoſophiæ extiterunt: aliis perpetuum eſſe mundum ſtatuentibus, ortuſque exortem & obitus: aliis contra genitum eſſe opinantibus atque interiturum. Fuerunt etiam qui vtrorumque opinionem ita exciperent, vt ab his natalem mundi æternitatem ab illis mutuarentur: indeque veluti annum temperatum ex vtraque ſcitumque mixtum relinquerent, genitum eſſe mundum, non item occaſurum. Et Democritus quidem Epicuruſque ac pleraque Stoicorum multitudo genituram mundi interitumque prodiderunt, tametſi non ſimiliter. Eorum enim partim complures mundos delineantes, ipſorum ortum attribuunt corpuſculis indiuiduis inuicem offenſantibus in occurſuque implicitis. Interitum autem tum ſtatuunt, cum mundi concreti & ſic enati colliſi inter ſe fuerint occurſu & conflictati. At Stoici mundum vnum ponentes, ortus eius authorem faciunt Deum atque cauſam: non item interitus. Cæterum vim quandam in rebus exiſtentem interitus cauſam eſſe volunt, ab ijs rebus oriundam quæ labori non cedunt, longinquis, temporum circuitibus omnia ad ſe colligentem: ex qua rurſus inſtauratitium mundi natalem conſiſtere artificis prouidentia Ariſtotelis perpetuum mnndum ingenitum eſſe cenſuit, nefarieque impietatis eos eſſe inſimulandos exiſtimat, qui his contraria diſſeruere, vt qui tantum opus Dei nihilo preſtare cenſuerint operibus manufactis. Opinio eſt autem, à Platone in Timæo, mundum eſſe genitum plane ſignificari. Sunt rurſus qui captioſe diſputent mundum Platonis opinione ita eſſe genitum, non vt ortus ille quidem auſpicatum acceperit, quatenus vero ita eſt coagmentatus, vt non aliam vtique compagem accepturus fuerit ſi contigiſſet eum naſci, genitum eſſe dictum: aut quia in ortu & commutatione partes eius videantur. Cæternm ſatius & verius eſt priori ſententiæ aſſentiri. Idque non ideo tantum, quod in toto illo opere parentem, fabrum, opificem, diuinum illum fictorem: hunc autem mundum concinnum, affabrefactum & oriundum vocat, ab exemplari primigenio intelligibili ſenſibilem effigiem, omnia qnæ in illo ſunt intellectu percepta, in ſeipſo ſenſu comprehenſa continentem, abſolutiſſimũ ad mentis

tis præfectionem, ſimulacrum expreſſum ad ſenſum. Sed etiam quod Ariſtotelis hoc de Platone teſtificat? qui cum eſſet Philoſophiæ reuerentia imbutus nequaquam commiſiſſet vt vanitatis crimine ſe obſtringeret. Huius vero decreti Platonici parentem nonnulli Heſiodum Poetam eſſe putant, ab eoque arbitrantur genitum mundum eſſe dictum, nec tandem occaſurum. Et genitum quidem dictum ob id putant, quod ita ſcripſerit:

Principium rerum genitum chaos edita tellus,
Qui ſitus eſt cunctis certiſſimus, aptus in æuum.

Non occaſurum vero iccirco quoniam diſſolutionem eius & corruptionem non iudicauit. Cæterum chaos Ariſtoteles locum ideo eſſe cenſuit, quia locum in rerum naturam prius editum eſſe, quam corpus neceſſe eſt. Mundum igitur genitum eſſe apud Heſiodum chaos clariſſime patefactũ eſt. Multis autem ætatibus ante Moſes apud Iudæos legum conditor, dixit in ſacris ſcriptis genitum eſſe mundum, interituſque immunem. ſunt enim quinque numero libri, quorum primum Geneſim nominauit, quem ita exorſus eſt, [In principio creauit Deus cœlum & terram.] Verum eam diſputationem quæ mundum ortus & interitus exortem aſtruit, ſatius eſt vt loco primo commemoremus, conſentaneo ipſi exordio vtentes & cohærenti. Omnibus igitur quæ corruptionem admittunt, duas internecionis cauſas imminere ſuppoſitum eſt, alteram inteſtinam extrinſecus, alteram aduenientem. Etenim ferrum, æs, alias eiuſmodi naturas compertum habemus ſua ipſas ſponte exoleſcere, cum ſcilicet ærugo gliſcens exeſt ipſa inſtar morbi ſerpentis: ab externis autem cauſis, cum vel ædes vel vrbem flagrantem diſſolui contingit ignis incubitu violento. Sicut animantibus quoque mors aduenit, morbis quidem è ſemetipſis, extrinſecus autem cum aut iugulantur, aut lapidatione obruuntur, aut exuruntur, aut ſuſpendio intereunt fœdo genere mortis. Quamobrem ſi mundus neceſſitati interitus non exemptus eſt, aut ab aliqua externa vi interibit, aut ab aliqua intus exiſtente. At vtrumque eiuſmodi eſt, cauſam vt comminiſci eius nequeas. Siquidem extra mundum nihil eſt, cum omnia ad complementum eius in vnum coierint. Sic enim euenit vt vnus eſſet & totus, nec ſenectutem ſentiens. Vnus & totus, propter cauſam iam dictam: nec ſenectutem nec morbum ſentiens, iccirco quod ea corpora quæ morbis & ſenio corripiuntur, caloribus & frigoribus aliiſque noxis euertuntur, quæ extrinſecus vehementer incumbunt. Atqui nullius earum incubitum mundus ſentit foras ſe proripientis mundumque ambientis, nulla pars mundi ab eius compage deſciſcat, integraque intus omnia cohibeantur. Quod ſi eſt aliquid foris, prorſus id aut inane ſit neceſſe eſt, aut natura quædam quæ affici non poſſit, quæque nec actum nec paſſionem admittat. Nec vero ab vlla cauſarum diſſoluetur quas intra ſe continet: alioqui pars maior eſſet & validior toto, quod eſt abſurdiſſimum. Namque mundus cum vi inſuperabili præditus ſit, ducit ſecum omnes partes, à nullaque dicitur. Et hæc ratio prima. Deinde quum duæ ſunt cauſæ internecionis

rerum, vna inteſtina, altera extraria, quæcunque vnam earum ferre poſſunt, ea alteram etiam admittere prorſus apta ſunt. Cuius rei argumentum eſſe poteſt huiuſcemodi. Bos enim, equus, homo, & alia eiuſdemmodi, quoniam natura ita comparata ſunt vt ferro interimantur, morbo item ipſa conſequens eſt vt pereant. Quandoquidem igitur nulla ab cauſa extraria mundum peremptum iri demonſtratum eſt, cum nihil foris ſit reliquum, nec ab vlla quidem vtique re interna perimetur. Obſtat enim antecedens demonſtratio, qua collectum eſt nobis id demum eſſe obnoxium alterutri cauſæ interitus, quod naturæ conſtitutione capax eſt alterius. Accedunt etiam argumenta eiuſmodi è Timæo Platonis, vt ægrotationis mundum corruptioniſq; expertem credere debeamus. Principiorum quatuor vnumquodque totum coagmentatio mundi concepit: quippe quæ ex igne omni, omni aqua, omni aere, & denique omni terra ita ſit coagmentata à conditore, nulla vt pars vllius, nulla vis extra relicta ſit ab illo. Id quod eo conſilio agere inſtituit, primum vt animal illud totum quam maxime perfectum perfectis è partibus eſſet. Deinde vt vnum eſſet, nullis ſcilicet reliquis ſuperantibuſque principiis è quibus aliud tale naſci poſſet. Denique vt ſenectutis & morbi expers eſſet. Probe enim ille intelligebat, quæcunque corpore calido & frigido ſunt, quæcunque vires habent validas, ea omnia extrinſecus circumfuſa & intempeſtiuè incumbentia atq; incidentia, & lædere ſolere, & morbis ſenectute ingenerandis ad tabem perducere. Eam ob cauſam in conſilio Deus ſolum è totis conſummate fabricatus eſt mundum, ſimul ſenectutis ſimul morbi hominem. Hoc igitur ex Platone eloquiũ de indiſſolubili compage mundi mutuandum viſum eſt. At vero ingenitum quoque mundum eſſe à veritate naturali defendere quis poſſit? Nam vt geniti comes eſt diſſolutio, ſic in geniti perpetuitas, nec ad trimetrum illud compoſitum eſt:

Quemcunque naſci contigit, mori quoq;.

Hoc enim modo continet diſſolutionis conſequentiam. Alterum eſt item argumentum, quo id aſtrui poteſt. Quicquid concretum perimitur, id in ea ipſa ſoluitur è quibus compoſitum eſt. Vnde fit vt nihil aliud ſit diſſolutio, quam regreſſus in id cuiuſque quod ſecundum naturam erat. Quare in contrarium id quoque valet, vt concretio violenta ſit rerum coagmẽtatio in aliquid coeuntiũ, quod præter naturam eſt proprium. Idque ſane videtur eſſe veriſſimum. ſiquidẽ quatuor ab elementis, quæ tota ſunt vniuerſi, cœlo, terra aere, & igne, particulas homines mutuati, tum demũ hac temperatura conſtituuntur. Quæ vero mixtura concreuerunt, naturali ea ſitu fraudata eſſe contingit. quippe vt ſuperno ſitu calor, ſic inferno natura terrena fraudatur: quæ cum ipſa libramento prædita ſit, tamen ſubleuata ſupernum locũ arripuit. Namque quod in homine in primis terrenum eſt, id ſibi caput obtinet. Atqui deterrimus eſt nexus, quẽ violentia aſtringit, qui vt violentus eſt ipſe, ita tenorem aſſeruare, diuturnum non poteſt. citius enim rumpitur: vtiq; rebus ſic vinclis renitentibus. contumaciterq; reluctantibus pręꝫ deſiderio quo affe-

ctæ ſunt ad motum naturæ ſuæ congruum, quem ad ipſum cum propenſa ipſa ferrentur migrare inde coactæ ſunt. Atq; vt eſt ſcriptum apud poetam authorem tragœdiæ:

Terris profecta rurſus in terras eunt.
Quæ germinant ab ætheris celſo ſitu,
Rurſum poli petunt ſitum ſoluta: nec
Quicquam periit, vt editum ſemel fuit.

Diremptum vero aliquid ab alio demum formam peculiarem accipit. Eſtque lex illa intereuntibus rebus omnibus ſancteque perſcripta. Vt enim cum vnum quodque in rerum naturam primum exiſtit, quam in eius concretione coierunt, ab ordine illa quidem naturæ ſuæ accommodato ad habitum tranſeunt inordinatum, id quod tum denique fit quum in loca diſcedunt contraria, ita vt modo quodam peregre eſſe more hoſpitum diuerſarique videantur: ita quum diducuntur interitu, ad propriam ea naturæ ſuæ ſorte reuerti conſtitutum eſt. At mundus huiuſcemodi conditionis indigeſtæ expers eſt, id quod hac ratione, ſi placet, in promptu eſt vt cognoſcamus. Eſto igitur mundum interire vt contigerit, nimirũ partes eius in loca naturæ cuiq; diſſentanea digeſtas eſſe, neceſſe erit tute actutum vt fateare, idq; ita futurum exiſtimare non degeneris eſt intellectus. Optimum porro ſitum continuamq; digeſtionẽ & cohærentem partes mũdi ſortitæ ſunt, id adeo vt vna quæq; pars loco ſuo vt patria acquieſcens mutationem in melius non expoſcat. Quam ob cauſam medius exacte locus attributus eſt terræ, ſuper qua terrena cũcta ſunt collocata, adeo ſi quippiam terrenum ſurſum eiaculeris, id continuo terram verſus feretur. Hocq; argumentum eſt eum eſſe ſitum è natura terrenorum. Etenim vbi quid nulla vi delatum ſubſiſtit & quieſcit, ibi locum propriũ id ipſum vtiq; ſortitum eſt. Iam vero aqua ſecundo loco affuſa eſt in terram, aer & ignis è medio ſublimia abierũt. Et aer quidem aquæ igniſque confinem locũ ſortitus eſt, ignis autem locum excelſiſſimum. Quo euenit, vt ſi ſuccenſam facem deorſum in terram demiſeris, nihilo ſecius flamma reluctans ſurſum illico reſiliat: nimirum ſeipſam arrigens ad naturalem ignis motum. Quapropter ſi internecionis cauſam motio præter naturã in aliis animantibus affert, in mundo autem ſingulæ partes naturæ ſuæ cõgruenter ordineq; deſcriptæ ſunt, regioneſque ſibi familiares ſortitæ, profecto corruptionis immunis merito mundus dictitabitur. Iam cuiuis id manifeſtũ, quod vnaquæq; natura eorũ aſſeruationi ſtudet atq; incolumitati, quorũ ipſa natura eſt, atq; ſi fieri poſſet, immortalitatem aſcitã iis cuperet, vt arborea natura arbores ſeruatas cupit & natura animalis vnum quodq; animans. In ſingulis vero ſempiternam efficere ſtabilitatem non valet repugnante neceſſitate, paruaq; iuxta magnaq; ſenectutis immunia cõſeruare. Siquidẽ penuria, vel flãma, vel rigor, vel aliud quippiã (qualia coire ſexcẽta in rerũ necẽ ſolent) decũbentia, diſcutiunt ac diſſoluunt, ac deniq; abrumpunt vinculũ ꝙ concreta coercet ac cohibet. Quare mundi etiã naturam neceſſe eſt incolumitatem vniuerſi velle & cõcupere. Niſi vero ipſa naturis deterior eſt ſingularũ mundi partium, & vt fugax & ſtationis ſuæ ordiniſve deſertrix, pro ſanitate morbum, pro incolumitate plena &

abſo-

abſoluta machinari internecionem conatur. Immo vero, vt verbis vtar poetæ,

Et facie & ceruice alias ſupereminet omnes
Conſpicua in primis, ſint pulchra quamlibet illa.

Atqui ſi hoc verum eſt, corruptionem mundus haud quaquam admiſſurus eſt. Quid ita? Nempe quod cohibitrix ipſius natura multifariam inuicta eſt vi roboris indomiti, omnibus ipſa præualens violentiis, quæ noxam allaturæ fuerant ei interituræ. Quam ob cauſam Plato, Nihil, inquit, accedere vndecunque illi poteſt. Sibimet enim tanquam alimentum naturam ſuam præbet, omniaque cum in ſeipſo, tum vero à ſeipſo & facit & patitur, arte præſtantiſſima conditus. Ipſum adeo ſufficientem ſibi ſuppeditantemque omnia coagmentator eius molitus eſt, talem vtique præſtantiorem eſſe ratus, quam ſi aliquo deficeretur. Eſt autem & illa argumentatio huic demonſtrationi aptiſſima, ob quam me non latet gloriari quamplurimos, ſeſeque ea venditare tanquam numeris omnibus exquiſita irrefutabliaque in primis, argumentatique illos hunc in modum percunctabundos. Nam qua tandem de cauſa (inquiunt) Deus mundum diſturbandum ſtatuerit? nempe aut nullum poſtea mundum, aut vt alterum ab integro moliatur. At illud prius alienum à Deo eſt, vt cui conueniat inconditum rerum ſtatum digerere in ordinem, nec vice verſa res ordine concinneque conſtructas, ad congeriem indiſcretam inconditamque reducere. Deinde ſi ita fecerit, iam erit ipſe obnoxius pœnitentiæ, & pœnitentia morbus eſt animæ atque ægrotatio. Certe quidem aut mundum ordiri prorſus non opportebat, aut quando cenſebat dignum ſe opus eſſe, in abſoluto quoque opere acquieſcere. Alterum illud longiuſculam diſceptationem expoſcit. Etenim ſi alterum mundum Deus pro hoc qui nunc eſt, conſtructurus eſt, qui conſtruetur, aut deterior, aut præſtantior, aut huic ſimilis erit. At horum quod elegeriſcunque non carebit reprehenſione. Quippe ſi deterior mundus futurus, & deterior quoque opifex eius. At Dei opificia omni reprehenſione & momo quoque maiora, & ſimul emendationem reſpuentia, vt quæ ad numeros omnes artificii ac ſcientiæ confecta ſint & exacta. Siquidem Deo decorum atque congruum cum informia conformare, tum rebus deformiſſimis formas viſendas decoraſque accommodare. Sin erit ille mundus futurus huic ſimilis, nimirum Deus opifex eius nihilo iam præſtiterit pueris infantulis, qui circa littora interdum ludibundi arenam cumulant altiuſcule, ſubindeque manibus nonnihil arenæ ſubducentes, cumulos hoc pacto excitatos diſturbant. Longe enim ſatius eſſet, nihil nec adimentem, nec addentem, nec in melius peiuſue commutantem, cum qui nunc creatus eſt, eodē in ſtatu ſemel eſſe ſinere quam alterum ſimilem hoc euerſo adſtruere. Quod ſi præſtantiorem mundum facturus eſt, continuo fuerit etiam præſtantior opifex. Ex quo ſequetur illud, vt quum priorem conficeret, & artificio ipſe & ingenio imperfectior fuerit: id quod vel ſuſpicari nefas. Adde quod quemadmodum conuenit nos mortales opera quoque mor-

talia facere, ita Dei immortalis opificia erunt vtique interitus expertia. Et rationi congruit opera fabrefacta naturæ opificum ſimilitudinem referre. Ad hoc vero probandum Boethus demonſtrationibus vſus eſt quam appoſitiſſimis, quas dicẽdas iam habemus. Neque vero mundus (inquit ille) genitus eſt atque interiturus, & non ex eo quod non eſt fiet aliquid, id quod Stoicis abſurdiſſimum videtur. Quid igitur tandem? dicat aliquis quia ſcilicet nullam quiſquam comminiſci cauſam queat tabificam nec internã, nec externam, quæ mundum peremptura ſit. nam extra mundũ nihil eſt, niſi ſicubi forſan vacuum, cũ elementa prorſus in eum reſoluantur ex ſuo concremento, intus autem nulla talis eſt ægrotatio, quæ diſſolutionis cauſſam afferre tantæ coagmentationi poſſit. Quod ſi citra cauſam vllam mundus perimi poteſt, liquebit iam, ex eo quod in rerum natura nequaquam eſt, corruptionis cauſam enaſci, id quod ne cõcipi quidem cogitatione poteſt. Et corruptionis quidem modos tres aiũt eſſe in vniuerſum; vnum per diuiſionem, alterũ per peremptionem qualitatis res obtinentis, alium per confuſionem. Quæ igitur è diremptis rebus conſtant, vt ſunt greges, armẽta, exercitus, chori: aut rurſus quod corpore coagmentato coacta ſunt, ea deductione ſoluuntur atque diuiſione. Peremptiuus autem qualitatis modus eſt, cum ita fit habitus immutatio, vt ne diuerſa quidem forma faciem quandam prębeat. Per confuſionem fit corruptio, vt in medicamẽto quod tetrapharmacum dicitur. In quo vires eorum, quæ collata ſunt exoleſcentes in vnius facultatis genituram emoriuntur. Agendum quonam iſtorum modorum conuenit, vt mundum interire exiſtimemus? Vtrum eo quem fieri per diuiſionem docuimus. At mundus nec ex diductis eſt conditus ita, vt partes eius diſſipandæ ſint, nec è corporibus compactis, ita vt diſſoluendæ: nec vt noſtra corpora itidem vnitus eſt, quippe quæ natura ſua fluxa potentiæ cedunt rerum innumerarum, vnde noxa ipſa afficiuntur: at mundi robur indomitum, præ multa abundantia omnibus reb. præualens. Num igitur integra qualitatis peremptione corruptum iri mundum dicemus? Tamen eum modum interitus cõcipere nemo poteſt quippe cũ eorum ſentẽtia, qui cõtraria de mundi interitu ſentiunt, mãſura ſit qualitas ipſa coagmẽtati, in minorem ſubſtantiam contracta, in conflagratione mundi. Age vero, ſuperioribus modis interire mundus nõ poteſt, confuſionis modo poteſt. Abſit vt hoc poſſe interire cenſeamus. Alioqui reuoluemur eodem, vt admittendum nobis ſit interitũ mundi perinde futurum, atq; ſi nihil in rerum natura ſit. Quo tãdem iſthuc modo? Quia ſi vnaquæque partiũ mundi interiret, alia mutari in aliam potuiſſet: cum vero omnia ſimul interire vniuerſaque dicunt, neceſſe eſt in intellectum id admittere, quod fieri non poteſt. Eſt vero operæpretium quærere, qua ratione altera erit generatio mundi, cum omnia in ignem abſoluta fuerint. ſiquidẽ exhauſta ab igne rerum natura, neceſſe erit ignẽ quoq; extingui alimento defectum. Qui ſi permãſiſſet incolumis eſſet vtiq; ratio ſeminalis coagmẽtationis mundi: igne vero reſoluto, illico vna cũ eo illa quoq; ratio conſequẽs eſt, vt perimat? Atqui nefariũ eſt geminatæq; impietatis, nõ tantũ mundum capitis crimine arceſ-

ſere, ſed etiam (ſi Deo placet) natalem eius inſtaurationem tollere. Quaſi vero inertia Deus & incondita rerũ nece, omnibuſque perperam factis gaudeat. Proinde hanc diſputationem in hunc modum exquiſitius explicandam habemus. Ignis genus eſt triplex, carbo, flamma, ſplendor. Carbo ignis eſt in terreno, hocque modo ſpiritualis habitudinis tanquam in ſpecu latet ignis, & quaſi locum inſidet, vſquequaq; intentus & ad extrema vſque pertinens. Flamma eſt id quod ab alimẽto in ſublime tollitur. Splendor eſt qui à flamma emittitur, oculis ſubſeruiens & prælucens ad res ſpectabiles apprehendendas. Medium autem locum carbonis & ſplendoris flamma obtinet, vtpote quæ & extincta deſinat in carbonem, & excitata lumen habeat, quod vi vſtiua quum deficitur fulget. Quocirca ſi reſolutum in mundum deflagratione cenſuerimus, haud quaquam carbo fiet: quippe in quo terreni permultum reliquum eſſet, vbi ignem comprehenſum eſſe contingit. At placet cæterorum corporum nullum iam tum in rerum eſſe natura: terramque, aquam, aerem in ignem merum reſolui. Nec vero flammam manſuram eſſe placet, vt quæ ſit ignei alimenti elatio in ſublime. Ita quum relictum nihil fuerit, vtique ipſa tabeſcens protinus extingueret. Quibus etiam ipſis hoc conſequens eſt, vt ne ſplendor quidem inde exiſtat qui ſuapte ipſe natura ſolus ſubſiſtere nequit, à prioribuſque illis manat, flamma ſcilicet & carbone: ab hoc quidem ille minor, flamma varo multus. At illa à conflagratione mundi non futura ſunt, vt probatum eſt, ita ne ſplendor quidem erit poſtea. Quo fit omnino, ratio vt iniri non poſſit mundi denuo naſcituri, cum ſeminalis nulla ratio confoueatur intus. Atque ex iis planum factum eſt ingenitum mundum permanere & incorruptum. Quin abſque his etiam ſic explicatis foret, & hoc argumento quis vti poſſet ad huius ipſius rei fidem, idoneo quidem ipſo: & vtique huiuſcemodi, quod omnes in eam opinionem adducerent, duntaxat qui & ipſi eſſe pertinaces præter modum non obſtinaſſent. Eorum igitur quæ coniugatim contraria ſunt inter ſe, vt hoc ſit, illud non ſit, omnino fieri nequit. Nam ſi album ſit, & nigrum eſſe neceſſe, & magno exiſtente paruum erit, & impari par, & dulci amarum, & denique die exiſtente nox erit, & quæcunque ſunt alia huiuſcemodi. Atqui ſi mundi inflammationem fore dederimus, inde futurum ſequetur, quod fieri per rerum naturam nequit, eritque coniugatorum alterutrum cum alterum iam non ſit. Id quod licebit hoc pacto vt cognoſamus. Omnibus in ignem reſolutis, leue quidem & rarum erunt, & calidum, cum ignis ſint propria: graue vero non erit, non denſum, non frigidum, quæ tamen à regione ſunt illorum. quomodo autem potius inhibere quis poſſet mundi prorſus non futuri conſequentiam, quæ mundi deflagratione ſane implicata eſt, ſiquidem ea detur, quam ſi ea quod natura vna eſſe comparata ſunt, hoc ille pacto demonſtrarit è ſua coniugatione dirimi? At hoc poſito coniugationis diremptio eo vſque progreditur, vt his æternum eum non negent, illis eſſe omnino negent. Iam vero quod ſequitur, non lõge à propoſito quaſiq; à ſcopulo abſcedere videtur eum qui verum veſtigare inſtituerunt. Mundus

ſi interiturus eſt, aut à cauſa quadã interibit, aut diuinitus. At vero aliunde diſſolutionem nullo modo admittit, quippe qui nihil nõ cõtineat ipſe &cohibeat, &quod continetur, debilius eſt vtiq; continente, cum ab eo coerceatur vt præualẽte. A Deo porro deſtrui mundum dicere, ſceleratum eſt in primis & nefarium. ſiquidem Deum non ordinis diſſoluti, non inconditæ rerum rationis, nõ internecionis authorem, ſed ordinis potius, & compoſitæ rationis, denique vitæ atque omnis boni cauſam eſſe, apud eos in confeſſo eſt, qui vere de rebus opinati ſunt. At vero eorum qui ſempiternũ mundũ eſſe cenſuerunt ſunt, qui argumentationi ambitioſæ artificioſæque indulgentes, inſuper etiam hac diſputatione vtuntur ad aſtruendam opinionem ſuam. Quatuor eſſe modos internecionis rerum ſumma diuiſione conuenit, additionem, ademptionem, tranſpoſitionem, mutationem. Binarius igitur acceſſione vnitatis in ternarium interit, cum iam binarius non ſit, at quaternarius vnitatis deceſſione, in ternarium. Tranſpoſitione autem interit Z elementum in H cum lineæ quidem obliquę & parallelæ ſubiectæ ad rectos angulos fuerint: linea autem ad vtramque protenta & pertinens, in tranſuerſum deflexa ipſas ad rectos angulos attigerit & copularit. Immutatione fit corruptio, quum vinũ in acetum vertitur. Nullus autem modorum, qui enumerati ſunt, mundum attingit prorſus. Nam quid hic comminiſci quiſpiam eorum poſſit additum iri quippiam mundo ad eius demolitionem? Quoniam tandem id modo, ſi nihil eſt extra mundum, quod non idem pars ſit mundi totius? Quicquid enim id eſt, cohibetur ab eo & domatur. Quid igitur ablatum iri? Primum id ſi fateare, quicquid erit quod auferetur, id denuo mundus erit hoc mundo minor. Deinde nõ eſt inire rationẽ, qua corpus aliquod ab vniuerſi coaleſcentia direptum vſquã diſpergi poſſit. Age nunquid partes mũdi tranſponẽdas cõminiſcemur ad mundi corruptionem? Atqui in ſimili permanebunt locos nõ permutãtes. Neq; enim vnquam futurum eſt, vt omnis terra inuehatur aqua, nec vt aqua aere, & hic igne, ſed quæ in terra naturæ grauis ſunt, aquaque medium locum obtinebũt, ita vt terra fundamenti vice fulciat, illique aqua innatet: at aer igniſq; quæ natura leui ſunt, ſuperiorem locum teneant. Neque vero exiſtimandũ eſt eo modo interiturum mundũ, alius vt ex alio fiat. Namq; elementorũ immutatio æque pollet per omnia. Et quod æque pollet, id firmitudinis indeclinabilis cáuſa eſt, atque illabefactabilis permanſionis, cum nullo exuberantiore inferius ſit. Quam ob cauſam refundendarum virium, rependendarumque viciſſitudo regulis illa quidem adæquata proportionis, artifex eſt ſanitatis atque incolumitatis in æuum pertinacis. Vnde fit demonſtrabile mundum eſſe ſempiternum. Porro autẽ Theophraſtus eos qui ortum mundo interitumque obiiciunt, quatuor rebus falſos eſſe exiſtimauit, terræ inæquabilitate, maris receſſu, ſingularum partium vniuerſi diſſolutione, terreſtrium denique internecione generatim per animantia graſſante. Primum ſic aſtruitur. Niſi terra principium ortus cepiſſet, nulla pars eius altius inſurgens conſpiceretur, complanati vero montes omnes fuiſſent, colleſque ad æquilibrium redacti

cum planitie camporum. Siquidē tot imbribus quotannis ab æuo labentib. locorum in altum editorū alia torrentib. abrupta fuiſſent (vt ſimile veri eſt) alia ſuopte nutu ſubſidentia peſſum iuiſſent, omniaq; iam vſquequaq; per planata diffunderentur. Nūc vero crebræ ſalebræ, permultorumq; montitium iuga in altum exurgentia, indicia ſunt terræ minime ab æterno editæ. Alioquin iamdiu (vt dictū eſt) in tempore infinito imbrium in terra à fronte (vt dicitur) ad calcem, ad viæ vehicularis æqualitatem complanata videretur. Et eſt ea vis aquæ præſertim ſuperne caſitantis, vt quædam vi extrudat, quædam continenti ſtillicidio caua reddat, ſolum etiam vt prædurum ac glareoſum foſſorum more ſubigat. Quin & mare ipſum (inquiunt) imminutum eſt. Indices ſunt celeberrimæ Rhodus & Delus. Quæ enim olim mari ſubuerſæ & obrutæ non cernerentur, temporis interuallo exiſtere ſenſim cœperunt & conſpici vtique mari ſenſim identidē ſubſidente, vt quidem vetuſtis proditum eſt hiſtoriis, quæ de ipſis conſcriptæ ſunt. Ingentes etiam ſinus maris, altiſſimoſque exaruiſſe aiunt continentique acceſſiſſe: ſimul tractus adiacentes in apertum protuliſſe, partibus illos quidem luculentis nec ſterilibus, vt apparuit cum ſeminari cœpti eſſent, arbuſtiſque conſeri. His etiam accedūt indicia maris è priſca proluuie retroacti, id quod ſcrupi & conchulæ marinæ in ſicco deſtitutæ oſtendunt, aliaque eiuſdem modi quę mari æſtuante expui ſolita ſunt. Quod ſi mare imminuitur, minuetur terra, longiſq; annorum circuitibus prorſus vtrumque elementum reſoluetur & vniuerſus aer exhaurietur, ad imminutionem ſenſim vergens, omniaque è ſuo concremento in vnam naturam ignis liqueſcent. Ad tertij autem capitis ſtructuram hoc argumento vtuntur. Id (inquiunt) omnino periturum eſt, cuius partes obuiæ & expoſitæ interitui. At mundi partes tales ſunt, igitur mundus huiuſcemodi. Nunc agitandum quod huc regrediendo reieceramus. Quænam igitur terræ pars (vt ab eodem auſpicemur) vel maior vel minor tempore non diſſoluetur? Quid lapides firmiſſimi? nonne tumore purifico affecti putreſcunt tandem, atque ab habitus infirmitate (qui tenor eſt ſpiritualis, vinculumque fracturæ non immune, tametſi ægre eſt ſolutile) fragiles & fluxi in tenuem primum puluerem ſoluti, deinde conſumpti, tum demū prorſus euanidi abeunt? Aqua vero quid ipſa? nonne ſi immota manſerit, nec flatu diuentiletur, quiete enecatur? Certe quidem mutari eam conſtat, graueolentiaque infici, more animantium quæ anima priuatæ ſunt. Enimuero aeris corruptiones nulli non apparent manifeſto. & ægrotare enim aer & tabeſcere, & modo quodam emori è ſua naturali conſtitutione poteſt. Quod ſi animi intentionem ad indagandam rerum veritatem potius quam ad nominum appellationumq; decorū contuleris, quidnam aliud dixeris peſtem eſſe, quam aeris mortem? qui noxam qua afficitur in omnium necem effundit, quibus quidem ipſis participibus animæ eſſe contingit. Iam de igne quid opus eſt verboſius diſputare? qui ſimul alimento defectus eſt, tabeſcit & extinguitur. Quare ſi vnam quamque mundi partium ſuum manet exitium, nimirum mundus ipſe qui ex iis compoſitus eſt, exitij non erit expers.

Quartam illi eandemque vltimam rationem exquiſitius huncin modum proſequuntur. ſi mundus (aiunt ipſi) ſempiternus eſſet, eſſent etiam animalia ſempiterna, eoq; magis genus hominum tale eſſet, quo reliquis eſt præſtantius. At ſero genitos homines apparebit iis qui rerum naturas inſtiterint perſcrutari. Eſt enim veriſimile atque adeo neceſſarium, ſimul cum hominibus in naturam rerum editis, artes quoque exſtitiſſe vt æquales hominibus. Nec id modo eam ob rem quod naturæ rationali ea ſunt accommodata quæ artificio conſtant, ſed etiã quod ſi abſq; iis artibus eſſet, vita non procederet. Id ex fabulis videre poſſumus, ſi ſingularũ tempora recenſeamus, quas diis poetæ ſingulis affictas decantauerunt. Cæterum niſi homo æternus ſit, nullum aliud animal æternum erit, ita ne loca quidem æterna erunt quæ ipſa excipiunt animalia, terra, aqua, & aer. Ex quo ſequitur vt ſit manifeſtũ, mundum eſſe exitio obnoxium. Hic enim vero cum iſtis hominibus qui verba fundunt commentitia, neceſſe eſt pedem ipſi vt conferamus, ne quis eorũ quos deficit rerum prudentia maior, ab ipſis adducatur quoquo modo in errorem. quando captionum artifices ipſi auſpicantur ab impoſtura. Si mundus (inquiũt) æternus eſſet, nullas iam in terra oportebat extare inæqualitates. Quid iſtuc tandem obſecro? Erunt enim qui in medium prodeuntes dicere non vereantur, montium naturam nihil quicquam ab arborum differre. Nam vt illæ temporum vicibus amittunt folia alterniſq; repubeſcunt, eodem etiam modo montium partes quædam abrumpuntur, & quędam viciſſim adnaſcuntur, tametſi nonniſi longinquitate temporis agnatio hæc innoteſcit, iccirco quod arbores natura celeriore præditæ incrementum ſuum cito capiunt, mõtes vero tardiore, vnde fit vt enatæ eorum partes vix ſenſu hominũ percipiantur ac nõ niſi longo tempore. Atqui enaſcẽtium montium rationem plane ignorare iſti mihi videntur, alioqui pudor eos (vt opinor) vetuiſſet tale quicquã proloqui. Quare eos docere nequaquam grauabimur. Eſt autem quod dicturi ſumus nec nouum nec noſtrum, ſed antiquorum inuentum, hominum ſane ſapiẽtum qui nihil non ipſi diſputatum reliquerunt eorum quidem certe, quæ ad ſcientiam neceſſaria eſſe cenſentur. Quum igitur natura ignita in terra cõdita ſurſum verſus rapitur ignis vi naturali, ad proprium locum tendit, ac ſi quantulum ſit cunque ſpiraculum nacta ſublime rapit ſecum multum terrenæ naturæ, & quam poteſt plurimũ ſimul ac vero terra ipſa eruperit, fertur compendioſa via. Ea porro terrena natura ignem ſubſequi erumpentem coacta, ad altitudinem multum aſſurgens, in arctum contrahitur ac tãdem in verticem deſinit mucronatum, igneam naturam imitando. Siquidem tunc neceſſe eſt vt leuiſſima natura & grauiſſima, quæ ſunt aduerſariæ, inter ſe conflictentur, cum vtraque in locum ſuum ſuopte nutu vrgeatur, contraque alterius violentiam altrinſecus diſtrahatur. Proinde natura ignea terram ſublimem ſecum rapiens deorſum vergere cogitur terreno degrauante, terra vero in infimum librамẽto ſuo depreſſa, contraque ab igne ſuſpenſa, qui ſuamet ipſe ſponte ſublime attollit? vix tandem ipſa à præualente potẽtiore atq; ſubleuatrice euicta, ſurſum in ſedes ignis protruditur atq; ibi conſiſtit. Quid igitur mirum eſt, mon-

tes aquis imbrium torrentibus non abſumi, cum vis ipſos continens, aqua etiam eriguntur, quam firmiſſime in eis atque validiſſime implicita ſit? Soluto enim vinculo quo cohibentur, diſſolui eos conſentaneum eſſet, in aquaſque diſſipari. nunc vero ignis vi adſtricti pertinacius reſiſtũt aquarum delapſibus. Atque hæc ſunt quæ dicenda habuimus, eo pertinentia, vt doceremus inæquabilitatem terrę argumẽtum non eſſe fide dignum ortus & interitus mundi. Ad id porro quod argumentantur de minutione maris, hoc modo reſponderi conuenienter poteſt: Non ipſas tantum modo mari emergentes inſulas oportere conſiderare: cæterum aliquæ ne continentis partes vndis olim abruptæ, marique adobruptæ, denuo redditæ ſunt continenti, id vero ipſos perpendere oportere. ſtudio enim naturæ indagandæ (quam φυσιολογίαν vocant) aduerſa eſt contentio, cum id ſtudium antiquiſſimam curam habeat veritatis inueſtigandæ. Quid quod vice verſa ingenti contentione ſtudii eius inquiritur? quot tantæque partes non oræ tantum maritimæ, ſed mediterraneæ, excurrente mari exhauſtæ ſunt? Nam quod terra mari admiſſo merſa, nauibus nunc onerariis nauigatur & prægrandib., hiſtoria teſtis eſt Siculi freti cantatiſſima, nemini non doctorum cognita. Olim Italia Siciliam continenti adiungebat: cum vero vtrinque ingens mare violentis flatibus aduerſiſque incurriſſet, confinis anguſtia terræ interrupta, mari ſummerſa eſt: ſecundum quam anguſtiam vrbs Rhegium condita ab euentu interrupti ſoli appellata eſt: contraque hominũ exſpectationem contigit, vt duo quidem maria terrę prius anguſtia dirempta, eo caſu coniungerentur, in vnũque confluerent: terra vero vt ante vnita, confini poſtea freto diduceretur, quod fretum tunc interfuſum, effecit, vt quę olim erat continens nunc inſula Siciliæ ſit volentia caſus edita. Fama eſt & alias vrbes mari ſuperfuſo abſorptas poſtea non extitiſſe. Namque circa Peloponneſum aiunt tres vrbes vehementi maris impetu eſſe merſas Ægiram, Buram, Helicam in edito loco ſitam. Certe quidem Atlantis inſula, Aſia ſimul Africaque maior (vt authoreſt in Timæo Plato) diem vnum noctemque factis terręmotibus inuſitatis & portentoſis cum diluuiis deorſum ſidens, repente abſorpta eſt à mari atque condita, mari eo caſu ibi facto nequaquam nauigabili atque voraginoſo. Quocirca ad mundi interitum aſſerendum nihil contulit commentitia maris imminutio. Etenim ſi aliunde mare recedit, alio etiam immeando terras mergit. Quamobrem iſtos oportebat non alterum tantum contemplatione proſequentes, ſed vtrumque ita demum de ea re ſtatuere, non aliter atque in ciuilibus controuerſiis factitatur, quibus in ipſis legitimis iudex non ante qua de re agitur ſententiam profert, quam ipſos ambigentes viciſſim audierit. Iam vero tertium illud argumentum à ſeſe refellitur, vt abſurda percunctatione deductum ſtatim prima argumentatione effata. Neque enim id protinus interiturum eſt, cuius partes omnes intereunt. Neque vero non is viuere poteſt, cuius ſummus digitus abſciſſus eſt, cui tamen ſi ipſi communis vſus vnus partium membrorumque auferatur, illico interibit. Eodemque modo ſi cuncta ſimul elementa ſub vnumque corpus exoleſcerent:

nimirum fateri neceſſarium foret mũdum corruptionis eſſe capacem. Sui elementa ſingula priuatim in naturam mutantur vicini elementi, immortalitate prædita eſſe elementa ex eo magis declarat, quam eſſe interitura, Porro autem illa ſumma eſt ſtultitia, genus humanum ab artibus æſtimare cuius argumenti abſurditatem ſi quis probandam eſſe ſequendamque cenſuerit, recentem ille plane mundum hoc argumento demonſtrauit, vtpote vix ante annos mille conditum: ſi quidem omnes artium inuentores quos memoria prodente accepimus, cum numerum annorum non exceſſerunt. Quod ſi artes æquales eſſe generi humano dicendum eſt, conſulta iam nobis hiſtoria opus erit, nec enim citra animaduerſionem ſupinaq; fiducia nobis id dicendum eſt. Hiſtoria porro quænam eſt illa? Terreſtrium interitus non vniuerſorum vnaque omnium, ſed plurimorum, cauſis duabus maximis imputantur, ignis ſcilicet & aquæ inuſitatæ abundantiæ, & quam nemo exprimere queat ſermone. Vtramque enim illam vim in terris decumbere alternis aiunt, longiſſimis annorum circuitibus. interdumq ue deflagratio graſſatur, quum flumen ignis ætherii ſuperne effuſum, multiſque in locis & variis ſparſum, tractus ingentes orbis terrarum permetitur. Interdum proluuies euagatur, vniuerſam aquarũ naturam detractam ſecum inuehens, comiter in amnes atque torrentes expatientur, non alueos tantum ſupergreſſi, ſed etiam vltra conſtitutum modum incrementi exudantes. Proinde his duobus modis aliiſque innumeris ſed minoribus, quum genus hominum perire contigit, artes quoque perire neceſſe eſt: quippe artem ſine artifice ſubſiſtentem haud quaquam videre eſt. Cum vero in medium morbi graſſati iam langueſcere cœperint & cedere, & tanquam fruticari ex humanis reliquiis quæ ſuperſtites ſæuientibus malis, degrauantibuſque fuerunt, ibi tum rurſus artes excitari incipiunt nõ quod non & ante illę quidem natæ fuerint, ſed quod circumciſa artificum multitudine ratę eſſe cœperant. Hæc fere habebamus, quæ à maioribus accepta, de mundo diceremus pro ingenii facultate.

INDEX IN PHILONIS IVDÆI OPERA RERVM ATQVE VERBORVM COPIOSISSIMVS.

Numerus paginam deſignat.

A, *quid ſignificet* 724

Aaron Moſis frater 282

Aaron frater Moſis, id eſt, eloquẽtia philoſophiæ, vel ſermo mentis 117.129

Aaron Moſi manus imponit, eumque ad pugnam aptum reddit 117

Aaronis cum Magis contentio 282

Abel paſtor pecorum 95

Abel cur paſtor fuiſſe dicatur 108

Abel adipes cur vna cum primitiis offerat 111

Abel contemplationi, non etiam eloquentiæ deditus, à Caino ſophiſta trucidatur 116. & *ſeq.*

Abel interemptus viuit 118

Abelis natiuitas 94

Abelis & Caini fratrum diuerſa ſtudia 96

Abelis & Caini ſacrificia 94. & *ſeq.*

Abelis ſacrificium cur Deo gratum 108

Abelis ſacrificium cur Deo gratiſſimum 116

Abelis vita feliciſſima 118

Abelis clamor ad Deum ibid.

Abelis typus 281

Abiud 290.366

Abimelechi typus 170

Abraham 255.725

Abraham verus Dei amicus 200

Abraham in pace nutritus 364

Abraham pietatis atque pacis cultor ſanctiſſimus 268

Abraham fuit non minimus ex prophetis 361

Abraham plantat agrum ad puteum & nomen domini inuocat 161

Abraham à Deo benedicitur 279

Abraham in patriam reuocatur 276

Abraham fœderatos profligat 230

Abraham forti animo atque indubitata ſpe contra rationem Deo credidit 275 & *ſeq.*

Abraham largiſſime à Deo benedictus 71

Abraham ab angelis admonitus periculum effugit 258

Abraham filium Iſaac Deo cur & quomodo obtulerit 209

Abraham quam ob cauſam filium mactare ſtatuerit 263

Abraham cur procul à patria à Deo militare iuſſus 273
Abraham ad quos patres ire à domino iuſſus 363
Abraham è Chaldæorum terra demigrans habitauit Charran 291
Abraham cur Abram vocatus 208
Abraham quandiu in Chaldæorum terra hæſit, cæleſtis fuit homo ibid.
Abraham in Charris cur diu habitare nequiuerit 398
Abraham cur redire dicatur à conciſione Chologomodor & regum cum eo fœderatorum 174
Abraham ſuos relinquens quid ſignificet 132
Abraham cur breuioris æui quam vllus maiorum ſuorum 197
Abrahami genus 201
Abrahami nomen vnde ſumptum 208
Abrahami educatio 407
Abrahami virtutes & felicitas 200
Abrahami in Deum peculiaris pietas 263. vſq; 267
Abrahami fides 74.345
Abrahami diuitiæ 266.271
Abrahami manſuetudo ibid.
Abrahami & Saræ ſanctiſsimum coniugium 256.& ſeq.
Abrahami de hoſtibus ſuis victoria & gratiarum actio ad Deum 182
Abrahami ſemen inquilinum in aliena terra 363
Abrahami ſemen cur à Deo benedictum 197
Abrahami de cognatione in terram alienam migratio 274,363
Abrahami in Charrenſem regionem ex Chaldæa profectio 254
Abrahami pro Sodomitis precationes 308
Abrahami progenies à Deo benedicta 345
Abrahami typus 78.252
in nomine Abrahami tria continentur 725
Abrahamo cur Deus non fuerit conſpicuus cum in Chaldæa verſaretur 255
Abrahamo veteres promiſsiones à Deo ſæpius confirmatæ 346
Abram 254.724
Abram Deo filium offert ſacrificio 265
Abram cur Abraham appellatus 255
abſtinentiæ leges 573
abyſſum quid 5
accuſatio inimicis non eſt committenda 579
Adamus primus homo cur ex terræ limo à Deo formatus 22
Adamus primus homo fuit omnium formoſiſsimus 23
Adamus hominum omnium fuit nobiliſsimus 625
Adamus ex puriſsima & peculiari induſtria à Deo præparata terra formatus 23
Adamus ſanctitate pietateque poſthabita ad calliditatem vergens ex paradiſo eiicitur 26
Adamus qua ratione in paradiſum à Deo collocatus 40
adamus cum omnibus rebus nomina impoſuerit, ſibi cur impoſuerit nullum 41
adamus cur tranſgreſsionis culpam in Euam reiiciat 33
adamus cur poſt lapſum nudus fuiſſe ſcribatur 51
adamus fugiens Dei conſpectum, quo aufugerit ibid.
adamus à Dei conſpectu aufugiens, ad ſeipſum fugit 48
adamus poſt lapſum fugiens, cur ſolus à Deo Deo vocatus 51
Adami etymologia 41
adami cæleſtis & terrena imago ibid.
adami ante lapſum conditio 32
adami excellentia atque poteſtas ante lapſum 24

adami lapſus ibid.
adami lapſus quam grauiter à Deo punitus 41
adami filiorum diſperſio 303
adamo qualis anima à Deo primum inſpirata 22
adeps, renes & fibra iecoris Deo ſacrificia accepta 111
Adminiſtratio ciuilis eſt rerum naturæ auctarium 370
admonitionibus diuinis obſtrepentes, gladio vltionis peribunt 226
adoleſcentia 18
adulantium miſerrima ſeruitus 606
adulationis deteſtatio 284.274
adulatoris deſcriptio 164
adulatorum impoſturæ 365
adultera à beſtiis nihil differt 538
adulter ſacrilego peior 522
adulterium quam grauiter à Deo prohibitum 521
adulterij & ſtupri collatio & differentia 539
adulterii pœna 372.533.538
adulterii expiatio 538.& ſeq.
Ægira ciuitas mari ſubmerſa 664
Ægyptus corporis noſtri ſignum 117
Ægyptus cur hyemem ignoret 427
Aegypti fertilitas 256.333.435.468
Aegypti imperium ampliſsimum 292
Aegypti perampla magnificaque potentia 225
Aegypti præfecturæ 294
Aegypti plagæ 427.428.& ſeq.
Aegypti typus 236
Aegypti rex ob libidinem grauiter à Deo punitus 256
Aegyptii homines in ſeditiones procliuiſsimi 567
ex Aegypto cur populus in Chananæam ductus 305
Aegyptii natura iactabundi & ſuperbi 141
Aegyptii tumultu oppreſsi flagellantur 573
Aegyptii dum per medias marinas vndas fugerunt, cur excuſsi dicantur 257.& ſeq.
Aegyptiorum leges 451
Aegyptiorum idololatria 390.518
Aegyptiorum in mari interitus 434
Aegyptiorum gens amantiſſima corporis ſub aquam fugere cur introducatur 234
Aegyptiorum ſophiſtæ vnde orti 417
Aegyptiorum in honorandis hoſpitibus mos 486
Aegyptiis inuidia natiuum vitium 668
Aegyptiacus typhus 465
Aegyptiacorum ſacerdotum raſiones 465
Aelim 333.435
æqualitas mater iuſtitiæ 166.503
æqualitas in omnibus ſeruanda 139.140
æqualitas in cœlo & terra omnia optime diſpoſuit 503
æqualitatis opera ibidem
æquinoctia 19
æquinoctia cur fiant menſe ſeptimo ibidem
Aer omnibus terreſtribus & aquatilibus animalibus cauſa vitæ 203
aer volucribus habitaculum 359
aeris natura 394
aeris in mundi creatione locus 5
Aeſchyli locus 610
ætates hominis iuxta Hippocratem & Solonem ſeptem 17.& ſeqq.
ætatum omnium ratio pulchro carmine à Solone deſcripta ibidem
Aethiopia 38.40
affectio fœmineus animæ fœtus 106
afflictionis vtilitas 314
affectiones ad virtutem tendentibus relinquendæ 117
affectiones naturaliter fœmininæ ibid.
affectus in homine ſpinis ſimiles 77
affectus quatuor moleſtiſsimi, timor, dolor, tremor & gemitus 127

affectus quibus artibus vincendi 146
affectuum irritamenta 62
affectuum in homine dominationes potentiſſimæ 362
affectuum frenandorum ratio 99
Agar 298.746
agar à Sarra affligitur 315
agar encyclopædiæ comparatur 299
agar diſciplinæ indifferentis typus 77.78
agar tres ob cauſas ab heræ facie aufugit 315
agar fugiens Sarram venit ad fontem Sur ibid.
agar à Sarra Abrahamo conceditur 297
agar à Sarra Abrahamo in terra Chanaan copulatur 303
agar apud fontem inuenta cur aquam non hauſerit 335
agens viciſſim patitur 118
agnorum agnarumque in ſacrificiis vſus 582
agricola artifex eſt 126
agricola ſpiritualis bonus & malus ibid.
agricola non niſi peritus 135
agricola ſcrobem parans plantæ in theſaurum incidit ibid.
agricolæ boni officium 126. & ſeq. 135
agricolæ & operarii terræ differentia 126
agricultura ars ibid.
agricultura & facultas operaria differunt 135
agriculturæ anima ſpiritualis 136
agriculturæ ſtudium à Deo hominibus commendatum 163
agrippa ex animi dolore incidit in morbum grauiſſimum 608
agrippæ res geſtæ contra Flaccum 575
agrippæ ad Caium profectio 576. & ſeqq.
Alexandri magni dictum 85
Alexandrina ciuitas ſemper apud Auguſti familiam in honore habita 568
Alexandrini ſeditione oppreſſi flagellantur 573
Alexandrinorum contra Iudæos conſpiratio 594
Alexandrinis adulationis vitium innatum 598
Altaris typus 185
Amalech 302
Amalechi typus 68
Amalecitæ 69
amaritudinis locus 313
amator ſui Cain, Abelem id eſt opinionem piam interficit 122
amantes rixarum & odiorum 724
amatoris proprietates 193
amatoris concupiſcentia qua lege punienda 539
amatores voluptatum 59
ambitionis deteſtatio 371
amicitia fucata 164
Amicitiæ ſymbolum 386. & ſeq
amicorum omnia ſunt communia 431
amicus non temere offendendus 211
Amonitarum typus 55
Amorrhæi 366
Amorrhæi populi 74.75
Amorrhæorum peccata 365
Amram accipit vxorem de filiabus Leui 310
Anaxagoras præ amore philoſophiæ prædia ſua reliquit 614
anaxagoræ de ſiderum influxu ſententia ibid.
Anaxarchi dictum de animæ immortalitate 607
ancillæ quomodo tractandæ 545
andronis domus diripitur 673
angeli quid 95.606
angeli boni mali 201
angeli propter diuinum miniſterium ſancti appellandi ibid.
angelorum felicitas 205
angelorum miniſteria 155
angelorum officia 203.406

Angelorum bonorum habitationes 244
Angelorum malorum munus atq; officium 204
Angelorum in diuerſa corpora emigrationes ibid.
Anima hominis tripartita 229
Anima pura Dei domus ſacroſancta 406
Anima rationalis Dei templum 413
Anima tabernaculum dicitur, in qua Sarra, id eſt, virtus habitat 120
Anima cohabitans cum prudentia diuinis alimentis nutritur 64
Anima quomodo aſſuefacienda, ne malis imaginationibus decipiatur 104
Anima maſculo prægnans, id eſt, iuſto propoſito, lætiſſima redditur 128
Anima quibus rebus illuſtretur 120
Anima ſuam ipſius migrationem ignorat 95
Anima vidua, & adultera 131
Anima irrationalis in ſeptem partes diuiditur 134
Anima mali & boni circa quæ occupentur 137
Anima repurgata à vitiis, Dei domus eſt 202
Anima caſtigata nutritur eruditionis placitis 313
Anima ſapientis cœlum habet patriam, in terra peregrinatur 141
Anima particularis veſtitur corpore, ſapientis vero mens virtutibus 326
Anima equo, equiti & inſeſſori ſimilis eſt 141
Anima à Deo paſta, eoq; contenta, nullius præterea indiget 140
Anima tanquam nauis ab affectibus in profundum AEgypti, id eſt, corporis, mergitur 144
Anima viſiua 100
Anima inſipiens 139
Anima victrix hymnum canit Deo 143
Anima verus virtutum omnium paradiſus 157
Anima honeſte verſata ſapientiam quidem, ſed non illius autorem cognoſcit 116
Anima mali, circa quid occupari ſoleat 137
Anima quæ virtutis amicum dogma tollit, virtuti eſt mortua 118
Anima athletæ à Philoſophi anima quantum differat 53
Anima ex coniunctis rebus agendo patitur 119
Anima omnis carnis ſanguis eſt 123
in Anima omnes rerum formæ continentur potentia 42
Anima tripartita 59
Animæ eſſentia 122. & ſeq.
Animæ partes 38. & ſeq.
Animæ ſpecies duæ 233
Animæ partes atq; potentiæ 59
Animæ baſis 406
Animæ officium 193
Animæ feſta 107.313
Animæ domus 116
Animæ motus 396
Animæ alimentum 42.66.118
Animæ agricultura 127
Animæ potentiæ 100
Animæ vires 102
Animæ oculi 97.311
Animæ deliciæ 158
Animæ equitatus 143
Animæ ſatellites 116
Animæ luxuriantis familiares 193
Animæ ſanitas & ægritudo 505
Animæ quatuor affectus 635
Animæ inſtrumenta familiaritatem cum virtute & Deo ferre non poſſunt 97
Animæ bonæ ac malæ 204
Animæ partes brutæ pecoribus aſſimilantur 138
Animæ lac ſunt Muſices rudimenta: cibus ſolidior, virtutes 136
Animæ partus & locus pariendi 106
Animæ motus diuerſi in diuerſis corporib. 190

Animæ reſpub. quomodo optime regatur, & econtra 139
Animæ maximum bonum de potentia Dei non dubitare 162
Animæ rationalis cum irrationali pugna 112
Animæ pars muta & vocalis 124
Animæ agricultura quid profitetur 136
Animæ bonæ modi. 145
Animæ potentiæ extinguuntur deſtitutæ opportunitatibus 199
Animæ morbi pernicioſiſſimi 43
Animæ mors 43.326
Animæ mors à virtute excludit 121
Animæ immortalitas 409
Animarum differentiæ 53
Animarum incorporearum in aere ſacer chorus 244
Animarum figuræ cur viſu non aſſequantur 203
Animarum corpore carentium domicilium 405
Animarum alimentum 127
Animal noſtrum cur & quomodo rationis excutiat frenos 138
Animalia irrationabilia 98
Animalia nobis à natura data 138
Animalia pura & impura 148
Animalia reptilia quatenus à Deo ad eſum interdicta 279
Animalia ruminantia cur lege prohibita 148
Animalia ſacrificiis idonea 572
Animalia omnia hominem tanquam ſerui dominum reuerentur & imperata faciunt 14
Animalia munda de quouis genere ſeptena cur in arcam ducantur 134
Animalia quantitatem perfectam non habent 316
Animalium omnium conceptio & generatio 10,& ſeqq.
Animalium diuerſorum creatio 10
Animalium diuiſio 244
Animalium diuerſæ ſpecies 349.& ſequentib.
Animalium diuerſorum proprietates 402.& ſeq.
Animalium differentiæ 405
Animalium diuerſa nutrimenta ibid.
Animalium omnium eadem vox 228
Animalium dira peſtis 430
Animalium capita cur Deus à terra paululum retraxerit 156
Animalium brutorum duplex genus 98
Animalium diuiſa vngula in ſcripturis quid deſignet 148
Animalium loca naturalia viuendi 131
Animalium omniũ ſpecies cur in arcam Noe introductæ, in paradiſum autem nequaquam 158
Animi dolores grauiſſimi 362.& ſeq.
Animi naturam nemo nouit 718
Animus ſterilis 733
Anna prophetiſſa 416
Annæ ſterilitatis cauſæ & rationes 209.& ſeq.
Annæ ſanctiſſimæ fœminæ typus 209
Anni ſecundum Moſis doctrinam initium 470
Annuli ſignatorij 377
Annulorum myſterium 381
Antigenidæ tibicinis dictum 610
Antiſthenis philoſophi de bono viro dicterium 599
Apelles tragœdus 602
Apollo medicinæ inuentor primus 592
Apollinis oracula omnium certiſſima ibid.
Apollinis ſtatua 692
Aqua quale elementum 21
Aqua innocentiæ ſymbolum 538
Aquæ vſus in ſacrificiis veteris Teſtamenti 400.584
Aquæ incorporeæ in prima creatione eſſentia 4
Aquæ luſtralis in ſacrificiis vſus 413
Aquarum amaritudo 434

Arabes paſtores optimi 422
Arabum in Hebræos odium 507
Arbor ſcientiæ boni ac mali num fuerit in paradiſo 42
Arbor vitæ quid 25.36. & ſeq.
Arbor vitæ in medio paradiſi cur locata 36
Arbores ſteriles & excindendæ, cui ſimiles 135
Arborum prima creatio 6.36
Arborum purgandarum ratio 165
Arca fœderis 458
Arca legum conſeruatrix 722
Arca vas legibus deſtinatum 458
Argonautæ libertatis amantiſsimi 610
Arietes 576
Arietis pro remiſsione peccatorum oblatio 464
Arietum in ſacrificiis vſus 563
Ariolorum pœna 542
Ariſtotelis de mundo opinio 649
Armentorum in ſacrificiis vſus 664
Aromatum compoſitiones 355.356
Aron Moſem oſculatur 341
Aronis etymon 185
Aroni atq; filiis cur vini vſus prohibitus ibid.
Arphaxat quid ſignificet 739
Arrogantia eſt naturaliter impura 35
Arrogantiæ natura 489
Arrogantiæ deteſtatio 108.489
Arrogantiæ remedia 413
Ars eſt longa, vita breuis 393
Artis & ſcientiæ differentia 310.311
Artes contemplatiuæ & actiuæ 36
Artes ſuapte natura in profundo poſitæ 393
Artes non inuita Minerua tractandæ & diſcendæ 114
Artes liberales viam ad virtutis arcem ſolæ demonſtrant 298
Artium inuentiones 412. & ſequenti.
Artium diuiſiones 148
Artium deliciæ 504
Artium omnium fœtus 310
Artium liberalium ſtudia quàm neceſſaria 176
Artium fines diſsimiles 180. & ſeqq.
Artium fines inueſtigabiles 162.393
Artium ideæ non pereunt, quamuis indiuiduorum artes intereant 122
Aſcalonitarum cum finitimis Iudæis ſimultates 602
Aſer 283
Aſinus laborem ſignificat 107
Aſſyriorum literæ 419
Aſtrologiæ ſcientia 442
Aſtrologiæ initia & vſus 8
Aſtronomia ars contemplatiua 36
Aſtronomia omnium ſcientiarum regina 302
Aſtronomia à Chaldæis inuenta 291
Aſyli ius quatenus nefariis communicandum 541
Aſylorum inſtitutio 320
Athenienſium excellentia ingenia 609
Athenienſium leges 451
Athletarum cibus proprius 42
Atlantis inſula intra vnius diei & noctis ſpacium ingenti terræmotu & maris inundatione ſubmerſa 664
Atrium tabernaculi 458
Auaritiæ peſtis 370
Auaritiæ deteſtatio 395
Auditus 341
Auditus ratio 592
Auditus officium 308
Audita pro teſtimonio non dicenda 241
Aues ad hominis victum quæ prohibitæ 359
Auium prima creatio 10
Auium differentiæ 358
Auguſti Cæſaris res geſtæ 697
Auguſti Cæſaris pro Iudæis decreta 611
Aulæa tabernaculi vela 458
Aunan 292
Aures minus fidei habent quàm oculi 492

Auſtri venti natura 428
Azymi ſubcinericij 100
Azymorum feſtum cur cum amaris lactucis agreſtibus celebrandum 313

B.

Babyloniæ regnum à Nebrode adminiſtratum 208
Babylonicæ turris ædificatio 235. 236. & ſeqq.
Babylonicæ turris interpretatio myſtica 237.238
Bæthuel. 320
Bæthuel Rebeccæ pater ibid.
Baal aſino inſidens ab angelo repellitur 442.& ſeq.
Balaam 82,243
Balaam ſophiſta, vulgi inconſtantis typus 121
Balaam terræ progenies 226
Balaam cur reſiſtentem ſibi angelum non viderit ibid.
Balaam licet egregios hymnos fecerit, execratus tamen à Scriptura dicitur 284
Balaces 443
Balaacus augur 740
Balacis regis res geſtæ 442
Balla 300
Ballæ filij 220
Ballam Rachelis ancillam cur ante heram ſuam parere Deus voluerit 63
Barad 336
Beatus quis dicatur 738
Bellum gerere quatenus liceat 446
Belli inſtruendi via ac ratio 507
Beneficentia 733
Beneficentia homines in deos mutantur 494
Beneficentiæ diuinæ leges & limites 4
Beneficia quomodo Deus proponat 723
Beneficia in alium collata, autori maxime proſunt 119
Beneficium ab iniuſto, non accipiendum. 129
Beniaminus 728
Benignitas res eſt contemptibilis 140
Beſeleel 499
Beſeleel architectus eorum omnium quæ erant in tabernaculo 56
Beſeleel cur ſurſum à Deo vocatus 156
à Beſeleele cur tabernaculi vaſa poſt Moſem ſint delineata 57
Biantis Philoſophi in rebus aduerſis animus infractus 611
Bibendi certamina 169
Binarij numeri vſus 217
Bitumen in Babylonicæ turris ædificatione quomodo in lutum mutatum 337
Bitumen ad Babylonicæ turris ædificationem cur ſumptum. ibid.
Blaſphemiæ pœnæ. 236
Boethij de mundo opinio 654.657
Bona vera & perfecta 113
Bona voluptariorum 132
Bonum quid reuera appellandum 201
Bonus vir non moritur, ſed abit, vt oſtendat immortale genus perpurgatæ animæ 363
Bonus vir impudica & turpia non profert 129
Bono viro nihil omnino deeſt 505
Boni viri omnia poßident 161
Bonorum felicitas 109
Bonorum omnium tria tantum genera. 201
Bonorum omnium poſſeßio ſolo labore comparatur 97
Bonorum & ſapientum Deus eſt opifex 721
Boum in ſacrificiis vſus 575
Byßi prouentus 308,413.458
Bura ciuitas mari ſubmerſa 664

C.

Caddes 334
Caddes puteus ibid.

Caduceatorum officium 692
Cain, poſſeßio ſignificat 116
Cain terræ operarius 137
Cain ſterilem terram colit, timidus & mœrens 127
Cain terram operabitur, non erit agricola 126
Cain Deum quaſi non omnia cognoſcentem fallere ſtudet 120
Cain & Abelis pugna in quibus conſiſtat 116
Cain Abelis non eſt cuſtos 120
Cain ſophiſmatibus Abelem fratrem expugnare conatur 112
Cain cur de fructibus & non de primitiis Deo obtulerit ſacrificium 102
Cain coram Deo ſe abſcondere conatur 131. 133
Cain maledicitur 126
Cain quomodo poſitus in ſignum, ne à quouis interficeretur 134
Cain poſt natum ſibi filium ciuitatem condit 239
Cain idololatriæ ſpeculum 102
Cain à ſeipſo occiſus 118
Cain ſuperſtes animæ morte interijt 121
Caini natiuitas 96
Caini etymon 94
Caini crimina 105
Caini ficta ſimplicitas 133
Caini ſacrificium non rite oblatum 147
Caini ſacrificium cur Deo diſplicuerit 108
Caini in fratrem crudelitas 654
Caini fratricidæ mors nuſquam in lege inuenitur 321
Caini occiſor ſeptem mulctas quo modo luat 133
Caini typus 86
Cainum non quiuis interficiet, ſed ſolus virtutis amicus 132
Caius peſtis ciuitatis, populi deuorator, lues, & pernicies declaratur 692
Caius ſorores ſuas, quo ſolus imperaret, in exilium mittit 691
Caius honores & inſignia vſurpat inſanus, quorum virtutes ſemper eſt aſpernatus. ibid.
Caius non magis voce quàm oculis loquitur 607
Caius in diuerſis locis ſibijpſi ſtatuas erigit 713
Caius non contentus ſe æquiparari ſemideis æmulationem cum maioribus diis petit 690
Caius ab Alexandrinis pro Deo cultus 698
C. diuinos ſibi honores mutato habitu aſcribit 691
C. ambitio 690
C. contra AEgyptios & Iudæos res geſtæ 674
C. contra Flaccum res geſtæ 676
C. in Flaccum crudelitas 682
C. in Silanum ſocerum crudelitas 690
C. inconſtantia & leuitas ibid.
C. in monitores ſuos ſeueritas 689
C. vafricies, & in rebus gerendis inconſtantia 688
Caij inexplebilis auaritia 691
Caij inſana vacordia ibid.
Caij in fratrem impietas ibid.
Caij ambitio, leuitas, & inſania 690. & ſeq.
Caij erga Iudæos innatum odium 693
Caij ad Petronium Syriæ præſidem pro Iudæis epiſtola 712
Caius ſanctum templum cum iure aſyli in ſuum templum demutare conatur, addito Caij noui Iouis titulo 714
Calani Indi patientia 606
Calliditas voluntarius animæ morbus 99
Camelum cur ſcriptura inter animalia enumeret impura 148
Campus certaminis ſignum ibid.
Candelabri ſacri fabricatio 357
Candelabra ramis ornata quid ſignificent 459. & ſeq.
Canicies in ſacris quid ſignificet 103

Capitonis inſatiabilis auaritia 602
Caprarum in ſacrificiis vſus 575.580
Captiuæ ab hoſtibus quomodo tractandæ 483
Carbunculi morbus vnde dicatur 551
Carbunculi deſcriptio 40
Carbunculi ſignificatio 93
Carbunculorum copia 37
Carcerum cuſtodes homines crudeliſſimi 375
Caritatis officium 450
Carnis vocabulum quàm late in ſcriptura accipiatur 205
Carabas ab inſana multitudine per luſum in regem coronatur 569
Carrenſis ager 254
Caſtrari melius eſt quàm tranſuerſum abripi libidinum illicitarum rabie 134
Caſtoris & Pollucis amor 515
Caſtoris & Pollucis fabula 690
Caſtrati cur à rebus diuinis ſeparati 280
Caſtrorum militarium myſticus intellectus 182
Cerebrum & cor quare Deus ſibi offerri noluerit 110
Ceremoniis non nimium inhærendum 114
Certamina ſacra 146
Certatores eximij & abſq; æmulis 116
Ceſſare à terra quid ſignificet 128
Chaldæa regio fortunatiſſima 254
Chaldæi aſtrologiæ peritiſſimi 397
Chaldæorum aſtrologia 419
Chaldaica diſciplina 719
Chaldim 257
Chaleb 731
Cham idem quod color 198
Cham quieſcentis initij habet nomen 199
Cham motus ad peccatum, fit Chanaan, ibid.
Cham cur fratrum ſuorum ſeruus factus 198.199.& ſeq.
in Cham Noe filium cur alieni peccati culpa transferatur ibid.
Chamos 74
Chanaan idem quod commotio 199
Chananea 432
Chananis regis res geſtæ 441
Charra ciuitas 396
Charræ 397.& ſeq.
Charran 291.295
Charran plena pecudibus ibid.
Charreni paſtores ibid.
Charrenſis ager ibid.
Chebron vallis, corpus noſtrum ſignificat 113.114
Chercæ in loquendo libertas 609
Cherubim 325.459
Cherubim duo 352
per Cherubim & verſatilem gladium quid ſubindicetur 80.& ſeq.
Chriſtus prorex & paſtor dominici gregis 140
Chryſippi de mundo opiniones 656
Cibus immoderate ſumptus multorum morborum cauſa 26
Ciconiarum in parentes pietas 521
Cinerum in ſacrificijs vſus 413.585
Circumciſio quanto in honore apud gentes habita 553
Circumciſio fœcunditatis gratia inſtituta ibid.
Circumciſio cordis Deo gratiſſima 588
Circumciſionis mos cur inualuerit 555
Ciſternæ 218
Ciuilis vitæ inſtitutio 394
Ciuilis hominis officia 367
Ciuis ſolus Deus eſt: omnis autem creatura inquilina & aduena 92
Ciuitas Dei ſancta 238
Ciuitatis duæ ſpecies ibid.
Ciuitates refugij 235.236.& ſeq.
Ciuitatum condendarum ratio 3
Clamor in caſtris pugnantium cuius rei typus 182
Coci & medici differentia 373
Cœleſyria 432

Cœlum

Cœlum vnde eiectum 154
Cœlum cur quarto die à Deo creatum 7
Cœlum ex qua materia à Deo creatum 4
Cœlum totum volucre 459
Cœli forma 6
Cœli motus 203.236
Cœli motus contrarius 80
Cœli natura incomprehenſibilis 394
Cœli homines 207
Cœleſtium orbium motus 80
Cogitationes mentis partus 129
Cognitio ſui verum ſapientiæ fundamentum 412
Columbæ ſacrificium 349
Columnæ lapideæ vnctio 416
Columnæ lapideæ ſignificatio ibid.
Concupiſcentia omnium affectionum moleſtiſſima 172
Concupiſcentia cum tigride comparatur 38
Concupiſcentia ex voluptatis amore qua ratione naſcatur ibid
Concupiſcentiæ vis 362
Concupiſcentiæ peſtis 182.229
Concupiſcentiæ hoſtis temperantia 38
Concupiſcentiæ pœna 523
Confeſſio 40
Confeſſorij viri deſcriptio ibid
Confuſio linguarum quomodo facta 246
Confuſio à ſeparatione quid differat ibid.
Confuſionis vocabulum in ſcripturis quàm late accipiatur 245.246
Coniugium Pontificibus & ſacerdotibus conceſſum 568
Coniugium cum ſterilibus mulieribus non eſt contrahendum 536
Coniugium lege diuina quibus denegatum 535
Coniugij ſanctitas 533
Coniugij leges 534
Coniugia quæ illicita 536.& ſeq.
Coniugalis fidei violatæ pœna 538
Connubia quomodo in Dei populo contrahenda 590
Connubij commendatio 534
Conſcientiæ malæ elegans deſcriptio 681
Conſcientiæ malæ ſtimulus 239
Conſecrationis victima 464. & ſeq.
Conſuetudo altera natura 375
Conſuetudines mulieribus magis quàm viris curæ ſunt 177
Contemplatio virtutis ſemita 115
Contemplatio ſine actione ſcientibus eſt inutilis 301
Contemplatiuæ vitæ amœnitas 613
Continentia laſciuiæ tormentum grauiſſimum 257
Contumacia peſtis 173 & ſeq.
Conuictus malorum nihil boni parit 375
Conuiuij ſobrij deſcriptio 318
Conuiuij inſani deſcriptio 616.617
Conuiuia philoſophorum diuerſi generis 618
in Conuiuiis quid & quomodo agendum ibid.
Copia bonorum affluentium parit otium 276
Coqui officium 373
Coquorum princeps apud regem AEgypti veniam cur non meruerit 381
Cor & cerebrum nuſquam in ſacrificiis Deo offeruntur 111
Corpus noſtrum valli comparatur 114
Corporis definitio 311
Corporis actiui dimenſiones 17
Corporis incommoda à terreſtribus cauſis prouenientia 125
Correptionis diuinæ vtilitas 314
Corruptio quid 686
Coturnicum miraculum 437
Creaturæ principium Dei bonitas 54
Creaturarum à rebus diuinis ſeparatio 330
Creaturis non eſt cauſa efficiens 236
Creditorum leges 480
Critolai de ſempiternitate mundi opinio 651.653
Crocodili 637

Crœſi Lydorum Regis aduerſa fortuna. 379
Crœſi regis de Biante dictum 612
Crucis vtilitas 314
Culparum ſuſpicione carere quid iuuet 723
Cultus diuini ſaluberrimæ præcepta 630
Cupediariorum artes 193
Cupiditas viri cuiuſdam 331
Cynædi 536
Cynomyiæ animalis deſcriptio 359

D.

Damaſcus 342
Dan ſerpens 144
Dan interpretatur iudicium: & vim animæ ſingula iudicantem ſignificat. ibid.
Danis ſerpens equini non humani cur admorſor calcanei 145
Danis ſerpens fortitudinis imago. ibid.
Dardanicarum mulierum virile facinus 608
Debon 74.75
Decalogi expoſitio 516.517.& ſeqq.
Decimarum inſtitutio 306
Decimarum leges 482
Decimarum vſus 479.481. & ſequentib.
Decem præceptorum Dei breuis explicatio 352.& ſeq.
Defuncti quomodo lugendi 471
Delectationis & triſtitiæ idem ſubiectum 70
Delus inſula olim ſub vndis marinis latuit 662
Democriti de mundo opinio 649
Democratia 503
Democritus propter philoſophiæ ſtudium prædia ſua reliquit 614
Denarius numerus Deo familiariſſimus. 306
Denarius numerus totius ſapientiæ compages 308
Denarij numeri apud Moſem dignitas. 306
Denarij numeri perfectio 306.512
Deſperatio rationis expertium eſt 130
qui Deſperat, non eſt homo ibid.
Deucalionis diluuium 630
Deus quid 240.600
Deus cum nomen non habeat, cur humano generi ſuum nomen ſit largitus 252
Deus beneficæ potentiæ nomen 407
Deus bonitatis nomen 53
Deus ob immenſum diuinitatis atque maieſtatis ſplendorem, oculis humanis cerni non poteſt 412
Deus ſolus ens incomprehenſibile 358
Deus vniuerſitatis anima 41
Deus immobilis & immutabilis 720
Deus archetypus rationalis naturæ 123
Deus eſt, qui eſt, quia ſolus ſtat in eſſentia 132
Deus vir & pater vniuerſorum 131
Deus paſtor 140
Deus immutabilis 209.217
Deus omnis qualitatis expers 33
Deus ingenitus, non opus habet creaturarum accidentibus, quibus tamen interdum ob hominum ſtupiditatem deſcribitur 214
Deus pro cuiuſq; portione moderatur ſuam gratiam 4
Deus ſatis digne à nemine colitur. 45
Deus omnia continens in nullo omnino continetur loco 51
Deus omnium creaturarum figulus omnia nouit 56
Deus naturas bonas nulla certa de cauſa extollit 54
Deus ſolus idoneus eſt, qui primum de ſeipſo certo pronunciet 71
Deus quibuſnam gaudet ſacris 115
Deus vnus, ſempiternus atque omnipotens 28
Deus cur hominum more iraſci & caſtigare ſuos filios dicatur 214
Deus benignus cum ſit, etiam imperfectis ſua dona largitur 33

Deus quomodo omnium rerum autor dicatur 147
Deus ſuo nos exemplo ad virtutis æmulationem prouocat 33
Deus puriſsimas tantum mentes inſenſibiliter viſitat 406
Deus cur ſe dicat Abrahami dominum eſſe, Iſaaci vero Deum 407
Deus quibus oculis deſuper omnia videat 241
Deus riſus & boni gaudii autor 128
Deus in omnibus operibus ſemper ſui ſimilis 163
Deus cur ſupra omnes creaturas ſolus adorandus & inuocandus 516
Deus in rubo flammeo Moſem alloquitur 414
Deus pura mente imprimis colendus 400
Deus omnia videns non poteſt falli 401
Deus vnus tantum, abuſiue autem dii plures 414
Deus nulla alia re quam per ſeipſum illuſtratur 560
Deus bonorum tantummodo cauſa eſt, mali non 202
Deus nullius eget, cum omnia poſſideat 431
Deus eſt fons puriſsimi ſplendoris 717
Deus eſt incomprehenſibilis ibid.
Deus qua ratione rerum omnium autor à Moſe dicatur 217
Deus ante mundum ortus 722
Deus verbo qua ratione omnia condiderit 101
Deus vnicus eſt rex, dux & princeps, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari & diſpenſari vniuerſa 144
Deus nequaquam iniuſtus non poteſt dici quam ſit iniuſtiſsimus 323
Deus non eſt cauſa peccati ibidem
Deus non iuſſu tantum, ſed nutu etiam operatur 2
Deus quibus rebus vere colendus 207
Deus creator mundi, pater : ſapientia, per quam vniuerſa condita, mater 119
Deus per ſeipſum illuſtrat ſui notitiam 632
Deus omnia cognoſcens cur aliquando interroget 119
Deus ſibiipſe locus, & ipſe ſeipſo plenus, ſibique ſufficiens eſt 34
Deus ſemper eſt ſibi & ſui ſimilis, nec in melius nec deterius mutatur 656
Deus rebus mortalibus libero homini apparet 132
Deus verus actiuus eſt, alii paſsiui 133
deus non venditor ſed donator rerum ſuarum 92
deus ſolus vbiq; & nuſquam eſt 240
deus ocioſus à gentilibus quibuſdam fingitur 1
deus miſericordiam ſuam indignis etiam interdum largitur 216
deus qua ratione iracundus interdum dicatur ibid.
deus omnibus potentiis excelſior 241
deus quomodo ea quæ creauit videret, bonaque cuncta iudicauerit 276
deus eſt vbique & omnia in omnibus 44
deus omnia videt 120
deus laudauit à ſe creata, cum vidiſſet omnia bona eſſe 352
Deus quatenus imperat tum bene tum male facere poteſt, quatenus autem beneficus, alterum ſolum 162
dei ſpiritus quid 204
dei varia nomina 34
dei nomen æternum 252
dei nomen non proferendum 469
dei imago quid 5
dei epitheta 313
dei eſſentia 210
dei veſtitus 326
dei domus 274
dei opera quam perfecta 154
dei bonitas bonorum omnium menſura 100
dei dona ſemper ſunt abſolutiſsima 109

dei prouidentia rectorem animæ præficit 154

dei nominis profanatio in quibus conſiſtat 343

dei verbo mundus quomodo creatus 3

dei natura eſt eſſe 718

dei inſtitutiones & præceptiones adiumento ſunt 719

dei exercitus virtutes 143

dei potentia in rebus creatis potiſſimum metienda 1

dei miſericordiæ teſtimonia 216

deus nullo nunquam affectu corrumpetur 214

dei potentia & bonitas 81

dei nomen non profanandum 447

dei nomen quomodo profanetur 268. 269

dei faciem nemo effugere poteſt 132

dei ſermones ab operibus non differunt 410

dei opera non ſunt ſerotina, ſed omnium perfectiſſima 629

dei opera ſunt inſcrutabilia 31

dei opera adeo ſunt perfecta, vt eorum fines ſemper ſint aliorum principia 30

dei dona quibus hominem ornat quam innumerabilia 184

dei cognitio nihil non illuſtrat 176

dei proprium officium eſt operari 30

dei ſola prouidentia mundus gubernatur ibidem

dei cultor libertate ſempiterna fruitur 109

dei potentia ad legumlationem ſpectans duplex eſt ibid.

dei cognitio, felicitatis finis 123

dei eſſentia pulcherrime à Philolao expreſſa 16

dei domus anima ab omnibus vitiis purgata 201

dei cognitio eſt finis & meta huius vitæ 223

dei vox mera vnitas 217

dei cultus cum pertinaci labore coniunctus 97. 98

dei erga humanum genus liberalitas 35. 209

dei cultorem quid deceat 95

dei filij qui reuera dicantur 241

de dei potentia non dubitare maximum eſt animæ bonum 162

dei miſericordiæ argumenta 401

dei immenſa poteſtas ex creaturis eius metienda 561

dei eſſentia humana voce non poteſt exprimi 560

dei verbum vim habet iuriſiurandi 272

deo nihil magis proprium quam benefacere 166

deo cur Moſes pedes, manus, introitus & exitus fingat 210

deo migratorij motus nomina reuera non conueniunt 241

deo cur ſcriptura diuerſos affectus aſcribat cum ſit extra omnes affectus immutabilis 414

deo humana non proprie attribuuntur, ſed per abuſum nominum 106

deo inuiſibili atq; immutabili, cur ſcriptura interdum affectus tribuat 105. & ſeq.

deo ſeruire glorioſum omni tempore 91

à deo caſtigari potius quam deſeri, optare debemus 131

à deo deſeri malorum omnium horribiliſſimum 130

deum negans ſterilis eſt 280

deum videntis proprium 726

Diaulus 730

Deum hymnis laudare debemus, inſtrumentis quoq; ſenſus & intellectus 143

Deum quomodo pœnituerit, quod hominem feciſſet 211

Deũ colentes ſibi ipſis proſunt maxime 119

Deuteronomium 496

Dialectica ſoli contemplationi & ingenio acuendo dedita 136

Dierum ſeparatio quanta induſtria in creatione omnium rerum à deo obſeruata 5. 6
Dij fuſiles à Moſe interdicti 47
Diluuium 334.630
Diluuium Noe 554
Dina 296.739
Diogenis de mundo opinio 654
Diogenis de vera libertate ſententia 612
Diogenis Cynici præclara dicteria 608
Dionyſii Corinth. tyranni infelicitas 379
diſcendi amor in vera curioſitate conſiſtit 295
diſcentium virtutes & vitia 304
diſciplina 729
ad diſciplinam veram aditus 113
diſcipulorum officia 302
diſcipulorum virtutes 101
diuinarum admonitionum contemptores gladio furoris dei puniuntur 226
diuortij lex 535
domus lepra infecta quomodo purgāda 114
domus cauitates lucidæ vel ruſæ, cur & quomodo tollendæ ibid.
Dothain 327
Dothain quid 115
draconis natura 144
dualitas paßibilis & diuiſibilis materiæ imago 550
vide Binarium numerum
duodenarij numeri perfectio 333

E.

Ebrietas num cadat in ſapientem 171
Ebrietas inſaniam generat ibid.
Ebrietas ſobriorum 187
Ebrietas inſaturabilis 194
Ebrietatis nomen quam late in ſcriptura ſacra accipiatur 292
Ebrietatis vitium à bono viro fugiendum 170
Ebrietatis pœnæ grauiſſimæ 174.195
Ebrietatis deteſtatio 168.185
Edem 79
Edem paradiſi locus 34
Edom 288
Edom terrenus 223.226
Educatio libera pro ingeniorum diuerſitate moderanda 419
Educationis malæ deteſtatio 173.& ſeq.
Elementa quatuor 394
Elementa à quibuſdam pro numine culta 515
Elementorum creatio 349
Eliezer 343
Eliphas 302
Eloquentia quam ſit neceſſaria philoſophiæ 117
Emor 297
Enoch 239.249
Enoch cur Deo tantopere placuerit ibid.
Enos 248
Enos filius Seth, interpretatur ſpes 130
Enos homo cur à Chaldæis dictus ibid.
Ens 413.414
Ephraim 188.294
Ephraim bonæ memoriæ atq; reminiſcentiæ ſymbolum 188.301
Ephraim myſtice quid ſignificet 56
Ephron idem quod puluis 235
Epicuri de mundo opinio 468
Eques quid ab inſeſſore differat 142
Equitatus animæ qualis 143
Equorum vtilitas ibid.
Equorum ſtudioſus, viam Ægypti cur ingredi debeat ibid.
Equorum alitor in principem ne eligatur iubet lex 143. & quomodo hoc intelligendum ibid.
Eruditio mater virtutis 175
Eruditio rationis germanum & domeſticum ornamentum 402
Eruditionis proprietas 272
Eſau 302
Eſau ab imprudentia nomen habet 96
Eſau hiſpidus 289
Eſau venator 361
Eſau venator fortiſſimus cur hirſutus fuiſſe dicatur 72

Eſau cur fratri ceſſerit iure primogenitorum 197
Eſau malitiæ ſodalis 118
Eſau contumax atq; inſcius 197
Eſau Iacobo fratri minatur ibid.
Eſau fratrem inſectatur 317
Eſau cur quercum ſignificet 302
Eſchol 290
Eſebon 74
Eſſe & haberi differunt 133
Eſſæi 604
Eſſæorum hæreſis 613
Ethica 181
Ethicæ ſpecies ibid.
Eua 342
Eua ex Adamo à Deo cur formata 361
Eua qua ratione Adamo in paradiſo copulata 25
Eua cur tranſgreßionis culpam in ſerpentem reiecerit 52
Eua poſt lapſum dominum fugiens, cur non vna cum Adamo à deo vocata 50
Eua quomodo & quibus argumentis à ſerpente ſeducta dicatur 26
Euæ voluptas grauiter à deo punita 27
Euæ conceptio 85
Euilat 39 40
Eunuchis interdictum ne eccleſiam ingrediantur 193
Euodii domus direpta 673
Euphrates fl. 38.40.367
Euripidis locus 610
Execrationis via ac ratio 58
Exercitatio medium eſt, non perfectio 120
Exilii diuerſa ratio 599
Exilii pœna grauißima 253
Exiliorum diuerſitas 325
Exodum cur Moſes librum ſecundum inſcripſerit 272
Exoſi filii in ſcripturis qui dicantur 96
Expectatio mali metum gignit 726
Expoſitores infantum qua pœna plectendi 543 (50
Extendere manum in ſacris quid ſignificet

F.

Fabula de vna eademq; omnium animalium voce 228
Quare in faciem procidere dicatur 723
Fama bona in omni vita vtiliſſima 282
Fames dira 127.375
Fames dira in regione Syriæ 256
Fames morborum omnium grauißimus 377.& ſeq. 611
Famuli à ſeruis quomodo differant 612
Febricitantes caloribus cur diuexentur 199
Felicitas in congerie bonorum conſiſtit 113
Felicitas, id eſt virtutis perfectæ in vita perfecta vſus 120
Felicitas eſt id, quod ex virtute percipimus ibidem
Felicitas vera quibus abſoluatur rebus 490
Felicitatis finis eſt iuxta naturam viuere 153
Felicitatem inuidia ſequitur 368
Fermentum domino offerendum quid ſignificet 107
Fides ſolum certum atque firmum bonum 272
Fidei officium 631
Fidei virtus & efficacia 630
cum Filio contumace quomodo ſecundum legem procedendum 173
Filÿ Dei qui proprie dicantur 241
Filÿ hominum in ſcripturis qui dicantur ibid.
Filÿ Iſrael 160.241
Filii terræ 160
Filiorum libera educatio 173
Filiorum erga parentes pietas quam ſtudioſe à deo præcepta 520
Filiorum erga parentes honor in quibus potißimum conſiſtat 42
Filios ſuos qui immolandos tradiderint 264

Filiis illegitime natis cur ſacra interdicta 241

Finis optimi tres ſpecies 267

Firmamenti creatio 5. & *ſeq.*

Flaccus Auillius ſummus Tyberii amicus 666

Flaccus fortunæ inconſtantiam in ſuis rebus deplorat 680

Flaccus ab Iſidoro in Gymnaſio accuſatur 678

Flaccus in ſua prouincia captus ſuæ crudelitatis morte pœnas luit 677

Flacci Auillii Ægypti præſidis laus 666

Flacci Auillii contra Iudæos res geſtæ 665

Flacci in Iudæos crudelitas 670

Flacci ad Caium epiſtolæ adulationis plenæ 676

Flacci ad Deum confeſſio 681

Flacci exilium 680

Flacci in exilium nauigatio quam dura 680

Flacci iam exulantis pro Iudæis ad Deum oratio ibid.

Flacci crudelitas grauiſsime punita 679

Flacci mors crudeliſsima 683

Flatus & ſpiritus quomodo differant 33

Flumina ſunt mammæ matris terræ, ad rerum conſeruationem datæ 22

Fluuius in ſanguinem à Moſe verſus 426

Fluuiorum terram omnem irrigantium neceſsitas 6. & *ſeqq.*

Fœcialium officium 692

Fœneratores in dei populo non ſunt ferendi 402

Fœnus populo Dei *prohibitum* 481

Fœtus animi 738

Fons iudicii 334

Fons ſanctus ibid.

Fons vitæ ibidem

Fontium prima creatio 332

Fortis eſt ignauorum dux 735

Fortitudo quid 38

Fortitudo eſt murus ac vallum contra alia vitia 40

Fortitudo immortalitatem confert 145

Fortitudinis perpetuus cum voluptate conflictus 145

Fortitudinis veræ deſcriptio 405

Fortitudinis officium 37.611

Fortitudinis laus 505

Fortunæ in rebus humanis inconſtantia 225.380.407.411.420.421

Fratris nomine in ſacris quid intelligendum 481

Frugalitas inſatiabilis cupiditatis, tormentum grauiſsimum 257

Frugalitas virtutis amica 205

Frugalitas omnibus hominibus quatenus à Deo præcepta 42

Frugalitatis leges 576

Frugum inopia pœna eſt peccati 13

Furor maſculo ſimilis 142

Furtum grauiter à Deo prohibitum 523

Furti pœna grauiſsima 387

G.

Gaudium, præſentis boni vſus 128

Gaudium perfectum expers morborum 107

Gaudium internum & verum, quibuſve de rebus 129

Galaad 301

Galaad mons 46

Gallorum gallinaceorum pro libertate 169

Gedeon 240

Gedeon Phanuelius iurat contra turrim ædificatam ibid.

Gemitus quid 72

Gemitus duplex ibid.

Generationis atq; corruptionis neceſsitas 2

Generis tres authores 727

Geneſis cur primus Moſis liber intituletur 247

Geniti proprium 753

Genethliaca à Chaldæis inuenta 291

Genus 726
Genij 203.406
Genij boni ac mali 203
Geometria 311
Geometriæ inuenta ibid.
Geon fluuius 40
Gigantum fabula 207. 227.& ſeq.
Gladius flammeus 79
Gladius verſatilis cur igneus 80
Gloriæ vanitas 319
gloriæ vanæ deteſtatio 371
gomor menſura 307
gorgonei capitis vis 705
græcorum conuiuia 618
græcorum leges 451
græcorum potentia à Macedonibus diminuta 225
grammatica 304
grammatici officium 90.311
grammatiſtæ ibid.
gratia virgo 723
gratiæ deæ 276
gratiæ deæ nunquam ſeparantur coniunctæ lege naturæ immobili 450
gratiæ diuinæ non ſunt omnes homines participes 279
Gratiarum deus eſt principium 723
gratiarum actio ſacrificium deo gratiſſimum 586
in gratiarum actionibus quid potiſſimum ſpectandum 108
gratitudinis commendatio ibid.
grauidam mulierem lædens quomodo puniendus 543
gyarum inſula omnium ſteriliſſima 680
gymnoſophiſtarum ritus & mores 264

H.

Habitus quid 731
ex habitu contrario contraria naſcuntur 734
habitus communis 752
Hæreditas dei quid in ſcripturis 159.& ſeq.
Hæreditariæ ſucceſſionis leges 472
Hebræi per ſolum legum contemptum expugnabiles 545
Hebræorum inuicta potentia 441
Hebræorum in honorandis hoſpitibus mos 316
Helice ciuitas mari ſubmerſa 223
Helicon à Claudio Germanico interficitur 702
Helicon mancipium Iudæos veneno Ægygtiaco inficit ibid.
Helix aquarum inſtrumentum 231
Heracliti de anima opinio 661
Heracliti de morte ſententia 43
Heracliti philoſophi opiniones 357
Herbæ ſignificationes variæ 77
Herculis labores 690
Herculis fortitudo 608
Hircus pro peccato 330
Hæreditas mentis 720
Herodis regia 710
Heroopolis 390.457
Hieroglyphicæ notæ 419
Hieroſolyma non Iudææ ſed multarum aliarum etiam vrbium metropolis 709
Hieroſ. templum ante Caium nunquam admiſit effigies ac ſtatuam manufactam 357
Hieroſolymitani templi ſtructura 702
Hippocratis dicterium 615
Hippocrat. de ætatibus hominis ſententia 17
Hippopotami 637
Hircus pro peccato 330
hircorum in ſacris ſignificatio 411
Holocauſtum quibus ceremoniis deo offerendum 577
holocauſtorum leges ibid.
holocauſtomatum myſterium 110. & ſeqq.
holocauſtomatum ceremoniæ ac ritus 577
Homeri locus explicatus de gigantibus 227

Homeri locus 615
homo nomen excellentiæ 248
homo cur deſiniatur animal rationale 130
homo animal terrenum eſt 132
homo cœleſtis planta in terris 123
homo nobiliſſimum animal 395
homo animal eſt reuera aquaticum, aerium & cœleſte animal 24
homo minor mundus 157
homo cur ex terra à Deo formatus 22.33
homo imago Dei ſeu effigies 123
homo ad Dei ſimilitudinem quomodo creatus 11.322.399
homo ad Dei imaginem qua ratione factus 358
homo quibus mediis ad Dei imaginem factus 156
homo quo artificio à Deo factus, quibuſque ornamentis donatus 157
homo in quem vſum à Deo factus ibid.
homo non ad creaturæ alicuius, ſed ad Dei tantum imaginem quare factus 156
homo qui fictus eſt differt ab eo quem fecit Deus 40
homo cur poſtremo loco creatus 10.12
homo princeps omnium 136
homo omnium rerum in hoc mundo rex à Deo ordinatus 14.115
homo cur rebus omnibus in hac vita præpoſitus 13
homo liberam facultatem & ſui iuris ſententiam à Deo ſortitus eſt 213
homo ad rerum diuinarum contemplationem potiſſimum à Deo formatus 12
homo non minus quam ſerpens in ſuis dentibus venenum circumfert 17
homo ſolus inter cætera animalia peccati ſponte admiſſi reus eſt 244
homo intellectus eſt 136
homo cum area confertur 107
homo iuxta mentem dei verbo cognatus eſt diuinitatis quædam particula 14
homo errantibus viam monſtrans, quis, & cui conueniat 114
homo, hominis anima 123
homo nil aliud quam terra & cinis 413
hominis partus 30
hominis fabrica conſtat ex numero ſeptenario 20.& ſeq.
hominis compoſitio ex ſpiritu & ſanguine 122
hominis conſtitutio fermento ſimilis 107
hominis imago duplex, cœleſtis & terreſtris 22.33
hominis vera ſtructura 205
hominis terreni natura & ingenium 33
hominis proprium quid 130
hominis educatio atque inſtitutio 364
hominis nobilitas 156.213
hominis perfectio 250
hominis primi excellentia atque poteſtas 24
hominis ante lapſum Adæ conditio 33
hominis pars fœminina & maſculina quæ 115.119
hominis pars maſcula & fœminina, Moſes & Maria, Deo hymnum canunt 143
hominis perfecti deſcriptio 41
hominis vera laus 349
hominis ciuilis officia 267
hominis ætates 364
hominis fragilitas & miſeria 412.369
hominis vita plena cruciatibus 414
homini ſoli caput cur deus ad cœlum erexerit 123.156
homines qui reuera nominandi 250
homines cœli 207
homines terreni ibid.
hominum in voluptatum inquiſitione diligentia 137
hominum naturæ proprium 739
hominum duo genera 749
hominum genus cur poſt Noe filios adeo multiplicatum 202
hominibus boni ac mali ſcientia à Deo inſita 214

homonyma nomina 168
homicidium quid 541
homicidium non ſemper morte puniendum 445.546
homicidium ſortuitum & deſtinato conſilio non commiſſum qua ratione puniendum 543.545
homicidii pœna 320.541
homicidii lex quam late ſeſe extendat 547
homicidæ non vna morte puniendi 541. & ſeq.
homicidæ non voluntarii ad ſolas æditorum ciuitates cur confugerint 236
homicidæ qui dicantur 541
homicidam voluntarium cur lex non mori modo pronunciet, ſed morte mori 320
homicidis Aſylorum ius quatenus communicandum 541
honeſtatis æmulatio ſero nobis innaſcitur 197
honor parentibus exhibitus liberis potiſſimum prodeſt 119
honor filiorum erga parentes in quibus potiſſimum conſiſtat 42
honorare parentes quomodo debeamus 119
hoſpitalitatis lex 420
hoſpitalitatis commendatio 258
hordeum 739
humida eſſentia terræ omnia parentis pars potiſſima 22
humerus eſt laboris nota 739
humilitas affectata 288
hyacinthus 308

I.

Iacob diſcentis & proficientis nomen 180
Iacob 55.294.726
Iacob virtutis meditator 95
Iacob cur minor natu quam Eſau dicatur 197
Iacob à fratre Eſau grauiter inſectatur 317
Iacob hæres primogenituræ Eſau quomodo dicatur 108
Iacob in ſua precatione, non herilem à deo poteſtatem petiit, ſed paternam 163
Iacob à parentibus ablegatur 319
Iacob laborem & profectum ſignificans pater eſt Ruben, id eſt bonæ indolis 108
Iacob cur inquilinum ſe in corpore eſſe conqueratur 235
Iacob cur minori filio dextram, ſiniſtram vero maiori filio impoſuerit 56
Iacob cur Labanis pecora paſcat 139
Iacobi ſimplicitas 44
Iacobi cum angelo colloquium 346
Iacobi obedientia erga parentes 180
Iacobi egreſſus 173
Iacobi in Charras profectio 393
Iacobi in Meſopotamiam profectio 304
Iacobi de hircis arietibuſq; ſomnium 392.410.411
Iacobi patriarchæ opes & proſperitas 114
Iacobi cum Eſau fratre de primogenitura contentio 160
Iacobi ſcala 405.406
Iacobo Iſraelis nomen cur inditum 180
Iacobo innumerabiles à Deo factæ promiſſiones 408
Iactantia 288
Iaphet benedicitur 201
Iaphet cur in domibus Sem habitare dicatur ibid.
Iaſon argonautarum princeps 610
Ideæ artium manent ſemperque manebunt 122
Idololatriæ cauſæ & primordia 556
Idololatriæ abominatio 515
Idololatriæ pœna 49
Idololatria lege diuina cur toties prohibita 559
Idololatræ peccatores omnes impietate ſuperant 516

Idololatræ è Moſis Republica eiecti 353
Idolorum vſus in populo Dei nequaquam ferendus 559
Iecinoris natura 578
Iecoris fibra, adeps & renes Deo adolentur 111
Ieiunium verum 451
Ieiunij ſanctiſsima obſeruatio ibid.
Ieſus conuictor, contubernalis, & ſucceſſor Moſis 478. & ſeq.
Ignis eſſentia puriſsima 464
Ignis vis & natura 483. 414
Ignis verus vſus 464
Ignis ſacrificiis cur adhibitus ibid.
Ignorantia cœca ſtuporis inſidiatrix 172
Ignorantia cunctos corporis morbos ſuperat 187
Ignorantiæ remedia 98
Illegitime natis cur Dei interdicta Eccleſia 241
Imago Dei quæ 123
ad Imaginem Dei creatum eſſe quid 5
Imaginatio 204
Imperatoris Romani prærogatiua 686
Imperatorum officia 183
Imperij adminiſtrandi præcepta 638. & ſeq.
Imperiorum mutationes 379. & ſeq.
Impetus quid 213
Impietas infinitum malum 321
Impietatis aſſertorum pœnæ 243
Impij vel inuiti coguntur intelligere diuinam in rerum adminiſtratione poteſtatem 238
Impiorum pœna ibid.
Impij quibus rebus à Deo execrentur 641. & ſeq.
Improbus 720
Improbi Deus non effinxit animum ibid.
Imprudentia à prima ætate nobiſcum coaleſcit 197
Imprudentiæ vis 39
Incantatores cum Aarone miraculis contendunt 282
Incantatores in piorum cœtu nequaquam ferendi 319
Incredulitatis malum 476
Indigentia imbecillitatem adducit 127
Infantes recenter nati cur ploratum emittant 27
Infantia 17
Infantum ætates ſeptem ibid.
Infantum expoſitores quomodo puniendi 543
Infantum interfectores qua pœna afficiendi 544
Infelicis vita & affectus moleſti 127
Infelicitatis cauſa partium animæ diſſolutio 126
Infernus quid 303
Ingratitudo omnium vitiorum mater 489
Ingratitudinis deteſtatio 108
Ingratus eſt affinis ſuperbiæ 489
Inimico vno ſublato, naſcitur alter potentior 765
Iniuſtitiæ damnatio 352
Iniuſtorum diuerſa multitudo 202
Innocentia gratiſsimum Deo ſacrificium 531
præclara Ingenia multa nouant circa ſcientias 419
Inobedientia contentione pernicioſior 173
Inopia pœna peccati 13
Inopia pœna Domini grauiſsima 642. 643
Inſcitia 738
Inſeſſor ab equite differt 142
Inſipientia immortale malum 134
Inſipientiæ natura 234
Inſpirationis nomine quid intelligendum 34
Intellectus terræ fons 32
Intellectus agricola eſt 136
Intellectus patris ſimilis in homine 119
Intellectus ferox tyranno ſimilis 139
Intellectus noſter paſtor eſſe debet ibid.
Intellectus vniuerſalis & particularis 48
Intellectus corporeæ regionis rex 141

Intellectus imperium 73

Intellectus in ipſa ratione ſedem habet 273

Intellectus quomodo paſcat & regat inferiorem animam 141

Intellectus ſenſui tanquam vir mulieri præſtat 577

Intellectus auriga & inſeſſor furoris & concupiſcentiæ 142

Intellectus virtutis oſor, amanſq; affectuum incenſor dicitur 143

Intellectus perfectus Deo hymnum canit cum Moſe *ibid.*

Intellectu diſſoluto etiam inferior anima perit 133

Intellectui tota anima vitæ coniunx & ſocia 303

Intelligentia 717

Intelligentiæ partes 740

Interdictum à præcepto & mandato quomodo differat 41

Inteſtina in ſacrificiis cur abluantur 577

Inuerecundia 757

Inuidia felicitatis aduerſaria 368

Inuidia ſibiipſi non alijs parit interitum 242

Inuidiæ natura 532

Iordanes 760

Ioſeph 370. 673

Ioſeph gregis paſtor 220

Ioſeph veſtibus verſicoloribus ornatus à patre 370

Ioſeph à propriis fratribus crudeliter inſectatur 368

Ioſeph cur mittatur ad fratres ſuos in Sichem 113

Ioſeph in via errat 114

Ioſeph à fratribus in puteum proijcitur 368 *& ſeq.*

diuenditur 369

Ioſeph à Pharaonis eunucho coemptus 201. 370

Ioſeph diuenditus à patre deploratur 369

Ioſeph in AEgypto honoribus magnis euehitur 371

Ioſeph rebus corpori neceſſariis præfectus 727

Ioſeph adiectionem ſignificat *ibid.*

Ioſeph character 764

Ioſeph reipub. adminiſtrator 289

Ioſeph in proregem eligitur 378

Ioſeph doctiſſimus ſomniorum interpres 375. *& ſeq.*

Ioſeph regi ſomnium interpretatur 377

Ioſeph temperantiæ & caſtitatis memorabile exemplum 75

Ioſeph falſo accuſatus incarceratur 375

Ioſeph trigeſimo ætatis anno matrimonio copulatur 378

Ioſeph AEgypti prorex à fratribus agnoſcitur 389

Ioſeph varias fortunæ ſuæ viciſſitudines fratribus enarrat *ibid.*

Ioſeph contemnens vanas diuitias paucis contentus vixit 391

Ioſeph imperiti & iuuenis principis typum gerit 140

Ioſephi libera educatio 368 *& ſeq.*

Ioſephi tunica variegata quid ſignificet 113

Ioſephi fratres paſtores, non pecuarij 391

Ioſephi ſomnium viſiones *ibid.*

Ioſephi virtutes *ibi.*

Ioſephi ad fratres ſuos frumenta petentes oratio 383

Ioſephi in parentem & fratres pietas 391

Ioſephi caſtitas & in herum ſuum pietas 371. *& ſeq.*

Iothor 729

Iothor tumiditatis effigies 175

Iothor ſuperfluus interpretatur, ſocer Moſis, *quidq; ſignificet* 139

Ir abſq; manifeſta cauſa cur interfectus 53

Ira in pectore, in ventre concupiſcentia 280

Ira paßio hominis eſt propria 216
Ira fons peccati ibid.
Iracundiæ affectus pernicioſißimus 701
Iracundiæ mala 229
Iſaac 631
Iſaac nomen Chaldaicum 266
Iſaac riſus interpretatur 128.266
Iſaac antequam naſceretur, à Deo cur laudatus 55
Iſaac à patre immolatur 264
Iſaac quomodo à patre Abrahamo Deo oblatus 203
Iſaac ſapientiæ typus 116.171 756
Iſaac veri holocauſtomatis typus 107
Iſaac virtutis meditator in AEgyptum non deſcendit, id eſt, in irrationalem affectum non incidit 118
Iſaac cur non plures vxores, ſed vnicam, eamq; virginem duxerit 300
Iſaac nullum in pugnando æmulum habet 116
Iſaaci natiuitas 263.732
Iſaaci ritus 266.732
Iſaaci & Iſmaelis collatio 196
Iſaaci cum Deo colloquium 49
Iſidorus ſycophanta 614
Iſidorus ſympoſiarchus & clinarch 678
Iſidorus Flaccum in gymnaſio accuſat ibid.
Iſidori hominis turbulentißimi res geſtæ ibid.
Iſmael 748.741.742
Iſmaelis conceptio 315
Iſmaelis natiuitas 335
Iſmaelis circumciſio 196
Iſmaelis mores 335
Iſrael 253.335.344.632.983
Iſraelis etymon 180
Iſraelis primogenita quando ſanctificata 108
Iſrael contemplationem denotat, cuius filius Leui, i. cultus verus & ſyncerus Dei ibid.
Iſraelem mortalis alloqui non poteſt 116
Iſraelitæ inquilini in AEgypto, non habitatores perpetui 141
Iſraelitæ grauitate operum cur ingemuerint 236
Iſraelitæ mortuo rege AEgypti lætantur 124
Iſſachar 59.167
Iudas 722
Iudas confeßionis figura 40
Iudas hœdum per paſtorem ſuum Odolamitam mittit 242. *& ſequentibus*
Iudæ natura & ingenium 39
Iudæ typus 167
Iudæi à Flacco miſere ac crudeliter tractantur 673
Iudæorum feſta 676
Iudæorum ſcholæ 470
Iudæorum erga leges diuinas amor & ſtudium 703
Iudæorum in conſeruanda & defendenda ſua religione conſtantia 704
Iudæorum ob captum Flaccum ad Deum gratiarum actiones 676
Iudæorum apud Petronium & Caium ſupplicatio, ne priuentur ſua religione 705
Iudaicam gentem Deus ſæpe eripuit exitio 701
Iudicij & iuſtitiæ ſeptem filiæ 729
Iudicis inſtitutio 492
Iudicis boni officium 492.550.613
Iulia Auguſta templum Hieroſolym. ornat 611
Iulij Cæſaris mors 608
Iuramentum quid 71. 105. 162. 518. 528
Iuramentum quomodo faciendum 519
Iuramentum à quibus efflagitandum 529
Iuramentum propter leues cauſas ab hominibus non eſt efflagitandum 519

Iuramenti ſancti formula 71
Iuramenti variæ formulæ 527.& ſeq.
Iuramenti puteus 162.393
ex frequenti Iuramento naſcitur periurium & impietas 519
Iurandi poteſtas virginibus legibus adimitur 529
Iureiurando cur Deus ſuas interdum promiſsiones formauerit 71
Iuris diuini veneratio 450
Iuſiurandum num Deo conueniat ibid.
Iuſiurandum à bono viro non eſt detrectandum 393
Iuſiurandum quando rebus dubiis interponendum 524
Iuſiurandi verus & legitimus vſus quis 391
Iuſiurandi ſanctitas 518
Iuſiurandi non ſeruati pœna 528
Iuſtitiæ laus 38.250
Iuſtitiæ officium 37.40
Iuſtitiæ diuinæ commendatio 33
Iuſtitiæ leges à Deo hominibus traditæ 202.& ſeq.
Iuſtus iniuſtorum dux 735
Iuuenum ſtudia 137

L.

Laban 319.& ſeq.
Laban qualitatis nomen 276
Laban Syrus 316
Laban quid ſignificet 139
Laban Rebeccæ frater 316
Laban virtutis oſor 341
Laban veras naturæ leges contemnens, legibus ſe humanis ſubſcribit 177
Labanis pecorum allegoria 98
Labor à Deo & natura hominibus impoſitus 466
Labor vtilia ſequitur 737
Labor improbus 739
Labor diuinitus à Deo hominibus cur impoſitus 98
Labor arti coniunctus bonus eſt 114
Labor permutandus profectu 107
Labor inter præcipua bona numerandus 98
Laboris perpetuum cum voluptate bellum 97
à Labore pendet, quicquid in rebus bonum eſt 98
Labore ſolo bonorum omnium poſſeſsiones comparantur ibid.
Lacedæmoniorum leges 534
Laconicæ leges 272
Lamech Caini filius 118
Lamiæ hortorum curatores 714
Lamponis hominis turbulentiſsimi res geſtæ 678
Lamponis contra Flaccum accuſatio 677
Larua 740
Laſsitudo duplex 288
Laude dignus qui recte agit 722
Lateres Babylonicæ turris 236
Lectionis repetitio quàm neceſſaria 148
Lepidi pro Flacco apud Caium Baſſum deprecatio 682
Lepra infecta domus quomodo purganda 221
Lepra duplex duobus coloribus variata 221
Lepræ morbi natura ibid.
Lepræ morbus quomodo inueſtigandus 164
Leproſi lege Dei ab hominum multitudine ſeparati 221
Leui Iſraelis filius 108
Leui primatum ætatis Ruben aufert 108
Leui filij ex mandato Dei fratres & vicinos interfecerunt 178
Leuita cultum Dei ſignificat 108
Leuitæ quare Domino ſancti ibid.
Leuitæ ſanctorum cuſtodes conſtituti 120
Leuitæ officium 110
Leuitæ & cædis inuiti perpetratores vnà cohabitare cur iubeantur ibid.
Leuitæ profugiunt, & cædem perpetrant rerum optimarum amore ibid.
Leuitarum lex 120

Leuitarum ciuitates quare profugis patebant 110
Leuitarum ciuitates immunes ſemper erunt 109
Leuiticæ tribus pietas 465
Lex ſempiterna pugnantium ſuperbia 450
Lex diuina quid 286
Lex tributum Domini ibid.
Lex antiquitus lingua Chaldaica ſcripta 451
Lex diuina abſolutam ſcientiam deſiderat 563
Lex cur in amaritudinis loco data 313
Lex iniuſtis eſt poſita 325
Lex de ſtupris 186
Legis proprietas 445
Legis officium 449
Legis diuinæ ſumma 214
Legis diuinæ præcepta à natura non diſcrepant 247
Leges iuſtitiæ à Deo hominibus traditæ 24
Leges Moſaicæ ex lingua Chaldaica in Græcam à Ptolomæo conuerſæ 452
Leges Moſaicæ nullo tempore abolitæ aut mutatæ 450
Leges Moſaicæ quàm late ſeſe extendant 524
Leges decem tabulis per Moſen propoſitæ, cur ſingulos appellent non plures 413
Leges figuræ intelligibilium 283
Leges omnes referuntur aut ad dilectionem, aut timorem 215
Leges ſcriptæ nil aliud quàm vitarum patrum commentarij 247
Leges in ciuitate medicis ſimiles 373
Leges cur merito venerabiles 247
Leges diuerſarum gentium 451. *& ſequentibus*
Leges ſunt appendices rationis rectæ à natura nobis inſitæ 370
Legum Moſaicarum diuiſio 514
Legum Moſaicarum differentia 628
Legum Moſaicarum perfectio 448
Legum Moſaicarum ſcopus 66. 484
Legum Moſaicarum epitome atque breuis expoſitio 524. *& ſeq.*
Legum diuinarum explicatio 352
Legum diuinarum veneratio 450
Legum diuinarum in mundo conſenſus 1
Legum verus vſus 41
Legum commendatio, atque neceſsitas 370
Legislatoris præcepta 199
Legislatoris officium 449. 464
in Legislatore requiruntur omnes virtutes 450
Legislatorum diuerſorum in legibus tradendis ſtudium 1
Legislatoriæ facultati quatuor inſunt, 450
Leui 755
Lia 288. 746. 755
Lia à Deo filio donata 68
Lia poſt editum quartum filium cur parere deſierit 396
Lia rationalis animæ ſymbolum, 299. 300
Liæ virtutes 283
Liberalitatis ſpecies 318
Liberalitatis commendatio 319
Libertas vera ſola virtute paratur 598
Libertas omnibus rebus merito anteponenda 608
Libertas à brutis etiam animalibus amatur 518
Libertas omnium felicitatum fons 610
Libertas vera in quibus potiſsimum conſiſtat 521
Libertatis veræ indicia 601
Libertatis veræ deſcriptio 597
Liberum arbitrium homini à Deo conceſſum 213
Libido crapulam ſequi ſolet 138
Libidinis pœnæ 256
Linea quid 311. 424
Lingua quomodo coercenda 99
Linguæ cōmunicatio quid proſit & obſit 228

Linguæ libertas nimia in ſacris prohibita 337
Linguarum diuerſarum cognitio quam neceſſaria hominibus 228
ob Linguarum imperitiam multi ab inſidiatoribus occiſi ibi.
Linguarum confuſio ibid.
Linguarum confuſio in peccatorum remedium à Deo facta ibid.
Literæ mutæ & vocales 724
Locus tripliciter conſideratur 311
de Loco in Phyſiologia difficilis tractatio 410
Locuſtarum miraculum 428.762
Logica 725
Loquaces auerſamur 129
Loquaces non eloquentes, ſed impotentes iudicandi 125
Loqui qui didicit, etiam ſilere didicit ibid.
Lot 272.287.& ſeq.
Lot à filiabus inebriatur 188
Loti vxor in ſtatuam verſa 327.415
Loti vxor in lapidem verſa 72
Loti filiarum typus 188
Lucifer 357
Lugendi tempus à Moſe præfinitur 471
Luctus in cognatorum obitu ibid.
Luna quid 406
Luna regina noctis 9
Luna cur pro dea à gentibus culta 556
Lunæ mutationes 30
Lunæ materia atque forma 493
Lunæ curſus 459
Lunæ officium 403
Lux in creatione rerum qua ratione à tenebris ſeparata à Deo 5
Lycurgi leges 601
Lyra 20
Lyræ imperiti 743

M.

Macedonum imperij incrementa & detrimenta 225.379
Macedonum ampliſſimum imperium ibidem
Macedonum in Græcia res geſtæ 225
Macheir reminiſcentiæ filius 301
Macronis mors 689
Madianæorum in Hebræos odium 507
Magi Pharaonis ſophiſtæ 117
Magiæ laus 542
Magiæ apud Perſas ſtudium vulgariſſimum 692
Magiſtratus ex ſenioribus conſtitui ſolent 140
Magiſtratus non ſorte eſt eligendus 495.496
Mala quæ inuitis accidunt dimido leuiora ſunt, cum non grauantur à conſcientia 185
Male agens ſeipſum mulctat 119
Malum quid reuera appellandum 200
Mali hominis vita mors eſt 118
Mali natura longe à diuino choro exulat 322
Malorum cauſa non Deus, ſed noſtræ manus 128
Malorum mors lugenda 109
Malitia fœmineus animæ fœtus 106
Mambre 292
Manaſſes obliuionis typus 56.198
Manaſſes reminiſcentia ex obliuione comparatur 198.301
Manaſſe filij ex Syra concubina 301
Mandatum à præcepto & interdicto quomodo differant 41
Mane in quarum rerum ordine ponendũ 5
Manna 314.328
Manna pro petra ſapientiæ diuinæ: ex quo duæ conficiuntur placentæ 127
Manij maximi Ægyptiorum præſidis res geſtæ 672
Manus ne in vanam incidamus cupiditatem quomodo abſcindendæ 550

Manum extendere in ſacris quid ſignificet 50
Manuum impoſitio 198
Maris à terra ſeparatio 6
Maris deſcriptio 21
Maris inundationes 19
Maris rubri miraculum 474
Mars profligator bellorum & pacis opifex 693
Maſec 341. 342
Maſculæ rationis officia 177
Maſculorum concubitores in populo Dei non ferendi 535. 536
Mathematicus 725
Matrimonium in populo Dei quomodo ſit contrahendum 589
Matrimonium lege Moſaica quibus denegatum 534. & ſeq.
Matrimonij leges 533
Matrimonij ſanctitas ibid.
Matrimonij commendatio 534
Matris turpitudinem detegere cur lege diuina prohibitum 334
Medicinæ prima inuentio 693
Medicina rhetorica 136
Medici & coci differentia 373
Meditatio naturaliter res inæqualis 406
Melchiſedec ſacerdos 307
Melcha 301
Melcha Nachoris vxor ibid.
Melchiſedec cur à Deo ſacerdos conſtitutus 54
Melchiſedec cur pro aqua vinum obtulerit ibid.
Memoria eſt animi fructus 728. & ſequent.
Memoria quæ optima 148
Memoria & reminiſcentia cohærent & ſeparantur facile 56
Memoriæ dona ampliſſima ibid.
Memoriæ tenacis commendatio 148
Mendacij deteſtatio 366. 376
Mendacij honeſti excuſatio 80
Mens lumen hominis 400
Mens omnium ſenſuum caput 457
Mens animæ caput 405
Mens animæ pars principalis 34
Mens ſinceriſſima atque puriſſima animæ pars 354
Mens animæ anima 11
Mens in homine imago Dei 123
Mens vocalis animæ pars, ſeu fons ſermonum 124
Mens viro aſſimilatur 29
Mens ſola in homine immortalis 213
Mens regina 723
Mens corpus regit & inſignit 719
Mens fons ſermonum, & interpres conſiliorum, vates & diuinator 117
Mens ſeipſam non poteſt comprehendere 41
Mens ſola doctrinam admittit, cum nullus ſenſus ſit docilis 50
Mens duplex 69
Mentis humanæ nobilitas & officia 123
Mentis officia 94
Mentis morbi 229
Mentis & ſenſus cognatio 52
Mentis in homine imperium quàm latum 213
Mentis acies 717
Mentis in rebus cognoſcendis vſus 8
Mentis nomine cœlum ſignificari 29
Mentem Deus in virtute collocauit 32. 33
Menſtruoſarum mulierum lex 535
Menſurarum certa ratio 350
Menſurarum in homine ratio 350
Mercenarij abſque cunctatione ſoluendi 480
Mercurius deorum internuncius 692
Meretricis ſalarium in ſacrarium non reponendum 594
Meretrices à rebus diuinis plane arcendæ 568
Meretrices in populo Dei non ſunt ferendæ 536. 537
Meretricum artes 164

Meretricum filij in Dei eccleſiam non intromittendi 241
è Meretricibus nati in ſcripturis qui dicantur 591
Meri vocabulum à Moſe varie vſurpatum 172
Meſopotamia 320
Meſſoribus à Moſe leges præſcriptæ 481
Meteorologia 181
Meteororum pater 725
Metus quid 736
Militum in bello delectus 149
Miltiades gallorum gallinaceorum certamen inſtituit 609
Miniſterium Deo & hominibus exhibitum differunt 119
Minos 537
Minotauri fabula ib.
Miracula 432.237
Miſade 756
Miſericordia apud Deum antiquoir quàm iuſtitia 216
Miſericordiæ diuinæ argumenta atq; teſtimonia 216. 401
Moab ciuitas 68.74
Moab filiorum ſcortationes 401
Moabitarum typus 54
Mœroris filius 728
Mœſtitia quid 523
Mons hæreditatis 159
Morbi animæ & corporis vnde naſcantur 229
Morbi quatenus mediis naturalibus ſanentur 67
Mors quid 491
Mors terrena atq; æterna 320
Mors animæ & corporis 43
Mors omnium calamitatum finis 253
Mors malorum eſt in hoc mundo miſeriarum finis, pœnarum autem ſempiternarum initium 635
Mors quibus rationib. non timenda hominibus 379
Mortis duæ ſpecies 43.655
Mortui qui quomodo à populo Dei deflendi 471. & ſeq.
Mos 418
Moſes in ripam fluminis exponitur 418
Moſes nouum naturæ miraculum 424
Moſes Dei inſpector 718
Moſes Hebræus cur AEgyptius vocetur 730
Moſes inſidiis Pharaonis inſectatur 329
Moſes nomina rebus conuenientiſsima attribuit 135
Moſe Iothoris gregibus cur præfuiſſe ſcribatur 99
Moſes quomodo & quam ob rationem à Deo ſurſum vocatus 156
Moſes ſapiens ſed non eloquens 117
Moſes paſtor Iothor ſoceri 139
Moſes paſtorum princeps 423
Moſes in AEgyptum eloquentia adepta profectus, cum ſophiſtis congreditur 117
Moſes ſummus philoſophus 2
Moſes rex legiſlator, Propheta & Pontifex 267
Moſes optimus animarum medicus 210
Moſes ſummus Dei amicus 339
Moſes mens puriſsima 741
Moſes vir Dei amantiſsimus 467
Moſes populi Dei dux 431
Moſes fuit Dei Propheta 362
Moſes cur Propheta dicatur 467
Moſes legiſlatorum omnium præſtantiſsimus 450
Moſes omnium virtutum verum exemplar ibid.
moſes à Pharaonis conſpectu cur diſceſſerit 46
moſes de linguæ tarditate apud Dominum conqueritur 424
moſes cur ſe verbis pollere negauit 95
moſes Dux populi DEI declaratur 425
moſes cum fratre oracula communicat ibid.
Moſes cur Dei poſteriora, faciem autem non viderit 331

Moſes ſtans in loco ſancto audit Deum ſecum loquentem ibid.
Moſes videt rubum ardentem ibid.
Moſes Deo altare dedicat 438
Moſes iudex multitudine negociorum obrutus vicarios ſibi aſſumit 497
Moſes, latine eſt ſumptio 731
Moſes cur ſuam hiſtoriam à mundi initio ſit exorſus 453
Moſes in ſuis lucubrationibus non veriſimilia aut credibilia, ſed meram veritatem ſecutus eſt 96
Moſes cur decem leges in duabus tabulis propoſuerit 514
Moſes cur legis tranſgreſſoribus pœnas non adiunxerit 526
Moſes in holocauſtis cur ventrem dempſerit 281
Moſes cur primum tabernaculi vaſa deliniauerit, deinde vero Beſeleel 57
Moſes Ægypti abominationes quomodo deo ſacrificio obtulerit 108
Moſes fratrem pontificem oraculo deſignans populi ſeditionem concitat 466
Moſes quomodo aduena in regione externa fuerit 235
Moſes ſolus ſine argento ac reliquis opibus regnum adminiſtrauit 633
Moſes cur cum Ægyptiis magis certare recuſet 117
Moſes orat pro populo 338
Moſes aquæ amaritudinem in dulcedinem vertit 313
Moſes, & Maria quomodo Deo hymnum canant 143
Moſis nomen vnde 418
Moſis natiuitas 310
Moſis patria 417
Moſis educatio 419
Moſis ſpiritus 204
Moſis ſacerdotium quale 456
Moſis ieiunium 63.456
Moſis votum 246
Moſis virtutes 449.& ſeqq.
Moſis æquitas & manſuetudo 481
Moſis pietas 430
Moſis ſobrietas 419
Moſis in Arabiam fuga 421
Moſis paſtoris viſio 423
Moſis philoſophia 419
Moſis prophetiæ initium 474
Moſis erga hoſtes humanitas 440
Moſis miracula 424.434.437.438.473
Moſis cum Deo familiaritas 160
Moſis cum Deo in monte colloquium 464
Moſis ad Deum aſſiduæ precationes 434
Moſis ad dominum clamores 338
Moſis efficaciſſima ad Deum pro dimicantibus oratio 437
Moſis fortiſſimi ducis res geſtæ 438
Moſis admonitio 722
Moſis vxor Æthiopiſſa 757
Moſis in Ægyptum profectio 425
Moſis in loquendo libertas 339
Moſis edicta 465
Moſis cum ſophiſtis atque magis contentiones 425
Moſis libri hiſtoriales qua ratione conſcripti 453
Moſis leges cur non in ciuitatibus, ſed in ſolitudine latæ 511
Moſis leges cur denario abſoluantur numero 512
Moſis leges ſpeciales 526
Moſis leges perfectiſſimæ 450
Moſis leges nunquam abolitæ aut mutatæ 450
Moſis leges ad æquitatis regulas ſummo ſtudio conſcriptæ 550
Moſis in ſcribendis legibus diuinis modus & ordo 453
Moſis tabernaculum quare extra caſtra poſitum 132
humanæ virtutis figura 133
Moſis mors 477
Moſis ſepulchrum 95.477
Moſis vita ſermoni vbiq; ſimilis 420

Moſis tota vita elegantiſſime deſcripta 417

à Moſe qua intentioue quove ſtudio leges conſcriptæ 454

Moſaicæ leges quam late ſeſe extendunt 523 *& ſeq.*

moſaicarum legum ſcopus 484

moſaicarum legum ſanctitas gentibus etiam cognita 451

moſaicorum librorum diuiſio 527

motus ſeptem 20.30

motus atq; ſtatus differentia 198

mulieris vocabulo ſenſus in ſcriptura multoties ſignificatur 83

mulieres ignem in Moab accendunt 283

mulieres plerunq; vulgares ſequuntur conſuetudines 177

mundus quid 4.36.556

mundus non primus Deus, ſed primi tantum diei opus 254

mundus figuræ laterculi aſsimilatur 237

mundus veri cœli porta 235

mundus gregi ſimilis eſt 140

mundus reuera Dei domus 410

mundus Dei templum 413.564

mundus inſtructiſsima Dei domus 159

mundus non ſuo & libero motu mouetur 237

mundus eſt incorruptibilis 207

mundus ſenſibilis 2.236

mundus poſsit ne præſenti ornatu amiſſo, diſſolui in vnam eandemque ſpeciem 649

mundus omnium creaturarum abſolutiſsimus 2.219

mundus vnus ab vno eius opifice creatus 28

mundus quomodo à principio creatus à deo dicatur 4

mundus ad Dei imaginem creatus ibid.

mundus quomodo Dei verbo creatus ibidem

mundus qua ratione & quo ordine à Deo formatus 2

mundus quamobrem ſex dierum ſpacio à Moſe creatus dicatur ibid.

mundus cur à Deo creatus 219

mundus pater temporis 212

mundus magnæ ciuitati comparatur 370

mundus ex Ideis concretus 738

mundus num æternus, à philoſophis diſputatur 1

mundi creationis cauſa 3

mundi creatio quam graphice à Moſe deſcripta 1. *& ſeq.*

mundi dies natalis 15.436

mundi forma atq; fabrica 410

mundi motus omnium velociſsimus 411

mundi in nouem partes diuiſio 307

mundum putare ſex diebus conditum eſſe, ruſticanæ eſt ſimplicitatis 29

mundum tanquam remp. ſine magiſtratu inducere abſurdiſsimum 2

mundum creatum eſſe contra manifeſtam veritatem negant philoſophi 1

de mundo diuerſorum philoſophorum opiniones 649.650.653

mundo ab opifice abſoluto, quidam percontanti nunquid deſideraret nondum creatum quid reſponderit 166

munera Dei ampla & magna 724

munera corruptiones 493

munificentiæ commendatio ibid.

munificentiæ ſpecies 318

muſica 304

muſica & logica ſunt ſapientiæ famulæ 297

muſices rudimenta lac animæ 136

N.

NAdab 290

Nachor 301

Nachor frater Abraham duas habet mulieres, vxorem & pellicem ibid.

Nadab 321.752

Naid 79

Natura ſcientiæ principium 348

Natura nulla arte indiget 419
Natura varietate ſui artificii ſemper gaudet 428
Natura hominum mortalis, virtutum immortalis 252
Natura à viliſſimis incipiens proprio ductu deſinit in præſtantiſſima 10
Naturæ perpetuus ordo 253
Naturæ mirabilis in rebus producendis ordo atq; artificium 576
Naturæ in rebus conſeruandis admirabile ſtudium 578
Naturæ ſcrutatores 10
Naturæ in rebus omnibus largiſſima munificentia 505
ſecundaria Nauigatio eſt recte iurare 169
Nebrod gigas 208
Nebrodis regnum ibid.
Nephthali 766
Nilus Ægyptum inundat 436.468
Nobilitas expiatæ purgatæq; mentis præcipua ſors 522
Nobilitas nihil prodeſt indignis nec prærogatiua generis 625
Nobilitatis veræ initia 623
Nobilitatis veræ deſcriptio 621
Noe 153
Noe etymologia 54
Noe primus in ſacris literis iuſtus nominatus 303
Noe vir iuſtus & in generatione ſua perfectiſſimus 220
Noe iuſtus cur mares genuerit, non filias 202
Noe vir doctiſſimus & ſagaciſſimus 219
Noe iuſtus, agricola 135
Noe plantatio qualis 154
Noe reſipiſcentia 194
Noe arca, eiuſque myſterium 454. & ſeqq.
Noe arca humani corporis effigies 158
Noe arca qua ratione bitumine peruncta 237
in Noe arcam cur omnes animantium ſpecies introducta, in paradiſum autem nequaquam 158
Noe diluuium 457
Noe generationes 250
Noe cur in tanta hominum multitudine, ſolus gratiam apud Deum inuenerit 216.217.219
poſt Noe filios cur demum humanum genus multiplicatum 202
Noe à proprijs filijs deriſus 198
Noe non fuit minimus ex prophetis 366
Nominum impoſitio 85.724
Nominum impoſitio aſſignatur primo homini 24
Nominum imponendorum error vnde 135
Nominis diuini vſurpatio 718
Norbani Flacci proconſulis ad Epheſiorum magiſtratum pro Iudæis epiſtola 611
Nothis cur Dei interdicta eccleſia 241
Nouenarius numerus mortalibus familiariſſimus 306
Nubis prodigium 356
Nuditas 756
Numerus quaternarius multis priuilegiis à natura honoratus 8
Numerus quaternarius omnium perfectiſſimus 7
Numerus quaternarius libertatis ſymbolum 109
Numerus quinquagenarius remiſſionem, libertatem, & reſtitutionem ſignificat 111
Numerus nonageſimus nonus 717
Numerus centenarius ibid.
Numerus denarius ibid.
omnis Numerus poſterior mundo 749
Numerus ſenarius generationi conuenientiſſimus 2
Numeri ſeptenarij vſus latiſſ. ibid.
ex Numeris propriis omnia conſtant 29
Nuptiæ lege diuina quibus vetitæ 535

O.

Obliuio quid 213
Obliuio memoriæ morbus 301
Obliuio non eſt paſſio voluntaria 27
Obſtetrices Hebræorum 331
Oceani deſcriptio 21
Oceani tempeſtates 251
Ocelli de rerum natura libri 649
Octauiani Auguſti res geſtæ 691
Oculus animi 717
Oculi totius corporis duces & principes 551
Oculi cæteros ſenſus antecellunt 253
Oculi excuſſi pœna atque vindicatio 551. 552
Oculorum vſus cur hominibus datus 592
Odoratus guſtui præponitur 736
Oeconomiæ præcepta 371
Oedipodis Laij filij nuptiæ 533
Ogygiæ orationes 103
Olympiaca certamina 147
Olympus mons 227
Omentum 572
Operari terram quid 99
Ophiomachus temperantiæ ſymbolum 27
Opinionum inter ſe contrarietas & pugnantia 94
Oraculum Henochi 721
Oratio animæ vulneribus à Deo datum remedium 403
Oratio piorum per nubes cœli ad Dei faciem penetrat 72
electa Oratio cui tribuat 725
Oratio eſt actionis vmbra 745
Orationis virtutes 461
Orationis partes 311
Orationis apta ſtructura 104
Orationis diſpoſitio atque apparatus ibidem
Orationis piæ efficacia 390
Ordeacea puls cur in adulterij expiandi ſacrificiis adhibeatur 538
Ordei vſus duplex ibid.
Ordo quid 4
Ordo rerum à Deo conditarum aptiſſ. ibid.
Ouis quid ſignificet 107
Ozee 731

P.

Pactorum variæ formæ 723
Patientia 301
Pædicones 536
Pæonia remedia 102
Palæſtina 432
Palæſtrita 722
Palma virtutis teſtimonium 333
Palma victoriæ ſymbolum 53
Palmæ ſeptuaginta 334
Palmæ arboris natura 435
Pandora 22. 652
Panis cœleſtis 328
non ſolo Pane viuit homo ſed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei 313
Panes propoſitionis 333
Paradiſus cur contra orientem à Deo collatus 158
Paradiſus pro virtute figurate dicitur 34
Paradiſi locus 157
Paradiſi deſcriptio 25
Paradiſi fluuij 36. & ſeq.
Parentes noſtri quinam ſint, myſtice 119
Parentes à filiis qua ratione honorandi 520
Parentum erga liberos officia 173. & ſeq. 175
Parentum primorum erga Deum magna ingratitudo 28
Paſcere quid 113. 114
Paſcha Iudæorum 307. 346. 524
Paſcha Iudæorum quibus ritibus ac ceremoniis celebrata 101. 470
Paſchatis feſtum 275

Paſcha animæ 307
Paſiphaes nefanda libido 537
Paſtor bonus, pecuarius malus 138
Paſtoris dignitas & excellentia 140
Paſtores ſpirituales 139
Paſtores populorum reges, & ſapientes ibidem
Paſtoris officium 140
Paſtoralis vitæ laus 367
Paſtoralis vita à Moſe illuſtrata 99
Patris turpitudinem detegere in lege cur prohibitum 334
Paupertas pœna peccati 13
Pauor quid 523
Paxillus 753
Peccatum voluntatis & conſilii, id eſt cogitationis & facti 125
Peccati pœna 28. 43. 229. 234. 426
peccati pœna etiam in filiis atque nepotibus manifeſtatur 200
peccata voluntaria & non voluntaria diuerſimode à Deo punita 222
peccatores ſacerdotes adeant, vt purificentur 110
peccatorum diuerſorum differentia 581
pecora paſcere quid denotet 112
pectuſculum ſuperpoſitionis 61
pecuarij ſpirituales qui 139
pecuarij & paſtoris differentia 138
pedes in ſacrificiis cur abluantur 577
pedum lotio 578
pentecoſtes feſtum 525
Pentephra culinæ Pharaonis præfectus 75. 737
perfectio ex quibus conſiſtat 281
perfectio non laborat, ſed per exercitationem & laborem acquiſita cuſtodit 120
perfidiæ peſtis 370
periurium naſcitur ex frequenti iuramento 519
periurij deteſtatio 518
Periurij pœna 530
Perſæ magi clariſſimi 542
Perſarum imperium olim ampliſſimum 378
Perſarum regni felicitas vna die extincta 225
Perſarum coniugia ſacris literis repugnant 533
perſecutor, perſecutorem alium habet 87
perſicorum Magorum artes 604
peſtilentiæ morbus ex aere vitiato 203
periurium naſcitur ex frequenti iuramento 519
petronii in rebus gerendis ſolertia 707
petronij contra Iudæos res geſtæ 703
petulantia ſaturitatis proles 138
phanuel 327
phaethon 57
pharao, diſſipator honeſtarum opinionum 124
pharao Moſen extinguere fruſtra conatur 320
pharao in mari rubro ſubmergitur 433
pharaonis dies natalis 193
pharaonis in filios Hebr. crudelitas 434
pharaonis mors lætitiam adfert Iſraelitis 124
Pharus inſula 452
in Pharo inſula celebratur legum Moſaicarum ſolennitas 453
Phidiæ ſtatuarij opera elaboratiſſima 180
Philadelphia ciuitas 502
Philolai de deo opinio 16
philoſophia quid 12. 305. 725
philoſophia mater artium 311
philoſophia à terrenis rebus ad cœleſtia hominem auocat 614
philoſophiæ variæ ſpecies 181
philoſoph. partes agro aſſimilantur 136
philoſophiæ initia & neceſſitas 8
philoſophiæ encomium 551. 605
philoſophiæ vtilitas 12. 305. 614
philoſophiæ ſcopus 211
philoſophi officium 311

philoſophorum friuolæ diſputationes 192
philoſophorum conuiuia diuerſi generis 619
philoſophantibus veritas potius quam rerumpub. inſtituta ſequenda 113
phinees dux fortiſſimus 446
phinees ſacerdos ex zelo dei peccatorem occidit 76
phinees belli dux declaratus, ſuos ad fortitudinem adhortatur 446
phinees pro concione laudatur à Moſe 446
phinees 233 730
phiſon fl. 37. 40
phœnices 432
phua obſtetrix 349
phylarchæ 322
phyſiologia 180. 725
in phyſiologia difficilis eſt de loco tractatio 410
picturæ inuentio 412
pietas quid ſit, quidque conferat mortalibus 119
pietas virtutum omnium verum principium 515
pietas virtutum omnium dux atque gubernatrix 633
pietas omnium virtutum fundamentum 490
pietatis cultus 721
pietas gratiſſimum deo ſacrificium 460
pietas eſt pertinaci labori ſemper coniuncta 96
pietas eſt principium virtutum 515
pietatis veræ fructus 286
pietatis commendatio 263
pilatus auratos clypeos dedicauit intra ſanctam vrbem in Herodis regia 710
pincernarum princeps cur ab Ægypti rege in gratiam receptus 481
pindari locus 662
piſcium prima creatio 10
pitho 400
planetarum figuræ 459
planetarum omnium curſus & operationes 357
planetarum impuritas quomodo reſecanda 164
platonis de mundo opinio 649
platonica conuiuia 618
pleiades ſtellæ 19
plutus 317
pluuia quid figurate ſignificet 32
poculum redargutionis 538
pœna inſipientibus prodeſt 139
pœnæ malorum 321
pœnarum exactor, dei miniſter 110
pœnitentia ſequitur mortem Pharaonis, id eſt, vitam maledictam 125
pœnitentiæ gradus 249
pœnitentiæ tribus modis placatur Deus 744
pœnitentiæ verus fructus 630
pœnitentiæ veræ præmia ibid.
poetica diuina 128
pondera adulterina in ſacris prohibita 499
ponderum ratio 352
pontificis veri munus 635
pontifices 326. & ſeq.
pontificis ſummi virtutes 366
pontificis ſummi veſtitus & ornamenta 580
pontificis peccata quomodo expianda 413. 460. 567
pontificis mortem præſcribi profugis exilij terminum non eſt alienum à iure naturali 326
pontifici meretricem aſpicere prohibitum 567
pontificum vnctiones 326. 463
pontificum matrimonia 567
pontificum veteris teſtamenti leges 568
pontificibus virgines tantum in matrimonium conceſſæ ibid.
populi in ſacris literis ſignificatio 95
poſidonij de mundo opinio 654

præce-

præceptum, interdictum & mandatum quomodo inter ſe differant 41
prædicamenta decem 512
prædicamentorum traditio ibid.
præmium recte agentibus gratia dei 722
præſtigiatorum impoſturæ 365
praui cuiuſq; vita mœſta triſtitiaq; & miſeriæ plena eſt 736
precatio quid 217
precatio magna quid ibid.
precationis piæ efficacia 285
preces ſolent bona petere 144
praſini lapidis copia 37.40
praſini lapidis deſcriptio ibid.
primitiæ quæ deo offerendæ 102
primitiæ deo conſecrandæ, anima & corpus 107
primitiæ in ſacris eloquiis cur deo dedicatæ 347
primitiæ frugum in eccleſiæ ac ſacerdotum vſum potiſſimum inſtiiutæ 571
primitiarum primitiæ 739
primitiarum vſusfructus 566
de Primitiis ſacrificia cur Deo potiſſimum offerenda 102
Primogenitum omne in Iſrael Deo ſacrum 108
Primogeniti Iacobi & Iſraelis differunt 108
Primogenitorum leges 482.572
Primogenituræ prærogatiua 69
Primogenituræ ius 70
Principatus cur externo rariſſime detur 496
Princeps 717
Princeps ne eligatur equorum altor 107
Principes omnes debent eſſe ſacerdotes 467
Principis inſtitutio ibid.
Principis proprium 720
Principis officium 688
Principes non ſunt ſorte eligendi 495. & ſeqq.
Principes publici ciuitatum & gentium parentes 498
Principes reuera populi paſtores 600
Principes mali hoſtibus pernicioſiores 498
Principum electiones legitimæ 479
Principum electiones quomodo inſtituendæ 495
Principia materialia nemo effugere poteſt 132
Prodigia dira 424.428.& ſeq. 432.433.435.436.442.464
Proteruitas 173
Proteruus ibid. & ſeqq. & 174
Proditionis pœna 549
Propheta quid 663
Prophetæ veri officium 361
Prophetarum princeps 731
Prophetarum dignitas 208
Propiciatorium 325
Protei Ægyptij fabula 691
Protei Ægyptij diuerſæ formæ 175
Prouidentia Dei mundus gubernatur tantum 28
Prudentia 726.727.732
Prudentia reuera mentis viſus 253
Prudentia mentis ſanitas 186
Prudentia artium omnium gubernatrix 309
Prudentia eſt murus ac vallum contra alia vitia 46
Prudentiæ nomine quid intelligendum 38.39
Prudentiæ duo genera 39
Prudentiæ officium 37.284
Prudentiæ commendatio 163
in Prudentiæ ſenatum allegitur nunquam ſenſurus ſenium 197
Prudentiæ cogitationes firmiſſima propugnacula ciuitatis humanæ 109
Prudens & prudenter agens quomodo differat 39
Proſeuchæ 470
Ptolemæus Philadelphus leges Moſaicas ex lingua Chaldaica in Græcam tranſtulit 452
Ptolemæi Philadelphi laus 452

Ptolemæorum familia ampliſſima 379
Pudenda cur ventri natura ſubiecerit 119
Puellæ violatæ pœna 540
Pueri nomen quam late in ſcriptura accipiatur 196
Pueritia 18
Puerorum ſtudia 137
Pugiles 721
Pugna contra vitioſas affectiones quomodo inſtituenda 146
Pulueris miraculum 429
Puncti definitio 311
pupilla oculi oculus 10
pupilli diuino mandato non lædendi 314
pupillorum curam cur potiſſimum agat Deus 588
purgationis effectus 744
purificatio ſacra 134
purpura 308
puteus 441.& ſeq
puteus iuramenti 162.367
puteorum in ſacris ſignificatio 335
Pyroen 357
Pythagoræ philoſophia 597
Pythagoreorum de mundo opinio 649

Q.

Quercus procera in Sichem 296
Quaternarius numerus omnium perfectiſſimus 7
Quaternarius numerus totius cœli mundique generationi dedit initium 8
Quaternarius numerus in ſacris literis ſanctus & laudabilis habetur 248
Quaternarius numerus non tantum apud philoſophos, ſed apud Moſen etiam maxime honoratur ibid.
Quaternarij numeri commendatio 165
Quaternarij numeri virtutes 460
Quieſcere quid 30
Quinarij numeri nobilitas 457
Quinarij numeri vſus 515
Quinarius numerus ſenſui proprius 167

R.

Rachel ſterilis 342
Rachel coti ſimilis 300
Rachel vulgarium conſuetudinum amatrix 177
Rachel irrationalis animæ ſymbolum 300
Raguel 729
Ranarum miraculum 426.430
Ranarum Pharaonis myſteria 102
Ratio 723
Ratio omnium affectionum gubernatrix 60.64
Ratio recta perennis virtutum fons 166
Ratio nobiliſſimum dei donum 163
Ratio cupiditates ſibi ſubiicere ſemper conatur 112
Ratio recta legis vicem obtinet 186
Ratio voluptatum illecebris in ſeruitutem agitur 27
Rationis in homine imperium 43
Rationis filiæ ſcientia atq; virtus 204
Rationis maſculæ officia 630
ratiocinatio 730
rationales naturas rebus proficere Deus cur voluerit 158
regale ſacerdotium 252
Rebecca 301
Rebecca patientiam ſignificat 116
Rebeccæ id eſt patientiæ virtus in monendo Iacob 117
Rebeccæ tolerantia 94
Rebeccæ typus 170.295
recordatio 77
regimen corporis eſt penes oculos 213
Reipub. cuiuſdam in criminibus defendendis laudata conſuetudo 129
reipubl. gubernandæ præcepta 371
Reminiſcentia 198.294.301
reminiſcentiæ donum ampliſſimum 56
reminiſcendi vis duplex 148

Renes, adeps & fibra iecoris Deo afferri iubentur 111
Reſipiſcentiæ vis 490
Rex lex animata 449
Rex eſt alicuius rex 720
Regia dignitas 719
Regis optimi deſcriptio 423
Regis & tyranni differentia 54
Reges veri populi paſtores 367
Reges cur paſtores populorum vocentur 139
Regum officia 183. 633
Regere quid 115
Regnum Dei à Sem auſpicatum 201
Regnorum mutationes vnde naſcantur 379 & ſeq.
Remuneratio 720
Rerum noſtrarum ſtatus 181
Rhegium Siciliæ oppidum 664
Rhetorica 90
Riſus quid 631
Riſus author Deus 128
Rodus inſula 662
Roris miraculum 436
Ruben Iacobi filius 108
Ruben bonam indolem ſignificat, primogenitus Iacobi. i. laboris 108. 728
Rubri maris miraculum 473
Rubus ardens à Moſe viſus 423
Rubus ardens in quo Dominus Moſem alloquutus quid ſignificet 426
Ruditatis proprietas 186
Ruſticæ vitæ encomium 366
Ruma Nachoris pellex 301. 302

S.

Sabbatum quid 524
Sabbatum cur quietis dies 250
Sabbatum quibus ceremoniis atq; operibus à populo Dei ſanctificandum 519
Sabbati ſignificatio 282. 332
Sabbati inſtitutio 15. 31. 332
Sabbati ſanctificatio 451. 436. 467
Sabbati non obſeruati pœna 469. & ſeq.
Sacerdos membro aliquo mutilatus à ſacris arcendus 569
Sacerdotis ſummi mitra 326
Sacerdotis ſummi veſtitus 283
Sacerdotes publito ſtipendio alendi 572
Sacerdotes honorifice ab omni populo in omnibus tractandi ibid.
Sacerdotes membro mutilati aut impuri ſacrificiis non ſunt admittendi 581
Sacerdotum dignitas 208
Sacerdotum in veteri lege officia 413
Sacerdotum varius veſtitus 413. 566
Sacerdotum leges 568. & ſeq.
Sacerdotum coniugia quomodo contrahenda ibid.
in Sacerdotibus non tantum corporis, ſed animæ potiſſimum puritas lege requiritur 566
Sacerdotium Dei à Sem auſpicatum 201
Sacerdotium regale 253
Sacerdotalis officij ſanctitas 562
Sacerdotalis veſtis ænigmata 460
Sacerdotalis veſtitus cur tam eleganter & copioſe proſcriptus 463
Sacrarum literarum commendatio 66. 67
Sacrarum literarum vtilitas 411
Sacrificium verum & Deo placitum, item adulterinum ibid.
Sacrificij vaſa 459
Sacrificia expiatoria 580
Sacrificia omnia ſobrie peragenda 185
Sacrificia Deo quæ gratiſſima 164. 586
Sacrificia Deo acceptiſſima innocentia & caſtitas 531
Sacrificia ex præda aut inhoneſte partis rebus, Deo non offerenda 164
Sacrificia communia atq; particularia diuerſi generis 582
Sacrificia in veteri lege cur membratim diuidantur 578
Sacrificia quædam veteris Teſtamenti cur abſtemia 567

Sacrificiorum vſus 460
Sacrificiorum puritas 583
in Sacrificiorum ordinatione tria ſpectantur 111
Sacrificiorum diuerſi generis interpretatio 579
Sacrificiorum in veteri lege diuerſitas 575
à Sacrificiis qui excludendi 590
Sacrificantibus vini vſus in lege interdictus 186
à Sacris fiebat in omnibus actionibus apud veteres initium 170
Sacrilegij pœna 540
Salis natura 415.416
Salis in veteris Teſtamenti ſacrificiis vſus 586
Salomon eius dictum filia 314
Salpaath quinq; filiæ 294
Salpaath eiusq; progenies 472
Salſuginis vallis 230
Samuel 416
Samuelis nomen vnde ſumptum 186. 210
Samuelis regis à vino abſtinentia 186
Sanguis carnis anima 122
Sanguis cur in offerendis rebus diuinis circum altare fundatur 577
Sanguis pro eſſentia animæ 122
Sanitas nullum alium habet auctorem & conſeruatorem niſi Deum 67
Sapientia quid 305
Sapientia nomen hābet fœmininum, naturam vero maſculinam 320
Sapientia peculiare Dei donum cœlitus hominibus demiſſum 328
Sapientia Dei petra ſolida 127
varie fluit ibid
Sapientia vera fallacis ſophiſtices hoſtis 117
Sapientia à Sophiſtica quid differat 78
Sapientia eſt ars artium 180
Sapientia ante ſecula à DEO creata 175
Sapientia ars artium variatur diuerſis materijs 180
Sapientia per quam mundus conditus, mater eſt : ſicut DEVS creator pater 109
Sapientia vera non habet æmulum, ſicut nec Iſaac 116
de Sapientia iudicare difficile 479
Sapientia tribus potiſſimum rebus acquiritur 408
Sapientiam in rerum natura quidam Philoſophi nullam exiſtere cenſent 721
Sapientiæ antiquitas 479
Sapientiæ ſtudium quam profundum 152
Sapientiæ diuinæ fontes 334
Sapientiæ officium 42
Sapientiæ lumen ſolare ſimile 302
Sapientiæ muſica eſt famula 300
Sapientiæ encomium 160. 272. 409. 598
Sapientiæ præcepta diuinitus ſunt hominib. infuſa 103
Sapientiæ ſtudioſi quomodo ſuper vim terræ aſcendant 127
Sapientiæ initium non obliuiſci ſuipſius 412
Sapientiæ veræ finis ſeipſum & omnem creaturam damnare ſtultitiæ 286
Sapientiæ veræ dona atq; præmia 284
Sapientiæ finis luſus & riſus 171
Sapiens Deus inſipientis eſt, & homo Dei 133
Sapiens eſt Dei comes 748
Sapiens ſtulti eſt redemptio & merces 109
Sapiens nunquam à virtute ſeparatur 206
Sapiens vtrum inebrietur 167
Sapientis anima omni ex parte pura & nitida 134
Sapiens nullus 721
Sapientis vita immortalis 118
Sapientum tres ſpecies 367

Sapienti

Sapienti ſpes maxime conuenit 130
ſufficit Sapienti ea cognoſcere, quæ poſt Deum ſequuntur 331
Sapiente vno inuento, reperitur fatuorum innumera multitudo 42
Sapientem eodem quo mundum honore Deus dignatus eſt 95
Sapientes ſoli veri reges & paſtores populi 139
Sapor quatenus viſibilis 278
Sapphirus lapis 39
Sara & Sarra 725
Sara marito famulam copulat 270
Saræ ineffabilis erga maritum amor ibid.
Saræ riſus 73.258
Saræ ad maritum oratio 270.& ſeq.
Saræ mors ibid.
Sardius lapis 39
Sarra 257.286.297
Sarra vxor Abrahæ 361
Sarra cur matrem non habuiſſe dicatur, cum Iſaacum ederet 177
Sarra muliebria non amplius habens, virilis eſt rationis typus ibid.
Sarra virtutem denotat, ex qua Abraham Iſaac demiſſo cœlitus ſemine procreat, felicitatis progeniem 120
Sarræ etymologia 78.733
Sarræ Abrahamo copulatæ allegoria 299
Sarram quomodo muliebria deſeruerint 115
Satietas firmitatem procreat 127
Saturitas petulantiæ mater 536
Saturitas parit ferociam 489
Sciamachi 117
Scientia quid 311
Scientia filia rationis 204
Scientia animæ oculus 188
Scientia obliuionem contemnit 121
Scientia ab arte quomodo differat 311
Scientia corporum & rerum 718
Scientia lumini ſolari ſimilis 302
Scientia ignorantiæ contraria: eorumque pugna hiſtoria Ioſephi *clare deſcribitur* 112
Scientiæ natura 204
Scientiæ amor ſomno inimicus 188
Scientiæ proprietas 186
Scientiæ ſuapte natura in profundo ſita 393
Scientiarum fœtus 310
Scientiarum fines inueſtigare difficillimum 393
Scnipes 427
Scortationis pœna 401
Scortationis peccatum à Deo grauiter punitum 445
Scytharum leges 481
Seculi deſcriptio 747
Securitas amici 117
Seiani coniuratio 687
Seir 218
Sem vota facit Deo 201
Sem Noe filius 739
Sem communem nominis rationem habet cum bono ibid.
Sem omnis virtutis atq; honeſtatis radix 201
Semele à Baccho grauida facta 609
Semita quid 145
Senarius numerus generationi omnium aptiſſimus 2
Senarius numerus omnium perfectiſſimus ibid.
Senarij numeri vſus frequentiſſimus 29
Senectus 18
Senectus bona bonis tantum hominibus contingit 364
Senectutis bonæ deſcriptio ibid.
Senes reuerenter tractandi 103
Seniorum appellatio late in ſcripturis vſurpatur 197
Senilis ætatis deſcriptio 18
Sennaar 234
Senſus quid 213.723
Senſus & affectus 750
Senſus cauſa ſentiendi 757

Senſus maſculi & fœminæ 106
Senſus fœminæ aßimilatur 27
Senſus mentis ſatellites 123
Senſus nomine terram à Moſe ſignificari 29
Senſus in homine matri ſimilis 119
Senſus quatenus viſibiles 278
Senſus manſueti & immanſueti 107
Senſus pecoribus comparantur ibid.
Senſus & mentis cognatio 51
Senſus obiecta infert intellectui 213
Senſus quinq; animæ ſatellites 229
Senſus intellectui parentes Deo: contumaces nobiſipſis aſcribendi 107
Senſus perfectus Deo hymnum canit cum Maria 143
Senſuum quinque certa officia 98. 269. 457
Senſuum quinq; rationes 261
Senſuum omnium ordo ibid.
Senſuum petulantia 138
Senſuum organa vitiorum ianuæ 134
Senſuum ora refrenanda, ne ſenſibilibus obruantur 126
Seon ciuitas 74. & ſeq.
Separatio à confuſione quid differat 246
Sepphora 349
Sepphora Moſis coniunx 83
Sepphora obſtetrix 349
Septenarius numerus 733
Septenarius numerus à maieſtate nomen habet 20. & ſeq.
Septenarius numerus omnium pacatiſſimus 250
Septenarius numerus nec gignit vllum numerum, nec à quoquam gignitur 31
Septenarius numerus cur dicatur abſolutorius 17
Septenarius numerus virgini Victoriæ ſimilis 16
Septenarij numeri in rebus cœleſtibus atq; terrenis præſentia 18. & ſeq.
Septenarij numeri duplex ratio 15
Septenarij numeri in ſacris frequentia 350
Septenarij numeri præſtantia 15
Septenario numero quæ diuinitus aguntur, ſalutariter mouentur omnia 29. & ſeq.
Septimus dies qua ratione à Deo ſanctificatus 31
Septimus dies potentiam ingeniti, & otium creaturarum ſignificat 282
Sermo oris & mentis 140
Sermo hominis donum ampliſſimum 365
Sermo mentis interpres 281
Sermo mentis frater 128
Sermo armatura & arx hominis 402. & ſeq.
Sermonis proprium 129
Sermo Dei proprio nomine non poteſt exprimi 719
Sermo moralis 751
multi optima quidem excogitant, ſed à malo interprete Sermone deſtituuntur 280
Sermo lætus, proprius & perſpicuus, ſi cogitationibus recte & ordinate conſentiat 129. & ſeqq.
Sermo geminus eſt 745
Sermo perfectus cogitationibus iungitur perfectiſſimis ibid.
Sermonum mulctæ ſunt leues, operum graues animaduerſiones ibid.
Sermo mali hominis diuina nunquam poteſt interpretari ibid.
Sermo obſtetrix mentis, cogitationes parturientis ib.
Sermo præſentiſſimum doloris remedium 403
Sermo à recta inſtitutione regitur 280
Sermonis obſcuritas vnde naſcatur 365
Sermonis proprium 129
Serpens ſuapte natura animal eſt letiferum 54
Serpens quinqueſariam circumplicatur 758
Serpens cur ad Adamum vocem humanam edidiſſe dicatur 26. 27
Serpens Moſaicus quid 145

Serpens Euæ deceptor voluptas ibid.
Serpens primus, cur ſupra pectus & ventrem ambulare à Deo in maledictionem iuſſus 62
Serpens omnium animantium callidiſſimus 755
Serpens cur à Deo maledictus 52
Serpens cur abſq; defenſione à Deo execratus ibid.
Serpens æreus in deſerto fortitudo 145. 759
Serpens in via quid ſignificet ibid.
Serpentis natura & proprietas 27.52
Serpentis primi dira execratio 58.280
Seruare in ſacra ſcriptura quid ſignificet 45
Serui boni deſcriptio 337
Seruientium Deo quodnam proprium 236
Serui à famulis quid differant 611
Serui à dominis qua ratione tractandi 546
Seruum inobedientem num occidere liceat ibid.
Seruos decet ſilentium 338
Seruitutis diuerſæ rationes 598
Seruitutis iugum omnium grauiſſimum 601
Seruitutis iugum omnibus formidabile 608
Seth 130
Setin 401
Sichem Emoris filius 297
Sicilia inſula maris impetu à terra Italiæ auulſa 664
Siculi freti hiſtoria ibid.
Sidera non tantum animalia dicuntur, ſed mentes etiam puriſſimæ 405
Siderum curſus atq; natura 497
Siderum influxus æternus 30
Siderum cœleſtium curſus concitatiſſimus 237
Silani accuſatio ibid.
Silentij commendatio 337. & ſeq.
Silere & loqui coniuncta ſunt 125
Simeonis typus 181
ſimilare 745. & ſeq.
ſimilitudo omnis fallax 631
nunquam homines propius ad Dei ſimilitudinem accedunt, quàm cum ſunt benefici 494
ſimulachrorum cultus apertiſſimo Dei verbo repugnat 516
Smaragdus lapis 39
ſobrietas non ſolum animabus, ſed etiam corporibus vtiliſſima 194
ſobrietatis præcepta 318
ſobrietatis commendatio 184
ſobriorum ebrietas 194
ſocietas maleficij cauſa nequaquam ineunda 174
Socratis philoſophi dictum 398
Sodomæ & Gomorræ incendium 454
Sodomitarum iniquitates 230.257.258. 329. & ſeqq.
Sodomitarum ditio 268
Sodomitici agri fertilitas ibid.
Sodomorum vitis 194
Sol mundi rex & gubernator 9
ſol pro Deo ab AEgyptijs cultus 469.556
ſole exoriente ſplendores aliarum ſtellarum obſcurantur 753
ſolis magnitudo 397
ſolis curſus 459
ſolis curſus perpetuus 321
ſolis virtutes 566
ſolis in ſacris literis variæ ſignificationes 400
Solonis Athenienſis leges 354.602
Solonis de ætatum omnium differentia carmen 17
Somnus quid 361
Somnia à Deo mittuntur hominibus 392. 410
Somniorum interpretatio 376.378
Sophiſtica veritatem expugnare conatur 112
Sophiſtæ 741
Sophiſtæ AEgyptiorum 413

Sophiſtæ ſuibus ſimiles 149
ſophiſtæ facultatibus ſuis repugnant 120
ſophiſtarum mores ibid.
ſophiſtarum impoſtura 148.365
ſophiſtis eloquentia & ſapientia reſiſtendum 117
Sapor 8
Soror in vxorem non ducenda 534
ſors 755
ſpadonibus interdictum, ne ingrediantur Eccleſiam 193
Spathephori AEgyptiorum carnifices 673
ſpecies 726
ſpecies ante genera 751
ſpectacula cur tantopere amentur 138
ſpes quid 248
ſpes & timor res inter ſe infeſtiſſimæ 248
ſpes ſapienti congruit 130
ſpes, expectatio boni habendi 128. *alimentum animarum virtutem amantium & hoſtis pigritiæ* ibid.
ſpes bonorum à Deo accipiendorum hominis propria 130
ſpei autor ipſa natura 249
ſphæra 357
Spiritus imago Dei 123
Spiritus rationis anima ibid.
Spiritus animæ eſt eſſentia ibid.
Spiritus & flatus quomodo differant 33
Spiritus Dei quid 204
Spiritus Dei cur ab hominibus interdum auferatur ibid.
Spiritus Dei varia nomina ibid.
Spiritus pro aere ibid.
Spuriis Eccleſia Dei cur interdicta 241
Statuarum adoratio 559
Stellæ in quem vſum à Deo conditæ 9
Stellæ vnde reuera ſplendorem ſuum accipiant 5
Stellarum curſus atque influxus 406
Stephanio Tiberij Cæſaris libertus 676
Sterilis quæ dicatur 733
cum Sterilibus mulieribus non eſt congrediendum 536
Stillon 357
Stirpium diſcretio 155
Stirpium natura diuerſa 154
Stirpium ſpecies in animalium vſum à Deo productæ 155
Stoicorum de mundo opinio 649
Studium certum vnusquiſq; ſequi debet 113
eſt Stultitiæ credere, ſe aſſecuturum maiora, qui ſpe minorum fruſtratus eſt 319
Stultitiæ merum 181
Stultus 727
nulli ſtulto placet reprehenſio 736
ſtuporis inſidiatrix cœca ignorantia 172
ſtupri pœna 539.540.& ſeq.
ſtupri & adulterij collatio atque differentia 539
Sublimis 724
Subſtantia dialectica quid comprehendatur 406
Subſtantiæ diuiſio 148
Suffitus ſacrificiorum 355
Sumptio 731
Superbia quid 633
Superbia vnde accendatur 489
Superbiæ natura ibid.
Superbiæ deteſtatio 488
Superbiæ remedia 412
Superficies quid 512
Superſtitio 733
Supplicio publico affecti, poſt mortem ſunt ſepeliendi 546
Sur fons 315
Sur munitio 335
Sur via ibid.
Surſum vocati in ſacris qui dicantur 156
Sus cur inter animalia impura enumeretur 149
Sycophanta 82
Sychem 739
Symeon doctrinæ & diſciplinæ nomen 728
Syria 310

Synonymia 168

Syriæ nomine quid in ſacris intelligendum 46

Syriæ fames 256

Syrus 319

T.

Tabernaculum 456

Tabernaculum Dei 308

Tabernaculum teſtimonij 50

Tabernaculum teſtimonij extra caſtra 132

humanæ virtutis figura 132

Tabernaculum à Moſe ad templi modum adornatum 458

Tabernaculi ædificatio 457

Tabernaculi vaſa cur prius à Moſe, deinde vero à Beſecle deliniata atque parata 57

Tabernaculi typus 186

Tabulæ legis duæ 352

Talionis lex 382

Tantali fabula 524

Tantali ſupplicium 362

Temetum 169

Temperantia vera & falſa 115

Temperantia omnibus hominibus à DEO præcepta 41

Temperantia via recta graditur 145

Temperantiæ officium ibid.

Temperantiæ ſermo 762

Temperantiæ leges 572

Temperantiæ ſemper aduerſatur concupiſcentia 38

Temperantiæ perpetuum cum voluptate bellum 27

Temperantiæ ſcholæ 737

Temperantiæ ſymbolum ibid.

Temperans intemperantium dux eſt 735

Temperantiæ vocabulum quàm late accipiatur 245

Temporis diuiſio 9

Templi miniſtrorum ordines 476

Templa Dei 411

Tempus quid 4

Temporis principium ibid.

Temulentia bono viro fugienda 169

Temulentiæ nomine quid ſcriptura denotet 192

Tenebræ in creatione mundi quales fuerint 5

Tenebræ qua induſtria in creatione rerum omnium à luce ſeparatæ à DEO *ibid.*

Tentorium 722

Terra fidiſſima hominum nutrix 682

Terra fœcundiſſima rerum omnium mater 22.213.652

Terra mundi centrum 227

Terra cur à Poetis Pandora dicta 652

Terra in creatione rerum cur prior germinarit, cœlum autem poſtea ſit ornatum ſtellis 6

Terra aquis purgari quo dicatur 134

Terra quomodo aperiat os ſuum 125

Terra & aqua innocentiæ ſymbola 538

è Terra eijci, quid 132

Terræ operarius ab agricola differt 13

Terræ filij 160

Terram operari quid 99

in Terram confugere quid 133

Terreni homines 207

Teſtimonium quomodo dicendum 241. & *ſeq.*

quod Terrenum eſt, iure labefactatur 721

Teſtamenti tabulæ 722

Teſtimonium falſum nequaquam eſt dicendum 523

Teſtis falſus quàm multis inuoluat ſeſe moleſtiis ibid.

Tetrapharmacum 245

Thamar 309.329

Thamar grauida 732

Thamar vidua 222

Thamar Iudæ ſponſa 53

Thamar idem quod palma 134

Thamar velata facie ſedet in triuio 309
Thamar veræ nobilitatis ſpecimen 627
Thamna 303
Thamna concubina Eliphæ 302
Tharra 397
Tharra Chaldæa relicta cur Charras migraſſe dicatur ibid.
Tharra in Charris mortuus ibid.
Theophraſti de mundo ſententia 662
Therapeutæ 913
Therapeutrides ibid.
Therapeutarum diuerſi ritus & mores 615. 616. & ſeqq.
Tiberius Cæſar callidiſsimus atq; in noſcitandis occultis hominum voluntatibus perſpicaciſsimus 686
Tiberij Cæſaris imperium 684
Tiberij Cæſaris teſtamentum 686
Tigris fluuius 37
Tigris fluuius cur contra Aſſyrios fluere à Moſe dicatur 40
Timiditatis natura 635
Timiditati ſemper fortitudo aduerſatur 659
Timor quid 248
Timor dominicus 720
Timor, futuri mali expectatio 128
Timor & ſpes res inter ſe infeſtiſsimæ 248
Torques honoris, gloriæ atq; pœnæ ſignum 381
Torpor 633
Tranſitus feſtum 276
Tribus duodecim 333
Triptolemi fabula 629
Triſtitia quid 523
Triſtitia præſentis mali vſus 128
Tryphonis domus diripitur 673
Tunica 756
Turturis ſacrificium 349
Typhus AEgyptiacus 465
Typhi cultus 181
Tyrannus 139
Tyrannus à Rege in quibus differat 54
Tyranni veri deſcriptio 243

V.

VAllis ſalſuginis 230
Vaſa ſacrificij 459
Veſper in quarum rerum ordine ponendus 5
Vacuum nullum in rerum natura 155
Vela tabernaculi 458
Venatio bellicæ artis præludium 423
Venefici Dei verbo opere repugnant 281
Veneficij pœna non diu differenda 542
Veneficarum pœnæ atque ſupplicia ibid.
Venter voluptatum omnium receptaculum 62
Ventorum ſeptentrionalium virtutes 459
Verberones 611
Verbum inuiſibile, quo cuncta creata ſunt, fuit vera Dei imago 5
Verbum Dei verum animæ lumen 489
Verbum Dei rori ſimile 66
Verbo Dei creatus mundus 4
Verbi Dei officium & vtilitas 410
Verbi Dei dignitas & antiquitas 67
Verbi Dei virtus & efficacia 67. 101. 222. 350. 400
Veritas, ſacrificium Deo placitum 114
Veritas à Deo non ſeiungitur 466
Veritatis laus 493
Veritatis commendatio 366
Veritatis comites & ancillæ 493
contra Veritatem mentitur qui pergens iniuſte agere confitetur pœnitentiam 331
Veritatem nudam Dei cultores ſectantur, reiectis coniecturis ac fabulis 55
Veſtis in ſacris literis multa ſignificat 402
Veſtem ſcindere ſacerdotibus prohibitum 329
Veſtitus optima ratio 506
Viciſsitudo eſt rerum in mundo omnium 225

victima vera in Iſaaco cernitur 107
victimarum ſanguinis diſtributio à Moſe facta 354
victimarum in veteri lege ordo atq; diuerſitas 556
Vide ſacrificia
victoria ex Iouis capite nata 16
victoria præſtantiſsima quæ ſit 143.145
pro Victoria gratiæ inprimis Deo agendæ 441
videndi vocabulum quomodo in ſcriptura accipiatur 278
vidua, quæ proprie dicatur 222
viduarum curam cur Deus potiſsimum agat 588
vindemiatorum leges 481
vinum immodice ſumptum veneno comparatur 174
vinum malas interdum affectiones temperat 171
vinum non eodem nunc quo olim eſt vſu ibid.
vinum cur ſacrificantibus lege diuina prohibitum 172.567
vinum ſanitati mentis eſt contrarium 185
vini vocabulum varie à Moſe vſurpatum 172
Vini effectus ibid.
vini verus atq; legitimus vſus 170
vini immodice ſumpti pernicies 169
vini vſus ſacrificantibus in lege quatenus interdictus 186
vini vſus quibus à Moſe interdictus 172
virga duodecim tribuum à Moſe erecta 166
virginitatis laus 540
virginum violatores quomodo puniendi ibid.
vir bonus nihil proprie poſsidet, nec ſe ipſum quidem 431
vir bonus moleſtiſsima in mundo ſarcina 599
viri boni deſcriptio 602.606
virilitas 18
vir probus eloquiorum & teſtamenti Dei cuſtos eſt 121
vir bonus eſt mali redemptio 110
viri ciuilis officia 367
virorum ſtudia 137
virilis ætas 18
virtus quid 38.736
virtus ipſa eſt ſapientum propria ciuitas 411
virtus reuera ſapientum ciuitas 44
virtus rationis filia 204
virtus res ſerotina 366
virtus ſuopte ingenio maſcula eſt 257
virtus maſculus animæ fœtus 256
virtus res mitis atq; benigna 479
virtus propter ſeipſam eſt colenda 66
virtus ſola reddit homines immortales 432
virtus odioſa eſt mortalibus 755
virtus felicitatis leges reuera præſcribit 76
virtus immortalis eſt 122
virtus abſq; diuino fauore non eſt idonea ad aliquem iuuandum 120
virtus quæuis pro dignitate tractanda 114
virtus ſola vtilis eſt 108
virtus nihil immanſuetum admittit 158
virtus immanſuetæ vxori comparatur 96
virtus à vitio antiquitate quidem ſuperatur, viribus autem & dignitate præpollet 96
virtus regina negotiorum 726
virtus boni generati mater 733
virtus res eſt natura delectabilis 736
virtutis proœmia 298
virtutis natura 257
virtutis officium 199.366
virtutis encomium 597
virtutis dignitas 481
virtutis præmia 256.455.638.& ſeq.
virtutis ſanctiſsima conſilia 257
virtutis cultores diuerſi, & quinam ex iis cum voluptariis contendere audeant 117
quod ex Virtute percipimus, felicitas eſt 120
virtutis exercitium 727
virtutis cultor 726

à Virtutis amore difficultatis ſpecie deterrentur homines 98
virtutis præcepta 318. & ſeq.
virtutis amicus cum Caino bellum gerit 133
virtutis ſectatorem quid deceat 404
virtutis omnis initia ab Edem ſumuntur 37
virtutis radices autor naturæ in proximo depoſuit 603
virtutis via ardua, ſed dulcis fructus 187
virtutis ſtudioſus delicijs fruitur 128
virtutis & voluptatis perpetua monomachia 381
virtutis veri meditatores 115
virtutis ſtudium qua ratione amplectendum 152
virtuti in omnibus actionibus obtemperandum 78. 173
virtutem in confuſanea vita inuenire impoſſibile 330
virtutem qui ſequuntur, à corporeis ad ſublimia ſe conferunt 115
virtute præditus agricola melius ſtirpium curam gerit 734
ex Virtute oriuntur reges ibid.
virtutes cibus animæ ſolidior 136
virtutes omnes virgines 633
virtutes ſtudia progenerare ſolent 127
Dei virtutes puræ 738
hominum virtutes mixtæ ibid.
virtutes & otia quæ ſibi opponuntur 739
virtutes ſolæ hominem ornant 158
virtutes deo, vitia nobis attribuenda 106
virtutes ſudoribus parantur non otio 466. & ſeq.
virtutes perfectæ non cadunt in multitudinem 693
virtutes cardinales quatuor paradiſi fluminibus comparantur 37
virtutes quædam natura ita diſcretæ, vt communicari nequeant 106
virtutes, exercitus Dei ſunt 143
virtutes omnes cur habeant appellationes fœmininas 320
virtutum ordo 38
virtutum omnium inter ſe concentus 184. 247
virtutum actiones 102
virtutum immortalitas 252
virtutum præmia à Deo hominibus propoſita 629. & ſeq.
virtutum vera deſcriptio 466
virtutum magna eſt inter ſe cognatio 467
virtutum diuerſarum officia 37
viſus oculorum inter omnes ſenſus eſt præcipuus 253
viſus cæteros ſenſus omnes vſu atq; dignitate ſuperat 551
viſus nihil abſq; mente percipit 51
viſus ad veritatis confirmationem magis idoneus quam auditus 241
viſus in homine excellentia 551
cum Viſu cæteri ſenſus omnes peculiarem quandam habent familiaritatem ibid
ex Viſu ſolo omnis philoſophia & ſapientia habet initium 263
Vita in Deo feliciſſima 118
Vita mali, & ſapientis quantum differant ibid.
Vitæ ciuilis inſtitutio 382
Vitæ tria genera 552
Vitæ humanæ fragilitas 369. & ſeq. 406. 413
Vita hominis ſomno ſimilis 404
Vitæ honeſtæ præcepta 317
Vitæ ſolitariæ laus 615
Vitæ contemplatiuæ iucunditas 614
Vitæ immortalis definitio 320
Vitium ſuapte natura inuidum, amarulentum atq; malignum 479
Vitium perfecta eſt corruptio 133
Vitium nunc in motu, nunc in ſtatu conſideratur 199
Vitium animæ morbus perniciofiſſimus ib.
Vitium fugere res eſt præclara 722
vitium omne aut in habitu aut in motu 48
vitia vt tollas, horum exceptacula ſenſus caſtiga aut etiam tolle 134

Vitia virtutes imitantia 114
Vitia occidunt virtutes, & vulnerant ſimul 118
Vitiorum innumerabilis multitudo vnde nata 229
Vitioſus 739
Vitioſitas Deo inimica 720
Vitis 736
vituli ex auro conflati adoratio & typus 184
vituli pro remiſſione peccatorum oblatio 203
viui habent ſuas patrias, mortuorum omnis terra ſepulchrum eſt 369
vnctiones pontificum ibid.
vnitas primæ cauſæ imago 550
vocis mutationes quando fiant 20
volatilium prima creatio 10
voluptas habet plurimos ſui ſtudioſos 26
voluptas dilectæ vxori ſimilis 96
voluptas mentem ſubiugat 27
voluptas in rebus omnibus amatorem appetit ibid.
voluptas nimia mentem corrumpit 145
voluptas ſerpens fuit Euæ deceptor 144
voluptas 750
voluptas eſt animal vaferrimum 762
voluptas naturalis propter vſus immodicos incidit in reprehenſionem 535
voluptatis imperium 27
abſq; Voluptate nihil 751
voluptatis carnalis & ſcientiæ contrarietas 223
voluptatis via ea eſt, quæ omnibus eſt communis 145
Voluptatis aſſeclarum in corpore defendendo argumenta 116
Voluptatis perpetuum cum temperantia bellum 26
Voluptatis cauſæ ibid.
voluptatis nunquam ocioſa natura 65
Voluptas ſerpentina 762
Voluptas ſenſui inimica 68
Voluptatis ſedes & habitatio 59
Voluptatis proprium eſt decipere 50
Voluptatis deteſtatio 404
Voluptatis amicus 65
Voluptatum illecebræ morſum inſanabilem amatoribus ſuis infigunt 205
Voluptatum pœna 27
Votum quid 108.416
Votum quibus rationibus Deo ſoluendum 582
Vota per Sem facta 201
Vota abſq; cunctatione domino reddenda 108
Votorum faciendorum ratio 528.582
vouendi poteſtas maritatis lege adimitur 529
vox quatenus viſibilis 278
Vrbanus 739
vrbium condendarum ratio 3
vrna victilis cur adulterij expiandi ſacrificijs adhibeatur 538
vrſa maior 19
vrſa ſidus cœleſte 30
vſura in populo Dei prohibita 402.481
vulgi natura atq; inconſtantia 600
vulgi natura & ingenium 373. & ſeq.
vulgi in rebus ſecundis inſolentia 450
vulua quid ſignificet myſtice 106

Z.

ZAbulon 766
Zelotypia 538
Zelotypia moleſtiſſimus affectus 535
Zelotypus 538
Zelpha 300
Zelphæ filiæ 220
Zenonis philoſophi de bono viro ſententia 602
Zenonis oraculum 612
Zodiacus 333.764
Zonæ cœleſtes 351

FINIS.

123
220.8
P3